
KVĚTY
KNIHA LXIV

REDIGUJÍ

JAROSLAV KAMPER A VLADIMÍR S. ČECH

ROČNÍK XXXII. KNIHA LXIV.

PRVNÍ POLOLETÍ

1910.

V PRAZE.

MAJITEL A VYDAVATEL VLADIMÍR S. ČECH. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

TISKEM ALOISE ŠAŠKA VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.

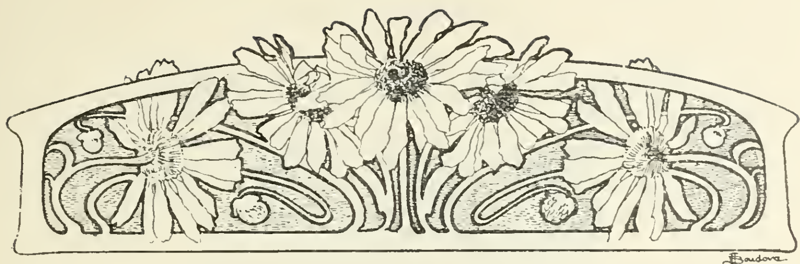
OBSAH:

BÁSNĚ.

KRÁSNÁ PRÓSA.

RŮZNÉ ČLÁNKY.

VYOBRAZENÍ.

Z básní Ant. Sovy.

TĚŠITELKY.

Máte jasná čela moje Těšitelky,
Dny, jež v probuzení u lože mi bdíte,
máte temné oči, jimiž nepovíte
záměr svojich srdcí, nesmírný a velký . . .

Růže těžce voní, s prstů bílých kanou
vám, ó Těšitelky, před práh můj, kam vyjdu . . .
a kde v majestátním, nekonečném klidu
slunce v modru čistém zpívá píseň rannou . . .

Dáváte mi píti ze svých horkých dlaní
napršenou krůpěj přebolených bouří . . .
Ještě zdá se časem . . . propálená kouří
dřeň se mojí duše . . . Krůpěj? Díky za ni . . .

Máte hlasy zvonů, zamlžených dálí
severními větry, pohřbíváním puklé . . .
Před vámi se lidstvo v prachu tísní shluklé,
vzývá vás, vám klne, modlí se, vás chválí . . .

Všichni vadnou, jako klasy kosou padnou,
jako ptáci zhynou, když se cíle minou,
jenom nemnozí, ti silní, cestou zrádnou
půjdou, s vámi v jednu věčnou hudbu splynou . . .

Milosrdny jste, že vaše nekonečná
pohřbívá nás láska starostlivá, bdělá,
a jen ty, kdož přečtli tajemství vám z čela,
vírem zanášíte na ostrovy Věčna . . .
Jenom ty, kdož cítí sílu, dát své žití
za to, aby vaše čela nesmutněla,
že tu marně cosi vzbouzela a chtěla,
a že uhodli váš záměr, sny a bytí . . .

—

CO JSEM VYCÍTIL Z KVĚTŮ PETRKLÍČE.

Octly se vskutku v ruce mé
ty zlaté petrklíče?
Kam, kam teď spolu půjdeme,
mé jaro, kouzelníče?
Z přivřených krčem puklý hlas
se temno-jasnou nocí třás' . . .

V mé ruce petrklíčů pár
odstínů oranžových
po nesmyslné hudbě jar,
po touhách volá nových,
po prostoru, jenž netísní,
po barvě, smíchu, po písni . . .

Jak z barkaroly Musseta
pozadí tmavé řeky
temnými stromy vykvétá
šept hvězd, jenž chví se měkký,
jak z barkaroly blouznivé
a mandolinou zvonivé . . .

O chodcích mluví ulice,
o somnabulních láskách,
jež v snách se k sobě tulíce,
jdou v ztajených svých maskách.
O prvních touhách bláznivých
a smutných očích žárlivých . . .

O loďkách s vesly modrými
lká vody zrcadlení,
o tanci s elfy bosými
palouků stříbrné chvění . . .
o něčem krásném rozkvetlém
a do tmy roků rozletlém . . .

I hodin příliš jasný zvuk
zní časů zašlých dálí,
kdy nedočkavě z drahých ruk
jsme celé štěstí brali . . .
tak mnoho štěstí z bílých ruk,
a tolik zla a tolik muk . . .

—

ANDANTE.

A metelice skryla stráň a les,
vločky se nocí mraznou sunou, sunou . . .
Pojď, zahraj motiv z Beethovena dnes,
jenž jarní noc by připomenul s lunou . . .

Do koutů píše večer stín a šeř . . .
I na tvé řasy, na tvé rámě, vlasy . . .
Kdybys jen chtěla, probudí se, věř,
ty dávno zapomenuté již časy . . .

Ne, promluv, nehrej . . . Šeřící se tmou
se v teplých slovech smysl jara skrývá . . .
Ba zdá se již, jak nad zemí snem zalitou
kdes v nedohlednu první skřivan zpívá . . .

—

ZAŠLÁ ROMANTIKA.

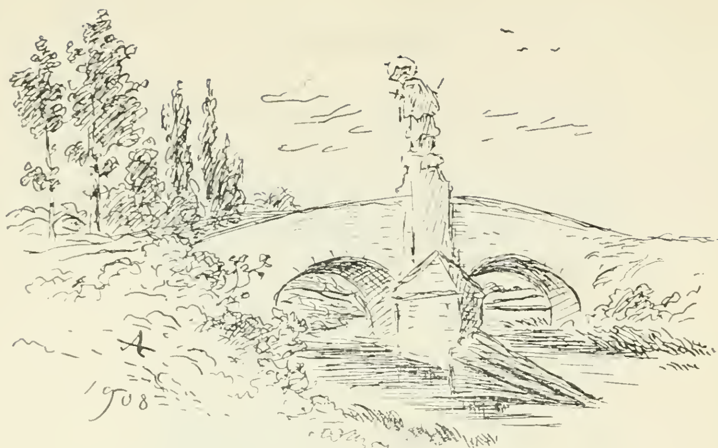
Doby, ó, zašlé romantiky . . .
Lásky a touhy, smutky a zvyky
táhly jak lupiči doubravou . . .
Přepadali a násilnili,
ohnivá vína vášní pili,
každý z nich ranou mřel krvavou . . .

Ti, kdož z nich zbyli, sestarali,
na rozích ulic k nám o soucit lhali,
vyrudlý s těl jich visel cár . . .
Zkrotlé šly lásky s lítostí v hlase,
část jich až k němotě upila se,
k vymření zaklet jich dávný žár . . .

Pokorně vzdaly se na milost vzdory,
zašly kams do zaklené Hory,
a ta se zavřela na věky . . .
Kolem ní chodíme zvolna, tak zvolna . . .
Uvnitř kdes v hluboku píseň bolná
vyznívá za lesy, za řeky . . .

Květiny prosté, jež na louce vadnou,
házíme svojí rukou chladnou
mrtvým těm buřičům v nezvěstný rov . . .
Byli tak mladí . . . A jejich hříchy
ctili jsme nad mír, jenž sladký a tichý
zpívá nám v srdci teď beze slov . . .

—

Teréza Nováková:

Drašar.

Román kněze buditele.

Co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.
Jan Kollár.

Homo sum: humani nihil a me alienum puto.
Terentius.

Místo předmluvy.

V prvních dnech června 1893 stála jsem po prvé nad Březinami a rozhlížela se po lesních kopcích, mezi nimiž potok Hlučál do Švarcavy se vlévá. Viděla jsem Světy, Mrhov, Perničky Milovské, a hluboce dole, přímo na břehu Svratky v lučinách a pod tmavými stráněmi, prostoupenými skupinkami bříz, nápadně bílý čtverec zdí. Byl mi označen jako hřbitov Březinský, a jedna z mých průvodkyň podotkla: „Je tam pohřben i jeden český spisovatel, pan Drašar, — má tam desku.“

Přiznávám se, že jsem nikdy před tím neslyšela jména toho; ba, když došla jsem na hřbitov a shlédla mezi samými jahodovými květy vlastní jméno spisovatelovo, „Josef V. Justin Michl,“ nepamatovala jsem se ani na jméno to. Vypravovali, že tento bývalý katolický kněz žil mezi zdejším lidem, působil v jeho prospěch, sbíral úsloví, ale upadl i v rodišti svém, Poličce, i u zámožnějších, hlavně katolických obyvatelů tohoto okolí v hluboké opovržení, jsa spolu označován za pomateného.

Již od té doby zajímal mne „Drašar“, o němž bližší zprávy podávala sbírka jeho korrespondence a rodinných jeho listin (on sám jmenoval ji životopisem) z let 1824—1846, uschovaná v poličském museu. Tento kněz-spisovatel jevil se mi nejen lidsky velmi pozoruhodným svým vzestupem a stroskotáním, ale i karakteristickým pro dobu buditelskou, pro krátké vzplanutí let 1848—49, jež zdálo se otevírati tak skvělé výhledy, a pro následující reakci 1850—1860, která jako těžký mrak úplně zase je zastřela. Michl patrně do velmi značné míry stal se obětí tohoto dějinného klamu.

Jala jsem se sbírati o něm zprávy mezi pamětníky v rocích 1894—97, ale uchopivši se jiných prací, teprve v lednu 1908 při-

kročila jsem k jich užití. R. 1897 ještě žili mnozí pamětníci jeho březinských let (Lapáčková, Kaštánek, Andrle, Fillipi, Teplá), loni, v létě 1908 podařilo se mi v Praze odkrýti i jeho „Mínu". V téže době stála ještě chaloupka, kde v bídném přístěnku zemřel. Byla již neobydlena, sesula se kvapně, dnes stojí z ní již jen poslední zbytky zdí na březích divokého Hlučálu. Vybídnutí moje, aby ji rodáci zachránili na pamět blížícího se stého výročí Michlova narození (10. září 1810), zůstalo bez výsledku.

Pokusila jsem se vykresliti román muže, jenž mnoho chtěl a na konec mravně a skorem i literárně docela stroskotal. Nemůže býti děsnějšího dokladu k slovům „Lidské, příliš lidské," než byl onen přístěnek ve sesouvající se chaloupce č. 87. A mimoděk vtírají se analogie těm, kteří jsouce vysokými vlnami života házeni nemilosrdně semo tamo, tolikráte byli blízko stroskotání, třeba že jiného způsobu, než bylo Michlovo. Ještě když psala jsem první kapitoly tohoto smutného románu, očekávala jsem, že roztříští mne každou chvíli vlny života, — a pak ještě často, — často — — A nestalo-li se tak dosud, drží-li ještě pohromadě „plaňky a hřeb svorný" té bludné lodičky, — jest to působením a zásluhou jednoho, jehož mohutným korábem zmítaly vlny zajisté ještě krutší a vyšší, a jenž mocnou, téměř božskou rukou dovedl jej vyvésti nad hladkou tišinu v nebeské záři západu, na příklad a posílení všem. Jeho geniu,

geniu Richarda Wagnera

připisuji s bolestnou vděčností tuto práci.

Jako z nejtemnějších hloubek zoufání k oblakům krásy povznášely mne tóny Tristana a Prstenu a přepodstatňovaly boly mé vlastní, tak hudba jeho Mistrů Pěvců, ten Hans Sachs, jenž, znázorňuje vykoupení svého tvůrce, s úsměvem resignace pohlíží na marnost všeho a dovede obětovati i nejdražší sny o štěstí, — učili mne jíti dále životem třeba v mukách, pracovati, neklesati, neklesati alespoň trvale. — A poněvadž nebylo mi dáno, abych si sama mohla vyvolávati výtvory Mistra Vykupitele, děkuji také těm, živým i mrtvým, kteří, mně docela blízci neb jakkoli vzdáleni, učili mne znáti co dosud v umění bylo mi nejvyšším statkem, a hrou neb zpěvem mi je sprostředkovali.

V Proseči, dne 2. června 1909.

I.

Ve mlýně Sedlických ve Staré Kamenci nemohla se po ránu desátého září 1810 mlýnská chasa a mleči dosti vynadiviti; po celou noc se mlelo, práce bylo ještě dosti, mleči z osady i z okolí již netrpěliví; a přece mlynář náhle díla zanechal, do veliké sednice odešel, kamž se za ním brzy panímáma mlynářka odebrala. Nevrátil se ihned, jak chasa očekávala; když po dobré půlhodince mezi ně přišel, divili se na novo, zaměnilť svůj plátěný, zamoučený oděv za slavnostní

kabát s dlouhými šosy a velikými knoflíky, spěšně nařizoval stárkovi, jak si vésti, spěšně a skoro nesrozumitelně omlouval se známým mlečům, že musí do města, do Poličky, a již opět se ubíral ze dveří mlýnice, rychle a přece opatrně, aby šosy a lokty si nezabílil.

Sádecký Empengr potřásal hlavou a vyslovil domněnku, že se Sedlickému snad něco nemilého stalo, je-li kdo volán nakvap do města, že v tom bývá obyčejně háček; ale stárek tomu připustiti nechtěl, řka, že „tatínek“ nevyhlížel nijak starostlivě. Za malou chvíli viděli mleči i chasa z vrat mlýna vycházeti a přes lávku na širokou hrbolatou cestu ubírati se malou skupinku lidí, jíž byl vysoký mlynář středem; podle něho s jedné strany rozvážně kráčela Sedlická v zlatém krepinu na hlavě, oblečena v kabátek s nadutými rukávy a varhánky, v měňavou polohedvábnou sukni, na lokti majíc vyšívanou loktušku, v ruce bílý šáteček a „modlibky“. S druhé strany nepokojně cupal mužík asi čtyřicetiletý, uhlazených vlasů a černých očí, jimiž ustavičně blýskal a mrkal, maje při tom kolem rtů rovněž nepokojný a zchytralý úsměv.

Za trojicí vyběhli Sedlických nejmladší hoši, Václav a František, a sestra jejich starší, Aninka; dívali se několik okamžiků za rodiči, dokud v zatáčkách cesty jim nezmizeli, a pak zašli do mlýnice. Otec jim netrpíval, aby se tu pletli, chasu zdržovali a jí při práci překáželi, obával se i, aby k úrazu nepřišli; a děti by byly tak rády naslouchaly, co se mezi mleči povídá. Užili proto dychtivě nepřítomnosti rodičů, aby mezi ruch v mlýnici se připletly.

Chasa také ráda je uvítala; zlatý čepec panímaminčin vzbudil ještě více její zvědavost: nebyla to obyčejná cesta do města, jednalo se o jakousi slavnost, — ale o jakou? — a tak náhle?

Děti, které, jak se přiznaly, v síni a u dveří veliké sednice naslouchaly, zvědavcům vše snadno vysvětlily. Přišel hned po ránu strýček Antonín, maminčin mladší bratr z Poličky, vyřizovat, že mají u nich chlapečka a prosit, aby se mu tatínek a maminka „za milé a vzácné kmotry postavili,“ jak Aninka obřadně opakovala. Strýček prý byl jako divý, stále s lenoušku vstával, po sednici běhal, a napovídal toho, že tomu děti ani neporozuměly. Maminka hned prý připověděla, že jinak ani býti nemůže, vyndávala z truhly čepec a šatstvo, jež nosívala do kostela; František dokonce shlédl, jak s přítruhlíčku brala malý sáček a z něho stříbrňáky, slyšel prý je cinkati. Tatínek prý, dodávala Aninka, zprvu se vymlouval, že má na spěch, že bude míti škodu, ale pak hned se také začal strojiti a dětem řekl, že se před polednem sotva vrátí.

Mleči náhle zapomněli, že ještě před půlhodinkou byli netrpěliví a na mlynáře bručeli, proč mezi nimi nezůstal a své lidi nepopoháněl; měli teď o čem vypravovati, nač se tázati, a chasa, zvláště stárek, jenž již delší čas u Sedlického pracoval, nač odpovídati. Mlynář by se byl asi nepotěšil, vida, jak málo se chasa dle jeho rozkazu zachovává, jak starý Empengr stárka právě před sebou stojícího za ruku drží a horlivě rozprávku o nenadálé cestě „tatínkově“ zapřádá:

„Toť, toť, kmotrovství při křtu svatým vodepřít se nesmí, to by

Pánbů každýho za to trestal a požehnání svýho taky mu vodepřel," kýval stařec úsilovně hlavou, přihlazuje si při tom buď dlouhé bílé vlasy, nebo po oholené bradě dlaní si jezdě. „Já posloužil kmotroustvím částejc, dával jsem po dvacatníku, — dyž to byl člověk potřebnej, po renčníku — a nepoškodil jsem si, Pánbů mi zasej požehnával."

„Ale tenle se zdá možnej," dodotkl jiný mleč, Boháč ze Stříteže, připínaje svou poznámku na řeč Empengrovu, „ten pro peníze do vínku nepřišel!"

„Bodejť přišel," horlil stárek, „je měšťanem Poličským, jako pantáta náš, dům má várečnej v ulici Kamenskej a romadu prutů za branama, starohradskou a limberskou! Dům vyženil a role pořádem přikupuje. Ten má dobře!"

„A je bratrem mynářčiným?" vyzvídal Boháč dále. „Vona přecej pochází z Kórový — —"

„Toť, toť, je Drašarova z rychty, z toho starýho rodu," dotvrzoval Empengr, aby ukázal, jak důvěrně je s rodinou Sedlickou znám.

„Dyť tenle pan Antón taky, — jenomej se k Janelom do Poličky přiženil," vysvětloval stárek. „A přinde s mynářem do přízně dodvakrát. Nebožka Janelka taky byla Sedlická eště ze Sádeckýho mlejna, dědečkova céra."

Aninka se smála. „Toť, my nihdá nevíme, esli Polická nám přinde tetkou neboli sestřenicej! Byla by to sestřenice postarší! A tomule chlapečkoj bych zasej já byla tetkou!" Podívala se kolem vesele, jako by chtěla, aby se přítomní podivili její důstojnosti, a zase tiše se zasmála.

„My sme strejci, strejci," křikl Václav a strčil do Františka, který zase navzájem odstrčil jeho, opakuje hlučně: „Strejci, strejci!"

Teď smála se chasa i mleči; ale po chvíli připadlo rozmyslnějšímu stárkovi přece, že si tu z rodu mlynářova strojí smích, a naladiv si tvář vážně, podotkl:

„Strejc, neboli bratránek, je to postejný, — můžete si přiznat, chlapci, že ste z rodu dokonalýho! Kdák se to natrefí, aby byli v rodě hnedkom dvá páni páteři? Máte po panímáminej stránce strejčka děkana v Polný a velebnýho pána v Branný — A znají se ke svejm, — u milostpana děkana umřela babička Drašarova." Odstoupil teď od Empengra a kývnuv na práška, odešel hlouběji do mlýnice, zdvíhat pytle s obilím a nasýpat.

„Je to čest velká, vo to nic," pochvaloval Boháč. „Tím pádem se ten náš sedlskej stav zvelebuje; nemůžou se mu pak páni pošklebovat, dyž sou sami z něho."

„No, rychtář, Boháči, jako by sedlákem nebyl," odporoval třetí mleč, Dvořák z Oldříše, jenž dosud jenom naslouchal. „Je s pánama jedna ruka, přeje im vícej nežlivá lidu selskýmu. A stejně jenomej proto dává svý chlapce študírovat. Slejchám, že v tomle Kórovským Drašaroj, spravedlivě Michloj, byla tuze veliká pejcha; dva syny dal vychovat na katolický kněze, a jednoho na ouředníka."

Hoši Sedlických nejprve ještě chvilku se strkali a pak pobíhali po mlýnici, do všech koutů nahlížejíce, avšak Aninka sedla si vedle Empengra a naslouchala rozprávce mlečů. Zdálo se jí, že Oldřjšský Dvořák chce snížiti slávu jejich rodu, i ozvala se: „Naše maminka říká, že Josef taky musí bejt knězem, že to náš mlejn vydrží — —."

„A mně tatínek slíbil, že budu pánem, že mám dobrou hlavu," přihopkoval František z pozadí a díval se na mleče vítězně.

Oldříšský Dvořák pokrčil rameny. „Spíš si na tom sousedi zakládali, bejt poctivejma služebníkama Boha Hospodina, věrnejma potomkama předků slaunejch, teďkejc chce mět káždej syna knězem katolickým, povyšovat se nad selskej stav. Troufám, že to dělá někerej, aby přišlo v zapomenutí, že vodjakživa v lůně tý církve římský nepřebejval," dodal trpce.

„Sedlickejch byli dycky rod pobožnej, a Drašarové stejně taky," bránil starý Empengr. „Nejní im toho potřeba, aby teprú velebnejma pánama se blejskali!"

„Jenomej nepovídejte, pantáto," usmál se Dvořák. „Češkovy na rychtě Sádecký znáte, — byla tam jedna Sedlická hospodyněj, eště před tolerančním patentem, blahý paměti. Polickej pan děkan Nepaur dyž se zdržoval na svým dvoře ve Voldříši, částejc do statků a chalup chodíval a jedenkráte tejle Češkovej, po rodu Sedlickej, knížtičku zapovězenou, Jesus Sirah, sám do ohně uvrhnul. Počítám, že celej rod Sedlickej potajmu se znal k pravej víře předků."

„Vy helveti byste káždýho na svou stránku přetáhli," hněval se starý Empengr a neklidně si vlasy cuchal. „Sem přecej taky ze Sádku . . ."

„Dyť do dnešního dne se o tomle povídá, a šichni se divili, že se Sedlickejch k Borovskej církvi nepřihlásili. Toť, teďkejc by se to nešiklo, dyž sou kreuní strejci děkani a faráři, teďkejc se rejš syn dá študírovat, aby — —."

Stárek byl se mezi přenášením a nasýpáním na dosah Dvořákův přiblížil a zaslechl úryvky jeho řeči. „Nechejte toho, pantáto Dvořáku, rejš mi řekněte, esli sem nesplet vaše pytle." Kývl na něho. A když Oldříšský vstal a za ním několik kroků učinil, dodal polohlasně: „Aspoň před těma děckama toho nechejte; stejně tomu nerozumějí, — a až se mynář s panímamou dom navrátěj, kdák ví, co im řeknou, že sme tu vo něch hovořili, — a já budu vybroukanej, že si práce nehledím, a klevety sháním."

Pohlédl na Oldříšského souseda tak vyčítavě, že se tento až zarděl; zůstal pak již blízko kamene-běhouna státi a k Empengrovi více si nesedl.

„Aninko," napomínal stárek, vkročiv po několika minutách opět do předu mlýnice, „vy byste měla maminku zastávat, dyž se brzo nevráti. Stejně zatopeno nejní, — a bude čas, aby děvečka šla krávy podojit. A vy se tu, chlapci, nestrkejte, hděte do seknice. To chceš bejt, Františku, pánem, študentem, a pořádem lelkuješ? Vem slabikář a uč se!"

Aninka se zarděla, František odsekl stárkovi, že je bručoun, že mu tatínek nad ním právo nedal, Václav se malému bratru škodo-

libě smál, že za svoje vychloubání dostal výtopek, — ale přece se děti z mlýnice ihned vytratily. Stárek, jako by chtěl nahraditi, co prve vypravováním zameškal, nezačínal s mleči již žádných hovorů, jen stále připomínal, že jistě budou obslouženi, než se mlynář z města vrátí, a že si to pak mohou s ním hned spočítati a vyrovnati. —

Ve mlýně po odchodu hospodářů brány na přetřes jejich rodinné poměry minulé a budoucí, a trojlístek, kráčející ze Staré Kamence k městu, skoro stejnými úvahami se zabýval. Nejvíce hovořil drobný Antonín Michl; přebíhal od sestry k švagrovi, na hrbolaté cestě, místy příkře se sklánějící k náhonu a bařinatým lukám, se zastavoval, ba někdy ve své horlivosti řečnické až klopýtal přes její rozsedliny.

„Ukrutně jsem tomu rád, že ste mi nevodepřeli, synáčkoj našemu kmotroustvím posloužit; šak sem Verunce říkal, že nám to uděláte! A taky sem se hnedkejc zebral, abych vám tu radostnou novinu voznámil. Dyť ste naši nejbližší a nejmilejší. Kam bych šel?“ Zase se zastavil a oběma průvodčím vášnivě a spolu titěrně rukou potřásal.

„Třá do Kórový,“ usmál se mlynář, dlaň svou z ruky švagrovy vytahuje a opětně pevně kovanou svou hůl obemykaje, o niž se po cestě opíral.

„Tam jako by už domov nebyl! Rodiče sou umřený, — a bratří jenomej koukaj, aby co nejvíc narabali. Šak Adna ví, co ďáli nebožce mamince! Vo káždej oul, vo káždou mírku lněnýho semínka se s ní tahali! Nemět maminka ten pohodlnej příbytek u velebnýho pána Krucburskýho, kdák ví, jak by to s ní bylo dopadalo! A přinesla tu rychtu náramnou věnem!“

„Inu, dyž maj' Ignác a Josef taky svejch platů dost a dost!“ potřásala mlynářka hlavou, pokud pro těžký, troubovitý „krepin“ mohla. „Je pravda, rychta Kórovecká byla náramná, ale bylo nás dvanáct a vosum nás zvostalo. Tři synové študírovali, na věno nám holkám taky něco padlo.“

„Na mě se nihdá nedostávalo,“ vyčítal drobný Antonín. „Moh' sem študírovat taky, mám hlavu tak dobrou, jako třá Jeník Krucburskej! Dost jsem se rodičů naprosil — ale řekli, že už nastačej peníze. Pro mě byla dost dobrá kalcovina . . .“

„Nevyčítej, švagře, zle ti nejní!“ krotil rozhněvaného mlynář Sedlický. „Dům's vyženil, seš měšťanem, pole's přikoupil, romadu prutů, peníze máš ležet na intres. Zbohatli ste vod svareb, ani ste se nenadáli.“

„Ale z rychty to nemám, — vodtamtáď sem dostal pár stovek, — a eště mi někerou bratři upírali, — něco sem se naběhal na bysterskej kancalář a na náš majstrát! Mám to ze svýho rozumu a že sem se na kup vodvážil! Šak se přičiním, abych se dostal vejš a těm Kóroveckejm se vysmál! V Kamenskej ulici nezvostanu, budu hledět na rynk — A tole mý dítě musí bejt pánem, a třá eště větším nežlivá bratři páteři. Já mu toho dopřeju, neřeknu, že nejní peněz!“

„Šak máš jedinkýho, a dost a dost se's po ňom navzdychal,“ podotkla mlynářka.

„Toť, toť! Vším nám Pánbů požehnával, majetek nám rost,

jenomej v dětech sme s Verunkou neměli štěstí! První, Mariánka, přišla na svět půlmrtvá, sotva ji bába pokřtila, už skonala. Na Johanku čekali jsme čtyři roky, a narodila se tak nešťastně, — šak pamatujete, že jí ten ranhojič, Brožek, tolik ublížil, až má pravou ruku chromou. Cak to, píše levačkou krásně, radost podívat, a hodná je. Ale přece je to jenomej holka, — a já dycky si sliboval, že tady v městě Poličce založím větev slaunýho rodu Drašarousko-Michlovýho. Už sem nevěřil, že se mi to splní. Skoro čtrnáct let sme se s Verunkou modlili, Pána Boha vzývali. Věřte mi, sestro a švagře, částejc sem si řek: „Antóne, nač ty peníze sháníš, nač várky kupuješ, pole zvelebuješ, — zvostaneš v hanbě, ani potomka mět nebudeš, a tomu doučeti toliká majetku potřeba nejní!“ Až teďkejc nás Pánbů vyslyšel! Vod vánoc sem si říkal, že budem mět chlapce, a zasej se bál, abych se nebyl zmejlil. Verunka, chudera, taky se pořádem trápila těma myšlínkama, — a zkusila! Ani jíst, ani pít nemohla, ani toho mlíčka nesnesla! Ale teďkejc už je dobře, máme radost . . .“

„Kdy se chlapeček narodil?“ ptala se Sedlická, přetrhnuvši bratrovi jeho horlivou a rozvláčnou řeč.

„Byla sídmá zrouna vodbitá, slyšeli sme hodiny až do seknice, kde Veronika leží.“

„To si's, švagře, k našim pospíšil,“ usmál se mlynář, „po vůsmý's byl už v Kamenci.“

„Jenomej sem se na chlapce podíval, jak ho bába přistrojila, a už sem se vydal. Samou radostěj mi cesta ubíhala tuze zčerstva; teďkejc se mi zdá, že jí konec nejní, pořádem se na nás ty věže dívají, ale nic se nepřibližujou.“

„To tím, že po cestě postáváš a moc hovoříš,“ vysvětloval Sedlický. „Budem ve městě hnedkejc, už sme v Novej Kamenci, kostel svatýho Michala je skorem před náma, a vod něho k vašim je pár kroků.“

Za rozprávky opustili Starou Kamenec, na jejíž konci, již na hranicích dlouhé vsi Sádku, stál Sedlických mlýn; malé, starobylé a nečetné její domky krčily se podél cesty, a mezi nimi vynikal výškou a rozlohou starý pivovar, k němuž lid poddaných vesnic byl povinen robotovati. Pak přestala stavení podél potoka, na březích prostírala se pouze luka hojně zavlažená, některá ještě květnatá, neposečená; za to na druhé straně počaly se vyskytovati jednotlivé domky, dosti nové, a v jich středu piala se vysoká sýpka o mnoha drobných okénkách. Byla to právě Nová Kamenec, mlynářem jmenovaná, osada, jež povstala na místě dvorce zrušeného v době robotních patentů Josefových. V čistém a velmi průhledném vzduchu zářijového rána zdála se staveníčka ta splývati v jedno s tlumem domů městských a připínati se ke hřbitovnímu kostelu sv. Michala, jehož vysoké a rozčlánkované krovy a špičatá věž malebně rýsovaly se na bledě modré obloze. Avšak chodcům ještě několikráte v záhybech cesty zmizel kostelík s očí, než ocitli se opravdu v městě a u hřbitovních bran. Antonín Michl, snad zakřiknut poznámkou mlynářovou,

snad touže dojíti domova, již nehovořil se společníky svými, jen sám sobě cosi šeptal a rukama při tom nepokojně mával.

Špatně dlážděná, leckde vymletá ulice, vedoucí od hřbitova, nebyla dlouhá, záhy ocitli se pod stínem obrovského kostela sv. Jakuba, jenž čněl na svahu z ulice se zvedajícím, jsa obklopen nepatrnými domky starodávného vzhledu. Vysoký chrám se svou věží, s domky před ním nakupenými, zatemňoval velice ulici, do níž jen z nedalekého rynku kosmo spadal proud světla; tam, kde byla ulice nejtmavší, zabočil Antonín Michl se svými hosty do nízkého domku přízemního s rozsáhlým, patrně dřevěným štítem, prolomeným několika okénky.

Průjezd, sklánějící se dosti prudce na zad a tam stěnou prkennou s vraty přepažený, byl ještě daleko tmavší než ulice; teprve po chvíli bylo lze rozeznati, že jedna zeď, přiléhající k sousednímu domu, jest mohutná, z hrubého kamení, a že do druhé, lehce obílené, prolomeny jsou několikery dveře. K nejbližším vedly tři hrubé kamenné stupně, a do nich vkročili Michl i Sedličtí.

Ocitli se v rozsáhlé jizbě, spíše hluboké než široké, jejíž jediné, nahoře zaobloučené okno ústilo do ulice, právě naproti domkům pod kostelem. Ačkoli slunce pozvolna vystupovalo k poledni, bylo zde pološero, jako za nastávajícího večera, neboť protější zeď chrámová vrhala sem své stíny a strop trámový, uměle složený a hnědě zbarvený, zbedněn byl sotva dva sáhy nad podlahou. Obrysy nábytku, jarmar a židlí s prolamovanými lenochy, truhel, jevily se nejasně; jen blíže okna padalo trochu světla na „cinkostn“ o mnohých příhradách, z části zasklených, na jehož vrcholu leskla se ozdoba jakoby hliněná, a na stůl k protější stěně přistrčený. K oknu, pod samým stropem vylomenému, vedl vysoký stupeň, a s něho, jakmile se dveře za příchozími zavřely, zvedla se vytáhlá dívka, poněkud zachmuřené tváře, snědé pleti a tmavých vlasů i očí, a přiblížila se několika dychtivými kroky. „Pozdrav vás Pánbů, tetičko a strejčku,“ pravila a hnala se jim po ruce, „maminka bude mět radost.“

Mlynářka pohladila ji po hladce učesané hlavě: „Tyť's vyrostla, Johanno, seš větší než tvůj táta! A cák maminka? Je s ní dobře? Nespí?“

„Leží ticho pod nebesama, ale troufám, že nespí. Můžete se na ni a na chlapečka poďvat.“

Mlynářka odložila loktušku, bílý šáteček a modlitební knížky do něho zabalené na blízký stůl, a opatrnými kroky brala se do pozadí světnice, kde vedle vchodu do kuchyňky postaveno lůžko ověšené nebesy z hrubé květované látky. Tápala rukou kolem sebe, nemohouc ihned rozeznati, stojí-li u hlav či u pelesti lůžka, ale ještě než-li se okoukala, ozval se unavený a ne již mladistvý hlas:

„Vítám tě, Adna, seš hodná, žes došla.“

Teď již rozeznávala Sedlická v pestrých pruhovaných polštářích hlavu v bílém uzličkovaném čepečku a přistoupila těsně k posteli. Udělala švakrové nejprve křížek na čelo a pak uhladivši velikou a těžkou peřinu, jíž byla žena přikryta, pravila obřadně: „Verunko, čím tě Pánbů ráčil navštíviti, abys ke cti a chvále jeho a k svýmu

zalíbení vychovala, to já ti na Pánu Bohu vinšuju a vinšovat nepřestanu.“ Pak již hlasem přirozenějším se zeptala: „A kde máš synáčka?“

Za churavou ženu odpověděla bába, jež právě přicházela z vedlejší kuchyňky, nesouc v koflíku, dle vůně, odvar heřmánku a skořice. Za ní dral se z kuchyňky, jejíž klenba otevírala se do komína, čmoud ohořelého dříví a činil dusný vzduch ve světnici ještě tíživějším.

„Chlapečka sme dali pro paní kmotru a pana kmotra už do parády,“ vysvětlovala stařena, „už má křestní čepici a vínek, leží tu panímámě v nohách.“

Sáhla k místu, kde veliká duchna stěny lůžka se dotýkala, a podala mlynářce jakýsi podlouhlý balík, na němž v šeru zde panujícím jen pestré barvy byly zřejmy. Sedlická jej vzala od báby a zároveň s ní šla opět do přední části světnice blíže k oknu. „Velebnýmu pánu Křižoj sem už za pana Michla zkázala, že přindem ke křtu svatýmu; vemu jenomej lepší čepec a salup, a můžem jít. No, daleko nemáme,“ dodávala drobná a vrásčitá bába, opravujíc na strakaté peřince povijan rovněž pestrý a bílý vínek z tenkého plátna, na němž zlatou nití vyšit byl monogram Kristův a několik větviček.

Sedlická houpala peřinku polehounku na rukou, aby nemluvně neprobudila, a zadívala se v ně. Byla z něho viděti jen malá hlavička, a i tu obklopovala tak objemná čepice z červeného hedvábí, draconnem vyšitá, pentličkami a ryšky přeplněná, že v ní vrásčité a zardělé tahy děcka skoro mizely.

„Je ňáko drobounkej,“ podotkla po chvíli k bábě.

„Šak nejní pan Michl silák, a maminka je jako drchnička,“ vysvětlovala stařena a dodala tišeji, „a z nejmladších taky nejsou. Ale zdravoučkej je hošíček jako rybička, vyroste, vo to nic.“

„Vinšuju a vinšovat ti nepřestanu, bratře, abys to dítě ke cti a chvále boží a k svýmu zalíbení vychoval a vychovati mohl,“ obrátila se teď mlynářka k Antonínu Michlovi s obvyklým blahopřejným říkáním. „A jak mu dáte říkat?“

„Pan kmotříček je Johannes, to aby ho velebnej pán taky na Jana pokřtil,“ horlila bába; „dycky to tak děláváme, buď míno po kmotřičkoj, nebo po otcoj. Někerý dítě si taky míno přinese — —“

„Chlapec je první, to by měl mět míno po tátoj,“ poznamenával mlynář. „A Johanku už stejně máte.“

„Nechtěl bych, aby se menoval po mně,“ vzpíral se Antonín Michl, „sou z toho jenomej zmatky a nesnáze, dyž otec i syn jedno míno nesou. Dybych si měl vybrat, dal bych mu říkat Václav, sem toho slaunýho knížete našeho ctitel. Ale musíme ti, švagře, dát tvoji čest, jsi Jan, ať je chlapec taky Jan.“

„Jozífek, rejš Jozífek,“ ozvala se z pozadí z pod nebes matka nemluvněte. „Předvčerejšního dne bylo narození Panny Marie, a svatý Josef byl její snoubenec a pěstoun Páně, dejte mu říkat Jozífek.“

Sedlická odevzdala dítě bábě a šla rychle k lůžku. „Jenomej nemluv, Verunko, a se nezdvíhej, seš hrozně poslabá, je to znát na

hlase. Esli chceš Jozífka, budeš ho mět. Je to krásný míno křesťanský, může se líbit káždýmu."

„A Václava přidáme švagroj pro potěšení," dodával mlynář bodře, přistupuje také blíže. „Ale paní bábo, abychme šli, je dlouho, velebnej pán by se moh mrzet, a my taky abychme se vydali do Kamence; zanechali sme šeho, díla i mlečů, mohla by se nám škoda přitrefit."

Stařenka kývla na Johanku, vložila jí děcko do loktů a cupala nahrbeně do kuchyňky, kde měla uschovaný svůj salup a slavnostní aksamitovou kukli; když se za okamžik vrátila již přistrojená, zabalila dítě do velikého vlněného šátku a nařizovala děvčeti: „Toho koření dávej mamince po žličkách, dokavád je teplý, a pěkně ji přikrej, ať nám s postýlku neutíká. Seš už velká, máš z toho rozum, že s ní musí bejt vopatrnost."

Johanka kývala horlivě hlavou; ale když kmotři, otec a bába nesoucí dítě odešli a ona pevně za nimi dveře přitiskla, nešla k matce, nýbrž postavila se na stupeň u okna, aby viděla průvod do kostela se ubírati. Viděla, jak přešli ulici a obešedše domky před kostelem, počali stoupati vzhůru, kde naproti výstavnému děkanství byl hlavní vchod do chrámu.

Řekla si, že strýček kamenecký přece je mnohem statečnější než její tatínek, ba že i tetička je o kousíček větší, a připomněla si její chválu, že již otce přerostla. Bude alespoň veliká, největší z celého rodu, když již není krásná a když je od narození na tu nešťastnou pravou ruku chromá, těšila se v duchu, urostlí lidé v ní vzbuzovali vždy zálibu a úctu. Viděla pak ještě, jak kostelník spěšně jde do děkanství a jak se s velebným panem Křížem vrací. Ten teď se přistrojí, a pak již bratříčka bude křtít.

„Josef Václav Michl." Zda-li pak i jemu budou říkat Drašar, jako ji volají vždy ve městě „Drašarová" a jen ve škole „Michlová".

Z dívání a přemítání vytrhl ji hlas matčin:

„Johanko, Johanko . . ." Lekla se, kajícně si řekla, že měla dát mamince užívat koření, a že snad zatím vychladlo. Rychle přiskočila k truhle, na níž bába koflík postavila.

„Vemte to, maminko, je to horký dost," pobízela, přibližujíc levou rukou lžíci a pravou koflík držíc.

Paní Veronika polkla sice lék, dcerkou jí podávaný, ale rozčileně pravila: „Nevolala jsem tě, douče, abys to koření do mě lila, — už se mě s ním bába dost natrápila, — nemám hladu, ani žízně, ani chuti. — Musíme přecej kmotry něčím uctit, navrátěj se co nevidět. Nejrejš bych vstala sama, ale bojím se, že bych se skácela —"

„Já šecko udělám, maminko, jenomej nemějte žádnou starost! Já vím, jak strojíte, dyž sou hody."

„Hdi, Johanko, vedle do komory, klíč visí pod sirníkem u kamen, máme tam buchtu a pár amprecli, pekla sem to před tím svátkem. A flaši vína tam snad pantáta eště bude mět, neboli flaši rosolky, — možná věc, že jich má ve sklepě, dej pozor, abys neupadla a se nepotloukla, — vem lucernu. Dej taky hrušek, česalas jich ve čtvrtek,

— a trošku medu vylej na misku, — přidej tu hrudku másla — a chlíb taky přines, — nože a talíře z cinkostny vydělej, — Pane Bože, kdybych rejš sama mohla“ — rozčilovala se žena zase.

„Už běžím, maminko, nestarejte se, — dyť to nic nejní! Nejprú z cinkostny šecko si přichystám, potomej sběhnu do komory a do sklepa.“

Veronika Michlová přece nevěřila, že děvče vše náležitě připraví. Zdvihala hlavu z polštářů a hruď pod těžkou peřinou a snažila se dohlédnouti až k oknům, kde stál kulatý černý stůl na třech nohách a obloukovitých trnožích. Johanka opravdu obratně brala ze skříně talíře cínové i toufarové, nože se střenkami rohovými, sklenice ze skla hrubého a hojně rytého; chápala se všeho levou rukou a pravou si jen pomáhala, aby se jí nic nerozbilo. Pak odešla průjezdem do komory, která byla nejdále od ulice, blíže sklepů; paní Veronika ji slyšela, jak pobíhá, věci na stupně vedoucí k světnici snáší a dveře komory i sklepa opět hlučně zamyká.

Vstoupila za několik minut opatrně, potraviny na stůl stavěla, zase se vrátila, až měla všecko sneseno. „Vína ani v komoře ani ve sklepě nejní,“ oznamovala pak matce, „jenomej půl flaše rosolky. Med je ve džbáně poslední — vyleju ho všecken. Hrudka je celá, ale chlíb je tuze vodkorej,* pekli sme ho před tejdnem, a buchta taky už trochet ztvrdla. Nebude to, maminko, tuze slavná trachta!“

„Dyž tatínek toliká šetří!“ kvílela žena. „Aspoň toho vína dyby bylo! A sme samy ve stavení, — ináč bych poslala do šenku...“

„Šady maj’ pastvicu,“ přizvukovalá dcerka. „Jenomej my šecko samy... Ale — abych to na stole srovnala, maminko!“

„Toť, toť, kdák ví, esli už nejdou!“ Unaveně zaryla svou předčasně sestárlou, teď rozčilením zardělou tvář do podušek, mezitím co děvče chřestilo a cinkalo nádobím na stole. „Eště že je to tak blízká přízeň,“ zamumlala za chvilku více k sobě než k dceři, „švagrová a strejc budou z toho mět rozum.“

Johanka byla brzy hotova a šla si zase sednout na truhlu, vnutivši matce nejdříve lžíci „koření“ již vychládajícího. Křest se stále nevracel. „Teďkejc, maminko,“ začínalo děvče zase rozprávku, „musí tatínek pro chlapečka vzít chůvku anebo pro dobytek pastvicu, a chlapečka budu chovat já. Šecko nezastanem.“

„Och, neveme, douče, neveme,“ vzdychla žena. „Musíme platit ty intressy, vypučili sme se peníze na pole. — A co pokut a outrat sme se už naplatili — dycky se to ňako splete, nepovím ti, čím to je, tatínek je přecej přeukrutně vopatrnej! Naříká pořádem, že špatně dopadáme! — Ale, že z kostela nejdou, — aby se im bylo něco přitrefilo?“ děsila se náhle. „Aby na chlapečka byl přišel psotník? Neslyšíš, Johanko, už začínaj vyzvánět poledne!“

Děvče běželo k oknu. „Slyším, maminko, a už ich taky vidím, už sou v naší ulici!“

Podívala se po stole polo spokojeně nad svou dovedností, polo starostlivě nad chudou „traktací“! Zatím již zaduněly kroky v průjezdě,

* Tvrdý a okoralý.

do dveří vkročila nejdříve bába s dítětem a brala se rovnou cestou k lůžku s nebesy. „Tu ho máte, maminko, Jozífka Václava“, pravila honosivě, „už ne pohana, už ouda naší svatý křesťansko-katolický církve.“

Veronika Michlová udělala dítěti křížek a pak s pomocí báby je blíže sebe položila.

„A že ste tak dlouho* přišli?“ ptala se unaveně.

„Ten nám, pane, dal, náš Jozífek Vácslav,“ vypravoval její muž rozjařeně. „Plničkej ho byl kostel, jak křičel, dyž velebnej pán Kříž ho mazal svatejma volejma a lil na něho vodu! Ani sme si s chlapcem nevěděli rady! A tule švagr a sestra říkali, že je to dobrý znamení!“

„Říkal sem,“ dotvrzoval mlynář, jenž se byl přiblížil a na truhlu vedle lože usedl, „že bude z hocha něco znamenitýho, velkej pán! Že se nebude voslejchat ani kostela ani kněze!“

Antonín Michl radostně se usmíval a tmavé vlasy si přihlazoval, dívaje se při tom se švagra na sestru a zase očima bloudě za dítětem, peřinami skoro zakrytým.

„Třá se ti splní, bratře,“ podotkla Sedlická, zachytivši blažený ten výraz, „vo čems po cestě semka, v Novej Kamenci hovořil. Třá budou Drašaři taky tady ve městě Poličce voslavený.“

„Tyť zapomínáš, táto, že máš vzácný kmotry něčím uctít,“ rozčilovala se Veronika. „Musite vodpustit, Johanka něco na stole přichystala, ale moc toho nejní, — nenadáli sme se, že už budem slavit křtiny, vítat milý a vzácný hosty — —“

„Sedněte a berte si, berte,“ pobízel Michl náhle horlivě; přehlédnuv stůl u okna, dodal: „Dám přinýst piva, nám došlo, — a taky vína flaši —“ a než mohli Sedlických odpověděti, vyšel ze dveří.

Když Veronika stále naříkala, aby odpustili, ve zlé jí nevykládali a přichystanými pokrmy nezhrdali, usedli mlynářovi s bábou ke stolu a dávali se Johankou obsluhovati. Byli vlastně po ranní cestě a dlouhém pobytě v chladném kostele velmi hladovi a zapomínajíce, že je chléb „vodkorej“, buchta i „amprecle“ od pátku, brali si, mazali máslem, kapali medem a bílé pečivo k rosolce přikusovali. Za krátko vrátil se Antonín Michl s cínovým džbánem, plným domácího piva, a lahví leptanou, v níž do zlatova třpytilo se víno; naléval hostům pilně, sám také několikráte si s nimi ťuknul, vždy na zdraví novorozeného syna a dědice.

V šeré sednici domu č. 37. naproti kostelu bylo veselo; a ponenáhlu, když slunce stoupalo k straně západní a několik jeho paprsků zabloudilo i Kameneckou ulicí od východu k západu se prostírající, bylo tu i vlídněji. Zaplanuly na skle malované obrazy svatých po stěnách rozvěšené ve svých pestrých barvách, zaleskla se ozdoba „cinkostnu“, jeho malé tabulky a nádobí cínové v něm zbylé; na polštářích židlí objevily se zašlé vzory květovaných povlaků, i na nábytku zasvítila místa neodřená a vykládání zbylé. Antonín Michl opětně mnoho mluvil o své snaze, o polích, která přikoupil a ještě přikoupí,

* Pozdě.

o domech v rynku, které by se mu hodily; vykládal, že tady v ulici nejsou domy tak výstavné, u nich že není hnutí, mají světnici jen jednu, nahoře v lomenici že je pouze komora, suchá a prostranná, ale přece tmavá, dřevěná, kdežto v rynku mají domy nahoře pokojíček, kuchyň a síňku a to často do předu i do zadu. Bude-li Jozífek pánem, študentem, tu přece nemůže býti s nimi, musí míti něco svého. A pánem bude — on jinak nedá!

Mlynář Sedlický si švagra pro jeho pyšnou snahu dobíral a zase ji schvaloval, žertuje ustavičně a maluje mu obrazy do budoucna, až bude měšťanem v rynku a otcem velikého pána. Žena jeho hovořila s Johankou, slibovala jí, že bude nyní míti více práce než kdy jindy, že bude chůvkou malému bratříčkovi; a děvče zase tajně tetku prosilo, aby se u tatínka přimluvila, pastvicu na něm vynutila; řekly prý si již s maminkou, že to teď nezastanou. Bába si přála jídla a pití, dokud co bylo na stole a ve džbáně; při tom buď poslouchala, jak se muži škádlí, anebo sama vypravovala, kde co v měšťanských rodinách nového slyšela, líčila, kde byl jaký křest slavný, kde jen událost tu a ji samu ledajak odbyli, a přidávala se k žertům Jozífkova otce i kmotra, i když tyto působením požitého nápoje hrubly.

Jen paní Veronika veselí se nijak neúčastnila, ba nepromluvila dříve, dokud kmotři nepřišli se během odpoledne s ní rozloučit. Ležela tiše, dřímala, pokud pro hluk v přední části jizby mohla, zase procitla, na spící dítě se zadívala a je blíže k sobě přivinula. Sňala mu těžkou křticí čepičku, sňala vínek a nahmatala pod povijanem stříbrné peníze, jež mu strčili kmotři „do vínku".

Polodřímajíc, přemítala o tom, co jí o křtu vypravovali: splní se proroctví, bude její Jozífek opravdu něčím znamenitým — velikým pánem, jak si její manžel po všecky měsíce očekávání přál? Ale jak toho dokáží oni, kteří i na svém várečném domě tolik se drou a stále šetří, — aby ušetřeného často nehodou pozbyli? Přes všechny ty pochybnosti hřálo pomyšlení, že by drobný ten synáček mohl býti jednou velikým a slavným, sesláblou a unavenou ženu mile v duši. I ona, jako hodovníci u stolu, počala si líčiti příjemné obrazy o budoucnosti: jak Jozífek vyroste, stane se hezkým, čiperným, jak ve škole bude prospívati, jak na studie do Litomyšle nebo Třebové Moravské jej vypraví. Všecko předešlé rozčilení s ní spadlo, nestarala se již, zda-li Johanka při stole dobře obsluhuje, zda-li Antonín dal džbán a láhev znovu naplniti.

Když asi ke čtvrté hodině loučili se s ní Sedlických, usmívala se na ně klidně a vlídně, znovu jim děkovala za vzácné kmotrovství, jímž jejímu synáčkovi posloužili, a prosila je, aby jako praví kmotři láskou a péčí na cestě jeho života jej provázeli. Mlynářka byla tak dojata její vroucností, až ji ujišťovala, Jozífek že jako by byl její a že mu bude vždycky upřímnou duchovní matkou, nikdy že ho neopustí, ať se děje cokoli. Sedlický se k jejím slovům přidával, a ještě na prahu a v temném průjezdě tvrdil Antonín Michl, oni že jsou mu přece nejbližší, nejmilejší, v jejich upřímnost že největší svou důvěru skládá.

II.

Na čtverhranném, sluncem skvěle ozářeném náměstí poličském bývalo za odpoledni pozdního léta klidno; obyvatelé dlívali na svých polích neb ve stodolách, odkud teprve k večeru se vracívali. Hlasitě šplouchávala za úplného ticha voda do obou kašen, které stály po stranách vysoké Mariánské sochy na východní straně náměstí; málokdo přicházel čerpati z nich, a jen ptáci slétali v hladiny jejich a vystřikovali kapky vody na sochy svatých, Michala a Jiřího, jimiž střed bělavých kašen byl korunován. U hlubokých síní domů bývala vrata dokořán otevřená, ale nikdo jimi neprocházel, nikdo nedíval se ani z okének v přízemí ani z úzkých oken v patrech pod lomenicemi; město v parném slunci popoledních hodin jako by dřímalo, a tráva, vyrážející mezi oblými, leckdes vylomenými kameny dlažby, nerušeně rostla.

Dnes v pozdním srpnu 1822 bylo na východní straně rynku, právě na blízku „štatuje“, výjimečně živo. Před domem č. 185. stál pár silných koní, zapřažených do nízkého, vlečného vozu, na němž řetězy připevněny byly tři velmi dlouhé a objemné trámy. Kočí, selský synek, robotou tažnou povinný, vykřikoval a práskal bičem, aby někoho ku pomoci si přivolal. Nejprve vyhlédly z úhlu stýkajících se lomenic čtyři postavičky chlapců, zmizely pak ihned, a bylo slyšeti, jak cupají po střechách poloplochých a kdesi v pozadí seskakují; pak z přízemních krámků a bytů několik žen, provázených dětmi, vyběhlo na náměstí, aby se podívaly, kdo tu volá; z domu, před nímž vůz stál, vyšla těžce a poněkud shrbeně obstarožní žena, s dívkou vysokou, hubenou, pošmourné tváře, a hned potom z domu vedlejšího vystoupil majitel, za nímž vyhlédal jeden z chlapců, prve na střeše dovádějících.

Mladý sedlák volal nyní opět, aby mu někdo pomohl s koni a kládami; žena dívala se kolem sebe bezradně, zdvihala ruce nad hlavou, a spatřivši souseda, popošla k němu a naříkala: „To je soužení, pane Hledík, jakorát nám ty trámy přivezou, dyž nejní náš domka, — my ženský tomu nepomůžem, a s koňma taky neumíme!“

„Nenaříkejte, paní Michlová, rejš poděkujte, že to polesnej a náš městskej representant Šlerka tak zčerstva vyřídili,“ odmítal soused. „Šak by soused Drašar tomu taky nepomoh', je skrček! Pošlete Jozífka tamle do pivováru, snad tam někerýho chasníka zastane, aby šel s trámama pomoct.“

„Kdák ví, kde je mu konec!“ vadila se Johanka. „Je letního času vícej u tetky Kameneckej ve mlejně nežlivá domka!“

„Dyť tam pásává a pomáhá, Johanko naše, a nám taky pase a je k ruce,“ krotila ji matka, „A je věku eště outlýho, nedospělýho!“

„Ba, paní Michlová, je, a měli byste mět k tomu zřetel,“ podotkl starší člověk, jehož dlouhé, prošedivělé vlasy byly pečlivě ke skráním sčesány a tvář oholena. „Letního času školáci pasou a větřejí, a když se v zejmě do škol navrátějí, všecko se jim z hlav vykouřilo.“

„Náš Jozífek v zejmě hledí šecko vynahradit, pane učitel . . .“

počala Veronika Michlová; ale sedlák netrpělivě zase zapráskal bičem a zabručel velmi nahlas: „Nemám hdy . . .“

„Skoč do pivováru ty, Toníčku.“ pobízel soused svého chlapce.

„Je-li tu Toník, nebude ani Jozífek Michlů daleko,“ podotkl pan učitel Rejthárek ostře. „Před malou chvilkou proháněli se s oběma chlapci Kopeckejch po střeše. Vídám je tam s naší pavláčky ob den, jak z foukadla střílejí, šípy házejí a šatů svejch nešetřejí. Už jsem je kolikrát vyplatil — — Sázím se, že jsou všichni tři u vás v síni, paní Michlová!“

Chlapci nečekali až je pan učitel, kterého se dosti báli, vyvleče z tmavé síně, kde se krčili za narovnaným dřívím; vyběhli sami. Z Kopeckých, kteří v sousedství bydlili, byl František asi stejného stáří s dvanáctiletým Jozífkem Michlovým a Toníkem Hledíkovým, druhý, Jeník, teprve sedmiletý. Dívali se polo zvědavě po sběhších se lidech, polo bázlivě po panu učitelovi.

„Hnedkom běž do pivováru pro chasníka, aby nám pomoh s dřívím, šak's stejně slyšel, co pan soused povídal,“ trhla Johanka nevrle malým bratrem. „Dej vopratě,“ obrátila se pak k selskému vozkovi, „podržím koně.“

„Toník už běžel,“ upozorňoval ji Hledík. „Ať zajde Jozífek pro souseda Drašara na pole. Řekni, ať spěchá táta zčerstva dom, má tu fůru s kládama,“ poučoval hocha, jenž usmíval se radostně nad vítanou procházkou.

„My pudem taky,“ nabízel se Františk Kopecký, „Jozífkoj ujde cesta spíš.“

„Ale neé, abys zabrousil k tetce do Kamence a Kopeckejch chlapce tam zaváděl,“ hrozila Johanka hochovi. „Hnedkom se s tatínkem vraťte.“

Hoši již obešli klády do cesty trčící, protlačili se zástupem a uháněli kolem Mariánské sochy směrem severozápadním. Vozka jal se odstraňovati řetězy, v čemž, ještě než Toník chasníka přivedl, byl mu nápomocen soused z ulice Limberecké, jenž s tovaryšem odkudsi se vracel. Vším úsilím snažili se všichni tři snésti trámy před dům, při čemž i soused Hledík se přičinil.

Veronika okolo nich pobíhala a vzdychala: „Co to jenomej Pánbů na nás dopustit ráčil!“ naříkala, oslovujíc sousedky, které s dětmi kolem ní stály. „Chtěli sme do ty zadní seknice dát strop, eště před svatým Václavem, a vono se nám to teďkejc sboří. Toť bude zasej ňákejch peněz za klády, tesařom, zedníkom. Tenle dům v rynku byl pro naše neštěstí! Že sme rejši na našem v Kamenskej ulici nezvostali.“

„To byste měla, Drašarko, zrouna řích, dybyste stavení v Kamenskej ulici litovala,“ kárala ji žena Hledíkova. „Stala ste se ryneckou sousedkou, tam to bylo jako příbytek.“

„Byl to taky dům várečnej, a zvostával dlouho v Janelovskym rodě,“ bránila se Michlová.

„Ale ta vejstavnost tam a tady! Tady ste pod patro, do předu

a do zadu byt, dole krám, můžete si držet nájemníky, — tam ste se sotva sami hnuli."

„Šak to tátu pořádem píchalo, že máme jenomej jednu seknici a kuchyňku, že sou chlívy nedostatečný, na tolik pole že musí bejt víc dobytka. Tady máme nájemníky, ale co sme z něch už měli škody, dyž vypověděli pro nic! A z krámku taky nic nekouká."

„Vy jenomej naříkáte, Drašarko," podotkla jiná žena, Martinová, „a nezpomenete, že ste si vším sami vinni. Koupili ste dům vejstavnosti znamenitý, ale zpustlej, a neměli na vopravu. Prodali ste dům v Kamenskej ulici, a místo užitku měli ste process."

„Byl to nehodnej process, a Pánbů musí tu mou sestru, Štursku Litomyskou, a šecky, co í k tomu radili, spravedlivě trestat!" odtušila Veronika a utírala si zaslzené oči. „Dyť říkám, že sme neměli ten rodičovskej dům prodávat, mohli sme mět dobře, ujdít soužení."

„Vona je ve vás Drašařích přeukrutná pejcha," vyčítala Martinová. „Nihdá nejste spokojeni, pořádem chcete vejš a vejš."

„Nechte i, vona za nic nemůže," bránila Hledíková. „Musí dělat, co muž poroučí. Jen co prauda, soused Drašar dělá moudrýho, čte zákony císařský, plnou truhlu má písem, ale potomej dycky prohrá a upadne do škody. Sama ste mi říkala, Drašarko, že vám ten vojanskej pán z přízně — byl to, troufám, vojanskej sudí, — dobře radil, abyste dala dům rodičovskej připsat na Johanku, — a že ste to neuďáli!"

„Bylo už pozdě, dyž nám Olomouckej pan Schauer psal," vzdychla Veronika.

„Takovej suďař jako Drašar by měl mět šecko vypočteno předkem," ozvala se Martinová, jsouc podrážděna, že jí Hledička nedává za pravdu. „Dyť se ho tu ve městě každičkej bojí! Je to dokázaná věc, že nebožtík náš purkmistr Pavlovský z toho vašeho processu měl smrt. Pořádem fantazíroval, že Drašara před sebou má a jeho tejrání snášet nemůže!"

„Dyť umřel na horkou!" plakala Veronika.

„Že ty klevety posloucháte, maminko," ozvala se rozhněvaně Johanka, a trhla opratěmi, až skorem znepokojila koně, kteří klidně předhozené jim seno požírali. „Hděte rejš do stavení a přineste dvě holby piva, už budou mět složíno a srounáno, na tatínka čekat nemůžem!"

„Rejš bych, abys šla sama, Johanko, bojím se do sklepa, šak víš, že padám, kudy chodím, mám hlavu ňákou diunou . . ." prosila Michlová.

„Já si koně už podržím, panno," ozval se zdvořile vozka, slyše o pivě. „Srounat se to může potomej."

„Taie céra naše je dokonca inačí nátury nežlivá já," podotkla Veronika k Hledíkové. „Vrhla se po tátoj, po těch učenejch strejcích, ničeho se nebojí . . . Já šecka trnu, co náš řekne, až uhlídá, že sme dali piva," dodala šeptem.

„To bejt musí, Drašarko," domlouvala jí sousedka. „Sedlákoj nic nedáte, zaplatíte to na kancaláři; to se patří, aby se mu dal

trůňk. Cák by si pomyslil, přecej sme měšťani, musíme dát na sobě záležet — a před selskejma poddanejma! Sama ste měšťanská céra, měla byste pamatovat . . .“

Michlová jen vzdychla a sklopila hlavu. Po chvilce teprve hlesla smutně: „Toť, v našom, v Janelovským rodě dycky sme drželi na měšťanskou čest. Nebožka maminka, než se ubírala, poručila na chudobnej lid, na mše svatý za svou a pantátovou duši. Ale dyž je člověk vobklíčenej, šechno ho přejde. Jindy sem si šafovala šatstva na každý svátky. — — Teďkejc je u našich samej fenduňk . . . Krepíny zlatý, herbábný sukně, cejn, krávy, šecko nám vzal sluha ouřadní, šak víte . . .“

„Těch krav pěknejch, červeně kropenatejch, bylo škoda nejvíc,“ litovala Hledíková.

„Má to soused Drašar platný, že mu přibylo ve stavení placu,“ vmísila se v rozprávku opět Martinová. „Chlívů romadu, a nic v něch.“

„To neé, sousedko,“ bránila se Michlová, „máme eště kolik kusů dobytka.“

„Šak ho taky pozbudete, až synáčka vypravíte na študiji,“ dotírala na ni žena dále. „Inu, pejcha, pejcha Drašarovská! Dyby vám stavení nad hlavou sfendovali, zasej se budete hledět ňáko povznýst . . .“

„Taky si kolikrát myslím, Verunko, esli to vydržíte. Školní plat vobnáší kolik zlatejch stříbra, potomej kvartýr, ídlo, lejstra. Rejš se na to eště rozmyslete,“ pravila Hledíková rozvážně.

„Dyť vy Toníčka taky do Litomyšle na latinský škole chystáte, Hledičko,“ vyčítala Michlová lítostivě. „Už si ti chlapci řekli, že pudou na študiji jedním rokem, že je smutno nebude.“

Johanna vykročila nyní ze síně, nesouc v jedné ruce starodávný cínový džbán, druhou přidržujíc si k tělu dvě kameninové holby, jednu prostou, druhou s okovaným víkem; nalila do otevřené holby nejdříve mladému sedláku, pak zeptala se Hledíka, zda-li by nepohrdl douškem, a hned naplnila holbu s víčkem. Když se vozka napil, podala chasníkovi z pivovaru, jenž pomáhal, a do holby Hledíkovy nalila sousedu z Limberecké ulice. Matka jaksi nepokojně přihlédala k štědrosti dceřině, ale mlčela a nenaříkala dále před sousedkami, aby jí Johanka opět nepokárala.

Právě když Johanna po druhém nalití stavěla džbán ke zdi domu za složené klády, přihrnuli se od starohradské brány hoši Kopeckých s Jozífkem a za nimi, jejich běhu arcif nedostihuje, cupital spěšnými kroky hospodář čísla 185, Antonín Petr Michl. Zastavil se u vozu, sňal s hlavy placatou čepici, rukávem své šedohnědé kazajky utřel si spocené čelo a jediným pohledem svých ostrých, vždy za chvíli mžikajících očí přehlédl všecky tu shromážděné. Nezměnil se valně za uplynulých dvanáct let, vypadal mnohem svěžeji než jeho žena, ve skutečnosti o čtyři léta mladší, jež tu nyní stála nesměle, upírajíc úzkostlivé zraky brzy k němu, brzy ku dceři Johanně. Pozorovala

ihned, že se manžel zamračil, vida četné shromáždění, pivní holby v rukou pomáhajících a veliký džbán blíže vchodu do síně.

Chtěla mu vše vysvětliti, ale Hledík ji předešel: „Tak vám náš městskej representant Šlerka už klády dal dovízt, sousede. Proto sme pro vás zkazovali a zatím s tím trochet pohnuli. Můžete si zjednat tesaře a zedníky hnedkejc zejtřejší deň. Je čas, hezky se vám stavět bude."

„Pěkně vám všem děkuju, budu dlužen," odpovídal Michl proti svému zvyku táhle a tváře se při tom kysele. „Můžeš ject dom," obrátil se k mladému sedláku, „abys se nemeškal, je dlouho. Vo truňk se céra postarala, jak vidím."

Selský vozka nepoděkoval, nýbrž otáčeje řetězy pevně kolem zadní části vozu, mumlal několik krátkých vět, z nichž Martinová, bedlivě naslouchající zachytila, že „toho nebylo moc," že „stejně nemusili vyčítat", že „rejš aby byl ze města." Odjel pak ihned s velikým hlukem, směrem k ulici Kamenecké, aniž, jak prve sliboval, uvedl klády v náležitý pořádek.

Antonín Michl stál nad nimi a rozčileně si uhlazoval vlasy. „Vošidili mě ti Sedláčkovští manželé, — ba vošidili! Kupoval sem dům vejstavnosti podivuhodný, — a voni mi prodali chajdu! To zasej bude platů, — na městským ouřadě a řemesníkóm! A kde budem vostávat, a kde vařit?"

„Pan nájemník nahoře do předu nám už dal svolení, že můžem v jeho kuchyňce vařit, dokád nebudem mět vystavíno," připomněla paní Veronika.

„Stejně to bude přeukrutná starost teďkejc, dyž nemáme eště ani vymlácíno, ani pooráno! Jabka, mrkev a zelí nám zatím na políčkách zmrznou, než dáme stavení do pořádku!" odmítal ji muž.

„Říkal sem vám hnedkom, sousede Drašare, že musíte dát na dům velkou vopravu," pravil Hledík. „A vy ste prál, že romadu peněz za domek v Kamenskej ulici stržíte, že jich budete moct do toho strčit."

„A dal sem jich těm slotám Štursovejm do Litomyšle a advokátoj do Mejta a ouřadům!" rozkřikl se Michl, v obličeji rudna.

„Tatínku, zaplaťte chasníkoj za složení drv," napomínala jej dcera Johanna, která s nelibostí slyšela, jak nyní zase otec o svých nesnázích před sousedy i diváky na veřejném náměstí vykládá.

„Dyťs dala napít piva," zabručel Michl, ale tak, aby jen ona slyšela.

„To bylo jenomej majinko, a zjednali sme ho, — zadarmo dělat nebude," namítala Johanna také tiše.

„Měšťanoj by to udělat moh', je stejně z vesnice poddanej," bručel Michl dále, ale přece sáhl do kapes tmavých a odřených svých koženek, hrabal se v nich chvíli a vyňal několik krejcarů-šajnů. „Dej mu ich," vybízel dceru, „ať hde taky, — sme tu pro smích, lidi se radujou, že máme škodu."

Chasník srovnal klády těsně při zdi průčelní, a poděkovav za krejcary, odešel. Za ním rozcházeli se i ostatní, když nebylo již po

čem se dívati. Zůstali před domem jen manželé Hledíkovi, jejich klučík, rodina Michlova a chlapci Kopeckých, kteří na oba hochy ostatní kývali, aby s nimi odešli. Ale Jozífek nemohl, bylať jej matka uchopila za ruku, utírala mu širokou svojí zástěrou rozehřáté a upocené tváře a láskyplně hladila jeho tmavé, prstenovitě se kadeřící vlasy. Pozdvihl k ní někdy svoji pěknou, dosti pravidelnou tvář, ale přece mu tmavé oči těkaly všemi směry. Styděl se, že se s ním matka mazlí před kamarády, mazlí jako s nemluvnětem, — a jemu za několik dní bude dvanáct let a na rok již půjde, jak mu otec stále slibuje, do latinských škol!

„Hezky vám ten hoch roste," chválila jej Hledíková. „Náš Toník je vyšší, — ale vo to nic, ti sporší částejc nejvíc snesou."

Hledíková se zalíbením utkvěla na hochu svém, silnějším a větším než Jozífek, jehož tlustá, světlohnědým vlasem stíněná tvář prozrazovala nerušené zdraví. „Pánbů dej," pokračovala, „aby ty děti zdrávy zvostaly, — na študiji im toho bude potřeba, — ta člověka zebere."

„Já myslím, paní Hledíková," vmísil se v rozprávku Antonín Michl, „že zebere jenomej toho, kerýmu schopnosti k tomu se nedostává. Moji páni bratři, nebožtík pan děkan Polenskej i pan farář v Branný, študírovali a ničehož nic im to neuškodilo. A troufám, že bych to byl taky vydržel — a měl bych líp. — No, můj Václavek šecko vynahradí, — bude našemu rodu pro čest a slávu."

Hledíková se přes všecku svou dobromyslnost uštěpačně usmála a na manžela svého mrkla, jako by říci chtěla: „Již se soused zase vychloubá." Hledík také významně na ni pohlédl, a pak, směje se, pravil Michlovi: „To nemůžem vědit, co z chlapců bude! Můj je chytrej dost a dost, ale kdák ví, esli ty latinský škole zmůže?"

„Můj Václavek istotně v něch pro haňbu nebude," odpovídal Michl, nepozoruje, že se mu oba Hledíkovi posmívají. „Vynikal vod narození darem Ducha svatýho. Dyž mu šlo na sídmej rok, už se po ledačems vyptával, kdo je ten Pánbů, co nad náma panuje, kerak sám na tento svět přišel, kde byl před tím, než ho vrána na vokýnko položila. Částejc sem sám nevěděl, kerak bych mu šecko vyložil, aby tomu moh' srozumět. Johanka mu šelijaký poudačky namlouvala, ale já í to trpívat nechtíval."

„Děcka sou zvídavý šecky," podotkla Hledíková ledabyle.

„Paní sousedko, nebyla to jenom zvídavost, byl to ten dar rodu Drašarovskýho, kerej se ve Václavkoj našem vobjevoval! Neprospíval jenomejc ve školi, — šady svedectví podával, že je z rodu vědoucího, že z něho bude učednej člověk! Předlůni si mezi lejstrama mejma vynašel hospodářskou inštrukci, vzácnou, krásně napsanou, a říkal si na ni; dyž sem i potomej do truhly skovával, pouším sem se, že hoch napsal na konec: ‚Takovou i já hodlám zepsati'. A pomysleme, že mu bylo deset rokův! Řek' sem si hnedkejc, dyž se mi chlapec na Pánu Bohu po čtrnáct rokův vyprošovanej narodil, že bude pánem, — ale dyž sem to jeho zapsání přečet, teprů sem si umiňoval, že nepopustím, že hocha do škol vypravím. Bejval dycky naše outěcha, vod Boha udělená naděje!"

Mluvil horlivě, vroucně a ohlížel se na konci své řeči po Jozífkovi. Leč hoch, sotva že Michlová jeho ruku pustila, neodolal posuňkům kamarádů a tiše odplížil se za nimi. Bylo chlapce viděti, jak poskakují po schodech vysoké radnice, činící mohutný střed Poličského náměstí.

Na Hledíka vroucí řeč Michlova neučinila valného dojmu; podotkl jen, jakoby na omluvu sousedových plánů: „Máte tu přízeň v Litomyšli, nemusíte mět starost, kam hocha dáte!“

„Snad si nemyslíte, sousede, že dám Václavka k Štursom?“ vyjel Antonín Michl vášnivě. „Do nejdelší smrti se žádným z tý familije mluvit nechci, a dyby k nám někerej z něch přišel, s hanbou ich vyprovodím. Cák nevíte, co mi uďáli? Byl testament psanej nebožkou paňmámou Janelovou, dům že patří Verunce, Adně na vychování tolik a tolik, roli a díl stodoly. Šecko sme spravedlivě rozdělili, — co ty sloty poručníci tam zapsali, že se musí Verunka s Adnou rozdělit, dyby dům prodala dráž nežlivá za šest set stříbra — na to sme přistoupit nemohli — dyť —“

„Nechejte toho, sousede,“ přerušil jej Hledík, „dyť to znám, byl sem vám za svědka u ouřadů! Cák je mi po tom, kam si hocha v Litomyšli dáte; jistá věc, že je dítě u svejch lépej skováno, než u cizejch.“

„Šak to zouplna cizí nebudou,“ bránil se Michl, a byl by ještě pokračoval ve svém hovoru, vypočítal rodáky v Litomyšli usazené, — ale soused řekl zkrátka: „Dej vám Pánbů dobrej podvečírek!“ a odešel za ženou do svého pěkného a rozsáhlého domu.

Antonín Michl, osaměv s Veronikou, jal se nejprve prohlížeti klády; zdvíhal je s namaháním, díval se na stranu spodní, obcházel je. Jako Veronika dříve, naříkal i on, co to bude zase peněz. „Ale abychme se rejš do toho dali,“ pravil, vstupuje do síně domu. „A tesaře abych vzal z Kórový?“

„Toť, toť; švagři Ignác nebo Jan istotně znají někerýho spolehlivýho. Bude to lacinější.“

„Vydám se tam hnedkom za tmy; mám mlatce zjednaný, ale ve stodoli může hlídat Johanka, a ty pro ně uvaříš. Troufám, že se do poledne vrátím.“

Vstoupil do malých dveří, vedoucích ze síně do přední části stavení. Byla to místnost velmi dlouhá, jasná; stěna na jednom místě prolomená oddělovala jizbu od místnosti druhé; v ní z rynku ústily starodávné dveře na mnoho polí rozdělené, nyní uzavřené. Dlouhé stoly, několik truhel a přihrádek, zaprášené váhy, prozrazovaly, že jest to krám, leč neužívaný.

Michlovi, když dům koupili, ani dovolení k zavedení krupařského obchodu, ani stálého nájemníka docíliti nemohli; užívali zatím krámku jako obydelní světnice, což se jim zvláště teď hodilo; zadní část obou spojených místností, tam, kde vcházelo se do klenuté tmavé kuchyňky s otevřeným komínem, byla zřícena, trámy v polou, někde i na dvou místech přeražené visely s hůry, a vápno i hlína se stěn ještě stále se drolila.

Michl, podívav se na zřícenou část a zabručev a zavzdychav opětně, pověsil čepici a kazajku na hřeb blíže dveří a usedl k dlouhému trnožovému stolu v přední části: „Sem jako zmlácen, už se do ničeho nedám. Mohla bys, matko, přinýst něco k ídlu a kapku piva. Snad neprasklo na poctu šechno?“

„Troufám, že šla Johanka nahoru k panu nájemníkoj Linkoj uvařit večeři. Bude tu co nevidět a dojde potomej se džbánem pro truňk.“

„Jenomej aby to bylo zčerstva,“ pravil Michl mrzutě. „Povečeřím a hnedkej lehnu, — je do tý Kórový kus cesty a přenkrutně do kopce. — Tak se mi ňáko zdá, že už Johanna schází po schodech, — zavoláme Václavka.“

„Ani nevím, kam se hoch poděl — —“

„To abych se zasej za chlapcem vydal,“ hněval se Michl. „Teď sem dosed! A sotva nohama pletu!“

„Pudu sama,“ nabízela se žena pokorně, „stejně si hrá s Kopeckejch u štatuje.“

Mezitím, co její muž netrpělivě bubnoval rukou do stolní desky a naslouchal, jde-li opravdu dcera shůry, brala se Michlová shrbeně, ale jak dovedla nejrychleji, k soše Mariánské. Slunce za Kameneckou ulicí právě zapadalo; oblilo rudou září se vším okolím i jednotlivé kamenné postavy, jež v rozích a výklencích stály, i těla a hlavy andělíčků, kteří po sloupu vzhůru šplhali, i zašlé zlato reliefů vyplňovaných a hvězd ve výši nad hlavou nebes královny.

Mezi sloupy, řetězy spojenými, a na stupních odpočívalo několik s pole se vrátivších žen a hledělo v tiché modlitbě k soše některého světce; kolem batolilo se pět — šest dětí, snažících se podlézti pod hrubými řetězy; ale Jozífka ani hošíků Kopeckých nebylo mezi nimi. Veronika pozdravila se mlčky se sousedkami, sama zbožně se pokřižovala a poklonila, a šla těžce dále po náměstí. Obešla obě kašny, kde bylo nyní živěji, ohlédla se mezi veselou chasou, vodu tu nabírající, — ale ani zde chlapců nenašla. Leč od radnice, která ve čtverci městských domků rozkládala své rozsáhlé zdivo a pnula svou vysokou střechu a štíhlou, pěkně rozčleněnou věž, slyšela Veronika jakési cupitání drobných kroků. Na schodech právě pod balkónem spatřila trojici chlapců; nedováděli, Jozífek její stál v ohromných teď zamčených vratech, roztahoval ruce a zase je spínal, Frantík Kopeckých se klaněl, přebíhal s prava na levo, jako by cosi přenášel a odnášel, a malý Jeník cupal za ním a napodobil všecky bratrovy posuňky. Žena je chvíli udiveně pozorovala a všimla si také, že má Jozífek kazajku z rukávů vysvlečenu a jen volně na ramenou pověšenu; rozkládal ještě chvíli rukama, pak udělal ve vzduchu veliký kříž nad oběma hochy, a všichni tři v průvodu odebrali se na roh radnice do výklenku, kde visel „zvonek na pokoj“ a kde malý otvor, nepodobný oknům ostatním, krásně vyzdobeným, ukazoval místo, kde ještě před čtyřiceti lety býval pranéř. Teprve teď přistoupila Michlová k dětem a tázala se Jozífka, jenž opět svou kazajku oblékal: „Cák tu děláte, hoši? U rathouzu není dovoleno se proháněť!“

„Hráli sme si na mši svatou, maminko. Dneskom sem byl já panem děkanem, Frantík panem páterem, a Honzíček ministroval. Von ministruje dycky, je eště majinkej.“

„To je rouhání!“ děsila se Veronika. „Dyby vás byl někerej soused uviděl, nebo serbus, nebo někerej z pánů radních — — A tady vejřeuně v rynku!“

„My částejc, maminko,“ prohodil Jozífek vesele. „My se učíme, dyť ze mě a z Frantíka budou kerejsi den taky páni páteři! Tatínek slíbil — —“

„Nic to špatnýho nejní, panímámo,“ osmělil se Frantík podotknouti.

„Teďkejc musí Jozífek dom, táta ho zhání k večeři a hněvá se. A u vašich vás taky budou shánět,“ napomínala Veronika, berouc svého chlapce za ruku. Šli zase kolem kašen a skupiny Mariánské, kde všude, ač červánková záplava hasla, bylo živo a plno hovorů. Před domem se hoši Kopeckých oddělili a běželi k Limberecké ulici.

Antonín Michl přivítal ženu a chlapce poukazem, že Johanka večeři již donesla, že jim vychladne, a pivo že bude vlahé jako louh; ale když Veronika nesměle vypravovala, jak Jozífek na schodech radničních dělal pana děkana a jak Kopeckých hoši mu ministrovali, přestal se hněvati a pohladil dítě po kadeřavých vlasech.

„Dočkáš toho, matko, že děkanem bude, jako nebožtík pan bratr Polenskej,“ pravil hrdě. „Řeknu to zejtřejší deň v Kórový na rychtě, aby věděli, jak se Vácslavek na kněžskej stav připravuje.“

Podíval se na ženu vítězně; ale Veronika si vzdychla, vzpomenuvši dnešních rozprav s Martinovou a Hledíkovou. Nebylo by lépe, pomyslila si v duchu, kdyby se Jozífek vyučil na mlynáře, jako Kamenecký strýc a švagr, nebo na krejčíře, když k řemeslu namáhavějšímu je příliš útlý... Tak byl by jim k pomoci ve stáru, mohl by dům převzíti, živnost v něm si zaříditi, dobře se oženiti. Neřekla muži ničeho o tom, neosmělila se nikdy mu odporovati a zvláště teď, když viděla, že je hladov, že rychle snědl polévku, nakrájel do ní veliké kusy černého chleba a dychtivě zapíjel pivem z cínového džbánu.

Leč když za krátko ulehl, a ona i Jozífkovi připravila lůžko na lavici v krámku. sdělovala šeptmo Johance všechny své obavy a varovné poznámky sousedek. Stály, aby otce nerušily, u dveří vedoucích z krámku na rynk a dívaly se malým okénkem ven do krásné a tiché letní noci.

Johanka matce její obavy vymlouvala, předpovídala, že se to u nich na rok zajisté zlepší, a tvrdila, mnohem lépe že bude, stane-li se Jozífek pánem, knězem, a ona buď na dům se vdá aneb s rodiči hospodařiti bude. Jozífkovi pomůže pan strýček, farář v Branné, — a ta „študije“ v Litomyšli také prý není nejdražší — všelijakých prý tam výhod pro žáčky. Natrpkle dodávala, pro samé soudy že se rodiče o ni ani nestarali, po ženichu se jí neohlédli, — a jest jí málem dvacet šest let . . .! Jaké prý by to bylo, kdyby dům připadl

bratrovi a jí jen malý podíl, — tu by pak opravdu musila po smrti písek do otýpek vázat a za živa byla by lidem pro pošklеb.

Paní Veronika neviděla dceři do tváře, ale slyšela, jak se jí v hlase třese dušený pláč. Počala ji konejšiti, aby neměla strachu, že odstrčena nebude, otec že je moudrý, že již to nějak zařídí. Usoudí-li on a poradí-li pan farář a ostatní přízeň, Jozífek že přece na studie půjde.

Tak hovořily a šeptaly; náměstí zatím zcela se vyprázdnilo, i u kašen dozněly kroky; poslední zásvit dne dávno zhasl, bledá obloha ztemněla, a v ní jasněji a čistěji zasvítily hvězdy a klenula se mléčná dráha. Blízká skupina Mariánská a protější radnice doplněny byly nyní tajemnými stíny, které dodávaly jim zcela nové, netušené podoby; konečně vyšel na východě za domem Michlových měsíc, jeho odlesk zatřpytil se na hvězdách Mariánské sochy, a ponenáhlu zasáhly jeho paprsky i vodní plochy v kašnách a tenký proud do nich stékající.

Paní Veronika a její dcera dívaly se ven, ale všecky ty stíny, světla, tvary starobylého náměstí nebyly jim ničím, je dojímaly a mučily jen obavy do budoucnosti.

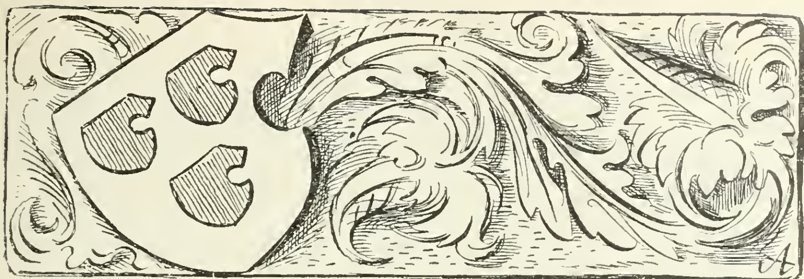
Bylo deset hodin, „zvonek na pokoj“ zavzněl slyšitelně od radnice, všecka světla zhasla, vrata dvou hospod v rynku s hlukem se zavřela; poslední kroky navracujících se chodců zanikly ještě, než zvonek umlkl. Johanka zatarasila dveře krámku a šla ulehnouti; Veronika vrátila se do vedlejší světnice. Slyšela muže hlasitě oddychovati, ale sama spáti nemohla, — vyčítavá slova Johančina příliš ji pobouřila.

(Příště dále.)

Jezdci.

Zikmund Winter:

Čest řemeslníků.

Studie s XVI. století.

Mistři řemeslní od prvopočátku, kdy založen jejich stav v městech, dbávali úzkostlivě na svoji čest stavovskou.

Jest to také jedna z pěkných stránek cechovnictva, ale jen potud, pokud stavovská morálka držela se rozumných mezí. I v XVI. věku obsahují cechovní řády nejedno ustanovení, kterak si mistr má vésti veřejně, aby bylo ke cti řemesla. Řezníkům stále se zakazovalo, aby v krámech nemluvili oplzle; jiným hroženo tresty, budou-li veřejně láti; krejčím zakazuje se stejně v XVI. století jako již u věku před tím, aby se nestrojili nápadně, křiklavě, aby nemívali šatů strakatých. V řádě pražském r. 1544 naznačuje se to zákazem, aby mistři (ani tovaryši) nechodili „v barvách", v řádě choceňském z r. 1576 čte se, aby nenosili „polovičnatých sukní, rukavic, poctivic"; v řádě pražském z r. 1580 čte se, aby mistr nedělal si šatu z rozličných barev „a nad to pak aby v nich nechodil, jakož jest to vždycky od starodávna zachováno." Tento trojí zákaz vysvětlují nám staré obrázky. Z nich pochopíme ihned, že se tu míní vlastně ona moda XV. věku, které říkali „miparti"; při té bláznivé modě každá nohavice byla jiné barvy a sukně (svrchní šat i kabát) byla polovicí svou barvy jedné, druhou polovicí barvy jiné.

Ale poněvadž takovým polovičnatým křiklavým šatem nebyl by se v době Rudolfově snadno mistr krejčovský oděl (neboť byl už dávno z mody, a krejčí chodili a vždy chodí s modou), proto si dotčená statuta vykládám tím, že byla ze starých doslovně a bezděčně opisována a že tu jen značila zákaz strakatého šatu vůbec. Jest podivno, že ještě r. 1720 v řádě městyse Radomyšle zakazuje se krejčím šat „rozličných barev".

Opak krejčovské parádnosti mistrům i tovaryšům některých řemesel zakazovalo se, aby na ulici nevycházeli bosi. Mistr cvočkař došel-li bos k třetímu domu nebo překročil-li bos stružku před domem svým, propadl dle statut peněžitou pokutu.

Veřejné opilstvo, zdá se, nebývalo pokládáno k necti mistrově, kárány jen křiklavější následky opilstva. Pod neobratným titulem „Jak se chovati mají, jsouce opilí," zakazuje řád pražským kočím (r. 1577), aby v opilosti žádného po ulicích, ryncích, po mostě nevozili, „kola

dělajíce toče"; zvláště aby nevozili opilých nevěstek, „nevážných zoufalých", což často provozovali „hovádka trmácejíce". Toť ostatně mohlo býti velmi veselé podívání, když opilý kočí před rathouzem do kolečka vozil všelijaké panny.

Zevnější cti se týkaly mnohé zákazy cechovní, aby mistr zhola nic neměl s lidmi v obci sic užitečnými, ale sociálně povrženými. To byli rasové a rozmanití služebníci policejní a soudní. Když kdosi nařekl pražského ručníkáře Reygra, že u rasů dělal, po tři čtvrti roku netrpěli ho v pořádku vyloučivše ho; i obrátil se do Boleslavě Mladé, a když i tam ta pověst se vznesla, pustili se boleslavští řemeslníci do něho, jako by je svou přítomností znectil, a ubožec byl by proto téměř „k zamordování" přišel. Teprve soudním jednáním r. 1590 věc urovnána.

Viděti, jak fanaticky se takové provinění proti řemeslné cti posuzovalo. Bradýře Hendrycha ze Šmerhova v Praze r. 1560 konšelé zavřeli, „poněvadž kvasil s rasem a tovaryši jeho, což poctivému měštěnínu s takovými potupnými lidmi náležité není." Že tomuto bradýři i cech vyzdvihl živnost, není ani podivno, když se uváží, že pacholci rasovští „vedli ho opilého za masopusta". To představoval v maškarním průvodě Bacchusa. Tím tedy byl věru cechovním mistrům a všemu řemeslu na ostudu.

Svědčí o nemalém hrdinství, když r. 1552 pražský krejčí Jan Sosna, dobře znaje tehdejší zásady o cti, dal svoji dceru rasovi, při čemž arci musil s rasem jednati a hodovati. Konšelé ho pro to zavřeli s důvodem, že „z toho mají útržku zdejší měšťané, že své dcery dávají za rasy, ač pro jednoho jiným dobrým to neškodí; a s katy, biřici a rasy nekvasí, než jim podobní". Zdá se, že ho na konec vyloučili i z cechu i z měšťanstva, neboť poslední slova ortele znějí urážlivě: že „takových sousedů nepotřebujem".

Zajímavo, že v řádě chirurgů pražských z r. 1616 zakazuje se obcovati nejen s katy, ale i s Novokřtěnci, s náboženskou to sektou, hlavně na Moravě usedlou. Ti obojí — kati i Novokřtěnci — pletli se chirurgům (bradýřům) do řemesla.

Velmi přemrštěnou zásadu mívali stran řemeslníkova „urození". Již v tu chvíli, když přijímán tovaryš mezi mistry, chtíval cech důkazů o tom, že jest kandidát misterství z poctivého rodu, že se rodiče jeho poctivě v církvi sňali, a tudy, že on sám jest z lože poctivého. V tom zvláště naše cechy české mívaly soužení s mistry vlašskými, kteří přicházeli bez listů, slibujíce, že jich časem z vlasti donesou. A nepřinesli ani po letech. Známo arci, že v kanceláři královské mohl sobě každý levoboček opatřiti list očistný, který s něho snímal poskvrnu nepoctivého splození.

Aby se mladý mistr vyhnul všelikterakým morálním „neřádům", organisace nutila ho hned, když vstupoval v cech, aby se oženil, ano řezníci jakožto nejsobečtější cech kázali, aby si mladý mistr vzal dceru nebo vdovu řeznickou. Málokdo jim namítl, že sňatek má se díti z vnuknutí Pána Boha všemohoucího a ne z přinucení. Obyčejně každý uposlechl, neboť to byla začasté podmínka přijetí v cech.

I na nevěstě — zvláště byla-li cizí, — chtívali, aby dokázala, že jest poctivě splozena, neboť „pro ženu nepoctivou byl by ústrk všemu cechu.“ Pošla-li ubohá z lože „nepoctivého“, nechtěli mladého mistra vpustiti v cech, ani když byl vykonal všecky zkoušky a vyplnil hromadu podmínek. Bývaly z toho křiky a soudy. Když si roku 1591 v Kouřimi tovaryš kožišnický Vokurka bral ženu, konšelé byli na svatbě a jedli i pili s nevěstou; ale když Vokurka chtěl do cechu, nepřijat, a konšelé to schválili, poněvadž „sobě děvečku pancharta vzal“. Vokurka prosil císaře. Psal, že panchartstvo nenese právní podstaty; manželka jeho jest — poctivá od mladosti; takových manželek muži i do úřadů konšelských se dostávají; on že si vzal Annu z lásky; byla vychována od poctivého člověka šlechetně, položil ji jako za vlastní dceru, ano i řeči germanické čísti a psáti vyučiti ji dal. Císař poručil, nemají-li proti němu nic jiného, aby ho do cechu přijali. Musil však císař psáti a poroučeti znova, aniž vysvítá z knihy městské, že poslechli.

Také žádali všude, nejen u nás, aby byla nevěsta mistrovského kandidáta počestná panna nebo počestná vdova. Jenom nevěřím, což německé knihy rády vypravují, že v Bremách ševci vysílali své cechmistry, aby ohledali nevěstu, která měla jíti za ševce, je-li poctivá panna.

Hůře ovšem bylo, když panna nevěsta přišla k oltáři s dítětem na loktech (což byl hrozný zvyk), nebo když se narodilo dítě brzo po svatbě. Tu vylučovali mistra nemilosrdně. Arci nejmoudřejší a nejobyčejnější výmluva bývala, jak to přednesl v Žatci r. 1541 řezník Adam Vernar, „kterak se často přihází, že těhotná žena z příhod brzo rodí a prve měsícem nebo dvěma, než čas přirozený káže“.

Tolik o zachování cti, když nový mistr byl přijímán.

Rozumí se samo, že i po letech, když se něco stran nepoctivého „urození“ nebo o „nepoctivosti“ paní mistrové objevilo, že cechovníci o to byli hned vzhůru a vylučovali mistra sebe usedlejšího také.

Platila zásada v mnohých cechovních řádech vytčená, že nejen tovaryš, do cechu se hlásící, ale ani mistr cechovní, který pojal ženu podezřelou, nesmí řemeslo dělati, „než jestli by mu ta osoba umřela, a on se zase poctivě oženil.“ Že skutečně vyvrhovali z cechu mistra, který pojal takovou ubohou nemanželskou dceru, toho v knihách důkazů dosti. Arci ještě přísněji si vedli, pojal-li mistr „nepořádnou“. R. 1567 mistr tkadlec Šafránek byl v Týně pražském oddáván s nevěstou, držící při oddavcích na rukou dítě, které se jí narodilo před svatbou; na veselí bylo mnoho mistrů i cechmistr, „všecko se dálo pořádně“, a třetí den po veselce cechmistr, který byl hostem, pozdvihl všecek cech, a Šafránkovi vzata čeleď za trest, že oženil se s „ženou nepořádnou, která prve nikdy muže neměla, a děti měla.“ Marně hájil Šafránek ženy své, že, „co jest činila, to činila z křehkosti a mladosti těla svého;“ naposled se vyvrženého mistra zastali staroměstští konšelé, a tovaryš mu jest po dlouhém čase (1568) vrácen.

V tomto případě a leckdy jindy konšelé opravovali přemrštěné pojmy o cti. Činili to někdy i ostře, zvláště když byla ohřívána stará

věc. R. 1601 žádali na příklad mlynáři pražští za poučení; mistr Martin Váša byl prý od Kavky v cechu obviněn, že manželka jeho, když si ji před třinácti lety bral, dříve času slehla. Konšelé naproti tomu rozhodli, že se oba manželé po ten čas chovali bez ouhony, Kavkova řeč že jest nedokonalá a bez rozmyslu, a proto aby byl náležitě potrestán.

Někdy chytili se konšelé na obranu mistrovu i důvodu, který nebyl obecně uznáván. Takž r. 1584 strakoničtí nedovolili, aby cech ševcovský vyloučil mistra Kocourka, že si vzal dceru Matesa bradýře, ženu „nepořádnou“, a odůvodnili to tím, že švec vědomost neměl, „že by nepořádna byla.“ Také císař někdy volán k nápravě. R. 1598 rozkazem císařským novoměstští koželuzi nuceni jsou odpustiti mistru, který pojal „nepořádnou“ manželku, „aby k dokonalé záhubě nebyl přiveden.“ Ale ovšem neměl každý mistr dosti peněz na to, aby si vymohl ochranu císařskou.

Bylo-li by lze nalézti jaké také omluvy takových přemrštěností v stavovské cti, tož některé jiné byly takového rázu, že jsou dnes za smích. R. 1540 v den sv. Matěje předstoupil Jan Holček z Oupohlav před soud obecný, hájený v Třebenicích, s přáteli svými a otázku učinil na spolusousedech, měl-li by kdo jej z čeho viniti nebo na lehkost jeho, manželky, dítka, zjevně nebo pokoutně mluviti „o věci sobě neslušně a nepoctivé, že by on s mrchou nějakou se měl šmejkati, aby se ozval; pak-li by nevěděl, aby ho při pokoji nechal.“ Když pak všickni ohlásili se, že nic naň nepraví, dal si Holček všecko zapsati do knih, aby byl svou ctí bezpečen. Tedy odsmýknout zdechlé zvíře od domu, z cesty, bylo proti cti!

Zabil-li mistr psa schválně či z nechtění, ztratil v cechu čest. Na štěstí i tu bývaly městské rady rozumnější nežli cech; brávaly takového „na cti zmařilého“ do ochrany. Že vinník sám těžce svůj zlý čin odsuzoval, to víme z případu Matěje Talacky v Kutné Hoře r. 1607. Hodil špejlem po štěněti, které chtěl sehnati ze zahrádky, kdež marjánka byla vseta, a štěně „od toho uhození umřelo“; on však velice toho litoval a „na neštěstí své naříkal“. Radní páni nalezli, že mu to k ujmě poctivosti, řemeslu jeho a obzvláštně poctivé společnosti a pořádku býti nemá. Na to ho cech zase přijal na milost.

R. 1572 turnovský cech řeznický snažil se z cechu vyloučiti dokonce samého cechmistra, který zabil psa vzteklého, zač mu měli spíše poděkovati. I toho konšelé musili se ujmouti a soudně nalézti, že má zůstati při své nevině i při řemesle, neboť zabil ne zoumyslně, ale z povinnosti vzteklého psa, když se pokřik stal, že po městě i po domích běhá a lidi i hovada žere. Fanatik stavovské cti mu ani po mnohých letech neodpustil, jakož viděti z přelíčení, jež houževnatě dovedeno až k nejvyšší appellaci. Jiřík Frisek z Braslavic, řezník v Kutné Hoře, zastřelil psa ve svém věku mladém, nejsa ještě ani na řemesle. Zastřelil ho za příčinou „ukousnutí a sežrání“. Konšelé i appellace r. 1563 moudře rozhodli, že to dobře učiniti mohl, a řezníci že nemají na to privilegium, aby vylučovali z řemesla, když kdo za příčinou zabil psa.

Proti cti řemeslné bylo, kdyby mistr tesař udělal katovi řebřík. Stavěti šibenici a opravovati bývala od starodávna povinnost některého cechu jakožto celku, to jest: každý mistr toho cechu musil k tomu jíti a ruce přiložiti, aby si pak nevyčítali to dílo k necti. I více cechů bývalo k tomu „hanebnému“ dílu nařizováno; jedni mistři kopali základy, mlynáři nebo tesaři sroubili trámy, a jiný cech, obyčejně krejčí, musili zdvíhati šibenici. V XVI. století cechové mnohých měst zbavovali se té maskované potupy buď privilejem od vrchnosti, buď vykoupením penězi, takže pak děla se stavba i oprava šibenice nákladem obce, dělníky k tomu ber kde ber. Budějovičtí krejčí byli dle zprávy z r. 1534 zbaveni té práce privilejem krále Ludvíka. Jošt z Rožmberka píše kolem r. 1530 nejmenovanému městu, že na mnohé přímluvy znamenitých osob zbavil cech krejčovský stavění šibenice; co se jiných řemesel dotýče, ta nechť staví nebo ať se o to umluví slušně, a konšelé pak na obecní náklad to dokonejte.

Také v knize německobrodské z r. 1544 čte se, že tkalci už nejsou povinni šibenici zdvíhati, to že věc vší obce a díti se má nákladem jejím způsobem jako v městech jiných.

Souviselo s přemrštěnými zásadami o počestnosti, že tehdejší cechy vylučovaly ze sebe s opovržením člověka, který učinil pokus sebevraždy. Tak na příklad v Hradci Králové po obšírném jednání s podkomořím Trčkou Buriánem i hofrychtéřem Mikšem z Loun r. 1509 nalezeno Vidlákovi ševci, který uvázav se, byl uříznut, aby již nikdy neměl žádného spolku ani tovaryšstva v cechu, nýbrž k přímluvě podkomořího aby vedl živnost v obci, ale s cechem aby neměl nic činiti.

Tyto a podobné přemrštěnosti příčinou poctivosti stavovské nezmizely z cechovnictva docela ani v dobách novějších.

Ze zločinů, pro které mistr pozbyl cti, za nejhorší kladeno především zlodějstvo. Nebývá v statutech řemeslných zhusta zmínka o zlodějství, toť tak, jako by cech nechtěl možnost takového činu, který v oněch dobách bez rozdílu kladen za zločin, připomínati ani připouštěti. Jen někdy vyskytuje se výstraha zlodějstva v řádech tkalcovských, krejčovských, pekařských a mlynářských.

Ale ve skutečnosti cech netrpěl na mistrovi ani stínu krádeže. Řezníci v Jaroměři vyloučili r. 1549 z organisace mistra Peřinu jen proto, že koupil prostěradlo kradené. Teprve dlouhým soudem osvobozen toho nařknutí po přísaze, že nevěděl, prostěradlo že kradené. V Německém Brodě kdysi kolem r. 1550 vzal řezník ženě na trhu žertem („kunštem“) řičici a vnesl ji na jatky. To mu ihned počteno za zlodějstvo, a byl z toho soud, k němuž Brňané poslali naučení, že zachovalému člověku se může věřiti, že řičice neukradl. To ho tedy zachránilo. Naproti tomu ve Vodňanech r. 1556 kožešnický mistr Homolka, nařčený z ukradení konve, do cechu se již nedostal, poněvadž dle rozsudku appellačního nikterak nechtěl to nařknutí se sebe svésti, nýbrž naopak kožešníkům vynadal.

Byla-li krádež nepochybna, tu cech zbavoval se spolučlena rychle a hned také u soudu městského žaloval, kdež pro dokázanou

krádež šlo o hrdlo. Ve většině městských pamětí najdeš některého zlodějského mistra, že uvisnul; poměrně nejčastěji mlynáře, jenž mlečům obilí bral. Jest stran mlynářů význačno, že Pražané r. 1581, podavše mlynáře Šmatloku a Dorotu mlynářku katovi, usnesli se, že purkmistr a páni to při všech mlynářích svých musí opatřiti, aby se krádeže v mlýnech nedály.

Ale nadmíru podivná a nesrovnalá věc, jestliže cech vylučovati chtěl mistra, jenž bezděky dotekl se katových nástrojů, — tedy pro směšnou maličkost, — a jiného mistra, jenž pro svůj zločin všecek už byl v rukou katových, cech v organisaci své i nadále trpěti a zanechati musil. To přiházelo se, když přesvědčenému zloději dostalo se milosti a řemeslo mu mocným slovem některé vrchnosti vráceno jest. Příklad z Rožmitála. Tu roku 1561 mlynář Adam, jsa na mlýně Floriána Griespeka v službě náchlební, ukradl spolu s písařem důchodním deset strychů žita z obilnice. Dali ho katu, postaven již k mučidlu, ale na prosbu svou a přátel osvobozen všeho, slíbiv, že už nebude krásti. Zůstal tedy mlynářem.

Tamtéž ve službě pověstného Griespeka provinil se mistr sladovník r. 1562, že víc pšenice, než přijímal, na vruby vroubiti dal. I tomu odpuštěno hrdelné trestání a zůstal v řemesle. Týž rok také v Praze mistr sladovnický Marek provedl nějaký „oučinek“ tak zlý, že byl podán katu, který bezpochyby na něm „útrpné právo“ vykonal. Tu tedy dvojí příčina, aby staroměstský cech sladovnický vyloučil trápeného zločince jako nectného ze své společnosti. Ale pojednou oznámeno starším sladovníkům z městské rady, že na „přímluvu“ pana Zikmunda Helta z Kementu, místokancléře království Českého, sladovníku Markovi jest všecko prominuto, a živnost v městě že se mu zase dopřává, a proto se jim poroučí, aby to v cechu svém oznámili, a mistři aby mu překážek nečinili a v oči mu nic nevytýkali. Zajisté, že cech uposlechl velmožného pána i své vrchnosti konšelské, ale kam děla se čest stavovská?

Hůře zvedlo se r. 1564 krejčímu Bartošovi, který pro přechovávání lotrů byl z Prahy vypověděn. Vypovědění samo by mu neublížilo, ale cech měl volnost i povinnost psáti do měst, aby varovali se Bartoše jakožto nectného.

Faleš v řemesle na úkor spotřebitelů jest v podstatě také krádež, a některý řád tkadličí nebo krejčovský a zvláště zlatnický skutečně váží takové podvody při díle za zlodějstvo a hrozí mistrovi provinilému vyloučením z cechu jakožto nectnému. Ale nebývalo v tom důslednosti. Ba tu jí bylo nejméně. Pro ustranění látky, pro zaměnění přineseného lepšího materiálu za horší, pro zpronevěru materiálu vůbec a zašantročení věci, řemeslníkovi do správy dané, zastaveno sice dosti pravidelně mistrovi provinilému řemeslo, ale obyčejně jen na čas nedlouhý, a dostala-li se věc k soudu městskému, ten odsuzoval mistra nikoli pro podvod, nýbrž pro škodu, kterou kázal nahraditi, a když cech přece chtěl vyloučiti mistra, rozkazovali konšelé, aby ho nechali, když se cechu pokoří. Některý doklad. R. 1558 byl viněn pražský kožešník Jan Vidaurek, že Janu Mikšovi z Hrob-

čice kožich k opravě daný rozřezal a zadek vyňav, starými liškami nastavoval, že mu tedy zlodějsky učinil. A ortel městský byl, že se vyrozumělo, kterak ta rozepře více z nějaké nepilnosti Jana Vidaurka nežli z jaké úmyslnosti pošla, aby se tak kožešník do dvou neděl s pánem o kožich umluvil.

Krejčí Jakub Wilikym, pražský mistr německý, podvodně vedl si při šití sukně měšťanky Bílé. Když zaplatil 25 kop poškozené paní, cechmistři nechtěli mu falešnou sukni vydati, pokudž nebude cechu prázden: báli se, že by ji vyměnil a vinu pak zapřel. Uraziv cechmistry, Wilikym žaloval, a konšelé nalezli, že cech sukni musí vydati, a žalobce, poněvadž se vzpurně stavěl, že musí do šatlavy; ale potom ať předstoupí do cechu s přáteli a „jest naděje, že odpovědi laskavé dosáhne.“ Tato naděje konšelů jest jako rozkaz, aby podvodný krejčí v cechu zůstal podle jiných ctných mistrů.

Nepoctivého mlynáře novopražského, Jeníka Jana, který podvodně míchal mouku žitnou s ječnou, r. 1584 soud konšelský zachránil tím slabým důvodem, že není dokázáno, že by Jeník o statutu a nařízení starých Pražan vědomost měl.

Přísnější způsob, zdá se, byl zachováván proti zlatníkům, když se falší provinili; aspoň když pražský zlatník Hornemon pozlatil mosazný náramek, vyloučil ho cech, a konšelé vypověděli ho z Prahy a z Čech. Takéněkdy zle se dokročilo na mistra řezníka, když se dokázalo, že špatným materiálem mohl škoditi na zdraví spotřebitelů. Když zaklál na Vyšehradě r. 1622 řezník zadušeného kozla, ihned ho vyvrhli z cechu a z krámu. Tu patrně spíš rozhodovala hygiena nežli čest. Než ať byla praxe proti neupřímným a nepoctivým mistrům jakkoli nedůsledna, z nařknutí takové nějaké nepoctivosti vždy byl strach. Jakmile se objevilo nařknutí, mistr rychle hnal pomlouvače na soud, aby byl čist, a když soudně vyhrál, aby mu později nemohlo nic býti vyčteno, rychle a pevně pojistil svou poctivost knihami, jakž to vidíme u jindřicho-hradeckého krejčího Plocara, o němž r. 1610 měšťanka Rušanka musila odvolati, že neustranil kus látky. Musila ho pro Bůh odprositi a do knih zapsáno, že „na časy budoucí žádný jiný jemu toho vyzdvihovati nemá“.

Jeden důležitý důvod, proč konšelé zamhuřovali oko jmenovitě nad tím, že krejčí ustraňovali sobě z látky dodané, vidím v mínění veřejném, jež bralo takové vzatky s humorem a jako obyčej, s řemeslem takřka srostlý. Je to patrno z písniček satirických a z anekdot souvěkých.

Z těch jest povědomé vypravování Butzbachovo (z r. 1495), když se učil krejčovině, stál prý v dílně koš, kterému říkali oko, a do toho házeny zbytky látek. Zákazníkovi, který se pak hlásil o zbytky, mistr vždy tvrdil, že nezbylo, ani co by „oko“ přikryl. Rozumí se zajisté, že ten, koho ztráta potkala, věc nebral humorně.

Na konec o zpronevěrách řemeslných nutno připomenouti, že se někdy s tou vinou vyskytne i mistr takového řemesla, které nemělo tak snadnou příležitost ku zpronevěře jako mlynář nebo krejčí.

Uvádím onoho knihaře Pavla, jenž umřel jako poctivý mistr, a pak se ukázalo, že bibli norimberskou, která mu dána k převázání, „buď zastavil nebo prodal“. Zákazník po devět let se jí nemohl doptati, až r. 1598 se našla v něčí pozůstalosti.

Druhý z těžkých zločinů, pro něž mistr ztratil poctivost a musil z cechu, bylo kuběnářství a jmenovitě cizoložstvo. „Jestli že by se který mistr dopustil při tom řemesle buďto smilstva nebo cizoložstva, aby prázden byl řemesla.“ Tak čte se v řádě krejčí náchodských r. 1534 a opakuje se potom ještě dosti často v řádech jiných řemesel pražských i venkovských. Z knih soudních podávají se nezvratné doklady, že cech při této vině, jež týkala se šestého přikázání Mojžíšova, býval daleko důslednější a přísnější nežli při falši a zpronevěrách mistrovských. Je to znáti po tom, kterak snažlivě a neústupně pronásledoval takového mistra provinilého. R. 1564 nalezen „v noci při narození Krista Pána“ krejčí Jan Gecz na lůži s kuběnou, ihned touž noc „pro uvarování hanby“ šel k mnichům s ženou tou a dal se s ní oddati; tím však cechu neuspokojil; cechmistři dali mistra do vězení, obžalovali ho, vyloučili ho z cechu a docílili, že byl z města vypověděn bez milosti. Mistru tkalci Mrázovi, když si bral r. 1539 Magdalenu, cechmistři pražští připomínali, že Magda má kdesi manžela živého. Mistr dal se s cechem na soud o tu věc a vyhrál. Magdalena „tam práva zůstala a cechmistři křivi“, poněvadž nedovedli dokázati, že Magdin muž je živ. Ale cech neustal. Pátral, platil, sháněl, až onoho živého manžela do soudu dostavil. Pak byl Mráz cechu zbaven ihned.

Že i při trestech pro zločiny toho druhu leckdy vrchnosti, až i císař zakročovali a zločinného mistra do cechu vraceli, toť rozumí se při slabé autonomii cechovní v XVI. věku samo. Čtemeť, že zvláštním listem dovolil císař r. 1562, aby Šimon Jiljí, jehož řemeslo se neuvádí, směl do Prahy se vrátit a živnosti si hleděti přes to, že pro cizoložstvo byl z města vymrskán.

S dnešními zásadami se to arci plně srovnává, když kdo vytrpěl si trest, aby nebyl ničen na vždy a směl vrátiti se do společnosti a do živnosti. Ale s názory oněch dob o poctivosti se to nikterak nesrovnávalo. Když cech a cechmistři háček nalezli při oné vyšší protekci a rehabilitaci zločinného mistra, bránili se jí. Takový háček, za nějž se mohli uchytiti, cechmistři pokrývačů pražských nalezli v případě mistra pokrývače Smolky Jiříka. Ten r. 1595 dopaden ve smilstvě a podán do vězení i zbaven řemesla. Z vězení dostal se tím, že se dal v poddanství Adamovi z Hradce, nejvyššímu purkrabovi. Potom purkrabě i císař poručili cechu, aby mistra zase ve společnost přijal. A cech císaři odepsal, že je proti výsadám pořádku, aby člen cechu byl člověk sobě nesvobodný, že ho tedy nemohou přijmouti, pokud zase sobě svoboden nebude.

Tu tedy cech uznával nepřímo, že císař může smazati vinu proti poctivosti, ale upomenuli ho, že nemůže proti privilegium, jež stvrdil, jednati.

V první půli XVI. věku některé nemnohé řády cechovní také zbavují cti a vylučují mistry „hráče kostek a kartův“, té přísnosti však později nikde nenacházíme. Karbaníci platívali obyčejně jen peněžitou pokutu a cti nepozbývali.

Za to v dobách pobělohorských vyskytují se v cechovních řádech, zvláště u mlynářů, články o čarování, pro kterouž hloupost ovšem člověk ztrácel poctivost i život.

Konec. Napadá člověka bezděčně, aby přirovnával co do pojmu cti staré poměry k dnešním, zvláště aby pátral v naší společnosti, když nejsou staré hlouposti již zákonně platnými, zdali tím již naprosto zašly, anebo přece nějak se ozývají a působí ještě.

Viktor Dyk:

Nové básně.

VEČER.

I.

Val de Grâce před okny. Už šero počíná,
šero, jež zvolna dotýká se všeho.
Kout stranou Paříže. A slunce zhasíná.
Ne Ludvíka to slunce Čtrnáctého.

Však dosud báň zříš nad tím mořem střech.
To parvenu jsou příliš pozdní doby.
Osudy marné, slabé, prosté ech,
dramata, která nepůsobí.

Hluk města zvučí-li a jeho horečka,
zítřejška dnešní štěstí nepřečká
a století ho nepoznají jiná.

Král slunce, dějiny, národů osudy.
Leč hledím-li já země na hrudy,
rád životy mám, jichž se nevzpomíná —

II.

To nejsou velcí, na něž myslit chci
obrové, země drtící v svém skonu.
Jen jména těch, kdo padli v Červenci,
zaznamenána v Pantheonu.

Já na ně vzpomínám: jsou jména vybledlá.
Co skryto za nimi? To marně duch se ptává.
Zašlosti smutek, noc jež nad ním vlá.
I s těmi jmeny anonymní sláva!

Já na ně vzpomínám: jak dobře umřeli!
Jak horizonty krásně hořely!
A jaký pathos: À bas Charles Dix!

Je večer tichý, večer bez jména.
Nic nereptá a nic už nestená.
Je ticho to, co mluvívalo kdys.

III.

Básníku, klid! Je možno dívat se.
Svůj sluch jen napni: jaké zní to struny?
Víš, neustále že to gradace
od *Červencových dnů* až do Kommuny.

A neklidné jsou teď sny státníka.
Svých opor tuší hrozící on zradu.
Měšťáka časem úzkost proniká:
Apačů nůž a oči plné hladu.

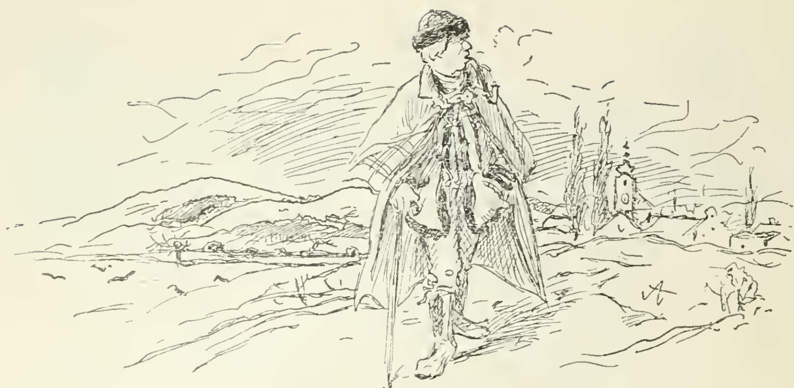
Jinak je klid. Co zítřek přinese?
Pod okny, slyšíš, Paříž směje se.
Façona změnila se ideálu.

Propast se pěkně cetkou ověsí.
Zří zádumčivě v příští otřesy
Val de Grâce, pomník starých králů.

Paříž, červenec 1909.

ELEGIE . . .

Často jsem říkal: zůstaň chvíle, ty jsi tak krásná,
uprchla, vybledla, ztratila všechen svůj lesk.
Často jsem zachytit toužil přízvuk bolesti dravé.
Uprchla, vybledla, ztratila ostrý svůj hrot.
Matně a s výčitkou volají vzdálená echa,
slyším a úzko mi, mrtvých jak zněl by to hlas.
Bojím se vzpomínky: přináší obrazy zašla,
aniž by dovedla dáti jim pohyb a krev.
Mluví a bez zvuku, objímá, necítíš tepla,
je tu, však vzdálená, mrtvá je, žije však přec.
Bojím se vzpomínky: nehlasně zašumí lesy,
kudy jsi v dětství svém snivý a dumavý šel,
nehlasně loučí se zapadlá v minulo mladost,
vzpomene na tolik pohřbených na věky snů,
kteří tě předešli, kynou ti s druhého břehu:
nezvučně kroky zní, se stíny hovoříš, stín.

K. Leger:

Kdo tu?

Povídka.

I.

Doktorův domek čpěl z daleka jodoformem, asi jako druhdy doupata alchymistů a černokněžníků páchla sirou. Stál v rohu návsi, nízký a nepatrný, s drobnými okénky a šindelovou starou střechou. Dva stromy, košaté jasany, přerůstaly jej, házely stín do oken.

Šeřilo se už. Utichal denní ruch a šum, — rachot opozděného vozu, křik dětí rozplýval se a zapadal v teskně zamlklém, umdleném tichu zářijového večera. Daleko za vsí, za hřebeny doškových stodol, vycházel měsíc zarudlý v nehybné mlze, ležící na obzoru.

Paní doktorová otevřela okno. V šeru zabělela se její zástěrka.

„Krátí se den!“ poznamenala mladá paní a vzdychla lehounko. Starostlivá hospodyně vzpomněla na blízkou zimu, — přibude vydání za olej, topivo, — není nad letní měsíce!

„Krásný večer!“ mínil doktor. „Taková sladce teskná nálada v tom tichu!“ Stál za svou chotí, o hlavu vyšší než ona, hubený, jaksi chudokrevný, s bílýma rukama, s úzkými, bezbarvými rty, s očima snivýma pod černým obočím. Zajímavý zjev. Trochu theatrálně vypočítané pohyby, hlas měkký, příjemný, úsměv sentimentálně tesklivý. Marnivě si pěstil pan doktor hladké, čisté nehty, černý vous na bradě ve špičku přistřižený i vlasy trochu prořídlé. Líbil se dámám — rozumí se, intelligentním dámám — všady, kam až obvod jeho sahal. A věděl o tom, což trochu ješitnosti v něm probouzelo.

Choť jeho byla výtečná hospodyně, z bohatého statku pocházela, nemohl lépe volit, když zahajoval svoji lékařskou praxi na venkově. Šetrná byla, počítat se vším uměla. A při tom kypěla zdravím, svěží, růžová byla jako polní květ a pilná jako včela.

Na třetí rok žili už spolu, pět let působil v Raškovci dr. Chlad jako obvodní lékař, zde, v této tiché vsi, která usíná dokola.

Šero houstlo, jako by v nehybném vzduchu drobounký popel se snášel.

„Mám rozsvítit?“ zeptal se doktor.

„Ne!“ odvětila choť. „Ne! Proč?“

Usmál se. Znal její slabost, jak ráda v malichernostech šetří.

„Máš pravdu, ženuško. Škoda petroleje. A měsíc vychází takový nádherný!“

„Poslal jsi účet paní správcové v Sedlišti?“

„Poslal — zajisté!“

„Spočítám zítra a připravím ještě ostatní.“

„Má rozmilá paní účetní!“ Doktor políbil ženušku na šíji. „Čím se ti odměním?“

„Nech mne, lehtá to!“ uhýbala se jeho rtům.

„A nepůjdeš se mnou do schůze vzdělávacího odboru poslechnout přednášku?“

„Ne!“

„Pan učitel Smutný přednáší o Verlainovi a Mallarméovi.“

„Ne. Jdi sám.“

„A co ty budeš dělat doma?“

„Co bych dělala? Půjdu spat,“ řekla docela klidně.

Povzdechl si lehounko, aby nezaslechla, a s trochou ironie poznamenal: „Ovšem, škoda petroleje. Myslil jsem, že dočteš knížku, kterou jsem ti včera přinesl.“

„Začala jsem číst, ale nebaví mne. Ráda bych věděla, pro koho se moderní romány píší? Pro čtenáře patrně ne.“

Zasmál se. „Kritiko moje přísná!“ A nevěděl, co dál. Měl by snad tady u okna, v pohádkovém šeru podzimního večera přednášeti té drahé hlavičce o nových směrech a cílech moderní literatury? Co jí jest literatura? boje, zápasy, všechny ty zbytečné starosti nervosních lidí dvacátého století?

Nebylo místa pro to ve mladé, hezounké hlavičce. Litoval někdy. Ale příliš byl zamilován do své Helenky, aby vyčítal. A pak — mimovolně jakýsi respekt budil v něm vyvinutý praktický smysl její pro život, rozvaha její a energie imponovala mu. Byl trochu nervosní, trochu umělecky rozptýlený, trochu slaboch. Dovedl si to uvědomiti.

Obrátiv silou Heleninu hlavičku k sobě, řekl s úsměvem: „Hle, jed v růžích. Jak dovedou takové růžové rtíky odsuzovat bez milosrdenství, bez odvolání!“ A políbil ji v pootevřená ústa. Rád se ještě pomazlil se svou paní jako v líbánkách.

„Jdi!“ bránila se. „U otevřeného okna!“

„Ať!“

V tom právě pod oknem ozvaly se kroky a utichly — někdo se dole zastavil.

Paní Helena slyšela i v přívalu mužových polibků. Nahnula se z okna, v šeru rozeznala postavu neznámého člověka.

„Hledáte doktora?“ zeptala se.

„Ano, milostivá paní!“ ozval se hlas s ulízanou ponížeností panských lokajů, „pan doktor má přijíti k našemu milostpánu — hned. prosím! Milostpán náhle onemocněl.“

„Kdo?“

„Pan Dušek!“

Paní doktorová maně uchopila chotě za ruku a stiskla ji.

„Půjdu hned — v okamžiku!“ odpovídal doktor. Co se stalo pánovi?“

„Závrať nějaká, myslím.“

„Dobře, v deseti minutách budu ve dvoře.“

Kroky dole rychle se vzdalovaly. U okna pravila paní doktorová: „Přece jednou zase pořádný pacient!“

Lékař proti své vůli hlasitě se zasmál, — tak vážně to pravila malá ženuška. „Však ještě nevěřím,“ žertoval; „než přijdu, pan Dušek bude už zase zdráv.“

„Pospěš si —“

„Nepamatuji, že by pan Dušek někdy byl stonal; v tom zaschlém, kostnatém těle je nezlomné zdraví.“

Rychle se doktor chystal k odchodu.

„Což — lék nějaký?“ připomenula mu žena.

Ohlédl se po své lékárničce a zavrtěl hlavou. „Nevím, čeho bude třeba, pošlu si, a ty, ženuško, laskavě lék mi připravíš, ano?“ Paní Helena dovedněji míchala tinktury a prášky odvažovala, nežli zkoušený farmaceut.

„Nestarej se, ale pospěš si! Divno, že neposlali pro lékaře do města.“

„Myslíš, že já nestačím?“ usmál se doktor.

„Přece, pan Dušek je znám jako hrdý a nepřístupný člověk.“

„Podivín. — Co jsem o něm slyšel a co sám z dálky jsem pozoroval, nasvědčuje, tuším, nervovému rozrušení. S Bohem tedy, drahoušku, pospíchám už.“

„Počkej, půjdu s tebou!“ náhle rozhodnuta mladá paní v rychlosti přehodila pláštěnku přes ramena. „Půjdu s tebou, aspoň až k parku tě doprovodím. Je příjemno venku!“

„Nechce se ti už spát?“ žertoval.

„Ne, jsem zvědava, co panu Duškovi schází.“ Opravdu ve spěchu jejím bylo znáti trochu vnitřního rozčilení. Velice zajímala se o lékařskou klientelu svého muže, ovšem s praktické stránky. Zde třeba si pacientů vážit, stůňou jen chudí na útraty nemocenské pokladny. Bude-li to — tam ve dvoře — vážná nemoc?

„Pravíš, že je nervosní pan Dušek, hleď vyhovět jeho rozmarům!“ podotkla ještě starostlivě. Doktor nemohl utajit ironického úsměvu.

„Máry!“ zavolala služku, „zavřete za námi, vrátím se za chvíli!“ A pospíchajíc, předhonila svého muže.

Nejkratší cesta ku dvorci Duškovu vedla mezi dvěma zahradami, přes nízké kamenné zdi přesahovaly větve starých štěpů. Ze zahrad voněla zralá jablka. Dým borového klestí odkudsi bylo cítit, padal k zemi. Vzduch byl vlažný a nehybný, v tichu ozval se chvílemi pískot netopýří — nic více. Ani lístek se neotřásl. Ztrnule nad cestou na hlubokém hvězdnatém nebi stál měsíc, veliký, zarudlý ještě jako dukát.

„Krásný večer!“ řekl doktor tiše.

Jeho paní myslila patrně na cosi jiného. Na nemocného Duška, na jeho dvůr. Staré zemanské sídlo, které před lety bylo blízko ú-

plnému rozvratu. Sám svým přičiněním se Dušek pozvedl, nebylo dnes bohatšího, neodvislejšího statkáře v dalekém okolí. Racionelní způsob jeho hospodaření byl proslulý. Vzorný hospodář. A přece podivín. Aspoň za podivína všichni jej měli. Přičinila k tomu samotářská povaha Duškova, byl malomluvným, s nikým důvěrněji se nestýkal, do spolků a schůzí rolnických nikdy se nepletl, ani úřadů nepřijímal, od nikoho nic nežádal, nikomu nebyl za nic povinován, a nikdo také neodvážil se k němu přijíti s prosbou o přátelskou službu. Byl osamocen.

Dvůr jeho byl za vsí — také opodál druhých statků a chalup, o samotě. V zeleni stromů svítily bílé zdi a červené střechy nových, moderně zařízených hospodářských budov. Jenom obydlí Duškovo byl starý, nevzhledný dům s malými okénky po starodávnu a s dvojitou šindelovou střechou, zčernalou a mechem porostlou, jako zapadlý za vysokou zdí a mezi starými kmeny javorů a lip. Málokdo vešel přes práh onoho domu, — ale vyprávělo se o nádheře, jaká tam s podivínským přepychem snesena pod nízkými trámovými stropy. O bohatství nebylo sporu. Před lety (vyprávělo se) byl pan Dušek ženat. Po své ženě, která záhy zemřela, veliké jmění prý zdědil.

O tom všem přemýšlela cestou mladá paní. Zajímal ji pan Dušek. Ne jako podivín, spíše jako slavený hospodář. Byla v ní selská krev, jak sama říkala, — pole, luka, dobytek, drůbež, to vše milovala a po tom toužila. Rodiče vdali ji za doktora, aby byla paní, aby ušla těžkým starostem hospodyně někde na statku. Uznávala to paní Helenka, měla doktora ráda, byl hodný, — paní dělala, práce a starostí neměla, ale v prázdných chvílích stýskalo se jí přece jen po hospodářství, po širokém dvoře, kde vyrostla.

A trýznily tyto prázdné chvíle, nevěděla, čím je vyplnit. Doktor nabízel jí knihy, byly nudné. Kdyby aspoň rodinu měla! — takto — marný život. Romány číst, přednášky pánů učitelů poslouchat! A domek takový malý a prázdný, na dvoře sotva několik slepic, — jak jinak bylo doma v hospodářství, co práce a ruchu! — —

Vyšli do polí za vesnické ploty, — přes mělký potok. Pod lávkou po vodě svítily stříbrné penízky, na rozrytých březích se klonily stíny vysokých olší. Pole do dálky sešeřená ležela pustá a tichá, jako předivo lehounkých pavučin po zoraných lích ách kladl se měsíční svit. Za potokem černal se hustou spleteninou starých kmenů Duškův park. Ostře rýsovala se dvojitá střecha domu mezi nimi. Cesta vedla k otevřené brance, kde u vchodu hned dva mohutné prosýchající duby překlenuly pěšinu zčernalými pahýly rozlámaných větví. Chomáče jmélí visely mezi rozsochami. Tma byla pod duby.

„Ty proschlé stromy dala bych skácet, nepřibude na nich za rok pranic!“ mínila paní Helena.

„Ach, ne! jsou jako stráže tady u branky, — dva obři — a jmélí! vidíš! Mám jmélí rád,“ odporoval doktor.

„Proč?“ zeptala se. — Z houštin parku zadýchala plíseň spadalého listí. Na stromech lupének se nepohnul, ve stínu probleskovaly bílé pruhy měsíčního světla.

V tom na pěšině zaskřípal písek.

„Jste vy to, pane doktore?“ ozval se hlas — trochu tvrdě a úsečně. Dvě postavy objevily se pod starými stromy.

„Já!“ zněla odpověď.

„Těší mne velice, ale odpusťte —!“ o něco přívětivěji znělo.

„Ach! — pan Dušek sám!“ podivil se doktor, pokročiv ku předu.

„Sám. Už promiňte nevděčnému pacientu, že nevyčkal vašeho příchodu!“ Se smíchem, obě ruce doktorovi z daleka podávaje, přiblížil se vysoký, statný muž. Pružný byl jeho krok, postava přímá, pohyby čilé i jeho smích zněl mladistvě, ale vous i vlasy (když klobouk zvedl) zaleskly se jako jinovatkou. Doktor překvapen stiskl mu ruku, byla studená.

„Nenadál jsem se“ — pravil netaje překvapení. „Bylo mi řečeno, že stůněte.“

„Ne, nic to nebylo!“ zasmál se opět krátce pan Dušek. „Závrať jen — či co — mdloba snad, byl jsem dnes celý den od rána v polích, a sluníčko citelně hřálo. Ostatně — vidíte sám. Chcete mi spočítati puls? Jsem zdráv jako ryba!“ Rychle mluvil, jako by mermomocí chtěl doktora přesvědčit. Opravdu jeho tváře byly zdravě červené, osmahlé sluncem, třeba trochu zvětralé už věkem. Tmavé oči statkářovy svítily pod klenutým obočím, jenom koutky úzkých rtů chvěly se chvilkami nervosně.

Helena přistoupila ke svému choti.

„Odpusťte, milostpaní, neviděl jsem!“ zdvořile uklonil se Dušek. „A netušil jsem ani, že byste vy doprovázela pana manžela na cestě k nemocnému.“

„Jenom sem ku brance!“ odpověděla. „Ovšem zase já nemohla tušit, že s nemocným potkám se na cestě,“ zasmála se drobátko nevrle.

„Kdybych byl věděl — ostatně, což jenom nemocný je hoden vzácné návštěvy? Pojďte dále, pane doktore, i vy, milostivá paní!“ Znělo to dělanou zdvořilostí, a doktor ji vycítil.

„Děkujeme,“ odvětil, „jste velmi laskav, ale návštěvy lékařovy nejsou nikdy příjemné. Gratuluji vám k rychlému ozdravění. Chci se ještě do schůze vzdělávacího spolku podívat.“

„Odpusťte, jestli jsem vás zdržel, — nebyla to má vina. Bez mé vůle poslali pro vás. Doprovodím vás — dovolíte? — aspoň kousek. Je příjemno, ticho a teplo. Slyšíte koroptve v polích? A v prachu po cestě lesknou se drobounké lupénky slídy, jako by vyšlehovaly ze země bílé ohníčky.“

Doktor se usmál. „Máte pochopení pro poesii podzimního večera.“

„Ale nemám podzim rád. Je smutný, zvláště takovéhle tiché — tlení. Raději plískanice, déšť, zimy a sníh, jenom ne tahle sentimentální nasládlá resignace přírody. Nezdá se vám stejně, pane doktore?“

„Ne!“ řekl lhostejně doktor.

„Vám také ne, milostpaní?“

„Ne."
„Snad proto, že jste mladí. Ale ve stáří podzim -- dusí."
„Kolik je vám let, pane Dušku?" otázal se maně doktor. „Hádal bych sotva padesát."
Statkář se usmál, obrátil se. „Josefe!" zavolal tvrdě, úsečně.
Sluha, který stál opodál, přiblížil se. Nevysoký mužík v polomysliveckém oděvu, s hlavou jaksi sraženou mezi ramena, s dlouhýma rukama. S chytře poníženým úsměvem pohlédl k svému pánu. Ošumělý klobouk, vtlačený do čela, zakrýval pravé oko, druhé divně se třpytilo zeleným odleskem měsíce.
Čekal, co milostivý pán poručí.
„Josefe, kdy jsme se poprvé setkali?"
Sluha ušklíbl se sotva znatelně. „12. června 1866 u Trutnova, milostpane!" odpověděl.
„Tak! V šestašedesátém, pane doktore. Bude tomu pomalu čtyřicet let, a mně tehdy bylo devatenáct — spočtěte si to laskavě."
„Setkání na bojišti?"
„Ano. Mám památku — tadyhle!" Statkář smekl klobouk, — po levém spánku bylo znáti starou jizvu.
Hovor se rozproudil. Ale už docházeli k lávce.
„Nechceme vás zdržovat," prohodil doktor.
„Nezdržujete mne, naopak, velice mne těší, že jsem se s vámi seznámil, doktore, i s vámi, milostivá paní. Myslím, že jsme spolu ještě nikdy se nesetkali? Odpusťte, — jsem takový starý morous, samotář, podivín, — já dobře vím, říkají tak o mně."
„Zatím buďte rád, že jste se mnou bližší známosti neučinil!" žertoval lékař.
Stejně veselým tónem odpověděl statkář: „Ale měl bych, — dávno jsem vás měl pozvat, — poradit se!"
„Schází vám něco?"
„Nic!" Statkář se odvrátil.
Stáli u lávky. Tichounko pod ní šplíchala voda. Jíva překloněná s druhého břehu, do běla leskla se ve vrcholu, a její stín padal do pole na záhon mladého jetele, zvlhlého rosou.
„Zdržujeme vás, pane Dušku!" omlouval se doktor. „Dobrou noc!"
V tom se dotekl Dušek jeho ruky, — až jej zamrazilo, jak byly Duškovy prsty ledově chladné. Udiven vzhlédl. Dušek ztrnule patřil kamsi před sebe, v očích zorničky nepřirozeně se rozšířily, rty jeho se chvěly, tváře zesinaly. Ale jen na okamžik. Patrně dovedl silou své pohnutí zapřít a potlačit. Usmál se opět, — studeným vylhaným úsměvem. Od lékaře plaše pohlédl k paní Heience.
„Neslyšeli jste? Ani vy jste, milostpaní, neslyšela?"
„Co? co jsme měli slyšet?" oba udiveně odpověděli mu otázkou.
Jeho hlas tlumený, stísněný chvěl se.
„Kroky! Ozvaly se na blízku. Slyšel jsem je zřetelně za sebou šelestit. Ztichly tam ve stínu vrby."

Paní doktorová mimovolně se zasmála. „Nikoho tu není!“

Vzal ji za ruku. „Vidíte?“ — šeptaje ukázal přes pole po záhoně zroseného jetele.

Proti měsíci viděti bylo úzký pruh, jako by někdo přešel tam — drobným jetelem a setřel rosu.

„Vidíte?“

„Ale zde přece dokola nikoho není!“

Statkář pokrčil rameny a smutně se usmál.

„Dobrou noc vám přeji, milostivá paní, i vám, doktore!“ loučil se, jako by velice spěchal.

Doktor měl otázku na jazyku, ale nevyřkl ji. Jen užasle zadíval se statkářovi do očí.

„Josefe!“ zavolal Dušek úsečně. „Pojď!“ Oba se vzdalovali cestou do parku. Spěšně. Oba zamlklí. Pán hrdě vztyčen, neohlížeje se v pravo ani v levo. Sluha skrčiv hlavu mezi ramena, několikrát se obrátil, rozhlédl se do polí a pod kloboukem v oku se mu zeleně zablesklo.

„Divný pavouk!“ řekla paní Helenka.

„Zdá se být duševně churav, — při nejmenším nervosně podrážděn —“ usuzoval doktor. „Hallucinace sluchové —“

„A víš co? Lakomec je!“ rozhodla mladá paní. „Aby za lékařskou návštěvu ušetřil, vyšel ti sám raději vstříc!“ a zle se rozhněvala.

II.

Stalo se, že druhého dne za slunečného říjnového rána, kdy hrudy zoraných polí třpytily se opředeny lehounkými pavučinami babího léta, vracela se paní doktorová z nedalekého městečka, kam si vyšla starostlivá hospodynka, aby v trhu nakoupila, čeho třeba pro dům. Nepospíchala — ještě daleko bylo do poledne, vrátí se dost časně. Služku s nákupem poslala napřed a sama pohrávajíc slunečníkem, hezounká v laciných, světlých šatečkách a v moderním kloboučku, zvolna kráčela alejí žloutnoucích štěpů. Bylo jí milo užíti jasného jitra. Pozdravovala lidi v polích pracující: „Pomáhej Pán Bůh!“ zastavila se u ječniště, kde chasník oral, a s rozkoší vdechovala vůni země. Dívala se, jak zasetá žita drobným a měkounkým aksamitem v řádkách vyrůstají.

„Příznivý podzimek!“ myslila si. „Byla bohatá úroda letos, také ozimy dobře vzejdou!“ Stanula a rozhlédla se — dokola všechna půda patřila panu Duškovi. Jaká radost hospodařit na takové nepřehledné skoro výměře dobrých polí! Kdysi dávno, když byla malou dívčinou, snívala, že bude vznešenou paní jedenkrát, že bude míti zámek, krásný zámek uprostřed polí s vysokou věží, a když na onu věž vystoupí a rozhlédne se, všechna půda, kterou uvidí, bude patřit jenom jí — tisíc, dva tisíce měr — Ach, Bože, jaké sny! Teď nemá leda dvoreček s jedinou usýchající hruškou a s několika slepicemi.

Přetrhala zavřeným slunečníkem stříbrné nitky pavučin, které

s větví vlály přes cestu. Už zapadala bílá silnice mezi vesnické dvorce a statky.

Opodál za potokem, ohražen dlouhou, vysokou a neúhlednou kamennou zdí, byl park páně Duškův. Staré pně přerůstaly ohradu. Od silnice vedla cesta k širokým vratům, v nekonečné té zdi dokořán otevřeným. Bylo vidět na dvůr plný drůbeže, čistý a úpravný. Mimovolně paní Helenka stanula, zadívala se tam.

Vyrušilo ji zaržání koně, svist biče a chraptivé výkřiky. Na řepništi u potoka, kde patrně byla půda bahnitá, stál vůz s plným nákladem. Kola byla zaryta až po samé nápravy. Ochraptělý čeledín marně pobízel koně bičem i kletbami. Náruční silný vraník spínal se, řehtaje po každé ráně.

„Nevezme!" pravil čeledín oddychuje, i ruka již ho bolela. „Za nic nestojí ten kůň! Jankovitý je, nenaučí se nikdy tahat!"

„Nevezme!" dosvědčil přikrčený mužík v polomysliveckém obleku s kloboukem k pravému oku — patrně šafář. „Nevezme!" Obešel vůz, obhlédl zabořená kola, vzal bič chasníkovi z ruky a několikráte vzpurné zvíře šlehl. „Jankovitý! Říkal jsem už pánovi, aby zvíře prodal, ale —"

Z otevřených vrat vyšel v tom sám pán — Dušek, zahlédl váznoucí potah a zrychlil kroky.

„Náruční nechce zabrat!" žaloval čeledín, „podsední táhne, že by čerta z pekla vytáhl, ale náruční jej sráží. Za nic nestojí!" Zašvihl bičem. „Nu, vida! nevezme a nevezme!"

„Nevezme!" přisvědčil šafář s kyselým jakýmsi úsměškem. „Říkal jsem již dávno —"

Paní doktorové se zdálo, že vidí, jak se zablesklo Duškovi v očích, jak zaťal zuby. Nepromluvil, šafářovi z ruky vytrhl bič a několikrát vší silou švihl. Vraník zaržál a vzepial se, od udidla chlípěla mu pěna. Oj zapraskala. Zdvižená kopyta vraníkova ohrožovala druhého koně.

„Vypřáhněte podsedního!" chraptivým hlasem rozkřikl se Dušek. Stalo se. A pan Dušek ohrnuv si rukáv ze žilnaté pravice, vší silou příšerně stejnoměrnými ranami jal se šlehati neposlušného koně. Bič hvízdal. Ubohý vraník se vzpínal, bil kopyty, snažil se prostraňky spřetrhat, zlomit oj, přehryznout udidlo, — ale rány stále dopadaly se strašlivou jistotou — Stříhal ušima, očima koulel, zběsile se vrhal v před, padl na kolena, — nové rány jej přinutily vyskočit. Pan Dušek neochaboval.

„To je nelidské!" mimovolně vykřikla paní doktorová. Nepoznala, zda doslechl, ale neohlédl se, a rány neustávaly. Bičovaný kůň konečně zemdlen marným vzdorem, počal se třásti po celém těle, zpěnil se na hrdle i na bocích, a hlavu svěsiv, stál se zavřenýma očima těžce oddychuje.

„Dost už přece!" vykřikla hlasitě mladá paní.

„Dost!" pravil v tom okamžiku také statkář. Odhodil bič.

„Teď připřáhněte druhého!" poručil. „Vraník půjde již!" Usmál se, až se mu bílé zuby zaleskly, a ohlédl se k silnici. Pozdravil paní doktorovou.

„Teď již půjde, přesvědčíte se, milostpaní!“ zavolal k ní. „Dobrý to kůň, — nedávno jsem jej koupil, ale vzdorovitý. Nutno jej zkrotit, zlomit jeho vzdor!“ Tváře měl zarudlé, a po spáncích se mu plížily krůpěje potu. Otřel si čelo. Paní doktorová všimla si čeledína. Stál uztrnule s rukama sepiatýma, oči vyvaliv díval se, jak pán šlehá vzdorovité zvíře. Jenom pootevřené rty se mu chvěly. Patrně si oddychl, když ustalo svištění biče. Za to šafář přešlapoval ve zřejmém nepokoji, hlavu skrčil mezi ramena a plecemi potřásal při každé ráně, jako by dopadal bič na jeho bedra. Těžce oddychoval. A jak se ohlédl po svém pánu, z pod klobouku staženého k pravému oku zeleně se mu zablesklo.

Připřáhli podsedního. „Hej! Ku předu!“ zavolal Dušek. A oba koně rázem a stejnoměrně opřeli se do chomoutů, lehko vyrvali zabořená kola a bez nesnází vyjeli s nákladem s pole na cestu.

„Vidíte, milostpaní!“ pravil statkář Helence, podávaje jí ruku. „Biče třeba! biče! Bičem se vyženou vzdory, zkrotí se nepokojné hlavy.“

Kolem přešel skrčený šafář s hlavou mezi rameny, — paní Helena si dobře všimla, jak jízlivý úsměv přelétl mu po rtech.

Ale pan Dušek rozradostněn úspěchem, zamnul si ruce a vesele pozval mladou paní, aby vešla do dvora.

„Vím, že jste výtečný hospodář, opravdu, přála bych si prohlédnout vaši drůbež, váš dobytek —“ řekla stejně vesele, „víte, jsem dcerka z hospodářství. Slyšela jsem samou chválu. Ale spěchám.“

Pan Dušek podíval se na hodinky. „Teprve devět,“ řekl s úsměvem.

„Tedy — podívám se, dovolíte-li!“ s hezounkým úsměvem svolila. A tak beze vší etikety, pozvaná po sousedsku, jak na vsi možno, vešla po boku statkářově do otevřených vrat. Bylo co prohlížet.

„Ah, toť něco jiného nežli u nás doma na malém statečku!“ říkala upřímně, procházejíc dvorem i stájemi. Všechno pan Dušek ochotně vysvětloval, ukazoval nové stroje, moderní zařízení, která zjednodušují práci a nahrazují lidské ruce. A co přecházeli spolu od chléva k chlévu, z kravína do koníren, rozhovořili se. Pan Dušek rád se pochlubil svým theoretickým vzděláním. Kdesi za hranicemi studoval, když raněn v bitvě u Trutnova, odřekl se válečné slávy a po přání rodičů obrátil se k agronomii. Byl z oněch našich lidí, kteří vychováni v ovzduší německé kultury, jsou oslněni její nesmírností až do slepoty. Ale čas ubíhal, a paní doktorová pomýšlela na odchod, když ji cosi ještě na okamžik zdrželo. Právě když došli ke vratům, kde v přízemním domku byl byt vrátného i jakási hospodářská kancelář, vyváděli na druhém konci dvora ze stáje velikého býka.

„Je prodán, řezníci pro něj přišli,“ poznamenal pan Dušek. Býk se zmítal na provazích, tři statní lidé jej vedli. Skočiv zběsile, náhle porazil onoho, jenž jej držel za řetěz zaklesnutý na rohy, druhé dva vlekl za sebou, a chroptě a pěnou kolem stříkaje, řítil se v před. „Zavřete vrata!“ zvolal pan Dušek.

Vrátný rozkaz okamžitě vyplnil.

„A vy, milostpaní, račte sem!“ ukázal statkář na dveře do písárny, „zde budete v bezpečí.“ Helena však stanula na stupních před prahem a se zájmem dívala se na zápas býka s lidmi. Stával se nebezpečným. Nepomohlo, že přiběhli dva čeledínové na pomoc. Býk zbaviv se všech, zuřivě vrhal se s hlavou sklopenou na každého, kdo se přiblížil. Jeden ze řezníků, mladý hoch, odhozen byl stranou, a zvíře šlapalo po něm.

„Pusťte psa!“ křičel pan Dušek. „Belo, chyť!“ — Veliká doga vrhla se štěkajíc proti býku, který na okamžik stanul supě a očima svítě. V tom okamžiku, když pes chtěl se mu skokem zavěsit na ucho, ohnal se rohem, a doga vyjíc bolestí, odletěla zkrvácena s rozervaným bokem. Nikdo se nechtěl odvážiti k rozzuřenému býku, který stál u zdi hotov k výpadu, hrozný.

Kdosi z lidí vykřikl: „Sekyru! Podejte sekyru! Na zadních nohách mu přetněte žíly.“

„Kam jdete?“ zvolal v tom pan Dušek udiven na paní doktorovou. Sestupovala se schůdků.

„Myslím,“ odpověděla, s úsměvem se ohlédnouc, „že býk není tak zlý. Uvidíte, že se dá uchlácholit.“

„Stůjte! stůjte! Vždyť je to šílenství, milostpaní!“

Paní šla dále s úsměvem na rtech. „Vídala jsem to doma — dá se uchlácholit!“

Zvedla kousek sena roztroušeného po zemi a z daleka je býkovi podávajíc, domlouvala mu mazlivými slovy. Pan Dušek patrně rozčilen, skočil do dveří, v písárně strhl nabitou pušku se zdi a stoje opět na prahu připraven k ráně, zvolal za Helenou: „Držte se drobet v levo, milostpaní!“

„Proč?“ zasmála se jen.

„Abych mohl zvířeti do lebky kuli vypálit, hne-li se!“

„Nebude třeba, uvidíte!“ Opravdu, veliké, tučné zvíře, bokem opřeno o zeď, supělo dosud se sklopenou hlavou, ale k útoku se nechystalo. Jenom vypoulenýma očima dívalo se na blížící se paní.

„Vždyť je ustrašen, chudinka!“ řekla a zkusila pohladit jej po čele. Zamručel z hluboka a po chvilce černým jazykem sáhl po hrstce sena z její ruky.

„Vidíte?“ vítězoslavně smála se paní Helenka. „Dobráček!“ a hladila jej. Uvolnila řetěz, zaklesnutý kolem rohů zvířete. Hodila jej chasníkovi, druzí dva použili vhodné chvilky a spoutali pevně býka na nohách. „Teď už se nevytrhne!“ řekla spokojeně, vracejíc se ke schůdkům, kde stál s puškou v ruce pan Dušek.

„Jste opravdu statečná!“ řekl a v jeho pohledu bylo cosi — snad přebytek obdivu, — že paní Helenka zčervenala a zahleděla se jinam. Býka odváděli, — šel s hlavou skloněnou k zemi, a jeho dechem zvedal se po cestě prach. Ale jako by věděl, že marný je vzdor, šel odevzdaně, poháněn ranami a pokřikem surových chasníků.

Paní Helena se opět otočila k Duškovi — ještě se díval na ni tak podivně. Usmála se mimovolně. Opravdu takového obdivu nezasloužila! Ale lichotil jí. Trochu koketně pohlédla z pod dlouhých černých řas, okázala v úsměvu bílé zoubky a řekla:

„To nic nebylo — i rozzuřený býk dá se ukrotit. Častokrát se mi to u nás doma povedlo.“

„Možno;“ svědčil pan Dušek dvorně, „takovým sladkým úsměvem a heboumkou ručkou.“ Nežli se nadála, sklonil se a chtěl jí ruku políbit — až se znepokojila. Ale starý pán odvrátil se v okamžení v onu stranu, kde, skučíc v bolestech, svíjela se strašně zraněná doga. Řekl: „Škoda psa!“ a přiloživ pušku k líci, vystřelil. Doga zavyla, trefena do čela vztyčila se napolo, chvějíc se po celém těle, a v minutě padla mrtva.

Pan Dušek přehodil ručnici přes rameno a pravil: „Dovolíte-li, doprovodím vás, milostpaní!“

Znělo to jaksi důvěrněji. A paní Helenka s úsměvem přikývla.

Nevedl ji ze dvora cestou, kudy přišli. Otevřel klíčem zelená, prostá dvířka ve zdi.

„Půjdeme parkem, — je to blíže k vám, a cesta, myslím, příjemnější.“

S dětinskou zvědavostí vešla paní doktorová a stanula na okamžik, co zatím Dušek opět dveře klíčem opatrně zavíral. Jako by v jiném světě se ocítili. Zeď a ona dvířka dělila je od všedního a střízlivého světa. Pěšina před nimi, zarůstající travou, byla překlenuta spletenými větvemi lesních stromů, ze stínu vál vlhký chlad, páchlo tu houbami a ztuchlinou. Slunce jen málokde skulinami prokmitalo jaksi plaše a nejistě. V zelené houštině černé jedle skláněly větve lišejníkem zarostlé až k zemi. Javory, jasany ve výšce třepetaly žloutnoucími lupeny, starý dub s chomáčem jmélí ve vršku strašil smutnými pahýly trouchnivějících snětí. Uzlovité kořeny klikatily se travou, která prorůstala vrstvou lonského setlelého listí. Stranou v tůni voda nehybná pod vydoutnalými vrbami, jenom slabý pramének vytékaje třpytil se mezi kameny. Bylo tu smutno, a paní Helena patrně zklamaná řekla:

„Je příliš mnoho stínu pod těmi starými stromy. A ticho takové — ani ptáčka neslyšet. Myslila bych, že je zde úzko samotnému.“

„Mně se tu líbí,“ odpověděl prostě pan Dušek. Díval se na ni s podivným výrazem v očích, které jako by se rozhořívaly pod šedivým obočím. V jejich tmavé hloubce prokmitávaly plaménky. „Jaké divné oči!“ pomyslila si a mimovolně vyhýbala se od té chvíle jeho pohledu.

Kráčeli podle sebe pěšinou. „A vám není smutno zde?“ zeptala se.

„Není.“

„Praví se, — odpusťte, — že žijete sám, že nemáte žádných přátel?“

„Možno, že nemám přátel, nevyhledával jsem jich. Nikdy jsem od nikoho nic nepotřeboval, o nic jsem se neprosil, a přítele nezískáš, nestojíš-li o jeho radu, pomoc nebo soucit. Kdo od nikoho nic nepotřebuje, věřte mi, není rád viděn v lidské společnosti, poněvadž od něho také není nikdo oprávněn něco žádati. Není povinen odplácet. A lidské přátelství je vždycky sobecké.“

Zdálo se, že paní Helena nepochopila. „Smutno a teskno!“ opakovala tiše.

Ale před nimi najednou stál dům. Starý, panský dům jednopatrový s malými okny se šindelovou černou, vlašskou střechou, zarostlý révou na sluneční straně. Malý balkonek s uměle kovanou mříží byl nad vchodem. Většina oken v prvém patře byla zavřena zelenými žalusiemi. Před domem bylo volné prostranství, vysypané žlutým pískem, ohraničené živým plotem. Paní Helena zvědavě podívala se na dům, kam prý málokomu podařilo se vniknout. Neviděla pranic zvláštního. Naopak, tesknota, kterou cítila ve stínu pod stromy, jako by vála i z toho starého domu.

A v tom neočekávaně zeptal se pan Dušek — klidně, jako by každé slovo rozvážil:

„Milostpaní, chtěla byste se podívat i do mého domu? Je docela prostý, ale věřte, že velmi by mne těšilo.“ Helena zvedla k němu oči — pohledy jejich se potkaly. Lehounké zachvění projelo jí tělem, pocítila zmatek, aniž věděla proč. Pan Dušek se klidně usmíval, jen ty jeho oči svítily. A mladá paní řekla: „Odpusťte spěchám již dnes —“

„Tedy zítra přijďte, milostpaní!“ zašeptal. Bylo to pouhé galantní, nic neznamenající pozvání, podivně jen znělo přitlumeným hlasem, jako by nikdo nesměl zaslechnouti.

Odcházela, aniž by odpověděla. Ale ještě se ohlédla k domu. A tu se jí zdálo, že v nezakrytém okně prvého patra mihla se ženská hlava. Hlava s černými kučerami, s ohnivýma očima, červených tváří. Jen se mihla a zmizela.

Dušek se zamračil. Zahlédl také onu ženštinu v okně? Ostatně, co jí, Helence, na tom sejde, kdo se v domě skrývá?

Ani ona, ani pan Dušek nedovedli navázati přetržené nitky hovoru. Mlčky obešli dům. Páv seděl na kamenném pilíři a rozkládal duhový chvost, holubi vrkajíce zobali před prahem.

„Starý dům,“ řekla konečně Helena.

„Starý. Před 200 lety vystavěl jej můj pradědeček. Zde jsem se narodil“ — statkář okázal a usmál se — „nahoře v rohovém pokoji. Zdá se mi, že celý můj život je začarován v tyto stěny; vždyť se svým domem po všechna leta skoro jsem se ani nerozloučil, věříte? A dům zůstává beze změny, jak jej pamatuji, jenom červotoči vrtají ve stropech.“

Za domem byla stará jakási dřevěná vížka z hrubě tesaných, křížem kladených trámů, zčernalých a práchnivějících. Pod cibulovitou rozbitou střechou visel zvon — kdysi prý na robotu svolával lidi. Rozviklané schody vedly k němu.

Dole pod věží ve stínu bujely kopřivy a blín.

„Ach, tato stará zvonice není hezká!“ poznamenala upřímně paní doktorová. „Odklidila bych ji — straší tu.“

„Sama spadne!“ usmál se průvodce.

„A nebojíte se tu?“ najednou si vzpomněla. Otázka byla neočekávaná a dosti naivní. Helena nečekala v odpověď nežli veselý

smích. Ale pan Dušek mlčel, kráčeje zase již po boku mladé dámy stinnou pěšinou pod stromy v divokém parku.

„Proč myslíte, že bych se bál?“ optal se po chvilce. „Znám tu každý koutek, každý krok, hvízdot v komíně, i každé zavrznutí dveří ve starém domě.“

Konečně se pan Dušek zasmál, ale nějak nuceně. „Ostatně, mám revolver, a v přízemí bydlí šafář.“

Paní doktorová vzpomněla na včerejší příhodu. Nesmlčela otázku: „A včera večer?“ Viděla, jak zbledl.

„Ano, stává se mi někdy“ — odpovídal nerad. Ale již opět se uklidnil. „Přijďte, milostpaní, budu vám vyprávět.“ Zahlédl její nedůvěřivý úsměv. „Já vím, trochu jste, milostpaní, studovala lékařství u svého pana manžela. Myslíte: duševní porucha. Abnormalitou mozku ostatně dá se všechno vysvětlit, všechno, co normální mozek nechápe. Nuže, přiznávám se vám: bojím se někdy v tom starém domě.“ Vzal její ruku do svých, a Helena cítila, jak jeho prsty se chvěly. V očích jeho jevil se nepokoj. „Přijďte!“ pravil prosebně. „Velmi mne potěšíte!“

Však tu již byli u vrat, vedoucích z parku do širého pole, pod prosychajícími duby, kde se včera sešli. Paní doktorová srdečně poděkovala za průvod, — líbilo se jí na dvoře i ve starém parku, třeba byl smutný.

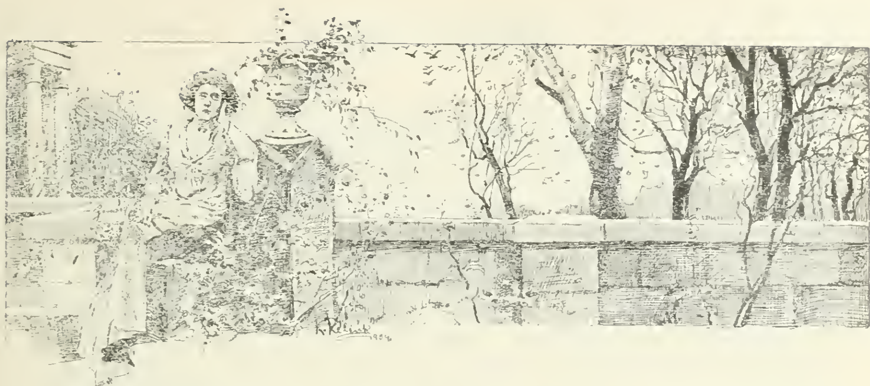
„Přijdete?“ opakoval Dušek svoji prosbu.

Neodpověděla, — tuze pospíchala, byl čas, aby v plotně zatopila, oběd doktorovi připravila. Stiskla jen panu Duškovi ruku a běžela polní cestou, opravdu běžela skorem, mladá, pružná. Vesele se třepetaly stužky na kloboučku.

A když po lávce potok přecházela, ohlédla se. Pan Dušek stál ve vratech o mříže jednou rukou opřen a díval se za ní. Neodvážila se více pohlédnout zpátky, ale po celé cestě až k domovu měla nemilý pocit, jako by kdos jí šel v patách.

(Příště dále.)

Edmondo de Amicis:

Paní Van der Werff.

Z knihy „V království lásky“ přeložil *V. Jiřina.*

Když vyšel mladý malíř z jídelny, zastavil na chodbě sklepníka a tázal se ho, kdo jest ona zlatovlasá dáma, která obědvala u malého stolku vedle něho.

Sklepník odpověděl, že to jest Holanďanka, paní Van der Werff, která přijela do Svaté Markety odpoledním vlakem ve dvě hodiny.

Holanďanka! Jest to možné? Rodí země mlh a bezbarvých povah takové andílky, takové čertíky, tak roztomilé všetečky? Ach, tu Holanďanku poslal mu sám Pán Bůh. Tak krásná, tak mladá a zivá, a úplně sama! Sama, a přece mluvila po dobu celého oběda: mluvila zářícími zraky, pohyby půvabné hlavy, šotky úsměvů, již pokoušeli její rty, ukazujíc, že znamenitě ji obveselují cizinci, Němci a Angličané, sedící kolem dvaceti stolů prostranné jídelny, nabité hosty a přece tiché, kde ona jediná podobala se živoucímu tvoru. Při každém tom úsměvu vtipného a všetečného děvčátka, tropícího si šašky z představených, byl by poklesl na kolena a zlíbal špičku nožky, houpající se nad podlahou, jež bez ustání se kmitala pod stolem a patrně se také vysmívala té ospalé společnosti soustolovníků. Byla krásná, dovádivá a vysměvačná, přítulnost sama; a přece nebylo pochyby, že to nebyla snad nějaká dobrodružka, nýbrž počestná paní. Kdyby ho byl někdo vyzval, aby na ni přisahal při velkém svém obraze, který poslal toho roku na výstavu do Benátek, byl by zvolal: „Přisahám!“ stejně hřmícím hlasem, jakým monarchičtí poslanci dotvrzují svou věrnost, když vyzývají k boji nejzazší levici. Jak láskyhodná to ženuška! Turban z jemně tepaného zlata kolem hlavy, v čele dva safíry, rudé poupě pod dokonale krásným nosíkem, a tílko z živého stříbra, vytvořené Bohem samým, křivek tak elegantních a svůdných, že by byl za to dal všechny indické državy Holandska, kdyby směl ji přenésti z jednoho břehu řeky na druhý. Nepamatoval se, že by byl někdy tak bleskurychle podlehl opojení smyslů. A také se nepamatoval, že by byl kdy poznal ženu, jež by mu byla s obdivem své krásy vznítila v srdci tak mocný cit přátelských sympatií, tak radostnou a zdravou touhu zapřísti s ní důvěrný poměr, aby mohl s ní tropiti si šašky z bližních. A to by se mu snad podařilo, kdož ví? Jednou setkal se s jejím pohledem, který se ho, jak se

mu zdálo, tázal: „Baví vás také ta veselost?“ K navázání styků byl by stačil ještě jeden takový pohled. Bylo by však možno zachovati vůči ní poměr čistě přátelský? S těmi dvěma safíry a tím rudým poupětem? Ach, vedle ní by pozbyl rovnováhy i světec!

* * *

Večer již ji nespatřil a druhý den ráno také ne. Sotva v poledne zahlaholil zvonek, zvoucí k obědu, odešel nedočkavě do jídelny . . . Seděl tam manžel!

Ach, ano: pan Van der Werff v skutku a pravdě, přibylý ranním vlakem; tvář měl rudou a kulatou, jak bochník sýra z jeho vlasti, mohutná hruď zdála se kusem hráze, vyrvané z břehu Severního moře. Při duchu Rembrandtovu! To bylo opravdové neštěstí.

A přece, pokud možno prominouti překážejícímu manželovi přítomnost pro jeho vzhled, tento dosáhl odpuštění hned při prvním úsměvu, který probleskl spletí vousisek brady, připomínající barvou rozemletou kukuřici. Když se usmál, nebyl by mu nikdo více hádal než třicítku. Jaký to úsměv dobráka a poctivce, zdravého a klidného milovníka života! Mladý malíř ihned pochopil, že mu paní sdělovala kritická pozorování, jež učinila o svých spolubydlitelích, neb on, naslouchaje jí, zrakem navštěvoval stůl za stolem a usmíval se s ní. Byla to opravdu zvláštní společnost: asi padesát světlovlasých dam a pánů mezi čtyřiceti a osmdesáti lety, různých stupňů mrzutostí a odměřeností, kteří zdáli se konati při jídle posvátný obřad, šeptajíce navzájem jen polohlasem jako v kostele, s občasnými přestávkami úplného ticha kdy hlasitější slovo nebo výbuch smíchu Batavanky rozletěl se sálem jako prskavka a upoutal pozornost dvaceti hlav, jež obracely se směrem k ní s přísnými pohledy. Manžel občas ji laskavě napomínal, aby se mírnila; jedné poznámce však zasmál se sám hlasitě, až mu masitá hlava skákala na tuří šíji; pak obrátil se k malíři, a jako by měl touhu dáti někomu okusiti vtipnosti své ženy, překládal mu do frančiny její poznámku: „Ah, oui! C'est ça! Les catacombes de Santa Margherita!*“ Mladík se smál, nakazil znova Holanďana, a ta společná veselost byla zahájením dorozumívání se pohledy a úsměvy všech tří, oživovaného a udržovaného celou řadou překladů, jež zhotovoval hbitě manžel ze slov ženiných i svých vlastních, takřka mimoděk, jako by jazyk francouzský poskytoval i jemu jemnou příchuť vtipu.

Mezi obědem obnovila se ta rozmluva beze slov, a poslední výbuch paní, který změnil sál, kde zela otevřená ústa, ale nebylo slyšeti ani hlesu, v oddělení Akvaria, měl tak pronikavý účinek, že oba muži strženi nadšením, dali se do hovoru. Druhý den již byl malíř s manželskou dvojicí přáteli.

* * *

Vznikající vášeň mladíkova tehdy na čas umlkla; ten následek mívá téměř vždy u zamilovaných první styk s neznámou ženou, neboť dokud ne-

* Ach, ano, správně řečeno! Katakomby sv. Markety. Pozn. překl.

projeví jiné dosud skryté síly své svůdnosti, její nimbus tajemnosti rozptýlí se poněkud. K utišení ohnivého Vlacha přispěla také živá sympatie, již vzbudil v něm pan Van der Werff, a ještě živější ta, již on jemu projevoval. Pojilať je otevřená a veselá povaha i láska k umění. Holanďan totiž, ačkoliv povoláním obchodník, byl tak poněkud krajinářem a znal dosti dobře malíře své vlasti i vlašské: a duševní příbuznost působí vždy mocnější silou sbližovací mezi osobami různé raçy, než při téže raçe. Vlach, který znal Holandsko, našel zalíbení v panu Van der Werffovi jako ve vzácné, zajímavé a milé výjimce mezi povahami a mravy krajanů; Holanďanovi pak velmi se líbil malíř svým krásným zevnějškem a nevšedním nadáním jako přímo ideální vzor italského lidu, který tak miloval. Shodli se pak také snadno pro příbuznost nálad, jež vyvolávaly jejich smích v stejných případech; v tomto bodě byla pak ještě dokonalejší shoda mezi malířem a paní. Muž i žena, ač rodem seveřané, měli velmi vytříbený smysl pro pozorování nezvyklých nebo dokonce směšných známek v zevnějšku a povaze severních plemen, — o nichž my Vlaši se domníváme, že pouze my je dovedeme odhaliti a bezohledně je tepati; směšnost jich pozorování obveselovala malíře dvojnásob prapodivnou vlaštinou, jíž oba mluvili, vlaštinou naučenou spíše z knih než mluvením, plnou chyb, ale jadrnou, okořeněnou slovy a větami v různých nářečích, jež zachytili v nejodlehlejších končinách Italie, které procestovali.

Tří- neb čtyřdenní rozhovor při stole, na procházkách po břehu mořském a na výletech loďkou, sblížil ty tři lidi tak úzce, že činili dojem dávných přátel, a svazek jich utužen byl ještě osamocením, k němuž odsuzovala je jejich poněkud hlučná živost uprostřed odměřených a malomluvných cizinců, kteří — jak se zdálo — prohlédli, že jsou hlavním terčem a osou jejich rozpustilých hovorů. A oni opravdu každého obmyslili přezdívkou, vzatou z dějin malířství obou jejich vlastí, a nejšťastnější nápady měla ona přerozkošná plavá hlavička, na níž jediné z celé té trojice spočívaly pohledy „překřtěných“ s výrazem shovívavé sympatie. Tlustému Elsasákovi s býčí hlavou dala jméno „Capolavoro“ (Mistrovské dílo). Říkávala: „Hle, mistrovské dílo!“ a dodávala šeptem: „Pavla Pottera.“*

* * *

Důvěrné styky však znova vznítily vášeň. Holanďanka jej opět připoutala novými přitažlivými silami, o nichž neměl ani potuchy. V její veselé živosti nebyl ani stín strojenosti nebo koketerie. V její tváři i slovech zrcadlily se všechny její myšlenky; z těch nemohl mladík nikdy souditi, že by měla úmysl, ba ani nápad, líbiti se mu pro něco jiného než pro veselou mysl a pro soulad povahy. Veselost její však přerušována byla krátkými pomlčkami, jakýmisi němými závorkami, v nichž tušil uzavřeny myšlenky zcela odlišné od obyčejných, viděl tajná zákoutí její duše, kde v skrytu žily dobrota, přímost, vytrvalost a jakýsi smutek, snad lítost nad tím, že není matkou, což

* Mistrovským dílem Potterovým je slavný „Býk“ v galerii Mauritshuisu v Haagu.

prozrazoval někdy způsob, jakým laskala děti rybářů, které se válely v písku před hôtelem.

Po krátkých těchto pomlčkách působila na něho její veselost a její duchaplná vtipnost ještě svůdněji, jako náhlé objevení dřívější oslňující bytosti, jež na okamžik byla zmizela.

Pak pohnula vždy prudce celým svým krásným tělem, jako by chtěla se tím pohybem vymaniti ze sítí vážných myšlenek a říci: „Hle, jsem opět volná!“ Tu zachvěl se pokaždé od hlavy až k patě, neb zdálo se mu, že říká: „Vezměte si mě zase!“, a klopil zraky k zemi, aby skryl záblesk vášně, jenž v nich hárал.

Vášeň tak schvátila jeho nitro, že kdykoliv se jí přiblížil, musil se všemožně přemáhati, aby si zachoval klidnou tvář přítele. A brzy upadal již do rozpaků, když na něho se dívala, a nesnesl pohledu těch smavých zraků, v nichž rojily se nesčetné jiskřičky a modravé plameny, jež rozpalovaly mu krev; mysl se mu kalila, a ztrácel stále nit hovoru. Proto osvojil si zvyk, dívati se jí vždy na ústa, když s ní mluvil nebo naslouchal jejím slovům. Zdálo se mu však, že pak zase přesídlilo kouzlo očí na rudý květ rtů. Když mluvila, vlnila se malá její ústa různými miniaturními pohyby, jež nebyly nutny, aby pronesla nějaké slovo, pohyby takřka bezděčnými, jež prochvívají rty osoby snící; zdálo se, že ta ústa hovořila svou vlastní mluvou sama k sobě, že se usmívala svým nápadům, a ne věcem, o nichž se hovořilo, že líbala jiná ústa neviditelná, že pila líbezný mok, rozptýlený v mořském vzduchu, malými doušky, s půvabem a sladkostí, jež uváděly jej v zoufalství. Ona ústa vlila mu do duše nový proud lásky, který smetl poslední hráze, zbudované jeho pevnou vůlí. Tušil, že líbati ta ústa, by bylo nejvyšší radostí jeho života, přímo božskou rozkoší, že by v tom okamžiku zmizely kolem něho nebe i země v divokém víru ohnivé vášně. Té myšlenky nemohl se již zhostiti. Představa, již měl o její povaze, a přátelství, jímž jej obklopoval její manžel, dělily ji nepřekročitelnou propastí od jeho vášně; a přece se mu zdálo, že nadvláda utkvělé myšlenky, jež zrodila jeho touhu, překlene i tu prohlubeň, že znásilní jeho vůli dříve či později, a pak že odhalí jí své nitro, třeba i s vědomím, že snad ji urazí.

A od té doby byly jeho rozmluvy s ní pouze zoufalým zachycováním se každého stébla, jen aby se nesřítil tam, kam tušil, že osud jej pudí!

* * *

Kdysi ráno při snídaní, kdy paní zůstala ve své komnatě, prohodil pan Van der Werff k malíři: „Musím vám oznámiti, drahý příteli, že zítra odjedeme.“

Mladý muž se patrně zachvěl a ptal se živě: „Zítra? Což jste neřekl, že zůstanete zde celý měsíc?“

Holanďan pohlížel na něho s úsměvem a odpověděl: „Řekl jsem to pouze žertem, odpusťte. Neodjedeme ještě.“

Tvář malířova se vyjasnila.

Holanďan zasmál se svým úsměvem dobrého hocha, položil ruku

svou na jeho a zvolal s veselým, lichotivým přízvukem: „Ach, ach! Vy jste zamilován do milostivé paní Van der Werffové.“

Malíř zarděl se až do vlasů.

Manžel rozesmál se znova, a dívaje se naň, řekl ještě laskavěji než dříve:

„Nu, což jest to něco zlého? Když já sám jsem se do ní zamiloval, proč by to nemohl učiniti i jiný? Byl by to nemoudrý předpoklad . . . a málo lichotivý pro paní.“

Překonav poněkud rozpaky, řekl malíř, koktaje s násilně vykouzleným úsměvem: „Ano . . . máte pravdu; ale . . . rozumějte mi, prosím, dobře: jsem zamilován . . . . jako umělec, jako malíř.“

Holanďan propukl opět v smích. „Cha! cha! Malíř a muž jsou příliš úzce spojeni! Ach! tito Vlaši, málo jsou upřímní! Proč? Přiznávám vám právo se zamilovati i jako muž!“

Mladý muž pátral v jeho tváři, tuše v posledních slovech ironický výsměch; viděl však v široké a kvetoucí tváři tak upřímný výraz přízně a dobroty, že ihned se uklidnil a hladce unikl z rozpaků, zvolav:

„Ach, vy žertujete pouze, pane Van der Werff.“

„Což jste již sám netrpěl?“ zeptal se pan Van der Werff vážně.

Mladý muž mu stiskl ruku, a rozmluva se přirozeně rozproudila v tónu srdečném a veselém.

Mladík zůstal však přece velmi rozrušen. Po tomto projevu manželově bylo by bývalo dvojnásobnou proradností, neovládnouti své vášně, neuzavříti ji do hlubin vlastního srdce; za druhé pak soudil s určitostí, že když se manžel k němu tak zachoval, byl asi pevně přesvědčen o počestnosti a věrnosti své choti, jež opravdu byla žena tak neporanitelná a obrněna proti poklesku, že i stín naděje v její křehkost byl bláhovým. I pouze jeden z těch důvodů musil dostačiti, aby jej udržel nad propastí, nad níž kráčel.

Zdálo se však, že od onoho dne dobrý ten pan Van der Werff se všemožně snažil vymaniti jej ze zápletky, do níž jej vehnal, neboť jej nechával častěji samotného s paní a odcházel na nábřeží vykouřit si svou dýmku, vybízeje jej, aby ji zatím bavil, žertuje s oběma a čině nevinné narážky na odhalení, jež sám učinil.

„Naučte ji vlašsky,“ říkával malíři odcházeje; „ale ne . . . příliš mnoho. Nechám vás samotny; nemluvte však prosím — o lásce.“

Když se vrátil z procházky, volal na ně: „Už jsem zde, zrádcové!“ Nebo: „Nu, jak se daří ça marche?* ça marche?“ A to vše říkal s takovým klidem, s tak dobráckou a laskavou tváří, že malíř pozvolna nalezl opět ve svém nitru klidné svědomí, vzdal se boje proti své vášni jako proti nepříteli, jehož netřeba se již obávati.

* * *

Kteréhosi večera seděla paní s malířem před hôtelem, a pohlížejíce na moře, rozmlouvali o psychologických předsudcích. Paní tvrdila, že jest to předsudek, když se říká, že jest třeba dlouhé doby,

---

* Jde to dobře?

abychom poznali povahu lidí, dodávajíc, že ten, kdo ihned neprojeví své povahy, vůbec žádné nemá.

Mladík již několik okamžiků líbal pohledem krásná, smavá ústa, duse v sobě sladké pokušení, pojednou však podlehl vlastním citům a řekl stlumeným hlasem: „A není to předsudek všeobecně rozšířený mezi ženami, že totiž ten, kdo řekne ženě: ‚Jste krásná,‘ činí tak jistě s tajným úmyslem, opírajícím se o nespravedlivou naději? Nechápou, že v mnohém případě slova ‚Jste krásná‘, jsou pouhým vyjádřením ryzího citu vděčnosti, kterého nelze pohřbíti v duši, a který působí nevýslovnou slast, lze-li jej projeviti. Chápete to, milostivá, že ano? že člověk cítí vřelou vděčnost k té bytosti, jež vnukla mu krásné myšlenky a vznešené, ušlechtilé city, jež poskytuje nám obraz, o kterém jsme přesvědčeni, že zůstane vryt v duši po celý život, a že bude vždy znovu vzněcovati ty myšlenky a city?“

Paní zvážněla a odpověděla velmi sladce: „Chápu,“ a sklonila mírně hlavu, jako by chtěla s pozorností naslouchati tomu, co tušila, že dodá.

„A tu vděčnost,“ pokračoval mladý muž, „nechováme jenom pro rozkoše srdce a duše, jež přirozeně nám krása dává, nýbrž také pro utrpení, jež mimoděk nám působí. Také silné, beznadějné touhy i bolestný boj, kdy zapuzujeme slovo, jež se nám stále na rty vrací, i probdělé noci s očima upřenýma na bílý obraz se zlatou aureolou, to vše jest život, pohnutí, nadšení, za něž musíme býti vděčni kráse.“

Paní neodpověděla; setrvala však ještě v téže poloze, jako když jej poslouchala s výrazem dobroty a smutku v tváři, jenž mladíka povzbudil k poslednímu kroku.

„Poněvadž tedy,“ pokračoval hlasem ještě pohnutějším, „chápete a souhlasíte, dovolte, abych vám řekl, že přítomnost vaše, váš hlas, že každé vaše slovo, každý váš úsměv, každý váš pohyb jest milostí, dobrodiním, jež mně prokazujete, za něž bych vám na kolenou díky vzdával . . .“ Půvabný pohyb úst zapudil úplně jeho nesmělost. „Krásná a drahá paní! Tak krásná, tak drahá, že se mně zdá, že vyslovil jsem své city slovy málo vznešenými, tak hluboko se svíjím pod výší svého citu, že neprosím, abyste odpustila, ale abyste zapomněla. Já sám do smrti budu vzpomínati té nesmírné radosti, již jste mi způsobila, vyslechnuvši má slova s tím výrazem andělské dobroty . . . nebo soucitu.“

Sotva dozněla poslední slova, podivil se sám svému rozohnění. Ještě více však užasl nad odpovědí.

Paní pohnula se jako při konci krásného zpěvu a řekla smírně a laskavě: „Velmi krásně a ušlechtile jste mluvil; a jako pravý Vlach! Děkuji vám velmi srdečně, drahý pane. Ale . . .“ dodala s přátelskou prosbou v hlase, „o těch věcech se mluví jen jednou, že ano?“

Na chvíli zmlkla, pak postřehnuvši přicházející dvojici starých přátel ze svaté Markety, zbohatlých v Americe, z nichž jeden při chůzi nakláněl se v před, druhý se kolébal v bocích, neopomenula žertovně poznamenati: „Povšimnul jste si již těch dvou pánů? Jeden mě připomíná valící se kámen, druhý . . . jak se to řekne:

tangage? — Kymácení lodi. Když je spatřím, mám vždy chuť zavolati sklepníka, aby mně přinesl citron.“

Řekla to však bez úsměvu, jako by to byla pronesla jen proto, aby zahnala jiné myšlenky.

* * *

Odpověď svůdná, jež by v něm byla vznítila jiskru naděje, nebyla by rozdmýchala více jeho vášeň, než jak způsobila ona neočekávaná, tak sladká a přece určitá odpověď, jež povznesla ji v jeho očích do výše, kam nemohla vzlétnouti jeho naděje. A nový způsob chování k němu, který vynalezl její jemnocit, aby umírnila jeho smutek, který nedovedl zatajiti, byl stálým proudem, rozdmychujícím výheň jeho srdce. Zastřený výraz sladkého soucitu vdechl paní novou krásu ještě mocnějšího kouzla, než jakým působila její veselost; zamiloval se znova do té nové bytosti citu plné a zamyšlené, jež se mu odhalila.

A krásná její ústa, jež se nyní již tak často nesmála jako dříve, měla nové pohyby a záchvěvy, naznačení slov myšlených, ale nevyslovených, upozornění na úsměvy vykvetlé a potlačené vzhledem k stavu duše, němé pokyny, rady a projevy soucitu, jež zaplavovaly jej milostným chvěním lásky jako polibky a působily, že nebyl schopen, zakrýti stav své duše ani příteli. A choval-li se k panu Van der Werff s dvojnásobnou laskavostí a pozorností, neukazoval otevřeně, že ovládán jest stejným citem jako paní? Měl také on pocit opačný úmyslu, jaký mívají nemocní, jimž soucitné ohledy lidí, kteří nejsou jim povinni účastenstvím, zvětšují jen představu zla i jeho pociťování? Vášeň jeho působila mu nyní takové utrpení, že nehledě k námaze, již působilo mu přetvařování, byl by se rád jemu svěřil jako bratrovi, věře, že by si tím ulehčil, a to pokušení jímalo jej vždycky, kdykoliv on poklepávaje mu na rameno, říkal mu laskavě: „Jen buďte dobré mysli, příteli, buďte veselý, prosím vás!“ aniž by jenom narážkou se dotekal příčiny jeho smutku. Pociťoval tu náklonnost bratrskou a k vůli své důstojnosti musil ji potlačiti; a současně trápily jej výčitky svědomí a styděl se za vášeň, již přítel mu promíjel, tížilo jej trpké vědomí směšnosti, jež byla v jeho postavení, strázeň, že musí mlčeti o tom, nač stále myslil a co oba mu četli ve tváři, ponižovalo jej, že neměl síly utéci, nemožnost od nich se odděliti. Všechna ta změť protichůdných citů činila mu život tak nesnesitelným, že bylo pro něho opravdu úlevou to, co by dříve bylo hluboce srdce ranilo. Oddechl si, když jednou ráno pan Van der Werff mu řekl — ne již žertem, nýbrž s přízvukem upřímné lítosti: „Drahý příteli, jest mi líto, že vám musím říci: zítra odjíždíme.“

* * *

Odpověděl jenom povzdechem. Myšlenka, že ona za tři dny pro něho zmizí navždy, rozjitřila jeho vášeň, jako kdyby byl odsouzen přihlížeti s nábřeží, jak ona se topí v zálivu... A všechny jeho myšlenky, všechny jeho touhy znovu se vznítily ještě bouřlivěji a slily se v touhu jedinou, jež se ustálila mohutná, všeovládající jak utkvělý

nápad šílence: políbiti totiž aspoň jednou ona ústa, na něž tak často hleděl, o nichž snil a po nichž vzdychal, jež mu řekla tolik krásných věcí bez jediného slova, jež byla nejpodivuhodnějším květem její krásy, nejmilostnějším, nejopojnějším výrazem její duše. Byl přesvědčen, že jediný polibek, i z nenadání jí na rty vtisknutý a neopětovaný, by měl zázračnou moc jej ukojiti a utišiti, a ta jediná upomínka že by ozařovala a těšila jej po celý život. Tou žárnou myšlenkou se zabýval, přemýšlel a hledal způsob. Chtěl políbiti ji úskočně; uvažoval místo, okamžik, všechny okolnosti, jež by mu byly příznivé. Chtěl poprositi ji o polibek soucitu, jako o poslední a jediný důkaz toho sesterského soucitu, který v poslední době viděl v jejích zracích, slyšel v jejím hlase. Napadlo mu políbiti ji při odjezdu v přítomnosti jejího manžela, v okamžiku loučení, kdy polibek mohl se zdáti projevem čisté náklonnosti a bolu, v návalu pohnutí zabloudilý s tváře na rty. Vyvolil a zamítl jeden způsob po druhém, hledal jiné a vracel se ke starým; konečně vlna vášně vzbouřená neustálým myšlením na onen polibek, zatemnila mu mysl, že se rozhodl pro poslední, nejodvážnější způsob, který mu však poskytoval dosti času k přípravě. Ano, v posledním okamžiku jí dá ten polibek, který mu nahradí všechen bol, zacelí rány a snad vrátí též částečně mír duše; do toho polibku vloží všechen žár své duše a krve; bude prodlužovati ten okamžik božské rozkoše a se zavřenými zraky ssáti její vůni, ať se pak stane cokoliv; za jediný okamžik načerpá z těch rtů tolik opojení, že dlouhý čas bude žíti jimi zpit, že zachová si pro těch několik zbývajících let mladosti slast, i ještě pak na dále, dokud nezanikne šeření vzpomínky na tu zbožňovanou bytost, jež vnikla do jeho žití jako zlatý paprsek slunce.

* * *

Doprovodil je na stanici. Po cestě nepromluvila paní než několik málo slov, jako by byla zcela zaujata obdivem čarovného svítání oranžového, jež polilo obzor moře. Pan Van der Werff mluvil téměř bez přestávky, vyslovuje příteli svoji lítost, že opouští Italii a loučí se s ním, aby se snad nikdy již nespatřili; neboť z Holandska, kam se vracel, hodlal odjeti na Jávu, kde měl se zdržeti mnoho let. Malíř odpovídal mu jenom pokynem hlavy; jeho laskavá slova působila mu pocit, jaký má člověk, který doprovází někoho, kdo mu důvěřuje, se zločinným úmyslem na odlehlé místo. Přepadaly jej i okamžité výčitky svědomí, méně mocné však nežli vzrušení, jež působila myšlenka na brzké loučení, na zoufalý a přesladký ten polibek, který mu již rozpaloval krev a nedočkavou touhou vlnil rty. V okamžicích ticha slyšel jen šustění šatu paní, jež zdálo se, že plnilo celé okolí a šířilo se daleko na hladinu mořskou; ten zvuk a jemná vůně fialek, jíž vydechovala její bytost, strhovaly jej v závratnou rozkoš, v níž splývaly jeho myšlenky jako ve snu. Do stanice vešel zamyšlen.

Když umístili zavazadla ve voze, sestoupili manžel i paní dolů k němu. Pan Van der Werff promlouval k němu slova, jichž zvuk jímal, nechápal však smyslu.

Zazněl výkřik: „Odjezd!“

„Příteli,“ řekl Van der Werff, „obejměte mne, a vzpomínejte na nás, kteří vždy, vždy na vás vzpomínati budeme!“

Objali se.

Malíř se vyprostil z jeho náruči a váhal chvíli, pohlížeje upřeně na paní.

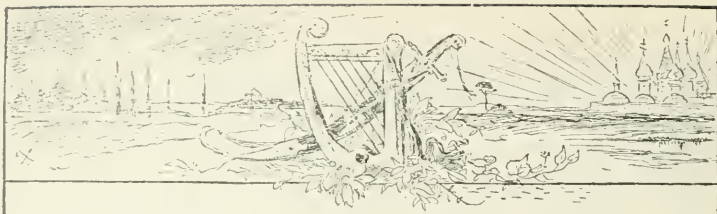
„Tak tedy,“ řekl manžel, ukazuje na ženu, „dejte také jí polibek!“

Všechna krev vzbouřila se v něm jako jedinou vlnou. Podíval se na něho: spatřil dvě slzy v oku a úsměv plný náklonnosti a dobroty; pohleděl na paní, a zachytil v její tváři milý a smutný odlesk jeho úsměvu . . . V tom okamžiku vznikla náhlá změna v jeho duši. Veškera milostná tekutina, jež se mu sběhla do srdce, změnila se náhle jako kapalina, do níž ruka chemikova vpustí kapku, jež ji přebarví; pocítil okamžité utišení myšlenek i smyslů, nával něžnosti a vděčnosti k příteli i k přítelkyni; a polibek, kterým dotknul se její tváře byl polibkem bratrským, polibkem, který osvobodil a očistil jeho duši, jíž naplnil nevýslovnou slastí. Paní mu jej oplatila, a on již neviděl ani ji ani jeho.

Kdyby se byl obrátil, když vlak odjížděl, a nebyl hned uprchl, byl by spatřil u okna drahou tvář, a z jednoho pohybu jejích úst byl by pochopil, že ona četla v jeho duši, a že mu posílala z dálky ten polibek, který se neosmělil jí dáti, ani na ní žádati.

Sladké jeho pohnutí bylo by však bývalo porušeno lítostí; vzpomínka na ono loučení nebyla by zůstala tak klidná v jeho paměti, ani tak blahodárně konejšivá v jeho svědomí, ani tak milá v jeho srdci, jako zůstala takto na vždy.

Bohuslav Knösl:

Básně prosou.

HUDBA A SOCHY.

Povšimli jste si někdy onoho zvláštního dojmu, jímž působí sochy, zaznívá-li v jich přítomnosti hudba? Povšimli jste si, že jejich zjevy, které mají v sobě vždy cosi nadlidského, stávají se tu dokonalými obrazy bohů? Nezdá se vám, že hudba, toto neviditelné a stále se měnící kouzlo, prozrazuje tajemství těchto nehybných a významně mlčících kamenných postav? V tisícerých odstínech tónů vzrůstajících kdes z nepovšimnutých koutů, v tónech stupňujících se v záhadnou bouři a hynoucích opět nyvě kdes v éthernych dálkách, v bouři vzbuzené máváním křídel géniů, podobné šumění lesů, hukotu vodopádů a hlaholu táhnoucích národů, prozrazováno jest nám to, co uzavřeno dlí v heroických pósách a seriosních výrazech mramorových zjevů. Rozpoutaný oceán vystupuje ze svých hrází, pění se a kypí k nebesům, ale kamenní bohové, kteří zdají se ve své velebné ztrnulosti býti nyní jinými, než byli dříve, před zazněním hudby, stojí nepohnuti, neboť to, co vře a spíná se kolem nich jako útok aeónů chystajících se sploditi nové světy, to vše jest pro ně minulostí, odbytou věcí, episodou jednoho z oněch atómů, z nichž skládají se jejich těla. Jako samum pozvedá se bouře ideí, změtených citů a vášní, ale sochy nehnutě stojí a stále slavnostněji a nepřístupněji mlčí, neboť ony poznaly a ony vědí!

EROS A PSYCHÉ.

Mladý muž, jeden z lidí, kterému život odepřel zrovna tolik, co postačilo, aby dovedl toužit, a kterému život dal zrovna tolik, co postačilo, aby ho často schvátila nuda, — mladý muž tento byl jat právě oním zvláštním rozladěním, které nazývají Angličané spleenem, Rusové chandrou a pro které mají i Čechové svoje původní slovo „nuda“. V takové chvíli nejvíce náchylen bývá člověk malovati si v duchu obraz ženy, která by vyplnila jeho nitro ať štěstím, krásou a rozkoší, ať bolem a neštěstím, ale vždy silným nějakým obsahem; neboť lámeme-li hůl nade všemi radostmi světa, váháme ji zcela zlomiti nad zjevem věčné podněcovatelky-ženy. A tak toužil i mladý muž tento a přivíral víčka svých zraků, by krásu vidiny své lépe

postřehnul v temnu; než pozvednuv je dříve opět, než dozněla jeho touha, byl velmi překvapen, neboť spatřil před sebou státi skutečnou postavu ženy. Byla oděna v bohatě řasnaté roucho, nedávající tušiti ráz její postavy, tvář měla zahalenu neproniknutelným závojem, ale obě ruce její vztaženy byly k mladému muži a každá z nich držela po křišťálovém poháru, naplněném bezbarvým, démantově zářícím mokem.

„Hle, můj milý," pravila zahalená žena, „budu patřiti tobě, ale dříve než se tak stane, musíš voliti jeden z těchto dvou pohárů a vypíti ho až do dna. Jsou oba na pohled stejné, ale vypiješ-li obsah jednoho, budeš živ věčně, bez přestání bude bdíti vědomí tvoje a mrak zapomenutí nikdy nezastíní tvůj zrak; vyprázdníš-li však číši druhou, najdeš v ní věčnou smrt, hluboký spánek zapomenutí, z něhož nikdy v žádné z věčností nebudeš více probuzen. Nuže, chceš býti věčně živ se mnou, anebo chceš se mnou býti věčně mrtev? Vol!"

Otázka, kterou z obou číší voliti, byla příliš zdrcující, aby byl mladý muž mohl dlouho váhati, a proto ihned vztáhl ruku po číši věčného žití a vyprázdnil ji až do dna. Tu spadla také rouška s tváře neznámé ženy, která byla opravdu tak strašlivě ohyzdnou, že pohled na ni byl s to, aby vzal chuť k životu i nejzarytějšímu fanatikovi žití. Všechny hrůzy šerednosti, které se mu kdy zjevily letmo ve chvílích strachu a nevěry, byly zde ztělesněny a dívaly se naň jako strašlivá a neodčinitelná skutečnost.

Mladý muž postřehnuv ohromnost osudu, o kterém byl právě rozhodl, cítil, jak nitro jeho odvracejíc se ode všeho bytí, tiší se v klid a bezzvukost prázdna. Chvíli byl tak klidným, jako bývají klidnými zemřelí, ale pak se náhle vzchopil a pronesl hlasem plným tragického odhodlání: „Nuže, co mi zbývá, jsi-li ty tak strašlivě ohyzdnou, a já nesmrtelným a připoután k tobě? Jsi mou, miluji tě více než sama sebe!" To řka objal ženu vášnivě lokty svými. A v témž okamžiku změnilo se rázem celé vzezření tajemné ženy a tato zastkvěla se září nejvyšší krásy, o jaké dovedl sníti snad jen půl vteřiny v nejbožštějších chvílích života. Oba objímající se, postřehnuvše zázračnou změnu, byli schváceni tak mocným vzrušením lásky, že duše jejich lehce, dobrovolně a bez bolesti opustily svá těla, ulétajíce v propasti výšin. To, co po nich zbylo zde ve viditelném světě, bylo jedním z nejkrásnějších sousoší Eróta a Psychy — avšak duše jejich, vznášejíce se, splynuly v jedno. Nebylo již dvé duší, jedné jeho a druhé její, byla jen jedna stkvělá a zářící jako božská na nočním azuru hvězda, a já zadívav se nedávno příliš do její záře, vyčetl jsem z ní tuto bajku.

Josef Laichter:

Hic Rhodus.

Román.

Část prvá.

I.

V hlučném hovoru vyhrnula se skupina lékařů ze spolkové schůze. Jeden z prvých vyšel doktor Jan Skřivan, muž vysoké, ale na tu výšku až značně štíhlé postavy. Měl sotva znatelně obrostlou tvář, jejíž světlem byly vážné, výrazné oči.

Vyšel rázným, smělým krokem. To mohlo svědčit o povaze pevné a nezlomné stejně jako jeho klenuté čelo a útvar hrdého nosu. Ale z očí, přes to že byly vzrušeny, dívalo se něco, co mluvilo o tom, že srdce tohoto muže pevných rysů dovede být i sídlem dobroty, a třeba-li, i sídlem něžnosti a laskavosti.

Tento mladý, nejvýše třicitiletý lékař, který provozoval dětskou praksi a obíral se studiem dětské zatíženosti, vznikající vlivem alkoholických nápojů, utkal se ve schůzi s debatujícími kolegy. Měl proti sobě velkou většinu. Na neštěstí nebyl valným řečníkem a nedovedl výmluvně obhájiti svůj názor, což jej rozladilo. Byl v nitru přesvědčen, že pravda je na jeho straně — ovšem, kdo s pravdou se vytasí, musí umět za pravdu stát.

Když nyní vykročil na ulici, padal s oblohy silný, neumdlévající déšť. Na chodníku stály kaluže, lesknoucí se třpytem světel, jež plynové svítilny rozhazovaly kol do kola.

„Rozkošné počasí!“ ulevil si kdosi, kdo mu šel zrovna v patách. Ten kdosi pak ještě dodal:

„Počkej, doktore, svezu se s tebou!“

Počkal a šli nyní vedle sebe oba po chodníku. Měli nad hlavami deštníky a do deštníků vesele bubnoval padající déšť. Za nimi šlo ještě několik jiných lékařů. Ale všichni, jak se zdálo, mířili do ulice, kde bylo více světel a odkud sem zaléhalo zvonění tramwayí.

„Řekni, Skřivane, odkud se vzala v tobě ta metamorfosa?“ mluvil lékař, který se k němu přidružil a který byl o mnoho menší, ale i zavalitější a celý v obličeji zarostlý černým vousem.

Vysoký doktor Jan mávl jen rukou. A druhý, menší, spustil nyní na celé kolo. A jen proto, aby potřel velkého doktora, který se odvážil ve schůzi poukázati na šikmé a nesprávné stanovisko lékařů k alkoholismu a k pohlavnímu životu. Zaplavil jej proudem výmluvnosti. „Jen mi, prosím tě, neříkej, že alkohol je jed. Nesmysl! Celá spousta léků je veskrz a právě tak jed, a jedy ty jsou na svém místě. A ostatně — jed, jed! To se nedá jen tak všeobecně říci. Tamhle v mém rodišti kovář pětasedmdesátník v neděli vypije třicet a dvakrát do týdne je pod obraz, a přece ať jde někdo pohledat takového siláka! Buší podnes do kovadliny jako dvacítiletý mladík."

Doktor Jan znal takové námitky. Neuznal ani za vhodné odporovat. Věděl, že by mu byl hozen pod nohy nějaký jiný nehorázný doklad, kterým by měl býti poražen. Ale mohl býti poražen? Neříkal mu život, že výjimka je právě jen výjimkou z pravidla? Avšak přesvědčovat o tom někoho, kdo chce vidět ve výjimce pravidlo? Byl nad to povznesen. Učinil tak několika slovy ve schůzi, a jako když píchne do vosího hnízda. Bylo mu to zas jen poučením, že lidé slepě jdou vyšlapanou kolejí a že každá pravda jen těžce a pomalu razí si cestu.

A tak mluvil zase jen onen druhý, menší doktor. „Prosím tě, jaké stanovisko v sexuelní otázce! Má si snad i lékař hráti na pokrytce? To byl doposud jediný člověk, který viděl pravdu a říkal lidem v těch věcech pravdu. A teď by i lékař měl dělati pštrosí politiku? Jdi mně k čertu, Jeníku!"

Jan k čertu nešel, ale zase neodporoval. Proto mluvil opět druhý doktor. Mluvil mnoho, až velkému lékaři Janovi uši zaléhaly. „Libido sexualis je základem všeho života — to vlastně je sám život a nekonečná obměna života. Libido sexualis udržuje rodinu, stát, společnost, libido sexualis je v podstatě tvůrčí vzpruhou vší kultury, ve jménu jejím kvetlo a kvete umění, a jí byla vykonána největší lidská díla. Zapírat nebo ubíjet libido sexualis znamená zapírat a ubíjet v sobě přirozenou podstatu člověka. Tu má v sobě, brachu, každý z nás. Proto nutit lékaře, aby hlásal potlačování pudu pohlavního, aby snad hlásal vyšší mravnost, a jak se tomu říká, by bylo chtít učinit i z lékaře lháře. To ne, to ne!"

Dalo se proti tomu ohni něco namítat, aby byl zdolán a uhašen? Vyšlehl by jen větší silou. Jan si proto myslil pouze svůj díl.

Druhý doktor tedy znovu mluvil:

„A lékaři aby bojovali proti prostituci? Na jedné straně postavíš hráz, a na druhé straně se provalí břehy. Rozplemení se násada nemanželských dětí, a slušná žena nebude jista na ulici. Nesmysl, pravím, nesmysl! Který muž dovede žít, aby nepovolil své přírodě? A který to dovede, není normální člověk, — je to pathologie. Dovedeš ty? A proč se tedy za několik dní ženíš? Abys potíral libido sexualis? A . . . a prováděl jsi to prakticky až doposud?"

Jan měl chuť nyní pustit se do svého průvodce, při nejmenším ulehčit si řízným slovem. Ale spolkl zlost a pravil jen:

„Nechme toho! Kdybych ti přisvědčil, řekl bys, že je to pathologie — a tak si mysli, co chceš. Ostatně, zde je tramway — s bohem!“

Vskočil na stupátko a vyhoupl se na rozjetý vůz. Druhého doktora — a ten doktor se jmenoval doktor Kvasnička — nechal v dešti a v kalužích tam dole.

II.

Tramway řinčela a jiná tramway, jedoucí naproti, také řinčela, a když se doktor Jan usadil ve voze, viděl omoklým oknem míhající se plameny luceren, světla krámů a na chodnících černající se deštníky.

Ku podivu — měl rád takové dni. Každý měl na spěch, a vlastně celý svět jako by byl začarován a proměněn. Když někdo vstoupil, podíval se na toho, kdo tu již seděl, dal deštník před sebe, aby voda mohla na podlahu, a byl rád, že je na chvíli pod střechou.

Jan seděl již hodnou chvíli, a třeba se díval oknem, díval se vlastně do sebe. „Odkud se vzala v tobě ta metamorfosa!“ volal zvonek tramwaye a hřměl řinkot kolejí.

Vypravovat? Svěřovat se? Takové věci mívají jen někdy smysl a to velmi zřídka — to již dávno pochopil.

„Ale odkud se vzala v tobě ta metamorfosa?“ zase to řinčelo a křičelo.

A jak tu seděl, viděl několik let minulosti za sebou. Měl také jednou jiné náhledy než dnes. Alkohol! Což nebývaly dvě, tři sklenice jeho denní potřebou? A libido sexualis . . .? Ale pak vzešlo mu světlo! Četl knihy a zvláště jednu, která mu pravila:

„Největším škůdcem lidstva je alkohol!“

A jako doklad statistika: Tolik zločinců má na svědomí alkohol, tolik zatížených dětí má na svědomí alkohol!

A když byl asistentem na dětské klinice, poznal profesora, který jako zázračný elixír dětem předpisoval alkohol. Koňak do čaje a denně třikrát víno kondurangové. I kojencům lžíce vína! Takový hold alkoholu ho zarážel. Konal sám pokusy a viděl následky. Později jeden učitel mu vyprávěl, že děvče, které od dětství léčil onen profesor, přinášelo si denně víno do školy a že přes zdravé své vzezření bylo politování hodným stvořením. Tak nezbývalo, než se zásadně rozhodnout, postaviti se buď pro nebo proti. Postavil se proti — byla to věc jeho svědomí a nejhlubšího přesvědčení, k němuž dospěl. To nejhlubší přesvědčení ovšem platilo i pro jeho vlastní osobu, proto denní dvě sklenice přestaly být jeho denní dávkou a potřebou.

A libido sexualis? Na to opravdu rád nemyslil, na to, že zaplatil kdysi svou daň tomu příšernému molochu. Ale vzpamatoval se, sotva se dotkl kalu, a vzpamatování to stalo se i zde jeho životním přesvědčením.

I mohl tázati se nyní sama sebe ve voze tranwaye:

„Neodolatelná síla pohlavního pudu? Nepřesvědčil jsi se celou řadou let sám na sobě, že lze žíti čistě? Libido sexualis? Neučinili

lidé spíše z přirozenosti nepřirozenost? Pathologie? Ano, je pathologie, — ale kde!“

A když se tak v té tramwayi díval do sebe, byl by kus života dal za to, aby mohl něco smazat se svého života. Ale co je na desce napsáno, setříti nelze — nejvýše jiným je možno ukázati lepší cestu. Při těch myšlenkách již se ani nedíval ven. Vrtal svým deštníkem na podlaze a pochmurně upíral pohled k nohám, jako by tam pod nimi cosi mělo býti pohřbeno.

III.

Teď však u stanice tramway zastavila, a Jan byl již také blízko svého bytu. Tam nyní bodře zamířil.

Viděl dvě, tři okna — srdce mu zabušilo.

Byl měsíc září. Ale obloha nad hlavou nebyla zářivá, obloha nad hlavou měla v sobě takové zásoby vod, že mohly schladiti každý žár. A přece! Janovi nepřekážely vody ani nahoře ani dole. Zastavil se a se vzňatýma světlýma očima hleděl k oknům. Ta okna znamenala jaro, modrý blankyt nebes, vůni květin, sladký zpěv ptactva. Tam záhy mělo být všechno jeho štěstí — *největší štěstí* jeho života.

Vešel do domu. Pak rychle nahoru do svého bytu. Měl zatím jen zařízený ordinační pokoj a trochu ještě jednu místnost, kde bydlil a spal. Rozsvítil. Na stolku ležel rozložený rukopis a několik rozevřených knih.

To, co se mohlo čísti v rukopise, souviselo s tím, nač poukázal ve schůzi. Zase to v něm zabouřilo. Ale jenom na okamžik. Zářivá nálada, se kterou vstoupil, udržela ho nad hladinou. Byl pánem situace, věděl, že hlavou zdi neprorazí.

Sedl si a zapálil líh pod samovarem. Pak se hrabal ve stole, a ejhle, mezi papíry se objevila malá dýmčička a krabička tabáku!

To bylo něco, co také kdysi dovedlo vyloudit záři v Janových očích. To bylo něco, co dlouho před časem přemáhal. A teď nacpat tu dýmečku, škrtnout sirkou, pouštět modravé obláčky ke stropu, pít čaj a . . . snít růžové sny! Snít o štěstí, které mělo přijíti a jehož symbolem byl malý obrázek na stole — obrázek té, která měla býti jeho ženou!

Ale zavřel stůl, to všechno nebylo již pokušením. A pil čaj, seděl nad svým rukopisem a myslil si:

„Podivný, podivný živote! Jako had se vineš klikatou cestou. Člověk má své oltáře, jimž se klaní, člověk má své čerty, kteří ho svádějí. Ale nic s tím! Namířit si a jít rovnou, nejbližší cestou. Libido sexualis? Nu, ano, je — — ale je něco i nad to. Život se tím nevyčerpá. Spartanská matka říkala: ‚Buď se štítem nebo na štítě.‘ Obrazně jdeme každý do boje, a moderní matka by tedy také měla říkat: ‚Buď se štítem nebo na štítě,‘ třeba že v jiném smyslu.“

A nyní jako by se otevřela ozářená stezka před jeho očima a jako by se vinula do dálky. Do kopce. Po stezce kráčí kdosi. Jde vzhůru k slunci. A jdou dva. Ano, tak jen rovně po té stezce!

Janovi zavířilo v hlavě. Nechal tedy raději snů, zvedl se a rozevřel okno, které vedlo do zahrady. Obloha byla spojena se zemí hustými proudy deště. Teď se o okno rozstříklo několik kapek a zastudilo ho do tváře. Ale bylo to tak dobře a bylo to příjemné na ten žár, který hořel v nitru.

Pak se vrátil ke stolu, vzal pero a pokračoval v rozepsaném článku. Když toho měl dost, chystal se spat.

Ale než ulehl, prošel pokoji, v nichž záhy měl býti mimo něj ještě někdo. Prošel se svíčkou v ruce.

Stěny byly pusté, mrtvé prázdno zelo kol do kola. Avšak teď vkouzlil do prázdna toho někoho. Bože, jaký sladký pocit! Zase stezka před jeho očima, stezka zaplavená sluncem! A nad hlavou blankyt právě tak jako před chvíli venku, když déšť kolem pleskal do dlažby a vody byly nahoře i dole.

Byl dobrý pianista, klavír měl zde. Vrátil se tedy z prázdna ke klavíru. Ač mohl vzbouřit sousedy, musil teď ještě ulevit srdci. Spustil veselou, bylo mu do skoku. Na to zahrál svatební pochod z Lohengrina, snivě a tlumeně probíral se ještě chvíli v klávesách a potom šel spat.

IV.

Půl roku před tím byla jarní umělecká výstava v Rudolfinu. Tam ve dvoraně visel zvláštní obraz. Představoval muže s dívkou, jak držíce se za ruce, vesele, plni odvahy a jásavého štěstí vstupují do vln moře, jako by odhodláni ruku v ruce vítězně a bezpečně projíti jeho příbojem. Moře . . . pěnící se vlny . . . oh, ve tvářích jich obou byla jen odvaha, v očích štěstí, že jdou tak společně . . . čeho, čeho se lekat, jsou-li druh s druhem? Obraz mohl znamenati smysl života, smysl lásky a manželství, mnoho se dalo před ním myslit a v něm hledat a tušit.

Před tímto obrazem stála jednoho odpůldne čtyřiadvacítiletá štíhlá dívka, tehda ještě učitelka. Z výrazné. energické hlavy hledělo dvé velikých, dychtivých, temných očí s ukrytým žárem prudkého temperamentu. Sevřená ústa měly rysy přemýšlivosti.

Viděla obraz již několik dní dříve se svou tetou, u níž od čtrnácti let vyrostla, ale šla do výstavy znovu sama a šla přímo před tento obraz, který jí nevycházel z hlavy.

Pěnící se vlny: život. Ruku v ruce: kdo? On s energií a odvahou v tváři, a ona šťastna, že má takového průvodce, právě tohoto průvodce. Kdo on? Kdo ona?

A myslí a sní před obrazem — — a muž na obraze náhle nabývá čísi podoby, jí dobře známé podoby, a dívka na obraze nabývá podoby . . . ano, kdo jde tam ruku v ruce? Kdo . . . kdo? Jaké štěstí, jaká krása! Prudce bije srdce té, která tu stojí, oheň hárá v očích. Je silně chycena tím svým štěstím, stojí tu dlouho, již nápadně dlouho v úplném zapomnění.

Ale pojednou je nucena se odvrátiti. Nad pocit štěstí a zapomnění náhle silnější je pocit pohledu upřeného z pozadí na její hlavu.

Byla by vzkřikla. Ale nepromluvila slova, jen záplava nachové červeni polila její tvář. Oko se setkalo s okem — — a bylo všecko prozrazeno, na celý život prozrazeno.

Jan přistoupil o několik kroků blíž. Nyní se dívali spolu na obraz. Řekl:

„Bůh ví, jako bych byl tušil, že se s vámi zde shledám, ačkoli jste mi nic neřekla. Musil jsem sem.“

Neodpověděla. I pravil po chvíli opět:

„Ten obraz — — to je symbol . . .“

Nedomluvil. Ale pak ještě řekl:

„Bylo by krásné . . .“

Mlčela. Ale když i on mlčel, řekla posléze:

„Co bylo by krásné?“

Tu po prvé opět zvedla zrak. Byla ještě všecka uzardělá.

„Bylo by krásné jíti tak společně vlnami života.“

Zase mlčela. Až náhle pravila, aniž se na něho dívala:

„Vy byste chtěl?“

Slova byla pronesena takřka polohlasem a rozechvěně.

Odvětil:

„Vy ne . . .?“

Odpověděla nyní pevně:

„Chcete-li, ano.“

A před její zrak se snesla tma. Ale tma se ihned rozestoupila a příval světla ji oslnil při slovech, která Jan na to děl:

„Tedy půjdeme . . . my dva.“

Jejich pohledy se znovu setkaly. A nyní plálo v nich cosi takového, jako v těch pohledech tam na obraze: radost, štěstí, odhodlání, vítězství nad životem, odvaha mladosti a síla vzájemné opory.

Náhle, jako by dvorana byla úzká a těsná pro jejich city, oba vykročili a ubírali se ven. Okamžik zůstali na stupních před vchodem.

Pozdravila je svěží zeleň stromů, květiny, hebké pažity, široký lesklý pruh Vltavy, pak opět zeleň, panorama Hradčan a nad vším obloha modrá s jarním sluncem, rozhazujícím do světa zlato úsměvů.

Hle, zářící svět! Do toho světa půjdou spolu, půjdou spolu!

V.

A pak ta doba, kdy Jan byl ženichem, a kdy Eva byla nevěstou! Tak Evě ani Janovi svět nikdy nezdál se plným krás, a kouzlo přírody nikdy tak neblažilo jejich očí, jako v této době, kdy mnoho si slibovali od života.

Snad každý z nás jednou prožil toto jaro všech jar, a nebylo-li jaro naše pouhou zamilovaností, která se v manželství rozplynula, děkujme nebi, že jsme je poznali.

Jan s Evou žili dobu růžových nadějí. Shlíželi se ve svých nitrech svými nejlepšími vlastnostmi, jež v sobě podporovali a sílili. Eva byla otevřená, přímá povaha, jak myslila, tak mluvila. Měla v sobě mnoho samostatné odvahy, někdy až prudké, výbojné odvahy, ale to všechno Janovi se líbilo. V okamžicích vznětu zaplály dva uhlíky

v jejích očích, které bodaly a pálily. Ale uhasl oheň, a mírnost se jí rozestřela po tvářích, a dovedla být až pochmurně a dojímavě vážná.

Všechen dosavadní význam jejího života byl slit ve dvou obdobích: v jednom do smrti matčiny, v druhém od této smrti. Byla tenkrát čtrnáctiletá dívka, když matku pohřbila. Neplakala nad rakví, neplakala nad hrobem — takřka jako by nechápala. Teprve když odcházela od otevřeného rovu, všecka zadržená bolest vyhnala proudy slz z jejích očí. Teď teprve jako by si uvědomila, že odchází zpět do života bez někoho, kdo ji provázel světlem a teplem a že již nikdy toho světla a tepla nebude.

Nemajíc již také otce, vyrůstala dál u sestry matčiny. Zde se vzdělala na učitelku. Víc proto, aby byla zajištěna. Ale probudilo to v ní mnoho zájmů a vyplnilo na dlouhý čas její život. Dalo to také sociální smysl jejímu životu, třeba že si toho nebyla dost vědoma a že o tom takřka nemyslila. Měla však v sobě nějakou vrozenou potřebu takového jistého smyslu životního, a proto byla ráda učitelkou a ráda a horlivě se věnovala svému povolání. Ale vedle toho měla svůj svět knih, tuch, nadějí — něco dojemně krásného, třeba dosti nejasného a víc jakoby z mlhy a rosy utkaného, čemu se mělo dostati určité podoby až v třetím období jejího života, v období, které nastalo, když poznala Jana.

Znala ho delší dobu před tím, než se zasnoubili. Ale hned od prvého okamžiku, kdy se setkali a spolu rozmlouvali, její nejasné naděje a tuchy prudčeji rašily a klíčily, a v jejím životě se připravovalo něco nového. A když si vyznali lásku, měla po celý čas dojem, že získává a získá nějaké velké bohatství, takže se někdy až lekala, dá-li stejně tolik za ně Janovi. Proto nyní v době svého zasnoubení sama ze sebe všecko úsilí obrátila za vyšším cílem vnitřního života, na nějž jim láska ukazovala jako na konečnou, skvoucí metu. Dovedla zavrhnouti a zavrhovati vše, co překonala a uznala za špatné, potkávajíc se v tom s láskyplným obdivem u Jana, který měl stejnou snahu a který si vážil především její opravdovosti, s jakou konala a milovala své povolání a s jakou se dívala na život. Byl nadšen i leckterými jejími rozpory. Jeho povaha, daleko méně složitá, i jeho duch méně analysující nalézaly v její povaze i v jejím duchu doplnění.

Proto Evě bylo blaze po jeho boku. Nikdo dosud v minulosti neměl tolik porozumění pro ráz její povahy, ani ne dosti teta, která ji vychovala. Jan však choval i obdiv a byl jí povzbuzovatelem plným důvěry a jistoty v konečné vítězství. Dovedl jí s láskou ukázat všecky její přednosti, dovedl učiniti její snahu svou snahou a nad vším tím osobním zbudovat ještě jiný, neosobní cíl — ideální úkol života, prožívaného ve znamení celku, na prospěch jiných. O tom zvlášť rád mluvil, neboť měl své povolání lékaře, své pacienty a svou práci proti alkoholismu i jeho degeneračnímu vlivu na dítě, takže hodně cítil plodný význam svého života.

Méně jasné to však bylo Evě, když nyní její sociální smysl, kterým až dosud žila jako učitelka, se rozplýval. Ale věřila a čekala,

že život její za to dojde jiného, nového naplnění po boku Janově. Pravily jí to ty sladké, vzdušné naděje — ty sny o velkém bohatství, kterého se jí dostane a dostává, sny o zdvojení duší a vybudování duchovní jednoty.

Jen jednou, dvakrát za tuto dobu probudily se v ní jisté pochybnosti. Především jednoho dne, když nadobro a naposled odcházela ze školy, v níž dosud tkvěla svými kořeny. A pak jednou, když se střetla s Janem pro otázku emancipačního hnutí, jehož vlnami oba byli neseni, ale jemuž Jan rád někdy vytýkal jisté protimužství.

Leč to byly jen lehounké obláčky na jasném nebi v blažené době tohoto zasnoubení duší. Krásné, vroucí kouzlo sladkých tuch je oblétalo. Zářilo jen slunce, voněly jen květy. Dívali se na sebe zrakem své jasné, růžové lásky — říkali si sice, že lásky vědomé a kritické, ale ve skutečnosti byla to láska jara, a parné léto kritiky bylo ještě příliš, příliš vzdáleno.

A tak když toho jednoho večera Jan spustil veselou a pak svatební pochod z Lohengrina, bylo tím vyjádřeno všechno mladé štěstí jejich lásky i všechno to kouzlo nadějí, s nimiž se dívali v budoucnost a jež si od nejbližšího svého života slibovali.

VI.

Příštího dne z rána Jan již o deváté hodině seděl ve svém ordinačním pokoji a čekal nemocných. Odbyl již dvě návštěvy a nyní v prázdné chvíli zabral se v myšlenky.

Okna přijímacího pokoje vpouštěla hodně světla dovnitř. Skříň s chirurgickými nástroji zakryta byla oponou. Akvarium se zlatými rybkami a květiny na kovovém stolku vydechovaly svěžest. Nad psacím stolem visel obraz, představující Krista, přítele maličkých. Matky přinášejí ditky, Kristus bere je v lokty, vkládá ruce na ně a žehná jim. Obraz visel zde nedlouho, byl to dar jeho nevěsty Evy, a již tím byl mu milý. Ale milý ještě i proto, že ta, která měla býti jeho ženou, vystihla, co bylo jeho úkolem, vyšším jeho úkolem. Ten obraz den co den zvěstoval mu ideál lásky k dítěti a pochopení dítěte. Ten obraz den co den mu pravil, že by bylo zle, aby v jeho životě nastala jitra, za nichž by ochable vstával k plnění svého povolání, ten obraz mu pravil, že jeho srdce musí býti vždy vřelé a ochotné, že nikdy nesmí ztuhnouti na bod mrazu, že nesmějí přijíti okamžiky, byť i jen okamžiky, kdy vyšší cíl života by se rozplynul a kdy činnost, která j e m u, j e m u neměla být jen prostředkem existence, nabyla by formy šablony.

Na obraz svítí právě slunce. Hlava Kristova tone v záplavě, a tílka dětí koupají se také v zlaté záři. Oko Janovo prodlévá na obraze, duše jeho takto myslí:

„Byl to zvláštní člověk ten Kristus, alespoň ten Kristus, jak si jej představujeme. Byl člověk víc srdce, než rozumu. Člověk rozumu chtěl by smrt tam, kde on chtěl život, člověk rozumu i dnes by přijal Taygetos a posílal by na něj děti dědičně zatížené a degenerované. Duše zdravá ve zdravém těle! Je vždycky zdravá v zdravém těle

a vždycky chorá v těle chorém? Problém, který Kristovi nebyl problémem. Ale Helena Kellerová, žíti tehda, neexistovala by, nesměla by existovati podle zákona Lykurgova. Ty, dítě se zděděným jedem přijice, také ne! Čeká tě trpký život i tvou matku. Snad bylo by lépe, kdybys nebylo, ale já, já lékař říci to nesmím."

A Jan má pojednou hlavu skloněnu a vidí před sebou bytost, která právě byla u něho se svým dítětem, vidí její ustrašené, prosebné oči, jimž tak rád, tak rád byl by dal útěchy. To dítě! Dnes je takřka nemluvnětem, avšak dvě, tři léta, a dětský život světla nikdy nebude poznán tímto ubohým odsouzencem. Jeho oči budou upřeny předčasně v hrob, na čele bude vepsáno utrpení. Zde v této místnosti již je jen srdce na místě.

Avšak v čekárně se ozývají kroky. Jan je vyrušen z myšlenek. Přistupuje svižně ke dveřím a vpouští do vnitř ty, kdož přišli k němu za svým cílem na poradu. A potom ještě jednu, dvě návštěvy, až čekárna zůstala prázdna. Jan pohlédl na hodinky. Doba porad minula, nebylo třeba déle zde prodlévati. Zvedl se.

A teď sluneční paprsky vybídly jej k poslednímu pohledu na Krista nad stolem. Ale nebyl to Kristus, který upoutal jeho myšlenky. Tam kdesi za obrazem se mu zjevila fata morgana. Fata morgana měla podobu čísi tváře, a oči Janovy zazářily.

VII.

Vydal se pak na obchůzku po svých malých pacientech.

Byl horlivý lékař začátečník a zájem, s nímž se věnoval svému povolání, byl nejen dobrou zvěstí pro budoucnost, nýbrž i svědectvím o člověku. Vycházel z nitra, z duše a ze srdce Janova a obracel se bezprostředně k těm, jimž byl lékařem.

Jan nenáležel k lidem, kteří jdou od kolébky ke hrobu s jedinou myšlenkou, jak by ulovili co nejvíce požitků, a kteří, ukážeš-li jim světlo, tvou záři strhnou do bláta, neboť jejich záře je v tmě nečistoty. Jan náležel k lidem, kteří cítí pod sebou nebezpečí, ale jejichž zrak jest upřen k horám, kde vane čistý vzduch, a k nebi, kde je jas slunce, a jež jejich touha vede vždy výš. Vybíral si a viděl vždy „lepší stránku" věcí, byl v základě bytost světlá a optimistická, která i tam, kde bylo tma, měla touhu volat: „budiž světlo!"

Takový byl i ve svém povolání. Jeho povolání bylo mu vnitřním povoláním, nebylo mu jen živobytím.

Proto jaké štěstí! Proto jaký i jeho poměr k těm, u jejichž lůžka prodléval! Šťastné děti! Neboť i když nic víc, tedy vždy k placené i neplacené povinnosti lékařově přidával zrnko lásky a zájmu pro člověka.

Toho rána, když vyšel z domu, slunce po včerejším dešti vysílalo proudy zlata k zemi i na oblohu. V nitru Janově zpívalo jaro, neboť obraz Evin provázel ho k malým nemocným. Ten obraz byl jako světlo jitřenky, která nikdy neměla zajíti. Psal kdysi básníkovi, jehož verše právě přečetl: „Díky Vám za vše, co jste mi dal Svou

knihou!“ A nyní byl by mohl stále volat: „Díky tobě za všecko, co mně dáš svým životem!“

Již to, že byli oba hudebníci, bylo neobsáhlým štěstím. Oba milovali hudbu, oba v říši tónů měli svět nad světem, v němž duše i srdce se cítila blíž. Měli také knihy, které četli a chtěli čísti. Zase svět nad světem, t. j. ten krásnější svět, za jehož příštím mimovolně šli. A oba již byli takoví, že zvláště, ba takřka víc milovali ten svět nad světem.

Ale teď stoupal Jan po schodech tam, kde smutek na několik dní vyhostil všechnu radost. Léčil malé děvčátko, které onemocnělo difterií. Ještě včera dal druhou injekci sera, a děvčátko stále nebylo zcela mimo nebezpečí. Až když dnes rozevřel dveře a vešel, viděl zase vpád radosti místo smutku. Malá nemocná byla zachráněna.

Radost rodičů zažehla oheň radosti i v srdci Janově. Seděl tu dlouho u lůžka své pacientky. Jako by se strop rozevřel a vtékalo sem přímo světlo slunce. Jako by mu všichni tiskli ruce, teplý pramen prýštil z nitra do nitra a tvořil pevné spojení všech, jak tu byli. Jak byl rád, jak mu bylo blaze — blaze ještě i nad tu blaženost, jejíž bohatství měl v srdci.

Když vyšel zase na ulici, tu, hle, ubíraje se po mostě vidí, že někdo pláče. Ten, co pláče, je učeň, jenž namáhavě vleče ruční vozík před sebou. Co se stalo hochovi? Proč trpí? Zdroj tepla oživen byl v duši Janově. Jde k chlapci, ptá se, mohl-li by mu pomoci. Ale nemohl, chlapec byl vyplísněn svým pánem. Avšak i když nemohl pomoci, měl touhu pomoci, a měl dnes, kdy plul jen na vlnách štěstí, tolik vroucí touhy, aby zdroj tepla zahřál a zářil všude, kde je bolest, a aby každý byl podělen jiskrou toho, co sám nesl ve své duši.

Ale již tomu tak bylo. S plačícím hochem plakaly tisíce, milliony, svět byl rozdělen: zde světlo — tam stíny, zde radost — tam utrpení.

A zase musil k utrpení, zase po schodech nahoru. K chudé, velmi chudé rodině! Ale také tam přinesl něco záře ze svého vlastního štěstí.

Pak se již vrátil domů a sedl opět k pianu, a to, co hrál, byla píseň o všem tom, co mělo přijíti.

VIII.

Den na to objevil se před domem, do něhož Jan čekal příchod největšího štěstí svého života, veliký speditérský vůz. S vozem přišly dvě dámy, jedna mladší, druhá starší. A takřka současně se objevil i Jan. Celá skupina se ubírala nahoru, prošla pokoji, porokovala, načež Jan se starší dámou, kterou mladší oslovovala „teto“, sešel opět na ulici. Kus ji nyní doprovodil, a pak se rozešli, ona domů, Jan k pacientům.

Nahoře zůstala jen Eva. Když odhodila kabátec a odložila klobouk, jejž pověsila na kliku u okna, vyklubala se z ní roztomilá osůbka, která měla hrát úlohu generála. Hlava malá, ale sebevědomá. Oči hleděly do světa s pronikavou bystrostí, prozrazujíce povahu živou, otevřenou, bezprostřední, vzrušně citovou a myšlenkově neklidnou. Ale i vážnou a opravdovou.

Počalo stěhování se zdola nahoru. Eva nařizovala: „To postavit sem — to postavit tam!" Hlas sice zněl velitelsky, ale i s vlídným přízvukem. V tváři spočíval znak rozšafnosti a důležitosti úkolu, který konala. Lehčích předmětů chápala se sama a pomohla jim na místo.

K poledni se vrátil Jan a chtěl rozšafnou Evu odlouditi k žertu a hovoru. Ale na to Eva neměla teď kdy, byla při svém úkolu. Dnes mělo býti zde všechno postaveno, zítra se měly věšet obrazy a záclony a rovnat knihy, a pozítří musil být již se vším pokoj.

Řekla to tak Janovi. Vyslechl ji a měl sto chutí nějak jí pomoci. Ale nebyl k dílu připuštěn, nedovedl to právě tak, jak si Eva přála. Obcházel tedy a jen se zalíbením se na ni díval.

„Ale co hlad, Evo?" otázal se za chvilku.

„Za takových dní člověk nesmí míti hlad," odpověděla Eva.

Teprve k večeru bylo všecko nahoře a rozestaveno, co kam patřilo. I v kuchyni. Eva odcházela unavena. Byl to úvod do manželství, ale odbyla tuto zkoušku tak, že by za ni byla mohla dostat pochvalný dekret jako na škole, když ještě byla učitelkou. Zde ovšem nikdo nedával dekrety, a proto musila vzíti za vděk jen Janovým objetím, které konec konců bylo nejlepší odměnou.

Příštího dne šlo již všechno lépe.

Nejprve se dostavil čalouník, aby zavěsil záclony. Ale když je zavěsil, poslala Eva čalouníka domů a řekla Janovi:

„Líbí se ti to? Mně ne."

Sama nyní stoupla na žebřík a byla čalouníkem. Jan nemohl upříti, že to dovedla lépe a vkusněji. Obrazy nevěsil již také čalouník, nýbrž Eva sama.

Jan musil držet obraz, Eva odhadla výšku. Po ní Jan odhadoval. Byl by chtěl někdy obraz o kapínku výš nebo níž, ale zůstalo to vždycky tak, jak Eva určila. Jan si jen u sebe myslil: „Nu, o kapínku mohl by být přec jen výš." Ale to již ani nahlas neřekl.

„Což, Evo, kdybys spadla?" zažertoval jednou.

„Neboj se, to se nestane!"

A její obličej se usmíval se shora, a s očí sletěla prška veselých jisker.

Na konec rovnali knihy. Eva měla své knihy, a Jan měl také své knihy. Při knihách dostali se oba blíž k sobě, k svým nitrům.

Eva měla víc belletrie, pak různé listy ženské, české i německé, měla řadu ročníků Časopisu českých učitelek a některé knihy takového rázu jako „Le droit de la femme" nebo „Die Ehe und die Stellung der Frau."

Jan měl mnoho knih lékařských, ale bylo vidět, že se zajímá i o věci sociální a že má také rád básníky. Mezi knihami lékařskými byly na př. i knihy: Dr. Otto Weininger „Geschlecht und Charakter," Dr. Queyrat „La démoralisation de l' idée sexuelle" nebo Forelova: „Die sexuelle Frage" a pak celá řada knih, knížek a brošur o alkoholismu a prostituční otázce.

Do jedné knihy Eva při pořádání nahlédla a četla:

„Nejvyšší opice a nejnižší lidé jsou monogamičtí ... Kultura, bohatství, větší sdružování národů, rolnictví a třídní panství vyvolávají pak polygamii. Staří Indové byli monogamičtí a přešli později k polygamii ... Spencer míní, že budoucnost náleží monogamii ...“

Eva pravila:

„Pěkná kultura!“

A Jan řekl:

„Jistě a doposud!“

„Opice jsou podle toho tedy vlastně na vyšším stupni než dnešní lidé,“ řekla zase Eva. „Ba, i na vyšším než lékaři,“ dodala, narážejíc na jistou schůzi, neboť Jan jí o tom vypravoval.

A zase četla v knize:

„U anthropoidních opic bývá manželství monogamické s životem rodinným Sameček ochraňuje samičku a její mláďata. Zatím co samička sedí s mladými na stromě v hnízdě, sameček dole pod stromem pečuje o bezpečnost rodiny.“

„Tedy naposled přece jen jsme z té opice,“ pravila s úsměvem opět Eva.

„Vyjde to na stejno — jako z hlíny anebo z Adamova žebra,“ usmál se Jan.

A Eva na to:

„Alespoň v každém případě se dá říci, že je žena tvorem podřízenějším. Jednou je jen částkou Adama, a po druhé sedí v hnízdě a ošetřuje mláďata. Výborně!“

Měli o čem mluvit. Eva pravila, na tohle na všecko že zas budou musit přijít ještě jednou ženy. I na vědu. Teď že je to jen všecko mužská věda. Ženská věda by zas vyhlížela jinak, a mužsko-ženská věda zas jinak. „Muži si to zařídili všecko, jak se jim to nejlépe hodilo do krámu. I v náboženství. Bůh-otec, Bůh-syn, Bůh-duch svatý ... samé mužské pojmy!“

„Nu, a jak ty bys to zařídila, Evo?“ ptal se vesele Jan, tuše již předem, co uslyší.

Avšak Eva se najednou zamyslila, a stín pokryl její hezkou tvář. Vlastně když to tu všecko připravovala, vlastně když se chystala do manželství ... jakou úlohu bude zde hráti vedle Jana? Ale nechtěla do sladkého souzvuku vmísiti kapky pelyňku a proto o tom pomlčela. Vždyť konec konců na ní bude záležet, aby její úloha nebyla obvyklou úlohou ženy v obvyklé domácnosti; vždyť konec konců oba s Janem chtěli a přejí si něco víc.

I řekla jen:

„Nebudu filosofovat, ale vím, že spolu již dokážeme, abys nemusil slyšet výčitek o utlačené ženě.“

Za to dostalo se Evě vřelého políbení, a v jejích očích zahořel oheň, zvěstující nejkrásnější den, jaký kdy měl nastati.

Posléze byli se vším hotovi.

„A tak teď sem již nevkročím, až ...“

To „až“ bylo Janovi zvukem sladké hudby.

Eva navlékla kabátec, posadila klobouk na hlavu. Jan ji doprovodil.

A když se později večer vrátil a když se rozhlédl, kde všude již byly stopy díla Eviných rukou, zdali nepocítil, že na všem tom zůstalo kus její duše?

IX.

Poslední den před svatbou. Cosi slavného a svátečního v náladě Janově a Evině! V ten den v bytě již se ničím nehnulo, Jan odbyl poslední ordinaci a pak šel strávit svatební předvečer s Evou. Byl očekáván nejen Evou, nýbrž i jejím strýcem a tetou. Strýc Evin, profesor Podhajský, byl velký, bledý a hubený pán s řídkými vousy — muž vědy, profesor medicinální chemie. Teta Evina byla přes svých pětačtyřicet let paní dosud půvabné tváře a plná všestranné čilosti a svěžesti. Zde vyrostla Eva v jejich kruhu, který byl doplňován třemi dívkami ve věku od osmi do osmnácti let a dvěma chlapci, dvanáctiletým Stáňou a patnáctiletým Vláďou.

Jan povečeřel v kruhu rodinném a pak seděl s Evou v jejím malém pokoji.

Eva měla teď chvíli své dojímavě vážné, mírné, až měkké nálady. Pravila Janovi, držíc jemně jeho ruku ve své ruce:

„Tak, Jene, zítra již na vždy svoji! Stále bych to chtěla opakovat a stále ještě více si uvědomit.“

Ticho kolem. Ale hluboko do niter zapadla slova, jež tak mnoho pro ně znamenala. Ruka Evina se chvěla v ruce Janově.

Pak Eva pravila, v očích záři a teplo krásy:

„Je nás, Jene, zde v rodině přece tolik, a vždycky bylo zde blaze; ale v tobě teď spočívá celý svět pro mne. Dovedeš si to tak živě představit jako já?“

„Myslíš, Evo, že bych mohl jinak cítit než ty?“ odvětil Jan.

„Podívej, Jene,“ pokračovala Eva, „kolem venku je ten svět, život — život všech lidí, vší práce, všech snah. Ale ten svět jako by pro mne teď mizel a jako by se zhusťoval jen v tobě a nově vyrůstal jen v tobě. Na vždy svoji! To jest: to všechno, co představuje tvá osobnost, tvůj duch, stává se mým, a čím jsem já, stává se tvým. A necítím nijaké lítosti, že je tomu tak; naopak jsem strašně šťastna.“

A to „na vždy svoji“ znělo v nitru Janově jako doprovod harf. Stiskl jen Evě ruku, odpověděl pouze zářícím pohledem.

„Jene, tolikrát jsem si již myslila, je-li ta výměna pro tebe tak cennou jako pro mne,“ pokračovala Eva. „Při nejmenším musíš býti shovívavý ke mně. Potřebuji toho. Ty již víš . . . a věz ještě!“

„Co vím, Evo?“ odhodlal se konečně k odpovědi Jan, který se jako velké dítě dobrácky a blaženě usmíval. „Já jen vím tolik, že když se na něco základního v nás uhodí, vždycky to zní dobře. Domnívám se, chci se domnívat, že ty základní tóny jsou v nás dosti silny. Evo, v těch tónech bude spojení našich duší, ty tóny musí ještě víc sesílit a ty společně musí vyznít v životě. Tak já si to představuji.“

A nyní zase Eva stiskla ruku Janovu a odpověděla zářícím pohledem.

„Je možno," počala opět, „aby v našem příštím manželství byla kdy nějaká disharmonie? Je možno, Jene, aby to bylo takové všední manželství, v němž je všechno jiné — jen ne to, co my *chceme?* Mluví-li se všeobecně a čte-li člověk i všude o křídlech spřerážených, myslím, že vlastně křídel není — není toho úsilí vzlétnout vysoko, vysoko, jako je u nás. Jene, je mně tak nějak báječně — jsem tolik šťastna."

Jan vroucně pohlížel na Evu. Celá jeho bytost jako by zachycovala zvuky nejkrásnější hudby. Slova Evina vedla jej v ráj, podléhal a podvoloval se jejich kouzlu, stoupal s Evou na vrchol, odkud svět se jevil v čarokrásné podobě. A kdyby i v pozadí se ozval tlumený hlas skepse a střízlivějšího názoru, byl by dovedl a mohl jím porušit to jemné kouzlo, jímž byli oba obetkáni? Mohl by setříti hrubším dotekem jemný pel s křídel, jež si Eva teď za poslední chvíle v nadšení připiala — ta Eva, která zde s láskyplnou a bezpečnou důvěrou s jeho bytostí spojovala své štěstí, svůj život? Byl dojat, byl vděčný. Při pohledu na její tvář sliboval jí i sobě ve svém nitru, že nikdy nezklame její něžné i posilující důvěry.

X.

Po svatbě odjeli k rodičům Janovým. Tam za krásného podzimního dne podnikli výlet do hor.

Eva napsala o tom do svého denníku:

„Šli jsme dlouho lučinami a lesem, až jsme stanuli na vrcholu a měli před sebou veliký a široký svět.

Ale již sama ta cesta byla krásná, čím výše jsme stoupali, tím bylo duším volněji. Byl to obraz příštího našeho života, neboť chceme s Janem vždycky tak stoupat vysoko k jasnému, nebeskému slunci.

A potom jsme se dívali dolů, kde ležely rozhozené vesnice a městečka, kde se třpytily věžе kostelíků, kde se na slunci leskly hladiny rybníků a kde se do daleka vinul stříbrný pás řeky. Kolem vál vzduch nebesky čistý, a do duše padala vůně lesů a lučin.

„Jak je svět krásný!" oba jsme si myslili a oba jsme si to řekli.

Ale věděli jsme, že svět bude ještě krásnější, čekali jsme, že přijde ještě něco nového, vyššího a vzácnějšího: život v denní práci a povinnosti, zdánlivě prósa života, ale prósa, nad níž naše duše zbudují chrám duchovního spolužití, chrám, v němž vyzpívají píseň své lásky. Řekli jsme si to pohledem, všechny své plány a tužby jsme vyjádřili stiskem ruky, a zase jsme se vraceli dolů lesem a lučinami a často drželi jsme se za ruce a chvílemi úprkem utíkali, jako bychom se nemohli dočekati toho, co ještě mělo přijíti.

A náhle prostřed lesní cesty, kus pod námi, se zjevil jelen.

Stál se vzpřímenou hlavou a s krásou svých parohů.

Zastavili jsme se a chvíli jsme se dívali.

Jelen stál bez bázně — pán lesů.

Ale když jsme zase vykročili, položil parohy na záda a jediným skokem zmizel v houštině.

„To je znamení něčeho," řekla jsem.

„Mohlo by to být znamením štěstí, které se zjevilo a zmizelo," odpověděl Jan. „Jenže naše štěstí — — —"

„— — nezmizí", dodala jsem s úsměvem. „Naše štěstí je v nás a zůstane v nás."

XI.

Po pěti dnech vrátili se do Prahy.

A teď jednoho dne Eva, bývalá učitelka a nyní mladá žena Janova, v čisťounké bluse a v bílém límečku u krku seděla nad kuchařskou knihou. Luštila problém — problém prvního oběda v manželství. Ať se nikdo neposmívá Evě, ať se nikdo neposmívá Evině starostlivé tváři! Dejte problém muži-učiteli, a jeho tvář nebude o nic méně starostliva.

Pro Evu nastávala revoluce života. Ta hlava, která až dosud řešila početní příklady, jejíž úkolem bylo vědět, kolik tyčinek má květ lilie a kdy byl uzavřen mír westfálský, musila nyní obraceti kolečka myšlení směrem, jakému od mládí nezvykla. A ruce, jež učily krasopisu a základům kreslení, místo pera, tužky a křídy chápaly se vařečky a učily se obratně zacházet s pánvemi a kastroly. Vstupovala na kluzký led, na němž neuvykla jezdit.

Ale šla do toho s chutí a s odvahou. Záře nadšení a štěstí sídlila na jejím starostlivém čele. Což zmizí-li ta záře — — a až ta záře zmizí?

A tak Eva seděla nad kuchařskou knihou, co tisíce jiných žen, které byly domovem u plotny, byly by hned přikročily k dílu. Ale Eva musila cestou theorie, jíž prošla od samého mládí. Musila vědět, že je psáno v knize: „Vezmi dva žloutky, dej je do čtvrt litru mléka, k tomu 2 dekagramy cukru, smíchej to dobře a utři!" Pak teprve mohla k plotně. A teď nastaly ty vlastní úkoly: 1. polévka, 2. maso s omáčkou, za 3. . . . Omáčky jsou zkušebným kamenem kuchařského umění. Měla Eva hned na poprvé neobstát ve zkoušce? Nuže, zase útěk ke kuchařské knize! A tak tato kniha stále ležela rozevřená na kuchyňském stole, a celý širošírý svět Evin ležel nyní mezi tímto stolem a mezi plotnou. Tam na zvláštním prkénku hladké a čisté její ruce rozkrájely již také zeleninu, a pak se chopily lopatky a házely uhlí do kamen. Žár ohně zbarvil její líce. Na štěstí právě se vrátil Jan z ordinace a pomohl jí tedy s topením. Ale zase až příliš horlivě, takže plotna byla náhle jedna výheň. A Evě také bylo za jeho přítomnosti, jako když se ve škole objevil inspektor. Teď jí lžíce vypadla z ruky, teď vhodila více soli do omáčky, než měla. Jan musil tedy opět z kuchyně.

Konečně uhodilo poledne. Objevila se posluhovačka a kuchyní se rozléhalo „milostpaní" sem, „milostpaní" tam. Posluhovačka dala příbory na stůl, posluhovačka dala vodu na stůl, a Eva dala pak oběd na stůl.

I seděli nyní vedle sebe Jan s Evou — oběd před sebou. Tak někdy dávní jejich praotcové a pramatky jedli v lesích z toho, co z lovu přinesl muž a co žena upravila na ohni. Něco z toho údělu zůstalo i jim.

A Eviny tváře hořely ještě teď u stolu. Zvedala se a zase byla v kuchyni a zase u Jana. Byla také syta, syta již vzrušením, v jehož zajetí se ocítila na dvě hodiny u kamen. Ale bohudík, že alespoň Jan dost jedl a že si nemohl vynachválit, jakou „básní" jsou piškotové omeletty, „básní", stvořenou rukou a hlavou Evinou.

Po obědě myla posluhovačka nádobí. To byla pro Evu a Jana siesta. Ale o druhé hodině musil již Jan do ordinačního pokoje, takže Eva až do čtyř osaměla.

Uchýlila se tedy po „básni" na pohovku, neboť byla vším unavena a potřebovala odpočinku. V hlavě básnila zatím druhý manželský oběd.

Ale pro boha — teď náhle myšlenka na svačinu! Pro boha! Rychle tedy do kuchyně, a stála již zase u plotny. Když Jan po skončené ordinaci vstoupil do dveří, měl vonnou, čerstvou kávu na stole.

Avšak nebyla to jen káva, která Janovi chutnala. Ale hle, pohled na Evu! Její přítomnost — to bylo hlavní a největší štěstí. Eva se tím zatím také spokojila.

Po svačině šli spolu na procházku. Ruch ulic kolem sebe, volnost nebe nad hlavou, a při tom rámě v rameni. Sladkým zpěvem zpívala jejich nitra.

Když se vraceli, Eva již v hlavě zase básnila večeři.

Prvá večeře v manželství? Ta nesmí býti koupena v uzenářském krámě.

A tak co Jan si zatím odskočil k nemocným, stála již opět u plotny.

Teprve po osmé hodině byl úplný klid. Chtěli-li, mohli sednout nyní i ke knize a býti to, co každý chtěl.

Ale byli zatím jedno a stačilo jim to k blahu i životu.

XII.

Co Eva u plotny vstupovala na novou dráhu života, Jan zatím vrhl se opět v proud svého povolání a životní své činnosti.

Ještě ten prvý večer po návratu z venkova pospíšil k dvěma rodinám, jež zvlášť mu spočívaly na srdci, neboť jedna úzkostlivá matka, která lpěla na něm svou důvěrou, poslala za ním list již na venek, a z jiné rodiny dvakráte toho dne se ptali po jeho příjezdu. Neshledal však nic zlého, vesele se vrátil k Evě, vše si ještě za její přítomnosti upravil k ranní ordinaci, načež příštího jitra počalo to již zcela pravidelně jako hodiny, které zase uvedeny byly do chodu.

A přec bylo to již něco zcela jiného! Tam na blízku dlel nyní někdo, jehož jasný, milující, chápající a povzbuzující zrak teď stále měl jej provázeti při práci a povolání, tam na blízku byl někdo,

jehož úsměv měl jej vítati při každém návratu a býti mu světlem při každém odchodu z domova.

Nuže, s radostí tedy do práce! Třeba byl lékař začátečník, měl poměrně značnou a živou praksi. To jen proto, poněvadž nevycházel ze zásady získat co nejvíce a dát co nejméně. Naopak, chtěl ve svém životě a svým životem dáti co nejvíce. Proto, byť měl prozatím jen skrovnou praksi placenou, dovedl si za to stvořit a získat značnou praksi jinak, praksi sice méně výnosnou, ale přece nikterak ne nevděčnou. Uveřejňoval v novinách malé inserty: „Bezplatná ordinace pro chudé“ a stal se tak lékařem chudiny, naleznuv široké pole i pro tu jinou svou činnost — vědeckou a propagační.

A tak hned ráno po příjezdu bylo u něho živo v ordinačním pokoji, neboť v několika dnech, co dlel mimo Prahu, nastřádaly se zatím v okruhu jeho prakse nové případy. Mimo dosavadní pacienty měl hned co činiti s celou řadou nových malých nemocných. Přišly matky se svými dětmi, a Jan je přijímal s tváří svěží a bodrou, která vyprávěla o tom, že je zde ve svém živlu a že by nebylo proň života bez tohoto jeho povolání.

„Nu, což ty malý rytíři . . .?“ skláněl se k chlapci, který byl přiveden a bral jej na lokty. „Nu, což ty malá . . . hned se podíváme, co ti chybí.“

A čím častěji se dveře otvíraly a zavíraly, tím víc jarosti a uspokojení jako by vcházelo do duše. Zdálo se, že by nikdy nezemdlel.

A pak do ulic, do domů, po schodech sem a tam! Všude aby vnesl pomoc, mohl-li vnésti pomoc. Ale byly rodiny, kde srdce musilo být otužilé, kde srdce, aby mohlo zůstat klidné, musilo býti naučeno hledět na život pod zorným úhlem nekonečna a pod zorným úhlem střídajících se světel a stínů. Hle, tam rodina se slabomyslnýma dětma, s děvčátkem osmiletým, s chlapcem dvanáctiletým! Otec — alkoholik, děd také alkoholik! Slabomyslné děti — ovoce alkoholu! A jinde chlapec, stížený křečovým tancem, jinde hoch epileptický, a jinde děti jako tráva klesající pod prvním nárazem nemoci. A všecko to, ta degenerace a menší životní zdatnost — plod alkoholu a ještě čehosi, čehosi zlého, ne-li horšího!

Měl tedy Jan jako lékař široké a vhodné pole, na němž mohl uplatňovati své zásady, ale měl i vděčné pole pro své studium zatíženosti. Mohl nejen horlit, protestovat a nabádat, ukazovat kořen zla a východ z něho, ale mohl i prakticky zkoumat zlo, všechny jeho okolnosti, vznik a vývoj. Maje přístup do rodin, měl jako lékař i možnost nahlédnouti v zákulisí, viděti hlouběji v historii a osudy rodin. Každý z jeho pacientů měl svůj životopis, každá z rodin, v nichž léčil, měla svůj životopis. Janův psací stůl choval v zásuvkách dějiny malých nemocných, které mu byly pomůckou nejen v jeho praksi, ale které počínaly tvořit i material, jehož mohl použíti ku propagaci svého protialkoholního snažení.

Nyní v manželství seznamoval se vším také Evu. Ukázal jí své dokumenty, ukázal jí své diagramy úmrtnosti a neúmrtnosti v rodinách zdrželivých a v rodinách pijáckých, ukázal jí diagramy výživnosti a ne-

výživnosti alkoholu, své statistické tabulky zločinnosti a degenerace a pak i několik obrázků, na nichž mohla vidět, jaké spousty dovede alkohol vytvořiti v lidských útrobách.

„Viz, Evo, takhle to vyhlíží v těle zdravém, a takhle v těle pijákově! Tak se změní žaludek, tak srdce, játra, tak vyhlížejí pijákovy ledviny!“

„Hrozné!“ děla Eva.

„Jediný okamžik zapomenutí — a dítě, které děkuje za svůj vznik takovému zapomenutí, je na celý život otráveno. Ba, smutné je to, Evo! Až to lidé pochopí a překonají, bude lidstvo zas o krok dál a bude i lépe na světě.“

„Jaká práce, Jene, jak mnoho se dá tím vykonat!“

Jan na to:

„Teď jsem trochu všechno odložil, ale dám se do toho zase intensivněji.“

A od toho dne tedy s chutí vplul do proudu, takže Eva vídala jej spěchat z jednoho do druhého a vždycky pohotového k činnosti.

„Nikdo mne nehledal?“ s tou otázkou vstupoval do dveří. „Jsem zde co nejdříve,“ s tou odpovědí odcházel ze dveří.

A tam ve svém ordinačním pokoji měl tlusté lékařské knihy, jež mu byly bohatým světem, který Evě byl uzavřen desíti zámky. Eva mohla se přiblížiti takřka jen po špičkách a s dychtivým zrakem — ale ten svět nebyl její svět, ta činnost nebyla její činnost . . . tam za tu hradbu nemohla.

XIII.

Pole její činnosti bylo nyní v kuchyni, kde její hlava den co den luštila nezvyklé problémy a zápasila u kamen se slokami, které v poledne měly být básněmi.

Jenže Eva znala i jiné básně. Eva znala i básně, které kdysi čítala ve svém pokojíku u tety Podhajské nebo o prázdninách na skryté lavičce pod břízou nebo na svahu stráně, s níž byl rozhled do daleka.

Když nyní již asi tři týdny den co den vařila, jednoho dne vzpomínka její zalétla do toho pokojíku, v němž žila za svobodna, a na svah stráně, nad nímž se klenula vysoká obloha. Zde v kuchyni 1. polévka, 2. maso s omáčkou a za 3. . . . Ale tam . . . ale tam!

Evě bylo náhle nějak divno u srdce.

Bože, co jí pravily básně? Bože, je člověk tvor pozemský, ale má moc býti tvorem nebeským! Slokami veršů stoupala vždycky k obloze. Anebo dostala křídla a přímo vzlétla v čistý azur. Ale teď — — ale teď! Je přikována ke plotně, a tak to bude po celý život?

Jsou ovšem tisíce žen, ba jsou miliony žen, které v stejnou dobu stojí u plotny. Eva věděla, že kdyby šla nyní od poschodí k poschodí a od domu k domu, že všude stihne bytost, jako je sama, nad hrnci, kastroly a pánvemi. Eva věděla, že tisíce žen je v tom šťastno. Sama chtěla býti také. Ale . . .?

Ale! Proč byla žačkou učitelského ústavu, proč ze žačky se

stala učitelka? Aby nyní byla kuchařkou? Proč vzdělávala ducha a duši, aby nyní . . .? Ne, Eva nechtěla podceňovat práci rukou, byla to také i práce hlavy, a někdo ji musil konat. Ale proč pro boha jen ženě určila se na celé čáře tato práce, a muži volba povolání? Proč žena nesmí jíti za tím, za čím by šla raději?

Ty myšlenky po třech týdnech ocitly se v Evině hlavě, a záře nadšení a štěstí bledla na jejím starostlivém čele. A tím víc, když viděla Jana, který měl tolik vděčné práce — v životě i u knih, tolik široké činnosti, která nesla ovoce. Až se v ní zatajil dech při pomyšlení, že jejím obzorem a působištěm skutečně je teď jen kuchyně. Hle, jak dnes by se dívala na děti ve škole, když ví, co koná Jan — hle, jak by dnes teprve mohla a dovedla tam působit! Avšak působit, když nesměla zůstat učitelkou, chtěla-li býti ženou Janovou?

Jan ovšem, vida Evu potýkati se s nesnázemi, hleděl jí v těch začátcích nového života vypomoci a ulehčit. Proto, když někdy náhle bylo něčeho nakvap třeba a byl po ruce, doběhl tedy a přinesl, ať máslo nebo vejce; nebo když potřebovala láhev mléka, šel tedy a láhev nalezla místo v jeho veliké kapse. A jeho ruce často se chopily peřin a daly je z rána na okno, aby uspořily práci Evě. Ale konec konců duch, který vše pronikal, který vše řídil a chod domácnosti udržoval a vším tím výhradně se musil obírat a zaměstnávat, byl duch její, co Jan měl své širší zájmy a život plnější a obsažnější.

Po několika týdnech jednou, když chtěla vařit oběd, vítr vyhnal jí kouř z kamen, takže celá kuchyně byla ho plna. Marně se pak pokoušela o oheň. Opět a opět přiklekala ke dvířkům plotny, ale opět a opět hranice dříví shořela, a kouř vyrážel ven. Konečně byla bez dříví, ruce jí klesly, a cosi jako slzy vhrklo jí do očí. A teď vzpomínka na školu! Co by byla dala za to, kdyby mohla býti tam, kde byla až do prázdnin? Konati to, co dřív — — a při tom mít Jana ráda a být jeho ženou? Za jakou oběť vzala na sebe manželství, a za jakou oběť Jan?

A tak posléze nechala všeho, šla do pokoje a žalovala do svého zápisníku:

„Vdává-li se žena, ztrácí své jméno, ztrácí své povolání, ztrácí po případě i svou národnost — jde za mužem, to je osud její.

Vzpomínám si: Na stolku ve škole stály květiny, jež mně děti naposled přinesly. A sváteční šaty děvčat jsem viděla, viděla jsem oči, s dojímavou láskou na sebe upřené. A náhle, jako by se mi nechtělo odtrhnout se od dětí, stesk mne pojal.

Ve zmatku jsem vstala od katedry, přistoupila k lavicím. Snažila jsem se usmívat, ale ruce se mi chvěly.

„Děvčata," pravila jsem, „vzpomenete si někdy na svou učitelku? Měla jsem vás ráda."

Ptala jsem se, protože v tom okamžiku jsem cítila, že člověk je nejblaženější takovou nevinnou a silnou láskou, jakou ke mně chovaly ty děti. Ptala jsem se, protože jsem se jejich láskou posledně chtěla roznítit a všechnu ji uzavřít do sebe. A rychle jsem se obrátila

k oknu, jež vedlo do dvora, a zahleděla jsem se ven. Na okně stály karafiáty, a s té strany nesvítilo slunce, padal tam stín.

Chvíli jsem stála v myšlenkách. A nikdy jsem nechápala té kollise, které jsem se vydala na pospas, jako v tom okamžiku.

Vlastně v tom okamžiku po prvé jsem pochopila, že je tu kollise a že je mi kruto odloučiti se od minulosti. Byla jsem jistě bledá, cítila jsem alespoň, že jsem bledá a jak mráz mnou prochvívá. „Jistě," pravila jsem si, „ráda se vdávám, ale . . ."

Nedopověděla jsem, leč v tom vydechnutém „ale" skrývalo se všecko: celá ta ztráta, kterou jsem dávala v obět Janovi.

A teď — dnes ptám se sama sebe, proč je to nutno, a skutečně-li to nutno? Žaluji na osud žen, žaluji, proč muž smí žíti dále svému životnímu cíli, a proč ženě právě má být jediným a plným cílem, co muži je pouhou soukromou záležitostí."

Ale náhle si vzpomněla, že přec jen má vařit oběd.

Vrátila se tedy do kuchyně, obstarala si dříví a s nasazením všech sil znovu se pokoušela rozdělat oheň. Leč nadarmo. Plotna zůstala studená, kamna bez ohně, jen kuchyně plna kouře. Na konec zase útěk do pokoje, sedla si na pohovku a plakala.

Tak ji stihl Jan, když přišel. Záhy ji potěšil, a odebrali se spolu do hostince. Ale vyměnili spolu několik slov o vaření, a Jan si tedy umínil, že to sám zkusí a Evě vypomůže. Nebylo Evě ani se zdravím právě zcela volno, chtěl ji tedy zastoupit. Koupili klobásky, a Jan je pekl. Ale sádlo stříklo mu do tváře, a trochu se i popálil, a na konec se přiznal, že mu to víc nahnalo než nesnadná operace. Ovšem jen na poprvé. „Musil bych mít praksi."

Avšak té prakse ani Eva neměla. A pak žertovná otázka:

„Chtěl bys to, Jene, dělati den co den?"

A když si Jan vzpomněl, že by den co den měl péci klobásky a strojit všechna ta jídla za 1.), za 2.) a za 3.) . . ., musil přiznati, že by to den co den dělati nechtěl.

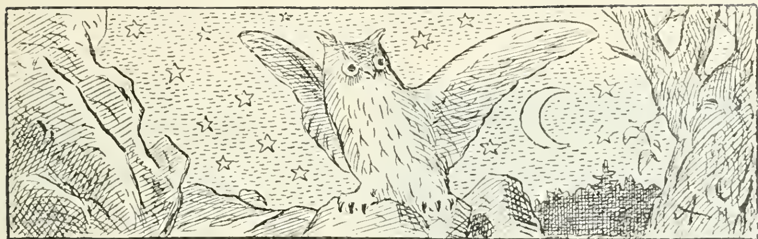
Tedy Eva zase vařila. Ale již docela ne se zápalem a zdrojem štěstí a nadšení. Teď viděla před sebou dlouhou, dlouhou řadu let a sebe věčně u plotny. Viděla se jako vytržené kolečko z jednoho stroje a zasazené do stroje, kam nepatřilo a kde nemohlo dobře plnit svůj úkol.

A co vařila, Jan někdy, když přišel z ordinace, seděl u stolu a psal. Psal nyní populární článek „Zhoubný vliv alkoholismu na dětský organism". Psal také někdy odpůldne, a Eva sedala stranou v nízké rozkládací židli. Jako by bděla nad tím, co psal. Způsobovalo jí to zprvu velkou blaženost, seděti při něm a sledovat jej při práci. Byla by chtěla s ním býti ve všem za jedno, být částí jeho duše, částí jeho srdce a mít za to i část jeho duše, jeho srdce. Hle, o čem přemítá nyní jeho hlava? Někdy se zvedla a nepozorovaně přistrčila k jeho ruce hrozen vína, aby se mohl osvěžit, někdy se zvedla, políbila jej a zase usedla. Ale potom někdy se jí i zdávalo, že příliš dlouho čeká na slovo z jeho úst. A tak jednou po dlouhém váhání jej vyrušila a pravila:

„Jene, již píšeš déle než hodinu."
Obrátil se, úsměv padl z jeho očí na Evu.
„Zapomněl jsem na svého strážného anděla."
Eva již chtěla říci:
„Přál by sis být také takovým strážným andělem? Mne vidět u stolku a čekat na trochu světla z mých očí?"
Ale právě to světlo Janových očí jí zabránilo, aby to tak plně řekla.
„Co, Evo, co, Evo?"
A vzal ji za obě ruce, roztočil se s ní kolem do kola, takže v Evě zůstalo pohřbeno, co chtělo ven.
Ale od té doby již častěji šly nepokojné myšlenky její hlavou. Na příklad o tom, proč i v jejím životě není toho účelného všestranného ruchu, jakým je nesen život Janův.
A jednou zase Jana vyrušila a pravila:
„Nemyslíš, Jene, že žena, když se provdá, se má hodně zle?"
„Proč to, Evo?"
„Protože žena v manželství přestává býti svou bytostí, víc ztrácí, než získává. Či nezdá se ti, Jene, že žena, když se provdá, je vlastně první služkou mužovou?"
Jan se těžce probíral ze svých myšlenek. Ale konečně se z nich dostal a otázal se:
„Jak to . . . jak to, Evo?"
„Tak, jak to skutečnost ukazuje. Muž má své povolání a své vyšší zájmy, kterým se věnuje. A celý život je tak zařízen, aby to své povolání bez obtíží mohl vykonávat a těm svým vyšším zájmům aby mohl bez obtíží sloužit. I manželství je tak zařízeno. Manželstvím pro muže vlastně nic se nemění, naopak, je to zase tak zařízeno, aby se nic nezměnilo, nýbrž všechno aby se muži ještě spíš ulehčilo."
Jan se podíval pronikavě na Evu. Musil se teprve namáhat, aby jasně pochopil.
„Ovšem . . . je to tak trochu, je to tak . . ."
„A nejhorši, že je to tak samozřejmé!" podotkla Eva.
„Ale co dělat . . .?" namítl Jan.
„To jest asi osud ženy, že se nic nedá dělat," podotkla zase Eva. „Ale . . . ale my jsme si představovali tolik tolik krásného v manželství, Jene, chtěli jsme žít nějaký zdvojený život — víš, jak jsme o tom mluvívali? A zatím ty žiješ svůj život dále, a můj . . . můj počíná být nějak strašně ochuzen. Jako bych se jen přiživovala."
Jan se zvedl, odložil pero. Nyní již nebylo na psaní pomyšlení. Přistoupil k Evě. „Jaké to myšlenky, Evo . . . jaké to myšlenky, Evo?"
Chtěl se pokusit vylíbat je z jejího čela a zažehnat svou vlastní záři, kterou stále ještě měl v srdci a duši. Ale i ta jeho záře jako by počínala náhle blednout.
Stín padl na cestu.
A cosi jako by se pokrylo tmou, cosi — co mělo býti velikým, neobyčejným štěstím. (Příště dále.)

Čikoš.

Theodor Storm:

Tři písně.

Přeložil *Otakar Fischer.*

ŽENSKÁ RUKA.

Ni slovem stesku, vím to, vím,
tvá bolest na jevo se nedá;
však co tak něžně smlčí ret,
to vyzradí tvá ruka bledá.

Tvá ruka, na níž zrak můj lpí,
má zvláštní jemný tah ten strasti;
zřím, že se v noci bezesné
na choré srdce musí klásti.

ZA MRTVOU.

Však tento bol je nad mé síly,
že jako dříve svítí jas;
že jako když jsme s tebou byli,
jdou hodiny a den se chýlí
a zvučí zvon a plyne čas;

že když se v světlo soumrak mísí,
jak dřív jsou družné večery;
že, tvé kde křeslo stálo kdysi,
zas jiní místo vyhlédli si
a nikde nezřít mezery;

co zatím s proplétané mříže
tichounce tich se shora chví
pruh měsíční a kmitá níže,
jak přízrak štíhlý mdle se plíže
v tvé chladné hrobce po rakvi.

POJĎ, POHRAJEM SI!

Hod léta sladký byl jen pro chvilku.
Je listopad. Zda jara dočkáme se?
Hle, ještě slunka svit se k zemi nese —
Pojď, pohrajem si, bílý motýlku!

Ach, marně bez a růži hledá zrak!
Po nebi studený se žene mrak.
Kvas letní, běda, byl jen pro chvilku —
Ó pojď! Kde jsi, můj bílý motýlku?

Dr. Fr. X. Harlas:

Pražská keramika.

Kameninová figurka „Papageno".
(Ze sbírek městského musea Pražského).

Mluví-li se o pražské keramice, o kameninovém a porculánovém zboží pražského původu, tane na mysli ono období, které by zasluhovalo názvu „červánky moderního českého průmyslu". Je to čas na sklonu 18. století, rozhraní mezi ním a věkem 19., je to doba počátků ve všem všudy životě českém. Jenom letmo poukázati na jména Dobnera, Dobrovského, Schallera, na první pokusy o českou literaturu, na první rozmach českého písemnictví, české vědy, na osvětové snažení a snažné osvětářství „lepší společnosti", na umělecké aspirace klassicistů a pak již zcela moderních propagatorů „stylu císařství" — jenom dotknouti se toho všeho dostačuje, aby nám vyvolalo představu oné doby, nyní stoletím od nás oddělené. Náladový obraz rozpestří se před naším duševním zrakem. Učení páni professores, členové řádů duchovních, šlechtici zajímají se o „vše krásné". Pěstuje se hudba s intensitou nyní skorem legendární, veršuje se, maluje se, vyšívá se, vystřihuje se a lepí se v dobré a v nejlepší společnosti mnoho „uměleckých" předmětů nejrozmanitějšího druhu. Jsou tu alba, památníky (Stammbuchy) s volnými lístky, na nichž tu kresleno přejemně vyhrocenou tužkou, tu malováno štětečkem na podiv ohebným a vláčným, s lístky síťovanými, polepenými pozlátkem, pestrými, i sušenými kvítky, papírovými andělíčky a vázami, s lístky vyšívanými, vypichovanými atd. Jsou tu za sklem a v rámečku vyšívané, malované, lepené obrazy, jsou tu též silhouetty, ano i voskové reliefky, — z pravidla práce dilettantů, kteří jako by v duchu myslili na mistrovská díla toho druhu, z 18. století dochovaná. Miniaturní podobizny malují nejen řádní, cechovní (tehda do nedávna skutečně ještě cechu náležející) malíři, ale i dámy a pánové z dobré společnosti. A v bytech ctěny jsou a na odiv stavěny obrazy, staré i novější, krajiny se zříceninami chrámů a s nádherným stromovím (Baumschlag stále více se uplatňoval), sošky z kovu, dle možnosti z bronzu, objevovaly se na lesklých plochách modního nábytku, lité železné reliefy visely na zdi ve špaletách okenních. Kamna v koutě pokoje skvěla se bělostnými kachlíky, nebo předstírala na slabě zbarvené půdě plastické festony, vlysy amoretů

neb antických vojínů a kněžic, a celek korunován býval vznosnou vázou, ověšenou guirlandami a posázenou bukraniemi. Papírová tapeta na stěnách snažila se dodati pokojíku vzdušnosti a výšky svými kolmými pruhy a světlými barvami s případným vyzlacením linek. A Pražané v tomto rámci odkládali krabičku s pudrem, nosili „své“ vlasy nebarvené a nečesané, buď polodlouhé nebo à la Titus, dámy právě tak jako pánové, a šatili se s jednoduchostí „občanskou“, odleskem „republikánské“ prostoty z Francie hlásané. Mizí barva sytá, hýřivá, mnohonásob rozehraná, z oděvu i z okolí lidí svobodomyslného ducha, ze společnosti, která při všem aristokratismu tolik miluje allury demokratické, která na počátku 19. století také u nás již pochopila, že nastává doba nová, hlubokým zářezem oddělená od nedávné minulosti. Něco vojensky prostého vane ze všeho, co vytvořili, a za antikisujícím štítem, za helmicí a togou zdá se vyhlížeti vysoké „čako“, skřížené řemení a ručnice s bodákem Napoleonského fusiliera.

Kameninová figurka.
(Majetek p. K. Stuchlíka.)

Byla to doba praktických, energických, podnikavých lidí. Snad zdálo by se to v rozporu s onou umění milovností, která vnikala čím dále hlouběji do kruhů občanských — úřednictvo vedle důstojnictva, tu hlavně následovalo příkladu šlechty, tehda u nás velmi „pokrokové“, — ale zdání klame tím spíše, čím více zapomínáme, že s osvětou, se vzděláním najmě přírodovědeckým a mathematickým se šířily vědomosti technické, jako nikdy před tím, a že doba těžká, doba válek, ohromných výdajů vyžadujících, doba, která spěla k státnímu bankrotu, ponoukala k práci, k vydělávání peněz. V zemi, o jejímž bohatství nyní již dobře věděli, kde r. 1791 již mohli uspořádati první „průmyslovou“ výstavu, pracovalo se i za válek Napoleonských nejen s chutí, ale i s dobrým výsledkem. Bylo tu všude volné pole, všude místa dost pro muže pevné ruky a bystré hlavy, příklad ciziny dodával odvahy, a byť ještě proudy moderních snah jen zvolna cestu si razily, v oné době předželezniční vzmáhá se

právě v Čechách čilý ruch podnikatelský, ku podivu hbitě si vedou všichni, o nichž dnes se dovídáme ze starých záznamů a zpráv.

Pater Jaroslav Schaller a Sancto Josefo, člen řádu piaristského, muž nadmíru snaživého ducha, s obzvláštním zalíbením a s chválou nám vypravuje o skupině takových praktických lidí ve 4. svazku svého „Popisu Prahy“. Učený pán, jistě jeden z „krásných duchů“ doby, měl živý smysl pro praktickou stránku života — tedy zcela ve shodě s duchem doby věnuje svůj pozor nejen sochám (Bildsäulen), nápisům, obrazům, historickým památkám a kuriositám všelikým (na př. Mechanische Belustigungen), ale také továrnám. Položka v rejstříku „Fabriken“ vypočítává 44 továrních závodů na Novém Městě, mezi nimi jednu továrnu na kameninu (Steingutfabrik). O té pak s patrným zalíbením vypráví na str. 429. Probíraje ulice Nového Města podle čísel soupisných, přichází sub no. 1009 do Blátivé ul. (Kothgasse), t. j. nynější ul. Havlíčkovy, kde sub no. conscriptionis 1009 a 1010 praví: „Od r. 1791 nově zřízená továrna na kameninu, kdež rozličné nejen pěkné a dle nejkrásnějších modelů buď s barvami, buď bez barev „pussirované“ (doslovně), ale též trvanlivé nádoby se zhotovují, a částečně v této továrně, částečně též v jiných městech českých, kde sklady se nacházejí, za ceny velmi levné se prodávají. Za toto pro naši nejdražší vlast tak znamenité, jakož i užitečné zařízení vděčíme podnikatelům díla tohoto pp. Janu Václ. Kunerlemu, Jos. Ig. Langemu, Karlu Kunerlemu a Jos. Em. Hüblovi. Tito přičinliví a v podnikání svém neúnavní mužové ustanovili se na díle tomto, dosud v Čechách ještě nepodniknutém. Aby pak šťastného cíle došli, počali zkoušeti všeho druhu kameniny v Čechách k tomu se hodící a jiné k tomu potřebné hmoty, až konečně nejvhodnějších poznali a zkouškami se přesvědčili, že cíli svému velmi se přiblížili. Přece však nespokojeni s výsledky, podnikli pp. Karel Kunerle a J. E. Hübel cestu do zemí cizích, aby nejen výhody továren jiných seznali a takřka v jedno spojili, ale také dovedné modeléry (Formenpussierer) sebou přivedli. Nešetříce velkého nákladu, odvážili se tito mladí mužové všeho, čeho bylo třeba k ukojení jejich vědychtivosti. Navštívili a prohlédli dvacet a dvě továrny v rozličných říších (Regierungen), a dopisovali si se svými společníky v domovině zanechanými, až konečně všemi znalostmi vyzbrojeni, do své vlasti navrátiti se mohli. Koupen pak zmíněný dům od p. Jana Adamce. Druhý dům, bývalá c. k. kasárna, postoupili pp. stavové zemští r. 1794 za 2866 zl. za levných podmínek platebních.

Oba domy byly spojeny a k účelům nynější továrny upraveny.

Sotva započali s výrobou, předobře poznali, že s nebezpečenstvím podniknuté cesty dobrého užitku továrně přinesly. Za krátko dosaženo ve všem takové dokonalosti výrobků, že jak trvanlivostí, tak též jemností a pěkným malováním nad jiné vynikaly. Pro obecenstvo (doslova Publikum) zjednána tu nová živnost, jelikož v této továrně včetně hrnčířů (Dreher), jichž zaměstnává továrna u osmnácti kol, bez formířů a strojových točičů, malířů a ostatního personálu, více než 120 lidí se platí a vyživuje.“

Tak doslova zaznamenává Schaller, užívaje při tom nejen zcela pražské němčiny, ale též zcela osobitého a velmi rozmarného pravopisu. Zmíněni „Pussierer" jsou hrnčíři neboli modeláři (francouzsky *basser* modelovat, v němčině v 17. století často Bassierer). Jinak však vyznívá referát Schallerův radostným uspokojením a naznačuje, že pražská továrna na kameninu patřila mezi větší závody a že prospívala.

Kameninová terrina s podstavcem (réchaud).
(Městské museum Pražské.)

Továrna nacházela se dle údajů Schallerových (dle čísel pop.) na nároží Blátivé ul. a Florence; seznam domů pražských z r. 1805 převádí stará Schallerovská čísla na nynější „stará" čísla 1025 a 1026 — mezi tím totiž přikoupili továrníci ještě dům Schall. číslo 1011 „U zlaté studně". Do dneška jsou tyto domy v majetku rodu, jenž byl účasten založení továrny; náležejí totiž Jos., Bedř., Em. Hüblovi. Jeho synovec, malíř Kamill Stuchlík, jenž obývá nově vystavěnou jednopatrovou budovu na Florenci, upozornil, že velké kůlně na nádvoří u zahrady do dneška se říká „šlemovna" — tam tedy plavili zeminy a jíl.

R. 1800 vystoupili Kunerle a Lange z družstva, Hübel zůstal a firma vedena jako „Hübel a Co.“ dále. Společníky byli hrabě Karel Martinic a Karel Lenhart. Od r. 1804 měl továrnu hrabě Martinic, r. 1810 prodal ji opět Josefu E. Hüblovi, po jehož smrti r. 1825 následoval Jos. Januar Hübel. R. 1835 po smrti Hüblově pronajata továrna Karlu Lud. Kriegelovi, jenž od r. 1837 počal hlavně vyrábět porculán a po vypršení nájemné lhůty r. 1841 koupil pozemky na Smíchově a tam vystavěl známou pražskou „porculánku“.

Od r. 1842 jmenovala se firma Kriegel & Co., r. 1852 zřízena akciová společnost. Ze Smíchova přeložena továrna v letech sedmdesátých do Radlic.* R. 1867 ještě na Smíchově v porculánce pracoval Václav Brožík, náš český Munkácsy.

Kameninový květináč.
(Městské museum Pražské.)

Ze krátkého curricula tohoto nevysvítá — až na několik zpráv o personaliích — nic o významu pražské továrny „keramické“ po stránce umělecké, nic nedovídáme se o jejích výrobcích. Tu nutno obrátiti se od listinného materiálu k věcem, k předmětům, které se zachovaly. Zase ukáže se, že takových dokladů věcných, takových realií je mnohem méně než zpráv, že přes to, že jde o minulost nedávnou, ještě před krátkým časem nebylo přehledu o výrobcích pražských, a že teprve v nejnovější době počíná se sbírati „Praha“. Výstava pražské a české keramiky i skla v Umělecko-prům. museu r. 1908 pořádaná, po prvé dala nahlédnouti do zásob, do sbírek ve-

* Cituji dle katalogu Výstavy Uměl. Prům. musea 1908. Viz též Prof. Dr. O. Weber, Die Entstehung der Porzellan- und Steingutindustrie in Böhmen. V Praze 1894.

řejných i soukromých, a tu se ukázalo, že i musea teprve v posledních letech svůj zřetel k těmto věcem obrátila. Po různu tu i tam vyskytovaly se jednotlivé kusy pražského původu v majetku rodinném, v museích, a soustavně sbíráno jen v Městském museu pražském a v Umělecko-průmyslovém museu. Pak ovšem ukázalo se, že též soukromí sběratelé věnovali pozornost této periodě, a na výstavu přihlásili se p. Al. Pelz, prof. Dr. Meyer z něm. university, Dr. Pazaurek, řiditel musea ve Stuttgartě, baron Lanna, prof. J. Fanta a j. v. Byl tu usnadněn úsudek o kvalitě, rázovitosti či slo-

Kameninový kávový koflík s miskou.
(Městské museum Pražské.)

hovosti zboží pražského, a tu objevuje se význam pražské továrny v jasnějším světle. Upadala — její výrobky pozbývaly rázu, umělecké hodnoty, a ze staré „manufaktury" stávala se postupem pravá „fabrika"; z výrobků zajímavých pro svůj dobový a místní ráz, svou slohovost, stávaly se tovary oné uniformity, která s rozkvětem industrialismu epidemicky se rozšiřovala, endemicky se stabilisovala.

Z první doby na sklonu století 18. a z času asi do roku 1805 nádobí pražské úplně se učleňuje do slohového rámce doby. Je „moderní", ve slohu „nejnovějším", klassicistním, pak „císařském" — empirovém. „Empire" u nás začíná poměrně velmi záhy; ještě před Napoleonskou světovládou prodlužují se na př. nábytkové tvary,

narovnávají se nohy stolů a židlí, vertikála se zdůrazňuje, výzdoba zjednodušuje.

Pražská továrna vyrábí vázy antikisujících tvarů, krášlí na př. polévkovou mísu festony plastickými, a jen talíře a ploché mísy ještě tu i tam podržely zvlněný okraj rokokový, reminiscence na rocaillerie reliéfově vystupující, a malované kytice, jakých milovali na porculánovém nádobí.

Porculán byl vzorem, a výroba porculánu byla tužbou pražské továrny jako všech českých továren, a všechny těžce nesly vídeňský

Porculánový koflík na kávu.
(Městské museum Pražské.)

monopol porculánové výroby. Jako tehda sklárny české vyráběly „bílé" neboli „mléčné" sklo s pestrým dekorem za náhradu porculánu, tak české výrobny keramické pod názvem „jemné kameniny" také dodávaly porculán, ovšem s nebezpečím pokut a škod. Je zajímavo sledovati, jak v Dalvicích (na Loketsku), v Staré Roli, v Klášterci, v Pirkenhamru, v Kysibelu počínali s kameninou a v létech 1830tých přecházeli k porculánu, jak ve Slavkově, v Lokti dlouho vyjednávali s Vídní, a jak teprve zlevněním dopravy prvními železnicemi se vzdala vídeňská továrna na porculán svých výsad, když nebyly nic platny.

V Praze tedy je to kamenina (Steinzeug), která přejímá dobré

tradice keramické výroby a těží z výhod dosud jednotné umělecké kultury. Empire brzy potlačí dozvuky rokoka a bohatější dekorace Louis XVI. Konvičky, koflíky na kávu nabudou tvaru rovných, hladkých válců, hrdla súžují se ponenáhlu, polévkové mísy tváří se jako antické „urny“ nebo trochu baňatější vázy. Talíře a mísy honosí se okraji prolamovanými, bývají též vroubkované, a počíná také moda napodobeného pletiva. Košíčky a nádobky na ocet a olej v stojáncích již těží z vláčnosti dobře plavené kameniny a jsou z proužků skutečně jakoby spleteny. Poleva (glazura) je žlutavá, více neb méně nazelenalá. Na ní dobře odráží se malba buď monochromní, černá,

Porculánový kalamář.
(Městské museum Pražské.)

fialová, nebo polychromní. Krojové postavy, krajiny, kvítí všeho druhu se vyskytují. Napoleonská doba dopřála vojákům místa i na kávových koflících. Mythologie na rozhraní věků ještě dodává náměty — v empiru ji vystřídá allegorie v mythologickém, antickém kostymu. V Praze zaměstnán je v továrně na Florenci Frant. Haidrich z Jablonce a jeho synové František a Jan.

Tato první perioda pražské keramiky má též svou plastiku. Jsou to figurky z kameniny, buď onou bělavou glazurou opatřené, nebo též malované. Ve sbírkách Městského musea nachází se Papageno, pastýř s flétnou v arkadickém kostýmu, allegorická postava bíle polévaná. S plastickou ozdobou setkáváme se také na nádobě, která posléze sloužila za ozdobu kamen, ale původně i s „vírou“, to jest

podstavcem (réchaud) a s víkem svým byla polévkovou mísou. Ve své prostotě velmi elegantní je květináč s kozlími hlavami.

Postupem pozbývalo kameninové zboží uměleckosti. Továrna asi dobře „šla“, ale vyrábělo se zboží tuctové, stolní nádobí, kávové příbory, mísy a talíře. Malba se zjednodušuje, reliefová výzdoba se ztrácí.

Fabrikuje se větší množství stejných tovarů na sklad. Když nadešla doba prvního porculánu, bylo po slávě císařství, po „empiru“

Porculánový svícen se značkou AR.
(Městské museum Pražské.)

— a na rovné konévky otiskují se černě nebo modře neb i hnědě pohledy na hrady a zámky, na Prahu a pražské budovy. Ještě se dodává kamenina tvaru empirového, i porculán z třicátých let ještě bývá „antikisující“, ale výzdoba již nemá ladu a skladu slohového. Zlatí se, maluje se mnohem více, až pak na počátku let čtyřicátých dochází k tak řečenému „druhému rokoku“, to jest k módě, která sáhla po kapriciosních tvarech a po barevnosti porculánového zboží z druhé poloviny 18. století. U nás v Praze modeluje „porculánka“ zase sošky, panáčky s napudrovanými vlasy a třírohými kloboučky,

zase pastýřky a podkasané venkovanky, staví je na podstavce rocaillerií pokryté, ale vše to činí tak tvrdě, tak bezohledně, t. j. bez ohledů na účelnost, bez porozumění pro původní komposiční volnost oněch lidí vkusu, kteří za časů rokoka takové věci navrhovali. Kde je rokoko hravé, je naše rokoko z doby 1840—1850 nemotorné, a kde na zboží slavných manufaktur míšeňských a vídeňských září barva jemností pastellové malby, tam „křičí" nové, mnohem „lepší" a vydatnější barvivo našich továrních chemiků zrovna o slitování. Černé fondy, na nich zvířata nebo květiny dle možnosti šťavnatě malované, mnoho zlata, a povrch téměř hrbolatý samými závity, samými hřebínky a chrupavkovitými zátočinami — to nejspíše charakterisuje český porculán oné doby. Pohled na vyobrazení takového pseudorokokového „šálku" nejlépe to dotvrdí.

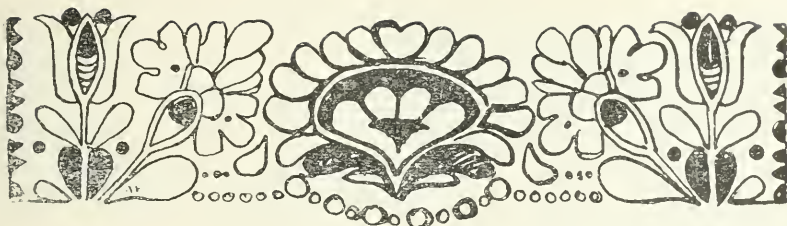
Mnohem bohatěji vyvinula se v druhém období pražské keramiky, to jest za časů svobodné výroby porculánu, fabrikace sošek. Porculán lépe se hodil k figurálním pracím, a bylo tu snadnější napodobování dobrých vzorů míšeňských a vídeňských. Ale také o pražských figurkách platí, co bylo řečeno o zboží „dutém" — propast dělí klassickou dobu míšeňských plastik porculánových od fabrikace „galanterního" tohoto zboží v 19. století u nás. Málo je pražských figurek uměleckého konceptu, ano málo je i časových postaviček v pražském porculánu z první doby 1830—40. Modeléři skoro jenom opakovali staré modely německé, tu i tam pokusil se neznámý nám „pussierer" soutěžiti s nimi, navázav na svou dobu (na př. skupina známá z výstavy Krásné Prahy 1906: mladá občanka v kroji dobovém líbá se s elegánem a naráží klobouky dvěma hochům, aby to neviděli), že pak přímo byla tu tendence napodobiti proslavený míšeňský porculán, toho dokladem je pěkný porculánový svícen v Měst. museu, jenž je označen vtisknutou markou Prag a vedle toho namalovaným modrým monogramem *A. R.* — Augustus Rex. Pražský modelér měl před sebou vzorek míšeňský i se slavnou královskou značkou, a patrně myslil, že nepochybí, když vedle upřímné domácí „firmy" umístí také jako rekommandaci onen poukaz na klassický Vieux-Saxe.

Továrnický způsob výroby záhy však setřel také s pražských figurek všechen půvab, třeba jen reminiscencemi vyreflektovaný. Ještě vystupuje Arnošt Popp, otec českého sochaře Ant. Poppa, jako samostatný modelér, jenž rokokové vzory pochopil a vkusu doby přizpůsobil. Od r. 1845 pracoval na Smíchově, a některé jeho boubelaté venkovanky a dámy v kroji 18. stol. aspoň připomínají koketní sošky „galantního věku", ač jsou mnohem robustnější, s jakýmsi nevědomým realismem provedeny. Druhé rokoko tíhlo k romantismu, ke gotisování ornamentace, k modelování panošů, rybářů — a brzo též Řeků, Poláků — vždyť sotva minula povstání v Řecku a v Polsku. I v těchto plastikách není již švihu, není originality, a jsou vyráběny pro trh, ve velkém. Kolorit je stále křiklavější, tvrdé barvy modré, zelené, fialové dominují také na nádobí, zlato a reliefový dekor přemírou se uštědřují kdejakému levnému kávovému příboru. Porculán

zevšedňuje, továrnám nezáleží na umělecké stránce, to jest: nikdo na ni vůbec nemyslí.

Pražská továrna na porculán neměla již uměleckých aspirací, těch nebylo ani v Berlíně, ani v Sasku. Teprve nové proudy uměleckoprůmyslové na samém sklonku 19. století osvěžily moderní keramiku — pražskou však nevzbudily k novému rozkvětu. Výroba se nevyplácela, továrna jen živořila. Fabrikovalo se tuctové levné zboží, a také dnes pražská porculánka v Radlicích těžce bojuje se soutěží. Na luštění uměleckých problemů, na vytvoření rázovité domácí keramiky není chuti, není sil. Zbývá jen naděje, že moderní snahy, směřující k obrození, k omlazení umělecké tvorby výtvarnické, také zasáhnou na pole českého průmyslu, a že jemu vrácen bude umělecký ráz, před 116 roky tak zřetelně vtisknutý pražské naší keramice.

Z básní Emila Verhaerena.

POLEDNE.

Poledne září jak dýky plání.
Nerozčesává moře víc
svých vlnek chundelatých kštic
kol pobřežních strání.

Je ticho úplné a skleslost, ach,
tak prázdná, že až plodí strach.
A marně v čas a prostor rozpíná se nebe,
ni mrak, ni ptáče nemíjí tu tebe.

Žhne slunce do běla,
a pouze písku něžný prach,
ač doň ni vánek nedých',
se odpoutává jako v snách
od boků břehů, žárem bledých.

MYŠLENKY.

Nad městy pýchy tam, k jich sudbám připoutané,
nezřeny vládnou, tiše,
výše než bolest jest a než je radost výše,
myšlenky, z kterých život vane.

V prvních dobách síly, horoucího štěstí,
za kterých duch pochodní se stal,
myšlenky se odpoutaly,
a vylétaly
z bludiště zlatého, jímž lidský mozek jesti,
by vzplanuly a rozestřely křídla v dál;
a po té se samy ucházejí
o naši sílu, o řeč i o naději,
nám srdce posedávajíce, duši také tak,
a sledujíce věci zde a dění,
jak kdyby pod otevřenými víčky
se otevíral nekonečna zrak.

A tak jde nekonečnou hmotou jejich chvění,
kol světa tvoří kolo ohnivý jich svit;
ač jediná ni první velikosti není,
přec člověk vida na nebi jich zlatý třpyt,
(on sám je stvořil z niterného rozzáření),
z nich jednou bohy učinil, jich leskem zpit.

Však dnes jich plamen věčnosti má zdání
a neudržuje se silou, krásou snad,
leč krví skutečnosti, kterou kolovat
v něm pohyblivou zříš a novou bez ustání,
již naše páž k nim vhání.

Čím myslitelé budou jednou přesnější,
tím víc jich čelo zpyšní, duše se víc vznítí,
by vzrušenými dělníky se stali žití,
čím budou k jejich hlavám blesky přímější,
jež vznítí novým ohněm hlavy z nenadání,
tím víc jich zazní krok na cestách dobývání,
čím větší obdiv najdou pro se v srdci svém,
jsouce v pravdě tím, jenž je dávným pod nebem,
tím prudčeji, že až zář obzor prolne,
tam vzplanou svrchované myšlenky, úrodné, volné.

SMRT.

„Smutná krásko, má lásko,
kde máš svůj smutný, zlatý byt,
z něhož jdeš v šeru promluvit,
smutná krásko, má lásko?“

„Jdu z paláce, kde světla jsou,
zavřené brány rozbila jsem;
a nesu růže za svým pasem,
jež na tvém hrobě pokvetou...“

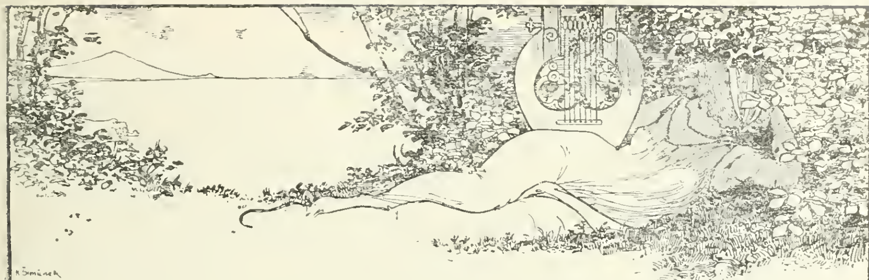
„Sladká krásko, má lásko,
smrt nečekaně chodí k nám,
a proto před ní hrůzu mám,
sladká krásko, má lásko.“

„Tvá krása tebou zachvěla.
Nahoře život, dole skrytá
smrt, květy tajemství svých vplítá
věčnosti tvojí do čela.“

„Vábná krásko, má lásko,
čas ve zármutku velikém
jde s kosou k mému prahu sem,
vábná krásko, má lásko.“

„Čas prchá: nevěrný to druh;
jen ten, kdo tvoří, existuje,
trvání širé uvězňuje
v chvíli, kdy píše jeho duch.“

Přeložil *Zdeněk Broman.*

Anatole France:

Košile.

Z knihy „Les sept femmes de la Barbe-Bleue et autres contes merveilleux“ přeložil *J. M. Plojhar.*

KOŠILE.

Byl to mladý pastevec, nedbale rozložený
v trávě na louce, který si zpříjemňoval
samotu hrou na rákosovou píšťalu . . .
Svlékli mu násilně šat, ale . . .

(Velký slovník Pierra Larousse, článek Košile; t. IV., p. 5, col. 4.)

Kapitola první.

O KRÁLI KRYŠTOFOVI, JEHO VLÁDĚ, ZVYCÍCH A NEMOCI.

Kryštof V. nebyl špatným králem. Zachovával přesně předpisy parlamentní vlády a nikdy neodporoval přáním sněmoven. Ona poddanost nestála ho mnoho, neboť poznal, že — je-li více prostředků, jimiž lze dosíci moci, — jest pouze jediný prostředek, kterým lze se ve vládě udržeti a ji spravovati, že totiž všichni jeho ministři, bez rozdílu původu, zásad, názorů a citu vládli dle téže manýry, a že přes nepatrné odbočky od ryzí vládní formy, napodobil druh druha s důvěryhodnou přesností. A připouštěl také k veřejné správě každého, koho mu sněmovny naznačily, a dával dokonce revolucionářům přednost, poněvadž věděl, že si dovedou svým ohnivým jednáním získati vážnosti.

On pak sám zaměstnával se záležitostmi zahraničními. Podnikal často diplomatické cesty, hodoval a honil se svými královskými bratranci a chlubil se, že jest nejlepším ministrem zahraničních záležitostí, o jakém mohl kdo jen sníti. Ve vnitřní vládě držel se, pokud mu to dovolovala nešťastná jeho doba. Jeho národ ho ani příliš nemiloval, ani příliš si ho nevážil, a to zabezpečovalo mu cennou výhodu, že nikdy nikoho nezklamal. A poněvadž byl vyloučen z lásky lidu, nehrozila mu také nepopulárnost, jež neklamně čeká na každého, kdo je populární.

Jeho království bylo bohaté. Průmysl a obchod vzkvétal v jeho říši, a přece nevzmáhal se tak, aby znepokojoval sousední národy. Obzvláště jeho finance vymáhaly si povinný obdiv. Jeho úvěr zdál se neochvějně pevným; peněžníci mluvili o něm s nadšením, s láskou,

a oči jim vlhly hojnými slzami. Z toho důvodu padla přece jakási vážnost na hlavu krále Kryštofa.

Venkovan činil ho zodpovědna za špatné žně; ty však byly vzácností. Úrodnost půdy a trpělivost pracujícího lidu působila, že země oplývala ovocem, obilím, vínem a stády. Tovární dělníci zastrašovali stálými a násilnými požadavky měšťáky, kteří spoléhali se na krále, že je ochrání od sociální revoluce; dělníci pak sami nemohli ho svrhnouti, poněvadž byli příliš slabí a neměli k tomu ani chuti, protože viděli, že by jeho pádem ničeho nezískali. On jim neulehčoval, ani jich neutlačoval, tak že byli stále živlem výhrůžným, ale ne nebezpečným.

Tento vladař mohl spoléhati na svou armádu; byla ovládána dobrým duchem. Armáda jest vždy ovládána dobrým duchem; všechna opatření jsou proto učiněna, aby je armáda zachovávala; to jest nejdůležitější podmínkou bytí státu. Neboť kdyby je mařila, vláda by ihned padla. Král Kryštof byl ochráncem náboženství. Nebyl v pravdě pobožný, a proto řídil se užitečnou opatrností, nikdy nezkoumati články víry, aby ani nemyslil opačně než svatá víra. Obcoval mši ve své kapli, a pro biskupy měl jen ohledy a projevy přízně, ač byli mezi nimi tři nebo čtyři papeženci, kteří sypali na jeho hlavu jenom nadávky a hanu.

Podlost a otrocká podlézavost úřednictva vzbuzovala v něm nepřemožitelný odpor. Nechápal, že by ti lidé mohli snášeti tak nespravedlivé soudnictví; avšak oni úředníci nahrazovali si svoji potupnou trpělivost vůči mocným bezcitnou tvrdostí k slabším. Jejich přísnost zajišťovala prospěch státu a přikazovala úctu.

Kryštof V. poznal z vlastní zkušenosti, že jeho zakročení buď nemělo ocenitelného účinku, nebo dokonce účinku opačného tomu, který očekával. Proto zakročoval málo. Nejlepším nástrojem jeho kralování byly řády a čestné odznaky. Rozdával je svým protivníkům, které tím zahanbil a uspokojil.

Královna povila mu tři syny. Byla ošklivá, svárlivá, lakotná a hloupá, avšak národ, který věděl, že jest králem opuštěna a klamána, pronásledoval ji chválou a poctami. Král hledal nejdříve lásku u spousty žen všech stavů, a konečně dlel nejčastěji u paní de la Poule, k níž ho poutala dlouhá známost a zvyk. V ženách miloval vždy novotu; nová žena nebyla však pro něho novinkou, a jednotvárnost výměny ho tížila a rmoutila. Ze vzdoru vracel se stále k paní de la Poule, a ono „již známé", jež ho odpuzovalo od žen, s nimiž se poprvé setkal, snášel méně trapně u staré přítelky. Ale i ona ho nudila značně a vytrvale. Když byl občas úplně znaven její zoufalou pravidelností, pokoušel se dodati jí novoty přestrojováním a poroučel jí, aby se oblékala do kroje Tyrolanky, Andaluzanky, aby se maskovala jako kapucín, jako dragonský důstojník, jako jeptiška; a přece stále se mu zdála nevkusná a suchopárná.

Hlavním jeho zaměstnáním byl lov, dědičná činnost králů a knížat, kterou jim odkázali první lidé; někdejší nutnost, jež se stala časem

zábavou, námaha, jež působí mocným rozkoš. Vždyť jen únava působí rozkoš. Kryštof V. honil pětkráte do týdne.

Jednou řekl v lese svému prvnímu podkonímu, panu de Quatrefeuilles:

„Jaké to utrpení, ta štvanice na jelena!"

„Sire," odpověděl mu podkoní, „bude vám velmi chutnati odpočinek po honu."

„Quatrefeuilles," zastenal král, „dříve působilo mně radost, když jsem se důkladně znavil a pak mohl si odpočinouti. Teď však netěší mne ani to, ani ono. Každé zaměstnání hnusí se mi prázdnotou zahálky, a odpočinek mne znavuje jako těžká práce."

Po desítiletém kralování bez revoluce a válek neznal Kryštof žádné radosti na světě, ač byl konečně považován od svých lidí za schopného a obratného politika a povýšen za svrchovaného pána všech králů. Pohřížen do hluboké sklíčenosti, říkával často:

„Mám stále černá skla před očima, a cítím pod chrupavkami v prsou skálu, na níž usedá smutek."

Ztrácel spánek a chuť k jídlu.

„Nemohu již vůbec jísti," řekl panu de Quatrefeuilles, když seděl za vznešeným stolem, pokrytým zlatými příbory. „Nelituji rozkoše z bohatě prostřené tabule: té rozkoše král nikdy nezná. Mám nejhorší tabuli z celého království. Pouze obyčejní a sprostí lidé jedí dobře; bohatí lidé mají kuchaře, kteří je okrádají a otravují. Nejdokonalejšími kuchaři jsou ti, kteří nejvíce kradou a otravují, a já mám nejlepší kuchaře v celé Evropě. Avšak i já byl labužníkem, od přírody nadaným, a byl bych miloval dobrá sousta jako jiný člověk, kdyby můj stav mně toho dovoloval."

Stěžoval si na bolesti v kříži a na žaludeční obtíže, cítil se slabým, měl krátký dech a srdeční vadu.

„Pociťuji," říkal, „tupou bolest, ustavičnou, klidnou bolest, jíž se snadno zvykne, a jež občas se projevuje krátkým bodáním. Ta zaviňuje mou hrůzu a stísněnost."

Obávali se, že se z toho zblázní; měl závrať, migrénu, křeče a píchání v bocích, že nemohl často ani vydechnouti.

Oba první lékaři královi, doktor Saumon a professor Machellier rozpoznali dle příznaků slabost nervů.

„Chorobná jednotka, dosud nedostatečně uvolněná!" prohlásil professor Saumon. „Jsoucnost nosologická,* nepřesně definovaná, sama o sobě nepochopitelná . . ."

Professor Machellier ho přerušil:

„Řekněte, Saumone, opravdový Proteus pathologický, který jako Mořský Stařec se přeměňuje pod nátlakem praktického lékaře a sní o nejneuvěřitelnějších a nejhroznějších možnostech; po řadě jest to sup žaludečního vředu, nebo had ledvinové nemoci, náhle dostane příšernou tvář žloutenice, ukáže růžová jablíčka úbytí nebo zkroutí

* Nosologie = část vědy lékařské, pojednávající všeobecně o nemocech.

ku rdoušení připravené ruce, jež vzbuzují dojem srdečních křečí; konečně vystřídá škrabošku všech neduhů lidského těla, a prchne v své pravé podobě za příznaků té které nemoci."

Doktor Saumon byl krásný muž, roztomilý, přívětivý, oblíbený u žen, jež zbožňoval. Elegantní učenec, světácký lékař, rozpoznával známky šlechtictví i ve slepém střevu a pobřišnici a zachovával přesně sociální rozdíly mezi dělohami.

Professor Machellier byl malý, tlustý, podšitý, podobal se hrnci, mluvil příliš mnoho, a byl ješitnější než kollega Saumon. Činil stejné nároky jako on, ale stálo ho to mnohem více námahy tyto nároky uspokojiti. Nenáviděli se vzájemně; když však poznali, že by se nepřátelským nevražením oba zničili, předstírali dokonalou shodu a úplnou stejnorodost myšlenek: sotva jeden vyslovil nějakou myšlenku, již si ji druhý přivlastnil. A poněvadž chovali vzájemnou nevážnost ke svým schopnostem a bystrosti, neobávali se vyměňovati názory, vědouce, že se ničeho nebezpečného neodvažují, a že nemohou nic ztratiti ani získati, pokud běželo o lékařská dobrozdání. S počátku nerušila nemoc králova klidu jejich duší. Očekávali, že nemocný uzdraví se během doby, co ho budou ošetřovati, a že ona nahodilá shoda bude jim připočtena k dobru. Předepsali králi po společné úradě přísný způsob života (Quibus nervi dolent — Venus inimica), silnou stravu, cvičení na zdravém vzduchu, rozumné používání vodoléčby. Saumon vychvaloval za souhlasu Machellierova sirník uhličitý a chlorid methylnatý; Machellier se svolením Saumonovým doporučil opium a brom.

Uplynulo však několik měsíců — a stav králův nezlepšil se ani o vlas. Ba dokonce bolesti trápily ho mocněji.

„Zdá se mi," řekl jim jednou Kryštof V., jsa pohodlně rozložen v chaise-longue, „zdá se mi, že piští mně v útrobách celé myší hnízdo, a že příšerný trpaslík v rudém plášti a čepičce sestoupil mně do žaludku, protrhává jej krátkými řezy a hluboko do stěn dlabe."

„Sire," řekl doktor Saumon, „je to sympatická bolest."

„Mně velmi antipatická," odpověděl král.

Professor Machellier zakročil:

„Ani váš žaludek, Sire, ani střeva vašeho Veličenstva nejsou chorobná, a když vám působí bolesti, jest to — abych tak řekl — pouze ze sympatie k vašemu nervovému pletivu, jehož nesčetné nitky jsou spleteny a zamotány a trhají všemi směry váš žaludek a vaše střeva."

„Slabost nervů," řekl Saumon. „Onen opravdový Proteus pathologický . . ."

Avšak král propustil je oba.

Když odešli, řekl pan de Saint-Sylvain, první tajemník velitelství: „Dejte zavolati doktora Rodrigue-a. Nezbývá již nic jiného."

V oné době plnil doktor Rodrigue celý svět údivem. Bylo ho lze spatřiti téměř v téže době ve všech končinách na zeměkouli. Dal si tak dobře platiti návštěvy, že i miliardáři uznávali jejich cenu. Jeho spolubratři po celém světě, bez rozdílu názorů, jež měli o svých vědomostech a povaze, mluvili s úctou o muži, který vyhnal lékařské

honoráře do neslýchané výše; mnozí chválili jeho způsob léčení, předstírali, že si jej osvojili a že ho užívají při snížených cenách, a tak dopomáhali mu k světovému věhlasu. A poněvadž doktor Rodrigue s oblibou vylučoval při léčení výrobky laboratoří a lékárnické přípravky, a ježto nikdy nedbal obvyklých receptů, tvořily jeho léčebné prostředky zmatenou směs a nenapodobitelné zvláštnosti.

Pan de Saint-Sylvain nevyhledal sice nikdy lékařské pomoci Rodrigue-ovy, ale choval v něho přece skalopevnou víru jako v Boha. Snažně prosil krále, aby povolal lékaře, který konal zázraky. Ale jeho prosby byly marné.

„Ponechám si Saumona a Machelliera," řekl král, „znám je, vím, že ničemu nerozumějí a nic nedovedou; ale o Rodrigue-ových schopnostech nevím nic."

Kapitola druhá.

LÉK DOKTORA RODRIGUE-A.

Král nikdy valně nemiloval svých dvou osobních lékařů. Po desítiměsíční nemoci stali se mu nesnesitelnými; jakmile zahlédl jenom z dáli krásný knír, který věnčil věčný a vítězný úsměv doktora Saumona, a dva rohy černých vlasů, jež měl přilepeny na lebce doktor Machellier, skřípěl zuby a odvracel zuřivě pohled. Kterési noci vyházel oknem jejich lektvary, jejich kuličky a prášky, jež plnily ložnici mdlou a smutnou vůní. Nejen že neřídil se v ničem jejich předpisy, nýbrž i vynasnažil se všemožně, aby činil pravý opak toho, co mu doporučili: zůstal klidně natažen, když mu radili tělesná cvičení, pracoval, když ho prosili, aby si odpočinul, jedl, když mu přikázali diétu, postil se, když mu doporučovali silnou stravu; a paní de la Poule ukazoval tak nevyčerpatelnou vášeň, že nemohla ani uvěřiti svědectví vlastních smyslů a myslila, že sní. A přece uzdravění nepřicházelo; tím ovšem není vyvrácena pravda, že lékařství jest umění šalebné a že jeho léky, ať jich kdo užívá dle předpisu nebo proti předpisu, jsou marné. Nedařilo se mu hůře, ale nebylo mu také lépe.

Četné a přerůzné bolesti ho neopouštěly. Stěžoval si, že se v jeho mozku usídlilo mraveniště, a že ta průmyslnická a válečnická osada tam staví chodby, komnaty, skladiště, snáší tam zásoby potravin, stavební potřeby, ukládá tam miliardy vajíček, krmí mláďata, hájí svých obydlí proti útokům a činí výpady do okolí. Říkal, že cítí, když bojovnice trhá svými ocelovými čelistmi tvrdý a drobný hrudník protivnice.

„Sire," řekl mu pan de Saint-Sylvain, „povolejte si doktora Rodriguea. Jistě vás uzdraví."

Král však pokrčil rameny, a v slabé chvíli požádal opět o léky a podrobil se léčení. Nechodil již k paní de la Poule a užíval horlivě omějových pilulek, které zářily tehdy čistou novotou a slavným mládím. Výsledek oné zdrželivosti a léčení byl prudký záchvat záduchy, že mu jazyk vylezl z úst a oči z důlků. Postavili mu postel kolmo na podlahu jako hodiny, a jeho naběhlá tvář činila dojem rudého ciferníku.

„To je zuřivý záchvat srdeční nervosy," řekl professor Machellier.

„V nejvyšším stupni," dodal doktor Saumon.

Pan de Saint-Sylvain se domníval, že nadešla znamenitá příležitost, doporučiti ještě jednou doktora Rodriguea, avšak král prohlásil, že třetího lékaře nepotřebuje.

„Sire," odporoval pan de Saint-Sylvain. „Doktor Rodrigue není lékařem."

„Ó," zvolal Kryštof V., „vaše slova, pane de Saint-Sylvain, přimlouvají se za něho vydatně a upravují mu cestu k mé přízni. On není lékařem? Čím tedy jest?"

„Učencem, geniálním mužem, Sire, který objevil neslýchané vlastnosti hmoty v stavu záření a který jich užívá v léčení."

Avšak král vyzval tajemníka svých velitelství tónem, který nepřipouštěl odporu, aby již nemluvil o onom dryáčníkovi.

„Nikdy," řekl, „nikdy ho nepřijmu, nikdy! . . ."

Kryštof V. přečkal léto snesitelným způsobem. Brázdil moře na palubě yachty dvou set tun, s paní de la Poule, převlečenou za plavčíka. Přijal u oběda presidenta republiky, jednoho krále a císaře a tam na lodi uzavřel s nimi spolek, který měl zajistiti světu mír.

Nudilo ho velmi rozhodovati o osudech národů; když však našel v kabině paní de la Poule starý román pro mladé dělnice a šičky, četl jej s vášnivým zájmem, který potrval několik hodin a dal mu zapomenouti na skutečné věci. Celkem dařilo se mu dobře, až na nepatrné záchvaty migrény, nervových bolestí, hostce a nudy ze života. Podzim mu vrátil všechna stará utrpení. Prožíval hrozná muka člověka, který jest obložen od nohou k pasu ledem, a jemuž plameny olizují prsa.

Avšak ještě s větší hrůzou a zdrceností snášel pocity, jichž nedovedl vysloviti, stav, kterého nemohl popsati. Říkal, že mu někdo stále zježuje vlasy na hlavě. Byl postižen záduchou a slábnul den za dnem, ale citlivost bolestí nezmírala.

„Pane de Saint-Sylvain," řekl jednou ráno po špatné noci, „doporučoval jste mi často doktora Rodriguea. Vzkažte, aby ke mně přišel.

Doktor Rodrigue byl tehdy ohlášen na Severním Mysu, v Melbournu a v Petrohradě. Kabelové a vzduchové zprávy byly ihned rozeslány všemi směry. Neuplynul ještě ani týden, a král ptal se stále a netrpělivě po lékaři. Později pak tázal se každou chvíli: „Přijde již brzy?" Ubezpečili ho, že Jeho Veličenstvo není opovržení hodným zákazníkem, a že doktor Rodrigue cestuje se zázračnou rychlostí. Nic však nemohlo uklidniti nedočkavosti nemocného.

„On nepřijde," naříkal, „uvidíte, že nepřijde!"

Telegram oznamoval ze Ženevy, že Rodrigue vstoupil na palubu parníku „Preussen". Za tři dny zjevil se světový lékař v paláci, když byl před tím vykonal vyzývavě uctivou návštěvu soudruhům Saumonu a Machellierovi.

Byl mladší a krásnější než doktor Saumon, choval se vznešе-

něji a hrději. Z úcty ku přírodě, jíž poslouchal v každém ohledu, nechal si volně růsti vousy a vlasy a podobal se starým učencům, jež Řecko zvěčnilo v mramoru.

Když prohlédl krále, řekl:

„Sire, lékaři, kteří mluví o nemocech jako slepí o barvách, tvrdí, že jste stižen neurasthenií čili slabostí nervů. Kdyby však poznali vaši chorobu, nebyl byste blíže uzdravení, poněvadž organické tkanivo lze obnoviti jenom prostředky, jichž příroda použila ke stvoření onoho tkaniva, a oněch prostředků — lékaři vaši neznají. Nuže, jaké jsou to prostředky, jaký jest pochod přírody? Ona nemá ani rukou, ani nástrojů; jest jemná a duchaplná; používá i k největším a nejhmotnějším výtvorům nekonečně malých částek hmoty, atomů. Z nehmotné mlhy tvoří skály, kovy, rostliny, zvířata a lidi. Jak? Přitažlivostí, gravitací, odpařováním, pronikáním, nasakováním, endosmosou, kapilaritou, příbuzenstvím a náklonností. Tvoří stejným způsobem každé písečné zrnko jako utvořila mléčnou dráhu: harmonie sfér řídí tvorbu tu i tam; písek i mléčná dráha trvá pouze pohybem částeček, jež je tvoří a jež jsou jejich hudební duší, zamilovanou a stále pohyblivou. Mezi hvězdami na nebi a prachem, který tančí v této komnatě v záři slunce, není rozdílu v utvoření, a nejnepatrnější prášek jest právě tak podivuhodný jako Sirius. Tak pracuje příroda. Z látky neviditelné, nehmatatelné a nezvažitelné učinila širý svět, přístupný našim smyslům, svět, který náš duch měří a váží, a to, z čeho nás stvořila, jest nepatrnější než dechnutí. Čiňme jako ona pomocí neviditelného, nehmatatelného a nezvažitelného, zamilovaným přitahováním a jemným pronikáním. To je moje zásada. Jak lze jí použíti na náš případ? Jak vrátiti život znaveným nervům, to musíme zkoušeti.

A předem: co jsou to nervy? Zeptáme-li se na definici, řekne vám ji nejslabší fysiolog — co říkám? — i takový Machellier, takový Saumon nám ji poví. Co jsou to nervy? Jsou to provazce a nitky, jež vycházejí z mozku a míchy a rozvětvují se do všech částí těla, sdělují smyslové počitky a uvádějí v činnost hybné ústroje.

To stačí, abychom poznali vnitřní jejich zařízení, aby nám byla jasna podstata: ať se nazve kterýmkoliv jménem, jest totožná s tím, čemu v pořadí pocitů říkáme radost, v pořadí morálním štěstí. Kde jest atom radosti a štěstí, tam jest také ozdravěcí podstata nervů. A když řeknu atom radosti, označuji předmět hmotný, určitou podstatu, těleso, schopné projíti čtyřmi stavy: pevným, kapalným, plynným a stavem záření, těleso, jehož váhu možno určiti v atomech. Radost a smutek, jichž účinek pociťují lidé, zvířata a rostliny od počátku věcí, jsou podstaty skutečné; jsou hmotou, poněvadž jsou duchem a ježto příroda v této trojí tvářnosti: pohybu, látce a rozumu, jest jedna a nerozdílná. Běží tedy pouze o to, získati v dostatečném množství atomy radosti a uvésti je do organismu endosmosou a vssáním do kůže. Proto vám předpisuji místo léků — nositi košili šťastného člověka.

„Jak!“ zvolal král, „vy chcete, abych nosil košili šťastného člověka?“

„Přímo na kůži, Sire, aby vaše vyprahlá pokožka ssála částečky štěstí, jež vydechovaly potní žlázy šťastného člověka. Vždyť jistě znáte vlastnosti kůže: ustavičně vdechuje a vydechuje a sprostředkuje nepřetržitou výměnu s okolím, v němž se nalézá.“

„To je lék, který mně předpisujete, pane Rodrigue?“

„Sire, nikdo by vám nemohl doporučiti něco rozumnějšího. Neznajíce přírody a nedovedouce ji napodobiti, můžeme pomáhati jenom kelímky a prášky, jež jsou vždy pochybným lékem, a ne vždy účinným. Léky, jichž nedovedeme připraviti, musíme bráti již hotové, jako pijavice, horské podnebí, mořský vzduch, přirozeně teplé vody, mléko oslic, kůže divokých koček a výpotky šťastného člověka . . . Což nevíte, že syrový brambor odjímá bolesti hostcové, když ho nosí nemocný v kapse? Vy nechcete přirozeného léku; přál byste si umělé léky chemické, nějaký bezcenný brak; chcete kapky a prášky: byl jste tedy tak příliš spokojen se svými kapkami a prášky?“

Král se omluvil a slíbil, že poslechne.

Doktor Rodrigue stál již mezi dveřmi, obrátil se však a řekl: „Dříve, než ji obléknete, dejte si ji mírně nahřáti.“

(Příště dále.)

Anna Maria:

Modrovous.

Hra o třech jednáních (scénách).

Osoby:

Modrovous, mocný a bohatý rytíř.
Helena, jeho paní.
Klára, její sestra.
Jan, Jaromír, } Heleniní bratři, potulní rytíři.
Chlapec v jejich službách.
Zbrojnoš.

Děj na hradě Modrovousově.

I. jednání.

Velká, klenutá síň, celá dřevem vykládaná, působí dojmem těžké, přesycené nádhery. Je přeplněna koberci, zrcadly, stříbrem, a při tom nehostinná. Obě sestry, vedouce se za ruce, pomalu vejdou. Helena je velká, bledá žena, tmavých očí a vlasů — neobyčejně krásná. Klára patnáctileté dítě, pěkné a usměvavé.

1. výstup.

Klára, Helena.

Klára všecka vyjevená. Ach, sestro! Co jsem to všecko viděla! Talíře celé zlaté, z kterých jídáš den co den . . . bílé koně, černé koně . . . pávy na dvoře, vycvičené sokoly, zlatem krumplované šaty . . . aspoň, kdybych měla toho papouška ve stříbrné kleci . . . Má se na světě ještě někdo jako ty? Snad ruská carevna, nebo čínská císařovna?

Helena má krásné ruce nad pasem složeny a je docela zticha.

Klára. Proč ke všemu mlčíš? Proč mně neodpovídáš? Věř mně nebo ne — nebýti tvou rodnou sestrou, záviděla bych ti!

Helena. Tři roky jsem tě už neviděla, co's byla v klášteře!

Klára. Abatyše mne nepustila ani na svatební hostinu!

Helena. Vdala jsem se zatím, vdala . . . Považ, Modrovous si mne celý rok mermomocí za ženu žádal a matce posílal dary, jeden za druhým. Klárko, já ho nechtěla, ale matka mně domlouvala: „Je bohatý, co na tom, že má modrý vous!“ A Klárko, ten je modrý jako plamen sirný! Plakala jsem v komoře, a matka věděla jenom jedno: „Dětino, pláčeš — k čemu? Modrovous je mocný, tuze mocný, má vojsko, hrad a sluhy jako panovník, co na tom, že je starý pro tebe, svět viděl, světa užil, a žen mladých že mu už umřelo několik?“

Klára. Tobě se líbil jiný?

Helena. Kam hned myslíš! Až jednou přijel sám na černém koni . . . Vzal mne za ruku, usmál se na mne, podíval se — tak se jiní nedívají — objal mne . . . a se mnou se celý svět zatočil! Od té chvíle jsem jeho, a on je můj pán! Z okna se podívej, Klárko, až k těm vrbám tam . . . to je všechno mého manžela!

Klára. Pojď, sestřičko, projdeme se podle valů v trávě! Budeme si povídat!

Helena. Až jindy, dítě . . . můj manžel nemá rád, když z hradu vyjdu!

Klárka. A tak tě ke všemu miluje? Což se ani z toho netěšíš?

Helena. Vlasy máš až do pasu . . . jsi velké dítě a velký bloud! Vždyť já bych se chtěla smát zrovna jako ty a ze všeho se radovat!

Klára zvědavě. A proč ne?

Helena náhle ji obejme. Moje malá sestřičko! — Já se bojím! Já se hrozně bojím!

Klára směje se. Naposled papouška, který vypadá jako tlustá sestra Brigita, když usnula v lavici!

Helena. Nesměj se, prosím tě, teď se nesměj! Já to někomu musím říci, a co jsem vdaná, hosta jsem ještě neviděla . . . Ne snad, abys myslila, těch jeho vousů modrých do černa, jakých pod sluncem už nikdo nemá . . . ale všimla si's, jaké on má oči? Jeho oči hoří jako vlčí, a do dnes nevím, jaké barvy jsou! A při tom jako kdyby mně byl dal laskavce; co řekne, to udělám, jako kdyby mně byl dal laskavce, tak je mně milý, třikrát milý! A ještě něco . . . ale pojď až sem ke mně, ať nás nikdo neslyší . . . Ani ráno ani večer jsem ho ještě neviděla udělat kříž! A moje modlení? Teď? Jaké to je modlení! To Pán Bůh neslyší! Myslím na šaty, na šperky, na svou krásu, ale na něj ve dne a v noci, nejvíc a pořád. Taková láska, to už je hřích!

Zvenčí se ozvou pádné kroky.

Helena ustrašena až běda, šeptá. Pro Ježíše Krista, mlč, dítě, o všem mlč! — on jde! on jde!

2. výstup.

Předešlé, Modrovous.

Modrovous rychle vejde, usmívaje se řadou bílých zubů v opáleném obličeji. Není už mladý, vous má černý do modra a vlasy prošedivělé, ale pořád je silný, svůdný, sebevědomý muž ze starého vznešeného rodu, který se líbí každé ženě, již si vybere. Moje paní, kde jsi? Už od slunce východu marně hledám po celém hradě svou mladou, krásnou paní — což se mne snad bojíš? Nahne se zcela blízko k ní, stále se usmívaje svými bílými, dravčími zuby.

Helena. Své pošetilé sestřičce jsem ukazovala soukenné šaty z Hollandska a šperky z Italie.

Modrovous. A co se ti tedy líbí nejvíce? Perly nebo korále? Taky bys je chtěla?

Klára. Ach ne, pane švakře, — já raději papouška!

Modrovous. Jen si vezmi zeleného ptáka i s klecí, perly ti sestra taky vybere i šňůru korálů . . . při tom měří obě znaleckým pohledem. Věru, jste obě různé a obě spanilé! Těžko by bylo vás dvě mezi sebou přirovnat.

Klára točí se radostí. Dík, pane švakře!

Modrovous. Ale teď se podívej, sličná švakrová, na svou sestru — není krásná? Nemá oči jako sametové a těžké vlasy jako noc? Jenom bude-li dlouho tak krásná, jako je dnes a včera? Jen bude-li ještě tak krásná, až se navrátím s cest?

Helena. Jak! Ty odjíždíš! Ty mne opouštíš, můj manžele!

Modrovous. Nenaříkej — nejedu do Palestýny. Do bechyňských lesů jedu, příteli pomoc a kance ulovit. Nakloní se k ní. Ale sám si přeju s tebou se rozloučit, obejmout tě, políbit, rozumíš ... oko v oku a ruku v ruce!

Helena roztržitě ke Klárce. Jdi, sestřičko ... projdi se podle valů nebo ovoce si natrhej!

3. výstup.

Modrovous, Helena.

Modrovous přejde komnatu křížem a jako náhle rozhodnut zastaví se před Helenou. Je sice žena blízká muži, ale ještě bližší přítel v nouzi. Žena, ženská práce, její bílé, slabé ruce to — jsou hračky, ale rytíř, jeho čest a sláva, jeho vůle, jeho síla, tomu se klaní celý svět. Jedu příteli na pomoc a od tebe žádám jen poslušnost. Krásná paní má, je to velká cnost a nežádám snad příliš mnoho?

Helena všecka v něm ztracena. Žádej ode mne všecko, co ti už bez toho patří, láska má, věrnost a poslušnost.

Modrovous prudce ji strhne za obě ruce k sobě. Rtuť nechytíš a ženy neuhlídáš — říká můj kamarád!

Helena. A kdo je ten tvůj kamarád?

Modrovous usměje se. Můj kamarád? Obejme ji jednou rukou. Vidíš, takhle vlastní rukou držím tvoje teplé tělo, mohu tě políbit nebo láskou uškrtit, vidím ti na očích, jak mne miluješ, — a přece ti nevěřím. Můžeš mně něco slíbit?

Helena bázlivě. Proč ne?

Modrovous. Můžeš, všecko můžeš ... jenom jestli to taky vyplníš?

Helena. To říká tvůj kamarád?

Modrovous. Slunce zajde a vyjde ... uvidíme!

Helena. Ještě jsi se mnou takhle nemluvil!

Modrovous. Tedy dobře, na má slova pamatuj! Jednou ... zrzavý Jidáš už zradil někoho, a ty se měj na pozoru, ať tě třináctý taky nezradí! Dávám ti dvanáct klíčů a třináctý zlatý, všecky dveře zotvírej, truhly zprohlížej, jenom na to jedno pamatuj: třináctý, zlatý klíček mně odevzdáš bez poskvrny; třináctým, zlatým posledního pokoje neotevřeš — rozumíš? Sice běda tobě!

Helena dotkne se nesměle s láskou jeho rukávu. Vždyť chci všechno, co ty chceš, můj manžele ... dávno nemám vůle jiné!

Modrovous. Na zlatý klíček dobře pamatuj! Kdyby ne, víš, kdyby přece ne — pak za něj zaplatíš svou hlavou.

Zbrojnoš vejde.

Zbrojnoš. Hlásím, vzácný pane rytíři, že váš kůň stojí osedlán pod pavlánem.

Zase odejde.

Helena. Neodcházej! Jak mám býti živa bez tebe!

Modrovous. Kůň už hrabe pod okny, buď zdráva! Obejme

zprudka. Proč jsou tvá ústa červená jako led? Odejde.

Helena stojí jako ve snách uprostřed komnaty, v ruce svazek klíčů.

(Opona dolů.)

II. jednání.

Komnata Helenina. Je už k večeru, připozdívá se, a obě sestry šijí mlčky u okna.

1. výstup.

Klára, Helena.

Klára vyskočí, hodí šití na stolek a plačtivě si naříká. Ví to svatá Lucie, že jsi němá jako ryba. Proč pořád sedíš u okna? Proč se díváš jako by tvá duše neměla pokoje? Nač myslíš od rána celý den.

Helena. Myslím . . . já vůbec něco myslím? To už je večer?

Klára. Kdo tě uvidí, pomyslí si: vdova! Nebo . . . třeba ještě něco jiného . . . že máš nějaký tajný hřích.

Helena. Co ty všecko nevíš!

Klára. Vím — ledacos už také vím! V klášteře, tam není takové ticho jako u tebe; sestry se smějí a jsou veselé! Ba vím, ó vím, sestřičko!

Helena. Nic, dítě, nic nevíš — sic bys věděla, že jsem buď zakletá nebo zlým duchem posedlá! Podívej — tenhle klíček mne pálí v dlani jako žhavý!

Klára. Zlatý klíček!

Helena. Tobě se líbí? Ty bys ho naposledy chtěla?

Klára. Heličko, nezlob se na mne, prosím tě — nejsem moudrá a vážná jako ty, ale takovou jako teď, cos vdaná, jsem tě ještě neviděla . . . Co je s tebou?

Helena. Vím to snad já? Vím, proč můj manžel odejel? Proč mně klíček odevzdal?

Klára. To tě ponejprv nechal o samotě?

Helena. Od máje jsem už vdaná — tři měsíce. A ještě ode mne se nehnul na krok — Proč dnes tak najednou? Mráz mně jde po zádech, když na to vzpomenu, *jak* se na mne podíval a *jak* povídal: ‚Zlatý klíček mně odevzdáš bez poskvrny, posledního pokoje neotevřeš — sic běda tvojí hlavě, paní!‘ Sestro moje, já jsem zakletá a ztracená . . . mne ten klíček pálí jako jeho oči! Víš ty proč? Je to možné, aby ten neživý klíček měl nějakou zlou duši, která mne mučí? Poraď mi! Pomoz mi, dušičko moje! Mohla bych zahodit ten klíček? Co je za těmi dveřmi? Proč mám chuť otevřít jen ty jedny, ty poslední dveře? Proč cítím, ať dělám co dělám, ať se bráním jak jen mohu . . . proč vím, že je otevřu?

Za dveřmi se ozve písnička:

Byl jeden mocný pán
znám z Čech až do Francouz,

měl paní mladičkou
a k tomu — modrý vous!

Klára zvědavě. Poslouchej, co to je?

Za dveřmi:

Už nebyl zrovna mlád,
když paníček měl pět,
přec všecky měl tak rád,
že prý je láskou snědl!

2. výstup.

Chlapec vejde s hlubokými poklonami, Helena sedí ztrnulá, Klára.

Chlapec. No, tak — už jsme tady!

Klára. Kdo?

Chlapec. My!

Klára. Kdo to je my?

Chlapec. My, já a moji páni, mojí páni a já!

Klára. Neznám tvoje pány!

Chlapec. Za to oni znají vás!

Běží jim v oustrety.

3. výstup.

Dveře se s hlukem otevrou a vejdou oba bratři Helenini, kterým svědčí slunce, láska a víno. Mají veliké klobouky a na nich zase veliká péra, jsou hřmotní a bezstarostní.

Klára. Jene!
Helena. Jaromíre! } Padnou každá jinému z nich do náruči.

Jan kroutí si knír. Sestro Kláro, při mých ranách a při mém kníru! Líp je, seděti v ženské komnatě, než stát ve větru na bastionu!

Helena. Milí bratři! Milí moji bratři! Však jsme se už neviděli celý rok a půl!

Jaromír. Puh! My zatím zrejdili světa půl!

Klára. Bratře Jene, tak přece něco povídej! Viděli jste papeže? Turkyně? Velbloudy a opice?

Jan. Milé děvče, co jsem viděl, ani nespočítám dnes. Zámky plné zlata, mumraje a kratochvíle, mor i válku, mosty . . . valy . . . staré hrady . . .

Jaromír vpadne. A v nich zase staré baby!

Jan. Vem to čert! Často jsme pili z nouze místo vína jenom vodu . . . Když žold nám došel, káli jsme se z hříchů, než zas přišel nový . . .

Jaromír. Jenom na děvčata jsme se nikdy nemračili!

Jan. Jinak vítr, slunce, povodeň a bouře, vše nám bylo jedno; dnes veselí a zejtra třeba smutní.

Klárka vyskočí. Bratři, já bych chtěla s vámi!

Jaromír. A my jsme zase rádi tady!

Jan k Heleně. Jsme žádostivi tuze poznati pana švakra, slyšeli jsme o něm na turnaji v Avignoně. To byla chvála jednou jako čisté

víno! Rytíř, jako není druhý! Statečný, vznešený, štědrý, cti stavu svého dbalý, mocný, bohatý, ochotný . . .

Jaromír. Jenom žes jeho pátá!

Helena, která před tím pořád jinam myslila, vstane a řekne. Pátá! Dnes ráno na hon odejel . . . chce kance ulovit . . . Pohostím vás za něj, bratři . . . přinesu vám víno ze sklepa . . . přinesu vám pravé burgundské . . . pevně drží zlatý klíček a jako puzena něčím odchází.

Jaromír volá za ní. Jen brzy, sestro, pospícháme . . . Pospícháme ještě, eh, k matce . . . a vrátíme se zítra zase!

4. výstup.

Předešlí bez Heleny.

Jan vyhodí klobouk do výšky. Děkujme tomu, který vínu uzrát dal, a pánu děkujme, který je zas uschoval!

Jaromír. Mám žízeň, jak bych hradu dobýval!

Jan. Jen ať přijde sestra brzy! Tmí se, a já pospíchám!

Chlapec. Milostpáni! Vzácní páni! Šeptá jim něco do ucha.

Jaromír. Eh, vždyť je času dost! Rozhlídne se kolem. Proč by ne! Chtěl bych takový hrad! Je vysoký a dobře stavěný. Pověz mně, Klárko, jak pan švakr? Jestli pak je štědrý?

Klára. Jako sám král! Mně daroval už korále, dvě šňůry perel, papouška i s klecí, se stříbrnou klecí!

Jan. Však se krásné paní v Avignonu mnoho o něj zajímaly . . . vyptávaly se, pořád vyptávaly. On stejně jako vínu, rozumí ženské kráse, a přece ženských necení. Že prý už čtyry pochoval.

Jaromír. A při tom ženské jako ženské, po něm jako blázni.

Chlapec. Milostpáni! Jemnostpáni! Měsíc svítí na cestu, a do dvora k paní mamince je ještě celá míla.

Klára. Co tak pořád pospícháte k matce? Mně je tady jinak veselo s vámi!

Jan. Co s tím vínem jenom dělá . . . měsíc hnedle vyjde, a my si chceme ještě počíhat na kupce z Němec, až potáhnou dole ouvozem . . .

Klárka. Probůh! Jak! Vy si chcete vzít jejich zboží?

Jaromír. No, neplaš se, neplaš se. Jen poškádlit je chceme. A k čemu by nám dával taky Pán Bůh sílu?

Klára. Jste jako loupežníci.

Jaromír. Bez hradu rytíři, ale rytíři, nemyl se, sestřičko! Ať se brání kupec, když může. Má on meč?

Klára. Pěkně vás prosím, na to víno aspoň počkejte!

Chlapec nakloní se k zemi a poslouchá. Milostpáni! Slyším těžké vozy!

Jan. Však si sami z kupeckých vozů natočíme, to jinak ještě chutná!

Jaromír odchází. Heleně poděkuj, že tak tuze s vínem pospíchala!

Jan. Dnes mám hlavu prázdnou, kapsu prázdnou, ale zejtra už jináč bude! Tobě, Klárko, přinesu prstýnek a stužku do vlasů a při

tom snad uhlídám pana švakra, při světle se na něj podívám, jak mu sluší modré vousy.

Odejde s chlapcem.
Pausa.

5. výstup.

Klára, Helena.

Helena přiběhne vyjevená.

Klára dívá se na její ruce. Ježíši, sestro, to je krev!

Helena velmi zticha. Krev!

Klára. Ty neneseš džbánek? Tys upadla na schodech a ruce sobě pořezala!

Helena. Ne, to je jiná krev! To je krev těch žen, které neposlouchaly svého manžela a teď za trest leží zabité.

Klára. Heličko . . . prosím tě, povídej . . .

Helena. Klárko, já jsem byla tam!

Klára. Co? Kde?

Helena. Já jsem nebyla ve sklepě . . . já jsem šla, kam jsem jedině jít musila . . . já jsem otevřela poslední pokoj . . . víš . . . tam ležely zabité čtyry mladé ženy v kalužích krve, krev měly po bílých údech a po drahých šatech, po zdích a po kobercích, všude byla taky krev . . . a ony se na mne dívaly svýma kalnýma očima, které už o ničem nevědí. Sestro, proč je zabil? Co mu udělaly? Ohlídne se. A kde jsou bratři?

Klára. Odešli . . . Teď odešli!

Helena. Klárko . . . mně vypadl klíček z ruky . . . a místo, aby byl zlatý, je teď celý krvavý . . .

Klára. Tak ho umyj! Rychle ho umyj!

Helena. Myla jsem ho už, ale ta krev s něho nejde. Klárko, se mnou je konec, jsem ztracena . . .

Klára. Utecme k matce, dokud je čas!

Helena. Bláhová! Kdybys odjela za moře, všude tě najde jistě, jako smrt! Což pak je on člověk?

Klára. Utecme, sestro! Já tady nebudu spát!

Helena. Dětino — což nás, ženy, teď večer pustí stráž?

Klára. Já se bojím . . . utecme!

Helena. Tak si jdi, jestli chceš — ale já tady zůstanu! Dnes ráno, než odejel, políbil mne na ústa; teď večer, že by mi mohl ublížit? Víš ty, jaké byly ty ženy? Jest-li je miloval? Na svou duši a na Boha jsem zapomněla, tak jsem ho milovala . . . a věrná jsem mu byla . . . jen poslušnost jsem porušila . . . Ale že bych měla odejít? že bych ho už neměla uvidět? . . . co taky teď . . ., co na mně už záleží . . .

(Opona dolů.)

III. jednání.

Obě sestry jsou na věži. Z velkého okna je viděti daleko do kraje, proužek hor na obzoru a velká oblaka. Je podzimní ráno, velmi krásné a velmi jasné — slunce svítí.

1. výstup.

Klára, Helena.

Helena stojí opřena u okna. Bože, že je zase ráno, a že slunce na tu trávu svítí! Taková noc je bez konce... Pořád jsem slyšela po schodech lehké kroky ... jako by se na mne chodily dívat ty čtyry mrtvé ... na tu, na kterou to teprve všecko čeká ...

Klára sedí schoulena na zemi a vzlyká jako dítě. Proč jsme tady jenom zůstaly? Proč?

Helena. Prosím tě, už neplač! Moje dobrá Klárko ... jenom to ne! Bratři si přijdou pro tebe, jsi taková mladá a hezká, vdáš se brzo ... budeš míti děti s červenými tvářemi, jenom neplač ... bratři přijdou, vždyť ti to včera slíbili!

Na schodech je slyšet kroky.

Obě se chytnou za ruce: Bratři!

Helena poslouchá chvíli. Ne, to nejsou dva ... to je můj manžel! Obě se tisknou k sobě.

2. výstup.

Předešlí, Modrovous.

Modrovous vstoupí s hrozivým klidem. Moje holubičky, co si tak šeptáte pospolu? Co tady tak vysoko na věži hledáte?

Helena. Obě ... celé jsi nás polekal! Až v sobotu ... jsem tě domů čekala ...

Modrovous. Jak už někdy! Měl jsem štěstí a pevnou ruku, jistou, pevnou ruku — a pospíchal jsem do náruči ke své ženě! Což — ty se z toho netěšíš?

Helena. Ano ... pane můj!

Modrovous. Vám sestrám bylo veselo? K Heleně. Proč mne nevítáš? Nepolíbíš? A nejdeš ke mně blíž? Ale nejdřív mně pověz — kde máš klíče? Helena mu podává svazek klíčů, který má za pasem. Proč není u ostatních zlatý klíček od posledního pokoje?

Helena. Zapomněla jsem jej ... dole, na stole ... ve své komnatě.

Modrovous. Nic nevadí — nic nevadí! Přineseš mi jej!

Helena jde pomalu ke dveřím.

Klára, která celou scénu stála vzadu u zdi, vzkřikne najednou. Nenechávej mne tady!

3. výstup.

Modrovous, Klára.

Modrovous zadrží Klárku. Čeho se tak lekáš? Koho? Což kdyby sem vešel zlý vetřelec nebo dva, třeba dva potulní rytíři, třeba dva bratři — což bych před nimi nedovedl ochránit děvčátko? Podívej, svlékne rukavici mám silnou ruku, ale vůli ještě silnější.

Klára zakryje si oči a pláče.

Modrovous. Proč pláčeš? Což bych pro nic ublížil bezbranné?

Klára. Tak mne pusťte přec!

Modrovous. Ukaž, hedbávným šátkem ti otřu řasy, visí na nich slzy jako těžké perly, a i ty ti sluší.

Klára. Ne, já nechci, nesahejte na mne!

Modrovous. Tak ukaž přec! Hezká ženská je jako hezký pták, každý se rád na ni podívá, pohraje si, pobaví k sobě a brzy nabaží.

Klára. Nechte mne! Tak se na mne nedívejte.

Modrovous odtáhne ruce Klárčiny s jejích očí klidnou silou, proti které není odporu. Vida, plakala's, a přece jsi jako broskev, — při mém meči! — jako broskev zrovna se stromu! Musím políbit ty oči, které plakaly ze strachu přede mnou!

Klára. Nechte mne, ještě nikdo mne nepolíbil!

Modrovous jako by neslyšel, políbí ji na oči.

Klárka. Ty můj Ježíši!

4. výstup.
Předešlí, Helena.

Helena stojí na prahu, klíče v ruce.

Modrovous jde rovnou k ní a vezme jí klíček z ruky. Kde se na něm vzala krev?

Helena. Nevím . . . ani už nevím . . .

Modrovous. Ty to nevíš? Ale za to to vím já! Byla's v zapovězeném pokoji — velmi dobře, krásná paní! Půjdeš tam tedy ještě jednou se mnou, uvidíš všecko zas, co jsi už viděla, a dostane se ti místa podle těch, které jsi taky už viděla!

Helena. Můj manžele, tam ne! Slituj se, provinila jsem se před tebou . . . ale tam ne!

Modrovous. Sama's tam chtěla! Dobře jsi věděla, že za těmi posledními dveřmi na tebe číhá smrt!

Helena. Tak se slituj přece nade mnou, ubohou . . . Je mně dvacet let! Věrna jsem ti byla a milovala jsem tě tak, že — že jsem ani neměla vůle jiné, než co ty jsi chtěl.

Modrovous. To všecko vím!

Helena. Abys mne nechal na živu, o to tě už prosit nebudu, ale jen mně popřej ještě, abych se pomodlila k Panné Marii naposled . . . aby mně odpustila . . .

Modrovous. Žádné jsem ještě v ničem nepovolil, ale žádná také nebyla před smrtí tak spanilá, tak bledá jako slonová kost. A za to ti tedy dávám tu chvíli na to tvoje modlení, ale nic víc, to si pamatuj! Odejde.

5. výstup.
Helena, Klára.

Helena pořád ještě klečí. Klárko, milá sestro, podívej se z okna . . . nic nevidíš? Nejedou bratři?

Klára cloní si rukou oči a dívá se. Nevidím, než že slunce svítí a tráva se zelená!

Modrovous volá zvenčí. Pojď už dolů!

Helena k němu. Jen ještě chvíli! Ke Kláře. Sestro, sestřičko, ještě nic nevidíš?

Klára. Nevidím! Jen slunce svítí a tráva se zelená.

Modrovous. Pojď už dolů, nebo si přijdu sám pro tebe.

Helena k němu. Už jdu! K sestře. Ještě nikoho nevidíš?

Klára. Vidím! Velký oblak prachu na cestě.

Helena. Jsou to bratři?

Klára. Ach, běda! sestro, je to jenom stádo ovcí.

Modrovous poroučí zvenčí. Dolů, hned pojď dolů, ženo má!

Helena. Jen ještě chvíličku! K sestře. Sestro, sestřičko, ještě nikoho nevidíš?

Klára. Vidím, dva jezdce vidím — ale jsou ještě daleko, daleko.

Helena. Zamávej šátkem!

6. výstup.

Předešlí, Modrovous, Jan.

Modrovous vyrazí dveře. Marně pláčeš — musíš umřít! Chytne Helenu za ruku a smýkne jí ku předu jeviště.

Ve dveřích se objeví Jan.

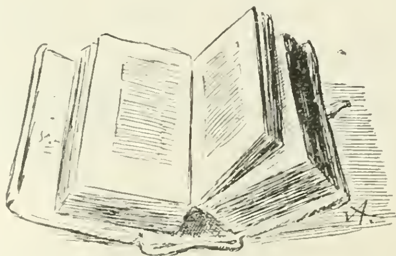
Klárka první ho vidí a vzkřikne. Jene!

Jan probodne Modrovousa ze zadu.

Modrovous. Potulný šermíř tě zachránil, fi! Neohlédne se, nevzdychne — a je mrtev.

Helena stojí ještě, jak ji pustil. Vím, že mnou pohrdal, když umíral . . . ne on, já jsem to měla být! Všecky ještě umřely, které ho milovaly, za to jenom umřely . . . a když jsem přece zůstala na živu, po tom všem není pro mne už radosti ve světě; je to zrovna tak, jako kdybych byla umřela.

(Opona dolů.)

K. Przerwa-Tetmajer:

Sluchové dojmy učitele z velikého domu s poznámkami.

Se souhlasem spisovatelovým z polštiny přeložil *Hakar.*

Drahý pane, přesvědčíte se, že je to milý, vzácný, moudrý a vznešený dům. Tam budete žíti jako v ráji. Moje sestřenka Elsa je nejrozumnější žena z celé Polsky, a její manžel, toť obraz pilného člověka; děti jsou obzvláště dobré a jemné. Velice mne těší, že vás tam vezu. Velice mne těší-í.

— — — — — — — — — — — — — —

Ano. Plujeme tedy, počasí je překrásné, člověk by jásal, sedím na palubě arciknížecí yachty a čtu knihu — zdá se mi, že něco od Bourgeta — nepamatuji se — v tom jde okolo arcikníže. Vzchopím se, vstanu —

„I pan hrabě okamžitě povstal?“

„Můj milý, nedovedu si představiti, jak bych mohl okamžitě nepovstat? To je již v krvi.“

— — — — — — — — — — — — — —

„To je přece podivné. Já když sedím, byť bych si i v předpokoji zdříml, byť bych i celý předešlý den dřel do úpadu, jakmile jde mimo pan hrabě nebo paní hraběnka, tu se okamžitě tak na nohy postavím, jako kdyby mne někdo šídlem bodl. To je již v krvi, pane stangret*.“

— — — — — — — — — — — — — —

„Odpustíte zajisté, pane, odpustíte, pane Nálesníku?“

„Kolesák, k službám, pane hrabě.“

„Ah, pardon! Zajisté, že odpustíte, u nás to chodí docela po domácku, skromně, skromně. K večeři míváme kyselé mlíčko se zemáky, chléb s máslem, knedlíčky a čaj. Vy jste snad v městě zvyk na něco lepšího, ale my zde na vsi — —“

„Jsem také ze vsi, pane hrabě.“

„Jméno na to ukazuje: Polesák.“

„Kolesík, Frido.“

„Ah, pardon, máš pravdu, Elso, pan Kolesík. Ubohý Fomio, po svém návratu od nás z Tatarova nemůže se u tety Pavly ani dojíst.“

* vrchnostenský kočí.

„Frido, nechceš snad panu Palasíkovi říci, že Fomio jí jen u tety Pavly.“

„No tož, Frida přece ví, že se stravuji v klubě-ě.“

„Ah, pardon, máš pravdu, Elso. Co je tam nového u vás, ve velikém světě, v stolici? Stará Aurora se ještě stále plahočí po dobročinných koncertech?“

„Žertuješ, můj drahý, kněžna Aurora má ještě čarovný hlas a sama jest ještě svůdnou ženou.“

„A to „ještě“ to již má okolo dvacetipěti let.“

„Frido!“

„Ale, ale, Elso, Frida vždy po polsku žertuje, ha, ha ha!“

„Panu Kališníkovi nechutnají knedlíky se slaninou? Já knedlíky se slaninou nesmírně rád.“

„Pan Tomašík není snad na slaninu zvyklý, co pak u vás jídají?“

„Božské, božské. Pavle! prosím ještě-ě.“

„Pavle, čaj do palmárny!* Dobrou noc, pane Pavlíku!“

„Dobrou noc, pane Klobasíku!“

— — — — — — — — — — — — — —

„Y, y, y!“

„Joško, proč pláčeš?“

„Řekněte, pane Pavle, sám —, kdyby mi mladý pan hrabě dal jednu —, ale mladý pan hrabě mne kopl jako psa! Y, y, y!“

— — — — — — — — — — — — — —

„Jak to? Štěpánové byli předevčírem u arciknížete?“

„Ano, byli . . .“

„I Mita*?“*

„Ano!“

„A nás nezvali!“

„Můj drahý, v tom jsou asi nějaké intriky! To musíme prozkoumat! Zvou Štěpány, zvou Mitu, a nás ne? Neboť, kdyby byla společnost odlišována —! Ale na předešlém obědě byli jsme i my i oni. To zas budou jistě nějaké pletichy v tom, povídám ti!“

„A čerta, tam pletichy. Nelíbili jsme se asi, tak tomu bude. Nadýmala jsi se.“

„A ty's se klaněl jako pachtýř!“

„Ale hůře bude, nepozvou-li nás na ples o jmeninách arcikněžny Alžběty!“

„To je nemožné!“

„Proč nemožné?“

„Copak my jsme něco horšího než Štěpánové, kteří jistě budou?“

„No, okresní maršálek**, člen panské sněmovny, zemský poslanec — —“

„A vidíš, vidíš! Vždycky jsem ti říkala! Ničím nechceš býti, sedíš na vsi, jen psy, koně, hospodářství! Vidíš! Nemáš žádného

* besídka s palmami
** Mečislava.
*** předseda okresní rady.

významu, nejsi ničím, v tvém věku, s tvým majetkem, s tvým jménem! Jsi trouba, trouba, trouba do baršče*, trouba, trouba!"

„Jsem troubou, nebo nejsem, to již tak Pán Bůh dal. Nebudeš se protiviti jeho vůli, Elso, že?"

„Jsi nesnesitelný, hlupák! No, Mita bude jistě na ples pozvána, hlavu sázím!"

„Ovšem! Kdo je z domu —"

„No, mohl jsi se i ty s ní oženit, neprosila jsem se tě!"

„Elso! — —"

„Nevyrovnám-li se jí původem, přece jsem v každém případě hraběnkou Karabáčovou."

„Vždyť vím, vím, Elso."

„Nepozvali-li nás včera na oběd a nepozvou-li nás na ples, bude to jistojistě jen vinou tvého chování."

„Vždyť dobře, dobře — —"

„Kdybys nebyl nullou, to by tě jistě vždycky na zámek pozvali a s tebou i mne, byť bych byla jen hraběnkou."

„Vždyť je dobře, dobře, Elso!"

„Avšak tím, nepozvou-li nás, staneme se zde nemožnými."

„Co na tom, sestoupíme mezi nižší šlechtu."

„To si ty sestup, líbí-li se ti, ale ne já a mé děti!"

„Ovšem, jistě, jistě. Každý ví —"

„Uzavřel jsi mesallianci?"

„Ale Bůh uchovej, Bůh uchovej!"

„Co to mělo tedy znamenat?"

„Co, co mělo znamenat?"

„Cokolvěk. Nepozvou-li nás k arcikníželi, jsme kompromitováni! Nezbude nám nic jiného, než prodat Tatarov a vystěhovat se."

„Hm — — myslíš, že až k tomu dojde? . . ."

„Pšakrev! Pšakrev! Pšakrev!"

— — — — — — — — — — — — — —

„Prosím vás, pane, bez polského pravopisu je možno žít. Adam, chvála Bohu, nemusí být bakalářem (učitelem), a francouzsky píše již teď téměř bez chyby. Prosím vás, abyste ho netrápil malichernostmi."

— — — — — — — — — — — — — —

„Napsal jsem Bohuslavovi, aby se mi nemíchal do žádných listopadových slavností, průvodu na Třetího Května*, ani do žádných podobných národně gymnasijních hloupostí. Nařídil jsem mu rovněž, aby se vyhýbal všelikému podávání ruky tak zvaným kollegům — tak jsem mu napsal — s výjimkou těch, jichž rodiny zná.

— — — — — — — — — — — — — —

„Tak jsem se rozzlobil, Frido, že hrůza!"

„Co se zase stalo?"

„Přišly mi z pošty noviny. Opět nás napadli, a dokonce v listě celkem slušném!"

---

* polské národní jídlo — kyselá polévka, jsi trouba do baršče = nejsi k ničemu.

** památka polské konstituce, zavedené v Polsku před rozdělením říše.

„Proč pak?“

„Než jsem odejel k vám, mluvil jsem s Augustem. Říká: „Zase budou na mne ukazovat, že jsem koupil statky v Uhrách, a ne na Slezsku. Vždyť já vím, že ředitel arciknížecí komory si nepřeje, aby někdo z nás kupoval na Slezsku. Co jsem měl dělati s penězi? Měl jsem je vyhodit oknem? Nebudu se přece pro něčí hloupé křiky vydávati v nebezpečenství. No, přiznej sám, Frido, že je to těžko, když si toho ředitel nepřeje. A při tom ty mělké mozky nemohou porozumět, že když si toho ředitel nepřeje, nepřejí si toho ani výše. Slezsko je ztraceno, to je marné. Neříkám, my Poláci, ale Rakousko má rovněž svá práva a státní záměry. A když jednou někomu již náleží-í...“

„Zcela přirozeno! Když jsme se jednou dostali v moc Rakousku, jsme občany rakouskými a basta. Mně je ostatně vše jedno! Jen když mám dobrého souseda, ať je to Němec, Polák, Žid anebo Turek! Ať je, u všech čertů, jaký chce! Co mně po tom! Nemohu pochopiti, Fomio, jenom tebe, že si těmi různými časopisy kazíš krev. List má člověk číst jen takový, aby se zdálo, když ti jej komorník ráno přinese, že's jej sám zredigoval.“

„No, a co ty si předplácíš, Frido?“

„Lvovský „Přehled“.“*

„Víš, Frido, dostaneme Vláďu za hejtmana.“

„Skutečně? Víš to jistě?“

„Mám dokonce i dopis místodržícího u sebe. Hleď: „Pošlu vám Vláďu, jak sis přál. Bude trochu nespokojenosti, poněvadž předchůdce se nenadál tak náhlého a bezdůvodného přesazení. Vláďa je energický chlapík. Ten si bude vědět rady s vašimi příliš samosprávnými sedláky...“

„Nu, ale jak to? Ty okresní maršálek, autonomista — co tomu řeknou?“

„Nic neřeknou. Těžko věru, ne každý může býti místodržitelem, ale od okresního maršálka k místodržícímu jen jeden krok.“

„Počítáš s tím, Štěpáne?“

„Proč bych seděl, u ďasa, v hloupém okresním zastupitelstvu s tou okolní holotou a se sedláky? Tudy právě vede cesta! Mám již té autonomie až po uši! Lecjaká obec má k ruce četníky — a co já?...“

— — — — — — — — — — — — — —

„Pane Stryguleviči, o šesté hodině ráno vyjedete z domu, večer budete ve Vídni, za večer tam všechno pořídíte, ráno budete v Berlíně, večer odjedete, ráno budete v Krakově, prosím, abyste šel všude, kam je zapotřebí, v noci vyjedete, dnes je pondělí — prosím, abyste byl ve čtvrtek v Tatarově nazpět.“

„Dobře, pane hrabě, jen kdy budu spát?“

„Prosím, pane, bere-li někdo sedm tisíc zlatých ročně, může spáti ve vlaku.“

— — — — — — — — — — — — — —

„Jásejte, pane!“

* bezbarvý časopis.

„Proč? Co se stalo?“
„Ocelorytiny!“
„Co?“
„Rem-brandt!“
„Rem-brandt?“
„Rem-brandt! A představte si, pane, kde jsem ho nalezl?! Visel v jídelně u krbu! Vcházím, káži si očistit boty — dívám se — no! Co?“
„Skutečně — jestli — —“
„Co? V Tatarově Rem-brandt! To jest zvěst, co? Evropa zkoprní! Stačí se podívat! Co-o?“

— — — — — — — — — — — — — —

„Frido, Frido! Rem-brandt v Tatarově! Evropa zkoprní! Já myslím, že arcikníže přijede!“
„A když si jej rozkáže poslat?“
„Ah, ty černý proroku! Zlatý Fomio, k nezaplacení! Víš, on nic nemá, půjč mu nějaké dva hloupé tisíce korun.“
„Půjč?“
„O to snad nejde! Přece to má cenu mnoha tisíc millionů! Díky Bohu, prodávat to nepotřebuješ. Štěpánová pukne!“
„Evropa zkoprní, Štěpánová pukne.“
„Uvidíš, že arcikníže přijede!“
„Elso, je-li to jen skutečně Rembrandt?“
„No, jak pak ne, když to tvrdí takový znalec jako Fomio!“
„Ale vidíš, že to u nás již od nepamětných časů visí.“
„A sami zevlouni se na to dívali! Považ jen! Rembrandt v Tatarově! Ah! Arcikníže jistě přijede! . . .“

— — — — — — — — — — — — — —

. . . Hm, h . . . ne Rembrandt . . . Hm . . . uff! Natáhnu se . . . Hm . . . Fomio — dostal's tisíc zlatých . . . A jak pěkně to připravili . . . Na který as nový obraz některého z těch žebráckých malířů, když byl takový poklad nalezen . . . Hm . . . Fomio, drž se . . . Za krbem v jídelně visel . . . Rembrandt! Jsem zvědav, zda ten Kolesák, nebo jak se jmenuje, věřil? . . . Hm . . . Ale já zde mručím sám k sobě, a on snad nespí . . . Hm, ale to hovado, ten Frida i ta Elsa . . . Uff! . . Fomio, tisíc zlatých se nenajde na cestě . . . Ah! Kdyby to viděl můj otec, který měl jedenáct millionů tolarů . . . Neměl je probit, starý hejsek . . . Hm . . . Uff . . .! Dobrou noc, Fomio . . . Nový frak . . . jehlice . . . s perlou . . . on . . .

— — — — — — — — — — — — — —

Eh, Fomio, tys idealista, nepraktický člověk, Schöngeist! Čerta mně na tom záleží, kdo nad námi, jen kdyby daně nebyly tak veliké a když máme svá stará privilegia před luzou uchráněna. Tak jsem vždy myslil, a tak, dá Bůh, i děti vychovám.

— — — — — — — — — — — — — —

„Pravda? Milé překvapení?“

— — — — — — — — — — — — — —

„To je statný chlapík ten domácí učitel.“

„Ale!“
„Tváříš se, Rézo, jako bys o tom již něco věděla.“
„Snad si nemyslíš, že budu ztráceti čas?“
„Jak jsi to zařídila?“
„Vyšla jsem v noci oknem na balkon a oknem tam. Zastihl mne.“
„A?“
„Stavěl se hloupým, ležela jsem (vysvlečena) v nedbalkách a kouřila jsem cigaretu.“
„No, a co? co?“
„Počkej — jak dlouho zde budeš, Alo?“
„Do příští soboty.“
„Počkej! Já musím býti ve čtvrtek ve Vídni — mám rendezvous s Gotfridem Polen-Holen — — no, to budeš míti čas i ty. Jen jestli ti z něho něco nechám. Ale! Proč pak jsi sem přivezla děti?“
„Kdo to mohl vědět?“
„Já s sebou nikdy nikam dětí neberu. K čemu? Člověk musí býti vždycky přichystán. Znáš mou historku z hôtelu Bristol v Ženevě?“
„Vypravovala's mi.“
„Pěkně bych byla s dětmi vypadala! Ah! To byl krásný hoch ten turkos! * Dvacet pět let, mladý, ale již ne hloupý, ah! Tři týdny jsem myslila, že ze mne třísky poletí! A propos — znala's kapitána „Junony“, Holanďana van de Berga?“
„Toho blondýna?“
„S očima jako pivo.“
„S červenou skvrnkou nad levým okem?“
„Ano, ano, ano!“
„S černým znamením na kotníku, velmi originelním?“
„Ano!“
„Báječné!“
„To byl chlapík! Co? Ale kdy's se s ním setkala?“
„Když — počkej — byla jsem tři léta s Antonim, potom Karel, přerušila jsem styky s Josefem Mohutným — jedenáct let tomu.“
„No, to právě rok po mně.“
„Vždycky mne předběhneš.“
„Ne vždy — Mohutného převzala jsem po tobě.“
„Škoda, že člověk stárne . . .“
„Dobře aspoň, že ne my samotni. I pávům na podzim pelichají chvosty . . .“
„A říkáš, že ten domácí učitel —? Ale jak jsi ty důvěryplná! Já posílám vždy napřed svou Fanku.“
„Vyzná se?“
„Jako zahradník v chřestu!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„E, můj milý, můžeme klidně spát. Ještě mnoho vody uplyne

* Domorodý alžírský voják, pěšák, mysli se vůbec statný chlapík.

než polská demokracie přestane považovati sama sebe za nezpůsobné děti."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Co ty, blbče, jsi sice bratranec, ale jak ti říkají? . . . jen řekni! A mně: jasně osvícený kníže!"

„Kníže, který se s psy líže!"

„Hrabě, který seno hrabe!"

„Chceš na hubu?"

„A ty?"

„Pane Kolesáku, Adam se Zdislavem se chtějí bíti po hubách!"

„Protože on mi říká: kníže, který se s psy líže!"

„A on mně: hrabě, který seno hrabe!"

„Drž hubu, ty prase!"

„Ty sám jsi prase!"

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Děti, pamatujte si — říká vám to dědeček Ludvík: třídní privileje jsou k tomu, abyste jich chránily."

„Vždycky, kdykoliv mluvím k mladému pokolení, jsem rozrušen."

„Zlaté jsou úvahy strýcovy!"

„Milý strýc je skutečný patriarcha!"

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Hleď! Viktor Paskuděvský prodal Paskuděvo kolonisační komisi."

„Když tím vyzískal. —"

„O to nic! Ale zde — v tom Fomiově listě mu strašně spílají. Nadávají mu prodavačů a zrádců. Rodina se ho odřekla!"

„Poněvadž to byl odedávna hloupý člověk! Kdo to tak dělá? To se prodává na oko jakoby nějakému panu Kubalskému nebo Fubalskému, a od toho pana Kubalského nebo Fubalského kupuje na oko teprve kolonisační komise. Je sám vinen."

„Můj drahý, — ale to je přes to vždy velmi nehezké."

„Milá Elso — to je boj s větrníky. Deset let později, deset let dříve. Poznaňsko je už i tak ztraceno. Ostatně, prosím tě, nemají Němci pravdu? Vlastní zájem nade vše. A ty drsné a hloupé vlastenecké nářky — sesměšňujeme se jenom. Když už někdo měl tu psí smůlu, že se narodil Polákem, ať si zacpe uši a tiše sedí. Od nás nic není slyšet, jenom samé nářky a žaloby. Kdyby takový Josef neprohrál několik millionů ve Vídni, kdyby takový Mikuláš neměl v Paříži paláce, kníže Adam nebyl příbuzným Orleanů, a kdyby „Intrikán" nebyl přijal předsednictví rakouských dostihů: myslili by, že u nás jsou jen sami křiklouni. — A kolik dostal Paskuděvský za své pozemky?"

„Šest milionů marek."

„No, to aspoň bude cizina vědět, že pánové polští mají ještě co prodat. I to má cenu."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Já, pane strýče, vždycky říkám svým chlapcům: Držte se dvorní kliky a nadstavujte nos tam, odkud věje vítr. Poláci ve Vídni v lásce

— dobře; Poláci v nelásce — také dobře, hleďte jen, abyste vy v lásce zůstali. Trůn potřebuje nás, ale my trůnu ještě více.“

„Dobře, velmi dobře! A co s nimi zamýšlíš, drahý Frido?“

„Majetku nebudu dělit, Zikmund, nejstarší, dostane celé panství Tatarovské i Balvanovščiznu. Adama a Bohuslava dám k vojsku. Bohuš jest již v Tereziann, Adam půjde příštím rokem. Považuji to vzhledem ke dvoru prostě za svou vlasteneckou povinnost.“

„A kam? Bezpochyby že k hulánům?“

„Ne, půjde-li to, tak k nějakému českému nebo rakouskému dragounskému pluku. Mají-li vejít ve styky, ať vejdou s nejpřednější šlechtou — s Lichtenštejny, se Schwarzenbergy, s Lobkovici, s Auerspergy a ostatními.“

„Ostatně, pane strýče, prý mají nahoře dragouny raději.“

„A kdo ví, co se ještě stane. Hoši hezcí, zdraví — kariera se nedělá jen pomocí koně a šavle... Člověk musí vůbec dobře jezdit...“

„Frido, prosím tě.“

„Ha ha ha!“

„Což tak nejeden...?“

„Fi, Frido!“

„Ať tedy i moji chlapci zkoušejí — snad se jim podaří.“

„Frido, prosím tě!“

„Ona se stydí před strýcem! Ale mateřská pýcha by zajásala, co? Kdyby tak cronique scandaleuse... Co se týče Zikmunda, toho bych chtěl co nejdříve oženit, a to v Rakousku. Našemu domu chybí pokrevenství s rakouskými kruhy. Není nad rakouského šlechtice, jen co je pravda! Viď, Elso! Princesse, nebo comtesse Auersperg? Nějaká Hoyosovna, anebo Paarová? Že?“

„Ah, jak bych byla šťastnou!“

„No, a kariera hotová! V Amalii neskládám příliš mnoho naděje. Není hezká, nedám jí více než dvě stě tisíc věna. Bojím se dokonce, že uvázne někde u nějakého haličského hraběte.“

„Hm, hm...“

„Frida chodí v posledním čase z honu na hon a dostává tlustou kůži jako zeman.“

„S honu na hon, ale na děti, jak vidíš, strýče, nezapomínám.“

„Jsem statný, můj drahý, statný.“

„Mluví jako nějaký patriarcha...“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Služebník, pane hrabě!“

„Jak, pane Palašovský, pěkně jsem střelil, že?“

„Jako Diana, na mou duši, jako Diana!“

„Když jsem byl v Anglii na bažantech —“

„Byl's představen lordu Douglasovi.“

„Nebyl jsem vůbec „představen“, můj Frido, my jsme se poznali —“

„Jenže tys sobě zapamatoval jeho jméno, a on tvého ne.“

„Můj dra —“

„Lord Douglas — Vitold Marcian Kachnizadek z Velikých Obor Udenský. Hned si pomyslil: o! magnát z východní Haliče! Proč jste takový zasmušilý, pane Vědropojský?“
„K službám, pane hrabě!“
„Pane Vědropojský, co dělají kanci v Porytém?“
„Čekají na pana hraběte, čekají!“
„Nestříleli jste?“
„Bůh uchovej! Když nás ráčíte poctít svou návštěvou —“
„Bezpochyby že nadělali sedlákům škody?“
„Kvičela tam ta cháska —“
„Kdo? Sedláci, nebo kanci?“
„Hahaha! Na mou věru! Hahaha!“
„Když jsem byl v Anglii na bažantech —“
„Tak co, pane hrabě, tak co?“
„Seznámili jsme se s lordem Douglasem —“
„Co dále, pane hrabě, co dále?“
„Na zdraví hraběte Alfreda!“
„Ať žije nám! Ať žije nám! Ať žije nám!“
„Frido, proč zveš tu holotu? My —“
„Strašně míchaná společnost je dnes u Alfreda.“
„Pane barone, slyšíte?“
„Prosím, pane Udenský, kdybych já v Odřizemanech Popolských ukázal něco podobného arciknížeti, až přijede ke mně na paroháče —“
„Když jsem byl v Anglii pozván od lorda Hamiltona na bažanty —“
„Slyšel jsem. Musíme si říci „my“ — aneb ne „my“.
„Ano, to bychom si měli říci, pane barone, ...“
„Dovolíte, pane Udenský, abych se otázal arciknížecího hofmistra, markýza Hissenpologne, dovolí-li, abych vás pozval k příštímu honu? Velmi rád bych vás u sebe viděl — —“
„Děkuji vám upřímně, pane barone. Odřizemany nejsou nám tak cizí, neboť můj praděd, drtinský kastelán, býval nejednou u „blahé paměti“ Popolských.“
„Tak?“
„Tak, pane barone.“
„O čem to tak hovoříš, Vitolde, s tím Židem?“
„Ach!“
„O čem to tak hovoříte, pane barone, s hrabětem Vitoldem Udenským?“
„Eh!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Pomysli si, Frido, Strygulevičova se cítí uraženou, že její pozdrav neopětuji. Jaká pak známost? Manžel je v našich službách, a co mně je po ní? Mám ji snad ještě do zámku pozvat, ne?“
„Bezpochyby, on si asi také činí nároky, poněvadž jsem jej pozval na hon; prosím, ale se třtinou na koníčku. Nadháňku vedl. Vypravuje, že v Čechách, tam, kde byl, stál na stanovišti jako každý jiný.“

„Toulají se někde po barbarských krajinách a pak se vracejí nasáklí masonstvím*. Absolvoval sice rolnickou akademii, a ona ženské lyceum — ale nazývají se Strygulevičové a slouží u nás i basta.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„To mně již, moje drahá, nikdo nikdy nenamluví, že, když se modlím já a Strygulevičová, která jest dcerkou advokáta a vdala se za našeho plnomocníka, že by tam v nebi měly míti modlitby naše stejnou cenu. Ne, nikdy. Ostatně, prosím, ctihodný otče, zda nemám pravdu?“

„Paní hraběnko, Kristus Pán se sice narodil v stáji, ale pocházel z královského rodu. Na to se nesmí nikdy zapomenout.“

„A vidíš, vidíš! jezdíš kdesi po Pařížích a nasákneš masonstvím. Kristus Pán se nenarodil z rodu královského proto, aby se na to v nebi zapomnělo. Rovnosti není, nebylo a nebude! Pravda, otče?“

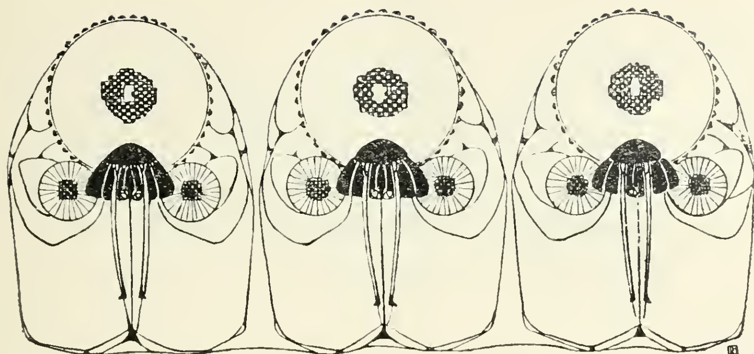
„Paní hraběnko, jest devět sborů andělských různé moci, jsou větší a menší svatí, ba ani apoštolé nebyli od Krista Pána stejně milováni.“

„A vidíš, vidíš! Máš převrácenou hlavu! (Pokračování.)

* Zednářstvím.

Majitel, vydavatel a redaktor VLADIMÍR S. ČECH. — Nákladem vlastním.
Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Josef V. Sládek:

Tři sonety.

MINULOST.

Svou minulost na šeré, pusté pláni
jsem v černé tůni zřel jak v zrcadle:
mladosti zahrad květy uvadlé,
let mužných ztráty, boj a odříkání.

A Stíny nořily se z tůně tmání,
mou ruku tiskly ruce vychladlé,
v mé oči zřely oči zapadlé,
vzlyk slyšel jsem a tiché vyčítání.

Nic, než ta hořkost! — Nelze stlumit slova,
jež bodlo? setřít slzy jediné,
jež pro mne tryskla? Nic se nezachová

než hlod a žel? — A nevrátí se znova
ni jeden úsměv z včerejšího dne? —
A mrazný vítr plání svistnul: — Ne.

—

EKLESIASTOVI.

Vše marnost! — boje, touhy, ústrk, sláva —
když přijde večer poutě žití perné,
vše do propasti tmavé, bezeměrné
jak ta, z níž vyšli jsme, se propadává.

Nám němé nebe ruky nepodává:
snad naše stesky jsou mu malicherné,
snad zasahuje v naše sudby černé,
jak, slepcům, nám se vidu nedostává.

Však druhy v sudbě zříme; jejich sten
je náš, jak s námi spiati pod jarmo:
s nimi, jak souzen, prožijme svůj den.

A trpícímu bratru slzu s lící
kdo setřel, pozved duši klesající,
dost učinil a nežil nadarmo.

—

Ó, NEDEJ MI SE ROUHAT . . .

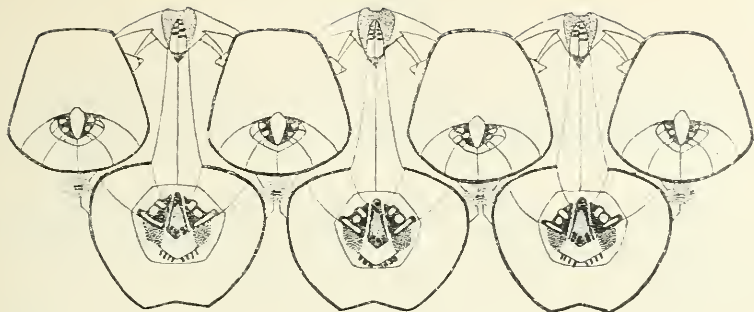
Ó, nedej mi se rouhat modlitbou; —
mé rty ať čisty jsou, když řeknu: „Pane!“
má duše plna; — i když němá skane
mi s lící, nepotřísni řízu Tvou.

Tak prostá buď, jak spiaty ruce jsou,
tak tichá, jako větřík listím vane,
tak velká, po bouři jak moře stane
a hledí v nebes širost hlubokou.

A jen mi nedej žitím s těmi jít,
kdož v slunci, mračnu s Tebou chtí se bít
a zasychrají věčna vidinou:

k těm postav mne, kdož těžký obal prachu,
jenž duši svírá, složí beze strachu
a radostně v Tvém klínu spočinou.

Bož. Viková Kunětická:

Vzpomínky.

Scéna lásky.

Milenec.
Milenka.
Hostinský.

Pokoj v zájezdním hostinci, blízko polí, lesů, uprostřed zahrad. Třešně kvetou. Okna pokoje jsou veliká, a jest jimi viděti do zahrady i do polí. V pokoji je, jak ve venkovských pokojích bývá, trochu všedního nábytku, určeného spíše k uschování než k používání. Na zdi visí šatstvo, kterého nikdo neobléká. Zrcadlo nad divanem. Uvadlý věnec se stuhou mezi dvěma barvotisky. Atd. Při otevření scény dává hostinský chvatně na stůl bílý ubrus a do vázy vkládá několik malých větviček kvetoucích třešní. Pak postaví vásu doprostřed stolu, jde ke dveřím a volá.

Hostinský. Jsou to oni?

Hlas dole. Jsou.

Hostinský. Tak ještě rychle sklenici čerstvé vody.

Hlas dole. Snad dvě —

Hostinský. Ne dvě. Pívali vždycky jen z jedné sklenice! Za chvíli podává kdosi na talíři sklenici vody, a hostinský ji přijme. Schystejte ještě chléb, máslo a sůl! Slyšíte?

Hlas venku. Ano! Ale oni už jsou zde.

Hostinský otevře dveře dokořán, sejme čepičku a vyčkává příchozí. Zdola je slyšeti hlas a brzo na to vejde Milenka a hned za ní Milenec.

Milenka podává hostinskému ruku. Pane hostinský!

Milenec zběžně si jej prohlédne. Nezměnil jste se.

Hostinský. Upřímně vás vítám. Myslili jsme, že jste zemřeli. I v novinách jsme o tom zprávy hledali.

Milenka. Proč v novinách?

Hostinský. Nu, přece jsme si spíše mohli mysliti, že jste zemřeli, nežli že jste se rozešli. A jen jedno z toho se mohlo stát, když jste zde tak dávno, tak dávno nebyli.

Milenka. Skutečně, pane hostinský. Jenom jedno z toho se mohlo stát.

Hostinský. Ale, na štěstí, vidím, že nestalo se ani to, ani ono. Nerozešli jste se, ani nezemřeli.

Milenec. Musili jsme vás tedy zraditi, když jsme sem nepřicházeli.

Hostinský s naivním úžasem. Na to jsem nikdy nepomyslil! Po celý čas, co jste bývali mými hostmi, a bylo to věru hezkých pár neděl, snažil jsem se, abyste byli u nás spokojeni. Proč byste mne zradili, když se vám zde vždycky líbilo?

Milenec. To už byste raději připustil i naši smrt i naše rozloučení.

Hostinský. Jsem opravdu v koncích.

Milenka prochází pokojem. Ale hlavní je, že se zde pranic, docela pranic nezměnilo. Kdybychom byli posledně odešli včera a ne před třemi léty, bylo by se nemohlo méně změniti. Vždyť i třešňové květy jsou na stole, jako byly posledně.

Hostinský. Ano! Ano! Je to náhoda! Tenkráte také kvetly třešně, milostivá.

Milenec. I vy jste tak přátelský a úslužný, jako jste býval.

Milenka. Také váš pes nás poznal. Nastavil hlavu, abychom ho pohladili.

Hostinský. A to je co říci! Přejde zde — jako v každém zájezdním hostinci — spousta lidí.

Milenka. Vešel také někdo cizí do tohoto pokoje?

Hostinský. Hosté jako jste vy, nikoliv. Kdo by hledal náš pokoj, když v Praze může dostat se vším pohodlím. My sami přijdeme sem jen málokdy. Spíme i zůstáváme dole.

Milenka. Tedy vlastně nalezneme zde ještě svůj dech —

Hostinský. To jistě.

Milenka. Opravdu?

Hostinský. V těch třech létech nikdo zde nebyl. Jen sestra v tom čase zemřela, a odnesli jsme ji sem, než měla pohřeb. Ale mrtvá, už se ani nehýbala, ani nedýchala.

Milenka. Ta mladá, krásná dívka zemřela?

Hostinský smutně. Ano, milostivá.

Milenec. A co se jí stalo? Vždyť zpívala neustále jako skřivan nad polem.

Hostinský. Dostala se koním pod kopyta. Hrudník jí pošlapali, a pak skoro dvě léta ležela, než posledně vydechla. I ona často na vás vzpomínala.

Milenec. To je ovšem smutná novina.

Hostinský. Nu, my jsme to již přežili. Viděli jsme, jak zvolna dohasíná, a když zhasla, nikoho už to ani nepřekvapilo.

Milenka. A pod kopyta koním, povídáte?

Hostinský. Ano. Vezli žito. Bylo to o žních. Lekli se čehosi, vzepiali se a strhli ji pod sebe. Šla právě okolo. Trvalo to jen chvili, ale už se nevzpamatovala. Dostala ránu přímo k srdci.

Milenec. Kolik jí bylo let, když zemřela?

Hostinský. Osmnáct.

Milenka. Pohádka života.

Hostinský. A to je tedy to jediné, co se u nás změnilo. Že už ubohá nezpívá. Smávala se vždycky jako dítě všemu, přes příkopy skákala, za stromy se schovávala.

Milenec. A do vlasu si vplétala květiny.

Hostinský. Ano. Dobře se na ni pamatujete. Milovala květiny.

Milenka. Už tedy nezpívá . . . Zamlčení.

Hostinský mění hovor. Ale což . . .! Hlavní je, že vás ještě jednou srdečně vítám. Víte, že jaktěživ jsem se neptal, kdo jste a odkud přicházíte, ale to mi můžete věřit, že když jste nepřišli první středu, pak druhou, třetí, padesátou — co bych to zapíral? bylo zde po vás tak smutno, jako po mrtvé. A když jsem vás dnes s půdy uviděl od lesa přicházet, letěl jsem jako blázen ženě to oznámit. A ona jen řekla „chvála bohu". Myslila-li tím, že jste dosud živi, anebo že jdete zase spolu, to nevím.

Milenec ukončuje hovor. Nejspíše, že přicházíme zase spolu, pane hostinský.

Hostinský. Mám tedy přinést chléb a máslo?

Milenec. Jako obyčejně.

Hostinský radostně. Tak jako obyčejně!

Milenka. Na květovaných talířích!

Hostinský. K službám, milostivá. Odejde.

Mlčení.

Milenec tiše. Proč jsme mluvili tak všedně, Ignoto?

Milenka. . . . Nevím. Mluvili jsme opravdu všedně.

Milenec. Je to ku podivu, jak jsme se mohli tak navzájem snížiti.

Milenka. Je to jen tím, že nás již očekával. Kdybychom byli vešli nepozorováni, byli bychom tohoto zklamání ušetřeni.

Milenec. Ale on nás vždycky očekával také jako dnes. Nemohlo být jinak.

Milenka. Jenže nikdy nevcházeli jsme sem tak tiše a tak dychtivě. Proto zde neměl být.

Milenec. Odlož zatím, Ignoto. Neviděl jsem tě dosud v tomto kloboučku. Připadáš mi cizí.

Milenka. Také šaty jsi na mně dosud neviděl.

Milenec. Ovšem — — — kdo všecko se mohl na tebe v nich dívat, zatím co jsem nevěděl, že chodíš mezi cizími lidmi v moderní nové toilletě.

Milenka. Ó, to jsi jistě věděl. Proč o tom mluvíš?

Milenec měkce. Odlož tedy ten ohyzdný klobouk, který na tobě celý svět viděl, jen já ne, Ignoto —!

Milenka. Jsi nespravedliv, jako jsi vždycky býval. Odloží klobouk.

Milenec hledí na ni tiše. Teď jsi to ty. — — — Nezměnila jsi se, Ignoto.

Milenka. Češu se jako dřív. Nemohla jsem se odvážiti změnit účes, který jsi tak miloval.

Milenec. A máš dosud krásné oči a krásné, červené rty, Ignoto.

M i l e n k a. Plakávala jsem často a rty jsem si v bolesti hryzla.
M i l e n e c. Nezmiňujme se o svých bolestech. Připustíme-li, aby za námi sem vešla ta tři léta, ošidíme sami sebe.
M i l e n k a. Dovedeme to?
M i l e n e c. Aspoň se o to pokusme.
M i l e n k a. Chceš ještě něco říci?
M i l e n e c. Ano.
M i l e n k a. A co, má lásko?
M i l e n e c. Miluji tě, Ignoto — Hostinský klepe na dveře. Volno!
H o s t i n s k ý přináší máslo a chléb. Nevyrušuji?
M i l e n e c. Ne.
H o s t i n s k ý upravuje vše na stůl. Nepamatuji tak krásný květen, jako máme letos. Loni i předloni pršelo, až všecky květy na stromech umokly. Opadávaly a žloutly před očima.
M i l e n e c. Básníte, pane hostinský!
H o s t i n s k ý. Bylo to opravdu zvláštní, že třešně kvetly v dešti, když jste nepřicházeli. Krůpěje s nich padaly jak slzy.
M i l e n e c. Nemyslíte, že Ignota poněkud zbledla za ten čas?
H o s t i n s k ý dívá se na milenku. Ne, pane. Nemyslím.
M i l e n e c. Tedy není na ní vidět, že jsme se tři léta spolu nespatřili?
H o s t i n s k ý. Jakže? — — Tři — léta — pane?
M i l e n e c. Či myslíte opravdu, že jsme vás zradili?
H o s t i n s k ý. To si raději myslím, že jste mne zradili.
M i l e n e c. Mýlíte se, pane hostinský! Vážíme si příliš vaší ochoty. Ale tři léta jsme se neviděli.
H o s t i n s k ý. Milostivá byla na cestách?
M i l e n e c. Ne. Nemohla by cestovat beze mne.
H o s t i n s k ý. Či snad byl jste vy, pane, na cestách?
M i l e n e c. Ani já bych nedovedl bez ní cestovat.
H o s t i n s k ý. Pak tomu vůbec nerozumím. Zamlčení.
M i l e n k a. Máslo je čerstvě tlučené?
H o s t i n s k ý. Jako obyčejně, milostivá!
M i l e n k a. A chléb?
H o s t i n s k ý. Čerstvě pečený, také jako obyčejně.
M i l e n e c. Ale to se stalo jistě náhodou. Nemohl jste přece si mysliti, že přijdeme.
H o s t i n s k ý. Není to náhodou. Máme tak krásné jaro letos, že jsem povídal včera ženě: Stluc máslo a upec chléb. Není možná, aby nepřišli. Nepřijdou-li, jsou mrtvi. Už je ani jaro nevzbudí. —
M i l e n e c. To jste si myslil?
H o s t i n s k ý. Na mou čest. —
M i l e n k a. To bylo od vás velice laskavé.
M i l e n e c. Těšíme se na váš chléb i na vaše máslo. Zvláště když jste je skutečně pro nás připravil.
M i l e n k a bere krajíček chleba a ukrojí másla. Připravím krajíčky.
H o s t i n s k ý. A kdybyste si něčeho přáli, zavolejte. Budu, jako vždycky, na lavičce před domem.

Milenka. Máslo je orosené a voní. Líbám za ně vaši ženu.
Hostinský. Vyřídím jí to. Odejde.

Mlčení.

Milenec. Co tě napadlo, Ignoto, že jsi přišla právě dnes na ostrov?
Milenka. A ty?
Milenec. Jistě je důležitější, že jsi ty přišla.
Milenka. Proč?
Milenec. Protože jsem tam byl několikrát, a tys tam nebyla.
Milenka. Ale lhát si nebudeme, že ne?
Milenec. Tedy ne. Lhát si nebudem. Zamlčení.
Milenka. Budeš opravdu ten chléb jíst?
Milenec. Ne.
Milenka odloží chléb, nůž i máslo.
Milenec. Řekni mi aspoň, že jsi mne na ostrově hledala.
Milenka. Ani krutí k sobě nebudem.
Milenec. Ani krutí k sobě tedy nebudem.
Milenka zacloní si rukama tvář. Odpusť. Oči se mně skutečně zalévají slzami. Přišly zcela neočekávaně.
Milenec náhle drsně. Jen se vyplač, Ignoto. Čekal jsem, že budeš plakati, až přijde vhodná chvíle.
Milenka otírá si oči. Nechci ti opravdu pranic vyčítat.
Milenec. Ještě i to, Ignoto!
Milenka. Snězme přece sousto chleba, prosím tě.
Milenec. Podej mi krajíček.
Milenka. Ten?
Milenec. To je lhostejné. Všech jsi se dotkla, Ignoto! Bere od ní chléb. Třese se ti ruka. Víš o tom?
Milenka. Nedotýkej se mne ještě. Jsem opravdu rozechvěna.
Milenec. Ty nebudeš jíst?
Milenka. Nemohu. Milenec odloží také chléb.
Milenec. Vypravuj tedy něco. Máš dosud tak sladký hlas, Ignoto, že bych mu jako hudbě naslouchal.
Milenka. Když jsme tenkrát odsud odcházeli, řekla jsem dole u dveří: ‚Tak mně to připadá, že se už neuvidíme.‘
Milenec. Musíš právě o tom povídat?
Milenka. A tys odpověděl: ‚Leda bych zemřel.‘
Milenec. A neměl jsem pravdu?
Milenka. Ale po jakých dnech, jakých měsících, jakých — letech!
Milenec. Miluješ mne snad méně než dřív?
Milenka jí chléb. Od té doby jsem neokusila chleba s máslem. Bála jsem se vzpomínek.
Milenec. Dej mně ručičku! Ignota podá mu ruku. Tak. A teď mi povídej, jak jsi mně zcela a nikdy nerozuměla, a jak jsi mne zcela a nikdy nemilovala.
Milenka se usměje.
Milenec. Ach, nikdy se nedozvíš, jak jsi krásná, když se takto usměješ! — To je tvé neštěstí, Ignoto! Oči ti zahoří jako dítěti, a rty

se pootevrou, jako by z nich mohl vyvolený život jít! — — Smutně. Jdi, Ignoto! Kdo tě viděl ještě se usmívat mimo mne?

Milenka. Na rozích ulic jsem se usmívala. Což jsi mne neviděl?

Milenec zklamán. Víš, že tě nemám rád tragickou. Jí chléb.

Milenka vstane. Otevru okna. Zapomněla jsem okna otevřít. Proto je zde tak dusno.

Milenec. Otevři, Ignoto!

Milenka otevírá obě okna dokořán. Z venku proudí do pokoje vůně kvetoucích třešní; modrá obloha visí nad krajinou, sluncem zalitou. Ó! Vydechne.

Milenec vstává též. Skutečně? Přistupuje k ní. Připravili jsme se o několik minut jarní rozkoše.

Milenka. A hleď! Ten oblak má tvar ptáka jako posledně.

Milenec. Vše je jako posledně, Ignoto, jen tvé šaty jsou mdlé, a posledně byly svěže růžové. Stůj chvíli — jak stojíš. Prosím, stůj tak chvíli! — — — Tak dávno jsem tě neviděl! Nevěříš, že dvacet čtyři hodin je někdy věčností? Představ si, že jsem tě čtyřiadvacet hodin neviděl, ty zločinná. — Proč jsem tě neviděl tak dlouho, když jsem tě potřeboval jako vzduchu a jako světla potřebuji.

Milenka. Kolikrát jsi mne tedy hledal na ostrově?

Milenec. Ty víš, že ani jednou, Ignoto. Což bych byl mohl býti živ, kdybych tě tam byl nenašel?

Milenka. A — dnes?

Milenec. Dnes jsem věděl, že přijdeš, protože jsi tak marnivá jako třešňové květy. Chceš, aby tě slunce líbalo. Postaví se proti ní, zády opíraje se o stěnu.

Milenka. A proč jsi chtěl prve vědět, zdali jsem tě zde hledala?

Milenec. Protože bych byl tak rád slyšel, jak se namáháš dokázat, že mne ještě miluješ.

Milenka. Ty!

Milenec zmaten. Ne — už nic neříkej. Jsem bezbranný proti tvým očím, Ignoto. Zamlčení.

Milenka chvějícími se rty. Tiše. Proč jsi mne opustil? — — Proč — jsi — mne — opustil?

Milenec nutí se do nedbalého tónu. Nu, tak, Ignoto, věř, nebylo vyhnutí. — A neměl jsem odvahy dáti tomu tragický výraz. To je to celé. Jinak bychom byli oba to líp snášeli. Jenom tragický výraz tomu chyběl — Ignoto. Nic jiného.

Milenka. Matka naléhala?

Milenec. Nenaléhala. Ale tak to bylo, jako když se náhle ocitnu v slepé uličce. Odpusť té triviálnosti.

Milenka. Vím. Všecko bylo důležitější, než tvá láska ke mně.

Milenec. Ano, Ignoto. — Skutečně. — Je někdy život tak hrozně hloupý. Všecko je důležitější, než má láska k Ignotě.

Milenka tiše. Strašně jsem trpěla.

Milenec něžně. Jak asi? — Jako pták, jemuž nožičku utrhli, a on pak jen lítá a nikdy nechodí po zemi?

Milenka. Byly noci i dny, kdy jsem šílela. Musili mne hlídat, abych si na život nesáhla.

Milenec. Nechtěla bys mi říci, kdo tě hlídal, Ignoto?

Milenka. Neřeknu.

Milenec. Nežertuji. Považ, že tě viděl tak, jak jsem já tě nikdy neviděl. Krásnější, bolestnější, žádostivější a odevzdanější. Kolik slov jsi pronesla pro něho a ne pro mne, a hlasem, který byl zbaven všech ohledů. — Měla jsi ruce i rty žhavé, a když jsi vydechla, spalovala jsi toho, kdo byl u tebe, Ignoto. — A při tom slyšel slova nejprudší lásky a největšího toužení. Nedovedeš se zapřít, Ignoto. Zamlčení. Kdo tě tedy hlídal, Ignoto, abys k vůli mně si na život nesáhla, a k vůli němu abys živa byla?

Milenka. Jak jsi krutý! — Jak dovedeš být krutý!

Milenec. Nuže, povídej mně, co jsi myslila, když tak *náhodou* jsme se potkali a tak beze slova šli vedle sebe až sem. Víš, že jsme šli beze slova půl druhé hodiny, a že jsi ty první řekla, se strašně všedním přízvukem: ‚pane hostinský‘? Neřekla jsi mně: ‚má lásko‘, jak jsem mohl očekávat, ale řekla jsi cizímu člověku: ‚pane hostinský‘. Po dlouhém našem mlčení. Jak vlastně dlouho trvalo? Půl druhé hodiny? Anebo tři léta? — Víš o tom, Ignoto?

Milenka shýbne se a chce mu ruku políbit.

Milenec. Zabrání tomu. Ne, Ignoto. Vždyť jsem se já tebe taky ještě rty nedotkl.

Milenka. Ó, proč mne trýzníš! Proč mne jen trýzníš!

Milenec. Co jsi si tedy myslila po cestě z ostrova až sem do našeho pokoje, když jsme tak mlčky vedle sebe šli?

Milenka chce promluvit.

Milenec. Jen neříkej, že jsi byla šťastná a smutná. Šťastná a smutná, Ignoto. Neboť vím, že jsi nebyla ani šťastná, ani smutná!

Milenka odstoupí mlčky od okna a přejde tiše pokojem.

Milenec. Nuže?

Milenka. Nic se zde nezměnilo, což toho nevidíš? I vyšívaná spodnička naší hostinské je bílá jako dřív a visí na témž místě, jako by nezbylo času ji obléknout. — I homole cukru za kamny. Ani tu nemohli ještě naseknout. A větvičky kvetoucích třešní. — Utržené větvičky! — — — Víš, že jsme mívali zde vždycky utržené kvetoucí větvičky, které nikdy ovoce neměly?

Milenec sleduje ji pohledem. Krásné větvičky, Ignoto, které se dávají jen milencům do naivních váz.

Milenka tiše. Ano. Zamlčení.

Milenec. Povídej ještě něco. A řekni mezi jiným také slovo „malinký“. Řekni třeba, že ten pokojík je malinký, jako býval —

Milenka. Ó ty! Budu ti vyprávět, jak jsem nikdy to slovíčko nevyřkla, protože bych byla steskem zemřela. To slovo: malinký.

Milenec. A komu jsi je říci nemohla?

Milenka. Člověku, jehož jsem nemilovala jako tebe.

Milenec. A řekla jsi na místě malinký „sladký“, anebo do-

cela „úžasně sladký". Neřekla jsi před tím člověkem, jehož jsi nemilovala, „úžasně sladký", má Ignoto?

M i l e n k a. Jsem šťastná, že jsi tak jasný.

M i l e n e c. Že — nežárlím?

M i l e n k a. Že jsi se nezměnil.

M i l e n e c. A ty, Ignoto?

M i l e n k a chodí pokojem a prohlíží různé věci v něm. A přece je něco nového v našem malinkém pokoji. Zastaví se u věnce. Podívej se. Suchý věnec se stuhou. Prohlíží stuhu. To je z pohřbu toho skřivánka čte. Poslední s bohem. — Hm. — Toho si nezasloužila, má lásko. Proč jí nenapsali: už nezpívá. *Už — nezpívá!* V tom by byla celá tragika jejího odchodu. Tento nápis je hrubý, jako bylo hrubé kopnutí koňských kopyt k jejímu srdci. Mlčení.

M i l e n k a usedne na židli, opře si hlavu o dlaň a dívá se na milence.

M i l e n e c. Že mně nebudeš povídati zlé věci, Ignoto.

M i l e n k a vydechne. Ne.

M i l e n e c. Tedy sedni si jinak. Tak jsi nikdy nesedávala. Tak můžeš seděti jen před člověkem, na němž ti nezáleží.

M i l e n k a změní posici a nakloní hlavu na zad. Dívá se vzhůru.

M i l e n e c se k ní přiblíží, nakloní se nad ní a podepře jí hlavu rukou. Mluví sladce a vroucně. Tak — a teď mlč, Ignoto. Ani slova, ani slova teď! Mlčení.

M i l e n e c. Jen já smím mluviti, dovolíš?

M i l e n k a zavře mlčky oči.

M i l e n e c ji je lehce políbí. A nech je zavřené. Jsi laskavější, než jsem se domníval. Mlčení. Pak mluví rozechvěle a trhaně. Vidíš, neprozřetelná, chceš, abych mluvil! Proto jsi oči zavřela. Víš, že když je zavřeš, neodvážím se na rty tě políbit. Všecko víš. Čeho bys ty nevěděla? — Máš teď rty jako zapomenutý rubín. Jen ho vzít! Jen vzít! — Nikdo ho nestřeží. — — Ale ty víš, že nejsem zločinec. Čeho bys ty nevěděla, Ignoto? Víš, že ten rubín nevezmu právě proto, že ho nestřežíš. Zamlčení. Pak úmyslně jednotvárným a nedbalým tónem. Před čtyřiadvaceti hodinami, v té věčnosti, ve které jsem tě neviděl, — odešel jsem od tebe a divil se, že mám sílu odejít, když ještě žíznim po tvých polibcích. — — — A přišel jsem kamsi, kde jsi nebyla. Kde jsi *nikdy nebyla*, Ignoto, a být jsi nemohla. To je, jako bych řekl, že měl jsem sílu nejen tě opustit, ale už tě ani nehledat. Matka mluvila všední věci, kterým jsem měl sílu naslouchat, a nejen to, ale já sám jsem měl dost síly odpovídat po všem tom krásném, co jsme spolu mluvili, slovy jako štěrk těžkými. Při tom bral jsem do ruky věci, jichž jsi se nikdy nedotkla, a které právě proto byly ošklivé a špinily mi prsty, jež před tím probíraly se ve tvých kadeřích. — — — Byl jsem tak naplněn tebou, že jsem se chvěl odporem k sobě samému, protože jsem cítil, jak jsem slabý, ničemný, a jaký jsem lhář. Neboť nemohl jsem si přece mysliti, že jsem lhal všemu tomu, co mně vstoupilo doma do cesty, ale musil jsem si myslit, že jsem lhal tobě, protože jsem měl méně práva tě svou přítomností urazit. Víš, že matka má o vdaných

ženách zvláštní ponětí. Jako by pozbyly práva na život. — U nás je všecko strašně zákonné. Má pronikavé oči, kterými udržuje i nippy na etažéru v přísné disciplině. — — A hleď: dovedl jsem při tom všem píti ze sklenice, z které ty jsi nikdy nepila, sednout na pohovku a dát lhostejně nohy křížem, ačkoliv jsem myslil při tom na tebe. Ptali se mne, kde jsem byl, jako by předpokládali, že jsem na trhu prohlížel pomoranče. — A já jsem tě *zapřel*, Ignoto, ne proto, že jsi krásná a čistá, ale proto, že jsem já nečistý a prodejný. — — Posloucháš mne, Ignoto, anebo spíš? — Políbí ji na oči. Tak spi, má jediná. Jsem rád, že tolik ohavných věcí neslyšíš. — — Nu, víš, Ignoto, dostal jsem se do slepé uličky. Odpusť té triviálnosti. A najednou jsem pochopil, že mám vlastně sílu bez tebe žít, a to právě proto, že patříš jinému. Považ při své lásce k tobě, při své touze po tobě, že mohu přece jenom bez tebe žít. Tedy, že není má láska jako věčnost hluboká a má touha až k hvězdám vysoká, ale že jsou obě strašně občanské a střízlivé. Mohl jsem zcela dobře sednouti bez tebe k večeři a smát se hloupým příhodám, jít spat a vstávat bez tebe, ačkoliv jsem vstával i léhal maje obraz tvůj před sebou. Ku podivu, jak málo jsem tě miloval! Chodil jsem počestně ulicemi, kde jsem věděl, že tě nepotkám, psal věci, které s tebou nesouvisely, a zastával úřad, který mně umožňoval život ne s tebou, ale bez tebe. — Což je důležité, viď, Ignoto, neboť to bylo, jako bych vlastně potřeboval bez tebe být. — A tak jsem se zkoušel, jak dlouho to vydržím. Řekl jsem doma se smíchem, že mne vášnivě miluješ, aby mne líp střežili, a od té doby jsem ovšem byl v úplném bezpečí. — Nevyšel jsem nikdy samoten. A nemohl na náš ostrov jít právě proto, že jsem se mohl tam s tebou setkati. Nakloní se k ní. Posloucháš, Ignoto? Vidíš, nedal jsem našemu rozchodu tragický výraz, protože tragiky v něm nebylo. A tři léta — totiž, dovol, abych řekl čtyřiadvacet hodin, — jsem vydržel být bez tebe, věda, že čekáš, až tě žíznivými rty zavolám. Kudy jsem chodil, vlekl jsem ssebou břemeno své horoucí lásky k tobě, ale jako pravý silák jsem pod ním neklesl. Považ tu sílu, tu ukrutnou sílu, Ignoto! Nad ní. Věděla's někdy, že máš tak silného a statečného milence? A nezdá se ti, že měl být raděj kovářem, aby se po celý život mohl oháněť perlíkem? — Jdi, ty nic nemluvíš! Ach, pak jsi umíněná, Ignoto! — Co pak nevím, že jsme oba potřebovali pohádku života? Se zázračnými polibky a s rudými touhami? S třešňovými květy? — Slyšíš? — Otevři oči, abych tě mohl políbit. — Do všedního života, Ignoto, viď, — do všedního života — — třešňové květy! — Ale jdi, nemuč mne. Snad si nemyslíš, že nevím, jak jsem ti ublížil, Ignoto? Či chceš říci: kopytem zrovna k srdci? — Nu, mlč a nemluv. Vím vždycky, co mně chceš říci. Vždycky. Neboť žiji jen tebou — Jen tebou, slyšíš? — Jen tebou žiji, Ignoto.

Milenka otočí čelo do jeho dlaně.

Milenec. Máš čelo horké. — Snad nejsi opravdu churava?

Milenka něco šeptá.

Milenec těsně u její hlavy. Co pravíš?

M i l e n k a. Ještě chvíli nechá čelo v jeho dlani, pak ji políbí a vstane. Přejde k oknu. On se za ní dívá. Je bledý a rozechvělý. Ona hledí ven, vyplňujíc okno svou rozevřenou náručí.

M i l e n e c poděšen. Ignoto!

M i l e n k a ohlédne se po něm. Upokoj se! Pojď, budeme se spolu dívat do kraje.

M i l e n e c. Ale tys mi neodpověděla, Ignoto!

M i l e n k a. A což není krásnější neodpovědět?! Pojď ke mně. Podívej se — hnízdo na vršku nejvyššího topolu je asi opuštěno. Víš, jak je před třemi lety ptáci stavěli? A letos visí jen jako chuchval, který zbyl na stromě po zimách.

M i l e n e c za ní. Ignoto! — Ignoto! —

M i l e n k a klade si hlavu na jeho rameno. Strašně jsem trpěla!

M i l e n e c. Proč chceš, abych tě litoval? Proč právě *to* chceš?

M i l e n k a. Strašně jsem trpěla!

M i l e n e c. Stačí ti, když řeknu, že to vím?

M i l e n k a. — — — *strašně* jsem trpěla. —

M i l e n e c. Ale žiješ jako já.

M i l e n k a. Žiji jako ty.

M i l e n e c. Smím tě teď políbit?

M i l e n k a. A proč se ptáš?

M i l e n e c. Tedy ne — ještě tě nepolíbím, Ignoto!

M i l e n k a znova se od něho odtrhne a projde pokojem. Zavolám hostinského, aby tak zbůhdarma neseděl před domem. K čemu je hostinským? Či ne? A pak by myslil, že se líbáme. Otevře dveře a volá. Pane hostinský!

H o s t i n s k ý vejde.

M i l e n k a. Buďte tak laskav a přineste ještě sklenici vody.

H o s t i n s k ý jde ke stolu. Pak zaražen. Pardon! — Myslil jsem, že jste vodu již vypili.

M i l e n k a. Potřebujeme ještě druhou sklenici, abychom se mohli napít.

H o s t i n s k ý nerozhodně stojí a dívá se s jednoho na druhého.

M i l e n k a. Prosím vás.

H o s t i n s k ý tiše odejde.

M i l e n e c. Pravila jsi „zbůhdarma“ — —

M i l e n k a. Teď je důležitější ta sklenice vody — nemyslíš?

M i l e n e c. A víš vůbec, Ignoto, co je to: ‚zbůhdarma‘?

M i l e n k a si vloží prst na rty na znamení, aby mlčel.

H o s t i n s k ý přinese sklenici vody a postaví na stůl. Je zřejmé v rozpacích. Ještě něco si přejete, milostivá?

M i l e n k a. Děkuji, pane hostinský. To postačí.

H o s t i n s k ý se ukloní a odejde. Mlčení.

M i l e n k a zvláštním dětským a tichým hlasem. Chodí při tom pokojem. Nedostávala jsem tvůj list den a noc — den a noc. Víš, že to bylo den a noc. — A pak už nic nebylo na světě jen den a noc. Tvé listy, k vůli kterým vymyslili papír i písmo, zahynuly někde na

cestě. A den nevěděl, proč je tak úžasně dlouhý, a noc, proč je tak úžasně smutná. Reptaly na věčnost.

Milenec. Proč jsi si sáhla na čelo?

Milenka. Zvykla jsem tomu pohybu.

Milenec. Povídej tedy: reptaly na věčnost. Kdo to dovede po tobě říci, Ignoto!

Milenka. Kdybychom byli žili v dobách rokoka, byly by spolu tančili příšerný menuett se strašnou důležitostí vymyšlených pós. Noc by byla vážná jako smrt, a den prosaický jako písař anebo dráb. A já bych byla dělala oběma poklony. Což ty víš! Můj silný kováři!

Milenec. Kam se díváš?

Milenka. Ani nevím. Zdálo se mi, že stěny odsud zmizely.

Milenec. A dál, má Ignoto?

Milenka. Trvalo to tak rok a den jako při soudu, anebo jako v pohádkách, když jsem se dozvěděla z vážných úst, že jsem na scestí. To mne strašně zajímalo. — Na scestí! — Považ, byla jsem skutečně na scestí. Můj klobouk byl podivné façony a šaty s krátkými rukávy — víš, jak jsi v nich líbal mé rámě pod loktem? — A mimo to říkala jsem prý jen jediné slovo, a to bylo: kyrysník — — Pomysli: já a kyrysník. Začala jsem se o sebe bát. Jsem jen vědoma své důstojnosti a „kyrysník“ mohu si přece jen jednou v životě vyslovit. — Začala jsem přemýšlet, jak bych se spasila. A první, co jsem důležitého udělala bylo, že jsem dala velký inserát do novin, a v něm stálo tučnými písmeny slovo: Naposled. Myslila jsem, že bude reklamou pro všecky varietní podniky a mimo to zárukou, že už nikdy, nikdy neřeknu: kyrysník. — — Nu, a skutečně byl to čin! — Ani si pomyslit nemůžeš, jak snadno vykonáme čin. Zabijeme kuře, vyhodíme špičkou nohy míč, napíšeme: naposled — a je to čin. Člověk je zas pak, jak má být. — Hned na to jsem si koupila klobouk nové façony a šaty se šerpou. Pak jsem postavila se na rohu ulice a čekala, až mne někdo pochválí. — Stýskalo se mně hrozně po krásných slovech. Byla jsem zhýčkaná. Toužila jsem, aby mne říkali: Ignotko, sluníčko a ptačátko. Se smíchem. Skutečně: Ignotko, sluníčko a ptačátko.

Milenec. Tak jsem ti nikdy neříkal, proč o tom mluvíš?

Milenka. Potřebovala jsem větší dávky jedu k životu, což toho nechápeš.

Milenec. A nemilovala jsi mne již.

Milenka. Ty!

Milenec. Pokračuj tedy. Víš beztoho, že jen vidím, jak jsi zase má v malinkém našem pokoji, ačkoliv jsi dosud ani slova prstíkem nenapsala na našem zaprášeném zrcadle. A je to důležitější, než tvůj „kyrysník“.

Milenka. Nepsala jsem nikdy slova na zrcadle.

Milenec. Ale čáry jsi na něm dělávala.

Milenka. Ani čáry ne. Vždycky jen číslice. Ještě posledně jsem napsala římskou jedničku — pamatuješ? To znamenalo: Ty a já. Římská jednička.

Milenec. Jistě je tam dosavad.

Milenka prohlíží zrcadlo. Není. Otřeli prach, když měl pohřeb „skřivánek". Zadívá se do zrcadla. Mlčení.

Milenec. Co ještě hledáš v zrcadle?

Milenka. Sebe.

Milenec. Ignotu?

Milenka. Ne. Ale vidím opravdu zase Ignotu.

Milenec učiní rychlý vášnivý pohyb k ní a uchvátí ji do náruči. Řekni, jak mne miluješ! Řekni to! Chci to slyšet! Musím to slyšet!

Milenka zůstane v jeho objetí. Počkej, až dopovím.

Milenec. Smím tě takto podržet?

Milenka. Jen hlavu si dám výš. Učiní tak.

Milenec. Řekneš-li jediné zlé slovo, usmrtím tě polibky.

Milenka. Ty . . .!

Milenec ji políbí. To proto, že vidím tvé oči, Ignoto. jen proto, Ignoto!

Milenka. A pak tedy bylo všecko, jak má být. — Ulice zase v létě kropili a v zimě smetali v nich sníh, z komínů se kouřilo, a ručičky na hodinách ukazovaly dvanáct, když přišel jejich čas. Koupila jsem si bílé rukavičky a čtla úvodníky v novinách. K obědu jsme mívali pečená kuřata, abychom dokázali, že si nedovedeme pranic odepřít. Kuřata jsou z jara vzácná.

Milenec. Miluješ mne?

Milenka. Nedovedu nic jiného, než tebe milovat.

Milenec. A byla jsi někdy na našem ostrově?

Milenka. Chodívala jsem tam každou středu, jako dřív.

Milenec. A volala jsi mne?

Milenka. Volala.

Milenec. Dívej se na mne. Tak. Jsi to ty. Co pak necítíš, jak jsem touhou po tobě umíral?

Milenka. Ó, ano. Cítím to, má lásko! Mlčení.

Milenec ji pustí z náruči. Jsi unavena, Ignoto.

Milenka těžce. Jsem.

Milenec postaví se na okamžik k oknu a pak se vrátí. Líbala jsi v tom čase někoho?

Milenka. Tebe. Což mohu líbati někoho jiného, když tebe miluji?

Milenec. Je skutečně třeba, abychom se dohodli docela reelně, že dvakrát dvě jsou čtyři.

Milenka. Ovšem.

Milenec. Líbala jsi někoho, Ignoto?

Milenka. Tebe, má lásko, až k zemdlení!

Milenec. Ignoto!

Milenka. Ne, nekřič! Je takové ticho kolem, a okna jsou otevřena.

Milenec vztáhne k ní ruce. Pojď ke mně! Prosím tě! Krásnější a krásnější! Strhne ji k sobě. Má a má!

Milenka. Jistě, má lásko!

Milenec. A teď řekni: zbůhdarma.

Milenka. Zbůhdarma.

Milenec. Kde jsi slyšela to slovo, Ignoto! Nikdy jsem ho od tebe neslyšel.

Milenka. Člověk, který mně dokázal, že jsem na scestí, má ve zvyku říkat: zbůhdarma.

Milenec. A — tys — ho — líbala, Ignoto?

Milenka. Nu, vidíš, má lásko. Proto jsem dala přinésti druhou sklenici. Není možné, abys pochopil.

Milenec. Není.

Milenka se mu vyvine. Kdybys věděl, co ten člověk vytrpěl...!

Milenec. Proč?

Milenka. Toho nemůžeš ani slovem, ani citem obsáhnout.

Milenec. Protože jsi jej líbala?

Milenka zoufale. Co jsem někdy jej líbala? — Jej! — Myslíš, že když jsi mne opustil, zkoumala jsem svou sílu, zdali mohu bez tebe žít? — Ó! — Sílu! — A já zatím tě hledala, musila tě mít, musila mít, abych nezemřela bolestí — Co ten člověk vytrpěl! Tvé ruce, tvůj úsměv, tvé čelo, pohyb tvé hlavy jsem od něho žádala. A když mluvil, chtěla jsem, aby našel tvá slova, která jsem znala z paměti. Chodila jsem s ním jen místy, kde jsme my spolu chodili, a tam jsem naléhala, aby mne v nich viděl, jako ty! — Byl neustále jako v mrákotách a nevěděl, zda-li, až z nich procitne, ho neusmrtím za to, že měl odvahu procitnouti. A ne jej, ale tebe, tebe jsem v něm líbala se zavřenýma očima, abych neviděla jeho tvář, ačkoliv jeho láska rovná se tvé lásce a jeho polibky voní jako tvé. Naučil se tvým objetím, tvé chůzi, tvému hovoru, a jediné slovo, které mu zbylo z jeho vlastního života, bylo to nešťastné: „zbůhdarma“, které jsem před tebou, nevědouc, vyslovila.

Milenec. Podej mně ručičku!

Milenka mu ji podá.

Milenec tiše a měkce. A chodila jsi s ním na ostrov?

Milenka. S tebou jako vždy.

Milenec. Na Vltavu jsi se s ním dívala?

Milenka. S tebou, má lásko, a ne s ním.

Milenec. Hleděla jsi s ním do dálek v mlhách skrytých?

Milenka. S tebou — s tebou — s tebou —

Milenec. A dnes jsi ho na ostrově čekala?

Milenka. Na tebe jsem čekala, má lásko.

Milenec. A což, kdyby byl přišel?

Milenka. Nemuč mne —

Milenec. — — kdyby byl přišel on?

Milenka. Proč mne mučíš?

Milenec. Odpověz!

Milenka. To už by bylo lhostejné. Když jsem v slunci uviděla tvůj stín, myslila jsem, že jde to on.

Milenec. Zde jsi s ním nikdy nebyla?
Milenka užaslá. Ne.
Milenec. Jen jedno slovo ještě, Ignoto —
Milenka vzhlédne.
Milenec ještě tišeji než dříve. Je to tvůj muž?
Milenka prostě. Ano.
Milenec pustí její ruce a projde pokojem. Mlčení.
Milenka. Nač myslíš?
Milenec. Nemyslím.

Ticho.

Milenka. Hněváš se?
Milenec měkce. Ne.
Milenka. Náš poměr.
Milenec. Který?
Milenka. Poměr mého muže ke mně a můj k němu —
Milenec. A ták.
Milenka. — byl vždycky tichý a čistý. Nikdy jsem ti o tom nepovídala.

Milenec stojí s hlavou skloněnou a naslouchá jí bez jediného pohybu.

Milenka. Býval mně přítelem, bratrem, vším, čeho jsem potřebovala ve svém životě. Milovala jsem při něm tebe, a nevím po dnes, zdali věděl o mé lásce. Nikdy mne neranil. Hleď, jak mluvím prostě, jako bych ti povídala, že jsem viděla, jak na našem ostrově porazili strom, na kterém náš kos zpíval, když jsi mne opustil.

Milenec sebou pohne.

Milenka. Ano, když jsi mne, má lásko, opustil, myslila jsem, že má právo na mne každý muž, který kolem mne přejde a pohledem o mne zavadí. Nabízela jsem kde komu své úsměvy, které jsi miloval, své pohyby, které jsi slovy dovedl zachytit, své pohledy, které jsi polibky dovedl uzavřít. Všichni muži dostávali tvou podobu, a v jejich očích nalézala jsem stopy tvého zbožňování. Pro všecky jsem měla výraz „kyrysník". Nevím proč, má lásko, ale bylo to v takové době, kdy jsem byla na scestí . . .

Milenec skloní hlavu ještě níž.

Milenka. Milovala jsem tě, jako náměsičná světlou noc.

Milenec. Milovala —

Milenka. Miluji tě jako náměsíčná světlou noc. Vzpínám se za tebou. Chodím po srázných místech s očima zavřenýma, a spadla bych na dlažbu, kdyby někdo na mne brutálně zavolal. Můj muž odvedl mne z ulic, abych nebyla lidem pro posměch, a sevřel mne tvým objetím a skonejšil tvými slovy a polibky. Vytrpěl víc než já i ty, ale byl stejně silný v životě se mnou, jako ty v životě beze mne.

Milenec. Jako kovář, Ignoto. Řekni to.

Milenka mlčí.

Milenec. Jako kovář, který celý den ohání se perlíkem. — Řekni to.

Milenka mlčí.

Milenec po chvíli k ní přistoupí a nazvedne jí hlavu vzhůru. Zavři oči!

Milenka tak učiní.

Milenec ji políbí. Cítíš?

Milenka vydechne z hluboka.

Milenec. Jsem to já, anebo on?

Milenka skácí se mu do náruči.

Milenec. Jsem to já, Ignoto, anebo on?

Milenka vypukne v tichý pláč.

Milenec hladí ji po vlasech. Vyplač se. Věděl jsem, že budeš plakat, až přijde vhodná chvíle. Je horší, než jsem očekával. Nenašli jsme již svých polibků.

Mlčení.

Milenec. Tak, a teď si otři své úžasné oči, Ignoto, aby slunce jich nevysušilo. Žárlil bych na jeho paprsky. A půjdeme.

Milenka. Ty — chceš — odtud — odejít?

Milenec. A ty ne, Ignoto?

Milenka ovine ruce kolem jeho šíje. Sevři mne!

Milenec. Nedovedu, Ignoto.

Milenka. Což je všecko ztraceno?

Milenec. Všecko nalezeno! Já našel svou sílu, a ty mé polibky. Prozřetelnost je ku bloudícím mateřská.

Milenka. A nikdy již — nikdy již?

Milenec. Vždycky, když bude naše touha větší, než náš kompromis.

Milenka. Miluješ mne dosavad?

Milenec. Víc než svůj život. Chvíli si hledí do očí. Vidíš mne?

Milenka. Vždycky tě vidím.

Milenec rozechvěn. A půjdeme, Ignoto!

Milenka. Musíme. Bál by se o mne. Řekla jsem, že budu na ostrově do západu slunce.

Milenec poražen. To jest ovšem důležité! Do západu slunce! Pustí ji z náruči.

Milenka lehce přejde k místu, kde odložila klobouk a bere si jej. Líbím se ti v něm?

Milenec nuceně. Nedovedu to zde odhadnout. Ale až tě potkám na promenádě, usměju se, budeš-li krásnější než ostatní.

Milenka. Nepozdravuj, chodím vždycky s ním.

Milenec. Ne! Jen se usměji, Ignoto, a to ne na tebe, ale na tvůj stín, aby to nebylo nápadné.

Milenka. Ty květy si vezmeme.

Milenec. Ano, ty si vezmeme, jako obyčejně, Ignoto —

Milenka vezme třešňové větvičky. Mlčení.

Milenec bere si klobouk a hůl.

Milenka. Je zde smutno —

Milenec. — z pohřebního věnce „skřivánkova“.

Milenka. Ale neříkejme „Poslední s bohem“, nevyšli bychom odtud živi.

Milenec líbá jí ruku. Řekneme „již nezpívá“. Je v tom tragika zlomeného života. A nám ta tragika chyběla, milostivá paní.

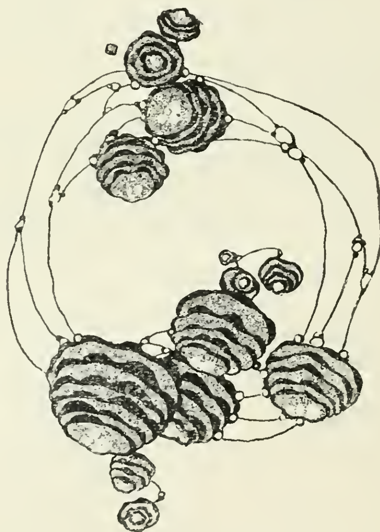
Milenka. Co jsi to řekl? Co jsi to řekl?

Milenec těžce. Ani slova již. Je to nad mé síly.

Milenka. Má lásko!

Milenec ji vášnivě strhne k sobě. Abychom odtud odešli živi, Ignoto. Pojď, musíš býti do západu slunce na našem ostrově. Pak náhle konvenčně. Ale, již nezpívá — Víš o tom, Ignoto? — Už nezpívá — — Pojď!

Opona.

K·H·MÁCHA
MÁJ 4.
1910.

Josef Holeček:

Slovanství Gustava Eima a mé.

Pan Karel Adámek, člen zemského výboru království českého, uveřejnil v „České Revui“ (listopad 1909) úryvky z dopisů Gustava Eima, které mu psal v letech osmdesátých a devadesátých. V dopisech je několikerá zmínka o mně. Eim si na mne a přítele J. V. Kalaše stěžuje, že jsme se v „Národních Listech“ uchopili slovanské politiky, získali pro sebe souhlas Julia Grégra a vytlačili jeho, Eimův, vliv na vedení slovanské politiky v listě. Eim ve svých dopisech určitě naznačuje, na jaké základy by postavil slovanskou politiku českou, ale nic určitého nepraví o mých slovanských principech, a to mne nutí, abych se uchopil péra a sám je objasnil. Rozhoduje se, že tak učiním, upřímně lituji, že jsem k tomu nucen a že nemohu za dostatečné považovati, co jsem už o slovanských otázkách napsal. Já svoje slovanské názory rozvinul hlavně v knížce „Ruskočeské kapitoly“ (1891), jež sice propadly přísné konfiskaci, ale ještě před ní rozešly se v nějakém počtu do obecenstva a ze světa nezmizely. Myslil jsem, že tato moje publikace nezanikne přes to, že se nezalíbila c. k. úřadům, a že ji nebude lze obejíti mlčením, kde se bude mluviti o vývoji slovanské myšlenky u nás. Bohužel, pozoruji opak a domnívám se, že příčina nevězí nikde jinde leč v tom, že „Ruskočeské kapitoly“ byly skonfiskovány a tím přestaly býti faktem nejen pro naši veřejnost, nýbrž i pro všechny ty Čechy, kteří v soukromí o slovanských otázkách uvažují a je studují. Proto velmi vítám příležitost, kterou mi podal p. K. Adámek, abych své slovanské stanovisko znova vyložil, objasnil a snad i obhájil. Mně o takovou příležitost vlastně šlo. Jeť tomu již hezká řada let, co se v rozličných listech českých, politických i nepolitických, v Čechách i na Moravě dějí pokusy rozbíti aneb aspoň zvrtnouti to slovanské stanovisko, které před čtvrtstoletím zaujaly „Národní Listy“, a stalo se význačnou črtou jejich typu v očích světa slovanského i jeho protivníků. Čím dál tím častěji se dočítám projevů radosti, že to staré stanovisko je zažehnáno a že slovanská myšlenka u Čechů, vyvedena posléze z matného chaosu fantasií a utopií, dostala se na světlo čiré skutečnosti a stanula na realné půdě, odkudž bude hravě uskutečnitelna. Mně je známo mnoho takových hlasů a hlásků, někdy velmi skromných, tak že by nebylo třeba považovati je za víc, leč za pouhé narážky. Bral jsem je dlouho na vědomí, blíže se jimi nezabývaje, protože jsem v nich nikdy nebýval jmenován, a neosoboval jsem si práva mluviti za „Národní Listy“ a něco jejich jmenem vykládati. To však se změnilo nyní, když korrespondencí Gustava Eima veřejně a výslovně jest ukázáno na mne a J. V. Kalaše jako na vytvořitele toho stanoviska „Národních Listů“ přes protesty a varování Gustava Eima. Nevím, co učiní můj druh J. V. Kalaš, já však uznávám za svou povinnost učiniti toto objasnění a pověděti, oč chodilo v době, kdy ony Eimovy dopisy byly psány, oč chodilo ve věcech hlavních i jednotlivostech, jaký slovanský program

dával Čechům Gustav Eim, a k jakým závěrům ve svých slovanských úvahách dospěl jsem já.

Místa, ku kterým chci učiniti poznámky, jsou tato:

Těžké chvíle způsobovaly Eimovi časté neshody s pražskou redakcí „Národních Listů“. Stoje uprostřed politického zápolení a stopuje bezprostředně vývoj politických událostí, namnoze jinak nazíral na politické problemy, nežli jeho kollegové v Praze. Největší neshody bývaly mezi nimi v nazírání na otázku slovanskou, jíž se Eim důkladně zabýval. Když se v měsíci září 1886 generál Kaulbars ubíral do Bulharska, aby tam po odstoupení knížete Alexandra Battenberka vzniklé nepořádky ve shodě s Rusy urovnal, zastavil se ve Vídni, kde se s ním také Eim setkal. Dlouho pojednávali o slovanské otázce. Eim se rozhovořil také o možných následcích katastrofy říše Rakouské pro národy slovanské. Kaulbars poklepávaje mu na rameno pravil: „V politice neplatí sny a fantasie. Svým krajanům povězte, že vždycky — ať se stane co se stane — národ český pouze tolik bude platiti a vážiti, kolik bude míti v hlavách a kapsách.“ — (Co proloženo, proloženo i v originále.)

Když v delegacích r. 1886 učinili dr. Rieger a dr. Mattuš důležité programové projevy o naší balkánské politice, Eim mi psal:

„Nepotřebuji Vám tajiti, že já s Holečkovsko-Kalašovskou politikou nesouhlasím. Myslím ovšem, že také delegace naše více udělala, nežli bylo třeba, než postavení naše bylo obtížné, protože Rusko v Bulharsku hrozně jednalo a protože české listy nechovaly se opatrně a na celý národ vrhly světlo úplných otroků Ruska. Malý národ musí býti opatrný zvláště, když budoucnost je nejasna, když proti Rusku stojí tak mocné síly, že podle lidského výpočtu je porážka jeho jista, když samo váhá a také zdánlivě za cíl si staví potlačení národních individualit. To není pravá myšlenka slovanská.“

„Škoda, ano škoda, že Julius dal se strhnouti Holečkem a tím ve slovanské otázce vyrazil mně péro z ruky. Co jsem od Riegra slyšel a v časopisech našich četl, myslím, že nikdo by nedovedl lépe nežli já sformulovati program český k otázce slovanské. Je zřejmo mně, že musí míti tři základní zřetele:

„1. Nesmíme nikde vybočovati z rakouského rámce, poněvadž národ, popírající existenci říše, staví se mimo zákony;“

„2. nesmíme svévolně trhat možnost svazku s Poláky, s nimiž zde musíme pracovat i proto, že nás Němci nechtějí, i proto, že jsou Slované;“

„3. proto sluší nám největší opatrnost. Riegrova řeč byla moudrá, ten se všemu vyhnul. Mattuš byl příliš srbsko-rakouským a porážel Rumuny, což je chyba a což mne u něho překvapilo. „Nár. Listy“ chybují, že Kaulbarse naprosto hájí a Bulhary naprosto zatracují. Jako svobodomyslnému listu jim to nesluší. Ovšem Bulhaři chybují nesmírně, nevidí na krok do budoucnosti. Oni jsou jenom na Rusko odkázáni. Toto zase chybuje svým brutálním, nešetrným vystupováním. Naposled nezbude mu, nežli couvnout, proti celé Evropě nemůže, ví, co značí „Moltke a Bismark“. My si co Slované seslabení Ruska

nemůžeme přáti, taktéž rozštěpení Slovanstva a nedůvěru k Rusku!! Dost máme na jednom Polsku."

2. listopadu 1886 mi Eim psal:

„Víte, že soudím jinak o slovanské politice nežli Holeček-Kalaš, nyní hlavní Slované „Nár. Listů". Prosím Vás, sdělte mně důvěrně, jaké po zkušenostech peštských máte mínění o východní politice naší, ruské a tak zvané Slovanské otázce. Bude to jen důvěrný projev od přítele k příteli. List budu, čestné slovo, pokládat za důvěrný."

„Že mám s Holečkovým směrem stálé konflikty, bez toho asi víte."

Dále se již v korrespondenci Eimově k p. Karlu Adámkovi neděje žádná zmínka ani o slovanské myšlence, ani o slovanské otázce, ani o mně.

Místa citovaná mají dvojí stránku: osobnou a věcnou. Mně není možno zabývati se jen jednou z nich a nucen oběma se obírati, přistupuji nejprve ku stránce osobné, abych ji co nejrychleji odbyl.

Každý ví, že Gustav Eim byl u Julia Grégra a tím i v „Národních Listech" bezmála všemohoucí. Eim byl rozený a usilovný agitátor. Neúnavně agitoval slovem i písmem, agitoval na všechny strany a toužil po vlivu. A měl jej, měl jej na přátele a nezřídka i na odpůrce. Chtěl, aby se mu lidé poddávali, a způsob, kterým si je podmaňoval, byl několikerý. Uměl hnát útokem, uměl pěkně lichotit i hrozit. Tvořil kolem sebe lidi často z ničeho, rozdával jim úlohy, udílel protekce, dělal reklamu, zakládal jim jméno a kariéru. Přizpůsobovali-li se lidé, takto Eimem stvoření, jeho vůli a myšlení, mohli se od něho nadíti všech důkazů přátelství. Eim je vedl a řídil, ale jim říkal, že jdou sami. Vidělo-li se mu, neváhal se tvářiti malým vedle velikána, který byl dílem rukou jeho. Byl-li někomu tento poměr nepohodlným anebo již nesnesitelným, Eim změnil methodu, ukázal se náhle větším a mocnějším a přinutil rotivou hlavu, aby se spokojila. Jako přítel byl neocenitelný, ale přátelství jeho vykupovalo se odvislostí od něho. Byl-li někomu nepřítelem, dovedl se na něm popovézt. Málokdo se odvážil nésti jeho nepřátelství. Myslím, že dr. Vašatý byl jediný, kdož Eimovo nepřátelství přijímal a splácel tak, že smír byl mezi nimi vyloučen. Kde nepřátelský poměr nebyl tak vysoko vyvrcholen, Eim, uznal-li pro své cíle za potřebné, nerozpakoval se protivníku do dneška vyjíti vstříc a chovati se tak, jako kdyby nikdy žádné neshody mezi nimi nebývalo.

Eim byl ne každým coulem, nýbrž každým nervem politik a žurnalista, ale po mém soudě spíše žurnalista než politik. Potřebou mu bylo denně se v plném lesku objevovati na tribuně novin, kterým zasvětil své služby, chtěl se obecenstvu líbit a potlesku jeho získávat jako herec, chtěl uchvacovat a sensaci budit, chtěl, aby jméno jeho stále se ozývalo ze všech úst. To se mu dařilo tak, jako u nás nikomu před ním ani po něm. Na důslednosti si nezakládal, otrokem jedné myšlenky nebyl. Stávalo se, že za něco před veřejností bojoval, co souhlasu obecenstva nedocházelo. Eim zápasil jako lev, odpor protivníků ho dráždil, a neustoupil, dokud svou věc nevyhrál. Ale k věci vybojované srdce jeho náhle ochládalo, protože již nebylo třeba

za ni se bíti. Novinový boj mu byl životem a živlem, který mu život dával i ztravoval. Jakmile jako gladiator po jednom boji otřel si meč, pouštěl se chutě v jiný, s prvým snad zásadně nikterak nesouvisející. Taková byla jeho činnost bez přestávky a oddechu.

Ale to nejsou vlastnosti politika. On ovšem jako politický spisovatel měl v politice české a vídeňské veliký rozhled a mnohé zkušenosti, znal silné i slabé stránky jednajících politiků, byl povědom zákulisí a tajných cestiček, měl spojení nahoru i dolů, a z toho bohatého fondu každý den mohl plnými hrstmi rozdávati svým politickým přátelům, aniž se bohatství přebíralo. Politický činitel nemůže tak často a snadno měniti své názory a stanoviska, jako bylo u Gustava Eima, jenž, co jednou rukou stavěl, druhou bořil, aby mohl znova stavět. Slova „názory“ a „stanoviska“ nebuďte zde matena se základným přesvědčením, jež u něho vždycky bylo české a svobodomyslné. I politik musí umět obrátit, a často jako forman na malém místě; ale dokud dílo samo obratu si nevynucuje, musí osvědčovati stálost, houževnatost a důraznost. Eimovi se politické myšlenky v hlavě rojily, ale sám politicky netvořil. Všechnu politiku obracel k službám žurnalismu a podle toho ji měřil i cenil. Podobně i řečnické výkony v parlamentě. On, jak p. Adámek ukazuje, sám řečníkům snášel materiál a upozorňoval na momenty, kterými by dosáhli silného účinu. Když pak se stal poslancem na říšské radě, sněmovníci a obecenstvo byli překvapeni, že je také výborným řečníkem a sám umí prakticky působiti effekty, kterých dosud byl pouze theoretickým učitelem.

Vady jeho působnosti vyplynuly z toho, že se příliš těsně sžil s Vídní a ztratil živé pouto s českým životem. Vada tato vytváří se u všech Čechů, kteří dlouho nepřetržitě pobývají ve Vídni a míjejí Prahu. Zvlášť učenci a politikové brzy jí podléhají. Mnozí se k tomu upřímně přiznávají. Říká se, že příčina je ve „vídeňském vzduchu“. Vídeňský vzduch nedělá středa všedního obyvatelstva stoličného města, nýbrž blízkost osobám a zřízením, rozhodujícím nad osudy národů, a cit, že ty osoby i ta zřízení jsou našemu národu cizí. Vídeňský vzduch Čecha nejprve dusí, a jeho srdci je v něm úzko; znenáhla přivykne, poddá se vlivu moci a cizoty, a ne že by jim české právo a ideály podřizoval, ale oddá se dojmu, že české právo a ideály samy ve svém prospěchu musejí se skloniti před mocí a cizotou Vídně. Antagonism mezi Prahou a Vídní je historický. Proto je nevyhnutelně třeba, aby Čech, konající úkoly národní, nikdy zcela Vídni nepřivykl, je-li tam jeho působiště, a neodvykl vzduchu pražskému. Eim mu odvykl. Za mnohá léta, co byl zpravodajem „Národních Listů“ z Vídně, jen třikráte zajel si do Prahy: r. 1885 na jubilej 25letého trvání listu, r. 1891 na jubilejnou výstavu a r. 1896 na pohřeb Julia Grégra. A to jeho návštěvy vždycky byly kratinké, jako hosta z ciziny. V těch letech býval v létě na českém venkově, ale Praze se vyhýbal, ač k tomu neměl příčiny mimo sebe. On pociťoval odcizení, které s lety nastalo mezi ním a Prahou, ale původ jeho nehledal v sobě, nýbrž v Praze a v Čechách. Navzájem i doma bylo pociťováno, že myšlení Eimovo není zcela takové, jako by bylo na rodné půdě, a když uvažo-

váno proč, vznikalo i v jeho vlastní straně nejen u politických odpůrců podezření, že je získán Taaffovou vládou a hraje obojetnou úlohu. O tom se zmiňuje i p. K. Adámek a očišťuje Eima uvedením čestného slova Taaffova, daného na určitou po tom otázku prof. Albertovi, že podobné pověsti jsou lživé. Myslím, že mé psychologické objasnění lépe vyvrací utrhačné pověsti.

Měl jsem v úmyslu vyobraziti fysiognomii Eimovu a postaviti ji do světla příznivého, ale pravdivého. Bude-li se přes to někomu zdáti, že barvy mé jsou mdlé, nemám nic proti tomu; nemám nic proti tomu, učiní-li si je stkvělejšími. Mně šlo pouze o to, abych z něho samého dovodil, že z Vídně nemohl nazírati správně na slovanskou otázku ani v celku, ani v jednotlivostech, a že Vídeň vůbec není místo, kde možno slovanskou myšlenku vyvíjeti. Kazí-li vídeňský vzduch Slovanům zrak na blízké a rodné jim otázky národní, děje se to až do slepoty při vzdálenějších otázkách slovanských. Vídeň dělá z nejnadanějších Slovanů Kopitary a Miklosiche. Jejímu vzduchu neodolal ani Vatroslav Jagič, dav se politickým nátlakem přiměti ke kroku tak nevědeckému, jako jest jeho sankce spisovnému jazyku „bosenskému“. Jestliže Vídeň kazí zrak i srdce Slovanům, kteří slovanské vědě a nevyhnutelnému při ní rozmýšlení o věcech a osudech Slovanstva věnovali celý život, k jakým koncům mohou tam dospěti Slované, kteří ke slovanské myšlence přistupují jako čistí laikové? V Rakousko-Uhersku jediným ústředím ku pěstění slovanské myšlenky vhodným je Praha.

Dnes je nám ještě mnohem zřejmější, než před dvacíti a dvacítipěti lety, jak pochybeno, ano nemožno jest, aby Čech na české věci nazíral s vídeňského hlediska. V letech osmdesátých, na počátku součinnosti českých poslanců na říšské radě, bylo jinak než nyní. Tehdy rakouský pangermanism byl ještě v plénkách a vláda Taaffova dávala si aspoň vzhled, že chce býti k českému národu spravedliva, a mnozí čeští politikové, oddávajíce se nadějím, že bude pořád lépe a že v systému Taaffově může býti pouze pokračováno, smířili se s ústavným vídeňským centralismem na tolik, že zapomínali státoprávní individuality všeho království českého. Jako jim imponovala moc a lesk Vídně, tak pevně věřili, že všichni rozhodující činitelové vídeňští ve vlastním i státu prospěchu nemohou jinak, než vyhověti spravedlivým přáním a potřebám českého národa, upokojiti jej, sníti s něho pocit staleté křivdy a vypuditi z jeho duše pochybnosti, že Vídeň chce a někdy chtíti bude, aby se tento stav a poměr změnil. Illusi, že Rakousko se obnoví na základě ústavy, prohlásivši rovnoprávnost všech národností i věr, oddávala se v letech osmdesátých veliká většina českých poslanců na říšské radě. I Eim ji měl, a ona jej zbližovala se Staročechy. Co by říkali tito věřící, kdyby se byli dožili dneška, kdy ústavnost se porušuje protičeskými zákony německých provincií, kdy se ústavně Čechům nevládne ani v jejich starých vlastech, kdy jsme uvedeni v postavení, ve kterém není nám uznáváno nejen státní právo, nýbrž ani ústava?

Líté nepřátelství Vídně nutí a přikazuje Čechům, aby nevzdáva-

jíce se práva, které jim v obecnosti státu dává ústava a chráníce své menšiny ve Vídni i v Dolních Rakousích, více než jindy houževnatě se drželi svého práva domácího, českého, a neústupně stáli na půdě státoprávní. Když se jim ukrajuje, ano odpírá právo ústavné, nic jiného jim nezbývá, než aby se soustředili do hradeb práva státního a za jeho opevněním vytrvale vedli obranu své národnosti. Když nás převáděli do Vídně, malovali nám, že ústavný život odměnou za naše přispění k jeho zakořenění a rozvoji dá naší menšině ve Vídni a Dolních Rakousích sebezachování a rozkvět národní, což bude pro naši národnost náramným ziskem. Nestalo se tak, splnění nedošly ani vídeňské sliby, ani naše naděje ve Vídeň. Protičeské zákony německých provincií ukládají nám, abychom podle nich změnili svůj boj. Když Vídeň nechce býti ústavným střediskem mnohojazyčného státu, kde všechny jeho národnosti těší se rovnému právu, a jež tím, že jim rovné právo zaručuje, k sobě je přivléká, nutno se od ní odstředit. Ovšem ne tak, že by z toho národnost naše měla škodu a že bychom nepřátelské Vídni něco ze svých práv zadávali a ustupovali. Jako jsme v období klamné víry ve Vídeň nezadali svého státního práva, nýbrž pouze na čas, pokud toho okolnosti vyžadují, s výhradou je stranou zůstavili, tak nyní, když jsme nuceni znova se upevniti ve svém státoprávním vědomí, není tím řečeno, že bychom měli v šanc dáti práva, která jsou pro nás zapsána v ústavě. Passivná opposice let šedesátých a sedmdesátých byla chybou, kterou nemůžeme opakovati; ale jak nám nyní Vídeň oči otevřela, nemůžeme neviděti, že chybou byla také přílišná důvěra v ni a zanedbávání vlastní politické osobitosti. Kombinací obojího boje, státoprávního i ústavného, zesílí se naše posice. Naše menšiny ve Vídni a Dolních Rakousích jsou tak četné, že jen úplné národní probuzení, nadšené zapřažení do služeb národa a účelně všestranná organisace jim schází, aby se nemusily báti zániku, byť i proti jejich jazyku sebe drakoničtější zákony byly vydávány. Když nás Němci v Dolních Rakousích vedle sebe nechtějí míti rovnoprávnými občany, budiž! budeme mezi nimi tím, čím byli Židé v zajetí babylonském! A známotě, že nikdy tak stkvěle nezazářil, tak vysoko se nevypial, tak mocnou tvůrčí síla neprojevil, tak vášnivou láskou národa židovský genij nevzplanul, jako právě v zajetí babylonském. Židé v zajetí babylonském znenáhla i svého jazyka zapomněli, ale proto generace, která se již v zajetí narodila, nebyla nevěrna závětem svých otcův a slova Proroků nalézala kyprou půdu v srdcích jejich. Ale postavení našich menšin v Dolních Rakousích bude o to snazší, že budou vždycky míti pro sebe aspoň literu ústavných zákonů státních a týl jejich bude chráněn vším ostatním českým národem, jako je podhradí chráněno hradem. V zápase za českou národnost nastává menšinám ve Vídni a Dolních Rakousích úloha důležitá, veliká a slavná, ale ta úloha, nyní každému jasná, netanula na mysli českým politikům let osmdesátých.

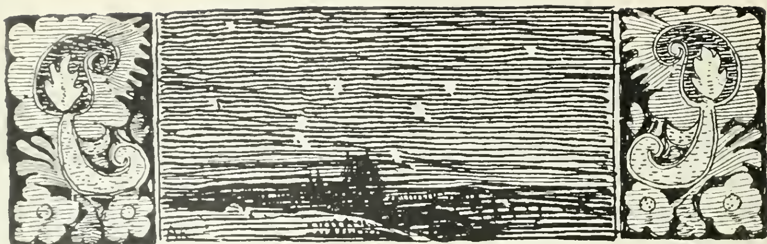
Nepřátelství německé nehrne se jenom na hlavy naše, nýbrž stíhá všecky Slovany a tím je nutí, aby se víc a více odvraceli od Vídně a přichylovali se ku Praze. Dnes je Praha ohniskem silného slovan-

ského ruchu, jenž do ní přivádí Slovany, od Vídně odstrčené. Že na to kdy dojde, nikdo by se byl nenadál v letech osmdesátých, kdy všichni Slované monarchie, uherští mezi nimi, spatřovali ve Vídni svoje přirozené středisko. Z toho nyní, že Slované přes Vídeň hledají cestu do Prahy, vyrůstá velká politická důležitost nejen Prahy, nýbrž i českého národa. Této důležitosti především Čechové si musejí býti dobře vědomi, aby jim bylo zřejmo, že se jim otevřel nový pramen politického života, pramen čerstvý a zdravý.

Slova Vídeň—Praha označují spory názorů, které se vedly mezi Eimem a redakcí „Národních Listů". Spory ty trvaly léta, a v redakci ani nejoddanější přátelé Eimovi nemohli přistoupiti na jeho vídeňské stanovisko. Byly to spory zásadné, a za redakci vedl je s Eimem Julius Grégr. A vždycky se držely v mezích kollegiality. Rozumí se, že ani v lůně redakce neobcházelo se beze sporů, obyčejně velmi ohnivých, a to činilo členství redakce „Národních Listů" milým a žádaným. Julius Grégr celé dni trávil v redakci. Politické debatty neutichaly od rána do večera. Byla to nejen výborná politická škola pro mladší redaktory, nýbrž i příležitost k utužení srdečných svazků. Julius Grégr uměl se rozpalovati šlechetným ohněm, uměl na odpůrce zahromovat, co jasně pojal a si předsevzal, uměl energicky provádět, ale byl také — což mu je k obzvláštní chvále — přístupen cizím důvodům i poučení o věcech, o kterých nebyl informován.

Otázky slovanské byly velmi blízky jeho citu i rozumu, ale poznával, že od prvých let osmdesátých, kdy rakouští Němci široce rozvinuli prapor pangermanismu, není déle možno, aby slovanství české zůstávalo v počátcích dilettantismu, jenž o sobě tvrdil, že všechny Slovany horoucně miluje, a také skutečně se dával občas uchvátiti horoucími sympatiemi tu k tomu, tu k onomu slovanskému národu, ale nevěděl, že v politice sympatie nesmějí se rozdávati libovolně, podle chvilkové nálady a milostivého uznání, nýbrž že politická přízeň jako nepřízeň musí míti hluboké základy v poznání všech složek, které ji skládají a jejichž výslednicí jest. Sympatie politická nesmí býti snadně měnivá a vrtkavá; pokud trvají podmínky jí dané a pokud nejsou vyvráceny základy její, musí býti stálá a věrná. Okolnosti nahodilé, ano ani velké události dějinné nemohou ji měniti, nejsou-li změnou jejích základů; naopak, právě velké události jí musejí býti vítanou příležitostí, aby se osvědčila. Politická sympatie musí vycházeti z politického přesvědčení, a to se nezískává hravě, nýbrž se musí vypracovati všestranným uvažováním, jež musí býti věcné, postavené na znalost pravdy a skutečnosti. A přesvědčení takto nabyté musí být opřeno pevným charakterem, aby se nekolísalo a nepoddávalo každému zavanutí nepříznivého větru, nýbrž aby obstálo i v bouřích, neboť bez jich zkoušek nedospěje k vítězství a nedopraví svou věc v přístav bezpečný.

Politické přesvědčení Čechů může se rozcházeti ve směrech i taktice; může býti liberálné nebo konservativní a t. d., ale vždycky musí býti národní. (Pokračování.)

Stanislav K. Neumann:

Z nových básní.

PROSTÉ SLOKY.

I.

Miluji hvězdná nebesa
pro jejich hloubku a krásu,
pro jejich modrou záhadu,
plničkou třpytného jasu.

Na pohled úsměv, ticho, mír,
ve skutečnosti strž světů
nejhezčí, nejpodivnější
bez bohů, bez jejich tretů.

Stanul jsem v noci lednové
uprostřed nesmírných sněhů:
velebnost hmoty chápal jsem
a v srdci pocítil něhu.

II.

Nevíme kam a nevíme proč,
záhady všude je tolik;
nebesa hvězdná, podivná jsou,
podivný květnatý dolík,

tak jako každý života děj,
černých těch borů tam zrání
i to, že dřepič z kaváren, já,
šťasten jsem na sněžné pláni.

JÍNÍM.

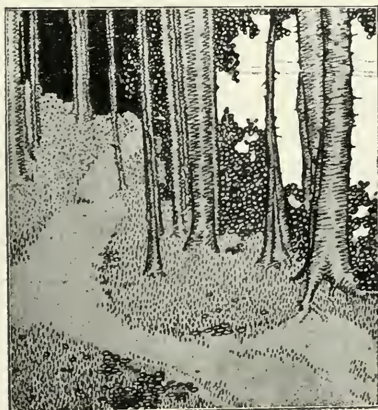
Ojíněly husté smrky, dlouhé borovice,
zkřehle věsí jehličí své jak pod bílou plísní;
sněžné skvrny příliš hutně imitují slunce,
sýkor piskot nesmělý chce býti možná písní.

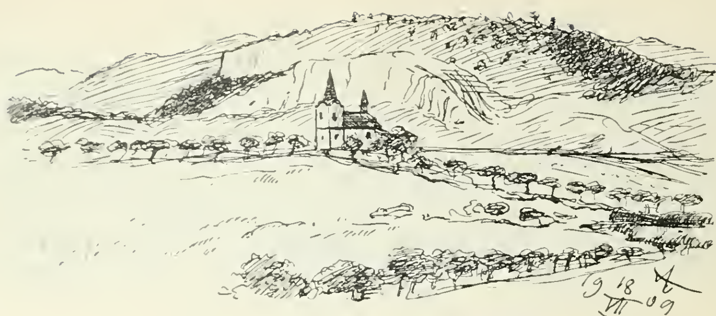
Ojíněly kostry habrů, modřínů a dubů,
na mlází jen hnědé listí schlíple ještě visí;
velké ticho dříme v mlze měkké, šeré, vlhké,
která s jemným steskem věcí důvěrně se mísí.

Ojíněla stébla trávy v sněžnou vegetaci,
jež se láme pod kročeji, neduživě praská,
velcí ptáci vzletí tiše, mizí v srdce lesů:
samota mě svými prsty hedbávnými laská.

Je v tom trocha života a trocha vlídné smrti,
odhozené illuse a nadějí svět celý.
Sentimentální by byla žena tudy jdoucí.
Ale básník slyší všude spodní akkord vřelý,

pohodu a klidnou sílu v životě a smrti,
pod melancholickou tváří v krásný osud víru . .
V chladu stesků ojínělo také jeho srdce,
ale v hlubinách zní píseň důvěry a míru.

Teréza Nováková:

Drašar.

(Pokračování.)

III.

Jan Skřivánek, „serbus" slavného magistrátu litomyšlského, byl ve velmi špatné míře. Ráno vyšel z domku svého na špitálském náměstíčku právě naproti nízkému kostelu docela vesel, ochotně konal svou službu na radnici, oběhal všecky posílky mu uložené, pak ubíral se domů, těše se, že si při obědě náležitě odpočine a na plackách a kmínové polévce s kapáním hodně pochutná. Zatím, sotva že do světnice vstoupil, věděl, že dnešní den bude jen pro zlost. Seděla ť u stolu ženina krajanka, Michlová z Poličky, matka parvisty, jenž u nich bydlil; přišla patrně před nedávnem, šaty i salup měla zaprášený, vedle sebe uzel ještě nerozvázaný, a utírala si cípem pruhované zástěry ustavičně pot se zardělé tváře a vrásčitého čela.

Hodil stejnokrojovou čepici na postel, odepial šavli a položil ji vedle ní na záclonu z tmavého kartounu, která lůžko zakrývala, a usedna na lavici při zdi, poznamenal kysele: „To sou k nám hosti z daleka!"

Veronika Michlová pohnula sebou, opětně tvář si utřela a započala sklíčeně: „Nejmějte mi za zlý, pane Skřivánek, že sem se vopovážila; uďál se po těch letnicích počas, eště sem tu nebyla, pomyslela sem si, že se po Jozífkoj poďvám, kerak tu vostává."

Skřivánek neodpovídal, dívaje se na unavenou ženu chladně, skoro zachmuřeně. Když nedočkávala od něho odpovědi, pokračovala Michlová: „Vyšla sem z Poličky hnedkej, jak se rozšeřilo, Johanka mě vyprovázela až za Hanu. Přecej sem došla. A donesla sem Jozífkoj trochu buchet, pekli sme jich včerejšní deň, sou vláčný, — může se s váma rozdělit." Sáhla po uzlu, jala se chvatně, ač třesoucími se prsty rozvazovati žakonový kvítkovaný šátek a zakývla po hochovi, jenž nesměle stál v pozadí světnice, netroufaje si ještě k stolu přistoupiti.

„Cák s buchtama, paní Michlová," vybuchl teď Skřivánek, „ty si upečeme sami. Peníze máte přinýst! Nesete ich?"

„Nenesu," odvětila Veronika smutně a schoulila se úzkostlivě v sebe. „Ani sme ničehož nic nezháněli, jenomej sem se tak vydala, že byl počas . . . ."

„Josef vám přecej poslal psaní, vyřizoval, že si musí najdout inší kvartýr, esli mi nezaplatíte. Pojď sem, Josefe, kdáks to německý psaníčko rodičom skládal a poslal?"

Studentík přiblížil se nyní nesmělými kroky. Byl za minulé dva roky přece trochu vyrostl, v obličeji, doma vždy opáleném, zbělel, i slušely mu tmavé vlasy, hojné a stále se kadeřící. Celá tvář měla oduševnělejší výraz i v černých očích i v nesmělém úsměvu, pohrávajícím kolem pěkně zvlněných úst. „Bylo to sídmýho máje, pane Skřivánku," odpovídal serbusovi. „Jarmarečníci vzali psaní s sebou. — Je taky možná věc, že ani nedošlo, že ho nevodevzdali," dodal náhle a podíval se na matku nadějněji.

„Ó, došlo, došlo!" kývala Veronika hlavou a zkormoucená tvář se jí jaksi rozsvítila. „Plakala sem radostěj, že nám popřál Pánbů takovýho dobrýho dítěte, a tatík náš taky se radoval a šady po městě s psaníčkem se chlubil, i do Kamence k tetce Sedliskej ho dones! Byl jakorát domka pan páter Josef, co je kaplanem v Borový; chválil Jozífka, že to krásně napsal, — bylo v tom skládání taky něco latinskýho. Já po německy neumím, ale náš mi vinš na česky přeložil, — plakali sme šickni!"

„To bylo Josefoj platno, že ste se po městě chlubili a plakali," horlil Skřivánek. „Psal vám, rodičom, abyste mu poslali boty, že ich má roztrhaný, abyste nám zaplatili alespoň patnáct zlatejch vídeňskýho čísla, — řek' mi, co do psaní postavil. A cokrát sem vám já psal, zkazoval, abyste se nad hochem smilovali . . ." Uhodil rukou do stolu a hněvivě se od Veroniky odvrátil.

Skřivánková přinášela právě ve veliké dvojuché míse polévku a stavěla ji na stůl. „Nezlob se, tatínku, rejš jez! Josefe, sedni si, — doučata, zavolejte Václava a pote taky," křikla pak do zadu, kde tmavá kuchyňka oddělena byla od světnice zasklenými dveřmi o mnohých drobných tabulkách. Položila pak na stolní desku několik plechových lžic, a když přiběhla tři děvčátka, od šesti do jedenácti let, a po nich student o něco starší než Josef Michl, rozdala mezi ně lžíce a přinesla ještě mísu pomazaných placek.

Skřivánek vstal, pokřižoval se, sepial ruce a polohlasně odříkal několik vět modlitby a po něm všichni ostatní; i Skřivánková pak usedla, a cinkot lžic o hranu společné mísy ozýval se tichou jinak sednicí. Na všech bylo vidět, že jsou hladovi; jen Veronika nejedla; zdvihla lžíci, sáhla jí jednou do mísy, ale pak s ní jenom pohrávala. Povšimla si toho konečně Skřivánková: „Jezte přecej, Drašarko, je dobrá. — A ste po cestě!"

„Hlad mě přešel . . . A nechci vám dělat škodu . . . Mám eště kousek chlebečka, — nebo si buchtu vemu —, —," zajíkala se Veronika, a bylo znáti, že polyká slzy.

„Na to nesmíte dbát, že můj hubuje,“ konejšila ji Skřivánková. „Má stejně Jozífka vašeho rád a nevyžene ho.“

„Pro mě íst můžete, paní Michlová, šak si to vyjednáme, nežli zasej na rathouz vodejdu,“ pravil sluha drsně, ale přece do větší mírnosti se nutě. „Já vím, že za nic nemůžete, ale dyž ste za Josefem došla, musím vám přecej říct, jak to stojí, abyste to panu Michloj vyřídila.“

Michlová vidouc, že Skřivánek pohlíží k ní shovívavěji, chtěla rovněž ukázati svoji dobrou vůli a nabrala několikráte z mísy, zvolna se vyprázdňující. Násilně polykala sousta, — ale brzy ustala, a když měla za to, že jí nikdo nepozoruje, smutně zavrtěla hlavou. Její syn, jenž seděl níže u stolu, přece si toho povšiml; hleděl již od počátku oběda úzkostlivě se Skřivánka a jeho ženy na matku, jedl vždycky trochu a zase ustal. Bylo zřejmo, že jest znepokojen, leč přece tak hladov, že sáhl po placce, předložené mu Skřivánkovou, a dychtivě ji okusoval.

Když byl oběd skoro u konce, napomínala serbusová: „Jděte se, študenti, do síně vošplejchnout a kabáty si vopraště, — nemeškejte se, co nevidět zvonek na gymnasium zacinká.“

Hoši poslechli; za chvíli vrátil se Josef, maje knihy a papíry již v ruce. „Uvidím vás eště, maminko, až se ze školy vrátím?“ ptal se Veroniky, za ruku ji chytaje a náhle, jako v návalu tesknosti, ji líbaje.

„Šak je deň dlouhej, nemusí se paní Drašarová vydat před čtvrtou hodinou, dojde stejně za šera,“ povzbuzovala Skřivánková.

„Došla bych si pro Jozífka do školy,“ navrhovala Veronika, ale hned se zarazila. „Jenomej, že bych i nenašla, nevyznám se tu.“

„Naše Teklička vás tam dovede,“ rozsoudil Skřivánek. „Může vás Josef kousíček vyprovodit. A nežli bude po škole, vodpočinete si, a povíme si, jak to uděláme.“

„Přijďte, maminko,“ loučil se student, odcházeje s bratrem Skřivánkové.

I děvčátka, z nichž dvě již školu navštěvovala, ze světnice se vytratila; žena odnášela poslední zbylé nádobí, muž posadil se naproti Michlové a započal: „Vyřiďte panu Michloj, že to tak zvostat nemůže. Sme taky lidi potřebný, máme domek, ale na něm dluhů dost, a tři děti, nemůžem živit dítě cizí! Dyž mě moje přemlouvala, abych vzal Josefa Michlova do bytu na půl zdravy, říkala, že je to chlapec z rodu měšťanskýho, že vás zná. Uďál sem to panu Michloj lacino, čítal sem jenomej pětapadesát zlatejch vídeňskýho čísla na celičkej rok, — stejně bychme to udělat nemohli, dyby nebyl pohromadě s Václavem Kastnárovým. Váš manžel na všecko přistoupil, — ale zvostává nám pořádem dlužen . . .“

„Toť, toť, Drašarko,“ přetrhla mu žena nevrlou řeč. „Něco se mi můj navyčítá, že sem to neměla dělat, že sem se pro krajana sama připravila do škody! Já smejšlela, že budete spravedlivě platit, takovej přecej dům v rynku a toliká pole! Já sem jenomej z příbytku, ale naši na Václava posílaj dost, peníze a eště do kuchyně — a je přecej svůj!“

„Dyť víte, paní Skřivánková, že pro ten nehodnej process do trápení sme upadli! Nebejt toho, moh Jozífek bejt u Štursů, nemusili sme vás vobtěžovat . . . Ale před naším ani míno jejich se vyslovit nesmí, — na dosmrti se s něma neudobříme.“

„To lituju,“ namítl serbus jízlivě, „mohli mět tu škodu Štursovi, na ně by se to spíš patřilo, je to přízeň nejbližší. A nemyslete si, paní Michlová, že sou jenomej tak, maj’ slušný stavení za Dolní branou, jak se de na Lány, pole a luka taky; syn študíruje, je už snad panem filosofem, holčička bejvá tuze vyparáděná, hleděj si svejch detí, vobětujou na ně.“

Pokývl několikráte hlavou a podíval se významně na ženu svou a pak opět na Michlovou. Ta porozuměla; rozslzela se lítostí a zakryvši si tvář zástěrou, počala konečně slyšitelně vzlykati.

„Jó, milá paní Michlová, to by každej, vypravit chlapce na študiji, mět z něho pána, chlubit se s ním po městě,“ podotkl serbus neúprosně. „A inší, aby ho živili a měli z něho škodu! Že vám a vašemu manželoj hanba nejní, — přecej měšťani královskýho města Poličky! Pejcha je ve vás Poličácích veliká, na Litomyšláky shlížíte, jako byste co lepšího byli, syny chcete mět pánama — a pak zvostáváte dlužni!“

Ve Skřivánkové se přece hnul krajanský cit, a také jí bylo líto Michlové, která ustavičně tiše plakala: „Dyť Litomyšláci taky svoje syny na študiji dávaj’ a to neé jenomej měšťani, taky inší. Každej chce svýmu dítěti polepšit.“

„Ale maj’ školy v městě; taková študije potomej moc nekoštuje! Musí si to člověk náležitě předložit, nežli se k něčemu vodhodlá.“

„Říkali u nás, že študiósi dostávaj přeukrutný podpory,“ hlesla Michlová.

„To dostávaj, ale neé parvisti a cizí!“ přisvědčoval Skřivánek. „Musí se študiós vosvědčit, musí bejt premiantem a musí se za něho někdo mocnej přimluvit. Ale kdež Josef Michlů z Poličky! Kdák ho zná?“

„Dyť ve vašom rodě, Drašarko, je kolik pánů páterů, farářů a děkanů, a Drašar je z tý přeukrutný rychty v Kórový, říkala sem našemu, že ste rod možnej . . .“ upokojovala serbusova žena manžela i Veroniku.

„Pan děkan Polenskej je už zakopanej kolik roků, — z rychty Kórovecký ničehož nic žádat nemůžem, rozdíly* už se staly, než nastoupil nynější hospodář. Ale povídal náš, že pude Jozífek do hor, do Branný, k panu faràřoj, až kerak ve študiji vobstojí.“

„Cák to, — to vobstojí,“ horlil Skřivánek, smířlivěji jsa naladěn poukazem k strýci faráři. „Ptal jsem se, je tomu pár dní, na Václava našeho a taky na Josefa; veledůstojnej pan professor Adrian ho chválil, že dobře počítá, že německy líp rozumí než zvostatní Češi. A je v tej klasse stočtrnáct študiósů, to je co říct, paní Michlová, dyž se mezi něma chlapec vyznamená!“

* Rozdělení jmění.

„Jozífkoj už při křtu svatým předpovídali, že bude něčím velkým," ujišťovala Michlová, sepiavši v klíně zbožně ruce.

„Važte si toho, že se hoch učí a že má do toho skok, a nevopouštějte ho," napomínal serbus. „Chtěl sem ho vystěhovat s neděle, ale protože se učí, a protože ste krajani tuie moji, posečkím vám. Stejně ty peníze hleďte sehnat, pište někerýmu pánoj z přízně, inač bude s Josefem zle! Aspoň v těch nižších klassách ho nevopouštějte; až vyroste, může se třá dát k pánům Piaristům, přiímaj' někdy, dyž je zrouna v klášteřích jejich místo. Ale teďkomej už musím na rathouz, stejně sem se zdržel. Zkazuju pana Michla pozdravovat, — aby nezapomenul."

Za posledních vět uhladil si Skřivánek vlasy, opásal šavli a nasadil vysokou svou čepici; než mohla Michlová k radám jeho cosi odpověděti, vyhrnul se ze dveří, a již jej spatřovala, jak velikými kroky jde k radnici v rynku. Oddechla si; v přítomnosti „Kastnárovy dcery" nebylo jí tak úzko; když tato vedle ní usedla, zcela důvěřivě se jí zeptala: „Ti páni páteři neboli professoři přiímaj' mezivá sebe študiósy? A staraj' se vo ně?"

„Tof! Kolik zdejších se k něm dalo! Ale berou jen žáky znamenitý a z vyšších klass. To by si váš Jozífek stejně eště počkal, Drašarko!"

„Snad se mi toho dá Pánbů dočkat, — byl by panem professorem, měl by se dobře na dosmrti, a Johance by zvostal dům a role. Musím to našemu říct, — přecej sem do tý Litomyšle márně cestu nevážila! Pánbů to vašemu zaplať, že si zpomenul," vykládala Veronika pohnutě, chytajíc Skřivánkovou za ruku.

„Jenomej vy si taky zpomeňte, ať nemám s mým zasej mrzení. Šecky v Poličce pěkně pozdravujte, dojděte taky k našim, řekněte, že nám zdraví slouží, že doučata rostou, a Václav dobře se učí. Ať na nás zasej s něčím pamatujou! Esli pak, Drašarko, dojdete? Rejš byste tu měla bejt na noc a vydat se po ránu."

„Neé, neé, nebudu vám tu na vobtíž, pan Skřivánek by se mrzel! Dost sem si vodpočala, jenomej co se s Jozífkem sejdu a vydám se. Třá se svezu, jede for romadu."

„Po škole bude co nevidět, zavolám Tekličku, aby vás dovedla," nabízela se žena jsouc ráda, že krajanka nepřijala nabídky její. „Je možná, že se s někým strefíte!" Brzy rozléhal se v síni její hlas, volající nejmenší děvčátko; Veronika rozvazovala uzel, položila buchty veliké jako cihly na stolní desku. „Rozdělte se vo ně s Jozífkem, paní Skřivánková, snad vám přindou k chuti," nabízela je servusově ženě a již vstávala těžce se svého místa, sukně si oprašovala a do salupu se oblékala.

„Šak brzo nevydržej, Josef bude vo hladě hnedkom, nedáme-li mu naíst my," odmítala Skřivánková, která se hněvala, že Drašarka ustavičně mluví o buchtách, které nebyly ani četné, ani z příliš bílé mouky. „Hdi, Tekličko, fortnou a paní Michlovou zaveď ke školám latinskejm. A potomej se vrať, šak bude čtvrtá hodina co nevidět, Josef si maminku už vopatří."

„Pánbů naděl a zaplať,“ děkovala Veronika ve velikých nesnázích, cítíc, že i „Kastnárově dceři“ stává se nemilým hostem. „Už se nad tím naším dítětem smilujte, my se taky přičiníme — —“ dodala opět s pláčem.

„Toť, toť — a šťastnou cestu,“ loučila se Skřivánková zase trochu obměkčena. Vyprovodila ji přes práh domu, dvěma kamennými stupni utvořený, a dívala se za ní, jak nahrbena bere se k „fortně“, vysokému a překlenutému schodišti, které náměstíčko špitálské spojovalo s „horou Olivetskou“, jinak i „Židovský kopec“ řečenou, kde zbudovány školy, kollej a kostel Piaristů a dále v pozadí v rozsáhlém parku zámek Valdštýnů. „Je stará a špatničká,“ pravila sama k sobě. „Že se vydala! Je k nám přes půldruhý míle! Že rejš k těm Štursom nešla. — — No, pejcha! V těch Drašařích byla dycky přeukrutná pejcha —.“ Pobručovala si tak a podobně, aby přehlušila v sobě výčitku, že sešlou ženu neměla pouštěti.

Veronice se fortnou šlo těžko; stupňů bylo mnoho, unavenýma nohama leckde uvázla ve zdivu vydroleném anebo dřevu vyšlapaném. Malá Teklička byla dávno nahoře, když Michlová, — zastavujíc se u prvního okenního otvoru a prohlížejíc si šedožluté průčelí gymnasia, jež se zde pnulo do tří pater, — ještě uvažovala, ve kterém okně se asi její Jozífek učí. Děvčátko ji volalo, a ona těžce se opírajíc zase výše polotemným schodištěm se šplhala. Když všecka bez dechu došla východu, byla oslněna pronikavým světlem, jež oblévalo prostranství, na němž Teklička stála, a veliké budovy kolem něho seskupené. Vypadalo to tu velkopansky, vznešeně, překvapoval ji zvláště zámek se svým rozčleněným cimbuřím, zeď zahrady s obrovskými sochami — — její manžel jí vždy vykládal, že nad Poličku není, — nenadála se, že uvidí, co doma neviděla.

Holčička vidouc, že se Michlová stále ohlíží, švitořivě vysvětlovala jí všecky budovy, a konečně táhla ji od fortny na levo: „Tady sou školy, tudy Josef Michlů přide!“

Veronika uviděla v přízemí řadu oken, opatřených těžkými mřížemi, na střeše baňatou vížku a pod ní mezi okny prvého patra sochu světce, jenž drží hocha za ruku; nejvíce ji upoutala dvojí vrata do gymnasia vedoucí, na nichž pestrými barvami namalovány znaky lva a orla. Vyptávala se na malování, na světce ve výklenku; Teklička zavrtěla hlavou a prohodila: „Josef Michlů to bude vědít — je študent!“ A dodala: „Až bude po škole, vrata se votevřou, panímámo, a študenti pudou! To ich bude, — moc, moc ich bude! Náš Václav taky!“ Leč když zaznělo na znamení, že jest vyučování skončeno, obvyklé zvonění a vrata se rozevřela, chytila Teklička Michlovou za ruku a táhla ji zpět ke zdem vysokého piaristského kostela; napolo jsouc za ní schována, dívala se na zástupy studentů k fortně se hrnoucí.

Veronika dívala se také; postřehla, že jest těch hochů několik set, a zalekla se, že mezi nimi svého Jozífka ani nepozná, že hoch vrátí se nějakou jinou cestou a jí si nevšimne. Umiňovala si, že si dá dobrý pozor a prohlédne každou postavu z pomalovaných vrat

vycházející. I viděla nejen hochy menší, asi desítileté, ale i muže v dlouhých černých talárech s límci a divně ušitými rukávy; pomyslila, že jsou to ti páni páteři professoři, kteří jejího Jozífka učí, ale pak si zase všimla, že mnozí mladí jinoši mají šat zcela podobný — to jistě professoři nejsou!

„Václave, Václave," šeptala za ní Teklička, vystrkujíc pod jejím loktem hlavičku: Václav Kastnárů šel teď kolem, a děvčátko uchytilo jej za ruku.

„Pěkně tě prosím, Václave, ukaž mi našeho Jozífka, — vyhlížím ho! Bojím se, že sem ho už minula."

„Parvisti jdou vždycky naposledy, paní Michlová. Podívejte se, jde tamhle, smeká před panem praefektem, panem páterem Staškem."

Veronika podívala se opět směrem k malovaným vratům; zástup chlapců ještě nedospělých hluboce tam smekal před pánem v taláru, nevelké postavy, jenž důstojnými kroky bral se jejich středem ke vchodu kolleje. Jozífek byl mezi parvisty z největších, poznala jej ihned a vedle něho i Hledíkova Toníka a dále jiné ještě hochy Poličské: Bürglova Prokopa, Hegrova Jakuba a Trávníčka. Krajané postáli ještě před gymnasiem, když ostatní studenti již se rozešli. Veronika přispěchavši, jak nejrychleji mohla, hovor jim přetrhla. Řekla jim, že je hned poznala, že má z nich radost, jak vyrostli, jak dobře vypadají; ale aby odpustili, že Josefa nic neužila, že ji půjde kousek vyprovodit.

Studenti jí přáli šťastnou cestu a prosili, jako prve Skřivánková, aby pozdravila jejich rodiny; šli pak po Olivetské hoře dolů do města, a Veronika se svým chlapcem před gymnasiem osaměla. „Nepůjdem k Skřivánkům, maminko? Mám ty knížky — —"

„Už sem se s něma rozloučila, Jozífku, a je čas, abych se vydala dom. Stejně mi tam bylo ouzko napořád, jako by mě ten strop měl udusit."

Josef Michl se ohlédl, nečeká-li naň Václav Kastnárů, a když viděl, že jsou tu sami, řekl: „Pojďme tedy po Panských valech, tudy je na silnici k Poličce nejblíž." Vzal matku za ruku a vedl ji kolem kostela a kolleje na širokou cestu, bývalý val, ohraničený s obou stran šedými, dosti rozdrolenými zdmi zahrad, a posázený tu tam stromy a keříky. Bylo tu stinno a ticho, vál sem vzduch plný svěžesti a vůně; hoch přivinul se k boku matčině: „Maminko, na mne u Skřivánků taky všecko padá, pan Skřivánek mne vyhání za den třeba dvakráte, hladu tam zkusím, že byste neuvěřila, a v zimě jsem se učil v pokojíčku, kde voda mrzla ve džbánku. Rejš jsem si někdy vyběh' na špitálek a učil se venku, nebo na valech — — A to všecko, protože tatínek nechce se nade mnou smilovat! Kdyby patnáct zlatých chtěl sebrat, už by bylo líp, už bych tolik huby nedostal!"

„Synáčku, táta by chtěl, ale dyž nemůže! Samý jenom trápení se na nás žene! A dyť tu tatínek byl kolikrát, dycky něco s sebou bral," naříkala Michlová a zastavila se ztrápeně u zdi, za níž šuměly jasany a lípy.

„Přinesl trochu krup, mouky, mrkve, a když kmotřička Kamenecká dala, kousek másla a bochníček chleba! A Skřivánek čekal peníze! Taky školní plat jsem kolikrát neměl připravenej, bál jsem se, že mě ze školy vyženou. . . . Skřivánek není zlej člověk, — ale zadarmo mi oběd dávat nemůže! Maminko, najím se stejně z tý jeho milosti jednou za den; když mi bochník chleba nepošlete, jsem ráno a večer vo hladě."

„Chudero, chudero," hladila jej Michlová po tváři a po šíji. „Nechala sem ti u Kastnárovy ty buchty."

„Jenom aby tatínek na peníze pro Skřivánka nezapomněl," naléhal hoch, a bylo zřejmo, že se obává, aby ony buchty nebyly zase po dlouhou dobu jediné, čeho z domova se mu dostane.

„Povídal Skřivánek, že se dobře učíš, že tě páni professoři chválejí. Můžeš se, Jozífku, vo férijích vydat do Branný, k strejčkoj, dá ti istotně pár rénskejch, — zaplatíš potomej Skřivánkům." A když student neodpovídal, ptala se dále: „To byl tvůj pan professor, ten pan páter, kerýmu ste se před školama klaněli?"

„To byl pan páter praefekt; náš professor, páter Adrian, je mladší."

„Viděla sem kolik přeukrutně mladejch pánů v těch dlouhejch černejch sukních, sou to teda taky professoři?"

„Někteří jsou ještě klerikové, maminko, a študírujou ve vyšších klassách nebo filosofii, jak se to jmenuje."

„Pan Skřivánek říkal, že bys se moh' k něm taky dát, a že by se potomej vo tebe starali. To bys měl po trápení, stal bys se pánem, a s náma by bylo taky líp. Nevíš, co zkusíme, — teďkejc zas ta Šlerkova, — je kuchařkou na faře u Jihlavě, — posílá nám jedno psaní za druhým, píše, že spoléhala na tatínka jako na dobrýho křesťana, naříká, že si musí něco zachovat pro svou starost,* a tatínek že í pacht z její role neplatí. — Já to pro pláč poslouchat nemůžu — —."

Dostali se teď v místa hlučnější, na ulici vedoucí k Benátkám a pojící se k silnici na Brno; kolem sloupu na křižovatce šli přes most a předměstskou ulicí dále k mýtu při silnici Poličské. Zde rozhostil se kolem nich zase klid; Josef, jenž dlouhou chvíli nemluvil a jen matku vodil, aby mezi vozy a vozíčky tudy jedoucími k úrazu nepřišla, teď zase načínal rozprávku: „Vy se, maminko, utěšujete tím, co by mohlo bejt až za kolik let! Vždyť jsem teprve v parvě, eště jsem jak se patří školám nezvyk, musím se dost přičiňovat, abych vobstál. Eště, že jsem doma v německý škole byl, — ináč bych tu ničemu nerozuměl — — Já bych, maminko věděl, kterak si polepšit: Dejte mne k Štursům na Lány, je to přecej vlastní tetka, mají mne tam rádi!"

Hoch podíval se na matku dychtivě svýma pěknýma, černýma očima, a tváře se mu zarděly rozčilením, co matka odpoví.

„Ty chodíš k Štursom, Jozífku? Dyby to náš táta věděl! Dyť je moje sestra Šturska neštěstím naším vinna!"

* Stáří.

„Tetka říká, že se jenom hlásila vo svý právo, a že jí k tomu moudrý lidi radili. A František, bratránek, — je už v logice, — za nic nemůže, — je to pro mne velká čest, maminko, že se k parvistovi zná! Ta jejich Aninka je taková hezká, přívětivá, přinese koláčů, ovoce, když na Lány přijdu. Nebejt Štursovejch, byl bych v zejmě hladu zakusil eště vícej. Maminko, dejte mě k Štursům, přimluvte se u tatínka! Tam bych nedostal každinkej den huby a neměl vejpověď pořádem na talíři!“

„Nejní to věc možná, — a neměl bys tam chodit, Jozífku, — my jich za žádný přátele nepočítáme!“

„Už ste s něma nebyla kolik let; kdybyste jich poznala, jak jsou upřímní, jak ten František je učený — — Maminko,“ student zastavil Michlovou a obrátil se k městu zpět, „vraťte se a pojďte k Štursům, zavedu vás! Stejně dnes domů nedojdete, někde padnete! Víte, jak tu po Dušičkách byla sestra Johanka, jak v Dolečkách za tmy do škarpy se dostala, a jak teprv jarmarečníci druhý den se jí ujali?

Leč Veronika nešla s hochem zpět. „Stejně se Johance ničehož nic nestalo, dojela dobře. Já se taky s ňakou forou strefím. — — Nebraň mi, Jozífku, a nenuť mě!“

Hochovi bylo skoro do pláče: „Je to škoda, že jste se nad těmi Štursovými tak zatvrdili. — František říká, že je to jenom nedorozumění. — — Byl bych tam tolik rád, ještě bych se od něho leccemus naučil!“

Veronika šla statečně dále, pokud jí příkře stoupající silnice dovolovala; poslouchala lítostivé vypravování Josefovo, ale odpověděla až po dlouhé chvíli: „Kdák by to řek', že budou mět u Štursů takový štěstí. — Vona ta má sestra toho ani hodna nejní. — Nás vokradla — a syna bude mět pánem, — ani ničehož nic na to vobětovat nemusí. — — A my sme živi v samým jenomej trápení — —“

Josef poznal, že matku Štursovům nenaklonil; zůstane dále u nevrlého serbusa, aneb ocitne se jednoho dne na ulici, a páni professoři z latinských škol jej vyženou . . . . Byl by se chtěl na matku rozhněvati, když tak tvrdošíjně trvala na svém hněvu k sestře své a tak pokorně podrobovala se vůli otcově. Ale když se na ni podíval, jak vedle něho cupala sestárlá, shrbená, drobná, pojala jej zase veliká lítost a láska. Vážila k němu tak obtížnou cestu, a nyní opět, sotva že si odpočala, osamělými silnicemi a lesy se vrátí. Jistě, že si nějak ublíží — —

Vyprovodil ji daleko za Litomyšl — — Vysoké topoly u dvora „Valdštýna“ a skrovné chaloupky Nové Vsi se již zcela přiblížily, když se s ní rozloučil, jí scvrklé ruce líbal a ji naposled prosil, aby se otec nad ním smiloval a nezapomínal.

Stál pak chvíli u kříže při silnici postaveného a díval se, dokud mu nezmizely její opentlený čepec a tmavý salup; pak šel pomalu zpět, ohlížeje se někdy, leč matky již viděti nebylo. Sledoval nebohou v duchu a hádal, zdali se přece s někým sveze. Bylo chlapci dosti úzko; až když město Litomyšl se mu opětně zjevovalo zřetelněji

v odpoledním slunci, zapomněl poněkud na svůj strach o matku. Zvolna scházel po kopci, leč k Skřivánkovům se mu nechtělo; sedl na kvetoucí mez a učil se z knížek, které měl odpoledne ve škole. Teprve západ slunce a vlhnoucí pole přiměly jej k návratu.

IV.

Starobylé, místy velmi nízké podsíně Litomyšlského náměstí soustředily pod svými klenbami a mezi svými hrubými pilíři takměř všechen veřejný život města; byly nejoblíbenější promenádou, jak v zimě a z jara za dešťů a plískanic, tak v létě, kdy cesty k Nedošínskému háji a jeho rybníku a silnice z Litomyšle, na všecky strany vybíhající a všude květnatými škarpami a lukami lemované, poskytovaly pobyt mnohem vábnější. Byly zároveň jakýmsi veřejným forem, o němž každý věděl, že tu bezpečně nalezne toho, s nímž přeje si setkati se; tudy z rána, v poledne a odpoledne ubírali se za povoláním nebo vraceli se mladí, staří a obstarávali zde svoje nákupy, neboť na podsíních byly všecky hlavní krámy i výklady a stolky kramářů; mužská mládež — a tou rozuměli se téměř výhradně studenti latinských škol — projednávala tu své záležitosti, jednala o svých úkolech, zkouškách, professořích, počínala a dále snula svoje milostné známosti, s dívkami smlouvala zábavy, bály a „lampartie“. Měšťanky, které po skončené práci usedaly na lavičky při každém pilíři umístěné, starší služky, které síně zametaly, olejové lampy při vchodu neb v krámě čistily, napínaly vždy usilovně sluch, aby pochytily rozprávky studentů a přinášívaly pak zpravidla domů hojně novinek.

Jednoho večera v červnu 1830 byly paničky na lavicích zvláště pozorny; mezi studenty z nejvyšší třídy, rhetory a mezi filosofy, které bylo snadno poznati dle holí, jež směli nositi, a dle mnohem větší volnosti v jednání, patrně se cosi dělo: postávali v hloučcích, a to ne s děvčaty jako jindy. Zvědavé měšťanky navzájem se ptaly, oč se mezi pány studenty asi jedná. Do konce školního roku je ještě několik týdnů, nemůže býti řeč o zkouškách nevykonaných, bály v tuto dobu největší práce pořádati nebylo zvykem a nějakou „lampartii“ budou studenti sháněti až před rozchodem.

Konečně rozsoudila záhadu paní Žumberská, nájemnice v domě Pražanové na první podsíni naproti poště; tvrdila, že zajisté buď pan praefekt neb některý pan páter professor celé klasse ublížil, a že se nyní studenti o tom radí, jak zakročiti, aby si spravedlnost zjednali. Sousedky zcela jí věřily; vědělyť, že mívá ve své velké sednici do zadu, do „Růžové uličky“, až osm studentů, obyčejně z vyšších klass, Čechů i Němců, a že se od nich všeho dovídá.

„Až půjdou zase mimo,“ ujišťovala měšťanky po německu, „zavolám na pana Tušla, nebo na pana Kopeckého z Poličky. Podívejte se nahoru, vykládají něco ostatním a oháněji se holemi: Pan Tušl mi jistě všecko řekne, — taky o všem ví, — je už filosof!“

„Mně se spíše zdá, paní Žumberská,“ namítala jí její domácí, Pražanová, nutíc se do velmi drsné němčiny, „že vykládá ostatním

ten menší student, černovlasý. Takový je to kudrnáček," dodávala po česku, nemohouc si vzpomenouti na slovo „Krauskopf", „vídám ho každý den, ale nevím, jak mu říkají, plete se mi to."

„Toho znám tuze dobře, zůstává u toho serbusa Skřivánka, na špitálském plácku," pokyvovala Žumberská s vážnou důležitostí hlavou a složila ruce do černé merinové zástěry. „A nedivím se, paní domácí, že si pletete jeho jméno. Náš pan Kopecký je jeho krajan, chodili spolu od malička do školy, — ten mu říká divně, — jako Draascher, — ale ostatní, a ve škole na něho volají Michl. Študoval tady ty čtyři menší klassy, předloni šel do Moravské Třebové, — a náš pan Schneider, pamatujete se, paní domácí, Matýsek, — plakal pro něho jako maličké dítě! Psal mu do Třebové jedno psaní za druhým, a každý den říkával, že bez pana Michla nevyštudíruje, ten že byl jeho dobrodinec, všecko s ním opakoval...! Teď šel pan Schneider do Vídně, a pan Michl se zatím vrátil, — do Vídně za Schneidrem nechtěl!"

„A co že do Vídně?" ptala se jiná sousedka, Karlíková, po česku. „Moh' jít do Hradce, do Holomouce, do Prahy."

„Inu, paní Karlíková," odpovídala Žumberská také po česku, „je to Němec z Moravy a ti všichni na Vídeň drží. Říkal mi pan Kopecký, že by tam pan Michl nešel za nic. Ten vám čte divných českých knížek, a když je u nás, vede divných řečí!"

„Nejsou žádný český knížky, — jenomej ty, co u Turečků „na kopečku" vydávají a co na jarmarce se prodávaj'," rozhorlila se paní domácí Pražanová. „A ty snad pan filosof číst nebude! A jaký řeči vede, prosím vás, paní Žumberská?"

„Náš pan Tušl říká někdy, že se zbláznil, anebo že ho pobláznil nějakej pan kaplan, kam o férijích jezdívá. Pan Kopecký mu ty řeči trpí, ale přemluvit se nedá, aby taky takový knížky sbíral, škoda prý peněz na takový — neumím to po něm říct.... Počkejte, teď se študenti vracejí, zavolám na ně." Žumberská vstala těžce z lavičky a pokročila asi na dva kroky do středu podsíně, aby si jí studenti všimli. Leč ti hnali se tak rychle vpřed a tak horlivě hovořili, že jí bylo zavolati: „Pane Tušle, pane Kopecký," než se zastavili. „Pane Tušle," počala naléhati a chytla studenta, silného a růžolícího as devatenáctiletého jinocha za rukáv, „mám strach, že se vám něco přihodilo, že pan páter Gratian Wolf nebo pan praefekt vám ublížili. Už chvíli se s paničkami za vámi díváme, jak se všichni hněváte — — — —"

„Nehněváme, paní domácí," odpovídal Tušl, jak byl osloven, německy, a smál se, „my se jen radíme! Pan páter praefekt dnes nevyvedl nic horšího, než že ohlásil, že budou Piaristé přijímat studenty do svého řádu. Michl a Stiehl mají sto chutí přihlásiti se, Kopecký, Hledík a já je z toho zrážíme! Jen si sedněte, paní domácí, a nebojte se! Taky paničkám řekněte, aby se upokojily!"

Boubelatý student zasmál se znovu, otočil se na opatku a přidal se zase k spolužákům. Žumberské se sice trochu zdálo, že její milovaný pan Tušl zachoval se k ní poněkud posměšně, ale novina,

o kterou mohla se s paničkami sděliti, byla příliš zajímavá a vydatná, aby byla nějakým hněvem otálela. Usedla mezi ně s velmi tajemnou tváří a šeptala, že opravdu běží o pana patera praefekta, ale nikoli o nějaké spiknutí proti němu neb proti zlému páteru Gratianovi, professoru náboženství, nýbrž o vyhlášku, že páni Piaristi budou zase do řádu přijímati, což se již několik let nestalo.

„To bude zas vo pár nešťastnejch hochů a holek víc," ozvala se po jejím šepotu dosti nahlas řeznice Khomka. „Každej študent si namluví zdejší dcerku, slibuje jí, že si ji veme, až vyštudiruje, a potomej jde k Piaristům, a holka se může utrápit! To máte tak tu mužskou věrnost! A jim taky není dobře, na ženskou zapomenout nemůžou, vyhledaj' inší a zas inší, a tak tomu neštěstí není konec nikdy!"

„Já se tomu nedivím," krotila ji stará Žumberská moudře. „Těžko se ti študiosi protloukají, hladu a nouze zkusí; jak je přijmou do řádu — je po starosti. Náš pan Schneider vypravovával, že tenhle pan Michl nebo Draascher mnoho zkusil — — —"

Řeznice Khomka k tomu přikyvovala a usmívala se sebevědomě: „Musí to bejt ňáká chudoba . . . U nás bral na registřík tři roky, a bere zas, — je teď na svou stravu, sám si brambory opere, mrkev oškrabe, máslo v hrnku rejpe, chleba nakrájí. Toho masa moc nepojí, — za tři roky ďálo to jenomej čtrnáct zlatejch vídeňskýho čísla, — a nezaplatil to všecko do dnešního dne . . . Jenomej vždycky se omlouvá, přinese bagatell peněz, a bere dál. No, my chudýho študenta pronásledovat nebudem, — až bude pánem, zaplatí. Ale pro to do kláštera jít nemusí. Bude istě litovat."

„Páni professoři," podotkla Karlíková, „říkávají, že nejsou klášterníci, že jsou světští kněží."

„Japak nejsou," přela se Khomka, „ženit se nesmějí, a co po nich zůstane, připadne klášteru! Piarista nebo kapucín a františkán — to je jeden čert. Nejlíp by ti mládenci uďáli, kdyby u nich vyštudírovali a pak vystoupili a se oženili. K čemu by byly ty ukrutný fundace? To je ňákýho dříví a piva a peněz!"

„Paní Khomová," vypiala se Žumberská, „vy vždycky na pány pátery professory nasazujete, — a čím by naše město bylo bez latinských škol? Ty sem vedou lidi z daleka, a nesou sem peníze. Však nám ostatní města naši slávu záviděj!"

„No, já vím, pro vás je to živobytí, kam pak byste se bez študentů vrtla," odpovídala řeznice, jsouc uražena, že dovoluje si ji, měšťanku ryneckou, napomínati lecjaká nájemnice. „S Pánem Bohem, paničky," vstávala s lavice, „musím poručit děvečkám, co mají k ohni postavit."

Žumberská se na ni podívala rozhněvaně, ale nevěděla, co by řekla, zvláště když viděla, že její domácí jí pokoření její přeje. Za chvíli však se vzpamatovala a podotkla důstojně: „Ono to s tím dluhem pana Michla u Khomů tak zlé nebude; jeho rodiče prý mají v Poličce v rynku dům a hromadu polí, jsou asi tak velicí páni jako Khomovi! A mají jen dvě děti — jsou asi šetrni a chtějí, aby

se protloukl sám. U Kopeckých prý to není větší, a dají pana Františka na práva a menšího taky poslali loni na latinské školy."

„Může být, že je to takové," svědčila jí Karlíková, „Šturska z Dolní ulice je prý sestra matky toho pana Michla; on tam často chodí a vodí se s jejich Aninkou."

„To spíš s holkama serbusovýma," podotkla Pražanová, „ty uměj' študenty k sobě lákat, za večera to zpívá a hrá na citeru, je to slyšet až do rynku! Khomka má pravdu, ten študent bude litovat, bere na děvčata — a chce do kláštera!"

„Paní domácí, tuze se mejlíte," odporovala Žumberská s velikou určitostí. „Pan Michl je stydlavý, vypravovali študenti, co s ním byli v Třebové Moravské, že se v kvartýru děvčat bál, tancovat že se styděl. To nejspíše ty Skřivánkovy samy vyhlásily, že se k nim má, — taková familije, — nemělo by jim býti ani dovoleno, aby si drželi študiosy, — nemá to vzdělání, a mladé pány jen svádí!"

Pražanová ani Karlíková na to neodpověděly, a jsouce již unuděny stálým hovorem o strávnících Žumberské a ostatních studentech, zavedly řeč jinam. Paničky hovořily — jak bylo tehdy v Litomyšli pravidlem — jakousi tvrdou, nezcela spisovnou a hodně nucenou němčinou a do své ještě méně ušlechtilé češtiny pletly hojnost německých, dosti skroucených slov. Jediná Žumberská, vdova po malém hospodářském úředníku, uměla německy slušně, její čeština, jíž ostatně užívala co nejméně, byla však právě tak, ba více zkomolena, jako mluva jejích společnic.

Kdo byl by poslouchal studenty po podsíních se procházející a při zvláště živé debattě chvilkami postávající, byl by býval svědkem něčeho podobného. Byli z většiny rodem Češi, ale uměli se v němčině nyní lépe vyjadřovati, než ve své mateřštině, v níž neustále chyběly jim výrazy pro pojmy studentům běžné. Němčina a pro „humanisty" a „filosofy" latina byly řeči, jimiž písemně se vyjadřovali, pro styk ústní uvykli skoro jen němčině. Češi někdy propletli řeč svou drobty mateřštiny, tak jako připomíná si dospělý člověk žert, dobrodružství z dětských let; čím však bylo ve společnosti více rodilých Němců, tím řidčeji se to dálo.

I v hloučku, který paní Žumberská prve zastavila, vedle Kopeckých, Hledíka, Michla a jeho mladičkého bratrance Keršnera, syna Aninky z Kameneckého mlýna, byl tu Němec Tušl a jiný neobratný, nevelký mladý muž s hlavou hranatou, hrubýma rukama a nesmírně nesmělou, ač dobromyslnou tváří — Stiehl, rodák z Dittersdorfu, teď v Jedlové u Poličky domovem.

„Řekni mi, Drašare," horlil Kopecký, jenž si zachoval otevřenou, jímavou tvář svého dětství, „jak ti mohlo vlastně na mysl připadnout, abys se prohlášením pátera praefekta poplašil? Nech ho hlásat, co chce! Myslím si vůbec, že jen tak tlachal! Stále je pod rukou slyšet, že řád piaristský je na rozpadnutí; naši páteři by to neradi viděli, tomu rozumíme, bojí se, aby nepřišli o svou moc, o svoje fundace, — ale kdo by se dnes chtěl rád uzavřít do kláštera, když je otevřeno tolik jiných cest?"

„Zde Stiehl hned,“ škádlil boubelatý Tušl kollegu a ťukal jej svou hůlkou po hrubém a dosti odřeném kabátě. „Stiehlovi chce se čísti třikráte denně breviář, dlouho meditovati, v noci důtkama se bičovati, ba i píchlavý pás na těle nositi, — neboť to jsou příjemnosti řádu Otců pobožných škol, našich milých professorů!“ Při vypočtení každé té „příjemnosti“ spočinul hůlkou déle na sklíčeném Stiehlovi a teprve na konci své řeči zarazil ji mezi dlážky podsíně.

„Vám se směje,“ vzdychal hranatý hoch. „Jak mám jinak vystudovat? Doma sami nemají, — kam má můj ubohý otec svůj sobotáles, a co o svátcích vykoleduje neb o svatbách a pohřbech vyzpívá, dříve dáti? Je nás šest dětí, sestry se jistě nevdají, půjdou sloužit, — matka nad nimi a malými bratry stále pláče . . . Když mne vyprovází k Poličce, pláčeme společně . . . Budu alespoň opatřen a nemusím od nich již ani šajnového krejcaru žádati.“

„Až tě bude matka vyprovázet potom, budete plakat zas, protože budeš nešťasten, třebaže se do syta najíš,“ — pravil Tušl teď opravdověji a švihal svou holí do vzduchu. Podívav se pak po očku na smutného Stiehla a významně na ostatní studenty, dodal tišeji: „A bude plakat ještě někdo.“

Stiehl sebou trhl, zdvihl ruku, jako by chtěl Tušlovi ústa zakrýti. Ale zamumlal jen: „Mlč, pro Boha tě prosím, — nesmí o tom nikdo vědět, — otec by ji bil, — a tamto sedí její matka s tvou domácí a s paní Pražanovou na lavici!“

Všichni, i zamyšlený Michl, se usmáli. Nebohý Stiehl, mladý muž skoro dvacetiletý, scházel se na valech nebo v Osickém údolí s Fanynkou Karlíkovou, děvčátkem nedávno ze školy vyšlým, nosil jí, nemaje jiného, kytičky z polního kvítí a maloval tužkou malé obrázky, v čemž dobře se vyznal. Hoši byli o tom přesvědčeni, že si ho všímá jen z nouze, poněvadž ostatním studentům zdá se ještě příliš dětskou; ale Stiehl tajnost své lásky proměnil v jakési mučednictví mladičké milenky a zbožňoval ji za to, že tolik úzkostí pro něho zakusí.

„Vy si ze mne jen stále smích tropíte,“ započal zase Stiehl, postřehnuv dobře úsměvy kollegů a přeje si převésti rozprávku na jiné pole. „Nikdo mne nepolituje a mně neporadí. A nevím, kam dále! Kondice dávat nemohu, nikdo mne nechce. Tu Michl jest na tom jinak; mohl by vzíti kondic třeba více, a má tady v městě přátelstvo, které o něho se stará.“

Černokadeřavý Michl potřásl hlavou: „Ta starost není tak značná, — a musím tam chodit tajně, aby rodiče nevěděli. Jen si nemysli, Stiehle, že je mně lehko!“

„Mlč, mlč, jsi Poličského měšťana syn, viděl jsem váš dům na rynku!“

„Dům jsi viděl, ale co v něm a s ním jest — nevíš! Právě ten dům byl příčinou neštěstí rodičů. Všecko padne u nás na kolky, advokáty, processy. Nechať poví Hledík a František, jak těžko jsem těch sedm let studií protloukal. První rok jsem od Skřivánků odešel s dluhem; teprve když jsem od strýčka v Branné o feriích dukát dostal, mohl jsem zaplatiti. Byl jsem pak na svou stravu, jak se říká,

to jest, hladověl jsem, když mi naši brambory, chléb, kroupy neb mrkev neposlali. U Khomů, řezníků, jsem ještě dlužen. Na humaniora jsem šel do Moravské Třebové zas pod černé pány professory — a začalo to znova — —"

„Nenaříkej tak, Drašare, nebylo to tak nejhorší," odporoval Hledík. „Byl jsem tam přece s tebou! Vím, že's měl kondice, pan páter rektor ti je takořka nabízel!"

„To byla také moje jediná záchrana, a nebyl bych je dostal, kdybych nebyl měl samé výborné třídy. U Padevitů, důchodních, jsem se alespoň jednou za týden, v neděli, měl slušně, — z těch ostatních dvou kondic mnoho nebylo."

„Vidiš, Michle, měšťanův syn, a ještě kondice, každý by s tebou měnil!" vyčítal Stiehl. „Máš vždy slušný oděv, stříbrné hodinky máš! Mohl's pořídit si vše z přebytku, když se ti rodiče o živobytí starali."

„Ani ve snu jim to nepřipadlo," řekl Michl prudce, a polo trpký, polo opovržlivý úsměv kmitl se mu kolem pěkně vykroužených rtů. „Myslili, abych ještě jim půjčil nebo vypomohl! O každém krejcaru jsem tatínkovi napsal, jak jsem jej vynaložil, — a on přece nevčřil, že nemám ani findy, rozmýšlel se, má-li mi poslat pytel bramborů nebo bochník chleba . . ."

„Však jsi hladem neumřel," upokojoval Kopecký roztrpčeného přítele. „To máš tak ty staré lidi: domnívají se, že mládež neumí hospodařiti, že všecko rozhází, chtějí o všem vědět, i do čeho jim nic není!"

„Já vím, Františku, že je to běh světa, že děti musí poslouchat a se podrobit, ale přece je mi to líto — — Pamatuješ se, Hledíku, na Porciunkuli loni koncem července? Ty a Bürgl a já čekali jsme rodiče na slavnost, zvláště jsme je k ní pozvali. Tvoje maminka a Bürglová přijely, — a když jsem stále ke kříži vycházel a tatínka vyhlížel, teprve mi řekly, že nepřijde. Nepřišel jistě, abych na něm nežádal peněz — —"

Kollegové neodpovídali na Michlovo žalování; Hledík a Kopecký věděli až příliš dobře, že všecky ty stesky zakládají se na pravdě. Šli mlčky dále, minuli opět lavičku, kde nyní zbyla jen paní Žumberská se svou domácí; i ty zdvihaly se zvolna za přibývající tmy a ubíraly se dovnitř domu.

„Zvali mne naši o každých svátcích, abych nezapomněl přijíti," řekl zase Michl, jako by pokračoval hlasitě ve svých myšlenkách. „A když jsem domů přišel přes ty hrozné kopce, často za nepohody, — čeho jsem doma užil? Jen samého žalování na zlé časy, na nemoci, — o vánocích jsem tolik zkusil, že jsem se o ostatcích ani nevydal, a o velikonocích šel do Holomouce k auditorovi Schauerovi, svému příbuznému."

„A o prázdninách, když jsme se my studenti chystali hráti v Poličce divadlo, šel's do Branné k strýčkovi faráři," podotkl Kopecký. „Měli jsme tenkráte na tebe velikou zlost."

„Tomu se nedivte!" smál se Tušl. „Vždyť je tam jeho láska! On má lásku v klerice!"

Smál se Hledík a Kopecký, usmál se i sklíčený Stiehl a menší studenti, již s „pány filosofy“ táhli, jako z povinnosti smáli se také, ač narážce Tušlově nerozuměli.

„Ty se, Tušle, panu páterovi Královi stále vysmíváš, — ale věř, neznám snaživějšího a šlechetnějšího muže, než je on,“ obrátil se Michl prudce k spolužákovi.

„A většího blázna,“ pokyvoval Tušl hlavou.

„Nevím, proč by byl blázen,“ hádal se Michl dále a zůstal uprostřed podsíně státi. „Mudřec je, nikoli blázen! Do polí bez knihy nevyjde, jest mu teď čtyřicet let a stále se učí novým jazykům, umí již rusky, polsky; po krajině jezdí, staré hrady prozkoumává, o nich zprávy sepisuje . . .“

„Vždyť říkám, blázen,“ posmíval se Tušl tvrdošíjně. „Jiný by měl na tom dosti, že je na slušné faře kaplanem, že se na ní snad farářem stane, a užíval by klidně života. A to neřekneš, jaké knihy do polí nosí! Kdyby to byl alespoň Schiller, Kleist, nebo třeba Clauren, Van der Velde, — ale české knížky! Vždyť je to hanba, když vzdělaný člověk tu řeč, která ve sprostém lidu již zvolna vymírá, zase z hrobu vytahuje.“

„Ne, Tušle, naše česká řeč není mrtvá. Mnoho vzácných spisů bylo v ní za starých časů napsáno a teď, v posledních letech, zase horlivě se v ní píše. Mohl bych ti ukázati, jak mnoho nových spisů pan professor Jungmann ve své Historii zaznamenal. Máme my Češi již dva spolky, které knihy vydávají: Matici Českou a Dědictví Svatojanské,“ horlil Michl, a jeho řeč dříve útočná, nabývala jakési sladké vroucnosti.

„My Češi,“ smál se mu Tušl. „Za ty knížky, — viděl jsem je u tebe, — měli byste se vy Češi stydět! Je to hrubý pijavý papír, a obsah bude asi dle toho.“

„Tys surovec, Tušle, směješ-li se tomu, co jinému je svato! Ano, páterovi Královi jsou ty knížky, tebou zavrhované, nejmilejší věcí na světě! A on mne tomu naučil, abych si jich také tak vážil. Ukázal mi, jak svatá je řeč, v níž jsme se naučili mluviti, a jak jest naší povinností ji zvelebovati. Vypravoval mi také, že pan František Palacký, chvalně známý učenec, rodem z Moravy, se prohlásil, když mu českou řeč tupili: ‚Kdybych z cikánského rodu poslední byl, ještě bych se snažil svůj národ povznésti.‘ Ty Tušle, ani Stiehl tomu nerozumíte, jste rodem Němci, — ale že Hledík a Kopecký tebe mlčky poslouchají, tomu se divím! Což jsi již, Františku, zapomněl, že jsme za dětství spolu jen po česku mluvili, že jsme se v této řeči čísti naučili, a že u nás v Poličce vlastně jinak se nemluví?“

Hezká tvář Kopeckého do ruda se zarděla: „Je to pravda, že jsme po česku mluvívali,“ pravil po dlouhé chvíli rozpaků. „Ale chtěli-li jsme na studie, tu jsme přece jen německy v hlavní škole učiti se musili! Dnes v Poličce mluví po česku jen čeládka a venkovský lid; jmenuj mi jediného vzdělanějšího člověka, který z vlastní vůle a rád v Poličce po česku hovoří!“ Podíval se na druha vítězoslavně, zcela již svých rozpaků se zhostiv.

„A což pan páter Hájek, kaplan náš?“ odvětil Michl rychle, zablýsknuv očima. „Páter Hájek, také spolurodák, jenž nejen všude po česku mluví, česky zpovídá, — ale knihy kupuje a — vím to jistě, — potajmu dějepravu našeho města spisuje?“

„Ale co má smíchu a mrzutostí,“ odbýval Kopecký kollegu. „I obžalovat jej chtěli — —“

„Té historie Poličky by mohl také zanechati,“ ozval se nyní Stiehl. „Sepisuje ji po německu pan krajský fysikus, doktor Eiselt, všude po krajině zprávy sbírá, také mého otce se vyptával na pověsti o Jedlové a o „Zlaté studánce“. Jest-li ji pan krajský fysikus dokončí, bude ji alespoň někdo číst — —“

„Jsi sám tolik utlačován, Stiehle, chudobou i lidmi, a ještě se stavíš proti utlačovaným,“ vzplanul Michl, zarděv se nevolí. „Mluvte si, hoši, jak chcete, úcty k počínání pátera Krále a kaplana našeho Hájka u mne nevyhladíte! Kněz může a má mnoho činiti k zušlechtění spoluobčanů, má otevřena srdce lidu prostého. A je-li Čechem, má zušlechťovat české lidi a zvelebovat českou věc. Přiznám se vám, — můžete se mi za to třeba vysmát! — že to mne hlavně táhne do řádu piaristského. Už v Třebové jsem se rád knížkama obíral, řečem se učil; přijmou-li mne, budu moci studovat po libosti, nebude kondic a starostí o živobytí. Naučím se některým slovanským jazykům, rád bych k polštině ještě uměl rusky, a také po francouzštině dávno toužím! Budu jako duchovní působit mezi lidem, jako professor budu po česku učit mládež, snad se mi i podaří nějakou knížku v českém jazyku sepsat a k jeho zvelebení přispět.“

Při této dlouhé řeči Michlově, pronesené rychle a opět s jakousi rozzářenou vroucností, hleděli na sebe kollegové jeho polo udiveně, polo posměšně. Tušl zúžil plné své rty a nenápadně pískal, toče při tom hůlkou ve vzduchu, Stiehl hleděl na Michla široce rozevřenýma očima a pak potřásl svou hranatou hlavou. Nejdříve se ozval Kopecký: „Myslím si, Drašare, že u černých professorů je asi poslední místo, kde se ti podaří tvoje podivuhodné plány. Jakživo nebylo slyšeti, aby piaristští professoři učili po česku, — to tak po latinsku, po německu! K čemu by pak byly německé normální školy?“

„Jdi, Drašare, raději na právnictví,“ pravil Hledík dobromyslně. „Tam budeš svým pánem a provedeš svoje úmysly všecky. Staneš se třeba v Poličce purkmistrem, jako pan Hněvkovský, — ten také skládá české knížky.“

„Vidíš, Františku, na pana Hněvkovského jsme zapomněli, ó, nalezli bychom i u nás v Poličce a zde v Litomyšli dosti vzdělaných lidí, kteří za českou řeč se nestydí,“ horlil Michl. „Ale,“ zarazil se náhle smutně, „právnictví by mne jako studenta neuživilo — a kde bych v Praze kondice sehnal? Hledík a Kopecký jsou na tom lépe, — na ně rodiče nelitují nákladu.“ Sklopil hlavu a složiv si ruce do zadu, kráčel, tíží myšlenek jakoby přihrben, mlčky vedle kollegů.

Františkovi Kopeckému se přítele náhle zželelo: „Vždyť máš strejčka, Drašare, pana faráře v Branné! Jistě, že by tebe podporoval

i dále ve fysice a pak, až bys do Prahy na práva šel. A ten kaplan, páter Král, má-li tě tak rád, snad také ti pomůže.“

Michl zavrtěl hlavou: „Brannský strýček je stár, dlouho-li, a půjde do pense. Nejsem z příbuzenstva jediný, jenž za pomoc k němu se obrací. Co jen psaní jsem mu napsal za Kameneckou kmotřičku, aby v jejím vdovství nad ní se smiloval!“

„Poradit bys se s ním mohl,“ radil Tušl, jenž na svůj posměch jako by již zapomněl. „Stejně tam o prázdninách pojedeš.“

„Musil bych se poradit dříve; pan páter Stašek žádá si od nás odpověď v prvních dnech července. Dopíši strýčkovi a páteru Královi - “

„Ale řeknou-li, abys k Piaristům šel, Drašare,“ zvolal Kopecký a trhl Michlovým ramenem, „nechoď tam, nějak se protlučeš, — a ty, Stiehle, také!“

„Hoši,“ pravil náhle Hledík tiše, „ani jste si nevšimli, že děvčata stále před námi a za námi chodí, po nás se ohlížejí a naslouchají, o čem hovoříme. Jsou tu Skřivánkovy všecky tři, a s Aninkou Štursovou vede se Mína Jandíkova — Tušlova láska.“

Tušl obrátil se na opatku, a rozhlédnuv se trochu po podsíni, běžel za dívkou v kloboučku, jež šla několik kroků za ním s tmavovlasou mladinkou Štursovou. Anna, dcera hospodáře z Dolní ulice, měla úpravně zapletené vlasy pokryty pouze tenkým bílým vyšívaným šátečkem, kdežto Mína, dítě malého úředníka zámeckého, oděna byla zcela „po pansku“.

Student ihned výmluvně se rozhovořil, a dívky odpovídaly mu jednoslabičně upejpavě; kdežto však Tušlovi německá řeč plynula snadno, Mína mluvila poněkud nesměle, a Štursova Aninka již dokonce každou chvíli v české osloveni zapadala. Byla tudíž ráda, když přidal se k nim bratránek Michl; on s ní mluvil vždy po česku, poučoval ji, leccos s ní sdělil nového, — před ním se nikdy neostýchala. Tušl vida, že má Aninka také průvodce, oddělil se od ní a pošeptal Míně, jak po ní dnes toužil, jak po celý večer jenom na ni myslil a dočkati se nemohl, až na podsíni se objeví. Dívka cupitala koketně vedle něho, rděla se, kadeře z pod kloboučku se deroucí si opravovala prstíky oděnými v síťované rukavičky a ve svém blaženém zmatku ani nenamítla, že jest tu na podsíni již dlouho a že si jí pan Tušl, jsa zabrán do prudkého hovoru s kollegy, ani nepovšiml.

Stiehl marně se ohlížel po Karlíkové, a vida, že Hledík a Kopecký přidali se k dívkám serbusovým a menší studenty vzali si do vleku, uklouzl jim a jimi neviděn bral se velikými kroky napříč náměstí k úzké fortně, vedoucí na valy městské. Odtud přešel po lávce náhon i polovyschlou Loučnou a po příkrých vydrolených schodech běžel k Osickému údolí, aby zde vyčkal, zdali jeho mladičké lásce podařilo se z dozoru rodičů ujíti.

Anince Štursové se dnes zdálo, že je bratránek jaksi změněn; zeptal se sice, jak se daří rodičům, zda-li došlo psaní od pana „majstra“, Františka, který v Hradci na kněze studoval; ale po jejích odpovědích, nepříliš obšírných, se rozprávka vždy přetrhla. Osmělila se pak sama navázati: „Přečetla jsem, bratránku, už ty knížky, co máš vod pana

pátera Krále a co's mi pučil, — skládání tý jeptišky, — — je to tuze krásný, k pláči!"

„Myrrhový věneček" anebo „Serafku?" zeptal se Michl, vytrhnuv se z hlubokých myšlenek.

„Nejdřiu jsem si přečetla „Myrrhový věneček" -- to víš, jde mi to eště ztěžka. Ale tolik se mi to líbilo, že jsem neměla pokoje, až jsem i „Serafku" přeříkala. Mamička až se hněvala, zhasla mi kahánek, — ale já si z rána přivstala." Zasmála se tichým smíchem a upřímně se na zachmuřeného filosofa podívala.

„Dej, Aninko, na knížky pozor, pan páter Král si jich velice váží, musím mu je vrátit až na ferije pojedu. Ale koupím ti je, až budu moci, abys si je mohla číst často."

„Pan páter Král zná tu jeptišku?" ptala se dívčinka.

„Píše si s Marií Antonií, čili Dobrovlastkou, jak ona si také říká, a píše si s mnohými vlastenci," pravil Michl více k sobě, než k dívce. „Budeš-li míti zalíbení v českých knížkách, opatřím ti jich, Aninko, vícej a také tě naučím jim rozumět a české psaničko postavit. Však jsi z českého rodu — —"

„Náš František má knihy jen německý, latinský a francouzský, — já vím, že český skládání nedokáže! Až budu umět, vysměju se mu!"

Švitoření mladičké sestřenice naplnilo Michla napolo útrpností, napolo zalíbením, chtěl jí odpověděti, aby se zvráceností bratrovou nedala másti, když tu k nim přidali se kollegové se Skřivánkovými, děvčaty to kyprých tvarů a ohnivých očí. „Drašare," volal Hledík, „panny Skřivánkovy nás zvou, abychom šli k nim, že naučily se novým písničkám a že je dnes večer budou zpívat. Kopecký je srozuměn, ještě Tušlovi řekneme. Pojď raději již domů!"

„Toť, pane Michl," zašveholila Nanynka Skřivánkova, jež studentíka Keršnera, s Michlem u nich bydlícího, držela za ruku. „Pojďte, navečeříte se a potomej budeme zpívat. Umíme jednu, ta je moc hezká, koupily sme si ji na jarmarce májovým: „Na blízku za městem tam spatříš hrob," — ta se vám bude líbit!"

Jakmile Nanynka na Michla promluvila, zarděl se filosof a sklopil oči. Anna Štursova nepokojně sebou pohnula a na serbusovu holku se zamračila, studenti se usmívali, vidouce Michlovy rozpaky, a jen druhá Skřivánkova, Kačenka, opakovala: „Je moc a moc hezká, a smutná, vo samým nešťastným milování."

„Je od Hněvkovského," poznamenal Michl, ale zůstával nerozhodně státi.

„Od našeho purkmistra," škádlil Kopecký. „Tu musíme vyslechnout, prokázat mu poctu!"

„Mně se zdá, že se Drašarovi dnes nechce ani do poslouchání písniček, ani mezi panenky," škádlil zase Hledík. „Už má toho kněžství a professorství plnou hlavu, už jako by študentem nebyl!"

Dívky dívaly se na mluvčího udiveně, a všem tkvěla dychtivá otázka na rtech; filosof si toho také ihned povšimnul a pokračoval se smíchem: „Vy ještě nevíte, že Drašar chce jít k Piaristům, být pro-

fessorem a knězem? My mu ten oumysl zrážíme, ale on si asi říci nedá, a již začíná býti vážným, již mezi ženské nechce!“

„Ty chceš bejt taky panem páterem, bratránku?“ ptala se Aninka Štursova lítostivě. „To budou v našom rodě sami kněži . . .“

„To ubude ženichů, že, panno Aninko?“ smál se Hledík. „Ale za to bude více kuchařek a hospodyň na farách!“

„Jděte, pane Hledík, vy ste škaredej,“ zamračila se Nanynka Skřivánkova.

„Ale šla byste k Drašarovi za kuchařku, kdyby chtěl, panno Nanynko,“ oplácel jí Hledík.

„Že to prauda nejní, pane Michl?“ obrátila se teď dívka k filosofovi a upřela na něho svoje zářící oči. „Že se k pánům Piaristům nedáte?“

„Nejsem ještě rozhodnut, — rozmyslím si to, — poradím se,“ koktal Michl, jehož mátly planoucí, jakoby v slzách plovoucí oči Nanynčiny. Když se od dívky odvrátil, setkal se se smutným pohledem Aninčiným; dívenka neříkala nic, jen přistoupila k bratránkovi blíže, jako by sobě přála znovu s ním se procházeti a s ním hovořiti.

Kopecký jí splnění touhy té úplně překazil: „Nestůjme tu a pojďme ke Skřivánkům, jest opravdu pozdě. Máme také ještě trochu učení na zítřek, to abychom pak do rána bděli.“ Obrátil se směrem ke krátké uličce, jež naproti radniční věži vedla na náměstíčko špitálské; Hledík dal se za ním, i malý Kopecký, Pepička Keršnerova odvedly dívky Skřivánkovy. Tekla, ve věku s Aninkou Štursovou skorem stejná, přikročila k ní: „Pojďte také k našim, bude se vám to líbit.“

Anna se vypjala: „Neé, děkuju, musím s Mínou Jandíkovou.“

„Vona rejši s panem Tušlem,“ odpověděla Teklička poněkud zlomyslně a ukazovala na mladý pár, který ve velmi důvěrném hovoru k sobě se kloně, kolem nich kráčel.

„Ať si, teda pudu sama domů!“ rozhněvala se Aninka a již odtrhla se od ostatních a pádila po podsíni k staré poště a kolem ní na Dolní ulici. Hledík sice vyzval Tušla, aby šel také poslouchat zpěv, ale ten se vymlouval, že vyprovodí Mínu do zámku.

Písnička „Na blízku za městem“ čili „Vnislav a Běla“ líbila se opravdu a byla, jsouc ke kytaře zpívána, nesčíslněkráte za večer opakována, třeba že byla tak nekonečně dlouhá. Leč Nanynka Skřivánkova s lítostí pozorovala, že „jejich“ pan Michl je nepozoren a smuten a že ji vůbec dnes jaksi zanedbává. Umínila si, že si ho také všímati nebude, alespoň na den, dva, a tak jej potrestá.

Aninka Štursova, která bez dechu přiběhla domů, vypravovala pak své matce, jak ty serbusovy holky jsou dotěrny, že i ji k nim zlákati chtěly. A vypravovala dále, že bratránek Josef chce také býti knězem a dáti se k černým pánům professorům. Paní Štursová nepochybovala, že tak učiní, a byla přesvědčena, že její zlý švagr, Antonín Petr Michl Poličský, svou tvrdostí a lakotou syna svého k tomuto kroku donutil.

(Příště dále.)

K. Leger:

Kdo tu?

Povídka.

(Pokračování.)

III.

Přece jste přišla, milostpaní! Děkuji vám!“ pravil pan Dušek několik dní potom u mřížových vrat parku, líbaje mladé paní dvorně ruku. Utrhla, trochu uzarděna a nespokojena sama s sebou. Jak se stalo, že se tu ocítila?

„Můj choť dopoledne odejel,“ řekla rychle, jako by se omlouvala, „do V. k faráři — nějaký těžký případ, snad operace bude nutna. Nařídil, abych jej ke třetí hodině čekala. Šla jsem mu naproti, ale místo očekávaného přišel poslíček. Doktor musí se tam u nemocného zdržeti až do večera, ne-li přes noc. A mne — ačkoliv jsem zvykla mužově nepřítomnosti — zmocnila se divná nějaká tesknota. Vyšla jsem tedy raději ven do přírody. Je tak někdy na vesnici nudno až k sebevraždě!“

Paní Helena se usmála. Docela byla přesvědčena, že jen pouhou náhodou ocítila se u zahradních vrat. A beze všeho rozmýšlení, jako by těmito vraty byla dávno zvykla chodit, vešla do parku.

Dušek sledoval ji o krok vzadu, proto, aby viděl, jak mladičká paní lehounce kráčí pružná a štíhlá. Tak jí to slušelo! Šel klidně, pohledem labužnicky těkaje od bílého hrdla až k podpatkům drobných střevičků. Možno, že cítila tento pohled — mladé dámy mají zvláštní smysl pro paprsky obdivu, i když zdánlivě nevidí.

„U nás doma, na statku,“ pravila, „bývalo veselo, na dvoře plno drůbeže, plno dětí, plno života a práce — tady je nudno. Hlavně, když odjede muž na celý den třeba.“

„A přítelkyně jste tu nenalezla, milostpaní?“

„Přítelkyně — myslím, že ne. Ovšem, jsou tu milé paničky a sousedky, ale — “ Paní doktorová nedopověděla: ale každá má již své starosti, mají děti, malé děti. Někdy si říkala, že nenávidí malých dětí. Maminky se s nimi mazlí a chlubí se jimi — je to protivné. A celkem nelítostné od maminek.

„Procházky omrzí!“ vykládala s trpkým humorem. „Zbývá jen se dívat oknem, jak na návsi perou se psi.“

„A knihy?“ otázal se Dušek.

„Knihy — ?“ protáhla trošku hlas. „Pravda, knihy! Celou haldu jsem jich přečetla, romány, básně a — omrzí i to. Můj muž říká, že kniha je nejlepší přítelkyní. Ale i přítelkyně se zprotiví, povídá-li neustále o bůhví jakých vymyšlených slastech i strastech. A básně? Je trochu dětinského v tom opakování se rýmů — hračky!“

Dušek se zasmál. „Máte pravdu, milostpaní, mně také se tak zdá. Vidím cosi nemužného a dětinského v tak zvané poesii. Dámám bych verše odpustil, ne dospělému muži. Nikdy jsem neměl rád ani povídky ani básně. Tuším, že jsem nepřečetl více veršíčků, než které jsme musili čítati ze školních knížek. Snad právě ta školní poesie mi odňala chuť ku další četbě.“

„Možno — jako mně!“ zasmála se paní.

„Pamatuji se, jak professor rozplýval se nadšením, nad Götheovou básničkou (byl jsem vychován v německých školách):

Über allen Gipfeln
ist Ruh,
in allen Wipfeln
spürest du
kaum einen Hauch.
Die Vögelein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
ruhest du auch!

Každé slovíčko rozbíral, obracel a vážil, až do znechucení. A celkem, odmyslíme-li si klinkavé rýmy, co z té hračky zbude? Proč veršíčky stloukat, možno-li takovou všední věc říci jedním slovem: umřeš!“

„Pravda!“ přisvědčila Helena venkovskému esthetovi. Umlkli na okamžik. Pod stromy bylo ticho, ani lístek se nehnul, jen písek pod nohama chřestil.

„Řekla jste něco?“

Helena udiveně se obrátila.

„Řekla jste: umřeš! Docela zřetelně jsem slyšel!“

Pokrčila rameny. „Patrně vás klamal sluch!“

„Neklamal, milostpaní. Zřetelně jsem slyšel: umřeš!“ Dušek byl bledý, v očích mu zahořely těkavé plaménky, ale usmíval se: „Zřetelně jsem slyšel — vy však pravíte, že jste nevyslovila: umřeš! Tedy někdo třetí — Někdo, kdo jde za mnou, po mých stopách.“

Helena se mimovolně ohlédla, zamrazilo ji: „Snad by bylo přece jen dobře, kdybyste se uchýlil o radu k lékaři — k psychiatrovi třeba,“ pravila rozumně, „jsou to patrně chorobné přeludy — “

„Ah, ne, milostpaní, nebojte se, zvykl jsem už, a zvyk je nejlepším prostředkem proti šílenství.“

„Jak to myslíte?“

„Tak, milostpaní. Člověk otupí časem. Či nestačilo by pouhé pomyšlení, že zítra, pozejtří čeká nás neodvratně smrt a úplné zničení, aby člověk sešílel? A hleďte, lidé žijí, veselí se, ač vědí, že smrti dříve či později neujdou — to způsobil zvyk. Otupěli. A jenom ve chvilkách rozjasnění se otřesou, ohlédnou se za sebe“ —

Dušek se usmál tlumeně — „a žijí dál. Od mládí si zvykáme na hrozné vědomí, že jsme se zrodili jen proto, abychom umřeli. Všechna náboženství pohádkami svými o nesmrtelnosti konejší lidské dušičky, zažehnávají hrůzu a zoufalství. Člověk naučí se nemyslit na svůj osud, a když přejde mládí, kráčí unaven cestou života, neptaje se, kam ho vede, hlavu nakloniv hledí zarytě do země, jako uštvaný býk v resignaci vleče svoje břímě, čekaje ránu, která ho dříve či později skolí. Už jsem zvykl, milostpaní, nemějte o mne strachu. Slýchávám časem kroky za sebou, prasknutí snětí, vídám v písku lehounké stopy, setřenou rosu na trávě, rozkolísanou ratolest. — Nevím, kdo jde za mnou, ale buď kdo buď — jsem klidný, zvykl jsem."

Paní doktorová zamnula ruku o ruku. Opravdu ji mrazilo v tom vlhkém stínu.

„Je vám chladno, milostpaní? Je říjen! Dnes ráno byla jinovatka. Zajdeme ke mně — do domu. Smím se těšit, že neodřeknete?"

Paní Helena stanula nerozhodnuta. Cosi mile důvěrného slyšela v pozvání, ale slušelo se, aby sama vešla do cizího domu? Konečně na vsi netřeba snad tak přespříliš dbát měšťácké etikety, plné směšných předsudků; proč by neměla vejít s panem Duškem pod jeho střechu? Očima jej přeměřila. Stál tu s kloboukem v ruce, prošedivělý, a třeba statný, přece jen stařec. Usmívaje se hleděl k mladé paní — v té chvilce mihlo jí hlavou, že uhodl její myšlenky — začervenala se a sklopila oči.

„Nebojíte se mne přece?" pravil měkce. „Jsem již dosti stár, abych nebyl dámám nebezpečný." Pokrčila rameny a šla za ním. Dům dnes jakoby ožil, dveře i okna byla zotvírána.

„Trochu nepořádku naleznete, milostpaní. Naši patrně před zimou ještě uklízejí," omlouval se hospodář. U vchodu potkali šafáře. Smekl poníženě — ale paní Helena povšimla si jakéhosi zlého úsměšku na jeho rtech a záblesku v očích.

„Co nového?" zeptal se ho pán.

„Nic, milostpane!" s poníženou poklonou odpověděl, „jen v továrně —"

„Co se děje?"

„Dělníci trvají na tom, že zítra přestanou pracovat!"

Dušek odplivl, aniž odpověděl. Se zdvořilým úsměvem obrátil se k mladé paní, která si vzpomněla na nevelkou továrnu pode dvorem, nevlídnou a zapáchající, které na svých vycházkách z daleka se vyhýbala. Tam doktor Chlad někdy na rychlo býval volán, stalo-li se neštěstí.

Pan Dušek okazoval na umělecké kování na dubových dveřích domu, bronzovou kliku v podobě pitvorného skřítka a zlacenou mříž. Všude stopy dávné nádhery. Síň klenutá, široká, že možno kočárem zajeti až ke schodišti, stupně z červeného mramoru, veliké svitilny na kovových sloupcích, ozdobné zábradlí. V koutech a výklencích sochy nymf.

„Nelze upříti, že můj pradědeček měl vytříbený vkus; jsou to umělecké kousky a vybrané s gustem zmlsaného gourmanda," prohodil Dušek

Helena nadšeně přisvědčila, s dětským obdivem prohlížejíc všechno a dotýkajíc se bílými prsty soch i kovaných mříží.

„Tehdy byly lepší doby, žilo se bezstarostněji, zbývalo více času i peněz pro umělecké hračky. Tehdy, když byl pán opravdu ještě pánem svých poddaných, neomezeným ve své moci všelijakými zákony, slepenými podnikavými advokáty, kteří rozumějí nejlépe svému prospěchu. Stýská se mi po těch časech. A někdy se mi zdá, že nejsem to já — na počátku střízlivého dvacátého století, že dávno žil jsem — tehdy —"

„V době pudrovaných paruk a galantních dobrodružství!" usmála se paní doktorová.

„Snad. — V době nejtužšího poddanství a v době karabáčů." Pan Dušek se upřímně smál. „Ano, myslím, že by se mi tehdy na světě líbilo, že bych tehdy mohl býti šťastným."

„A teď — na počátku dvacátého století — nejste šťastným?"

„Zdá se mi, jako bych pozdě přišel na boží svět, o stopadesát let aspoň —"

Vystoupili po schodech do veliké bílé předsíně s mosaikovou dlažbou. Se stropu visel lustr ze světélkujících krystálků, v koutech stály vázy s kyticemi ze suchých květin, které šelestily v průvaně. Skleněné dveře na balkon byly otevřeny. Koberce stočeny ležely po zemi, v cestě stály různé kusy nábytku, křesla, pohovky.

„Řekl jsem, milostpaní, trochu nepořádku tady naleznete — uklízí se ještě před zimou a — znáte to sama — celý dům je vydán na pospas nelítostným rukám služebných duchů. Slyším ze salonu řinkot skla, hospodaří se tak vždy ve jménu pořádku. Musíte prominout —"

„Vy odpusťte!" vesele namítla paní Helenka. „Jenom ženská zvědavost mne sem vedla, přiznávám se. Tolik se bájí o vašem obydlí —"

„A lže se, přehání se jistě. Nic tu není zvláštního, — leda vzpomínky starého domu." V očích se mu zamihl stín. Kdesi za dveřmi bylo slyšet rachot posouvaného nábytku. „Na štěstí mám tu klidný útulek, kde vládnu pouze já. Smím vás prosit, milostpaní?" Otevřel klíčem jiné dveře.

Byl to prostranný pokoj, setmělý, protože byly v oknech žalusie spuštěny. Když je hospodář otevřel, podzimní slunce zasvitlo dovnitř. Opravdu rozkošný útulek — jako by kousek dávných, dávných časů byl tu uzavřen, i s nějakým divným parfumem, kterého paní Helenka neznala; jako by teprve před chvilkou na rokokových sedadlech, na aksamitové pohovce odpočívalo panstvo v pudrovaných parukách, hrálo se u mramorového krbu, zdobeného skotačícími andílky, a na stěně v okrouhlém zrcadle se zlatým rámem jako by posud utkvěl obraz pyšné krasavice, která se tu omeškala o celý věk. Zajisté ona kdysi tady vládla, — v celém zařízení pokoje, v každé ozdůbce bylo cosi zženštilého, i ten parfum jistě vyprchal z dámských rouch a kadeří. Rozkošný filigránský stoleček s trojdílným zrcadlem byl přeplněn různými toaletními potřebami: byly tu alabastrové nádobky s pudrem, vonná mýdla, jehlice a sponky, hřebeny ze želvoviny s perlami. A na

ničem neležel prach stáří, nebylo znáti, že všechno to jsou přežilé mrtvé památky, — naopak, jako by teprve včera hřebínky vypadly z rozpuštěných vlasů.

Paní doktorová chvilku postála udivena na prahu, nežli vešla. Hostitel se usmíval.

„To jest, co jsem vám chtěl okázat. Jak se vám tu líbí? Můj pradědeček prý zařídil tento budoár svojí milence. Maďarka byla. Tehdy jinak se žilo. Dovedli si lidé život zpříjemnit. Hleďte, každá maličkost jak dýše něžností, v celém uspořádání jeví se dětinské potěšení ze života. Myslím, že v tomto ovzduší smrt sama byla příjemnější, ne tak strašidelná jako dnes. Na této pohovce jednou z rána nalezli Maďarku mrtvou."

Paní Helenka neodpovídala, hleděla na podobiznu mladého muže v důstojnických šatech, která visela nad pohovkou. Skřížené palaše byly po stranách. Rohodně tento obraz i zbraně rušily soulad pohádkového útulku. Pan Dušek viděl její udivený pohled, ale jen křeslo postavil k oknu, hezounkou podnožku, hračku pro Popelčiny střevíčky, pošoupl k němu a zval trochu tlumeným hlasem: „Na chvilku, milostpaní, odpočiňte v mém domě, ano?"

Zavrtěla hlavou, ale zraku neodvracela od podobizny.

„Nepoznáváte, kdo je to, milostpaní?"

„Poznala jsem hned!" odpověděla prostě, a její pohled smekl se úkosem ke starému pánu. Hospodář v té chvíli nedbale seděl na nízké židli, nohu přes nohu přehodil a bradu opřel o dlaň. Černýma očima díval se vzhůru — k ní, k paní Helence. Obličej jeho byl v plném světle, zdálo se, že volil vědomě tuto posici. Paní doktorová vracela se pohledem k obrazu a opět k mlčícímu hostiteli. Ano, jedna tvář, — plamenné oči hledí stejně k ní — pod vypiatými brvami starce ještě řezavěji.

„Tehdy — před válkou — na rychlo byl tento můj obraz zhotoven, nežli jsem odejel k svému pluku. Venkovský malíř jej provedl — náhodou byl opravdu umělcem, jak svědčí práce," hovořil pan Dušek, aniž hlavou pohnul, jako by chtěl, aby mladá paní přirovnávala. Trochu sněhových vloček mu hodila ubíhající léta do černých vlasů, trochu stínu bylo ve vráskách na čele i pod očima, ale to bylo vše. A pak ona jizva na skráni, která nijak nehyzdila obličej.

„Realisticky věrně vypodobil mne bezejmenný mistr, řekl bych, že je vidět v každém tahu úmornou píli, s jakou maloval. Ruší tento obraz zde, ne-li? Visíval druhdy jinde, ale —" nedořekl.

„Vy jste se zúčastnil války a byl jste také v boji?" ptala se Helena s účastenstvím.

„Ne dlouho — u Trutnova byl jsem raněn hned před počátkem bitvy — časně z rána" —

Vzpomínka patrně jej unesla, v očích se mu rozhořelo, snad trochu chlouby znělo v jeho hlase, jak bývá u starých veteránů, rozhovoří-li se o válce.

„Byl jarní den — z rána, trochu mlhy se táhlo po kopcích, ale rychle se rozjasňovalo. Naše setnina kryta za vysokým svahem v polích

ještě odpočívala, vojáci čistili pušky, někteří podřimovali rozvaleni v osení, jiní zapalovali dýmky, jako by nic nebylo — ale nedaleko nás už třeskotaly rány, z dálky zahřměly kanony. Náš setník — Prokop se jmenoval — seděl na mezi, zamyšlen pokuřoval z krátké dýmky, vytasenou šavlí ryl do hlíny. Byl to starý voják, před lety z trestu byl prý odveden — úzkostlivě dbalý všech předpisů a nařízení, neohrožený v boji, ale za mák neměl samostatného úsudku. Nad námi počínaly už koule svištět, a my ještě čekali — nepřicházel rozkaz, co máme počít. I mužstvo počínalo už býti netrpělivo. Jenom náš setník odevzdaně čekal. Ve mně vřela krev — hlásil jsem se, že se s několika muži podívám s nedalekého návrší, co se děje. Neviděli jsme ani svých, ani nepřítele.

„Dobře!" pravil setník krátce, „ale nechoď daleko." Vzal jsem jenom dva muže a šli jsme kryti terénem. Někdy nad námi zařičela koule. S návrší rozevřel se mi rozhled, viděl jsem naše přední hlídky skrčené v příkopech a brázdách, po úbočích kopců scházely dlouhé roje pruských střelců, bílé obláčky vyskakovaly nad nimi. V tom ozvala se trubka — ohlédnu se: naše setnina o překot se řadí, setník rozčileně křičí, mává šavlí. Patrně došel rozkaz. A první četa už se dává v pochod — v opačnou stranu.

„Pospěšte na svá místa!" volám ke svým průvodčím, ale sám zvědav ještě jsem chtěl doběhnouti vyššího místa — několik kroků jen dále, odkud zdál se být rozhled lepší. V tom, jak jsem se vztyčil, cosi mně třesklo do levé skráně — zapotácel jsem se a roztáhl ruce. Krev mi zalila oči, cítil jsem, jak pomalu stéká teplým praménkem. „Moje smrt!" pomyslil jsem si svaliv se. Na okamžik jsem ztratil vědomí. Najednou kdosi kabát mi rozpíná, ruka nějaká hmatá mi na prsou — vzpamatoval jsem se. V náprsní kapse měl jsem tobolku, cítil jsem zřetelně, jak sáhl kdosi pro ni. Chytil jsem jej za ruku — byl to jeden z mých vojáků, zbabělec. Patrně domníval se, že jsem mrtev, ale když jsem jej chytil, zatřásl se a smýkal po kolenou. Byl jsem s ním sám, druhý voják odešel k setnině. Odnikud nebylo vidět tam, kde jsem raněn ležel za vysokou mezí, maje oči napolo ještě zalepené krví. Mohl mě dobít a tobolky, o které patrně věděl, zmocnit se beztrestně. Po bitvě najdou mne mrtvého, jako najdou sto jiných, hodí mne do jámy, zakopají — a nikdo nebude pátrat po lupiči. Viděl jsem, jak tato myšlenka šlehla mu hlavou, vyčetl jsem to z jeho tváří, z jeho vzníceného pohledu. Těžce oddychoval, pěsti se mu svíraly. Nepouštěl jsem jeho ruku, upřeně zíral jsem mu do očí, sleduje každý jeho záchvěv.

„Pomůžeš mi vstát a dovedeš mne k našim!" velel jsem ostře. „Slyšíš?" Nemohl jsem přidati žádnou výhrůžku, bylo by to marné. Byl jsem v jeho moci. Zlý úšklebek zahrál mu rty. Ale já opakoval: „Rychle! Zvedni mne!" Ještě chvíle prošla — pak se zachvěl, nejistě očima zatěkal a sklopil je. S pomocí jeho dostal jsem se na obvaziště a odtud dále do nemocnice a domů."

Paní Helenka naslouchajíc neuvědomila si, že pan Dušek upiatě se jí dívá do očí. Ale jakmile se zamlčel, cosi jako by jí šlehlo pal-

čivě do tváří, — odvrátila hlavu a začervenala se. Usmál se jenom a pokračoval:

„Od té chvíle jsme se nerozešli. Vystoupil jsem po válce z vojska, a Josef následoval mne sem na statek.“

„Josef? — Toť onen váš šafář?“ podivila se Helenka. „Ale jeho pohled je nepřívětivý, zlý, nepřátelský!“

Statkář ještě se usmíval. „Ano, máte pravdu. Vím, že mne nenávidí. Snad od toho okamžiku, kdy jsem byl v jeho moci, kdy mne mohl bez trestu zabít. Snad ještě dnes lituje...“

Paní Helenka potřásla hezkou hlavičkou, nedívajíc se naň. „Nesnesla bych na blízku takového člověka. Člověka, který mne nenávidí.“

„Je mi lhostejným, protože se ho nebojím. Naopak, vidím rád, jak se mu ve zlomyslných očích zažehují zelené jiskry vzteku.“

„Není to lehkomyslné zahrávání s dravcem?“

„Bojí se biče můj vlk!“ hlasitě zasmál se Dušek a vstal.

Než vyšli z pokoje ohlédla se mladá paní ještě jednou na obraz.

„Líbí se vám onen portrét? Slušná práce, ne-li? A jsem si ještě trochu podoben?“

Její pohled plaše zavadil o statkáře. „Zdá se mi, že není možno, aby tolik let byl starý tento obraz.“

„Proč?“

„Protože — tak málo jste se změnil.“ Aby se nesetkala opět s divně rozžhavenýma očima, obrátila se a prohlížela drobné ozdůbky na skříních.

„A více zde není v celém domě, čím bych se pochlubil, nežli tento koutek,“ pravil pan Dušek.

Vrátili se do síně, prošli několik pokojů, opravdu nic nebylo tu zvláštního. Trochu staromodní těžkopádné nádhery, která nijak nepřekvapovala. Střízlivě všechno vyhlíželo při otevřených oknech a studeném průvanu.

„Pranic fantastického, jak jste snad čekala, milostpaní.“

Dvě nebo tři služky uklízely, bosy běhaly s vykasanými rukávy. Stařena nějaká vysoká, hubená a kostnatá, křičela a rozkazovala. Měla ještě bohaté, ale jako sníh bílé vlasy, oči drobné a žhavé. Tváře jevily stopy opršelé krásy. Když vešla paní Helena s Duškem, stařena udiveným a nepřátelským pohledem ji přeměřila, ustupujíc z cesty nepříliš ochotně a uctivě.

„Moje hospodyně — vlčice!“ přitlumeně pravil Dušek. „Očima svítí a kousala by — kdyby se nebála biče. Ale už jí zuby vypadaly — viď, Cilko?“ z nenadání obrátil se ke stařeně a vzal ji za bradu. „Kdo by dnes řekl, žes bývala žínka jako květ. A nekaboň se, nemám to rád, slyšíš?“ Ostře zazněl jeho hlas. „Chci, abys se smála!“

Obličej její zkřivil se bolestně — paní Helenka pochopila, že měl to býti smích, opravdu smích, ale z drobných oček sršely jiskry a svadlé rty se chvěly.

„Tak tak, má milá!“ žertoval pán. „Vždyť bys pomalu zapomněla se smát. Škaredíš se jenom, a smávala jsi se přeci! Vždyť se pamatuji!“ Jakýsi nelítostný, cynický výsměch zasyčel z jeho slov, a ještě bolestněji zkřivily se babiny rty. Nejasný pocit odporu na okamžik ozval se v paní doktorové.

Na nepřátelský, ano vyzývavý pohled jedovatých očí odvrátila se pohrdavě. — Neměl pravdu pan Dušek, že v těch staromodních pokojích nebylo nic zajímavého; naopak, zkušený zrak mladé paní nalezl tu tak mnoho podivuhodného: záclony, podušky, vzácné vyšívání, zázraky práce a trpělivosti. Kdo to tkal a pletl a vyšíval? Zpuchřelé niti místem se trhaly stářím. Od některých vzorků nemohla se Helena odloučiti, tak byly mistrné — ale studený průvan točil se všady a pobízel k odchodu.

„Necítíte ztuchlinu v těchto pokojích?“ ptal se nenadále Dušek. „Mně se to vždycky zdá. Nikdo v nich nebydlí, nepřicházím sem za celý rok. Mám tuto svoji pracovnu i ložnici.“ Otevřel postranní dveře. Paní doktorová nahlédla jen plaše dovnitř. S jakousi schvální prostotou byl těsný pokojík zařízen, na stěnách křížem visely šavle. — Obrátila se k protějším dveřím, byly zakryty těžkou černou portierou, snad proto mladou paní zaujaly. Dušek prošel mimo, aniž je otevřel, ale ona nedovedla potlačiti všetečnou otázku: „A tyto zastřené dveře —?“ Chvilku neodpověděl, zdálo se, že jej zamrzela otázka, zahryzl se do rtů. „Tady? To je pokoj mé paní. Zůstává zavřen od její smrti.“ Zvolna a nerad odpověděl. Postihla, že otázala se nevhod, více se neptala a pospíchala z průvanu!

Když kráčela síní, zahlédla dveře pohádkového pokoje z doby rokoka pootevřeny. Neodolala, ještě jednou chtěla se podívat. Ale s dušeným výkřikem odskočila s prahu. V pokoji před zrcadlem stálo děvče nějaké mladé a kypré, boso, v prosté suknici, s košilí červenou stužkou pod krkem svázanou. Zvedajíc obě ruce, načechrávalo proudy černých lesklých vlasů a spínalo je drahými hřebeny s perlami. Zaslechlo zavrznutí dveří — klidně se obrátilo, ruce nespouštějíc. A na paní Helenku zadívaly se jiskřivé tmavé oči. Obličej děvčete byl po venkovsku hezký, zdravě růžový, smyslné rty se pootevřely — patrně překvapením. Více mladá paní nezahlédla — běžela už se schodů.

Dušek bezpochyby pranic nepozoroval, neptal se, a ona se nezmínila. Konečně — služka nějaká marnivá si tam hraje, fintí se před zrcadlem cizími šperky.

„Jak by se vám u mne líbilo, milostpaní?“ s úsměvem ptal se Dušek, kráčeje opět Helence po boku. Podzimní slunko schýlené k zamlženému západu hrálo v opadávajících haluzích starého parku, zlaté lístky kanuly zvolna lístek za lístkem, jako když někdo v zamyšlení je s větví otrhává a šeptá: má mne rád? nemá mne rád? — —

Paní doktorová se rozmýšlela. „Hezké je tu všechno, ale —“ za chvilku dodala: „Jaksi neútulné.“ Rychle se omlouvala. „Snad že dnes je všechno rozházeno, průvan věje v pokojích a chladno je tam.“

„Chladno a pusto!“ Dušek přisvědčil.

„Řekla bych, že tu samota straší. A z té samoty — možno — rodí se i chorobné myšlenky, které vás pronásledují.“

Dušek se usmíval. „Já vím, říkají lidé o mně, že jsem podivín. Samotář. Nevyhledával jsem společnosti, přiznávám — společnost tady na vsi — a netušil jsem, Bůh mi to odpusť, že je tak blízko — roztomilá dáma, která —“

Helena zakryla si dlaněma obě uši a zasmála se vesele. „Kdo by řekl, že dovedete tak lichotit, pane statkáři!“ a začervenala se. Jako holčičce to slušelo, trochu naivního koketství bylo v jejím pohybu, a patrně těšila ji poklona. Dušek ji pozoroval jiskřivýma očima, omlouval se ještě.

„Mně samotné je divno, že jsme se tak seznámili,“ řekla.

„Tak je to dobře, po sousedsku, milostpaní.“

„Vím, že mne považujete jen za vesničanku, a máte snad pravdu.“ Zdálo se jí, že uhodla, ale nehněvala se. Najednou vzpomněla: „Pravil jste, že nemilujete básní, nerozumíte jim; — ale onen rokokový pokoj váš je jako pohádka, jako z nějaké romantické básně vzatý —“

„Ten jediný!“ přikývl Dušek. „A kdož ví, je-li můj. Stále se mi zdá, že obývá a vládne tam duch mého praděda.“

Už otvírala rty, aby se zmínila, že viděla tam dnes ne ducha, ale černooké děvče z masa a krve, když Dušek zamyšlen pokračoval: „Kdož ví, není-li ve mně jeho duše? aspoň někdy. Nezdává se vám také, že máte dvě duše?“ upřel na mladou paní své podivné oči. „Mně často.“

Mlčela, jen se usmívala. Neporozuměla patrně. Bylo jí do smíchu jako veselému děvčeti, kterému se povedlo provésti tajně nějaký podařený žert. Starého podivína navštívit, prohlédnouti tak mimochodem jeho začarované hnízdo a — za zády svého muže! Musila se do rtů kousnout, aby nevypukla ve hlučný smích, ale v tom přišlo jí na mysl, že provedla cosi nerozumného, a začervenala se. Snad přece se neslušelo, aby přijala pozvání — sama, bez muže. Nu, pan Dušek odpustí, rozhodla konečně, a muž se zasměje. Ano, zajisté zasměje se. Vždyť je to směšné, jak se dostala všetečná do domu starého samotáře — a třeba to bylo tak trochu po venkovsku.

A vždy veselá a drobet lehkomyslná (pokud se peněz netýkalo) pohodila hlavinkou a řekla: „Opravdu, i mně se často zdá, že lidé mají dvě duše: jednu pro svět, druhou pro sebe. Viděla jsem už takové lidi se dvojí duší. Před světem jdou samá vážnost, rozum a šlechetnost, a doma v nestřežené chvilce —“ zasmála se. „Ale sama dosud mám podivnou vzpomínku z dětství. Bylo mně asi deset let, po otavách pásli jsme na lukách krávy. Jaká byla to pro mne rozkoš s dětmi se honit, v olších nad potokem ohníčky pálit! Jednoho dne — slunce hřálo, kravičky poléhaly ve stínu — vidím jako dnes onen palouk na stráni s chomáči babího hněvu, s krtčími hromádkami v zaschlé trávě. Bylo ticho, jenom stehlíci se houpali na bodláku. Moje spolužačka Andula Pánková seděla vedle mne u potoka v olšoví, dlouhým prutem šlehala do vody, a já viděla, když jsem se nahnula, v potoce svoji podobu, červený šátek kolem hlavy, pod ním rozcuchané světlé

vlasy a modrý kabátek. Andula šlehla tam, obraz se rozplynul v rozčeřených vlnkách, ale jak jsem zvedla hlavu a podívala se přes palouk, viděla jsem mezi vysokým bodláčím a babím hněvem blížiti se bosé děvčátko v červeném šátku, v modrém kabátě. „Vždyť jsem to já!" mihlo se mi, zrovna takové světlé rozcuchané vlasy jsem měla. A děvče pořád blíž a blíž. „Andulo!" zavolala jsem, „podívej se, kdo tu jde!" Ale Andula jen oči vyvalila. „Co se ti zdá?" pravila. Děvče v červeném šátku na okamžik se plaše zastavilo, jako by chtělo se dát na útěk, sotva však Andula opět jinam se zahleděla, přišlo až ke mně — teď jsem určitě poznala, že jsem to já. Podívalo se na mne, usmálo se a pošeptalo: „Babička v Poddubí umřela!" Já vykřikla a vyskočila zděšena. Měla jsem babičku tak ráda! Ale zjev najednou zmizel, a spolužačka se ptala: „Co se ti stalo? Třeseš se celá!" Já se rozplakala tak, že uklidnit jsem se nemohla. Když jsme domů na večer dohnaly, přiběhl právě strýc z Poddubí — babička opravdu náhle zemřela — — Ale vás ta dětská povídka nebaví? neposloucháte —"

Pan Dušek se zastavil, s hlavou ku předu schýlenou zdál se naslouchati ne paní Helence, ale čemusi v dálce — Rty sevřel. V obličeji jeho jevil se nepokoj.

„Neslyšela jste, milostpaní?" optal se neočekávaně.

„Snad zase hallucinace?" pomyslila si.

„Ne, tentokráte to nebyl přelud mysli," pokračoval znepokojen. „Slyšel jsem zřetelně parní píšťalu z továrny."

„Nu, a —?" paní Helena ještě nechápala.

„Signál. V továrně stala se dojista nějaká nehoda či neštěstí!" Popošel v rozpacích několik kroků a nerozhodně obrátil se ke svému hosti. „Odpustíte —?" řekl prosebně. „Podívám se tam, musím tam být. Nevím, co se stalo, snad jde o lidský život — dělníci jsou velice neopatrní a vlastní nedbalostí snadno neštěstí zaviní. Prominete mi zajisté, milostivá. Doprovodím vás —"

Paní Helenka odmítavě kývla hlavou. „Nezdržujte se, snad je tam vaší pomoci ihned třeba. Vrátím se sama. vždyť znám cestu!" a podávala mu ruku. Políbil ji na bílé prsty — poplašená se zarděla. Ještě tak nerozhodnut provázel ji chvilku, ale myšlenkami nebyl přítomen. Mlčel a ohlížel se v onu stranu, odkud byl zaslechl poplašné znamení. Dlouhá alej byla před nimi. Slunce blízké už západu celou ji prozářilo, zlaté lupeny javorů tiše odlupovaly se od snětí a padaly pomalu, točíce se v nehybném vzduchu.

V tom na druhém konci aleje objevil se stín — člověk překotem pospíchající. Z daleka mával rukama.

„Josef!" zvolal pan Dušek a pokročil mu vstříc. „Co se stalo?"

„Neštěstí!" křičel šafář. Zděšení hledělo mu z očí. „Neštěstí, milostpane! Novotného v továrně zachytil řemen — je strašlivě pomačkán."

„Jdu tam hned — co lékař? Poslali pro lékaře?"

Šafář oddychuje pohlédl k Heleně. „Pan doktor Chlad náhodou jel okolo. Zastavili jej a zavolali."

„Hle, vrátil se tedy přece! Půjdu s vámi, dovolíte-li.“ A zároveň s Duškem pospíchala alejí. Mlčeli, paní doktorová oddychovala pootevřenými rty zarděna spěchem, aby stačila mu v kroku. Zamračen a v myšlenky zabrán, nevšímal si jí skorem, zrychluje stále kroky. Jenom spadalé listí chřestilo jim pod nohami.

IV.

Vyšli z parku na polní cestu. Továrna byla nedaleko pode dvorem, tam, kde veliká cihelna prořezávala vysoké vrstvy červené hlíny. Byla stará, začazená, prosáklá olejem.

„Právě chci provésti důkladnou přestavbu, nové stroje už tam stavět začínají,“ pravil Dušek. „Chci zvětšit závod a moderně zřídit.“

„Jste neúmorný, stále podnikavý!“ dovolila si paní Helena poznamenat. „Ale proč tolik starostí berete na sebe? Stále v práci — pro koho? Máte snad blízké příbuzné?“

Dušek trochu trpce se usmál, pokrčil rameny. „Nikoho nemám, milostpaní, jsem tu sám, nevím, komu připadne jednou mé jmění, zanechám-li jaké. Ale mám rád práci pro práci, — člověk zapomene při tom a přemlouvá se, že je na světě přece k něčemu.“

Cestou rachotil kočárek s jedním koněm.

„To je náš!“ zvolala paní Helenka. Opravdu v kočáře seděl doktor Chlad sklesle a unaveně.

„Jak jest?“ volal naň už z daleka Dušek.

Porozuměl, zasmušil se. „Mrtev!“ odpověděl krátce. A podávaje ruku statkáři, usmál se truchlivě. „Dnes jde smrt se mnou. Druhý člověk mi umřel v náruči. Ale jděte tam, do továrny, bude vás tam třeba, pane Dušku. Novotná přišla s dětmi, naříkají.“ —

Dušek v rychlosti se rozloučil a spěchal k továrně.

Paní Helena vyskočila lehce na kočárek, doktor otočil jí ruku kolem těla. „Kde jsi byla, miloušku?“

Pochlubila se a s potutelným úsměvem vyprávěla o své návštěvě.

Doktor přimhouřil oči. „Vida, kdo by v tobě tušil takovou nezbednici? Do cizího domu vejde jako by nic, z pouhé zvědavosti.“ Bílými prsty pohladil si měkce vous. „A je pan Dušek tak galantní?“

Neskrblila chválou. „Stařeček!“ poznamenal zlomyslně. „Ruce ti líbal?“

A paní Helenka se odmlčela. Cítila, že se červená, zahryzla se do rtu.

„A myslíš, že pan Dušek je docela už takový ubohý stařeček?“ prohodila s úsměvem, hledíc někam stranou. A po chvilce řekla vážně: „Škoda, že ti farář umřel.“

„Proč, drahoušku?“

„Jen tak — “ Ráda by viděla, aby všichni mužovi pacienti se uzdravili — byla by to nejlepší reklama. „Škoda pana faráře!“ —

Když vešel Dušek do továrního dvora, všechno dělnictvo tam stálo ve skupinách v živém hovoru. I cihláři z cihelen bosi, s vykasanými rukávy, umazaní červenou hlinou. Uprostřed na zemi, na nějakém plášti, ležel zabitý, ztrnule natažen, jaksi nepřirozeně dlouhý.

Tělo bylo do polou obnaženo, rány již vymyty nekrvácely, ruce měl složeny na prsou, oči byly zatlačeny. V pootevřených rtech bělaly se široké zdravé zuby jako v úšklebku. Na kolenou u mrtvoly naříkala žena, ječela, spínajíc nad hlavou ruce, a vlasy rvala. „Ooo! táto, zlatý táto — co se s tebou stalo? co s námi se stane, děti, dětičky ubohé! Kdo nás bude živit? Nejlépe, aby nás taky hodili do hrobu a zakopali!“ Dvě drobné děti, oba hoši, jeden sotva plénkám odrostlý, druhý o málo starší v rozepiaté košilce, kteří ještě nechápali celou ztrátu, klečíce chvílemi plakali uděšeni a zase ohlíželi se zvědavě kolem sebe, na tolik lidí. Starší hoch dotýkal se prstíkem nahých prsou otcových. „Jéé! studí! tatínek studí!“ šeptal bratrovi. Menší nemoha dosáhnouti přišoupal se blíž a umolousanou ručkou taky dotekl se mrtvoly. Vyvalil modré oči. „Jé! studí!“ zažvatlal jako ozvěna.

Dva mladí dělníci stáli na blízku — v zubech cigaretty. „Ta dělá! ženská!“ zasykl jeden. „Jako by ho měla bůhví jak ráda.“

„Celé noci se toulala, když byl muž v práci!“ Druhý dodal a odplivl. „Takové jsou všechny. Ještěrčí plemeno. Podívej se, za vlasy se chytá a ječí, a v poledne viděl jsem ji s Tondou Světlíkem. A bude jí zle? Nebude. Ještě je mladá. Dostane na pohřeb a pomoc pro sebe i pro děti. Proč ječí?“ —

Za Novotnou stály dělnice, většinou starší ženy, jak od práce přiběhly, rozčileně hovořily, mávajíce rukama všechny najednou. Nebylo rozumět, jestli litují nebo pomlouvají.

Pan Dušek stanul ve vratech. Za ním bylo viděti rudou záplavu zapadajícího slunce na pomračeném nebi. Příšerné osvětlení, — lidé dostávali černé stíny, které pitvorně se prodlužovaly po zemi i po stěnách. Stín pánův padl do prostřed dvoru. Dělníci se ohlédli — zamlčeli se všichni rázem. Jenom mladá vdova zaječela hlasitěji: „Táto náš, kdo mi tě nahradí?“

Pán došel k mrtvole. Nikdo ho nepozdravil, oči všech hleděly naň zarputile, vyzývavě. Mlčky postál nad mrtvým.

Vdova ječela: „Táto, drahý táto, kdo bude živit děti?“

„Mlč!“ temně okřikl ji pán. „Nouzi trpět nebudeš. Jak se stalo neštěstí?“ obrátil se k dílovedoucímu Kozlovi, malému človíčku, který s čepicí v ruce, umazán celý olejem, s poníženým úsměvem před pánem přešlapoval. Vysvětloval spěchem se zajíkaje: „Zkoušeli jsme nový stroj, milostpane, nový stroj, krásně šel, krásně. Novotný chtěl ložiska namazat, ale nečekal, až se zastaví, nečekal, běžel, a řemen jej zachytil.“

„Vždy totéž!“ prohodil pán, „vlastní vinou, vlastní lehkomyslností přivodil neštěstí!“

„Mamon ho zabil!“ Kdosi vzadu polohlasem řekl. Dušek rychle se ohlédl. Všechny oči, s nimiž se potkal, plaše se klopily anebo těkaly stranou. Pohrdavě se usmál. Ale znovu týž hlas zahučel. „Kapitál nás ubíjí!“ Pán uhodl, kdo to řekl, ale brvou nehnul. „Před týdnem Sojka o prsty na pravé ruce přišel — je mrzák do smrti. Všichni se zmrzačíme nebo pobijeme — a zač? a proč?“ mluvil mladý dělník v modré bluze. Hubený s vysedlými kostmi, s nízkým

čelem a žhavýma očima. Nebyl zdejší, teprve nedávno byl přijat, lišil se od ostatních, měšťák mezi těžkopádnými vesničany, čilý a světem prohnaný. Dával to cítit soudruhům, rád by si všude hrál na vůdce, ačkoliv ho neposlouchali, s nedůvěrou se dívajíce, jak se práci vyhýbá, co těžšího chytře přenechávaje některému hlupáku. Dnes, jak se zdálo, byl napilý, červené skvrny vystoupily mu na hubených tvářích. Když promluvil, potřásl hlavou, usmál se a podíval se kolem šibalsky, přimhouřiv oči. Ostatní stáli zarytě mlčíce, ale myslili si: „Čertův kluk, tenhle Světlík! hle! hle!"

„Protože jsme otroci kapitálu! nás vyssává! musíme krev dát, aby páni měli se dobře!" ještě mluvil Světlík, hlasitěji, vyzývavěji. A ohlédl se po ostatních.

Složiv ruce za zády, pán vzpřímen — vyčnívaje o půl hlavy nad dělníky — zadíval se na smělce, zachytil jeho pohled. A stisknuv rty, kráčel přímo k němu. Světlík se zamlčel, neklidně zamrkal očima a bezmyšlenkovitě zastydlý úsměv utkvěl mu na tvářích.

Pán stanul před ním. „To tys hučel?" pravil ostře. „Nepotřebuji tvé krve. Jdi!" Velitelsky okázal na otevřená vrata.

Dělník nejprve vytřeštil oči — chtěl cosi říci, ale pak se hlasitě zasmál. Klobouk pošinul od ucha k uchu a odsekl: „Tím líp! Omrzelo mě to už tady!" Obrátil se jako k odchodu, ale najednou pohodil hlavou, podepřel boky a zavolal: „Půjdu — ale až budu chtít! A co vy —" otočil se k dělníkům, „necháte to tak? aby bez výpovědi jako psy nás vyháněli? A tykat si nedám!" Počal rukama rozhazovat, do prsou se bít, rozčilovat se, pobíhaje od jednoho ke druhému. „Necháte to tak?"

Dušek se díval, a bavilo jej pozorovati stupnici různých pocitů v drsných tvářích, rozněcující se odlesk myšlenek v očích, zachvění rtů, úšklebek, stín shrnujících se vrásek na čele. Tu a tam potkal se s poníženým úsměvem, který jako by prosil za odpuštění. Někteří dělníci pokrčili rameny, obrátili se, zvolna odcházeli se sklopenými hlavami. Ženské se rozprchly. Byli to většinou cihláři, — těžko se revoltuje, když zima na krku a do jara dlouho bez práce.

Dušek zahlédl Josefa, — stál opřen o zeď. Pod staženým kloboukem oči se mu blýskaly. Díval se na Světlíka a zase k pánovi, a když se potkal s jeho pohledem, zachvěl se, zatřásl rameny.

Okřiknutá vdova plakala tiše, kolébajíc se na kolenou v před i v zad, sepiatýma rukama svírajíc čelo. Obě děti tulily se k ní. Dušek zavolal čtyři mladíky z těch, kteří odcházeli, cihláře. „Donesou ti mrtvého domů, Novotná, a zítra přijď do dvora. Pohřeb obstarám. Bude ti vyměřena podpora."

Žena zavzlykala, po kolenou smykla se k pánově ruce. Uhnul se jí. „Nemáš zač děkovat. Podporu dostaneš z pojišťovny. Ale proto přece přijď, vím, že ti bude ještě mnohého třeba."

„Milostpane!" zaječela.

Mávl rukou. Bylo cosi odpuzujícího v tom posunku, v upiaté chladnosti pánově, co nedovedlo vzbuditi pocit vděčnosti a zaráželo.

Přistoupil k mrtvému zamyšlen, zadíval se na ztuhlé tělo, které v šeru se bělelo. „Škoda člověka!“ zašeptal.

Mladíci uložili mrtvolu na nosítka, pokryli šatem a odnášeli. Potácejíc se následovala je vdova s dětmi, mlčky, pokud nevyšla ze vrat. Venku opět ozval se příšerný jek a naříkání.

Kozel neklidně pocupávaje s místa na místo, rozžehl očazené lucerny na zdi.

Pán se rozhlédl. Byli na dvoře už jenom dělníci z továrny, nebylo jich mnoho, — stáli v jednom hloučku pod svítilnou, dvě ženy přidavačky u nich. Světlík ještě rozčilen vykřikoval: „Tykat si nedám!“

Dušek pohrdavě se usmál. „Chtěl bych s vámi promluvit!“ řekl dělníkům, usednuv na jakousi překocenou bednu. V záři svítilen zaleskla se mu u nohou černá kalužina — shýbl se, poznal, že je to krev, ale nevzdálil se, jen nohu přes nohu přehodil, loket opřel o koleno, bradu do dlaně, a zadíval se na své dělníky, kteří neochotně se přiblížili. Asi deset jich bylo mimo ony ženy a Kozla, dílovedoucího, který ani teď mezi dělníky se nepletl, ale kamsi do tmy se rozběhl drobnými krůčky. Josef stál zády opřen o zeď právě pod svítilnou ve stínu, do obličeje nebylo mu vidět.

Dělníci jaksi mrzutě zamračeni čekali, až pán je osloví. V předu bezděky ocítil se veliký, tlustý a těžký muž, Lukáš. Tučnost jeho zdála se býti chorobnou, hlavu měl malou a nízkou. Kdysi nemocí přišel o kus vrchního rtu, mezerou bylo vidět žluté zuby. Kouřil neustále z dýmky, ani při hovoru jí z úst nevzal. Snad ona tučnost působila na jeho povahu; byl váhavý, nikdy se neukvapil, vždycky rozvažoval. U soudruhů pro svoji rozšafnost a proto, že byl ze všech snad nejstarší, často býval brán na radu, ačkoliv scházela mu energie, aby byl vůdcem. On býval mluvčím, on a maličký Krupka, žvatlavý mužíček s chytrýma, černýma očima. Maličký, a ještě se krčil za Lukášem, kterému rád polohlasem napovídal.

Pak tu ještě byl šilhavý Louda, topič Havránek, vždycky plný čtveráctví, vždycky hotov někomu něco provésti nezbedného, ačkoliv právě on měl nejméně příčin na světě se radovat. Ženu měl nemocnou už kolik let, syna mrzáka. Ale když tento hoch, hrbáček na tenkých podlamujících se nožkách, s rukama dlouhýma až ke kolenům, přinesl mu oběd, nezdržel se Havránek, aby i před ním nezažertoval, až hošík upřímným smíchem slzel.

„Do větru je Havránek, jako hadr na holi!“ říkali o něm soudruzi. „A co je do toho: nic nemít a smutným být?“ odpovídal se smíchem. Nikoho nezarmoutil.

Pomlouvali jej také, že nejraději se ženskými žertuje. I teď, když mlčení chvilku trvalo, neubránil se a šelmovsky zašilhal na obě přidavačky a udělal tak zoufale zkroušený obličej, že baby rychle se odvrátily.

Zamračený Záviška stál vedle hubeného Kroutila a šeptal mu cosi do ucha, ale Kroutil neslyšel, ruce v kapsách, díval se vyvalenýma očima na pána a bezmyšlenkovitě se usmíval. Ti všichni byli venkované srostlí s hrudou, v továrně hledali jen vedlejší výdělek. Doma

měli hospodářství, doškový barák ve vsi a korec nebo dva pole k němu. A nedostalo-li se vlastní půdy, najímali ještě, aby žena s dětmi měla co dělat. Světlík se jim vysmíval, že mají v žilách hlínu; i v továrně vzpomínali na svá políčka a přicházeli do práce umazáni hnědou prstí na rukou, na šatech i ve vousech.

Pak tu ještě byl Petr, čeledín, a dva výrostci, oba synové Kroutilovi, ti už se odcizovali půdě, nebylo doma v chalupě dosti místa pro ně — dvanáct dětí bylo, jako ptačí mládež vyletovali z přeplněného hnízda. Toužili do světa po městském životě, a už se mu zaučovali, zabíhajíce častěji do města, do veselých krčem za holkami. Petr byl dobrák, rád měl své koně a byl přesvědčen, že mu všichni lidé ubližují, kde mohou, — v čemž konečně mnoho nechybil.

Pán je znal všechny odedávna — i ty dva nejmladší viděl odrůstati na svém dvoře a na mezích polních. Všem tykal ze zvyku — ne z pýchy. Nejstarší z nich — Lukáš a Kroutil byli jeho spolužáky a soudruhy z dětských let. Druzí byli mnohem mladší a do práce nastupovali jako hoši — tím se onen zvyk vyvinul. Také všichni už léta u něho pracovali. Celý jejich život znal, — tajností nemají tito venkovští lidé, — jejich radosti, bídu, chyby, náruživosti. Mnohým pomáhal půjčkou, a stávalo se, že i hádky a nesváry v rodinách rovnal svým slovem a radil v nesnázích.

Dělnictvo se tu téměř neměnilo. Připoutáno ke kousku vlastní půdy, mimoděk připoutáno bylo i k pánu.

Teprve poslední dobou nějaký nepokoj, jako nejasný ohlas vzdálené bouře dorážel sem do odlehlého kouta. Lidé počali přemýšlet, těžce, namáhavě přemýšlet, z přemýšlení vyrůstala nespokojenost. Lukáš, který byl nejlépe placen a měl čtyři korce vlastní země, vždycky sám sebe proti ostatním pokládal za nejšťastnějšího na světě (měl statnou, zdravou ženu ještě, a dospělí synové jej poslouchali uctivě a bez podmínky, jako by byli malými chlapečky), najednou sestaral o deset let, chodil s hlavou svěšenou, nic ho netěšilo, často při práci se zadumal, podepřel čelo do dlaně třeba kdesi u stroje a přemýšlel o svém osudu. Srdce zalévalo se mu rozněžněným zármutkem, a do očí stoupaly mu slzy, dýmka vyhasínala.

A Kroutil se Záviškou pili. Někdy rozbíjeli prázdné láhve od kořalky a říkali: „Takhle moci to všechno roztřískat!“ Celkem nevěděli lidé ještě sami, co se s nimi děje, proč naříkají na svůj osud, kterému za léta už byli zvykli. Ale cosi kvasilo v nich. Čím více přemýšleli, tím nešťastnějšími byli. Pán viděl i to.

A teď sedě na převrácené bedně, díval se s ironickým úsměvem na tyto lidi, kteří každou sobotu přicházeli k němu pro výplatu, pro peníze, bez kterých hladověli by se svými rodinami. Pro ně, když nebylo v továrně co dělat, vymýšlel jiné, zbytečné často práce, aby si je udržel po celý rok a nasytil. Pravda, ne z nějaké vzácné lidumilnosti, prostě potřeboval jich práce, jako oni jeho peněz. Kdyby nepřišli, továrna zůstala by stát, pod kotlem by vyhaslo — na čas, ale oni brzo by hryzli hladem k obědu syrovou řepu.

Tak myslil pán — a smál se.

„Chtěli jste mi, tuším, něco říci?“ pravil obraceje se k Lukášovi. Ale ten hlavu sklopil a prudce zabafal — na prázdno, neboť dýmka mu vyhasla. Krupka cosi mu ze zadu napovídal a popostrkoval jej ku předu. Ostatní stáli bez hnutí, jen Petr mimovolně zajel si okoralými prsty do vlasův a vzdychl.

Světlík netrpělivě přešlapoval. „Nu, zbabělci!“ najednou v zadu zahučel. „Pořád jste se chystali, a teď jako by neuměl žádný ani pět počítat!“ A poněvadž pán jej neokřikl, pokračoval, vyrážeje jednotlivá slova, jako by četl z novin: „Viděli jste ubohého soudruha, jak umíral v krvi, to je oběť kapitálu, a my všichni tak zemřeme. A nezemřeme-li jako Novotný, tedy nás za živa odřou. Jako hovada do smrti musíme táhnout, aby páni mohli se v kočáře vozit!“ Rozčiloval se, ale jeho hlas zůstával osamoceným. Kolem bylo ztrnulé, bázlivé ticho, a Světlík bezděky snižoval hlas, ochraptěl a odmlčel se.

A v tom do ticha zašlehlo slovo: „Bič!“ Nebylo vykřiknuto. Docela klidně opakoval pan Dušek: „Podej mi bič!“

Petr čeledín stál tu s bičem v ruce, nevěděl o tom snad ani, byl už tak zvyklý. Trhnul sebou, vyvalil oči. Nu, ano, jemu to platilo. Bez myšlenky pokročil a podal pánovi bič. Statkář mu jej z ruky prudce vytrhl a švihl na prázdno. Zasvištělo to vzduchem ostře a výhrůžně. Malý Krupka se otřásl, a Světlík vzadu skrčil se a zamžikal očima. Pán se díval naň, a Světlík měl nepříjemný pocit, jako by řemínek biče mu přejel po zádech.

Tlustý Lukáš si zapálil, obláček dýmu vznesl se mu nad hlavu. „Chtěli jsme —“ promluvil stařec hledě do země, „chtěli jsme milostpána prosit —“

„Žádat —“ napovídal Krupka, jemuž znělo „prosit“ příliš poníženě.

„— prosit a žádat,“ opravil se Lukáš, „aby nám byl plat za hodinu zvýšen a doba zkrácena. Chceme to, jako jinde chtějí. Všady chtějí přidat. Spravedlivě chtějí.“

Dušek pohrávaje bičem se usmál. „Dobře. Slyším. Víte, že jsem vždy vyšel vám ochotně vstříc a vyplnil obyčejně vaše přání dříve ještě, nežli jste je vyřkli.“ Mluvil trochu přitlumeně, jako by se bál, aby lidé nepoznali na jeho hlase, že je rozčilen. „Není to pravda?“

„Pravda!“ přikývl Kroutil, ale ihned plaše se ohlédl po ostatních.

„Nuže, všechno má své meze. Zvyšujete bezohledně a bez příčiny své požadavky, jen proto, že kdosi kdesi — křikloun nějaký na schůzi nebo sběhlý student v novinách — vám hloupým napovídal něco —“

Ozvalo se hučení. Nebylo lze rozeznat, čí to hlas.

„— něco, čemu nerozumíte!“ dokončil pán.

„Ó, rozumíme!“ najednou promluvil šilhavý Louda s úsměvem. „Když my nebudeme chtít, ani kolo se na světě neotočí!“

Lukáš ohlédl se po něm znepokojen. „Že všechno zkazí, tlachal!“ pomyslil si. Malý Krupka zatáhl jej za kabát. Ale Louda, jednou osmělen, zvedl hlavu a ještě s tím úsměvem pokračoval:

„My všemu rozumíme, všemu, milostpane. Na světě je samá nespravedlnost, proto se musí všechno převrátit!“ Tenhleten Louda byl považován ode všech za bázlivce; jeho příklad teď povzbudil Záviška, že nakroutil dlouhé, prokvetlé kníry, svraštil obočí a zahučel: „Nemělo by tak být na světě!“ Velmi těžce a koktavě mluvil, alkoholik s třaslavými prsty. „Pro chudé je samá otročina!“

„A bič!“ zasyčelo posměšně vzadu, kde stáli bratři Kroutilové.

„Nejsme dobytek, jsme lidi!“ písklavě křikl Světlík, potřásaje rameny. Pořád měl nemilý pocit, že mu řemínek biče jezdí po zádech.

Dušek se zasmál, hodil bič Petrovi. „Vezmi si bič, nepotřebuji ho. Tedy lidé? Oh, ty tam! Lidé! Ty a já jsme také lidé, viď, Světlíku?“ s natrpklým humorem pravil. „Či mně upřete, že jsem člověkem, poněvadž jsem vaším pánem a vy mými dělníky? Člověk jsem jako vy! Nebuďte pyšni na to, že jste lidmi, moji drazí. Znám lidi, vím, co zvířecích choutek vězí v nich — snad vás to neuráží, lidé?“ Dělníci v jeho slovech cítili posměšek, nepokojně přešlapovali.

„Eh, chcete, abych vám okázal, jací jste lidé? Myslíte, že nevidím, když kradete ze skladiště dříví a pod kotlem uhlí — viď, Havránku?“ Havránek překvapen otevřel ústa v bezděčném úsměvu. „Že nevím, kam před týdnem zmizel sud oleje, — prý cestou vytekl, viď, Petře?“ Čeledín vypoulil oči. Jako když zašvihne bič, všichni se nějak přikrčili. „Jen se neklamte, všechno znám, do duší vám vidím. Vím, kdo ze zlomyslnosti hodil kámen do stroje, kdo řemeny pořezal, čí vinou zkazilo se za měsíc tolik semene — dobře znám stopy, které vedou do mého sadu, a když jdeš, Loudo, v noci na mé brambory, nezapomeň tam po druhé motyku, musil jsem ti ji včera sám donést k chalupě a přehodit přes plot, abys mne neviděl —“ Louda zavrávoral, brada se mu zaklepala jako v zimnici, ačkoliv pán mluvil lehkým tónem jako v žertu. Všichni stáli s očima sklopenýma, jenom hoši Kroutilovi a Světlík se ušklebovali.

„A vidím dál —“ pokračoval Dušek. „Znám vás všechny skrz na skrz. Vím, jak Záviška, když přijde domů napilý, ženu trýzní, ke stolu ji váže a bije a kopá. Jak umořil Kroutil matku výměnkářku hladem —“

„Ne! neumořil!“ ozval se Kroutil stísněně. „To ne —!“ zněla v tom úzkost.

„Vím, jak Lukáš svého blbého bratra o podíl na baráku ošidil, jak Petrova žena —“

„Není pravda!“ vykřikla Peterka, nežli dořekl a rozčileně přešlapovala.

Druhá žena jí po boku učinila pohyb, jako by chtěla odejít, ale zůstala ztrnule stát.

Dušek mluvil chladně, úsečně, jako když bičem šlehá. „Vím, že Pešoutka prodala za padesát zlatých svou dceru židovskému agentu, který posílá děvčata za ruskou armádou do Mandžurska —“

„Ne!“ zavyla Pešoutka — druhá z přidavaček — a chytila se za hlavu. „Moje dceruška zlatá, nevinná!“

Mladíci Kroutilovi se chechtali.

„A víš ty, Kroutile, co dělají tvoji hoši, když večer opíjíš se kořalkou?“ jaksi omrzele již a patrně znechucen ve své obžalobě nelítostně pokračoval pán. „Běhají do města, zapadají do nejhorších putyk a berou tam mladší sestry s sebou —“

Hoši zahryzli se do rtů, začervenali se vztekem. Světlík s úšklebkem cosi jim šeptal.

„A pro Světlíka zítra přijde četník!“ ještě dodal statkář.

„Proč? proč?“ vykřikl podrážděný mladík.

„Protože jsi ve městě nějakou spolkovou pokladnu okradl!“

Bylo ticho. Jenom nesrozumitelné hučení se ozvalo. Peterka chtěla křičet, ale bezzubá ústa jenom se jí bez hlasu otvírala a zavírala. Pešoutka spínala ruce nad hlavou.

„Nuže, takoví jste vy, lidé, vidíte, že vás znám. Chcete to popříti? A teď — domluvil jsem s vámi!“ Dušek se trpce zasmál.

„O mně milostpán nic neřekl!“ pochlubil se polohlasitě Krupka a stranou, aby neviděli druzí, poníženě očima zamžikal.

„Ne, protože jsi na sebe nic nevyzradil. Jenom na ostatní jsi povídal!“

Oči všech spočinuly na maličkém Krupkovi. „Zrádce! Hle, on je zrádce!“ v udivení, s výhrůžkou, s pohrdáním pravily oči.

Pán vstal, obrátil se zády. „Kde je Kozel?“ zavolal. Dozorce odněkud ze tmy tichými kroky přispěchal, mlčky stanul před pánem. „Zavři továrnu, — dohlédni, je-li oheň uhašen. A vy —“ Dušek ohlédl se k dělníkům nedbale přes rameno, „zítra mi povíte, chcete-li pracovat u mne dál za stejných podmínek jako dosud. Neboť já se svými lidmi nevyjednávám.“

Zahvízdl. Josef pod lampou zprudka odskočil ode zdi. Jemu patřilo ono hvízdnutí. Pán neměl psa. A Josef zaskřípěl zuby.

Dušek odcházel, klidně ruce maje složeny za zády, neohlédl se již. Za sebou slyšel hlasy. Dělníci teprve teď se rozhovořili, posměchem, výhrůžkami ulevovali svému vzteku. Peterka nabyla hlasu, Pešoutka ječela v hysterickém pláči: „Mé děťátko drahé, nevinné! Oni o tobě tohle si vymyslili! Tohle povídají!“

Proti Krupkovi zvedly se ruce. Kdosi křičel: „Oprátku mu dát na krk! Zrádce! Zrádce! Fuj!“ Mladí hoši nutili se do zpěvu, nějakou oplzlou písničku, kterou pochytili v městských krčmách, notovali. Světlík jim pomáhal. U dveří pronikavě skřípal zámek, Kozel zavíral. A na zemi, jak svítilna větrem zaplápolala, leskla se kalužinka stydlé krve. —

Dušek kráčel šerem, cesta v polích bělala se před ním. Na nebi zaplálo už několik hvězd, červánky vyhasly, kolem dokola nad obzorem ležela mlha. Zarudlý měsíc vystupoval z ní. Chladný dech večera voněl hlinou dnes oraných polí. Jako stín vlekl se Josef tiše za pánem.

Nebylo již slyšeti hluku z továrny — už i jek Pešoutčin, který nejdále se rozléhal, zanikl v tichu. Jenom koroptve ozývaly se v brázdách.

Najednou Dušek zaslechl za sebou kvapné kroky, sípavý dech pospíchajícího člověka. Neohlédl se. A kdosi jej dohonil, kráčel mu po boku. Čpavý dým tabáku zavál.

„Já jsem to, já, Lukáš!“ tiše se ohlásil onen člověk poposkočiv, aby pánovi stačil.

„Co chceš ode mne?“ ptal se Dušek nezvednuv očí, nezastaviv se.

Lukáš odkašlal, z dýmky začpělo, pod kusým rtem zaleskly se zuby. Usmíval se trpce. „A není pravda, co jsi řekl, Jindro!“ najednou prohodil skromně, nevyzývavě. „Nejsme tak zlí. No, ne! Nepřipravil jsem bratra o jeho podíl, není pravda. A jestli hřešíme, Jindro, nouze nás zavádí, na to pamatuj. Nejsme tak zlí a špatní, jak jsi řekl. No, ne!“

Dušek se zastavil, ostře podíval se na něho, ale nebyl podrážděn tím, že dělník se odvážil pánovi tykat. Lukáš dovolil si někdy mluvit s ním jako se svým spolužákem, s nímž od dětství vyrůstal. A právě vždycky, když pánovi tykal, hlas jeho zachvíval se poníženě, jako by prosil za prominutí. Dušek mu nezazlíval, nikdy ho neokřikl.

„Oh, vy! Znám vás!“ pravil, „na bídu se vymlouváte, z bídy hřešíte, z bídy kradete, — a lžete, můj milý! Z lakoty ošidils ty svého bratra, z lakoty umořil Kroutil matku hladem, z lakoty prodala Pešoutka dceru —“

Lukáš prudce zvedl ruku, jako by chtěl něco říci, ale v rozpacích jen očima zamžikal a silně zadýmal.

„Pamatuj si, z lakoty se rodí vaše hříchy!“

Lukáš vzdychl, pokrčil rameny. „A nikdy jsem nekradl —“ skoro šeptem poznamenal, jako by pokračoval v nedokončené řeči. „Víš to, Jindro, třísku jsem ti nevzal. Ale říkám ti tolik: nepovolíš-li dělníkům, nepřijdou do práce — No, ne, nepřijdou. I kdybych jim řekl: ‚Pojďme!‘ Nepřijdou. A já jich nezradím. A proto už nějak, Jindro, v dobrotě —“

Dušek místo odpovědi se zasmál. Opět kráčeli mlčky. Prošli kolem bílé zdi, blížili se vratům, vedoucím do dvora.

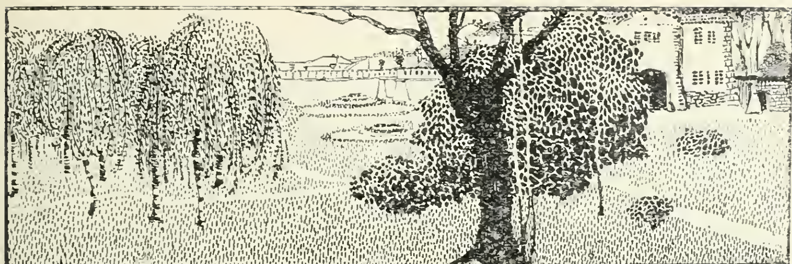
Najednou Lukáš dotkl se pánovy ruky. „Poslyš, Jindro, — co dělá děvče — Bětuška?“ Sotva to slyšitelně zašeptal.

„Dobrou noc, Lukáši!“ místo odpovědi temně řekl pán a vešel do vrat.

Josef jako stín prosmykl se za ním, ale nežli vešel, obrátil se k Lukáši a odplivl.

(Pokračování.)

Anatole France:

Košile.

Z knihy „Les sept femmes de la Barbe-Bleue et autres contes merveilleux“ přeložil *J. M. Plojhar.*

(Pokračování.)

Kapitola třetí.

PAN DE QUATREFEUILLES A PAN DE SAINT-SYLVAIN HLEDAJÍ ŠŤASTNÉHO ČLOVĚKA V PALÁCI KRÁLOVSKÉM.

V nedočkavé touze, obléci předepsanou košili, od níž očekával uzdravení, dal Kryštof V. povolati pana de Quatrefeuilles, svého prvního podkoního, a pana de Saint-Sylvain, tajemníka svých velitelství, a svěřil jim úkol, aby mu zmíněnou košili opatřili v době co možná nejkratší. Slíbili, že zachovají v tajnosti účel hledání. Neboť bylo důvodné se obávati, že celý zástup nebožáků, a obzvláště lidí neštěstím pronásledovaných nabídne králi svou košili v naději na odměnu, kdyby rozletěla se mezi lid pověst, jakého léku král potřebuje. Napadlo je také, že by anarchisté podstrčili jedem napuštěné košile.

Oni dva šlechtici se domnívali, že naleznou lék doktora Rodrigue-a v paláci samém, i přistoupili ke kulatému oknu, jímž bylo viděti procházející se dvořany. Všichni, jež oknem zahlédli, měli prodloužený obličej a pobledlou tvář; měli své trampoty a svá utrpení vyryty na čele; sžírala je touha po hodnostech, řádech, vyznamenáních a úřadech.

Když však sešli páni Quatrefeuilles a Saint-Sylvain do velkých komnat palácových, našli tam pana de Bocage, spícího v křesle, s ústy otevřenými až k lícním kostem a s rozšířenými chřípěmi; tváře měl kulaté a zářící jako dvě sluníčka, prsa mu pravidelně pracovala, břicho se klidně a v taktu zdvihalo, a celá jeho bytost byla usměvavá a vyzařovala radost od lesklé, lysé lebky až k prstům u nohou, jež vějířovitě byly rozloženy v lehkých tanečních střevících, zdobících rozkročené jeho nohy.

„Nehledejme již nikoho,“ řekl Quatrefeuilles, když ho spatřil. „Až se probudí, požádáme ho, aby nám dal svou košili.“

V tom však protřel si spáč oči, protáhl údy a rozhlédl se žalostně kolem sebe. Koutky úst mu klesly, tvář se zachmuřila, a víčka visela mu jako plátěné záclonky na oknech chudiny; z prsou

vydral se bědný vzdech: celá jeho bytost jevila nudu, lítost a zklamání. Poznav královského tajemníka a prvního podkoního, řekl:

„Ach! pánové, měl jsem právě krásný sen. Zdálo se mi, že král povýšil můj kraj v Bocage na markyzát. A hle! byl to pouhý sen, a vím příliš dobře, že král má zcela jiné úmysly."

„Pojďme dál," řekl Saint-Sylvain. „Připozdívá se; nesmíme zbytečně mařiti času."

V galerii potkali velmože, který udivoval svět silou povahy a hloubkou ducha. Ani jeho nepřátelé neupírali mu nezištnosti, přímosti a odvahy. Bylo známo, že píše své paměti, a proto lichotil mu kde kdo v naději, že bude pak odměněn v memoirech a zachová čestnou památku potomkům.

„Snad jest šťasten," řekl Saint-Sylvain.

„Zeptejme se ho," odvětil Quatrefeuilles.

Přistoupili k němu, dali se s ním do řeči, a zabočivše v hovoru na štěstí, otázali se na věc, jež je zajímala.

„Bohatství a pocty mne nevábí," odpověděl jim, „a nejzákonnější a nejpřirozenější náklonnosti, péče o rodinu a radosti přátelství neplní mého srdce. Starám se pouze o obecné blaho, a to je ta nejnešťastnější vášeň a nejzvrácenější láska.

Byl jsem u vesla; odepřel jsem podporovati penězi a krví našich vojáků výpravy, jež pořádali mořští loupežníci a kupci pro vlastní obohacení — k obecné zkáze; nevydal jsem loďstva a vojska v šanc dodavatelům, a byl jsem za to ubit pomluvami oněch darebáků, kteří mně vyčtli za souhlasu hloupého davu, že jsem zaprodal svaté zájmy a slávu vlasti. Proti lupičům z řad vznešené společnosti nikdo mně nepomáhal. Želím absolutní moci, když vidím, že populárnost vyžaduje jen hlouposti a zbabělosti. Slabost králova mne plní zoufalstvím; nezkušenost a nepoctivost ministrů, nevědomost, podlost a prodejnost zástupců lidu vrhá mne střídavě v hrůzu a vztek. Abych zmírnil útrapy, jež ve dne prožívám, píši v noci paměti a uchovávám tak žluč, jíž se napájím."

Quatrefeuilles a Saint-Sylvain smekli hluboce před vznešeným a ušlechtilým velmožem, odešli několik kroků dále a stanuli tváří v tvář maličkému muži, — patrně hrbatému, poněvadž mu bylo viděti přes hlavu záda, — který nadutě se natřásal.

„Bylo by zbytečné s ním mluviti," řekl Quatrefeuilles.

„Kdo ví?" odvětil Saint-Sylvain.

„Věřte mi: znám ho," pokračoval podkoní; „jsem jeho důvěrníkem. Jest spokojen sám sebou, zakládá si na své osobě, a má proto také důvody. Ten malý hrbáček jest v oblibě u žen. Dvorní dámy, měšťačky, herečky, dobrodružné slečinky, koketky, upejpavé, nábožné, cudné, všechny nejpyšnější a nejkrásnější ženy leží mu u nohou. A poněvadž je všechny ukojuje, ubil své zdraví a otrávil si život; nyní jest stále zasmušilý, a jeho pokuta jest v tom, že stal se náramkem, jenž se nosí pro štěstí."

Slunce šlo spat, a dvořané uklízeli komnaty paláce v domněnce, že král se již nezjeví.

„Dal bych milerád svou košili," řekl Quatrefeuilles. „Mohu směle říci, že mám šťastnou povahu. Jsem stále spokojen; jím dobře a piji dobře, spím také dobře. Lidé obdivují mou kvetoucí tvář; říkají, že mám hezký obličej: a já si také nestěžuji na obličej. Ale pociťuji v močovém měchýři palčivost a tlak, který mně kalí radost ze života. Dnes ráno vydal jsem na světlo boží kámen veliký jako holubí vejce. Bál bych se, že moje košile by valně králi nepomohla."

„I já bych dal svou košili," řekl Saint-Sylvain. „Mám však také svůj kamínek: svou ženu. Oženil jsem se s nejošklivějším a nejzlomyslnějším stvořením, jaké kdy bylo, a ačkoliv budoucnost leží v rukou božích, dodávám směle, s nejošklivějším a nejzlomyslnějším stvořením jaké kdy bude, poněvadž opakování takového originálu jest tak pravdě nepodobno, že možno je nazvati nemožným. Jest to hříčka přírody, k níž se matka příroda dvakráte nepropůjčí . . ."

Pak obrátil ten trapný list své životní knihy a řekl:

„Quatrefeuilles, příteli, minuli jsme se s rozumem. Šťastného člověka nemůžeme přece hledati ani na dvoře královském, ani v palácích mocných tohoto světa."

„Mluvíte jako filosof," odpověděl Quatrefeuilles; „vyjadřujete své myšlenky jako ten trhan Jean-Jacques. Mýlíte se však. Mnoho šťastných lidí jest v královských palácích a zámcích šlechticů, jako v kavárnách literátů a krčmách navštěvovaných dělníky. Nenašli jsme dnes nikoho v galerii paláce proto, poněvadž jest již pozdě večer, a poněvadž jsme neměli štěstí. Pojďme dnes večer do královniny herny, a osud jistě nám bude příznivější."

„Hledati šťastného člověka za hracím stolkem!" zvolal Saint-Sylvain, „jest stejně rozumné, jako hledati perlový náhrdelník v řepkovém poli, nebo pravdu v ústech státníkových! Španělský vyslanec pořádá dnes v noci slavnost; celé město bude tam shromážděno. Pojďme tam, a naše ruka spočine hravě na dobré a případné košili."

„Přihodilo se mi několikráte," řekl Quatrefeuilles, „že moje ruka se dotkla košile šťastné ženy. Učinil jsem to rád. Avšak naše štěstí trvalo jenom okamžik. Neříkám vám to, abych se chlubil (nemám opravdu příčiny), ani abych vyvolal minulé štěstí, jež může se vrátiti, neboť — proti slovům přísloví — každý věk hledá totéž rozptýlení. Mám zcela jiný úmysl; úmysl vážnější a ctnostnější, který směřuje přímo ku vznešenému poslání, jež na nás bylo vloženo: chci vám svěřiti myšlenku, blesknuvší mi mozkem. Nemyslíte, Saint-Sylvaine, že doktor Rodrigue, předpisuje králi košili šťastného člověka, měl na mysli obě pohlaví, tedy stejně košili šťastné ženy jako košili šťastného muže? Já kloním se k tomu názoru, a souhlasíte-li se mnou, můžeme rozšířiti pole svého pátrání a zdvojnásobiti naději na úspěch, neboť v naší elegantní a ušlechtilé společnosti jsou ženy šťastnější mužů: my činíme pro ně mnohem více, než ony pro nás. Kdyby se náš úkol tímto způsobem rozšířil, mohli bychom se o něj rozděliti. Tak na příklad, ode dneška večer do zítřejšího rána budu hledati šťastnou ženu, a vy šťastného muže. Uznejte, příteli, že ženská košile jest věc velmi choulostivá a jemná. Dotkl jsem se jednou košile, jež

vešla se do prstenu; byla z batistu jemnějšího nežli pavučina. A co byste řekl, příteli, o košili dvorní dámy francouzské za dob Marie-Antoinetty, již měla dáma smačkanou v účesu? Doufám, že budeme tak šťastni a odevzdáme svému králi a pánu krásnou plátěnou košili s vložkami, s valencienskými krajkami a náramky z růžových pentlí, lehčí než vánek, vonící kosatcem a láskou."

Avšak Saint-Sylvain ohradil se rozhodně proti takovému výkladu předpisu doktora Rodriguea.

„Co myslíte, Quatrefeuilles?" zvolal, „ženská košile přinesla by králi pouze štěstí ženy, jež by na něho uvrhlo trampoty a hanbu. Nebudu teď rozbírati, zda jest žena schopnější štěstí, než muž. Není na to ani kdy, ani příhodného místa: jest čas, abychom šli k obědu. Fysiologové přičítají ženě vybranější citlivost, než nám; to jsou však nadsmyslné všeobecnosti, jichž nikdo nemůže okem postřehnouti, ani ohmatati. Nevím, zda naše zdvořilá společnost — jak vy zdáte se věřiti, — jest lépe upravena pro štěstí ženy, než muže. Pozoruji, že v „našem světě" ženy nevychovávají svých dětí, nespravují domácnosti, že nedělají vůbec nic, a přece klesají námahou: ničí se tím, že září, mají tedy stejný osud jako svíčka; nevím, je-li hoden závidění. O to však neběží. Jednou snad bude jen jedno pohlaví; možná také, že budou pohlaví tři, nebo ještě více. V onom případě bude pohlavní morálka bohatší, rozmanitější a úrodnější. Prozatím máme pohlaví dvě; jedno podobá se ve mnohém druhému, mužské ženskému, a ženské mužskému. A přece jsou rozdílná; každé má svou přirozenou povahu, své zvyky a práva, zvláštní radosti a trampoty. Poženštíte-li jeho představu štěstí, jak ledovým okem bude hleděti král na paní de la Poule? A snad by pak dokonce poskvrnil čest naší slavné vlasti . . . To si přejete vy, Quatrefeuillese?

Pohleďte v královské galerii na gobelin, kde znázorněn život Herkula, a uvidíte, co stalo se onomu hrdinovi, který měl obzvláštní neštěstí s košilemi; obléknul si z rozmaru košili Omfalinu a pak dovedl jen tkáti plátno. Podobný osud chystá vaše neprozřetelnost našemu jasnému panovníku."

„Ach! ach!" povzdechl si první podkoní, „jednejme tak, jako bych byl nic neřekl, a nemluvme již o tom."

Kapitola čtvrtá.

JERONIMO.

Palác španělského vyslanectví zářil do noci. Odraz osvětlených oken zlatil oblaka. Ohnivé guirlandy vroubily cestu parku a propůjčovaly listí průhlednost a lesk smaragdů. Bengálské ohně, zapálené pod stromy, lily rudou záplavu na oblohu. Laškovný větřík přinášel rozkošné zvuky neviditelného orchestru. Elegantní zástup hostí pokrýval trávníková pole; ve stínu míhaly se štíhlé fraky; vojenské uniformy zářily řády a kříži; světlé postavy klouzaly se půvabně po trávnících a šířily jemné, omamující vůně.

Quatrefeuilles spatřil dva vynikající státníky, předsedu ministerstva a jeho předchůdce, rozmlouvající pod sochou Štěstěny, a chtěl k nim přistoupiti. Avšak Saint-Sylvain ho od toho odradil.

„Jsou oba nešťastni," řekl; „jeden nemůže se utěšiti, že pozbyl moci, druhý se chvěje, aby ji neztratil. A jejich pachtění po veřejné moci jest tím žalostnější, poněvadž jsou oba mocnější a svobodnější v soukromém postavení než při výkonu moci veřejné, kde mohou se udržeti pouze postupným podrobováním se rozmarům sněmoven, hověním slepým vášním lidu a zájmům peněžníkův. Oba ženou se se zápalem za svým vlastním okázalým ponížením. Ach! Quatrefeuillese, zůstaňte u svých karet, koní a psů, a netužte nikdy poroučeti lidem."

Vzdálili se. Sotva však učinili několik krokův, už byli přivábeni výbuchem smíchu, vycházejícího z lesíku; i vešli tam a našli v habří tlustého muže, nestoudně roztaženého na čtyřech židlích, který vřelým hlasem vypravoval příběhy četnému posluchačstvu, jež lpělo pohledem na jeho rtech antického satyra a sklánělo se nad jeho nadlidskou tváří. jež zdála se potřísněna kvasem Dionysiovým. Byl to Jeronimo, nejslavnější muž v celém království a jediný miláček lidu. Mluvil plynně, obratně a bohatě, kořenil řeč vtipnými průpovídkami, vymýšlel příběhy, někdy znamenité, jiné méně dobré, které však vesměs vyvolávaly smích. Vypravoval, že jednou v Athénách uskutečnila se sociální revoluce, jmění bylo rozděleno a ženy prohlášeny za společný majetek, že však hned si stěžovaly ošklivé a staré ženy, že jsou muži zanedbávány, a že byl tehdy vydán na jich obranu zákon, že muži mohou pouze přes jich těla dostati se k mladým a hezkým ženám; a popisoval se hřmotnou veselostí směšné sňatky a pitvorné milostné projevy. Pak vypravoval silné a peprné historky o německých židech, o knězích, jeptiškách, venkovanech, nekonečnou řadu vtipných a zábavných anekdot.

Jeronimo byl zázračným řečníkem. Když řečnil, mluvila celá jeho postava od nohou až k hlavě, neboť v něm soustředěny byly všechny vlastnosti a všechna kouzla řečníka bohem nadaného. Střídavě vážný, rozpustilý, vznešený, komický, měl v hlase nevyčerpatelný zdroj výmluvnosti, a týž muž, který v habří debutoval jako dokonalý komediant, vyvolal nazítří ve sněmovně svým mohutným hlasem bouři výkřikův a potlesku, rozechvěl ministry strachem a galerie nadšením, dokázal, že jeho politické řeči vzrušovaly všechny končiny vlasti. Chytrý a obratný v prudkosti, měl dobře promyšleny i výbuchy vášně a prchlivosti, stal se vůdcem opposice, aniž byl na štíru se stranou vládnoucí, pracoval v zájmu lidu a současně navštěvoval salony šlechty. Nazývali ho mužem doby. A byl mužem hodiny: jeho duch přizpůsobil se vždycky okamžiku a místu. Myslil vždy případně; jeho rozsáhlé a všední vlohy souhlasily se všedností občanů; jeho ohromná prostřednost zastiňovala všechno okolí: viděli pouze jeho. Již jeho zdraví by mu bylo zajistilo štěstí; bylo pevné a otužilé jako jeho duše. Byl velkým pijákem a milovníkem pečeného i syrového masa, žil ve stálých radostech a měl lví podíl na svět-

ských rozkoších. Když Quatrefeuilles a Saint-Sylvain slyšeli ho vypravovati znamenité historky, smáli se s ostatními, a upozornivše se loktem, pošilhávali po košili Jeronimově, na níž svobodomyslně byly rozlity omáčky a vína, památky na veselou hostinu.

V tom vkročil na trávník pyšný a samotářský vyslanec hrdého národa, který smlouval se s králem Kryštofem o své zištné přátelství. Přistoupil k slavnému muži a poklonil se mu lehce. Jeronimo ihned se změnil: výraz klidné a přívětivé vážnosti rozlil se mu tváří a hlas, zbavený hlučné zvučnosti, lahodil vznešenou řečí uchu vyslancovu. Celé jeho chování prozrazovalo smysl pro diplomatické styky, ducha mezinárodních sjezdův a porad; jeho postava nabyla jako zázrakem diplomatické důstojnosti a vzhledu vyslance od kravaty uměle uvázané a vzduté košile až k nemotorným kalhotám. Hosté odstoupili, a slavné osobnosti rozmlouvaly dlouho spolu velmi přátelsky a zdály se býti zcela důvěrnými, což bylo bedlivě pozorováno a posuzováno přítomnými státníky a dámami „s karierou".

„Jeronimo," prohodil kdosi, „stane se ministrem zahraničních záležitostí, kdykoliv bude chtíti."

„Až jím bude," řekl jiný, „schová krále do kapsy."

Choť rakouského vyslance prohlížela zkoumavě širokou jeho tvář a řekla:

„Ten chlapík jest intelligentní, vyšvihne se snadno."

Po skončené rozmluvě vydal se Jeronimo na procházku po zahradě se svým věrným Jobelinem, plameňákem se soví hlavou, který ho všude provázel.

Tajemník velitelství a první podkoní šli za nimi.

„Jeho košile jest nám třeba," řekl zcela tlumeně Quatrefeuilles. „Dá nám ji však? Jest socialistou a potírá vládu krále."

„Cha! není tak zlý..." ušklíbnul se Saint-Sylvain, „a pak má ducha. Nesmí si přáti změny ve vládě, neboť patří k oposiční straně. Není nikomu zodpověden; jeho postavení jest znamenité: musí si je zachovati. Dobrý opposičník jest vždy konservativcem. Buď se důkladně mýlím — anebo jest pravda, že ten demagog jest dalek toho škoditi králi. Budeme-li si počínati obratně, dostaneme jeho košili. Bude jednati se dvorem jako Mirabeau. Nutno však mu dáti záruku, že jeho čin zůstane utajen."

Když tak rozmlouvali, procházel se Jeronimo s kloboukem sklopeným na jedno ucho, točil holí a šířil veselou svou náladu a žerty, vtipy, špatné slovní hříčky, oplzlé dvojsmysly a příběhy. Patnácte kroků před ním šel arbiter elegantiae a kníže mládí, vévoda des Aulnes, potkal známou dámu, pozdravil ji prostě suchým, přece však velmi půvabným úklonem hlavy. Tribun pozoroval ho bedlivým pohledem, pak zvážněl a zamyslil se, a pustil těžkou ruku na hřbet pelikána:

„Jobeline," řekl, „dal bych za to svou popularnost a deset let života, kdybych dovedl tak nositi frak a mluviti se ženami jako onen větroplach."

Jeho veselost byla ta tam. Kráčel zasmušile se svěšenou hlavou a pozoroval mrzutě svůj stín, který vrhal mu ironický měsíc pod nohy v podobě čínského magota.

„Co to povídal? Tropí si žerty?" zeptal se znepokojený Quatrefeuilles.

„Nepromluvil nikdy upřímněji a vážněji," odpověděl Saint-Sylvain. „Otevřel nám náhodou palčivou ránu. Jeronimo nemůže se utěšiti, že příroda mu odepřela eleganci a šlechtické mravy. Není šťasten. Nedal bych ani čtyři hrstky země za jeho košili."

Čas kvapil, a hledání objevilo své obtíže. Tajemník velitelství a první podkoní rozhodli, aby šel každý jinou cestou, a ujednali, že sejdou se u oběda v malém žlutém salonku a sdělí si vzájemně výsledky pátrání. Quatrefeuilles vyptával se s oblibou důstojníků, šlechticův a pánů rozsáhlých statkův, a neopomenul vyzvídati mezi ženami. Saint-Sylvain — jsa pronikavější — četl v očích peněžníků a pitval útroby diplomatů.

Sešli se v umluvenou hodinu, oba s dlouhým obličejem.

„Viděl jsem pouze šťastné lidi," řekl Quatrefeuilles, „ale štěstí všech bylo zkaleno. Důstojníci schnou touhou po povýšení, kříži a státní podpoře. Když pak vyznamenání a přednost spadne na jejich soky, kypí jim vztekem žluč. Viděl jsem, jak při zprávě, že generál de Tintille byl jmenován vévodou des Comores, zežloutli jako citrony a zezelenali jako ještěrky. Pouze jeden z nich se zarděl: ranila ho mrtvice. Naši šlechtici hynou nudou a trampotami na svých statcích; stále se soudí se sousedy, jsou svlékáni a vyjídáni advokáty, a vlekou v starostech svůj zahálčivý život.

„Nepochodil jsem lépe, než vy!" řekl Saint-Sylvain. „A zvláště mně zaráží, že lidé trpí z opačných důvodů a protivných příčin. Spatřil jsem prince des Estelles, který se trápí pro nevěru ženy, ne proto, že ji miluje, ale že uráží jeho sebelásku; a vévoda de Mauvert je nešťastný z toho důvodu, že mu žena nechce býti nevěrnou a připravuje ho svým rozmarem o prostředky, jimiž by mohl povznésti úpadek svého domu. Jeden je zasypán dětmi, druhý jest zoufalý, že žádných nemá. Potkal jsem se s měšťáky, kteří sní o pobytu na venku, a s venkovany, kteří myslí stále jenom na život v městě. Mluvil jsem s dvěma odborníky pro „čestné záležitosti": jeden naříká, že zabil v souboji člověka, který mu přebral milenku, druhý nemůže si odpustiti, že chybil soka."

„Nebyl bych nikdy uvěřil," povzdechl si Quatrefeuilles, „že jest tak obtížno potkati šťastného člověka."

„Snad jest nezdar pátrání částečně námi zaviněn," namítl Saint-Sylvain; „hledáme bez methody, jen tak na zdařbůh, a nevíme ani jasně, co hledáme. Neřekli jsme si definici štěstí. Nutno ten pojem vymeziti."

„Byl by to zmařený čas," odvětil Quatrefeuilles.

„Promiňte," bránil se Saint-Sylvain. „Až si pojem vymezíme, to jest: omezíme a určíme dle času a místa, budeme míti více možností, nalézti šťastného člověka."

„Nevěřím tomu," řekl Quatrefeuilles.

Přece však se shodli na tom, že poradí se o té věci s nejmoudřejším mužem království, s panem Chaudesaiguesem, ředitelem knihovny královské.

Když vešli do paláce, bylo již slunce nad obzorem. Kryštof V. měl špatnou noc a žádal netrpělivě léčivou košili. Omluvili se, že nic nepřinesli, a vystoupili do třetího poschodí, kde přijal je pan Chaudesaigues v ohromné komnatě, jež hostila osm set tisíc tištěných svazků a rukopisy.

Kapitola pátá.

KRÁLOVSKÁ KNIHOVNA.

Když je posadil, kynul jim knihovník rukou na množství knih, narovnaných kolem čtyř zdí od podlahy až ke stropu.

„Neslyšíte nic? Neslyšíte vřavy, již tropí? Mám již z toho protrhané ušní bubínky. Mluví všechny najednou a všemi jazyky. Rozumují o všem: o bohu, přírodě, člověku, času, počtu a prostoru, o poznatelném a nepoznatelném, o dobru, zlu, vše zkoumají, vše popírají, vše potvrzují a vše vylžou. Mluví moudře a žvástají. Jsou mezi nimi vážné i lehkomyslné, veselé a smutné, stručné a nabubřelé; většina nemluví o ničem, počítá pouze slabiky a spojuje zvuky dle zákonů, jichž původu a duchu nerozumí: ty knihy jsou ze všech nejspokojenější. Jsou také knihy rázu přísného a zasmušilého, které hloubají pouze o věcech zbavených citlivosti a hledají záštitu v hmotném dotyku; ohánějí se prázdnou prostorou a zabíhají do neviditelných oddělení nicoty: jsou to zuřiví obhájcové, kteří vynakládají celé zásoby své sanguinické povahy na záchranu svých „jsoucností" a „symbolů". Nezastavuji se u těch, které vypravují dějiny své doby anebo doby před nimi, neboť nikdo jim nevěří. Ostatně, jest jich zde osm set tisíc, a nenalezl jsem ani dvě, jež by smýšlely úplně souhlasně o tomže předmětě, a ony, jež vzájemně se opakují, ani si nerozumějí. Nejčastěji nevědí, ani co samy říkají, ani co řekly jiné.

Pánové, když slyším ten tisícihlasý ryk, myslím často, že se zblázním, jako se zbláznili všichni, kdo trávili svůj život v této komnatě přede mnou, leč by sem vkročil někdo od přírody blbý, jako můj velebný kollega, pan Froidefond, kterého vidíte seděti proti mně a zapisovati do seznamů s klidným nadšením. Narodil se prostoduchý, a prostoduchý zemře. Byl jednotný vždycky a ve všem a nerozdvojil se. Neboť jednotnost nikdy nezplodí různosti, a v tom — pánové, upozorňuji vás na to příležitostně, — vězí první obtíž, s níž se setkáváme, když pátráme po původu věcí: když příčina nemůže býti jednotná, musí býti dvojí, trojí, mnohonásobná, a to těžce uznáváme. Pan Froidefond má prostinkého ducha a čistou duši. Žije v seznamech knih. Zná nadpisy a formát všech knih, jimiž jsou obloženy tyto zdi, a osvojil si tím způsobem jedinou přesnou vědu, jíž lze v knihovně nabýti; a poněvadž nevnikl do žádné knihy, uchránil se zmalátňující nejistoty, stoústého bludu, hrozných pochybností, příšer-

ného neklidu, všech oněch oblud, jež zplozuje četba v úrodném mozku."

„Jest tedy šťasten!" zvolali současně oba hledači košile.

„Jest šťasten," pokračoval pan Chaudesaigues, „ale neví o tom. A snad jest šťastným jen ten, kdo si toho jest vědom."

„Hle!" zvolal Saint-Sylvain, „žije tedy pouze ten, kdo žije vědomě, a šťastným jest jen ten, kdo ví o svém štěstí."

Avšak Quatrefeuilles, který nedůvěřoval mudrování a věřil ve všem jenom své zkušenosti, přistoupil ke stolu, kde sestavoval pan Froidefond seznamy, jsa obklopen haldami starých knih vázaných v teletině, skopovici, safiánu, velinu, pergamenu, vepřové kůži, dřevěných deskách, a dýchal prach, plíseň a myšinu.

„Pane knihovníku," řekl mu, „slibte, že mi odpovíte. Jste šťasten?"

„Neznám dílo tohoto jména," odpověděl starý písařík katalogů.

Quatrefeuilles pokrčil zoufale rameny a vrátil se na své místo.

„Uvažte, pánové," řekl Chaudesaigues, „že antická Cybele, nosíc pana Froidefonda u svých kvetoucích prsů, opsala s ním ohromný kruh kolem slunce, a že nyní slunce přitahuje pana Froidefonda se zemí a celým jejím hvězdným komonstvem nekonečnem k souhvězdí Herkula. Proč? To nezodpoví nám ani jedna z osmi set tisíc knih, jež leží kolem nás. My to nevíme a to stačí. Pánové, nevíme nic. Příčiny naší nevědomosti jsou přečetné, avšak já jsem přesvědčen, že hlavní věží v nedokonalosti naší mluvy. Neurčitost a nejasnost slov plodí zmatenost názorů. Kdybychom věnovali více péče vymezení výrazů, jimiž vyjadřujeme své úvahy, byly by naše názory jasnější a určitější."

„Což jsem vám to neříkal, Quatrefeuillese?" zvolal vítězoslavně Saint-Sylvain. A obrátiv se ke knihovníkovi, řekl:

„Pane Chaudesaigues, vaše slova mne naplňují radostí. A vidím zároveň, že jsme se obrátili na povolaného muže. Přišli jsme se vás zeptat na definici štěstí. Prospěch Jeho Veličenstva nám káže ji zvěděti."

„Odpovím vám, pokud mé síly stačí. Definice slova má býti etymologická a kmenová. Co znamená „bonheur" (štěstí)? ptáte se mne? „Bonheur" nebo „heur bon" (dobrá, příznivá hodina) jest dobré znamení, příznivá předzvěst, čerpaná z letu a zpěvu ptáků, proti „malheur" (neštěstí) nebo „mauvaise heure" (nepříznivá hodina), jež značí zlověstné pozorování ptactva."

„Než jak poznáte," zeptal se Quatrefeuilles, „že člověk jest šťasten?"

„Prohlídkou kuřat!" * odpověděl knihovník. „Slovo samo obsahuje vysvětlení. „Heure" vzniklo z *augurium*, jehož se užívá místo *avigurium*."

„Prohlídka posvátných kuřat nekoná se přece již od dob starých Římanů," namítl první podkoní.

* V originále: A l' inspection des poulets! Poulet = kuře; obrazně: lehkovážné děvče.

„Tedy šťastný člověk,“ řekl Saint Sylvain, „jest ten, jemuž osud jest příznivý. A nejsou viditelné a zevnější známky, dle nichž se příznivý osud pozná?“

„Osud,“ odvětil Chaudesaigues, „jest buď dobrý nebo zlý, jest to vrh kostek. Porozuměl-li jsem vám dobře, pánové, hledáte šťastného člověka, člověka provázeného příznivým osudem, to znamená: člověka, pro něhož mají ptáci jen dobré předzvěsti, a kterému kostky důsledně přejí. Takového vzácného smrtelníka hledejte mezi lidmi, kteří účtují se životem, a zvláště v řadách těch, kteří již pracují k smrti, kteří již nebudou se ptáti ani posvátných kuřat, ani kostek, co osud jim chystá. Neboť pouze oni mohou se pokládati za šťastny, že příznivý osud jim byl věren a štěstí jich trvalé. Neřeki Sofokles ve svém „Oidipu králi“:

„Neprohlašujme nikoho za šťastného před jeho smrtí?“

Ty rady nelíbily se Quatrefeuillesovi, který otřásal se při myšlence, že má honiti se za štěstím po vůni olejů posledního pomazání. Také Saint-Sylvainovi nepůsobilo obzvláštní potěšení, svlékati košili umírajícím; poněvadž však měl filosofickou žílu a notnou dávku zvědavosti, zeptal se knihovníka, zda zná některého z oněch krásných starců, jimž vítězně podvodné kostky padly vždy příznivě.

Chaudesaigues potřásl hlavou, vstal, přistoupil k oknu a bubnoval na sklo. Pršelo; zbrojiště bylo opuštěné a prázdné. V pozadí vypínal se nádherný palác, jehož vlys poset byl válečnými trofejemi.

„Jděte do onoho paláce,“ řekl konečně.

„Jak!“ zvolal Saint-Sylvain překvapeně. „K maršálkovi Volmarovi?“

„Ano. Žije pod naším nebem šťastnější člověk nad vítěze Elbrüzského a Baskirského?“

„Celý svět jest o tom přesvědčen,“ řekl Quatrefeuilles.

„A nikdy toho nezapomene,“ pokračoval knihovník. „Maršálek Pilon, vévoda de Volmar, narodil se v době, kdy války národů nezuřily současně po celém okršku světa, a dovedl opraviti onen nevděk osudu tím, že vrhal se se statečným srdcem a duchem do všech koutů na zeměkouli, kde vzplála válka. Od dvanácti let sloužil ve vojsku tureckém a zúčastnil se tažení do Kurdistanu. Od té doby putoval s vítěznou zbraní v ruce po celém známém světě; překročil třikráte Rýn s tak urážlivou snadností, že starý veletok, který dělí národy, zachvěl se v nesčetných hlavách rákosí a zdál se zahanben a ponížen; obhájil obratněji poříčí Lys, než saský maršálek; slezl Pyreneje, prorazil přístup k Taju, otevřel soutěsky kavkazské a přeplul Dněpr; obhájil a potřel střídavě všechny evropské národy a třikrát zachránil svou vlast od zkázy.“ (Příště dále.)

354

Daidalos se svým synem Ikarem.
(Dle starého vlysu ve ville Albani.)

Bohumil Bauše:

Let postavy lidské ve výtvarném umění.

„Můj hrob jest temný, můj let skrovný,“ lká Michelangelo, cítě své tělo těžkým, smrtelným, bezkřídlým a závidě ptákům. Protiva mezi chtěním a možností zdá se dnes býti menší, a přece hmotou svého těla podléhati budeme vždy zákonům fysikálním, jichž opět bez fysické námahy nelze překonati.

Roku 1560 mathematik Borelli určil těžiště našeho těla zkusmo; leží asi v krajině druhého křížového obratle, a chceme-li se udržeti v rovnováze, musí kolmice spuštěná s těžiště (po případě společného s neseným břemenem) procházeti pevnou oporou.

Teprve pozvolnou zkušeností a cvikem naučí se dítě přímé chůzi, a pozvolným ovládáním svalstva nabudeme jistoty a přesnosti ve veškerých svých pohybech a dovedeme balansovati tíži těla i s břemenem; břemenem pošine se těžiště, a má-li rovnováha býti udržena, kloníme tělo; držíme-li tíži v levé ruce, nakloní se trup v pravo a rámě natáhne se vodorovně; neseme-li břemeno v předu, nakloní se trup do zadu, neseme-li je na bedrách, shýbne se tělo v před.

Každý má tyto zkušenosti a vycítí každou chybu, jaké by se výtvarný umělec proti těmto zákonům tíže dopustil. Tělo nedostatečně podepřené musí bezvýjimečně padati k zemi.

Jest však památný zjev poddajnosti naší obrazotvornosti, že — ač odkojeni jsme zásadami fysiologie a morfologie — na dílech uměleckých neurážejí nás různé nemožnosti a zejména ony lítající a vznášející se postavy, jež od nejstarších dob v umění jsou běžné. Zděděné ideály a symboly čas a zvyk ustálily, a jest jenom na umělci, aby výjevy a náměty, jichž člověk nikdy neviděl, a jež náležejí k fysickým nemožnostem, tak podal, by neúčinkovaly cize, ale aby vždy jistými okolnostmi napomáhal sdruženými představami k illusi, pro niž zapomínáme na pouta tíže, vížící nás k zemi.

Let náležel odedávna ku krásným snům člověka. Mívámeť sny, kde lítáme prostorem, zdánlivě vyproštěni z pout tělesných beze

vší tělesné námahy. Ve snu netřeba nám křídel, plujeme prostorem volně; teprve představíme-li si druhou osobu, vznášející se nad zemí, má to cosi strašidelného do sebe.

Od starověku projevuje se v básních i výtvarném umění touha vznésti se jako pták do „vyšších sfér", — sídla blažených. Proč ne? Vždyť ptáci jsou též tvorové z krve a kostí a lítají. K illusi možnosti letu přispívaly asi též jisté čarovné nápoje a narkotika, která budí — jako na př. hašiš — oblouzení a která zanášejí ty, kdož jich požívají, tu do Mahomedova ráje, tu do reje čarodějnic na Blocksberg.

Od chtění k možnosti bylo ovšem daleko, a tak schopnost letu přisouzena jen bohům, vyvoleným světcům a vyšším bytostem. Světci buddhističtí prolétají jedné noci z Benaresu na výšiny Himalajské, Mahomed prolétá sedmero nebes s rychlostí, že voda ze džbánu překoceného křídlem doprovázejícího jej anděla, ani ještě nevytekla, když prorok již se vracel.

Z legend starověku jest nejznámější vzlet Daidalův, důmyslného umělce-vynálezce, jenž pomocí křídel, z vosku, peří a plátna zhotovených, uniká zlobě krále Minoa na Sicilii; jeho syn Ikaros však řítí se do moře, neboť v mladistvé nerozvážnosti a bujnosti přiblížil se příliš slunci, jehož žhavé paprsky rozpustily vosk, křídla se rozpadla a antický vzduchoplavec měl týž osud, jako mnohý z moderních aeronautů. — Vlys ve ville Albani zachoval nám i obraz tvůrce prvních letadel a syna jeho, jak při práci si počínají.

Bohové patrně byli žárlivi a nedopřáli pozemčanům pohybu vzduchem. Když korintský hrdina Bellerophon, jemuž Minerva propůjčila ku přemožení strašné Chiméry okřídleného Pegasa, pojal hříšnou myšlenku, použíti okřídleného oře k výletu do Olympu, zle se mu to vyplatilo. Bohové svrhli smělce oslepeného bleskem Diovým se splašeného Pegasa, takže na to ochromen a sklíčen bloudil Cilicií.

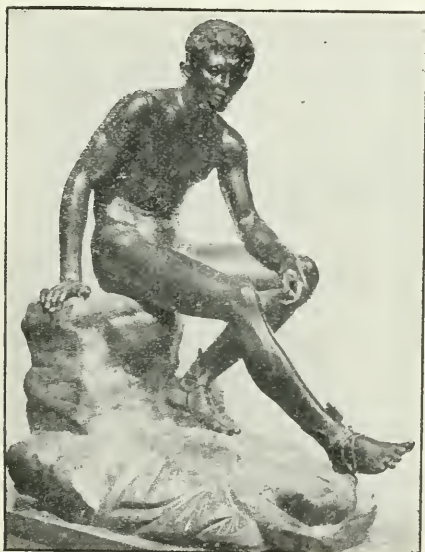
Staré legendy antické nepřidávají ještě létajícím přilepených paratypických křídel, která bez příslušného svalstva nejsou k ničemu. Venuše používá k letu labutě neb orla, orel nese též božstvo Višnu a perského Simurgha, Artemis pádí oblaky na lani, bůžkové lásky na labutích a holubech, čarodějnice na kozlech i na sviních.

Faëton, Helios, Aurora letí vzduchem na slunečném voze, taženém ohnivými oři. Na slavném obraze Quidona Reniho „Apollo a Aurora" vyjíždí vůz s Apollinem, obklíčeným půvabnými Hórami, kráčejícími lehkým krokem po oblacích; ohniví oři vzpínají se a opírají se zadníma nohama o — nic, o páru. Úsilí jejich jest tedy marné, neboť, jest-li se vznášejí, jest námaha svalů jejich zbytečná. Však o této naturalistické stránce malby později.

Vybájené bytosti bývají neseny nebo vlečeny jindy draky, kočkami i ropuchami. Vymyšleny i zvláštní letací stroje k dopravě lidí vzduchem, jak okazuje středověký dřevoryt, kdež Alexandra Velikého ve zvláštních nosítkách vleče osm nohů, jinde (roku 1604) houf kachen táhne jakýsi stojan, v němž člověk plachtou řídí let. (Příklady tyto uvádí Dr. H. Popp; Umschau 1909.)

Bylo však žádáno též na výtvarných umělcích, aby podali letícího člověka nebo vyšší bytost bez pomoci zvířat a mechanických létadel, vznášející se pouhou silou svalů nebo duchovních vlastností svých. V Orientu již za dávných dob zhostili se úkolu toho při své bezuzdné obrazotvornosti vytvořením oněch fantastických assyrských strážců bran, silných býčích postav s hlavou lidskou, jimž připojili obšírné ptačí křídlo na záda. Postavy jsou na zemi pevně rozkročeny, a nikoho nenapadne, že by křídly těmi mohly též lítati.

Křídla jsou pouhý přídatek, jako svým bohům nasazovali hlavy orlí a lví, aby naznačili jejich vyšší schopnosti, neobyčejnou sílu,

Hermes neapolský.

bystrozrak a rychlost. Účel výtvorů těchto byl vždy jen dekorativní; starý Orient neznal oné volnosti v uměleckém tvoření, aby postavy půvabné, vzdušné myslitelně mohly přidanými křídly skutečně též se vznášeti.

Jinak u Řeků, jichž výtvory dýchaly skutečnou životností. Plastický duch hellenský čerpal vždycky ze skutečné přírody. Homerovi bohové a bohyně zůstávají v rámci čistě lidské podoby; orlohlavý Zeus neb lvohlavý Ares jsou tu nemyslitelni; ani křídel jim původně nepřipojovali. Teprve za cizího vlivu objevují se u Hesioda okřídlený Pegasus a Harpie. Následovaly pak dle orientálních vzorů jiné okřídlené bytosti v plastice i malbě.

Avšak letící postavy v řeckém podání liší se podstatně od výtvorů Orientu. Umělecký smysl pro skutečnost nedovoloval Řekům, aby lidské postavě přidělali prostě křídla pouze vně, bez harmonic-

kého připojení k tělu, jako se stalo u Assyřanů, bez vnitřního oduševnění.

Bohové, lidé i zvířata zobrazováni nyní častěji poletující nebo vznášející se. Poletující Eris, zlověstná božka, rozsévající sváry, objevuje se na archaických vázách, Niké, bohyně vítězství na Akropoli i na Delu mají skutečná křídla a vyjadřují, — byť i primitivně — pohyb letem. Křídla nejsou tu pouhým přídatkem a symbolem, nýbrž mají buditi skutečnou illusi vzletného pohybu.

Z anatomie ví každý tolik, že vyobraziti člověka, jenž by dynamickým účinkem přidaných mu křídel mohl skutečně lítati, jest nemožnost.

U všech letounů, ptáků, netopýrů, hmyzu, létajících ryb děje se let silou svalů, pomocí níž udržují křídla roztažená a v kmitu; činnost ploutve tuleně neb rukou našich pod vodou má týž účinek. Křídlo ptáka, letadlo netopýra jsou jen proměněné ruce; křídla přidávaná lidské postavě, byla by třetím párem okončin; mnohdy jsou jen i na oděv připevněna.

Na „Posledním soudu" Signorelliho mají andělé na sobě rytířská brnění, a na tom teprve husí křídla; čerti jak bylo zvykem, mají letadla netopýří.

Kdyby realistický umělec chtěl zobraziti křídla skutečně k letu potřebná, s příslušnými svaly a přizpůsobenou kostrou, vyšla by z toho spíše nestvůra nežli vzdušná, půvabná bytost lidská.

Jak Exner ve svém spise uvádí („Die Physiologie des Fliegens und Schwebens in den bildenden Künsten"), má se u vrabce váha svalů létacích ku váze těla jako 1 : 6; váží-li tedy tělo lidské 60 *kg*, bylo by třeba ku váze těla připojiti ještě 10 *kg* svalstva, což by jinak nebylo možno, nežli hrbem na prsou; křídla by musila přesahovati délku těla, a toto monstrum lidské podoby nijak by se nepodobalo vzdušným výtvorům antiky a renaissance.

Illusi letu hleděli výtvarníci jinak vzbuditi, jak již u řecké Niky patrno, která zůstala podnes pravzorem podobného symbolického vzletu. Let naznačen jest méně dynamickým účinkem křídel, jako spíše pohybem nohou.

Proto volí se obyčejně ten moment vzletu, zvláště v plastice, kde postava neztrácí souvislost s půdou a nalézá se buď na počátku pohybu vzhůru, anebo kde dopadá po bezprostředně předcházejícím sletu.

Postavy obyčejně běží vzduchem; tak vidíme je nejen na starých vázách, ale i na obrazech po dvou tisících letech vzniklých, u Rafaela a Perugina. Na Peruginově obraze „L'orazione" anděl, přinášející kalich utrpení, běží vzduchem; na Rafaelovu „Ukřižování" opírají se oba andělé v letu o obláček u jejich nohou umístěný, a z celého držení těla jest patrno, že bez této opory zřítili by se dolů, ana křídla by jich neudržela.

U Niky Paionioské jest viděti, jak dovedli Řekové předmět svůj ovládati při veškeré volnosti uměleckého tvoření. Vzedmutý poletu-

jící oděv podporuje zde illusi letu; s výšin Olympu snáší ji mimo to letící orel, na němž Niké nohou spočívá.

Antika řecká dobře vycítila nemožnost letu pomocí křídel; měla-li tedy vystihnouti pružnou lehkost posla bohů, Herma či Merkura, naznačila jenom křidélky nepatrnými jeho hbitost. Význačný jest v tom ohledu Hermes (nyní v Neapoli), jenž sedí jako na skoku, každý okamžik připraven zmizeti ve vzduchu. Malinká křidélka, tělu jeho připojená, vypozorována jsou z přírody na vlašťovce jako letounu nejrychlejším a nevyrůstají z těla, nýbrž jsou jen řemínky na kotnících připevněna. Svědomí své, přírodnicky vycvičené, výtvarníci

Raffael: Bůh zjevuje se Isákovi.

tímto způsobem upokojili. Niké naproti tomu má opět symbolická veliká křídla orlí ku letu slavnostnímu, majestátnímu. —

Jinak bytosti vzduchem plovoucí byly s počátku vždy jen významu podřízeného, malí geniové, eroti, později andělíčkové. Řím nevytvořil nic podobného zvláštního, teprve křesťanské umění těžilo opět hojně z dědictví Hellady, a okřídlení andělé stali se typickými. Renaissance žádala na výtvorech uměleckých klid, barok opět pohyb. Každá doba nese jistý ráz panujícího vkusu. Velicí mistři však vždy šetřili okřídlením svých nebeských bytostí. Výše zmíněná Aurora u Quidona Reniho letí bez křídel a Rubensův anděl ve Zvěstování Panny Marie jest též bezkřídlý.

Častěji luštili výtvarníci problem ne letících, ale vznášejících se postav. Kdy vznáší se tělo v některém ústředí? Zajisté dle Archimedova zákona ve vzduchu se vznáší, rovná-li se váha jeho váze

objemu vytlačeného jím vzduchu. Tělo naše pozbývá tíže na př. ve vodě, neboť váží jen o něco více nežli tělem vytlačená voda, a při plování se skutečně vznášíme. Pokud jsme v oblasti přitažlivosti naší země, podléháme tomuto zákonu tíže v každém prostředí.

Stalo se leda hrdinům Verneova románu, že, když letěli v projektilu k měsíci, ocitli se mimo obor přitažlivosti země, a nyní ovšem přestal zde všechen rozdíl dole a nahoře, lidé i předměty se vznášeli, kamkoli se pošinuli, v jakémkoli postoji i poloze.

Do těch končin se však nikdy nedostaneme, a výtvarníkům jest

Tintoretto: Bacchus a Ariadna.

podávati scény, jak se na naší zemi odehrávají nebo by se odehrávati mohly.

Vymalovati nebo vytesati tělo lidské tak lehké, aby se vznášeti mohlo do vzduchu a při tom zůstalo vznešené a půvabné, jest nauralistickému umělci opět nemožno. Mátohy takové dovedou leda moderní spiritisté „zmaterialisovati“.

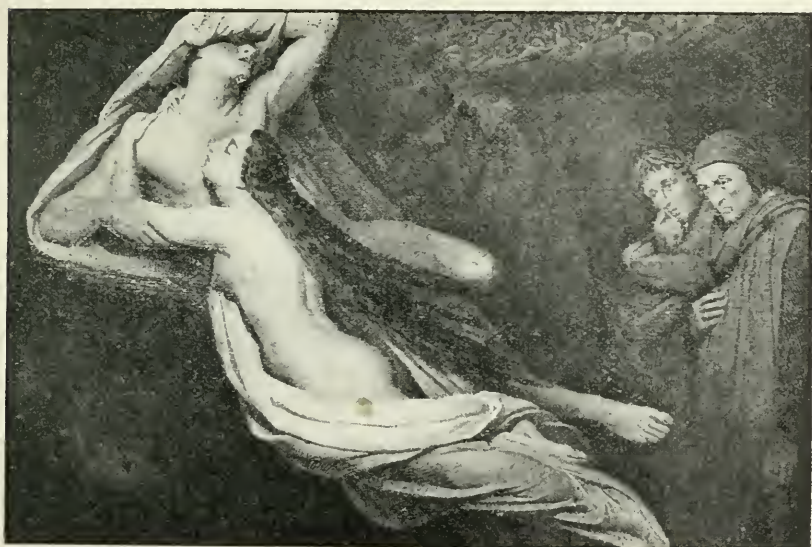
Jelikož u vznášejících se postav bez tíže není rozdílu nahoře a dole, jest lhostejno, v jaké poloze se nalézají, zdaž hlavou dolů nebo nahoru, obraz dostane teprv určitý směr a smysl umístěním jiných vedlejších postav a věcí přirozeně těžkých, které tvoří střed děje.

Namaluje-li se, že vznášející se postavy nesou nějaký těžký předmět, nemá to fysiologicky smyslu. Příklady poskytují andělé, nesoucí na náhrobcích medaillon, nebo korunu nad Matkou boží, baldachýn, kříž atd. Předmět, který drží, musil by nutně padati, jako

by ho nedrželi, leda že odporem vzduchu účinkoval by jako padák na zvolnění pádu.

Namaloval-li Luino účinný obraz, jak tři andělé nesou tělo svaté Kateřiny vzduchem, jest třeba předpokládati, že nejen andělé ale i tělo světice jest bez váhy, a vše pluje vzduchem, jak možno si představiti ve skutečnosti jenom při plování vodou.

Jisto jest, že v umění jest mnoho konventionálního, jež napomáhá porozumění; Jupiterovi přidáván blesk, sv. Janu Nep. pět hvězd. Význam přídatků časem se mění; tak byly duše zemřelých v antice

Ary Scheffer: Francesca da Rimini.

zobrazovány vzdušnými mátohami lidské podoby, na Campo santo v Pise v podobě novorozeňátka, z úst zemřelého unikající, u Fra Angelica jako blaženci nebeští, bez pohlaví a váhy.

Jenom vznášející se postavy zůstávají po všechny časy stejného rázu a stávají se pochopitelny dojmy smyslovými, které máme v paměti a v náladě, získané odjinud.

Exner rozeznává v podání vznášejících se postav trojí způsob. *a)* Umělec nepředstavuje si postav svých ještě jako úplně prostých tíže; *b)* umělcovy postavy jsou úplně bez tíže; *c)* postavy beze vší tíže pohybují se prostorem silou svou vnitřní.

U motivů prvého druhu hledí umělec tíži svých postav zakrýti a nás oklamati tím, že jim dává zdánlivou oporu, která by ovšem ve skutečnosti nikoho nemohla unésti. Na známé „Assuntě“ Tizianově stojí Panna Maria na oblacích, které andělíčkové jako peřiny se spodu podporují; na podobných divanech spočívají Corregiovi

svatí, Jakub a Tomáš. Na obraze „Nanebevstoupení Páně“ od V. Giorgione zvláštní vějířovitý oblak, vystupující z hrobu, unáší Krista; podobně u Rubense.

Rozumí se, že musíme zde zapomenouti na vzdušnou představu o oblacích, jak jsme ji na př. při výletu v horách poznali, která by ovšem podobné tíže nemohla nésti.

Jindy místo oblaků volí umělec za podporu zvíře neb i jinou lidskou postavu. Podobně luštěno je vznášení se postav na malbách pompejských.

Na Vatikánské malbě Rafaelově, „Vidění Echezielovo“, Boha Otce nesou tři zvířata apoštolská a dva andělé, na Michelangelovu „Stvoření Adama“ (Sixtinská kaple) vznáší se bůh-otec, podpírán několika anděly a opíraje se o svůj plášť. Všechny tyto přídatky činí nám mistrná tato díla smyslně přístupnějšími a přirozenějšími, když i nás obluzují co do účinku pozemské tíže, neboť nikdo se nemůže opírati v letu o vlastní plášť.

Při druhém způsobu podání vznášejí se postavy zdánlivě úplně zbaveny tíže. Sem náleží oblíbený způsob pompejských maleb nástěnných, postavy graciosně tancující, kde malíř půdu prostě vynechal. Tohoto způsobu používali druhdy i mistři pozdější, kde půda vynechána a postavy světců, andělů, hór, mus, pohybují se ve vzduchu krokem, postojem, tancem, jako by kráčely na pevné půdě. (Anděl na Rafaelovu „Heliodoru“ ve Vatikáně, „Zjevení Hospodina Isákovi“ v loggiích.)

Pozvolna přecházejí však vznášející se postavy ke skutečnému letu a plutí vzduchem. Pro tělo lidské nemůže býti v letu vzorem pták lehce letící, jejž si obyčejně představujeme lehčího, nežli skutečně jest. Z dojmů, v naší paměti utkvělých, třeba tu mysliti spíše na člověka plovoucího, má-li malíř docíliti potřebného sdružení představ pravdivosti i symbolismu. Jak výše praveno, vznášíme se při plování vodou skutečně, a pravdivý tento pohyb přenáší se i při zobrazení letu vzduchem.

Plovouce, rozhrnujeme mírně ramena a směr těla jest šikmý, vzhůru obrácený, neboť hlava hledá vzduch. Typický pohyb plování vidíme na vznášejících se podobách obrazu benátského, Tintorettova „Baccha a Ariadny“. Proud unáší též význačně tklivou skupinu Francesky di Rimini v Dantově „Pekle“ od Ary Scheffra.

Na analogii vznášejících se postav s plovoucími, upomínal Exnera strop v kostele sv. Ignacia v Římě, který Pozzi oživil četnými hemžícími se tu vzdušnými postavami. Dojem plovárny, na níž ovšem pozorovatel zdola hledí, jest prý úplný.

Zbývá třetí způsob doložiti z pokladu paměti, když postavy, vznášející se vlastní silou, řídí proud, který je nese. Umělec pomáhá si tu vzedmutím oděvu, poletujícím vlasem, jež naznačují směr proudu postavy unášejícího. V Kaulbachově „Hunské bitvě“ bojují padlí hrdinové ve vzduchu dále. Trochu těžko si to představiti; mohutněji účinkuje Michelangelův „Tvůrce“ v Sixtinské kapli; majestátní po-

stava ducha všeovládajícího přemáhá všechen pozemský okruh svou vnitřní, všemohoucí silou.

V nástropní malbě u sv. Jakuba na Starém městě v Praze vidíme letícího anděla, jenž velice upomíná na tutéž polohu anděla na klassickém obraze Rembrandtově, jak anděl opouští Tobiáše. Zajisté zde jest okamžitě illuse odletu možná; jakmile však střízlivě počneme na pohyby letícího pohlížeti, poznáme ihned morfologickou a mechanickou nemožnost podobného pohybu vzduchem.

Jsou-li křídla již nutným přídatkem vzdušných vyšších bytostí, nesou se věru motýlí křídla na zádech připojená přirozeněji. U motýlů vznikají totiž křídla jako záhyby kůže na hřbetní straně mimo útvar okončin.

Naproti tomu již Horác napsal, jak malířům a umělcům jest dovoleno směle vše vymalovati, co fantasie a báje jim přinášejí. Avšak čím účinkuje výtvor umělecký? Tím, že vybaví v naší paměti hojně představ analogických a budí v nás přiměřenou náladu, která prýští z pochopení obsahu. Když Böcklin geniálním způsobem maluje do své krajiny mythologické postavy, fauny, nymfy, tritony, jsou tyto jen sprostředkovateli, že vybaví se nám obsah řeckých bájí a chápeme náladu, kterou jimi chtěl vzbuditi. Tak jest i s klassickými výtvory umění křesťanského, kde cítíme, jak umělec s vroucím citem věřícího snaží se znázorniti divy zjevení a víry.

Není-li této nálady, která prýští z pokladu představ naší paměti, jako při obrazech cizí některé kultury orientální, tu posuzujeme již výtvor z čistě lidského stanoviska.

Po všechny doby zůstal však v umění týž ideál lidské postavy, jak nám duch hellenský jej v antikách zanechal. Jestliže náš věk jest přírodovědecký, bude i výtvarník s vytříbeným zrakem anatoma vždy více šetřiti všemi přídatky, které znešvařují ideální lidskou postavu.

Fortuna, římská bohyně štěstí.

Z lyriky D. G. Rossettiho.

Překlady *Žofie Pohorecké.*

SLIB.

Viděli jste Zoře let,
na nebi jež zažhnouc šeď,
zdá se barvou růží chvět
při svítání teď?
Tak má dívka, tak má drahá, — hleď, —
záři v očích, v tváři květ,
chce zříti v cest mých spleť.

Svinutým kde listem chvěl
tepu křovin pád a zdvih,
slyšeli jste, pták jak pěl
skrytý ve větvích?
Tak má paní, tak má milka v mih,
slyšíc slov, jež Amor děl,
tvoří písně z nich.

Viděli jste noční tmou
v proměnlivém měsíci
Dianu jít pobledlou,
Venus zářící?
Tak má milá, ta, jíž za choť chci,
sladké jedné noci v mou
přijde ložnici.

—

PŘÍTOMNOST V ODLOUČENÍ.

S srdcem tvým můj mluví hlas,
se srdcem, jež vždy zde jest.

V hloubku sfér svých chce mě svést,
ač rozluka dělí nás.
Ducha mocí každý zas
dar mně drahý chce mi snést. —
Drahá, duch tvůj u mne jest!

V dálce dnes tvé oči jsou,
leč hleď, drahá, teď v můj zrak.
Dvé vzdálených srdcí tak
vším povrhne cestou svou,
vše jim věcí uvadlou,
mrtvý čas i mroucí pak.
Drahá, pohleď hloub v můj zrak!

Ruce tvé kde asi jsou . . .
Leč vlož je v mé ruce jen.
Přesýpačky celý den
písek na čas mrtvý strou.
Však když srdce k sobě jdou,
čas jak květ je proměněn.
Ruce dej v mé ruce jen!

Vzduch se nechví hlasem tvým,
a přec slyším teď tvůj hlas;
velí, bych se blahem třás',
poznav, žes zde srdcem s mým.
Sladká hudba kouzlem svým
pevnou volbu tvou dí zas . . .
Drahá, jak máš sladký hlas!

Daleko jsou dnes tvé rty;
chtějí přec mě zulíbat.
Všude mrazu dech je znát,
překážky kol rozsety.
Kde však já jsem a kdes ty,
začne žár a touha plát.
Drahá, pojď mě zulíbat.

Srdce tvé zde stále mám,
je s mým srdcem na věčnost,
věčný dobrovolný host.
Zítra, jak dnes, tu i tam.
Srdce dvě nezvábí klam,
v duších dvou je síly dost
býti spolu na věčnost.

—

KOZÍ LIST.

Já kozí list si natrhal
ve výši, kde keř samý trn,

a leza proň, byl ran jsem pln
a nohy smáčel v bahna kal.
A květ, jejž měl jsem, chorý byl:
trn, vichr div jej nezhubil,
mně však se krásným, sladkým zdál.

Pak přišel v kraj jsem plodných lích,
kde z kypré půdy živných šťáv
rosť, bujel kozích listů dav,
ne, jak můj kvítek zmučených,
však čisté rosy, vůně div.
Tu — první z ruky odhodiv —
přec neutrh' jsem žádný z nich.

—

PÍSEŇ.

Rci, zda jest den, zda noc je ve tvém skrytu,
ty, po níž toužím, a jež toužíš též?
Ach, je čas Lásky v tmě i v slunce třpytu,
i Lásky v poutech, i již volnou zveš.
Svobodná Láska v komnatách tvých bývá,
ach, teď i před tím bezpočtukrát v snách;
a Lásce v poutech vzpomínat jen zbývá,
však něco, jak ston, mijí její práh.

A když mé srdce vzlétne k tvému skrytu,
zda pozná tam, co svět kdys pro ně měl?
Jak v lijáku květ jistě zvadlo by tu,
jenž rudě puk' a deštěm potmavěl.
Ach, jaký stan se stále nad ním vznáší,
a v jakých vodách odraz jeho dlí?
Tvá duše — stín jest, jenž se kol něj snáší,
slzy v tvém srdci jsou mu zrcadly.

Co bylo by mi odměnou v tvém skrytu,
moha tam vstoupit dnes neb zítra snad?
Líbezné ruce, šíje, jak věž, dlí tu
a ňadra, jimž teď samotným je spát.
Vzníceny láskou (slunce chladněj' líbá),
tvé vděky měl bych, dnes tak vzdáleny;
má náruč tebe, tvá mě ukolíbá,
svět rozplyne se pod rtů plameny.

Co vzdaluje mě stále tvého skrytu,
kde tělo mé i duch by byl tak rád?
Propasti vod, či ohně zhlcují tu?
Smrt ve vzduchu, či vysokých hor hrad?
Však v denních snech mi strom svou hlavou kývá,

jak děl by Omen — ze soucitu jen;
a v nočních snech zvuk hodin v sebe splývá, —
jich počet zněním zvonů přehlušen.

Nevzpomenu v den jeden tvého skrytu, —
když jeden den dny všecky pro mě jsou, —
mysle: „Já nešel, a přec moh' jsem být tu!“
dychtě: „Ach, Bože, vyplň touhu mou!?“
Však klid! Svit jakýs matně osvětluje
několik stop před kroky nohy mé,
zřím: jejích směr a můj se odděluje . . .
Nevidouce se — kde se sejdeme?

—

LÁSKA-LILIE.

Pod rukama, pod stínem řas,
pod rtoma Lásky-Lilie
duch zrodil se, jenž činí as,
že krev má žárem ve mně je;
jenž dýše na mých očí hled,
jenž v ucho dí mi stesk i smích,
jím dotknut jen, vím, že jsem zbled',
a slyše jej, chtěl zemřít bych.

A ve hlasu a ve srdci,
a v mysli Lásky-Lilie,
duch zrodil se, jenž chvějící
svá křídla pne a vábí mě;
jenž prst svůj klade na můj ret,
by ukázal (šept louten zní)
mi v Ráji Lásky tichý svět,
kde vše má pro Ni zbožnění.

Rty, ruce, řasy, mysl, hlas,
a srdce Lásky-Lilie,
polibky, slova, — spojte zas
se s touhou mou, jež vroucí je!
Ach, nemařte mou naděj vnov!
Leč přejte, by k té dospěla,
v níž Věrnost nezná myslí od slov,
ni Láska duše od těla.

—

TŘI STÍNY.

Vzhlédl jsem a zřel tvůj zrak
v stínu tmavých vlasů tvých,
jako poutník řeky proud
v stínu lesa pod strání.

A já děl: Zde hojit tak
vzdechy prsou znavených,
opojit se, spočinout
v tom sladkém ústraní!

Vzhléd' jsem a tvé srdce bít
v stínu zřel jsem očí hvězd,
jak rýžovač zlata pal
v stínu proudu šťastným dnem.
A já děl: Čím vydobýt
ceny té? Kdo vinen jest,
že se život chladným stal
a Nebe pekla snem?

Já vzhléd' a tvou lásku zřel
v stínu tvého srdce plát,
jak zří perlu potápěč
v stínu moře ukrytou.
A já šeptal, dech mi mřel:
„Ach, ty umíš milovat,
drahá, věrná dívko; leč
máš pro mě lásku svou?

—

JEŠTĚ CHVÍLI.

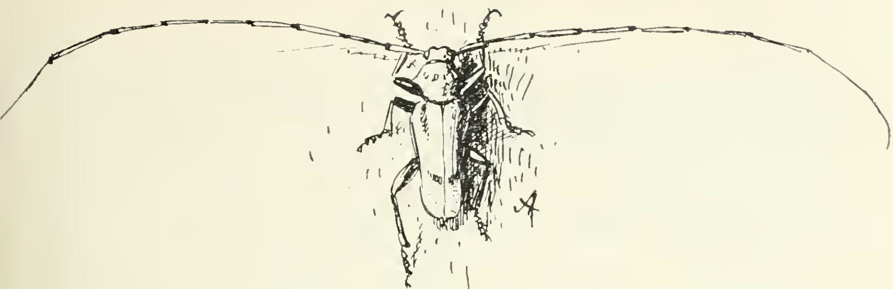
Jen chvíli už, však lásky chvil,
čas ještě přec nám přináší,
z nichž nikdo závoj nevznáší,
jenž nebes tvář nám zahalil.
— Ty v duši, když den v posled vzdych',
cítila's dál znít tento ton;
já vítr v nocích bouřlivých
za vlastní svůj měl ston.

Jen chvíli už, však lásky chvil,
přec podzim pro nás nastřádal;
nám v sadě list, květ nespadal,
jej zmar přec trochu ušetřil.
Jen větvemi, jež chví se tam,
je slyšet, jak jde moře dál,
a v hloubi srdcí budí nám
stesk vzájemný a žal.

Jen chvíle už, však lásky chvil,
přec zbývá nám, jichž stajil ret,
co uhádl však s hrůzou hled,
že každý z nás už pomyslil.
Už konec? Ne! Smích v ztrnutí
přec ještě na rtech smíme mít.
Až přijde konec, řeknu ti,
jak nejlíp zapomnít.

Cikáni.

Josef Laichter:

Hic Rhodus.

(Pokračování.)

XIV.

Příštího dne Jan i Eva se snažili napravit, co se včera trochu porouchalo. Eva od rána měla silně nakvap v domácnosti, tělem i duší byla hospodyní. Sotva posnídala, šla nakoupit, a když Jan vstoupil do ordinačního pokoje, vítala ho tam kytice svěžích aster v malé váse na stole, aby viděl, že jeho ženě je štěstím myslit na něho a pečovati o něho. Toliko slovy to zvědět nesměl, něco takového by nedovedla říci.

Stejně Jan, když se chystal k nemocným, přemýšlel zase, čím navždy zaplašit zlé myšlenky z Eviny hlavy. Trápily Jana a tísnily. Jen ne takové myšlenky — to byl by důkaz, že ho Eva nemá dost ráda! Líbilo se mu ovšem mít ženu vzdělanou a samostatnou, nebyl by se nikdy dovedl rozohnit jen pro krásu tváře. Jeho sen a idol byla žena více duchovní, a Eva sen ten z velké části splnila. Ale to byl sen a idol. Sen a idol byl vábný, když Eva byla ještě nevěstou, sen a idol byl krásný i nyní, když si sedli k pianu anebo když vyměňovali myšlenky o knize, kterou přečetli. Ale že by sen a idol měl ještě jiné nároky, než ženy v manželství mívají, že by sen a idol se mohl cítit nespokojeným pro ztrátu svého povolání, o tom se Janovi nezdálo.

Nedovedl toho také nyní dost pochopit, a víc srdcem než hlavou rozpoznal, že něco není v pořádku, a poněvadž měl srdce laskavé a dobré, chtěl se stůj co stůj Evě zavděčiti a něčím milým uvésti v zapomenutí to něco, co se stalo stínem v jejich životě.

Obcházel kolem ovšem trochu bezradně, poněvadž byl v takových věcech neobratný. Hned z rána, když spatřil, že je obloha jasná a počasí příznivé, navrhl, že by odložil odpolední ordinaci a že by si mohli vyjíti za Prahu, nejlépe vyjeti vlakem. „Je rozkošný den,

ani bych neřekl, že již konec října. Uvidíme, jak to ještě dnes vyhlíží v lesích.“ Ve vzpomínce měl vycházku do hor, kterou podnikli po svatbě z rodiště a již byli tak nadšeni.

Evě byla Janova laskavost dnes dvojnásob vítána, pročež byla srozuměna se vším.

Potom Jan nahlédl do novin a četl v divadelní rubrice, co se dává v divadle.

Eva na to, že přec jen by raději do přírody než do divadla.

Avšak Jan ještě se vším nebyl u konce. „Jaká náhoda!“ zvolal, „v Rudolfinu je koncert Albertův. Což ten koncert, Evo?“

To byla lákavá nabídka. Eva pozřela na Jana. „Chtěl bys tedy na ten koncert?“

Nicméně posléze přece jen se rozhodli, že si vyjedou za Prahu. Pospíšili s obědem a po obvyklé „básni“ sedli do vlaku a jeli do Říčan.

Tam se dali polem k lesům. V osamělé lesní restauraci, kde bylo mrtvé prázdno a kde hospodyni musili přivolat z blízkého pole, objednali si svačinu.

Chvíli seděli pod verandou, dívali se na paseku a na zelený výsek polí, vklíněný do lesů. Mdlá, mírná záře podzimního slunce ležela na všem, a v záři stříbřila se poletující vlákna babího léta. A jejich srdce spojovala také stříbrná vlákna, a něco z mírné, krásné sluneční záře napadalo i do jejich duší. Jednou, dvakrát — zde nebylo svědků — stiskli si ruce a blaze se usmívali.

„Drahá Evo!“

„Milý Jene!“

Jan chtěl již říci:

„Hle, tak je to dobře — ne tak, jako včera tou dobou!“

Ale zadržel slova, aby neporušil krásy a souladu vnitřního štěstí.

Posléze se zvedli a lesem se dali nazdařbůh. Oba měli teď v sobě něco z nálady, z blahé vervy, kterou prožili v Rudolfinu v den svého zasnoubení. Vzít se za ruce a vesele, s odvahou, bodře jít životem! Vesele . . . bodře . . ach, jak krásné, jak krásné! . . .

Dostali se k silnici, ztrácející se daleko v lesích a vroubené kolem bílými kameny.

„Zde rozbijeme své stánky,“ pravila Eva.

Usedla na bílý patník, majíc temný les za sebou. Naproti na kámen usedl Jan a také on měl les za sebou. Uprostřed běžela silnice, a po silnici ani zde ani tam neubírala se živá duše. Jako osamělí poutníci tu dleli! Ba, nemohlo býti rozkošnější chvíle! Život mluvil k nim o čemsi, co se prožívá jen ve dvou a v těsné blízkosti, jakou byli nyní sloučeni.

Eva se zadívala na Jana, upřeně se dívala, a hle, vždyť jeho tvář je tak dobrá, srdečná, milá . . . a taková ta tvář vždycky byla! Za tou tváří je duše poctivá a vřelá! Ó, jak Eva nyní cítila mocně, že Jana má ráda a jak jej má ráda a jak ráda bude pro něho i tou domácí Popelkou! Chtěla by sice něco víc, ale . . .? Ne, nesmí ubližovat Janovi!

„Jene!“

„Evo!“

Měla v ruce dva kvítky pozdního jetele a hodila jedním po Janovi. Potom se zvedli. Bylo již temno, když dorazili na nádraží. Zde čekali na malém perroně, sedíce těsně vedle sebe, neboť z lesův a polí ulehl chlad na krajinu. Na nebi objevily se přívětivé hvězdy, a zle jim zde nebylo.

A tu alespoň na okamžik se dostali k tomu, co včera prvním mrazem spálilo květy jejich mladého štěstí.

Janovi to nedalo, a řekl:

„Musíme si občas takhle vyjet, Evo, — je to takové krásné vytržení z prósy života.“

„A víš, nač já si zase právě myslím?“ odvětila Eva. „Že bych se v Praze chtěla teď vrhnout do něčeho, nějak do života — — !“

Naznačila pohybem loktů, jako by se chtěla davy prodírat, že má v sobě mnoho touhy a síly ladem ležící. Chtěla říci ještě něco víc, avšak ten den byl opravdu tak krásný a nesměl být ničím zakalen.

XV.

Z rána na to pravila Eva Janovi:

„Kdybych v něčem ti mohla pomáhat při tvém povolání nebo při tvé jiné práci, hned bych měla nějaký vyšší zájem! Lékařství by mne velmi těšilo. A považ sám, co by nás víc mohlo poutati a sbližovat než nějaká taková vzájemná práce?“

Janovi se líbilo, co Eva řekla. Vzpomněl si, že jeden jeho známý venkovský lékař, který prováděl i operace, měl ve své ženě výtečnou assistentku. „Ovšem, já nejsem operatérem — — alespoň nestojí to za řeč, co se tu tam vyskytne. V čem — — — v čem jen bys mně mohla, Evo, pomáhat?“

Ale náhle již věděl.

Přinesl rukopis svého článku o alkoholismu, jejž právě ukončil, a pravil:

„Evo, mohla bys mně opsat tenhle článek pro tiskárnu.“

Eva byla srozuměna. Jako nově objevené země chopila se papírů. Co Jan ordinoval, luštila rebusy rukopisu a úhledným svým písmem dávala novou podobu Janovým myšlenkám. Nemohla říci, že by jí to nezajímalo, činila to ráda, dokonce velmi ráda. Neboť nebylo jí to jen prací mechanickou, sledovala i postup myšlenek Janových a v duchu tedy byla s Janem.

Přece však, když byla za dva dni se vším hotova, nedovedla se ubrániti skličujícímu pocitu. Přece jaksi byla stísněna. Cítila, že není to tak zcela práce její, práce jejího ducha, kterou konala. Byla by ráda tyto nepěkné pocity zdolala hned v zárodku, byla by je ráda alespoň před Janem umlčela. Ale nedovedla. A tak, když odevzdávala Janovi opsaný článek, pravila:

„Nezlob se, ale je to faktum. Žena i v té duševní práci se musí vedle muže jen přiživovat.“

„Jak přiživovat?“

Eva mlčela, jen se dívala na článek.

„Myslil jsem, Evo, že to děláš ráda. Jinak bych nic takového

na tobě nežádal," řekl tedy Jan, a stín spočíval na jeho hlase. „Sama jsi mně chtěla pomáhat, a já opravdu nevím, jak a co jinak?"

Evě bylo Jana líto. Za všecko ráda byla by mu vyšla vstříc něčím milým a příjemným, ale když přec jen musil být přesvědčen, že pravda je na její straně. I pravila ještě:

„Což abych já se také pustila do spisování a dala ti pak opisovat rukopisy?"

„Tedy se to stalo naposled," řekl Jan již trochu nakvašeně.

Evě se líbila Janova nakvašenost, měla ho ráda i takového. Ale dráždit ho více nechtěla a proto rychle se snažila smazat stín černé jeho domněnky. Pravila:

„I ne, Jene, budu ti opisovat stále ty rukopisy, bude mně to vždycky velmi milé — — —"

A nyní šla a Jana objala a políbila, žertovně dodávajíc:

„Ale faktum je a zůstane . . . ."

Jan se usmíval.

Avšak Eva zas již se neusmívala a řekla:

„Ach, když, Jene, je to skutečně tak osudné! Mám nejlepší vůli buď umlčet v sobě všecko, nebo se z toho nějak dostat; umínila jsem si to onehdy v lese . . . . ale nejde to jen tak a nemohu za to, popuzuje mne to vždycky, když vidím, jak ten život mužův je zcela jinak zařízen, než život ženin. Kdybych žila zcela sama, snad bych toho ani tak nepociťovala."

Řekla to vážně, a Jan také zvážněl. Cítil s Evou a řekl:

„Je to takové. Jen že já tím, pro boha, vinen nejsem. A co dělat? Potřebuješ, Evo, skutečně něco, čím bys žila plněji a svým životem. Ale když je s učitelstvím konec, co . . . co tedy vlastně?"

Přemýšlel. Měl dobrou vůli Evě pomoci. Sám se tím počínal již trápit. Ale nic nevymyslil a posléze řekl:

„Prozatím musíš mít, Evo, víc ruchu a rozptýlení. Odbudeme si tedy dnes jednu z těch návštěv, které máme v programu."

Avšak slova Janova byla jako ledová sprcha na vábnou perspektivu, kterou ukázal, když mluvil o tom, že by měla žít plněji a svým vlastním životem. To byl příliš laciný lék na její bolest, vlastně jen náplast pro okamžik. A konec konců, pro ty návštěvy, které „měli v programu", Eva nikdy nebyla nadšena a jen proto, že nechtěla Janovi odporovat, byla zásadně ochotna navštíviti s ním některé jeho bližší známé, jimž měla být představena. Nyní však, když tyto návštěvy byly uvedeny v souvislost s tím, co znamenalo pro ni utrpení, zjevně dala průchod své nechuti. Pravila:

„Musí to, Jene, být?"

Jan docela zapomněl, že těmi návštěvami chtěl Evě vyjíti vstříc. Vycítil v otázce Evině odpor a odvětil kvapně:

„Jednou to musí být, tedy nač odkládat."

To znělo nějak imperativně, jako by nebylo odmluvy, a jako by za každou cenu Eva musila se odpůldne vydat s Janem tam, kam si přál a kam určil. Možná, že toho imperativu ve slovech Janových

vlastně ani nebylo, ale Eva byla citlivá proti každému nátlaku, a jistý nátlak v slovech Janových rozhodně spočíval.

„Musí to být?“ opakovala tedy znovu.

A nový imperativ z úst Janových! Ale teď již Eva řekla mrzutě:

„Nemůže být, Jene, nic zvrácenějšího než takovéhle návštěvy.“

Jan byl očividně zaražen. Nedovedl hned najít vhodného slova. Pravil pouze:

„Ale vždyť jsi mi to slíbila, Evo.“

„Ne zcela určitě. A pak, proto přece mohou být takové návštěvy nepříjemné. Byly mně odjakživa protivné. A myslíš-li, že by to bylo pro mne nějaké rozptýlení, mýlíš se, a já si konečně rozptýlení nepřeji, nýbrž něco zcela jiného. Nechme toho, je to maloměstské a malicherné.“

Jan nevěřil svým uším. Co se to děje s Evou, proč je Eva taková? Bylo mu nad něčím hořko, velice hořko. Ale zároveň cítil se trefen do živého a byl podrážděn. Eva, jako by tušila, že se spustila příliš daleko, chtěla Jana přesvědčit a pokračovala:

„Jen si představ takovou návštěvu! Okukovali by mne tam a posuzovali . . . žádný hlubší význam to nemá. Ne! Kdybychom se náhodou potkali s těmi tvými známými, pak ano. Ale takhle . . .? Rozvaž si to! — Já skutečně myslím, že bude nejlépe, když vůbec nikam nepůjdeme.“

„To jsou rozmary, Evo. To není možné.“

„Proč by to nebylo možné?“

„Není to možné!“ děl nyní Jan rozhodným hlasem.

Leč rozhodný hlas Janův zase podráždil nyní i Evu, takže řekla také rozhodně:

„Je to možné! Nepůjdu!“

To již bylo více, než Jan mohl a dovedl snésti. Oči mu zahořely, a vybuchl prudce:

„Evo, ty půjdeš. Za jedno jsi mi to slíbila — — — já si to přeji!“

„Co si přeješ, nemusím přece ještě vyplnit,“ Eva na to ráz na ráz.

„Evo, ty musíš jít!“

Teď však i oči Eviny se rozhořely, postavila si nadobro hlavu a řekla:

„Takhle na konec muži ženě vždycky poroučejí.“

Na to již Jan jen trpce mlčel a slova nepromluvil.

Ale cosi — a bylo to zase to, co mělo být neobyčejným štěstím — s rachotem se řítilo dolů — — s velikým rachotem.

XVI.

Tak často rázem v životě vysoko vzlétneme, abychom pak musili s oblačné výše buď rychle, buď pomalu. Nazpět znovu jde to potom již jen stupeň po stupni.

Jan si mohl nyní zcela klidně a vážně říci:

„Proč neuznati důvodů Eviných? Jsme bytosti svobodné vůle, nutno ctíti vůli toho, kdo chce jinak, než já.“

Avšak otázka:

„Nemohla by Eva z lásky vyhověti tvému přání?“

Odpověď:

„Spočívá láska v potlačování svobody? Spočívá láska v prostém ‚ano‘ neb ‚ne‘, když ty pravíš své ‚ano‘ neb ‚ne‘?“

Bylo tomu již tak, že Jan se měl k svému poznání a k vyšší lásce prodrati trnitým plotem zklamání a bolesti. Nebylo to v jeho životě poprvé. Když mu bylo šestnáct let, na smrt onemocněla jeho matka. Tehda jednoho dne šlo o její bytí a nebytí. Přijel právě domů na vánoční svátky s mladou studentskou touhou a radostí. Zatím radost a touha byly uchváceny sveřepou rukou a umačkány. Jeho matka, velká, bledá paní, odpočívala na lůžku v horečce, nepoznávajíc svého dítěte. Jeho otec, který byl lékařem a správcem okresní nemocnice, ocitl se v koncích se svou rozvahou. Také jiný, cizí přivolaný lékař stál nad nemocnou paní bez rady a pomoci. Jan se chvěl bázní a hrůzou. Zdálo se, že všecko lidské přispění je marné. Dlouhý den a dlouhá noc nejistoty! Stál za dveřmi matčina pokoje, vnikal dovnitř, seděl tam celé hodiny v ústraní a zase utíkal před děsem smrti. Ta se blížila již s jistotou.

Ale druhého dne matka žila — matka byla zachráněna! Tmy ustoupily. Mladý Jan mohl zase dýchati. Leč po prožitém otřesu nepřišla již radost a touha, nýbrž něco nového, čeho před tím neznal: uvědomění a promyšlení života matčina, jejího významu, jejích vlastností, její povahy a jejího srdce. A s tím nová, nyní již uvědomělá a takřka zbožňující láska k matce.

Za několik let na to prožil něco podobného v jiném způsobu. Počal řešiti smysl života. Pojednou svět, který až dosud byl jasným obrazem, zahradou čarovných květů a oblažujícího zpěvu mladosti, proměnil se v soustavu zla a křivd, běd a utrpení. Zašla sladká pohádka, kdy vidíme všecko v růžovém světle, i když růží není. Nyní viděl utrpení tělesná, viděl bědy a křivdy v sociálním složení lidstva. Všecky požitky duše i těla, ba i všecky vzlety do výše jedněch byly vykupovány bědami jiných a mozoly jiných. Hle, ty dělníku, dřeš se od rána do večera, ale rentier, kapitalista na tvůj účet v zahálce i požitcích užívá svého přepychu a má nazbyt všeho, čeho ty máš nedostatek. Ty dítě, zrozené v bídě a neřestech, vyrůstáš v duševní tmě a snad budeš zločincem. Ale v bankách a ve válečných výzbrojích jsou celá skladiště peněz, za něž by se v profylaktických ústavech dalo i tobě opatřit světlo duše. Či je to tak nutné? Je bída, je zlo jen nevyhnutelným stínem blaha a dobra? Nemohlo by býti více stejnoměrnosti, kdyby lidé chtěli?

Hledal cesty, jak se dostati z labyrintu. Jeho povaha jasná nemohla žíti v tmách.

Ale rázem — to záhy viděl — nic se nedalo rozřešit. To „kdyby lidé chtěli“ znamenalo dlouhou dobu vniterného poznání. Musilo se počítat s velkými kroky věčnosti. A tak jeho zrak se upřel do da-

leka. Přítomnost byla jen částkou celku, a každá přítomnost je stupněm ku předu.

Ale zbylo mu odtud živé sociální citění a to sociální cítění provázelo jej pak na každém kroku do života.

Potom přišel třetí otřes. Nejen již jaký má být svět a uspořádání světa, ale i „jaký má být především tvůj vlastní život, aby byl správný a krásný?!“ zaklepalo cosi na dvířka jeho duše. Zprvu lehce, víc hravě. Ale pak to šlo do hloubky. Rozebral se skrz naskrz. Tehda i otázka pohlavní čistoty stala se otázkou jeho vlastního života. A zase všechno se zastřelo tmou a musil hledati svůj východ a své světlo. Ale nalezl je. Nalezl i účelnost a zákonitost v tom prodírání se trním a hložím, což jej obdařilo klidem a jistou pevností životní. Měl nezdolnost optimismu ve své povaze. I když se všecko shroutilo, budoval znovu a opět se hleděl dostati do výše. A jeho život nyní byl již takový, že nemohlo být pochybnosti, kam spěje, k jakým metám. Nyní bylo jisto, že jde dobrou cestou, že překonal všechno, co mohl překonat, že se probil vším, čím se bylo nutno probít, a že kolem něho vane již jen čistý horský vzduch. Jaké štěstí, jaké štěstí!

K této vnitřní pevnosti a jistotě mnoho ovšem Janovi pomáhalo i jeho povolání, které bylo v souladu s jeho povahou, jejímž základem byl silný zdroj citu a porozumění pro jiné. To povolání, lékařská jeho práce byly hybným rythmem jeho života. Cítil požehnání v srdci, když chodil po svých malých nemocných s pomocí a útěchou. Byl ve svém živlu, když studoval pro sebe, co zas mohl zužitkovat pro jiné. S uspokojením se večer zvedl od stolu, když načrtl stránku, která měla vplouti do života. Nemyslil, že tím zachraňuje a spasí svět, stačilo mu, že je prostým řadovým vojákem, který zná svou povinnost a je užitečnou jednotkou v celku. Každý den tedy byl stráven účelně, život jeho měl svůj spád, šel v souladu s velikým celkovým proudem.

To mu propůjčovalo jarost a radost, propůjčovalo světlo Janovým očím. Měl v sobě mnoho bodrosti a byl by večer co večer dovedl — rád to dělával — vyhazovat činky do vzduchu a zase je chytat, nebo sednout ke klavíru a zahrát skočnou. Tím všecko víc, když se blížilo veliké blaho, které jeho životu mělo dát konečné posvěcení, krásu všech krás a trvalý výhled do výše.

A zatím?

Ta družka, která měla jít s ním ruku v ruce, zůstávala pojednou na cestě a ohlížela se do zadu, ohlížela se tam, kde i její život šel v souladu s celkovým proudem.

Co to? Jak to?

Jan měl pocit, že by chtěl rázem něco roztíti, aby to šlo zase hladce a pěkně. Ale konec konců stál před něčím, s čím si rady nevěděl, stál jako velké nemotorné dítě, které by rádo mělo po svém — ale nejde to tak — — — a konec konců, to velké nemotorné dítě neví si rady. Ano, zde byla rozevřená rána, zde zela v jeho blízkosti rána, a tu ránu bylo nutno především léčit a zhojit, dřív než bylo možno pomýšleti na co jiného.

Jan počal chodit se svěšenou hlavou, Jan počal marně přemýšlet, čím zahnat stíny, které se počaly kupiti v jejich manželství, a čím vrátit světlo Eviným očím, bez něhož nebylo světla ani v jeho vlastních očích.

Tak mu nadešla doba mnohých strádání i mnohých bojů.

Ale vším tím musil projíti, aby dospěl k hlubšímu a k jemnějšímu procítění a pochopení svého poměru k Evě, aby se zase dostal ještě o stupeň dál a ku předu.

XVII.

Bylo to v té první době jejich manželství, když Jan jednoho dne odkládaje noviny jaře a s chutí řekl Evě:

„Hleď, zde jest ohlášena veřejná schůze, na níž se bude manifestovat pro universitní studium žen!“

Eva vzala hbitě od Jana noviny a četla. A ovšem byla Janovi z duše vděčna a hned byla s ním za jedno, že na tu schůzi půjdou.

Celý den se těšila, ten celý den byl stráven na výsluní. Večer v spolehlivém, teplém sdružení citů vyšli z domova v chlad zimního večera, který je nutil, aby se přimkli k sobě a aby svěže, rychle kráčeli ulicemi, jež oslňovaly světly lamp a vířily pestrým večerním životem chodců.

V sále, do něhož vstoupili, sedělo víc žen než mužů. Vyhledali si místo stranou u malého stolu. Ale i tam doléhal k nim šum a ruch jako příboj zvlněného moře. Čekali. Jan se zájmem, Eva s dychtivostí své vznícené duše.

Odbyly se obvyklé formalie, ustavilo se předsednictvo. Pak se objevila prvá řečnice, uvítaná potleskem. Nevelká, přitloustlá dáma.

Mluvila o tom, o čem Jan i Eva již tolikráte slyšeli: o zrušení kast a privilegií, za které sluší děkovati francouzské revoluci. Ale jedno privilegium prý zůstalo, privilegium pohlaví. Muž má všecku volnost, není na širošírém světě muže, který by svobodně nesměl volit své povolání. Avšak žena? Hle, našim dívkám brány university se dosud zavírají!

Pak mluvila jiná řečnice, pak ještě jiná řečnice a dva řečníci. A po nich starý, šedovlasý pán, vážný professor, červenolící, hladké tváře a dobromyslných očí pod zlatými brejlemi.

Hned předem prohlásil, že je příznivcem ženského pohlaví. To se ví, -- řekl, — že by ženě jen ze srdce přál i to studium na universitě. Ale ať se mu promine! Je idealista, třeba již má šediny na hlavě. A tak také ideálně až dosud se dívá i na ženu. Vidí, že žena odjakživa byla podporovatelkou a pomocnicí mužovou, že byla spanilou okrasou jeho života, kdykoli se vracel z lomozného hluku svých povinností. (Jan pozřel žertovně na Evu, a Eva se usmála na Jana.) A tu se prý obává jednoho. Až ženě bude umožněn přístup k vyšším studiím a ke všem zaměstnáním, že to bude míti v zápětí rozvrat rodiny, rozbití dosavadního krásného života u krbu domácího.

Starý pán nemohl klidně domluviti. Byl přerušován. Pak se s ním polemisovalo. Až posléze velkou většinou hlasů byla přijata resoluce,

ve které se všem vlivným činitelům kladlo na srdce, aby ženě byl vymožen přístup k universitnímu studiu.

Proudy se hrnuly ze sálu. Odcházel i Jan s Evou. Zase přimknuti k sobě chvátali ulicemi. Měli mnoho probuzených myšlenek ve svých duších. A také žertovnou veselost, kdykoli vzpomněli na idealism starého professora.

Posléze Eva proměnila žert ve vážnost a pravila:

„Ten professor je průměrným typem dnešního nazírání na ženu, a také faktické dnešní postavení ženino plně tomuto nazírání odpovídá."

Tím se cítil Jan zasažen a pronesl na svou omluvu:

„Nesmíš přezírat, Evo, že přec jen i lepší názor již si klestí cestu."

„Ano, Jene," řekla Eva, „když se dá ženě drobeček, zase se jí vezme za cenu manželství. Takový je ten lepší názor. ‚Buď učitelkou, ale nevdej se — — anebo se vdej, ale vzdej se povolání!' Považ, Jene, kdyby ti tak řekli: ‚Chceš-li, ožeň se, ale vzdej se lékařské praxe, a tím i svého cíle životního a svého živobytí!' Tu vidíš, co je to být mužem a být ženou."

„Nu, ano, nu, ano!" odvětil Jan. Ale znělo to tak, jako by chtěl říci, že co je platno o tom mluvit, když se to nedá napravit.

„Nu ano, nu ano, pravíš ty, Jene," usmála se Eva, „ale srdce tě při tom nebolí. Mne však srdce bolí."

„A jak si to tedy, Evo, představuješ, že by to mohlo být a že to snad jednou bude v budoucnosti?"

„Aha, vidíš, že tě srdce nebolí! Již máš pochybnosti. Představuji si to tak, jak bych si to přála i ve svém manželství: Ty lékař — já učitelka, člověk jako člověk."

Přišli domů. Eva odebrala se do kuchyně připravit čaj. Podala Janovi a přistrčila mu zákusky.

„Nuže, ber od pomocnice a okrašlovatelky svého života!"

A zadívavši se laskavě na Jana, dodala:

„Jene, nepříjemný je dělník-rebelant svému pánovi, nepříjemný je rebelant-žák svému učiteli, nepříjemná je rebelantka-žena svému muži — — i tak hodnému muži, jako jsi ty. Či ne? Ne, nebraň se! I ty jsi trochu ještě obtočen čínskou zdí. Není nad tu okrašlovatelku a pomocnici! I v knihách jen takové ženy jsou sympatické. Ale já za to nemohu, že ve mně je příliš vyvinut tento cit. Je to kořen mé bytosti. Necítím jen za sebe, cítím za všecky ženy. Proto měj se mnou shovívavost, měj ji, měj, Jene!"

A dívala se do očí Janových s láskou, ale i s prosbou, aby ji pochopil. Byla by si přála mít svou duši obnaženu až na dno. Neboť jaký by to byl život, kdyby Jan, ač je již částečně, s ní byl ve všem tom zcela za jedno a tak ve všem cítil jako ona! V jakou sladkost by se proměnil i ten hořký úděl domácnosti! Pak by snad našli i východ z osudného dilemmatu: manželství a ztráta povolání. Musili by najíti.

A Jan?

Je samozřejmo továrníkovi, který má svého dělníka, že je továrníkem a dělník dělníkem, a že on — továrník — má své výhody na

úkor dělníka; je samozřejmo dámě, která má plnou tobolku a na trhu kupuje chřest nebo kuře, že ten chřest a to kuře jest ovšem pro ni, ale ne pro tu, která vedle počítá v ruce několik krejcarů. A tak bylo ještě hodně samozřejmo Janovi, že je Janem a Eva Evou, že on má své „kuře“ a svůj „chřest“, a Eva že to kuře a ten chřest musí upravovat.

XVIII.

Proto přišly v jejich manželském spolužití leckteré útrapy, proto i pro leccos jiného. Eva o tom všem, co nastalo, měla ve svém denníku tyto záznamy:

Ne, manželství naše není, jak jsme si s Janem bájili. Někdy nějaký krásný den i více krásných dní, ale obloha často zastřená oblaky a mraky. Něco v našem životě hrkotá jako těžký vůz po kamenité silnici. Dokonce se mně nezdá, že bychom stoupali s Janem do zářící výše. Ba, já klesám a padám. Těžké slovo, ale je tomu tak. Z duševní ženy se stává bytost víc tělesná.

Má činnost, mé povolání zaměnilo se prací fysickou a z velké části i nečinností. Stírám prach se skříní, se stolic a se stolu, prach, který znovu napadá, uvařím oběd, který se sní — — — zase vařím, ejhle, rozvoj a stoupání do slunných výšin.

Ó, Jene, vím, že ty zcela za to nemůžeš, že vlastně trpíš tím se mnou a vedle mne. Dokud sociální poměry se nezmění a žena nevydobude si jiného místa ve veřejném životě a nebude míti stejné působiště jako muž, nebude ani její soukromý život jiný. Takové je to. —

6. prosince.

Je to zvláštní! Jan má něco v sobě, co mne bodá, co mne uráží, co mne dráždí. Mají to všichni muži. Vychovává se to v nich již od mládí vedle sester a spolužaček, roste to s nimi a je to nevyhladitelné: ta jistá domnělá převaha nad ženou, takové to jisté osobování si přednosti a práva po rozhodování, takové to jisté mínění, že muž ví vše lépe a určitěji nežli žena. Jan se brání, když mu to vytýkám, ale má to v jisté míře i on. Tak nějak se zakořenilo to běžné mínění: „Dlouhé vlasy, krátký rozum.“ Jsou to ty mužské vlastnosti. Jan sice myslí, že já ty vlastnosti sama v něm hledám již z utkvělé předpojatosti proti mužům — to prý je zase vlastnost mnohých nynějších žen! — a že vidím často leccos tam, kde vlastně nic nemyslil. Ale právě že nemyslil, nejlepší důkaz, jak v každém muži je něco takového. Jan také rád poučuje, ale já přece nejsem již žádná školačka.

Ovšem je možno, že skutečně mám v sobě trochu předpojatosti proti těm jistým „mužským vlastnostem“ a že mne pobuřují víc než třeba, ba že jsem k nim až idiosynkraticky citlivá — ale je to tak v pořádku. Neboť jen tím, že ženy úplně otupěly, mohly se poměry utvářet, jak dnes jsou. A jen ženy, které vše budou tak pociťovat jako já, vybojují zase nový a lepší život. Co pak sama tím netrpím?

Ó, Jene, mám tě ráda, jenže něco v tobě nemám ráda. Já vím, ty zase něco jiného ve mně nemáš rád, a kdybych já to něco odložila, náš život by plynul možná jako v ráji.

20. prosince.

Včera jsem byla s Janem v umělecké výstavě. Prohlíželi jsme obrazy, řekli jsme si své mínění a shodli jsme se v úsudku. A cítili jsme se tak šťastni, když jsme odtamtud odcházeli. To byl okamžik vnitřního spojení a vzrůstu, a takové okamžiky stojí za mnoho, za všechny dlouhé chvíle utrpení. Kéž by člověk mohl takové okamžiky zadržet a prodloužit na celý život! Kéž by . . . kéž by! Ale jak? Chtěla bych znáti ten zázračný elixír, kterým bych to dokázala. Ale vím, co mně nejvíce chybí a co nejvíc kalí štěstí našeho života. Nemám práce, která by mne celou zaujala, práce, kterou bych viděla růst pod rukama, a s kterou bych i já zároveň rostla.

Nemám stálého, pravidelného duševního zaměstnání — zkrátka nemám povolání. Můj život je přetržen, přelomen, šel jinou drahou a teď jde zase jinou cestou. Smířiti ty dvě protivy a nalézti něco vyššího — — — je možno něco nalézti?

7. ledna.

Teď prožíváme s Janem velice krásný týden. Roznemohla se nám posluhovačka, a tak si sami všechno opatřujeme. Já vařím, a Jan uklízí. Rozdělili jsme si úkoly a ku podivu, že máme oba zájem o domácnost a že oba společně pracujeme a staráme se v jednom, je to docela něco jiného, než když já jen jsem u plotny a Jan si jde po svém.

Jana to také těší. Vidím, s jakou chutí se chápe smetáku a lopatky. Dělá vše daleko svědomitěji než posluhovačka, nikde nezůstane ani prášek. Je to sice trochu komické, vidět ho se smetákem, ale i milé, a konec konců, proč komické? Jan říká, že by si to zvykl dělat denně, a že by to byl jen výborný tělocvik. Někdy mně pomáhá i v kuchyni, a je nám oběma při tom milo a teplo, cítíme, že to děláme jeden pro druhého a že i taková práce může těšit a těší, když se do ní vloží hlubší zájem a trochu lásky a když se koná společně.

Kdybychom takhle mohli hospodařit celý život sami dva, byla bych se vším spokojena a šťastna. Je to tak útulné, tak těsné . . . tak prosté a při tom tak krásné! Člověk tu společnou blízkost cítí daleko víc než kdy jindy. Jako dva ptáci v hnízdě!

Ovšem . . . ovšem. Co ovšem? Ovšem, kdychom mohli takhle spolu hospodařit na nějaké duchovní práci a stvořit si tak ještě tu vyšší jednotu, o níž jsme horovali . . . . jak teprve by to bylo krásné!

Ale duchovní jednotu? Jan má své nemocné a starost o ně, má své radosti a své uspokojení, když pomůže a pomáhá, má svou vědu, své studium, svou práci protialkoholní, kdežto já — — — já svou kuchyni. Naše duchovní jednota počíná být illusorní, ba, zdá se mně, že počíná býti prostě nemožnou.

19. ledna.

Konec! Nějak jsem se tou prací unavila. Cítím, že jsem takřka churava. To proto patrně, že přec jen jsem nebyla k tomu všemu

vychována a že jsem nezvykla tělesné práci. Proto asi nemám teď dosti sil a bolí mne na prsou.

Jan dostává strach. Musím se prý šetřiti, mám slabé plíce. Na štěstí přišla již opět posluhovačka.

Na štěstí? Ne, vždyť to bylo tak krásné ten týden . . . tak docela jiné!

Teď zase všechno to staré . . . zase, zase! Zase Jan si jde po svém, a já . . . .?

2. února.

Tak mně připadá, jako by se vlny nade mnou zavíraly, a jako bych padala hloub a hloub pod hladinu.

Zase to staré. Tma . . . beznadějná poušť! A ještě drastičtější slova bych mohla vymýšlet, a byla by pravdiva. A přece se neděje v mém životě nic zvláštního, není v něm nijakých otřesů, není zdánlivě nijaké rozervanosti, konám svou povinnost, nutím se konat svou povinnost, t. j. stírám ten prach v pokojích a stojím nad plotnou, co Jan koná opět úkoly své jiné, vděčnější povinnosti. Jan ovšem říká, že bychom mohli bráti stravu z hostince; zkusili jsme to tedy, ale co potom . . . co potom? Teprve bylo kolem mne prázdno a pusto. Napadlo mně také, abych si opatřila nějaké hodiny. Ale kde pak — všecko obsazeno! A tak zase vařím, a tak žijeme den ze dne a den ke dni. Mohla bych si ještě přimysliti spravování prádla, kdyby naše prádlo nebylo nové.

Ale blahoslavená hospodyně, blahoslavená žena, která všechno to koná se zájmem, s horlivostí, která v tom vidí svůj životní cíl — své všechno! Blahoslavená hospodyně, kterou to časně nutí z lůžka, která má plán na celý den, na příští dny, která fakticky žije touhle svou povinností!

Já ne. Přede mnou je každý den od rána do večera — život bez cíle, beze zájmu. Já denně se ptám samy sebe: „Je to tedy ten život — ten život, o němž jsme snili s Janem? Je to vůbec život? A kdybychom byli raději před nějakou katastrofou, kde by bylo „buď — anebo“, které by přineslo rozhodnutí! Takto žít nelze.

Či je to jen černý okamžik — mrak, který se vznáší nade mnou? Či by bylo lépe, kdybych v takovém okamžiku vůbec nesáhla po péru?

XIX.

Tyto otázky Eviny znamenaly, že sama ještě dosti se nevyznala v tom, co vlastně bylo již hotovou katastrofou.

Ale výkřik: „Takto žíti nelze!“ ukazoval, že kořen zla je hluboký.

Neboť nebylo jen to, že nynější život Evin v jistém směru neznamenal naplnění duše, ale spíše chudobu proti dřívějšímu životu; nebylo jen to, že nenalezli úplné jednoty a jednoho života ve dvou, jak si to myslili a představovali, nýbrž ukázalo se a ukazovalo se i po různu, že není tak lehké a snadné být jednotným ani tam, kde mohla být jednota a kde byla snaha o jednotu.

Vždyť se ocitly vedle sebe dvě vyslovené individuality a povahy:

Eva rychle a bystře se rozhodující, ale také snadno měnící své úmysly, kdežto Jan víc těžkopádný, chtějící provésti, co si předsevzal, a myslící, že musí provésti, do krajnosti důsledný a do krajnosti svědomitý. Byl by chtěl přisahati na každé Evino slovo a na každé její rozhodnutí, a zatím Eva často přecházela od rozhodnutí k rozhodnutí, třeba že pod měnícím se povrchem byl proud čestný a dobrý. Jí naopak často bolest působila a nepříjemná byla ta jistá těžkopádnost Janova — krajní jeho důslednost zdála se jí závažím, které tíží a strhuje.

A dál na jedné straně Eva, ne dost ochotná se podřizovat, nýbrž zvyklá z minulosti provésti a prováděti svoji vůli a naproti ní Jan, zdánlivě milý a celkem mírný muž, ve skutečnosti však přec jen muž a jako muž i cítící v jistém směru převahu nejen nad Evou, ale i vůbec nad ženou, a často i nevědomky a tradičně tuto převahu uplatňující!

V theorii od dávna choval úctu k ženě. Naučil se této úctě především u své matky, jejíž přísná tvář obrážela ve svých rysech kus tíhy života — u matky, jež byla v jeho očích nevšední ženou. Naučil se oné úctě i u své sestry Heleny, jež mu byla milá svou jasnou urovnaností a pevností své povahy, vědomé cílů, naučil se jí konečně i u Evy, v níž viděl souhrn tolikerých krásných a nejkrásnějších vlastností, prve než se dostavila doba všedních i nutně nejvšednějších styků a pronikavější kritiky.

Ale vedle této úcty k ženě žil a působil i v něm, byť i neuvědoměle, vliv běžné víry (ač sám již této víry neměl a nechtěl míti) o širším rozhledu a vzdělání mužově a tím i vliv víry o jisté převaze mužově.

Byl pokrokovým mužem a v theorii obráncem práv žen, ale přesvědčil se později, kdy i v praxi života dospěl k stanovisku souhlasnému a jediné správnému, jak i theoretičtí obráncové práv žen ve skutečnosti dovedou být a cítit se povýšenými nad ženou.

Ve skutečnosti jevilo se mu zcela přirozeným, soudil-li, že jeho názory jsou především správny, že on především jest oprávněn vše lépe a určitěji vědět než Eva, že on je povolán udávati tón a určovat cesty, ačkoli v theorii ve mnohém a tolikerém směru dával Evě přednost a rád ji viděl před sebou na piedestalu. V pravdě Eva na piedestalu nebyla, ve skutečnosti ji nejednou opravoval a určoval, po případě i mentoroval.

Eva však nebyla z žen, které by se klidně daly opravovat a dokonce mentorovat. Její povaha byla příliš vyslovena a její individualita, vedená k životní samostatnosti, příliš navyklá rozhodovati a jednati svobodně a neodvisle. Při její povaze bylo samozřejmo, že i v manželském spolužití dovede a bude uplatňovat svou vůli a své náhledy a to tím víc, bude-li někdo i proti ní chtít uplatňovat jinou vůli a jiné své náhledy. Ovšem, lze říci, že Eva to činila trochu radikálně a proto (ale hlavně, poněvadž jednala po svém, samovolně) ozýval se v Janovi tradiční muž, tvor převahy a nadvlády. Tradiční muž cítil se často zatlačen a odtud také vznikaly konflikty.

Rozpory vznikaly z maličkostí. Někdy mírně a zdrželivě, ale jindy ráz na ráz a břitce jak ostrý meč proti meči stál názor proti názoru, cit proti citu. To bylo myšlenkou Evinou — — to bylo citem a přáním Janovým. Odkud ta různost? Proč nemůže být Eva taková jako Jan, a Jan takový jako Eva? Proč poznání, že jsou různými povahami, lije hořkou bolest do jejich duší? Což se neznali, a což nyní jsou nuceni zklamati se jeden ve druhém? Čtou na příklad společně knihu, čtou ji nahlas, jeden předčítá druhému — dnes Jan Evě, zítra Eva Janovi. Jsou knihy, při jichž četbě myšlenky i city jsou v úplné shodě, souhlas niter mluví z očí, stejným žárem zanícených. Ale jsou knihy, jimiž Eva se nedovede nadchnouti, třeba že u Jana se potkávají se zájmem. Přímá povaha Evina se nepokrytě projevuje — kniha se jí nelíbí. Nastává výměna názorů. Jan usiluje Evu přesvědčit, ale Eva se nedává přesvědčit, Jan ještě více usiluje, vykládá, rozebírá, ale Eva ještě více stojí na svém, také vykládá a rozebírá — — — a cesty se rozcházejí. Rozčarování na obou stranách, kniha je zavřena, knihu odkládají. Před manželstvím končívaly neshody žertem, nyní končívají roztrpčeností.

Anebo se ubírají na procházku. Vycházejí v nejjasnější náladě. Tak se cítí oba za jedno, že ještě přede dveřmi rádi by si stiskli ruce na znamení vnitřní jednoty. Jak je srdcím blaze, jak jest duším blaze! Ale potkávají několik ubohých žebravých chuďasův, a Eva počne žehrati na bídu, kalící člověku jasné okamžiky života. Jan vidí v tom nedosti porozumění u Evy, bourgeoisní aristokratism, neboť nechápe, že i Eva cítí, hluboce cítí a že právě proto nejde kolem bídy lhostejna. Počne opět vykládat, přesvědčovat, Eva počne odporovat a na zpáteční jejich cestě leží stíny, a oči jejich pozbyly jasu záře a vnitřního štěstí.

Tyto rozpory zasahují pak i do nejběžnějších a všedních záležitostí života. Naplňují je smutkem, přes mnohé krásné chvíle vyvrcholují v nespokojenost u obou.

Manželství nedalo jim, po čem toužili, naopak manželství přinášelo jim okamžiky utrpení. A Eva je cítí víc, ba dvojnásob víc, než je cítí Jan.

XX.

Jan od podzimu, když nastaly delší večery, jednou, někdy i dvakráte týdně chodíval do spolkových schůzek a občas i do schůzek politických.

Pro Evu býval to sice nesnadný úděl obětovati večer, který z celého dne klidně a bezpečně měli pro sebe, ale ukládala si ten úkol ochotně. Obyčejně se chopila knihy a vždycky na Jana čekávala.

Ale jednou nebyla v náladě, byla trochu nervově roztřesena a neviděla ráda, že zase odchází. Nic však neřekla, nechtěla mu kazit jeho večera.

Avšak právě toho dne Jan zůstal déle. Bylo již jedenáct, a Jan ještě se nevracel.

Tu světlo nálady Eviny počínalo blednout, do srdce se vkrádala trpkost.

Stáhla v jídelně plyn, odebrala se do vedlejšího pokoje, rozevřela psací stolek, chopila se zápisníku. Byl to pokus zažehnat zlou náladu a uchovati v srdci i kolem sebe jas světla až do příchodu Janova.

Ale marně. Záhy odložila péro, schovala zápisník, všeho nechala. Chodila sem tam pokojem, ruce majíc skříženy za sebou, hlavu svěšenu.

Myšlenka stíhala myšlenku, v očích se objevovalo vzdálené blýskání.

Posléze i zde zhasila světlo, ulehla na pohovku a dívala se do tmy.

Mnoho si toho myslila. Zdali proto se provdala, aby takto byla ponechávána sama sobě? Kde je tedy to společenství a ta jednota, o niž snili spolu za svobodna? Zda by jí nebylo lépe u tety Podhajské v útulném teple vzájemného hovoru a smíchu? Ba, kde jsou ty doby . . . ty večery tam, přec jen blahé, zlaté doby!

Evě málem se derou slzy do očí, přítomnost se zastírá mračny a minulost v této náladě vyhlíží jako rozkvetlý, sluncem ozářený ráj.

A myslí dále:

„Ano, tak to počíná. Teď jednou, dvakrát týdně jsem tu sama, za nějaký čas častěji, a pak již to půjde bez okolků a stane se pravidlem. Tak si to muži zařídili, a všichni muži v tomhle jsou stejní."

Jan v jejích očích sestupuje s výšin, je podrobován kritice, a kritika v tomto okamžiku je nejen přísná, nýbrž i krutá a nespravedlivá. A čas uplývá zvolna, minuty se vlekou, stávají se věčností.

Již je čtvrt na dvanáctou, již je půl dvanácté. Eva přestává být rozezlena, jest jen rozlítostněna. Šedá, bezútěšná krajina se prostírá před jejím duchovním zrakem: to je její budoucnost.

Konečně více než půlnoc. A teď teprve Eva slyší, jak se Jan ubírá předsíní. Ale zůstává bez hnutí, nesestupuje s pohovky, nechvátá radostně, jásavě v ústrety.

Jan vstoupil do jídelny. Eva slyší, jak rychle prošel a jak obezřele vstupuje do ložnice. Nyní její nálada se proměňuje v napětí. A již zase slyší kroky procházet jídelnou, kroky se blíží, stajuje dech.

Jan vkročil, rozhlíží se. Tma. „Evo — — — jsi tu, Evo?" ozývá se hlas.

Eva mlčí.

„Evo, jsi zde, Evo?"

Jan rozžíhá, Eva se konečně nyní zvedá s pohovky.

„Co je ti, Evo? Co se stalo?"

„Co bys řekl, kdybych já tak odešla a odcházela a vrátila se o půlnoci?" odpovídá Eva otázkou na otázku Janovu.

Jan se zarazil, neodvětil.

„Já to cítím, ale nedovedu ti to tak říci," pokračovala rozechvěně Eva, „ale v tomhle, v takovýchhle věcech jeví se všecky ty výhody a přednosti mužovy. A egoism mužův. Tobě je to samozřejmo,

srostlo to s každým z vás tak, že si toho ani nejsi vědom — — — ale mne to irrituje, Jene, poněvadž se cítím býti lidskou bytostí právě tak jako ty, a nevím, proč bys ty měl mít jistá práva a výsady, a já ne. Je to všechno v životě moc dobře zařízeno, ale toliko pro jednu stranu . . .“

„Máš pravdu . . . možná,“ řekl Jan. „Zůstanu tedy příště doma.“

„Podívej,“ chápala se Eva opět slova, „bájili jsme si o životě dvou v jednom, chtěli jsme žíti život společný, a když tedy v denním tvém povolání to není možno, proč ne alespoň tu, když jdeš do takové schůze? Proč nesmím jít na příklad s tebou? Ne, Jene, jen si to dobře promysli, jako já jsem zde dnes celý večer o těch věcech přemýšlela, a uvidíš, jakou hradbou odloučil muž ženu od sebe, jak jí vyměřil úzký koutek — zkrátka, jak ji učinil potřebnou pro život a především pro svůj život jenom tam, kde to uznal za vhodné.“

Jan upíral plný pohled na Evu. V zraku mohla Eva čísti odpověď, že chápe, že cítí, mohla však i vyčísti bezradnost Janovu.

A snad by bylo nyní následovalo ještě leccos jiného, snad by byly přišly ještě nové žaloby, ale z předsíně náhle vnikl dovnitř zvuk elektrického zvonku, v tichu nočním trojnásobně silný a pronikavý. I když zvonek již umlkl, ohlas zůstal uvnitř a jako by se chvěl v prázdnu a tichu pokoje.

Jan i Eva věděli, co zvonění to teď v noci znamená. Jan okamžitě se zvedl, vyšel z pokoje, otevřel dveře do chodby. Eva v napětí čekala.

A nyní ozval se z předsíně přidušený hovor, dovnitř bylo slyšet: „Hned, hned -- ano, ano!“

Jan se vrátil, pravil Evě:

„Evo, musím znovu z domu. Lehni si, nečekej! Je zle v rodině, u které jsem byl před večeří.“

Políbil Evu. Pak hbitě zmizel v ordinačním pokoji. Za okamžik ozvaly se jeho kroky v předsíni a konečně se ztratily na schodech.

Eva přistoupila k oknu. Dívajíc se dolů do ulice, zaplavené svitem jasné zimní noci, viděla dvě chvátající silhouety. Provázela je svým pohledem, a její myšlenky se daly již zase zcela jiným směrem. Teď byly při Janovi, byly při jeho povolání a sledovaly jej na jeho cestě k lůžku malé nemocné. Tu po jeho boku otec — tam kdesi rozechvěná, snad zoufající matka! A Jan jako zachranitel, může-li se objeviti ještě jako zachranitel, Jan nesoucí pomoc jako slunce po noci dar dne.

Byla hrda na Jana. Cítila všecku tíhu jeho povolání, které ještě v pozdní noci volalo jej k povinnosti. Ale cítila i všecku plnost jeho života. Hle, od rána v této povinnosti, hle, od rána v užitečné činnosti! Doma, venku, pak zase doma, večer schůze a nyní poslední povel vojínovi! Jaký úděl!

A její život?

Stála u okna dlouho a dlouho. Její život? Kde v něm takového ruchu, té hybné síly, té účelnosti?

Ale nežalovala již na Jana. Viděla, to již je tak zařízení všeho života, to již přinášejí poměry, jež se za nekonečně dlouhou dobu utvářily. Proti ženě!

V Evě to vzkypělo.

Sedla si zase na pohovku, nepomýšlejíc na spaní. V její hlavě srazilo se mnoho bojů, mnoho úvah, mnoho rozporů, srdce zjítřilo mnoho vzpoury a ulehlo tam i mnoho smutku.

Ale když se Jan vrátil, přijala jej již laskavě — co nejlaskavěji. Neboť všecka trpkost proti Janovi byla zažehnána, a zbyla jen trpkost proti životu a proti poměrům!

XXI.

Nicméně opět se vrátily a vracely chvíle rozdvojenosti.

U Evy z těch všech rozporů, ať již vznikaly ztrátou původního cíle životního, ať nejednotností povah, ať tou jistou neuvědomělou mužskou nadřízeností Janovou, dostavil se posléze pocit trvalé nespokojenosti — nespokojenosti s poměry, s Janem a se sebou samou. Poslední pocit byl nejsilnější a trápil Evu nejvíce. To, že se nedovedla vypořádat s novým životem, padalo na ni zpět, nelíbila se sobě, viděla vznikající rozháranost, viděla, že povahově se stává horší, neurovnanější a méně disciplinovanou, než bývala. A s pocitem nespokojenosti i převládajícího zklamání víc a více se počínala v jejím životě rozevírat propast prázdnoty.

Jan se ubírá za svým povoláním, ale ona — zůstává sama, ona tak často pojednou v těch pokojích vlastní domácnosti cítí se opuštěnou a takřka bezúčelnou. Po vzmachu do výše vidí se tu v prachu shroucených nadějí a v próse života. Jako na zašlý ráj vzpomíná na hodiny, jež pravidelně trávila ve škole, na tu jistou vyměřenou a denně se opakující povinnost povolání, které jí ve vzpomínce připadá božským údělem nebes. Chtěla by se něčeho chopit . . . ale chopit . . . čeho se chopit . . .?

A pak již ani nechce se ničeho chápat, a Jan marně ji upomíná na knihy.

Knihy . . . stačí jen knihy k životu?

Činí odmítavý posun rukou, zapadá v apathii.

Myslila a čekala, že její život bude vyplněn, neobyčejně a nově vyplněn, a zatím se ocitla před hradbou, přes kterou nevidí a za niž dál nemůže.

Často a často náhle jí nyní připadalo, že jako dívka a učitelka měla před sebou cestu rozevřenu, že se ubírala ku předu, alespoň ve svých myšlenkách a nadějích ku předu, ale nyní že již není před ní nijaké mety, která by kynula vznětu duše. Teď světem jejím na vždy uzavřené pokoje, ta kuchyně se svým lesklým nádobím na stěně, ta plotna, z níž jí teplo sálá do tváře. A nad plotnou stojí dvě ženy: ona a často i posluhovačka, a připravují oběd pro muže — — pro jednoho muže. Ano, dole pod okny hraje kolovrátek, jeho píseň snad zní srdci jiných lidí vesele, ale jí je písní smuteční. A Jan přichází

domů a vidí ji apathickou nebo v smutku sedící u okna, tvář bez výrazu štěstí, s výrazem mučivých myšlenek.

„Evo . . .! Co . . . Evo?“

Chvátal bodře, radostně po vykonané povinnosti — (i Eva znávala kdysi tuto radost!) — zářivě chvátal k Evě, ale ne teplo, ne jas slunce, ale chlad a stíny jej vítají. Přisedá k Evě, bere ji za ruku . . .

„Evo . . . prosím tě . . .!“

Ó, jak rád by ji vybavil z toho všeho, co ji tísní i co činí její život prázdný a pustý! Ó, jak rád by jí pomohl, kdyby věděl jak! Což sám si vždycky nepřál, aby Evě domácnost byla něčím vedlejším a aby hlavní bylo to cosi vyššího, to cosi duchovního, co je mělo spojovat a udržovati v jednotě?

Ale ne dlouho je trpělivý. Jako muž, který se těžko rozhoupává a těžko vniká k jádru choroby, jako muž, který opět myslí i na sebe, počíná Evě činiti mírné výčitky, mluví o povinnosti života, jež za všech dob nebývala lidem lehká, ale již nutno nésti, počíná i ukazovat, že jenom v sobě musí nalézti pevné stanovisko, a nalezne je i v manželství, i v té zdánlivě bezvýznamné práci domácí, počíná mluviti o tom, že každý má a musí konati svoji povinnost tam, kam jej život postavil . . . ale vším tím přilévá vlastně oleje do ohně, a Eva právem mu namítá:

„Ne, ty mi nerozumíš.“

Ale snad ještě větším právem by mu mohla říci:

„Ty mi nechceš tak zcela rozumět.“

XXII.

V té době dvakrát, třikrát navštívilo Jana několik lékařů. Konali přípravy k lékařskému sjezdu, a poněvadž náleželi k společné sekci pořadatelstva, měli zájem na tom, aby se o lecčems uradili.

Jan Evu předem zpravil o každé návštěvě. Eva přichystala obložené housky a čaj. Pánové chvíli se s ní bavili, předstihujíce se ve vzájemné zdvořilosti, načež se odebrali s Janem do jeho ordinačního pokoje, zůstavivše Evu o samotě.

Evě zbyl úkol uklízeti šálky po hostech a přemýšleti o tomto svém úkolu i o tom jiném úkolu, pro který se sešli lékaři. Až sem k ní zaléhal z pokoje ohlas hlučné debaty. Také jí neušlo, že to byl vlastně víc akt zdvořilosti, když lékaři věnovali jí chvíli hovoru. Ale pro poprvé to spolkla, neboť přece trochu vzruchu a života k ní zaválo.

Při třetí návštěvě nadhodila u čaje otázku dívčího studia na universitě, zmínila se o té schůzi, které se zúčastnila na podzim s Janem, a řekla, co si myslila o povolání mužově a o povolání ženině.

Ale okamžitě měla proti sobě čtyři hlasy proti dvěma. Třeba mezi pány byl i elegantní doktor Stín, lékař-krasavec, který si ve své praxi navykl salonnímu chování a vybroušené dvornosti k dámám, otvírající mu přístup zvláště do zámožných rodin, třeba byl mezi

lékaři i jeden velmi mírný a skromný docent, nebylo Evě jen tak zdvořile přisvědčeno.

Doktor Stín pravil:

„Milostivá paní, jsou povolání, v nichž žena vždycky si odnese palmu vítězství — je to na příklad především povolání herečky. Zde doposud žena dosáhla větší výše než muž.“

A skromný, mírný docent děl:

„Dar tohoto umění je ženě přímo vrozen.“

Elegantní doktor Stín ještě dál k tomu:

„Pozorujte, milostivá paní, již malá děvčátka! Většinou jsou to hotové divadelnice.“

„Jsou-li špatně vychovávány,“ namítla Eva. „Což muži nikdy nehrají v životě?“

A zrak její se zastavil na elegantním krasavci-lékaři, jako by to platilo trochu i o něm. Doktor Stín snad se cítil trefen, neboť poodložil svou dvornost a řekl:

„Dámy — promiňte, milostivá paní, — postrádají daru logického myšlení.“

Teď se rozvinula debata o logickém myšlení ženině. Ženy — dámy! Mluvilo se mnoho. Známé důvody pro a proti.

Do hovoru vmísil se i doktor Kvasnička, který byl také přítomen, ačkoli necítil se dosti na svém místě a ve svém živlu, neboť uvykl na kouř hostinců a na zábavu při sklenici piva. Prohodil cosi takového, že ženy vždycky myslí s cesty, a že je neštěstí, dají-li se do filosofování. Eva ovšem nezůstala mu dlužna odpověď, a při výměně názorů došlo to až tam, že pronesla i několik hořkých slov o životě ženině v manželství. Jan byl jako na jehlách a byl rád, když se za ním a jeho kollegy zavřely dveře ordinačního pokoje.

Eva osaměla a trpce si myslila:

„Hle, tak většinou muž soudí o ženě, jako jsem se nyní mohla přesvědčit.“

A myslila si ještě, slyšíc hlasy z vedlejška:

„Hle, tak muži odloučili ženu od života! Sami vším způsobem se postarali, aby se dostali a vydali ze sebe a byli činní, ale jen ne své družce uvolnit cestu!“

Bylo jí až nevolno po té návštěvě. Viděla, jak žena je sevřena a sražena, viděla zas a zase, jak jest odsouzena většinou jen k jedné práci a často i k zahálce. Proč? Z vůle mužů! „Muž vidí raději, když žena ubíjí čas strojením, zdobením se, flirty a na promenádách! Tolik žen, za něž obstarají domácí práce jejich služebné, je přímo nuceno k tomuto životu, tolik žen žije jen nízkým, takřka živočišným životem. Tak to muži chtějí, tak svět si to přeje. Muž má dnes moc, a kdo má moc, určuje běh života.“

A jako by i na sobě prožívala část tohoto údělu, seděla zde o samotě s hlavou těžce skloněnou, oči neradostně upírajíc na jeden bod. Seděla zde jako zakletá pod zemí. Kdo ji vysvobodí, kdo ji vyprosti z tohoto zakletí? Bude to sama? Jak, jak, jak?

Tu vstoupil k ní Jan. Opustil na minutku lékaře, aby se po ní

poohlédl, slůvko s ní promluvil. Byl rozjařen debatou, dávno zapomněl na to, oč zde před tím běželo. Oči jeho hořely zájmem a životem, jako by v nitru byl ukryt obrozující pramen sílice. Chtěl se s Evou podělit o ten svůj vnitřní vzruch a dovršiti jej radostným pohledem na její tvář.

Avšak ta tvář! Jak ji spatřil, byl uhranut. I v jeho očích pohasl svit, a rozjaření zmizelo. Políbil Evu, ale políbení bylo polibkem zakleté bytosti.

Vzdálil se opětně k lékařům. Leč teď již neměl dosti zájmu na tom, co se mluvilo. „Nerozumím takhle Evě — — ne, nerozumím jí."

XXIII.

Ne, Jan nerozuměl Evě a nechtěl již ani Evě rozumět. Trpělivost došla mu konečně úplně a říkával Evě:

„Mohu ti pomoci? Nemohu. Tedy nač ty řeči! Věděla jsi, co tě čeká, več vstupuješ, tedy se s tím nějak spořádej!"

Mizel zdroj tepla a citu, základ a podstata jeho bytosti, že počal býti mrzut a podrážděn, až Eva ho nepoznávala? Ne, ale popouzelo ho to. Co pak člověk má být hříčkou poměrů? — myslil si. Co pak člověk nemá míti v sobě trochu síly a pevnosti? Ó, kdyby sám měl kamení lámat, zaťal by pěsti, nehlesl by, šel by a lámal kamení. Tak si to myslil a tak to trochu tvrdě žádal i od Evy.

Ale Eva si zase myslila:

„Ty, Jene, ve skutečnosti to kamení nelámeš, a kdybys měl lámat, ještě bychom viděli. Pak možná — jsem snad jiná povaha, snad skutečně je vina i ve mně. Nedovedu se tak snadno přizpůsobit, jsem těžkopádná. A někdy si i vzdorně myslím: proč já — — proč? Protože jsem žena? Proto ten osud? Proto to podřízení? Běda otroku, který necítí svého otroctví, který necítí křivdy, jíž život na něm páše, který necítí svého ponížení!"

I nastal posléze okamžik, že Jan se uzavřel do sebe, a že své srdce ozbrojil pevnou korou, která nepropouštěla světla a tepla. Uvnitř to pálo, hořelo a bolelo, ale zevně pás chladu a zimy. A poněvadž měl svou práci, v ní tedy hledal spolehlivou půdu a záchranu, když tam na druhé straně stál jako nad propadlištěm.

Evu chování Janovo zprvu rozčilovalo. Ale pak, vidouc to něco nového, s čím se nyní u něho setkávala, chtěla tomu zabránit, chtěla zadržeti příval zla, které bylo horší všeho předchozího.

Avšak byla s to? Ó, ano, kdyby byla ženou, která jest jen výrazem a odleskem myšlenek a citů mužových, která je výrazem jeho přání a tužeb, která byla vychována jen a jen pro rodinu a pro domácnost a nepoznala osudného rozdvojení ženy samostatné a intelligentní, byla by to snad dovedla a sama byla by šťastná. Jako všechny tyto ženy byla by se všestranně starala toliko o blaho Janovo, byla by i čerstvé prádlo a střevíce schystávala za jitra k jeho loži, byla by mu snad i šle vyšila za dárek.

Leč konec konců — ptala se zase sama sebe a musila se ptát sebe — přál si Jan ženu takovou? Nesměřovaly právě i jeho tužby

někam dál a někam jinam? a nebylo by ho ještě daleko víc hnětlo, kdyby byla taková?

Hle, ten rozpor! Jak vyváznouti ze slepé uličky? Jak zlomiti minulost, potlačiti v sobě, co tvořilo dosavadní Evu, a vytvořit Evu novou, ne zcela všední strážkyni krbu a ložnice, ale přece jen Evu novou!

Měla nejlepší úmysl říci to takto Janovi:

„Hleď, Jene, vím, trápím tě vším tím a trápím sebe. Ale překonám to, jen mně popřej času!"

Jenže v pravém a rozhodném okamžiku hrdost jí bránila, a Jan pouze z nových pokusů mohl poznat její dobrou vůli. A byly okamžiky, kdy Eva, vidouc Jana sklesléo a uzavřeného do sebe, mučívala se tím hluboce právě jen k vůli němu. V těch okamžicích ustupovaly do pozadí vlastní boje a tužby, a v srdci hlodal žal jen nad Janem. „Což nechtěl i on někam jinam, což nechtěl i on stvořit si se mnou život krásnější a bohatší? A zatím, co jsi mu přinesla?"

Vzchopila se tedy, snažíc se mu nahraditi zdvojenou láskou všechny trpké chvíle, zdvojenou něžností a dobrotou. „Což nejsi sama vinna? Buď milá, roztomilá, buď půvabná a rozkošná!"

V zápětí si však již říkala s ironií: „Buď milá, roztomilá, buď půvabná a rozkošná — buď jen taková, abys mohla býti hýčkána a laskána?"

Ale přece Jan mohl vidět ochotu v pohledu oka, když mu nabídla, aby četli novou knihu, nebo když zúmyslně rozpředla rozhovor o něčem, proč měl zájem, nebo i když stála nad plotnou, nebo i když se vracela z trhu s taškou plnou nákupů, přinášejíc svěžest jitra a jas mysli.

Jenže pak zase vidouc jej jakoby uspokojeného pouze svou prací, stačícího sobě, ale k ní, k jejím strastem nevšímavého, pak zase se odvracela, cítila více svou prázdnotu i ten rozdíl života svého a Janova, pak zas padala po šikmé ploše tím víc a hloub a hloub.

XXIV.

Tak došlo jednoho dne k nejhoršímu.

Zastavila se u nich teta Evina, paní Podhajská.

Táž rodinná podoba, týž temperament, jen všechno stlumené a zmírněné nadbytkem dvacíti let, o něž paní Podhajská je starší Evy.

Tento nadbytek let projevuje se i v poměru tety k Evě a Evy k tetě.

Paní Podhajská vkládá do svých slov určitost přízvuku, proti němuž není odmluvy, stlačuje občas Evu na stupeň žačky, jíž život bude teprve učitelkou. Ale v Evě je vrozený odpor proti vší autoritě a tedy i proti autoritě tetině.

Když paní Podhajská přišla, stihla Evu v pochmurné náladě. Líce Evina nemluvila o štěstí mladého manželství. Proto paní Podhajská řekla:

„Myslím, Evo, že takhle Jan tě rád nevidí."

A nyní pravila Eva se vší trpkostí, která v ní byla nastřádána.

„Ó ano, muži rádi tak ženu vidí, neboť kdyby ji chtěli jinou, musili by také chtít, aby i její život byl jiný."

Tohoto sevšeobecňování paní Podhajská nenáviděla. Nenáviděla útoků proti obvyklému řádu a systému. Ale ty útoky nyní přišly. Přišly útoky na zastaralý řád domácností, který ze ženy činí otroka, na postavení ženino v životě, na všechno to, co Evu tísnilo a bolelo.

„A nejhorší a strašně pokořující je pro ženu, že to její postavení všichni lidé uznávají za něco nutného — i Jan to tak vidí, většinou to tak vidí. Ó, teto, věř, je mně již příliš smutno nade vším!"

Tvář její byla bledá a skleslá, měla se co přemáhat, aby zadržela slzy, které se jí draly do očí.

„A prosím tě, co bys chtěla dělat? Být učitelkou a starat se zároveň o domácnost? To bys teprve viděla."

Odpor vyvolal odpor.

„Nežli takovou domácnost, která ženu ubíjí, raději žádnou domácnost," odvětila Eva v zlé, vzrušené náladě.

Těch slov zaslechl Jan, který právě vstoupil. Viděl, kolik uhodilo. Tedy nyní pověděl i on své mínění paní Podhajské. I on si stěžoval, odkrýval rub manželského štěstí. Doufal, že odtud snad posléze přijde pomoc.

A paní Podhajská, jakožto rozhodčí autorita a žena, která měla své zkušenosti za sebou, pronášela svůj ortel nad Evou. Nebyla to slova matky, která vyšla z jejích úst. Matka spíš mírní a omlouvá, matka i ve vadách hledá přednosti. Z ní však mluvila teta střízlivá, která dlouholetým zvykem zastupovala místo matky.

„Neříkala jsem já vždycky," pravila, „že ty svou povahou se vůbec do manželství nehodíš? Neříkala jsem vždycky, že jsi nepoddajná povaha? Žena, když se vdává, musí vědět, co na sebe bere, a musí muže respektovat, jako každý mladší musí respektovat staršího."

To řekla rychle, jadrně a pevně.

Eva přijala slova paní Podhajské bez poznámky. Když mlčela, bylo ticho v pokoji, neboť oknem nevnikal dovnitř pouliční ruch. Bydlili zde v postranní ulici. Jen občas zarachotila dole na dlažbě kola povozu, ale hluk zvolna zanikal a zase bylo hluboké ticho, tak vzácné v denním rušném životě velkoměsta.

Ale jen okamžik Eva mlčela. Nedala se odbýti slovy paní Podhajské. Pravila:

„Teto, respektovat člověk druhého má a může, jenže má právo a může chtít, aby i sám byl respektován. A kdo mne respektuje? *Ne, žena není vůbec životem respektována.* Kdyby byla, byla bych dnes učitelkou, jako Jan je lékařem. A neživořila bych, jako *živořím.*"

Tím bylo příliš mnoho řečeno, to slovo bolelo i pobuřovalo.

„To je počátek konce, hrob všeho štěstí!" pravil Jan s hořkostí, snad právě proto, že to, co Eva řekla, řekla před paní Podhajskou.

A dostal se do ohně, a řeřavé uhlí sypalo se na hlavu Evinu. Nejen z úst Janových, nýbrž i z úst tetiných.

„Takhle tedy vyhlíží to štěstí zde, a za to všecko, Evo, bereš si

zodpovědnost na sebe — — — ničit klid a spokojenost druhého člověka? Za to všecko si bereš na sebe zodpovědnost? To je nízké — — to je špatné."

Jako břitký meč slova šla k svému cíli. A ani slůvka omluvy z úst Janových. Naopak, Jan přilévá oleje do ohně, Jan i barvy nanáší, v Janových očích svítí nepřátelská zloba.

Je to možné?

Je tomu tak.

To již nebyl chlad, co nyní na Evu zavál z Jana, ale nejledovější led, nejmrazivější mráz ji zamrazil.

Před zrakem Eviným je tma. Údery dopadají. Kolem se mluví, stále se sype to řeřavé uhlí. „Každý má konati povinnost na svém místě, život je vážná věc — tvé jednání je nešlechetné!" příkře znělo z úst Janových. A pak: „Ty jsi náš život pokazila, úplně jsi jej pokazila."

Eva se nebrání. Snad konečně je všechno pravda, jak líčí Jan, je snad pravda, co mluví teta.

Ale teď — v tomto okamžiku, kdy Jana zří před sebou ne jako druha a přítele, jenž je jí pevnou oporou, jenž jest ochoten nésti s ní společně slasti i strasti, teď, kdy vidí Jana před sebou jako kohosi, jenž je k ní okázale tvrdým a hněvivým, a jako někoho, jenž svou tvář od ní odvrací, kdy nejvíce bylo by jí třeba vlídného pohledu, horší pravda v temnu se jí odhaluje, pravda krutá a nejkrutější — — že ztratila to poslední, co mohla ztratit: že ztratila lásku Janovu.

Lásku Janovu!

To poznání prochvělo Evu až do kostí. Její oči se dívaly jako neproniknutelnou mlhou. Jako by nemohla uvěřit, že ten, jemuž ještě nedávno bývala největším štěstím, a jenž míval pro ni omluvu i tam, kde jiní neměli, stojí proti ní nyní cize, nepřátelsky a jest jejím neúprosným žalobcem.

Příval slz se hrne Evě do očí.

Byla by chtěla zvolat: „Zadrž, Jene!"

Byla by chtěla prosit a pokořit se, neboť teď teprve v celé hrůze viděla, že stojí nad samým srázem propasti.

Ale tam do hlubin sřítit se děsila.

A tak v poznání krajního nebezpečí její srdce náhle zaštkalo.

„Viz, Jene, svou Evu," zaúpělo v nitru to srdce, „kterou jsi měl tak rád! Viz, vždyť je bytost ubohá a nešťastná! Viz, že stonásob trpí tím, čím ty trpíš, že cítí nejen svou bolest, ale i tvou bolest, že její vina je dvojí vinou. Ó Jene, nezavrhuj Evy! Uvaž, že jest učenicí nového povolání, že její život jest rozdvojen, že její povaha je těžká, neohebná, a proto i její úkol těžší. Jene, Eva reptá, ale má i dobrou vůli, a až jednou zvykne tomu, čemu nyní musí zvykati, možná, že bude i milovat to, proti čemu nyní reptá. Ne, nezavrhuj Evy! Rozpomeň se na všecky chvíle krásné — — — rozpomeň se, vždyť byly a jsou i takové chvíle v našem životě! Jene, rozpomeň se a nezavrhuj Evy! Buď shovívavý, Jene!"

A tak mnoho jiného byla by chtěla zvolat, byla by chtěla vlo-

žit své ruce na Janovu šíji — ó, kdyby to jen dovedla! — a na té šíji vyplakat své boje, všecko své strádání, všecka svá hoře, ale i všecky své naděje a všecky své krásné chvíle, jež za tu krátkou dobu manželství prožila.

Byla by chtěla něco zastavit, něco krásného a drahého vrátit a obnovit.

Byla by chtěla všecko odčinit, být jinou, nikdy nežalovat a obětovat všecko ostatní za cenu jedinou, za cenu lásky toho, jejž měla ráda a jehož si vážila, přes to, že ho trápila.

Ale bylo pozdě, Jan — — Jan jí nemá již rád.

Jeho tvář je příkrá a drsná. Pohled oka je poslem chladné cizoty.

Údery dopadají — — — údery z úst Janových.

V Evě to vzlyká a pláče.

Má tmu před zrakem — — — — — — — — — — —

A v té tmě jako by padala kamsi hluboko, do temného hrobu, kam již nezazáří jediný paprsek světla, kam nepronikne jediné vlídné slovo, kam nepůjde za ní jediný pohled lásky.

Marně čeká — — led a mráz kolem.

Ubohá Evo!

— — — — — — — — — — — — — —

Ale pak se něco hroutí uvnitř, a ještě o něco později jako by všecko v nitru zpustlo, vyhořelo a stalo se spáleništěm. A na spáleništi zní smutný, bolestný výkřik: „Pozbyla jsi posledního, čeho jsi mohla pozbýt, — nemáš zde již co dělat.“

A za výkřikem rozhodnutí:

„Nad dosavadním životem nutno učinit čáru. Zde — — v manželství není již spásy, nýbrž úplné rozčarování pro tebe i pro Jana, zde je konec všeho.“

Konec všeho?

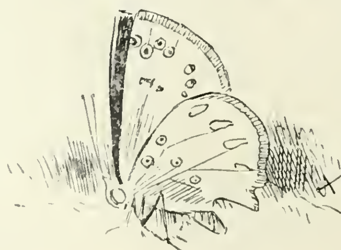
Jen veliké bouře v přírodě, vyvrácené stromy, zničená pole, strež a zaplavené cesty mohou býti podobny bouři a spoustám, které rozervaly nitro Evino.

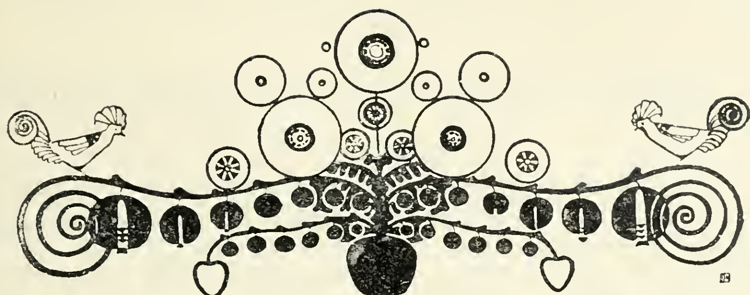
Kde jsou ty naděje, jež přinášela v manželství, kde jsou . . . . nejen snad sny vznětlivé hlavy — ale i naděje rozumné, uvědomělé dívky a ženy, která měla nejlepší úmysl stvořit s Janem život krásný, bohatý a účelný?

Život takový nebyl stvořen a nebude stvořen — — — je konec.

(Pokračování.)

3H0

K. Przerwa-Tetmajer:

Sluchové dojmy učitele z velikého domu s poznámkami.

Se souhlasem spisovatelovým z polštiny přeložil *Hakar.*

(Pokračování.)

Prosím, důstojný otče, považuji za svou povinnost bdíti nad záchranou celého Tatarova i Balvanovščizny, myslím, že mne k tomu Prozřetelnost určila. Prosím vás tedy, otče, abyste jim mezi kázáním řekl, že, kdyby se zde nějaký socialistický agitátor, anebo, Bůh uchovej, ještě hůře, nějaký anarchista toulal po vesnicích, že ho mají svázat, napraskat mu a přivésti jej na zámek, odkud bude dodán četníkům. Ale hlavně, aby dostal bití! Prosím vás, nezapomeňte! Těším se velice na to, že to uslyší z úst cizího kněze! Náš farář je už stařeček, a na kaplana jsem si již stěžovala u knížete-biskupa. Strašný člověk!"

„Co dělá, paní hraběnko?"

„Vždyť je to skutečný buřič, Sokol, svobodný zednář! Říká, že není třeba, aby se sedláci ukláněli, klobouky až k nohám, ani aby ženy, přicházejí-li s prosbou, objímaly pod koleny! Slyšela jsem na vlastní uši, jak mluvil na kazatelně, že na zemi nebude dotud dobře, dokud si všichni lidé nebudou rovni před právem tak, jako před Bohem, neboť nynější rovnost jest prý jen zdánlivá. Anebo: ‚Knězi líbáš ruku' — kázal jednou — ‚proto, že je knězem. Je-li kněz nepočestný, nepořádný, nemravný, obrať se k němu zády, ano ani k němu ke zpovědi nechoď, jdi jen někam jinam k dobrému knězi.' Tak prosím! Sedlák má posuzovat kněžovu mravnost!"

„Jistě tak mluvil? Zdejší kaplan, v Tatarově?"

„Ano, tak. Otcové jesuiti, vy máte veliký vliv u knížete-biskupa. Napsala jsem již stížnost. Ať ho odvolají odsud! Notabene: lidé ho zde mají rádi a váží si ho. Tak je popletl."

„Paní hraběnko, můžete býti klidna."

„Kacířství je učí, mozky jim kalí! Pokrokář! Ať se modlí v klášterním vězení!“

— — — — — — — — — — — — — —

„To již není možno vydržet, Elso, zase nějaká sbírka „na osvětu“! Není tomu dávno, co jsem jim dal deset korun na jakési „národní účely“, abych se jich zbavil. Nic nedám, a basta! Mají mé děti jít s mošnou proto, že si lecjaký otevřhuba umínil „osvěcovat“ sedláky a tvořit „Polsko“?“

„Nedej jim jednou, dají ti pokoj! Zbláznili se. Vždyť je to dokonce hřích — jakmile se sedlák učí, je hned anarchistou. Otec Ignác bude sloužiti zítra v zámecké kapli zvláštní mši za účelem navrácení všech našich zbloudilých farníků, tutéž mši bude sloužiti v sobotu v klášteře. Poslala jsem pět set zlatých. Když je člověk Prozřetelností povolán na stráž — —“

— — — — — — — — — — — — — —

„Moji drazí, člověk teď nemůže dokonce ani svobodně mluviti. Řekni teď někde nahlas, že za časů poddanství, když sedlák neuměl číst a psát a když něco vyvedl, dostal bití, že i sedlák se měl lépe i pán se měl lépe a oběma bylo lépe. Přehluší a ukřičí tě, nazvou tě tmářem, zpátečníkem, uklovali by tě! Ba, jsou to smutné časy, když svobodný občan nemůže ve vlastním kraji vysloviti směle svých náhledů . . .“

„Ačkoli muž takového stavu jako strýc, neměl by počítati s veřejným míněním. Kdo stojí výše nad míněním — —

— — — — — — — — — — — — — —

„Ah, jaká to milá rodina! Bývám tam zván co rok, někdy i dvakráte.“

„Nepochopuji, jak se to mohlo státi, že jsem nebyl ještě u knížete Henrykovského — —“

„Vždyť oni tě znají! Kněžna četla onehdy nahlas ten tvůj verš, který začíná: „Pod listím ozdobeným korinthským sloupem . . .“

— „Stál jsem prostý a tichý — sedlák mazovecký . . .“

„Ano, ano! Kněžna miluje velmi tvé verše a chtěla by tě poznat.

„Pod klassickým prahem Akropole
vzpomněl jsem si na svůj domek podle vody,
na kravky, jež v jařmu kypří pole,
na les, pole i červené na jahody —“

„Kněžna Henryková tvrdí, že žádný ze současných básníků nevládne tak prostě svým perem jako ty, a vůbec tebe nazývá „skutečným“ básníkem.“

— — — — — — — — — — — — — —

„A teď nám přečtěte, pane, něco svého, zajisté, že budete tak laskav!“

„Opustil jsem domov. S Akropole
patřím na hellenské na topole,
od Ossy kde lehký vítr věje;
táži se jich, co se u nás děje?

Na jaře zda stejně kvítky prosté,
v poli puškvorec a chrpa roste,
a zda ještě tůní nad blankytnou
purpurem mák, stříbrem lilje kvitnou.

Zda-li vždy, když světlo luny bledé
září, vrba s vrbou hovor vede,
a zda ještě na mohyle s kříže
Kristus bolestnou tvář chýlí níže? . . .“

„Nádherné!“
„Naše!“
„Ah, jak je to naše! Jak svérázné!“
„Ještě, ještě! Poslouchala bych do rána.“
„Prosíme! Buďte tak laskav!“

NIKDY NE.

Byť i v tvém černém chladném oku
Helikon pěl své lásky sloku,
byť bys i mocné Afroditě
odňala vládu, krásné dítě,

na pohled tvůj nechť bozi lesní
o závod v divém tanci běsní;
srdce mé nachem krve rudé
sotva kdy u tvých nohou bude,

neuzříš ve vítězném houfu
u nohou mne jak trosky sloupu,
pod mocí tvojí pod blankytnou
lilie slov mých nezakvitnou.

„Chválit by bylo rouháním!“
„Jak prostě se on vyslovuje!“
„A jaká to forma!“
„Nádherné! A kdybys to byl tak nechal, jak jsi původně zamýšlel: „lilie mých písní“, byl bys pokazil celý verš.“
„Volám pouze s Catonem: prostota, prostota, prostota!“
„A ještě jednu vlastnost máte.“
„— —?“
„Skromnost.“
„Řekněte nám ještě něco!“
„Ah ano! Dvě sloky.“

— Hej, ty děvo tam s růžovým věncem,
třebas již nejsem křepkým mládencem,
aspoň hodinu zůstaň mi věrná —
nalej falernského!

Zlatým vínem naplň pohár!
Evoë Bacche! Udeř v kytaru,
a než v studený se změním vosk,
zbav mne strastí!

„Bravo! Bravo! Mohu směle říci, že v polské poesii od dob Zikmundových nenalezl jsem nic, kde by se tak původnost s kulturou pojila.“

„Skutečně, neuměla bych vám poděkovati, ale soudím, že slova díků z úst tak patriarchálních vám stačí . . .“

„Fomio, víš, nemohu pochopit, jak se to mohlo státi, že jsem nebyl dosud u knížete Henryka . . .“

— — — — — — — — — — — — — —

„Zlatým vínem naplň pohár!
Evoë Bacche! Udeř v kytaru,
a než v studený se změním vosk,
zbav mne strastí!“

„Co si to tam deklamuješ, Elso?“
„Nic . . . Jsem v nějaké divné náladě.“
„Rozjařila jsi se?“
„Poesie mne roztoužila . . . Frido!“
„Co?“
„Frido . . .“
„No co?“
„Frido?“ . . .
„No co, u všech čertů?“
„Pamatuješ se?“
„Nač?“
„V také letní noci — —“
„Cvrčci cvrkali a kozy mečely . . .“
„Jsi barbar! ‚V také letní noci krásná Jessika‘ —“
„Boj se Boha, ženo, co to děláš?“
„Celuji tě.“
„A proč? Ale dej přece pokoj!“
„Nechceš? Frido?“
„Ale dovol přece, chci spát! Do tří žvaní o verších — dobrou noc, Elso!“
„Dobrou noc . . .“
„Hleďme starou škatuli, čeho se jí ještě nezachce?!“

— — — — — — — — — — — — — —

„Jasně velmožný vévoda spoličkoval týdně nejméně tři šlechtice[1], a pak záležitost uklidňoval, řídě se heslem: časem čapkou sobolovou a časem tabatěrkou ze želvoviny. Jasně velmožný vévoda, vycházeje jednou z hostince, kde se rozjařil starou medovinou, a pak dvanáct bratrů šlechticů udeřil ve tvář, a za to, co měl při sobě, všechno jim rozdal, takže na konec šlechtě již i peníze přímo z cestovního sáčku dával, až mu jich pochybělo, spatřil u dveří vysokého šlechtice, který mu zastoupil cestu. „Pusť mne!“ — říká jasně velmožný vévoda.

„A nepustím!“

[1] Šlechtici myslí se zde vůbec nižší šlechta.

„Pusť, prosím tě!"
„Ne!"
„Tu máš!" a jasně velmožný vévoda ráčil jej udeřiti ve tvář, až se šlechtic ke stěně zatočil. Jasně velmožný vévoda měl na sobě nové červené safianové boty, za něž zaplatil mistrovi v Krakově deset červených zlatých, neboť podpatky měly podkůvky z čistého zlata. Šlechtic, který nebyl na hlavu padlý, bezpochyby, že to zpozoroval, neboť se naklonil k nohám jasného vévody se slovy: „Jasně velmožný vévodo! Šlechtická huba není jen tak ledaco! Boty nebo věž!" Vévoda se rozesmál, sedl na lavici a natáhnuv ke šlechtici nohu — „a — říká — vyzuj, pane bratře!" Šlechtic poklekl, stáhnul boty a vloživ je pod paždí, hluboce se uklonil. Vévoda došel v punčochách ke kočáru, rozkázal svému sloužícímu, aby zul boty, a pak ráčil jeti dále do hlavního města. . . . ."

— — — — — — — — — — — — — —

„Tu jasně velmožný vévoda, což jsem viděl sám na vlastní oči, klesl králi k nohám a líbaje mu ruce, děkoval, že byl obdarován tak bohatým okresem. Král se trochu pousmál, poněvadž věděl, jak mně říkali, že jasně velmožný vévoda po volbě nahlas volal: „Dříve mně čepice přiroste k uším, než bych ji před litevským stolníkem sňal! . . ."

— — — — — — — — — — — — — —

„Co?" vzkřikl rozzlobeně jasně velmožný vévoda. „Já, který mám v rodě hejtmany a kancléře, mám náležeti ke konfederaci, kterou řídí potomek žebráckých hradních?! Spíše země zhyne, než by se na mně dočkali něčeho podobného! . . ." [1]

— — — — — — — — — — — — — —

„Tři tisíce dukátů ročně, stačí?" táže se kňaž. [2] Jasně velmožný vévoda se rozčilil. „A což pak — říká — nejjasnější panovnice myslí, že u nás v Polsku neviděli zlata?"

Usnesli se na pěti tisících . . .

— — — — — — — — — — — — — —

„Tak tedy, když jasně velmožnému vévodovi, mému pánu, jeho strýc, jasně velmožný vévoda, přezděl výslužníků, zrádců, [3] prodavačů, lotrů, darebů a psů, přestaly styky mezi rodinami; a jasně velmožný vévoda, můj pán, cítil se velmi uraženým, ale k souboji jej nevyzval a satisfakce nehledal, říkaje, že Kristus káže odpouštěti . . ."

— — — — — — — — — — — — — —

„Ale, poněvadž to byla vdova, a nebylo nikoho, kdo by se jí zvláště v oněch bouřlivých a neklidných dobách ujal, přepadli jsme v noci beze strachu na rozkaz jasně velmožného vévody dům, abychom vymohli nájemné, a poněvadž nebylo v domě ani groše, pobrali jsme všechno, takže uložila děti ke spánku na holé zemi, neboť, co se nedalo vzíti, jako lůžka, stoly, to jsme porubali a rozbili na padrť. Bylo nás jen samotné urozené šlechty čtrnácte a devět čeledínů

[1] Myslí se zde jedna z konfederací před rozdělením Polska.
[2] Rusky = kníže.
[3] Za svou zradu dostával od carevny roční plat.

k tomu. Ona pak, ubohá, měla jen dvě služky. Jasně velmožný vévoda neznal žertů . . .“

— — — — — — — — — — — — — —

„Onen důstojníček[1] přišel do zámku a jal se rozkazovat, jako kdyby byl ve svém domě. „Pane — praví jasně velmožnému vévodovi — byl jste udán . . .“ Jasně velmožný vévoda se před ním s pláčem zaklínal, až bylo nemilo na to hledět, neboť onen důstojníček seděl v čepici, a jasně velmožný vévoda stál před ním s holou hlavou a se sepiatýma rukama. Důstojníček, vzav konečně tři sta tolarů a čtyři lepší koně, každý v ceně asi pěti set tolarů, a zlaté hodinky, zvlášť mistrovské to dílo, posázené brillanty, uvěřil v nevinnost jasně velmožného vévody, o níž ostatně nebylo nejmenší pochyby, neboť jasně velmožný vévoda přestal dokonce mluvit po polsku i v rodině se ženou a s dětmi . . .“

— — — — — — — — — — — — — —

„Toho dne se udál příkrý výstup, neboť jasně velmožný vévoda se vyslovil, že s vyslanci národními bude mluviti jen prostřednictvím svého tajemníka, a aby se neodvažovali do komnat, protože by mu zasmradili salon; neposlechnou-li, že je dá vyštvat psy . . . .“

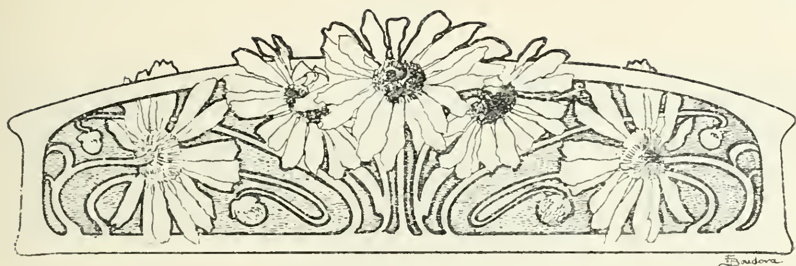
— — — — — — — — — — — — — —

(Konec příště.)

313

[1] Ruský důstojník.

Mons Lie:

Legenda.

Z norštiny přeložil *Hugo Kosterka.*

Teleon slul na Východě muž, jenž byl chytřejší ostatních lidí. Jemu se zjevil kdysi Bůh, a o tom zjevení vypravoval následující: „Seděl jsem kteréhos teplého dne mezi skalami a zadíval se na nekonečné moře; v tom spatřím snášeti se s oblohy bílý mráček, a vidím tvář Boha a slyším jeho hlas.“ Od onoho zjevení stal se Teleon jasnovidcem a dovedl léčiti nemoci modlitbou a vkládáním rukou.

Mnohým pomohl a široce byl znám a vážen pro svou dobrotu; ano, jeho skutky byly tak veliké, že je nelze všechny snadno vypočítati. Věrně kráčíval městy a pustými cestami, ve slunci a ve vzmáhajícím se parnu, v dešti a bouři — a když kdysi unaven chůzí dovlekl se na nocleh, zpozoroval dva lidi v prudké půtce. Drželi se za vlasy a šklebili se bolestí, avšak nikdo z nich nechtěl druhého pustiti.

„Dobrý večer,“ oslovil je Teleon mírně.

„Dobrý večer,“ odpověděli práči současně, ale nikdo z nich nepustil druhého.

„Tak se rveme deset let,“ pronesl konečně jeden z nich, „a hádka vznikla jenom tvrdošíjností tohoto muže; tvrdí totiž, že našel zlatý peníz, který někdo nám ukradl.“ A zápolili opět hůře než před tím. Klobouky ztratili, tuláci jim je ukradli, a šaty visely na nich v hadrech a ubohých cárech. Oči měli naběhlé — hleděly před sebe zuřivostí mlékovitě bílé. Avšak Teleon vložil na ně ruce a uzdravil je. Duch byl nad ním; duše vznášela se ve svatém ohni; tělo jeho chvělo se velkou modlitbou, modlitbou vštěpující dvojnásobnou víru a sílu.

A muži stali se normálními; plachou a podraženou byla od nynějška jejich chůze; jako zbabělí blázni pozorovali odevzdaně své neštěstí; ač jejich duše byla očištěna, byla nicméně rozsmutněna trp-

kostí a výčitkami. Hlasitě proto volali: „Očisti nás, spas nás! Vrať nám náš duševní klid!" Ale Teleon jim řekl: „Jděte do chrámu, pohleďte tam na ony svíce a naslouchejte hudbě, která vás ukolébá do věčné dřímoty; tam naleznete Boha a velký klid!" Muži se požehnali, vykřikli a běželi jako zběsilí do otevřených dveří venkovského kostela. Avšak Teleon zavrtěl hlavou. „Mnoho pošetilostí je na tomto světě, avšak léků velmi málo."

Teleon zamířil k západu, k oněm skalám, kde měl kdysi vidění. Šel chválit Boha tam, kde zmírá mořský vánek — na nejkrajnější výběžek, kde se kořeny stromů křiví smutkem a stářím. A tam seděl muž pohřížený v těžkomyslné snění.

„Dobrý večer," praví Teleon.

„Dobrý večer," odpovídá mu muž.

„Proč vzdycháš a kam hledíš?" ptá se Teleon.

„Dívám se za dnem, který se nikdy nevrátí," odpovídá muž. „Tento den," opakuje se zápalem přesvědčení, „už se nikdy nevrátí, — naše radosti, naše smutky, vše, co jsme v něm zažili, už se nám nikdy neobnoví . . ." Napřahoval ruce, jako by po záři sluneční, jeho hlas měl zvláštní, bědující zvuk, jeho oči byly melancholické jako jezera, jejichž hloubek nelze se doměřiti. A pokračoval zlomeně a choře: „Klenba praskla nad mou kolébkou; slunce zatemnilo můj rozum. Mnohdy vidívám se mrtvý kráčeti nad svým ložem; jindy sedávám bezmocně zadumán nad svou ubohou duší. Má mysl je velmi citlivá; pronášívá se steskem: kéž by mně holubice přinesla potravu, kéž by mně mladé děvy upletly věnec smutku a zazpívaly hymnu u mého hrobu — kéž bych mohl zemříti, kéž by má ubohá mysl nabyla klidu . . . Vidím, že jsou posvátné věci, kterých však nikdy nemohu dosíci."

Ale Teleon vložil ruce na něho a pravil: „Jdi a žij svůj život v práci a svět bude opět pro tebe zářným." A když tento muž odešel svou cestou, usedl Teleon a pohřížil se do hlubokých myšlenek. Zdálo se mu, jako by nějaký hlas ozýval se v jeho uchu se zmírajícím večerním vánkem: „Než se člověk zrodil, sestoupili gigantové na zemi, usídlili se v mohutných slujích a na vysokých stráních, odkudž měli dalekosáhlý rozhled. Ale když pokolení lidské chvatně postupovalo a ve své pýše domnívalo se pro vše stačiti, — couvali gigantové ke svým osamělým planetám, odnášejíce si hluboké opovržení k pozemšťanům, kteříž zdáli se žíti v ustavičném vzájemném sporu a boji. Oinon slul takový gigant, nejodvážnější ze všech. Jeho mysl nedala se nikdy zviklati, jeho věk počítal se od šerého počátku, a jeho moudrost byla veliká. Oinon vznášel se mezi mnohými pro nás neznámými planetami; dostal od Boha dědictvím rozsvěcovati slunce a měsíc a dávati výstrahy a znamení hvězdami, — znamení a záblesky života od utajených světů. Také měl bdíti nad velkými osudy a buditi duševní život.

Když Teleon procitl ze svého snu, snesla se noc; přiblížil se k selskému statku a prosil o přístřeší. Ale žena byla hluchá; a neslyšela nikdy o jméně tohoto slavného muže. Teleon musil přespati

v přístavku. Ale jeho spánek byl pln vidění, jasných a zřejmých. Zdálo se mu, že se ocitl v době křížových tažení. Ohně planuly po širých nivách a kouř mizel v kotoučích k černým, nočním mračnům. Unaveně a ospale zvedl se jeden s lože pod širým nebem; jeho plášť vlál ve větru. Ostře vymezené rysy vyznačovaly jeho obličej. „K čemu,“ brouká, „k čemu jsou všechny ony nepříjemnosti; k čemu unavovati se k smrti, když tě nevěříme v úspěch křížového tažení? Nudím se... proč se tedy nevracím domů? Snad ze strachu před hanbou, z falešného pocitu cti? Jsem vůdcem zástupců, strůjcem, týž, který kdysi rozplamenil milliony lidí pro tuto výpravu, a nyní klesám na mysli.“ Po chvíli bylo viděti téhož muže, jak dělá nástrahy a číhá po ženách. Byl cynickým knězem, oslňujícím svým zevnějškem. A mnoho dětí narodilo se na namáhavých cestách křížové výpravy. Ženy plakaly a dřely se — a ponenáhlu hubeněly. Útrapy změnily se v hluk; ve vojsku byl zápas, a kněz hrozně zuřil a kázal ke vzpouře. Rozbil kříž a drtil jej, probleptávaje prokletí.

Tento velký strůjce změnil písničku, jak často dělává moc.

Podobná vidění měl Teleon. Viděl skrze vše a ze všeho čerpal kvintessenci.

* *
*

Na pusté cestě v horkém písku sedělo stvoření ošklivého vzezření. Mělo zcuchaný vlas jak chomáč trávy, jež tu a tam mezi štěrkem rostla. A jeho pleť skládala se ve vrásky; utýraný a vyhublý byl a pln jizev lazara.

Na své pouti kráčel Teleon mimo, a poněvadž měl v úctě každý život, dal se do hovoru s mužem. Ale tento vrtěl, chorý a slepý, hlavou. Proto nabídl mu Teleon nápoj ze své kožené torby. A nemocný seděl holohlavý a plešatý v dusném dopoledním žáru a vypravoval, bubnuje prstem o koleno:

„Byl kdosi, jenž si přál znáti všechny řeči světa, a nebylo posléze jediné, které by neznal. Kdysi kráčel pouští a viděl supa škubati mrchu. Řekl sám k sobě: ‚Proč bych se také nepřiučil řeči supově?‘ Napadlo mu, že zvířata mají také svou řeč. Neúnavný, jak byl ve své práci, putoval a pozoroval způsob vyjadřování se zvířat; ale v tom také zpozoroval, že i rostliny dovedou mluvit, že i ony mají svou řeč. Hned oddaně k tomu zasedl; neboť studovat řeči byla jeho manie, a umínil si, že se naučí i řeči kamenů, a zkrátka řeči i nejmenších atómů světa. A jak takto pozoroval přírodu, podléhal touze věděti vše, zažíti vše, viděti vše. Chtěl býti bohem a tvůrcem. Jal se vše zpytovati a srovnávati, co by bylo největšího zde na zemi . . . Geniové jali se sami tvořiti ze sebe, působili svou osobností, byli velkými příklady . . . Někteří se všeho zřekli, jiní žili vesele. Třeba tedy uměti si vybrati.

A proto hloubá dnem a nocí, až jeho mozek ztratil sílu — ba poklesl hlouběji než málo aneb nepatrně nadaní lidé. Hloubá a pochybuje, stal se imbecilním a vidí se konečně jako podoben supu, hrabe se v ošklivém zápachu mrchy . . . Konečně domníval se ve svém

šílenství, že stvořil celý svět. Tak jednají milliony lidí a tak plýtvají silami . . .“

Teleon vyslechl moudrá ta slova a vyléčil muže. Avšak chorý, místo aby mu poníženě děkoval, zvedl se a řekl: „Drahý příteli! Přetvářel jsem se chorým, abych podrobil tvou mysl zkoušce; a aby ti tvá hrdost nepřerostla přes hlavu, věz, že tvůj dar byl ti dán hned od počátku ode mne.“ Se vzezřením velekněze to pronesl a poklepal svému zachránci na rameno. A to bylo víc, než Teleon snesl. Uraženě se obrátil a udeřil poutnickou holí o zem: „Nevděčníku,“ zvolal, „jaké schopnosti máš, že jsi se odvážil k podobnému kroku? Kdo jsi, a kdo jsem já v tvé představě?“

Cizinec neodpověděl, nýbrž kráčel tiše dál svou cestou, co zatím Teleon se zastavil, oněmělý vztekem a zlostí. Konečně jal se bědovati: „Osmahlý a udřený se zde vláčím; ano, to ti říkám, Bože, jsem od dětství souženou a pokoušenou bytostí. Trpěl jsem nemocemi, jimž nelze jména dáti, a jen má mysl věděla, co snáším, když jsem bezduše klesal s pěnou u úst, ha, ha . . . raději vezmi ode mne tyto dary; či jsem snad blázen?“ Sám se popuzoval; ale po té klidně usedl a činil si výčitky. Proto chtěl se pustiti za neznámým, prosit ho za prominutí. Je hloupé tak se rozzuřiti pro nepatrnost! Velmi hloupé — —

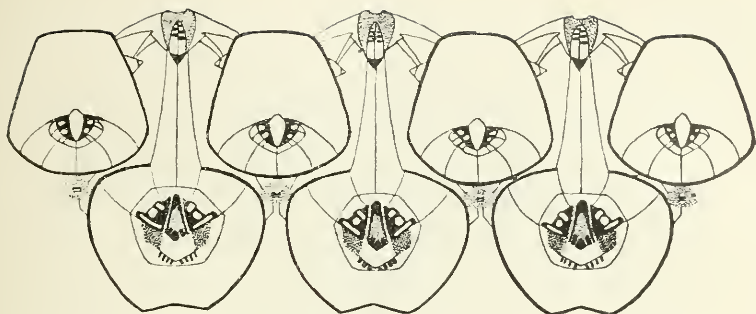
Pustil se proto za mužem, avšak co stále za ním kvapil, zdála se vzdálenost mezi nimi stále růsti a růsti. Cizinec do slova mizel jeho očím; konečně zračil se jen jako bod úplně nahoře na kopci. Stínu však nezdál se vrhati tento muž ani před sebe ani za sebe. Teleon hnal se pořád vpřed. Musí ho dohoniti, aby urovnal tuto záležitost, aby omluvil své jednání. Neboť, mínil, každý má právo na své mínění, i kdyby bylo sebe klamnější . . .

Běžel a běžel jak zuřivý, napial všechny síly, do kopců a s kopců, až jen slabě rozeznával onoho na obzoru. Konečně klesl Teleon vysílením. Krev řinula se mu z úst; s očima široce rozevřenýma ležel a stenal: „Prosím, prosím za odpuštění! Ale proč jsi toho tolik na mně žádal, mocný Tvůrče!“

Více nebyl schopen, zíral jen upřeně na bod, v němž cizinec mizel. Avšak nerozeznával již nic, viděl jen bílý mráček, který se rozplýval do étheru věčnosti —

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH —Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Otakar Theer:

Smrt zpívá.

Bědné ty stvoření Osudu zvůle,
světy jež hrát si chceš na dlani své,
třikráte nešťastné, třikráte kleté,
tisíckrát zrazené, tisíckrát zas
věřící, ty, které bez pýchy, vzdoru,
padavky sbíráš si se stromu snů —
probuď se, nakloň se, poslouchej píseň
stkanou ze stříbrné moudrosti hvězd!

Chvíle je příznivá: ukrutný Život,
bratr můj nevlídný, lstivý tvůj pán,
na chvilku pousnul. Půlnoc mu z rukou
odňala kouzlo a zlomila kruh,
kruh, přes nějž noha má neměla vstupu,
kouzlo, jímž omámil smysly tvé ti.
Hle, jak tu spočívá! Otrokář drsný
se zdravým oddychem z hlubokých plic,
bič svůj ni ve spánku od sebe nedal,
v bok si jej položil.

Běda, ach, mně,
pryč prchám; zdá se mi, že jeho víčka
opustil spánek, a po knutě že
vztáhl svou ruku.

Ne, zdání to bylo,
k tobě zas vracím se, zlekána jsem,
krok můj je nejistý, hlas se mi chvěje,
probuď se, ozvi se, nakloň se, slyš!

Žhavou svou plantáží, plamennou půdou,
bez stání, oddychu, s pohledem zlým,
pán tvůj tě k předu štve. Klesáš-li znaven,

bičem se zakousne do plecí tvých.
Ve chvílích úpalu, potem-lis slepý,
cévy když naběhly k prasknutí až,
na rtech když kletba vře, hůl svou když svíráš,
abys jí zavraždil sebe i jej —
kořalkou daří tě: chtivě ten nápoj
prolitý hrdlem v útrobách žhne,
bláhovým rytmem zas zatepe krev tvá,
bláhová vidma zas tlačí se v zrak.
Znovu se lopotíš, pracuješ, píliš,
sežehnut sluncem zapomněl jsi,
plody, jež trháš, že z popela byly,
z popela budou, z popela jsou — — —

Podvečer nastává . . . S hubenou žatvou
domů se navracíš . . . Větvovím lip
lze vidět měsíc . . . Smutné jsou stíny . . .
Horizont teskný je . . . Z požatých niv
nakyslá, malátná, zmdlelá vůň stoupá . . .
Zchablý jdeš . . . Cvrčka hlas tenounce zní . . .
Vzpomínka na dne celého práci —
marnou tak, planou tak — v ústech ti
zahořkla. Moci tu klesnout a usnout,
víc už se nevzbudit, do věků spát!

Pod strom však, kudy teď cesta tě vede,
Život už zasedl. V okruhu kol
bratři i sestry tvé, umdlené stádo,
lačně, sluch napiatý, sledují báj —
každého večera stejnou a jinou —
kterou jim, Vypravěč mistrný, kouzlí:
o čemsi vypráví, co ještě dnes,
ne-li dnes, zítra snad, pozítří jistě,
výkřikem roztrhne hluchou jich tiš,
duhou se rozklene nad smutnou duší,
novým jim Poselstvím roznítí tvář . . .
Nasloucháš . . . Na tolik nasloucháš, abys
ráno zas sílu měl hůl vzít a rýč — — — —

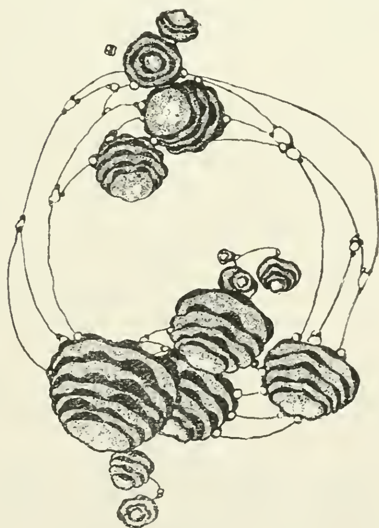
Konečně! Vzbouzíš se!

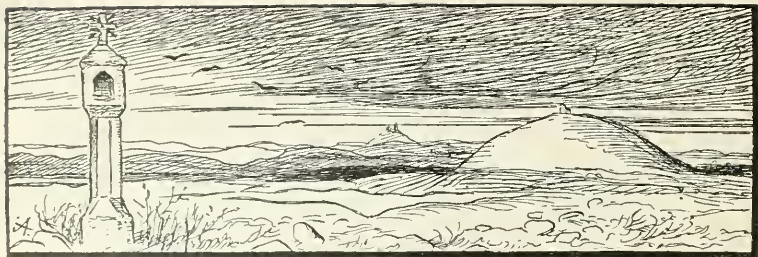
Pohlédni na mne,
ve tvář mi pohlédni: ničeho nic
neuzříš na mně z té odporné masky,
v kterou mne zakuklil život, můj brat.
Kostroun já nejsem s bezmasou lící,
nesvírám kosu, nevodím vás
do pekel, v očistec, v nebe kruh. Ani
převozník nejsem, za bídný kov

nevozím nikoho v kraje, kde mrazí
modravým stínem svým kosatce květ.

Paní jsem laskavá; milujíc, vraždím
veškeru bolest. Ty, kterého noc
přečasto se spánky ve dlaních našla
v mukách a s jazykem zchromlým vnitř úst,
(přílišná trýzeň ti vzala dar slova,)
na mne se podívej, na mne, jež jsem
milenkou nejsladší, z jejíhož retu
věčného zániku víno lze pít,
zániku vlídného, smírného . . .

Rychle,
ruku tvou! Kohout než odzpívá, v ráz
z bytí jsme v nebytí vešli, v tmu z jasu,
z krátké lži v kraj jsme vkročili pravdy,
svobody, věčna.

Teréza Nováková:

Drašar.

Román kněze-buditele.

(Pokračování.)

V.

V žáru červencového dne sedí Josef Michl se Stiehlem, Němcem, a Václavem Prokopem, rodákem z městečka Krouny, v úzkém a nevalně světlém pokojíku, jehož dvéře ústí na dlouhou, dosti tmavou chodbu, jehož okno hledí do čtverhranného dvora s malým vodotryskem uprostřed, se záhony a nízkými keři a s většími rozsochatými stromy v úhlech: do kvadratury kolleje piaristské. Vedle dveří jejich jsou s obou stran dvéře jiné, tmavá chodba ústí do chodby širší a světlejší, kam s jedné strany taktéž dere se zeleň kvadratury, s druhé pak jest řada dveří úpravnějších, vedoucích do pokojíků či cell v hlavním křídle budovy, jež prostírá se od vysokého kostela piaristského vzhůru směrem k zámku Valdštýnskému.

Všichni tři usazeni jsou na prostých postelích svých, opatřených jen nemnoha poduškami a vlněnými pokrývkami. Lůžka vyplňují skoro úzkou, ač dlouhou cellu, takže uprostřed zůstává jen neveliká ulička; kromě postelí jsou tu tři staré stolečky, dvě tři tvrdé, nepohodlné židličky, tři kufry, na nichž je zřejmo, že otloukaly se na mnohých formanských vozech, v koutě u kachlových kamen kameninová mísa a dva džbány, patrně mycí to náčiní, a místo věšáků zatlučeno ve stěnu na různých místech několik hřebův a kolíků. Zdi, dávno nebílené, ověšeny krucifixem, starým barevným obrázkem Panny Marie a neméně zašlou rytinou, představující zakladatele řádu, svatého Josefa z Calasanzy, an vede za ruku hocha ve španělském kroji.

V pokojíku jest dosti dusno, ačkoliv jediné okno jest otevřeno a vůně z kvadratury, někdy i švehol ptactva v keřích hnízdícího a šumot kroků o písek se troucích sem vniká. Je čtvrtek, den, kdy i na gymnasiích bývá prázdno, a mladí muži patrně se připravovali na zítřejší hodiny, jak ukazují knihy a archy po stolcích rozhozené. Ale nechali toho, zlenivěvše v horku a mdlém ovzduší pozdního odpoledne

letního; hovoří nyní tlumeně, aby nebylo jim snad rozuměti dole v kvadratuře, kde jistě prochází se nyní některý pan professor. Jsou všichni oblečeni v dlouhé sukně piaristských kleriků z hrubého, černého sukna, spiaté na prsou několika knoflíčky; pás z látky lehčí, temně fialové, v polou těla řásný šat přepíná. Vlasy mají z předu lehce zastřižené, a zvláště hranatá hlava Stiehlova, zbavena svého rámce, vypadá ještě kostrbatěji; Michlovy černé kadeře přes moc mu však svými kroužky rostou do čela a vzadu skoro dotýkají se hrubého límce. Prokop, hezký, modrooký hoch bledě kaštanových vlasův a zdravě růžových tváří i ve své oholenosti vypadá příjemně; vjede si často rukou do vlasů, jako by si přičísnouti chtěl svou bývalou kštici, ale uhladí jen spánky a bílé, otevřené čelo.

„Je to ďoura šeredná — ani dýchati tu nemůžeme," zamumlal po česku sotva srozumitelně a uhodil rukou do pelesti.

Michl přece jej uslyšel: „Snad's neočekával, Prokope, že nás, kleriky bez professe, zrovna z noviciátu přišlé, dají do rektorského pokoje? Jsme tu z posledních poslední, pro nás je i ta cella příliš dobrá; — když jsme sem přišli, napomínal nás páter praefekt, abychom byli vděčni, že jsme dostali pokojíček teplý a útulný, to proto, že s námi byli v Lipníku spokojeni. Mladí klerici prý dostávají celly ještě menší."

Stiehl, který ustavičným stykem s Michlem a Prokopem naučil se rozuměti po česku, ale dosud jen trhaně mluvil, namítl po německu sklíčeně: „To i v Lipníku bylo lépe! Každý měl ten koutek pro sebe, a světleji tam bylo."

„To neříkej, Stiehle!" odpovídal Michl živě. „Nebylo tam lépe! Já ve svém pokojíčku rohovém — bylo to číslo čtvrté — jíní se stěny seškraboval! Tady je alespoň v zimě teplo, v tom měl páter praefekt pravdu. Teď, když jsi z Lipníka venku, zdá se ti, jako bys tam byl kdo ví jakých výhod užil. Ale zkusili jsme tam dosti, uzavřeni jsme byli jako vězňové, nikdo na nás nepromluvil, než páter rektor a páter novicmistr, a neviděli to ani rádi, když jsme se náhodou na chodbě nebo v zahradě sešli a na sebe promluvili."

„Což Stiehl," usmíval se Prokop, „jemu se to snad líbilo, je nemluva — —"

„Již se mi zase směješ?" vyčítal mu hranatý hoch. „Byl jsem loni tomu povděčen, že jsem se zbavil Tušla a Kopeckého, kteří si ze mne dělávali v Litomyšli šašky; ty's teď, Prokope, nastoupil na jejich místo!"

„Nech ho, Prokope," chlácholil Michl. „Snad to Stiehlovi bylo na prospěch, že rád mlčíval . . ." Zamyslil se a opřel si hlavu o ruce. „Tušl a Kopecký!" pravil po chvilce, „těm je dobře! Kopecký je v Praze na právech, jeho bratr Jeník včera mi o něm vypravoval, a Tušl šel do Vídně na lékařství! — A ještě si páni piaristé myslí, že máme se cítiti kdož ví jak šťastnými! V Lipníku mně jednou páter Gradický, novicmistr, blahopřál, že jsem byl při vstupu do řádu nazván Justinem, to jest spravedlivým; skládá prý ve mne naději, že stanu se filosofem jako patrón můj, jenž ve třicátém roce svém z po-

hanství římského na křesťanství přestoupil. Filosofem!“ dodal trpce. „Jako by v řádu našem smělo se mysliti a nikoli poslouchati a konati, co představení poručí! V noviciátě již začínali nám rozum osekávat a mozky z hlavy vybírat!“

„Proto ty obrazy v zahradě lipnické...“ podotkl Prokop, a celá tvář se mu rozšířila uštěpačným smíchem. „Dva klerici řádu chudých pobožných škol, jeden s očima zavázanýma, druhý s hlavou uťatou, — chodil jsem kolem nich a smál se každý den! Tak by to s námi chtěli udělat! Ale jak bychom pak ve školách učili, je otázka.“

„Tobě je všecko k smíchu, Prokope,“ vyčítal zase Stiehl. „A vlastně je to k zoufání, že nemáme viděti, co viděti chceme, nýbrž jen to, co představení nám ukazují, a že máme místo vlastního myšlení do hlavy si vštípiti myšlení jejich.“

„Myšlení nemohou zakazovati, poněvadž o něm nevědí,“ hodil Michl hlavou. „Nedal bych si nic takového zakázati od samého provinciála. Ukázal jsem to již v Lipníku: učil jsem se, čemu jsem chtěl, naučil jsem se francouzsky, polsky, slovinsky, trochu rusky, přečetl jsem mnoho knížek, a přece mi páteři lipničtí dali všecky hlasy z dobrých mravův, a pan provinciál Husák psal mi samou jen pochvalu, když v září do Litomyšle mne ustanovoval.“

„To chápu,“ kýval Prokop hlavou, „očekávali, že budou míti učeného spolubratra, dobrého učitele, a to se jim líbilo. Kdyby nebyl přišel v tom čase zákaz, že smějí učiti jen clerici professi, byli by tě dali hned na školu se stopadesáti neb dvěma sty žáky! Ale kdybys se byl projevil, že souhlasíš s některou světskou neb rýpalskou knihou, tu bys byl uviděl!“

„Co by se mi mohlo stát? Vždyť ještě vázán nejsem, professi jsem nesložil, — mohu vystoupiti každý den, aneb se může řád rozpadnouti, býti vyzdvižen —“ V očích Michlových se zablesklo, ale také Stiehl hleděl všecek vzrušen. Vstal s postele a opřev ruce o přítelova ramena a hledě mu pohnutě do tváře, pravil jakoby slavnostně: „Máš pravdu, Michle, professi jsme nesložili, a kdož ví, zdali budeme s to, abychom ji složili, — po mně alespoň mráz jde, když si na ten den vzpomenu, jako by černý netvor mne pohltiti měl!“

Prokop díval se na oba rozčilené kollegy usměvavě:

„Vida, — kdo by ve Stiehlovi tu zmužilost hledal! Ale to jsou jen řeči, přátelé, jen řeči! Budete vyhrožovati, a na konec v řádu zůstanete a professi složíte, jako sta mladých mužů před vámi! Dáte si oči zavázati a hlavy utíti, jako ti klerici v lipnické zahradě. Ale poradím něco, — nač tu dřepíme a se dusíme, pojďme do zahrady, tam bude teď k večeru příjemně.“

„Do zahrady můžeme,“ svoloval Michl, „a tam ti odpovím, Prokope, na tvoje skoro urážlivé řeči.“

„Ale hezky pošeptmu, Michle,“ škádlil Prokop, „aby tě neslyšeli páni professoři! A nezapomínej, že mi venku musíš říkati Eugenie a Stiehlovi Otmare, já pak jistě nezapomenu titulovati tě Justinem.“

„Ty's smíšek, Prokope,“ odpovídal Michl a mimoděk též se zasmál.

„Vezměte každý nějakou knihu, pan páter praefekt bude potěšen, jaké má vzorné kleriky,“ napomínal, směje se zase, Prokop, a sebrav se stolku svého, co se mu právě namanulo, strčil i každému kollegovi jeden svazek do rukou. Mladí muži vyšli z dusného pokojíka, otočili klíč ve dveřích a pověsili jej na hřeb ve zdi vnější; tmavou chodbou došli ke schodům točitým a jimi sešli do chodeb přízemních, loggiím podobných, odkud byl se tří stran vstup do vonící a kvetoucí kvadratury. Brali se kolem ozdobného vchodu do velkého refektáře a kolem menších dveří, vedoucích do komor a skladišť; u jedněch s malým zamřížovaným okénkem ťukl Prokop Stiehla: „Podívej se, carissime Otmare, tady je očistec, tam tě reverendissimi patres strčí, budeš-li reptati, a Justina také, bude-li příliš upřímným filosofem římským podle vzoru svého patróna.“

„Šašku,“ zamumlal smutný Stiehl a skoro prudce otevřel sešlá vrátka zahradní, která však vedla nejprve do polotemné chodbičky, v níž válelo se v nepořádku zahradní náčiní, koše na zeleninu, konve kropicí, svazky lýka a provázků, zlámané koly a kolíky, rozbité kořenáče mezi rozsypanou suchou hlinou. Když dotkl se přivřených jen dvírek na konci chodbičky, skoro ucouvl před mocným proudem světla, jež zasáhlo jej z jasné, do daleka se prostírající zahrady.

Minula šestá hodina, ale v tento letní čas stálo slunce ještě daleko nad obzorem a mohlo plnou silou prouditi do zahrady, vysoko na Olivetské hoře položené a jenom na západ poněkud chrámem piaristským stíněné. Poskytovala v něm pohled vlídný a osvěžující. Nemnoho cest širších, pískem vysypaných a několik hlinitých pěšinek ji protínalo a na záhony a pole ji dělilo; skorem celý, slunci volně přístupný střed zabrán byl záhony zeleninovými, mezi nimiž se ozdobnější záhonek květinový skorem ztrácel, jenom vůní svou chodce na sebe upozorňuje.

Tu a tam mezi keři, po celé zahradě rozsázenými, čněl stromek růžový, květy obsypaný, a jejich lístky zvolna na půdu rozsypávající, někde zase skláněl se keřík růžového srdečníku neb košaté odkvétající trsy pivoněk. Nejhustěji rozrůstaly se keře rybízové, angreštové, hlohové i trnkové pod oběma hmotnými zdmi, zahradu ohraničujícími; silnější, starobylá zeď uzavírala sad na „panské valy“, a stromy při ní rostoucí skoro ratolístkami svými dotýkaly se vysokých stromů na valech; za zdí nižší rozkládal se při kostele děkanském, odtud viditelném, městský hřbitov, zrušení ustanovený; i odtamtud vonělo kvítí i keře a šumělo listí na stromech, jako by jediná vlna jasu, zeleně a vůně zaplavovala celý širý, mezi oběma kostely se prostírající kus země. S obou stran ostatních objímala sad kolej piaristská; i nebylo sem odnikud viděti, a vstup byl jediné z vylíčené chodbičky.

Tam, kde cesty širší se křižovaly, zbudována kolem stromu lavička, aneb i malý altánek; kde protínaly se stezky a hraničily záhony, umístěn k zalévání vodojem ve způsobě čtverhranné cisterny neb jen prostého, do země vsazeného sudu; v ozdobnější části mezi květinami vzpínal i malý vodotrysk nevysoko svůj tenký paprsek. Z celého založení zahrady bylo zřejmo, že jest spíše užitková než

libosad, a že chudé ty stopy krásy, záhon květinový úhlednější podoby, stěna břečťanu ve špaletách zachycená, skupina stromků růžových, malý pahorek v jednom z koutů uměle keři a jehličnatými stromečky osázený, jsou svědectvím záliby některého člena řádu, přírodu a zahradnictví zvláště milujícího, jenž však často, byv přeložen, nenalezl nástupce.

Přes to býval piaristský sad vítanou procházkou; rozsáhlé chodby v kolleji, kvadratura, i ve své zeleni tak zádumčivá, měly cosi kryptovitého, chladného, kroky se tam duchovitě rozléhaly, stíny i v poledne divně tam hrály; a zde bylo vždy jasno, veselo, někdy větrno, často až opojivě slunečno, zde jediné jako by se i v přísně uzavřené kolleji byl usídlil kus vnějšího, přirozeného světa.

I mladým mužům se tak zdálo; oddychovali volně, hleděli kolem sebe skoro vesele a často se zastavovali, zadýchala-li k nim vůně z růže zvolna uvádající, neb z četných těch keříků thymiánu, šalvěje a majoránky, které lemovaly záhony. — Prokop zprvu vážně hleděl do své knihy a pošťuchoval s významnými posuňky své druhy, aby taktéž činili, leč přesvědčil se brzy, že po zahradě procházejí se neb na lavičkách posedávají nejvýše tři, čtyři z páterů professorů, kteří na uctivý pozdrav kleriků vlídně poděkovali a dále si jich nevšímali, jsouce přesvědčeni, že sem přišli studovat. I oni záhy odešli, a mezi záhony pobíhal jen zahradník, jakýsi druh fratera-laika, jenž z nádržek vodu si snášel a pak ponenáhlu oddíly ve stín zapadající zaléval. Klerici odešli do pozadí, blíže zdi při valech, a tam již klidně knížky své zavřeli.

„Dobře jsem radil, přátelé, že ano?“ pochvaloval Prokop. „Tady jest to jiné, než v té naší komůrce! Kdybychom tu mohli býti celý den, a nebylo zimy, leckdo by chtěl býti piaristou. Já jsem horák, zvykl jsem v naší Krouně běhati po lesích, k Čachnovu, ke Karlštejnu, ke Svratce, — mně je nejvolněji pod širým nebem.“

„Hodinu se tu projdeme, a pak zase hajdy do celly nebo do refektáře!“ bručel Stiehl. „Tam bude veliké modlení a meditování, tam bude se na nás šklebiti blahoslavený náš zakladatel a ty staré šlechtičny, až nám přejde chuť k jídlu!“

„Ale také spanilá hraběnka Valdštejnka, císaře Josefa láska, se bude na tebe dívati, Otmare milý, odhalenými vnadami svými tě drážditi a na někoho milého upomínati,“ zlobil Prokop.

Vincenc Otmar Stiehl zarděl se do ruda a odvrátil tvář. „Ubohá, ubohá, — a já ubohý s ní —“ zašeptal po chvíli, „jen tajně, večer, někdy ji vidím, — k sobě tisknu — —“

„Tím lépe, Otmárku,“ odpovídal Prokop, jenž šeptnutí to zaslechl, „večer se lépe, svobodněji miluje — —“

„Jest-li nás někdo uslyší,“ hrozil se Stiehl, — „a kdyby i jen zahradník —“

„Vždyť každý piarista, kněz, professor i klerik má nějakou lásku,“ nedbale odtušil mu Eugenius Prokop. „Slib poslušnosti se zachovává vždy, protože se musí; chudoba někdy, když se to hodí, ale tak zvaná čistota nikdy — —“

„Jaký's ty nestydatý, Prokope," hrozil se Stiehl.

„Jen prostořeký, carissime Otmare, jen prostořeký! Víme všichni, jak věci chodí, zavázali nám oči, ale vidíme přece. A jaká nestydatost? Jest to něco zlého, míti lásku? Ty chodíš za Karlíkovou, Justin za svou sestřenicí, já také za někým, a tak každý piarista! Pán Bůh stvořil muže a ženy, chtěl, aby se navzájem milovali, — nemám to za žádnou zkaženost! Spíše je hříchem a hloupostí, že nám přikazují, abychom se žen odříkali, když dobře vědí, že to možno není."

„Dobře jsi to řekl, Prokope," kýval Michl hlavou a položil svou ruku na rameno druhovo, jeho i sebe takto v chůzi zastavuje. „Samé nemožnosti od nás žádají! Jmění i manželství jest nám zakázáno, — to, čeho řádný občan vší silou se domáhá. Ó, kdybych byl před dvěma roky věděl, co se stane, nebyl bych se u praefekta Staška ohlásil — —"

Prokop na něho hleděl udiveně: „Vždyť se tobě nic zvláštního nepřihodilo!"

„Na počátku října mne v Lipníku oblékli do roucha řádového, a v máji po tom zemřela moje matka, jejíž jsem měl býti hlavním dědicem . . . Teď místo mne jest otec se sestrou nad domem neomezeným pánem, a já jsem dostal jen podíl a v případě potřeby pokojík nahoře v patře. Nemusil jsem občansky umříti, — mohl jsem i ve světském stavu studovati, duchovních statků dosíci a naši českou řeč a slovesnost zvelebovati! A to mne nejvíce k piaristům táhlo."

Stiehl podíval se na Michla soucitně, zavěsil svou ruku do jeho lokte a tiskl se k němu: „Máš alespoň kam se utéci, kdybys professi složit nechtěl, — ale kam já bych šel? Leda bych se stal školmistrem na vesnici, jako můj ubohý, utýraný otec. Ale k tomu jsem nepotřeboval osmi latinských škol a rok noviciátu! — Fanynka arciť hladového školmistra vzít by si nesměla."

„Nechte, hoši, již těch skřeků," rozhněval se Eugenius Prokop nyní do opravdy. „Vytáhl jsem vás do pěkné zahrady, všecko se tu směje, i ta voda tak vesele žbluňká, — a vy tu kuňkáte jako žáby večer u rybníka! Vícekráte sem s vámi nepůjdu!"

Michl uznával Prokopovu výčitku, vzdychl ještě zhluboka a pak, máchnuv rukou, pravil: „Nechme tedy toho; vypravuj sám něco, Prokope, slibuji za sebe i za Otmara, že již naříkati nebudeme." Zavěsil se nyní do veselého druha a mrknuv na Stiehla, aby též vyhověl, bral se ze stinnějších částí zahrady mezi otevřené záhony, ozářené ještě plně rudnoucím sluncem.

Tu do cesty, jak nejrychleji dovedl, vběhl jim zahradník; ustoupili mu ochotně, ale všimli si že nenese konví a ve své udýchanosti snaží se, cosi pověděti. „Jeho Velebnost, pan páter rektor," vypravil ze sebe, „vzkazuje, aby ctihodný duchovní Justin se k němu ihned odebral."

Michl zadíval se udiveně na přihrblého posla a pak na druhy. „Nevíte, co mi chce?" ptal se zahradníka.

„Veledůstojný pan páter rektor nic neříkal, jen rozkázal, abych hned šel," zavrtěl zahradník hlavou a odcházel k nejbližší cisterně, u níž měl své konve postaveny.

„Musím tam," mumlal Michl, „ač nevím, co by pojednou — — Neodcházejte, přátelé, přijdu ještě sem a řeknu, oč se jednalo." Několika velikými kroky přešel písčitou cestu a zmizel ve dveřích tmavé chodbičky.

Otmar Stiehl se za ním díval neklidně a nehýbal se s místa: „Jistě někdo na Justina žaloval, vypravoval o jeho knihách i neopatrných řečech. Jsme tu v kolleji prodáni, — i stěny mají uši, — a Justinovi ostatní klerici závidějí, že je učený, — a páni professoři nevidí to rádi, že čte rusky, polsky, mluví o Slovanech — — Je to stejně bláznovství a k ničemu to nevede."

„Ty's strašpytel, Otmare, a škarohlíd! Nikdo se o to nestará, co Justin ve své celle čte nebo mluví, a my přece na něho nic nevyzradíme? Přejme mu toho jeho blouznění, má radostí tak málo! Jsem taky Čech, otec ani matka slovíčka po německu neumějí, — ale vím, že všecko Justinovo horlení k ničemu není. Školy v nejmenším městečku jsou německé; až ještě na vesnicích němčina se zavede, přestanou i selští lidé česky mluvit, a vzdělaný člověk vyjadřuje se po francouzsku, latinsku, německu — —"

Tato slova byla sice zcela v duchu Stiehlově, ale zachmuřený klerik pro ně nejevil zájmu a Prokopa skoro neposlouchal. „Co, pro Boha, páter rektor Justinovi asi chtěl?" zašeptal.

„Nu, blíží se konec školního roku, bude nová rozesilka kleriků a professů, nejspíše, že oznámí rektor Justinovi, kam jej provinciál pošle," řekl Prokop rozhodně. „Jest pánům páterům zajisté líto, že Justinova učenost nenese řádu žádného ovoce."

„Ó, ne, ne! Prohlásili teprve nedávno, že nebude nikdo poslán na školu, kdo není profess anebo nemá alespoň jeden rok theologie, a my teprve teď ukončíme filosofii. Bude to něco jiného — —"

„Tedy se Justina zeptej, již přichází!" odsekl Prokop a uhodil Stiehla plochou rukou do zad. „Justine Josefe Věnceslave Michle, tady carissimus Otmar umírá o tebe strachy, že ti naši milí představení buď hlavu utnou, neb tebe na celý život do očistce Trautmannsdorfského zavrou!" Očekával, že se přítel usměje jeho grotesknosti a že přiměřeně odpoví.

Ale tvář Michlova byla smutna, ač nikoli úzkostliva; neodpovídal hned, teprve po chvilce zdvihl ruku, v níž držel složené psaní: „Pan páter rektor mi oznamoval, že došlo pro mne psaní z Branné, z Krkonoš. Smutné tušení mne pojalo, když jsem je rozpečeťoval, a nemýlil jsem se: strýček farář zemřel." Hlas se Michlovi zamlžil, sklopil hlavu a stál chvíli němý.

„Jak byl pan farář stár?" ptal se Prokop.

„Myslím, že mu do sedmdesáti mnoho nechybělo," — odpovídal klerik týmž nesrozumitelným hlasem.

„Tedy mu přej věčného pokoje a neoplakávej ho jako milenec

milenku,“ napomínal Eugenius, vida, že stékají druhovi slzy po přisnědlých tvářích.

„Byl to můj největší dobrodinec — od třináctého roku mého hostil mne o každých prázdninách, a nikdy bez daru mne nepropustil! Ještě před noviciátem dal mi dvacet zlatých stříbra a ten veliký soukenný plášť, v němž jsem do Lipníka jel a pro který se mi spolucestující smáli, že jsem františkán. O posledním svátku psal a nakreslil jsem mu latinské přání s chronogramem, — již k svatému Františku Xaveriovi do Branné psáti nebudu — —“ Slzel dále; Stiehl byl dojat, leč Prokopovi se to pohnutí zdálo velmi zbytečným. „Byl to on, který ti půjčoval české knihy a udělal z tebe takového přemrštěného Slovana?“ ptal se poněkud uštěpačně.

„To páter Král, strýcův kaplan, jenž se asi po něm farářem stane. Strýček byl muž dobrotivý, ale zcela prostý, četl jen, co musil, i psaní nerad psával a to těžkou rukou. Páter Král je muž učený, professor Nejedlý jej získal pro českou řeč.“ Michlovy tváře se zarděly v obraně kaplana-vlastence a slzy na nich osychaly.

„Až ten umře, tu se dokonce žalem rozplyneš,“ škádlil jej zase Eugenius Prokop, mezitím co Stiehl Justinovu ruku pevně svíral.

„S bohem, hoši,“ vzpamatoval se teď Michl. „Dovolil jsem se u pátera rektora, abych směl před večeří jíti na Lány a vyříditi tetě Štursové tuto zprávu. Chtěl jsem vás jen upokojiti.“

„To je dobře, že jdeš k Štursům, tam tě všechna žalost přejde,“ usmíval se Prokop. Leč Michl již neslyšel, spěšně odcházel, a když Eugenius za ním volal: „Počkej, Justine, doprovodíme tě k dolní bráně,“ — ani se neohlédl.

Zavřev za sebou branku chodbičky, běžel tak rychle, že o roztroušené tu nářadí klopýtal a je rozchřestil. Otevřev chvatně přitemnělou již a stále dusnou cellu, umyl se, přihlazoval vlas, při čemž, nemaje zrcadla, zhlížel se v otevřeném křídle okenním; oprášil hábit, ovázal volně pláštík, který klerici nosili přes hábit, nasadil klobouk a neuzavřev ani celly, běžel chodbami v opačnou stranu. V této světlé a vzdušnější části záhy dostal se k širokému schodišti, tak pohodlných stupňů, že by bývalo lze koňmo po něm vyjeti; sestoupiv s něho, prošel hlavní fortnou kollejní, vyzdobenou zvenčí barevnou sochou Matky Boží, jejím spletitým monogrammem a latinským nápisem, vypravujícím o zřízení a renovaci kolleje a svým chronografem udávajícím jejich letopočty.

Umělá a těžká vrata za Josefem Justinem zapadla a vůně z lip, jimiž osázena byla cesta po hoře Olivetské, zadýchala mu vstříc. Srdce se mu sevřelo: vůně lip, vůně léta, připomínala mu vždy dětství, jinošství. Tak voněly lípy u kmotřičky v Kamenci, kde býval nejraději, tak kolem otcovy stodoly za branou Starohradskou, tak třeba již odkvetlé šumívaly u strýce v Branné, kde ztrávil tolik bezstarostných týdnů, proháněje se po zahradě, stříleje škodné ptáky, hlídaje strýcovy dělníky na poli, ve stodole, na lukách. Škoda těch prázdnin v Branné, jež navždy zanikly, — nač bude se nyní těšiti?

V trudných myšlenkách kráčel pod stromořadím kolem vysokého

kříže až ke staré poště na nároží, všude podepřené pilíři a podezdívkami; mrknul po protější podsíni „první“: bylo tam hlučno a rušno, jeho větští kollegové z fysiky a logiky i humanisté se tam proháněli s děvčaty. Klerikové smějí do světa choditi jen se zvláštním dovolením; ještě že jest Aninka Štursová z přátelstva tak blízkého, tu ani páter rektor zbraňovati mu nemůže, aby tam chodil. Chodí tam třeba třikráte za týden . . .

Prošel obloukem tak zvané „Dolní brány“, k poště přiléhající, a ocitl se mezi dvěma řadami nízkých a velmi prostých stavení, bez oněch mnohotvárných lomenic, jež domům v náměstí dodávaly tak starodávného vzhledu. Ulice ta záhy zatočila se na sever; odtud již domky nejen nesouvisely, ale přijímaly ráz více vesnický. Každé stavení mělo dřevěnou lomenici s vyřezávanými otvory okenními a okřídlím, nad ní pak ve vrcholu střechy pomalovanou kuklu, silně vystupující, s nápisem. Mezi jednotlivými těmi chalupami a statky rostly za živými ploty drobné zahrádky, a na zad táhl se ovocný a travný sad; někde opřádala stavení růže jerišská, hojně včelami a čmeláky obletovaná, aneb listí divoké révy; u nejedné chaloupky stála skupina jehličnatých, černozelených stromů, u jiné vypiatý jasan.

Domek Štursových byl na samém rozhraní Dolní ulice a vesnického předměstí Lánů; okénka jeho, jasná, mušelínovými záclonkami a květináči zastíněná, hleděla přímo na císařskou silnici, kudy ustavičně přijížděly a odjížděly vozy k mýtnici u hospody „Babky“ a dále k Vysokému Mýtu, Chrudimi, Pardubicům. Aninka Štursová ráda pozorovala tento ruch, a jakoby zalévala svoje květiny, postávala za okénky; i dnes vystupovala na špičky nohou, aby lépe na silnici viděla, jakmile však shlédla bratránka, „duchovního pána“, hned odstoupila od květin a všecka zardělá přiběhla mu vrátky v ústrety.

„Ach, to jste hodnej, pane bratránku, že jste si na nás zpomenul, maminka bude mět radost.“ V překypujícím citu uchopila jej za ruku a táhla jej přes oba stupně do síně a na levo do „pokojíčka“, kde teď po odchodu „majstra“ Františka sama spávala. Na druhé straně byla hospodářská „sednice“, sloužící zároveň za zimní kuchyň a ložnici rodičů. Když otevřela rohoží pobité dveře, zastyděla se za svou smělost a od bratránka odstoupila: „Sedněte si u nás, duchovní pane,“ pravila obřadně, „pudu zavolat maminku.“

Ale nešla; stanula před Josefem Justinem, který opřel si ruku o jakousi rokokovou polštářovanou židli, patrně z nějakého zámku sem přenesenou, přihlazovala si své lesklé vlasy, k uším sčesané a kolem nich zdobně otočené, na temeni hlavy pak v umělý vysoký uzel upravené; dívala se na své malé černé, hluboce vykrojené střevíčky, kolem nohy křižujícími se stužkami upevněné, a chvilkami pokradmu vzhlédla k bratránkovi.

Anna Štursová, jediná dcera zámožného hospodáře a jediná jeho dědička po odchodu bratrově na kněžství, byla dívka dosti vyhýčkaná; matka dovolila jí, by se strojila dle vzoru úřednických dcerušek, by si parádila „pokojíček“, který již „pan majstr František“ zařídil si pansky. Paní Štursová naříkala nad svými dvěma dětmi, kde že se

ta pýcha panská v nich bere, to jako by byly nikoli z rodu Janelova a Štursova, ale Michlova, jenž se vždy přes moc vypínal, -- leč přece rozmary jejich jim trpěla.

Od loňského podzimu jí Aninka zvláště často vysvětlovala, jak jest nutno, aby to vedli u nich trochu po pansku, když je navštěvuje host tak vzácný, jako jest duchovní pán, bratránek Justin Michl. Paní Štursová sestřina syna již dříve ráda vítávala, teď bez náležitého uctění nikdy ho nepropustila. Páni piaristé byli v městě největší honorací, na jejich kolleji a školách záviselo všecko bytí města, každý byl šťasten, dostal-li se s nimi do sebe nepatrnějšího styku. Tato svatozáře ovíjela v očích paní Štursové i mladého sestřence; neuvědomovala si, že jest vlastně ještě žákem, viděla v něm již nyní professora, kněze, a nepochybovala, že dostoupí velikých důstojností. Zcela již zapomněla, aneb hleděla zapomenouti, že byla kdysi s matkou jeho v nepřátelství a že dosud s otcem jeho se nesmířila; vítala každou z jeho četných návštěv a pyšnila se jí v hovoru se sousedkami.

A ještě radostněji vítala je Aninka; dávno již nežárlila na serbusovu Nanynku, rok noviciátu v Lipníku přerušil tento milostný rozmar Michlův v samých začátcích. Zcela jistě věděla, že duchovní pán bratránek rád k nim chodí, že k vůli ní tak často přicházívá. Díval se na ni s tak tajemně zádumčivýma očima, a tváře i čelo míval zardělé, že se v ní dech zatajil a srdce se jí nepoznaným dosud citem rozskočiti chtělo. Nemyslila dále, co bude, byla mladičká, sotva osmnáctiletá, zatím byla jen šťastna a hrda jeho přítomností. Líbil se jí, a byl tak učený, vznešený, učenější než bratr František! Někdy si přece připomněla, co jí mladé družky vypravovaly o nastávajících piaristech, kteří si s dívkami známost udělali, řádu zanechali, do světa vstoupili a lásku svou za manželku si vzali; mohl by i bratránek tak učiniti, ona dostane vše po rodičích, prodala by to, byli by krásně živi, on by mohl býti učeným pánem, professorem, nebo čím by chtěl . . .

Zatím chovala se k němu uctivě, nikdy mu nevyzrazovala svých tajných myšlének a plánů, vykala mu, a zřejmě v něm ctila „duchovního pána“. Také dnes hodnou chvilku stála před ním nesměle, skoro beze slova. „Jdu vlastně se smutnou novinou,“ vysvětloval mladý klerik. „Přišlo mi právě psaní z hor, z Branné; pan páter Král mi posílá zprávu, že umřel strýček farář. Maminka bude jistě litovat; vždyť s vámi taky přišel do přízně, nebožtík kmotříček Sedlický byl mamince tvojí strýčkem a ten měl pana faráře sestru.“

Teď se Anna měla vskutku živě k odchodu:

„To bude maminka koukat! Dost možná, že se s panem farářem znala za svobodna!“

Vyběhla na síň, dveří ani nezavřela, a bylo slyšeti, jak otevírá dvéře protější a pak, nenalezši patrně matky, vybíhá kamsi na dvorek. Vrátila se, táhnouc za sebou paní Štursovou, na jejíchž krátkých sukních, pestrém šátku na babku uvázaném a poprášeném fěrtochu bylo znáti, že přichází odněkud z chléva neb z kolny.

„To sou k nám hosti, a já neustrojená, samý smítko a pazdeří,“ vypravila ze sebe udýchaně a utírala si cípem fěrtochu čelo. „Děvečka zrouna přihnala z pastvy, dohlídla sem si na ni, a tu Nanynka pro mě, že je u nás velebnej pán! A že prej v Branný umřel pan strejček, farář, — pomysleme, pomysleme! A kolik mu bylo roků?“

„Bylo mu málem sedmdesát, — ale já přece ho lituju, byl mým největším dobrodincem,“ stýskal si Josef Justin, jako prve kolegům.

„Toť, toť, byl srdce dobrýho, každýmu přál! Tetka Sedlická v Kamenci jenomej na něho spolehala. A bejval člověk vzhlednej; pamatuju ho, dyž jako kaplan do Poličky jezdíval. Škoda ho! No, budete dědit!“

Štursová mluvila rychle, vždy trochu vydechla a zardělou tvář si ovívala.

„To sotva, tetinko, — strejček, co měl, rozdal za živa, a byla to chudá fara v horách. A to by bylo nějakých dědiců! Michlové jsou rod rozvětvený.“

„Toť, toť, nebožka sestra říkávala, že bylo na rychtě dvanáct dětí...“ zarazila se, nerada by byla o Antonínu Michlovi mluvila. „A cák tak pojednou strejček?“

„Páter Král píše, že umřel na jakousi choleru,“ vysvětloval klerik. „Mám lítost, že jsem strejčka ani v nemoci navštíviti, ani k hrobu vyprovoditi nemohl. Umínil jsem si hned, když jsem slyšel, že už je pochován, že se tam o férijích vydám... Snad otec taky půjde a Johanka.“

„Ta sotva,“ potřásala Štursová hlavou, „ta má inších starostí! Shání ženichy! Vod Verunčiny smrti už se na ten dům kolik chasníků přihlásilo, ale ňáko se to dycky zkazí!“

Josef Justin sebou netrpělivě pohnul: „Na ten dům se ženiši hlásit nesmějí, ten Johanně nenáleží! Já měl po matce hlavním dědicem býti a teď nám třem patří rovným dílem. Johanna ať se vdá na svůj podíl. Ale myslím, že by už pannou zůstati měla.“

„Barciť, barciť! Je už letnější, počítám, že do čtyřicítky nemá daleko, veme si ji mužskej leda pro peníze, a potomej ji bude trápit a s mladšíma šidit. Ale pamatuj na mne, velebný pane, vona těch vdavek nenechá, je toho plná Polička, — dyž semka někerej přijde, jenomej vo tom hovoří.“

„Ať se tedy vdá, ale na svůj podíl. Nevěděl bych, proč bych dům měl cizímu člověku pustiti. Cíle svého jsem ještě nedosáhl, professi jsem nesložil — — Kdo mi co dá, kdybych řád pro nelibost aneb jinou překážku opustiti chtěl nebo musil? Neměl bych pak kde hlavu složiti.“ Bylo zřejmo, že mladý muž pronáší tato žalobná a prudká slova více z překypujícího srdce sám k sobě, než k oběma příbuzným. Přes to poslouchala ho paní Štursová pozorně, Aninka pak s hořícími tvářemi a buchajícím srdcem, slyšíc v řeči té jakousi radostnou naději.

Michl unaveně pak usedl a dodal: „Slyším, že nějaký bednář

Bidman chtěl dokonce půl zápisu na dům pro sebe a půl pro sestru; psal jsem otci, že to býti nemůže, že by on pak postrkovadlem mezi nimi byl, — a na mne že stejně dočista zapomněli. Pořáde se ptají, kdy se s Pannou všech panen zasnoubím; ale já to sám ještě nevím, a možná, že se spíše zasnoubím s některou pannou světskou!"

Zachmuřený obličej jeho se pojednou rozjasnil, usmál se trochu a skoro mimoděk pohlédl na Annu; děvče již zardělé zapálilo se ve tváři ještě prudčeji, sklopilo v nesnázích oči zase na své střevíčky a hrálo si s vlastními prsty. I matka si toho posléze všimla: „Jdi, Nanynko, do sklípku, máme tam kousek pomazánky, přines a na zeleném listě," posílala ji ven. „A ve vařence v síni je chlíb, a ty třešně, co jsme včerá česali, — dyť jsme velebnýho pána eště ničím neuctili. Snad mu přijde k chuti."

„Děkuji, tetinko, nesmím se zdržet, v klášteře bude čas k večeři."

„Přeci, přeci," usmívala se žena a kývala na Annu, aby šla. Usedla pak naproti sestřenci a unaveně složila si do klína ruce.

Byla menší postavy, tělnatá, stále zardělá. Josef Justin se na ni zadíval a přirovnával ji v duchu k podobě své matky, drobné, vyschlé a udřené, — tetě daří se patrně zcela jinak.

„Teda vo férijích do hor na strejčkův hrob? Až se tam vydáš, taky za mě pár otčenášků a zdrávasků obětuj: A kam potomej? Vrátíš se zasej semka do Litomyšle?"

„Nic dosaváde nevíme žádný. Myslím, že nás, kteří fysiku dodělají, pošlou někam, kde bychom studovali bohosloví — do Prahy neb do Budějovic."

„Náš velebnej pán František študiroval na kněze v Hradci," podotkla Štursová důležitě, „teďkomejc je v Praze, čeká vysvěcení. Ale málo nám píše, ňáko zpyšněl!"

„To jistě ne, ale bratránek píše po německu, a mně teď po francouzsku, — jemu česká řeč se vytratila, alespoň v písmě jí nezvládne."

„Dyť by nám to Nanynka přečetla a mu vodepsala, vona taky po německu umí; a co k našim chodíš a ji učíš, velebný pane, tuze si čtení a psaní vzala do lásky. Pořádem by kamarádkám ty štamblaty psala a malovala. A vinše píše celičkejm Lánům."

„Mám radost, že při tom naši milou českou řeč nezapomíná a ty knížky, které jí nosím, všecky přečte a přemyslí," dodal Josef Justin se zalíbením.

„To je u Boha, kde se to v našich dětech bere! My nihdá na nic takovýho nedrželi, — a František náš jenomej se učit a učit, kolikero řečí už umí, — a ta holka se po něm vrhla. A ty's ji eště vícej nakazil!"

Aninka, vstoupivši právě, zaslechla ještě poslední matčiny věty a radostně se při nich usmála. Kladla přinesené pohoštění na pěkně vykládaný stolek, také patrně z nějaké panské domácnosti pocházející, a z „cinkostny", kterou si matka výbavou přinesla, vybírala ta-

lířky a nože. Zůstala pak několik kroků od stolu státi a dívala se, jak matka bratránka obsluhuje a pobízí.

„Učení a umění, tetičko, nebylo ještě nikomu na škodu,“ usmíval se klerik vesele. „A bratránek František toho zvláště potřebuje; chodí, jak mi píše do vznešených společností a hodlá snad přijmouti místo vychovatelské u knížete.“

Štursová potřásala hlavou, že o všem tom nic neví, a nelíbilo se jí, že její syn před vysvěcením tak světačí. Michl jí to žertovně vymlouval, bratrance velebil — ale pak vstal: „Děkuji vám za pohostinství, tetinko, musím již do kolleje; nebyl bych si směl ani u vás sednout, kdybych se nebyl předem u pátera rektora dovolil. Přišel jsem jen povědět o smrti strýčkově. Až po druhé přijdu zase na besedu — a na kondici,“ obrátil se k Anince s úsměvem.

„Ach, přijďte, pane bratránku! Tenle týden jste mi eště hodinu nedal. Mám knížky všecky už přečteny, ráda bych zasej ňáký novější!“

„Přinesu ti, Aninko, přijdu s neděle,“ pravil Josef laskavě a potřásl potěšenému děvčeti rukou.

„Vypsala jsem si básně pana Čelakovskýho, který jste mi pučil; ukážu jich, až přijdete. Kamarádky se divily, jaký je to krásný skládání, a že taky po česku se taková věc pěkná tiskne. Umím některou nazpaměť!“ chlubila se dívka.

„Jsi hodná, Aninko, hodná Češka a vlastenka,“ odpovídal Michl pohnut, a oči se mu rozzářily. „Přece zase někdo,“ dodal sám pro sebe a ubíral se ze dveří, vyprovázen jsa oběma příbuznými. „Pozdravujte strýčka,“ loučil se a potřásl si s tetou i Annou ještě jednou ruce, pak záhy zašel za bývalou „katovnu“, do silnice vystupující.

Aninka dlouho dívala se za ním: „Je srdce laskavýho a nic se za nás nestydí,“ řekla vroucně. „Moc mi prokázal dobrýho, — jako jemu ten nebožtík strejček.“

„Ani jako by nebyl svýho táty syn,“ svědčila matka. „Poličskej švakr nejní ho ani hoden, a ta sestra jak by smet! Já mět takovýho syna, dokonca ináč bych si ho považovala!“

„Měl by bejt náš!“ vzdychla Anna a zapálila se při tom ve tváři, jako by se bála, že matka vycítí z její řeči vroucí touhu po mladém piaristovi.

VI.

Vltava od Kamýku až k Živhošti a dále ke Štěchovicům plyne končinami velmi osamělými; zřídka kdy obráží se v jejích rychlých vlnách obraz pobřežní vesničky, spíše samoty o dvou třech chaloupkách spatří plavec, jenž na vorech nebo prostých nízkých lodích blíží se od jihu ku Praze. Nesnadno tu lidská obydlí budovati; lesnaté stráně někde takměř kolmo sestupují do řeky, že vlny omývají a podemílají obnažené, zarudlé kořeny borovic a smrků neb holou našedlou skálu; jinde proměněna strmá stráň častými větry, prškami a prudce stékajícím sněhem v pouhou tříšť, kterou jen upevňují byliny vysokých stonků,

malebná, hnědému peří podobná tráva a ojedinělé keříky a stromky v půdě se uchytivší.

Se značnou námahou upraveny na jednotlivých tratích břehu chodníky neširoké a také nepříliš rovné; jsou udělány ani ne pro lidi, kteří dovedou šplhati i po pěšinách protínajících srázy a stráně, jako pro koně, zapřažené do lodí nákladních a táhnoucích je po vodě vzhůru. Tam, kde jsou pobřežní cesty nejdelší a nejpohodlnější, vyskytují se i nejčastěji domky; a vždy na samotách i ve vesničkách jest alespoň v jednom pobřežním stavení hospůdka pro ubytování a pohoštění plavců a vorařů.

Spáti lze jim ovšem jenom na seně, neb za studeného času na sláině v sednici; bochník chleba, sýr, několik vajec, holba piva neb žejdlík kořalky jest vše, co hospůdka taková dovede unavenému poutníku poskytnouti, a i to sehnáno jest se značnou obtíží, neboť nejbližší větší města, Sedlčany na východ a Nový Knín na západ, jsou na mnoho hodin obtížné cesty vzdálena. Ale plavci, kteří vory řídí neb od Vltavotýna, Budějovic sůl ku Praze plaví, vděčně přijímají chudou pohostinnost pobřežních hospůdek a rádi se staví nejen v Živhoušti, Štěchovicích, ale i na Vymyšlence, na Cholíně a na zcela osamělých, do strání jakoby vklínovaných Sejcích.

Sejce jsou jen dvě tři stavení těsně při řece, a největší z nich jest právě hospůdka, polo dřevěná, polo kamenná, se svými hospodářskými staveními, vybudovaná na jakési přirozené terrasse nad vodou, která tu rozlévá se do široka, ale jest tak mělka, že člověk poněkud urostlý přejde na druhý břeh bez nebezpečenství. Za ní zdvihají se jehličnaté stráně velmi strmě, a jejich temná houšť sotva propouští úzkou stezičku, jež dostoupivši zeleného vrcholu srázu, zabočuje nejprve do polí, pak pojí se k silnici, vedoucí k Chlumu a dále k Sedlčanům. S obou stran hospůdky ztrácí se pobřežní cesta brzy a vyskytne se pak na břehu protějším, méně zalesněném, barvitém směsí květin a různolistých keřů. I zde ve světlé tříšti vinou se nepatrné stezky; chodec došplhá se jimi do skryté vísky Hněvšína, kdežto cesta pobřežní vede dále do Živhouště.

Hospodský Pejša se ženou, dcerami a mladším synem šlapou stezky po kopcích na pravo a na levo a docházejí často i do kostelní vsi Živhouště; jim není cesta obtížna a daleka, uvykli na vzdálenou dopravu potřebného nářadí a potravin, jim ani na Sejcích není teskno, byť je zima někdy po týden závějemi věznila. Mají svou práci na vysoko položených polích, v zahrádce zelinářské, na úzké lučině, Vltavě takměř urvané; v zimě předou, tkají, derou peří husí a kachní, nářadí opravují a v každém čase na hosty jsou přichystáni. Ale to vědí dobře, že jakmile uhodí několik bouřlivých a deštivých dnů, že na Sejcích zůstanou zcela sami, že človíčka cizího neuvidí, a že nebude komu sloužiti, chlebíčka krájeti, sýrců a homolek s půdy snášeti, piva a rosolky nalévati.

Na několik dní před sv. Václavem r. 1833 uhodil takový týden. Jindy v tuto dobu bývalo na Vltavě rušno, všechen jih jako by ještě před krátkými říjnovými dny a listopadovými mlhami chtěl sobě

pospíšiti, aby ku Praze vyslal všecky své lodi a poutníky. Ještě na sv. Januaria ráno bylo tak krásně, že panímáma Pejšová, když na zahrádce zeleninu zalévala a prohlížela, zavolala muže a děti, aby se podívali, jak naproti ku Hněvšínu se stráň třpytí jako na oltáři monstrance, samé zlato, samý ametyst, granát a korál, a jak u řeky jsou lesy zeleny, nejinak, než jako drahý, jako peřina měkký aksamit. Dívala se a chválila, a při tom si stírala pot s čela a zastrkovala horkem uvolněné praménky vlasů zpět pod obrubu bílého špičatého čepečku-kominíčka.

Hospodář sice obhlédl svoje sousedství, dýchající nádherou plně rozvitého podzimu, obhlédl řeku zlatě se třpytící a spanile nepatrnými vlnkami se čeřící, ale potřásal znepokojen hlavou a pošimrával se za uchem v hustých vlasech. Řekl ženě rozvážně, že ta dnešní krása k dobrému nebude, — slunko již časně z rána tak pálí, že přitáhne nad krajinu asi poslední letošní a to dosti zlou bouřku.

Ukázalo se, že dobře předpovídal; slunce čím dále ku poledni, tím více pálilo, ba bodalo, tak že si Pejšovi vyhledali raději práci uvnitř domu; a z bělavých mráčků — beránků, které zprvu jenom tu a tam kolem slunce kroužily, vyrůstaly ponenáhlu šedé a černající se nestvůry mraků. Rozprostíraly se neústupně po celé stkvěle modré obloze a na konec — po třetí hodině — zakryly i slunce. Ihned zhasly nápadné barvy na protějších stráních, mraky rozvířeného prachu je zahalovaly, zlatá Vltava byla náhle mrtvě olověná, a měkce zelené lesy za hospůdkou nebylo záhy viděti pro nastalou tmu a později pro hustě splývající proudy deště, které nastalý vichr za oblaky prachu přinesl. Hrom zaburácel vždy na několik vteřin a pak jakoby s hněvivým mručením se ztrácel; na okamžik osvítily blesky krajinu, ukázaly lesní srázy jako černé chomáče hrozivých tvarů, ukázaly šedou Vltavu, bičovanou ohromnými kapkami.

Pršelo do večera, pršelo mírněji po celou noc; druhého dne před polednem déšť poněkud ustal, mraky jako by chtěly se roztrhnouti, propustily na chvíli i palčivé slunce, ale za nedlouho shlukly se černěji, a nová bouře, nový liják zaburácely nad Sejci.

Pejšovi sotva troufali si vyjíti do zaplaveného okolí hospůdky; hospodyně uklízela ve stavení, starší dcera dělala z nastřádaného tvarohu homolky, hospodář očekávaje nepohodu a déšť, jistě týden trvající, sedl si pod kolnu, vyhledal plnou ošatku starých šindeláků, vybíral z nich zachovalejší a kladívkem na špalku je narovnával. Chtěl ještě před zimou střechu leckde spraviti a se dnes přesvědčiti, má-li dosti hřebíků, či kolik balíčků bude třeba v Sedlčanech koupiti.

Pracovali tak do tmy, která nastala dnes velmi záhy, ještě před šestou hodinou; pojedše skrovnou večeři, chtěli se, unaveni a sklíčeni studeným, nevlídným dnem, záhy uložiti. Pejša navrhoval rozmrzeně, aby dnes ani nerozžíhali, že jest škoda oleje i svíček, a tento deštivý týden že je beztak o všechen výdělek připraví. Ale hospodská se přimlouvala, aby kahánek alespoň na hodinku na stole hořeti nechali, — bude ho s řeky vidět, — což kdyby se byl v nepohodě přece někdo po vodě vydal; světélko ukázalo by mu cestu a potěšilo by

jej. Pejša i děti se citlivé matce smáli, kdo že by dnes, ba i včera na cestu po Vltavě se odvážil, — ale ona jim pohnutě ihned připomínala nejstaršího syna Františka, který se učil truhlářem a byl nyní „na vandru“, — že by mu také přišlo jako poselství od Pána Boha, kdyby někde za noci a nečasu světélko zahlédl. Učinili tedy matce po vůli, kahánek naplnili, rozsvítili a na trnožový stůl blíže okénka postavili.

Obě dcery odešly do malého pokojíčka, spíše přístěnku podobného, kde spávaly, když nebylo hostí, a kde „páni“ sedávali, když na terrasse před stavením u prkenných stolů a lavic bylo příliš slunečno nebo větrno. Pejšová odstrojovala se ze svrchních šatů a klekla k modlitbě před lůžko v šenkovně, jediné to větší místnosti ve stavení; hoch Toník vylezl již dříve na půdu do sena, a hospodský ještě jednou šel se podívat, zdali je všude dobře uzavřeno a kráva, jalůvka i kozy ve chlévě pevně uvázány. Blýskaloť s přibývající tmou zase silněji, hrom rachotil temně, kdesi v dáli, i měl Pejša obavu, aby se dobytek neděsil a neplašil.

Světlo kahánku na stole kmitalo, znepokojováno průvanem, který dral se chatrnými okny a skulinami mezi prahem a dveřmi; matně ozařovalo klečící hospodyni, její pestrou šotyšovou kordulku, její nápadně pruhovanou světlou sukni. Pejšová modlila se zprvu zvolna a vroucně; odříkala celé „Anděl Páně“, jako kdyby i na Sejcích bylo zavznělo klekání, přidala po konečném Otčenáši „Věřím v Boha“ a započala odříkávati „Zdrávas, královno, matko milosrdenství“; ale tu se její modlitba již trhala, od pelesti lůžka, kam byla její hlava nakloněna, obracela se mezi jednotlivými větami — vzdechy — ke kahánku a zase ke dveřím. Druhé části modlitby „Pros za nás, svatá Boží rodičko!“ již nedoříkala; neboť když vstoupil hospodský Pejša, zeptala se rychle: „Táto, neslyšíš? Tak se mi zdá, že někdo volá, a že loďka po vodě pleská!“

„Kde by se vzala!“ odmítal hospodář polo mrzutě, polo udiveně. „Dej si pokoj, mámo, tejden tu človíčka neuslyšíš a neuvidíš! Tma jako v pytli, prší, jako když z konví leje, a při tom toho blejskání a hromování!“ Sedl na lavici pod okénko a začal se sebe také kazajku svlékati.

Ale Pejšová naslouchala dále, ba vstala se země a přiblížila se k oknu. „A zase to zavolalo, — a blíž! Táto, pojďme se podívat! Kdyby někomu naší pomoci bylo potřeba . . . Pro to milosrdenství Boží to udělej!“ A již sama navlékala černou orleánovou jupku, prve odloženou, a brala se ke dveřím.

Na Pejšu ženina slova, zavolaná úzkostlivě a vroucně, přece účinkovala. Vjel znovu do kazajky, navlékl odhozené pod lavici pantofle a se hřebu sňal starou čepici.

„Abys louč rozsvítil, táto,“ připomínala mu žena.

„Vydrží tak na zápraží,“ zasmál se, „fouká tam hrozně! To spíš lampičku blíž přistrčíme, anebo na vokýnko postavíme! Nám budou svítit blesky!“

Manželé postavivše kahánek na okenní prkno, kde ještě více se kmital a plápolal, vyšli ze světnice; již v malé síňce šlehal jim déšť a vítr do tváří, takže Pejšová rychle si teplou sukni hodila přes hlavu; sestupovali pak opatrně po rozmočené a kluzké cestě níže k břehu Vltavy. Zprvu ve tmě neviděli nic, ale i Pejša již slyšel hlasy, a když po prvé blesk poněkud déle oblohou se kmital, spatřili širokou loď, v jejím středu chumáč osob a na jejím pokraji plavce, jenž zarývaje bidlo do řeky a je zase vytahuje, snažil se přistáti ku břehu, jemuž byl již dosti blízek.

Při novém zablýsknutí odvážili se hospodští na několik kroků dále; pak i loď zabočila na dosah kmitavého světla, jež oknem linulo se z kahánku, a Pejšovi se loď i její řidič počali zdáti nějak povědomými. Přece zavolal: „Kdo tu?“ A známý hlas se mu ozval: „Mrázek Vltavotejnskej! Kamaráde Pejšo, pomoz mně a Peškovi, abych moh' s pánama přistát!“

„Vidíš, táto,“ zvolala Pejšová z pod svého zakuklení, „co jsem říkala? Dobře jsem slyšela!“

„Jdi a rozsvěť ještě jedno světlo! A s kahanem se postav do síně, abysme aspoň trochet na cestu viděli! A holky ať vstávají! Slyšíš, že Mrázek ňáký pány přivez!“ odpovídal hospodský zhurta na její chloubu. Sám již bez bázně bral se k samému břehu a snažil se, pokud tma připouštěla, uchytiti kraj lodi a přitáhnouti ji na písčitou půdu. Mrázek pomáhal si při tom bidlem, druhý muž, kleknuv při okraji, zkoumal, jakmile zablesklo, jak daleko jest loď ještě od břehu, a když se přesvědčil, že mezera není širší tří střevíců, vzpřímil se a obratně na břeh přeskočil.

Pejša jej pobízel: „Drž teď za mne, vyhledám řetěz a provazy.“ Vskutku se mu podařilo i ve tmě vše nalézti, a záhy byla úsilím všech tří loď na břeh přitažena, řetězem, kruhy a provazy na koly připevněna a přivázána.

Mezitím postavila se Pejšová s kahanem, jak daleko jí vítr připouštěl, do vchodu stavení a na loď i břeh padalo nyní světlo se dvou stran. Mrázek i Peška utírali si rukávy zapocené tváře, a Vltavotýnský vzdychl z hluboka:

„Jen když už stojíme! Pánbů ví, že jsem už myslil, že těchle Sejců nedojedem! Pořád jsem pánům sliboval, že už tam budem, a pořád nic! Už chtěli na Kamejku zůstat, — ale já, že je to malej eště kousek, a že dycky na Sejcích jsem hospodou. Ale teď, kamaráde, ne abys mě nechal v hanbě! Mě a Pešku dej třebas na půdu, třebas do chlíva, pro nás je to dobrý dost, ale pro pány ať panímáma připraví pěkný vyspání! A ať snese, kde co má, škodu z toho mít nebudete! Šak u vás bejvá jídla a pití dost, proto já na vás držím a dycky rovnou k vám!“

Plavci se patrně velmi ulehčilo, když tolik a tak živě hovořil i ve stále se řinoucím dešti; jeho soudruh snažil se vystoupiti na kluzkou pěšinku, nad niž kmitalo se světlo ze síně. Pejša přistoupil těsněji k Mrázkovi a zeptal se polohlasně: „Jaký to pány vezeš a odkáď?“

„Tuze vzácný pány z Budějic! Jeden je velebnej pan professor

a dva jsou páni majstři taky z toho kláštera v Budějicích," vychloubal se Mrázek dosti hlasitě.

„A kde je máš?" ohlížel se Pejša k lodi, z níž nikdo již nevystupoval. „A že jste se vydali v takovým nečase! Dyť je to vo zdraví, vo život!"

„Skovali se zase nejspíš do boudy, prve, když jsem volal, že vidím světlo a že jsme na Sejcích, byli venku," vysvětloval plavec. „Milospane, velebnej pane professor, páni majstři, už můžou vystoupit, už náš šíf stojí!" volal pak velmi hlasitě, nahnuv se přes okraj lodi.

Tři postavy, jedna poněkud tělnatá a shrbená, druhé svižnější, se z domku, z prken na jednom konci lodi sbitého, ocitly při okraji lodi; plavec a hospodský pomáhali jim na břeh. Pejša pak šel napřed, aby cestu ukázal, Mrázek vedl starostlivě staršího muže, a oba mladší šli za nimi, potácejíce se poněkud ve tmě a na velmi kluzké a strmé pěšině.

Plavec mezitím hovořil horlivě a jakoby chlácholivě: „Dyť jsem, milospáni, povídal, že Sejců dojedem dobře! A tuhle kamarád Pejša pánům se dá najíst a napít a paňmáma jim měkce ustele! Že, kamaráde?"

„Vod toho držíme hospodu, abysme posloužili!" ochotně ujišťoval Pejša. „Moc slavný to u nás nejní, ale přičiníme se, já, i matka i holky, aby se pánům tuze nestejskalo."

„Nejprve bychom se měli převléci do suchých šatů," podotkl starší muž poněkud nehybným jazykem, na němž bylo znáti, že s lidem a po česku zřídka kdy mluví.

„Jen co dojdem, milospane, sběhnu na šíf a přinesu jejich věci! Musím se tak jak tak podívat, esli je sůl dobře přikryta, esli nenamokla. A jsou tam taky lejstra, co mám vodvádět!"

„Málem bychom se v mokru zdola i shora byli rozplynuli i s vaší solí, Mrázku," prohodil útlejší z obou mladých mužů. „Byl to od vás nápad, přemlouvat nás, abychom z Týna vypluli, že již déle pršet nebude! Mohli jsme tam den posečkat!"

„Dyť, velebnej pane, toliká spěchali, že musej' bejt v Praze a v Berouně eště před Václavem! A milospán professor taky," omlouval se plavec. „A nic se jim nestalo, jen trošku zmokli, dyž koukali, kudy jedem, a dyž se u Pejšů světýlko vobjevilo."

„Bylo na to potřeba kuráže," potřásal Pejša nazad hlavou, „vyjet v tomhle nečase! Inej, než Vltavotejnskej Mrázek by se toho nevodvážil! A dál by to nešlo, kamaráde, na Moráň, k svatýmu Janu pod Štěchovicema bys se až pustit nemoh'."

„To ne, Pejšo, to ne! Bylo to sakulentský už za Kamejkem, dyž nastala ta časná tma. No, vy ste mi dodali kuráže, dyž ste rozželi!" liboval si Mrázek.

„Ani to před naší matkou neříkej," smál se hospodský. „To vona měla ten nápad, že prej jako František náš, co je na vandru, by byl taky rád, kdyby nočně světýlko uhlídal."

Panímáma Pejšová přece slyšela a usmívala se za svým kahánkem. „Pěkně vítám, pěkně vítám k nám!" volala, když bludná společnost došla síně, a zdvihla lampičku vysoko, jednak aby vstupující lépe

na cestu do otevřených dveří sednice viděli, jednak aby sama lépe prohlédnouti si je mohla. Svítila, dokud všichni nepřekročili prahu do světnice, kde již místo kahanu hořela na stole lojová svíčka, zastrčená do polootevřeného plechového svícnu. U kamen s pecí spojených nesměle se tiskly holky Pejšovy a sotva slyšitelně hlesly: „Pochválen pan Ježíš Kristus! Pěkně vítáme!“ Hospodská zavřela dvéře, mrkla na jedno z děvčat, aby kleklo a oheň rozdělalo, a postavila pak kahánek na vrch pece.

Světnice byla nyní dostatečně osvětlena, a když oheň, děvčetem rychle roznícený, počal vrhati své odlesky po jejích stěnách, mohla si Pejšová svoje nenadálé hosty dobře prohlédnouti. Nespouštěla s nich také očí, ač při tom po světnici šukala, sklenice vyplachovala, bochník chleba ze síně přinesla, dlouhý trnožový stůl, lavici při něm a několik velmi hrubých židlí zástěrou, na rychlo ovázanou, utírala.

Mrázka, plavce z Týna nad Vltavou, znala dobře, byl tu častokráte, vždy několikráte za léto u nich přespal, a jel-li kolem Sejců v hodinu polední, alespoň na sklenici piva a na sousto se stavil a na další cestu potravin si nakoupil. Její muž o něm jinak nemluvil než jako o „kamarádu Mrázkovi“. Nic se tudíž nedivila, když plavec zcela bez ostychu promočenou kazajku a vestu se sebe svlékl, na bidlo u kamen pověsil, při čemž její dcery do tváří štípal a hubičky na nich se dožadoval, až děvčata od pece utekla.

Také jeho soudruha Pešku, jenž byl podobně do hrubých soukenných šatů oblečen, jenže neměl vysokých plaveckých bot, brzy si připomněla; byl ve Vltavotýně usedlým zedníkem, a Mrázek o něm vypravoval, že má v Praze syna „u vojanských“. Ale za to si řekla, že takových pánů, jaké Mrázek přivezl, jakživa neviděla a snad již neuvidí. Nebyli přistrojeni ani jako měšťani v káputech a šosatých kabátech, ani jako páni od ouřadu ve fracích s velikými knoflíky, bílými náprsenkami a stkvostnými vestami; ba ani páni faráři, co jich znala, se takto nenosili, ač jim byli ještě nejpodobnější. Měli na sobě, i ten tělnatý starší pán, i ti dva mladí, dlouhé černé šaty, spíše jako sukně, uprostřed přepásané, a přes ně lehce na prsou uvázané pláštíky. Kapky deště se na hladkém sukně třpytily a po něm stékaly, a také s okrajů jejich klobouků, nezvyklých tvarů, kapala voda.

Starý pán, zdvíhaje svou sukni těžce a neobratně, kráčel ke stolu, a Mrázek i Pejša pomáhali mu uctivě z pláště, který pak šetrně na bidle rozvěsili; jeden z mladíků, černovlasý a černooký, netrpělivě se sebe strhával svrchní šat a rozvázal pás, aby lépe setřásl stopy deště. K němu přiskočila hospodská; zalíbil se jí hned, jak jej v síni spatřila, byl štíhlý, veliký asi jako její František, — ale hezčí, mnohem ještě hezčí! Svýma tmavýma očima pod hustým obočím díval se zamyšleně a přece mile, tváře i čelo měl hladké, pěkně utvářenou bradu, nos a ústa. A byl jakýsi ušlechtilý, ze všech vypadal nejpanštěji! Druhý jinoch, široký, s velikou, kadeřavou hlavou a jakousi zároveň zamračenou a nesmělou tváří, se jí neza-

mlouval; ten, jako by pánem nebyl; to její František, když se ustrojí, vypadá onačeji!

„Mladej pán je z daleka, z daleka?“ ptala se napolo, když černookému majstrovi pláštík, šerpu a klobouk odebírala a je roztřásala.

„Z Budějovic, matko; ale dnes vyjeli jsme — bohužel! — z Vltavotýna,“ odpovídal jí.

„Tedy z Budějic, z Budějic, — taky tam máme přízeň, — ale vzdálenou...“

Majstr usmál se hovornosti hospodské, která přítulně kolem něho se otáčela a snažila se mu posloužiti: „Vlastně jsme oba z východu Čech, od moravských hranic, a v Budějovicích jen studujeme na kněžství. Odkud pan páter professor pochází, ani nevím.“

Hostinskou to nezajímalo, dbala jen na mladé muže, vlastně na štíhlého, černovlasého; osmělena jeho přívětivostí, hovořila dále: „Vod moravskejch hranic! To je jistotně půl sta mil, k svejm daleko! Kdyby páni rodičové, kdyby panímáma věděla, že se mladí velební páni vydali po šífu za nečasu, za bouřky a blejskání, ta by měla těžký srdce! Já při každý bouřce na svýho Františka vzpomínám a za něj se modlím... Esli pak maj' eště maminku?“

Mladí muži přiblížili se zatím k dlouhému stolu, usedali na lavici, a Pejšová šla ochotně za nimi. Mimo nadání odpověděl jí starší kněz, jenž byl její řeč zaslechl a jí porozuměl: „Pro naše mladé bratry není teď ani otce, ani matky; vzali na sebe následování Pána našeho, Krista Ježíše, jejich mateří jest svatá naše církev katolická, jejich otcem, jenž pečlivě o ně se stará, náš ctihodný řád pobožných škol, který představován jest důstojným panem provinciálem.“ Pravil to těžce a zvolna, jakoby mluvil s kazatelny, a Pejšová všecka se zalekla a v sebe schoulila.

Její muž, jenž stál před Mrázkem a Peškou, usedším na lavici blíže pece, považoval páterovu řeč za pokárání všetečně hovořící manželky i přistoupil a zakřikl ji: „Nech těch vejkladů, matko, — přines něco k jídlu a uvař oukrop, nebo pivní polívku, co si páni poručej, — já skočím pro truňk.“

Rozešli se oba, Pejšová položila pak za málo okamžiků k pecnu chleba mísu homolek, slánku, několik nožů a nesměle dotazovala se, co by měla uvařiti, že má i piva i dosti mléka. Páter professor se dohovoříval se svými svěřenci po německu, co by si měli k pozdní večeři vybrati; sám by nejraději polévku vinnou, neb silnou kávu, ale obojí v takové předpotopní hospůdce že je nedosažitelno. Litoval, že dal se přemluviti od Mrázka, aby ještě za Kamýk pluli, — tam, ve vesnici větší, bylo by jistě lépe. Konečně poručil přece pivní polévku, tázal se, nemají-li másla neb medu, a velmi určitě vyslovil přání, aby byla večeře co nejdříve a pak brzy lůžko připraveno.

Pejšová byla nyní všecka zakřiknuta; již se nevyptávala, již jen se omlouvala, másla že právě nemají, včel že nechovají, slibovala že polévku syrobem hodně osladí a žloutky zakloktá, vajec že má dosti naschráněno, — a pak hned že milostpánům ustele.

Páter professor pak ještě poručil, aby udělala vaječníky, Pejša

přinesl v plecháčích pivo, holky z almárky vyňaly nejlepší sklenice, které měly, dárky to z poutí, z jarmarku. Budějovičtí hosté nalili si do sklenek, Mrázek a Peška pili rychle z plecháčů, všichni krájeli si z ohromného pecnu chleba, rozpoltili homolky, a již hospodská nesla s dcerami na stůl uvařenou, silně skořicí okořeněnou polévku, tři kameninové talíře, lžíce, a za krátko přidala k tomu usmažená vejce.

Páter professor poněkud pohrdlivě díval se na chudé pohoštění, za to hranatý majstr, jenž dosud ani slůvka nepromluvil a jen poslouchal, horlivě si krájel chléb a sýrce, a první vyjedl polévku ve svém talíři. Jeho druh, který prve tak přívětivě s hostinskou hovořil, díval se na něho s nepatrným usmáním, a ťuknuv jej loktem, zašeptal po německu: „Tobě chutná, Otmare! Mně se zdá, že bys byl sto, abys snědl všecko sám?“

„Vyhladověl jsem po té proklaté cestě jako vlk, — nediv se mi — — Ale neboj se, zůstane ti dosti,“ zamumlal oslovený sotva srozumitelně.

Starý kněz, jenž zvolna přece svou polévku dojedl a nyní vaječník na tři díly rozdělil, kývl na oba mladé muže: „Vidím s uspokojením, že vám, milí bratři, Justine a Otmare, toto prosté pohoštění zachutnalo, a že brzy svoji večeři ukončíte. Přál bych si již velmi ulehnouti. Nařídím hospodské, aby přichystala mi lůžko zde a vám ve vedlejší jizbičce, kde jsem také nějakou postel zahlédl.“

Ohlížel se k peci po Pejšové, která však právě vyšla; mladý muž, jehož kněz Justinem jmenoval, naklonil se k němu a podotkl: „Račte, velebný pane professore, dovoliti: lépe by se vám bydlilo v onom pokojíčku, než-li zde v šenkovně, kde vaše důstojnost bude vyrušována; jsem jist, že se tu přechází a prochází.“

„Nikoli, milý Justine, mně se tu bude dobře odpočívati,“ odpověděl kněz s velikou určitostí a podívav se na mladé muže přísným pohledem. „Světnice jest veliká, dobře se v ní bude dýchati; onen pokojíček má asi skrovný rozměr.“

V tom smyslu nařídil také Pejšovům, kteří se oba vrátili, jak mají jim nocleh připraviti. Hospodský horlivě jistil, že dá světnici i pokojíček hostům k užívání, Peška že již se odebral do chléva, Mrázek, až milostpánům s lodi vaky přinese, že půjde za ním, a oni všichni přespí na půdě v seně; ale namítal stejně, jako před tím mladý Justin, že to pro milostpána pátera bude lepší ve světničce. „Holky to tam mají hezky uděláno, a je tam postel jenom jedna, a tady v šenkovně jsou eště lavice,“ dodával.

Leč páter professor stál na svém a poručil právě vstupujícímu plavci, aby vaky mladých pánů bratří dal vedle a jeho malé zavazadlo aby složil ke kamnům, že se pak ihned převlékne. Pejšovi pak již nic nenamítali, hospodská s vysoko nastlané postele v šenkovně odnášela zbytečné peřiny do pokojíčka a k oběma lůžkům přinášela džbány s vodou, mísy, kusy mýdla, „aby to milospáni měli jako doma.“ Šukala semo tamo, odnášela zbytky jídel a nápojů se stolu, přiložila ještě několik polen na oheň a hleděla se všemožně zavděčiti.

„Chtěl bych se podívati ven, jaké je tam asi počasí," prohodil Justin po česku a šel směrem k síňce.

„Ach, mladej velebnej pane, ani nevycházej', prší pořád, chvilkama se zablejskne, — už se dnes nevyčasí," horlivě jej ujišťovala hospodská. „Eště by zmokli na novo."

„Žena má pravdu, milý Justine," oslovil jej páter professor, za ním ke dveřím se ubíraje. „Viděl jste, že plavec, když od lodi s našimi věcmi přicházel, byl všecek deštěm ošlehaný."

„Důstojnosti, jen na okamžik, jen přede dveře — je mi tu dusno, chtěl bych se trochu čerstvého vzduchu nadýchati," odpovídal mladý muž tvrdošíjně. „Pojď, Stiehle." Majstři vyšli, ale také professor vstoupil za nimi do tmavé síňky.

„Dešť a vítr již tak do tváře nešlehá jako prve, ale blesky neustaly, možno, že zítra bude pěkně," pravil kněz jakoby na omluvu svého počínání, když do šenkovny se vrátil. Pejšová udiveně poslouchala tuto kontroversi v jazyce jí nesrozumitelném a nevěděla, má-li odejíti neb zůstati; teprve když za malou chvilku po professoru vrátili se mladí muži, odnesla kahánek do pokojíčka, očistila lojovou svíčku na stole, přála všem vespolek šťastnou, dobrou noc a tiše odešla. I páter přál svěřencům svým, by se po zlém dni a na zbytek cesty dobře vyspali, naznačuje takto, že chce již v šenkovně býti sám. S uctivými slovy, ale s tvářemi poněkud rozrušenými vzdálili se mladí muži, a dvéře sedničky za nimi zapadly.

Otmar Stiehl usedl na truhlu a jal se rozbalovati svůj tlumok; jeho druh, Justin Michl, chvatně se sebe svlékal talár i šat spodní a převlékal se rovněž rychle do suchého prádla. Slyšeli, jak vedle průvodce jejich šramotí, viděli klíční dírkou zář svíčky, pak tlumený hluk ustal, zář zhasla, jen ještě tiché kroky se ozvaly a cosi zaskřípělo.

Michl zatřásl Otmarem a mlčky ukázal ke dveřím; Stiehl vzhlédl udiveně a pokrčil rameny, dávaje na jevo, že nerozumí. Tu Justin učinil pohyb rukou, jako když otáčí klíč v zámku, a nakloniv se k uchu druhově, zašeptal: „Zavřel nás! Bojí se, abychom neutekli! Proto chtěl spáti v šenkovně . . . ."

„Nekřič," napomínal Stiehl. „Ještě více jej a celý řád proti nám popudíš! Jsme jako otroci . . . ."

Vyhazoval z tlumoku své věci, ale tak, aby nepůsobil hluku.

Michl sedl si k němu na kraj truhly. „Spěchej, abychom ulehli. Nechám tě spáti u stěny, abys nespadl, — já raději ležím na kraji."

„Nevím, zdali usnu," šeptal Stiehl, svlékaje se a rozvěšuje pečlivě své a pak i Michlovy zvlhlé věci. „Neměl's mne upozorňovati, že nás zavřel, zdvihla se ve mně zlost nade vším tím ponižováním — —"

„To mi vše můžeš říci v posteli, — neusni si třeba, ale pojď lehnout, budeme si povídati, chceš-li," pobízel jej Justin.

Otmar Stiehl vzdychaje uspořádal poslední své věci, napil se z připraveného džbánu, zhasl kahánek a ulehl do tmavě pruhovaných, těžkých peřin. Když i Michl si lehl, naslouchal Stiehl chvíli, zdali vedle není nic slyšeti; v šenkovně bylo úplné ticho, jen venku tloukl

drobný již dešť do okénka, a blesk vždy za dlouhou chvíli mihl se úplně tmavou oblohou.

„Jako na provázku nás vedl, jako bychom dobytek byli, a nikoli lidé, kteří studovali tolik škol,“ počal opět tiše naříkati. „Snad nejsme děti, že bychom se nemohli z Budějovic do Brandýsa a do Berouna sami vydati! Jest nám oběma několik roků přes dvacet.“

„A já dokonce z otcovské moci právně propuštěný, což mi ostatně není pranic platno,“ dodával trpce Michl. „Ale věděl jsem hned, že v tom něco vězí, když pojednou páter rektor Trinks vypravoval, že páter Damasus má v pražské kolleji řízení, že snad dokonce v příštím školním roce ho tam na gymnasiu bude potřeba. Rozesílka přišla přede dvěma týdny; byl jsem do residence v Berouně, ty do Brandýsa nad Labem ustanoven, řekli nám, že pojedeme spolu po Vltavě do Prahy, a já se z toho těšil; vždyť jsme staří přátelé, už z logiky, z noviciátu! Nebylo o tom zmínky, že s námi někdo pojede, a to professor. Že jsme tak náhle v podezření upadli — — —!“

„Nic se tomu nedivím,“ šeptal Stiehl. „Dávám jim dosti zřetelně na jevo, že mne to v řádu netěší! Provinciál Husák psal mi o složení professe, — vždyť víš, že ji stále na nás žádají! — a já mu divně odpověděl, proč v řádě dosud jsem zůstal! Neumím řečniti jako ty, Justine, ale napsati, co ve mně vře, to umím! Provinciál jest se mnou, dle sdělení pátera rektora Trinkse, nyní svrchovaně nespokojen. A ty se jim prý také valně nelíbíš. Stále studuješ, — ale ne theologii, knihy jim neznámé kupuješ, — píšeš, — páter rektor se hněval, že špatně vypadáš, že hubneš, bledneš, říkal, že ani neví, zdali člověka tak churavého má a může k professi připustiti — —“

Stiehl byl by ještě dále v úryvcích šeptal; leč Justin Michl prudce sebou na pelesti pohnul a skoro ze sebe vyrazil: „Jen ať nepřipustí, budu rád! Mně také říkal, že se mu můj tělesný stav nelíbí — — Ale než bych knih, studií svých a zamýšlených prací nechal, raději na kostru vyhubnu! Chci něco ve světě dokázati, chci český jazyk a vlastenecké písemnictví povznésti, než se do jámy položím. Jen proto jsem do řádu pobožných škol vstoupil, abych, jsa zbaven starostí o chléb vezdejší, mohl umem a rozumem na vinicích ducha pracovati! Ostatně, Stiehle, není to jen ze studování, že jsem přes zimu tak seschl — —“

V rostoucím rozhořčení selhal Michlovi hlas, a on na několik okamžiků mlčel.

„Myslíš, Justine?“ prohodil Stiehl v této přestávce soucitně.

„Ano, tak myslím,“ horlil Michl zase. „Bydlilo nás pět v jedné světnici, vzduchu tam nebylo, a jaké výpary! Šel jsem ke každému skoro obědu, ke každé večeři s nechutí, a běhal kolem Vltavy, abych vytrávil. Divil jsem se, že jste to vy ostatní tak snadno snesli. No, jste skoro všichni zdraví silného, — a Euseb Havran, ten opět jest tak trpělivý, oddaný! Snad kdyby jej v řádě mučili, přece byl by v něm rád a jinam nezatoužil. Já jsem jinačí . . .“

„Vždyť já také,“ prohodil Stiehl; ale Justin, nevšímaje si jeho námitky, blouznivě pokračoval:

„Pamatuji se, Otmare, na jeden den v listopadu, — ležel jsem v pokoji nemocen a docela sám. Vltava hučela mi pod oknem, nebe bylo celé mraky potaženo, a mně zdálo se, že cholera, souchotě mne do svých tenat chytit chtějí. Vyškrabal jsem se z postele, psal jsem domů, do Poličky, otci a sestře, jako bych tím síly a outěchy nabýti měl . . .“

„Domov je domov, myšlenka na rodiče vždycky posiluje,“ pravil Stiehl, chtěje přítele v měkkých citech udržeti.

„Ty dobře víš, Otmare, že mně z domova málo dobrého přišlo. Já posílal psaní jedno za druhým, přiložil zlatý vídeňského čísla na výplatu svého a jejich listu, ale než jsem se odpovědi dočkal! A i tu byly v ní jen otázky, kdy již professi složím, aneb narážky, že ten neb onen ženich se o sestru a o dům hlásí!“

„Snad nechceš, aby zůstala tvoje sestra svobodna, protože ty v manželství vstoupiti nesmíš?“ vyčítal Stiehl.

„Ano, chci; mojí sestře mladá léta minula, jest jí sedmatřicet, nač by se ještě teď vdávala? U židů ovšem hanbou bylo, zůstati ve věčném panenství, a dcera Jeftova po dva měsíce slib otcův oplakávala, — ale za dnešních časů jest to jiné, lidí jest dosti a dosti chudoby, není třeba, aby se ještě rozmnožovala. A dům jest můj, má býti můj po matce, já se ho nezřekl — — Nevím ještě, zda-li v řádu zůstanu — Nejsem jako Euseb, jenž k Piaristům, jak říká, vstoupil z přesvědčení, ač je bohatého měšťana Netolického syn.“

„Pravdu máš, Justine,“ souhlasil Stiehl a položil druhovi rámě kolem krku. „Dnes jsme tu zavřeni, ale naskytne se chvíle, kdy vyklouznem na dobro, a přijde den, kdy zase budeme in saeculo. Jsem odhodlán z Brandýsa ujíti; mám známé v Brně i v Praze, mám příbuzné s otcovy strany v Trnovanech u Žatce, také školmistry, — někde se uchytím. Těch latinských škol, noviciátu a theologie jest sice škoda, — ale mne ta obluda, profess řečená, hrůzou naplňuje.“

„Ty to neuděláš, Otmare, hrozíš již dlouho, a stále jsi u piaristů — —“

„Udělám! A pak půjdu do Litomyšle a vysvobodím Fanynku Karlíkovou. Zle se jí vede, že si nechtěla vzíti vdovce, krejčího; otec ji stále bije. Když jsem tam byl naposled, plakala, říkala, že půjde sloužit, neudělám-li já nějaký konec. Nemohl jsem tehdy hořkostí ani obědvat. Hladov jsem šel do Jedlové.“

„Vlastně bychom si neměli ani známostí začínati . . . Šťasten, kdo po ženě nezatouží, když jest mu zakázána — —“

„Jako ten Eusebius Havran,“ svědčil mu Stiehl.

„Říkáme, že měl se jmenovati Aloisius, coeleste lilium miri candoris,“ odpovídal Justin již usměvavě.

Mlčeli trochu; po malé přestávce zeptal se Stiehl šeptem: „Což tvoje sestřenice, — Štursová se, myslím, jmenuje, — kam jsi na Lány z kolleje chodíval?“

„Psala mi o Novém roce krásné přání, v záhlaví byl anděl láska s toulcem a varytem, jiný anděl, žádost, kladl mu věnec na hlavu. Vyznávala, že „vždy o mně mnoho slyšela od pánů rodičů svých a

že s toužebností přála si mne poznati, ale že nad očekávání ve mně krásnějších vnad duchovních nalezla, které ji mocně k milování mne duchovně zvou". Ano, tak to nějak znělo! To prý „jest ona příčina, že příležitosti hledala, v které by dosti slabě ovšem vyjádřiti mohla city své". Měl jsem tenkráte radostný Nový rok!"

„Věřím, věřím, Justine! Bylo to neobyčejné psaní i na sestřenici. Divím se také, že to svedla, sama asi nikoli."

„Anna je vzdělané děvče, cvičil ji bratr-kněz, já ji v řečech cvičil celý rok a půjčoval jí stále knihy české i německé."

„Byly další listy také tak krásné a oddané?"

„Nepsala mi pak již; s bratrem jejím, praeceptorem u knížete Schönburga, jsem se na jaře setkal na Hluboké, kde meškal se svým svěřencem, princem. Od té doby nic nevím; otce i sestry i bratránka Sedlického, kaplana v Rovni, písemně jsem se dotazoval, — ale nikdo ani o Františkovi, ani o Anně se nezmínil. Chci zase z Berouna psáti."

„Jsem dychtiv, Justine, jak se tobě v Berouně, mně v residenci brandýské líbiti bude," načínal Stiehl rozprávku z jiného konce, když byl chvíli blesky, v delších přestávkách se objevující, pozoroval. Domníval se, že Michl usíná, — jemu pak nikterak spáti se nechtělo.

Justin slyšitelně zívl, ale pak přece odpověděl: „Mně asi nevalně; superiorem jest tam páter Kornelius Xaver Bělecký, můj professor na humaniorech v Moravské Třebové. Říkali o něm, že je vydřiduch, že shání groše od žáků i rodičů i cizích."

„Neznám ho; a kdo je kromě toho v residenci berounské."

„Snad páter Scharner, který se superiorem má ustavičné potyčky."

„Lituji tě, Justine, že přijdeš do tohoto kollegia; jeden vydřiduch, druhý násilník . . ."

„Páter Bělecký jest jinak učený člověk, má zkoušky z čisté a ze smíšené mathematiky a z fysiky u nebožtíka Vydry. Přednášel také libomudrctví bohoslovcům, byl rektorem několikráte, v Theresianu vídeňském praefektem. Umí prý polsky, anglicky. Jen povahu má divnou. Nu, snad se s ním srovnám. A je tam Wagenknecht."

„Wagenknecht?" tázal se Stiehl.

„Nevíš o něm? Pravda, ty's Němec, o vlastenecké snahy nedbáš! Nepamatuješ se, jak vypravovali v Budějovicích, že jako theolog spořádal v pražské kolleji bibliotéku českou, vlastně k ní základ položil? V Berouně teď dětem rozdává české knížky, jest tam kaplanem a katechetou."

„Nehněvej se, Justine, řeknu-li ti, že tento Wagenknecht bude pro tebe horší společností, než oba piaristé. Tu teprve zapadneš ve své blouznění o vzkříšení českého jazyka a zanedbáš všecko ostatní!"

„Právě dobré to pro mne bude!" horlil Michl a přestal šeptati. „Wagenknecht mi poradí, jaké knihy české si mám ještě koupiti; řekne, kam bych mohl poslati, co mám napsáno, nebo ještě napíši. Má známosti s našimi vlastenci!"

„A to bude tvá největší škoda, Justine . . .! Ať v řádě zůstaneš,

který přece má jen německé a latinské školy, ať z něho vystoupíš, všude ti tvoje bláznivé myšlenky o „Čechii“, o „českém národě“, jak tomu říkáš, budou na překážku. Kam s tím mezi vzdělanými lidmi? Tak v Korouhvi, v Sádku, ale jinde ne!“

„Mlč! Mluvíš o něčem, čemu nerozumíš! V tom se nikdy nesjednotíme, a neumoudříš-li se, rozbije se naše dlouholeté přátelství! Již často jsem ti řekl, abys mne nedráždil! Proč jsi mne raději nenechal spát, chtěl-lis mi říkat nepříjemné věci? Půlnoc jistě jest nedaleka; nech mne teď!“ Michl odvrátil se rozzlobeně od soudruha, přikrčil se více k pelesti a již se nehýbal.

Za nedlouho uslyšel Stiehl, že zhluboka a pravidelně oddychuje a tudíž nejspíše již spí. Netroufal si již nic ani na omluvu ani na usmířenou říci: přítel měl pravdu, jakmile dotkli se Michlových „českých libůstek“, vždy byla z toho hádka, — již v Litomyšli, a v Budějovicích zase.

Nemohl usnouti; hněval se trochu na sebe, velmi na professora pátera Damasa, ještě více na celý řád, na provinciála, na své budoucí působiště. Ne, nebude tam, — učiní, jak Justinovi řekl, půjde i do Šťávnice, kde spolužák a přítel Paul, litomyšlský rodák, v řádě kdysi Cassian, teď na hornické akademii, mu poradí a pomůže. Myšlenka na řadu přátel neobratného Stiehla trochu uklidnila; když ponenáhlu usínal, přestalo venku již blýskání a také déšť do oken již nešlehal; jen veliké kapky padaly se svislé střechy do kaluží kolem hospůdky, a Vltava hučela a tloukla do břehů. —

Pejšovi umístili se nahoře na seně, jak nejlépe se dalo; hospodský usnul brzy, bylť se za večera velmi unavil. Pejšová lehla si vedle dcer, a než se dala do modlení, vykládala jim, co pravil ten mladý, hezký „majstr“, a co milostpán professor. Holky souhlasily s matkou, že štíhlejší, černokadeřavý velebný pán byl z nich nejhezčí a nejmilejší. „Ten druhý, maminko,“ dodávalo mladší děvče, „ani slovíčka nepromluvil. Jenom pořád jeď a se mračil.“

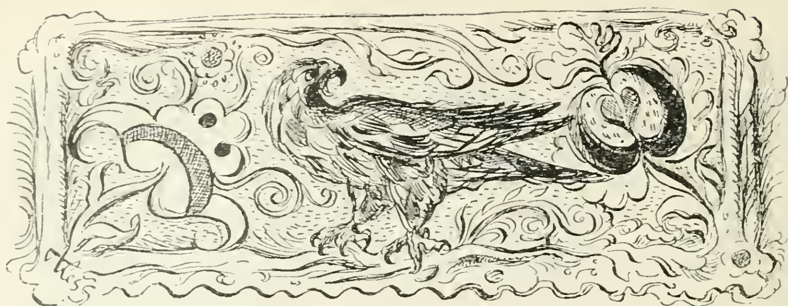
„To se mnou a s tátou nemluvil, hloupá,“ opravovala ji matka. „Snad po česku neumí; mezi sebou to voni hovořili po pansku, po německu.“

„Dyť jste prála, že je vod moravskejch hranic! Tam přec nejsou Němci. Spíš drátenící, — a těm je rozumět, mluvěj skoro jako my!“

„My to nerozsoudíme, holka, esli po česku umí nebo neumí. Leckerej pán se taky štítí po česku promluvit. Je mu to sprostý. Ani jsem se nedověděla, esli má ten hezkej majstr maminku, — milostpán professor mě zakřik! No, esli má, může mít z něho radost, — jako já z Františka, a větší. Hezkej, učenej a ňák moc dobrej! Musíme se zejtra přičinit, abysme se zachovali, ňáký kloudný snídaní uvařit, do voběda se tak jak tak nezdržej.“ Obrátila se pak a začala se modlit, ale hned po prvním Otčenáši usnula.

Starší dcera Baruška šeptala pak sestře, že maminku ten hezký majstr uřknul; lituje nejspíše, že si ho tu nemůže nechati celičký týden. (Pokračování.)

477

Dr. Em. Fait:

Přes východní Balkán r. 1886.

Dnes cestuje se přes království Bulharské velice pohodlně, dráhy se rozvětvují na všechny strany, do odlehlejších končin upraveny silnice, přístavy na Podunají a na Černomoří opatřeny kamennými mohutnými hrázemi a bezpečnost osobní zaručena. Po evropsku zařízené hôtely připravují jídla dle předpisů pařížské kuchyně, a hostinské pokoje vyznačují se mnohdy přepychem, že ani vyhýčkaný turista středoevropský nemusí si v nich zastesknouti. Ani ty starobylé kroje turecké, bulharské, židovské ano i cikánské, které se někdy tak bujně po ulicích pestřily, dnes nejsou na závadu příchozímu, rychle ustupují západoevropské módě — anglické nebo francouzské. Dříve však tak nebývalo, zvláště v prvních dobách po osvobození ze jha tureckého.

Bylo to v čase nadšeného národního rozmachu, kdy od staleté poroby uvolněnému lidu se podařilo dosíci znamenitých úspěchů. Vlastní silou a ráznosti Bulharů spojena byla Východní Rumelie s knížectvím na severu Balkánu položeným a zároveň odražen srbský útok. Tento byl namířen proti západním krajinám na pravém Podunají, jmenovitě proti Vidinu, důležitému přístavu, kde se setkáváme hojně s obchodníky domácími, rumunskými, rakouskými i uherskými. Brzy po míru bukureštském, který byl na popud Turecka mezi oběma bratrskými národy, srbským a bulharským, uzavřen, nastaly v Srědci nové různice. Mezi knížetem Alexandrem Battenbergem a Ruskem vznikly neshody. Dle cařihradského protokolu (5./4. 1886) sultán byl ochoten jmenovati knížete bulharského od pěti k pěti letům správcem Východní Rumelie a zároveň zřekl se práva, udržovati v této zemi posádku, když mu bylo postoupeno mohamedánské území v Rhodopách, Kyrdžalii a krajina Pomáků v Rupčosu.

Za vojenské vzpoury, která byla připravena 20. srpna, kníže Battenberg zajat a dopraven přes Vracu do Rachova a odtud na bulharském parníku do Reni, v ruské Bessarabii.

Ale spiklenci se nedovedli udržeti a vytlačeni jsou z hlavního města od majora Popova. Zatím připravena byla nová vojenská proti-

revoluce od Stambulova a Mutkurova a oba tito mužové povolali zpět knížete Alexandra Battenberga. Když se však znovu Rusko proti němu prohlásilo, 7. září odejel trvale do své hessenské vlasti.

Za těchto zmatků vypravil jsem se z Jambolu na jižním úpatí Balkánu do Burgasu. Nabízelo se mi několik bulharských vozků (arbadžijů), ale posléze dal jsem přednost tureckému, poněvadž se mi zdál střídmým a spolehlivým. Byl to statný muž v nejlepších letech, pijákem sice se neukázal, ale spolehlivým se neosvědčil. Jakkoli cena byla smluvena, přece mezi jednotlivými stanicemi přijímal spolucestující. Byl to nějaký „muchtar" (starosta obce) aneb jiný hodnostář, kteří použili vhodné příležitosti a za laciné „salem alejkum" a nějakou číšku černé kávy dali se svézti. Za panství padišachova osobovali si veřejní hodnostáři veliké právo a arbadžijové, stejně jako handžiové (hostinští) bývali od nich odvislí. Jeden ze spolucestujících, jakýsi statkář (beg) z okolí se mne tázal, jsem-li „askierem" (vojákem), a divil se, že cestuji sám bez průvodčího. Za neutěšených tehdejších poměrů v knížectví údiv jeho byl pochopitelný.

Cesta až do Aitosu byla dosti oživena, vesnice na obzoru po rovinkách i v úvalech často se střídaly, potkávali jsme osamělé venkovany i ve skupinách s povozy. Také silnice celkem ve snesitelném stavu byla udržována, a bylo patrno, že se jí věnovala dostatečná pozornost i za dřívější vlády turecké.

Asi o 10. hodině ranní stihli jsme do starého města Aitosu. Něco jsem pojedl, vypil číšku černé kávy, rozumí se i se ssedlinou, neboť kafedžija (kavárník) ani handžija nevěděli, co to je, kávu cediti.

Rozhlížel jsem se po pahorkatině, která na jihu do roviny drinopolské se skláněla, i po posledních výběžcích východního Balkánu, které nám severní oblohu lemovaly. Seznal jsem, že můj vozka s hostinským nějaký vážný hovor zapřádají, ale nepřikládal jsem tomu žádné váhy. Také někteří sousedé přistoupili k rozmlouvajícím. Náhle obrátil se ke mně „arbadžija" s otázkou:

„Víš," — (všichni vozkové v Turecku i cizinci prostě tykají) — „že je v Burgasu prohlášena karanténa, aby se nedostala do země cholera?"

„Jak bych mohl o tom věděti, když jsem se žádným o tom nemluvil a žádných novin jsem v posledních dnech ani do rukou nedostal?"

„Kdo přijede do Burgasu, musí zůstati v karanténě pět dní, chce-li dále do Varny plouti, poněvadž se obávají, aby se cholera dále do vnitrozemí nerozšiřovala."

Nastal rychlý rozpočet v hlavě. Žíti pět dní v karanténě na své útraty, znamená větší položku peněžitou, než když se volně cestuje. K výlohám řadí se nemilá ztráta času a mimo to vedle mnohých nepříjemností a skutečného nebezpečenství, které několikadenní žalář s sebou přináší, přímá nejistota návratu.

„Což není jinak možno do Varny se dostati?" doléhám na vozataje. Týž přisvědčil, že je to možno přes hory, ale projevoval mnohé obavy a pochybnosti.

„Cesta jest obtížná, a snadno může se vůz po srázu do hlubiny sřítiti; a kdo mně to nahradí?" — patrně chtěl, abych mu dal nějakou zálohu, pro případ, že by se mu arba na bídných cestách poškodila.

„Neznám vašich cest, ale v nejhorším případě sám vůz podržím." Abych slovům dodal náležité váhy, uchopil jsem rozvoru a nazdvihl vůz, že obě zadní kola volně se točila. Majitel povozu patrně byl uspokojen podanou zárukou bezpečnosti svého bohatství a začal smlouvati, abych mu přidal na cestu přes Balkán půl druhého napoleondoru. Dohoda konečně docílena, že se ihned pojede přes hory. Než se koně nakrmili, vypravoval hostinský, že před několika dny jel tam nějaký šlechtic, „austriak" (rakouský), se dvěma průvodčími a šťastně do Varny se dostali. Ovšem, oni byli tři — a já samotinký.

Zaměřili jsme místo na východ přímo k severu. Jediná dobrá stránka této jízdy byl neobyčejný klid: za půl dne volného poklusu koní viděli jsme z dálky jedinou vesnici, jak v pološeru chudičké své střechy ukrývala.

Nepatrné výběžky Indže a Emine Balkánu, které téměř rovnoběžně od průsmyku slivenského na jihovýchod postupují, nečiní koním nijakých obtíží pro přechod. Svahy jsou mírné, a úvaly a rokliny, jež pásma provázejí, nikde nenabývají značnějších rozměrů.

Zpěvného ptactva málo se pozorovalo, ačkoli v jiných končinách Bulharska, zvláště za doby jarní, lahodnými melodiemi opeřených zpěváčků v ranních i podvečerních hodinách býváte unášeni. Ani dravé ptactvo není zvyklé na hrozící nebezpečenství a člověka se neleká. Pod večer pozoroval jsem hejno nehybných supů, které jsem s počátku omylem za stádo ovec pokládal. Klidně vyčkali našeho příchodu, až teprve, když jsme se asi na 25 kroků přiblížili, náhle se vznesli do blankytných výší a mohutnými křídly zaměřili dále do nitra lesních tišin. Patrně vůbec necítili, že by jim koule nějakého střelce mohla ublížiti. Zkusil jsem na nich svůj revolver, ale vzdálenost po jejich vzletu byla pro tuto zbraň příliš veliká.

Na noc jsme zapadli do nepatrné vesnice Tekke. Hostinský — handžija — byl Řek, což je pochopitelno, neboť na Černomoří byla celá řada prastarých osad hellenských založena. Připomínáme nejen nedaleké Archiali u Burgasu, leč i severnější Mesemorii; také na Podunají s četnými obchodníky řeckými se potkáváte. Zaměstnání hostinské jako méně namahavé v očích novověkých Hellenů vždy se uznávalo za zvláště čestné, a proto četní z jejich vystěhovaleckých řad vstupují do služeb boha Dionysa a to nejen v Bulharsku a evropském Turecku, ale setkáváte se s nimi i v Egyptě a v odloučené Nubii.

Vstoupil jsem do slabě osvětlené jizbičky s malými okénky a usadil se na zemi k nízké „trapeze", čtverhrannému to stolečku bez noh, v podobě desky asi metru délky a šířky, 10 *cm* výšky. Nůž jsem měl svůj, a vidliček se tou dobou ještě všeobecně v kraji neužívalo.

„Co máte k večeři?" táži se hostinského.

„Nemáme nic než „ajver"," bílé jikry rybí na způsob kaviaru, které se na Černomoří rozvážejí a prodávají jako u nás starý sýr, zněla

odpověď. „Sem málokdo se zastaví, a proto také nemůžeme si dělati veliké zásoby."

Uznával jsem důvody projevené za správné, rozpomínaje se, že cosi podobného vykládala mně před léty i hostinská v osamělé dědince na Šumavě, když jsme jako studenti tam si vyšli. Proto jsem se docela uspokojil, když mi byly jikry na misce předloženy. K tomu přidána malá lahvička bílého vína, značně kalného, a kus domácího, jak se mi zdálo, ječného chleba. Nabídl jsem sklínku také svému vozkovi, zapomenuv v tom okamžiku, že je mohamedán a že islam svým věřícím zapovídá požívati jakéhokoliv opojného nápoje. Nabídka byla skromně, ale s úsměvem odmítnuta. V duchu považoval jsem to za projev řádné povahy, poněvadž se prostý ten muž svědomitě náboženských předpisů svých přidržuje. Také se mi zamlouval, že ve svém zevnějšku čistoty dbal a koní svých si hleděl, s nimi občas rozmlouvaje, jako by s nějakými druhy. Svým tahounům snažil se vyhověti, biče ani téměř neužíval, jak mohamedánské zvykové právo — adat — stejně se dožaduje.

Když „ajver" z misky zmizel a pocit únavy tělesné částečně ulevil, ptám se hostinského, jak se mu vede.

„Časy jsou špatné. Po válce se mnoho sousedů vystěhovalo, poněvadž nechtěli pod křesťanským knížetem v zemi dále žíti a nyní také málo kdo sem přijde, poněvadž máme stálé nepokoje. Domácí kraj opouštějí, a cizinci se mu jako morové nákaze vyhýbají. Dříve za Turka přece bývalo lépe." Věřil jsem jeho slovům, poněvadž Řekové nikdy nemívali Bulhary ve zvláštní lásce a kde mohli, u Turků je očerňovali, aby je hmotně zničili. Proto na dřívější doby jenom s bolestným citem vzpomínají, poněvadž v kalných vodách výborně dovedli loviti. Tou dobou ještě mnozí z nich chovali tajné přesvědčení, že asi bulharské panství dlouho nepotrvá.

Tělesná únava po drkotavé silnici a zemdlenost mysli přečetnými novými dojmy nutkala ku klidu nočnímu. Požádal jsem hostinského, by mně vykázal ložnici. Za chvíli přišel s plápolavou svíčkou v ruce a vybídl mne, bych ho následoval. Stoupali jsme po vrzavých dřevěných schodech do prvního poschodí. Průvodčí můj otevřel dveře a vykázal mně rozsáhlou místnost, abych se v ní pohodlně zařídil. Nesl jsem s sebou tlumok, nepříliš velikého objemu, a když se „handžija" vzdálil, rozhlížel jsem se teprve náležitě po pokoji. Vzduchu bylo dosti a to čistého a spánky lahodně osvěžujícího, všude místa hojnost, neboť po nábytku ani stopy — přece však! Na zemi ležela rohožka, nikoli mohutných rozměrů: označovala místo, kde bych se mohl ku klidnému spánku uložiti.

Rozhodil jsem na rohoži svůj plaid, pod hlavu položil tlumok a spořádav vše, obracím se ke dveřím, abych je zamknul. Ale po zámku ani nejmenší stopy, patrně se uznávalo za zbytečno, dveře na noc zamykati, když jsou lidé v počestné domácnosti a úplně spolehliví. Choval jsem arci docela jiné mínění a chtěl jsem alespoň nějakým způsobem klidný spánek si zabezpečiti. Vypátral jsem ve svých kapesních zásobách provázek, který pro všeliké podobné potřeby prozíravý člověk s sebou bere. Natáhl jsem provázek přes dveře, abych se

šramotem probudil, kdyby se pro mne nějaká neočekávaná návštěva přichystala. Mimo to však připravil jsem si na levé straně na zemi svíčku, vedle ní zápalky, po pravici položil jsem revolver. Říká se velmi často, že tato zbraň na cestě je pouze marná přítěž, a v samém Turecku o několik let později cizincům bylo zakázáno, aby podobných obranných prostředků nenosili. Latiník má však přísloví: „Nadbytečné neškodí“ (superflua non nocent).

Narovnal jsem se na svém šátku, ale v úplném obleku jako vojáci na strážnici, když jsou v stálé pohotovosti na pryčnách. Poctivě řečeno, neměl bych ani kde své šaty pověsiti: ani jediný hřebík nebyl nikde k tomu účelu ve zdi zatlučen. Domácí většinou v šatech přespávají, jenom široký pás kolem beder natažený si uvolňujíce a obuv odkládajíce. Nejistá představa mně bránila, abych se oddal kýženému, zasloužených spánku. Zdálo se mi, že chování hostinského není otevřeným, že něco snaží se utajiti; mnoho se stranou šuškalo a pohledy nebyly přímé.

Asi po půl hodině poloviční dřímoty vyrušil mne z nejistých představ snu vrzot dřevěných schodů. Rozeznával jsem dle pronikavého zvuku nějaké lidské hlasy, které se zvolna blížily. Po chvíli se otevřely dveře, napřed vkročil hostinský se svíčkou, za ním vozka, o kterém jsem se před chvílí ještě domníval, že je to prostá, poctivá duše. K oběma se připojil nějaký soused, kterého jsem večer pozoroval v důvěrné rozmluvě s druhy: „Co chcete nyní zde dělati?“ *(Tὶ θέλετε νῦν πράττειν?)* táži se. Při tom jsem se nazdvihl a držel v ruce už připravený revolver.

„Nic nechceme, jenom se díváme, jak se vám tady bude odpočívati,“ připomíná hostinský s podivným, jako dobráckým úsměvem. Nemohl rozpaky své ukrýti, druzí dva něco pro mne záhadného k tomu prohodili a dali se na zpáteční pochod. Návštěva opakovala se asi po půl hodině znovu. Patrně počítali noční pozorovatelé, že dobrý, pevný spánek se stane jejich tichým společníkem při podniku. Ale rozpočet jejich spočíval na nesprávném předpokladu; nalezli mne zase ve vojenské pohotovosti.

Ráno, když jsem se „handžije“ tázal, proč mne v noci vyrušovali, zahučel si něco do vousů, aby nepříjemnou řeč ukrátil. Umyl jsem si obličej na dvorečku, otřel se šátkem kapesním a šel k snídaní. Vozka se vyhýbal mému pohledu, upravoval si šaty. Přivázal několikametrový pás jedním koncem k oji u držení, druhý konec přidržel si u beder a ovinoval kolem sebe, jako když se nit na klubíčko natáčí. Ku snídaní připravena černá káva a kousek chleba.

Nastalo opět nucené rozjímání. Mám se dovolávati nějaké ochrany na úřadě? V zemi bylo mezivládí, s okolními Turky a Řeky bylo obtížno se domlouvati. Rovněž bylo nesnadno dovolávati se podpory nějakého rakouského konsula v krajině od světa úplně odloučené a za poměrů neutěšených. Vždyť je známo, že taková ochrana jenom v nemnohých případech dosti vydatnou se osvědčuje. Vrátiti se přes Jambol, Drinopol a Sředec do Srbska bylo na pováženou, neboť z Tatar Pazardžiku do Niše nebyla ještě dráha, a na trati byl

jsem jenom na koně odkazován. Vozkové vymáhali nesvědomitých cen, odkazujíce při tom přímo na nejistotu všeho styku mezi hlavními městy. Z Varny do Ruščuku vedla nejstarší balkánská dráha, a dále bylo možno použíti parníku. Znamenitý generál z doby Napoleonovy Blücher zvykl si říkati: „Ku předu!" Uznal jsem, že v daných okolnostech jest to nejvýhodnější heslo.

Krajina málo měnila ráz, lesy se střídaly s palouky a málo vzdělanými polnostmi. V lesích převládaly topoly, duby, jilmy, tu a tam platany i moruše kolem obcí se ukazovaly. Stromoví jehličnaté vůbec se ani neobjevilo, vyskytá se pouze ve vyšších polohách pohoří Balkánu. Přejeli jsme několik bystřin, napolo vyschlých, poněvadž delší dobu už deštík nad černomořským pobřežím se nedostavil.

Na úpatí Kamčijského Balkánu nalezl jsem vedle cesty čtyři malé kameny v podobě silničních patníků, u nás udávajících kilometrovou vzdálenost. Byly na nich prosté bulharské nápisy, jména osob a rok. Na místě zahynuli povstalci za války turecké, bojujíce za svobodu otčiny.

Z pestrých myšlenek, které vyvolávaly válečné příběhy nedávných ještě let, vyrušen jsem byl vzácným divadlem. Z husté lesní porostliny vyběhla krásná liška a pohodlně hopkovala přes palouk; nikterak nebyla z klidu vyrušena drkotem arby (vozu) a pohledem na lidi. Jenom občas obracela hlavu, jako by se chtěla přesvědčiti, poutá-li k sobě naši pozornost. Bylo to krásně vyvinuté zvíře.

Kamčijský Balkán je mnohem sráznější než jeho jižnější rozsochy, Indže a Emine, dříve připomenuté. Ku malé své potěše musil jsem se přesvědčiti, že mne aspoň v tomto ohledu vozka nezklamal. Bídná a zanedbaná cesta vedla podél srázu tak nebezpečného, že povozník musil své koně za uzdu opatrně vésti. Druhý úkol, málo vábný, připadl mně: byl jsem donucen celý vůz držeti, aby se to všechno v hluboké zející rokli neroztříštilo.

Ve vesnici na břehu Ludy (divoké, bláznivé) Kamčije jsme zastavili, abychom poobědvali a koňům oddechu dopřáli. Obdrželi jsme víno, chléb a arbus (vodní meloun), více nemohli ve svých zásobárnách vypátrati. Handžija nedal si ujíti příležitost, aby nepřinesl kávy, která v Turecku téměř celý den bývá pohotově, podobně jako čaj v Rusku. Musíme také něco z lékařství a bulharské zdravovědy prozraditi. Všeobecně se považuje za jisté, že se dostaví zimnice, když se někdo na arbus napije černé kávy. Přiznávám se, že jsem žádných neblahých následků nepozoroval.

K večeru dostihli jsme do Orechova. Handžija byl muž prostřední, spíše drobné postavy, černých jiskrných očí, pohyblivé, rázné letory. Vedle hostinské živnosti zavedl si také obchod smíšeným zbožím. Byl upřímným Bulharem a projevil nelíčenou radost, když jsem se prohlásil, že jsem Čech. Připomenul, že Čechové jsou bratři Bulharů — dodávám, že to bylo r. 1886, několik let pouze po pověstném berlínském kongrese, na němž naděje Slovanů balkánských žalostným způsobem byly zklamány!

Mile bylo poslechnouti, když mi „čorbadžija" (zámožný člověk,

měšťák, vlastně, kdo jí polévku — čorbu) oznámil, že bude připravena k večeři „jajčnica" (míchaná vajíčka na slanině).

Cítil jsem se jako mezi svými rodnými. Úslužný čorbadžija vypravoval rozmanité příhody z nedávné války a postupu Rusů. Připojil k osnově své řeči pestré pověsti o pochodech smělého hajduka Panajota Chitova, který se svou četou na Staré Planině (Balkáně) postrach rozšiřoval mezi Osmany, dříve než válka od Ruska úředně byla v Cařihradě prohlášena. Pomocník hostinského, asi 14letý čiperný klučina, obsluhoval příchozí a také v krámě svému pánu byl po ruce.

Než byla večeře připravena, vyšel jsem na náves, abych se porozhlédl a od jízdy trochu se narovnal. Jednoho z mimojdoucích venkovanů jsem se tázal:

„Proč nazýváte svou řeku Kamčiju Ludu?"

„Poněvadž nám dělá z jara velmi mnoho škody, vinice trhá, někdy i dobytek v ní hyne. Za starých časů, když náhle z břehů se rozlila, i lidé v jejích vlnách hrob svůj nalézali."

Z Aitosu do Orechova jenom na některých bodech otevíral se pohled na tmavou, lesklou hladinu moře Černého. Mnohé nesnáze však na cestě samé ani nedopřávaly nám pravého požitku, abychom se z pohledu potěšili. Od Orechova volný rozhled k východu nebyl nám nižádnými pahorky zahalován. Na břehu bylo pozorovati často vojenské hlídky, které pátraly po podloudnících. Tajná doprava zboží po vlnách mořských od pradávna se prováděla. Pravými mistry v tomto oboru laciného výdělku byli příslušníci malých obcí hellenských, právě v nejbližším okolí Burgasu rozložených. Podloudníci jsou velice dobře obeznámeni s každou zátokou nebo malým chobotem, kde by nepozorovaně mohla lodice přistáti a zboží bez cla do vnitra země dopraviti. Nemyslete si však, že bulharské pobřeží činí v tomto ohledu nějakou výjimku; i na jiných březích moře stejné zkušenosti můžete si získati.

Vzpomínáme si na starého hellenského hrdinu před Trojí, Odyssea i na jeho nedobrovolné potulky po rozmanitých mořích. Jemu ku poctě pojmenována stará osada řecká Odessus, která u nynějšího přístavu varnenského se rozkládala. Každý sekundán rád vypravuje o pestrých příhodách vtipného a statečného vládce z Ithaky. Jeho jméno — Oděsa — dáno také omylem přednímu ruskému přístavu na celém Černomoří.

Před naším zrakem rozkládá se hluboký záliv Varnenský i s jezerem Devnenským, jako jeho přirozeným doplňkem. Za dnů našich vzrostlo nepatrné kdysi městečko za přední přístav bulharský. Světového jména dosáhlo hroznou porážkou vojska křesťanského r. 1444 když před ním zahynul král polský a uherský, Vladislav Varnenčík, s výkvětem rytířstva francouzského a německého. Záhuba přivoděna byla zradou samých křesťanů, neboť jejich lodi v posledním okamžiku převezly Turky z Malé Asie do krajin rumelských. Dosud se vyskytají rozmanité úlomky zbraní a jiných památek po nešťastných účastnících oné výpravy.

Kolem zátoky z rozsáhlého jezera i bažiny šíří se velice nezdravý zápach, jenž podporuje vývoj zimnice, vyžadující si hojných obětí mezi okolními obyvateli. Když jsem se r. 1886 městu blížil, nalezl jsem jediný parník v zátoce. Kdo dnes vidí Varnu a rozpomene se, jak před čtvrtstoletím tvář svou cizinci odhalovala, zdá se mu to býti pohádkovým zjevem. Druhdy smutné, opuštěné, v jednotvárnosti usínající městečko — dnes ruchem a svěžestí kypící přístav, který si úsilně do řady světových míst přístavních cestu klestí. Krásné molo s vlnolomem chrání bezpečně koráby před náporem vln, kde jindy obchodníci stále si stěžovali na škodu, způsobenou jim přívalem moře do kocábek, na nichž z parníků do skladišť tovary se dopravovaly.

Ubytoval jsem se v hostinci „U orla“ *(Ξεν οδοχειον ᾿Αιετὸς)*. S arbadžijou jsme se mlčky rozloučili, ani mně neřekl na rozloučenou obvyklé arabské: „Salem alejkum!“ Choval se nápadně zdrželivě, jako usvědčený hříšník. Patrně se obával, že bych mohl ve městě učiniti nějaké oznámení v příčině dvojí návštěvy noční v zapadlé dědině Tekke. Ani mně však nenapadlo, abych u soudu něco ohlašoval, poněvadž bych s tím měl jenom nepříjemné průtahy na cestě a do zbytečných výloh bych se přiváděl. Ostatně ke skutku ani vůbec nedošlo, nikdo se ani neosmělil ruky své vztáhnouti, a těžko bylo dokazovati zlý úmysl.

Gabriele d' Annunzio: Z knihy „Laudi“.

Překlady *A. Muťovského.*

VEČER VE FIESOLE.

Ať lahodna jsou tobě za večera
má slova jako listů šelest, který vzniká
ve dlani toho, jenž je tiše smýká
s moruše větví, ve své práci opozděný,
na velkém žebři, jenž se šerá
naproti kmenu, jenž je postříbřený
i s větvemi, jež svlíká,
co Luna na práh modravý již vniká
a zdá se, jak by závoj před se rozstírala,
ve kterém naši snové dlejí,
a zdá se, jak by luhy pohříženy
jí cítily se v noční chladna stálá,
klid vytoužený pily z její ruky,
jí nevidíce!

Buď chválen, Večere, pro perlové své líce,
pro zraky velké, jež se vláhou nebe stkvějí,
buď tobě chvála!

A sladká ať jsou za večera tobě
má slova, jako prška, která splývá,
šumivá, teplá, snivá,
kde vesna pláče v rozloučení době
na révu, na moruše i na jilmy v háji,
na smrky, které nové růžné prsty mají
a s větříkem si hrají, který vane,
na pšenici, jež světlá ještě není,
též zelená ne,
a na seno, jež na kosu už čeká
a barvu mění,
a na olivy, na olivy, sestry šedé,

jež svatostí svou činí stráně bledé
a usměvavé.

Buď chválen, Večere, pro šaty vonné, tmavé,
pro pás, jenž spíná tě, jak seno vrba měkká,
vonící po zkosení!

Já povím tobě, v které lásky země
nás řeka volá, jejíž věkovité
prameny v stinném starých stromů temně
hovoří v horstva, v svatém taji skryté;
a povím tobě tajemství, proč v dáli
tam na obzorech jasných vršky rozložité
se křiví, jako ústa, kterým rozkázaly
se zavřít, a proč vůle mluvit chrání
v nich tolik krásy,
jež nad každé je lidské přání
a v tichu jich se stále nové hlásí
utěšitelky, tak že zdá se,
že každý večer duše v lásky větším jase
k nim může pláti.

Pro čistou Smrt tvou chválu chcem' ti vzdáti,
ó, Večere, pro ždání, kterým v tobě mihotá se
hvězd prvých plání!

OLIVA.

Olivě z rána budiž chvála vzdána!
Jediný prostý věneček a bílá
tunika, žalmů harmonické pění
nám vždy jsou svátkem.

Jasný a lehký strom ční do povětří.
Proč její peň svou krásou v srdce hloubi
nás jímá, nevíš ty, nevíme my to,
oliva též ne.

Jemňounké listy, chudé větve, dutý
kmen, rozcuchaná brada, plody malé,
aj, jakés božství nevýslovné svítí
v bledosti její.

Ó, sestro! Měli Hellénové zákon,
když chtěli sázet olivu či česat,
že dělaly to pouze děti země,
nevinné, čisté,

to proto, aby zachována byla
čistota toho posvátného stromu,
neb škodila mu ruka zlá a rmutný
dech, ten jej ničil.

Ty ve snění jsi přešla čisté vody
a kráčela jsi přes květ asfodélu,
jej neohnuvši; hodna nyní přistup
k olivě cudné.

Oděna bílou jako Sláva řízou,
do výše vlasy na hlavě sebrány,
odvážnou nohou hrudy šlapouc, ku ní
se přibliž, sestro!

A vánek hrá si s tunikou vlající,
jež harmonicky svítí se, jak pěna
na moři, na něž oliva se směje,
ač nevidí je.

Se svojí rukou nahou jako Sláva
na pružných svojich sandálech se napni,
by dosáhla jsi větev nejmíň hustou
pro chudý vínek.

Teninký vínek pouze s málo snětmi
nám stačí: taký, by nejmenší tíží
netížil krásné myšlenky nám ranní,
ba ani stínem.

Ó, sladké Světlo, mladosti ty vzduchu,
spravedlnosti neporušitelná,
nahosti božská věcí, sestup do nás,
ó, Křisitelko!

Dotkni se naší duše, jak se týkáš
olivy cudné ve všech jejích listech;
ať není části v ní, jíž nezřela bys,
ó, Vševidoucí!

CYKLÁDY.

Ó, Salamino, ostrove Ajanta
Telamónia, ty skalný srpe luny,
jež nezapadá nikdy ani v moře,
ni ve paměti lidstva, slávo řečnišť,
vítězství, které nade slanou krví
na trojveslicích ulétá, já myslím
na božskou chvíli tvoji,
kdy trieréti položili vesla,
nepromluvivše, na lavice lodní,
jež přivázány pevně
provazem, a z nich každý myslil,
že slyší ozbrojenou
Palladu scházet na příď,
a Xerxes seděl na vrchu na trůně

a najednou z hellénských prsou
vyrazil mohutný païan,
a všecky polnice zajásaly
a všecky skály kol odrážely
jediný výkřik Řecka:
„To zde jest nejvyšší bitva!"

Ostrovy světla a růže,
jimiž dech mořský kníše,
bílé a naplněné
nikoli rosou, však teplým
moštem, jsou Cyklády krásné.
Podobně prvnímu šumu
jarního deště na větve,
když celá příroda mlčí
vyprahlá, k oblaku patříc:
tak zněla božská jich jména
v ohnivou duši moji.
Sifnos a Citnos, Xerifos a Naxos!
Na Kiu, který podobá se
tvarem svým vejci holubímu,
na Kiu, zákony proslaveném
jakož i hymnami svojich varyt,
stín Simonidův učí
posavad hudbě syny
rybářů okloboučených
na krabu křivém, jenž nese
žaludy, dubovou kůru.

Na Paru jasnými ulicemi
pod loubím zeleným bloudili jsme.
A stíny byly tak lehké,
že zdály se jako žilky
lupenů vinných se stopou
temnější, paprsky dovnitř
pišely ve způsobě
náramků, prstenů, náhrdelníků;
tak oblečeni modří
a stužkami, bloudili jsme
a poslouchali písně
žen jónských, nahýma jež
rukama praly prádlo
ve neckách mramorových.

Vidouce krásný namáčet závoj,
vzpomněli jsme si ne snad na kruté
bodliny pryžce ježatého,
archilockého, nýbrž na kvítek
jediný, s dvěma pestíky pouze:

„Po svojí svatbě Alcibie
vlasový závoj obětuje Héře.“

Pak Andros se objevil nad vodou
celičký zahalen mraky
po náhlé průtrži letní,
podoben přadleně vonné
za stavem starodávným,
přísti jež zamýšlí stříbro
ryzí, jen s nějakou nitkou
purpuru pomíchané,
purpuru pochodícího
ze lovů u Giaru asi:
přes tuto napiatou přízi
oranží, cedrů vůně vála.
Však vůně Syru byla
silnější, Syru, jenž živí
lanaře, temovníky
a lovce mořské houby,
jircháře, koželuhy,
plachtaře a kotváře,
jenž bílý pod plavou horou
zavání lýkem namočeným
v rozhřáté smůle a loji a běli,
drahým jsa egejským námořníkům!

Ach, krásné z blízka Cyklády
kol Délu tvořící vínek,
zářící a umně vytesané
jakoby z jacintů, chalcedonů.
Však ještě krásnější z dáli;
neb z dáli se podobají
jónskému sboru auletrid
vysoko nad vodou vyčnívajících,
jónskému sboru auletrid
s dlouhými chitóny, spadajícími
na nehty palců, však s nahým krkem
žilnatě modrým, a pozlacených
sluncem skrz kůži a skrze žíly
až k samým útrobám, pozlacených
dokonce až k samé kosti stydké
v tajemnou pánev. Med proslavených
vinic pak oslazuje každý
bod jejich napiatých prsů.
Jich fléten melodie
zpozďuje příchod Noci
a Léto nad mořem zadržuje.

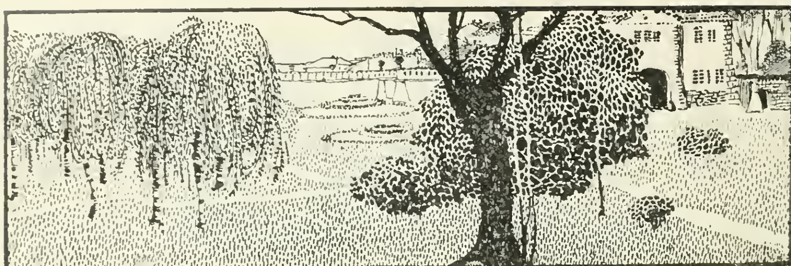
Rozkoši, rozkoši

Ariadny a Dionysia
objatých na voze, který táhne
skvrnitý panter,
kterému Amor dal za sestru
nahotu ohvězděnou
značkami polibku ukrutného!
A mezi Mirtóem a mořem Krétským
ostrovní něžnosti, necudná sůl,*
jež posud kypí a vře a pění
po svojí dceři Afroditě,
hořkosti chaluh mořských
a nářkův a čarodějstev,
kde mrtvá Pasiféa
posavad na znaku pluje,
dlaně své horké potem
zlověstným, neuhaslé
posavad maso ke kostem lnoucí
jak plamen ku dřevu jedlovému.

Ach, krásné z blízka i z dáli
Cyklády a mně velmi drahé!

* Sůl = voda mořská.

K. Leger:

Kdo tu?

Povídka.

(Pokračování.)

V.

V průjezdě starého domu hořela svítilna, průvanem plamen se zatřepetal, po stěnách, po schodech mihly se plazivé stíny, když pan Dušek vstoupil. Jeho kroky dunivě zněly pod klenutím. Šel se sklopenou hlavou, zamyšlen.

Na schodech potkal hospodyni, Josefovu ženu. Zamračena chtěla proběhnouti mimo, přikrčivši se ke zdi, když ji oslovil, a po straně úkosem zašilhala k němu zlýma očima.

„Je rozsvíceno v mém pokoji?“

„Ano!“ nevrle zahučela.

„A —“ pán na okamžik se zamlčel, „— a v salonku?“ Zlé oči zajiskřily v odpověd a bezkrevné uvadlé rty babiny zaševelily cosi, čemu nerozuměl. Pohrozil jí prstem. „Dej si pozor! nežertuji! tuším, že to víš?“

Pohodila hlavou a ztratila se jako stín, který se mihl po zdi. Kdesi ve tmě bylo slyšeti bouchnutí dveřmi.

Pan Dušek kráčel po schodech pružně jako mladík, ale když vystoupil nahoru, byl zarděn a jaksi udýchán. Ohlédl se. Dole pod schody stál Josef nehybně v mihavé záři. Pod kloboukem zeleně zasvítilo mu v oku. Pán pokynul rukou. „Můžeš jít, pro dnes tě nepotřebuji.“ Svítilna zaplápolala v průvanu, Josef zmizel.

Nahoře na síni pán se zastavil, zatajil dech, naslouchal s pootevřenými rty. Bylo ticho kolem, takové ticho, že slyšel tikot hodin někde v pokoji za uzavřenými dveřmi. Nic víc. Skleněné krystalky staromódního lustru pod stropem světélkovaly duhovými barvami, koberce tlumily kroky, a přece Dušek snažil se kráčeti co možno lehce. Došel ke dveřím rokokového salonku. Tu se mu zdálo, že jeho vlastní srdce hlasitě se rozbušilo, jako by je chtěl nevrle okřiknouti za nenadálé pobouření, zastavil se, hlavou potřásl a sám šeptem si řekl: „Blázne! starý blázne!“ Chtěl zaklepat, ale jinak rozhodnut, prostě vzal za kliku a tiše otevřel.

Temno bylo uvnitř, v okně záclona stažena dopolou, jenom na zdi v křišťále benátského zrcadla jevil se mihavý odlesk světel ze síně. Dušek stál na prahu, zatajiv dech — po chvilce, když oči zvykly temnotě, rozeznal cosi bílého v rohu komnaty.

„Bětuško?" řekl. „A proč tu není světla? Proč nerozsvítila šafářka?" Hlas jeho zněl nejistě, přeskakoval, snad právě proto, že se Dušek snažil, aby promluvil pevně, velitelsky. Nezdařilo se.

Pokročil, v koutě vstalo cosi, bílá postava chtěla proklouznouti kolem pána ke dveřím. Zastoupil jí cestu a dveře přirazil.

„Bláhová, kam chceš?" pravil nevrle a v šeru uchopil dívčí ruku, která se lehce vzpírala. „Kam chceš?"

„Bojím se!" zněla šeptem odpověď.

Zasmál se. „Ovšem, je tu tma, pojď!" Po paměti přistoupil ke stolu a rozsvítil lampu s růžovým stinidlem. „Nu, děťátko, vidíš, světlo je! Už se nebojíš?"

Před ním stála dívčina mladičká, zdravá, plných boků, s ňadry zdviženými pod košilkou. Stála nehybně, apathicky, s hlavou sklopenou. Dlouhé černé brvy zakrývaly oči, na červených úzkých rtech hrál jakýsi hořce vzdorovitý úsměv. Dušek usedl do pohovky, nakloněn vpřed, žhoucíma očima pohlížel na dívku.

„Jsi hezká, velmi hezká!" zahučel znalecky. „Ale jako bez života, jako bys krve v žilách neměla. A přece jsi tak mladá, patnáct let je ti? či víc? Pojď, neboj se mne, neublížím ti!" Dívka o krok ustoupila, rukama zakryla si tváře a zavzlykala. „Nech toho, téhle přetvářky!" mrzutě se ušklíbl. „Znám to!" kostnatými prsty, které se chvěly, zabubnoval na stole. „Chtěl jsem s tebou promluvit — dnes —" Měkčeji zněl jeho hlas. „Rozumíš mi přece?" Vstal opět, vymrštiv se mladicky ze staromódní pohovky. Rozhlédl se kolem. Zrcadla, zlaté rámy obrazů po stěnách, drobné porculánové hračky po skříních se leskly v utlumeném světle. „Líbí se ti, doufám, u mne, má drahá?"

Konečně mladá dívka jaksi nehodila se v čarovný útulek, páchnoucí omamným parfumem dávných dob. Hezká byla, pravda, v prostém šatě služebného děvčete, hřála mládím zdravého a svěžího těla, ale ruce její byly červené až k loktům, zvyklé práci, ošlehané větrem v polích, i její obličej byl osmahlý letním sluncem, hezký, pravidelný, s rozkošnými rty, které se dovedly koketně usmát s důlky na tvářích, hnědé oči jindy vesele dívaly se do světa — někdy trochu drze, byla to taková vesnická krása, hrubá, nepěstěná, planá růžička, vykvetlá někde na mezi a ne zvláštní celkem. Jenom vonná svěžest mládí vábila. Na hrdle pod košilkou i nad osmahlými lokty tušiti bylo jemnou bílou pleť, a dotekl-li se Dušek třaslavými prsty dívčího ramene, teplo mladého těla zaválo naň, až do žil opojně hřálo. V chorobném rozechvění přešel pokojem, dívka stála se zakrytýma očima a vzlykala. Chtěl by ji chytit, zobjímat, zahřát se na jejím těle, v její náručí, zlíbat jí prudce, násilně, ruce jí strhnout s obličeje, líbat do umdlení. Ale jenom konečky prstů přeletavě dotýkal se jejího ramene, hrdla, řasné košilky, hebkých vlasů. Bolestně dráždivou rozkoš působil mu tento lehounký dotek, jako by v konečky prstů palčivé jiskry pře-

skakovaly, spalovaly rozjítřené čivy. Ostatně blažila jej naprostá jistota — bude jeho za chvilku tato prostá šípková růžička, páchnoucí hlinou polí, kde ještě před týdnem pracovala. Není možno, aby mu unikla, vymkla se; jakmile se mu zachce, může ji chytit a stáhnout k sobě, zulíbat. Ani nevykřikne! Nuž, tedy teď.

„Proč vzlykáš?" ptal se.

„Bojím se!" zašeptala v odpověď.

Smál se pohrdavě: „Nic se ti nestane, dobře se budeš míti u mne, uvidíš. Jenom hezky hodná buď, nevzlykej, nemám to rád, a neupejpej se, nač to? Ruce spusť, nezakrývej si tváře. Co je ti? Vždyť se chvěješ!"

Poslušně jako školačka spustila ruce, ale oči neotevřela. „Což se nepodíváš? Ostatně nedívej se, jsi hezká i tak se sklopenýma očima, jako děťátko nevinné." Silnýma rukama ji stiskl. „Máš celé tváře mokré slzami, co děláš? Opravdu jsi plakala?"

„Opravdu! Bojím se —"

Tvrdošíjná její odpověď jej udivila. „Čeho se bojíš tedy, řekni!"

Dlouho neodpovídala. „Tatínka se bojím, maminky, až přijdu domů, až se vrátím!" zašeptala konečně a dětsky rozkošně ramínka přikrčila.

Dušek se drsně, cynicky usmál. „Neboj se, rádi tě doma přivítají, nebudou se tě vyptávat, ani nebudou vyčítat. Myslíš, že nevěděl tvůj tatík, kam jdeš? Všechno věděli, tvá máma odhadla už tvoji krásu, buď jista, že draze zaplatím za každý tvůj úsměv, znám to už. Ah, ty se neboj výčitek, bude spokojen tvůj otec, i matka, i celý rod." Mimoděk se vzbouzel nějaký odpor v jeho mysli, s trpkým úsměškem hleděl děvčeti do tváře.

„Či se ozvalo v tobě svědomí? Vzpomínáš na svého milence, který s tebou chodíval ráno trávu žít? Neboj se, vezme si tě, má-li vojnu odbytou. Proč tedy pláčeš? Je mi to protivno, tyto potůčky slaných slz. Zprotivíš se mi!"

Pustil děvče z rukou a přešel pokojem rozmrzen. Dívka, když se odvrátil, otevřela oči, pěkné hnědé oči, udiveně pohlédla za pánem a neobratně oběma rukama stírala slzy. Opět stanul před ní.

„Hezky ti sluší košilka. Zítra vybereš si šaty dle své vůle, řekl jsem šafářce."

Když otřela oči, nevyhýbala se už pánovu pohledu, ano, usmívala se plaše, koketně. A starý Dušek díval se na ni uklidněn s úsměškem, jak ono bolestné rozechvění, onen strach, který předstírala, teď zmizelo — poslušně čekala.

„Nu, vidíš, tak se mi líbíš!" Pohladil ji po tváři a druhou rukou stáhl světlo v lampě. V tom okamžiku ozvalo se zaklepání na dveře, bojácně zprvu, pak sesíleno. Dušek drže v kostnatých rukou teplé dívčí tělo, které se podávalo jeho vůli, zazlořečil vztekle: „Kdo tam? kdo se opovažuje —?"

Za dveřmi znělo ostýchavě: „Já!"

Poznal Josefa, šafáře. „Který čert tě nese? Zastřelím tě, srazím se schodů." Holčina chvěla se pánovi v rukou, docela odevzdaně

ležela, hlavy neodvrátila, ano zdálo se mu, že mladým tělem přitiskla se samovolně k němu. Políbil svěží rty — oči její nebyly zavřeny, zářily v utlumeném světle.

Za dveřmi bylo na okamžik ticho, ale znova se ozvalo ostýchavé klepání.

„Co chceš? — K čertu!“ zahučel pán. „Počkej,“ zašeptal Bětušce, chtěje pokročiti ke dveřím. Jako bezvládnou loutku donesl ji k pohovce a povytáhl znova plamen lampy — pokojík se ozářil, černé stíny se zakmitly po stěnách a po stropě, zapadly do koutů. Hezounká Bětuška ležela na pohovce, silný pletenec vlasů rozvázán smekl se jako had na podlahu.

„Hezká jsi!“ smál se Dušek.

Klepání na dveře se opětovalo. „Vidíš,“ řekl cynicky, „proč jsi tak dlouho se upejpala. Ach, znám to,“ mávl rukou, „a protiví se mi to. Nu, což? ten za dveřmi patrně nedá pokoje. Co čerti jej berou? Počkej tedy, děvče, — vstaň, počkej tady. Ne, odejdi! jdi — jdi k šafářce a počkej, až tě zavolám!“ Rozmrzen odvrátil se a prudce přiskočil ke dveřím. Rozevřel je dokořán.

Po vojensku sraziv paty, pokorně stál na prahu Josef.

„Co chceš?“ ptal se pán, přemáhaje vztek. Šafář mlčel chvíli v rozpacích.

„Nu?“

Zvolna, bojácně počal oznamovat Josef: „Ve vsi je vzbouření. Dělníci z olejny a z cihelny, zedníci, kteří se vrátili z města, a kde kdo — sešli se v dolejší hospodě, a mluvil prý tam někdo k nim, a odtud táhli potom k olejně — myslím, že opilí — a okna tam vytloukli, chtěli vrata vyvrátit. Dozorce Kozla zbili, milostpane, když je okřikoval, celý zkrvácen přiběhl do dvora. Radili jsme se s ním, co máme udělat. Ale nevíme. Jestli pro četnictvo poslat?“

Pán zachmuřen stál mlčky a hryzl se v ret. I Josef utichl a přešlapoval.

Bětuška ustoupila stranou do stínu, odkud světélkovaly její veliké udivené oči. Bylo jí do pláče. Neposlouchala, co zvěstoval šafář, viděla však, že pán docela na ni už zapomněl, jako by jí nebylo. Zaskřípal zuby a hned v zápětí se zasmál. Hodil rukou. „Četníky? proč? Ach, ne! nač bodáky! Už je kolik dojemných románů a, myslím, i dramat na tento motiv. Bezcitný tyran, který dělníkům mzdy utrhuje a s pekelnou radostí se dívá, jak hladem umírají, pak vzpoura zoufalého lidu, požár továrny, pomsta — smrt nešlechetného ukrutníka a potom tragický konec, zakročení vojska, krveprolití, úpění a kletby, a v plamenech hořící továrny zjevují se červánky nové doby,“ pan Dušek smál se rouhavě, přecházeje pokojem s rukama za zády složenýma. „Jaký to ošumělý recept pro román! a nejapný, nepravdivý! Nu, co?“ zastavil se před Josefem a ostře hleděl mu do očí. „Chceš, abych zavolal četníky a dal do svých lidí střílet?“

Josef zamžikal zelenýma očima. „Jiného nezasluhují. Starého Kozla potloukli jako psa.“ A po chvilce zaječel: „Postřílet je!“

Pán před ním stál a kývaje hlavou ušklíboval se: „Postřílet je!

Máš pravdu, jiného nezasluhují. Všichni stejní, člověk jako člověk bestie jedna druhé rovna. Ach, postřílet je všechny!" Zase přecházel pokojem, stará podlaha zaskřípala mu pod nohama.

Bylo ticho. Zaťav zuby, Josef zíral za pánem z podobočí zlým, nenávistným pohledem. A Bětuška ve stínu počínala se chvět, chladno jí bylo a cítila rozpaky. Co tu? Nevšimne si jí už pán, dojista ne. Je zakaboněn jako noc, na něco jiného myslí, než na bílé její hrdlo, které nechala probleskovat z nedopiaté košilky. Skrčila ramena, ruce křížem složila na ňadrech.

Najednou pán stanul před ní. „Můžeš jít!" pravil tvrdě. „Nu, jdi!" zadupal, když otálela. „Nechci tě už — jdi si domů, nepotřebuju tě. Plat ti pošlu, jdi!" ukázal ven. Holka ulekána s očima vyvalenýma couvala ke dveřím. Pán ji nechal jít, nezavolal ji. Zadumán stál u okna, kostnatými prsty bubnoval po skle. Zdálo se, že zapomněl na šafáře. Po chvilce však se obrátil a řekl Josefovi, který dosud stál nehnutě u dveří: „Zavolej Kozla." Bětuška už dávno zmizela.

A neslyšně, pokorně shrben, vešel Kozel. Byl stlučen, zkrvácen ve tvářích, chvěl se ještě po celém těle. U kabátu rukáv měl natržený, až hubený loket prosvítal bílý jako vyschlá kost.

„Vidím, zvedli tě pěkně!" usmál se trpce pán.

Pokloniv se, starý Kozel s rukama sepiatýma, zvedaje ulekané oči, vypravoval, jak jej zastoupli, když vyšel z továrny, a honili a bili, nejhůře šilhavý Louda, starý pes, a Světlík — a všichni.

„Zabil jsi někoho z nich?" přerušil jej Dušek.

V dozorci zatajil se dech. „Já — jak já? zabít někoho?"

„Nu, ano, měl jsi právo se bránit. A máš přece revolver v továrně."

„Revolver!" Kozel se usmál, „visí ve skladišti, celý rezavý. A jak bych střílel, když jsou to všichni naši? Louda, Kroutil, Havránek, Záviška, Petr — — A jejich ženy. Možno do nich střílet? To bůh ví, co dnes do nich vjelo. Panský pes proklatý! Křičeli a bili, kamením do oken házeli, třískali do vrat a dveří. ‚Zapálit to všechno!' křičeli, ‚a Kozla hodit do ohně!' A což já jsem vinen něčím, milostpane? Poctivě sloužím, nikomu jsem neukřivdil, a takhle —"

„Nu, dobře," zahučel pán, „dej se zabít, neumíš-li se bránit!" Kozel úžasem otevřel ústa.

„Jdi!"

Když dozorce odešel — kloně se zmaten pánovi, který se nedíval, — Dušek obrátil se k Josefovi.

„Slyšíš? Myslím, že řvou právě za ohradou." Otevřel okno. Venku byla tichá, jasná noc, měsíční světlo jako modravá mlha rozlilo se zahradou. Kdesi daleko ozýval se jekot divokých hlasů. Časem utichala zmatená vřava a bylo slyšet jakési vášnivé provolávání jediného hlasu.

„To je Světlík!" dovolil si tiše poznamenat Josef.

Dušek stál zamyšlen. Panský dvůr uprostřed parku příliš byl vzdálen od kamenné zdi, za kterou vřava se ozývala. Umlkla na

chvíli a znova větší silou začala. Teď cosi zašumělo, zapraštělo v korunách stromů zase a zas.

„Házejí kameny!“ usmál se pán, „ale k nám je daleko!“ Přešel pokojem tam i sem, s nakloněnou hlavou.

„Josefe!“ řekl tiše, zastaviv se.

„Poroučí milostpán?“

Jaksi nerozhodnut Dušek váhal, pomalu se mu objevil na rtech zlý úšklebek. Pohodil hlavou.

„Zapálit vyhrožuje cháska. Nu, jdi, Josefe,“ — snížil hlas — „jdi, zapal to sám. Jdi do skladiště, je tam plno sudů s olejem, určených pro vývoz. Jdi,“ pán se zasmál hořkým smíchem. „Vezmi vích slámy a zapal to. Okenice ve skladišti jsou zavřeny, nikdo nezpozoruje, co uvnitř děláš. Budeš mít dosti času se vzdálit, aniž by kdo měl tušení. Kozel, bázlivec, je zde ve dvoře, nevrátí se, v továrně hlídají pouze psi, ti tě znají. Dám ti klíče od skladiště. Odtud vyjdi parkem do polí — jsi chytrý, nikdo tě neuvidí. A zapal to! Ať mají radost — ti tam! Počkej! Kolikátého je dnes? Pátého října, že ano? Nu, jdi!“ Pán se usmál.

Šafář naslouchal s otevřenými ústy. Neodvážil se brvou pohnout.

„Co stojíš? Jdi! Zde máš klíč!“

Mlčky, s divným, nedůvěřivým a šibalským pohledem vzal Josef klíče. Neslyšným krokem vyšel do síně, sběhl po schodech. Pán díval se za ním s prahu pokoje a přiraziv dveře, vrátil se k oknu.

„Hořko!“ zamumlal, „a hnusno!“ Zprotivil se mu parfum, kterým tu dýchalo všechno, i rozkošnická nádhera salonku. „Omamuje protivná vůně! Chtěl bych čichat čpavý dým střelného prachu a krev.“ Padl na pohovku, založil ruce za hlavu a oči přivřel. Nehybně ležel. Otevřeným oknem zavál čas od času studený dech podzimní noci. Listí zašelestilo padajíc. A ticho — nic více, docela němé ticho venku. Povykující houfy dělníků za ohradou patrně se rozprchly, vykřičely se, utichly. Daleko do kola všady ticho. Pán slyšel, jak světlo v lampě zasyčelo, — mol nějaký padl do plamene. Slyšel, jak červotoč kdesi v okenním rámu klepe. Podrážděný sluch čekal cosi. Zdá se, nekonečně to trvá. Ticho, jen červotoč klepe. Docela ticho je venku, příšerné ticho. Dušek se zavřenýma očima počítá v duchu do sta. Dále — dvě, tři sta — proč je to hrozné ticho stále?

V pravidelných přestávkách otřesou se pod oknem větve a zašelestí závanem větru. Rozeznal, jak měkce třepetá se lupení březové, jak padá těžký list javoru, narážeje na sněti. Veliká noční můra zabloudila do pokoje, přelétla pod stropem. Každý zvuk rozeznal, každé zachvění němého ticha.

A najednou slyší: bylo to něco jiného nežli zašelestění motýlích křídel, nežli tikot červa, pád zvadlého lupene. Jako by ticho se hnulo, jako by průvan táhl pokojem. Někdo potichounku otvíral dveře? Dušek nevidí, leží se zavřenýma očima. Od prahu ozval se šelest kroků, lehounkých, plachých kroků. Jistě jdou bosé nohy. — jako dětské. Zastavují se — jdou. U samé pohovky utichly kroky. Dušek měl pocit, že kdosi sklání se nad ním. Prudce otevřel oči.

Nic, pranic. Byl sám. Lampa lehounko plápolá. Oknem zapadá do žlutého světla jejího zelený přísvit měsíční. Pod stropem bloudí ještě můra, tiše bzučíc a světélkujíc očima.

Vyskočil rozhořčen. „Vždycky tak!“ zasyčel a vztyčiv se zavolal tlumeně. „Kdo tu?“ Oči jeho pátraly kolem, zorničky se nepřirozeně rozšířily. Cítil krev bít ve spáncích. „Ne, k čertu! přece nepozbývám klidu a rozvahy?“

Vstal, prošel pokojem, zastavil se u okna. Nebe plné hvězd bylo nad sadem, jejich svit na bezoblačném nebi tlumen byl září měsíční, která vše zalila modravou mhou.

Náhle za vrcholky stromů vylétlo červené světlo a ve chladném vzduchu valil se temný sloup dýmu, — vzrůstal, šířil se, v kotoučích se zvedal do výše, prozářené měsícem.

„Konečně!“ oddychl si Dušek. „Konečně! hoří!“ šeptal. „Nechť mají radost — ti tam. Vím, že budou jásati kolem ohně přesvědčeni, že mám škodu. Ať zuby skřípou, ať proklínají — vše jedno! Nebojím se!“ Vykřikl skorem a prudce obrátil se od okna, jako by tento výkřik patřil sem, do pokoje, a ne tam na venek.

Rudá záře rostoucích plamenů zalila oblohu, zkrvavěly vrcholky stromův, a stíny pod nimi zdály se ještě černějšími. V pokoji odlesk ohnivé záře padl na neosvětlené kouty. A záplava vzrůstala, jako by víc a více krve se rozlévalo. Dušek naslouchal šumu listí pod otevřeným oknem.

„Zdá se, že vítr se zvedá!“ zahučel. „Tím lépe! Ať všechno shoří! tím lépe!“

Beze všeho zaklepání jako duch tiše objevil se ve dveřích Josef. Oči jeho svítily.

„Udělal jsem, milostpane!“ řekl temně.

Pán jenom hlavou pokynul. Zapálil si cigaretku a odešel.

Zvolna ubíral se parkem, cestou podivně osvětlenou. Ve výši letěly černé kotouče dýmu, prozářené ohnivými jiskrami, jak vítr je hnal, z daleka slyšeti bylo praskot požáru.

Když vyšel Dušek do polí, objevila se před ním továrna, sálajíc rudými plameny, oddechujíc mrakem těžkého dýmu z prohořelých krovů. Celá vesnice, mladí i staří, shromážděni byli kolem ohně, stáli po cestě, na mezích v poli, příšerně ozářeni s jedné strany, černí jako obludy s druhé. Stíny jejich míhaly se po zaseté roli. Dav nedíval se klidně, lidé v patrném rozčilení přebíhali, ruce se zvedaly, do praskotu ohně mísil se zmatený křik. Dušek kráčel dále k vratům, která byla vyražena. Nikdo z lidí ještě ho nezpozoroval, oslněné oči všech obráceny byly k plamenům. Slyšel hlasy, výkřiky, smích a proklínání, — s počátku všechno zmateně splývalo, ale když přicházel blíže, rozeznal, co křičí a čemu se směje ono množství lidu sběhlého se všech stran. Poznával i jednotlivce v davu.

Několik starců sivých, nachýlených, stálo opodál — výměnkáři, lidé, kteří už dožili, kteří už nepatří tomuto světu. Svoji sílu vydali, vyžili se, jejich doba přešla, pro ně není dnešního života, všechno zašlo, pominulo, pro ně jsou jen vzpomínky, jen minulost. Dívají se

do ohně uslzenýma očima, mlčky, zdá se, bez myšlenek. Vzbudila je záře, přišli se podívat. Dívají se, — chvílemi se otřesou, jak z polí zalehne chladný vítr.

„Hoří to!“ bezzubými ústy zašeptal jeden z nich.

„Hoří, hoří!“ přisvědčuje druhý.

„A shoří. Nic na světě netrvá věčně! Nic!“ vážně propověděl dědoušek opřený o hůl.

„Nic!“ jako ozvěna povzdechli si pokašlávajíce. Něco tu dohořívalo — bezděky cítili soustrast.

Drobné děti přebíhaly. „Hle, padá štít! tamhle vyrazil plamen! chytá druhá střecha!“ volaly se zjevnou radostí z nezvyklého divadla.

Ženy litovaly: „Škoda toho všeho! zbůhdarma všechno shoří! Tolik krovů a trámoví, tolik krásného dříví! Celou zimu bylo by možno topiti — A oleje! — oh, Bože, toho oleje co se zničí!“

„Je to pojištěno!“ řekl někdo moudře. „A dojista dobře pojištěno! Jinak by to nehořelo.“

Dušek přešel po cestě. Zpozorovali jej, umlkli dokola.

Před vraty stálo několik mladých chasníků, povykovali, hrozivě mávali rukama. „Ať to shoří!“ křičeti. „Co je nám do toho! Co my z toho máme?“

„Přerazím ruku každému, kdo se opováží hasit!“ vyhrožoval Světlík. V tom se ohlédl.

Dušek právě kráčel kolem. Vešel do dvora.

Bylo plno kouře všady, rudé plameny vyšlehovaly z oken továrny, ze skladiště. Všechno propadalo zhoubě.

Pán se zastavil. V kouři viděl tři postavy, a když vítr odvál dým v jinou stranu, poznal Petra, čeledína, a topiče Havránka.

Starý dozorce Kozel, který měl byt na druhém konci dvoru, kam, jak se zdálo, plameny nezasáhnou, stál u dveří svého příbytku, s rozpiatýma rukama, jako by chtěl dravému živlu zameziti vstup, oddychoval zpocen, jak střemhlav doběhl na první zvěst o požáru, oslepen září a patrně zbaven všeho rozmyslu.

Havránek s Petrem právě vrhli se do skladiště.

„Co dělají tito lidé?“ pomyslil si Dušek udiven. Za okamžik vraceli se, nesouce pytel, — zachraňovali majetek pánův. Do bezpečí, do odlehlého kouta odnášeli pytle řepky. Udýchaní, zčernalí kouřem, ale neúnavně, sotva pytel složili, zpátky běželi do skladiště, kde se oheň rozmáhal se zuřivou prudkostí.

„Blázni! co děláte?“ zvolal pán.

Havránek se ohlédl, zasmál se, věčný šprýmař, až v učerněném obličeji bílé zuby se mu zaleskly: „Zlobím se, milostpane, jsem topič, a někdo se mi tu připletl do řemesla. Aby jej —!“

„Nechte to! ať všechno shoří! Neodvažujte se do skladiště! Je nebezpečno!“ varoval pán ochotné pomocníky.

Havránek nerozhodnut se zastavil, rukávem otřel zpocené čelo a zadíval se vyjeveně na pána. „Tedy přece je to tak — je to dobře pojištěno a — —“ Sklopil oči, pokrčil rameny, jako by se styděl za hloupost, kterou provedl.

Z oken skladiště v tom — jako když koudel souká — v kotoučích vyvalil se černý dým i ze dveří se vylil těžký tak, že po zemi se válel.

Petr čeledín stál na prahu, dým se mu vinul kolem nohou.

„Pojď!" zavolal ochraptělý na Havránka.

Havránek mávl rukou. „Což —? nechme to!"

Ale Petr neslyšel. Nedbaje dýmu, vběhl do vnitř.

„Co dělá? co chce?" zlostně zahučel Dušek, „vždyť — zadusí se!" Vykřikl: „Petře!"

„Zadusí se!" ječel zoufale starý Kozel. Havránek rozběhl se ke dveřím, ale neodvážil se do vnitř.

Vraty do dvora nahrnulo se množství lidí. „Kam jde, blázen! Zadusí se!" křičeli. „Petře! Petře!"

„Nechte ho!" jízlivě poznamenal Světlík mávaje rukama, „umře pro pána! Pán mu vystrojí pohřeb, najdou-li Petrovy kosti."

Dušek neslyšel, neposlouchal. Vešel do skladiště, na dva — tři kroky. „Petře!" zavolal. — Těžký dým jej omámil, až zavrávoral zpět a kašlaje sbíral dech. „Nenecháme jej tam přece!" obrátil se k lidem. Žádná odpověď. Celou šířkou dveří valil se dým, nebylo možno odvážiti se dovnitř. Lidé u vrat stísnění zamlčeli se.

Jenom Světlík vykřikoval: „Ať! ať! bude míti Petr slavný pohřeb!"

Kdosi jej odstrčil. Byl to šilhavý Louda. „Mlč, ty! Co ti udělal Petr?" A Louda obrátiv se k pánovi, naplil si do širokých dlaní a řekl: „Já tam půjdu — pro Petra."

„Ne, je pozdě! nelze vejít —" odvětil Dušek zamračen. Zaskřípal zuby. „Je pozdě!"

Lidé mlčeli, jen plameny syčely a třaskaly hořící trámy.

Louda odvážně dral se dýmem, ale udušen napolo, zakrývaje si rukama obličej, zavrávoral konečně zpátky a bez vědomí padl do rukou dozorci.

„Petře! Petře!" volal hlasitě Dušek, přiblíživ se k jednomu oknu.

Uvnitř bylo vše zalito kouřem, kterým prošlehovaly rudé záblesky. V tom nahoře na půdě, kam plameny ještě nedosáhly, ve vikýři objevil se člověk, mávaje zoufale rukama. Těžko bylo poznati Petra. Celý osmahlý, dýmem zčernalý ve tvářích, s ohořenými vlasy a doutnajícím šatem nachýlil se s výšky.

„Petře!" vykřikl Dušek.

„Petře! Petře!" opakoval zástup diváků.

Petr neodpovídal — nemohl, zadýchán, udušen napolo. — Klekl — zdálo se, že odhaduje výšku od střechy na dláždění dvora. Ale neodvážil se skočiti, — obrátil se, zamával rukama a vrhl se kamsi nazpátek v bezradné zoufalosti, patrně hledaje jinou cestu. Na půdě nehořelo ještě, kolem krovy druhých stavení stály však v plamenech a dole pod půdou v klenutém skladišti rozmáhal se každým okamžikem oheň, sám se duse těžkým čpavým dýmem.

„Petře! Petře!" křičel Dušek, přiloživ ruce k ústům. „Slyšíš? Sem pojď! přistavíme ti žebřík — sem!" a obrátiv se ke vratům, ke sraženému množství ztrnulých diváků, jimž oči vypoulené úžasem sví-

tily odleskem požáru, pravil hlasitě: „Sto zlatých tomu, kdo Petra zachrání!“ Nikdo neodpověděl, nikdo se nepohnul. „Dvě stě —!“

„A kdyby tisícovku dal —!“ zahučel kdosi, „nemožno! už plameny jsou na půdě a zdola se valí kouř. Nemožno tam se odvážiti. Je ztracen Petr!“

„Ztracen!“ temně přisvědčovali jiní, nehýbajíce se.

Šílený jek se ozval — to žena Petrova, prorážejíc lokty stísněný dav, vpadla do dvora.

„Petře! muži! Pro Boha jediného! pro Ježíše Krista! kde jsi?“ Okázali jí na půdu. Zalomila rukama. „Zahyne! — zahyne —! a co já? —“ Najednou obrátila se k pánovi. „Co já? co děti? milostpane, co se stane s námi se všemi? Nebohý Petr v ohni zahyne jako myš, která neví, kudy utéci — zahyne! Pane! pane! vraťte mi muže!“ A šílená bolestí padla na kolena. „Vraťte mi muže!“

Dušek ohlédl se k ní zasmušen. „Vrátím ti muže, je-li v lidské moci vrátiti jej!“ pravil pevně.

„Kozle!“ zvolal, „pomoz!“ Vyzvedl žebřík pohozený na dvoře, postavil jej k vikýři. Vykročil na první stupeň — klidně a odhodlaně vystupoval vzhůru, zmizel ve vikýři.

Právě vysoký štít vedlejší budovy sřítil se na střechu, prorazil ji, a chumel dýmu provalil se vikýřem. Sotva rozeznali zdola Duška, jak vstoupil na půdu, kam plameny ze sousedství šlehaly už po lepenkové střeše dehtem natřené. U vrat zasmál se někdo šíleným smíchem. Byl to Světlík.

„Proč se směješ?“ ptali se ho.

„A tak — shoří, shoří jako myš!“ odpověděl pohrdavě, podepřev si boky. „Jako myš — jako Petr. Ať! zbudou jenom kosti — nerozezná nikdo, kdo byl pán a kdo otrok. Snad Petrovy kosti pohřbí do panské krytby!“ Ohlédl se dokola a byl uražen, že nikdo neposlouchal. Odplivl.

Dušek vystoupil na půdu. Otvorem ve střeše, kde padl cihlový štít, prodíraly se plameny a kouř, ale ještě mohl se rozhlédnout kolem. Zajisté Petr pokusil se utéci tam, kde dosud nehořelo, ke schodům, které vedly na druhé straně s půdy. Volaje hlasitě, dal se oním směrem. Dole bylo pevné kamenné klenutí, ale když došel dále, zděné klenutí přestalo, byl tu jen prkenný strop. Ztrouchnivělá prkna skřípala Duškovi pod nohou, a štěrbinami vyrážel dým, proletávaly jiskry. Na půdě byly různé zásoby, dojista oheň, jak sem zasáhne, nalezne spoustu potravy.

Dušek spěchal, volaje Petra, v praskotu požáru zapadal jeho hlas. Konečně uviděl čeledína — několik stupňů vedlo v podkroví, tam byl Petr, zoufale namáhaje se vyrazit zavřená dvířka. A Dušek viděl, že právě tam prkenný strop prohořívá, kolem Petra vyvalil se dým, dusil nešťastníka.

„Sem, ke mně! Zpátky!“ zvolal Dušek. „Sem!“

Petr se ohlédl, udivenýma očima zahleděl se na volajícího. V témž okamžiku zavrávoral a padl omámen kouřem.

Dušek vyběhl po stupních, jeden z nich pod nohou se mu zřítil, a dole objevila se plamenná výheň. Ale již byl u Petra.

S namáháním jej zvedl, nebožák byl bez vědomí. Těžké tělo drže ve svalnatých rukou, obrátil se ochránce zpět. Dřevěné stupně pod ním hořely. Stál klidně, díval se prostorem rozsáhlé půdy, jak se všech stran valí se zkáza. Střecha praskala nad ním doutnajíc, v několika minutách všechno vzplane.

„Smrt?" myslil si.

A tu slyšel kroky, zřetelně slyšel tiché kroky po hořících stupních, blížily se.

Usmál se trpce. „Zase ty kroky! Tedy smrt je to, která mne stopuje?"

Zaťal zuby a zvednuv výše tělo bezduchého dělníka, se vzdorem zadíval se do šlehajících plamenů. „Ještě ne! Nechci!"

Vítr zavál prudčeji. Dým s jiskrami rozletěl se, sražen valil se Duškovi kolem nohou. Rozjasnilo se na okamžik. Velikým otvorem, který způsobil spadlý štít, viděl Dušek do nádvoří, zahlédl směsici lidských hlav, uvědomil si, že ho zdola vidí, jako on vidí je. Uztrnule hleděly vzhůru k němu vytřeštěné oči, spínaly se ruce nad hlavami. Ti lidé tam jej vidí, litují ho snad. Úšklebek mihl se mu po rtech, vzpřímil se a s bezduchým tělem v náruči kráčel po prohořených schodech — právě tudy, kde před chvilkou slyšel blížící se kroky.

Cosi pod ním se sřítilo, zavrávoral, dým jej obklopil, ale doběhl šťastně k vikýři, zachytil se řebříku a se svým břemenem sestupoval. Slyšel radostný jekot dole, desatery ruce spěchaly na pomoc. Odevzdal bezduchého Petra ochotným rukám a hrdě, přejev prsty spražené vlasy (klobouk někde na půdě ztratil), pevnou nohou stanul na dláždění dvora. Bylo mu asi jako plavci, který z lodi zmítané mořem vystoupil na pevninu. Z hořícího krovu k nohám sesypaly se mu žhavé oharky. Na okamžik zdálo se mu, že ztrácí vědomí.

„Odneste jej ke studni!" slyšel; poznal po hlase doktora. Ujal se již omdlelého dělníka.

Vědomí se Duškovi vrátilo, klidně kráčel ke vratům, lidé mlčky ustupovali před ním.

Viděl Petrovu ženu. „Přinesl jsem ti muže, jsi spokojena?" pravil jí s úsměvem. Zavzlykala, nevědouc, kterak děkovat.

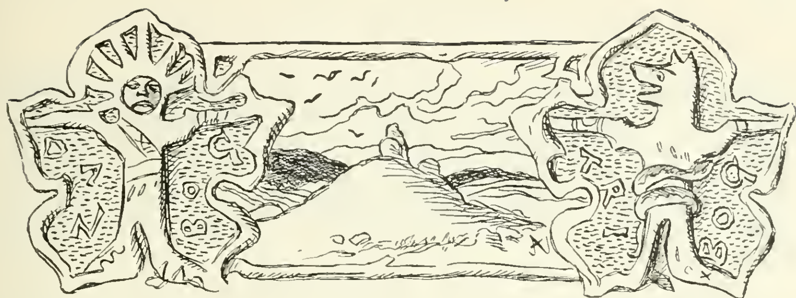
A zvednuv hlavu, spatřil vedle plačící ženy paní doktorovou; také ji zvědavost přivedla k ohni. Stála ztrnulá jako socha, ozářena rudou září plamenů, v domácím lehounkém obleku s rukama spuštěnýma, se rty pootevřenými. Viděl, jak ňadra její se dmou, a její oči spočinuly na něm s jakýmsi hrůzným obdivem.

Usmál se, mlčky pokynem hlavy ji pozdravil.

(Pokračování.)

Kyrysar.

K. Przerwa-Tetmajer:

Sluchové dojmy učitele z velikého domu s poznámkami.

Se souhlasem spisovatelovým z polštiny přeložil *Hakar.*

(Dokončení.)

„Jasně velmožný vévoda objímal boty a prosil, aby mu darovali život, neuvažuje o tom, že prostí lyčkové* vedli jej na šibenici, jakožto zrádce drahé vlasti.“

„Tradice jest posvátná věc, základ vší budoucnosti. Bez tradice nemohou se rozvíjeti ani národové ani společnost. Má býti ctěna jako svátost.“

„Strýc mluví svatou pravdu.“

„A tradice i šlechta jest totéž.“

„Šlechtická tradice podobá se stromu, z něhož mohou teprve větve vyrůsti. Však také, kdyby Češi měli šlechtickou tradici“ —

„Domnívám se, Frido, že vštěpuješ svým dětem v pamět úctu k rodinným vzpomínkám.“ —

„Různé ty útoky na aristokracii rodu připadají mně, strýče, směšnými. Neboť člověk se může státi králem, může se státi císařem, ano může se státi dokonce i papežem, ale nikdy se nemůže státi aristokratem ten, kdo se jím nenarodil.“

„Právě tak, jako umělcem.“

„Ach, Fomio, ty vždycky přijdeš se svým krásným uměním!“

„Ostatně, můj drahý, umělci jsou jen pro sebe, nezačínají rodů. Jest nějaký kníže Dante, hrabě Buonarotti, anebo Freiherr von Goethe?“

„Náhodou, ale správně jsi nadhodila onu otázku, drahá sestřenko! Rody začínají jen rytíři. Tedy i takoví Bonapartové jsou dnes, i bez trůnu, knížaty rodem proto, že jejich nedávný předek byl válečníkem. Všechny znamenité rody vzaly svůj počátek z vlastní krve, z bohatýrství. Proto také aristokratická pýcha jest nejvíce oprávněna a snad jedině oprávněnou pýchou na světě. Ona se rodí z vědomí šlechetné

* Dělali lýčí.

rytířské krve, jaká bije v našich žilách. Neboť, prosím, nač může býti skutečně pyšným učenec, básník, umělec, filosof? Má schopnosti anebo talent, poněvadž mu je Bůh dal; ale, když člověk pomyslí na bohatýrství svých předků, na rytířský, takřka lví původ rodu, z něhož pochází . . . V tom ohledu patří naše polské rody k nejsvětějším a nejčistším. Rohy musil bodat a prsa nastavovat, kdo se Bůvolem pečetí . . .“

— — — — — — — — — — — — — —

„Když jsem se po tak neslavné smrti jasně velmožného vévody, svého pána, navrátil do zámku, do služeb jasně velmožné vévodkyně a jejích dětí, měl jsem více pokdy a jal jsem se tedy prohlížeti staré listiny, chované v úkrytu, — nebylo nikoho, kdo by mne kontroloval — a hle, čeho jsem se dočetl na jednom starém pergamenu: „Janu Skrčibykovi, rodem z Tatarova, věrnému našemu pomocníku za dlouholeté služby prokazované naší královské osobě udělujeme privilegium obchodu se solí, dobývanou v solných dolech věličských . . .“ A na druhém pergamenu stálo toto: „Ten Jan z Tatarova, zařídiv si na náměstí krakovském obchod se solí a vařivem, domohl se značných úspěchů. Onen Tatarov pak jeho majitel, kanovník kapitoly krakovské, byv povolán před biskupskou konsistoř pro spolužití se záletnicí, přidal statek svůj Janu Skrčibykovi jako věno, dávaje mu milenku svou s třemi dětmi svými za manželku. Jan Skrčibyk, zajistiv si takto svůj osud, začal se psáti Johannes de Tatarov. Šebestianu Tenčinskému půjčil peníz na veliké úroky, a polovici toho lichvářského peníze mu odpustil za to, že mu vymohl u J. M. královské šlechtictví s přídomkem „Bůvol“.“

— — — — — — — — — — — — — —

„Praděd můj přišel jako potulný rytíř z Uher, pocházíme společně s Esterházyovými od Arpada. Vyznamenal se v bitvě s Tatary a dostal za to Tatarov a odtud i jméno. Taková je naše rodinná tradice.“

— — — — — — — — — — — — — —

„Tvůj děd byl kozákem (sluhou) u Zaslavských!“

„A tvůj jeden prodával sůl a druhý byl hospodářským úředníkem u mého děda! Ukradli jste nám Balvanovščiznu!“

„A tvoje matka je dcerou petrohradského komorníka!“

„Úředníku!“

„Komorníku!“

„Chceš políček?“

„A ty?!“

„Hrabě, který seno hrabe!“

„Kníže, který se s psy líže! . . .“

— — — — — — — — — — — — — —

„Dvorce pronajímám hlavně židům. Nejlépe platí, a při tom nedělají se sedláky dlouhých okolků. Hospodářské stroje objednávám z Německa, odtamtud mám také účetního a podkoního. Podařilo se mi dostati vysloužilého strážmistra od černých husarů. Nadlesního

mám z Horních Rakous. Jen plnomocník Strygulewicz je Polák, neboť za hranicí nelze nikoho najíti, kdo by uměl po polsku."

„Bůh nás potrestal tím lokajským jazykem."

„Nedá se popříti, že ta nešťastná polskost nejednou z pod kabátu čouhá. Pokračuji s duchem času, a proto jsem dal Mečislava na polytechniku v Lipsku. Absolvoval ji. Jel jsem pro něj; víte, že nemám tak velikého jmění; rektor mi radí, abych ho nechal v Německu. ‚Dobře tedy,' říkám, ‚ale on je Polák,' a Němec se začíná smát: „Na ja, Herr Graf, da haben Sie recht — s' ist ja keine gute Rekommandation." Co jsem mu měl říci, když má, u všech čertů pravdu?!"

„Ale nač pak s tím tak hned vyjížděti? Já v cizině v hôtelích nebo jinde s „Y" dělám Rakušana, a v Paříži se již stalo, že jsem se psal i se „skij" (jako Rus). Může-li se „cki" čísti jako „ki", proč by se nemohlo psát ski — skij?"

„Všechno to jsou hlouposti, jen, aby obchody šly!"

„Co dělají, Mečislave, tvá předsednictví?"

„Máš pravdu, mám jich až dost! Byl jsem dosud předsedou klubu veslařského, klubu cyklistů, klubu našich venkovkých dostihů, čestným předsedou hasičů, a teď mě učinili ještě předsedou okresní rady a školním delegátem. Při tom sněm —"

„Pro Pána Boha, kdy pak máš na to na všechno čas!"

„Zbláznil jsi se, Frido, nebo co? Časem něco podepíšu, ale nikdy nic nečtu, leda o hasičích, neboť mně to baví. Od čeho jsem v Polsku hrabětem? Někdy si zabrousím do Lvova na vintu,*) mám to blízko."

„Mečislave, ty jsi báječný s tou svou prostodušností a s tím svým hovorem!"

„Což nemám pravdu? Ale slyšel's již? Józa se stal tajným radou, excellencí! Včera byl jmenován!"

„Ten? A zač? Hloupý je jako bota, nic nedělá, jenom v karty hraje!"

„No, můj drahý, má-li někdo naše jméno, dva milliony korun důchodů a million k tomu ještě přihraje —"

„A — odpusťte, že tak vpadám do řeči, ale to vám byla v parlamentě bouře-e!"

„Proč? proč?"

„Fomio vždycky přijde se svými buřičskými novinami!"

„Mluv: proč?"

„Představte si: nějaký poslanec podal dotaz stran špatného zacházení s učiteli, vojenskými náhradníky, — ukládají jim mýt v kasárnách podlahy, jeden důstojník řekl, že on jim to schválně ukládá, protože zná haličské učitele, a druhý, že, nedopadne-li dobře defilírka, budou košile mokré, neboť on má kdy. Při tom jim bylo spíláno před šikem „polská žebračina", a to byla asi ještě z nejmírnějších nadávek."

*) Vinta — hra v karty.

„Důstojníci bývají někdy trochu přísni a netrpělivi, ale dobře činí. Kdyby nebylo vojska, brzy by nás ta holota roznesla. Poslouchej, Mečislave, jsi na sněmu, stýkáš se s vynikajícími lidmi, mohl bys podati návrh, aby bylo četníkům nakázáno všímati si ještě více duševního stavu vesnic než posud. Četník měl by býti vůbec kontrolorem učitele a sedláka."

„A takový náš kaplan? Toho by měli vsaditi do želez a odvézti před konsistoř."

„Ani jeden z mých synů nebude váhat, jak se říká, dělati pořádek v čele čety dragounů, až toho bude potřebí."

„Ne nadarmo vychovali jsme je v zásadách." — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Víš? Mám klíč!"

„E?"

„Papa tam má nejméně tři tisíce drobných. Vezmu sto korun, ani si toho nevšimne!"

„A půjčíš mi aspoň třicet?"

„Dobře, ale jak to uděláš, abych viděl, jak se Zorka myje?"

„Jak, když Zorka u vás spí s matkou?"

„No tak, až my k vám přijedeme."

„Víš tedy co? Půjč mi ještě pětku, to ti ukáži, jak se Zorka koupe."

„A ty's viděl?"

„Ano! A nejednou!"

„Jak pak — když je to sestra?"

„Jsi ještě hrozně naivní, můj Adaši!"

„No, anebo víš co? Já ti nedám té pětky a ukážu ti, jak se Amalie svléká. Anebo víš co? Spusť z těch třiceti, které si chceš ode mne vypůjčit, ještě pětku a zavedu tě k dírce ve stěně koupelny."

„Odkud pak ty víš, že je tam dírka, jsi-li takový ctnostný?"

„Poněvadž se tam chodila teta Rézi koupat a sama mi onu dírku ukázala."

„A co víc?"

„Mhm!"

„A mně také!" — — — — — — — — — —

„Frido, slyšíš, u Strygulevičů mají dnes šťovíkovou polévku, kus masa s cibulovou omáčkou, kachny se zavařeninou a kávový krém." — — — — — — — — — — — —

„Přiznej, drahý Fomio, že, nosí-li člověk jméno jako já, že mu nemůže ledaco ani imponovat ani lichotit. Mohl bych přijmouti křeslo ministra krajana, řád zlatého rouna, ale, že by mně to mělo lichotit? Hlavní známkou mého charakteru je, což jest ostatně docela přirozeno, ta pýcha velikého pána, která vylučuje všelikou marnivost. Já nepotřebuji býti ničím jiným, než jsem. „Rohan je suis" — to je jedno, a „noblesse oblige" — to je druhé." — — — — —

„Pane hrabě, tudy nemůže býti dráha vedena, bylo by to nejen proti zájmům sedláků, nýbrž dokonce k jejich škodě. A při tom

stavba dráhy podle plánu, jak si pan hrabě přeje, stála by zemi o šest millionů veřejného jmění více."

„Prosím, pane! Pane rado, přejete si, aby sedláci v okrese zajistili vaši kandidaturu do říšského sněmu?"

„Ovšem že, ale —"

„V takovém případě rozhodněte, a postarejte se, aby celá komise rozhodla, že nejpříhodnější terain jest ten, který jsem já vám ukázal. Těžká věc — já musím míti usnadněnou dopravu dříví ze Suchého a jednu stanici v Kameni, druhou v Černé. Prosím vás, dejte těm pánům na srozuměnou, že dovedu býti vděčným."

„Pane hrabě, to —"

„Pane rado, jsem ochoten věnovati na agitaci pro vás čtyřicet tisíc korun a dvacet tisíc korun vám k případné disposici — vám k dis-po-si-ci.".

„Ha ha ha, pane hrabě! Rychle jste vypočetl deset procent tříletního zisku!"

„Já počítám vždycky rychle, pane rado."

„No tak, pane hrabě, ostatně — ale ve Lvově — —"

„Dvacet pět tisíc k vaší disposici."

„Obávám se však, že Vídeň —"

„Třicet tisíc."

„Ostatně, s velikou námahou —"

„Nezapomeňte prosím: jednu stanici v Kameni, druhou v Černé."

„Kolik selských hlasů mohu dostati v okrese?"

„Rozkáži rozvinouti nejživější agitaci. Ostatně, přislibte po třech stech zlatých Isákovi Silbersteinovi a Pavlukovi z Podkamene."

„Ou! To je mnoho!"

„Pane rado, já beru na sebe agitaci v celém okrese, a vy máte třicet tisíc korun k disposici."

„No, tedy, jak se říká, ruka na to, pane hrabě!"

„Soit, pane rado!"

„Teď jest již čas, abych šel. K nohám padám, milostivý pane hrabě, ponížený sluha!"

„Buďte zdráv, pane rado, na shledanou!"

„Poroučím se, má úcta, pane hrabě. K nohám padám!"

„Je to špína!"

— — — — — — — — — — — — — — —

„Mamo, Eva Karabáčova se vdává a prosí mne, abych jí šla za družičku."

„Tak?!"

„Já jsem si hned pomyslila: takoví žebráci!"

„A koho si bere?"

„Stavitele."

„Napiš jí, že jí za tu čest děkuješ, a že na stáji v Patoce je děravá střecha, že její muž může dostat práci. Tak! Encore des Karabáč!"

„Mamo, je to skutečně tak blízké příbuzenství, jak mi ona píše?"

„Ani zdání, ani zdání! To vůbec není žádné příbuzenství, jen společné jméno."

„Když se otec jednou rozhněval na Zikmunda, řekl, že se v něm ozvala úřednická krev —"

„Otec je hlu —. Otec to řekl jen tak, ze zlosti. Nevíš, že sám říká: Nos vskutku hraběcí, vpravdě Karabáčovský."

— — — — — — — — — — — — — — —

„Jasný pane hrabě, zaplatil letos pan Budnovský něco z Malinové Hůrky?"

„Dvě stě zlatých. Vymlouval se na neúrodu, na povodeň, že se mu žena rozstonala a že ho to stálo přes sedm set zlatých."

„No, ta nebude příští rok zdravější."

„Co je jí?"

„Má souchotě. Jasný pan hrabě ztratil tedy letos na Malinové Hůrce devět set zlatých. Co zamýšlí pan hrabě?"

„Co mám zamýšlet? Z hrdla mu je nevytřesu."

„Za psí peníze míti najato, a ještě neplatiti —"

„Pravda, že psí peníze?! Vždycky jsem si to myslil. To ten Strygulevič! Říká, že tam je neúrodná země —"

„Ci! Ci! Ci! Co to pan Strygulevič mluví?... Tam je úrodná země, ale když se někomu zachce míti nemocnou ženu, dva syny v gymnasiu a dcerku v pensionátu, kdyby v samé kostěné moučce zaséval — —"

„Poněvadž i ten nečas a povodeň —. Všude bylo stejně!"

„Spokojí-li se člověk jen se dvěma jídly k obědu, dá-li boty jen dvakrát podrazit — tomu může i celý listopad slunce svítiti. Jasný pan hrabě má rovněž děti —"

„Ano, mám!"

„Ještě o jedno víc, než on."

„Nu, a kolik myslíte, pane Mandelpflanzi, kolik má Malinová Hůrka vynášeti? Strygulevič říká, že tisíc sto zlatých, to je vypočítáno, jak se sluší na katolíka a ne zloděje."

„Dávám slovo, pane hrabě, jak jsem poctivý člověk, dám v prvním roce tisíc sto padesát a v následujících letech po tisíci stu sedmdesáti pěti zlatých."

„Hm —"

„Kdo nedodržuje podmínek smlouvou ustanovených, musí bez výpovědi, bez ohledu na příčiny ustoupit."

„Jinak smluv neuzavírám. Případné ztráty odškodňují se exekuční cestou z majetku nájemcova. Ale on mně píše, že příštím rokem zaplatí polovici dluhu a na druhý rok druhou polovici."

„Ví jasný pan hrabě, kde byla letos jeho žena?"

„No?"

„V Zakopaném. Příštím rokem prý pojede do Davosu."

„Paní Budnovská!"

„Frido — á! pan Mandlpfanz — právě jsem dostala od Budnovské dopis, impertinentní osoba! Slyš — „Jasně Velmožná Paní Hraběnko Dobroditelko! Osměluji se Jasně Velmožnou Paní Hraběnku

Dobroditelku obtěžovati nejpokornější prosbou. Doslechli jsme — jaká to slova — že pan Mandelpflanz chce nám odebrati nájem, ale deště, povodeň a moje těžká nemoc — jsem zvědavá, co je jí?"

„Souchotě, jasná paní hraběnko —"

„A a a! Pryč! Ošklivá ženská! Frido?! Máš zde karbol?"

„Tam — u břitvy. Pane Mandelpflanzi, čtěte dále —"

„S dovolením, jasný pane hrabě —"

„A, pan Kolesák! — Zvedněte, prosím, ten dopis s pohovky a začněte čísti od „těžká nemoc"."

„— těžká nemoc způsobily, že můj nešťastný muž zabředl tak hluboce do dluhů, že jídáme k obědu jen polévku a kus masa, a to jen čtyřikráte týdně —"

„To prospívá zdraví —"

„A myslím, že Jasně Velmožným Pánům Hraběcím Dobrodincům, kteří mají přes million korun důchodů, těch ubohých devět set zlatých, které příštím rokem —"

„On mi bude vypočítávati mé důchody!"

„Prosím tě. Ona „myslí"! — Jak si může dovoliti — skutečná impertinence! A ještě mi píše — tak těžce nemocná!"

„Synové studují v gymnasiu na pány, dcerka v pensionátu —

„Nemohli by jísti pouhou polévku se strouhankou a jako druhé jídlo brukev?"

„Právě zde pan Mandelpflanz nabízí tisíc stopadesát za příští rok."

„Píši již. Milá paní Budnovská! Do obchodu se nemíchám. O výsledku záležitosti podá Vám zprávu pan Mandelpflanz. Proste denně svatou Kláru z Avignonu za uzdravení a mně již nepište, neboť musím dávat dopis do karbolu. Bůh neopouští.

Hraběnka Tatarovská."

„Jak ty to umíš, Elso."

„Krátce a obsažně."

„Platí tedy, pane hrabě?"

„Platí."

„Ale co řekne pan Strygulevič? On je takový uctivý."

„U všech čertů, pane Mandelpflanzi, což pak já jsem neuctivý?!"

„S odpuštěním, pane hrabě, neřekl jsem toho; chtěl jsem říci, že pan Strygulevič má své názory."

„O, i na to je lék."

Druhý dopis. „Laskavá a drahá paní! Je mně velice líto, že jsem neměla dosud štěstí seznámiti se se sousedkou tak blízkou. Zítra je svátek, potěší nás velice, přijdete-li s mužem do zámku na snídaní.

S nejupřímnější úctou

Alžběta Tatarovská.

Velectěné paní Anastasii Strygulevičové."

„Ha-ha-ha! Na shledanou tedy, pane Mandelpflanzi. Ostatní u notáře."

„Skláním se k nohám jasnému panu hraběti. Ruce líbám jasné paní hraběnce."

„Adieu, pane Mandelpflanzi."
„Uctivý! Měl jsem tu židovskou kanalii vyhodit za dveře! Těch hloupých sto nebo stopadesát korun více!
„Tolik dává? Zavolám jej. Pane Mandelpflanzi!"
„Prosím, jasná paní hraběnko."
„Můj muž se na vás trochu zlobí — nerozhodl se."
„O — — Jasná paní hraběnko, dovolte mi něco říci!"
„Prosím."
„Přes to, že jsem Žid, složím padesát zlatých na missie v Africe k rukám jasné paní hraběnky, bude-li smlouva uzavřena."
„Děkuji vám velice. Já myslím, že již můžete býti klidným. Pavle! Řekněte kuchaři, aby k zítřejší snídani připravil o dvě kotlety víc!"
— — — — — — — — — — — — — —
„Neboť víte, pane komisaři, sedláci tvrdí, že těchto šedesát jiter patří jim, že byl od nich koupen les, ale ne pole pod ním."
„Buďte bez starostí, pane hrabě, buďte bez starostí!"
„A tu mi právě těchto šedesát jiter vráží jako klín do mého lesa."
„Ovšem přirozeně, pane hrabě, přirozeně. Buďte, prosím, bez starostí."
„Jsem pevně přesvědčen, že náleží k Tatarovu."
„Ovšem, beze vší pochyby, pane hrabě, beze vší pochyby!"
„Věřte mně, ačkoliv sedláci dokazují své vlastnictví královskými listinami a dekrety, věřte mně, pane komisaři, že je to mé pevné přesvědčení."
„Ale, pane hrabě, jako uděláno!"
„Pane, co vy myslíte!"
„Ale, pane hrabě, jak pak bych já mohl mysliti něco jiného než pan hrabě? Dopustil bych se tím křivdy!"
„Přejete si doutník? Zdá se mi, že jste již dlouho komissařem?!"
„Jakáž pomoc! Až na mne řada —"
„No ano, ano . . . . Budu míti brzy příležitost, sejíti se s vaším představeným."
„Jste příliš laskav, pane hrabě, příliš laskav!"
„Na shledanou tedy, pane!"
„Kladu se k nohám pana hraběte!"
— — — — — — — — — — — — — —
„No tak co?" Pojedeme již?
„Povýšení jisté. Na mou věru!"
„Přiřkneme mu to?"
„A co pak jsi myslil? Když takový pán něco chce!"
„No, ale je to skutečné zlodějství, to přesunutí lesní hranice."
„Pst! Halt's Maul! Drž hubu! Chceš, aby tě z úřadu vyhodili na dlažbu?"
— — — — — — — — — — — — — —
„Prosím, paní hraběnko, pět mužů, tři ženy a jedno dítě zastřeleno, sedm osob raněno, z těchto dvě těžce!"
„Smutná věc. Zloději musí býti potrestáni. Zítra bude pan farář

sloužiti slavné bohoslužby za duše zemřelých. Paní Játrová, dejte četníkům svačinu."

— — — — — — — — — — — — — —

„Ještě málo obdrželi! Selský dobytek! Jaká to smělost, pane Pavle, odvážit se na našeho pána! Pan hrabě by je přikryl čepicí! Výstřely bylo slyšet až zde, v kavárně!"

„Holota! Ta selská sběř se stává drzou; paní Játrová, takové časy —"

— — — — — — — — — — — — — —

„Jasně Velmožný Pane Hrabě! Maje tu čest poděkovati se co nejupřímněji za pozvání pro mne tolik významné, dovoluji si oznámiti, že neopomenu ho použíti; zároveň vyslovuji J. Vné Paní Hraběnce i J. Vnému Panu Hraběti výrazy své nejhlubší úcty a vážnosti."

„Po stylu poznat člověka s kulturou."

„Co chceš? Universitní professor!"

— — — — — — — — — — — — — — —

„Jasně Velmožný Pane Hrabě! Mám čest oznámiti Vám co nejzdvořileji, že zítra dostane se mi té veliké cti, býti u J. Vného Pana Hraběte. Současně vyslovuji J. Vnému Panu Hraběti i J. Vné Paní Hraběnce výrazy své nejhlubší úcty.

Nejoddanější služebník
Jakub Balsambaum,
obchodník."

— — — — — — — — — — — — — — —

„Můj Frido, jsi králem dvacíti okresů, ale ve skutečnosti nemáš žádného veřejného titulu. Mohl bys se státi aspoň předsedou „Tatranského Spolku"*, až se nynější předseda stane ministrem."

„Má drahá, vždyť jsem dosud nebyl ani jednou v Tatrách —"

„Nebožtík Štěpán Zamoyský také vůbec ještě nebyl v Tatrách, když byl zvolen. A i potom vyjel si tam teprve po několika letech po prvé. Pro „Tatranský Spolek" tvé společenské postavení úplně stačí."

— — — — — — — — — — — — — — —

„Nečtu příliš mnoho polsky. Vždyť je tolik výborných francouzských a anglických knih!"

„A ten, který věnoval paní Stanislavové — jak pak se —"

„Asnyk*? Pokud se domníval, že se vlichotí, věnoval, a zemřel jako žebrák!"

„Víš však, že prý vyšlo něco nepříjemného — jacísi „Papoušci a cizopasníci"."

„Stojí-li člověk nade vší kritikou a zvláště nad kritikou klíčové dírky . . . . Quarda è passa! Die Herren reiten — —"

— — — — — — — — — — — — — — —

„To je něco hrozného! To by mělo státní návladnictví —! Kam to spějeme! Měli by ho zavřít do vězení! To jest lotr! To jest holomek! To jest formální vlastizráda! To jest znečišťování vlastního

* Towarzystwo Tatrzańskie = turistický klub v polských Tatrách.
* Básník Adam Asnyk.

hnízda! To jest neváženost k posvátným věcem! To jest útok na stát! To jest paskvil! A! A! A! To jest kniha, která zničí poslední zbytky Polsky! To by se mělo zakázat prodávati! To je darebáctví! To by se mělo dáti na index! Ten člověk zaslouží, aby ho postavili před svatou inkvisici! To se musí s kazatelny — ! Musí býti vypovězen ze země!"

„Jak pak, když nikdo neví, kdo to je — pseudonym."

„Má drahá, dám tisíc zlatých tomu, kdo ho objeví. Okamžitě napíši otci Nenufarovi — však jesuité si budou s ním věděti rady! Demaskovati lotra! Hrozné časy . . . Ubohá vlast, zahyne, když se v ní objevují takové knihy . . . „Papoušci a cizopasníci"! . . . ."

— — — — — — — — — — — — — — —

„Jak tedy, má drahá, jak?"

„Pustila jsem se do práce a zařídila jsem ve Vatikáně celý pokoj! Žlutohnědý nábytek se zlatými ozdobami —"

„A jak pak Svatý Otec?"

„Byl velmi spokojen. Daroval mi trn z keře, pod nímž byla mučednice Petronilla znásilněna konsulem Antimonem. Hleď — dala jsem udělat vkusný medaillon?"

— — — — — — — — — — — — — — —

„Pšakrev! Zase sbírají na ty prokleté pohořelce! Co je mně, u čerta, po tom, že ševci a bednáři vyhořeli!"

„Dej jim nějaké odbytné, Frido, neboť i já se musím s něčím přihlásiti. Klema zařídila Svatému Otci ve Vatikáně salon. Já sama mám v úmyslu poslati letos do Vatikánu deset tisíc franků."

— — — — — — — — — — — — — — —

„Ale, pane hrabě, já nemohu zadržovati vlak na stanici o patnáct minut déle proto, že se pan hrabě opozďuje. Beztoho zde rychlík zastavuje jen schválně —"

„Nemůžete zadržovat? Však já vám ukážu, že vy odsud odjedete ještě dříve, než vídeňský bleskový vlak!"

„Pane hrabě, dovolte —"

„Můj pane, když na mé pouhé slovo v ředitelství všechny rychlíky zde staví schválně k vůli mně, myslím, že mi nebude příliš obtížno dostati odtud vaši důležitou osobu. Po druhé ať mi vlak zde stojí, u všech ďasů!"

„Co si to zde dovolujete?! Mlčte, nebo vás poručím vyhoditi z perronu!"

„Co?! Já vás ještě dnes — telegraficky — — Já vám ukážu, vy žebráci —." Plesk! (Jako by někdo políček obdržel.)

„Pane Kolesáku, musíme se vrátiti domů, — vlak musil výjimečně odejeti. Tak silně jsem se uhodil o dveře, když jsem vycházel — Jel rychlík s císařem Vilémem, proto —"

— — — — — — — — — — — — — — —

„Co se mne týče, nemám proti zdejšímu přednostovi stanice ani toho nejmenšího, ale stížnosti ustavičně na něj docházející, jeho hrubé a urážející zacházení se sedláky, zanedbávání povinností, kde jsou dány v sázku lidské životy, následkem lenosti, nedbalosti, hry

v karty a časté nestřízlivosti, konečně jeho nemravné chování naplňuje mne nevolí stejně z ohledů humanitních jako veřejných a konečně i jako katolíka . . . . ."

„Ředitele pozvu zvlášť na zajíce — — — zdá se mi, že nikdo nic neviděl, ani neslyšel. A ten se nepochválí, neboť bude míti strach o svou kůži — —"

„Excellence, mohu si tedy dovoliti míti naději, že Excellence se ráčí přikloniti mé prosbě?"

„Uvidíme, uvidíme."

„Snad hned."

„V tom okamžiku ještě nemohu, pane hrabě."

„Kdy dovolí Excellence?"

„Uvidíme, uvidíme, dám vám vědět."

„Neboť já —"

„Teď jsou úřední hodiny, milý hrabě, mám jinou práci."

„O! Prosím! Nedejte se vyrušovati! Má nejhlubší úcta, Excellence! Odpusťte, že jsem byl tak smělý."

„Buďte zdráv, buďte zdráv, pane hrabě. Adieu!"

— — — — — — — — — — — — — —

„Jak tě přijal?"

„Jak to, jak? Tak, jak může přijmouti ministr kníže Schwarzenberg hraběte Tatarovského z Tatarova — rovný s rovným. Jak pak bys ty chtěla? Ostatně — já bych mu ukázal, tomu Němci!"

— — — — — — — — — — — — — —

„Frido! Jeďme odtud! Proč bychom to před sebou tajili? Lichtensteinová mi dnes na „Opernringu" na pozdrav sotva hlavou kývla."

„To se ti asi zdálo."

„Zpozorovala jsem také, že Hohenlohová rozmlouvala včera večer se Zikmundem strašně přes rameno."

„Všechno se ti zdá, milá Elso."

„Tváříš se příjemně při špatné hře, a ti rakouští pánové si z nás mnoho nedělají!"

„Zdá se ti! Ostatně — fi!"

— — — — — — — — — — — — — —

„Excellence zajisté odpustí, že se osměluji."

„Prosím, abyste si vzal své listiny, pane hrabě. Prohlédl jsem si to. Nepochopuji, proč jste se s tím vlastně obracel až na mne? Vyřídí vám to ve Lvově u příslušného úřadu."

„Excellence, chtěl jsem hned k hlavnímu oltáři, myslil jsem —"

„K hlavním oltářům se chodí po stupních. Na shledanou! Snad se uvidíme v Karpatech na jelenech?"

„Ah, bylo by pro mne skutečnou ctí a štěstím, kdyby kníže ráčil —"

„Děkuji, pane hrabě, děkuji. Máte pěkný stav?"

„Pět samců je jistých. Parole d'honneur."

„Až přijedu do Nádvorné s arciknížetem Leopoldem a Arnoštem Koburgem, dovolím si vás navštívit. Buďte zdráv, pane hrabě! Na shledanou na jelenech!"

„Má nejhlubší úcta, Exellence! Neračte, prosím, zapomenouti na můj nízký práh! Bude to pro mne skutečnou ctí, jasný kníže!“

— — — — — — — — — — — — — —

„Musím se vrátit o něco dříve domů.“

„Proč?“

„Schwarzenberg, ten ministr, mne prosil, abych ho pozval na jeleny. Poněvadž mi tam má vyřídit jistou silniční záležitost — nemám sice mnoho chuti — ale domnívám se, že to spíše vyřídí. Ostatně, ti Němci se tak vtírají —“

— — — — — — — — — — — — — —

„Doprošuji se milosti pana hraběte, lesník mi zajal krávu, já jsem též bídná vdova, malé dítě páslo, nevědělo — — jsme již bez mléka třetí den.“

„Mně po tom nic není. Byla jste u pana nadlesního?“

„Němec! Byla jsem, ale on mi nerozuměl — vyhodil mě za dveře.“

„To se postarejte o někoho, který umí po německu.“

— — — — — — — — — — — — — —

„Jasně velmožný pane hrabě, doprošuji se vaší milosti, chtěl bych koupiti v lese stelivo, ale chybí mi dvanáct krejcarů do vozu; pan lesní Vyklepal poslal zpět, — že nemá práva —“

„Moji milí, já bych chtěl, ale když pan Vyklepal nesouhlasí, to já nemohu. To záleží na něm.“

— — — — — — — — — — — — — —

„Číhaři, řekněte lidem důrazně, že, budou-li voliti lidového kandidáta,* ať se vzdají naděje na regulaci Bystřiny a Ostravice, odhadní suma pojištění před požárem bude se rovnati polovině vlastní ceny, a já se postarám o to, aby nemocnice v Tyfovicích a škola v Selské Křivdě nebyly do soudného dne postaveny!“

„Prosím, pane hrabě, přece sedláci dají na to peníze.“

„Sedláci mohou dáti ještě třikráte tolik, ale bez povolení úřadů nemohou stavěti! Nevíte to?“

„Vždyť vím.“

„A při volbách ať pamatují, že vojsko nežertuje! Nepřijdou sem vaši, nýbrž uherští husaři.“

„Ti zatracení —“

„Pamatujte rovněž, že jsem se po poslední povodni dal schválně zvoliti do podpůrné komise; co já řeknu —“

„Vždyť víme, že co řekne v okrese pan hrabě, že to je svaté.“

„No tedy!“

— — — — — — — — — — — — — —

„Já bych takové poběhlice přes práh domu nepustila!“

„A kněžna Rézi?“

„A, má drahá, to je úplně něco jiného. Rézu strhuje přespřílišný temperament. Ale žena obyčejného bankovního ředitele — — —“

— — — — — — — — — — — — — —

„To je úplně něco jiného. Lea nemůžeme žádným způsobem

* Ludowcy, lidovci, stoupenci Stapińského.

nazvati podvodníkem. Je to jen vybití se přebytečné energie. Co má dělati celý den člověk, jehož předkové ztrávili celý život na koni a v lese? Energie se musí přece někde vybíti."

— — — — — — — — — — — — — —

„To je přece pobuřující, co zde čtu! Sedláci na hranicích Slezska a Čech první se čechisují a Slezákům namlouvají: „Proč chcete, vy hlupáci, býti Poláky?! Pracovati, abyste hladověli a dřít se pro šlechtu?" Jen polský sedlák může býti tak podlý!

— — — — — — — — — — — — — —

„Strašná katastrofa! Dvě stě horníků! Pouze to nás může těšiti, že to byli jistě sami socialisté . . . . "

— — — — — — — — — — — — — —

„Není to tak přespříliš veliká čest, ale velice mne to těší, že Frida přijal protektorát nad zemskou výstavou vepřů v Haličských Jatkopuchách."

„Nebylo možno odepříti, vyslali deputaci."

„A to — prosím strýče, — přední veličiny v okresu! Tři ze staré šlechty, jednoho Němce a dva bohaté Židy, statkáře."

„Učinil jsi velmi dobře, že's to přijal; nedivím se, že protektorát byl dán právě tobě. Požíváš prvního jména v okrese a máš největší štěstí. Považuji to, Alfréde, za první krok v tvé občanské karieře. Od této zemské výstavy vepřového dobytka měla by se začíti tvoje kariera. Je to hezké, že se nevyhýbáš povinnostem, jež ti tvůj původ a majetek uložily."

„Vidíš, a právě toho dne měl býti u nás hon na koroptve."

„Tím hezčí je to od tebe. Žil jsi v příliš pyšném oddálení od širšího celku. Až budeš státi uprostřed zemských vepřů, nejedna případná myšlenka, nejeden vhodný a správný nápad ti přijde do hlavy, kdož ví? Snad tě ti vepři zavedou velmi vysoko?! Z Jatkopuchů můžeš zajít až do Vídně. Především hleď, abys se stal hejtmanem. Občané tím, že ti svěřují protektorát, dosvědčují, že svaté tradice našeho rodu ještě nehynou. Hradby „Svaté Trojice" jsou ještě pevné. „Hrabě Henryk" přes pessimism Zikmunda Krasińského, který jest přičísti jedině na vrub jeho chorobě, vítězí! Traditio — vicisti!

Docela v pořádku. Veliké rody jsou zde proto, aby ukazovaly cestu, aby byly jakousi přirozenou vrchností národa. Dříve rodili jsme se proto, abychom byli kastelány, vévody, kancléři, hejtmany, primasy, a vedli jsme zemi na pole slávy. Dnes právem rodu patří nám předsednictva, vysoké i nejvyšší úřady, hodnosti zemské, různé protektoráty a repraesentace. Kdyby nebylo nás, kdo by repraesentoval Polsku vůči cizině, vůči světu? Proto také všechny prostředky, které udržují a posilují vládu a vážnost v našich rukou, které dovolují nám je míti, jsou dobré. Na štěstí národ polský jest ještě na tom stupni kultury a civilisace, že nás považuje za svou hlavu . . . Byli jsme a budeme hlavou národa!

„Slova strýcova zasluhují mramoru! Byli jsme a budeme hlavou národa!"

„My samojediní v národě máme veliké politické tradice, my samojediní máme politický rozum. Stejně daleci šovinismu, jakož i nesmyslné ctižádostivosti, nepraktických ideí, přehnaných tužeb i dráždící snad někoho lásky k vlasti, stojíme tam, kde jsme povinni stát.

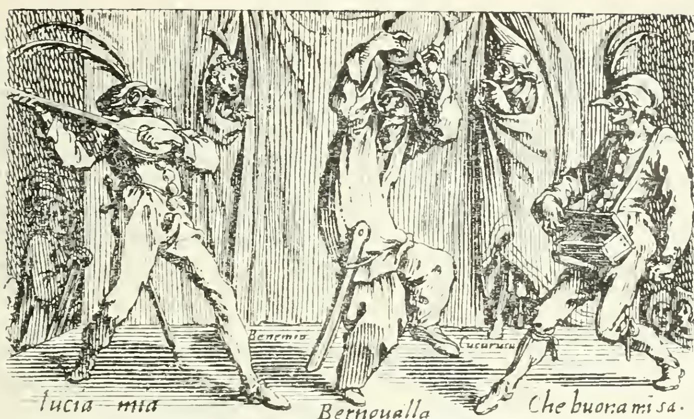
Věky posvětily naše postavení. Jednou rukou podepřeni o církev, druhou o monarchismus, jako svatý Řehoř draka, tak potíráme my hydru novotářských myšlenek! Jenom ty říše, které měly pevně zbudovanou hierarchii stavů, byly mohutné, jen oligarchická zařízení státům prospívala!

A ty tři různé druhy komornických knoflíků, které vidím zde na shromáždění v Tatarově, ta tři různá označení společné livreje, jež nám zůstala, rozumné politické direktivy — toť symbol naší práce a národních záslub.

Proto také polský národ rozumí a oceňuje to, čím jsme pro něj, a čím nám je zavázán. A zase je to povinností Bohem nám uloženou, abychom jej předcházeli příklady a podporovali jeho snahy, které podpory si zaslouží."

„Proto jsem také velmi spokojena, že šlechta požádala Fridu, aby převzal protektorát nad zemskou výstavou vepřů v Jatkopuchách."

— — — — — — — — — — — — — —

BALLI DI SFESSANIA
di Jacomo Callot
Jac. Callot In. fe.

Ant. Dolenský:

Jacques Callot,

zakladatel novodobého umění grafického ve Francii.*

Koncem věku šestnáctého mědirytectví v Německu a v Italii dospívá svého rozkvětu a vyvrcholí v listech Dürerových, Cranachových, Goltziových, Mark-Antoniových a jeho italské škole. Přímo vedená linie rydla požaduje velké virtuosity a únorné práce umělcovy. Nutno v tvrdý kov vyrývati čárku vedle čárky, než rytec docílí modelace, výrazu a stínů nutných k vyjádření předmětu zobrazeného. Lept naproti tomu dávaje volnost malíři v lehkém, nezávislém vedení čar i snadném prohloubení jejich, vedle mědirytu ponenáhlu a zvolna se vyvíjel. Důvody toho byly ponejvíce rázu technického. Ještě Dürer ke svým leptům s počátku užíval ploten železných, při tehdejší ruční výrobě poměrně chemicky nedosti ryzích a málo vhodných jemnějšímu nuancování účinky leptacích kyselin. Teprve užití měděných ploten a náležitější míšení asfaltového a voskového podkladu pro jehlu leptací, zejména pak vynález postupného leptání podporuje vývoj leptu. Lept též mnohými praktickými zdokonaleními ve způsobech a postupech práce nabývá positivnější půdy a počíná v grafických listech silně převládati a rydlu ponechává místo jen při korrekturách matných ploch a v dílech, vyobrazeních momumentálních, kdež silná a zaostřená linie mnohem působivěji vystihuje majestátní ztrnulost repraesentativních portraitů, vznešenost výjevů biblických, pietu k utrpením Krista na křížové cestě, hromadné scény renaissančních shromáždění, průvodů i fassad a groteskních festonů monumentálních staveb. Naproti tomu drobné sceny lidového života, pojímané v duchu flamských a nizo-

* Originály k illustracím jsou majetkem bibliotheky Musea království Českého.

zemských malířů, jako P. Brueghela, H. Bola, R. Saveryho, S. Vrancxe a jiných drobnohledně a do nejmenších detailů prokreslujících vesnické pohledy, krajinky, nebylo naprosto možno silnou linií, vedenou rydlem, vystihnouti. Již sám Dürer na listu nazvaném „Grosse Kanone“, chtěje nalézti výrazu pro kontrast válečníků s velkým dělem a klidného pozadí vesnice, nedotčené krutostí války, uchyluje se k leptu. Dosahuje v celkové komposici mohutného účinku, avšak v jednotlivých podrobnostech postrádáme jemné prokreslenosti v rysech obličejových, a spíše tento lept připomíná na prvý pohled mistrně provedený dřevoryt.

Obdobný postup vývoje grafických technik byl i ve Francii. V druhé polovici šestnáctého století ovládla umění škola ve Fontainebleau, která traduje pouze vzory italské s eklekticistickým ohledem na antickou krásu. V rytinách máme massivní orámování s mohutnými závity a prvky barokními, myšlenkově však prázdnými. Nejvýznačněji vystupují Jacques Androuet Ducerceau (1510—1585), pilně studující římské předlohy zřícenin, by motivů těchto volně využíval ve svých rekonstrukcích. I ve velkém jeho díle o francouzských stavbách nalézáme mnoho enthusiasmu pro tyto památky antiky. Lepty jeho vynikají jednoduchostí kresby a pevnou linií. Názorem, ač ne tak uměleckým provedením, byl mu příbuzný Etienne Du Pérac († 1601). Pierre Woeiriot de Bouzey (1532—1596) byl více dekoratér a spíše ryl předlohy pro ciseléry a kovotepce. Ostatní rytci a grafici byli ponejvíce nesamostatní kopisté a následovníci italských mistrů. První, kdo přináší nového ducha i plnou měrou využívá pokročilejších method a technik leptacích, jest Jacques *Callot*, rozený v Nancy počátkem r. 1592.* Jacques Callot patří ke skupině umělců, jimž příroda propůjčila dar talentu, že vše s převládající pravdivostí, každý záchvěv srdce a duše dovedou svým uměním předvésti. Život tohoto umělce, spadající v dobu třicetileté války, jest velice pestrý a střídavého štěstí. Přichází na svět, když krátce v r. 1594 bouře Guisů v Lotrinsku dostupují největšího varu. Novým však stoletím nastává klid, a umění jest hojně podporováno šlechtou. V letech mladistvého jeho rozvoje italské umění rytecké, dostoupivši vrcholu v dílech Mark-Antoniových, ovládá a hluboko zapouští kořeny v tvorbu grafickou i ve Francii. Callot tomuto směru nestaví se na odpor — ba on tento směr prohlubuje po stránce obsahové a povznáší do výše, čímž stává se zakladatelem novodobé grafiky ve Francii, jako se jím v Anglii stal pražský rodák Václav *Hollar*, o málo mladší jeho vrstevník.

Jest v biografiích obou umělců mnoho společného. I Callot pocházel ze šlechtické rodiny. Děd jeho, Claude Callot, byl r. 1584 povýšen do stavu šlechtického, a otec umělcův, Jan, byl heroldem knížete z Lotrink. Jacques již v útlém mládí projevil značné vlohy

* Vedle starší literatury užito zejména nejnovějších dat ze spisu: Hermann Nasse, Jacques Callot, Meister der Graphik, I. sv. Lipsko 1909. Kde cituji v závorkách číslo s písmenem M. značí to odkaz k podrobnému katalogu: Meaume, Recherches sur la vie et les ouvrages de J. Callot. I. II. Druhé vydání z r. 1860 v Paříži.

ku kreslení a lásku k životným karrikaturám zvrácenosti stavů společenských od H. Holbeina ml. Jsou to dřevoryty, plné ostré satiry a sarkasmu na tehdejší upadající poměry stavu městského a církevního; zejména známé „Reje smrti“ podnítily a vypěstovaly satirického ducha Callotova, vrozeného mu jako každému Francouzi. Ve všech pozdějších pracech převládá tento jemný smysl pro každou odchylku a vybočení z obvyklého života. Školní knihy jeho byly plny humoristických a směšných postav učitelů i spolužáků. V brzku zatoužil po slávě italského umění a italském studiu, i uprchl z domova. Neznalý jsa cesty a nemaje dostatečných peněžitých prostředků, přidal se k potulným hordám, tlupám cikánů a kejklířů. Při tom naučil se znáti bludný život kočovných vrstev chudého lidu a plně prožil sujety svých pozdějších kreseb a leptů. Až ve Florencii opustil tyto hordy

J. Callot, Strom smrti. Ze serie: Les Misères et les Malheurs de la Querre M. 574.

a počal celý svůj zřetel obraceti k vážným studiím uměleckým. Ve Florencii totiž ujal se Callota kterýsi toskánský důstojník a dal jej do učení k Remigiu Cantagallinovi, význačnému tehdy umělci florenckému. Cantagallina* byl vynikajícím pérokresličem, a ten právě asi dal základní směr manýře a duchu umění Callotova.

Zde také pravděpodobně mladý náš umělec naučil se ovládati leptací jehlu. Nedlouho však pobyl ve Florencii; dostav od svého učitele a příznivce dostatečný obnos peněžitý, chtěl splniti touhy svých snů a studovati v Římě. V Římě však postihla ho pohroma: kupci z Nancy Callota poznali a zmocnivše se ho, odvedli zpět k rodičům. Rodiče jeho, zakládajíce si na svém vznešeném rodu, nikterak nechtěli připustiti, by jejich syn věnoval se umění, zaměstnání, dle tehdejšího všeobecného mínění, lidí pouze prostých neb městských občanů a častěji ještě více lidí potulných. Konečně přece podlehli ustavičným prosbám šestnáctiletého jinocha a poskytli mu dovolení i možnost, by s poselstvím hraběte Tornielle de Géberviller, od Jindřicha II. k papeži, opětně mohl se odebrati do Říma na studie umělecké. Roku 1608 vstoupil do učení k Tempestovi v Římě, kdež byl pilně přidržován ku kreslení. Později jsa ve škole Filipa Thomassiniho, zcela věnoval se mědiryjectví

* Zemřel r. 1630.

a léta svého přípravného studia dokončil. Navrátiv se do Florencie, rydlem kopíroval malby Andrea del Sarto, Perino del Vaga a j. Hotovil též kopie dle rytin Jana a Rafaele Sadelera staršího, od nichž si osvojil oválné modelování a porozumění pro sametově kovovou jemnost, příznačnou pro práce rodiny Sadelerovy. Za pobytu ve Florencii našel ve vládci Cosimovi II. velkého příznivce, který mu poskytl příspěvek a byt v Uffiziích, kdež vystupuje částečně jako žák i jako pomocník Parigiho, dvorního malíře. Ve službách Cosimových o patnácti listech nesamostatně vyryl vyobrazení bitev a vítězství Mediceů (Batailles des Medici. M. 534-549) a mnoho jiných výjevů hýřivého života dvorského: scen maškarních, slavnostních průvodů, turnajů, divadelních prospektů, kouzelnických výstupů, balletů a j. „Sedmero smrtelných hříchů" (M. 157-163) dle Bernardina Barbatelly, zvaného

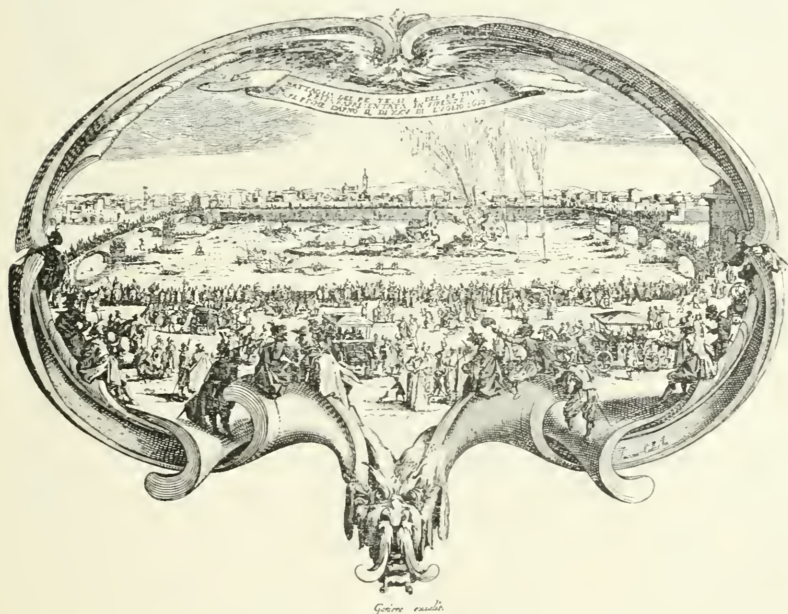

J. Callot, Odvod nováčků. Ze serie: Les Misères et les Malheurs de la Querre. M. 565.

Pocceti, z téže doby, bez veškerého sentimentálního moralisování vynikají charakteristickým pojetím atributů náboženských představ a náležejí mezi nejlepší kusy jeho mědirytin.

Klopotná však práce rydlem, když každý rys a obrat pečlivě musí se vyrývati v nepodajný kov, snadno unavila Callota a proto brzy se odvrací od rytiny a uchyluje se k leptu. Lept jest technicky mnohem bystřejší a spíše vyhovoval fantastickému duchu Callotovu. Zejména rychlejší provedení chemické oproti zdlouhavému mechanickému rytí přivedlo Callota na dráhy leptu. Z význačnějších listů, vzniklých za pobytu ve Florencii, jmenujeme serii „capricci" (M. 768-867) o padesáti listech. Na malých lístcích podává samostatně vytvořené menší skupinky, venkovská zákoutí, postavy florencského života, zápasící kavalíry, posměšné karrikatury žebráků, trpaslíků a skreslených postav. V díle tomto vidíme, jak s láskou studoval vnější život svých modelů a jak dovedl vykresliti veškeré vady lidské ve zvětšeném měřítku, aniž tím podal nemožnou fantasii. Zpotvořeniny jeho však nepůsobí tolik smutného pocitu, jako karrikatury hlav od Leonarda da Vinci. Jsou spíše věrným obrazem skizzáře Callotova, kresleného volnou fantasií ducha pečlivě analysujícího. R. 1619 vylíčil lidovou slavnost

pořádanou tkalci a barvíři na ostrovech a březích Arna. Pro své vyobrazení užil zvláštního orámování a rozměrů. Bohatá barokní kartuš v ovalné podobě a rozměrech „vějíře“ dala jméno celému listu (M. 617). Celá prostora mezi dvěma mosty (ponte della trinita a ponte delle grazie) s náležitě vzdušným pozadím, vyplněna drobounkými postavičkami lidu a skupin loděk i součástkami slavnostních objektů, ohňostrojů. Hloubku pozadí a plastičnost celého výjevu sesilují vhodně postavy diváků, umístěných na okrajích orámování, jakoby oknem dívajících se rámcem na celý slavnostní akt. Pomíjím

J. Callot, Návrh vějíře. M. 617.

veškerá líčení náboženských leptů a vzpomínám pouze vyobrazení trhu v poutním místě marianském Madonna dell Impruneta (M. 624), sedm mil od Florencie, traktovaného s realisticky věrným podáním všech odstínů plného života jižního nebe a bezstarostnosti letory italské.

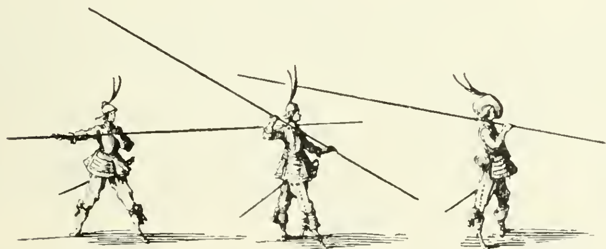
Po smrti příznivce Cosimy II. († 28. února 1621), když méně uměnimilovný duch zavládl na dvoře toskánském, Callot byl zbaven volného bytu. Při návštěvě Karla IV. z Lotrink ve Florencii vstoupil náš umělec ve služby téhož a tak po letech vrací se do rodného města Nancy. Z dalšího vnějšího života Callotova víme, že r. 1625 oženil se se slečnou Kuttingerovou z Marsal, ale manželství zůstalo bezdětno. Po r. 1630 vidíme umělce v Paříži. Pro kardinála Richelieua zhotovil 392 obrázky svatých, dnes velice vzácné, a pokračoval pak v Nancy v provádění svého skizzáře. Sláva jeho děl

roznesla se po celé Francii, že i král pozval jej ke dvoru. Leč Callot odmítl. Chtěje se však podívati se svou chotí na místa, kde prožil mládí, do Florencie, za příprav zemřel r. 1635 a byl pochován do rodinné hrobky v Nancy.

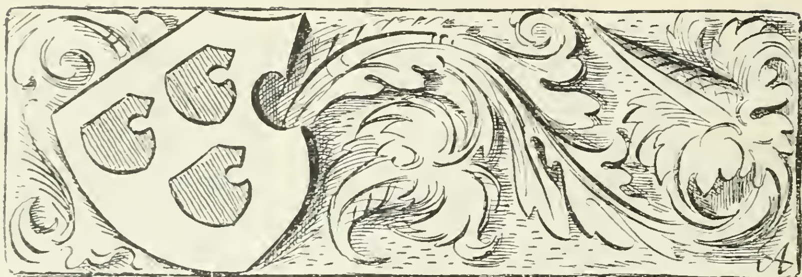
Úzce spiato jest jméno Callotovo s výjevy italské komedie a vyobrazeními války třicetileté. Tyto jeho práce jsou dnes nejznámější. Časté pozdější kopie a reprodukce, i literární souzvučné pojetí E. T. A. *Hoffmanna* v „Prinzessin Brambilla" rozšířilo jeho slávu a zastínilo mnohé jiné listy, umělecky lepší. „Tance" (Balli di sfessania, M. 641—664) mnohými výraznými rysy líčí scény a výjevy volného jeviště italské „commedia del arte", v šestnáctém století kvetoucí. Callot předvádí typické masky a postavy, vždy dvě větší nebo tři figury v drastickém dialogu a postoji, které buď spolu komicky zápasí, rozmlouvají neb různými grimassami hledí vzbuditi zájem diváků. Čistě italské typy, Cucururu, Taglia, Franca Trippa, Fracasso, Mala Gambo, Mestolino, Metzetin, Scapino, Razullo, Taglia Cantoni, Bellavista a j. jsou jména předváděných figur a „capitanů". Lavinia, Francischina, první ballerina, zastupují živel ženský. Protivou k těmto veselým a nádherně ustrojeným hercům vyobrazil typy žebráků, žebravých hudců (M. 685—709) a cikánů (M. 667—670). Jsou to vzpomínky z mládí, které vedou jeho ruku a s věrnou reálností podává obrazy z jejich života. Sujety nám nejbližší a kulturně nejvýznačnější, skupina 18 listů, zobrazujících „Bídy a neštěstí válečná" (Les grandes misères de la querre. M. 564—581) povstaly z doby útrap za vpádu Francouzů v okolí Nancy r. 1633. Věrné toto vylíčení ducha válečnictví války třicetileté předvádí výjevy, jak mladíci za pouhý žold odcházejí od rodných krbů a kov peněz jest jejich pojítkem, na jehož podkladu utvoří se celá vojska. Ve velkém vleku vřavy válečné neznají citu ani přátelství a ve shonu po titulu válečníka potřísní laur vítěze. Zesuroví a neznají slitování, ruší mír klidného občana a zahánějí ho z vlastního domu. Vrhají se na vše, nic není svato jejich lakotným rukám, loupí, pálí a vraždí. Jsou symbolem vraždy, násilí a loupeže. Nešetří ani chudiny, vezmou i žebráku jeho skromný majetek. V lesích a na místech odlehlých, která jsou vzdálena od ochrany řádného vojska, nacházejí se rozprchlé zbytky těchto námezdníků a krvavým jejich rukám neujde žádný pokojný cestující. Přichází však trest. Spravedlnost schytá loupežníky, mučí a soudí je. Jako nešťastné ovoce jsou pověšeni na strom, ukazujíce, že zločin zlý a černý dojde vždycky své odplaty a pomsty. Kteří ve vojště neposlechnou a protiví se představeným, bývají zbraní popraveni, rouhači proti církvi páleni, lupiči mrtvol čtvrceni a na kolo vpleteni. Posléze válkou zmrzačení uchylují se o pomoc do klášterův a žebrají. Zbytky armády jsou od sedláků dobíjeny, a takto sedláci mstí se za všechny útrapy, jež jim způsobila válka. Na konec vladař, plný uznání, kárá nehodné a odměňuje řádné vojevůdce, dává vojínům odznak ctnosti, neboť ctnost závisí úplně od jeho mohoucnosti. Zneuznání a zloba bývá koncem celé komedie. Tak stručně vylíčeno dle veršů připojených k jednotlivým vyobrazením. Callot

pouze věrně líčí tyto scény, nemoralisuje, nenaříká a tím podává nejlepší popis a vylíčení pro kulturního historika i projevuje pečlivý svůj talent pozorovatelský.

V dílech Callotových, jichž počítáme na 1500 kusů, všude jeví se protiklad proti všemu monumentálnímu v komposici i ve formě a převládá bohatá a nápadůplná fantasie. Umělec projevuje individuelní zájem o své nejbližší okolí. Časový pochod událostí plně se odráží v jeho leptech a tím podává hojného materiálu kulturnímu historikovi. Vše vedlejší hraje hlavní roli, průvodní motivy stávají se vůdčími ideami. Po stránce technické jeho práce vynikají jemností v detailech i výraznou modelací postav.

J. Callot, Kopinníci. Ze serie Les exercices militaires. M. 588.

Viktor Dyk:

Šebestián Bouda, čili Kam vede roztržitost.

Historie z Čech.

Těžký stín melancholie na čele nesmrtelného našeho Šebestiána Boudy vykládán různě. Badatel Albert Bavořík tvrdil, že smutek Boudův je v příčinné a prokazatelné spojitosti s úmrtím angorské kočky Cecilie, nejdiskretnější z jeho přítelkyň a nejněžnější jeho inspiratorky. Pro všechny případy měl připravenu monografii: *Kočka Cecilie. Literárně-historická hypothesa.* Bavoříkovi odporoval vědec Ondřej Šebek, tvrdě, že běží prostě o problematickou účast Boudovu v afféře Kocourkově. (Viz *„Vedlejší možnost Fridolína Kocourka“.*) Hypothesa Stanislava Kováře je příliš indiskretní, aby ji bylo vhodno uvésti, tím spíše, že je všeobecně známa.

Veliký Šebestián Bouda je smuten, není o tom pochyby; pokusím se vylíčiti příčiny jeho smutku, třeba bych nedovedl nalézti dosti suggestivních slov pro událost tak chmurnou.

* * *

Známa je přesnost nesmrtelného našeho Boudy. Přesnost, která by mohla býti komukoli vzorem. Nic není ztraceno z toho, co se týká Šebestiána Boudy. Vše zařazeno pod příslušným číslem v obsáhlé Boudově registratuře. Měli-li jste (a bůh Vás toho chraň!) co činiti s Boudou, stali jste se číslem v registratuře. Váš *případ* byl přesně dle dat uspořádán, přehlédnut, poznámkami opatřen. Všechny blesky Boudovy, padající z dusných mračen osobního zaujetí,[1] byly tam zaznamenány. Ovšem také Vaše nejapné odpovědi, pocuchané divokou ironií[2] Mistrovou. Nescházely hlasy veřejnosti, týkající se *případu.* Stalo-li se po letech něco, co bylo, dejme tomu, ve vztahu k památné *schůzi u Karabínských* nebo k *facce na petřínské rozhledně*, bylo možno pouze sáhnouti do příslušného oddělení registratury: všechny detaily byly tam pečlivě zaznamenány. Nebylo třeba sháněti lopotně materiál, svěřiti se paměti často tak zrádné. Tím se vysvětluje, že počet *případů* rostl tak utěšeně, že registratura zatížila snadno bytovou položku Boudovu. Vysvětluje se však též, proč Bouda dosud každého umlčel. Kde soupeř byl unaven, on byl svěží. Přiklonil se pouze

[1] Krupička, Nárys naší literatury.
[2] Ibidem.

k osvěžujícímu prameni minulosti, a bylo po mdlobě. Oh, jaké dílo byla registratura našeho *Mistra!* Nutno ovšem také přiznati, že bylo to dílo jediné.

* * *

Pravím-li jediné, nemám docela pravdu. Šebestián Bouda napsal také filosofické dílko: *Experiment je experiment,* jež před lety vzbudilo značný rozruch originálními svými myšlenkami. Napsal též slavný sonet na svou kočku, začínající verši:

„Má sladce lísavá přítelko Cecilie
oblé jsi noblessy v ohebných pohybech:
nech přejít Osudy a zapomenout nech,
že Šebestián Bouda ještě žije.“

Jistou pozornost vzbudila také Boudova „Ballada“, vrcholící v často citovaných verších:

„A jdeme v boj svůj o sen, o dílo,
jež, má-li být, třeba, by se zrodilo!“

Tyto verše poněkud pokulhávaly, ale logika myšlenky přesvědčovala. Právě se zřetelem k nim mluví Krupička o básníku-filosofu.

Bylo tu také prosaické torso, široce založený „Život Paňácy“, které neukončeno pouze proto, že autoru nedopatřením do románu připletlo se příliš mnoho autobiografických detailů. Ale kdo, uznávaje vynikající vlastnosti všech děl jmenovaných, mohl by tvrditi, že dostupují výše *Polemického Díla* Boudova?

* * *

Bylo s podivem, že vždy ještě lehkovážný nějaký tvor dal se v nebezpečný zápas s *Mistrem polemiky.*[1] Herakles volil by jistě raději deset chlévův Augiášových nežli jediného Boudu. Děje se však vždy to, co je podivné. A tak poslední dobou sledovala napiatá veřejnost třiačtyřiceti dam a pánů sensační divadlo polemiky *Nepřekonatelného*[2] s Ivanem Ciperou.

Ivan Čipera, nutno říci, nebyl ledakdo. Jeho nejnebezpečnější vlastnost byla trpělivost, jež nedala se ničím zvrátiti. Kdyby náhodou Čipera býval Sisyfem, byl by se usmíval při své věčně marné práci. A týrejte, u čerta, někoho, kdo se usmívá. Den za dnem, číslo za číslem drtila divoká ironie *Nepřekonatelného* svého nebohého protivníka. Den za dnem tvářil se zdrcený, jako by se nic nebylo stalo. To přesahovalo meze slušnosti. Šebestián Bouda počínal nervosněti. A co hůře, Ivan Čipera zdál se býti pedantem vůči Boudovi. Jeho registr byl patrně ještě úplnější. Mluvilo-li se o facce na rozhledně petřínské, vylíčil, jaké bylo osudného dne počasí. Je pravda, že to byly okolnosti, jak právníci říkávají, irrelevantní. Přes to dávaly polemice Čiperově nepopíratelně kolorit a svěžest. A co říci, otiskl-li Ivan Čipera lékařské dobrozdání o facce, na petřínské rozhledně dané, případně přijaté? Odkud a jak si je opatřil, ptal se marně Šebestián Bouda. Neznámo; bylo však tu.

[1] Krupička, ibidem.
[2] Krupička, ibidem.

A což teprve schůze u Karabínských! Že dovedl oslnivě popsati kravatu Dra Šindeláře[1] nebo kašel (suggestivní) Václava Škrocha[2] náleželo k métier a vyžadovalo se jako existenční minimum obratného polemisty. Ale Ivan Čipera věděl více: podal veřejnosti přesný výkaz o útratě přítomných, o udělených diškrecích, ba o některých detailech, o kterých důvodně šířiti se nehodlám. Je pravda, že také to vše věcně nic nedokazovalo, ba že to snad nepatřilo k věci. Ale jsme-li rigorosní, ani kravata Dra Šindeláře nebo Škrochův kašel k věci vlastně nepatřil. A Ivan Čipera přijal, jak se zdálo, za svůj vítězný axiom, že publikum přesvědčuje nejvíce, co nedokazuje nic.

* * *

Dlouho již vlekla se polemika Bouda—Čipera. Příslušné oddělení registratury bylo přeplněno. A polemika ne a ne skončiti. Kosa přišla na kámen. Třiačtyřicet dam a pánů, polemiku sledujících, nedovedlo se ubrániti pocitu jakéhos překvapení. Nestalo se opravdu dosud, aby někdo Boudovi čelil tak dlouho a energicky. Bouda počal tušiti, že věc je vážná. Běželo o prestiž, za tolik a tolik let pracně získanou. Napial své síly; oslňoval svými insinuacemi, omračoval svou nechápavostí. A nepohodlné věci přehlížel tak virtuosně jako nikdy dosud.

Marně.

A tak kteréhosi jarního dne seděl Šebestián Bouda u psacího stolku, zabrán — po kolikáté už? — do osudné polemiky. Veškera akta *případu* byla zde k eventuálnímu nahlédnutí. Poslední doklady položil Bouda před sebe: na levo poslední odpověď, na pravo repliku Čiperovu. Bádal už dvě hodiny po poklescích protivníkových. Náhle ho vyrušila návštěva. Šebestián Bouda odložil polemiky, jež měl právě v ruce. A stalo se, že bezděčně položil svou na pravo a Čiperovu na levo. Návštěva odešla, Bouda se vrátil k svému dílu. Vzal polemiku na pravo a šklebil se zlomyslně na ni. Z dusných mračen osobního zaujetí počaly šlehati obvyklé osvobozující blesky. Divoká jeho ironie pustošila polemiku s pravé strany. Nikdy neplýtval Bouda tolik paradoxy; nikdy protivníka nerozdrtil tak dokonale. Dnešní odpovědi Čipera nepřekoná. Je odbyt, hotov. Radostný pocit (ah, po době tak dlouhé!) osvěžil a vzpružil Boudu. Psal rychle, vítězně. Nebylo třeba škrtů ni zastávek. Polemika byla zde, oslnivá a přesvědčující.

Šebestián Bouda si oddechl. Otevřel okno; v pokoji bylo mu dusno. Jarní vzduch vnikal do pokoje. Z ulice bylo slyšeti chaotický hluk. Vše připadalo Boudovi novým a lepším. Kdyby dovedl býti dobromyslným, byl by jím dnes. Takto byl pouze shovívavým. Konečně nutno, aby také Čiperové byli na světě; čím by byli Boudové bez takového protějšku?

Hleděl zraky vládce na vše, co přecházelo chodníky a křižovalo ulicí. Nebylo nemožno, že mezi davy tam dole je někdo z třiačtyřicíti

---

[1] Viz Sebraných polemik Šebestiána Boudy díl XXIII. Str. 284—445.
[2] Ibidem.

dam a pánů, sledujících polemiku. Netuší, oh, netuší. Bouda se usmál. Jaký to úsměv!

Pak poslal polemiku do tiskárny.

* * *

Byla to podivuhodná zaslepenost. Ani okamžik neuvědomil si Bouda zmatení obou polemik. Dostával korrektury, opravoval, nenapadlo ho však nic. Radostný a triumfální pocit ho neopouštěl. Až osudného dne . . .

Osudného dne došel časopis „Blesk“, kde byla otištěna polemika Boudova. A nešťastník prohlédl. Byla to hrůzná chvíle; Bouda běsnil. Pobíhal registraturou jako zajatý lev klecí. Hledal, na čem by ukojil svůj vztek. Bylo to jasné, tragicky jasné. Polemisoval sám se sebou, zničil sám sebe. Ivan Čipera je pánem situace. Stačí mu poukázat na sebeobžalobu Boudovu. Oslnivá a přesvědčující polemika byla aktem sebevražedným. Bylo marno zatínat pěsti, kousat se do rtů; skutečnost nedala se odčinit. Číslo časopisu leželo zde posměšně nevinné. Bouda je smáčkl a hodil do kouta. A zase pobíhal svou registraturou. Také dnes bylo zde dusno; ale Bouda neměl tentokráte odvahy otevřít okno. Bál se lidí.

Venku byl opět jarní den. Opět se valily po ulicích jarně naladěné zástupy. Ale jaká změna v nitru Šebestiána Boudy! Je pravda, co řekl řečník velké revoluce: „Od Kapitolu k Tarpejské skále je pouze krok!“

* * *

Jak žil Šebestián Bouda po těch několik dnů? Bylo to živoření, ne život. Seděl tupý a s uhaslým zrakem u svého stolku. Pracovat nedovedl; mysliti nebyl s to. Civěl do prázdna. Chvílemi vstal a pobíhal registraturou. Návštěv nepřijímal. Pouze svou angorskou kočkou nechal se třít. Marně však Cecilie čekala na pohlazení svého pána.

Nechápala.

Čekala den.

Marně.

Čekala druhý den.

Opět marně.

Třetí den.

Marně. Marně!

Kočka Cecilie zhynula čtvrtého dne na zlomené srdce.

* * *

Posléze došla odpověď Ivana Čipery v časopise „Hromobití“. Šebestián Bouda prožil kruté okamžiky.

Neměl odvahy roztrhnouti pásku časopisu. Zvědavost zápasila s bázní. Jeho ortel byl zde. Proč ho otvírat, zná-li předem svůj rozsudek?

Zvědavost zápasila s bázní; posléze zvítězila. Bouda rozevřel časopis; trvalo to však dlouho, než byl schopen čísti.

Četl . . .
Četl . . .
Četl . . .

* * *

Zmocnil se ho úžas. Nevěřil svému zraku. Vstal a přecházel registraturou. Zastavil se nad urnou, v níž byl popel Cecilie. Vrátil se k svému stolku a četl znova.

Bylo tomu tak, třeba to bylo neuvěřitelné. Ivan Čipera polemisoval s jeho článkem.

Ivan Čipera odsuzoval Čiperovské pofouchlosti pofouchlostmi Boudovskými. Nestalo se nic, nežli že si prohodili role. Nic z Boudovského arsenálu nescházelo.

Čipera plýtval geniálními paradoxy.

Čipera oslňoval svými insinuacemi.

Čipera udivoval svou nechápavostí.

Nepohodlné věci přehlížel tak virtuosně, že se Boudovi sliny na jazyku sbíhaly.

Ale to vše . . . to vše na opačném základě, než který hájil; v opačném smyslu, než v kterém psal dosud. Byla to zvláštní zaslepenost.

Šebestián Bouda si oddechl. Bouře byla zažehnána. Jediná obava zbývala: co řekne změně fronty obou protivníků třiačtyřicet dam a pánů, polemiku sledujících?

Situace nebyla růžová; ale aspoň něco uspokojovalo Boudu: mezi ním a Čiperou zjednána Čiperovsko-Boudovskou polemikou opět parita. Nepůjde sám na šibenici.

* * *

Příštího dne kolovala v literárních kruzích zajímavá, poněkud však nepochopitelná zpráva.

Kolportoval ji doktor Heindl, Čiperův lékař. Také k sluchu Šebestiána Boudy došla.

Ivan Čipera, tak vypravoval doktor, upadl přesně po přijetí ranní pošty v zuřivost naprosto nevysvětlitelnou. Doktor informoval se — z důvodů lékařských ovšem — o obsahu došlé korrespondence. Byly to projevy obdivů sedmi ctitelek a jednoho ctitele. Naprosto nezávadné. Kromě toho došel časopis „Hromobití", kde tiskl Ivan Čipera repliku na poslední polemiku „Blesku".

Stav churavého, dodával lékař, vida znepokojení posluchačů, zlepšil se silně během noci. Čipera je mimo nebezpečí. Dnes ráno byl poměrně klidný. Nesmělo se pouze naléhat na vysvětlení zuřivosti včerejší.

Dle mínění lékařova bude Ivan Čipera vyléčen v málo dnech, bude-li ponechán péči odborníků. Je tudíž důvodná naděje, že polemika Bouda-Čipera přerušena nebude.

* * *

Ale polemika byla přerušena.

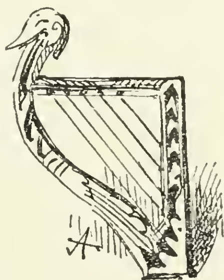
V takovém stadiu, že se toho nenadál nikdo. Kolik replik a duplik

ještě bylo by sneslo každé tvrzení závěrečných polemik! Jak by bylo možno probrat jednotlivé otázky! Jaké osvobozující blesky mohly by ještě z mračen osobního zaujetí šlehati!

Polemika byla přerušena. Jakoby tichou dohodou zúčastněných. A právě poslední polemiky byly tak řízné, že uváděly v nadšení kohokoli ze třiačtyřicíti dam a pánů, sledujících polemiku.

A jiné překvapení — Ivan Čipera vydal se náhle na cestu. Z čista jasna. Mluvil cosi o dávno chystaném plánu, o literárních projektech. Ale byl to prostě útěk. Zbabělý útěk.

Šebestián Bouda zůstal. Netváří se však jako vítěz. Je smuten. Je tichý. A spálil prý svou registraturu.

Josef Laichter:

Hic Rhodus.

(Pokračování.)

XXV.

Nastává tragedie dvou lidí, z nichž ani ten, ani onen nebyl špatným člověkem.

Eva ztratila půdu pod nohama. Všecka rozvaha, všecka síla vůle, síla rozumu i citu prchla z její duše. V tmě zoufalství, která se kolem ní rozhostila, stala se nástrojem fata, jež za ni vzalo otěže do rukou.

Probděla celou noc a příštího dne ráno beze slova opouští Jana. Něco nejnutnějších potřeb v příruční tašce a rozervanost v srdci — tak nepozorovaně odchází z malého království své domácnosti, v němž měla nalézti ráj, ale v němž ráje nenalezla.

Poslední pohled — — avšak ne pohled lásky, nýbrž spíš pohled zoufalství a hrůzy — — — poslední pohled, a ve chvíli, kdy Jan chodí po svých nemocných a kdy posluhovačka odešla, prchá ze svého domova, stvořeného sotva před půl rokem s nadšením, láskou a čarovnými, zářivými nadějemi. Naděje nyní jsou roztrhány v cáry, nadšení vyhořelo, a láska takřka ubitá sedí skrčena v koutku podvědomí, netroufajíc si k Evě promluviti hlasem bývalé něhy a vroucnosti.

V nitru Evině vládnou zlé mocnosti, černý démon tam sestoupil.

Avšak démon? Není to přec jen zas i hlas té skrčené a ubité lásky, který se ozývá, když Eva kvapně prochází předsíní, když vykročila na chodbu a uzamknuvši dveře, jako náměsíčnice sešla se schodů, a pak z ulice poslední pohled upřela k oknům nahoru?

K těm oknům! Kolikrát a s jakými různými pocity v posledních měsících k nim hledívala! S jakými tuchami a tužbami, než tam poprvé vstoupila jako žena Janova, s jakým teplem, když někdy po boku Janově se vracela z procházky, s jakým chvatem, když sama se blížila k nim z hlučných ulic s vědomím, že je tam očekávána Janem!

A nyní naposled upřel se její pohled k těmto oknům, ale beze spěchu — — — její pohled se tam obrátil s kamenným takřka hořem, jako poslední pohled za kýmsi do hrobu. Neboť něco tam je pohřbeno, a něco tam Eva zanechává. Ale rty její nechtějí říci „s bohem“, srdce její nechce lítosti a odmítá lítost, protože, kdyby mělo litovat, možná, že kroky její by se zastavily, ba musily by se zastavit.

Avšak Eva se nesmí vrátit. Nesmí se vrátit, neboť nemohla by být již nikdy ničím drahým tomu, jenž zde zůstane, přestala být jeho úsvitem jitra, povzbuzující, radostnou průvodkyní na cestě života, a byla

by mu jen zdrojem utrpení, věčnou trýzní. „Evo, ty jsi náš život pokazila,“ zní zdrcující refrén v nitru.

A tak s posledním pohledem hoře je umlčeno, a Eva rychle chvátá ku předu, ba náhle se strachem, aby nebyla zadržena někým, kým by zadržena býti nechtěla.

V nejbližší hlavní ulici vsedla do tramwaye, a tramway unáší ji Prahou, třídami hlučnými i méně hlučnými, kolem krámů a úpravných výkladů, kolem projíždějících vozů a chvátajících chodců, vším tím pouličním ruchem, jemuž uvykla od dětství.

Ale Eva nemá teď smyslu pro vnější svět. Její horečně planoucí oko je upřeno do nitra, rve se tam s něčím, zápasí s něčím, neboť nic není ještě rozřešeno tím, že odešla z domu, v němž zanechala kus blahé i neblahé minulosti.

Dojela k nádraží a uchýlila se do čekárny. Tam stranou sedíc na pohovce, celou hodinu čekala na vlak, kterým hodlala ujeti z Prahy. Nejbližším cílem byla jí teta Pavlina, druhá sestra její zemřelé matky, teta, u níž rok co rok bývala na prázdninách. K ní na venek chtěla se tedy zatím uchýlit, než by rozhodla definitivně, co dál počít a jak svůj život zařídit.

A tu za té hodiny, kdy černé myšlenky se rvaly a zápasily v jejím nitru, přišly dva, tři okamžiky, kdy cosi světlejšího jako paprsek z nakupených mraků proniklo v její duši, něco jako slabý stříbrný pramen touhy a lítosti. Snad si vzpomněla na ten jistý den, kdy stála před jedním obrazem v Rudolfinu, snad si vzpomněla na ten poslední den před svatbou — — snad — — a hle, ona Eva, jak kdysi byla, a ta Eva, která zde sedí dnes! Něco se láme v její duši, něco stoupá k hrdlu, oči se kalí, slzy plynou po Eviných lících. Ještě se může vrátit, ještě stále se může vrátit!

Ale Eva se nevrací, Eva rychle stírá plynoucí slzy — — — je konec — — vše zmařeno — — je konec . . .

Posléze byl ohlášen odjezd vlaku, a kvapně tedy vyšla na perron, vstoupila do vozu.

Když seděla uvnitř a vlak vyjel z nádraží a oko její bylo vysvobozeno z úzkého kruhu domů a zdí, když se jí zjevila krajina se širými, s širošírými poli, jen někde zelenými, a většinou šedými a pustými v náladě nevlídného březnového dne, přec náhle jako by se jí ulevilo. Jako by se teprve nyní opravdově z čehosi osvobozovala, neboť Praha byla za ní a nikdo, nikdo nemohl jí již vkročit do cesty. Oko, které až dosud bojovalo s čímsi v hlubinách, zde mohlo volně se rozletět po kraji a alespoň na chvíli býti zaujato vnějškem. Duše si oddechla.

Avšak to trvalo jen okamžik. Pak zase ta tíha. „Co se stalo? Proč jedu? Kam jedu?“

A když nyní zrak její se díval ven do polí zelených i šedých, neviděl již volnosti a rozlehlého kraje, viděl jen tmu právě tak, jako tma byla v její duši.

XXVI.

Eva jela až do páté hodiny odpolední.

Krajina zatím se hodně změnila. Plochy jednotvárných polí a rozlehlou rovinu vystřídala luka, lesy a vyšší i nižší kopce, které dávaly tušiti, že tam někde v pozadí vystoupí posléze i obrysy hraničních hor. Tu Eva se již těšila, že záhy bude na místě. Krajina byla jí známá, neboť jela vlastně tam, kde od dětství byla také trochu domovem. Ten pohled zpět na mladá léta a na všechno, co bylo v jejím životě milého a krásného, nutil ji také alespoň poněkud zapomenout na její situaci. Balvan, který po celou cestu ležel na prsou, jako by nyní malinko byl poodvalen.

Ale dostavily se jiné rozpaky. Jak ji přijme teta Pavlina? Co řekne strýc Jaromír? Leč to byly jen nepatrné rozpaky u přirovnání se zoufalstvím, které ji vyhnalo od Jana. A pomyšlení, že nebude již sama se svými myšlenkami, že *vůbec* nebude sama, ale v kruhu lidí blízkých a jí milých, dodávalo jí útěchy a zahřálo ustydlou duši radostným teplem.

Konečně byla u cíle. Vystoupila na malém nádraží a rychle se dala cestou k městečku, za nímž stál malý lihovar i dům jejího strýce.

Prošla několika ulicemi a pak již spatřila známý, vkusný dům prostřed veliké zahrady, ohrazené zděným plotem, a o něco dál kouřící komín lihovaru. Oči její se tam upřely jako na kynoucí ráj, neboť v onom domě, v té zahradě, kde v létě bývala u tety, uplynuly nejkrásnější dni její mladosti, dni blahé, bezstarostné volnosti. A oko její zabloudilo i k řece v údolí a k temným, širým lesům na návrších.

Přidala do kroku, záhy vcházela do zahrady a zahradou se blížila k hlavnímu vchodu. Avšak ještě než po několika stupních vkročila do chodby, kdosi vyšel jí vstříc. Ten kdosi byla teta Pavlina, štíhlá paní plavých vlasů, modrých očí a jemných rysů tváře, které svědčily o mírné, přemítavé povaze. Pravý opak své sestry, paní Podhajské.

Pravila překvapeně, avšak srdečně k Evě:

„Evo — — — Evo, kde jsi se tu u nás vzala? Smím věřit svým očím?“

„Přijela jsem, tetko, — — přijela jsem — — — “ řekla Eva. Ale nedomluvila. Náhle jako strašné zjevení něco se přihlásilo v nitru, co jako by bylo na chvíli mrtvo a pohřbeno. Něco se probudilo a ožilo, líce zahořela, a Eva nemohla ze sebe vypravit slova.

Teta Pavlina ji uvedla do pokoje. V kamnech se topilo, bylo vidět planoucí oheň, bylo zde příjemné teplo, které Evu mile zahřálo. To teplo, známý pokoj, známé okolí ji poněkud uklidnilo, takže potlačila prvý dojem a byla ráda, že je na místě.

Když vstoupila, protějšími dveřmi vyklouzla z pokoje postava třináctiletého děvčete. Byla to Jena, nejmladší dcerka tety Pavliny.

„Jenko — — — Jenko, Eva je zde, to je Eva!“ ozval se za dívkou hlas, a Jena se vrátila. Měla modré oči, zacloněné dlouhými řasami, a chovala se trochu nesměle i vůči Evě. Ale slušelo jí to. Evě svým útěkem připomněla doby, kdy jako malé děvčátko byla nepřístupným pokladem, kdy zvuk jejího hlasu i něžný pel její dět-

ské tváře byl zaklet úzkostnou plachostí. Nikdo cizí nemohl jí pohlédnout do očí, neboť vstoupil-li host do dveří, Jena vrhla sebou na pohovku, zabořila obličej do měkkého povlaku a v příhodném okamžiku nepozorována seskočila a vytratila se z dohledu.

„Tys, Jenko, od léta mnoho vyrostla,“ promluvila Eva k dívce.

„Také to říkám,“ děla ráda teta Pavlina. „A posaď se, Evo,“ dodávala, „obstarám hnedle svačinu. Jaromír a Slávek jsou ještě v kanceláři, ale přijdou co nevidět.“

Eva odložila, usedla, a když seděla, připadalo jí, jako by již nejraději nikdy nechtěla se zvednout. Zdálo se jí, že její síly jsou u konce, že je úplně vyčerpána bojem, který právě probojovala. Ale zároveň bylo jí velikou útěchou pomyšlení, že je v kruhu blízkých lidí. Klid a mír mluvil k ní s těch stěn kolem, na nichž visely obrazy, které se jí od dětství vryly do mysli, z piana, jež nejednou se ozývalo pod jejími prsty, ale zvláště z Jenky, která seděla na pohovce se sklopenou hlavou, jen občas pod dlouhými řasami vysílajíc pohled k Evě.

„Co stále děláš, Jenko?“ ptala se Eva.

Ale již přišla teta Pavlina, přisedla ke stolu a zahrnula Evu otázkami. Avšak Eva zůstávala dlužna odpověď, a teta Pavlina vypozorovavši rychle, že nenadálý příjezd Evin má nějaké stinné pozadí, vyhnula se pak již taktně dotazům, jež uváděly Evu v rozpaky.

Zatím byla přinesena svačina. Ta káva s rohlíčkem, jež byla Evě nabídnuta, byla zároveň jejím obědem, a Eva jedla s chutí.

Ještě si pochutnávala, když se rozlétly dveře a v nich se zjevil muž padesátník s bodrýma jiskrnýma očima a velikým černým knírem.

Když vstoupil, vstrčil čepici pod paždí, tleskl dlaní o dlaň a zůstávaje u vchodu, řekl:

„Je to zjevení nebo to není zjevení?“

„Není to zjevení, strýčku Jaromíre.“

„A kde jsi se tu tedy tak náhle vzala, Evo? Dnes — — — v březnu na naší poušti?“

Eva neměla býti ušetřena. Po několika okamžicích zdánlivého klidu opět bylo cosi zburcováno v jejím nitru a zase cosi jako příšera stálo před jejím zrakem.

Nechtěla si býti vědoma zlého skutku, vždyť byla to cesta nejkrajnější nutnosti a nejvyššího zoufalství, kterou nastoupila. A přece její svědomí náhle jako by bylo obtíženo. Zase na prsou ten balvan, s kterým jela z Prahy, ba nyní ještě jiný, těžší balvan, a Eva sotva může vydechnouti. Oči hledí do temna — jen s velikou námahou ze sebe vypravila:

„Povím vám všem později — — — později vám sama povím.“

Tu vstoupil již do dveří za otcem Slavoj, ve svých dvacítišesti letech hotový muž, povahou rozšafný a klidný po matce i praktický po otci. Podal ruku Evě a pravil:

„Že skřivani se pomalu již počnou vracet, to vím, ale že ty, Evo, bys přijela — — —, toho bych se byl nenadál. Vítám tě.“

Eva se chtěla usmát květomluvě Slavojově, ale ústa místo v úsměv hořce se zkřivila v cosi, co vyhlíželo spíš jako pláč.

XXVII.

Eva ještě téhož dne večer se svěřila tetě Pavlině a strýci Jaromírovi. Ulevilo se jí částečně, podělila se o tíhu, kterou měla v duši, avšak dostala se do nového ohně, jehož plamenům sice se bránila, ale jež od té chvíle neúnavně na ni dorážely, ať již jemnými domluvami tety Pavliny, ať horkokrevnými výbuchy strýce Jaromíra.

„Ale Evo, vždyť Jan je z míry dobrý člověk — — — něco takového jsi přece činit neměla," slyšela od tety Pavliny. „Považ, jak je mu asi, když neví, kam jsi zmizela — — považ...! Musíš se vrátit. Kdyby bylo možno, ještě dnes by se Janovi oznámilo, ale pošta je zavřena."

„Nevrátím se, teto," namítá Eva. „Bylo by to všecko, jak bylo, a já tak dál žít nemohu, za nic nemohu, a vím, že Jan také ne."

A zrak Evin plane, líce hoří.

„Nemůžeš tak žít, Evo — —!" volá strýc Jaromír s nakvašenou podrážděností. „To si řekneš ještě tisíckrát. Tak mluví všechny ženské — — —. Co pak by člověk někdy také z kůže nevyskočil, když slyší vaše rozumy a nápady? Zeptej se tuhle Pavliny."

„Nu ano, Jaromír je hned nakvašen," odpovídá teta Pavlina, „ten snadno z kůže vyskočí, každou chvíli. Ale Evo, Jan? Takové věci přece nesmíš hnát do krajnosti."

„Však ty se, Evo, otrkáš," promlouvá opět strýc Jaromír. „Říkám, brousek by měl být na každou z vás, důkladně byste se měly obrousit, než se vdáte, pak by to bylo snesitelné."

„Jaromíre, Jaromíre," podotýká teta Pavlina, „na někoho by musil být někdy hodně veliký brus, nejen brousek."

Ale Evě všemi těmi řečmi není pomoženo. Fakt je, že její život vedle Jana byl životem tmy místo světla, fakt je, že na konec i lásku Janovu dala v sázku a prohrála, a tím že pozbyla všeho, co ji pojilo s Janem. Fakt je, že nějaký obrat, nějaké rozluštění musilo nastat a to rozluštění že tedy nastalo.

V hlavě Evině po celou noc je chaos. Nespala včera a nespí takřka ani dnes. Opět a opět se probouzí, a při každém probuzení jako dýka cosi zasáhne srdce, při každém probuzení otázka: „je to tedy pravda — — — odešla jsem od Jana?" A skutečnost jí praví: „Je to pravda, odešla jsi od Jana."

Zde o samotě, za nočního ticha, jehož nerušilo nic než nevlídné skučení chladného větru, který vířil kolem oken, Eva byla jako za živa pohřbena. Tu o samotě daleko od všeho toho, co opustila, bolest její rostla, byla bez mezí, blížila se zoufalství. Marně se dobývala ze svého hrobu, osud její byl zpečetěn. Ó, jak jí ruce studily! O trochu lásky úpěla té noci. Ale té lásky neměla, a Eva hořce plakala. Plakala a plakala, neboť proud tekoucích slz — to byla jediná útěcha, kterou této noci nalezla. Snad srdce mateřské v této těžké chvíli bylo by jí mohlo poskytnout lék a uklidnění, láska za ztracenou lásku. Ale srdce mateřské bylo pod zemí — trudné vzpomínky! — a srdce Janovo, které po letech osiřelosti nalezla, to srdce pro ni již netlouklo.

Srdce Janovo — — — — chvíle velkého štěstí při všem neštěstí — — — — chvíle velkého bohatství při vší chudobě!

I byly teď okamžiky, kdy si myslila, jak malé a nepatrné bylo všecko její strádání, jež v posledních měsících prožila, a jak všechno znovu by vzala na sebe, aby za to vrátila to, co ztratila, aby za to získala lásky Janovy. Jen trochu, jen sebe méně lásky, která byla světlem a životem! V té úzkosti se jí zdálo, že by dovedla zlomit všecku svou hrdost a prosit o vlídný pohled z drahých očí toho, jenž se od ní odvrátil. O jediné slovo laskavé, o jediné přátelské stisknutí ruky!

Ale příšera zoufalství byla neúprosná, příšera zoufalství pravila k shroucené, trpící Evě:

„Sama jsi vše utratila. Nyní trp a pykej!“

A jen slabá, zmírající Evina námitka:

„Je to tedy osud ženin, aby na sebe vzala jho poměrů, aby byla méně člověkem, chce-li být zase v jiném smyslu celým člověkem?“

A odpověď:

„Je to osud ženy!“

A pak se rozednilo v bílý den, a za toho bílého dne Eva opět slyší slova strýce Jaromíra:

„Jen si dobře rozmysli, co bys chtěla dělat — — — co bys chtěla, pro boha, počít?“

A Eva, když ne nahlas, tedy k sobě nazdařbůh a jako výkřik ironie říká:

„Návrat v svobodu a samostatnost je jediná cesta a spása.“

To říká, ale v zápětí v nitru cosi jí praví:

„Můžeš *ty*, *ty* být kdy již zcela svobodná a samostatná?“

A k večeru, když nadešel soumrak, Eva necítí se již v klidném bezpečí ani v okolí těch blízkých a milých lidí, k nimž přijela. Tuší, že svírá se kolem ní kovový kruh, že cosi se děje v pozadí, a že nebude vyváznutí z hrozícího zajetí. A zas netouží vlastně po tom zajetí, neúpí takřka po tom zajetí?

Je jí zde úzko, je jí v tom všem zoufale úzko. Ubírá se do zahrady, o samotě bloudí po stezkách pod stromy, je plna rozporů. Touží po rozhodném, nezvratném východu ze své situace. Ale kolem je tma a nikde zákmit světla, který by ji vyvedl na bezpečnou půdu. Tisíceré otázky a marné otázky.

Nad její hlavou se kymácejí bezlisté větve stromů. Eva se dívá do tmy, hledá svit světla, malý, malounký proužek světla. A tu si myslí, jak je svět pustý, jak je svět prázdný a bědný, jak je bez naděje.

Eva jde sama pod těmi bezlistými větvemi — — — ale jde tu Eva skutečně sama? Stín kohosi ji provází, *stín*, jenž půjde a šel by za ní kraj světa. Eva tedy myslí a vzpomíná na Jana, vidí ho v jeho dobrých a nedobrých stránkách, v jeho dobrých i nedobrých chvílích. Ale záhy vzpomíná víc na všechno krásné, co bylo v jejich životě, vzpomíná i na okamžiky, kdy v duchovní jednotě se povznášeli k vyššímu, krásnějšímu životu.

A nejen vzpomíná, ale Eva teď vidí Jana — vidí: je jeho zrak skutečně zastřen hněvem? Opravdu hněvem? Není v něm ani sebe méně lásky, ani sebe méně odpuštění?

Ne, je naplněn zármutkem a hořem.

A když Eva Jana tak vidí, cosi se v ní ozývá, zase něco jako stříbrný pramen touhy a lítosti po něčem ztraceném. Ta lítost je každým okamžikem větší, a ta lítost Evu náhle bolí a dusí.

A teď pomyšlení na něco, co bylo dosud jejím *tajemstvím*. Hrůza ji náhle pojala z toho, co učinila.

Může tedy kdy být ještě svobodná a samostatná?

Ba, její srdce je nemocné, a to srdce jí nyní praví:

„Marně se chceš vrátit v svobodu a samostatnost. Není již pro tebe svobody, není pro tě samostatnosti. Zde nezbývá, než vrátit se tam, kde jsi byla, ty se *musíš* vrátit, *ty se opět vrátíš*."

„Ty se opět vrátíš?"

Ale před zrakem Eviným kupí se zase jen černé bědy jejího života, duši bičuje otázka:

„Vrátíš-li se, nečeká opět, co bylo?"

Eva sahá si rukou po hlavě.

„Proč nečeká to, co kdysi jsem si myslila?"

Evě je k smrti smutno.

— — — — — — — — — — — — — —

XXVIII.

Janovi v Praze zatím nebylo o nic lépe.

Když se vrátil z obchůzky nemocných a nezastihl Evy doma, ani ve snu mu nenapadlo, že by se přihodilo něco, co mělo znamenat v jeho životě bolestný akt dramatu. Myslil si, že se Eva odebrala k Podhajským a že se odpoledne nebo s večerem vrátí.

Zatvrdil se víc a řekl si:

„Když tak, je také dobře."

Odešel do nejbližšího hostince, kde poobědval.

Avšak nadešel večer, mělo se opět zasednout ke stolu, a Evy nebylo dosud doma.

Nyní již se zjevily temné stíny nad Janem, zrak byl chmurný, tvář nepokojná. Evino místo zůstalo prázdné, sám seděl u stolu před příborem, který tam dala posluhovačka. A pak otázky: „Co činit — pokořit se a jít pro Evu?"

Chopil se klobouku a šel. V ulicích, které ještě vřely večerním životem, oči jeho sledují mimojdoucí. Hle, kdosi se mihl naproti v povzdálí, blesk v hlavě, radost . . . ale nový pohled, krok blíž, a Eva to není. A zas kdosi se mihl v povzdálí, zase blesk v hlavě, radost . . . ale nový pohled, krok blíž, a opět Eva to není. Konečně stojí před dveřmi známého domu. Stojí a váhá. Ale náhle se vrací, vrací se se zdvojenou rychlostí, vrací se s novou myšlenkou a nadějí, ba již vstupuje opět tam, odkud před chvílí odešel. „Eva jistě je doma," praví mu hlas naděje, „Eva jistě je doma, minuli jsme se cestou."

Ale hlas naděje ho zklamal.

Zase sám usedl ve tmě. Teď již bolest příliš trpce zasáhla mu do duše, pukla ledová hradba, na tisíc kusů se roztříštila a vody lítosti a výčitek ji odplavily. Jestliže kdo, tedy tento velký muž, jehož oči optimisticky se dívaly do světa, toužil po souladu v životě. Ale souladu v jeho životě nyní nebylo, již delší dobu nebylo . . . seděl zde s otevřenou ranou v duši, s těžkými mraky kolem sebe i nad sebou.

Zvedl se náhle, nedovedl zůstat. Ne, nemohl již déle zůstat bez Evy, výčitky, bolest, touha, neklid příliš opanovaly jeho srdce a staly se ostnem, který jej hnal za Evou — tam, kde doufal ji nalézt a spatřit, spatřit milou a usmířenou, a třeba by se měl sebe více pokořit.

Vyšel tedy opět z domu a nyní se zdvojeným chvatem ubíral se ulicemi, v nichž zatím ruch utichl. A hle, tam na druhé straně naproti známá tvář — tvář toho, jenž kdysi pěl mu svou hymnu na libido sexualis, tvář malého, zavalitého, černovousého doktora Kvasničky. Jan odvrátil hlavu, a v duši trpce jako pohřební hrana zněla otázka: „Libido sexualis?“

A již zase stál před dveřmi známého domu. Ale nyní bez váhání vkročil dovnitř, stoupal po schodech, bez váhání zazvonil.

Vešel do jídelny a vítán byl celým sborem veselých hlasů. Professor Podhajský seděl v čele stolu s usmívavou tváří, naproti paní Podhajská a kolem velká Jarmila i Duša a osmiletá Ola jako hezounký obrázek a na druhé straně vedle sebe Stáňa, který právě před večeří rozbil kopacím míčem okno v ložnici a se strachem nyní očekával příští věci, a Vláďa, který měl skrytou radost ze Stáňovy pohromy a stále se pro sebe smál nad jeho rozpaky. Stáňa byl hezký, černovlasý hoch živých, jiskrných očí, hoch bystrý a nadaný. Byl malým geniem rodiny, geniálnost jeho se však doposud projevovala mnohými bujnostmi a častými nezbednostmi. Ani domov ani škola mu neposkytovaly dosti volnosti, aby se všechny mladé síly uplatnily, a bylo by třeba bývalo ruky velmi obezřetné a zkušené, která by uvedla v chod zdravého rozvoje nadbytek všeho, co se projevovalo nespoutaností a bujností. Byl chlapcem vřelého srdce a bodré povahy.

Vláďa, jeho starší bratr, byl vytáhlý, malomluvný hoch a veliký samotář. Nejraději něco kutil pro sebe, rád čítal cestopisné knihy a v létě na venkově vášnivě rybařil. V dvanáctém roce horlivě čítal Maye, a ten zůstal v jeho lásce až podnes, přes to že již nebylo pomyšlení, aby se stal americkým farmářem a aby chodil s puškou za bůvoly, jak po několik let bylo nejkrásnějším snem jeho fantasie.

Tento Vláďa nyní před příchodem Janovým pravil k Stáňovi šeptem:

„Uvidíš, Duša to ještě dnes řekne.“

A Stáňa vyhlížel zkroušeně a byl tichý jako beránek, takže professor Podhajský s uspokojením si pravil v duchu:

„Ten hoch se již stává vážným a rozumným.“

Tu vstoupil Jan, a Stáňa všecek ožívl a vítězným haló vítal Jana, neboť jeho nenadálý příchod znamenal, že vše je zatím zažehnáno.

Tak veselo však nebylo v nitru Janově. Jemu stačil jeden jediný

pohled ke stolu, kolem něhož rodina byla shromážděna, aby se přesvědčil, že Evy v tomto kruhu není.

Mohl promluviti, aniž by se jeho hlas nezachvěl?

A mohl zapříti silný otřes v nitru, když na otázku: „Není zde Eva? Eva zde nebyla?“ uslyšel odpověď:

„Eva? *Eva zde vůbec nebyla.*“

Nyní náhle půda mu mizí pod nohama.

„Eva zde vůbec nebyla!“

To byla přímo rána kladivem do hlavy.

Kde tedy byla Eva, kde je Eva?

Professor Podhajský se zvedl, paní Podhajská se zvedla, odebrali se do vedlejšího pokoje, a Jan vysvětlil, pokud mohl a dovedl. A odpovědí byly vážné, zalekané tváře, byl to vpád něčeho, čeho ještě před okamžikem nikdo netušil. Kde je Eva? Co se stalo s Evou?

Professor Podhajský i paní Podhajská odcházejí tedy s Janem. Paní Podhajská se zastavuje ještě u své třetí sestry, Žany, neříká tam, proč se zastavuje (má pro to své důvody), ale také se vrací bez výsledku. Sestra Žany není doma — je v divadle. A nezbývá, než zase cesta tam, kde Jan před hodinou o samotě seděl s živou ranou v duši. Teď však to již není jen cesta napětí a rozechvění, teď je to cesta Kalvarie Janovy. Těžký je kříž, který nese na svých bedrech.

A když vkročili opět domů, kde v milých chvílích býval a kde mohl stále býti jeho a Evin ráj, a když prázdno a tma pokojů jej vítá, marně Jan přemáhá zlou obavu, která se ho zmocňuje. Všichni tři sedí tu a mlčí jako po pohřbu.

Až náhle dí paní Podhajská:

„U koho by Eva dle mého náhledu mohla být, je jen Pavlina. Tam je a jinde není.“

Do srdce Janova skanul zásvit naděje. A zásvit naděje stal se sluncem, když nebyla nalezena malá cestovní taška Evina.

„Ano, tam je a jinde není,“ praví opět paní Podhajská. „Můžeš být bez starosti, Jene. Zítra se to všecko rozluští.“

XXIX.

Zásvit naděje stal se Janovi sluncem.

Ale přes to, když osaměl, měl před sebou těžkou a neblahou noc. Usedl do nízké židle, v níž Eva obyčejně a tak ráda sedávala, a v této židli beze spánku probděl noc dlouhou a strastnou.

Neboť i když bylo sebe větší jistotou, že Eva odjela na venek k tetě Pavlině, nebylo tím všechno rozřešeno. Teď útokem hnaly jiné otázky: „Mohla-li Eva odejíti, odešla-li, co všechno se odehrálo v jejím nitru, nežli to učinila? Jaká propast se rozevřela mezi tebou a Evou?“

A nyní nebyl to již jen osten pochybnosti, ale i zdrcující bolest, která rozdírala jeho srdce výčitkami. Sehnaly se a bodaly, až srdce zmíralo pod ranami lítostí, že byl a že dovedl býti k Evě krutý a nelítostný. Neviděl a zapomínal, že mnoho a snad nejvíc zavinily

i poměry a v duchu na kolenou ji odprošoval. A pak mučivá otázka: „Není něco zničeno, co již nikdy nebude moci býti napraveno?“

A tak muka, jež této noci prožívala Eva, stala se i Janovi ložem Záhořovým. Zmítal se na něm, teď i on toužil a úpěl po lásce Evině. Byl jako vězeň, očekávající rozsudek smrti a přece toužící, aby dveře vězení se otevřely, a aby byl vyveden pod jasnou oblohu. Po jediném pohledu Evině, po jediném jejím úsměvu odpuštění a lásky toužil.

Myšlenky, které šly této noci jeho hlavou, byly takové:

„Ocitl jsi se v životě již v různých situacích, často musil jsi přemáhat překážky, a nelekal jsi se překážek. Když jsi si vyměřil cíl, dovedl jsi jíti za ním pevně a houževnatě — rád jsi stoupal ku předu, nerad jsi klesal a nebýval jsi slabochem. Ale teď přišlo něco v tvém životě, čeho neumíš zmoci. Hledej příčinu, hledej důvod a odstraň příčinu. Máš-li dítě pod rukou, pátráš také především, z čeho vznikla nemoc. Nuže, zde je nemoc, a nezbývá, než léčiti ji.“

A nyní otázky:

„Jsi ty vinen — je Eva vinna? Jsi ty příčinou této nemoci — je Eva příčinou?“

Za této noci Jan stokrát a stokrát si řekl, že sám je vinen, především on sám. „Hle, Eva musila odejíti od tebe, Eva odešla! Tak skončily všecky tužby, které jsme chovali o svém životě neobyčejném a neobyčejně krásném, o životě vyšším — tak jsme si to myslívali — a zatím pád do propasti.“

Oči Janovy jsou bez útěchy. Čtyři stěny kolem, světlo lampy nad stolem a hluboko dole, hluboko dole zející propast. Je mrtvé, až příšerné ticho, a oči Janovy jsou upřeny na dno propasti. Tu s bolestí si praví:

„Neměli jsme tedy rádi druh druha, neměl jsem rád . . . Evy?“

Ale jaká oslňující záře náhle před zrakem Janovým a jaký žár v srdci!

A přece té noci s bolestí si řekl, že neměl a nemá dosti rád Evy. Řekl si, že byl příliš jen mužem, že láska jeho byla právě jen žárem, jen ohněm, že byl s to dát obrovskou summu najednou, ale v manželství že nutno platit drobnými mincemi, mít drobnou lásku od případu k případu, od bodu k bodu.

A problém života, úkol života, cíl života stál před ním v nové podobě. Odložit to tradiční mužství, bdít v každé minutě a v každé minutě být celým člověkem. Být člověkem ne lásky oslnivé, nýbrž lásky rozumějící a chápající, lásky účinné a s t á l e h ř e j í c í. Vždyť, má-li co být napraveno, zde musí být napraveno: „nová láska musí být stvořena a nová láska bude stvořena!“

Tím lékem léčil nyní Jan bolest své duše.

Nemohl se dočkati jitra. Avšak hodiny míjely jen zvolna. Často se zvedl, chodil pokojem od okna ke dveřím a od dveří k oknu, a vzrušené jeho city prorážely úzké vězení čtyř zdí, v nichž za nočního ticha se ozýval pouze zvuk jeho kroků. Pak usedl ke stolu,

opřel hlavu o ruku, a bylo hrobové mrtvo kolem. Ale v to hrobové mrtvo mluvily hlasy z neznáma, a v neznámo se upíral zrak Janův. A svit naděje, který se stal sluncem, chvílemi uhasínal, a tma a tma byla před zrakem. Je tak zcela jisto, že je Eva u tety Pavliny? A i když je to jisto...? Srdce zmíralo úzkostí. Ale pak zase svit naděje a zase v srdci a v duši tisicerá předsevzetí.

Tak zastihl Jana bledý odlesk ranního svítání, jenž konečně vnikl do pokoje. Ještě několik hodin, a byl nový den se vším běžným ruchem v ulicích, ale byl i den nového života Janova.

XXX.

Telegrafickými dotazy zvěděl jistotu a odpůldne odjížděl z Prahy. Právě té chvíle, co se Eva procházela v zahradě pod kymácejícími se větvemi stromů jako vyplašený pták, který hledá, kam se uchýlit, tou dobou byl Jan již blízek cíle. A co promyslil a procítil za poslední noci, promýšlel ve vlaku znova a byl si jist, že cesta, kterou nyní podniká za Evou, bude cestou spásy a vítězství.

Jel s vroucím, živým předsevzetím nové lásky, která měla býti a musila býti stvořena.

A v pravdě kdyby celý život byl mohl býti prožit v této chvíli a v záři tohoto předsevzetí, jistě již nikdy loď by neuvázla na mělčině. Ale záře předsevzetí ještě často měla poblednout a ještě často měla být opakována slova, jež v té chvíli také k sobě pronášel: „Ne Evina vina, nýbrž tvá vina!“

Za úplné tmy, po osmé hodině večer, dojel na místo. Když vstoupil se strýcem Jaromírem do osvětlené jídelny, Eva seděla s tetou Pavlinou, s Jenkou a se Slavojem u stolu. Srdce téměř hlasitě tlouklo v jejích prsou, kovový, železný kruh ji svíral blíž a blíž a hrozil ji pohltit. Mohla se bránit? Měla ještě sílu a chtěla se bránit?

Ba ne, toužící, zmučená a přemáhající se Eva nechtěla se bránit. K smrti umdlena složila již nadobro zbraň do klína, a všechno nyní chvělo se v ní jen očekáváním něčeho, co jí mohlo ukázat nebesa rozevřená dokořán, co mohlo být čarovnou hudbou, krásou všech krás, ale co mohlo i jako černý jícen pohltit všecky rodící se a znovuzrozené naděje.

Bude Janova tvář i dnes ještě obrazem chladu a nelásky?

Ale když vzhlédla, Janův pohled, s touhou i prosbou se na ni upírající, jí vyprávěl o všem tom, co bylo v srdci jeho.

Tu v Evě něco roztálo, něco povolilo, něco zajásalo. A již nic v ní nepromluvilo ani sebe neslyšnějším hlasem: „Návrat v svobodu a samostatnost je jediná cesta a spása.“ Spásou její byl nyní ten, jenž celý a živoucí dlel před ní a jehož zrak prosil za její lásku.

„Jene!“

„Evo!“

Podali si ruce. Stáli zde, děti časnosti, před upřeným pohledem neznáma. Ta tvář neznáma, v kterou se dívali, jim pravila:

„Mohou se od sebe odloučit řeky, které se spojily v jedno řečiště?“

Ta tvář neznáma jim pravila:

„Jsou bouře, které za sebou zanechávají zlé pohromy — zničená osení, servané květy, zpustošené zahrady. Ale jsou bouře, které zůstavují krásu a obrození. Utrpení, bolest bývá cestou k vyššímu poznání.“

Mohli tedy nyní Eva i Jan nechtít nový život, krásu a obrození i to vyšší poznání?

Byla to síla blesku, která zasáhla v jejich nitra. A tak, co cítili a myslili v této chvíli, bylo vepsáno v jejich zracích, to oba četli v rysech tváří svých.

Vyšli pak ven do zahrady, aby byli spolu sami dva. Zde Eva po mnohých úryvkovitých slovech a po chvílích hlubokého mlčení, kdy jen duše vnitřním spojením spolu mluvily, pravila k Janovi:

„Jene, ty mně odpouštíš a chceš mne mít zase rád. Ty mne máš rád, ty mne musíš mít rád — toť vyšší určení. A proto se vrátím s tebou. Prodělala jsem svou školu a budu mít nyní odvahu sebezapření a té jisté moudrosti životní, která člověka přenáší přes úskalí všech překážek, která učí snášet nejtěžší strádání, jež v životě nikdy nejsou vyloučena, která ho učí dobře žít i v tom případě, když se zla kupí nad ním i kolem něho. Jene, vrátím se s vědomím, že má-li tvůj a můj život být jiný, musím sama také být jiná. Nesmím spásy čekat z vnějška ani jen od tebe, nýbrž také v sobě musím nalézt oporu. Oč především běží, je to, abych v sobě vydobyla nové lásky k tobě, lásky nereptající, lásky, která méně chce své štěstí a vyžití, která méně chce brát, ale víc a převážně tvořit a dávat, být vzpruhou a pobídkou, ale ne strhovat. Jene, to všechno chci, s tím vším se nyní vrátím v nový život s tebou.“

A přimkla se těsně k Janovi, jako by již nikdy nechtěla být odloučena od něho. Nebe bylo nad její hlavou temné a hluboké, ale Eva viděla je rozevřené. Vítr proletoval větvemi, dotýkal se jejích vlasů. Eva přimkla se ještě těsněji. Neboť kdo, kdo jí mohl ve vší té úzkosti, kterou prožila, víc pomoci než-li Jan, kdo mohl s ní sníti břímě, které těžce na ní spočívalo, než ten, jenž nyní šel vedle ní, komu se mohla nyní se vším svěřiti, ze vší své muky zoufalství se vyzpovídati než Janovi? Nikdo jí nebyl bližší než Jan.

A nikdo nebyl bližší Janovi než Eva, a tak šli vedle sebe zase v hlubokém pocitu souladu a jednoty.

Jan pravil:

„Zapomněli jsme, Evo, že každá vteřina, každá minuta, každá hodina, kterou prožíváme, již nikdy se nevrátí, a že každým ztraceným okamžikem se stáváme dlužníky svými a dlužníky věčnosti. Jde o to tedy, aby každý příští den znamenal víc než včerejší, a každý den abychom byli víc než včera. Vím, Evo, jsi ochuzena o své vnější povolání. Ale je i vnitřní povolání, a jestliže nás vnějšek rozlučuje, to vnitřní nás musí spojovat, v tom musíme udržet svou sílu a jednotu. Já jiného východu zatím nevidím.“

Tak Jan dotkl se Eviny bolesti. Zrak Evin se obrátil k zemi.

Jan pokračoval:

„Jsem, Evo, také přesvědčen, že jednou muž v tom vnějším

půjde po svém, žena po svém, každý za svým cílem, a že přece budou mít svůj společný život, vnější i vnitřní život. Nám to dosud není dáno, a ty tím trpíš. Proto však náš život nesmí být ztracen. I to by mohlo být povoláním: připravovat půdu jiným, která nebyla upravena ještě pro nás."

Eva odvětila:

„Jene, musila jsem poznat život v jeho střízlivé podstatě, ale i v jeho hlubší podstatě. Děkuji ti. Mám dobrou vůli a vynasnažím se, abych dostála všemu, co si slibuji."

A její zrak, obrácený k Janovi, dopověděl:

„Jene, buď mně dobrým mužem — budu ti dobrou ženou!"

A Janův zrak na to:

„Budu ti dobrým mužem."

Tak uzavřeli smlouvu s věčností.

A když se příštího dne vraceli do Prahy, sedíce vedle sebe v železničním voze, hořela jejich nitra novými pocity a novými předsevzetími.

Věděli, že se vracejí zahajovat nový život. Nebude pokus marným pokusem . . .?

Ne, nesmí být marným pokusem.

Ovšem, již nečekali všeho toho neobyčejného a zázračného, co jim mělo dát manželství, všech těch illusorních krás, jež kdysi zřeli za růžového jitra svých nadějí, spíš oba tušili a věděli nyní, že nejednou půjdou prašnou silnicí a snad i strmou stezkou, kde často bude třeba napnout všecko úsilí. Ale vraceli se s úmyslem, osvojit si toto úsilí a nikdy ho neztrácet.

Jan řekl cestou k Evě:

„Musilo se snad již všechno stát, jak se stalo. Tak jsme se zase nalezli. A štěstí, Evo, že mám po boku ženu, jakou jsi ty, neboť bez tebe nešel bych ku předu. Ovšem, že mé poznání a můj obrat jsou vybojovány tvým utrpením. Ale tys nemohla a nesměla o krok couvnout — neboť tvé couvnutí by znamenalo vnitřní ztrátu pro tebe i pro mne. Bylo by to snad bývalo pro tebe i pro mne pohodlnější, ale lepší by to nebylo. Pamatuj si to . . . a v kritických chvílích mně to připomeň!"

A Eva mu na to odpověděla:

„Vím tolik, Jene, že bych za nic, za nic nechtěla ztratit tvou lásku. Mám těžký úkol před sebou: smířit se s tím, co na ženu uvalila minulost, a přece i v tom nalézt hlubší obsah života. Již nebudu tvou trapitelkou . . . ne tolik, to uvidíš."

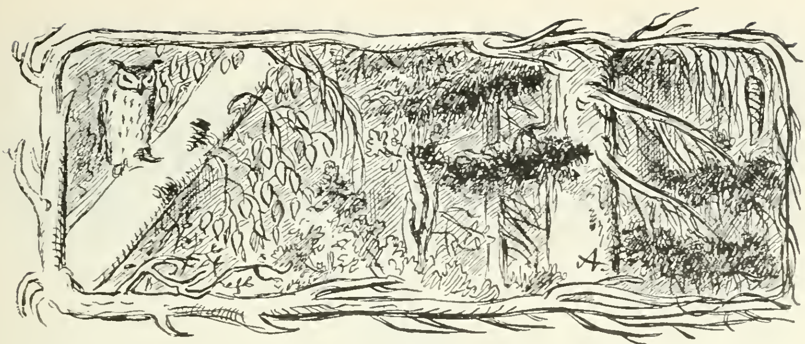
Stisk ruky a pohled pevné, věrné lásky z očí Eviných.

A tak jejich manželství se stalo nyní organismem, s nímž a v němž se oba zároveň vyvíjeli a rostli.

Byly sice zastávky, dostavovaly se i ještě zlé okamžiky a doby, v nichž jako by s bázní tušili, že oba dosud nemají běhu života a svých povah v moci, aby se mohli plně spolehnout.

Ale tyto okamžiky byly právě jen zastávkami, od nichž cesta vedla je dále ku předu.

(Příště dále.)

Z veršů Věry Pádovské.

SMUTNÝ SONET.

Modravé byly, teskně fialové,
až temné chvílemi, jak vlny oceánu,
jež rdí se vždycky v chvíli červánkové,
jak opláchly by někde čerstvou ránu.

Modravé byly opálky mé drahé
ve šperku mojí lásky — sladké oči Tvoje;
ty nosila jsem v srdci, slunko vlahé
ať stálo nade mnou neb mraků roje.

A náhle ztratily se, nechápu to ani — —
a hvězd se ptám a ptáků: kde jsou, kde?
i temných večerů se ptám i mlhy ranní

a slzy jednu za druhou posílám pro ně,
že brzy jedné v očích nezbude — —
marně! — Jak perly váznou na záhrobí cloně!

—

VY LESY —

Vy lesy únorové, před lety, ach, jednou
ve vaší nepokojné výši šeptalo to ze sna,
že ti dva šťastní dole, již tu drtí trosku lednou,
že první květy jsou, že za nimi jde Vesna.

Však dnes to ve vás, slyším, jinak, jinak hučí:
jak bolest by tam válela se — tichla, vzkřikla znova,
a jedno srdce zoufalé se k vašim kmenům krčí —
Tak strašně bolí půda vaše únorová,

jež tvrdá je a studená jak mrtvá ruka,
že nutí, ach, nutí to uvrhnout se na ni zcela
a zlíbat ji a vyplakat ta tisícerá muka,
jež refrén: s bohem, hochu, odpusť mi — by měla!

Anatole France:

Košile.

Z knihy „Les sept femmes de la Barbe-Bleue et autres contes merveilleux" přeložil *J. M. Plojhar.*

(Pokračování.)

Kapitola šestá.

MARŠÁLEK VÉVODA DE VOLMAR.

Chaudesaigues dal přinésti mapy válečných výprav vévody de Volmar. Tři sluhové knihovny klesali pod jejich tíhou. Když je otevřeli, pokrývaly úplně ohromné stoly.

„Zde vidíte, pánové, plán tažení do Štýrska, výpravu do Keramanie, na Kavkaz a do Povislí. Postavení a pochod vojsk jest přesně označen kosočtverci, ozdobenými praporky, pořad jednotlivých bitev jest dokonalý. Pořad půtek ustanovuje se obyčejně až po válce, a záleží na geniálnosti vůdců, aby použili rozmarův osudu k vlastní oslavě. Avšak vévoda de Volmar vždy vše předvídal.

Pohleďte jenom na plán slavné bitvy baskirské, v níž zvítězil Volmar nad Turky! Tam rozvinulo se úplně jeho zázračné umění taktické. Boj zuřil od pěti hodin ráno až do čtyř hodin odpoledne, a znavené čety Volmarovy byly v úplném nepořádku; neohrožený vojevůdce postavil se sám na okraj mostu hozeného přes Alutu, s bambitkou v každé ruce, a pálil zbabělcům do postrašených lebek. Připravoval již vojsko k ústupu, když se dozvěděl, že nepřítel vzal do zaječích a vrhnul se do Dunaje. Hned se obrátil, hnal se za nimi a dovršil jejich úplnou porážku. To vítězství mu přineslo pět set tisíc franků příjmů a otevřelo mu brány Institutu.

Pánové, myslíte, že naleznete šťastnějšího člověka, než-li jest vítěz elbrüzský a baskirský? Podnikl čtrnácte výprav s věrným štěstím, vyhrál šedesát zuřivých bitev a zachránil třikráte vděčnou vlast od úplného zničení. Ověnčen slávou a poctami, prodloužil v bohatství a klidu svoje vznešené a důstojné stáří za obvyklou metu žití."

„Díte pravdu, že jest šťastný," řekl Quatrefeuilles. „Co myslíte vy, Saint-Sylvaine?"

„Pojďme ho požádat o rozmluvu," odvětil tajemník velitelství.

Byvše uvedeni do paláce, prošli dvoranou, kde vévodila socha maršálka na koni.

Na podstavci vryta byla tato hrdá slova:

„Odkazuji vděčné vlasti a obdivu celého světa dvě své dcery, Elbrüz a Baskir."

Nádherné schodiště stoupalo skvělou řadou mramorových stupňů mezi dvěma zdmi, jež zdobila úplná brnění rytířská a prapory, k široké chodbě, v jejímž středu byly dveře, jejichž křídla pokrývaly dobyté zbraně a vypálené granáty; nad římsou dveří zářily tři zlaté koruny, jež zachránci vlasti, vévodovi de Volmar, přisoudil král, parlament a národ.

Saint-Sylvain a Quatrefeuilles zastavili se před oním portálem, zkamenělí úctou; při myšlence, že dělí je tyto dveře od slavného hrdiny, vázla jim noha na prahu, neboť neměli odvahy stanouti tváří v tvář zosobněné slávě.

Saint-Sylvain vzpomněl si na peníz, ražený na památku bitvy elbrüzské, na němž vyryta byla postava maršálkova, vkládající korunu na hlavu okřídleného „Vítězství", a tato nádherná věta:

Victoria Caesarem et Napoleonem coronavit; major autem Volmarus coronat Victoriam. (Vítězství korunovalo Caesara a Napoleona; avšak slavnější Volmar korunuje Vítězství.) A zašeptal:

„Ten muž jest velký sto loktů." Quatrefeuilles tiskl si oběma rukama srdce, jež hrozilo, že se rozskočí.

Ještě se ani nevzpamatovali, když zaslechli pronikavý křik, který vycházel z bytu maršálkova a stále se blížil. Poznali ječení ženy, smíšené s ohlasem ran, následované slabým naříkáním. Pojednou rozlétly se dveře, a jimi vypadl maličký stařeček, vykopnutý silnou služkou, shroutil se na chodbě jako slaměný panák, kutálel se po schodech, hlavou napřed, a dopadl potlučený, rozedraný a s roztaženými údy k nohám slavnostně oděných sluhů. Byl to vévoda de Volmar. Zdvihli ho. Rozcuchaná a poloobnažená služka křičela se shora:

„Nechte ho! Takové svinstvo vymetá se pometlem!" A mávajíc lahví, hulákala: „Chtěl mně vzíti kořalku! Kdo mu dal k tomu právo? Jdi si kam chceš, stará zřícenino! Já jsem si tě nevyhledala, ty stará mrcho!"

Quatrefeuilles a Saint-Sylvain vzali nohy na ramena a zmizeli z paláce. Když stanuli na zbrojišti, poznamenal Saint-Sylvain, že poslední hod kostek nebyl hrdinovi příznivý.

„Quatrefeuillesi, vidím, že jsem se mýlil. Chtěl jsem říditi se přesnou a přísnou methodou; byl to klam. Věda nás nechala na holičkách. Nejlepším vůdcem jest obyčejná empirie. Hledejme štěstí a nemařme času vymýšlením definice."

Quatrefeuilles zasypával pak dlouho výtkami a nadávkami hlavu knihovníka, který si z nich stropil šašky.

Nejvíce ho trápilo, že viděl podkopánu svou víru, zničený a blátem pokálený obdiv, který pocítil k národnímu hrdinovi. Trpěl. Jeho bolest byla šlechetná, a bolesti šlechetné chovají v sobě zmírnění, a abych tak řekl, náhradu a odměnu: snesou se lépe, než bolesti zištné a sobecké. Bylo by nespravedlivo chtíti, aby to bylo jinak zařízeno v duši lidské. Také Quatrefeuilles měl brzy potud volnou duši a jasnou mysl, aby poznal, že déšť bubnující mu na hedvábný klobouk, zkazí jeho lesk, a povzdechl si:

„Ke všemu budu míti ještě zničený klobouk!"

Byl důstojníkem a sloužil kdysi svému králi jako poručík u dragounů. Proto zaťukala mu šťastná myšlenka: zašel do štábního knihkupectví na zbrojišti koupit mapu království a plán hlavního města.

„Nemáme se nikdy vydávati na cestu bez mapy!“ řekl. „Ale čert, aby v nich hledal. Zde je naše město s okolím. Kde máme začíti? Od severu nebo od jihu, od západu nebo od východu? Bylo zjištěno, že města rostou vesměs od západu. Snad dán jest tím pokyn, jímž se musíme říditi. Možná, že obyvatelé západních částí města, jsouce chráněni od zlých východních větrů, těší se lepšímu zdraví, jsou klidnější povahy a šťastnější. Nebo začněme raději na výšinách v poříčí, jižně od města. V tomto období bydlí tam nejzámožnější rodiny země. A ať si říká kdo chce, co chce: šťastného člověka nutno hledati mezi bohatci.“

„Quatrefeuillesi,“ odvětil tajemník velitelství, „nejsem nepřítelem společnosti, ani nejsem protivníkem obecného blaha. Promluvím o boháčích jako čestný muž a dobrý občan. Boháči zasluhují si lásky a úcty; udržují stát, i když se sami obohacují, jsou mimoděk dobrodinci, neboť živí množství lidí, kteří pracují na zachování a vzrůstu jich majetku. Ach, jak krásné, důstojné a znamenité jest soukromé bohatství! Každý moudrý zákonodárce musí je šetřiti, podporovati a chrániti, a jest činem nespravedlivým a proradným jednáním proti nejsvětějším právům, proti nejvážnějším zájmům a nejosudnějším pro veřejné finance, když stát zatěžuje zámožnost poplatky. Jest sociální povinností věřiti v dobrotu bohatců; a jest také příjemné věřiti v jejich štěstí. Pojďme dál, Quatrefeuillesi.“

Kapitola sedmá.

O VZTAZÍCH BOHATSTVÍ KU ŠTĚSTÍ.

Nejdříve chtěli navštíviti nejbohatšího muže, Jakuba Felgine-Cobura, který měl zlaté doly, diamantová pole a petrolejová ložiska, i obcházeli dlouho zdi jeho parku, jež obmykaly ohromné louky, lesy, dvorce a vesnice; od každých dveří, na něž zaklepali, posílali je k jiným. Unaveni nekonečným chozením, oslovili cestáře, který roztloukal na silnici před železným plotem kameny, a zeptali se ho, zda mohou vstoupiti dveřmi, před nimiž seděl, do parku a navštíviti pana J. Felgine-Cobura.

Muž narovnal obtížně hubený hřbet a obrátil k nim přepadlý obličej, opatřený mřížovanými brýlemi.

„Já jsem pan Jakub Felgine-Cobur.“ A když viděl, jak jsou překvapeni, dodal: „Roztloukám štěrk: nemám jiné zábavy.“

Pak sehnul se znova a roztříštil kladívkem kus křemene, který se rozletěl s dutým hlomozem.

Když odcházeli:

„Jest příliš bohat,“ řekl Saint-Sylvain. „Bohatství ho tíží. Jest nešťasten.“

Quatrefeuilles měl v úmyslu navštíviti ještě soka Jakuba Felgine-Cobura, krále železa, Josefa Machera, jehož nedávno vystavěný zámek

hrozivě trčel na blízkém návrší svými zubatými věžemi a nedozírnými zdmi, prorvanými otvory pro samostřily.

Saint-Sylvain však mu to rozmlouval.

„Vždyť jste viděl jeho podobiznu: vypadá velmi prostě; je známo z novin, že jest pobožnůstkář, žije jako chuďas, vykládá evangelium malým hochům a zpívá v kostele žalmy. Pojďme raději ke knížeti de Lusance. Je to pravý šlechtic, který umí užívati svého jmění. Prchá před trampotami veřejných záležitostí a nechodí vůbec ke dvoru. Jest milovník zahrad a má nejkrásnější obrazárnu v celém království."

Dali se ohlásiti. Kníže de Lusance přijal je ve své sbírce starožitností, kde byla nejkrásnější řecká kopie Afrodity Gnidské, dílo v pravdě hodné dláta Praxitelova, vyzařující půvab a kouzlo. Zdálo se, že tělo bohyně je stále zvlhlé mořskými vlnami, z nichž se vynořila. Skřínka z růžového dřeva, jež náležela kdysi paní de Pompadour, skrývala poklad nejkrásnějších mincí zlatých a stříbrných z Řecka a Sicilie.

Kníže byl odborný znalec a sám si sestavoval katalog mincí. Bloudil ještě drobnohledem po obsahu sbírky kamenů, zdobených rytinami, jaspisů, onyxů, achátů, chalcedonů, na jichž plochách zvící nehtu vyryty byly postavy smělého slohu a nádherně promyšlené skupiny. Zamilovanou rukou vzal se stolu malého bronzového Fauna i doporučoval obdivu svých hostí jemné tvary a vzácnou měděnku, a jeho řeč byla hodna mistrovského díla, jež ukazoval.

„Očekávám," dodal, „zásilku starého stříbra, koflíky a poháry, o nichž se tvrdí, že jsou krásnější, než pověstné poháry z Hildesheimu a Bosco-reale! Nemohu se jich dočkati. Pan de Caylus neznal větší rozkoše, než vybalovati obsah beden. V tom souhlasím s ním úplně."

Saint-Sylvain se usmál:

„Slýchal jsem, kníže, že jste zkušený ve všech rozkoších."

„Lichotíte mně, pane de Saint-Sylvaine. Myslím však, že umění rozkošnické jest ze všech nejpřednější, a že ostatní umění nemají ceny, leč že spojují se s oním v téže osobě."

Zavedl hosty do obrazárny, v níž koncertovaly zlaté odstíny Veronesovy, jantarová žluť Tizianova, růžová těla Rubensova, zrzavé rozmary Rembrandtovy a šedorůžová nálada Velasquezova, kde slavným souzvukem zpívaly stopy vyvolených štětců. Zapomenuté housle dřímaly v hlubokém křesle před obrazem tmavovlasé dámy s nízkým účesem a olivovou pletí; velké kaštanové oči pohlcovaly celou tvář neznámé krasavice, jejíž tvary uhladila zamilovaná a jistá ruka Ingresova.

„Přiznám se vám k jedné ze svých vášní," řekl kníže de Lusance. „Když jsem někdy sám, hraji před těmito obrazy a mám illusi, že vyjadřuji zvuky souzvuk barev a tahů. Před touto podobiznou pokouším se vysloviti hudebně pevné mazlení kresby, a opouštím vždy své housle sklíčený a malomyslný."

Jedno okno vedlo do parku. Kníže vyšel s hosty na balkon.

„Jak krásný otvírá se odtud pohled!“ zvolal Quatrefeuilles a Saint-Sylvain.

Terrassy, zdobené sochami, oranžovníky a záhony květin, sestupovaly volným a pohodlným schodištěm k trávníkovým kobercům, vroubeným habřinami a k rybníčkům, jichž hladinu čechrala šplounající voda z vodometů v podobě tritonův a nymf, prohybajících se pod amforami. V pravo i v levo rozlévalo se moře zeleně mírnými vlnami, až ku vzdálené řece, jejíž stříbrný tok se leskl mezi topoly, pod stráněmi, kde tančily růžové mlhy. Úsměv zmizel s tváře knížete, a starostlivý pohled upoutal se k jednomu bodu širé a krásné roviny.

„Prokletá roura!...“ zahučel zlostně a ukazoval prstem na komín huti, který v dáli kouřil.

„Onen komín? Vždyť ho není téměř ani viděti,“ řekl Quatrefeuilles.

„Já však vidím pouze jej,“ odvětil kníže. „Kazí mně nádhernou vyhlídku, kazí mně radost z celé přírody, kazí mně život. A proti onomu zlu není léku. Patří společnosti, jež nechce prodati huť za nic na světě. Pokoušel jsem se všemožně tu obludu zastříti; nezdařilo se mi to. Onemocněl jsem již zlostí.“

Po těch slovech odstoupil od okna a klesl do křesla.

„Měli jsme to předvídati,“ řekl Quatrefeuilles, když vstupovali do kočáru. „Je to jemná duše: nešťastník!“

Dříve, než dali se na další cestu, usedli na chvíli v zahrádce hospůdky, položené na vršku, z níž otvíral se pohled do krásného údolí, jímž vinula se řeka lesklá a točitá jako had. Doufali, že najdou šťastného milliardáře, přes to, že měli již dvoji smutnou zkušenost. Zbýval jich v okolí ještě plný tucet, mezi jinými pan Bloch, pan Potiquet, baron Nichol, největší průmyslník v zemi, a markýz de Granthosmé, ze všech snad nejbohatší, který nad to pocházel ze vznešené rodiny, nadané statky i slávou.

Opodál jejich stolu stál vytáhlý a hubený muž, v pasu zlomený, měkký jako polštář, a pil koflík mléka; veliké a vybledlé oči padaly mu hluboko do tváří; nos visel mu až na ústa. Zdál se bolestí zdrcen a pohlížel lítostivě na nohy pana de Quatrefeuilles.

Po dvacetiminutovém pozorování přistoupil odhodlaně k prvnímu podkonímu, a omlouvaje se řekl:

„Pane, dovolte, abych se vás otázal na věc, jež jest pro mne svrchovaně důležita. Kolik platíte za boty?“

„Ač jest otázka vaše velmi zvláštní,“ řekl Quatrefeuilles, „přece nemám důvodu, odepříti vám odpovědi. Za tyto boty zaplatil jsem šedesát pět franků.“

Dlouho zkoumal neznámý střídavě nohu svou a podkoního, a srovnával obojí obuv s podrobnou pozorností. Pak zbledl a řekl rozechvěně:

„Tvrdíte, že zaplatil jste za tyto boty šedesát pět franků. Víte to jistě?“

„Určitě.“

„Pane, uvažte dobře, co tvrdíte! . . .“

„Ach, teď chápu!“ zabručel Quatrefeuilles, jemuž zatím došla trpělivost, „vy jste, pane, šprýmovný obuvník!“

„Nejsem švec,“ odvětil cizinec s poníženou přívětivostí, „jsem markýz de Granthosmé.“

Quatrefeuilles pozdravil.

„Pane,“ pokračoval markýz, „měl jsem předtuchu: jsem stále ještě okrádán! Vy platíte za obuv šedesát pět franků, já za své boty, jež jsou úplně stejné jako vaše, platím devadesát. Nezáleží mně na ceně: cena nemá pro mne významu; nemohu však snésti myšlenku, že jsem okrádán. Vidím všude kolem sebe jen nepoctivost, podvod, krádež a lež, a začínám se děsiti svého bohatství, jež kazí všechny lidi, kteří se se mnou stýkají, sluhy, správce domů, dodavatele, sousedy, přátele, ženu i děti, a působí, že jich nenávidím a jimi pohrdám. Mé postavení jest kruté. Nejsem nikdy jist, že nemám před sebou nepoctivého člověka. A zmírám hanbou a hnusem, kdykoliv vzpomenu, že i já náležím k pokolení lidskému.“

Vévoda sklonil se zničený nad koflíkem mléka s povzdechem: „Šedesát pět franků! šedesát pět franků! . . .“

V tom zavzněl se silnice nářek a pláč, a vyslanci královi spatřili starce, provázeného dvěma sluhy, který hrozně stenal.

Pohled na neznámého mocně je vzrušil. Avšak kavárník řekl zcela lhostejně:

„To nic neznamená, to je ten boháč, baron Nichol! . . . Zbláznil se a teď naříká ve dne v noci, že je na mizině.“

„Baron Nichol!“ zvolal Saint-Sylvain, „také jeden z oněch, jež jste chtěl, Quatrefeuillesi, požádati o košili!“

Toto poslední setkání odňalo jim úplně touhu, hledati léčivou košili u největších boháčů království. Poněvadž byli velmi nespokojeni s výsledkem dne a obávali se, že budou v zámku zle přijati, hostili se vzájemně špatnou náladou.

„To byl také nápad, Quatrefeuillesi, jíti k takovým lidem za jiným účelem, než za teratologickými* pozorováními? Nic není na nich normálního: mravy, názory, ani dojmy. Jsou to netvoři.“

„Jak! Což jste mi neřekl, Saint-Sylvaine, že bohatství jest ctnost, že jest spravedlivo věřiti v dobrotu bohatých a příjemno věřiti v jich štěstí? Ale dejte dobrý pozor: jest rozdíl mezi bohatstvím a bohatstvím. Když šlechta je chudá a lid bohatý, pak jest na blízku rozvrat státu a vůbec konec všeho.“

„Quatrefeuillesi, je mi líto, že vám musím toto říci: nemáte ani ponětí o zařízení moderního státu. Nechápete věk a dobu, v níž žijeme. Než to nic neškodí. Což kdybychom teď zkusili štěstí na zlaté střední cestě? Co o tom soudíte? Myslím, že bude moudré, když

* Teratologie jest část přírodní vědy, jež se obírá zjevy výminečnými zrůdnými.

odebereme se zítra do domu některé paní stavu městského a povýšeného, až bude přijímati návštěvy. Budeme moci tam pozorovati všechny druhy lidí, a souhlasíte-li se mnou, začneme s měšťáky, žijícími ve skromných poměrech.

Kapitola osmá.

MĚŠŤANSKÉ SALONY.

A také tak učinili. Nejdříve představili se u paní Souppeové, ženy továrníka, který měl v severních končinách království dílny na nudle, maccaroni a jiné těstové přípravky. Našli pána a paní Souppeovy nešťastné, poněvadž nebyli přijati u paní Esterlinové, chоti majitele hutí a poslance. Odebrali se tedy k paní Esterlinové a zastali i ji úplně zoufalou, z téže příčiny, poněvadž nebyla pozvána od paní Colombierové, choti člena panské sněmovny a bývalého ministra spravedlnosti. Když pak přišli k paní Colombierové, viděli pana exministra a jeho družku zmítané hněvem, že nežijí v důvěrných stycích s královnou.

Hosté, s nimiž setkali se v salonech, byli vesměs nešťastní, zoufalí a rozzlobení. Hlodala je nemoc, „srdeční vady“ a shon po penězích. Ti, kteří měli jmění, báli se, aby ho nepozbyli, a byli ještě nešťastnější těch, kteří neměli nic. Neznámí chtěli se proslaviti, slavní chtěli výš a dál. Skoro všechny soužila práce; a ti, co neměli nic na práci, klesali pod tíhou nudy krutější, než práce. Mnozí trpěli cizí bolestí, úpěli bolem ženy nebo milovaného dítěte. A někteří chřadli nemocí, které neměli, avšak kterou zdánlivě trpěli, nebo jíž se obávali.

Zlý host, cholera, zuřila v městě, a někdo vypravoval o peněžníku, který obávaje se příšerné nákazy a neznaje spolehlivého útulku zastřelil se.

„Nejsmutnější jest,“ řekl Quatrefeuilles, „že všichni ti lidé nevšímají si bolestí, jež prší jim hustě na hlavu jako krupobití, a tonou v moři smyšlených utrpení.“

„Není smyšlených bolestí,“ odporoval Saint-Sylvain. „Všechny bolesti jsou skutečné, jakmile jimi trpíme, a sen o bolesti jest bolestí opravdovou.“

„To jest lhostejné,“ řekl Quatrefenilles. „Když vypouštím kameny zvící kachního vejce, přál bych si, aby to byl sen.“

Tentokráte přesvědčil se znova Saint-Sylvain, že lidé naříkají z důvodů protivných a z opačných příčin.

V salonu paní Colombierové mluvil s dvěma muži vysoké inteligence, osvícenými, vzdělanými, kteří různými obraty mimoděk odhalovali mu mravní nemoc, jíž hluboce byli nakaženi. Příčinou starostí a trampot, jimiž si oba kalili radost ze života, byl stát; ale jich obavy kráčely protivným směrem.

Pan Brome žil v neustálém strachu ze státního převratu. Za doby, kdy země vzkvétala v míru a blahu, obával se zmatků a tušil úplný rozvrat. Kdykoliv otvíral noviny, třásly se mu ruce; očekával

každého rána, že v nich nalezne zprávy o vzbouření a třenicích. V té myšlence jevily se mu zcela bezvýznamné události jako předehry revoluce, jako exposice dramatu. Myslil, že žije v předvečer hrozných rozvratů, a proto nevycházel z příšerných obav.

Nemoc zcela opačná, ale ještě divnější a vzácnější, zahnízdila se v mozku pana Sandriquea. Klid a pokoj ho nudil, veřejný pořádek ho dráždil, nenáviděl mír, jednotvárnost lidských a božských zákonů ho unavovala. V skrytu srdce volal po změně, a předstíraje, že se jí obává, vzdychal po katastrofě. Ten dobrý, něžný muž, tak lidský a citlivý, neznal jiné zábavy, než násilný rozvrat své země, světa a všehomíra, a bádal netrpělivě ve hvězdách, kdy dojde ku zmaru a zkáze. Byl zničený, smutný a mrzutý, když četl nezměnitelný klid novin a viděl v životě ulic spokojený chod myšlenek, a trpěl tím více, poněvadž znal lidi a věděl, že duch konservativní, duch tradice, napodobování a poslušnosti tkví v národech, a jak pravidelně a zdlouhavě vleče se sociální rozvoj.

Saint-Sylvain pozoroval v salonech paní Colombierové jinou nesrovnalost, mnohem dalekosáhlejší a významnější.

V zákoutí salonu rozmlouvali polohlasně pan de La Galissonière, president civilního soudu, s panem Larive-du-Montem, ředitelem zoologické zahrady.

„Svěřím se vám, příteli,“ řekl pan de La Galissonière: „pomyšlení na smrt mne vraždí. Myslím na ni stále, a stále se ubíjím. Smrt mne leká, ne sama sebou, neboť ničím není, ale tím, co po ní následuje, životem posmrtným. Věřím v něj; mám víru a jistotu, že duše je nesmrtelná. Rozum, věda, pud, vše mně dokazuje existenci nesmrtelné duše, vše mne poučuje, že přirozenost, původ a konec lidí jest takový, jak církev učí. Jsem křesťanem; věřím ve věčná muka; příšerná představa oněch utrpení pronásleduje mne bez ustání; peklo mne děsí, a ona hrůza, jsouc mocnější všech jiných pocitů, ničí ve mně naději a všechny ctnosti potřebné ku spáse a vrhá mne v náruč zoufalství. Strach před odsouzením mne odsuzuje na věky, a prožívám již zde na světě pekelná muka. Není utrpení, jež by se dalo s mým srovnati, a to utrpení roste rok od roku, každým dnem a hodinou, a každý okamžik mně vyčítá to, co mne děsí. Můj život jest zmírání plné hrůzy a děsu.“

Při oněch slovech mával úředník rukama, jako by chtěl uhasiti věčné plameny, jež ho v jeho fantasii obklopovaly a olizovaly.

„Závidím vám, drahý příteli,“ povzdechl si pan Larive-du-Mont. „Jste šťasten v srovnání se mnou; mne také drásá pomyšlení na smrt; jak liší se však od vaší myšlenky a čím je hroznější! Moje studia a pozorování, stálá praktická anatomie, přesvědčily mne pouze, že slova duše, duch, nesmrtelnost a nehmotnost jsou pouze úkazy fysické, nebo že jsou popřením oněch zjevů, a že hranice života pro nás znamená hranici vědomí, že smrtí vše úplně končí pro nás. Nemůžeme označiti pojmenováním to, co následuje za životem, poněvadž slovo popírání, jehož tu užíváme, jest pouze znamením negace vůči celé přírodě. Nicotnost jest nekonečným popřením, a to nás obklo-

puje. Přicházíme a odcházíme; zmítáme se mezi dvěma nicotami jako skořápka unášená mořem. Nicota skládá se z nemožna a jistoty, ono nikdo nemůže smysly pojmouti, jistota existuje. Neštěstím a zločinem lidí jest, že strhli roušku tajemství s oněch záhad. Ostatní živočichové o nich nevědí; my jsme to také nikdy neměli poznati. Býti a přestati býti! Hrozná ta myšlenka zježuje mi vlasy na hlavě, stále mne pronásleduje."

„Jsem přece více politování hoden než vy," bránil se pan de La Galissonière. „Kdykoliv pronesete ono proradné a rozkošné slovo nicota, hladí a konejší jeho sladkost mou duši jako polštář pod hlavou nemocného, který slibuje spánek a odpočinek."

Avšak Larive-du-Mont řekl:

„Moje utrpení jest mnohem nesnesitelnější než vaše, poněvadž obecný lid snese představu věčného zavržení, a poněvadž k nevěrectví je třeba silné duše. Náboženská výchova a mystické myšlenky naučily vás nenáviděti život a báti se ho. Nejste pouze křesťanem a katolíkem, jste jansenista a nosíte v sobě propast, již obešel Pascal. Já miluji život, život zde na zemi, tak jak jest, psí život. Miluji ten drsný, zbabělý a neomalený, miluji ten hluchý, špinavý a zkažený život, život hloupý, blbý a krutý; miluji ho v jeho necudnosti, podlosti a prohnanosti, se všemi ohavnostmi, špínou a puchy, miluji jeho hniloby a nákazy. A poněvadž pozoruji, že mně uniká a prchá, chvěji se malátně a šílím zoufalstvím.

V neděli a ve svátky probíhám lidovými čtvrtěmi, mísím se v dav, který proudí ulicemi, nořím se do skupin mužů, žen a dětí, tísním se u potulných zpěváků a před jarmarečními boudami, otírám se o špinavé sukně, silné halenky, a dýchám těžký a horký zápach potu, vlasů a dechu. Zdá se mi totiž, že v tom varu života jsem nejvíce vzdálen smrti. Slyším hlas, který mně říká: ‚Pouze já vyléčím tě ze strachu, který ti nahánim; jen já dám ti odpočinek, v kterém zapomeneš únavy, jíž tě zchvacují mé výhrůžky!‘

Já však nechci! Já nechci!"

„Hle!" povzdechl si úředník. „Nevyléčíme-li v tomto životě nemocí, jež kazí naše duše, nepřinese nám smrt úlevy."

„A nejvíce mne hněvá," odvětil učenec, „že až oba zemřeme, nedostane se mně zadostučinění, abych vám mohl říci: ‚Vidíte, La Galissonière, nemýlil jsem se: po smrti není života!‘ Nemohu se ani chlubiti, že mám pravdu. A vy, vy nebudete nikdy zklamán. Jak draho nutno platiti myšlenku! Jste nešťasten, příteli, poněvadž vaše myšlenka jest silnější a vznešenější než myšlenky živočichů a většiny lidí. A já jsem nešťastnější než vy proto, že mám více ducha."

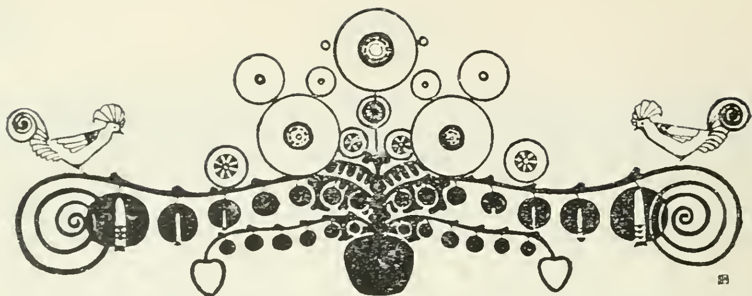
Quatrefeuilles nebyl příliš překvapen úryvky této rozmluvy.

„To jsou choroby ducha," řekl; „mohou býti velmi kruté, ale jsou vzácné. Já stěžuji si více na prostší utrpení, na tělesné bolesti a znetvoření, bol lásky a nedostatek peněz, jež činí naše hledání obtížným."

„Ostatně tito dva páni,“ poznamenal Saint-Sylvain, „příliš násilně nutí vědu, aby je učinila nešťastnými. Kdyby se La Galissonière poradil s dobrým otcem jesuitou, byl by hned uklidněn, a Larive-duMont by opět mohl věděti, že lze žíti v nevěrectví klidně, jako žil Lukretius, a v rozkoších, jako André Chénier. Ať si často opakuje verš z Homera: „Zemřel Patroklés, který měl větší cenu než ty,“ a smíří se s myšlenkou, že dnes nebo zítra sejde se s antickými učiteli filosofie, s humanisty renaissance a moderními učenci, kteří stojí vesměs za více než on. „A zemřel Paris i Helena,“ řekl François Villon. „Všichni jsme smrtelni,“ jak napsal Cicero. „Zemřeme všichni,“ říká ona žena, jíž Písmo propůjčilo rozšafnost v druhé knize královské.

(Dokončení.)

K. M. Stanjukovič:

Svatební cesta.

Povídka. Z ruštiny přeložil *Josef Urban.*

I.

Asi deset minut před odjezdem rychlíku do Moskvy stála před vagonem skupina dam i pánů.

Průvodčí mladých novomanželů Ruslanových, kteří byli oddáni před třemi hodinami v kterémsi z módních domácích kostelů; byli z velkého světa.

Několik krásných žen, mnoho elegantních úborů i klobouků a jemná vůně voňavek. Dva hezcí, mladě vypadající, šedí generálové. Důstojníci třpytných pluků. Mladý námořní praporník a as deset státních úředníků v módních límcích na bezvadných fracích, s květy na stužce.

Všichni zdáli se oživeni a lehce vzrušeni.

Poněkud odděleně od skupiny stál starší pán s oholeným, unaveným obličejem a lhostejným vzhledem, v černém plášti, s fetrem na hlavě. Vyprávěl starému admirálu o počasí na Krymu v minulém podzimku. Lehce nachýliv hlavu, admirál s napiatou pozorností poslouchal, jako by se bál, aby mu neušlo ani slůvko staršího pána. V obličeji i postavě starce-admirála bylo cosi oddaného a zámluvného, ačkoliv mu, vysokoprevoschoditelstvu, nebylo nic ani po loňském počasí, ani po jeho prevoschoditelstvu.

Mnozí z průvodčích Ruslanových dívali se na něho významně s bezděčně lítostnými pocity. Procházející se muži, kteří znali staršího pána z úřadu, aneb i ti, kdož u něho nebývali, uctivě snímali klobouky, a jejich obličeje jako by rozkvétaly, když jeho prevoschoditelstvo přívětivě pozvedl svůj fetr z krátce ostříhané šedivé hlavy, nepřipomínaje si aneb vůbec neznaje těch, které pozdravoval.

Několik sluhů v livreji, stojících vzadu, hledělo vytrvale na něho, a oči jejich pečlivě oholených vážných tváří jako by hrdým nadšením plály před jeho důstojností.

Zdálo se, že obstárlý pán přivykl bezděčné a často i nezištné otrocké oddanosti, takže nijak mu nepřekážela. Přijímal ji tak, jako něco přirozeného, co cítil i sám v těch dobách, kdy dostihl výše svého významu.

Okolo skupiny provázejících pobíhal sem a tam muž v cylindru, který mohl buditi podezření, že není úplně bezvadně oděn, mladý

člověk, s upiatě pronikavými, starostlivými, těkavými, vítěznými a téměř nadšenými zraky.

Obhlížel tak dychtivě ženské úbory, upíraje více odborné, než nadšené pohledy na krásné ženské tváře, že vypadal jako damský krejčí, který chce zachytiti poslední tvary šatů, žaketů i klobouků.

Ihned se ukázalo, že mladý muž není krejčím.

Přepadl přednostu stanice, a div se nesraziv svým dlouhým a tenkým nosem s jeho jupiterskou tváří, vyptával se s familiárním chvatem a úsečností: „Kdo jsou novomanželé? Kam jedou? Jména generálův? Je jeho vysokoprevoschoditelstvo svědkem? Kdo jest pán v bílém, šedém, zeleném kostýmu? Kdo jest matka mladé paní? Golubčíku . . . Jakže, neznáte všech, nepochopitelno . . .!“

Přelétl perron, chytl vrchního průvodčího vlaku, vrátil se a bez okolků zeptal se livrejovaných lokajů na oblek šeříkové barvy. V několika minutách se o všem dověděl, co vyžadovala jeho povinnost, a usednuv na lavičku, vyňal zápisník a počal sepisovati material pro noticku do zítřejšího čísla listu, který zejména měl smysl pro rychlé zprávy z kroniky velkého světa.

„Toť, reportér! Zítra budeme v novinách!“ s úsměškem, leč tajně uspokojena, poznamenala jedna z dam.

Mladá paní, vysoká, štíhlá bruneta s velkým znaménkem na rozpálené tmavé tváři, vzrušená a šťastná, zdající se značně mladší svých dvacetišesti let, byla v stilovém, šedém cestovním obleku a ve velkém klobouku s jasnými květy, který dodával jejímu hezounkému, energickému obličeji cosi koketně vyzývavého a hrdého.

Stála uprostřed kroužku provázejících ji, vyměňujíc se všemi krátká, laskavá slova. Všichni tito známí a příbuzní, nejednou podléhající jejím pomluvám, zdánlivě tak srdečně mluvili o své příchylnosti, tak vřelá a upřímná byla jejich přání, že všichni, všichni zdáli se jí v těchto minutách neobyčejně milými, hezounkými a dobrými. I ona jaksi bezděčně dodávala významnosti i srdečného výrazu svým zcela obyčejným a všedním slovům.

Ale najednou na tváři mladé ženy kmitl se výraz leknutí.

„Poslyš, mamičko . . .“

Obstárlá, uspokojujícího výrazu, silně se omlazující, přibarvená vdova známého vojenského generála, uspokojená, že její Meta konečně se vdala z lásky, a že výdaje starostlivé matky se zmenší, uslyšela svým bystrým sluchem znepokojený záchvěv v hlase dceřině. A generálová ještě s větší něžností se ptala:

„Co pak, Meto?“

„Pošli mně do Alupky můj pláštík . . . Zapomněla jsem si ho vzít . . . Nezapomeň.“

„Zítra pošlu, miláčku.“

A pojednou, jako by si vzpomněla, dodala:

„A nechtěla bys mě ukázat, jak ses zařídila v kupé. Ukaž . . .“

„Pojďme, mama . . .“

A když vstoupily do malého kupé, naplněného kyticemi květin, matka zvolala:

„Ó, jak krásně . . . A jak jsem ráda, že jsi šťastná!“ zašeptala.

„Ó, ano, ano . . . Však, mamičko . . . Ale bude potřeba Niksovi říci —,“ téměř neslyšně, rozčileně řekla Meta.

„Jak jsem ti řekla . . . Však ne hned, až . . .“

„A kdy?“

„Zítra, pozítří . . . rozumíš . . . Jak jsme blaženy!“ nadšeně pravila matka i objala dceru. „Nu, pojďme, Meto.“

II.

Vrátily se na plošinu, obě rozveseleny.

„Vždyť se na dlouho neloučíme, Meto . . . není-li pravda?“

„Na měsíc, mama.“

„Niks mne tak miluje!“ pomyslila si Meta, hledajíc zraky muže.

Niks, silný, kvetoucí, hezký blondýn, v stejném stáří se ženou, s bystrýma, lehce energickýma modrýma očima, s přistřiženým krátce plnovousem a hustým, vzhůru natočeným knírem, v tmavomodrém obleku a měkkém klobouce, chodil po perronu zavěšen do svého kollegy z lycea, starého přítele a soudruha sloužícího spolu s ním v ministerstvu.

Na pohled daleko ne šťastný, mladý, ustaraný a rozčilený, přitlumeně mluvil k příteli:

„K čertu, Věněckij! Učiň vše, všecko . . .“

„Udělám, Nikse . . .“

„Nezapomeň . . . Neznič mne . . . Hned zítra zajeď k Alexandře Esperovně. Nejlíp ve dvě hodiny . . . To bývala dříve má hodina, kdy byl muž v úřadě . . . Upokoj, lži . . . lži, vysvětluje, proč jsem odjel, nerozloučiv se . . . A řekni, že jakmile se vrátím z Krymu, přijdu k ní . . . A to, co jsem slíbil, že pošlu z Alupky . . .“

„Co pak sis, Nikse, i od Alexandry Esperovny vypůjčil?“

„Snad sis nemyslil, že já jí půjčil? Odkud? Což mám dědictví po americkém strýčkovi? Nebo tys mě něco dal? Slovem, buď neobyčejným poslem . . . Já ti děkuji . . . Jako utěšitel staň se přítelem srdce . . . Ona . . .“

„Tys svině . . .“

„Věřím rád . . . Ale, hlavně umluv mé podlé věřitele . . . Prosil jsem je . . . Ujisti je, že dostanu se ženou peníze . . . Všem zaplatím!“

„Mnoho-li dostaneš se ženou?“

„Ne méně než dvakrát stotisíc . . . Má penzenský statek. Prodají ho . . . Ostatně, jsem hlupák!“ rozčileně dodal Niks.

„I moudrý někdy prohloupí . . .“

„Ještě kdybych byl zamilován k zhloupnutí . . . Byl jsem odhodlán dnes ráno dáti generálové ultimatum . . . Kolik? Hned dvacetpět tisíc . . . A rozumíš, nějaká pitomost do toho přišla . . . Ani slova . . .! Ne snadno se dalo říci, že mimo dluhy nic nemám . . . A byl bych mohl dnes ucpati všecky díry . . . Tak jsem i těm podlcům slíbil . . . A nyní, jestli zažalují směnky . . . Ostuda . . .!“

„Pověz ženě . . .“

„To by tak ještě chybělo! Vrhnouti se pod vlak . . .! Chci žít jako pořádný člověk . . . Proč jsi držel dnes nad mou hlavou věneček? Meta bude rozkošnou ženou . . . Je zamilována, není hloupá, nebude samá žárlivost a samý zápisník . . . Duševní klid. Zvonky ji nerozruší . . . Tichý krb v půvabném hnízdě . . . Je čas zbaviti se své trýzně . . .“

Najednou se Niks zachmuřil a podrážděně dodal:

„Obrátíme se. Budeš míti hned příjemnost tam s tím ošklivcem, který přišel sem . . .“

„Ošklivec“ v postavě uctivého vrátného popošel k Niksovi i snímaje čapku s prýmkou, sotva slyšitelně zašeptal:

„Kdy pak? Všecko jsem vám dal, Nikolaji Ivanyči!“

„Vidíte, že jsem se oženil . . . Dostanu . . . Vrátím se za měsíc . . . Všecko obdržíte,“ skoro tiše, sotva slyšitelně promluvil Niks.

A zřetelně a hlasitě připojil, podstrčiv vrátnému zlaťák:

„Tak nezapomeň, Vincenci! Jdi!“

Nikdo, rozumí se, neuhodl, oč šlo.

Vrátný maje malou naději, že brzo uvidí své peníze, nepříliš vřele poděkoval a posadiv čapku, zamračeně šel k východu.

„Ne! . . . Čert ví, co . . . Dobytek si myslil, že utíkám pro jeho tisíc rublů . . .“

Zazvonilo se po druhé.

„Tedy, buď tak dobrý, Věněckij . . . Všecko, oč jsem tě prosil . . .“

„Postarám se, Nikse.“

„Jen jediný měsíc ať posečkají . . . Jediný měsíc — všecko do kopejky zaplatím . . . Telegrafuj do Alupky . . . Rozumí se opatrně . . .“

„To se rozumí . . .“

Přátelé vrátili se k vagonu.

Počaly stisky rukou, objímání, polibky a přání.

„Šťastlivec, tenhle Niks!“ pravili přátelé.

„Nádherný párek!“ podotkla nějaká dáma.

Všichni odstoupili, když obstarožný pán ve fetru přikročil k neteři.

Třikráte políbil Metu, v rychlosti pokřižoval její hlavu a pravil:

„Na shledanou, Meto . . . Budeš-li mít času, napiš mně, jaké je počasí na Krymu . . .“

„Dojista, strýčku . . . Buď zdráv!“

„Jaké to může být zdraví?“ nespokojeně promluvilo jeho prevoschoditelstvo, že se mohla Meta osměliti přáti zdraví člověku, který stále se cítí nemocným a přece pracuje od rána do večera, k úžasu autorů nadšených zprávīček o „železné energii a neúnavné horlivosti a práci“ jeho prevoschoditelstva.

„Strýčku, měl bys si vzíti dovolenou . . . Tak se nemůže pracovati! . .“ s dojemnou účastí zahovořila Meta. „Přijeď na Krym . . .“

„Odpočiň si ty za mne, Meto!“ žertovně pravil strýc.

Meta už byla v objetí matky a před jeho prevoschoditelstvem objevil se náhle z pozadí ženy Niks, uctivě nakloniv obnaženou, krátce přistřiženou, světlovlasou hlavu.

„Nu, příjemnou cestu, Nikolaji Ivanoviči!“ dosti lhostejně promluvil starší pán, i pohled jeho stal se ještě záhadnějším, a zdálo se, neproniknutelnějším.

Pozvedl malou ruku v kožené lesklé, žluté rukavičce a zlehka stisknuv ruku novému příbuznému, nevzbudivšímu důvěry ani ke svým schopnostem, ani ke svým prostředkům, ani ke své důkladnosti, podotkl trochu měkčeji, však stále úředním tónem:

„Dobře jste učinil, že odvážíte ženu na Krym. Odpočívati a utráceti peníze jest lépe doma, než v cizině.“

Niks projevil souhlas a pospíchal, aby se rozloučil s příbuznými a přáteli.

Jeho prevoschoditelstvo ani nečekal na třetí zvonění.

Laskavě se uklonil na všechny strany, rukou pokynul Metě a tvrdým, rychlým krokem ubíral se k východu.

„K sobě ho nevezmu!“ -- neprodleně rozhodl se o Niksovi. A jeho prevoschoditelstvo počal přemýšleti o velice vážném spise. který ležel na stole v jeho pracovně. Obličej jeho oživl. Nepochyboval, že spisem „učiní podkop“ jednomu ze svých kollegů.

Odchodem obstárlého pána ve fetře téměř všichni, kdo provázeli Ruslanovy, jako by pocítili úlevu od nutnosti lichotiti a od nemožnosti pomlouvati jeho prevoschoditelstvo.

Ihned začaly zadržené výměny dojmů.

Sestra jeho prevoschoditelstva, omládlá generálová, první šeptala dceři:

„Myslila jsem, že alespoň nyní ti dá balíček, Meto . . . Přece ví, že moje poměry nejsou stkvělé . . . A já nemohla . . .“

„Lakomec!“ odpověděla Meta.

„Byl egoistou a také jím zůstal!“

Jakási příbuzná Metina pravila třpytícímu se důstojníku:

„Myslím, že mohl dáti nějaký lepší dárek neteři . . . Zatím, mizerný náramek za sto rublů . . . A je přece sám . . . Starý mládenec . . . .“

„Nu, není docela sám,“ — poznamenala druhá dáma.

„Však ho mnoho nestojí ta dáma.“

„Držgrešle!“

„A stěžuje si, žc mimo služné nemá nic.“

„Známe toto „nic“ . . . A najednou bude kdes statek za tři statisíc. Ale, kde pak!“

„Rytíři bez bázně a hany vždycky vyhrávají na nějaký los dvakrát stotisíc!“ prohodil nějaký úředník, směje se.

Hezký, šedý generál pravil k druhému generálu:

„Víš přece . . . Byl jsem již velitelem pluku, když on byl ještě nepatrným ouřadníčkem.“

Hezký generál pokrčil rameny, jako by byl uražen a udiven.

„A krotká je to šelma . . . Slyšel's nedávno?“ odpověděl generál. A ne bez závistného smíchu šeptal cosi do ucha druhému.

„Snad ne?“

„Všichni o tom mluví.“

Zvonek zazněl po třetí. Vlak se tiše pohnul.

Meta i Niks vesele kývali z otevřeného okna kupé v odpověď na smeknuté klobouky pánů i vzdušné polibky dam.

Generálová, stírajíc si slzy, žehnala ve vzduchu křížem dceru a zvolala:

„Bůh tě ochraňuj! Piš, Meto!"

Rozdělivše se ve skupiny, účastníci ubírali se k východu.

„Niksovi sklaplo! . . . Meta nemá nic."

„A penzenský statek?"

„Jeden ze vzdušných zámků matky . . . Kolem všude dlužna."

„A Niks?"

„Má dluhů ještě více."

„Ubohá Meta . . . Ona tak miluje."

„To je málo . . . Ubožák Niks!"

„Ten se podiví, co dostane."

„Zamilovali se . . ."

„Niks?! Ten sotva . . ."

„Však jak budou žít?"

„Strýc to nějak zařídí . . . zaplatí Niksovy dluhy k vůli Metě . . ."

„Ten není z takových amerických strýčků."

„Niks je sám vinen. Neměl se ženit!"

„A proč si Meta brala žebráka?"

III.

Niks byl vzrušen . . . „Co mu přinese ženitba?"

Urovnal květiny, krabice s konfetami, vaky i pouzdra se slunečníky.

Meta sňala klobouk, podívala se na sebe do zrcadla, stáhla rukavičky i pohlédla na své krásné ruce s prsteny na dlouhých prstech.

Oba usedli vedle sebe.

„Na ty záležitosti je ještě brzo!" pomyslil si Niks a políbil Metu.

Meta se přitulila k němu. Niks ne bez sentimentálnosti hladil její vlasy.

Meta by raději dala přednost, zdálo se, vážnějším důkazům štěstí Niksova. Když byl ženichem, nehladil vlasy, ale líbal ji.

A naplněna citem, téměř nadšeně, dojatě pošeptala:

„O, jak tě miluji! A jak jsem hrdá na tebe, Nikse!"

Že Meta, dávno toužící po rodinných radostech a provozující flirt jako příjemný sport, byla jako kočka zamilovaná do ďábelsky-krásného blondýna, to bylo přirozené a pochopitelné. Však proč byla hrdou na Niksa, — tomu nerozuměl při vší své nestydatosti ani Niks.

Mimo tvář a postavu neskytal žádného důvodu k hrdosti.

Ale jemu to bylo příjemno, ať jen je hrdá na muže!

A Meta, kterou si vzal s určitým záměrem, se mu velmi líbila.

Mimo duši byla ona i hezká. Dvacetsedm, ovšem, však mladistvá i svěží. Postava znamenitá. Líbá vkusně, je vidět, vyučila se flirtem.

Čte i časopisy. Dovede vésti rozumné rozhovory, aniž by dělala příliš učenou. Umí se strojiti. Je zamilována a bude ještě víc. Matce

není zvláště nakloněna. Generálová příliš vyznamenává svého mladého milovníka, nemožného mamlasa.

To je vše či skoro vše, co ví Niks o ženě.

Myslil si, že on dosud nemůže býti na ni hrd.

Až se přesvědčí, že dá penzenský statek ... Niks nepochyboval, že tento vážně existuje, a že je Meta zabezpečena.

Není dívčice a není hloupá, ví, že pořádní lidé nežení se jenom se zamilovanými děvčaty ... A nyní domácí krb zdál se Niksu tak půvabný ... A Meta jest tak milá ve svém projevu horoucí touhy, že Niks bezděčně, ne docela lživě, změkčil svůj jemný hlas do zamilované něžnosti, když tiskna silně Metě ruku, jí říkal:

„Milená ... Drahá ... Má krasavice ... O jak krásně budeme žíti na Krymu ... Moře ... Hory ... Teplo ... Procházky ... A spolu ... spolu ...“

A Niks dodával:

„V Moskvě se zastavíme. Chceš, Meto?“

„Ovšem. Nebyla jsem v Moskvě ... Je tam krásně?“

„Hostince nejsou špatné. Sestoupíme v „Drážďanském“. Snídat budeme ve „Velkém Moskevském“ ... Obědvati v „Ermitáži“. Tam výtečně se jí ... A večer ...“

Niks zpozoroval, že v jeho slovech není mnoho povinné poetické nálady.

Mluvil se ženou skoro tak, jak mluvil s lehko přístupnou ženštinou, když jezdil s ní do Moskvy na tři dny. Sliboval jí rozkošný pokojík, obědy v „Ermitáži“ a večer u Omova.

A Niks cítil, že v každém případě jest třeba „poesie“.

A proto řekl:

„Budeme šťastni, Meto.“

„Když ty ...“

„Co?“

„Nepřestaneš brzo milovati ...“

„Tebe?“

A Niks se rozesmál. Chtěl zlíbati Metu, ale někdo zaklepal na dveře.

Vstoupil konduktér, odebral lístky a zeptal se, kdy má připraviti lůžka

„V Ljubani. Chtěl bych pojísti. A ty, Meto?“

Též jí chtělo se jísti ... Dnes byla snídaně pozdní, dinatoire.

Když zůstali sami, Meta vážně se ptala:

„Tedy nepřestaneš milovati?“

„Ne, ne, ne ...“

„Tys dříve někoho miloval, Nikse?“

„Nikoho.“

„A ty tvoje dámy ...“

„Tys slyšela?“

„Ano ...“

„Nu, to bylo jen tak z dlouhé chvíle ... Přeletavé styky ... A nyní ... nyní je to něco zcela jiného ... Rozumíš ... Tichý do-

mácí krb . . . Útulné hnízdo . . . Krasavice, miláček žena . . . Milá! Však proč je tvůj strýc nespokojen, že sis mne vzala?“

„On je pouze sám s sebou spokojen . . . A není ti to vše stejné, Nikse? . . . Milujeme druh druha . . .“

„To by nevadilo, Meto, aby tvůj lakomec nevzal mne k sobě a aby mi dal lepší postavení, než mám ve svém ministerstvu.“

„Matka ho poprosí . . . I já, Nikse . . . Buď bez starosti!“

„Nebojím se . . . Doufám, že i bez strýce mohli bychom pořádně . . To, co já mám, a tvoje penzenské . . . Odpusť, Meto, že mluvím v takové próse . .“

A Niks doplnil „poesii“ polibkem.

Vzpomínka na „penzenské“ zalekla Metu. Ona pocítila se bezměrně vinnou proti Niksovi, a plna lítosti mučila se, že po čas flirtu s ním, kdys mimochodem zmínila se o „penzenském“ . . . Podvedly Niksa . . . On věřil. — On netajil se tím, že nemá velkého jmění . . .

A Meta zapomněla na radu matčinu . . .

‚Niks mne má tak rád. On odpustí . . . Třeba v tu minutu mu vše říci —‘ Umučeně a netrpělivě přemýšlela Meta a se slzami v očích, tragickým šeptem promluvila:

„Nikse . . . Milý . . . Dobrý . . . Odpusť . . .“

A jistě myslíc, že spíše jí promine, Meta silněji celovala Niksa na ústa.

Niks oddálil ústa, aby mohla Meta lépe mluviti a on poslouchati. V první minutě neužasl nad tím, co domníval se, že se doví. Jeho mužská samolibost byla pouze uražena, a on počal se již smiřovati s Metou.

‚Doflirtovala jsi k dvaceti sedmi letům!‘ — myslil si.

Posměšný a shovívavý úsměv mihl se na jeho rtech, a hladě skloněnou hlavu Metinu, Niks laskavě zašeptal:

„Nerozčiluj se, Meto! . . . Vypravuj mně, drahá . . . co bylo . . . Kdyby i byl nějaký román . . . Což, milá, nemiluji tě? . . .“

„A ty se nestydíš, Nikse . . .“ s něžnou výčitkou promluvila Meta.

Niks stále jí hladí hlavu.

Nenadále, osvobozujíc svou hlavu, Meta praví:

„Jaký pak to máš zvyk, hladiti vlasy, Nikse? —“

Niks omluvil se a tázal se:

„Tak, jaké to máš tajemství, Meto? Je tak strašné?“ Žertuje, dodal Niks.

„Ono mě mučí . . . Chtěla jsem již dříve, však . . .“

„Mluv.“

„Milý! Penzenského statku nemáme!“

Niks, v prvním okamžiku, zdálo se, neporozuměl.

I zašeptal stísněným hlasem: „Co?! Jak že?!“

„Já nemám nic . . . abys věděl, Nikse! A ty nepřestaneš míti rád svou Metu? — Jistě ne?“

A Meta chtěla obejmouti šíji Niksovu. Zvedl se.

Meta pohlédla na něj — a uzřela zcela jiný obličej.

Byl bledý, zlý a ulekaný. Oči svítily ostrým bleskem. Ústa se zkřivila. S neskrývaným opovržením hleděl na Metu a nervosně tahal vousy.

„A on právě přestal mluvit o lásce?“ — myslila si Meta a umírala úžasem, nespouštějíc zamilovaných očí s Niksa.
Několik minut panovalo mlčení.

IV.

Sotva se opanovav, Niks promluvil:
„Co jste se mnou dělaly, Marjo Alexandrovno? Vy jste mne podvedly? — — Vy jste se domnívaly, že pouze láska vystačí? . . . Od čeho budeme žíti . . . Co myslíte? . . .“
„Ó, Nikse! . . . Tento tón . . . Tys pravil, že mne miluješ . . .“
„Pravil . . . ale nemyslil jsem, že spolu s matkou tak mne podvedete . . Rozumíte? . . Má situace je zoufalá . . Kolkolem v dluzích . . Směnky — A já sliboval věřitelům . . . A nyní . . . Pod vlak, ne-li?“
Meta zalkala.
„Nikse, Nikse! . . . Což jsi se jen pro peníze ženil? . . .“
„Ženil jsem se v naději, že se zbavím tísně . . . Ne první, ne poslední. A vy jste se mně líbila . . . Velmi . . . I mě velmi mrzí, že tak hezounká žena nemá prostředků. Věřte, nebyl bych zlým mužem při bohaté ženě. To je přirozené. Ale neskrývám . . .“
„Co ještě?“ tázala se stísněná Meta.
„Kdybyste byla řekla, že nic nemáte . . . “
„Nebyl byste se ženil?“
„Rozumí se . . . Proto jste vy i vaše maman chytly mne na penzenský statek. Zamilovala jste se do mne . . . Však — to by nám bylo nepřekáželo milovati se navzájem, bez obřadu oddavek . . . kdybyste bez předsudků souhlasila s touto formou štěstí . . A já vyhledal bych si děvčátko s prostředky . . .“
Meta rozčilovala se a nesouhlasila. Chtělo se jí říci Niksovi, že je nečestným člověkem.
Ale vrhla se na něho, a líbajíc ho, šeptala:
„Já tě miluji . . . Odpusť, . . odpusť, . . . měj mne rád, Nikse!“
V tu minutu zaklepáno na dveře, a kondukter zvolal:
„Ljubaň! Tři minuty!“
Niks rozkázal konduktéru, aby vzal jeho věci.
„Co to znamená?“ vzrušeně zeptala se francouzsky Meta.
„Zůstanu v Ljuboni a vrátím se do Petrohradu.“
„A já? . . .“
„Jak vám bude libo. Buďto jeďte na Krym . . . nebo do Moskvy, a večer se vraťte domů k maman . . . List na oddělené žití zašlu k generálové. Potom rozvod . . .
Niks uctivě sňal klobouk a vyšel. Mám čest poroučeti se vám.“
„Infame!“ zvolala Meta.
I vrhla se na podušku a zalkala.

Josef Holeček:

Slovanství Gustava Eima a mé.

(Pokračování.)

Slovanství srdci Julia Grégra nikdy nebylo cizí. Jestli kdo z Čechů, tož on jasně pochopoval, že slovanské vědomí je vyšším rozvinutím českého a slovanská myšlenka rozšířením myšlenky české. Proto jeho list vždycky horlivě si věcí slovanských všímal. Ale ustáleného hlediska při tom neměl. R. 1863 sympatisoval s polskou revolucí proti Rusku, r. 1867 pouť Slovanů do Moskvy obrátila sympatie „N. L." k Rusům. Roku 1876 Sladkovský přijal pravoslaví. Liberalism Julia Grégra krok tohoto politika, jenž tehdy byl korouhevníkem mladočeské strany, ani neschvaloval, ani mu nebránil. Ale zdá se, že z rozmluv se Sladkovským v umu Julia Grégra uvízlo leccos, co mu vyjasnilo náboženskou stránku slovanské myšlenky. Srdce jeho zůstávalo při tom chladné, ale umem Julius Grégr uznával, že zblížení Čechů s Rusy a balkánskými Slovany nedá se provésti na podstavě ideí Západu: ani na podstavě liberalismu, jenž ignoruje, co je veliké většině Slovanů nejsvětější, pravoslavnou víru, ani na podstavě konservatismu, jenž více méně horlivě slouží papežskému Římu a jeho nikdy neutuchající snaze obraceti pravoslavné Slovany na katolictví, třeba nepřímo skrze Unii. V letech 1875—1878 Julius Grégr sloužil myšlence slovanské velmi oddaně, tlumoče sympatie českého národa k Slovanům na jihu, bojujícím za svobodu. Ale již r. 1878, v roce berlínského kongressu a rakouského obsazení Bosny a Hercegoviny vojskem, byla mu zřejmá ta ironie osudu, že právě Hercegovci a Bosňáci, kteříž r. 1875 zahájili svým povstáním velkolepý boj proti Turecku, byli Evropou z Turecka vymaněni, aby se dostali pod dualistické Rakousko-Uhersko, jež nikdy nesplní jejich národního ideálu a podle povahy své nahradí jim vládnoucí živel turecký německým s přídavkem maďarského.

Aby se tento stav očím rakouských Slovanů zastřel a oni aby získáni byli za pomocníky v díle okkupace, k čemuž byli Rakousku nevyhnutelně potřebni, chytrá vláda Taaffova dávala věci tvářnost, jako by šlo o nesmírný zisk všeho rakouského Slovanstva. Austroslavism se stal berlou, o které Taaffe belhal (dle vlastních slov „se fretoval") až do své smrti. Ale austroslavism neměl pouze úlohu získávati a konejšiti Slovany, nýbrž měl také v rukou rakouské vlády býti trumfem, který by přebil pangermanism rakouských Němců. Austroslavism a pangermanism! Pangermanism, idea, obecná všemu německému národu, výbojnému, oslněnému sebou a svými pokroky, opilému svými vítězstvími u Sadové a Sedanu, dychtivému nových úspěchů na bojišti v práci kulturné i kolonisačné, rozpínajícímu se všemi směry, deroucímu se povodní do zemí sousedů a hledajícímu si cesty do dálných končin v jiných světa dílech, idea jasná a zře-

telná, směle a otevřeně hlásaná a netající se ani nejvzdálenějšími cíli, — pangermanism byl v Rakousku Taaffem spřežen s austroslavismem, s paideou, vzešlou z nedomyslí, nejasnou, neurčitou, nesamostatnou, neoprávněnou ani historicky, ani fakticky nezaloženou v srdcích slovanského obyvatelstva Rakouska, jsoucí leda spekulací politických opportunistů, při tom propagovanou neupřímně a bez přesvědčení, — pangermanism a austroslavism, jak podivné spřežení si to Taaffe pořídil! Ale spřežení to úplně odpovídalo tradicionálně vládnoucí methodě vídeňské, jež vždycky pracovala s politickými protivami, vzájemně se vylučujícími a zavile se potírajícími, při tom však volky nevolky sloužícími účelům vlády.

V tom Taaffově spřežení austroslavism, jako člen chabý, polovičatý a nerovnocenný, z předu byl odsouzen k porážkám — anebo řekněme — obětem, a již na konci prvého desítiletí Taaffovy vlády, r. 1889, padnouti mu měl vídeňskými punktacemi za oběť národ český.

Julius Grégr už na počátku éry Taaffovy postřehl cíle její a uznával toho nutnost, aby česká národní myšlenka opřela se o slovanskou, tak aby příboj pangermanismu narazil v Čechách na překážku sebe důstojnou. Uvažuje o této nutnosti poznal, že v pěstění slovanské myšlenky v Čechách musí nastati jakýsi pokrok, že musí býti učiněn konec pouhému slovanskému horování a bezobsažnému nadšení, nemajícímu potřeby věcného poznání a spokojujícímu se jalovými hesly a otřepanými frázemi. Sám se Julius Grégr bližším studiem slovanských otázek nezanášel, a v tom věku svém, do kterého spadá tato fáse jeho politického myšlení, již byl jinými věcmi příliš zaměstnán, aby se sám tím studiem obírati mohl. Ale budiž mu ke chvále zaznamenáno, že byl prvý z našich politiků, který si netajil, že to, co se tehdy nazývalo u nás slovanským vědomím, je naprosto nedostatečné a toho jména nehodné, a že se na tom žádná politická činnost založiti nemůže.

Tato perioda v životě Julia Grégra, kdy se v jeho duši vlna slovanské myšlenky nabírala, trvala asi 4—5 let, do r. 1885. Až bude někdy uveřejněna jeho korrespondence s Gustavem Eimem, zajisté se z ní ukáže, jak slovanské přesvědčení Julia Grégra znenáhla rostlo a postupně se odlučovalo od názorů Eimových. Z významu, který Eim měl v „Národních Listech“, a z velikého osobního jeho vlivu na Julia Grégra právem souditi mohu, že oni dva, jeden z Prahy a druhý z Vídně, spolu svedli nejednu tuhou potyčku o své názory na slovanské věci, než se Julius Grégr odhodlal jednati v té příčině ve svém listu samostatně. Ale před tím odhodláním Juliovým ještě byla Eimovi dána možnost, aby ve sloupcích „Národních Listů“ rozvinul svoje slovanství.

U nás byli mnozí, kdož chorvatsko-uherské vyrovnání z r. 1868 považovali za vzor, podle kterého by se dal upraviti státoprávní poměr koruny svatováclavské k Vídni a dynastii. Eim byl jeden z nich. Bylo tedy docela přirozeno, že začal s Chorvatskem. Za tím účelem si zajel do Záhřeba a odtud jal se psáti dithyramby i na bána hr. Khuena Héderváryа, i na Anta Starčeviče. Se stranou Starčevičovou

se trvale zblížil. Ale při tom osobním spřátelení zůstavil stranou, že Ante Starčevič byl nenávistníkem Slovanstva, že o Češích nemluvil jinak než s opovržením a měl pro nás pouze přezdívku „Pémci", Srbům pak hlásal přímo vyhlazení; jen k Vídni byl dobře rozpoložen.

Zajisté jest na bíle dni, že s Antem Starčevičem a s jeho stranou nebylo možno začíti nějakou slovanskou činnost. Zde nebyl ani veřejný přetřes otázky možný, protože Starčevič všecko slovanské z kruhu svých ideí navždy vyloučil, možno říci hanebně vyhodil, vykopl. Pouze Vídeň nemohla se státi pojítkem mezi stranou mladočeskou a starčevičovskou „stranou práva".

České obecenstvo, jež právě tak nekriticky všecko slovanské milovalo, jako je Ante Starčevič zavrhoval, přijalo články Eimovy ze Záhřeba vděčně jako všecko z jeho péra. Ale slabiny jejich neušly Juliu Grégrovi, jenž poznal, že se pro slovanskou část svého listu musí ohlédnouti po jiných spolupracovnících, kteří se po věcech slovanských trochu více porozhlédli, než Eim, víc o nich přemýšleli a hlouběji si je pustili do srdce. Teprve potom Julius Grégr hleděl pro „Národní Listy" získati J. V. Kalaše a mne.

Znova připomínám, že při té věci mluvím pouze o sobě a za sebe.

Já do redakce „Národních Listů" nechvátal, ačkoli mi odtud kynulo hmotné zaopatření a vyváznutí z nemilého postavení, do kterého jsem zabředl odvážným vydáváním svých spisů vlastním nákladem. Přes tyto nezdary mne neopouštěla víra v sebe a tušení, že již brzy dostanu se ke slovu i jako spisovatel, i jako národní český pracovník význačně slovanského směru. Jak se to stane, předvídati bylo nemožno, a po periodách sebedůvěry dostavovaly se u mne trapné pochybnosti. Sloupce velikého listu se mi otevíraly, ale já se nemohl rozhodnouti rychle vstoupiti do jejich areny. Veliký list má výhodu pro toho, kdo chce promlouvati k veřejnosti, že může jeho tribuny užívati každý den. Máme-li sami pevné stanovisko a přesvědčení, zajisté při nenáhlém, ale stálém působení v denním listu naše přesvědčení sdělí se čtoucímu obecenstvu. Ale pro toho, kdo chce v obecenstvu hledati stoupence svým vlastním myšlenkám, denní list má i jisté nevýhody. V něm nemůžeš vystupovati neodvisle, musíš se přizpůsobovati listu, jenž sám z přirozené povahy věci jako dílo společné celé řadě spolupracovníkův i zájemníkův musí býti pln ohledů v pravo, v levo, a počítati i s mnohými činiteli, stojícími mimo něj. Kdo vstupuje za spolupracovníka do redakce velikého listu, musí se části svého individuálného přesvědčení vzdáti tak, jako by vstupoval do řehole. Osobnost spolupracovníkova ztrácí se v osobnosti listu.

Politická strana neobejde se bez velikého listu, ale veliký list nikdy nemá státi sám o sobě, nýbrž má jako střecha spočívati na orgánech speciálných. Mně by se bylo chtělo pořiditi si takový orgán, věnovaný výhradně rozvíjení slovanské myšlenky v zásadě a theorii, bez prentensí na význam v praktické politice. Podle mého mínění politická praxe může se úspěšně dařiti teprve tam, kde byla jí odpovídající politická theorie zevrubně a všestranně propracována. A k tomu

se hodí pouze malý list, jehož působení jest v ústraní, ale za to může dávati plný výraz svému myšlení, jež má zde jedinou brzdu — ve státním zástupci.

Z těch úvah vznikala má nerozhodnost, když Julius Grégr vyhledával se mnou sblížení, a já nemohl nepozorovati, že se to děje za tím účelem, aby mne získal pro redakci „Národních Listů“ a pro nový ressort v nich: pro speciálné stopování slovanské politiky. V prvých dnech měsíce dubna 1885 náhodou došlo k dlouhé a důkladné rozmluvě mezi námi. Julius Grégr poslouchal mé výklady s tak živým zájmem a dával mi na jevo tolik souhlasu, že jsem si pomyslil odcházeje: Tak dlouho jsme se my dva hledali nevědouce, jak jsme si blízci!

Ještě jsem se trochu rozmýšlel a trvale jsem se dal k „Národním Listům“ připoutati teprve v srpnu r. 1885. Tím nastala éra „Holečkovského slovanství“ v „Národních Listech“, na něž Eim ve svých dopisech tak horlil. Uvidíme, zdaž právem.

Téhož podzimu srbský král Milan Obrenovič za hlučného potlesku vídeňské žurnalistiky pozdvihl vojnu na mladé knížectví bulharské, nad nímž panoval Alexandr Battenberg. Divoké sympatie vídeňské účinkovaly i na české obecenstvo aspoň potud, že věřilo v úspěch Milanových zbraní a bolestně litovalo Bulharů, kteří budou od něho rozdrceni a s povrchu zemského smeteni, jedva se s pomocí Ruska jako stát narodili.

Jaké stanovisko naproti válce srbsko-bulharské mají zaujmouti „Národní Listy“? A jaké české obecenstvo?

Mně nebylo otázkou, o které se teprve uvažuje, že české sympatie v tom zápase s Milanem mohou býti pouze na straně Bulharů. Věc Bulharů byla spravedlivá. Oni té bratrovražedné války nezavinili, ale byli nuceni přijmouti ji, když jim byla vnucena. A k tomu jakým zpupným a frivolným způsobem! Milan Obrenovič pokládal Bulhary za vojensky mladé a nevycvičené, pročež se domníval, že si na jich účet pomůže k laciným vavřínům. Vídeň jej do té války štvala, prorokovala mu slavná vítězství a Bulharům na hlavu potření. Srbský národ té válce nechtěl, ale na jeho vůli a přání Milan Obrenovič nikdy se neohlížel. Národ srbský byl bez hlasu a zastrašen královou krutovládou. Vůdcové radikálné strany, kteráž svou silou představovala národ, úpěli v žalářích anebo byli po cizině rozprchlými emigranty. A vojsko jmenem kázně musilo! Táhlo k bulharské hranici nešťastné a zahanbené, že je vydáno v šanc tak nesvědomitému, ano zločinnému zneužití. Válka byla krátká. Bulhaři zvítězili u Slivnice snáze, než sami se nadáli. Srbové se bili netečně, ale kníže Alexandr Battenberg, jenž Bulhary osobně vedl, pokládal svou porážku za neodvratnou a ujel z bitvy, než byla skončena. Avšak vojsko jeho nebylo tak ukvapené a setrvalo na bojišti. Tu nastal zajímavý moment, že ani jedna, ani druhá strana nějakou dobu nevěděla, na čem je: vyhrála-li či prohrála. Čilejší Bulhaři dříve pochopili toto postavení a užili nejistoty Srbů, v které se ještě před chvílí sami nacházeli jak oni, k dokonání díla. Srbové ustoupili a teprve doma a po delší době

si věc rozmyslili a dokazovali, že oni mohli od Slivnice odejíti vítězi, kdyby byli prostě mohli věřiti ve spravedlivost své věci a v možnost jejího úspěchu. Buď jak buď, slivnická porážka Srbů dokázala, že ještě vládne Prozřetelnost nad lidmi i národy a stíhá tresty i zlé skutky králů.

„Národní Listy“ za té války plně sympatisovaly s Bulhary a byly proti králi Milanovi. Eim předpovídal tomuto stanovisku listu konečnou blamáž. Události ho poučily, že se mýlil. V redakční domácnosti vítězství Bulharů bylo vítězstvím těch Slovanů, proti kterým Eim tak brojil.

Vítězstvím slivnickým a převratem plovdivským, jenž před ním předcházel a byl příčinou Milanova přepadení, jižní Bulharsko bylo pevněji připoutáno k severnímu. Rakousko myslilo, že by se Bulhaři tohoto prvého kroku k sjednocení své vlasti neodvážili bez vědomí a rady Ruska, a soudilo vůbec, že Bulhaři z vděčnosti za své osvobození, za stvoření svého státu a zavedení v něm státovosti dlouho nebudou provozovati žádné politiky samostatné, a tím méně protiruské; o Rusku pak předpokládalo, že úmysly jeho s Bulharskem nemohou býti jiné, než aby si Bulharsko stále více podčiňovalo a mělo tam nejen morálný vliv osvoboditele a dobrodince, nýbrž i materiálnou moc. V otcovskou nezištnost Ruska nevěřilo ani Rakousko, aniž západní Evropa, což sice podávalo důkaz, jak málo rozumějí ruskému srdci, ale nebylo divu, protože v těch stranách srdce a citové pohnutky z politiky úplně jsou vyloučeny. Vždyť Rusko podezírali z tajných sobeckých záměrův, i když r. 1877 podniklo velkou válku za svobodu jižních Slovanů! Byla to jediná svého druhu válka v dějinách, jediná, kde stát i národ se shodly v šlechetné vůli vybojovati krví i věrou příbuzným národům svobodu a přinesly za ni ohromné oběti na statcích i na hrdlech.

Po této válce, již by každý Slovan považovati měl za svatou a pro niž by měl k Rusku chovati nekonečnou úctu již proto, že tak šlechetného zápalu a tak neobyčejného skutku bylo schopno, nastalo v Rusku nevyhnutelné vystřízlivění, ano zklamání, jehož příčina spočívala v tom, že výsledky války vinou Evropy a berlínského kongressu objevily se nepoměrně malými k velikosti úmyslu, se kterým Rusko do války šlo. Zklamání ruské bylo tím větší, že pozorovali, jak i jižní Slované, a z nich na prvém místě Bulhaři, osvojují si na své osvoboditele názor jejich podezíratelů a sočitelů. O to, aby se v Bulharsku rozšířila nedůvěra k Rusku, získal si hlavní zásluhu kníže Alexandr Battenberg, jenž od svého dosednutí na bulharský trůn hrál úlohu protiruského agitátora, v čemž byl podporován německým a hlavně rakouským diplomatickým představitelem hr. Khevenhüllerem. Alexandr Battenberg choval nenávist k Rusům a nedovedl ji tajiti. Pouze naproti carovi v diplomatických stycích tvářil se „vděčně až do nejdelší smrti oddaným“. Do západoevropských zemí poslal své agenty, aby mu tam získávali veřejné mínění a zároveň je podněcovali proti Rusku. Tito agenti měli pro každý stát jiné instrukce, podle jeho poměru k Rusku. Pro Německo jim uloženo, aby tam líčili, že největší snahou knížete Alexandra Battenberga jest „vytrhnouti Bul-

hary ze slovanského barbarství a přivésti je k německé kultuře." Z toho vidno, že Alexandr Battenberg ani Bulharů nemiloval, což ostatně bylo po jeho smrti historicky stvrzeno. Na bulharském trůně seděl nerad, a jestli ho něco smiřovalo s úlohou bulharského knížete, tož jen to, že se cítil pionýrem německé kultury a německého politického vlivu daleko na východě Balkánu, téměř pod samými branami Cařihradu.

Kníže Alexandr Battenberg po Slivnici nabyl v Evropě ohromné popularity a stal se zvláště miláčkem rakouské i německé žurnalistiky, jež svým nadšením pro něj zřetelně prozrazovala i cíle a plány německo-rakouské zahraničné politiky na blízkém Východě. Ale „Národní Listy" brzy byly nuceny zaujmouti proti němu stanovisko nepříznivé, jak jim to přikazovalo slovanské vědomí i přesvědčení, že česká veřejnost i v otázkách zahraničné politiky musí si hledati vlastní cestu, aby jí vídeňská žurnalistika prostě nediktovala, jak má politicky cítiti. Gustav Eim ve své korrespondenci žaluje na mne jako na vinníka, že „Národní Listy" po Slivnici „Bulhary naprosto zatracovaly", t. j. úplně odsuzovaly politiku Alexandra Battenberga a Štěpána Stambulova naproti Rusku. Nechť věci samy ukáží, byla-li tato výtka spravedlivá, a mohly-li se „Národní Listy" jako „Národní Listy" zachovati jinak.

Rakouská politika od berlínského kongressu a obsazení Bosny a Hercegoviny pracovala k tomu, aby si zabezpečila držbu těchto dvou zemí pro budoucí zábor, otevřela si směrem na Mitrovici a Soluň cestu k dalším ziskům a oslabením slovanských států balkánských zjednala Rakousko-Uhersku na Balkáně postavení pevné a vládné. K dosažení těchto cílů bylo potřebí: odvrátiti pozornost Srbska od Bosny a Hercegoviny, znesvářiti Srbsko s Bulharskem a vliv ruský na Balkáně svésti na nullu. O Černé Hoře měli ve Vídni jistotu, že zachová nezlomnou věrnost i srbským národním ideálům; ale její malost a hlavně její veliká vzdálenost od Ruska nečinily ji vídeňským záměrům tak nebezpečnou, aby Vídeň nepokládala za dostatečné, bude-li Černou Horu vytrvale a soustavně týrati hospodářsky a nedá jí, aby hospodářské zesílení dostihlo u ní rovnosti se silou národně-idejnou, jíž Černá Hora slyne. Černá Hora tedy zůstavena stranou, a obráběno jen Srbsko a Bulharsko.

Milanu Obrenoviči ve Vídni ukázali na Staré Srbsko a Makedonii, tam aby pro Srbsko hledal náhradu za Bosnu a Hercegovinu a smířil se, budou-li obě tyto země na věčné časy pro Srbsko ztraceny. Milan byl k Vídni v takovém poměru, že jí nemohl ničeho odepříti. Připravoval srbský národ na záchvat Starého Srbska a za pomocníky si vzal napredňáky, stranu, která, nemohouc přivyknouti myšlence, že by Bosna a Hercegovina nadobro byly pro Srbsko ztraceny, snadno se dala svésti k bludné víře, že by všechen srbský národ mohl býti sjednocen pomocí Rakousko-Uherska, načež by jako poloodvislý stát byl přičleněn k soustátí rakousko-uherskému. Protože Milan Obrenovič a jeho dynastie už tehdy měli v srbském národě hojně odpůrců, házena vídeňskými listy za Dunaj a Sávu naděje, že by se vlády nad

sjednoceným Srbskem ujal jeden z arcivévodů, jenž býval tehdy výslovně jmenován. Tato vějička bývá na Srby dosud občas vystrkována.

Milanu Obrenoviči poradili, aby se přioděl pláštěm královským, že tím titulem bude zalichoceno ješitnosti Srbů, že mu to budou pokládati za veliký politický úspěch, a že tím bude podporován antagonism mezi Srbskem a Černou Horou. S Ruskem se Milan nenapravitelně rozpadl hned, jak se nenávratně dal v služby Rakouska. Nezbývalo mu pak nic jiného, než aby jako ten, kdo se dal zatlačiti do soutěsky, poslušně šel směrem, do kterého byl vpuzen, ať to třeba znamená jeho zkázu. Milan už tehdy přestal býti pánem své vůle, ale ve Vídni mu ještě nevěřili, znajíce jeho náhlost a proměnlivost, i jeho politické nadání, které, kdyby se vzchopilo, aby se vyprostilo z tenat rakouské diplomacie, mohlo by jí způsobiti ještě nemálo klopot. Aby na to nedošlo, bylo třeba Milana záhy zaměstnati Bulharskem, a to až do vojenské srážky. Ve Vídni snad opravdu měli za jisto, že Milan zvítězí, načež Bulharsko jako domnělá bašta Ruska padne. Zastane-li se Rusko Bulharska branně, bude Německu a Rakousko-Uhersku dána záminka k válce, již tehdy Bismark připravoval a jež ještě pět — šest let potom visela nad Evropou jako krupobitné mraky.

Že v Bulharsku Alexandr Battenberg, vida tuto hru, propůjčil se jí a nesnažil se postavení své upevniti věrností Rusku, vysvětluje se jeho německou záští ke všemu slovanskému a tím, že chtěl v Bulharsku vyplniti úkol německého pionýra, načež byl hotov, kdyby potřeba kázala, Bulharsko ostaviti. Bismark, propouštěje ho po zvolení za knížete do Bulharska, pravil mu: „Jděte tam, jděte, jste mladý muž, pobuďte tam několik let, a bulharské dobrodružství může vám býti pro všechen život příjemnou upomínkou.“ V těch slovech, obecně známých, jest obsažena direktiva pro Alexandra Battenberga; díval se na své panování v Bulharsku ne jako na poslání Prozřetelnosti, nýbrž jako na dobrodružství německého junkera. Aby v Bulharsku vládl proti Rusku, k tomu byl nabádán i Anglií.

A úkol ten byl tak snadničký, že ani nevyžadoval zvláštních schopností. Rusko bylo jednáním Evropy na berlínském kongresse rozmrzeno; zdálo se mu, že všechny veliké oběti na životech i statcích, které přineslo osvobození balkánských Slovanů, přišly na zmar; rozmrzelost jeho byla stupňována zpronevěrou Milanovou a napredňáků. Čím větší bylo zklamání Ruska jinými stranami, tím větší byla jeho přízeň k Bulharsku, jež zařizovalo a vybavovalo tak, jako milující matka svou nejmilejší dceru. A při tom úzkostlivě, až naivně bylo dbalé, aby mu nikdo nemohl vytknouti sobecké cíle. Kníže Dondukov Korsakov, jenž byl guvernérem Bulharska až do zvolení knížete, vykonal za krátkou dobu své správy pro Bulharsko tolik reforem a civilisátorské práce, že bulharský národ vždycky toho vděčně bude pamětliv. Kdyby on byl vystoupil jako kandidát Ruska na bulharský trůn, všechen bulharský národ byl by pro něj býval jako jeden muž. Bulhaři mu trůn nabízeli, ale on prohlásil, že car si nepřeje, aby kní-

žetem bulharským byl Rus. Jak ohromná chyba tím rozhodnutím učiněna! Tím Ruskem přede vším světem prohlášeno, že trůny slovanské jsou výhradou Němcův, a od té doby pozorujeme, že německá žurnalistika, kdykoli se na některého jihoslovanského panovníka dopálí, vždycky mu vyhledává nástupce mezi příslušníky německého národa. Tímto rozhodnutím carovým dána sankce protiruské politice Alexandra Battenberga, a on ji provozoval podle nášeptů svých německých rádců důsledně a soustavně.

V Bulharsku zůstalo několik ruských generálův a něco důstojníkův, aby zorganisovali bulharskou armádu a byli jejími cvičiteli. Od své vlády ruští důstojníci jiných rozkazů neměli. Jako vojenští instruktoři ruští důstojníci měli uznání všech vlasteneckých Bulharů. Aby je učinil přese všecky zásluhy o mladičkou armádu nepopulárnými, Alexandr Battenberg ruské důstojníky přiměl, že utvořili ze sebe vojenské soudy a vojenské komisse, jež samy sebou vojsku i lidu byly nesympatické. Ruští důstojníci založili Bulharsku armádu, která se brzy dobře osvědčila na Slivnici a je ve vojenských kruzích evropských vážena jako jedna z nejzdatnějších. Ruští důstojníci nemohli necítiti, že knížeti jde o to, aby je učinil neoblíbenými, ale podrobovali se jeho vůli, vůli zeměpánově. Dílo Alexandra Battenberga se dařilo. Bulhaři — myslí se tu političtí Bulhaři a nikoli národ, jenž ve svém srdci vždy Rusku zachoval lásku, úctu i věrnost — zapomínali na služby, které jim ruští důstojníci již vykonali a ještě konají, a ruští důstojníci, vidouce to, žehrali na „nevděčný národ“, a pobyt v Bulharsku stal se jim nesnesitelným. Ale tím právě sami napomáhali, aby se zdařila intrika Alexandra Battenberga proti nim.

V občanské správě Alexandr Battenberg jednal proti Rusku právě tak. Rusko, osvobodivši a zřídivši Bulharsko, dalo mu nejsvobodnější ústavu, jež Alexandra Battenberga pálila, ještě se ani na bulharském trůně neohřál. Již r. 1880 zajel si do Ruska, aby si u cara Alexandra II. vyžádal dovolení ústavu změniti, z národního sobrání učiniti poradní sbor padesáti mužův a nad ním ustanoviti poradní sbor vyšší, patnáctičlenný senát. Car byl velice nemile překvapen takovou žádostí. „Ale, ale, synovečku,“ řekl prý, „nesmíš býti tak netrpělivý! Národ bulharský je mladý, na svobodu nezvyklý, u něho ani jinak nemůže býti, nežli že dělá chyby. Ale to se poddá, až se ústava vžije.“ — „Moji ministři mi radí k omezení svobod, a já musím předpokládati, že oni nejlépe vědí, co jejich národu svědčí,“ pravil Alexandr Battenberg, načež car: „Které barvy jsou tvoji ministři?“ — „Konservativci jsou.“ — „Zavolej si tedy k vládě liberály, ale na ústavu, hochu, nesahej, vždyť jsi přísahal, že ji budeš svatě chovati!“

Alexandr Battenberg vrátil se domů s nepořízenou, ale úmyslu svého se nevzdal, jen čekal vhodné příležitosti. Ta se mu naskytla v březnu 1881, po zavraždění Alexandra II. Alexandr Battenberg přijel do Petrohradu projevit novému caru, Alexandru III., soustrast nad úmrtím otcovým i blahopřání k nastolení. Té příležitosti použil, či spíše zneužil, aby nového cara obloudil o poměrech v Bulharsku. Řekl mu, že v Bulharsku všecko se nihilisty hemží, a že jej, Alexan-

dra Battenberga, očekává podobný osud, jako stihl Alexandra II. Skutečně Bulharsko bez nihilistické zákvasy nebylo, ale nihilisté byli pouze v intelligenci, a Alexandr Battenberg je měl i za spolupracovníky, i se s nimi sbližoval pro budoucnost; jeho plány nemířily proti nihilistům, nýbrž proti národu. Alexandr III. na vyplenění nihilistů v Rusku zavedl diktaturu Lorisa Melikova. Jakmile Alexandru Battenbergovi uvěřil, bylo přirozeno, že uznal za nutno, aby také v Bulharsku byla proti nihilismu učiněna mimořádná opatření; ale poradil Alexandru Battenbergovi, aby si z Petrohradu zajel do Vídně a vyžádal si také od císaře Františka Josefa schválení svého úmyslu. Toho schválení se mu dostalo ze stejných důvodů, ze kterých je dal Alexandr III. Z toho vidno, jak i nového cara vzdáleno bylo vše, co by ukazovalo na úmysl považovati Bulharsko za ruskou provincii.

V květnu na to Alexandr Battenberg ústavu suspendoval. V provolání k národu velmi nemotorně svůj čin, jenž byl zrušením přísahy, odůvodnil slovy, že sice přísahal ústavu svatě zachovávati, ale také přísahal vždycky pečovati o blaho svého národa, a tato péče mu přikazuje přísahu na ústavu zrušiti. Po zrušení ústavy Alexandr Battenberg zavedl v Bulharsku opatření, ruským podobná. Ruskému generálu Ernrotovi uložil, aby z ruských důstojníků sestavil pět „vojenských komissí," o nichž nahoře již se stala zmínka. Pět vojenských komissí, pro každý kraj Bulharska po jedné, znamenalo pět vojenských soudů. Diktatura byla zavedena a naličena jako vlčí jáma na ruské důstojníky, a nikoli na bulharské nihilisty. Diktátorem chtěl býti sám kníže, ale tak, aby zůstal schován za širokými zády ruských důstojníků. Vojenské komisse se neosvědčily. Nespokojeni byli Bulhaři, nespokojeni byli ruští důstojníci a žádali si, aby byli odvoláni domů. Na místa odešlých Alexandr Battenberg vyžadoval si nové, a když noví do Bulharska přišli, padli do tétéž vlčí jámy, Alexandrem Battenbergem nastražené, ve které uvízli jejich předchůdcové.

Když se to několikrát opakovalo, Alexandru III. bylo to podivno. Domníval se, že jeho důstojníci v Bulharsku nejsou dosti energičtí. I poslal tam rázného generála Soboleva, generála Kaulbarsa a diplomata Jonina, aby knížeti bulharskému pomohli udělati v zemi pořádek. Generál Kaulbars byl od r. 1881 vojenským atašém ve Vídni a byl do Bulharska komandován proto, aby jako znalec přání vídeňské politiky hleděl z Bulharska odstraniti vše, co by jí bylo nepříjemno. Vídeňská žurnalistika již tehdy na ruské důstojníky štvala a Rusko osočovala; šlo tedy o to, aby znalec Vídně rozviděl, co je na žalobách vídeňského a německého tisku pravdy. Jonin pak byl do Bulharska poslán jako znalec Balkánu a jeho zvláštností. Jonin býval konsulem v Dubrovníce a potom ministrem residentem na Cetyni.

Tito tři Rusové tušili již, že bulharské věci mají se poněkud jinak, než je líčí kníže, a proto se k němu blížili ostražitě. Konflikt mezi nimi a Alexandrem Battenbergem nastal brzy. Kníže, když viděl, že tito tři nedají se tak snadno za nos voditi a ještě ze sebe šašky tropiti, jako jejich předchůdci, myslil, že se jich zbaví prostým a osvědčeným způsobem: požádá cara, aby je odvolal. Car po prvé mu

nevyhověl. A tu junkerská beztaktnost a germanská zloba Alexandra Battenberga dostoupila vrcholu: vzpomněl si, že jako správce jižního Bulharska je místodržícím sultánovým a v dubnu 1883 zdvihl se do Cařihradu, aby tam pánu svému žaloval, že ho Rusové poručníkují a nedají mu, aby žil v pokojné odvislosti od sultána, svého pána. Na to Alexandr Battenberg zase prosil Alexandra III., aby Soboleva, Kaulbarsa a Jonina odvolal, ale car odpověděl rozhodně, že toho neučiní, a povolal k sobě Soboleva, aby mu o věcech bulharských podal zprávu. Sobolev otevřel caru oči a pronesl své mínění, že by bylo nejlépe vrátiti se k ústavě trnovské a přiměti Alexandra Battenberga, aby ji zachovával a neměnil. Car odpověděl, tím že by kníže byl před národem zahanben a že by nebyl v Bulharsku možným; že je třeba mladému, nezkušenému muži jíti na ruku a že by bylo lépe dáti novou ústavu.

Ti časové již minuli, kdy ruští důstojníci v Bulharsku poslušně se podrobovali vůli Alexandra Battenberga jakožto zeměpána. Sobolev, Kaulbars a Jonin i v Bulharsku za svého panovníka uznávali pouze cara. Z toho nastaly ostré konflikty mezi nimi a ním. Když Alexandr Battenberg chtěl gen. Sobolevu s vysoka projeviti svou nemilost, Sobolev odpověděl: „Vaše Výsost je na omylu, vy nejste mým pánem, nýbrž Jeho Veličenstvo ruský car.“ „Zde jsem já suverén!“ zvolal kníže, načež se ozval Jonin: „Vy chcete provozovati svou vlastní politiku, ale vaše politika tkví pouze v tom, že posloucháte našeptů špatných lidí, kteří chtějí zničiti vás i Bulharsko. Bulharsko je dítětem Ruska, Rusko je nemůže nechati v rukou vaší lehkovážnosti jako neživou hračku. Nezapomínejte, že vy sám za to, čím jste, jen Rusku jste vděčností zavázán, neboť bez Ruska byste dosud byl neznámým pruským poručíkem. Pamatujte, že Rusko, jako vás na trůn dosadilo, může vás i sesaditi.“

Nevypravuji historii, nýbrž líčím, jak Alexandr Battenberg ukládal o svobody bulharské a zároveň snažil se z Bulharska vytlačiti všechen ruský vliv. Co pověděno, služiž k posouzení politiky či spíše jednání Battenbergova. Doprovodili jsme vývoj věcí k přelomu, a to nám je hlavním účelem, ostatní můžeme odbýti zcela zkrátka.

Alexandr Battenberg, věda, že úplná roztržka s Ruskem měla by proň osudné následky, psal carovi a prosil, aby směl přijíti a vysvětliti mu své chování. Od cara již nedostal odpovědi. Pokoušel se tedy písemně získati si znovu důvěry carovy a ubezpečoval jej o své neobmezené oddanosti. „Pokrytec!“ řekl car, odloživ jeho psaní, ale aby ukázal, že bulharský národ neztotožňuje s jeho knížetem, přikázal svým důstojníkům v Bulharsku, aby šetřením ústavy dávali občanstvu dobrý příklad, aby se nemíchali do záležitostí vnitřní politiky a vystříhali se všeho, čím by mohli kompromitovati sebe i Rusko. Vyslechnuv vyslance bulharské vlády, ministra Balabanova, car přikázal gen. Sobolevu jakožto bulharskému ministru vojenství, aby i svůj ressort považoval za záležitost vnitřní politiky bulharské, zůstávaje ovšem ruským poddaným a členem ruské generality.

Tím zajisté poměr Bulharska k Rusku mohl býti považován za prozatímně upravený, a Battenberg, kdyby byl chtěl, mohl znenáhla pracovati o jeho zlepšení a uvedení na starou míru. Tu však přišla Slivnice, jež jeho smysly úplně omámila. V oblacích kadidla, jež mu pálili ve Vídni a v Berlíně jako „slivnickému hrdinovi“, Alexandr Battenberg, sblíživ se mezi tím se Stambulovem a Mutkurovem, začal nové nepřátelství naproti ruským důstojníkům, aby provokoval Rusko. Tu již přestaly žerty. Rusko se ozvalo, a bulharský národ obětoval mu Alexandra Battenberga, zbaviv jej trůnu 20. srpna 1886. Ale na to již byl připraven Stambulov, jenž se svým svakem, plukovníkem Mutkurovem zmocnil se vlády a povolal Battenberga zpět. Battenberg uposlechl, ale Rusko nedalo, aby v zemi zůstal. Jmenovav trojčlenné vladařstvo: Stambulova, Mutkurova a Karavelova, Alexandr Battenberg navždy se z Bulharska odstěhoval, a tím skončilo jeho „lajtnantské dobrodružství“.

Stambulov, jenž na svých studiích v Oděsse přidal se k nihilistům, vládl Bulharsku devět let krví, železem a oprátkou. Německá nenávist Alexandra Battenberga k Rusku aspoň se škraboškou přikrývala a diplomatisovala; ale nenávist Stambulova neznala žádných ohledův a mezí, byla divoká a nezřízená a pracovala k tomu, aby na věčné časy strhala mosty mezi Bulharskem a Ruskem. Na jeho podnět gen. Kaulbars, jenž znova byl z Vídně do Bulharska poslán, aby národu přečetl carský manifest, byl davem potupen a ruská vlajka pohaněna. Došlo i k násilnostem na ruských poddaných. Kaulbars přerušil styky s vladařstvem a oznámil ruským důstojníkům i diplomatickým zástupcům vůli carovu, aby se vrátili do Ruska. Stambulov i za nového knížete, Ferdinanda Koburského, až do r. 1894 provozoval hrůzovládu, zvláště po r. 1891, kdy naň učiněn prvý vražedný atentát, z něhož náhodou vyvázl. Nejvíce charakterisuje tohoto cynika, že prodal kosti ruských osvoboditelů, tlející na bojištích plevenských, do ciziny na spodium. V letech, kdy válka mezi Německem a Ruskem každý den hrozila vypuknouti, Stambulov zjevně se přihlásil do protiruského tábora trojspolku. Svými přílišnostmi arci se u bulharského národa dočinil opaku toho, co chtěl. Vděčnost a láska k Rusku se probudila. R. 1894 bylo již rozhořčení proti němu tak všeobecné, že kníže byl nucen Stambulova propustiti z úřadu ministerského předsedy. Rok na to Stambulov byl zavražděn.

Stambulovská zákvasa tím z bulharského politického života nezmizela docela. Sem tam ještě se vyskytne následovník lživého a sobeckého toho radikalismu, ale vždycky se znova ukazuje, že stambulovci, ocitnou-li se u vesla, především na to myslí, jak by si kapsu namastili. Dva stambulovští ministři posledních let, Račo Petrov a Gudev, za nedlouho budou posazeni na lavici obžalovaných pro to, že se v ministerském úřadě ze státních peněz obohacovali. To podává důkaz, že stambulovský směr nebyl nahodile a dočasně pochybený, a že protiruské zběsilosti Stambulova nedají se omluviti příliš silným šovinismem a nezkrotným temperamentem, jenž při díle nestrpí, aby mu kladeny byly překážky. Stambulovism je historicky špatný, ano

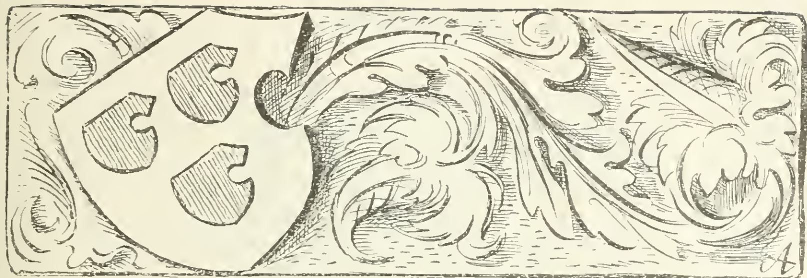
zločinný, a k němu se přidávají jenom zkažené a politicky nemravné živly z bulharského národa. Tito lidé, když nemají možnost činiti proti Rusům, jednají na škodu vlastního národa. Stambulov je historií svého národa odsouzen a jeho následovníky to čeká. Stambulovism nedá se zušlechtit, protože se nedá obrodit. Obrod jeho by mohl pouze znamenati návrat ku směru a prostředkům, kterými se Štěpán Stambulov stal zlopověstným. Bude tedy stambulovism v bulharském národě vždycky jen sbírkou všeho schopných individuí, která budou třeba někdy povolána i na ministerská křesla, ale vždy jen jako condottieři na nepohodlné strany. Poctivým a vlasteneckým Bulharům Štěpán Stambulov vždycky bude odstrašujícím příkladem.

Po drahných letech možno bezpečněji než tehdy posouditi, měl-li jsem pravdu já, že jsem divokosti Stambulova v „Národních Listech" odsuzoval, či Gustav Eim, že mi to vytýkal a snažil se věc obrátiti tak, jako bych vystupoval nepřátelsky proti bulharskému národu, jejž jsem já vždycky přesně od Štěpána Stambulova rozeznával. Nemusím čekati na odpověď, jeť ona dána obecným odsouzením Stambulova i stambulovštiny bulharským národem samým, jeho smírem s Ruskem a nynějším naskrze loyalným jeho poměrem ke své osvoboditelce.

Ale Rusko prý v Bulharsku „jednalo hrozně", usoudil Eim, aby naznačil, že ono samo proti sobě vyvolalo ten odpor, jejž vedl proti němu nejprve ošemetným způsobem Alexandr Battenberg a po něm fanaticky vztekle Stambulov se svými klackáři. Ukázal jsem, jak Rusko jednalo skutečně. Bylo třeba intriku na vystrnadění Ruska stopovati od počátku, aby byla vidna celá její osnova. Dosud, mluví-li se o svržení Alexandra Battenberga, o vytlačení ruských důstojníků z Bulharska a nenávistníku všeho ruského, Štěpánu Stambulovu, i přátelé Ruska hledí pouze k závěrku této akce, kdy Rusko pozbylo trpělivosti a vystoupilo svými představiteli v Bulharsku přísně, po vojensku tvrdě a neúprosně. Ale jak pak, probůh, ta komedie měla skončit? Účelem jejím bylo vypíchnout Rusy z Bulharska; ale nadál se někdo, když úklad započínal, že Rusové tak tiše, jako sedli na vějičku, dají si také zakroutit krk?

(Dokončení.)

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Adolf Heyduk:

Oběti přesvědčení.

DIÉGO DE ASSUMÇAO.

Diégo, mnich z kláštera františkánů,
zle církev zhanobil, v ni metal hanu,
an tvrdil, že co v bibli stojí svaté,
lze věřit; ostatní, že býlí jedovaté!

„V té bibli jen,“ děl, „jak ji židé znají,
je pravá víra, kterou vyznávají;
jen židů Bůh je pouze v pravdě velký,
vše jiné výklady mám za padělky!

A vše, co vykládal kdys člověk planý,
je hrozný blud, veň věří oklamaný;
kdo dosíci chce vírou duše klidu,
má věřiti jen podle bible židů!“

„To pravíš ty? Jsi těžce duchem chorý,
mníš více znát, než svaté církve sbory?
jen v bludu zatonul's, jak jiskra v dýmě,
mníš víc snad znát, než svatý otec v Římě?“

„Teď stejně bloudí s vámi, dozajista,
jen bible víra židovská je čista,
jež k Bohu povznáší a srdce léčí, —
z vás o jiném mne nikdo nepřesvědčí!“

„Sám podpaluješ hranici své smrti,
sám na sebe chceš strhnout kletbu věčnou,
jež v propast zkácí tě a rod tvůj zdrtí
a v hanbu uvrhne tě nekonečnou.“

„Ne, setrvám! Už pojďte, duchem choří,
a spalte mne; hle, hranice už hoří,
a vášně nepokoj se zmáhá v lidu,
chci vás být prost a dočkati se klidu!

Jen podle bible konati se patří,
a proto víra má mne s židy bratří,
ji zjevil Hospodin sám lidstvu židů,
jen v ní je mír a cíl věčného klidu.

Co mimo ni je lidský tlach a klam;
však v klášteře svém mnoho přátel mám,
již stejně věří v stejném přesvědčení,
že mimo v židech pravé víry není!"

Stál s ohněm v oku, s jasem v bledém líci;
pak v žalář uvržen byl inkvisicí,
nechť bránil se, tak znělo rozhodnutí:
„Pryč, odsouzen jsi církví ohněm k smrti!

A s tebou zhyne Thamar Barrocasa,
jež z lásky k tobě stejně v lidu hlásá,
a druhů jiných pět, též františkáni,
a zemřít musíš zítra v době ranní."

„Radš hned! Již pojďte, duchem choří,
a pospěšte, než hranice vám shoří,
nenechte čekat na divadlo lidu,
chci vás být prost a doždát chci se klidu!"

Když na hranici veden byl mnich krásný,
tu z hrdla v posled zazněl výkřik hlasný:
„Ó, poslyšte mne, bratří, kde jste kteří,
jest pravá víra jen, co židé věří!

Však umru rád, vždyť strádám drahné časy;
spěš, věrná Thamar, zvon už konec hlásí,
ať dosvědčíme v Bohu přesvědčení,
že mimo židy pravé víry není!"

A zlíbal Thamar. Zaslzeli mnozí,
leč svatá inkvisice lidu hrozí,
jenž prchá hrůzou k moři v divém honu,
by ujel krutým soudcům Lisabonu.

ANTONIO HOMEM.

Kněz pravé církve jesti Homem sice,
leč praví o něm svatá inkvisice,
že židovské má v úctě víry směs
a v synagogu že jde také dnes,
by po židovském kultu židům kázal.
Tož hned byl jat, a biřic v jho jej vázal.

Děl inkvisitor: „Diakone lháři,
jed v srdci máš a lstivý úsměv v tváři;
co v pravdě jsi, co chceš?“ „Jen duše klid,
vy vlci jste, já prostý člověk — žid,
jenž podle svého Hospodinu vděčí,
z vás o jiném mne nikdo nepřesvědčí!“

„Byls jiný dřív!“ „Než zjasnil Pán mou duši!
teď vaše různé lži ji neporuší.
Tři máte bohy, ač prý jedno jen,
a k těm třem modlite se vždy co den;
leč já jich nedbám, na ně nevěřím,
vždyť čtvrtého má ještě babel Řím!“

„Ó rouhači! Jak víra tvá je malá,
jež na kněze tě v lásce vychovala,
ty divný přinášíš jí srdce vděk!
Věz, k hranici tě spoutá holomek
a spálí tě. Spěš, odvolej, jsi běden!“
„Ne, Adonai jest jediný, Bůh jeden!

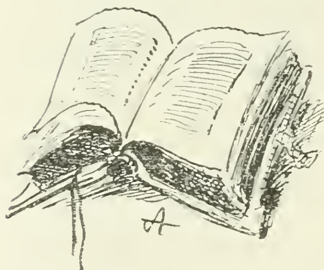
To víra má, to moje přesvědčení,
víc osob nemá Bůh, to pravda není,
a nemá v nebi svatých na pomoc.
Sám řídí vše; sám od dne dělí noc,
a přímluvami nemůž býti sveden.
Sám Hospodin je Adonai, jen jeden!

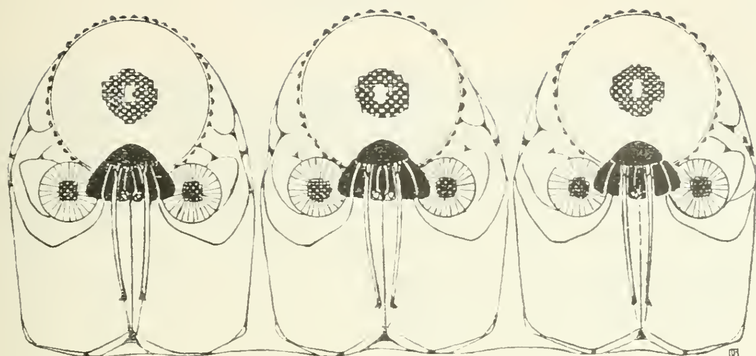
Ó bludaři, jenž sem i tam se klátí,
jak chceš as pravou víru dokázati?
Snad s ním jsi mluvil, jenž tvůj Adonai,
snad uchystal ti duše mír a ráj,
jejž svatá inkvisice v peklo změní...“
„Mým důkazem je pevné přesvědčení!

To hotov jsem svou osvědčiti smrtí!“
„Nuž, žebřík sem! Ať popravce jej drtí!
Víc, nemá dost, ač šedesát je let,
pak k hranici, byltˇ do syta už klet!
Ať od štíra včas očistíme víru,
zdob dejte mitře jeho z žab a štírů!

Dřív jeho rodný dům však budiž zbořen,
a v místa, kde tkvěl jeho duše kořen,
kde odchován byl ďáblem blbý troup,
s „Praeceptor infelix“ postavte sloup;
co jeho bylo, šat a knihy, sbalte,
a prokleto až bude, vše s ním spalte!“

„Přec vytrvám!“ „Tož můžem jíti s klidem,
hle, náměstí je přeplněno lidem:
tož v oheň s ním, byl ťáblem k hříchům veden!“
„Ne!“ volal Homem, „k pravdě jím, jenž jeden!
Sám jedin Adonai, slyš, Israeli!“
a údy jeho v ohni zvolna tlely . . .

Gabriele D' Annunzio:

Děti volnosti a vody.

Z knihy „Terra Vergine“ *přeložil V. Jiřina.*

Ležel na přídě, na hromadě starých provazů jako rozespalý kocour; díval se však přivřenýma očima z bárky na nový měsíc zapadající nad Montecorno a poslouchal a naslouchal šplouchání vody, jež podobalo se mlaskání žíznivých jazyků. Srpeček rudý jako krev tančil po hladině Pescary[1] a rozhazoval jiskry na temné pobřežní pruhy země, kde v červené záplavě vystupovaly kmeny topolů, a ozařoval nehybná vesla, lesklá zinkovým plechem.

Směrem k ústí řeky hlídalo hvězdné nebe hluboký a klidný spánek moře.

Jori bděl: v tajemné smyslnosti novolunní noci zjevil se mu vzpřímený obraz Mily se smějícím se fialkovým zrakem, viděl ji v lehkém šatu, neopásanou, s teplou pletí, zbarvenou pomorančem a bronzovou laskáním slunce.

Tak spatřil ji po prvé v zářijovém odpoledni, na levém břehu, blízko u cikánských stanů, kde pásla se divoká hříbata a ohně kouřily pod měděnými kotly. Tak viděl ji po prvé: měla klín plný planých hrušek a zakusovala se do zeleného jich masa s chtivostí nenasytné veverky; hlava její skryta byla v stínu; volná ňadra dmula se a rozkvétala mládím. Pojídala divoké plody, odpočívajíc, překrásná, v tichu a klidu odpoledne. Když však se obrátila, aby se podívala na hlouček zvědavců, stojících opodál, uhnula se hlava do slunce jako oblitá antickým zlatem, mezi dvěma kovovými kotouči, jež jí visely v uších, s klidem pohanské bohyně: černé vlasy zaplavily jí šíji, zapalovaly se a svítily v paprscích slunce a poletovaly jí ve tváři; když se tak dívala šikmým pohledem, odráželo se krásně namodralé bělmo očí jako email od snědé pleti.

[1] *Pescara,* hlavní řeka Abruzz ve střední Italii, jež vlévá se u města Pescary do moře Jaderského.

Červenohnědé hříbě klusalo kolem ní; vzkřikla na ně. Zvíře zastavilo se na dlouhých a štíhlých nožkách, a dalo se poplácati na krku a bocích, a řičelo jemně rozkoší; chřípě se mu chvěly, šíje se prohýbala v dokonalý oblouk pod hladící je rukou cikánčinou, a růžové čelisti obnažily se touhou po hruškách. Cikánka třela mu ohryzky o zuby a smála se hlasitě s tváří nastavenou polibkům slunce; stříbrné kotouče leskly se jí na tvářích, a hrdlo rozechvěné radostí a jásotem rozezvučelo amulety . . .

Tak spatřil ji po prvé Jorio.

* * *

Mila vykvétala jako bylina, jako kmen šťastný svými výhonky, dobrotivostí vzduchu a laskavostí slunce, pociťujíc, jak vrou jí v nitru zdroje života. Život toho ženského těla projevoval se vítězným proudem zdravých náklonností; a z té zdravoty vznikl v ní čistý názor o životě a přirozeně též jasný názor o všech věcech. V bytosti její zvítězila již úplně celá nádhera ženských sil: Mila zvykala si na tu nádheru s prostým klidem lidí, kteří nepřemýšlejí, kteří se ničeho nebojí a kteří nic nevědí.

Za prvního úsvitu mládí často ji rozesmutnila divná stísněnost; bylo to v době, kdy stále jen bloudila neznámými krajinami, mezi neznámými národy, jezdila na hříbatech a pila volný vzduch; v době, kdy prchala před muži do nekonečných dálek; v době, kdy prováděla přerůzné zlomyslnosti, podvody a zločiny. Byl to neurčitý pocit, snad touha po klidu, touha květiny po slunci, květiny, jež cítí, jak usínají v ní pomalu životní síly . . . Něco spalo v té bytosti, a za vnitřního spánku dokonávalo se zvolna dílo, a zdálo se, že občas prozradilo se stopami tepla a vůně, jež stačily k rozrušení nevědomé duše. Pak halila se v přísnou zasmušilost: fialky zorniček vadly jako po odkvětu. Nepromluvila po celé hodiny a dívala se s posvátnou pozorností na krajinu, podobna velké bohyni z mědi s emailovýma očima, mezi bělavými, tichými stany.

Nezabývala se myšlenkami, ba ani nebyla vábena myšlenkami: v těch hodinách unavoval ji úplně tajemný smysl života, cosi neznámého ji lákalo a unikalo jí nepoznáno . . .

Pak věnovala se barbarským zálibám; milovala hříbata, ohnivé slunce, krásné písně a krásné šperky. S oblibou zachycovala se dlouhých koňských ohonů, když stádo klusalo, pobádáno bičem Zizovým, proti větru a prachu. Ziza byl její malý, olivově zabarvený otrok, který pro ni kradl po kurnících slepice a sladce hrál na tiorbu.[1] Když ubírali se cikáni bílými silnicemi, rozpálenými sluncem, zatím co znavené rostliny spaly, na zvířatech, jež věšela hlavy, zmizel vždy pojednou Ziza a vracel se za chvíli uřícený s plnýma rukama moruší a zelených plodů.

„Vezmi si, Milo,“ říkával směje se. A ona pojídala plody; občas hodila chlapci nějaký, polo okousaný, a smála se. Nemilovala ho však.

[1] Tiorba (theorba, tuorba) nazývá se starý, nyní již neobvyklý druh loutny s dlouhým krkem a se 14—16 strunami.

Jednoho dne utekli spolu z tábora na lup. Bylo mírné odpoledne březnové, dobrotivé slunce chránilo rozkvetlé lány lnu, a obilní klasy zbarvovaly se nejněžnější žlutí pod jeho polibky. Plížili se skrčeni podél mokrých plotů, ona za ním, a ani nepromluvili: třpytné krůpěje usmívaly se na haluzkách dosud mrtvých, a z trávy vystupoval vonný dech.

Mila byla veselá. Ziza zatřásl z nenadání mocně kmenem mandloně; vonný déšť květů pršel na obě hlavy, a v déšť mísil se jasný smích. Pak přitiskli se tiše k plotu, který obkličoval dvorek. Slepice hrabaly klidně a bez podezření v pohozené slámě pod rozpraskanou zdí; pes, natažený na haldě suchého rákosí, podřimoval a radoval se z tepla: bylo slyšeti pouze pravidelné skřípění kolébky a ukolébavku vycházející z nízkého domu.

Ziza vyndal z halenky dlouhou tkanici s navlečenými zrny kukuřice, připlazil se jako liška až k samému plotu, tam nepohnutě stanul a pohyboval tkanicí po zemi. Jakmile spatřila zrnka, přiběhla hladová slepice. Útočník ani se nehnul, ba téměř ani nedýchal; všechna jeho zlodějská chtivost byla soustředěna v očích široce otevřených na kořist.

A jakmile slepice spolkla první zrnka, zatáhl za tkanici s výbuchem radosti a potlačil rukama poslední zamávání jejích křídel.

„Vezmi si ji, Milo," zašeptal cikánce, jež ležela k zemi přitisknuta; smích jí svítil v očích a slunce v stříbrných penízcích.

Vzala od něho zardoušeného ptáka, ještě teplého; malé oči slepice zastřeny byly závojem, a z otevřeného zobáku tekla jí po kapkách krev.

„Ještě, Zizo, ještě!" řekla a přilezla k němu po čtyřech.

A on opakoval lov. Bílá slepice s velkým převislým hřebínkem blížila se k zrní; zastavila se a poslouchala; dříve, než začala zobati, zvedla hlavu směrem k zrádci. Ani sebe menší pohyb, ba ani dech neprozradil nástrahu.

„Zde ji máš!"

Přijala kořist a v radosti vzpřímila se nad plot.

„Utíkej, utíkej, Milo!" volal na ni vyděšený hoch, za zuřivého štěkání psa. „Utíkej!"

A uchopil ji za ruku a vlekl ji v útěku přes ječmen ani se neohlížeje; hejna vrabců, poplašených náhlým vpádem, vyletěla z pole. Zastavili se v bezpečí, udýchaní a zrudlí v tváři, že ani výbuch smíchu nemohl jim z hrdla. V dálce ztrácelo se štěkání psa; nízké slunce vysílalo šikmé paprsky v místa, kde kouřila utopená vesnice. Odcházeli zvolna, prozpěvujíce si; Mila položila paži na rámě lupičovo, a dva hlasy vlnily se večerním vlhkem.

Ona však ho nemilovala. Jindy seděli ve stínu před stanem; tyrkysová obloha červnového poledne klenula se jim nad hlavou; a v mrtvém parnu líhalo žito, a vzdálené stromy trčely nehybně, jako by byly z kovu. Ziza seděl se zkříženýma nohama, probíral se v strunách tiorby a zpíval, s šíjí opřenou o levé rameno, s očima upřenýma na Milu: kolísal mezi kouzlem její krásy a vlnou zvuků. Ona

stála opodál a kolébala hlavou dle rhytmu; přivírala oči, znavené bílým jasem slunce: pod zelenou sukní vykukovaly bosé nohy; pod tenkou látkou živůtku chvěla se něžná prsa jako spící květ. Ziza hrál a zpíval. A kolem nich skotačila bujná hříbata; píseň zmírala v koších akacií, z jichž květů pršelo zvláštní ticho, cosi živočišného, panenského a něžného, jako dětský dech, který proudil z bílých hroznů, jež podobaly se skupinám motýlů, houpajících se na výsluní.

Ziza hrál a zpíval, a jeho mlčelivá a živá modla pila slast hudby a slunce; byl to přirozený potůček arií, z nichž občas vynořilo se nesmělé slovo. Měl okamžik nadšení, poněvadž Mila byla krásná, a poněvadž slunce svítilo, proto.

Pojednou sklonila se Mila nad hochem v návalu touhy, stiskla mu rukama spánky kučerami skryté a stanula nerozhodná, s pootevřenými rty, jimiž probleskovaly krásné a ostré zuby, jako by chtěla políbiti nebo kousnouti. Hoch byl vyděšen a chvěl se na celém těle, nebránil se však a díval se na ten obličej z tmavého zlata, na jehož tvářích zvonily široké penízky; ucítil horký její dech, který měl pro něho novou vůni: struny tiorby zazněly dlouze pod dotekem nervosních prstů.

Mila nedala mu polibek. Vztyčila se zvolna: oči se jí leskly a prsy se vlnily; divila se sama sobě, a nezvyklá bolest ji bodala. Zdálo se jí, že v tom okamžiku hustá mlha jí zastřela zrak a síť záchvěvů rozprchla se jí do všech žil s neurčitým pocitem rozkoše nebo bolesti.

„Proč, Milo?" zeptal se Ziza zmaten, stále na ni hledě.

Nevěděla proč; neodpověděla: zamířila ke stanu a ani se neohlédla.

Avšak Ziza zadržel ji za nohu — a ta noha byla bosá.

„Pojď ke mně."

„Pusť, Zizo, drahoušku, nech mne odejíti," zašeptala cikánka prosebně.

„Pojď . . . zazpívám ti."

Vonný dech akacií zaplavil celé tiché okolí.

„Ne, Zizo."

Otevřel ruku. A zůstal sám, s tiorbou v klíně, a zamyslil se.

* * *

Mila kvetla a dospívala pod vlivem muže; neboť milovala Joriho, milovala toho krásného rybáře, svěže vonícího plody moře, svěže se smějícího do bronzových vousů.

Scházívali se spolu na večer, když dlouhé popelavé stíny padaly s Montecorno na Pescaru a rudá lucerna na kraji mostu rušila bledost nebe. Vracel se z moře úplně prosycen solí, s barvou moře v široce rozevřených očích, s ostrou vůní tabáku v dechu; a cikánka větřila ho ve vzduchu dříve, než se k ní přiblížil. Nad jejich hlavami bělaly se a šuměly vysoké a krásné topoly v matném osvětlení soumraku: na té straně táhlo se pusté nábřeží směrem k rákosí, a nebylo tam

viděti z cikánského tábora; někdy prošlo pouze kolem stádo nasycených ovcí z pastvy.

„Ó, můj Jori!“ říkala krásná Mila, pružně prohnuta v pase a s rukama založenýma za hlavou. A tiskla se k jeho ňadrům s přítulností živého břečťanu, nevýslovně roztomilá, kradmo na něho pohlížejíc očima, v nichž chvěl se úsměv a touha milostné únavy. Chtěla býti roztomilá, chtěla býti slabá, jemu v oběť chtěla dáti všechnu sílu a cítiti, jak ji uchvacuje a kolébá v divokém objetí. Zůstávala ležeti na jeho prsou a poslouchala zrychlené údery srdce, a její opojené smysly pluly v dráždivé vůni mořských korálů, jež vydechovaly jeho šaty; skláněla se v kolenou, aby se zdála menší, než on. A když Jori stiskl ji rukama ve spáncích, aby pozvedl jí hlavu, bránila se jemně, s výrazem zmatku ve zracích, a skrývala stále tvář s pohybem ospalé kočičky.

„Pusť, tak nech mne . . . již.“

Pustil ji a hladil jí vlasy, zasypávaje ji sladkými jmény; byl mírný, a měl srdce veliké jako moře.

Pak sedávali dlouho v trávě; měsíc lil své bílé světlo na osamělou krajinu a stříbrem svítil na kmenech stromů a na stoncích bylin.

„Milo!“ zašeptal občas Jori, jako by pro sebe mluvil, a hlas se mu zachvíval. A díval se na tu ztepilou pannu, s temně zlatou pletí, jež měla tak krásné a cizí jméno.

A ona mluvila: řeč plynula jí z úst jako melodický tok zvuků, přerušovaný pronikavými přízvuky, novými slovy, jimž Jori nerozuměl; její mluva zněla mu jako hudební hra vln, vzpomínka na tiché popěvky, doprovázené třístrunnou citerou.

„Vyjíždíš na moře, můj krasavče, daleko, daleko, na moře, jež má barvu tvých očí. Včera unášela tě tvoje bárka, a moje srdce letělo za tebou . . . Chceš mne vzíti s sebou na bárku? Cítím, jak voní tyrkysová voda. Vezmi mne s sebou, Jori!“

A milenec mlčel; krev uspala mu ta slova v žilách, a nervy se mu již nechvěly; ženský hlas přemohl jeho sílu a spoutal ho malátnou únavou.

Mlčel; chtěl okoušeti laskání onoho hlasu na celém těle, chtěl pocítiti, jak očarují ho pozvolna podlouhlé její oči.

„A proč se na mne díváš, miláčku? Slunce znásilnilo mou pleť; pobíhám na slunci jako hříbata; jsou to moje lásky. Znáš pomoranče? Můj obličej jest jako pomoranč, říká Ziza v písničce. Já však nechci Zizu, chci tebe, tebe, který máš vous lesklý jako měď, a jsi silný a mírný. Vezmi mne s sebou, Jori . . .!“

Zpívala, ovinula mu šíji nahýma pažema a přitiskla se k němu s pohybem smyslné kočky, dotýkajíc se ho usměvavou tváří, na níž zvonily a se leskly kovové kotouče, poletující kolem uší. Pak překotila se do chladné trávy, koupala se v měsíčním světle, a zůstala klidně ležeti, záříc štěstím a opojením, a zřítelnice chvěly se jí a mizely v lesklém bělmu očním jako dvě černé kapky v mléce.

„Co je ti, Milo? Milo?“ šeptal Jori, postrašen dlouhým ochabnutím své družky, a hledal chtivými ústy vlhké rty a měkké teplo šíje. Nad milenci usínaly topoly v konejšivém objetí luny a vypínaly pružná těla, sevřená šněrovačkami z jemného stříbra k hlavám, kolem nichž poletovaly závoje mlhy.

„Milo, co je ti?“

Neodpovídala: zornice rozevřely se široce v modravém bělmu, podobny dvěma květům, jež šílená touha vyhnala z úkrytu poupat. A zachvěla se podrážděným smíchem.

* * *

Na úsvitě zaznívala již rovina jasným řičením hříbat. Svěží mlha vystupovala z řeky bledým vzduchem podél dlouhých, smutných břehů a zachycovala se v pohyblivých hlavách rákosí a na prutech vrb jako útržky závoje. Zlatý prášek vynořujícího se slunce tančil po panenském opálu krásného moře.

„Hříbata mají žízeň. Nesejdeš k řece, Zizo?“ volala cikánka, stojíc vzpřímena uprostřed stáda, a svíjela si dlouhými pažemi vlasy nad šíjí.

Hoch to zaslechl; byl ještě natažen ve stanu a odchrupoval si poslední veršíčky, když zazněl mu hlas Milin do květnatých snů jako pronikavé zapísknutí. Pozvedl hlavu a naslouchal.

„Nepůjdeš, Zizo?“

Vyskočil ze země jako jelen; a když ji spatřil nádherně krásnou a hrdě šťastnou uprostřed dovádivých koníků za mírného jitra, pocítil, že mu vzkvétá srdce.

„Milo, když jsem spal, snil jsem o tvých fialkových očích,“ řekl, přistupuje k ní, zvučným hlasem mladíka zamilovaného do flétny a písní.

Avšak cikánka vyšvihla se skokem na hřbet koně a smála se: z podhrnuté sukničky vykukovaly jí bosé nožky, jež bily svižně do slabin hříběte, které vzpínalo se zuřivě; chytila se křečovitě zcuchané hřívy koníkovy a výskala si vesele: penízky a kovové kruhy leskly se a zvonily, prs s růžovou bradavkou vyskočil jí z halenky s prudkostí mladého výhonku; a ona se smála; a ona se smála; a na bujnou skupinu mladé ženy a koně dopadaly první paprsky božského slunce.

„Udeř jej holí, Zizo,“ volala jezdkyně, všecka zadýchaná.

Zvíře se zachvělo a vyřítilo se na silnici bělající se prachem, a hlučný dupot četných kopyt je následoval; proběhli plání a vrazili mezi husté vrbiny na břehu. Hříbata rozptýlila se po vlhkém pobřeží; pruty vrb ohýbaly se při jich vpádu, lámaly se s praskotem, šlehaly je do prsou a nohou, stenaly pod tlakem kopyt; z divoké spleti žlutých výhonků a zelených listů vyčnívaly jen hnědé hlavy hříbat; pak sklonily se i hlavy k travnaté pastvě.

A Ziza připlížil se jako leopard a stanul vedle cikánky, jež vládla s výše koníka v záři vítězného slunce.

Byli zcela tiši; blíže ústí řeky klidnilo zelenavé moře pravidelným hučením prudkost proudu.

„Dnes v noci nespala jsi ve stanu,“ prohodil náhle, vztyčil hlavu a zabodl jí do tváře velké své oči, sršící žárlivostí a touhou. „Byla jsi pryč . . . s jiným . . . Nezapírej.“

Mila cítila, že jí krev zaplavuje celý obličej; stiskla kolena, a hříbě zdvihlo nozdry od chutné pastvy a stříhalo ušima.

„Jak to víš?“ zeptala se sladce a usmála se fialkovými zraky.

„Vím to: Doca mne zastavil, když jsem pobíhal plání za stádem, a řekl mi to; a chechtal se, když jsem utekl. Milo, nezapírej, že jsi byla v noci s mužem.“

Cikánka neodpověděla, nýbrž sklonila se pouze k němu, zatahala ho se smíchem za vlasy a zakousla se mu krátce do šíje. Pak skočila s koněm do vody a smála se, smála se všemu: studené vodě, jež stříkala jí na celé tělo, křídovému dnu mělčiny, jež kalilo proud, jsouc rozdupáno malými kopyty, hrám světla a odrazu na hladině řeky; ve vrbinách ozývalo se veselé řičení hříbat; stádo tlačilo se ve zmatku do vody, následujíc příkladu druha, ovládaného jezdkyní. Polonahý Ziza vrhl se do zápasu s vodou a zvířaty, jsa váben unikající cikánkou, šíleným, dráždivým smíchem a barbarskou láskou.

„Ó, ty čarodějnice! Ty čarodějnice!“ volal jako uštknutý jejím smyslným kousnutím.

Dohonil ji, když voda již sáhala hříběti až po břicho, a skokem se vymrštil vedle ní na hřbet zvířete. Když hříbě ucítilo novou tíži, začalo se zuřivě vzpírati; vítěz Ziza sevřel koleny bosé nožky Miliny a pažemi tiskl tělo krásné ustrašené děvy, jejíž vlasy lehtaly ho smyslně v tváři, jejíž pružné tělo znavovalo jeho krev a nervy, a jejíž vůně dráždila mu chtíčem rozšířené nozdry.

Kolem nich válelo se v mělčině stádo s rozkoší, již našlo v chladném styku s proudem; ledová voda stříkala a pěnila se pod velkým a čistým zářijovým sluncem, a rudé vlny spěly k ústí do moře, šíříce po hladině Pescary náladu a dojem živé krve.

„Přemohl jsem tě! Přemohl jsem tě!“

A Ziza pokrýval ohnivými polibky nahá měděná ramena zajatkyně, jsa opojen vítězstvím a vůní masa jako ostříž, svírající v spárech kořist.

„Přemohl jsem tě!“

„Ne.“

Nastal veselý, jarý zápas silných těl: on, zdravý, prudký, kypící probuzeným mužstvím a vědomím síly; ona, zdravá, nádherná, netušící ani své hýřivé bohatství panenství. Hříbě se vzpínalo a bránilo, těžce oddychujíc, a z nozder mu teršel oheň, na krku nabíhaly mu překrvené žíly; vztyčovalo zděšeně ohon, pobouřeno zápasem, který se odehrával na pružném jeho hřbetu.

„Ne!“ zvolala toužebně cikánka a vyprostila se konečně s posledním napětím sil. Ziza zavrávoral, svalil se s pohyblivé půdy zvířecího těla a spadl s roztaženými pažemi po hlavě do vody, doprovázen veselým smíchem rozdováděného děvčete.

„Napij se, Zizo, pij!“

Přemožený vynořil se poprsím z vody, stíral si s těla dotěrné

vodní řasy a chvěl se v neočekávané ledové koupeli; rudá plachta blízké bárky lila záplavu požáru na jeho tělo. Slunce a stud kalily mu zrak, a roztříštěné proudy vody útočily na něho se všech stran, zatím co stádo hříbat za ohromného hluku opouštělo vodu a vylézalo na břeh.

V okamžiku byl jich plný lesík: zvířata pobíhala supajíce, s nataženými krky, s neklidnými chřípěmi jako smečka ohnivých koní, a zastavovala se chvílemi, aby setřásla chladnou sprchu říční vody s hřívy a ohonů na dobrotivém ranním výsluní. Divoká vůně a teplý dech zdraví vycházel z těch těl; a skupina nezkrocenýchořů zanechávala dojem velké, opuštěné řeky, v níž kdysi žili obrovští tlustokožci.

* * *

Ve stínu stanu prozpěvoval Ziza vlasteneckou písničku, rozvláčnou, smutnou, již doprovázel jednotvárným, prostým drnkáním na ocelové plačtivé struny tiorby. Jeho krásná, dětská bezstarostnost a radost zapadly navždy mezi divoké vrby kolem Pescary, pohltily je poslední květy jetele, které rozvil vlahý dech mírného září. Celé dny podléhal nezdravému snění, skleslosti šelmy oloupené o volnou a divokou svobodu a odsouzené k samotě a řetězům. Kouzlo zvuků protékalo mu zvolna tělem; vše kolem něho mlčelo a odpočívalo v poledním klidu; řeka zdála se mrtvá, vypadala jako uzavřená stoka, tonouc v pravidelném jasu slunce, který potlačoval všechny odstíny a odlesky; pod klenbou mostu ztrácela se řeka v zeleném běhu topolů a rákosí, v němž houpaly se čluny, podobné obrovským pavoukům. Všude vládla klidná a mlčelivá smrt letního dne; od moře proudila příjemná svěžest.

Pozvolna zmírala však i píseň na rtech zpěvákových; slova ztroskotala se v přívalu zvuku a hasla v hrdle s neurčitým šepotem; struny drnkaly dutě pod dotekem osláblých prstů: zněly již jen dvě, pak pouze jedna; poslední zastenala sotva slyšitelně, když o ni zavadil palec, a sdělovala rozechvění a rozdráždění nervům ruky a paže. Jemné mravenčení šířilo se mu krví, vnikalo do všech cev, vířilo divě v prsou a ostnem bodalo ho v hlavě; a zdálo se, že zachovalo si i v živém těle zvuk hlasu a kovový tón struny. Byl to ohlas písně, poslední niterní ozvěna, chvějící se ve smyslech a nervech jako líný roj motýlů právě vylezlých z larvy, roj, který se brzy vyvinul a vybarvil, a pak se rozletěl, zanechav za sebou jen zářné stopy útěku. Nepokojná vilnost bičovala jeho údy: zdálo se mu, že nezvyklý příval krve narazil v žilách na uzly, a že se hned shlukla kolem nich, bouříc v skrytu jako míza v kmeni mladého stromku: v oněch místech svrběla ho kůže s neznámou dráždivou palčivostí.

Pojednou však zvítězil v těle příjemný pocit blaha; klidný a teplý proud rozlil se mu do svalů a po pleti, představy se vyjasnily, byly lidštější a čistší; ztrnulost a omámení změnilo se v ospalou nečinnost . . .

A zase znova rozvířil se v těle dráždivý rej . . . Náhlé zakalení

mysli smetlo určité představy; chorobná vilnost provalila se do celého organismu a otrávila krásné a silné jinošství muže.

Byl to přízrak ženského těla, rozechvěného, neklidného, pružného a vyzývavého, jež se mu vlnilo před očima v nejživějších hnutích rozkoše a vášně; nahé její údy kroutily se a svíjely s hadí pohyblivostí, jako by nedočkavě dychtily kolem někoho se ovinouti, jej sevříti a uštknouti; pleť její nabývala barvy svěží oranžové slupky, svítila jasem hlazeného zlata; ústa se otvírala jako čerstvá rána a chvěla se touhou se přissáti; růžové a vztyčené bradavky utuhlých prsů rostly puzeny chtivostí; v rozčilení a běsnění smyslů jevilo se mu vše na jejím těle falešné a křečovité.

A Ziza zabořoval se chtivě do závějí nezdravých pudových bouří, Ziza vztahoval ruce ztrnulé rozkoší po přeludu své cikánky, a zabodával rozpálené oči do míst nejvilnějších, ssál ústy i rozšířenými nozdrami zrádnou vůni těla . . .

Náhle však sevřel mu hrozný strach hrdlo; zdálo se mu, že krev mu tuhne v žilách; přízrak bledl, slábl a mizel. Krutá úzkost ho schvátila. Ona nenáležela jemu, nechtěla býti jeho a metala mu v tvář sprchy kovového smíchu s opovržlivým úsměškem královny. Proč? Kdo byl onen druhý? Kdo byl onen muž s tyrkysovými zraky a s rezavým vousem z měděných nitek?

Při tom novém obrazu proběhl mu znova záchvěv celým tělem; vlna hněvu a nenávisti zaplavila mu hořce hrdlo. A on cítil, že jest slabý, cítil, že jest přemožen oním jistým, klidným a zářícím pohledem, že jest zastíněn mírným úsměvem soka-zápasníka. Snažil se uniknouti živému snu. Avšak marně: pozvolna, takřka kradmo, vplížil se mu do duše pocit něžnosti a rozlil se nepozorovaně celým nitrem; neviděl již nic jiného, než neurčité světélko a nerozpoznatelné chvění, podobné rodícímu se zdroji slz; a zmocnila se ho úzkost i zoufalost, neodůvodněný dětský strach. Všechny rozpaky a zbytečná nesmělost chlapecká vrátila se mu na okamžik; zdálo se mu, že musí zemříti . . . Otevřel oči, a dvě horké krůpěje skanuly mu do tváře. Celé okolí bylo zatopeno sněhovým jasem; ze závojů par padala podivná ospalost, v níž nehybně trčely vrcholky stromů, bělavá hladina vodní vyrovnala i nejjemnější zčeření, a hlasy a hluk zmíral ve finale, sluchem nepostižitelném.

* *
*

Když řekl Jori cikánce, že ji vezme s sebou v bárce na řeku, sevřela mu divoce pažemi hrdlo, a z fialkových krásných očí vyskočila jí radost.

„S tebou? Na řeku?“ zeptala se rozechvělá touhou, a rozkoš vzkvétala jí na tváři jako otvírající se poupě, a nedočkavost vzdouvala jí ňadra.

Šli. Již ve svěží přívětivosti odpoledne rozlévaly se červánky a vůně večera volnými a vítěznými vlnami. Nad blankytným mořem vlály mlhavé plachty, zbarvené jasným berylem, a ztrácely se nad Montecorno v reji zlatého prachu sluneční sprchy. A zdálo se, že na

dně vody válí se zříceniny starověkého města, ponořené trosky topasové pagody, urážené údy velkých barbarských bohů, přes něž po věky běželo zapomenutí a proud řeky.

Bárka sklouzala se hbitě nad zdánlivým pohřebištěm, rozrážejíc přídou vyrovnanou hladinu; vesla ovládaná, ocelovými pažemi Joriovými kmitala se chvílemi nad vodou a opisovala živé oblouky barevných světel.

„Vesluj, vesluj, miláčku!“ pobízela Mila, rozložena na dně loďky, s hlavou překocenou v zad, s rukama zavěšenýma na kormidlu. Vřelé oranžové slunce opíralo se o ni s násilností požáru, žilo jí ve vlasech, žilo jí na hrdle; krásné stříbrné kotouče leskly se jí na tvářích, krásné oči otvíraly se jako květy světla. Byla šťastna v onom sladkém zápasu dne, kdy všechna příroda chvěla se posledními zvuky.

„Vesluj, miláčku!“

Člun řítil se vpřed, podél břehu, a kolem něho šustily svěží a vonné pruty, na něž narážel; holé kořeny starých vrb trčely ze břehu a připomínaly mrtvá těla hadů, kmeny braly na sebe podivné podoby lidských trupů zkroucených bolestí, a z kmenů pučelo dětské pokolení haluzek, jež ustrašeně se chvěly nad hladinou. Chomáče zeleného a šťavnatého listí točily se bláznivě v proudu a mizely pod vodou, rozptýleny úderem vesel; nad hladinou šeptaly si rozkvetlé hlavy neklidného rákosí; a nahoře spaly smutné stromy, jež nechtěly zemříti. A na ony stromy a rákosí snášely se zvolna neviditelné závoje soumraku. Nad zafialovělými horami kupily se hrady mračen, a na dně řeky zaplály zdánlivé zříceniny dávného města krvavými plameny; a mlhavé závoje houstly a padaly níže, a ticho táhlo z polí zatopených místy nízkými stíny: kouzlo samoty opřádalo zvolna řeku.

Údery vesel utichly. Uvolněná bárka podávala se lehce a bez hlesu síle mohutného proudu.

„Jsi znaven, ubohý miláčku,“ zašeptala Mila, skloněna nad mladíkem, a vplétala mu rozechvělé prsty do zcuchaných a zpocených vlasů a touhu po rozkoších do krve.

„Mýlíš se, pohleď, jak jsem silný,“ odpověděl a pozvedl k ní oči blýštící se úsměvem a stiskl ji v mužnou náruč v návalu touhy.

„Jsi krásná, krásná, krásná!“ opakoval, chvěje se na celém těle, vášní ubledlý, chtivý, zatím co něžně připravoval její poddajné údy k sladké oběti.

„Jsi krásná, tak krásná!“

Bárka zanesla je do zakřiveného zálivu, kde hustě porostlé břehy splývaly v neproniknutelnou zelenou hradbu. Vysoké kmeny stromů, oblité klidnou náladou večera, podobaly se velebnému sloupořadí, nad nímž ve výši vznášela se klenba, hrající kovovými barvami a křišťálem; a průseky dívalo se nebe zněžnělé sytou barvou svěžího listí. Nesmírný klid padal na vodu s oblohy a stromů; vzduch vlnil se a svítil mlékem a zlatem: byl to dech umdlévající něhy, který spánkem poutal všechny tvory, a v němž pozbývali vědomí života. A z oné únavy proudil lahodný souzvuk odpočinku; večerní krajinou kolébala se ši-

roká a jemná vlna zvuková, vycházející z nitra země uspané únavou po vznešeném porodu krásného dne.

„Jsi krásná, krásná, krásná!“

Prchající břehy otevřely se znova pohledu. Řeka hnala se vítězně smutným tokem chladných vod, dychtíc splynouti s mořem, jemuž přinášela na vzdutých prsech vln zoufalé lkání starých stromů, které nechtěly zemříti.

„Slyšela jsi něco, Milo?“ zeptal se náhle Jori a vztyčil se na dně bárky a naslouchal.

Na levém břehu zapraskalo v rákosí, jako by se jím hnala štvaná zvěř; a zjevila se skupina jezdce a koně, jež ujížděla šíleným cvalem vodou, která vysoko stříkala a házela kusy bílé pěny.

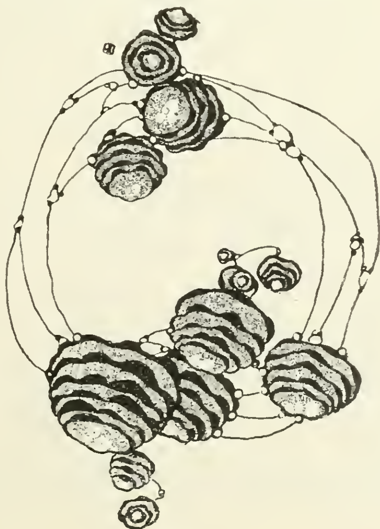
„Ziza, Ziza . . .!“ vzkřikla cikánka, klečíc na kolenou, hrůzou zkamenělá, s pažemi vztaženými k místu, kde zběsilec štval vzpírající se hříbě k bárce.

V tom okamžiku projevila se jasně silná a vznešená povaha námořníkova.

„Mlč, Milo!“ řekl a nastavil nepříteli ocelově pevnou paži.

Avšak Ziza zavěsil se mu na šíji s posledním zbytkem sil osvěžených nenávistí a touhou po pomstě, zaťal mu nehty do masa a stáhl ho do hltavých, ledových vln řeky. Nastal krátký zápas lidských těl v nerušeném tichu soumraku, pod mírným pohledem hvězd: kovově rudý měsíc v úplňku obstaral dobrotivě vítězi slavnostní osvětlení.

Bárka stržena proudem rychle se vzdalovala. Zdrcená Mila nemohla ani vzkřiknouti, ani zaplakati: stála sama v bárce jako bronzová socha, s pohledem upřeným na zčeřenou hladinu, zatím co hříbě plovalo vedle loďky, dívajíc se na ni velkýma očima, jež naposled ozářil smrtelný zápas s únavou a dravou vodou. Osaměla v nekonečnosti večera, v čisté nekonečnosti večera.

Karel Scheinpflug:

Kralevic.

Když bylo našemu kralevici dvacet let, seskočil kdysi časně ráno s lůžka, hodil si pušku na rameno a vyklouzl z královského zámku, sám, bez jediného průvodce. A šel do lesa na čekanou.

Tuším však, že nevystřelil ani rány toho dne. Chodil lesem, naslouchal ptákům, vdechoval vůni borovic a zachvíval se rozkoší, když mu skanula studená kapka rosy na bílou ruku. Nechtělo se mu střílet; byl příliš šťasten toho jitra. Byl sám. A, Bože, jak to je krásné! Neplazili se před ním vtíravě žádní lokajové, žádní učitelé mu neudíleli nejponíženějších důtek, a žádní pobočníci nečíhali lačně, až mu uklouzne nějaký projev lidské slabosti. Jak báječně voněl les, jak svítily louky! A slunce . . . Ó, že není možno obejmouti slunce! Tak zcela hmotně, oběma pažemi, a přitisknout je k bušícímu srdci . . .

Tak bloudil lesem zasněn a usměvavý několik hodin. Až pocítil palčivou žízeň i hledal cestu k lidským obydlím. Nalezl vesnici, a studna byla hned na jejím pokraji. Neměl však, čím by nabral vody; vstoupil tedy do nejbližší chaloupky, aby si vypůjčil sklenky.

„Dobré jitro!“ chtěl pozdraviti veselým, zvučným hlasem. Ale nepozdravil; ulekl se příliš. Neviděl ještě nikdy příbytku chudých lidí. A tak to tedy vypadalo?!

„Dobré jitro!“ řekl temně a požádal o sklenku. Půjčili mu jedinou, již měli. Vyšel. Slunce ho bodalo svým bílým světlem a chvíli se bál vydechnout. Omyl pečlivě sklenku ve vodě okovu, a vrátil ji s prahu, nepozvednuv zraku.

Šel domů sklíčen, s ranou v srdci. Před zrakem se mu stále černal obraz těsné, temné světnice, naplněné vetchým nábytkem a hadry. A ten její dusný zápach mu stále tížil hruď.

Celý den chodil zadumán. Až večer se pokusil svěřiti se matce.

Královna právě dokončovala toiletu. Chystala se do koncertu u kteréhos vyslance.

„Matko,“ pravil jí králevic nejistým hlasem, „navštívil jsem dnes byt chudého člověka.“

„Slyšela jsem již, žes . . . Jaká neopatrnost! Draze ji jednou zaplatíš.“

„Jak hrozně bydlí ti lidé!“ pokračoval kralevic smutně.

„Opravdu? Ariel, šašek to také říká,“ odpověděla, pudrujíc si tváře. —

„Ale mělo by se jim nějak pomoci...“ zaúpěl princ prosebně. „Jsou to tvoji poddaní!“

Královna se obrátila a utkvěla na něm soucitným pohledem.

„Statky rozděluje Bůh; a Boha bys chtěl opravovat, hochu? — Doro, můj rubínový náhrdelník!“

Políbila kralevice na čelo a odešla v oblaku krajek a záři drahých kamenů.

Kralevic zůstal sám se svým dojmem. Tento dojem mu byl dlouho věrným druhem a vyspěl záhy v úmysl.

„Až budu králem, napnu všecky síly, aby se to změnilo. Povolám ku práci peněžníky, stavitele, lékaře. . . . Lidé musí bydliti lidsky.“

Onen doušek vody ze sklenky dělníkovy vzbudil v něm novou žízeň: žízeň po činech. A poněvadž neměl zatím možnosti, aby ji uhasil, ukájel svou lačnost vědění. Učil se mnohému a mnohému, bez čeho se lze státi slavným králem a s čím nelze zůstati spokojeným člověkem. Jeho duše se naplňovala věděním, ale jeho líce bledla a jeho puška rezavěla na stěně.

A jeho matka zatím panovala ku blahu svého království. Podpisovala spousty listin, jejichž obsahu neznala, udílela audience za přísného šetření předepsaných formalit a pořádala dvorní hostiny, při nichž se hlad stolovníků řídil její chutí, jejich nálada jejím rozmarem a jejich štěstí intensitou jejích úsměvů. Časem prohodila k zástupcům šlechty, vojska, kněžstva nebo občanstva nevinnou frázi, v níž loyální poddaní pak objevovali skrytý hluboký význam. Bylo jí teprve kol čtyřiceti roků a měla dosud sličný zjev; jen šněrovačku bylo nutno poněkud více utahovati.

A kralevic tedy studoval a studoval, aby se připravil k povolání vladařskému a aby zapomněl oné žízně po činech, která ho pálívala v nitru. Ale marně se snažil zastříti si knihami zrak před divadlem života; vídal jeho zoře a bouře, rašení i hnití, a býval sžírán touhou, aby mohl zasáhnouti v jeho dění mocnou rukou vladaře.

Tak přišel čas, kdy ho přestaly těšiti neplodné studie, a jal se přemýšleti o plánech své vlády.

„Nikdy, nikdy nepodepíšu rozsudku smrti!“ sliboval si, vycházeje zděšen od své matky, která podepsala před jeho zraky ortel.

„Přičiním se, aby všichni lidé měli možnost vzdělání,“ umiňoval si jindy. „Aby si všecky děti mohly hrát a starci se vyhřívat na sluníčku. Aby matky nekojily okopávajíce zemi. Aby doly nepohlcovaly živitelů rodin a řeky neničily úrody širých krajů. Aby zdraví měli práci, choří léky a lační chléb.“

Když hledal v duchu cesty k těmto cílům, nacházel překážky, jež rostly, čím více se vmýšlel v podrobnosti. To ho však neodstra-

šovalo. Bylo mu tehdy třicet roků, cítil v sobě tolik tvůrčí síly a touha po činech mu nedávala spáti. Leč nikomu v celé říši nebyly činy tak nedostupny, jako jemu. Matka odmítala jeho nové návrhy svými starými zkušenostmi, státníci a dvořané mu prokazovali největší pocty, mluvili s ním však jen o hrách, uměních a vědeckých objevech; a sestoupiti k lidu zakazovalo mu jeho postavení.

A královna zatím tloustla na svém trůně. Marně pila hořké vody a jezdila koňmo. Ušlechtilé rysy její tváře mizely v tuku, dýchání jí působilo potíže a šněrovačka muka. Krátila více a více audience a ministerské porady a dávala se stále častěji zastupovat o slavnostech.

„Kéž bych se toho všeho mohla zbavit!“ přávala si v duchu.

A kralevic toužil: „Kdybych byl vladařem . . .!“ a chvěl se rozčilením nad chybami, jichž se dopouštěla po jeho názoru nynější vláda. —

Na štěstí láska utišila na čas jeho bolestný neklid. Zamiloval si princeznu zaniklého království, jež neměla nic než své modré oči a svou bílou duši. A učinil ji svou ženou. Vystavěl jí v hlubokém parku půvabný letohrad a snášel tam poklady umění. A ona ho líbala v útulných pokojích zámku, v loubích parku, na břehu jezírka, které brázdily labuti . . . A její polibky tišily jeho žízeň po činech. Pak kteréhos dne zahřměla residencí sto a jedna rána z děla, vítajíc zrození kralevicova syna. A den na to se spustil s vížky bílého letohrádku černý prapor, hlásaje mlčky zvědavcům u mřížových vrat, že malý princ pozbyl své rodičky. Idylla kralevicova skončila tragedií.

Přišla doba, kdy kralevic nevěřil, že bude možno ještě žíti, a nosil v srdci jedinou touhu, aby mohl ulehnouti k věčnému spánku do tiché kaple na konci parku vedle své líbezné, mladé ženy.

Potom, když se probral z omámení bolestí, byla to zase žízeň po činech, jež procitla první v jeho oživající duši.

Veliký zápas chystal se tehdy v říši jeho matky: boj o nový zítřek. Bezprávní se hlásili o práva, hladoví o chléb, nevědomí o světlo, a vyvolenci včerejška bránili svou moc, majetek a vzdělání jako výsady, které jim dalo nebe. Kralevic ssál všemi póry dusnou atmosféru před bouří. A zdálo se mu, že jeho chvíle přišla.

„Hleďte,“ pravil královně, „jde o blaho millionů vašich poddaných a o rozmach státu. A vy můžete přivodit šťastný výsledek boje jedním svým slovem, jedním úsměvem. A vy jej můžete oddáliti svou lhostejností o celá desítiletí.“

Pohlédla naň užasle.

„A moje zájmy? A tvoje? Tvého syna a trůnu zděděného po otcích? Trůn stojí pevně, pokud zápasí černí s bílými, rudí s modrými. Jakmile by zvítězili ti neb oni, pohltili by vládu i vladaře.“

Viděl, že další výklady by byly marny. Královna byla zardělá v tváři a oddychovala těžce. Její dýchavičnost vzrostla trapně v poslední době, a každé rozčilení ji ohrožovalo mrtvicí.

Tehdy pocítil kralevic touhu, opustiti svou bezmocnou výši a vstoupiti jako bojovník za ideu v řady zápasících. Ale rozvaha ho zadržela. Co velikého může vykonati jako prostý občan? A v bu-

doucnosti mu kyne ohromná moc vladaře; má se jí vzdáti po tolikaletém čekání?

Nesnesl však přihlížeti těžkostem doby lhostejným zrakem diváka, i odejel na cesty. Do dalekých a podivuhodných zemí, které znal dosud jenom z knih a snů. Naslouchal zpěvům mořských vln, vdechoval vůni růžových polí faiumských, přihlížel tancům hnědých bajader a zoufalé práci potápěčů. A jeho žízeň spala.

Když se vrátil po dvou letech domů, domácí boj nebyl dosud vybojován. Nedošlo k němu vůbec. Paže klesly před ranou, a ovzduší, věštící bouři, zkamenělo.

A na trůně svých otců zastihl stařenku. Tvář měla povadlou, oči vyhaslé a také vzrůstem se zdála býti menší. Šněrovačky již nenosila, a barvení vlasů ji obtěžovalo; proto asi jí tak náhle zbělely. Ministr k ní vcházel stísněn a krátil co možno své výklady, neboť už nezastírala své netrpělivosti. Ráda spávala a modlila se často. A živější zájem jevívala už jen o umělce jistého druhu; kouzelníci a tanečnice, provazolezci a krotitelky hadů se chlubili jejími pochvalnými projevy, a lvi, zrození v královském zvěřinci, dostávali z jejích úst svá jména.

Kralevic byl velmi překvapen touto změnou. Ale pohled do zrcadla ho poučil, že také jeho vlasy už začínají běleti. To ho sklíčilo. Hle, již se blíží stáří, a dosud nic nevykonal! A tu si uvědomil, že jeho krev nevře již tak prudce, jako kdysi, a že nejbělejší plameny jeho ducha již opadly, nevydavše světla. Čím více se blížil k svému cíli, tím více mu ubývalo sil.

Tedy alespoň svého syna vychovat ve svém duchu! Prodloužit jeho životem svůj věk, vtělit své touhy v jeho činy!

Ale hošík byl malý a potřeboval ženské péče. Sestárlá teta, nervosně mrzutá, romanticky citlivá, pověrčivě nábožná, neznalá světa a nemilující lidí, křižila svým vlivem otcovy vychovatelské snahy. A ostatní dokonali princovi učitelé: filosof, voják a kněz. Filosof byl směšný pedant, kněz přísný asketa; jenom voják byl veselý a švarný, měl fantasii a dar výmluvnosti. A učil prince nejen šermu, ale i historii — — —.

A ještě jednou se pokusil kralevic působiti na královnu a čeliti běhu věcí. To bylo tehdy, když se schylovalo k válce království se sousedním státem. Tehdy vešel k matce a promluvil. Líčil jí hrůzy války a utrpení lidu; velebil štěstí, které přináší mír; zapřisahal královnu, aby zadržela běsy, pokud je čas, a nabízel se sám k službám prostředníka.

„A proč má dojíti k těmto hrůzám? Pro kus země, kde nikdo nežije a nic neroste, která nemá ceny ani významu? Vždyť nemůže býti těžko dohodnouti se v klidu!“

Mluvil živě a vroucně, uchvácen tuchou nebezpečí. A královna byla tak překvapena, že mu dala domluvit.

„Ale vždyť jde o právo!“ řekla potom. „Ten kus země nám patřil již v šestnáctém století.“

„A jim už v patnáctém,“ namítl kralevic.

Královna se zapálila. Jakže, ona by se měla doprošovati svého souseda? Její rod je o tři sta roků starší než jeho! A války posílá Bůh, a člověku nelze stavět jeho kroků.

Kralevic odešel s nepořízenou.

A slýchal potom pláč matek, které se loučily se syny, a zoufání žen, jimž brali muže; vídal pole, zarůstající plevelem, a červánky, jež vydechovaly požáry vesnic; zvídal zprávy o bitvách, v nichž padly tisíce lidí, siré děti žebraly u všech cest a nemocnice tonuly v krvi.

Nejedl. Nespal. Před zrakem mu tančily krvavé skvrny a ze všech koutů jeho zámku zaznívalo stenání. Jeho srdce obviňovalo jeho rozum, že je spoluvinen těmito hrůzami. To bylo více, než byl s to, aby snesl; a nebylo možno ujíti tomu ani na konec světa.

Hledal zapomenutí těchto běd, hledal útěchy za svůj pročekaný život, hledal posily, aby vydržel čekati ještě déle. A nalezl vše to ve víně. Ba, nalezl v něm ještě více: tato rudá šťáva hasila i jeho věčnou žízeň po činech. Když sedal v odpoledním slunci na terrase svého zámku, číši vína před sebou, a díval se vlhkýma, lesklýma očima na velký pažit parku, necítil trudů ani tužeb. Žil v narkose.

A královna panovala stále moudře svému lidu. Ztrácela se ponenáhlu a věčná spavost tížila její víčka. Spala nad knihou ve své komnatě, v kočáru na procházce, spala při audiencích, při přehlídkách, v sezeních státní rady. Přijala ve slavném slyšení svého polního maršálka, jenž jí přišel podat zprávu o ukončené válce. Vstoupil slavnostně a hrdě, jak se sluší na vítězného generála, a odcházel uražen, po špičkách a schlíple. Královna usnula při jeho páté větě.

Dvořané vtipkovali důvěrně o královském trůně, jenž se změnil v lenošku na spaní. Lid však miloval svou starou královnu, o jejíž panovnické péči zvídal jenom nadšené zprávy, a jež mu připravila ještě na sklonku života opojné dojmy vítězné války. Jenom jedna vyhlídka sužovala ten dobrý lid: že královna již asi nebude dlouho žít a po ní že nastoupí kralevic pijan, jenž nemiluje nikoho a nic, krom sklenky vína — — —.

Tento obávaný okamžik konečně vskutku nastal. V trůnní síni se sešli zástupci stavů, aby přijali přísahu nového krále a vzdali mu svůj hold.

Šedivý kralevic stál na stupních trůnu a díval se smutně v ten skvělý dav. Nebyl požil krůpěje vína toho dne a se střízlivostí dostavil se opět neklid: vědomí moci, pocit zodpovědnosti, touha po činech, ale zároveň pocit trapného nedostatku sil. Ztrávily se čekáním, poklesly věkem, a zbytky odplavilo víno. Vladařské sny jeho minulosti zjevily se mu bledy, němy, se svislými křídly — zasvěcenci smrti.

V duši mu kdysi šumívaly slavné věty, které hodlal promluviti k svému lidu v den svého nastolení. A teď tu stál něm, s úzkostně sevřenými rty. Nemohl slibovati ani povzbuzovati, když cítil, že nemá sil, aby jednal a vedl.

A když tak — nebylo by lépe, aby se vzdal trůnu ve prospěch druhého, který *má* tuto drahocennou a nenahraditelnou sílu?

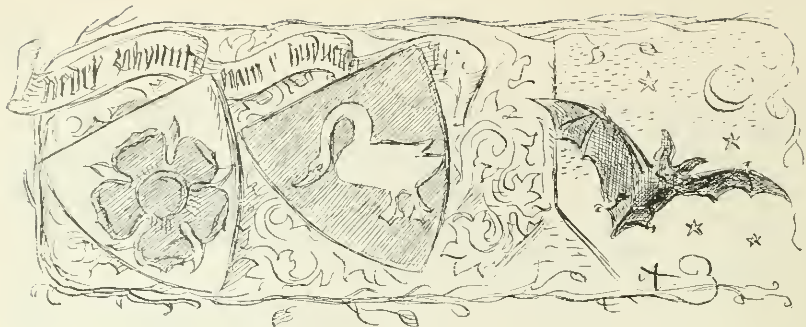
Ohlédl se po svém synu, jenž tu stál mladý a statný, s vypiatou hrudí a tváří vzrušenou dojmy . . . .

Když se však setkal s tím planoucím, dychtivým a neústupným pohledem, vyvstal mu před zrakem v nebývalé plastičnosti ideál, který nosil tento mladý muž ve své duši: postava dobyvatele, ženoucího se s taseným mečem za slávou krvavých vítězství!

Sklopil oči a povzdychl odevzdaně.

A pokynuv obřadníkovi, odříkal suše přísežní formuli a vložil korunu na šedé skráně — hotov prodřímati zbytek života na témž trůně, na kterém jeho matka svůj život právě dospala.

František Kvapil:

Z nové poesie polské.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer.

O JANOŠÍKOVĚ TURNAJI.

V Budíně na površí král na trun zlatý sed,
magnáti sjížděli se ze čtyř stran země hned;
magnáti sjeli se, co jich v hradech, ve vsích jest —
král turnaj dává milé své dcerce na počest.

Vytroubí heroldové královských zábav čas,
hned páni jeli — dvanáct jich jede prvních zas:
v jich čele Bathyani, on z krve té, co král,
a kníže Esterházy tam v zlaté zbroji plál.

Pallavicini markgraf čabraku z nachu měl,
na dlouhém kopí rudý se jemu prapor chvěl;
Erdödy hrabě, Pálffy, Festetics přesmělý,
i hrdí na svou krásu dva z hrabat Tekely.

Dál čtyři jiní jedou, pod nimi koně ržou,
pancíře leštěné jim se třpytí na prsou,
levhartí kůže visí kol plecí po kraji,
a pyšné chocholy jim šíj hrdou šlehají.

Už vjeli v závodiště, kde král, se sklonili —
vděk princezně chce každý rek válčit spanilý —
v tom brankou sedlák vstoupil, květ rytířů kde dlel,
a čapkou králi k samým se nohám ukláněl.

»Ó králi —« tak se ozval — »já žalobu jdu vznést
pro hanbu našich dívek, pro selské ženy čest!
Těch dvanáct rytířů zde též dvanáct svedlo děv
ze selských našich vesnic — a krev zas žádá krev!

V dvanácti chatách hanba, v dvanácti chatách pláč —
na zlatém trůně králi teď vyslyšet mě rač!
Očisty krve třeba, zem v oběť krev chce pít,
za hanbu slovanských děv já přicházím se mstít!«

Tiš zavládla kol, všecky než hněv, jal podiv spíš.
»Kdo jsi ty —« král se táže — »že ke mně mluvit smíš?«
— »Zbojnický jsem já hejtman Janošík, z hor můj rod.«
Král užas na svém trůně i dvůr s ním o závod.

A na královské čelo hněv stoupá do všech žil,
svraštěny sivé brvy, vous se mu naježil,
uherských na dvanácte on pánů shlédl v dav —
a dvanáct pod péry se teď dolů chýlí hlav.

»Jak válčiti si žádáš? S všemi, či po řadě?«
Janošík na to: »Králi, s dvanácti v hromadě!
S dvanácti polí setbu dme jeden vítr v rej —
těch dvanáct rytířů ty mé jedné hrsti přej.«

Král žezlem kynul s trůnu, trub zazněl na to hlas.
Janošík svlékl kožich a opravil si pás.
Junáckou košili měl, port plno, zlatých šňůr,
sám král se tomu divil a s králem celý dvur.

U čapky zlatých plíšků se blyští okrasa,
jak hlavou pohnul, čapka cink! cink! hned zajásá:
hle, do sekyrky kruh je mosazných hřebů vbit,
jak jde, on zvučí. U pat podkůvky samý třpyt.

Sekyru stiskl v pěsti — tak mužně stanul tam.
Zahráli heroldové, král znak dal žezlem sám.
Již dvanáct míří kopí — jak stromů celý les —
v hruď Janošíka dvanáct chce vrazit kopí dnes.

Hoj! V Budíně tam zlatém jak bylo tehdy as?
Co na královském stolci se dělo, hoj, v ten čas?
Jak toho dne se bavil král bojem upoután
na počest milé dcerky blíž zlatých města bran?

Dvanácte kopí kleslo v prach, dřevce zlomené:
dvanácte kmitlo mečů v ráz z pochvy leštěné.
Hoj! Janošík kam skočí, kde máchne pravicí!
kde hvízdne po junácku! kruh zamáv' jiskřící!

Jak oheň objela kol sekera, kde jí blýsk!
Erdödy spadl, naskrz jsa rozťat skrze pysk!

Pallavicini uzdou trh oře, zastaví —
ťat v témě, hlavou stíral prach země krvavý.

Kles kníže Bathyani na levo, pravou dlaň
měl uťatou i s mečem, a Pálffy vejpůl skráň,
a Esterházy kníže se v písku náhle mih —
jen prsty hrabal půdu a zbělel hned jak sníh.

Jen krátko Festetics se ke slunci smáti měl,
pad mrtvý vedle bratří Tekely mrtvých těl,
a jiní lehli za ním pak Janošíku v ples,
a on si oddych zdlouha, trup dvanáctý když kles.

A na sekyrku opřen jak buk tu bujný stál:
u nohou dvanáct pánů, vzhled pyšný v slunci hrál,
třpyt dvanácti tu mečů a zlatá plála zbroj —
patřili němě lidé v ten smrtelný jich boj.

I sklonil k stopám krále Janošík čapku zas —
ni slova neřek nikdo — jak hrob vše zmlklo v ráz.
Dvanácte krvavých těl s bojiště třeba nést — — —
tak Janošík se pomstil za rodných dívek čest.

EROTICA.

Těla tvého v čarokrásné číši
jako zlaté víno kypí žití:
trojnásobně bude, třikrát šťastný,
komu, dívko, dáš se kdys jím zpíti.
Tvého těla v čarokrásné hloubi
zrak jak v jezer vlnách tone snadně —
ke slunci však nemůže se vrátit
z koralů a perel, jež spí na dně.

*

Ať její nebe modrojas splétá
nad hlavou v lesní tůně;
jak čarodějná kapraď ať zkvétá,
jak lilje — plná vůně.
Ať nejsladších úst dotkne se v touze
ten vánek — z lesů letí;
vlas konvalinka ať zdobí pouze
s jeřabin rudou spletí.
Ať dub pln míru sněti své spojí
jí nad hlavou, kde snila...
Ať obrazem se odráží v zdroji
tvář její luzná, bílá...

*

Ty kdybys byla jezerem siným,
v tvou zíral bych tůň celé své žití;
a kdybys byla háječkem stinným,
tvuj šum bych nadšen věčně chtěl sníti;

a kdybys byla poušť divá, hrůzná,
zřek bych se všeho světa v té době;
a kdybys byla smrtí — ó luzná!
jak na svatbu, hned spěchal bych k tobě!

DOTKNUTÁ STRUNA.

Z jezera hlubin ku měsíci
vlá melodie stříbrolící...

V hloub lesa, kde sní kapraď v stesku,
šum v měsíčném se zlatí lesku...

V měsíčnou noc pěn mořských hřívy
šum k dáli nesou světlý, snivý...

Ve vůni růží vodních svěží,
hle, krásná dívka naha leží...

Jí ve vlas měsíc chvět se chvátá,
a tělo jest jak harfa zlatá...

V mhu letící již růže tonou,
vlas její zvoní písní vonnou...

V LESE.

Jdou svobodně a snivě
v šíř jasném po blankytu
zlatistě bílé mráčky
s odleskem aksamitu.

A někdy zastříbří se,
než slunce třpyt ji stihne,
vlaštovka hbitá, černá,
jak po nebi se mihne.

Po louce tiché, jasné,
v stříbrné rámce jaté
potokem opálovým
se kladou skvrny zlaté.

Smaragdem slunce blýská
v zeleni stromů tmavé,
neb hází skrze větve
paprsků kytky žhavé.

Po nebi, po všem lese,
luk po zelené pláni,
průsvitné, vlajné kráčí
blankytné zadumání.

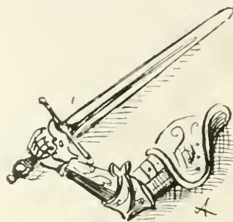
PRVOTNÁ PŘÍRODA.

Přírodo prvotná, krom tebe, zcela
což hodno duše, která pouta zkruší,
a krve obětí když ducha vzruší,
vznešená stane, hrdá, osamělá?

Tam, v nekonečnost, jde tvým věčnem v tiši
i náplní tvou; tebou čista, prodlí
a lidských klamů deptajíc vše modly,
nesmírnou tuší Boha věčnou říši.

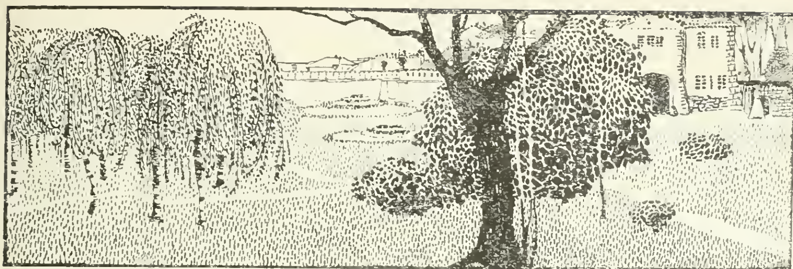
Tys pro ni řekou Lethe, ve své strasti
když křídla k nebi vzletší v tobě plaví,
když poskvrní je život, zakrvaví
a chce ji svrhnout od hvězd do propasti.

Jest v tobě všecko — i lad věčný světa,
jenž duši zraněnou, již bolest zryla,
vždy tiší, řka: »Jest ve mně právo, síla,
příčina první, poslední též meta!«

Polský jezdec ze 17. stol.

Josef Laichter:

Hic Rhodus.

(Pokračování.)

XXXI.

Jedna z takových zastávek dostavila se v jejich životě krátce před tím, než se Eva stala matkou — po uplynulém létě v prvé polovici měsíce září.

Jan měl právě ordinační hodinu, a Eva dlela v blízkém pokoji, zůstavena sama sobě, svému pianu, svým knihám a svým myšlenkám. Nesčetné množství jich procházívalo za takových ordinačních hodin její hlavou, někdy tak neodbytně, že si přávala, aby se neúnavný stroj v hlavě na chvíli zastavil.

Ale toho dne nebyla jejich kořistí, stála nad nimi. Přišla jedna z oněch chvil, kdy k oblažení stačí nám malá muška, poletující v nejbližším okolí, kdy všechno kolem nás má určitější obrysy, kdy hlouběji dýšeme a bezprostředně, plně a vědomě těšíme se ze života.

Eva seděla u okna. Před jejím zrakem modral se pruh oblohy, na tom pruhu oblohy zářilo slunce, dole pod okny zelenal se trávník, a několik ovocných stromů posílalo jí svůj pozdrav do pokoje. Pražská zahrádka v pozadí s výhledem na lesknoucí se hladinu Vltavy a na svěží, usměvavý vrch Petřína! A Evě stačila k blahu tato zahrada, stačil jí kus nebe, sluneční paprsky a několik těch stromů, neboť kruté, nejkrutější boje byly za ní, a spíše nyní měla v sobě mnoho vnitřní radosti, kterou vtělovala světu kolem sebe a ze světa v novém bohatství přijímala pro sebe. Dnes, kdy doba jejího mateřství byla již přede dveřmi, víc ještě než kdy jindy cítila a tušila, co jí kyne a čeká s příchodem dítěte. Ovšem, dítě ji provázelo již po mnoho měsíců na každém jejím kroku; ovšem, dítě vyžadovalo na ní již měsíce péči fysickou. Dítě i v jejích myšlenkách vybojovalo si již svou doménu: ale nikdy ještě neměla tak silného pocitu takřka závratné radosti, že záhy spatří je tváří v tvář. Dítě, své dítě, Janovo dítě!

S tou myšlenkou již ráno se probudila a po celý den zůstávala ve šťastné náladě. I počasí bylo zase krásné. Po několika chladných, deštivých dnech obrátil se vítr, rozptýlil šedá oblaka s oblohy a vál

teple, pomáhaje slunci vykouzlovat náladu pozdního léta v pražských ulicích. Dole tráva, osvěžená deštěm, leskla se v paprscích. Paprsky draly se i do pokoje k nohám Eviným, a Evě bylo milo vyslat svůj zrak za nimi k nebi, dát oku bezmyšlenkovitě spočinout na kousku trávníku v zahradě a v pozadí na zelené ploše Petřína. Cítila se šťastnou, dvojnásob šťastnou. Nebylo zde ovšem nikoho, komu by svěřila své pocity, ale v takových okamžicích nebývá člověku třeba důvěrníka, stačí si se svým blahem, neboť toto blaho bývá nesdělitelné, a sděluje-li se, tedy bezprostředně a beze slov.

Náhle zvonek zavzněl, vyrušil Evu z blahého snění. Napiala sluch. Slyší kroky, slyší hlasy, poznává hlas tety Podhajské, poznává hlasy i druhých svých tet. Šla v ústrety do předsíně s úsměvem v očích.

Paní Podhajská se dvěma svými sestrami vcházela právě do jídelny.

„Tetky — — — tetky!“ volá Eva, vpadajíc návštěvě do zadu.

„Ach, tu jsi!“ praví paní Podhajská.

„Tu ji máme!“ volá nejstarší z dam, kterou pak ostatní oslovují „Žany“.

„Jak se vede, zlatá?“ táže se jemně třetí — teta Pavlina, s níž Eva se líbá a která jí svou přítomností živě připomíná osamělý dům uprostřed veliké zahrady a jisté trudné dni uplynulého jara.

„Teta Pauli,“ vysvětluje nejstarší teta Žany, „přijela do Prahy vyhledat byt Mirkovi. Byly jsme u Podhajských a nyní se jdeme podívat na tebe.“

„Odložte, posaďte se! Jsi hodná, tetko,“ obrací se Eva k tetě Pavlině, „že jsi přišla. Co děláte u vás?“

„To víš, má drahá, co děláme u nás na venkově. Život je stále stejný. Jsme zdrávi všichni. Jaromír vzkazuje vás oba — tebe i Jana — pozdravovat.“

„A co ty, Evo?“ táže se teta Žany. „Teď přece nemůže to již dlouho trvat? A to ty, zdá se mně, nyní již ani nevycházíš?“

„Jen nech Evu,“ promlouvá paní Podhajská za tu, které platila otázka. „Má mne a svého zkušeného muže — ten nejlépe jí poradí.“

„Neboj se, sestro, o svou autoritu,“ odpovídá naráz teta Žany. „Jsi-li ty zkušená, a je-li Evin muž zkušený, jsem já z vás nejzkušenější, protože jsem nejstarší.“

Zatím všechny tři dámy usedly ke stolu: teta Žany v čele, po jejích stranách teta Pavlina a paní Podhajská, naproti na čtvrté místo Eva.

Eva, třeba krátce před příchodem dítěte, byla mezi těmi třemi zosobněné mládí, květ, který ještě dlouho bude kvésti a dlouho ještě pyšnit se svou krásou. Neboť byla v zenitu mladosti, a slunce neznámého blaha zářilo na cestu jejího příštího života.

I její tety mohly být jednou tak hezké. Teď ještě byla z nich půvabná jediné paní Podhajská, blížící se stáří dotklo se jí daleko méně než tety Žany a tety Pavliny. Její toiletta měla vkus a harmo-

novala s postavou i tváří. Bylo na ní vše upraveno s jistou nenápadnou pečlivostí, která byla pokládána za nutnou a stala se zvykem.

Nejstarší byla teta Žany, již padesátnice. Vlasy její dávno se počaly zabarvovati na skráních do šeda, ale tyto šediny známy byly jen úzkému kruhu příbuzenstva. Na pohled byly její vlasy dosud temné jako uhel. Tvář však jevila již zřejmé stopy zacházející mladosti. Ani sebe starostlivější úprava nedovedla zahladit vlivu přibývajících let a příliš široké povahy, zmítané mezi krajnostmi veliké dobroty, ochoty a lásky a silné zloby i vášnivé žárlivosti.

Život ji takovou učinil — říkalo se o tetě Žany. Neboť teta Žany měla trpký osud vdovy, protloukající se s malou pensí, která jí zůstala vedle čtyř dětí po jejím muži, bývalém gymnasijním professoru. Ten úděl — (ó, jistě že často anděl smutku stál nad truchlící tetou Žany —) ten úděl ji rozezlil proti životu, proti lidem, ba i proti vlastnímu mrtvému muži, jenž ji zanechal v starostech a strádáních. A byla-li teta Žany roztrpčena již tímto svým životem, byla vlastně ještě víc rozezlena poměrem, v němž se jí jevil její život k životu, který viděla u jiných lidí a hlavně u svých dvou sester. Její bytost se bouřila proti osudu, jenž jí určil starosti a obmezování, kdežto u sester blahobyt, hojnost — vše, po čem srdce touží a nač si mysl vzpomene.

Obě sestry sice se snažily osladit jí hořký osud, ale marně. Propukala a bouřila v ní zloba, a byla to hlavně paní Podhajská, s níž žila takřka ve stálé válce, neboť dráždil-li ji u sestry Pavliny hlavně větší blahobyt, dráždila ji u sestry Podhajské především i harmonie rodinného života a již ta vyšší společenská úroveň, kterou zaujímal professor Podhajský proti bývalému jejímu muži. Pak paní Podhajská odrážela ránu ranou, kdežto druhá sestra Pavlina byla více ženou mírné, kontemplativní povahy a hleděla na tetu Žany také působit víc mírností, kdykoli uvolnila hráz své zlobě. A to se stávalo takřka napořád, neboť tetě Žaně zlobivost stala se již pomalu zvykem. Měla dojem, že nikdo v životě nezažil tolik trpkostí a ústrků jako ona, že nikdo neprodělal tolik těžkostí jako ona. Ale měla i dojem, že jí v tom také nikdo ani dosti nedoceňuje a nechápe, a proto vždy znovu a znovu předváděla své útrapy na oči, a hlavně nesměla obrazem těchto stálých útrap ušetřena býti paní Podhajská, jejíž svěží tváře a blahobytná spokojenost (někdy i nová toiletta) tetu Žany dráždily.

Jistě, že teta Žany zasluhovala více pochopení, než se jí dostávalo, snad nebyla by musila tak často naříkat a tolik si stěžovat. A bylo by tetě Žaně stačilo často alespoň pochopení v tom, že její útrapný život ji obdařil bohatšími zkušenostmi, a že měla by tedy požívat víc a zvláštní autority u svých sester. Teta Žany chtěla být Argusovým okem příbuzenstva, měla své názory o světě, a dle těch a nic jinak se mělo žít i jinde. A proto oheň na střeše, stalo-li se něco bez jejího vědomí anebo přímo za jejími zády, proto oheň na střeše, unikly-li skryté niti její pozornosti, anebo nebylo-li dbáno jejího varovného hlasu.

Když zde nyní seděla uprostřed svých sester naproti Evě, a když

se zabraly do hovoru, vyhlížela jako vladařka na trůně. Řídila rozhovor, a těžko bylo dostat se vedle ní k slovu. Přerušovala řeč dle libosti, a její temné, jiskrné oči byly v stálém vzruchu a pohybu, a bylo jisto, že viděly, i když přímo nehleděly. Těm očím — zdálo se — neuniklo by zrnko písku, skryté na dně mořském. Teta Žany měla také sluch, který dovedl vyslechnout, co se mluvilo na pravo i na levo. Ucho její jako by bylo obdařeno schopností protáhnout se dle potřeby a zachytit tajuplné úryvky řečí. Tyto úryvky stačily, aby z nich rozpředla celá tkaniva.

Proto tím nápadnější byl vedle ní mírný zjev tety Pavliny, jež měla ruce složeny v klíně a pouze se usmívala, když sestra Žany mluvila. Někdy, když výbuch tety Žany byl snad příliš vášnivý anebo když řeč její se příliš rozpoutávala, nazvedla víčka, obrvená dlouhými řasami, položila jemně ruku na rameno své sestry a šeptla:

„Ale to snad přece ne, Žany! Ale jdi, Žany!“

Sama mluvila zřídka a okamžitě zmlkla, byla-li přerušena, aneb navazovala teprve, když opět učiněna v hovoru přestávka. A poněvadž vedle tety Žany se to stávalo málokdy, nedostávala se takřka vůbec k slovu. Teta Žany říkávala o tetě Pavlině, že potřebuje vždy nějaké opory. Možná, že zevně to byla pravda, vnitřně však měla i tato teta Pavlina svůj samostatný a vyslovený život.

XXXII.

Tyto tři sestry i Eva často s počátku velmi živě se smály, neboť teta Žany vyprávěla o posledním letním žofínském bazaru.

Teta Žany při všech svých útrapách a strádáních měla své chvíle, kdy dovedla sršet vtipy a žerty. Tak i nyní letěl vtip za vtipem.

Eva zatím se zvedla od stolu a obstarala zákusky a čaj. Způsob, jakým to činila, ukazoval, že každou povinnost a tedy i tuto povinnost koná přesně, svědomitě. I při běžné práci byly její myšlenky v činnosti, jsouce jí náhradou za nedostatek cviku, jehož od mládí v domácích pracích postrádala.

Když nyní opět přisedla a obsloužila své hosty, teta Žany, jež ukončila právě vyprávění, pojednou k ní pravila:

„A to vy, Evo, doopravdy že byste si přáli mít děvče a ne hocha?“

„Ano,“ odvětila s úsměvem Eva, „přáli. Co je na tom divného?“

Oči tety Žany úžasem zůstaly dokořán, a možno-li, tu její hlava ještě víc se vzpřímila. V slovech Eviných hlásil se jí odboj a to nejen proti jejím autoritativním názorům, nýbrž i proti všemu obvyklému řádu. Vladařský majestát tety Žany byl zasažen do základů. Zvolala rozhorleně:

„Cože . . .? . . . co je na tom divného? Ty ještě řekneš, co je na tom divného? Zeptej se zde své tety“ — při tom ukázala na paní Podhajskou — „ta ti poví, co je na tom divného. Já v tom vidím trest od boha na lidi, aby si tak docela nemyslili, že všechno jim musí jít v životě jako po kolečkách.“

„Prosím tě, Žany, trest od boha!“ prudce zvolala paní Pod-

hajská. „Jsi přec jen k smíchu. Ne, to já si nikdy nemyslím a vím, že ze svých děvčat mohu mít jen radost.“

A Eva řekla:

„Pak bys i ty, tetko, a my všechny bychom, jak tu sedíme, byly pouze za trest na světě?“

Tetu Žany otázka neuvedla v rozpaky, prostě jí neslyšela, a proud jejích slov se valil bez zastavení jako řeka protrženými hrázemi.

„Co je na tom divného? Co pak odjakživa všichni rodiče si nepřejí mít hocha, poněvadž s hochem vědí, co počít, protože hoch se v životě nikdy neztratí a vždycky nějaké místo nalezne?“

„Což,“ odvětila rozhodným hlasem Eva, „o to právě jde, vychovat i děvče tak, aby se neztratilo. Vychovali bychom je stejně pro nějaké povolání jako hocha, jako já jsem dost byla vedena, a jako jsou Janovy sestry, Helena i Vlasta. Zatím doufám, i poměry se změní, to doufám, pomine, aby žena, i když si dobude samostatnosti, byla věčně stavěna před otázku: buď vdavky, buď ztráta povolání.“

Majestát tety Žany na novo byl zasažen.

„Jako hocha?“ zvolala. „A to ty myslíš, že bys dala svému dítěti štěstí? Ty chceš své dítě všemu tomu vysadit, co každá z nás musila v životě prodělat? Co pak žena má nějaký život?“

A nyní přišly žaloby tety Žany na manželství, které pro ni bylo útrapou a zdrojem běd. „Co já jsem vedle svého Eduarda a po jeho smrti prožila, o tom z vás ani jedna nemá zdání! Avšak darmo mluvit, darmo se rozčilovat a na všecko vzpomínat . . .“

Ale ačkoli teta Žany nechtěla mluvit, nechtěla se rozčilovat a vzpomínat, přece mluvila, přece se rozčilovala i vzpomínala.

Ženy rády mluvívají o svých mužích, rády si stěžují, po případě rády i své muže vychvalují. Neděje se tak jistě bez důvodu. Možná, že by se nalezl společný kořen v nějaké stránce manželského poměru, pro ženu výlučně bolavé — v něčem, čím ženy většinou ve svých vztazích k mužům trpívají. Možná, že by se ukázalo, kterak i tam, kde zdánlivě muž je v útlaku, žena má ještě dosti příčin k steskům. A tak teta Žany, ačkoliv se o ní říkalo, že bývala ve své rodině vládnoucí polovicí, jala se nyní v černých barvách vyličovat své minulé manželství a v něm sebe jako učiněnou mučednici, při čemž její živá fantasie dodávala slovům křiklavé barvitosti, která vzbuzovala nedůvěru. Tato křiklavá barvitost tím více vzrůstala, postřehla-li teta Žany, že budí nedůvěru, anebo dala-li se jí nedůvěra na jevo. Tu hlas její se zvyšoval, gesta nabývala větší živosti, a vyprávění zacházelo do nemožností. Proto posléze paní Podhajská i teta Pavlina i Eva jaly se raději přisvědčovat, což mělo za následek, že vášeň tety Žany počínala chladnout, ba teta Žany dokonce z offensivy obrátila v defensivu, až posléze nazvala svého nebožtíka Eduarda největším dobrákem pod sluncem.

„Ty, drahá, se moc vmýšlíš do takových myšlenek,“ k závěru konejšila teta Pavlina tetu Žany, jako by debattu chtěla ukončit. „Nesmíš si představovat, že každý má jen ráj na světě. I naši muži nejsou bez chyb, a nemysli, že s Jaromírem nemusím mít někdy hodně trpěli-

vosti. Nikdo není dokonalý, každý člověk má své vady, a možná, že by se nalezly dokonce i zde na Janovi," dodávala ukazujíc na Evu.

„Ano," řekla Eva. „Nikdo není dokonalý. I Jan má ty své některé vady, jako já jich mám ne jednou, ale třikrát tolik, co on."

Ale tato slova vyvolala odpor tety Žany.

„Jan?" zvolala nyní jako rybář, který zahlédl novou kořist pro svou udici. „Jan? To mně, Evo, nenamluvíš. Dostala jsi takového muže, že bys měla od rána do večera na kolenou děkovat Pánubohu. Ne, to mně nenamluvíš! Ráda bych znala tedy ty vady Janovy, má-li jaké. Ukaž mně je, Evo! Já vím jen tolik, že jeho malomluvnost by mne někdy uvedla v zoufalství."

Eva s nechutí se o tom šířila. Vynořilo se leccos v duši, co mělo za sebou stín bolesti. Vynořilo se leccos, co lépe bylo nechat v úkrytu. Ale teta Žany naléhala i lákala, a tak Eva posléze pověděla.

„Předně," počala, „Jan je právě tak, jako téměř všichni muži, trochu autoritářský — on to nazývá sice důsledností, ale za tou důsledností vězí přec jen i jisté mužské neomylnictví."

„Aha . . . aha!"

„Pak chtěl by mne — je v tom ovšem zdánlivě odpor — stále vidět dokonalou, možná i dokonalejší sebe . . . a to je také jistý životní klam, kterého se musí zbavit. A za třetí je, jak jsi sama řekla, někdy příliš malomluvný, ale vlastně křivdila bych mu — malomluvný je právě jen v těch věcech, které nepokládá za důležité. Ve vážných záležitostech dovede se velmi živě rozmluvit."

„Tedy třetí vada odpadá," usmála se teta Pavlina.

„A mé vady?" pokračovala Eva.

„Ty známe, ty známe!" vskočila jí do řeči teta Žany.

„Nevím, znáte-li. Znáte jich mnoho, ale je jich daleko víc. Největší mou vadou je, že nedovedu dobře spojit nynější svůj život s životem minulým, že někdy nedovedu vůbec dost postrádat určitého povolání. Mám někdy dojem, a vlastně ještě víc dřív na počátku jsem mívala, že žiji docela na prázdno. Zvláště když Jan jde za svou povinností. Jak také jinak? Těch prací v mé domácnosti není zatím tolik, aby mne úplně zabavily."

„Jen počkej, uvidíme, jak budeš zpívat, až pan čáp teď přinese to maličké!" namítla teta Žany.

„Nu, teto, to ti řeknu, že ani bych nechtěla, aby mne domácí práce úplně strhly a zaměstnávaly. Cítím se přece jinou bytostí a nepřála bych si být jen tělesně činnou. Ale má duchovní činnost záleží teď jen v četbě, trochu v hudbě a často ve zbytečných myšlenkách. Chtěla bych někdy něco víc, aneb alespoň to cítívám, že muži v tom směru jsou na tom líp a plněji se vyžijí než ženy. Bývám někdy tím nespokojená a podrážděná, a to Jana rozčiluje, vlastně rozčilovalo a bývalo mezi námi příčinou konfliktů. Nyní již méně."

„Konfliktů?" zvolala teta Žany, a v očích jí zajiskřilo, co zatím paní Podhajská nervosně chmuřila zrak, přejíc si naznačit Evě, aby dále nezacházela. „U vás tedy také bývají konflikty?" pokračovala teta Žany.

„Bývaly — nyní již řidčeji,“ řekla Eva. „Jednou,“ dodávala náhle, „dokonce jsem od Jana odešla zde k tetě Pavlině.“

„Evo!“ podrážděně zvolala nyní již paní Podhajská, nemohouc se ovlásti.

Ale slova byla pronesena a ta Evina slova tetu Žany takřka ohromila. Užasle se zadívala na Evu. Úžas tety Žany však rychle ustupoval pocitu radosti a zadostiučinění. Do lící hrnulo se jí teplo, celé tělo přímo fysicky se rozechvělo, a ačkoli tvář ještě na polo jevila úžas, v očích vzplála hotová záře radosti a nadšení.

„Ty . . . ty . . . ty, že jsi od Jana odešla?“ obracela se k Evě; „ty, ty že jsi něco takového dovedla? Jak jsi mohla něco takového provést Janovi?“

A teď rozhostilo se v jídelně na okamžik ticho jako před blížící se bouří. Kolem byly jen zmlklé, zaražené tváře. Ale již ticho bylo přerváno pádnou otázkou z úst tety Žany, kdy to bylo, jak se to zběhlo. A když bylo pověděno, ta bouře přišla.

„A tenkrát,“ zahřměla jako bůh trestu a spravedlnosti na paní Podhajskou. „Proto tenkrát jsem se od nikoho nemohla dovědět, proč jsi k nám večer přišla?“

A na okamžik umlkla, a bylo zase hrobové ticho. Neboť při všem tom teta Žany sama nyní nevěděla, co dřív: má-li se zvednout a běžet do ordinačního pokoje k Janovi a zasypat jej otázkami, či naléhat na Evu a vyslechnout Evu, či okamžitě se zvednout a běžet domů s novinou a pak po řadě obejít známé a vyprávět neslýchanou zvěst, že Eva odešla od muže, či má-li zahrnout výčitkami sestru Podhajskou a bodnout ji netajeným ostnem radosti:

„Takhle ty jsi Evu vychovala?“

Eva vypozorovala v obličeji tetině radost, zachytila i v obličeji paní Podhajské rozmrzelost, zalétla myšlenkami do ordinačního pokoje, zarazila se a také již mlčela.

XXXIII.

Ten, jenž byl předmětem tohoto hovoru, věnoval se zatím povinnosti svého povolání.

Po dvou, třech návštěvách vstoupila do jeho ordinačního pokoje starší žena s pětiletým chlapcem. Byla to žena z lidu. Jan ji vybídl, aby usedla. Chlapce, jenž měl obvaz na ruce, ujal za paži, která byla zdráva, a uvedl ho ke křeslu. Sám usedl, vyhoupl hocha na klín a děl:

„Nu, a nyní mně pověz, co jsi měl dobrého k obědu!“

Dotekem prstů pod bradou vzpřímil malou hlavu, hleděl chlapci přímo do očí.

„Nezlobil jsi maminku?“

„Nezlobil.“

„Ale ruka tě zlobila?“

„Zlobila.“

Pomalu snímal obvaz. Dal chlapce s klína a odvedl jej k umývadlu, kde z nádržky vpustil vlahou vodu na náplast nad zápěstím.

Když náplast se odmočila, pokusil se ji sundat. Chlapec dvakrát vykřikl, ale Jan jej již hladil po vlasech řka:

„Brachu, jsme hotovi!“

Odvedl jej zase ke stolu, lapisem vypálil ránu.

„Vidíš, hrdino! Prodávají se švestky? Dostaneš na švestky. A nyní dáme jen novou náplast, přiložíme obvaz a posečkáme několik dní a příště budeme mít ruku v lepším pořádku.“

Za okamžik propouštěl matku s chlapcem z pokoje, a z čekárny vstoupila dáma s dorůstajícím bledým děvčátkem. Z chování bylo patrno, že děvče s dámou není zde poprvé. Jan hned ochotně vyšetřil malou nemocnou, kladl otázky, rozmlouval s matkou i s dívkou, a napsav recept, propouštěl po čtvrthodině návštěvu.

Ale nebyl dosud volný.

Dovnitř vkročili mladí manželé. Přicházeli na poradu se čtyřměsíčním dítětem. Mladá paní převzala dítě od chůvy a držíc je na rukou vyprávěla, že pozbývá mléka, že počíná přikrmovat, dítě však že nesnadno snáší potravu. Z přítomnosti mužovy a ze slov, jimiž doplňoval výklad své ženy, Jan rozpoznal, jakou životní událostí mladým rodičům je stav dítěte. Líbilo se mu, že přišli oba. Zeptal se jich po jménu dítěte, vepsal si je do malé knížky, i den narození; a pak na lehátku, upraveném pro malé nemocné, dítě vyšetřil.

Potom po odchodu manželů přišla ještě na řadu ona bledá, hubená paní, která zde bývala se svým dítětem častěji — s dítětem, jež mělo v těle jed přijice otcovy.

Vždycky cosi teskného projelo srdcem Janovým, když tuto ženu viděl vcházet do dveří. Měla jediné dítě, které jí z několika dětí zůstalo, ale i toto jediné dítě přišlo na svět s jedem v těle a jedem tím mělo býti zničeno.

Malé dvouleté dítě s chorou, žlutou pletí a se zrakem bez lesku. Mělo být radostným květem sobě i této matce, ale záhy bude ptáčetem, které předčasně zhyne pod stromem.

Když odešli, Jan se zvedl.

Zamkl ordinační pokoj a ubíral se k jídelně. Před dveřmi zaslechl hlučný hovor. Nejvíce hlaholil a vynikal jeden hlas. Okamžitě rozpoznal hlas tety Žany. Mimovolně slabý úsměv rozprostřel se po jeho tváři, a svět ordinačního pokoje zapadl v zapomenutí. Vstoupil.

Spatřil dámy kolem jídelního stolu, na němž stálo čajové náčiní a zákusky. Stihl je v proudu zlé debatty.

„Řeč o vlku a vlk za humny!“ volala teta Žany, když se objevil ve dveřích. „Pojď, posaď se! Právě jsme tě podrobovali kritice.“

„Tady byla řeč o — — — “ pronesl Jan a slabý úsměv se rozšířil v silný úsměv po celém obličeji.

„O muži a o mužích,“ odvětila teta Žany.

„Dovedu si představit,“ řekl Jan a usedl. Eva přistrčila před něho konvici čaje. I nalil si, aby posvačil. Teta Žany se ostře naň zadívala.

„Ale co jsem to slyšela?“ promluvila. „Doposud jsem myslila,

že ty, Jene, jsi alespoň ideálním manželem, a teď jsem zvěděla, že ani ty vlastně tak zcela nejsi."

Eva se náhle zarděla.

„Ideálním manželem?" opakoval Jan. „Ne, to jsem doposud nebyl a nejsem. Vím to. Ale jak, prosím tě, má ten tvůj ideální manžel vyhlížet?"

Otázka tetu Žany poněkud zarazila. Okamžitě se však vzpamatovala a pravila:

„Hned ti povím."

A vypravovala, že četla román, v němž hrdinkou byla rozmarná žena, a ta rozmarná žena že velmi trápila svého muže, vymýšlejíc si všecko možné, co jí musil činit po vůli, na příklad hodinu klečet u dveří jejího pokoje nebo dva dni z lásky se postit . . .

„Ale Žany — —!" vyklouzlo z úst tetě Pavlině.

A teta Žany nyní dodala, že ten dobrák byl by si oči dal vyloupat pro svou ženu, jak ji měl rád. „Ale —" a tu přicházela z tónu žertovného v tón vážný, až vášnivý, — „ale pohledat ve skutečnosti takového muže! Kdepak! Ani jeden nemá cit a uznání pro svou ženu, která aby mu jen sloužila a na všech stranách ho obletovala. S každým mužem je to tak. Tohle se mu musí přinést, tohle se mu musí podat, a muž pohodlně si natáhne nohy, zapálí si doutník a nechá se jen obskakovat."

To Jan uznal a uznával. Avšak paní Podhajská měla námitku. „Je mnoho takových mužů," řekla nevrle, snažíc se seslabit slova tety Žany, „ale nevím, zdalis byla ty právě ženou, která by tolik obletovala a obskakovala."

„Já — — já —? To snad platí o tobě, sestro. Ale já, pro pána krále, že jsem nemusila Eduarda obletovat a obskakovat? Jen kdyby jednou oběd nebyl včas, jen kdyby jednou žena nebyla včas doma a kdykoli při ruce — — — ale škoda slov! A ty se tomu směješ?" obrátila se k Janovi. „Také ti už narůstají rohy? Byls vždycky samá ženská otázka. Ale teď už docela dávám za pravdu Evě, že i s tebou má svůj kříž jako každá žena s mužem."

Eva užasla. „Takového jsem nic neřekla," bránila se, pozřevši stranou k Janovi, jenž utkvěl na ní významným pohledem.

„A my abychom se ubíraly," vybízela teta Pavlina paní Podhajskou a tetu Žany. „Neboj se," pronášela k Janovi, „nebylo to nic zlého, co se o tobě mluvilo."

XXXIV.

Ale když se již dámy zvedaly, rozevřely se dveře, a do jídelny v pravém slova smyslu vpadly s velikým smíchem dvě dcerky paní Podhajské: patnáctiletá Duša a osmnáctiletá Jarmila — Duša, vytáhlá dívka s dlouhými, plavými copy na zádech, s růžovými tvářemi a s očima modrýma, z nichž se smála a dováděla ještě hravost dětství. Tato Duša nechtěla být ničím jiným a netvářila se ničím jiným, než byla; proto byla milá a hezká, velké dítě ještě, bez aspirací, bez zvláštního nadání a také bez zvláštního snažení. Všecko,

co dosud měla, byla jen vrozená chytrost a bystrost a jisté šibalství, které jí pohrávalo v obličeji.

Druhá, Jarmila, byla krasavice temných vlasů a černých, živých očí, z nichž se hlásilo silné vědomí vnitřní ceny. Jarmila byla pianistka a nechtěla zůstat jen dilettantkou. Toužila mít křídla, která by ji vznesla vysoko. Planula žárem, který někdy příliš pálil a stravoval. A otázka, neplane-li žár nadarmo a nebude-li zklamána tato dívka, jejíž povaha byla ctižádostivá a hrdá?

S dcerami paní Podhajské přišel sedmnáctiletý hoch, Mirko, syn tety Pavliny. Hezký hoch modrých velikých očí a plavých kučeravých vlasů — vhodný protějšek k těm dvěma dívkám, o nichž se těžko dalo říci, která je půvabnější. Plny smíchu a veselosti vřítily se dovnitř. Vysvětlilo se, že se přely, stihnou-li tety u Evy. Po tomto vysvětlení pravila Duša, ještě všecka zadýchaná smíchem:

„Nedivím se, teto, že Mirku vyloučili v Žitné z ústavu; nebo co nám teď cestou vypravoval, jaké věci prováděl professorům, to já bych mu sama dala pětku a poslala ho o dveře dále."

„Jen ty, Dušo, mlč!" zvolala paní Podhajská, „ty máš nejméně příčiny na někoho nasazovat."

„Ano, Dušo, mlčela!" vmísil se nyní rozvážně Mirko. „Poplaší naši matku. Na konec bude doopravdy myslit, že se mnou není k vydržení. A přece není nevinnějšího stvoření nade mne!"

„Mirko!" vybuchla Duša v prudký smích, až se objevila celá řada bílých zubů. „Mirko — — a nevinné stvoření! Ty jsi pěkné neviňátko." A vypravovala, jak Mirko cestou se pitvořil po professorech a dokonce i po nebožtíku strýci Eduardovi, a jak to znamenitě dovedl.

Ale nyní byl požár na střeše. Teta Žany sršela oheň a síru na Mirku. Všecky stíny jejího manželského života byly zaplašeny. „To . . . to je vděčnost takovému člověku, jako byl Eduard? Víme to přece. Mirka tropil ve škole věci, že se to nedalo nijak zatušovat. Eduard říkal, že už nemůže pro něho prstem hnout. To přestává. Každý professor přece chce mít autoritu a nedá si ze sebe dělat šašky."

Ale Mirko nezůstal tetě Žaně nic dlužen. „Já ti povím, teto," pravil neohroženě, „strýc v mých očích by se nemohl stát nikdy autoritou. Ale získal si u mne autority a úcty jeden professor docela mladý a to na vždycky."

Řekl to hrdě a jako světodějinnou událost. Vyprávěl, že při hodině toho professora četl Rouseaua. „Přistihl mne. Vzal knihu — já čekal, co se stane. A víš, co učinil? Řekl, jak je to pěkné, že čtu tak nevšední knihy, a vykládal nám o Rouseauovi. To by ovšem strýc nedovedl — ten by podle všech regulí mne zapsal do třídníku a dal mne do konference. Je professor a professor."

„Ovšem, u vás pánů kluků je hodný ten professor, který je ve vašich rukou loutkou."

„Ne, loutkou, teto, ale který má trochu porozumění. Najde ho pak také. Já ti povím, při hodině toho professora, který se ke mně

tak zachoval, jsem pak již nikdy nečetl pod lavicí — tolik taktu jsem měl, a vůbec naučil jsem se ho ctít a vážit. Byl to však jen jeden — jediný professor.“

A na ta slova ozvala se i Jarmila, starší černooká krasavice. Řekla, že by se také v životě nikdy nedovedla podřídit tam, kde by viděla jen holou despocii.

„I mlč, Jarmilo,“ naráz zase teta Žany, „každá ženská se musí umět podřizovat — to teprve poznáš, až se vdáš; dnes ještě jsi na to moc zelená.“

„Ne — ne, každý muž není despota,“ uznala paní Podhajská za nutné hájit muže.

„Každý muž je despota!“ na ta slova rázně zas teta Žany a pokračovala: „Já, chvála bohu, své hochy tak nevychovala. Jednou si dělejte, co chcete, říkala jsem jim a doposud říkám, ale teď se učte podvolovat se, v duchu si myslete své, ale žádný odboj. Nemyslete, že můžete zlomit vaz přes koleno. To by to krásně na světě vypadalo, aby si každý chtěl dělat, co se mu zlíbí.“

Mirko měl úsměv na rtech a zlé slovo na jazyku. Ale paní Podhajská včas je zarazila. „Chtěly jsme již jít, zdrželi jste nás,“ promluvila náhle k Mirkovi a k dívkám se zjevnou rozmrzelostí.

Všichni se zvedli. Mirko přistoupil stranou k Janovi, a zrak jeho vznětlivě spočinul na Janově tváři, když rozmlouvali.

Teta Žany již dávno postřehla, že Mirko má v Janovi duchovního rádce. I pravila nyní rychle:

„Mirko, měl by sis, myslím, všímat víc jiných věcí, než si všímáš. Z takových hochů vyrůstají pak samí buřiči.“

Ale tato poznámka dala podnět k novému výbuchu, který se odbyl již u samých dveří. Dívky se usmívaly, Mirko se zlomyslně usmíval, a teta Žany jen tím víc byla popuzena. Konečně se ocitla celá společnost v předsíni. Zde teta Žany ještě při samém odchodu otočila se k Janovi s otázkou:

„Poslyš, a to ty také přeješ si mít děvče, jako Eva? A to ty také chceš, aby z ní byla nějaká emancipovaná dáma?“

„Na to je ještě dost času myslit. Ale sama jsi řekla, že jsem byl vždycky samá ženská otázka.“

„Nu, to již jinak nebude, nežli že svět bude chodit po hlavě místo po nohách.“

„Alespoň pak ženy nebudou musit muže obletovat . . .“ děl Jan a podal tetě Žaně ruku.

„Ale ani ty to také podle všeho nejsi, který obletuješ. Až dosud jsem si to o tobě myslila. Ale dnes Eva mne vyvedla jak se patří z klamu.“

Opět pohled Janův padl na Evu, a Eva pohled ten žhavě cítila.

„Žany!“ zvolala paní Podhajská.

„Tak na shledanou, drazí!“ dodávala již u schodiště teta Pavlina.

XXXV.

Eva byla ve zvláštní náladě, když dopadly dveře předsíně a když se vracela s Janem do pokoje. Jediná věta, která jí za hovoru s tetami vyklouzla z úst, způsobila, že nadobro zmizel světlý jas jejího nitra.

Stav její podobal se trochu nejistotě školačky, přistižené při zapovězeném skutku a mající se zodpovídati. Ale jsouc povahy sebevědomé, nepodvolovala se pokorně náladě, nýbrž cítila zároveň, že je pro ni ponižující a že vlastně by ji ani neměla míti. Chovala úmysl podati Janovi vysvětleni, byla však zároveň poněkud podrážděna, proč je povinna podávati vysvětlení. Snad se i v duchu lekala, jak Jan její omluvu přijme. Myslila si:

„Proč jsem to řekla? Ta teta Žany vždycky přivede člověka k nějaké neprozřetelnosti."

A opět si myslila:

„Řekla jsem, tedy co na tom? Proč bych neměla mít právo říci, co uznám za dobré, a vůbec říci všechno?"

Také proto byla nespokojena, poněvadž měla již zkušenost, že podobné okamžiky porušují rovnováhu jejího poměru k Janovi a Janova poměru k ní. Do bezprostřednosti a jednoty jejich soužití jako by se zařezávala trhlina -- trhlina sice se může hned zacelit, ale může se také rozšířit, a pak veta po harmonii a ucelenosti dvou bytostí, a kdyby i jen na okamžik tak tomu bylo.

Eva od onoho jistého dne, kdy došlo ke katastrofě, úzkostlivě se všem podobným neshodám vyhýbala, — ale vlastně obyčejně sama občas se do nich vrhala.

Život dal její povaze značnou dávku hrdosti, avšak touto svou hrdostí, třeba že nerada, nejvíce čelila a zhusta byla i nucena čeliti tomu, jejž milovala. Od něho nejneraději ze všech lidí dovedla snésti výčitku, od něho nejneraději ze všech lidí snášela nelibý pohled, ba i tichý jeho nesouhlas přiváděl ji z klidu. Tajemné a utajené spojení jejich niter nemělo být přerýváno — a žel, občas bylo přerýváno! A když cítila, že je přerváno, buď se zabořila do sebe, anebo padla z jejích úst příkrá slova. Jan se jí vtělil v muže, v souhrn všech nepříjemných vlastností mužských, a nepřátelství bylo mezi mužem a ženou.

Ovšem, následovalo rozjímání, zpytování sebe, obviňování sebe, (jak často jí bylo Jana líto, právě Jana!), po hrdosti následovala alespoň v skrytu pokora a slunce smíru a lásky zářilo na obloze. Fluidum vniterného spojení se obnovilo, a tím i touha, aby již nikdy nenastalo přerušení.

Ale touha sama po trvalém slunci lásky byla jen důkazem, že stále ještě žili před možnou změnou, před střídáním jara se zimou. Také nikdo jim nemohl dát záruky, že tak nebude, než oni sami.

To Eva věděla. Věděla však také, že nemá své povahy dosud na tolik v moci, aby občas buď nereptala přec jen ještě na poměry, jež ji zbavily povolání, nebo na zlý osud žen i všecky důsledky a nesnáze, které z toho vyplývaly, anebo aby se udržela v rovnováze, i když se cítila pokořenou.

Moudrosti sebezapření, která učíš snášet i nejtěžší strádání, nejsi tak snadná! Někdy Eva marně prosí, abys byla při ní — někdy zdáš se jí ponížením, kompromissem.

Eva tedy věděla, že se nedovede ještě plně na svou povahu spolehnout — a věděla to i v tomto okamžiku, když se ubírala za Janem do pokoje, v duchu již předem bojujíc proti zlým mocnostem, které hrozily vyjít z úkrytu.

Jan neměl tušení, co se odehrává v Evině nitru. Kdyby byl znal celou stupnici všech různých pro a proti, rozrušujících hlavu Evinu, jistě že by se byl pokusil zaplašiti nějakým žertem zlou náladu. Ale Jan nepozřel do očí Eviných, aby viděl, že tam planou dvě jiskry. Možná, kdyby i byl nahlédl, že ani pak by byl nevytušil a nerozpoznal bolestného napětí její duše. Byl v tom směru daleko méně složitý než Eva, povaha méně analysující. Byl mužem, který jde v životě přímou cestou. Již jeho otevřené oči pravily, že nemiluje oklik a že jich také nerad hledá a nerad vidí kolem sebe v životě. I jeho povolání, stálá práce, častý pohled na utrpení nemocných, naučily ho méně se obírat samým sebou a méně péče věnovat různým pochodům svého i Evina nitra. Eva mu to někdy vytýkala, Jan obyčejně se pozastavil a zvážněl, a někdy, zdálo se, jako by se mu náhle rozbřesklo v hlavě.

Když nyní vstoupil za Evou do jídelny, Eva rychle jala se sklízet se stolu. A Jan při tom podotkl:

„Nu a pak, Evo, bychom měli pomýšlet na tu vycházku. Je čas, máme-li jít.“

Za jiných okolností tato slova nebyla by Evě znamenala nic jiného, než co v pravdě znamenala. Teď však se jí dotkla nemile, v pozadí viděla v nich poručnické mentorství Janovo, které se jí z duše příčilo. Neodpověděla. Podrobila se však jen s jistou nevolí a zazvonila na služebnou.

Jan zatím promluvil žertovně:

„Evo . . . nešťastná Evo, ty máš tedy se mnou kříž?“

Nezvedla očí.

„Ne, to jsem neřekla,“ odvětila úsečně.

Nemluvili, pokud nebylo odneseno čajové náčiní. Tu Jan přistoupil k Evě, nazvedl laskavě její bradu, obrátil k své tváři její obličej. Ale oči Eviny hleděly úkosem a dlouhé řasy tlumily žár očí. Lehounce vymkla hlavu z jeho ruky. Odebrala se do vedlejšího pokoje připravit se k vycházce. Jan se zarazil, vstoupil mezi dveře a pravil:

„Co zas, Evo, co se ti stalo?“

„Nic se mi nestalo.“

„Proč jsi tedy ke mně taková?“

Podrážděnost Evina se zvýšila, vložila jí na rty slova:

„Poněvadž se cítím v každém kroku spoutanou. Což nemám práva mluvit, co chci, — říci, co chci?“

„Zajisté máš — Evo — máš . . . nerozčiluj se!“

„A proč tedy ten pocit? Proč se cítím tak stíhána tebou — přímo jakoby v tvém zajetí — proč nemám pocit svobody a volnosti, že si sama odpovídám za to, co řeknu? Proč se mám cítit jakoby

pod tvým vrchním dohledem a jako bych jenom s tvým dovolením směla projevit, co uznávám za dobré? Pokud tohle potrvá, nebude náš poměr nikdy zcela správný, sám si přiznej a vinu přičti!"

Jan byl zaražen náhlým výbuchem Eviným. Nepokusil se útočně ho odrážet, víc jen na obranu pravil:

„A což, Evo, jsi pod mým poručenstvím?"

„Patrně jsem, když nyní mám se ti zodpovídat z toho, co jsem řekla před tetou Žany, a když předem vím, že mne pokáráš."

Jan neodpověděl. Ale když Eva naň pohlédla, nalezla odpověď v jeho obličeji. Zdali jí nepravily zesmutnělé oči Janovy cosi o lítosti, cosi o tom, že jeho vůle je dobrá a poctivá, aby nebyl pánovitým mužem, aby nebyl vládcem, ale druhem a přítelem? Zdali za tím pohledem očí neviděla celou podstatu jeho bytosti se vší snahou překonat v sobě tradici, již mimovolně zbudovala minulost, zdali ten pohled nepravil: „Považ, jak muž vyrůstá — považ a oceň, že se chci ze všeho vybavit a být, jak mám být!"

A cosi v Evě se náhle přelomilo, žár uhasl. Přistoupila k Janovi, pravila mile, něžně:

„Jsem ošklivá povaha. Na tobě si vylévám nespokojenost, kterou vlastně chovám i proti sobě. A když ty se přec jen budeš zlobit pro to, co jsem řekla."

„Nebudu se zlobit. Uznáváš-li za vhodné, abych nezvěděl, tedy o tom již nemluvme!"

„Musíme. Neřekla-li bych ti teď, řekla bych jindy. Jak mohla bych něco zamlčet? — v tom mne znáš."

„A proč, Evo, děláš z toho tak významnou záležitost? Jde jistě celkem o malichernost . . ."

„O malichernost, a přece ne o malichernost. Povím tedy . . . Řekla jsem tetě Žaně, že . . . z jara jsem jednou od tebe odešla."

Jan zbledl.

„To jsi řekla?"

„Ano."

„A proč? A tetě Žaně jsi to řekla? Což neznáš tetu Žany?"

„Vidíš? Obávala jsem se, že se budeš zlobit. Skutečně se zlobíš."

Při tom pozorovala obličej Janův, čekajíc, co bude následovat. Viděla, jak hladké, vysoké čelo se pokrylo řadou vrásek, jak se snížilo a jak nízkostí svou zastínilo světlo jeho očí jako mrakem, visícím nad samou zemí. Ale v pozadí očí, tam za mraky, jako by číhaly neviditelné dosud blesky a jako by hrozila blížící se, v daleku dunící bouře.

Jan přistoupil k Evě, pravil pevným, ale chmurným hlasem:

„Předně, Evo, bylo vůbec nesprávné, že jsi tehda odešla. Když však jsi to již učinila, je nyní nesprávné vyprávět o tom. To byla naše záležitost, záležitost našeho intimního manželského života, s tím neměla jsi jíti na trh. Nezlobím se, ale tak mně připadá, jako by cosi cizího se vložilo do našeho nejvniternějšího žití, neboť ty víš, že povědět něco tetě Žaně znamená tolik, jako dát to na buben."

„Možná, snad . . . ano," odvětila Eva, „mrzelo mne to hned, sotva jsem řekla; ale nyní, právě teď, když o tom mluvíš, vidím konečně, že nic na tom není. Na našem životě se tím pranic nezmění."

„Je to zbytečné drásání rány, kterou je lépe nechati zacelenu."

„Naopak, je někdy dobře si připomenout, co ránu způsobilo."

„Chceš říci, že já jsem byl vinen?"

„Ty víš, Jene, nejlépe sám."

„Ne, Evo," ujímal se slova Jan, a nyní hlas jeho poněkud se zachvíval, „i kdybych byl vinen, tys neměla proto ještě odcházet — zasáhnout takovým způsobem v náš poměr, který v celku přec jen je milý a krásný."

Eva svěsila hlavu. Vzpomínka na cosi bolestného zalkala v jejím nitru. Již skoro litovala. Ale byla v proudu, nemohla neodvětit. I řekla:

„Musila jsem, Jene. V jistém směru byl bys těžko se změnil a povolil. Tys prvý sám tenkrát to přiznal."

„Bylo v tom příliš mnoho sebelásky!" řekl Jan, ač v okamžiku nezaujetí byl by soudil a mluvil jinak.

„Možná. Avšak každé manželství většinou bývá založeno pouze na sebelásce mužově. Žena většinou bývá tu toliko pro muže a pro mužovo blaho. Kdybych byla povahou čistě passivní, byl by náš život zcela všední a prázdný."

„Vím, Evo, vážím si tě právě mnoho i pro to tvé pevné vědomí lidské rovnosti, ale tebe tvé stanovisko, věř, zavádí až k nespravedlnosti. Myslím, že tyto okolnosti s počátku kalily a dosud občas kalí náš poměr — že často již předem býváš popuzena, kde já ani na nic nemyslím. Řekni, v čem ty vidíš tolik můj egoism?"

„V tom, že obyčejně musím teprve vydobývat pochopení pro sebe. Chtěla bych, abys vždycky již uhádl, co se ve mně děje, a nejen to, ale i jinak. Ty ani nepozoruješ, ale já snažím se přímo vytušit každé tvé přání, hledím kolem tebe vše tak upravit, abys nikde nenarazil, mám tě i v malých i nejmenších věcech na mysli, kdežto u tebe toho vždy nepozoruji. A já myslím, že i v takových věcech se jeví láska. Tvá samoláska to byla, která mne dohnala tenkrát k tak rozhodnému kroku. Neměl jsi pro mne nejmenší omluvy."

Jan se zamyslil, zasmušile pronesl:

„Možná. Ano, chceš-li v tom vidět moji chybu, budiž! Ba, když sám uvažuji o našem poměru, většinou si kladu vinu."

„Stěžoval jsi si. Muž, který si stěžuje, klesl v tom okamžiku v mých očích."

„Což ty dnes?"

„Nestěžovala jsem si. Ne . . . ne!"

„Ale přece jsi řekla. A tu je ten kritický bod. My, Evo, nechceme klesat ve svých očích."

Eva se zadívala na Jana. A něco ji pokáralo v nitru, něco jí tam přímo otřáslo. Nasypala popele na svou hlavu. Pravila vroucně:

„Hřeším na tebe, Jene. Byly již okamžiky, kdy jsem ti nedávala ani stínu viny, ale všecku vinu jen sobě. A tak rozdělme to teď alespoň na polovic, a pak trochu viny a snad nejvíce viny přičtěme

i poměrům, v nichž žijeme. A buďme v tom všem lepší, každý příští den znamenej pro nás víc než včerejšek, jak jsi to tenkrát krásně řekl. V tom chci být tvou ochotnou žačkou.“

XXXVI.

Za okamžik vyšli na procházku. Vsedli do tramwaye, a když zase vystoupili, minuli dvě ulice a pak příčnou ulici, jež vedla k přívozu. Vstoupili na loďku, která po Vltavě je převezla na druhý břeh.

Nebyla to nijaká nádherná příroda, jíž se ubírali. Oko se nemohlo rozletět do daleka ani na pravo ani na levo: tam za řekou šedá hradba domů a komíny továren, zde hradba strání. Ale bylo na přechodu z léta k jeseni, a tato doba má svůj půvab v náladě přírody. I skromná krása, ba i povržená krása má tu svůj význam. Ještě poslední svěžest přírody — vzpomínka na to, co kdysi bylo krásné a milé! Teplá, hřejná vzpomínka. Hlína voněla, poslední skřivan ještě se vznesl k obloze. Stanuli, provázeli pěvce svým pohledem. Pohled byl odleskem jejich vnitřního ne podzimu, ale jara, které v každém z nás kdykoli čeká svého oživení. I když zima života se blíží, bývají okamžiky, kdy všechny nastřádané nálady minulých dob, všech uplynulých jar se probouzejí v nitru, a kdy na sobě sami jsme svědky podivného zjevu, že za zimy okříváme krásou vesny, za podvečera krásou jitra. Jim ještě se neblížila zima, ba ani jeseň, ba nemožno říci, že žili již pozdní léto života, byli ještě v plném žáru své mladosti. Jejich jitro mělo ještě daleko k poledni.

Eva položila lehce pravici na rámě Janovo. Musila ji trochu vztáhnout, aby tak mohla učinit. Jan vděčně nesl lehounké břímě. Tak se ubírali zde o samotě, každý ve svých myšlenkách a ve svých citech. Ale Eva, když držela ruku na rameni Janově, tušila, že city jich obou jsou společny a že i jejich myšlenky se slučují v jednotu. Pravila:

„Že tobě je právě tak krásně jako mně? A proč mně je dobře? Možná, že je příčinou ta příroda, ale možná, že je to i něco jiného. Podívej: prve doma byla na obzoru bouře, ale rychle se přehnala a září slunce. Je to tak zvláštní v nás. Tak snadno někde vyrazí mrak a hrozí blesky, ale tak rychle nyní vše pomine — — — z toho mám radost, z toho mám neobyčejnou radost. Že ty také? a že jsi také v tom okamžiku na totéž myslil?“

„Myslil jsem skoro na totéž,“ odvětil Jan. „Myslil jsem si, že půvab přírody cítím dvojnásob, za sebe i za tebe, a že svět náhle by se mi stal neobyčejnou pustinou, kdybys tak nekráčela vedle mne. Zapomněl jsem skoro, že snad hrozila bouře. Teď nehrozí, a je mně blaze.“

„Snad mělo by tak být stále, jasné nebe bez mraků.“

„Buďme spokojeni a važme si chvil, jaké jsou. Mraky musí někdy být.“

„Myslíš skutečně, že musí?“

„Pro nás vlastně neznamená každá ta srážka krok zpět, nýbrž krok ku předu.“

„Ano,“ pravila Eva, snímajíc ruku s ramene Janova. „Zpytuji pak vždy sebe a obyčejně také nalézám vinu i na sobě — — — ne, nechtěla bych za nic, abychom žili v takovém poměru jak to často

bývá. Vždyť je to hrozné — řekni, proč, proč — — —?“ dodávala Eva víc jakoby pro sebe.

„Mnozí manželé,“ řekl Jan, „působí na sebe horšími stránkami svých povah, místo aby hleděli působit svými lepšími vlastnostmi. To je vrhá hloub, nepovznáší výš.“

„A čím tedy dobrým já na tebe nyní působím?“ otázala se náhle Eva.

Jan upřel plný zrak na Evu, usmál se. Pak pravil:

„Milá Evo, jsi mně zkušebným kamenem. Měl jsem dávno mnohé hezké zásady, ale visely ve vzduchu, byly theoriemi. Zde vedle tebe den co den učím se ještě otesávat na sobě nebo zaokrouhlovat nebo přiostřovat, zkrátka: ocel prochází ohněm. Jsi mi učitelem, třeba ani nechceš, nutíš mne, vracet se do sebe. Není stojatou vodou můj život vedle tebe, nýbrž plynoucí řekou.“

Eva s úsměvem stiskla ruku Janovu.

„Je to již tak, že člověku je třeba stále nějakého ostnu. Vzpomínám si, Evo. Cítil jsem na příklad, že alkohol je špatností, cítil jsem dlouho, než jsem zásadu i ve svém životě proměnil v praxi. Teprve jednou, před několika roky, přečetl jsem knihu, která mne osvítila jako bleskem a ukázala mně, že alkohol pro mne nesmí existovat, ani v nejmenší dávce. Dnes, kdybych si měl myslit, že jsem lékařem, lékařem, Evo, a že piji pivo, připadal bych si čirou negací toho, co znamená být skutečně lékařem. A tak ty mně jsi dnes takovou živou knihou pobídky k lepšímu. Je tu stálé vzájemné probojovávání se.“

„To ano, to ano,“ rychle odvětila Eva. „To platí zvlášť o mně.“

„I o mně. Podívej, proč mne vlastně zarazilo, že jsi řekla tetě Žaně o naší neshodě? V tom ty máš přednost přede mnou, že nerada co skrýváš před lidmi ze sebe i o sobě. Teď, v tomto okamžiku již mi je zcela lhostejno, že jsi co řekla, naopak náš vzájemný poměr má a musí být takový, aby mohl být zjevný každému.“

„Nu, ale přiznej,“ pravila Eva, „že jsi měl již také chvíle, kdy jsi málem litoval, že nás osud sloučil?“

Na tvář Janovu se snesl stín. Eva mohla pochopit, že nerad slyší těchto slov. Eva také pochopila, ale to jí nebránilo, aby neopakovala:

„Že jsi již litoval?“

Řekl: „K čemu o tom mluvit?“

„Jen pověz! Řekni: litoval jsi nebo nelitoval? Když se tak bráníš říci, jistě jsi litoval.“

„Myslím si, k čemu odhalovat jizvy právě ve chvíli, kdy je nám tak dobře? Věř, Evo, je to takřka u tebe chorobné. Zdá se mi, že vždycky přímo tě něco nutká, abys porušila harmonii našich vztahů v takových okamžicích, kdy člověk nejméně očekává.“

„Nu, tedy řekni: litoval jsi nebo nelitoval?“

Usmívala se, ale zřítelnice očí jejích plály.

„Tedy, litoval jsem,“ takřka proti své vůli a poněkud mračně odvětil Jan. „Ale — — ale proč?“

„Tedy proč?“

„Proto jen, že tebe jsem viděl neklidnou, že viděl jsem, kterak

manželství ti nepřineslo úplného uspokojení, a že jsem tě slyšel často si stěžovat, zkrátka, poněvadž ty jsi litovala, počal jsem i já se někdy nad tím vším zamýšlet."

„Nesprávně se vyjadřuješ, říkáš-li, že já litovala."

„Tedy, jak jinak?"

„Měl bys říci, že jsem byla zklamána."

„Evo, nemluvme o tom! Pohleď, je tak krásně kolem, a bylo i v nás tak krásně ještě před okamžikem."

Eva s vítězící láskou pozřela do jeho očí. „Ah, ty bázlivče! Vždyť i teď je v nás krásně. Proč tě to tak popouzí? Proč bychom nemohli mluvit o tom, co je za námi? Jak bychom se měli a mohli dál probojovávat, kdybychom nesměli klidně rozprávět o tom, co jsme již překonali?"

„Bojím se právě, že ještě jsme tak zcela nepřekonali. Ještě je to, Evo, všecko příliš citlivé, a važme si okamžiků klidu!"

„Buď jsme si vybojovali a vybudovali šťastný život... anebo..."

„Štěstí je příliš plachý a nevděčný pták. Ty ráda analysuješ. Vím, je analysa do jisté míry nutná, je pobídkou a vzpruhou, ale je-li jí příliš mnoho, je nepřítelem a ochromuje. Tak si myslím, až my dva nalezneme pevný bod, na němž se oba dovedeme vší svou životní činností společně soustředit, že bude vyhráno. Činnost, práce — to je to pravé, v čem člověk může a má se vyžít. Proto žena skutečně měla by mít povolání — dnes to již chápu, dnes to plně chápu. A také všechno tvé zklamání na počátku manželství vidím jen v tom, že, když jsi své povolání ztratila, nedovedli jsme si nic najít a vytvořit, v čem a kde bychom se společnou prací soustředili. Pracovali jsme ovšem v sobě a na sobě vzájemnou kritikou, analysami, probojovávali jsme se, ale to je jen jedna stránka života a teď jsem rád, že budeš zabavena myšlením víc mimo sebe, že oba počneme žít nejen pro sebe, nýbrž i pro tu neznámou bytost, kterou očekáváme."

„Neříkej neznámou bytost!" promluvila Eva se září štěstí, která náhle vzplála v jejím hlase i v očích. „Myslím na ni stále. Ach, ano... ach, ano, teď nám oběma nastane zcela nový život!"

„Evo," pravil Jan bera Evu za ruku, „považ, není to zázrak, není to báječný zázrak — takový příchod nového tvora na svět? Já nevím, jak bych ti to vyjádřil, ale kdykoli se víc zamyslím, připadá mně, že teď teprve náš život nabude plného a hlubšího významu."

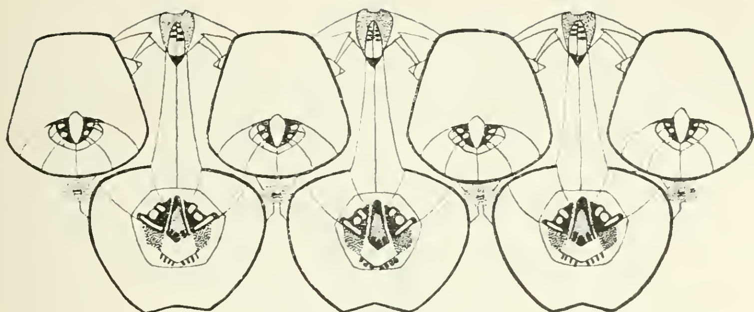
Eva neodpověděla. Cítila jen příliv blaženosti, vnímala jej z nejbližšího blízka bez podkladu úvah Janových. V ní bylo již reelní to, co teprve se mělo reelním stát Janovi.

A pak se již zase vraceli domů, a když povečeřeli, okno jídelny nechali ještě dokořán, takže šero vlahého podvečera se mísilo se živou září lampy, jež rozlévala své světlo radostně jídelnou jakoby s vědomím, že proti chabnoucímu úsvitu dne na konec plně musí zvítězit.

Teprve později spustili záclony.

A pak seděli u stolu — každý před sebou knihu. Večer venku přecházel v noc, ruch v klid, ale oni dva zde byli za světem a svůj svět pro sebe.

(Pokračování.)

Z básní Antonína Sovy.

BALLADA Z LET NAŠEHO MLÁDÍ.

Muž zemřel. A s vdovou veselou
jsme champagnisovali . . . .
A o její lásku přesmělou
jsme soupeřili, se rvali . . .

U okna v robě zelené,
hrající do fialova,
přes prsty naše ztřeštěné
jak dravčík vějířem klová . . .

Tu povzbuzuje, tu vyčkává . . .
Cítíme poprsí
se nížit k tomu, kdo vyhrává,
kdo štěstí se doprosí . . .

Však ten, jenž žárlí, prohrává . . .
I ten, jenž po jmění touží . . .
Zář v oku jasná a modravá
se v úžasné zklamání dlouží . . .

Jen lhostejný k ní, ten veselý
měl štěstí v hazardní pěsti . . .
To jeho prsty se nechvěly
ni srdce od bolesti . . . .

PROCHÁZKA.

Po břehu jdeme, hořícího písku
větrné smršti po střevících šustí,
lesy se chladným sluncem smějí v blízku,
do dálek tichá, bílá řeka ústí . . .

Podzim je jasný jako chladné moře,
jehlami blesků žhne a vystřeluje.
Větry se válí suché na prostoře . . .
Srdce dnes více lásky potřebuje . . .

Zářivou radost pociťujem oba,
cloníce oči rudým před západem . . .
Ramena přitisknutá . . . Míjí doba . . .
Radostným, cudným rty se najdou hladem . . .

V rezivém listí opilá se vznáší
na špičkách Radost točící se v kruhu . . .
Radost to naše, divější a krašší,
ze srdce k srdci smělou klene duhu . . .

Rameno kotví pevně pod mou paží.
Oko je tolik věrné, tolik čeká . . .
Nad námi větry suché listí sráží . . .
Myslíš, že přec se věrné srdce zleká?

Leká se? Čeho? Vše je skalopevné . . .
Ničeho, co je z dneška, nebojí se . . .
Ničeho nebojí se, vše je zjevné . . .
Ale což zítra? — Zítra utiší se . . .

MÍR.

Les modře hučí s horských stěn . . .
A dolů pod horu
mír svítí sluncem napojen
a sálá až k obzoru . . .

Nad temnou sosnou ve výši
vesluje křídly pták . . .
Let jeho ucho mé neslyší,
jak mizí do oblak . . .

Kouř na obzoru tu a tam,
však obydlí nevidět . . .
Jsi na míle tu sám a sám,
pod sebou široký svět . . .

A ticho, jež svítí a rozvírá
své pravice nejzazší,
to žárem, jenž na tě se opírá
jak Rámě ti nejdražší,

ti přináší harmonický klid
na modrých vrcholech
a počíná význam zjevení mít
i modlitby na tvých rtech . . .

Ruský jezdec ze 17. stol.

Manuel Ugarte:

Rosita Gutiérrezova.

Povídka z pampy. Ze španělštiny přeložil *A. Pikhart.*

Ne, že by děvčata v Tangilu bývala tehdy méně vážná a méně opatrná, než děvčata nynější, ale jest nám doznati, že se snadněji poddávala rozkoši hovorův u mříže.* Andaluzský zvyk, který tehdy vládl, přikazoval, aby se pohlíželo shovívavě na přílišnosti milenců v, a i samo náboženství je omlouvalo, soudíc snad, že hříchy slovem nejsou hříchy úplnými. A z oken, která byla otevřena nejdéle, a u kterých prodléval upoutaný nějaký nápadník nejdéle, vynikalo okno Rosity Gutiérrezovy, které ostatně nikdo to dobrodružství za zlé neměl. Nebylo nic přirozenějšího, než míti milence, hovořiti s ním a chlubiti se jím nemnohým jezdcům, kteří cválali na večer odlehlou ulicí.

Dům, v němž Rosita Gutiérrezova bydlila, byl téměř na kraji obce, a byla to budova, jaká se v Jižní Americe vyskytuje všude. Vedle dvou zamřížených oken byla velká vrata do průjezdu, a za těmi byl pravoúhlý *patio,*** plný květin. V tomto *patiu* byly dvě malé světnice a pak velký pokoj, zabírající téměř celou stranu jeho kromě průjezdu, vedoucího do *patia* vnitřního, jímž stavení končilo. Budova, ovšem jednopatrová, pocházela z dob osazení kraje a vypadala prabídně.

Rositin otec si ušetřil trochu peněz za správy jakéhos dvora a teď zde žil klidně a skromně. Bydlil jen v prvních dvou světnicích a ostatek pronajímal.

Rodina se skládala ze tří osob: z dona Pedra Gutiérreza, jeho ženy a Rosity. Ta obývala pokojík do ulice, který byl zároveň jídelnou a přijímacím salonem; don Pedro a jeho žena spávali v pokojíku do dvora, a všichni tři byli šťastni.

* T. j. u zamřížené̇ho okna, ke kterému přichází v zemích, obydlených Španěly, milenec večer pohovořit s milovanou dívkou. *Překl.*

** Ozdobný dvůr domu, ve kterém se obyvatelé téměř po celý den zdržují. *Překl.*

Nikdo nevěděl, odkud Gutiérrezovi pocházeli, a nikdo v obci nedovedl říci, jakého původu jest jejich rodina a kde nabrali to jméno. Ale don Pedro Gutiérrez, tlustý, rozvážný a dobrácký Indián, záhy si získal přízně sousedův. Jeho kulatá měděná tvář, živé oči, tvrdé, do hola ostříhané vlasy, úhledný oděv, moudré vzezření a upřímný úsměv mu dodávaly milého a energického vzhledu, jaký se v těch krajích libívá.

Za to byla jeho žena nevalně příjemna, a Tangilští kde který ji pomlouvali. Vytýkali jí, že je zamračená, že se chová nedůvěřivě, že odpovídá úsečně a že se nevlídně vyhýbá veškerému důvěrnějšímu styku se sousedkami. Někteří jí přičítali závistivou a nesdílnou povahu, jiní zlobu, zadržovanou tak dlouho, až vybuchne. Jisto bylo, že na ni nepromluvil téměř nikdo. A polodivoká Indiánka, jejížto jedinou vadou byla plachost, se stávala ještě zamlklejší a nepřístupnější, protože se domnívala, že se k ní sousedé takto chovají z opovržení. Časem se jí zastesklo po minulosti . . .

Kočovný dobrodružný život bojovného kmene, se kterým prožila první svá léta, jí připadal nejšťastnějším. Rodina její zůstala na širých prostorách na jihu daleko od usedlého obyvatelstva a veškerého zákona, v prostřed volné pampy. Nezkrocená duše její se dusila v malé obci, ve které vše bylo podrobeno rozmaru několika bílých osadníkův a velitele posádky.

Nejraději by byla uprchla po divokých rovinách, vypražených sluncem. Proto, když zaslechla vypravovati o *cuatreros*,* zdálo se, že jí veškeren atavismus stoupá do očí.

Přirozeno, že Rosita zdědila mnohý rys povahy po matce. Ne, že by cítila touhu vrátiti se ke kmeni, neboť byla příliš koketní a pyšná, aby se vzdala těch počátků civilisace, ale protože v její prudké a vášnivé povaze bylo mnoho hlubin, které vychování nedovedlo vyplniti. A z těch vystupoval jakýsi závan neodvislosti a vzpoury, který vypadal podivně v ovzduší, v němž bylo vše ukázněno vojskem a knězem.

Rosita Gutiérrezova byla děvče rozmarné a drsné, projevy povahy její se jí odpouštěly jenom pro roztomilost, se kterou je dovedla zahlazovati. Velké, černé oči, zářící z měděné pleti, čilé, mladé tělo, malá ústa tlustých, rudých rtů a tmavočerné vlasy jí dodávaly vzezření jarního chutného ovoce. Když podvečer přistoupila ku mříži v naškrobené perkálové suknici a s květy ve vlasech, nešel kolem jediný, aby na ni nezavolal dvornou poklonu.

Ze všech, kdož tam přecházeli a zase se vraceli, dostalo se přednosti synu statkáře z okolí, Mariovi Salterainovi, který bydlil v létě na statku a v zimě v Buenos-Aires, kde studoval medicinu. A tak začaly hovory skrze mříž za večerního šera v tichu prázdné ulice.

Rosita milovala Salteraina a Salterain . . . Salterain se tvářil, jako by miloval Rositu, a zdálo se, že si oba rozumějí.

* Loupežní Indiáni, kteří vpadají v noci na statky a odvádějí stáda koní, jež jinde prodávají.

Nebylo nic krásnějšího nad idyllu, která potrvala po tři měsíce. Přijížděl odpoledne na koni s kreolským postrojem, zabočil k oknu, opřel se rukou o mříž, a z jeho úst, zastíněných černým knírem, počala se hrnouti slova lásky, tratící se ve větru. Salterain byl sličný mladík, strojil se elegantně a měl pro štěstí tři pomocníky: jmění, mladost a jméno své. Byl potomkem prvních civilisátorů, synem dobyvatelův. Indiáni měli v něm vlastně spatřovati nepřítele, ale lidé, zdemoralisovaní porážkou a podvrácení alkoholem, nebyli už s to, aby si jasně uvědomili, co se stalo. Ctili Salteraina, protože měl Salterain pozemky a dobytek, protože byl mladý a švarný, protože mluvil na ně s vysoka a byl pánovitý. Kromě toho se vše pojilo, aby upevnilo jeho význam. Salterain byl přítelem soudce, policejního komisaře, vojenského velitele . . . V polocivilisované vsi tvořil s půltuctem privilegovaných hlouček vládcův, udržujících u svých nohou velké stádo ponížených Indiánův. Promluviti se Salterainem bylo ctí, dosíci jeho pomoci bylo vítězstvím.

A všichni se skláněli před mladým mužem, který jako by byl bílým pohlavárem obyvatelstva.

Proto se nikdo neodvážil posouditi nepříznivě lásku Rositinu. Jenom několik starých kmoter bručelo do zubů, že se Salterain nebude ženiti a že to vše zle dopadne. Ostatní neviděli nebo nechtěli viděti nemožnost manželského svazku. Ba, některé dívčiny záviděly Rositě štěstí. A všichni si zvykli vídati u okna Gutiérrezových tmavého koně, který se oháněl pěkným pročesaným ocasem, an zatím roztomilý jezdec tiskl tvář ke mříži, hovoře o lásce dvěma očím, zářícím v temnu.

V rodině Gutiérrezově byl o této záležitosti rozpor. Don Pedro snášel nápadnictví Salterainovo jako všichni a pyšnil se, že pán vyznamenává jeho dceru. Soudil, že Rosita jedná velmi rozumně, naslouchajíc statkářovu synovi, který mluvil o manželství, a o jehožto slově se přece nedalo pochybovati.

Matka poznávala, že situace není tak prosta. Salteraina pokládala za ničemu, který se chtěl jenom baviti po dobu pobytu svého na venkově. Snad toho budou všichni litovati.

Nedůvěřivost Indiánky, nezvyklé novým mravům, bouřila se ostřeji, než jindy. Ten běloch byl představitelem rassy, která je rozehnala a podmanila, a nedalo se od něho nadíti ničeho dobrého. Jeho panovačný duch je zvyklý utlačovati právo druhých a zvedati je nad poraženými jako strašidlo.

Netřeba podotýkati, že zatím, co trval tento nesouhlas v nitru rodiny, Rosita hovořila dále se Salterainem. Řekli jsme již, že byla Rosita děvče svéhlavé a že se pokládala za povýšenu nad prostředí, v němž se narodila.

Námitky matčiny nenacházely ohlasu v jejím srdci, oslněném pyšnou nadějí. Kromě toho milovala Salteraina a viděla vše jeho očima.

Za takových poměrův nastal podzim, a pole počala vypadati truchlivě. Se stromů spadalo listí, rovina byla zase smutně vážná a bídná.

stavení malé vesnice zdála se tuliti jedno ke druhému v očekávání zimy.

Salterain ohlásil, že se vrátí do města, že mu studie nedovolují, aby déle prodléval na venkově. Rosita upadla v nevýslovnou sklíčenost, a za těch několik posledních dní byl jenom smutek kolem jejích oken, u nichž se dříve ozývalo veselé šepotání milencův.

Večer před rozchodem přišel Salterain na dostaveníčko dříve, než jindy. V očích jeho byl nový výraz. Sesedl s koně a přistoupil nějak nezvykle rozčilen. Rosita jej pozdravila, nesnímajíc šátek s očí. A schůzka ta byla trpká, jako žádná dosud. Někteří tvrdí, že se protáhla přes obvyklou hodinu, a opozděný vaquero,* který se vracel odněkud z krčmy, viděl, že mluví spolu prudce, jako by on žádal na ní cosi a ona nechtěla vyhověti . . .

Jisto jest, že ráno na to všichni zvěděli, že Rosita uprchla.

Po celý měsíc se o jiném v Tangilu nemluvilo. Výklady sousedův netkly se, jak se zdálo, klidu Gutiérrezových, ale přemítavá Indiánka cítila, že ji pokořuje ironická soustrast, se kterou všichni litovali té příhody. V té malé, nevyvinuté společnosti, ve které se divošský duch Indiánů pojil s náboženským fanatismem, a ve které všichni se navzájem špehovali a věděli, co se ve kterém domě děje, pobouřilo toto dobrodružství kdejakou počestnost. Nebylo nanicované ženy, která by neodsuzovala a nezavrhovala tvrdými slovy neopatrnou dívčinu, podlehlou lásce. Za to Salterain všude docházel bezmezné shovívavosti. Přímá a počestná povaha, porušená nepravou civilisací, jakou jí vštípili, se změnila v nedůvěřivou či pokryteckou. Proto všichni chutě odsuzovali slabého, zchlazujíce si na něm žáhu nízké závisti a nepřiznávané nechuti.

Tou dobou drancoval okolí Tangilu bojovný kmen, který pronásledovalo vládní vojsko bez výsledku. Vedl je kazik, zvaný Guatemorá, intelligentní Indián, který pobýval dlouho ve městech a znal slabé stránky obyvatelstva. Nebyl to vlastně kmen, ale tlupa lupičův, vyzbrojených palnou zbraní, kteří dovedli čeliti vojákům republiky. Zastavovali dostavníky, vybíjeli dvorce nájemcův a odvažovali se časem i do vesnic, a kolem nich se šířila pověst, jak jsou stateční a odvážní. Několik šlechetných činův jim získalo tajnou přízeň podrobených Indiánů. V ratejnách se vypravovalo, že Guatemorá škodí jenom bohatým bělochům, a k chudým Indiánům že jest vždy nadmíru laskav. Roznášelo se, že nějakému čeledínovi ze dvorce ukradl neznámý zloděj koně, které měl hlídati. Statkář jej vinil, že byl s lupiči smluven, a ubožák měl na mále, že by jej byli odsoudili do žaláře. Guatemorá o tom věděl, začal pátrati, a za několik dní se objevili koně s lístkem:

„Aby byl nevinný zachráněn.“

Kdykoliv se o Guatemorovi mluvilo, nazýval jej don Pedro Gutiérrez lupičem, za to jej však žena Pedrova v rozhovorech uctivě vychvalovala. Neodvislost lupičova totiž pokořovala podrobeného Indiána stejně, jako lahodila zpurné Indiánce.

* Pastvec krav.

Ta řekla jednoho dne po prudké rozmíšce:

„Bude-li se na mne příliš dotírati, odejdu k přátelům,“ a ukázala hnědou rukou v podvečerním šeru směrem, odkud se valila tma.

Když nastalo jaro, tázali se všichni v Tangilu, odváží-li se Salterain vrátiti se do vsi s Rositou čili nic. Don Pedro naslouchal výkladům lhostejně, ale žena jeho se stala ještě nevlídnější. A když kočár Salterainův vjel do vsi, nebyla Indiánka s to, aby zadržela výhrůžku. V cestovním kočáře seděla Rosita nastrojena jako dáma z města.

Rosita jí nezahlédla. Jela vsí jako královna, zahalená svojí pýchou . . .

Téhož večera se rozkřiklo, že zmizela Gutiérrezovi žena. Viděli ji, jak odcházela do kraje směrem k místu, na němž dle všeobecného domnění se ukrýval Guatemorá.

Dva dny potom vedrala se tlupa lupičův do statku Salterainova a vydrancovala starobylé sídlo, pocházející z prvních dob osídlení. Lupiči zastrašili rodinu a služebnictvo a vyplenili vše, co bylo v obydlí. Co nemohli odnésti, zničili. A když vše zloupili, odjeli cvalem na pampu se šatstvem, penězi, nádobím a zmizeli na obzoru . . .

Takové vpády se dály za oněch dob často, a Salterain jenom proklínal a prohlásil, že se vrátí do Buenos-Aires. Ostatně byl dosti bohat, aby si nahradil, oč přišel. Proto jen pokrčil rameny, když se policejní četa, která se vydala po stopě lupičů, vrátila za týden, nenaleznuvši jich.

Hůře bylo, že se Rosita zle roznemohla. Prý rozčilením. Ale starý sluha to vysvětlil mnohem podobněji pravdě: Salterainova milenka poznala v čele zločincův — svou matku.

K. Leger:

Kdo tu?

Povídka.

(Pokračování.)

VI.

Ráno druhého dne vzkázal Dušek pro doktora Chlada. Pocítil jakousi nezvyklou ochablost, nějakou úzkost, která chvílemi otřásala mu nervy. Pozoroval své prsty, — chvěly se. Dech byl těžký, cosi jako by mu hrdlo svíralo. Cítil, že srdce nepravidelně bije.

Ale vcházejícího lékaře uvítal ironickým smíchem.

„Jste udýchán, doktore, spěchal jste zajisté. Ne, buďte bez starosti, nemíním tak na kvap z tohoto světa odejít. Jen cosi v konstrukci mého těla zaskřípalo. Nemíval jsem nikdy takový pocit ochablosti, necítíval jsem neklidné bití srdce.“ Na rtech měl úsměšek, ale sivé oči vážně a starostlivě hleděly k lékaři. „Je to — stáří, doktore?“

Mladý lékař sotva znatelně se usmál, ale Dušek pochytil tento úsměv. „Vím, co si myslíte, doktore. Tohle asi: hle, bojí se stáří! Šedesát let prožil skorem, a umírat se mu nechce. Vždycky mládež tak mimoděk o starších soudí. Nežil jsi už dost? tolik let! nestačí ti? Teprve, když sami sestárnou, uvidí, že nestačí.“

Doktor zahryzl se do rtů. „Zabýváte se čtením myšlenek, pane statkáři? Zdá se mi. Ale neuhodl jste docela. Jenom se podivuji vašemu zdraví, vaší svěžesti.“

Dušek zaklepal si na prsa. „A přece někde něco vadí, kolečka ve stroji za tu řadu let se opotřebovala. Však ještě ne! Ještě je brzy! Nechce se mi ještě hodit ten stroj do starého železa. Souhlasíte zajisté, pane doktore: nejsi-li schopen žít, opravdově žít, tedy lehni a zemři. Škoda místa, které jinému na zemi zabíráš. Ve Spartě, myslím, odpravovali neduživé starce. Ten zákon měl by se všady ujmout.“

„Pouze v naší české literární obci ubíjejí se ti, kteří dobrovolně se života nezřeknou. Ostatně spisovatel, překročí-li padesát let života, měl by být utopen, s tím sám souhlasím," smál se doktor, který zabýval se rád literaturou. „Ale co se vás týče, pane statkáři, domnívám se, že vaše nemoc není nebezpečná, že —"

„Hm, nevím. Prohlédněte mne. Ani to mne nepostrašilo, že jsem ucítil poruchy v tělesném organismu, ale to, že tak náhle přes jednu noc ozvala se ochablost sil. Sestaral jsem přes jednu noc?"

A pan Dušek vstal s lože, na kterém polooblečen seděl, a chvatně jal se rozpínat a odhazovat oděv. „Nuže, prohlédněte mne. Je to nemoc? je to stáří?"

Doktor v lenošce u okna podpíraje loket o koleno, zadíval se na obnažené tělo starcovo, tvrdé, s vystouplými svaly pod snědou, málo jen svraštělou koží, s klouby vysedlými, s uzly modravých žil. Tělo siláka beze všeho zbytečného tuku, kostnaté, zdravé na pohled, jaksi vyzývavě vzdorující všemocnému času. Široká zarostlá prsa z hluboka oddychovala.

„Nuže?" netrpělivě se ozval Dušek.

„Ne, nejste věru stár, není to stáří, jestli vás něco tíží —"

„Tuším do šedesáti let u Římanů počítalo se mužství, ne-li? Po šedesáti teprve byl z muže stařec," zažertoval statkář. „Mám dva roky ještě, nedám si je upřít!" a zasmušil se. „Dva roky — ne už celé!" opakoval přitlumeně. „Nuže, prohlédněte mne, proklepejte!"

Doktor přiložil ucho k jeho hrudi.

„Nuže? nuže? co mi schází? Vaše ucho je po čertech studené!"

„Nic vážného!" odpovídal konečně doktor netrpělivému, „trochu" — řekl latinské jméno, — „a trochu —" jiné latinské slovíčko. — „To přejde samo. Unavil jste se příliš — dnes v noci. Není divu, že nervy se otřásly. Odpočiňte si, klid nejlépe vám prospěje."

„Ach, vy černokněžníci!" zasmál se Dušek. „Latinou dá se tak pěkně všechno maskovat!"

„Jste zdráv a velice svěží na svá léta!" vážně potvrzoval doktor, ale statkář bručel oblékaje se:

„Na svá léta! na svá léta! Přece jen ta léta na mně vidíte! A já jich necítím, věříte?" sebevědomě vypjal prsa. „A kdybych nepozoroval, že stromy, které jsem jako mladík zasázel, už dorostly v mocné kmeny a někde už prosychají a trouchnivějí, nevěděl bych, že čas ubíhá." Doktor podíval se na hodinky, — ještě kamsi k nemocnému byl volán. „Nepospíchejte, — poseďte chvíli u mne, u pacienta, napište recept — inkoust, péro je na stole. Pravda — přiznám se, a snad jste už o mně slyšel, nejsem příliš společenský, samota mi stačí. Ale proto jsem přece rád, že jsem vás poznal. Vás a rozmilou vaši paní. Kdybych byl věděl — byl bych dávno se rozstonal, abyste musil ke mně přijít. Myslíte, že bych to nedovedl? Jsou chvíle, kdy se zasteskne samotáři, kdy by rád utekl ze své samoty, kterou si proti lidem hájí, někam do hlučného množství, mezi křičící a chechtající se, a křičel by, chechtal se s nimi. Hodně křičel, aby přehlušil samotu, která jde s ním, protože ji nosí v srdci.

— Ach, bože! vidíte stáří? Stávám se sentimentálním —.“ Pokrčil rameny, zamračil se, — patrně nespokojen sám se sebou, docela se odmlčel.

Doktor požádal za dovolení, aby si mohl zapálit cigarettu, a usmívaje se pravil: „Opravdu sentimentální. A mne to naplňuje úžasem. Vy, který jste včera z hořící výhně na vlastních rukou vynesl ubožáka, zachránil lidský život! Kdybyste slyšel úsudky plné obdivu až ke zbožňování —“

„Co jsem udělal?“ jaksi nerad zahučel statkář.

„Člověka jste zachránil, nasadiv vlastní život.“

Dušek se odvrátil. „Myslíte, že je nějakou zásluhou zachránit člověka?“ Neklidně prošel pokojem. „Nejsem si jist, je-li to zásluha. Zdá se mi — ano, že by bylo lépe, kdyby lidí nebylo. Lidský život! Vy, lékař, víte nejlépe, co to je — v bolestech se rodí, v bolestech umírá, a co je mezi tím? co v tom kousku života plno bědy všelijaké. Věříte, že je zásluhou zachránit život člověku? Petr měl to již odbyto, byl bez vědomí, když jsem jej zvedl, prožil celou hrůzu smrti, za okamžik hořící střecha byla by se naň sřítila, a dodýchal by neprobudiv se — myslíte, že má být vděčen mně, že jsem jej vynesl, a vám, že jste jej vzkřísil? Zemřít ještě jednou, ještě jednou přetrpět hrůzu vlastního skonávání! A kdož ví, zdali ten zbytek života, který jsme mu zachránili, nebude proň pekelnou mukou? Stáří — on je stár — není věkem radostí, aby se ubožák směl těšit ze svého oživnutí.“

Doktor netrpělivě se ozval: „A proč jste jej zachránil?“

„Proč —“ chvilku Dušek přemýšlel. „Nevím, — abych pravdu řekl. Když jsem stál obklíčen plameny, které mi zavíraly cestu, s bezduchým tělem v rukou, říkal jsem v duchu bezděky: Škoda člověka! Nemyslil jsem sebe, myslil jsem Petra, hlupáka, který pro pytel mé řepky odvážil se života. Ostatně byl bych řekl stejně tak: škoda holuba, kdyby se mi bylo zachtělo místo člověka vyrvat z plamenů zadušeného ptáka. Nemaťte se, nehnala mne do nebezpečí velkodušná soustrast s nešťastníkem, nýbrž bláhový vzdor svéhlavého starce, chcete-li. Přede mnou hrozná síla příšerného živlu s posměšným sykotem vzpínala se vítězně nad bezmocným, potácejícím se chuďasem, a mně v té chvíli zachtělo se zuřivému živlu vstoupit do cesty, plivnout do plamenů a vykřiknout: Zpátky! já jsem tu pánem! Vidím, usmíváte se, ale tak to asi bylo. Nemám rád, co nemohu zkrotit, ať je to zdivočilé zvíře nebo vzdorný člověk nebo síla živelní. V takové chvíli kázal asi Xerxes bičovat moře. Ale to je směšné přirovnání — spíše mohu říci: jako můj děd nebo praděd své nevolníky, když se vzepřeli jeho vůli, vlastnoručně mrskal. A při tom snad i jemu bylo líto člověka, neboť člověk patřil jemu. — Ostatně: jak se vede Petrovi?“

Doktor mimovolně se usmíval, naslouchaje podivínu.

„Byl jsem u něho, je zdráv. Jen trochu popálenin má po těle, vlasy i obočí mu oheň sežehl, a zčernalý je dýmem. Ale je vesel, je rád, že smrti unikl, a rozplývá se vděčností. Měl byste slyšet jej a ženu jeho, uvěřil byste, že opravdu jste vykonal dobrý skutek.“

„Vděčnost za kousek života!“ hučel Dušek. „Což opravdu ještě si života váží tito lidé? Myslil jsem, že nové učení docela jim život znechutilo, jako jim znechutilo práci —“

Doktor nepokojně se zavrtěl. „Myslíte socialismus? je i pro vás strašidlem? Domníval jsem se, že vy jako člověk vzdělaný, pokrokový —“

Dušek odmítavě mávl rukou. „Dojista nejsem tím, co vy nazýváte pokrokovým člověkem, nepatřím mezi obdivovatele bláznivého chaosu myšlenek a theorií, jak přes den pučí v potřeštěných hlavách degenerovaných pokolení. Snad jsem už řekl: jsem příliš dlouho na světě a jsem tu cizí.“

„Nechápete, myslím, moderní snahy a cíle,“ dovolil si namítnout doktor. „Je doba přechodu, uznávám: těžká doba. Kácejí se dávné řády, posvěcené dávnou minulostí, a nežli se vykrystalují a vžijou nové, bude dlouho trvat. Nová doba rodí se v bolestných křečích jako člověk. Vím, že i sem do venkovského zátiší — ovšem v miniatuře a snad trochu zkarikován — zasahá onen veliký zápas na rozhraní dvou věků, a vy, myslím, s předsudkem stavíte se proti novým proudům —“

„Nechápete, — nerozumíte nám, mladým, vy, staří!“ Dušek se zasmál. „Velmi pohodlná odpověď tato výčitka! Ale mně se zdá, že rozumím, dobře rozumím té nové době. Chorobný hnis, nahromaděný za leta, propuká a rozlévá se. Je třeba pustit trochu nezdravé krve, jak bylo zvykem za dřívějších dob. Lidstvo je zhýčkáno, byl dlouho mír, dávno veliká válka neotřásla Evropou, ani hlad ani mor nepřišel decimovat příliš se množící davy lidského hmyzu, a lidé zpyšněli, přestali se bát božího trestu —“

„Vy věříte v Boha?“ s upřímným podivením ptal se doktor.

„Nevěřím!“ zněla stejně upřímná odpověď, „ale lituji toho. Lituji, že jsem se připravil o víru v boží spravedlnost. O víru v budoucnost, v nesmrtelnost duše. Co nám za to vše dá věda a filosofie? Dělá z nás jepice, které se rodí a umírají za chvíli. Umírají stejně, ať žily tak či tak, poletujíce bez rozumu kolem luceren, anebo vyplňujíce dny své myšlením a prací. Stejně zbytečná věc: poletovat kolem luceren anebo po lidsku pracovat. Umřeš, a je konec.“

Doktor se usmíval shovívavě, viděl, má před sebou venkovského filosofa; tací lidé s nesmírnou chutí chtějí řešiti veliké otázky, které se vymykají jejich úsudku. Skoro žertovně pravil: „Nemyslíte, pane statkáři, že konečně — pomineme-li nesmrtelnost — může stačit člověku život, onen krátký život, jenž mu jest údělem? je-li ten život prožit upřímně s láskou k práci, s láskou k vědě a pro dobro současníků i budoucích?“

„Taky jepice, které lítají kolem luceren, prožijí svůj život pro dobro budoucích pokolení!“ ušklíbl se Dušek. „Co z toho? A jak hrozné je vědomí, že většina zrozených lidských tvorů hyne dříve, nežli život pozná. Co to je, doktore? řekněte, co to je? nač je třeba, aby umírali, sotva prohlédnou?“ Dušek nervosně poklepával prsty po stole. „Smrt — jen smrt žádá od nás příroda jako od hmyzu!“

Doktor resignovaně pokrčil rameny. „Nemožno disputovat o této věci; neznáte patrně nejnovějších děl, kde tato otázka už byla luštěna a rozluštěna.“

„Možno, že neznám, ale pochybuji, že tato otázka vůbec bude někdy rozluštěna uspokojivě.“

Ano, venkovský filosof! dosvědčoval si doktor v duchu, zapředený v naivní úvahy svoje a v předsudky dětinského stáří. Ostatně dost podivné u člověka tak praktického jako Dušek. Nahlas pravil: „Doznáte však aspoň, že lidský život, dík neohroženým zápasníkům nové doby, stává se lehčí a snesitelnější, nežli býval. I doba člověku vyměřená poměrně se prodlužuje, zdravotnictví se zlepšilo i sociální poměry.“

Trochu suchopárně jako s kathedry přednášel to pan doktor. Snad tímto tónem rozmrzen, Dušek jej přerušil. „Hleďte tam na stole spoustu časopisů, revue, týdenníky, záplavu potištěného papíru. Sleduji, pokud možno, co se děje, všechny ty pokusy moderně upravit prohnilý svět, člověka povznést, udělat jej lepším a lidštějším. Ale marná snaha! Starý Adam zůstane Adamem ve svém nitru, jen na povrchu zachytí se nějaká moderní cetka, červený nákrčník třeba. — A svět se pořád točí dál, vždycky je kdosi nahoře a jiný dole. Není rovnosti, bohudík, vždy se uplatní převaha síly — tělesné či duševní. Věříte, že majetek je krádež?“ Dušek mluvil to úsečně, ale s plným klidem, přecházeje s rukama vzadu založenýma, nedívaje se na doktora. „Bohatství není mzda nezaplacená dělníkům. Bohatství je práce, která byla více zaplacena, větší výdělek, rozmnožovaný šetrností. Chudý je ten, jehož předkové a on sám nedovedli ani vydělat si více nad potřebu, ani ušetřit. Nedostatek intelligence a energie u jednotlivců jako u celých národů.“

Doktor vstal, podíval se na hodinky a pravil: „Odpusťte, čas prchá, musím ke svým pacientům. Hle, do jaké diskusse jsme se dostali! S potěšením jsem vás poslouchal — jako lékař. Jste zdráv, pane Dušku, mohu vás ujistit. Viděl jsem vaše tělo a slyšel jsem vaše úvahy, samorostlé, logicky správné, — třeba bych s nimi nesouhlasil. Lišíme se věkem, a patrně je rozdíl v tom, jak hledíte na život vy a já. Myslím, že i venkovské osamocení, v jakém žijete dlouhá léta, zde působí. Počínám pociťovat sám neblahé důsledky samoty pro myslícího člověka, a vy, pane, jste taky z těch, kteří myslí dál, nežli jenom na to, co přinese starost o živobytí. Dovolte, abych vám stiskl ruku. Doufám, že se teď častěji uvidíme a pohovoříme si — třebas i pohádáme se, dovolíte-li, ano?“ zasmál se opět.

Dušek neopětoval stisknutí ruky. Přimhouřiv oči, mlčky zahleděl se na mladého nervosního muže, který se kvapně chystal k odchodu. Již s kloboukem v ruce zeptal se doktor Chlad:

„A což vaše hallucinace? Domníváte se, že kdosi vás v patách sleduje — myslím, že je to hallucinace, pomíjivý příznak nějaké nervové poruchy. Snad přepracování, rozčilení. — Doufám, že vše zmizelo?“

„Není to hallucinace!“ řekl Dušek hledě stranou, „mé nervy jsou klidny. — Chcete-li, nemám nervů. My staří o nich neslýchali!“ Ušklíbl se.

„Přejete-li si, pane statkáři, dám vám doporučení k professoru K., znamenitému psychiatru. Býval mým učitelem.“

Dušek se uklonil. „Znám jej. Řekněte, může mi vrátit — mládí?“

„Mládí?“ doktor se zasmál. „Hle, žertujete!“

„Nemůže-li vrátit mládí, čím by mně mohl prospět? Děkuji vám, pane doktore, za dobrou vůli, ale já tomu, co jde mi v patách, už zvykl.“

„Přece“ dovolil si namítnouti lékař. Ale Dušek se uklonil, provázeje hosta ke dveřím.

Doprovodil jej parkem až ke vratům. Tam čekal lékařův vozík s jedním koněm, s grošovatým bělouškem, rozumným, klidným zvířetem. Paní doktorová seděla na kočárku, držíc oprati a bič.

Pozdravili se s Duškem jako staří známí, vesele po sousedsku, — nedovolila paní Helenka, aby jí ruku políbil, jenom prsty mu lehounko stiskla.

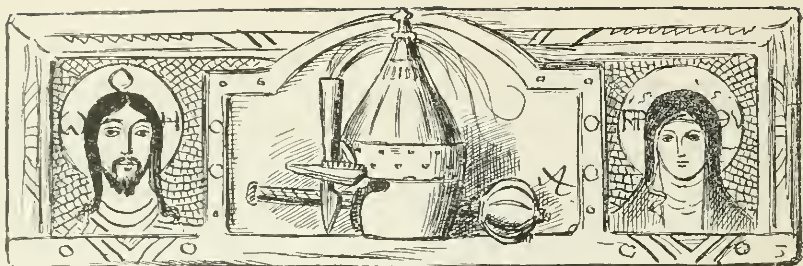
„Jak je vám? neublížil jste si včera večer?“

„Má-li člověk tak výtečného lékaře, jako je váš pan choť, uzdraví se dojista, — trochu mrákot a bolesti hlavy ztratilo se hned, sotva ke mně vešel.“

„Byl to odvážný čin, pro svého dělníka nasadit život!“

Dušek viděl, jak se jí v očích zalesklo. (Pokračování.)

Josef Holeček:

Slovanství Gustava Eima a mé.

(Pokračování.)

Rusko nikdy jinak nejednalo a nikdy jednati nebude, a ten bulharský případ není výjimečný, nýbrž hluboce založený v ruské psychologii. Vidíme zde, že důstojníci i diplomaté ruští stejně si vedou. To zajisté není náhodou. Oni tak jednati musili, protože ten způsob odpovídá jejich povaze, skladu jejich myšlení i cítění. Rusové uvažují a soudí zvolna a nesměle, ale zprudka cítí. Odtud vyplývá častá zdánlivá neshoda mezi skutky jejich srdce a umu. Srdce ruské předbíhá, um za ním pokulhává. Rusové sami sobě se posmívají, že jsou „zadním umom krěpki". Když se obě síly harmonicky shodnou a společně jednají, vznikají z toho u Rusů skutky velké; jedná-li samo srdce, skutky jeho bývají jednou ospalé a mdlé, přecitlivělé a přeněžnělé, po druhé zbrklé; když pak se po srdci dostaví um, aby chyby srdce napravoval, zdává se jeho jednání tím tvrdším, čím méně bylo očekáváno.

Chyby Rusů v Bulharsku začaly sentimentálností, která se všeho národa od cara dolů zmocnila po diplomatickém nezdaru na berlínském kongresse. Nejšlechetnější jejich city byly uraženy, vzbuzena v nich nedůvěra ke všemu mimoruskému světu, a ozývaly se i hlasy, které litovaly obětí osvobozovací války. Touto indisposicí Rusové sami pomáhali cizím intrikánům pěstovati „bulharský nevděk". V jeho letech Dostojevský promluvil šlechetné slavjanofilské slovo. Učinil projev, ve kterém napsal, že to, co se nazývá „bulharským nevděkem", je stav, na jaký Rusové z předu musili býti připraveni a bez kterého se nemohlo obejíti po osvobození národa, který tak dlouho úpěl pod tureckým jařmem, aniž se pokusil o všeobecné hnutí k jeho svržení; národ takový po osvobození nesmí býti sám sobě zůstaven, ale rovněž v něm nesmějí býti vzbuzovány obavy, že poklad svobody mu bude odňat; když obavy takové vzniknou vinou úkladů nepřátelských, nestane se nic nepřirozeného a nepředvídaného; osvoboditelé nesmějí proto svým osvobozeným bratrům zazlívati, nýbrž nové důkazy jim

podávati, že úmysly jejich byly poctivé a nezištné, slovem, musejí být jejich vychovateli a učiteli, kteří budou nejen povznášeti jejich vzdělanost, nýbrž i vštěpovati politickou mravnost, aby se naučili darů svobody rozumně užívati, musejí jim jako otcové dětem stále odpouštěti a dílu svému stále nové oběti přinášeti.

Dostojevský se ozval z tábora slavjanofilů, z něhož vyšlo to mohutné hnutí ruských srdcí, jež mělo za následek válku za osvobození Jihoslovanů. Slavjanofilství cizina od té doby nazývá erárným ruským slovanstvím. Je tedy oprávněno zmíniti se i o tomto hlase Dostojevského, kdy jest řeč o tom, že officiálné Rusko chovalo se v Bulharsku hrozně. Srovnejte šlechetný zápal, se kterým slavjanofilé hlásali svatou válku za osvobození slovanských bratří ode jha tureckého, s tímto hlasem slavného spisovatele a lidomila, a suďte sami, je-li v tom co „hrozného“. Ne, to nikterak není hrozné! Hrůzu to nebudí, nýbrž úžas nad tolikou zásobou nepolepšitelné (odpusťte této ironii!) lásky a obětavosti.

Zbývá ještě ruská diplomacie. Když nikdo jiný, ona zajisté se chovala hrozně! Nikoli, ani ona. Chovala se jak umí, ale hrozně ne! Ruská diplomacie nemá dobrou pověst. Němci a Angličané zjednali jí pověst, jako by byla všemi mastmi mazaná, prolhaná, falešná a úskočná. Ani jedné z těchto vlastností ruská diplomacie nemá. Ani hr. N. P. Ignatěv, jenž byl před válkou 1877—78 vyslancem v Cařihradě, osvobození Jihoslovanů připravoval a sepsal svatoštěpánský mír, nikterak nebyl tím „mistrem lži“, za jakého jej ve Vídni prohlašovali. Byl povahou báťa jako každý Rus; ale právě na něm se ukázalo, že i dobromyslný ruský báťa může býti velkým diplomatem a státníkem. Síla N. P. Ignatěva byla arci i v jeho talentu, ale především vězela jako vždy u Rusů v jeho bezmezné oddanosti dílu, kterého se podjal. Jí se Ignatěv domohl těch výsledků, pro které naň soupeři žárlili. V jeho vystupování na sultánově dvoře bylo plno odvážné přímosti, ale dokonce žádná úskočnost a lstivost, pro něž by snad zasluhoval přezdívky „mistra lži“. Přezdívka ta nazpět padá na jeho soupeře, kteří si diplomata jinak představiti nedovedou, než jako lháře, protože lež pokládají za podstatu diplomatického umění; majíce vědomí, že sami jsou lháři, logicky spatřují ještě většího lháře ve svém soupeři, dostihujícím výsledků, kterých oni mu závidějí. Všecka západní škola diplomatů je založena na macchiavellismu, jejž ze styků s Benátčany pochytila i diplomacie turecká. Jen ruská je tohoto poroku čista. Ji charakterisuje přímost, ale přímost její soupeř nazve brutálností. Z toho následuje, že se ruská diplomacie nikdy nezachová.

Nedostatky ruské diplomacie jsou jiné. Je tuze důvěřivá a neprohlédavá, tuze byrokratická a prkenná, tuze lpí na svých vlastních tradicích, jež jsou dvojího druhu: úřadní a rodinné. Diplomatické úřady drží se tu dědičně v jistých rodinách, čímž sice utužují se svazky a vlivy osobné, ale přivádí se stagnace do tak zvaného diplomatického umění, jehož ve skutečnosti nikde není tak málo, jako v Rusku. Byrokratism ruskou diplomacii činí vládě každého cizího státu bližší, než jeho obyvatelstvu. Každý ruský diplomat má se za kus cara,

ale jeho hrdé sebevědomí dá se v cizině snáze uspokojiti, než by se na prvý pohled myslilo; když se vyhoví všem předpisům etikety a všecky byrokratické formálnosti na chlup se splní, ruskému diplomatu to postačí. Jaké škody, jaké rány ona ruskému státu způsobila! Vzpomeňme si jen několika faktů, které se udály za naší paměti. Ruská diplomacie prodala Spojeným Státům za babku někdejší Ruskou Ameriku, kde jsou nyní objevena přebohatá naleziště zlata; kdyby se Rusko nebylo vzdalo Ruské Ameriky, Spojené Státy dosud by nemohly pomýšleti na provozování protiruské politiky, jež za Rooseveltova presidentství vystupovalo již v určitých obrysech. Ruská diplomacie v neuvěřitelné krátkozrakosti odstoupila r. 1857 Japonsku ostrov Cusimu v Korejském kanále, u něhož bylo ruské loďstvo ve válce s Japonskem od admirála Toga tak náramně rozbito; kdyby Rusko bylo Cusimu podrželo pro sebe a opevnilo proti Japonsku, celá pro Rusko neslavná válka s Japonskem náležela by mezi nemožnosti, také Korea byla by od Japonska bezpečna, Rusku by se nebylo obávati japonského vpádu do Sibiře, a „žluté nebezpečí“ nehrozilo by Evropě potud, pokud jest Japonsko považováno za jeho strůjce do budoucnosti. Jak ubohá byla úloha ruské diplomacie v Berlíně na kongresse! A za mír portsmouthský ruský národ své diplomacii není více vděčen než za berlínský, neboť jím válka ukončena ve chvíli, kdy pro Rusy teprve měla začít.

To jsou zajisté veliké a mnohé nedostatky, mezi nimiž se na malou míru scvrká, co ruské diplomacii vytýkávají Slované: že je německá. Pravda, že ruští panovníci v století XVIII. a XIX. rádi dávali vedení své diplomacie v ruce Němců, ale proč to? Zajisté ne k vůli tomu, aby jejich pomocí zaváděli germanism do Ruska a sami Němcům sloužili, nýbrž proto, že u rodilých Rusů nacházeli málo těch vlastností, které se požadují od schopné diplomacie. Ale i němečtí diplomaté musili v Rusku ruské dílo dělat. Jestliže se na vrub německých prvků v ruské diplomacii počítá, že Rusko pomáhalo vzrůstu Pruska, až narostlo v sjednocené Německo, nemožno nedati výrazu domněnce, že by to ryze ruská diplomacie nebyla snad učinila lépe.

Jedna vlastnost ruskou diplomacii vyznačuje: věrnost danému slovu a smlouvě. Či také tato vlastnost patří do řady jejích vad? Při obvyklém pojímání slova diplomacie bezpochyby. Ale mně by se chtělo doufati, že z této vlastnosti, která se často jeví naivností a obyčejně mívá za sebou následky slabosti, vyvine se časem reforma diplomacie ve smyslu národním a lidovém. Macchiavellistické umění kabinetní diplomacie, jaká dosud vůbec jest, umění úkladu, úskoku a lži, umění, které každou smlouvu pokládá za závaznou jen potud, pokud je střežena vydatnou brannou mocí, a jinak považuje za svůj privilej smlouvu rušiti hned, jakmile uschly na ní podpisy, musí se jednou zhnusiti občanstvu všech novodobých států. Diplomacie ve všech státech, i s nejsvobodnější konstitucí, zůstala výhradou mocnářů. Parlamentům je diplomacie zodpovědna pouze na oko, o jejích skutcích jim zahraniční ministři podávají zprávy teprve post festum. Až lidové parlamenty domohou se rozhodujícího vlivu i na zahraničnou

politiku, a tato politika přestane býti doménou kabinetní diplomacie, jež s vůlí a tím méně přáními národů nepočítá, ano ráda jedná proti nim a parlamenty považuje pouze za sbory k tomu zřízené, aby jednání diplomacie dodatečně schvalovaly a povolovaly obrovské náklady, obyvatelstvu z toho jednání vzešlé, — potom bude třeba skoncovati s macchiavellismem diplomacie, postaviti zahraničnou politiku na jasný základ poměru obyvatelstva jednoho státu k obyvatelstvu druhého státu, a parlamenty států budou bdíti nad tím, aby mezinárodní smlouvy byly uzavřeny jen s čestnými úmysly a uzavřené aby čestně byly plněny.

A tato čestnost charakterisuje ruskou diplomacii, jež se jí nevzdává ani tehdy, když tím budí posměch a způsobuje škodu svému státu. V té vlastnosti její už vidíme něco, co naprosto není německé ani západní. Totě právě ono vrozené diplomatické *neumění*, jež ruské panovníky přivedlo na myšlenku dáti Rusům za mistry diplomacie cizince — volba na Němce proto padla nejdříve, že byli nejblíže po ruce. Toto národní ruské neumění dosud se hlásí ku svému právu, a stát mívá z něho škody tím osudnější, že se k němu pojívá při věrnosti snad carům a trůnu nedostatek vřelosti pro ryze národní tužby a ideály ruské. To je příčina neobliby a nedůvěry, jakou kmenoví Rusové chovají ku své diplomacii. Ale čím to, že ruský stát při takových nedostatcích své diplomacie, při chybách jejích a nevýhodných smluvách s přáteli i nepřáteli ještě není zahrabán a že jeho oslabení, nastalé následkem chyb diplomacie, nemívá dlouhého trvání? Na tu otázku cizinec odpovědi nemá, tu se mu naskytuje něco zhola nepochopitelného. Chyby ruské diplomacie zůstávají, ale nedobré jejich následky pro stát ruší sám ruský národ, jehož mohutný, ale líný organism se nepokojem otřásá a duch se vzpružuje k energii, které byl by bez rány nevydal. A tu dospíváme ku zjištění charakterné črty, ukazující na psychologickou i povahovou příbuznost Rusů s jinými Slovany, a ne-li se všemi, zajisté se Srby a Čechy. I naše dějiny jsou plny diplomatických i politických chyb, a bude tak i v budoucnosti. Ale když je zle a národ vidí, že protivník jeho chyby považuje za svou kořist a za ovoce svého přičinění, náhle se vzpružuje a silou, jaké se kořistník u něho nenadál, v krátké době dlahnělé chyby napravuje. V takových reakcích národa na chyby politiků z povolání vystupuje v před demokratický charakter slovanský; v takových epochálných momentech slovanští národové sami se bezprostředně chápou díla své historie a korrigují si ji bez naučeného umění, ale živelnou silou své lásky ke společné věci vší obce národa. Jiní národové mají historii, tvořenou činností pravidelnější a soustavnější, slovem vyrovnanější, ale i Slované k činnosti takové někdy dozrají. Dáme-li pak tomu, že historie Slovanů podrží si tu elementárnou sílu, kterou dosud projevuje jen při porůzných vzryvech národního citu, a že ji spojí s pravidelností a soustavností, vznese se před námi nejen ideálný obraz příští slovanské sľávy a moci a světodějného významu, nýbrž i toho stavu, kdy národové jiní dají výhost diplomovanému umění politickému a vezmou si za vzor slovanské neumění. Potom, teprve potom nadejde doba, kdy se politika

bude provozovati od národu k národu, kdy národové sami budou říditi všechnu svou politiku, jak vnitřní, tak vnější.

„Ale totě sen!“ namítnete. Ano, dosud sen, ale sen čistě slovanský. Splnění jeho závisí od toho, budou-li se zárodky osobité činnosti slovanské dále a výše vyvíjeti, či dají-li si je Slované vyrvati, anebo sami je zašlapou. Tyto zárodky jsou na činnosti ruské diplomacie dobře patrny, a já se jen divím, že druzí Slované v nich nepoznávají něco svého. Řekl bych, že Slované jsou nejednou oprávněni nezdarů ruské diplomacie litovati, ale nemají po ní házeti kamením i blátem bez rozvahy jen proto, že to vidí u ruských protivníků. Račte, prosím, v každé slovanské otázce slovanské hledisko vyhledávat a zaujímat, a slovanské bědy brzy se zmenší o polovinu.

Vyložil jsem svůj názor na ruskou diplomacii a doufám, že český čtenář nenajde v něm toho „úplného otroctví Rusku“, z kterého Eim vinil nejprve mne, mou vinou „Národní Listy“ a jejich vinou všechen český národ za to, že neplanul naproti ruské diplomacii v Bulharsku tím „svatým“ hněvem, který zžíral žurnalistiku vídeňskou. A co zatím Eim? Co vypravuje o tom, jak se ve Vídni setkal s gen. Kaulbarsem? Rozhovořil se s ním o možných následcích katastrofy říše Rakouské pro národy slovanské. Kaulbars, poklepávaje mu na rameno, řekl: „V politice neplatí sny a fantasie. Svým krajanům povězte, že vždycky — ať se stane co stane — národ český pouze tolik bude platiti a vážiti, mnoho-li bude míti v hlavách a kapsách.“

Formálně poznamenávám, že jen otrok dá si tak důvěrně „poklepati na rameno“, a věcně: Výrok Kaulbarsův o tom, co českému národu pomůže k platnosti a váze, je tak všeobecně správný a pravdivý, že by mohl být učiněn i k Dahomejci a Patagonci, kdyby takové rady potřebovali a sami si ji dáti neuměli. Eim se chlubí, že takové odpovědi se mu dostalo od gen. Kaulbarsa, ale kdyby se byl v té příčině obrátil na mne, byl bych mu ji dal také. Totě pravda zrovna božská, že národ jen tolik platí a váží, co má v hlavách a kapsách. Ale Eim dal otázku tu Kaulbarsovi jako Čech Rusu, a na odpovědi obdržené nepozoroval, že jest vyhýbavá, to jest jako žádná. Tedy jen Kaulbarsovo poklepání na Eimovo rameno bylo důvěrné, nikoli však odpověď. A sotva co jiného dalo se očekávati při pokušitelské otázce, jak si představuje osud Slovanů rakouských, kdyby mocnářství habsburské stihla katastrofa.

Otázka sama prozrazuje, že se tehdy ve Vídni připravovali na věci nejhorší. Ve Francii ještě nepotuchla bojovná žádost odvety, a Bismark hrozil Francii i spojenému s ní Rusku, a Rakousko-Uhersko jakožto věrný spojenec Německa činilo totéž. Vídeňské listy pouštěly na Rusko strach, ale v jejich redakcích, jak z otázky Eimovy zjevno, mluvilo se jinak: tam přetřásali možnost katastrofy monarchie a uvažovali, co po tom.

Já pokládám všecky podobné kombinace za jalovou zábavu lidí, kteří se zabývají pouze vnějšími stránkami politických věcí. Cena jejich jest pouze symptomatická. Velký stát nemůže potkati katastrofa z příčin zevnějších. Jen příčiny vnitřní, jen vlastní prohnilost může

jej dovésti na pokraj záhuby; když už jest na pokraji propasti, snadno se najde, kdo jej do ní srazí. Ale je-li veliký stát vnitřního vývoje schopný, vnější protivník mu katastrofu nepřivodí válkou. Schopný vývoje, pravím, neboť to je důležitější pro život státu, nežli stav dokonalého vnitřního uspořádání a vysoké i všeobecné kultury. Kde je schopnost vývoje, tam jest otevřené pole činnosti všem účastníkům obce státu, tam jest volné závodiště pro všechny třídy a stavy, tam je dílna připravená pro ruce všech pilných občanů. Kde je vývoj dokončen, na vrchol vyveden, tam už nemůže jiného následovati, než úpadek. Díl, za nímž přijde i úpadek společnosti a všeho jejího díla. V práci, v neúnavné činnosti ducha i pravice ke svému dobru a tím i ku prospěchu obecnému je radost občanstva a zájem na trvání, rozkvétání i utvrzování každé společenské organisace, v nejvyšší řadě — státu. Rusko má před sebou nejen potřebu, nýbrž také možnost dlouhé vnitřní práce, jež ani za tři sta let dovršena nebude. Možnost práce mu dává ohromné prostranství s nejrozmanitějšími podmínkami půdy, podnebí i obyvatelského materiálu při slabém zalidnění. Očividno jest, že Rusko vojensky se snažiti bude pouze o ochranu pokojné práce svého obyvatelstva, o vojenskou obranu, a pomýšleti nebude na výboj a zahraničná dobrodružství, na něž se v pokročilém věku našem dávati budou toliko státy přelidněné, v nezdravé atmosféře své těsné domácnosti se dusící, ztrávivší dary, kterých jim příroda poskytla, a vypěstovavší ve svém obyvatelstvu kulturou větší potřeby, než může i nejpilnější a nejdovednější prací ukojiti. Takové státy možno najíti v sousedstvu Ruska na evropském západě i asijském východě. Zde se věčně zanášeti budou plány, jak způsobiti katastrofu Ruska a z ní těžiti, ale na ruské straně nebude tak, protože tam není té potřeby. Ale válečné útoky sousedů na Rusko nepodryjí sílu jeho, jež je příliš veliká, příliš nevyčerpaná a neupotřebená, příliš ještě nevydaná a utajená. A nejen útoky ji nepodkopají, nýbrž ani těžké válečné nezdary. Co znamená Němci smrt, Rusovi zdraví dává, praví o sobě Rusové nikoli nepravdivě. Porážka ve válce s Japonskem Rusko nikterak nezdrtila, naopak síly jeho vzpružila a nové probudila. Tak bylo i po válce krymské. Naproti tomu vítězná válka nad Tureckem r. 1877—78 zavinila ochabnutí ruské síly. Ačkoli válka s Japonskem byla velice krvavá, neubrala Rusku mužné síly tolik, aby ztrátu její delší dobu pociťovalo; jeť přirůstání ruského obyvatelstva větší, než mu zahubiti může jakákoli válka, byť se i s morem proti němu spojila. Japonská válka si vzala na pomoc nejen mor, nýbrž i vnitřní nepřátele Ruska, a ještě mu nezpůsobila katastrofu, ano možno směle říci, že mu prospěla, probudivši dřímající v pohodlné bezpečnosti ruský patriotism. A Rusku prospělo i to, že při té příležitosti administračná jeho způsobilost uspokojivě se osvědčila, čehož, možná, nebylo by za podobných okolností u jeho soupeřů. Tito soupeři dobře si byli vědomi pravdy, že jen z vniterných příčin může stát zachvátiti katastrofa; proto, přivolávajíce ji na Rusko, působili na jeho nespokojené živly, aby roztrhali ruský stát podobně, jako trhali pumami těla mužů, které považovali za jeho sloupy aneb aspoň věrné sluhy. To nepřátelé

ruského státu věděli, ale nevěděli nebo se zření pustili, že ruští nespokojenci jenom z nedorozumění jsou jejich spojenci, že i v jejich srdcích zavírá se náruživá láska k ruské zemi a lidu čili patriotism, a kdyby v nich tohoto náruživého citu nebylo, že by neměli ani té obdivu věru hodné obětavosti za pochybené svoje myšlenky. Ruským revolucionářům musí býti přiznán patriotism právě tak, jako „pravým ruským lidem“ a „černosotencům“. Rozcházejí se jen v názoru na to, co tvoří národní dobrobyt a jaké jsou úkoly ruského národa v budoucnosti. Úkoly ty si revolucionáři představují jinak, než praví ruští lidé, ale podle svého bludného zdání nikoli méně skvěle, nýbrž mnohem skvěleji a slavněji. Dosti zhusta se stává, že ruský revolucionář přesvědčí se o svých bludech a přestoupí do tábora odpůrců, v němž pak se stejnou náruživostí, vlastní ruskému cítění, bojuje za vládu. A takový obrat by se rázem udál v duších všech ruských revolucionářů, jakmile by prohlédli, že by jich cizina chtěla užíti za zbraň a jimi přivésti na jejich vlast katastrofu. Žádný ruský nihilista, teče-li jeho žilami skutečně ruská krev, nepovede cizí voje na Rusko. Tedy i negativ Ruska jen sílu jeho ukazuje.

Jestliže Rusku není se báti katastrofy ani vnitřní, ani vnější, není tím řečeno, že by se mělo oddati své staré pohodlnosti a znova vlastní netečností povzbuzovati své nepřátele k troufalosti; není tím řečeno, že by se nemohlo dožíti nových porážek a že porážky, které jsou jinému státu k hanbě, rozmnožují Ruska čest; ale řečeno tím, že Rusko se musí měřiti jiným měřítkem, než jiné státy, měřítkem ruským, a to měřítko Nerusové musejí znát, aby mohli o něm mluvit. Rusko-japonská válka poučila svět, že ruskému nepříteli i válečné štěstí může víc uškoditi, než Rusku porážky. Kdyby válka rusko-japonská byla trvala ještě rok a Japonci pořád vyhrávali, síly jejich samými vítězstvími byly by tak vyčerpány, že by se to účinkem rovnalo následkům kruté porážky, — a zatím by síly Ruska pořád ještě rostly, energie jeho by se probouzela, organisace zdokonalovala, a kdyby bylo ještě hůř a kdyby Rusku hrozilo takové nebezpečí jako r. 1812 od „dvanácti jazyků“, jež na ně vedl veliký Napoleon, naposled by uviděl svět, že by i revolučná mládež ruská, slavící se uměním umírati na šibenici, dala přednost bojišti před popravištěm a na něm by hledala čestnou smrt za vlast, jako činívali chrabří její předkové.

Ale ani sousedům Ruska není se báti katastrofy od něho, a to prostě proto, že Rusko nevede politiku katastrofálnou. Zaujímajíc svou rozlohou šestinu zeměkoule a dostihnuvši výboji minulých století svých přirozených hranic, Rusko nemá zapotřebí, aby se sousedy válčilo za rozšíření svého území. Svého území nynějšího musí houževnatě hájiti, protože ve svém úhrnu tvoří přirozený zeměpisný celek, ale sousedé mohou bezpečně spáti v plné jistotě, že Rusko ani po pídi jejich země netouží. Ovšem, jinak by bylo, kdyby se některý sousední stát z příčin své vnitřní choroby rozpadl, jako se přihodilo Polsku. V takovém případě Rusko by nemohlo dopustit, aby celý ten stát nerozdělen přišel v ruce třetího souseda, jehož moc by se tím přírostem nebezpečně a hrozebně zveličila. To již by byl vír událostí, do kte-

rého by Rusko volky nevolky bylo strženo. Co však se týče jeho vlastní zahraničné politiky, vidno každému, kdo není slep, že na katastrofu žádného státu nespekuluje, protože vůbec není aggressivná.

Povaha ruského státu v otázkách zahraničné politiky je v úplné shodě s povahou ruských panovníků od počátku XIX. století, určitěji řečeno od uzavření Svaté Alliance. Svatá Alliance byla uzavřena r. 1815 z podnětu cara Alexandra I., jenž také sepsal smlouvu o ni a důvěrně ji poslal všem evropským panovníkům kromě papeže a sultána, aby k ní přistoupili. Pruský král Bedřich Vilém III. podepsal hned, císař František teprve po poradě s Metternichem, když spolu uznali, že taková důvěrná smlouva k ničemu nezavazuje a že podepsáním možno carovi lacino udělati radost. Ale Alexandr I. pojímal věc vážně a Sv. Allianci pokládal za smlouvu, která nedopouští libovolných výkladů, protože jest učiněna před sv. Trojicí a bohem Spasitelem, a svůj podpis na ní měl za rovnocenný slavné přísaze. Sv. Alliance zavazovala své členy, že se v politice vnitřní i zahraničné říditi budou zásadami křesťanskými, předpisy spravedlnosti, lásky a pokoje, a že podle slov Písma sv., jež nařizuje všem lidem bratrsky se milovati, zůstanou svazky pravého a nerozlučného bratrství spojeni a v každém případě se budou podporovati. Alexandr I. v Sv. Allianci zná jen jediný národ, národ křesťanský, a za jediného pravého panovníka nad ním považuje „toho, jemuž náleží veškera moc, poněvadž jen v něm nalézají se veškery poklady lásky, vědění a nekonečné moudrosti, boha Spasitele, Ježíše Krista, slovo Nejvyššího, Slovo života.“ Na tomto ideálném stanovisku dosud trvají všichni nástupci Alexandra I.

Ruští imperátoři při svém až do choulostivosti vyvinutém smyslu pro přátelství, dané slovo a každou legitimitu trvají od Alexandra I. v jakémsi rodinném, „strýcovském“ poměru k dynastii Habsburků i Hohenzollerů. Nechť si vedoucí státníci, nechť si národové těchto států způsobují někdy mezi sebou sebe hrozivější napětí, panovníci, zejména ruský, naposled spory bez konfliktu rozhodují v tradici Svaté Alliance. Tento poměr přestane teprve potom, až Německo a Rakousko-Uhersko – neboť žádný z obou států se na Rusko neodhodlá jeden na jednoho — jej zruší válečným napadením Ruska. Samo Rusko toho neučiní. Ono naopak bude prokazovati jmenovaným státům dobré přátelské služby, jako prokázalo Rakousku r. 1849 proti maďarské revoluci a jako Prusku, jež se Rusku vždycky zalichocovalo, dopomohlo svým tichým souhlasem k sjednocení a nynější mohutnosti.

Z poměru dynastie romanovské k dynastiím habsburské a hohenzollerské dále následuje, že Rusko nikdy nebude proti nim rozdmychovati nespokojenost obyvatelstva, ani nebude na jejich území vnášeti svou národní politiku, dokonce pak žádným způsobem by nepodporovalo vnitřní revoluci proti nim. Toho se od Ruska nikdo nemůže ani obávat, ani nadáti. Po zkušenostech, kterých Rusko nabylo svou revolucí 1904—1905, možná, že by již nechvátalo tak ochotně na pomoc svým západním sousedům, kdyby pod jejich střechou revoluce

vypukla, ale nikdy se nestane, aby vykořistilo jejich vnitřní zmatky pro sebe.

Přejdeme-li nyní k otázce slovanské, z vyloženého zajisté je samozřejmo, že Rusko s pokrevnými národy slovanskými neučiní výjimky a všecky jejich spory s jich vládami bude považovati za výhradně jejich vnitřní záležitost. Pokud pokrevní národové povedou se svými vládami boje zákonité, mohou se od úřadního Ruska nadíti platonické přízně, ale více ničeho; ale kdyby chtěli způsobiti převrat prostředky nezákonitými, nemohli by na sympatie Ruska počítati ani v tom případě, kdyby se mu nabízeli, aby je přijalo za účastníky svého státního života. Politický panslavism nikdy nebyl ani nebude cílem Ruska. To třeba národům slovanským věděti, aby se nedostali na scestí. Vlády vídeňská a berlínská to vědí, a jestliže přece ve Vídni i v Berlíně — o Pešti nemluvě — se tvářívají, jako by se lekali přízraku panslavismu, to jen proto, aby měli záminku k tísnění Slovanův a aby od nich odvraceli i ty platonické sympatie, které by Rusko spravedlivým snahám slovanských národů věnovati mohlo.

Historie válek rusko-tureckých, za nichž Rusko krok za krokem pomáhalo balkánským křesťanům se osvoboditi, nedokazuje opak toho, co tvrdím. S Tureckem Rusko mělo své vlastní účty, potřebovalo některých částí jeho říše, aby dovedlo své hranice do přirozených zeměpisných hranic, a počítalo s nespokojenými křesťanskými národy Turecka jako se svými pomocníky, jež za to chránilo a podporovalo v bojích s Turky. Ale jen poslední z těch vojen, r. 1877—78, měla cíl čistě osvobozovací. Podle názoru ruských carů křesťané balkánští byli s Rusy spřízněni bratrstvím víry, a Slované z nich nad to i bratrstvím jazyka. Bratrství víry Rusové za stara rozprostírali pouze na národy pravoslavné a pokládajíce se za hlavu jejich, měli za svůj úkol vyrvati Cařihrad z rukou nevěřících a znovu vztyčiti na zlaté báni Aje Sofie svatý kříž. Ale bratrství víry carové od posledního sta let uznávají také s katolíky a protestanty, jak o tom svědčí Sv. Alliance. Jestliže Alexandr I. ze Sv. Alliance vyloučil papeže, stalo se to proto, že katolictví není snášelivé a stálým jeho cílem je propaganda, čímž se papež staví mimo bratrský svazek křesťanských národů. Protože pak se carové považují s druhými korunovanými hlavami Sv. Alliance za jednu rodinu, je zhola protimyslné, že by s národy jejich vedli konspirativnou politiku proti nim, i to, aby podporovali takové snahy jejich národů, které by směřovaly proti jednotě jejich států, a to platí stejně na půdě náboženské, jako na půdě národní. Tím se vysvětluje, že ruští carové nechovají předsudku proti Němcům ani pro jejich víru, ani pro jejich národnost, a dělají jim, prokáží-li se schopnostmi, ochotně místo ve své zemi, mohou-li doufati, že jí prospějí. Slované bývají žárlivi, že carové favorisují Němce, a žehrají na to i tenkrát, když sami nemají snah ruskému státu a národu přátelských. Carové, cítíce se panovníky národa ruského, hledí zachovati povýšené stanovisko křesťanské nade všemi národy jinými. Toto stanovisko jejich nezmění národové; změniti je může jen taková politika dynastií, přijavších Sv. Allianci, která by je přesvědčila o bludu jejich. Vidíme zvláště

na politice Hohenzollerů, že se pilně vystříhá všeho, čím by v carech takové přesvědčení vzbudila. Když Alexandr III., dohnán k tomu hrozbami Bismarkovými a chřestěním zbraní spojeného Rakousko-Uherska, prohlásil přede vším světem černohorského knížete za svého jediného přítele, jaký z toho slova zvučel stesk, jak hořké zklamání nad rozptýlením ideálu ruských carů, vyjádřeném Svatou Aliancí! A tu jako by se byly druhé dva státy vzpamatovaly.

Tedy: politika, kterou Rusko provozovalo na Balkáně od Petra Velikého do počátku panování Alexandra III., nebude se opakovati v sousedství západním, na Balkáně pak po dokončeném osvobození jeho národů omezí se na ochranu, pokud o ni bude žádáno, na přátelské rady a pokyny. Pravda je, že ruští přátelé Slovanů pomýšlívali na to, aby nalezeny byly cesty, kterými by se otázka Slovanstva rakousko-uherského zavésti dala na totéž pole, na kterém Rusko řešívalo otázku Slovanstva balkánského, na pole společné aneb aspoň velmi příbuzné víry, ale vývoj věcí doma i v západním Slovanstvu je poučil, že tím směrem nedá se uskutečniti nic. Také je pravda, že občas a porůznu ozývali se z Ruska hlasové, volající po politickém sjednocení Slovanstva, po realisování politického panslavismu. Naposled byly slyšny za revoluce 1905 a bezprostředně po ní, ale tehdy nesmírně překvapila naivnost těch jednotitelů, kteří si dílo představovali tak prostě, že postačí, aby Slované mimoruští proklamovali svou politickou jednotu se Slovany ruskými, a basta! Přes tyto hlasy, — možná, že povědomější Vídni a Berlínu než Petrohradu, — přešlo se k dennímu pořadu, aniž o nich kdo vážně uvažoval. Na Západě byly zaznamenány na vrub ruských slavjanofilů, ale neprávem, ač snad právě o to šlo, aby byl získán dokument k jejich novému osočení. Ani slavjanofilé, a tím méně „praví ruští lidé“, neučinili politický panslavism svým heslem a cílem. V slavjanofilské literatuře není idea politického panslavismu vyvíjena. Jestliže jsme se s ní velice pořídku setkávali v ruském časopisectvu, tož jen v takovém, které slovanskou otázku znalo pouze z doslechu, a to oklikou z ciziny. A bývalo to jen tehdy, když veřejné mínění ruské bylo poškádleno nepřátelským harcováním žurnalistiky vídeňské a berlínské a ohlíželo se, čím by ji odrazilo. Původcem strašidla politického panslavismu byl Puškin, a to bezděčně. Ono vyčarováno z jeho veršů: „Slijí-li se slovanské potoky v ruské moře, toť otázka!“ Falsem tomuto verši vzata forma tázací a dána tvrdící, tak že zněl: „Slovanské potoky slijou se v ruském moři“ — a strašidlo bylo hotovo! Ale falsátoři Puškinova verše nesmějí býti hledáni mezi Rusy, nýbrž mezi Němci, kteří to strašidlo upletli jako paedagogové západních Slovanů, a nikoli, aby se jím sami do opravdy plašili. Falsum Puškina přešlo ze Západu do Ruska, kde — již nezkoumáno — bylo přijímáno za věrné znění Puškinova verše. Ono bezpochyby působilo i na Tarasa Ševčenka, u něhož nacházíme verš jemu podobný. Ale Ševčenko jako Malorus již nebývá citován jako doklad k politickému panslavismu ruskému; k tomu potřebovali nepřátelé Slovanů velikého spisovatele, Velkorusa, a popadli jednoho z největších.

Takový je poměr Ruska i Slovanstva k politickému panslavismu.

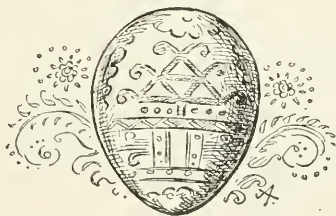
On byl vymyšlen Němci za tím účelem, aby jim věčně dával záminku k pronásledování Slovanů, nad kterými chtějí si udržeti hegemonii, i k sočení na Rusko a jeho obviňování, že obmýšlí Slovany z jejich nadvlády vytrhnouti a k své obrovské říši připojiti; to prý by dalo slovanskému plemeni světovládu, po níž v pravdě ne ono, nýbrž Němci touží a všemi dovolenými i nedovolenými prostředky pracují. Kdyby Němci proti Slovanům neměli záminky panslavismu, našli by si jinou a žádnou by nepohrdli, až by je snad z velezrádných záměrů proto vinili, že mají nos mezi očima. Učeliví žáci Němců, Maďaři, prohlásivše panslavism u slovenského duchovenstva za kanonickou vadu a „panslávský rejd“ za kriminálný zločin, prozrazují, povolujíce svému živějšímu temperamentu, že do stejných krajností znenáhla zajdou i rozpočítavější a chladnokrevnější Němci, nezmaří-li to Slované. Jaké to vysoké suggestivní umění, když Němci, sami dobře vědouce, že politický panslavism všeliké podstaty postrádá, přece dovedou Slovanům nejen vnuknouti, že politický panslavism něco jest, nýbrž dokonce je naučí, aby se ho báli, se odříkali, protestovali, zažehnávali! A co naproti tomu říci o Slovanech, když se dají od svých národních nepřátel tak nabulíkovat — promiňte drsnému slovu, jež se z mého rozhorlení vydírá — že se bojí jejich strachem a nedovedou své vzájemné poměry vůbec nijak upravit, neřku tak, aby jim byly ke cti a prospěchu? A co říci teprve tomu, když německé suggesci se poddávají i ti Slované, kteří chtějí býti politickými světly svých národů, kteří je chtějí buditi, poučovati, voditi?

Díval-li se Eim na české věci vídeňskýma očima, nemohl se jinýma dívati na slovanské. Co mu vštípila vídeňská žurnalistika a německá politická literatura, to držel. Kdyby byl se mnou začal písemný přetřes této otázky, možná, že by se mi bylo podařilo přesvědčiti ho, že se zbůhdarma znepokojuje. Byla by pak jako bezpředmětná odpadla usilovná jeho agitace proti „mému směru“, kterou vedl za mými zády. Co však se mu diviti! Od té doby tolik vody uplynulo, a česká veřejnost pořád ještě nic jasného neví o politickém panslavismu, pořád ještě se ho odříká, protestuje, zažehnává, dokonce již náspy proti němu staví a hrubou střelbou do něho houká. A Němci si mohou ještě veseleji mnouti ruce, než dříve. Dosáhliť svým uměním u Čechů (a podobně u jiných západních Slovanů), že jejich strach z politického panslavismu cele přijali za svůj a rozšířili jej na Rusko vůbec, a mnozí ten strach stupňují až k nenávisti. Tím už je daleko překročena mez té „opatrnosti“ k Rusku, na níž Eim chtěl postaviti svůj slovanský program, jak se svěřil p. K. Adámkovi. Sám Eim, kdyby to dnes mohl viděti, možná, že by zvolal: Zde je stržena slovanská myšlenka hluboko i pod tu úroveň, kterou já jí vídeňským měřítkem vyměřil!

O základných principech Eimova slovanského programu po tom, co již pověděno, netřeba se šířiti. „Opatrnost“ jeho k Rusku byla bezpředmětná. Rusko by ani na „neopatrnost“ nereagovalo, tak že by byla úplně vyhrazena pozornosti c. k. politických úřadů. Netřeba se naproti Rusku ohrazovati „rakouským rámcem“, jak myslil Eim;

Rusko i bez té ohrady nikdy Čechy nebude vábiti do „rámce“ svého, a neméně bezpečni jsou od toho všichni rakouští Slované. Proč „nesmíme vybočovati z rámce rakouské říše?“ Na tu svou otázku odpovídá si Eim: „Poněvadž národ, popírající existenci říše, staví se mimo zákony.“ Zde by bylo možno poznamenati, že slova „existence“ není zde vhodně užito, protože: 1. co existuje, nelze popírati, a 2. že právě existence státu může někdy národy dohnati k zoufalství a státi se jim nesnesitelnou, jako jsme viděli v Turecku. Postačilo by říci: „Protože se nesmíme stavěti mimo zákony,“ — a tím stanoviskem přiblížili bychom se Rusku, ochránci všeliké zákonitosti hlavně ve státech, hlavy kterých podepsaly Sv. Allianci.

Kdyby se mne Eim byl ptal, byl bych mu přisvědčil: Ano, naše česká politika, záleží-li jí na sympatiích Ruska, nesmí vybočovat ani z rámce rakouského mocnářství, ani se stavěti mimo zákony. Ale pěkně prosím, ona se mimo ně nestaví! My jsme sice skoro napořád odkázáni na krušný chléb opposice, ale v naši oposici ani tenkrát, když bývala velmi prudká, nebylo snahy nepřátelské „existenci říše.“ Vždyť totiž protivníci naši, kteří jednou na nás poštívají vládní orgány, že jsme političtí panslavisté, po druhé týmiž ústy nám ukazují, že z rámce říše rakouské nikterak se vymknouti nemůžeme (oni mohou, na tom se zakládá všecka jejich politika v říši habsburské a převaha nad námi!) a proto že se podrobiti musíme každému jejímu diktátu a vzdáti se na milost i nemilost. Jde-li nám o získání sympatií Ruska pro náš politický boj, aby se mu vyjasnila jeho přesně zákonitá povaha, — aby se mu vyjasnilo, že nám se v této říši zákony neplní, my že jsme mimo zákon postavováni a v šanc vydáváni nejen libovůli vládě, nýbrž i každého podřízeného německého úřadníčka, ano každého německého trhana, ano dokonce každého pruského námezdníka zde a každého emissara. (Dokončení.)

Johan Bojer:

Světlo.

Z norštiny přeložil *Hugo Kosterka.*

Rembrandt van Rhijn přišel pozdě v noci domů z veselé společnosti přátel. A jako vždycky, stačil mu několikahodinný spánek, aby si úplně odpočinul, a proto časně ráno stál opět v atelieru a maloval při světle, při čemž občas pohlížel k oknu, jako by čekal na rodící se den.

„Rád bych věděl, je-li již vzhůru,“ myslil si při tom. „Tvářila se, jako by spala, když jsem přišel v noci domů, také když jsem ráno vstával. Ale mne neoklame.“

Slunce hrnulo se brzo k němu, a on stál u podstavku a pracoval, když v tom zaslechl mladou paní Zaskiu plísniti kterousi služebnou v pokoji. „Nu, tohle je přece humor,“ pomyslil si. Po chvílce odklonil hlavu do zadu, aby pozoroval obraz, a myslil si při tom: „Ostatně má pravdu, měl bych se zdržovati víc u ní doma.“

Jako by se byla trpkost vploužila do jeho štětce, odhodil jej náhle a počal přecházeti sem tam, při čemž si pohvizdoval, aby nabyl humoru. A končilo to jako vždycky — stanul u stěny před kresbou stříbrným rydlem, na níž nakreslil svou manželku den před sňatkem. Stála tam se svým rozmilým obličejem pod velkým zahradním kloboukem a pohlížela naň a on opět na ni, a oba se usmívali dosud rozpáleni vzájemným objetím.

Taková vzpomínka povzbuzuje humor, a Rembrandt stál opět a pracoval, když se v tom dveře otevřely a starý doktor Erasmus vstupoval dovnitř. Byl shrbený, vpadlých lící, měl kožich i za tohoto teplého dne a kašlal ustavičně.

Rembrandt podal mu ruku a požádal ho, aby se posadil, načež maloval dále.

Dr. Erasmus seděl a stěžoval si na dnu a kašlal. Šťávy v jeho těle jsou úplně otráveny, a přes všeliké lavementy a pouštění žilou jest to horší a nelepší se to.

„Je to zlé,“ řekl Rembrandt, přimhuřuje oko, jako by chtěl v něm soustředit sluneční paprsek z okna.

Po té rozhovořil se Dr. Erasmus o filosofii. Musí býti nyní připraven na smrt a proto hloubá o tom, žije-li duše po smrti vědomým životem.

Rembrandt prozpěvoval si proti svému obrazu a mínil, že na té věci mnoho nesejde.

„Co to pravíš, mladý muži! Že to nic není, jsme-li nesmrtelnými, či ne?“

Rembrandt odklonil hlavu do zadu, aby pozoroval obraz a odpověděl: „Kéž bych žil několik let, abych mohl ještě něco namalovati.“

„Několik let! Co jest to proti věčnosti, mladý muži!“

„Myslím, že den znamená mnoho,“ řekl mladý mistr.

„Ach, den! Také já jsem dokončil velká díla a sklidil za ně čest. Ale jakou to má cenu, když smrt zaklepe?“

„Prosím tě, přesedni na jinou židli!“ řekl Rembrandt. „Sedíš mi ve světle.“

Dr. Erasmus přesedl, odkašlal a hleděl dlouho na malíře. Rembrandt nebyl ještě třicet let stár, ale byl už široko daleko znám, obdivován a zbožňován, byl stále při dobrém humoru a stále rozvíjel svého genia v neúnavné práci. Bylo pochopitelno, že nemyslil na smrt, nýbrž že žil bezstarostně jako letní ptáče v záři sluneční, nevzpomínaje na to, že slunce někdy zapadne.

„Mladý muži,“ řekl Dr. Erasmus, „přicházím promluvit s tebou vážné slovo. Vyhov mně a buď rozumný, dokud tě ozařuje štěstí života.“

„Což nejsem rozumný?“ řekl Rembrandt, obrátiv se k starci, a usmál se.

„Jsi velmi nerozumný, mladý muži. Vím dobře, že jsi dostal včera větší summu peněz, proto jsem dnes k tobě přišel.“

„Chceš si ji ode mne vypůjčiti?“

„Vyhov mně konečně jednou a zaplať úroky a daně ze svého domu. Byl bych nešťasten, kdyby se ti mělo někdy vést špatně.“

„Máš pravdu,“ řekl Rembrandt. „Peníze jsou uloženy ve skříni, vezmi je a zaplať jimi, co je ti libo.“

Po té prohlížel bedlivě obraz a usmíval se spokojeně.

Stařík zakašlal, načež odhodlal se k otázce: „Pověz mně, proč neukládáš nějakou část všeho toho zlata, které se ti nyní hrne, stranou?“

„Ale vždyť to dělám,“ řekl mistr.

„Ach, netrop si sám ze sebe žerty. Ale to ti říkám; nemáš práva zahrávati tak lehkomyslně se svou budoucností. Máš velký, nádherný dům . . .“

„A nedělám svému domu čest? Před několika dny koupil jsem sbírku vzácných váz, které se budou v pokojích znamenitě vyjímati.“

Stařík byl blízek pláče. „Děláš to snad z ješitnosti, když tolik plýtváš penězi na zařízení svého domu?“

Rembrandt se usmál. „Vždyť v něm nebydlím sám. Ale tys nebyl nikdy ženat — toť vše.“

„A základ rodinného štěstí, mistře Rembrandte?“

„Je zde!“ řekl Rembrandt a napřahoval s úsměvem proti němu štětec.

Učenec zavzdychl, a mistr maloval dál. Stál pevně a tvořil, usmívaje se všemu tomu nechutnému žvastu člověka, jenž nechápal, že jeho schopnosti jsou neomezeny, a že vyzdobil tento dům jako chrám, poněvadž v něm bydlí mimo něho ještě někdo jiný.

Dr. Erasmus vstal namáhavě. „Můžeme jíti spolu odpoledne a zaplatit úroky,“ řekl. „Jsi beztoho dlužen za všechny čtyry lhůty, je proto svrchovaný čas.“ A teprve nyní povšiml si nového obrazu, odchýlil hlavu poněkud do zadu, postavil se a pozoroval obraz.

„Mistře Rembrandte, proč nechceš prozraditi tajemství tohoto osvětlení?“

„Což jest v tom nějaké tajemství?“

„Hlouposti! Všichni hollandští malíři zelenají závistí a nikomu z nich se nedaří tě napodobiti. Nyní tě ke všemu obviňují z čarování. Upřímně, mezi námi řečeno, nezaprodal jsi svou duši?“

„Ano,“ pronesl mistr a maloval dál. „Řekni jim, zaprodají-li oni svou duši, že uvidí, jak se jim to také podaří.“

Dr. Erasmus se usmál, založil ruce za záda, odklonil hlavu a pozoroval mistra. Konečně přikývnul. „Mně se zdá, že je znám,“ pronesl.

„Proč ne, míchám barvy sám.“

„Hlouposti! Kdo by nemíchal barev. Nikoli, mladý muži, tajemství je v tom, že . . . že v tvé duši vězí někde nějaké slunce. Tvůj štětec je pouze oknem. Nemám pravdu?“

Mistr Rembrandt pozoroval svůj obraz s hlavou poněkud šikmo nakloněnou, prozpěvuje si při tom.

„Nuže tedy, odpoledne půjdeme spolu a zaplatíme úroky a ostatní neřád,“ řekl po té. Dr. Erasmus pochopil ho a odešel.

„Nějaké slunce v mé duši,“ uvažoval Rembrandt. „Jak dovedou ti učenci žvaniti.“

Když po chvíli poznával, že pracoval neobvykle dobře, dostal jak obyčejně chuť, zajíti k ženě a pověděti jí to. Ale v tom si vzpomněl, že to dnes není možno. Něco se napřed musí státi, ovšem nevěděl sám, co.

„Slunce někde v mé duši,“ uvažoval znova, a stařík zdál se mu tak komickým, že se mu dal do smíchu.

A v jeho mysli vynořila se vzpomínka. Bylo to tehdy, kdy Zaskia a on byli spolu zasnoubeni, a když vyšli si kteréhos dne procházkou z města. Najednou mu tenkráte napadlo ukrýti se jí a proto odkvapil do lesa, kol něhož se právě ubírali, a ona hnala se za ním, neustále volajíc: „Rembrandte, proč to děláš, Rembrandte! Rembrandte!“ Byl skrčen za keřem a viděl ji, jak se vynořila a jak nepokojně pátrá, kde asi jest. A když tak stála, vyhouplo se slunce zpod mraku a zalilo ji zlatým proudem své nádhery. A ona stála uprostřed zlatého proudu světla a vyhlížela ho a volala ho. Kriste Pane a všichni andělé nebeští, ta byla překrásná!

Nikdy neviděl takového zázračného světla nad živoucí bytostí. Ale dostat je na plátno, toť něco docela jiného.

Najednou se dveře otevřely, a Zaskia vešla. Pohlédl na ni za podstavkem a zpozoroval k svému překvapení, že vcházela s lahví a číší na podnosu.

„Máš dnes jistě vyprahlé hrdlo,“ pronesla, nalila číši rýnského vína a podávala mu ji.

„Můj Bože, Zaskio, tys dokonalá.“

Pohlíželi chvíli na sebe, a její tvář snažila se utajiti, že byla dobře o tom přesvědčena, jak on tím bude nadšen.

Stáli a hleděli na sebe.

Konečně vzal od ní podnos a stáhl ji k sobě na lavičku.

„Pojď, něco ti povím. Napadlo mně, že . . . že sotva někdo na světě má takovou ženu.“

„Eh mlč, vždyť to tak do opravdy nemyslíš.“

„A pak chci ti říci, že není na světě křesťana, který by si tolik vážil své ženy jako Rembrandt van Rhijn.“

„Inu, to věřím, když býváš celé noci z domu. Tím nejlépe dokazuješ, že přátelé jsou ti něčím docela jiným, než tvá žena.“

„A za třetí, chci se tě zeptati, přeješ-li si mne míti docela, docela jiným, než skutečně jsem.“

Nevěděla, co by mu odpověděla, ale pohlédla naň se strany, jako by ho chtěla tak pohladiti.

„A za čtvrté, rád bych se něco od tebe dověděl: Pověz mně, jak ti tak připadám, když nejsem doma.“

Hleděla naň okamžik. „Když nejsi doma? Domýšlíš se snad, že tě vidím ustavičně, i když doma nejsi. Eh nikoliv, musím mysliti na něco docela jiného.“

„Upřímně řečeno: jak ti připadám, když jsi samotna?“

„Proč to chceš vlastně věděti?“

„Vzpomněl jsem si, že bych se mohl sám vymalovati tak, jak mne vidíš, když se zde samotna procházíš.“

„Ach, jsi podivný!“ A bezděky pohlédla před sebe, jako by přemýšlela, avšak nechtěla se rozhodně vytasiti s takovým přiznáním nyní, kdy se chystala k malému účtování s ním. Konečně však promluvila, a při tom se jí oči usmívaly, jak hleděla na velké okno: „Pamatuješ se, jak k nám kdysi přišel žid Israel a chtěl nám zabaviti vše. Seděl jsi a jedl, a v tom jsi pozvedl číši, a doslova jsi ho vyhnal přípitkem ze dveří.“

„Tak ti tedy připadám, drahoušku?“

Zaskia neodpověděla, trochu se zarděnila a položila ruku na jeho vlasy.

Nastala pomlčka, za níž její ruka ležela na jeho vlasech.

„Ach tak,“ pronesl Rembrandt a snažil se viděti sama sebe, jak ho ona viděla, veselého, bezstarostného, zaplašujícího všechny starosti světa přípitkem.

„Také já bych ráda věděla, jak ti připadám,“ pronesla po chvilce Zaskia. „Ale pravdou asi jest, že na mne zapomínáš, sotva vyjdeš z domu.“

Rembrandt van Rhijn odklonil se do zadu, aby si ji změřil. „Jak?“

A přimhouřil oči. „Inu, myslívám si často, že sedíš mně na klíně a odpouštíš mně tu či onu hloupost.“

„Tak ty mne potřebuješ, jen když jsi provedl hloupost?“

„Mnohdy chodíváš lesem a hledáš mne polekaná, že jsem snad zbloudil.“

Zaskia sklonila hlavu a naslouchala jako hudbě.

„A dále?“ pronesla po chvilce.

„Dále, kdež pak — kdybych ti vše pověděl, byla bys domýšlivější. Ostatně, nyní si vymyslíme něco zábavnějšího. Namalujeme se společně, jak se navzájem vidíme, když jsme o samotě.“

„Ach, to ne.“

„Proč? Jdi a převlec se do nejkrásnějších šatů, které máš.“

„Ne, nyní nemám na to na mou věru času. Mám na plotně tři hrnce a ke všemu musím ještě dohlížeti na služky.“

„Ať se v hrncích vaří třebas do soudného dne. Myslím, že bude to obraz, jemuž nebude rovno. Nuže, rychle! Prsty se mi chvějí, jak by se už rády daly do práce!“

Zaskia věděla, že by bylo zbytečno činiti námitky, když on byl v takovém rozmaru, proto vstala se slabým povzdechem a spěchala ven.

Rembrandt stál chvíli a snažil se viděti sebe tak, jakým ho viděla Zaskia. V tom případě musil by býti také tak oblečen, aby mohl přípitkem vyháněti lichváře ven.

Když učeníci vešli do dílny, viděli, že je prázdná. Brzo poté vešel mistr oblečen jako k velké slavnosti, v červeném hedvábném kabátci, se zlatým řetězem kol krku a s kordem po boku.

„Hleďte co nejrychleji napnouti velké plátno,“ pronesl Rembrandt k učeníkům.

Po chvilce vešla sem také Zaskia v plné parádě a se vzezřením, které napovídalo: „Je to vlastně hloupé“ ... Rembrandt stanul a pohlížel na ni.

„Nuže?“ zeptala se udiveně, vrhajíc chvatný pohled na své šaty. Poznávala, že není s ní úplně spokojen.

„Tenhle klobouk?“ řekl Rembrandt a svraštil čelo. „Nemáš lepšího?“

„Lepší! Vždyť je nedávno nový, a myslím, že je drahý také dost.“

Stanula před velkým zrcadlem a prohlížela se, urovnávajíc si záhyby šatů.

„Pavle!“ zavolal Rembrandt na jednoho z učeníků. „Pospěš rychle k van Heldenovi na rohu a požádej ho, aby poslal na výběr nejkrásnější klobouky.“

„Rembrandte!“ zvolala Zaskia, „což máme na to prostředky?“

„Kdybychom nesměli nic jiného dělati, než nač máme prostředky . . .!“ řekl Rembrandt a prohlížel se v zrcadle.

„Ale jen aby ti zase nenapadlo vybrati nějaký ohromně drahý klobouk!“

„Jsi se mnou spokojena?“ tázal se mistr a mávl baretem směrem k ní, hluboce se jí ukláněje.

Zaskia stála a pohlížela na něho, a její obličej se jasnil a jasnil. „Měl bys si také koupit péro na baret.“

„Frantzi!“ kommandoval Rembrandt. „Zaskoč k van Heldenovi a požádej ho, aby poslal také několik nejkrásnějších pštrosích per.“

A učeník číslo 2. odběhl.

„A nyní šaty!“ řekl mistr, prohlížeje svou manželku. „Ty se nehodí.“

„Nyní myslím opravdu, že jsi se zbláznil! Což nejsou tyto šaty docela nové, a netvrdí všichni, že jsou hezké? Prosím a zapřísahám tě, nevymýšlej si zase nové pošetilosti.“

„Jene!“ kommandoval Rembrandt třetího učeníka. „Skoč k Ostenovým u průplavu a požádej jich, aby okamžitě poslali několik hedvábných a sametových šatů nejlepších druhů. Počkej — nejraději modřezelené, ty se nejlépe hodí.“

Zaskia povzdychla zoufale. Ke všemu ještě šaty! „Uvidíš, že zase nestrpíš, bych je vzala častěji na sebe. Dobrý Bože, tys podivný člověk!“

„V takovýchhle tě nikdy nevídám, když chodím samoten,“ řekl Rembrandt. A s této stránky se také neminul účinku. Neboť Zaskia přála si rozhodně býti takovou, jak ji Rembrandt vidíval, když býval samoten.

„A nyní šperky. Tenhle náhrdelník hodí se lépe pro strašidlo, a jako že se jmenuji Rembrandt, nesmí od nynějška má žena býti jím znešvařována. Šimone!“ kommandoval čtvrtého a posledního učeníka. „Zaskoč ke klenotníkovi v naší ulici a požádej ho, aby poslal nějaké řetízky a náramky.“

Zaskia klesla na židli. „Můj Bože!“ vzdychala. „Nebyl ještě nikdy tak divný jako dnes! „Což jsi úplně zapomněl, že máme dluhy.“

„Jest lépe ošatit si pěkně ženu, nežli živiti ty ďábly lichváře,“ řekl Rembrandt. „Mám tisíc chutí ukázati světu, jak moje žena vlastně vypadá.“

Za chvilku byl atelier proměněn ve skladiště se vzorky drahocenných šatů a klenotů. Rembrandt pomáhal Zaskii zkoušeti klobouky a šaty, a ona se do všeho vpravovala se slzami v očích. Když konečně stála v nejlepších šatech, vzal nejkrásnější řetěz od klenotníka a zavěsil jí ho na krk.

Konečně vzpomněl si na péro k baretu. A jakmile bylo vše zaplaceno, byla také skříň úplně prázdná, a proto hnal obchodníky ze dveří.

Po té stáli Rembrandt a Zaskia chvíli a prohlíželi se každý ve svém zrcadle. „Takovou mne tedy vidí, když je samoten,“ pomyslila si, a při tom musila se přese vše usmáti na svou podobu v zrcadle.

„Takového mne tedy vidí ona, když zde sama kutí, a když nejsem doma,“ pomyslil si mistr. A usmíval se na svůj obličej pod baretem, jehož péro vlálo jako fanfára nad jeho hlavou.

A oba začali bezděky upravovati leccos na svém šatu, jako by se chtěli učiniti krásnějšími a slavnostnějšími, jako by se oba domnívali, že jejich obraz v srdci druhého je tak obdivuhodný, že ho vůbec nelze uskutečniti.

„Hleď zde nyní přistrojiti stůl," řekl konečně Rembrandt. „Neboť u stolu jsi mne jistě tak viděla; proto bude nejlíp, namaluji-li jej na obraz."

Po chvíli usedl Rembrandt k přistrojenému stolu, s baretem na hlavě a s kordem po boku. A usmíval se a cítil se blaženým, že může malovati novou vlastní podobiznu, ovšem tentokráte tak, jak zrcadlil se v srdci manželčině.

A když Zaskia usedla ke stolu, řekl jí: „Ne, vidím, že ten klobouk musí dolů."

„Smím se ptát, nehodí-li se snad? Nejprv koupíš hodně drahý, a hned pak jej odstraňuješ ještě dřív, než jsem ho použila."

„Klobouk je dobrý, ale tvé vlasy jsou krásnější. Sundej si jej, prosím tě."

A Zaskia vzala drahý klobouk a odložila jej potěšena, že mu její vlasy se zdají býti krásnější.

Zrcadlo bylo postaveno do jednoho kouta a podstavek do druhého.

„Nejprv jezme a pijme k vůli humoru," pronesl Rembrandt a naplňoval číši ženinu.

Po té vzal ji na koleno, a oba pojedli trochu z téhož talíře, napili se dobrého vína, zasmáli se a pohlíželi na sebe zamilovanýma očima.

„Víš-li, co tvrdí malíři: že prý jsem nabyl svého světla ďábelským uměním a že jsem zaprodal duši?"

A oba se znovu rozesmáli, pohlížejíce na sebe a druh druha pozorujíce.

„A víš, že zde byl Dr. Erasmus a žvanil něco, že prý mám někde v duši jakési slunce?"

„Nu, a cos mu na to odpověděl?" Hleděla naň pátravě.

„Odpověděl? Samozřejmě, že v mé duši není slunečních paprsků a že jsem nejnešťastnějším člověkem v Amsterodamě. Nevěříš, že jsem tohle řekl?"

„To nemohu vědět. Ostatně, podobá se ti to. Neboť jistě to tak myslíš." A bezděky ovinula ruku kol jeho krku.

V tom otevřely se dveře, a Dr. Erasmus vrávoral dovnitř pro Rembrandta, aby šli spolu zaplatit úroky a dluh.

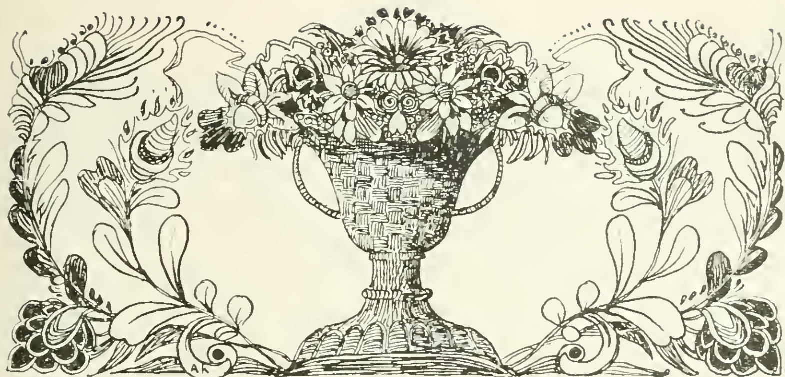
„Skříň je prázdná!" zvolal Rembrandt. „Hleď, co jsem vše za ty peníze skoupil!" A ukazoval při tom na ženu.

Dr. Erasmus stál s otevřenými ústy.

Tu pozvedl Rembrandt číš proti starci i s těmi jeho výčitkami a usmál se naň blaženě.

A Zaskia obrátila hlavu a pohlédla na starce u dveří, jako by říci chtěla: „Ano, je podivný, ale přec . . ."

A Dr. Erasmus se beze slova obrátil a vrávoral ven, jako by prchal před záplavou světla, jímž bylo ono bezstarostné blaho dvou mladých lidí.

Anatol France:

Košile.

Z knihy „Les sept femmes de la Barbe-Bleue et autres contes merveilleux“ přeložil *J. M. Plojhar.*

(Dokončení.)

Kapitola devátá.

ŠTĚSTÍ BÝTI MILOVÁN.

Šli obědvat do královského parku, elegantního lesíka promenádního, který jest hlavnímu městu krále Kryštofa tím, čím Boulogneský lesík Paříži, la Cambre Brusselu, Hyde-Park Londýnu, Thier-Garten Berlínu, Prater Vídni, le Prado Madridu, Casciny Florencii a Pincio Římu. Usedli si pod širým nebem uprostřed zářícího zástupu hostů a procházeli se pohledem po ohromných kloboucích, zdobených pery a květinami, po besídkách, kolem nichž těkaly rozkoše, po útulcích lásky, klíckách pro zamilované hrdličky, k nimž zalétaly touhy.

„Myslím,“ řekl Quatrefeuilles, „že to, co hledáme, jest právě zde. Stalo se mně, jako snad každému, že jsem byl milován: v tom jest štěstí, Saint-Sylvaine; a ještě dnes ptám se často, zda to není jediné štěstí lidské; a ačkoliv nosím tíhu močových kamínků, nemilosrdněji naloženou než kára vyjíždějící ze žulových lomů, přece jsou i pro mne dny, kdy jsem právě tak zamilován, jako jsem býval ve dvaceti letech.“

„Já jsem misogyn,“ odvětil Saint-Sylvain. „Neodpustím nikdy ženám, že patří k témuž pohlaví jako paní de Saint-Sylvainová. Vím dobře, že jsou vesměs méně hloupé, méně zlé a ošklivé, než ona, ale mně stačí k nenávisti, že mají přece něco společného s ní.“

„Nechte toho, Saint-Sylvaine. Opakuji, že to, co hledáme, jest zde, a že stačí natáhnouti ruku, abychom se toho zmocnili.“

A ukázav na překrásného muže, který seděl sám u malého stolku, řekl:

„Znáte přece Jakuba de Navicelle? Líbí se ženám, líbí se všem ženám. To jest štěstí, nebo se již sám neznám.“

Saint-Sylvain mínil, že by se měli o jeho štěstí přesvědčiti. Pozvali Jakuba de Navicelle, aby s nimi společně poobědval, a mezi

jídlem rozmlouvali s ním důvěrně. Nejméně dvacetkráte dotkli se narážkou jeho štěstí, dlouhými oklikami, náhlými obraty, přímo i úskočně, a přece nemohli se nic dozvěděti od společníka, jehož řeč plynula stále elegantním tokem a jehož svůdná tvář neprozrazovala ani radost ani smutek. Jakub de Navicelle mluvil rád, byl otevřený a přirozený v chování; byl dokonce sdílným, obaloval však tak dovedně své tajemství, že činil je ještě neproniknutelnějším.

Bez odporu byl milován; byl však šťasten nebo nešťasten? Když jim podali ovoce, byli vyzvědači královi již tak znaveni, že zřekli se toho zvěděti. Mluvili, co jim slina na jazyk přinesla, a vypravovali každý o sobě: Saint-Sylvain o své ženě a Quatrefeuilles o svém základním kamenu, jímž podobal se Montaigneovi. Při likéru vypravovali anekdoty: historku paní Bérilleové, jež utekla ze chambre séparée převlečena za cukráře, s košíkem na hlavě; příběh generála Débonnairea a paní baronky de Bildermannové; historku ministra Vizirea a paní Cérèsové, kteří jako Antonius s Kleopatrou založili říši hubiček, a mnoho jiných, starých i nových. Jakub de Navicelle vypravoval orientálskou povídku.

„Mladý kupec z Bagdadu pocítil kdysi ráno, když ležel v posteli, velikou touhu po lásce a žádal si hlasitě, aby byl milován všemi ženami. Džin, který zaslechl jeho přání, zjevil se mu a řekl: „Tvá žádost jest od nynějška splněna. Od tohoto okamžiku budeš milován všemi ženami." Mladý kupec ihned vyskočil z lůžka velmi rozradován a vyšel na ulici, slibuje si v duchu nekonečné a pestré rozkoše. Sotva učinil několik kroků, poslala mu hnusná stařena, jež lisovala ve sklípku víno, oknem polibek, jsouc schvácena šílenou láskou při pohledu na něho. Odvrátil se s odporem od ní, avšak stařena stáhla ho za nohu do sklepení a věznila ho tam po dobu celých dvaceti let."

Jakub de Navicelle právě skončil svou povídku, když přišel mu oznámit správce hôtelu, že někdo ho očekává. Vstal se zachmuřenou tváří a sklopenou hlavou, a zaměřil k zahradnímu východu, před nímž očekávala ho v krytém kočáře zarputilá tvář.

„Vypravoval nám svůj osud," řekl Saint-Sylvain. „Oním mladým kupcem bagdadským jest on sám."

Quatrefeuilles udeřil se do čela.

„Vždyť jsem slýchal, že jest střežen dračicí; zapomněl jsem na to úplně."

Vrátili se pozdě do paláce, nemajíce jiné košile kromě svých vlastních, a nalezli krále Kryštofa a paní de la Poule plačící při zvucích Mozartovy sonaty.

Paní de la Poule stala se stálým stykem s králem melancholickou a živila v duši chmurné myšlenky a šílené obavy. Myslila, že jest stále pronásledována a že se stala obětí podlých úskoků; žila v ustavičném strachu, že bude otrávena, a nutila své komorné, aby ochutnávaly všechna jídla, jež přišla na stůl. Pociťovala strach před smrtí a současně vábila ji sebevražda. Stav králův horšil se vlivem dámy, s níž trávil smutné dny života.

Malíři jsou neblazí umělci v klamu. Propůjčují dojemnou krásu plačícím ženám a malují Andromachu, Artemidu a Magdalenu, okrášlené kouzlem slz. Mám podobiznu Adrienny Lecouvreurovy v úloze Cornelie, kde rosí svými slzami popel Pompejí: jest rozkošná. Ale od té doby, co paní de la Poule pláče, zduřely jí tváře a zrudl nos; jest ošklivá, až z ní jde strach.

Neblahý král, který žil pouze v očekávání spasné košile, potupil pány de Quatrefeuillesa a de Saint-Sylvaina pro jich nedbalost, neschopnost a nepříznivý osud, předpokládaje, že aspoň jedna z tří výtek bude spravedlivá.

„Necháte mne zemříti právě tak, jako moji lékaři, Machellier a Saumon. Avšak jim se nedivím, je to jejich řemeslo. Od vás čekal jsem něco jiného; spoléhal jsem se na vaši oddanost. Pozoruji však, že jsem se mýlil. Což se nestydíte? Byl váš úkol tak obtížný? Jest opravdu věcí tak nesnadnou, nalézti košili šťastného člověka? Když ani toho nedokážete, k čemu pak vůbec jste? Nejlépe si poslouží každý sám. To platí o jednotlivcích a zvláště o králích. Budu si hledati sám košili, které jste vy nenašli."

A odhodil noční čepici i župan, a požádal o šat.

Quatrefeuilles a Saint-Sylvain pokoušeli se ho zadržeti.

„Sire, jaká to neopatrnost, vycházeti, když jste churav."

„Sire, půlnoc již odbila."

„Co pak myslíte," řekl král, „že šťastní lidé chodí spat se slepicemi? Vymizely již všechny zábavné místnosti z mého města? Nejsou zde žádné noční kavárny? Dal zavříti můj policejní prefekt všechny tančírny; ani jedna dupárna není otevřena? Nebude třeba, abych vymetal kluby. Naleznu, co hledám, na ulici a na lavičkách v sadech."

Polooblečen kopl Kryštof V. paní de la Poule, jež svíjela se na zemi v křečích, seběhl po schodišti a útěkem mihl se zahradou. Quatrefeuilles a Saint-Sylvain následovali ho zděšeni, v uctivé vzdálenosti.

Kapitola desátá.

JAK VYPADÁ ŠTĚSTÍ LIDSKÉ V STAVU, KDY ČLOVĚK JIŽ ANI NEVÍ, ŽE ŽIJE.

Když přišel na širokou cestu, zastíněnou starými jilmy, jež ohraničuje královský park, spatřil mladého muže podivuhodné krásy, který stál opřen o kmen stromu a pozoroval s radostnou tváří hvězdy, zářící na čistém nebi tajemnýma a jiskrnýma očima. Jemný vánek pohrával si s jeho kučeravým vlasem; odlesk nebeského jasu plál mu ve zraku.

„Jsem u cíle!" pomyslil si král.

Přistoupil ku krásnému a usměvavému muži, který se jemně zachvěl, když ho zahlédl.

„Je mně líto, pane," řekl král, „že ruším vaše snění. Avšak otázka, již vám chci dáti, má pro mne životní význam a důležitost.

Neodepřete odpovědi člověku, který snad vám může se v mnohém odměniti, a který nebude nevděčný. Pane, jste šťasten?“

„Jsem.“

„Neschází vám nic k štěstí?“

„Nic. Ovšem nebyl jsem vždy tohoto náhledu. Okusil jsem, jako snad všichni lidé, ostnu života a snad bolestněji, než většina smrtelníků. Moje utrpení nebylo odůvodněno ani mým soukromým postavením, ani nahodilými okolnostmi, nýbrž vyvěralo ze zdroje všem lidem společného, z příčiny, jež váže vše, co dýchá; poznal jsem velkou nesnáz; dnes však jest úplně odstraněna a zapomenuta. Raduji se z dokonalého klidu a z příjemné veselosti; vše ve mně jest uspokojeno, uklidněno a vyrovnáno; jemná radost proniká celou mou bytost. Vidíte mne, pane, v nejkrásnějším okamžiku mého života, a poněvadž osud mně poslal vás do cesty, beru si vás za svědka svého štěstí. Jsem konečně úplně volný, vymanil jsem se z obav a strachu, který přepadá lidi, z ctižádostivého chvatu, který je ničí, i z bláhových nadějí, jimiž vždy dávají se klamati. Jsem povýšen nad hru osudu; unikl jsem oběma nepřemožitelným nepřátelům lidstva: prostoru a času. Mohu vzdorovati osudu. Mám absolutní štěstí a splývám s božstvím. A ten šťastný stav jest mým dílem; vybojoval jsem si jej rozhodnutím, jež jsem pojal, tak moudrým, dobrým, krásným, ctnostným a účinným, že se jím stávám bohorovným. Pluji v moři radostí a jsem nádherně opojen. Vyslovuji v úplném vědomí a ve vznešeném pochopení význam onoho slova všeho opojení, nadšení a úchvatnosti: „Neznám se již!““

Vytáhl z kapsy hodinky.

„Hodina má se přiblížila. S bohem!“

„Ještě slovíčko, pane. Můžete mne zachrániti. Já . . .“

„Člověk se může zachrániti, jen když se řídí mým příkladem. Musíte mne zde opustiti. S bohem!“

A neznámý vykročil hrdinným krokem a s mladickou křepkostí k lesíku, který zelenal se kolem cesty. Kryštof nechtěl nic slyšeti a hnal se za ním: v okamžiku, když chtěl prodrati se na mýtinu, zaslechl ránu střelné zbraně, a když rozhrnul větve, spatřil mladého šťastlivce ležícího v trávě, se spánkem proraženým kulí. V pravici držel ještě revolver.

Při tom pohledu král klesl do mdlob. Quatrefeuilles a Saint-Sylvain přiběhli k němu, vzkřísili ho a odnesli do paláce.

Kryštof dal se vyptati na onoho mladíka, který před jeho zraky našel zoufalý přelud štěstí. Dozvěděl se, že to byl dědic vznešené a bohaté rodiny, stejně vzdělaný jako byl krásný, a důsledně provázený štěstím.

Kapitola jedenáctá.

ZIGMUND DUX.

Na druhý den vypravili se Quatrefeuilles a Saint-Sylvaine hledat košili, a když šli Ústavní ulicí, potkali hraběnku de Cécileovou, jež právě vyšla z obchodu s hudebninami. Doprovodili ji ke kočáru.

„Pane de Quatrefeuillesi, neviděla jsem vás včera na klinice professora Quilleboenfa; ani vás, pane de Saint-Sylvaine. Mnoho jste zameškali; bylo to velmi zajímavé. Professor Quilleboeuf pozval všechen elegantní svět, ohromný zástup, ale zároveň společenskou smetánku, k operaci v pět hodin, rozkošné operaci vaječníku. Bylo tam plno květin, nádherné toilety a hudba; podávali hostům zmrzlinu. Professor byl velmi elegantní a počínal si velmi půvabně. Dal zachytiti snímky pro kinematograf."

Quatrefeuilles nebyl příliš překvapen popisem operace. Bylo mu známo, že professor Quilleboeuf operoval s přepychem a radovánkami; byl by šel hned ho požádat o košili, kdyby nebyl před několika dny viděl slavného chirurga úplně zoufalého, že neoperoval dvě největší celebrity dne: císaře německého, jemuž professor Hilmacher propíchl močový měchýř, a trpasličí umělkyni z Folies-Bergère, jež spolkla sto hřebíků, nechtěla si dáti otevříti žaludek a vzala notnou dávku ricinového oleje.

Saint-Sylvain se zastavil před výkladní skříní obchodu s hudebninami, prohlížel si poprsí Zigmunda Duxe a vzkřikl radostí:

„Zde jest ten, koho hledáme! To jest šťastný člověk!"

Velmi pravdivě provedené poprsí ukazovalo vznešené a pravidelné rysy tváře, plný a harmonický obličej, připomínající na zeměkouli. Ač již stár a lysý, přece činil velký skladatel dojem roztomilého a nádherného muže. Jeho lebka klenula se jako báň chrámová, poněkud silný nos spadal do tváře s milostnou drzostí; sestříhané kníry nezakrývaly masitých rtů, na nichž si hověl smyslný, bacchický výraz. Byl to věrný a vystihující obraz skladatele zbožných oratorií, vášnivé hudby divadelní a zároveň pěstitele nejsmyslnější hudby vůbec.

„Jak je to možné," řekl Saint-Sylvain, „že jsme si nevzpomněli na Zigmunda Duxe, který tone v nesmírné slávě, který dovedl si odepříti trampoty vysokého postavení, nejduchaplnějšího a nejsmyslnějšího z geniů, který je šťasten jako bůh, klidný jako zvíře, a spojuje ve svých nesčetných láskách s nejvybranější jemností brutální cynismus?"

„To je živý temperament," řekl Quatrefeuilles. „Jeho košile může králi pouze prospěti. Pojďme o ni požádat."

Byli uvedeni do prostranné a zvučné dvorany, jež se podobala místnostem café-concertu. Varhany, k nimž vedly tři schody, pokrývaly téměř celou jednu stěnu hřebenem nesčetných píšťal.

Zigmund Dux, s dožecí čepicí na hlavě, oděn brokátovým pláštěm, improvisoval na varhany, a pod jeho prsty rodily se tóny, jež vnášely vír rozkoše v duši a zmatek v srdce. Na třech stupních pod varhanami, jež pokrývaly purpurové látky, ležel roj žen, žen buď nádherných nebo roztomilých, štíhlých, urostlých těl, něžných a hadovitě vláčných a ohebných postav, nebo oblých, bujných tvarů, jež hýřily oslnivostí hmoty, vesměs krásných láskou a touhou planoucích a vášní omdlévajících, jež svíjely se mu u nohou. V celé dvoraně slévalse jásající zástup mladých Američanek, židovských peněžníků,

diplomatů, tanečnic, zpěvaček, kněží katolických, anglikánských a budhistických, černých princezen, ladičů klavírů, zpravodajů, lyrických básníků, impressariů, fotografů, mužů převlečených za ženy a žen přestrojených do mužských šatů, stísněný, splývající, smíšený v jednotnou zbožňující hmotu, nad níž vznášelo se mladé a čilé nadšení v podobě lidí, kteří vyšplhali se na sloupy nesoucí lampy a zavěsili se na ohromné lustry. Ten nepřehledný národ plul v opojení: to nazývalo se intimní matinée.

Varhany umlkly. Zástup žen jako oblaka obklopil mistra, jenž chvílemi vynořoval se z jich středu jako vítězně zářící hvězda, ale hned zase zmizel. Byl sladký, úskočný, chtivý a kluzký. Přívětivý, hejskovitý, pokud bylo třeba, veliký jako svět a maličký jako láska, usmíval se a ukazoval pod šedivým vousem zuby malého dítěte a říkal všem věci hezké a lehké, jež je okouzlovaly a jež byly tak jemné, že nebylo lze si je zapamatovati. A právě tak vlídný byl k mužům, a spatřiv pana de Saint-Sylvaina, objal ho třikrát a řekl mu, že ho velmi miluje; královský tajemník nemařil času: požádal ho o kratičkou rozmluvu mezi čtyřma očima, o rozmluvu v záležitosti krále, a vysvětliv mu stručně svoje důležité poselství, řekl:

„Mistře, dejte mi svou ko . . .“ Zarazil se, vida, že rysy v tváři Zigmunda Duxe náhle se změnily.

Někde na ulici spustil kolovrátek Polku des Jonquilles. Hned při prvním zvuku velký muž zbledl. Ona Polka des Jonquilles, rozmar dne, byla skladbou neznámého a ubohého houslisty z tančírny, jménem Bouquina. A mistr, věnčený čtyřicetiletou slávou a láskou, nemohl snésti, aby jen úsměv uznání a chvály zavadil o tvář Bouquinovu; popularita pokoutního muzikanta dopadala urážkou na jeho hlavu.

Sám bůh jest žárlivý a zlobí se na nevděčné lidstvo. Zigmund Dux nemohl slyšeti Polku des Jonquilles, aby neonemocněl. Odvrátil se prudce od Sain-Sylvaina i od nádherného davu touhou omdlévajících žen a utíkal do své ložnice, kde nadávil plné umyvadlo žluče.

„Jest hoden politování,“ povzdechl si Saint-Sylvain.

A chytiv pana de Quatrefeuillese za šosy, prchal od prahu slavného hudebníka.

Kapitola dvanáctá.

ZDA JEST NEŘEST CTNOSTÍ.

Po celých čtrnáct měsíců běhali od rána do večera a od večera do rána po městě a okolí, a pozorovali, zkoumali a vyptávali se marně Král, jehož síly den ze dne slábly, uvěřil konečně, že takové hledání není snadné, a dal rozkaz svému ministru vnitra, aby sestavil mimořádnou komissi, jež by pod řiditelstvím pánů de Quatrefeuillesa, Chaudesaiguesa, Saint-Sylvaina a Froidefonda tajně vyšetřovala, opatřena jsouc plnou mocí, šťastné osoby království. Policejní prefekt propůjčil nejosvědčenější lidi službám ministrovým, a brzy byli šťastní lidé v hlavním městě stopováni se stejnou horlivostí a pílí jako v jiných

zemích zločinci a anarchisti. Jakmile některého občana označilo veřejné mínění za šťastného, ihned byl udán, stopován a slíděn. Dva zřízenci policie procházeli ve dne v noci v těžce okovaných botách pod okny těch, kteří označeni byli jako šťastní lidé. Nějaký světák najal si lóži v Opeře, a ihned byl dán pod policejní dohled. Majitel závodních koní, z nichž některý vyhrál, byl od okamžiku vítězství špehován při každém kroku. Ve všech zábavních místnostech byl policejní úředník a referoval o návštěvnících. A poněvadž pan policejní prefekt vypozoroval, že ctnost činí lidi šťastné, byli oznamováni úřadům a vzati pod bedlivý dozor všichni dobrodinci, zakladatelé humanitních ústavů, štědří dárcové, opuštěné a věrné manželky, občané známí zbožným životem, hrdinové i mučedníci.

Bdělé a slídivé oko tížilo celé město; příčina pátrání zůstala však všem úplně tajnou. Quatrefeuilles a Saint-Sylvain nesvěřili nikomu, že hledají šťastnou košili, z obavy, jak jsme se výše zmínili, aby lidé ctižádostiví nebo odměny chtiví nepředstírali štěstí a nedali králi spodní roucho prosycené bídou, utrpením a trampotami. Mimořádná opatření policie rozsela neklid ve vyšších třídách, a v celém městě bylo patrno jakési vření. Několik velmi vážených dam bylo kompromitováno, a skandály provalovaly se na všech stranách.

Komisse scházela se každého rána v královské knihovně pod předsednictvím pana de Quatrefeuillese, za účastenství pánů Trona a Boncassise, státních radů v mimořádné činnosti.

Po čtyřech měsících zasedání neměla ani tušení o stopách šťastného člověka.

Když předseda Quatrefeuilles si zoufale naříkal, zvolal pan Boncassis:

„Hle, neřesti působí utrpení, a všichni lidé mají neřesti."

„Nemám žádných neřestí," povzdechl si pan Chaudesaigues, „a jsem úplně zoufalý. Život bez neřestí jest zdlouhavý, ubíjející a smutný. Neřest jest jediným rozptýlením, jež může na světě těšiti; neřest zabarvuje život, jest solí duše a jiskrou ducha. Ba říkám, že neřest jest jedinou tvůrčí silou člověka; jest pokusem jakéhosi opatření přírody proti přírodě, nastolením lidského kralování nad říší živočišnou, povýšením lidského stvoření proti stvoření anonymnímu, vědomého světa ve všeobecné nevědomosti; neřest jest jediným a skutečným majetkem člověka, opravdovou jeho ctností v pravém slova smyslu, poněvadž ctnost jest činem, dílem muže (virtus, vir)."

„Pokoušel jsem se vočkovati si nějakou neřest; nemohl jsem: je k tomu třeba duchaplnosti a přirozené krásy. Strojená, vyumělkovaná neřest není neřestí."

„Nu, a co nazýváte neřestí?" zeptal se Quatrefeuilles.

„Nazývám neřestí stálou náklonnost k něčemu, co se všeobecně pokládá za nepřirozené a špatné; jest to, abych tak řekl, individuální morálka, individuální síla, ctnost, krása, moc a geniálnost."

„Dobrá!" řekl státní rada Tron, „běží pouze o to, abychom si porozuměli."

Avšak Saint-Sylvain potíral náruživě názor knihovníkův.

„Nemluvte mi, prosím, o neřestech," řekl, „když žádných nemáte. Vy nevíte, co to je neřest. Já to vím: mám jich více, a ubezpečuji vás, že mně působí méně uspokojení, než mrzutostí. Nic není tak trapného na světě, jako neřest. Člověk se hmoždí, namáhá a rozpaluje, aby ji ukojil, a jakmile ji uspokojí, pociťuje nevýslovný odpor a nechutenství."

„Nemluvil byste tak, pane," řekl Chaudesaigues, „kdybyste měl krásné neřesti, vznešené, hrdé, jemné a opravdu ctnostné. Vy však máte pouze neřesti zbabělé, vzdorné a směšné. Nejste, pane, velký pozorovatel bohů."

Saint-Sylvain cítil se nejdříve uraženým, avšak knihovník vysvětlil mu, že v jeho slovech nebylo nic urážlivého. Saint-Sylvain to rád uznal a přidal tuto klidnou a pevnou úvahu:

„Hle, ctnost i neřest, neřest i ctnost jest námaha, nátlak, boj, utrpení, práce a vyčerpání. Proto jsme nešťastni.

Předseda Quatrefeuilles si stěžoval, že se mu z toho všeho rozskočí hlava. „Pánové," řekl, „nemudrujme již. Nejsme pro to stvořeni."

A rozpustil poradu.

Ona komisse štěstí podobala se všem komissím parlamentárním a mimoparlamentárním, ať sešly se kdykoliv a kdekoliv: nesměřovala k žádnému cíli, a když zasedala pět let, rozešla se, aniž vydala sebe menší užitek.

Králi nedařilo se stále lépe. Slabost nervů, podobající se mořskému starci, nabývala čím dál hroznějších podob. Stěžoval si, že pociťuje stále, jak všechna jeho ústrojí, stavše se bludnými, pohybují se bez přestání v jeho těle a cestují na nejnezvyklejší místa, ledviny do jícnu, srdce do boku, střeva do nosu, játra do hrdla a mozek do břicha.

„Nedovedete si představiti," dodal, „jak trapné jsou ty pocity, a jak pletou myšlenky."

„Sire, pociťuji je velmi živě," řekl Quatrefeuilles, „neboť v mládí často se mně stávalo, že břicho stoupalo mi do mozku, a to úplně zmátlo vždy chod mých myšlenek. Moje studium mathematiky tím značně trpělo."

Čím krutěji nemoc doléhala na Kryštofa, tím netrpělivěji volal po předepsané košili.

Kapitola třináctá.

PAN FARÁŘ MITON.

„Počínám věřiti," řekl Saint-Sylvain panu de Quatrefeuillesovi, „že příčina, proč jsme nic nenalezli, spočívá v tom, že jsme špatně hledali. Já rozhodně věřím v ctnost a štěstí. Jsou nerozlučitelny. A jsou také řídkým zjevem; skrývají se. Objevíme je pod chudými střechami po venkově. Chcete-li, budeme je hledati v hornaté a drsné krajině našeho Savojska a Tyrol."

Za čtrnáct dní prohledali šedesát horských vesnic, a nepotkali ani jediného šťastného člověka. Všechna utrpení, jež tíží města, našli také v oněch vesničkách, a tam přiostřovala je ještě drsnost a ne-

vědomost lidí. Hlad a láska, ty dvě metly přírody, šlehaly tam lidi silnějšími a častějšími ranami, než v městě. Viděli lakotné hospodáře, žárlivé manžely, záletné ženy, sluhy traviče, krvesmilné otce a děti, jež vylévaly obsah díže na hlavu rodičů, dřímajících u krbu. Oni venkované neznali jiné zábavy, než opilství; i jejich radost byla hrubá a hry kruté. Slavnosti a tance končily tam vždy krvavými rvačkami.

Quatrefeuilles a Saint-Sylvain brzy poznali, že mravy těch lidí nemohou býti ani lepší ani čistší, poněvadž skoupá půda činila je lakotnými, poněvadž tvrdý život zatvrzoval jich srdce vůči utrpením bližních, a že jich žárlivost, chtivost, lstivost, lživost a stálá pohotovost ošiditi druha byla přirozeným výsledkem jejich bídy a nouze.

„Jak jsem mohl jen na okamžik uvěřiti, že pod těmi došky bydlí štěstí?“ zvolal Saint-Sylvain. „To má na svědomí jenom klassické vzdělání. Vergilius ve své básni Georgica praví, že by rolníci byli šťastni, kdyby znali své štěstí. Přiznává tedy, že je neznají. Napsal však celou tu báseň k rozkazu Augusta, znamenitého vládce, který se obával, že by se Římu mohlo nedostávati chleba, a snažil se venkov znova osidliti. Vergilius věděl, jako celý svět, že život venkovanů jest trudný. Hesiod podal nám příšerný obraz jeho temných stránek.“

„Jedno jest jisté,“ řekl Quatrefeuilles, „že všichni venkovští hoši a děvčata mají jen jedno přání: sloužiti ve městě. Na pobřeží sní děvčata, aby mohla vstoupiti do továren, kde se připravují sardinky pro obchod. V uhelných krajinách touží mladíci jen sestoupiti do dolů.

Jediný člověk ukazoval v těch horách uprostřed starostlivých čel a udřených tváří bezstarostný úsměv. Nedovedl ani vzdělávati zemi, ani zacházeti s dobytkem, neuměl žádné z prací, jimiž se ostatní zaměstnávali, a zpíval celý den písničku, které nikdy nedokončil. Všechno ho plnilo nadšením. Byl stále v sedmém nebi. Jeho šat byl slepen z kousků látek všech barev. Děti za ním běhaly a smály se mu; poněvadž však věřili, že přináší štěstí, nikdo mu neublížil a každý rád mu dával, čeho k obživě potřeboval. Byl to nevinný Hurtepoix. Jídal na prahu se štěňaty a spával ve stodolách.

Když Saint-Sylvain vypozoroval, že jest opravdu šťasten, a že lidé z kraje mu ho nadarmo nenazvali „nositelem štěstí“, vyhledal ho, aby mu svlékl košili. Nalezl ho v předsíni chrámové, kde ležel na zemi a hořce plakal. Hurtepoix dozvěděl se, že Ježíš Kristus zemřel na kříži pro blaho lidské.

Sestoupili do osady, jejíž starosta měl hospodu, dali mu píti a ptali se ho tak nazdařbůh, nezná-li šťastného člověka.

„Pánové,“ odvětil, „jděte jen do oné vesnice na protějším návrší přes údolí, jejíž bílé domky visí na bocích hor, a představte se faráři Mitonovi; přijme vás laskavě, a promluvíte si s člověkem opravdu šťastným, který také svého údělu opravdu si zasluhuje. Za dvě hodiny tam dorazíte.“

Starosta jim nabídl povoz. Po snídaní odjeli.

Mladý muž, který jel za nimi touže cestou, dohonil je v první zatáčce do hor, poněvadž měl lepšího koně. Měl otevřenou tvář, zá-

řící radostí a zdravím. Dali se s ním do řeči. Jakmile se dozvěděl, že jedou k faráři Mitonovi, řekl:

„Vyslovte mu mou uctivou poklonu. Jedu ještě kousek výše do Sizeraie, kde bydlím mezi krásnými pastvinami. Spěchám velmi domů."

Vypravoval jim, že se oženil s nejroztomilejší a nejlepší ženou, jež mu dala dvě děti krásné a svěží jako den, chlapce a děvčátko.

„Přijíždím z trhu," dodal vesele, „a nesu jim krásné vyšívané šátečky. Alice (tak jmenuje se moje žena) netuší, jaký dar jim chystám. Odevzdám jí balíčky úplně neporušené a těším se již, až krásné její prsty budou netrpělivě rozvazovati stužky. Bude velmi spokojena; její nadšené oči spočinou na mé tváři, a jistě mne obejme. Jsme šťastni s Alicí. Jsme již čtyři léta svoji a milujeme se den ze dne více. Máme nejlepší pastviny v celém okolí. Naše čeleď je také šťastna; jsou to náruživí sekáči i tanečníci. Měli byste někdy k nám přijíti v neděli, pánové: popijete s námi bílého vínečka a uvidíte tančiti nejpůvabnější dívky a nejsilnější chlapíky z celé země, kteří točí tanečnicí tak lehce, jako pírkem. Náš dům leží asi půl hodiny cesty odtud. Tam ve skalách, jež vidíte na padesát kroků před námi, a jež nazývají se Pieds-du-Chamois, obrací se cesta v pravo; pak po dřevěném můstku, hozeném přes bystřinu, dostanete se do smrkového lesíka, který nás chrání před severákem. Za malou půlhodinku budu u své drahé rodiny, a všichni čtyři budeme spokojeni."

„Musíme ho požádat o košili," řekl tlumeně Quatrefeuilles; „domnívám se, že se vyrovná košili faráře Mitona."

„Jsem téhož náhledu," odvětil Saint-Sylvain.

V okamžiku, kdy se umlouvali, vyrazil ze skal Pieds-du-Chamois jezdec a stanul mlčky a chmurně před nimi.

„Co se stalo, Oldřichu?" zeptal se mladý sedlák, poznávaje svého nájemce.

Oldřich neodpověděl.

„Nějaké neštěstí? Mluv!"

„Pane, vaše choť, nemohouc se dočkati vašeho návratu, vyšla vám vstříc. Dřevěný můstek se prolomil, a ona se utopila v bystřině a obě děti s ní."

Opustivše mladého horala, šílícího bolem, odebrali se k faráři Mitonovi a byli přijati v presbytáři, kde měl farář hovornu a knihovnu; na jedlový stolek srovnáno bylo na tisíc svazků, a na obílených zdech visely staré rytiny dle krajinek Claude Lorraina a Poussina; celé zařízení komnaty prozrazovalo vzdělání, vkus a duchpalnost, s nimiž se obyčejně nesetkáváme v světnicích venkovských far. Farář Miton byl muž prostředních let s výraznou a dobrotivou tváří.

Svým hostům, kteří předstírali, že hodlají se usaditi v kraji, chválil podnebí, úrodnost země a krásu údolí. Podal jim bílý chléb, ovoce, sýr a mléko. Pak zavedl je do zelinářské zahrady, jež lahodila oku pořádkem a svěžestí; po zdech na sluneční straně rozkládaly pnoucí štěpy s mathematickou pravidelností větve a ovocné stromy, pečlivě pěstované, rozestaveny byly v stejných vzdálenostech.

„Nenudíte se nikdy, pane faráři?" zeptal se Quatrefeuilles.

„Zdá se mi spíše, že rychle prchá čas, který rozděluji mezi knihovnu a zahradu," odpověděl farář. „Ačkoliv jest můj život velmi klidný, jest přece také vyplněn prací a činností. Sloužím denně mši, navštěvuji nemocné a chudé a zpovídám své farníky. Ubozí ti tvorové nemají mnoho hříchů, z nichž by se zpovídali. Mám si proto naříkati? Ale odříkávají je zdlouhavě. Několik hodin musím vykázati přípravě kázání a vyučování dětí: zvláště katechismus mně působí mnoho starostí, ačkoliv ho vykládám již více než dvacet let. Jest to věc velmi vážná mluviti k dětem: věří všemu, co se jim řekne. Dopřávám si také zábavy a odpočinku. Procházím se; stále chodím týmiž cestami, a přece jsou velmi pestré. Krajina mění se roční dobou, dnem, hodinou i okamžikem; vždy jest jiná, vždy nová. Dlouhé večery v době nepohody krátím si příjemně v kruhu starých přátel: lékárníka, výběrčího daní a smírčího soudce. Bavíme se hudbou. Morina, moje služka, umí výborně péci kaštany. Co může lépe chutnati než pečené kaštany, zapité sklenkou bílého vína?"

„Pane," řekl Quatrefeuilles dobrému faráři, „jsme ve službách královských. Přicházíme k vám, abyste nám dal odpověď, jež bude míti velký význam pro zemi a celý svět. Běží o zdraví a snad i o život našeho panovníka. Proto žádáme vás, abyste nám prominul otázku, jež se vám bude zdáti neobvyklá a dotěrná, a odpověděl nám přímo a bez okolků. Pane faráři, jste šťasten?"

Pan Miton vzal pana de Quatrefeuillese za ruku, stiskl ji a řekl hlasem sotva slyšitelným:

„Můj život jest nekonečnou řadou muk. Žiji v ustavičné lži. Nevěřím!"

A dvě slzy vytryskly mu z očí.

Kapitola čtrnáctá a poslední.

ŠŤASTNÝ ČLOVĚK.

Když marně bloudili celý rok po království, odebrali se Quatrefeuilles a Saint-Sylvain do zámku de Touf-Blande, kam dal se král převézti, aby tam užil svěžích lesů. Nalezli ho ve stavu úplného vysílení, který znepokojoval dvůr.

Hosté nebydlili v zámku, poněvadž byl menší než lovecký domek. Tajemník a první podkoní najali si byt ve vesnici a každého dne docházeli ke králi. Cestou potkali často malého člověka, který bydlil v dutém platanu. Jmenoval se Mousque a nebyl krásný, poněvadž měl tuponosý obličej, vysedlé lícní kosti a široký nos. Avšak zdravé jeho zuby, jež často odhaloval veselým smíchem, a svěží rty dodávaly příjemnosti jeho divoké tváři. Nikdo nevěděl, jak zmocnil se velkého platanu; zřídil si tam však čistou komůrku a opatřil ji vším, čeho mu bylo třeba. Neměl však velkých potřeb. Živobytí dával mu les a rybník, a žil velmi dobře. Promíjeli mu nepravidelný způsob života, poněvadž konal různé dobré služby a dovedl se zalíbiti. Když dámy ze zámku jely lesem na procházku, přinesl jim vždy ve vlastnoručně zrobených vrbových košíčcích lesní jahody, plástve medu a cukrované plody ptačích třešní. Byl vždy ochoten zatlačiti vůz v blátě

uváznuvší a pomáhal sklízeti pod střechu seno, když hrozila bouřka. Pracoval za dva, a nikdy se neunavil. Jeho síla a hbitost byly mimořádné. Rozdrtil holýma rukama vlčí čelist, chytil zajíce v běhu a lezl po stromech jako kočka. Pro obveselení dětí robil rákosové píšťalky a větrné mlýnky.

Quatrefeuilles a Saint-Sylvain slyšeli často ve vesnici úsloví: „Šťastný jako Mousque“. Konečně se dovtípili. Jednou, když šli kolem velkého dutého platanu, spatřili Mousquea hrajícího si s mladým mopslíkem, a zdálo se jim, že je právě tak spokojen jako psík. Zeptali se ho, je-li šťasten.

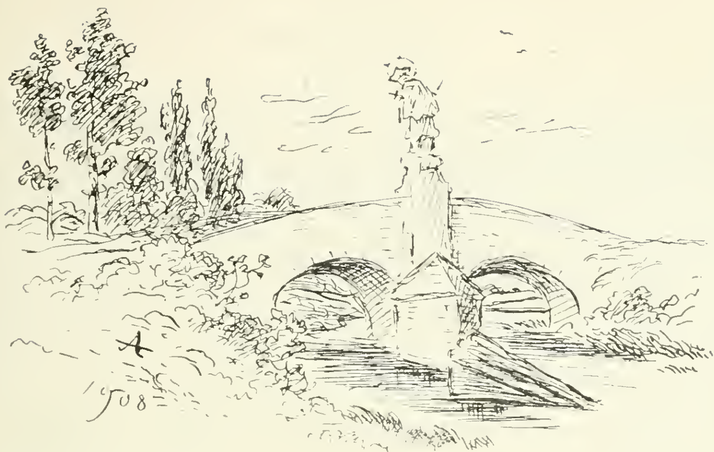
Mousque nemohl odpověděti, poněvadž nikdy o štěstí neuvažoval. Poučili ho stručně a prostě, co to znamená. A když chvíli přemítal, řekl, že to, o čem mluvili, má.

Při té odpovědi zvolal vítězně Saint-Sylvain:

„Mousque, dáme ti vše, co budeš chtíti: zlato, palác, nové boty, vše, po čem zatoužíš; dej nám svou košili!“

Dobrá jeho tvář nevyjadřovala lítosti nebo zklamání, neboť mu bylo obé neznámo; avšak velké překvapení. Naznačil jim, že nemůže dáti, čeho žádali. Neměl vůbec košile.

Teréza Nováková:

Drašar.

Román kněze-buditele.

(Pokračování.)

VII.

Bylo po ranní mši, a špitálníci, měšťanky i několik starců vycházelo z vysokého děkanského kostela u sv. Jakuba v Poličce. Někteří sestupovali ihned po malém návrší do ulice Kamenecké; jiní postávali před kostelem a ohlíželi se k portálu dosud otevřenému. Očekávali městského kaplana, kdysi administrátora, pátera Antonína Hájka; roznesla ť se pověst, že stane se administrátorem kdesi v kraji, ve Velké Řetové, mezi Litomyšlí a Ústím, a všichni kolaturníci byli za jedno, že jest to pro město Poličku veliká škoda. Zvláště litovali jej farníci chudší a prostší. Milovali jej velmi, — on s každým promluvil srdečně, po staročesku, ba někdy se jim zdálo, že tento učený a velebný pán, kněz vysvěcený, žádá si poučení na nich, sprostých. Pozorně naslouchal, jak rozprávějí, často na to i ono se vyptal, a to nejen městských, ale i vesnických, ze Sádku, z Oldříše, z Kamence.

Hlouček farníků nečekal dlouho; páter Hájek, muž více než čtyřicetiletý, vlídné, zamyšlené tváře, kdysi blondýn, teď na temeni hlavy již všecek holý, vystoupil z portálu, a ženy i stařečkové, před tím službám božím přítomní, hrnuli se k němu. Leč couvli poněkud, vidouce, že nevychází sám, že hovoří s mladým mužem, jako páter Hájek oblečeným do dlouhé černé sutány, ale jiného střihu a způsobu. Průvodčí, spatřiv hlouček jakoby zklamaný, odstoupil od kněze a zašeptal mu: „Čekají tu na vás, velebný pane, nechci vám překážeti."

„Ne, nespěchejte, pane bratře; budu s nimi hned hotov, a pak mne do děkanství doprovodíte."

Obrátil se k čekajícím, přívětivě jim kynul a dal si, byť se zdráháním, od nich ruku políbiti; vyslechl pak skuhravé naříkání jejich nad svým odchodem a těšil je, že nic určitého ještě ustanoveno není, a že se s nimi ještě často uvidí. Pak vrátil se zase k mladému svému společníku a ve stálém hovoru kráčel s ním k ozdobnému vchodu protějšího děkanství.

Farníci se sice hnuli, ale pohlíželi dále za svým milovaným „jemnostpánem administrátorem“.

„Ten Drašarů se nemusil jakorát nachomejtnout, dyž sme tu na našeho velebníčka čekali,“ bručela špitálnice Krejčová, stará to panna více než šedesátiletá. „Slovíčko sme si pohovořit nemohli! Teďkejc nám ujede, a kdák ho budem zhánět? Do Řetový nemůžem'!“

„Vy ste ňáko vopovážlivá, Filoméno,“ ozvala se stařenka v aksamitové kukli a tmavém soukenném „vikléru“, všecka již nahnutá a v tváři silně svraštělá. „Dyť je to pan professor, už jako velebníček, a vy vo ňom, jako by vejrostkem byl!“

Byla to Nebudová, měšťanka Poličská, která odevzdavši svůj dům várečný synovi, žila nyní u něho na výměnku, v pěkné přízemní světnici.

Filoménu Krejčovou zamrzelo, že je od babičky Nebudovy veřejně kárána, ale neodvážila se ostře odpověděti měšťance, ona, dcera „z příbytku“, teď z milosti městských pánů špitálnice. Přece však řekla: „Dyť knězem nejní, mši svatou nihdá neslouží, jenomej tak jemnostpánům přisluhuje.“

„Knězem nejní, ale bude,“ poučoval ji starý Fillipi, „a professorem, to je, chodí k němu do rynku študentů síla, učí jich latinsky a těm inším učenostem. Je z těch černejch pánů professorů, co maj' škole v Litomyšli a v Třebovej Moravskej.“

„Jenomej se, pantáto, těch Drašarů nezastávejte,“ odvětila Krejčová kysele. „Nic po něch nejní! Trá se s Drašarem starým eště na soud dostanete, von se soudí s káždým!“

„Nezastávám se starýho, ale dávám každýmu jeho čest! Když professor, teda professor! A je to na ňom znát, vede si učeně a pansky! Náš jemnostpán administrator taky na něj drží, říká mu „pane bratře“, jsou jedna ruka.“ Hodil hlavou k děkanství, kde páter Hájek s průvodčím svým důvěrně a horlivě rozmlouval.

„S kým náš velebníček je za dobře, ten nemůže bejt nic špatnýho,“ dodala Nebudová láskyplně, a podívavši se ještě jednou na Hájka, zamířila s kopečka do Kamenecké ulice, čímž rozprávce učinila konec. Špitálnice daly se opačným směrem, a Krejčová ještě po cestě si pobručovala, čehož si však ostatní nevšímaly.

„Lid vás miluje, velebný pane,“ podotkl Michl hned, jak farníci od Hájka odstoupili. „Budete se těžko loučiti!“

„Mám je také rád,“ odpovídal Hájek, dívaje se za nimi a v zamyšlení lysé čelo si hladě. „Rád bych jim prospěl, ale věřte, pane bratře, že se často bojím, abych jim spíše neublížil! Chtěl bych, aby všemu porozuměli, mluvím s nimi po česku, česky je zpovídám, někdy po česku i výklad od oltáře jim udělám, dítky ve škole česky učím, zvláště dívenky, — ve vyšších klassách u chlapců ani možnost není, — a pochází z mého počínání často mrzutost. Že prý sprostý lid kazím, že se s ním bratřičkuji!“

Mladý piarista vzhlédl ku knězi uctivě a tiskl mu ruku.

„Kromě toho mne bolí,“ pokračoval Hájek, „že někdy jak náleží ani s nimi dorozuměti se neumím. Scházejí mně slova, abych jim ve

všech případnostech poradil. Hleďte, jsem rodák zdejší jako vy, ale kromě mluvy čeledínské a uličnické, nic českého za mladosti jsem neslyšel, a moji učitelové vnukli mi veliké opovržení k jazyku českému. Byl jsem jako bohoslovec tělem i duší Němec, a byl bych jím zůstal, kdyby nebylo grammatiky a „Selanek“ pana professora Nejedlého. Bůh mu žehnej za jeho práci! Dostal jsem je do ruky čirou náhodou, ze všetečnosti jen do nich nahlédl, a přečta je, řekl si: „Ta řeč, která tak plyne sladce a lahodně, nemůže býti tak podlá a otrocká, jak o ní učitelové moji mluvili.“ Byl bych se jí nejraději začal učit, ale čas byl ten tam, já přišel do Poličky za kaplana, a tak tu oučinkuji, jak dovedu.“

„Já vím, velebný pane, že odběratelem mnohých českých knih býti ráčíte, při tom zakladatelem Matice České a oudem Dědictví Svatojanského . . .“

„Nevelebte mne, pane bratře,“ vskočil mu kaplan do řeči, „nestojí to za zmínku, jest to povinnost každého české vlasti milovníka, a co bych s přebytečnými penězi svými dělal? Vždyť vy sám,“ usmál se, otevíraje vrata děkanství a Michla do chodby pobízeje, „mne o tolik mladší, zakladatelem Matice jste.“

„Teprve před nedávnem, velebný pane; měl jsem v Berouně dobrý rok, ušetřil jsem si peníze, vložil je do kassy spořící, do Matice České a dal otci, a ještě sukno na plášť mohl jsem si koupiti.“

„V Berouně se vám asi líbilo,“ usmíval se Hájek zase, když z chodby vstoupili do pokoje, kde bylo k snídaní prostřeno. „Jest to tam jinačí než v Poličce, městě to literatuře nepříznivém. U nás skorem nikdo českých knížek nečte, jedni pro chudobu, jiní, že ve svém houževnatém smýšlení neznají, co to jest, obět na oltář vlasti klásti. Mohl bych vám jmenovati jednoho zámožného velkoměšťana, který si přál Hájkovu kroniku čísti, ale když jsem jej poučil, že teď vnově vydána jest za čtyři zlaté, koupiti si ji nechtěl, jen vypůjčiti. A v Berouně i divadelní umění české jest pěstováno, četl jsem o tom vaše dopisy v „Jindy a Nyní“.“

„Myslil jsem, že budou na povzbuzení jiným městům vlasteneckým a četným vlastimilům našim,“ pravil Michl, odstupuje k oknu a po jizbě se rozhlížeje.

„Četl jsem také váš „Sen schudlého kupce“, pane bratře. Polička, město písemnictví nepřející, bude míti nového spisatele mezi rodáky svými.“

„Byl to jen malý okus; pan Wagenknecht, kaplan v Berouně, mne nabádal, abych to tiskem uveřejnil.“

„Vstupujete ve šlepěje slavného Gelasia Dobnera, také člena řádu vašeho,“ chválil Hájek dále, usedaje ke stolu a pohybem ruky i Michla k němu vyzývaje. „Ba, co dím jen Dobnera; řád vykazuje mnoho mužů ve vědě vynikajících. Mám knížky všecky pátera Schallera a Voigta, vzdělavatelů naší staré i novější historie.“

Michlova tvář se zachmuřila: „Nechvalte, velebný pane, řádu našeho, jenž, byť slavné oudy měl, času nynějšího o české písemnictví nevalně se stará . . .“

Páter Hájek udiveně vzhlédl a zamlčel se; v tu chvíli přinesla služebná polévku a pečivo na stůl. „Sedněte a posnídejte se mnou, můžeme při tom hovořiti," zval srdečně.

„Rád zůstanu, ale snídati nemohu," odmítal piarista usedaje. „Pojedl jsem před odchodem do kostela; u našich chystá se snídaní časně z rána, otec spěchá na pole, má tam dosti daleko."

„Žasnu, pane bratře, že otec váš, stařec málem sedmdesátiletý, polního hospodářství nezanechává," podotkl kaplan mezi jídlem.

„Domlouvám, jsem-li doma, otci neustále, aby si odpočal, stáří svého v klidu užíval, a není listu, abych ho v něm nenapomínal. Ale otec jest tvrdošíjný, nejen že hospodářství nenechá, polí svých neprodává neb nepropachtuje, on by rád vždy nová přikupoval, i na mne stále se peněz dožaduje. Když jsem přijel, dal jsem mu dvě stě zlatých vídeňského čísla, — než odjedu, zase na mně bude vymáhat peníze." Sklonil hlavu a hrál prsty nepokojně po stolním ubruse. „Jsem podle práva hlavním dědicem domu po matce, — a nikdy jsem z něho groše nedostal. Co jsem prvního ledna běžícího roku svou profess složil, již dokonce jako bych z majetku všeho byl vyloučen."

Hájek podával mladému piaristovi přes stůl účastně ruku: „Pane bratře, vám není potřeba statků vezdejších, vy poklady nadání chováte v sobě a užijete jich ku prospěchu veškerenstva slovanského, zvláště naší milé vlasti české."

Josef Justin zarděl se mile rozrušen: „Chtěl bych naší svaté věci prospěti.. Vypisuji si stále, — mnoho jsem si v Berouně nastřádal látky. Když jsem starými těmi branami a fortnami procházel, když jsem s „Hory městské" na památné město shlížel, ustavičně jsem pamatoval na slávu naší minulosti a toužil, aby obnovena byla. Přijel jsem do Poličky, a na stropě namátkou našel tu starou hospodářskou instrukcí, na niž jsem jako chlapec desetiletý poznamenal: „Nápodobnou knihu chci i já napsati." Přikročím nyní k provedení oumyslu svého — — Prosil bych vás, velebný pane, abyste mi nahlédnouti dal do svého „Popsání královského věnného města Poličky". Chci se státi pokračovatelem našeho slavného mistra a patriarchy Josefa Jungmanna, chci zaznamenati všecky spisy, které od Slovanů nářečí českého vydány byly, i všecky spisatele. Zaznamenám i díla v rukopisech připravená, aby soupis čili letopis můj literaturný byl ouplný."

Kněz vzhlédl od jídla nejprve překvapeně, a pak smutně se usmál: „To moje nebohé „Popsání"! Nejsem s ním ještě hotov — — A jest to stejně práce marná a v šuplíku zůstane — — Ale vy, pane bratře, na ohromnou práci se odvažujete!"

Michlovi spíše lahodil úžas Hájkův. „Už jsem všecko přemyslil, za tři — čtyři roky troufám si to zhotoviti."

„V Berouně jste ode všech pramenů slovesných odříznut, školním vyučováním zaměstnán," potřásal kaplan hlavou.

„Nebudu v Berouně. Nyní, když jsem svou profess složil, jest přáním řádu, abych studia theologická vykonal a knězem se stal. Provinciál náš, Prosper Husák, mi slíbil, že mne dá do Prahy. Tam je knihoven několik."

„Přece, přece, pane bratře," nepřestával kaplan hlavou potřásati. „Na škole normální bývá až dvě stě žáků . . .!"

„Doufám, že mi nebude řád v ničem překážeti, anobrž ouřad mi ulehčí. Co jsem u pana professora Nejedlého soukromní zkoušku z jazyka českého s prospěchem nejvýbornějším provedl, naklonil jsem si řád. Očekává najisto, že nyní i konkurs vykonám a pro vyučování na nových věcnicích se uzpůsobím. Snad jste slyšeti ráčil, že vedle gymnasií budou zřízeny školy praktické čili reálné, kde místo nauk starověkých řeči živé, země- a dějepis, počtářství a technologie pěstovány budou? Řád Otců pobožných škol přeje si věcnice ovládnouti učiteli svými." Michl vstal teď od stolu. „Nechci vás, velebný pane, déle omeškávati, jen znovu žádám, byste mi svoje „Popsání" ukázal. Než z Poličky odjedu, přijdu se na ně podívat."

„Mnoho štěstí tedy, pane bratře," odpovídal Hájek, vstávaje též. „Jenom si na zdraví neuškoďte! Pro mne to bude veliká čest, když se o mojí nepatrnosti zmíníte."

Muži rozešli se na prahu děkanství; Josef Justin sestupoval jako prve kolaturníci mezi domky na svahu a ocitl se právě naproti rodnému svému stavení. Zčernalá lomenice a zamřežované okno v přízemku budily v něm jen trudné vzpomínky na zemřelou matku, na ztracené dědictví; zamyšlen, skoro smuten procházel špatně dlážděnou ulicí a na příč slunného náměstí s radnicí uprostřed.

V síni domku blíže mariánského sloupu uvítala jej sestra: „Študenti už čekají v seknici, pane bratře, zdržel jsi se ňáko, — a já nevěděla, kam za tebou poslat!"

„Hovořili jsme s páterem Hájkem," vysvětloval piarista, vstupuje malým postranným vchodem do táhlé jizby, která zdála se ještě užší dlouhými stoly a lavicemi, podél stěny postavenými. Pět, šest hošíků deseti- až čtrnáctiletých sedělo za stoly a zdvihlo se kvapně, když „pan professor" vstoupil.

Johanna, uslyševši ze síně jednotvárné odříkávání latinských slovíček, spokojeně si oddechla a odešla do zadní kuchyňky k otevřenému ohništi. Byl tu horký, kouřem i výparem připravovaných jídel prosycený vzduch, a Johanna, když si dohlédla a na ohniště přiložila, ráda zase unikla z tmavé, nepříjemné prostory. Prošla nejdříve krámkem, opětně neužívaným, a z jeho napolo zasklených dveří vykročila na náměstí plným sluncem oblité. Bylo tu dosti ticho, jako vždy mezi hodinou desátou a polednem, kdy většina obyvatelstva dlela na polích, lukách nebo ve stodolách. Tu tam vešel neb vyšel někdo ze dveří nemnohých krámů, dítě vyběhlo ze vrat domu, postálo u nůše některé z babek, nakoupilo si třešní-ptáčnic neb malých srstek a opět odběhlo.

Johanna Michlova několikráte se zálibou pohlédla do velikého okna, za nímž študentíci odříkávali latinské vokabule a německé věty; pak podívala se na radniční hodiny, dlouho-li ještě do poledne, a zase se ohlédla, nespatří-li na blízku nějakou sousedku. Byl-li „pan bratr professor" doma, tu panna Johanna Michlova velice ráda si se sousedkami a sousedy porozprávěla, — ač jindy se jim spíše vyhýbala.

Bylo hodně po jedenácté hodině, když z vedlejšího domu Hledíkova nakoukla dychtivě stará měšťanka, a rozhlédnuvši se na všecky strany, konečně vyšla na náměstí. Johanna hned k ní přistoupila: „Někoho čekáte, paní Hledíková?“

„Můj jel na trh do Litomyšle, panno Johanko, potřebujem' žito k setí. Troufala jsem, že přijede před polednem.“

„To ho eště marně vyhlížíte, paní Hledíková, dyť je to z Litomyšle lán země. Pamatuju, dyž bratr professor tam študýroval, to jsme se něco najeli a našli! A semka je cesta horší, je to do kopce.“

„Můj mi stejně přisliboval, že vyjede spíš,“ stýskala si měšťanka; „jsme jenomej dva, a dyž mám k ídlu sedat sama, je mně smutno.“

„Toť, toť, — pana Antóna máte v Praze a dcéru vdanou,“ litovala jí Johanka. „My taky jsme rejši, dyž nám náš professor přijede. Hnedkom je veselej', přindou ti študenti, je jich plničký stavení.“ Vzala starou paní za ruku, táhla ji k oknu a ukazovala na četné za ním shromáždění.

„A že si váš professor vo férijích pokoje nedá,“ odbývala Hledíková poněkud špičatě její vychloubání. „Má toho za celičkej rok dost a dost!“

Johanna svou vysokou postavu vypiala ještě vznešeněji. „Nemůže to těm rodičům ani študentům udělat! Sotva že přijede, už zkazujou, už čekají! On to náš professor s chlapcema umí, každýho vycvičí na premianta. Sám bejval taky premiantem.“

„Dyť to vím, dyť náš Toníček taky študýroval dobře v Litomyšli a v Třebový Moravský!“ pravila Hledíková mrzutě. „Ale že náš tatík nejede! Je dlouho, dlouho, troufám, že budou zvonit poledne za chvilku.“

„Taky čekám tatínka s pola. Jak študenti vodejdou a tatínek se vrátí, dám na stůl. Chudák bude udřenej a hladovej.“

„Teďkejc až se vdáte, panno Johanko, si vodpočine; budete s manželem hospodařit sama,“ podotkla Hledička, dívajíc se vysoké a hubené Johanně vzhůru do tváře, a pokračovala, nic nedbajíc jejích patrných rozpaků: „S Františkem Bártou to přecej ňáko skoncujete, už se hlásí podruhý, a bude to lepší, nežlivá s Bidmannem, nebo s Michkem Voldřišským. Ten Bárta, třá byl jenomej mynářskej, je, slyším, z dobrýho hnízda a má pár grošů. Můžete si v kvelbíku krupařstvi zavíst.“

Johanna neodpovídala, nepokojně a kradmo hleděla do okna, za nímž ob chvíli objevila se černokadeřavá hlava Josefa Justina.

„A že jsem tak vopovážlivá, panno Johanko, co říká professor vašim vdavkům? Líbí se mu František Bártův?“

„Eště sme mu ničehož nic neříkali,“ odpověděla konečně Johanna skoro šeptem. „Bratr nihdá mejm svarbám nepřál, chtěl, abychme hospodařili vespolek, dyby snad do penze přišel. Už z Budějovic — je tomu teďkejc dva roky, — psal tatínkoj, abych pannou už zvostala.“

„Dyby do penze přišel!“ divila se Hledíková nepokrytě. „Dyť mu třicet nejní! Ba, co třicet, je s Toníčkem, čtyřiadvacet mu je!“

„Nadhazoval taky, že by třá páni piaristi mohli přijdout k vyzdvižení, anebo že by sám vystoupil, dyby se mu ten stav nelíbil,“ vysvětlovala Michlova zase tichým hlasem, a dodala pak silněji, sevrouc jako ve vzdoru rty a odmítavě mávnouc levou rukou: „Ale to se stanout nesmí! Slib klášterní složil, je professorem, bude knězem, nesmí vodhodit svůj karakter, udělat sebe a nás nešťastný! — A proč by to ďál?“

„Káždej, panno Johanko, k tomu nejní. Náš Toníček za celičkej svět by nebyl do kláštera neboli za pátera šel, a my ho taky nenutili, rejš se vobětovali,“ pravila stařena, podívavši se Johanně opět zpříma a vítězně do tváře. „Toť, pro vás to bude nejlepší, dyž professorem a knězem zvostane! Přišli byste vo dům a roli, byl by pak hlauním dědicem po nebožce Verunce.“

„Je to šecko už psáno a uděláno, rozdíly potvrzený před svědkama,“ podotkla Johanna ledově. „Kdo profess složí, musí udělat testament a jmění se zříct. A náš professor má tolik peněz ze svýho učení, že eště ukládá. Nemusí nám brát dům a roli. — Dobrý poledne vám přeju, paní Hledíková, tamhle jde tatínek s pola, musím dom.“

Stará měšťanka pohlédla za ní opovržlivě. „Chlubit se s professorem svým, toť, toť jó! Ale dopřát mu taky něčeho, pamatovat na něho, co by rád, na jeho starý léta, — hnedkejc je jako tůsa! Dyby nebožka Verunka z hrobu vstala! Bejval jejím miláčkem, dycky protivá Drašaroj starýmu a dceři ho chránila.“ Pobručovala si tak, ana dále muže vyhlížela, a při tom pozorovala hochy, kteří zvolna opouštěli dům Michlových, uctivě do okna nyní pootevřeného zdravili a oznamovali, že, dovolí-li pan professor, o druhé hodině přijdou zase.

Z odpoledního vyučování však sešlo: u Michlů vstávali právě od skromného sobotního oběda, když zařinčel před domem těžký vůz směrem od Hanné. „Soused Hledík se vrací z Litomyšle, to se Hledička s obědem načekala!“ podotkla Johanna a jen maně podívala se dveřmi poloprázdného krámku. Ale vůz, košatinový, tažený vysokou a kostnatou hnědkou, nezastavil před číslem vedlejším, nýbrž před domem Michlových, a se „šejtroku“, vyplněného slamou a pokrytého houní, slézala bázlivě, starým Hledíkem jsouc podporována, mladá dívka ve světlých, velmi úpravných šatech batistových a vysoko vyklenutém slaměném klobouce s vázankami taktéž světlými.

Josef Justin, jenž po poznámce sestřině maně na náměstí vyhlédl, pohnul sebou náhle živě a zvolal polohlasně: „Aninka Štursova z Litomyšle! Tedy nezapomenula, co slíbila!“ hnal se dveřmi krámku k vozu. Dívka podávala mu s radostným úsměvem ruku a držíc jeho prsty ve svých dlaních, obracela se zpět ku Hledíkovi a děkovala mu znovu, že ji svezl.

„Dyť jsem panímámy vaší stará známost, panenko,“ žertoval starý muž. „A bude mi to dobré, že jsem se projel s takovou mladicí, zmládnu taky, — tady mám pořádem jenomej svou starou Barušku,“ škádlil ženu, která zatím, uslyševši rachot vozu, na náměstí přiběhla. Prohlížela si s nemalou zvědavostí Annu Štursovou, její květované a průhledné šaty, u krku vystřižené, v pasu v hojné záhybky sebrané,

její otřásněný slunečník, její pečlivý, zpod kloboučku se deroucí účes, a hádala, „co to k Drašarom přijelo za slečnu.“ Vyptávala se muže, jenž koně vypřáhl, průjezdem do stáje zaváděl, pak s vozu nakoupené obilí a jiný náklad sundával a konečně vůz na prostranný dvůr zatáhl, i nechtěla uvěřiti, že by to byla dcerka Anny kdysi Janelové, kterou znala jako ubohého, od Drašara ustavičně postrkovaného sirotka.

„Dyť je jako slečna ze zámku! Nosí klobouk a takový ňáký paraple, neboli cák to je, — je samá mašle!“

„Karamádí s ňákejma slečnama ze zámku Litomyšlského, a ty ji tomu navedly,“ pravil Hledík, usedaje unaven ke stolu. „U Štursky to vedou stejně dost po pansky: syn, páter je u ňákýho knížete informátorem a posílá jim věcí všelijakejch, vzácnejch. Troufám, že tý panence taky tu parádu poslal. No, sluší jí, jenomej co je prauda!“ usmíval se, a žena nevěděla, zda vzpomínkou na „slečnu“, či potěšením nad jídlem, které před něj na stůl stavěla a které po celé světnici zavonělo.

„Dědo bláznivej!“ odsekla mu. „To se Drašarovi budou eště víc vychloubat, dyž jim přijela taková visita,“ podotkla pak, usedajíc vedle muže. „Johanna pořádem „náš professor, náš professor“, až to člověka zvomrzí poslouchat! Teďkej se budou pyšnit přátelstvem!“

„No, matko, nevím...“ potřásal starý měšťan hlavou. „Byli rozvaděni kolik let pro ten process. A Josef v Litomyšli u nich ani nevostával, dali ho ke Kastnárovej dcéři. Dost jsem se podivoval, že ta panenka chtěla jet semka, a že jí Šturska, jako matka, nezbraňovala. Říkala, že to slíbila panu bratránkoj-professoroj, on že se dycky u nich stavuje, dyž jede přes Litomyšl. — Ale cák je nám po tom, tím si hlavu nelámejme!“

Soused Hledík správněji soudil než jeho Johančiným vychloubáním popuzená žena. Aninka Šturssova byvši bratránkem uvedena ve světnici, kde prve se študenty se učil, skoro se zalekla mrzutého obličeje své sestřenice a hrozivého pohledu starého Drašara. Nesměle k němu přikročila, vyřizovala pozdravení rodičů a chtěla mu ruku políbiti; on se jí vytrhl, zamumlal: „Nemám kdy, musím na pole...“, odešel pak do kuchyňky a odtud do síně, bouchnuv za sebou slyšitelně dveřmi.

Josef Justin hleděl na sestru, očekával, že ona nevlídnost otcovu napraví, sestřenici, vskutku líbeznou, nějak uvítá; ale vida, že dívá se na ni stále zamračeně, mlčky, upozorňoval Annu, aby usedla, odložila, udělala si pohodlí a odkládaje její klobouček na vysoko nastlanou postel, řekl: „Otec je všecek uondaný a mrzutý, má nyní na poli tolik práce! Však to znáš z domova, jak bývá po žních! Jest to hezké od tebe, Aninko, žes přijela. Prázdniny se brzy skoncujou, už jsem se bál, žes na slíbenou návštěvu zapomněla.“

Anna tu seděla s hlavou skloněnou, všecka rozpaky zardělá, a uhlazovala si hezkými, neupracovanými prstíky bohaté vlasy, které měla k spánkům sčesány, ve dva copy spleteny a kolem drobných

zarůžovělých uší zatočeny. Pak zase si čechrala své vyduté průhledné rukávy, otáčela dlouhé konce stužek kolem prstů, a nevěděla, co by řekla, aby sestřenici, kterou jen málo znala a jejíhož sestárlého, zamračeného obličeje se stále ještě lekala, více si nerozhněvala.

Michl marně očima vybízel sestru, aby mladého hosta něčím uctila; se zahanbením si připamatoval, jak rádi a pohostinně jej u Štursů po všecka léta vítali. Aby důtklivěji ji upozornil, pravil usedaje vedle Aninky: „Jsi asi velmi unavena, snad i hladova? Jakou's měla cestu? Vůz sousedův není zrovna pohodlný! To je lépeji pěšky."

„Já vím, pane bratránku," zašeptala Anna nesměle. „Ale neměla jsem se s kým vydat, a tak jsem byla ráda, že mne pan Hledík svezl. Cesta nebyla nejhorší, a v lese, v Dolečkách, bylo tuze hezky! Jen dlouhá byla k nepřečkání. A horko bylo chvílema."

„Toť! Takový paraplíčko tomu nezabrání," ozvala se Johanna kousavě. „Do slunce nejlíp plátěná loktuška, a ne panská paráda."

„Chodím v Litomyšli taky v těch šatech, a nikdy mi horko není," bránila se Anna Štursova, rdíc se ještě více nevolí nad příkrostí Johančinou. „Nebyla bych se vydala, kdybych to panu bratránkovi nebyla rukou dáním slíbila. Náš velebníček taky psal, abych se jistě do Poličky podívala a mu napsala, jak se tu všichni máte. Je s knížecí rodinou teď v Černovicích u Tábora. Ještě vzpomíná, jak se na Hluboké s bratránkem setkal."

„Toť je láska nenadálá, — a nikdy se velebnej pán bratránek vo nás nestaral," řekla na to Johanna zase nevlídně. „Nedbali jsme jeden vo druhýho, však jsme věděli proč! Nebejt Šturskу, nebyla by rodina Michlova upadla do neštěstí a do starostí."

„Sestro, tomu je dávno, a páter František ani tady Aninka za nic nemůžou," zamračil se nyní Josef Justin nad tvrdošíjností sestřinou a opakoval: „Tys jistě unavena a hladova, Aninko!"

„Hladova nejsem, naše mamička mi toho nachystala na cestu, že ještě panu Hledíkovi jsem dala. Ale chtěla bych se něčeho napíti, je mi pořád horko."

„Johanka donese piva, máme je vždycky ve sklepě, vždyť jsme dům várečný," žertoval Michl. „A něco k němu také se snad v komoře najde."

Zamračené Johanně nezbývalo, než pro pivo odejíti, viděla, jak bratrovi, třeba že žertoval, nabíhají na čele žíly, a jak se na ni dívá již ne prosebně, ale velitelsky.

Když odcházela, vypínajíc pyšně svou vysokou postavu, vzal Josef sestřenici láskyplně za ruku: „Jsem rozradostněn, že's přijela, Aninko! Mnoho jsem vzpomínal na poslední návštěvu u vašich. My se nyní tak zřídka vídáme! Přede dvěma roky jsem býval u vás na Lánech kolikráte za týden!" Zahleděl se na její štíhlou postavu ve vzdušný šat oděnou, na zarůžovělou tvář, která bílou, měkkou bradou pojila se k jemnému odhalenému krku a šíji; zabloudil i k malé nožce ve vykrojeném, pentličkami ovázaném střevíčku, která vyhlédala zpod zdouvajících se řasnatých sukní.

Vášnivé pohledy mladého piaristy mátly Annu, ale přece hlesla něžně: „Taky já se na vás, pane bratránku, těšila, — když jste byl v Budějovicích a v Berouně, mnoho jsem na vás myslila, co tam asi děláte . . . Vám se tam stejně inší dívčiny líbily, a na mne ani jste si nevzpomenul.“ Zdvihla k němu oči plné lítostivých slz.

„Chodilo mnoho děv z Berouna a ze Dvora Králova kolem naší residence a do piaristského kostela při hřbitově; ale já se neseznámil se žádnou. A co by mi to platno bylo? Jsem profess; kdybych nebyl, ty víš, že ne za svou přítelkyni, ale za svou milou bych si tě volil!“

„Proč jenom strejček, tetička a Johanka do kláštera tě nutili? Pláču někdy, že i Šturzovská rodina na tom vinu má,“ šeptala Anna zoufale. „Kdyby toho processu nebylo, nemusil strejček Drašar na tobě tolik šetřit. Moh's bejt doktorem, ouředníkem, — tolik študentů Litomyšlských pěkně je zaopatřeno, oženili se, a nikoho po nich srdce nebolí — —“ Zakryla si něžnýma rukama tvář, ale ihned je stáhla a snažila se hleděti klidně, když uslyšela Johančin pádný krok.

Čelo staré panny ve sklepě a v komoře se nevyjasnilo; stavěla na stůl džbán s pivem, sklenice, kladla bochník chleba, liberku másla, nože, slánku, prostřevši dříve na prostou desku silný plátěný ubrus. Činila tak zvolna, a třeba jí zřejmě překážela nehybná pravá ruka, přece se zdálo, že hlavně nevlídnost je vinna jejím otálením. Nevybídla ani sestřenku, Josef Justin sám, jsa po předchozí rozmluvě všecek zardělý, naléval piva, krájel hostu skývky, mazal je máslem a před Aninku kladl.

Johanna konečně přisedla také ke stolu, zachmuřeně na dívku se zahleděla, a vidouc, že Anna trochu piva upila a malou skývku rozdrobila a pojídala, zeptala se: „Proč's jenom přijela? A jak se dostaneš dom? Tady na noc bejt nemůžeš! Nahoře do předu máme nájemníka, v zadním pokojíčku je náš professor, a bylo by to jenomej pro lidský řeči!“

Anně Šturzové viditelně třásla se ruka i rty, náhle zbledlé. „Mám tu ještě jinší přátelstvo. Můžu jít k tetě Keršnerce. Pepík Keršnerů bejvá u nás dost často. Tetička mne jistě nevyžene — —“ Nedomluvila skorem, pláč udusil jí poslední slova.

„Toť, u Keršnerů-koželuhů mají místa dost,“ pravila Johanna vlídněji. Ale hned zase dodala zlobně: „A nemají taky, proč by se na vás, na Šturzovy, hněvali, — jim jste neublížili! Mohla's k nim rounou . . .“

„Je to přátelstvo přece vzdálenější,“ upozorňoval Josef Justin, snaže se ustavičně odčiniti nevlídnost sestřinu. „Tetička Keršnerova je Aninčiny matky jenom sestřenice, avšak naše nebožka maminka jí byla krevní sestrou.“

„Šak se jako sestra kreuní nezachovala,“ pokyvovala Johanna pochmurně hlavou. „Proto se my se Šturzovejma skorem neznáme.“

„Ale já se s nimi znám, mě tam vítali jako syna, s Aninkou a Františkem jsem býval jako bratr!“ ujišťoval Michl vřele.

„Nepovídej, pane bratře! Anna za tebou nepřijela jako za bratrem, neboli bratránkem! Přijela jako mladá holka za mladým mužským a proto se tak vyparádila. Zapomenula, že's slauný sliby už složil, že's už jako knězem.“

„Ještě ne, Johanno...“ snažil se Josef vskočiti jí do zlobné řeči.

„Teda budeš co nevidět, a nebudeš ani knězem světským — — Ani za kuchařku si ji vzít nemůžeš!“

Anna dala se nyní do opravdového, byť tichého pláče, a šeptané chlácholení bratránkovo neuklidňovalo ji ani trochu; ponechala mu sice svou hezkou, měkkou ruku, ale nepodívala se mu do tváře a vzlykala dále.

„Do řádu jsem vstoupil jako hoch nerozumný, nebylo mi ani dvacet let, — podle zákona nemělo moje odhodlání platnosti,“ vyrazil ze sebe Michl s blýskajícíma se očima, před nimiž Johanna couvla.

„Slib jsem složil, protože jste pořáde na mne hartusili, vy i představení. Ale nikdo dnes neví, zdali náš řád potrvá, — a že knězem nejsem a brzy nebudu, — dobře víš!“

„Snad bys nechtěl zahodit svůj karakter,“ koktala sestra. „Takovou čest ti v Poličce každej dává, všady jsi první — — Ty nám to neuděláš, pane bratře! — To jenomej ta žába ti na chvilku rozum popletla! Vod Štursovýho plemena u Drašarů nihdá ničehož nic dobrýho nečekali a nedočkali!“

Anna vstala, nejistě vypletla se mezi stolem a lavicí a přikročila k posteli, na jejímž vrchu ležel její klobouček. Šátečkem utřela si uplakanou tvář, nasadila klobouk a uhlazovala šaty: „Půjdu k tetičce Keršnerové — — Ale nevím, kde vostává. Snad mne, pane bratránku, doprovodíte?“

„A co študenti, pane bratře? Už přešlapujou před naším stavením . . .“

„Sám jim řeknu, že dnes hodinu držeti nebudu.“

Dívka vydechla zhluboka a rychle za Josefem blížila se k východu; když šla kolem Johanny, přece řekla: „Buďte tu s Pánem Bohem, panu strejčkovi vzkazuju ruce líbat,“ — a pak vyšla na náměstí.

Mezi tím, co se mladý piarista smlouval se svými žáky a jim přikazoval, aby přišli k němu po neděli, aneb, kdyby doma nebyl, v úterý, dívala se Anna zvědavě na složité skupiny mariánské sochy, na hlavy a tělíčka andílkův až k vrcholu šplhajících. Bylo jí lehko, když vyvázla ze stavení Drašarova, těšila se, že si na cestě s bratránkem pohovoří, a namlouvala si, že ji tetička Keršnerka lépe přijme než zlá Johanna.

Studentíci rozptýlili se po rynku, prohlédnuvše si „sestřeničku pana professora“, a mladí lidé brali se směrem k fortně, jež vedla na valy. Prošli úzkým průchodem, překročili můstek a ocitli se na hrázi městského rybníka, jehož nepohnutá voda mdle se blýskala ve světle odpoledního, stále ještě žhavého slunce.

Aninka znala Poličku, matčino rodiště, málo; Josef Justin ukazoval jí staré zdi a bašty, jimiž bylo město dosud obklíčeno, i zelenající se příkop mezi nimi a hrází. Dívce se tu líbilo; stromy, jež dvojí řadou rostly na valu, šířily kolem stín a chlad, a svěží vůně z jejich větví vycházející mírnila zápach stojaté vody v rybníce. Anna kráčela pomalu, často se zastavovala, rozhlížela a volně oddychovala. „Nejdeme za město?“ ptala se.

„Ne; strýc Keršner má dům blízko rybníka, jako koželuzi všichni. Vejdeme do něho zadky; mohli jsme také jíti rynkem, ale myslil jsem, že ti bude milejší, projdeš-li se v zelenu, při rybníce.“

„Vypadá to zde jako u Košíře před Nedošínem; ale náš Košíř je větší,“ přisvědčovala Anna pochvalně. „Ani jsem to tu neznala.“

„Měla bys do Poličky častěji,“ prohodil Michl maně.

„Bratránku, budu ráda, až odtad vyváznu, — neměla jsem přijíždět,“ odpovídala Anna zase lítostivě. „Rejš byste měl vy částejc přicházet do Litomyšle, anebo se přičinit, abyste moh' učit tam na školách.“

„Jak rád bych!“ pravil Josef vroucně a přitiskl rámě dívčino k sobě. „Ty's, Aninko, tak krásná, tak líbezná, krásnější, než jsem tě měl v paměti — — Chtěl bych bývat u vás, s tebou — — Snad se přece někdy do Litomyšle dostanu. Na rok asi přijdu do Prahy.“

„To se zase neuvidíme! A náš velebníček píše, že se bude teďkom starat o faru nebo kaplánku, a že musím k němu, aby mu v Němcích smutno nebylo. Ó, bratránku, my se asi již mnoho setkávat nebudeme — —“

„Doufejme v radostnou budoucnost,“ šeptal mladý muž hlubokým hlasem sestřence, přitiskl si ji k boku a letmo na tvář políbil. „Tady už jsme u Keršnerů.“ Šli vzhůru příkrou a úzkou uličkou, fortně se podobající, do domu nepravidelného a rozložitého, kde všude páchlo to tříslem a spracovanými kožemi. Michl šel napřed, ale brzy se vrátil a s ním přiběhl hezký, asi šestnáctiletý studentík a počal Aninku Štursovou ihned vesele objímati. Již na prahu potkali se s tetou Keršnerovou, kdysi Aninkou Sedlickou ze mlýna v Kamenci, která je prostosrdečně vítala a je pobízela do rodinné světnice, poněkud tmavé, s okny vedoucími do uličky a na svahovitý dvůr.

Anna Štursová se nemýlila; u Keršnerů byla ráda viděna a štědře hoštěna. „Pepíček její“ tetě asi velmi obšírně vypravoval, jak se míval na Lánech u příbuzných, a koželužka snažila se nyní „Nanynce“ trochu se odsloužiti.

Besedovali do pozdního večera, živý Josef těšil se na humaniora, do nichž po prázdninách vstoupí, sliboval, že zase pilně bude na Lány choditi, Michl vypravoval o Berouně, o Praze, a vždy velmi obratně se vyhnul, když teta chtěla zavésti hovor na otce, na Johannu, na jejich rynecký dům. Obával se, aby Annu znovu nerozplakal, a nevšiml sobě ani, že mu teta stále cosi nadhazuje, vyzrazuje.

Ujednáno, že Anna u Keršnerů ztráví jestě nedělní dopoledne, k sv. Jakubu do kostela se podívá, k sv. Michalu na hřbitov dojde a snad i „Koupele Panny Marie Pomocné“ v blízkém hájku pod Šibe-

ničním vrchem navštíví. Po polednách doprovodí ji pak bratránek s Josefem na Lezník, a nesetkají-li se s povozem nějakým, až do Litomyšle ji dovede. S Aninky spadla již všecka bázeň a nevolnost; těšila se na neděli a zvláště na cestu zpět.

Druhého dne byl mladý piarista z nenadání, asi k přání pátera Hájka, pozván v děkanství na oběd; byl tomu povděčen, nemusil se před Johannou a otcem zmiňovati, kde bude tráviti odpoledne. Stavěl se po druhé hodině u Keršnerů a společně se studentem Josefem vedli Aninku přes Vysoký vrch, Hannu a Lezník. Dále se Josefovi nechtělo, pravil, že si smluvil schůzku s kollegy.

Šli sami dále do lesů před Friedrichovem a Novou Vsí; ve zpěvu ptáků, ve vůni květnatých škarp, v šumění a vlání větví mocných stromů roztála ostýchavost, již Aninka před studentem Keršnerem zachovávala. Dala se ráda od bratránka hladiti, líbati a k prsům tisknouti; vypravovali si o budoucnosti, Josef Justin již již viděl piaristský řád se rozpadávati a sebe opět ve světě — s Annou.

Dívka schvalovala vše, co hodlal pak učiniti; ale přece vzdychala a chvílemi slzela. Všecky ty výhledy byly tak neurčity, nejisty! Rozrušeni a skoro nešťastni došli mladí lidé k večeru do domku na Lánech, a paní Štursová litovala, že pustila dceru do Poličky, — věděla prý předem, že z té návštěvy nic dobrého nevzejde!

VIII.

V létě r. 1838 bylo „České vlastenecké museum“ i se svou knihovnou ještě stále v podnájmu „Společnosti přátel umění“, a čeští literatoři nemálo si stěžovali, že jest jim putovati až na Hradčanské náměstí, kde v pozadí arcibiskupské residence, přímo nad Jelením příkopem, vystavěn Šternberský palác. Cizinci naproti tomu si libovali, že mohou si v jediné budově prohlédnouti obrazárnu i sbírky musejní a jakmile sestoupí se schodišť paláce, užíti krásné podívané na Prahu, stěsnanou na březích Vltavy mezi zelené pahorky.

Bývalý Šternberský palác měl schodišť několikero; některá vedla na veliký, skorem okrouhlý dvůr, jiná ústila přímo do síně při sklenuté bráně, vysoké, tmavošedé, která jako by tmu a pochmurnost kolem sebe šířila. Z ponuré brány vinula a pnula se vzhůru jakási ulička, ohraničená vysokými zdmi arcibiskupské residence a kanovnických domů; jinou, nižší branou vystupovalo se na Hradčanské náměstí, tak že sídlo musea a obrazárny nebylo z předu viděti. Do uličky padalo přes vysoké zdi budov dosti světla; mezi kulatými kameny nedbalé dlažby rostla zelená stébla trávy, zvlažovaná rozlitou vodou staré tu umístěné studny, pokud nešlapaly je kročeje Hradčanských služek a dětí, pro vodu sem přicházejících.

Uličkou v horký, skorem úpalný den červencový kráčeli vzhůru tři muži; dva, rozloučivše se nahoře s knihovníkem Hankou, sestupovali z místnosti bibliotéky, třetí přicházel přímo z musea. Byl z nich největší, ramenatý, ač hubený, a zdál se ještě mohutnější tím, že nesl se hrdě, zpříma, maje hlavu pozdviženu. Byla to krásná hlava, pravidelných, ostrých jako socha rysů, výrazných a pronikavých modrých

očí, které však pod černým obočím vypadaly velmi tmavě; celá tvář, ač jemné pleti, dojímala vůbec ponure: to hustým, černým vousem, který až skorem na prsa splýval, a dlouhým, taktéž černým vlasem, při čele a na spáncích rychle řidnoucím. Mezi svými dvěma společníky vypadal jako kníže; jeden sahal mu sotva k ramenům, byl nevýrazné tváře, nepatrný; druhý, černokadeřavý, ve tváři přisnědlý, byl postavy poněkud vytáhlejší, a dlouhá klerika s pasem a pláštíkem jej zvětšovala; leč šel jaksi ostýchavě, v sebe se krče. Na svého vysokého společníka díval se s uctivou pokorou, leč přece radostně, kdežto drobný človék, kráčející po druhé straně, hleděl před sebe jaksi lhostejně, jen chvilkami se mu kolem rtů mihl nepříjemný úsměv.

Ten, jenž šel uprostřed, byl doktor Ammerling, ještě před rokem assistent professora Presla, pak tajemník hraběte Kašpara Šternberka. Svými závratnými plány postavil se v čelo mladších buditelů, svojí ohnivou výmluvností, překotností svých činů, pobouřil všecku vlasteneckou obec, strhával za sebou dav i jednotlivce. Černokadeřavého společníka po pravé straně, Josefa Justina Michla, získal si svými výroky o vzájemnosti všech Slavjanů; seznámili se v museu, jemuž oba jako údové náleželi; jenže doktor Ammerling prodléval ve sbírkách přírodovědných, a Josef Justin Michl trpělivě sedával v místnostech knihovních, vypisuje a opisuje až do tmy. Tam vedle Hanky býval mu nejčastějším společníkem Jakub Malý, absolvovaný právník, jenž se sám Budislavem nazýval; překážel mu často v práci, Michl v jeho vyzvídavých řečech tušil nepřátelství a soupeřství, a brzy se přesvědčil, že se nemýlí.

Vyhýbal se styku s ním, a dnes jen s odporem odcházel v jeho společnosti z knihovny, byv Vácslavem Hankou do společného hovoru zapleten. Vítal s radostí, že se hned před ponurou branou setkal s doktorem Ammerlingem: přidrží se tohoto a nepříjemnému kritikáři unikne.

Jakmile vykročili z uličky na náměstí, zastavil se doktor Ammerling, sňal svůj vysoký klobouk, tenkým hedvábným šátkem stíral si pot s čela a uhlazoval si na temeni dlouhý vlas, k lebce skoro přilepený; při tom široce rozevřenýma a zářícíma očima díval se na Prahu, kterou odtud v mihotajícím se oparu poněkud nejasně bylo viděti.

„Ajta, město Libušino!“ zahovořil. „Založila je knění a manžel její pak vše přemyslil a syn díla jejich nezamyslil, to jest nezapomenul! Praha jest prah; prah Slavjanstva, prah slávy. Prah jest nízký; ale sláva prahu našeho hvězd se dotýkati bude.“

Michl díval se na řečnícího s obdivem; také v jeho tmavých očích radost zablýskla, leč pak schýlil hlavu a podotkl: „Dosud Slavjané Prahy naší opomíjejí, ne za svůj střed, alébrž za město německé ji považujíce. Již pan Kollar o ní zapěl co o městu hořkých památek. Ó, by chtěla se státi nejen hlavou Čechů, ale Slavjanů všech, Poláků, Illyrců!“

„Soudím,“ vmísil se v rozprávku Malý, „že Polákům a Illyrcům do naší Prahy docela nic není. Poláci mají Pragu svoji, onu při Varšavě, o naší snad ani nevědí, — a co s Illyrci, velebný pane professore? Toť pouhá smyšlenka vaše snad povstalá na základě Napoleonovy

politiky. Znám Chorvaty, Srby, Slovince, Dalmatince, Bulhary — — ale žádné Illyrce.“

„Já vím, pane Malý, že vy vždycky proti myšlenkám mým vystupujete co protivník. Tak proti mému Pravopisu illyrskému, tak proti Ouplnému Literaturnímu Letopisu,“ pravil Michl citlivě. „Přece věřím, že Jihoslované vámi vypočtení činí jednu velikou rodinu slavjanskou, Illyry, a ta že se zase připojuje k nám, k Slavjanům na severu a na východě.“

„A všichni jsme jedno, od Kamenného stupně, jemuž Němci Stubbenkammer přezděli, až po Adrii, od moře Bílého až po horní tok Dunaje,“ vpadl doktor Ammerling. „Říká se, že všude jsou stopy Slovanů, ale já pravím, že jsou všude dosavad živi. Jejich jména pozměněna a zpotvořena ozývají se v krajinách německých, vlašských a maďarských, jejich krev a um napojuje národy cizí a slávu těchto zvětšuje. My Slavjané dali světu slovo, to jest řeč, um, rozum. Pročež předkové naši lidi ostatní Němci, němými nazvali.“

„Pěkně to, pane doktore, povídáte,“ usmál se Malý. „Škoda jen, že ti ‚němí‘ nás skorem do němoty zakleli! Divím se někdy, že jsme se ubránili, jazyk zcela neztratili.“

„Jazyk náš, řeč česká, nikdy nebyl mrtev, prostý selský lid ho chránil,“ odporoval Michl vřele. „Tam u nás, v horách českomoravských, uchoval se v ouplné ryzosti, a lid také slovesnost* jeho v paměti své zachovává. V našem rodě dlouho vypravováno o pratetě, která knížku Jesus Sirah čítala a od děkana Poličského při tom přistižena a trestána byla.“

Společníci jeho neodpovídali, jako by je sdělení Michlovo nezajímalo, a kráčeli nyní dále na příč náměstí k malé fortně zámecké nad „novými schody“. „Mnohý prostý u nás člověk vesnický ví o biskupu Komenském a četl některou knížku jeho,“ pokračoval Michl. „Když příbuzné a známé na vesnicích panství Poličského a Rychmburského jsem o fériích navštívil, nejednou přesvědčil jsem se o tom.“

Tu již doktor Ammerling se zastavil a na Michla pohlédl: „Blahoslavený onen lid, jenž nezapomněl, alébrž v lásce chová učitele národů, učitele všech učitelů! Způsobil jste mi radost sdělením svým, milý spoluvlastenče! Větší jsem pojal naději, že bude možno mezi měšťanstvem a živnostnictvem naším českým na základech velikého Comenia stavěti, když i prostý lid vesnický mu rozumí! Jeho Orbis pictus, jeho Informatorium bude kouzelnickým proutkem, kterým, dotknuvše se jich, oživíme naše jinochy, naše děvy. Ano, bude to Effeta! Otevřte se ústa němá, uši hluché, oči nevidoucí! Podivením jati budou vlastenci, až poukáži jim k tomu, že Komenský nejen od učenců, ale i ve vzdálených dědinách čítán jest!“

„Čtou více jeho knížky náboženské, než spisy vychovatelské,“ vysvětloval Michl.

„Až založena bude přispěním nás všech veliká Pansofia, učiliště všelidské, i vesničané vzdálení vyučování účastni se stanou,“ horoval

* Písemnictví.

doktor Ammerling, sestupuje zvolna se schodů pod fortničkou a každou chvíli se zastavuje. „Nebude stavu ani pohlaví ve Slavjanstvu, aby zase nebylo mu dáno slovo, sláva.“

„Vaše vypravování, velebný pane professore,“ namítl zase Malý, „zdá se mi spočívati na omylu. Sám jste psal o neutěšeném stavu jazyka českého. Když upadl v městech a u vzdělanců, jak mohl prospívati u lidu selského? Naši vesničané jsou zhrublí, o čtení a slovesnost dbají ještě méně než měšťané a řemeslníci, — a i u těch jest lhostejnost veliká. Myslím, že jste to poznal, vydávaje Literaturný Letopis. Slyším, že jste hodně dosazoval, a málo prodal?“ Pohlédl na Michla úkosem, a škodolibý rys zamihl se mu kolem úst.

„Byl bych snad menší škodu měl, kdyby vlastenci a literatoři naši brali zřetel k potřebnosti mé práce...“ odvětil Michl rozrušen, zarděv se hněvivě. „Vy, pane Malý, jste se spíše přičinil, aby proti mému dílu byla vzbuzena nedůvěra!“

Malý se zasmál: „Kdo vydává knihu, na pospas se vydává také posudkům o ní! U nás zaveden sice zavržitedlný zvyk, že všecko jest pochvalou dařeno, co v jazyce českém na světlo se vydává; ale člověk rozumný, ano i dobrý vlastenec schvalovati to nemůže, nýbrž spíše jako snižování samé slovesnosti považovati to musí! Podívejte se do Angličan, do Francouzska, do Němec! Ostře se tam literatoři potýkají, chyby a poklesky své si vyčítajíce.“

„Již slavný a starobylý Rukopis náš Zelenohorský praví v Súdě Libušině: ‚Nechvalno nám v Němcích získat pravdu‘,“ řečnil doktor Ammerling. „Němci nazýváni jsou národem filosofů — a zajisté um a rozum slavjanský, který smíšením v sebe pojali, nemálo přispěl k jejich osvícení! — ale neřestí jejich přijímati potřeba není! Nám jest ve svornosti vlast a národ zvelebovati!“

Michl vděčně pohlédl na doktora: „Jen z oumyslu toho svůj ‚Letopis‘ na světlo vydati jsem se odhodlal, zisk a slávu nikterak na mysli nemaje! Zdálo se mi vhodným býti, aby práce našeho slavného pěstouna, pana Jungmanna, bez doplňkův nezůstávala. Věnoval jsem tomu každou volnou chvíli, při tom až dvě stě třicet žáků vyučuje a studia theologická na všeučilišti našem konaje.“ Michl mluvil zároveň vroucně a lítostivě, kloně svou kadeřavou hlavu hluboko na prsa a drže se massivní zdi, schody zámecké lemující, jako by slabost o něho se pokoušela.

Doktor Ammerling i v roztržitosti své obvyklé spozoroval pohnutí společníkovo, i zželelo se mu ho: „Každý náramnou pilnost vaši uznává, příteli milý, — shodovali jsme se všichni s úsudkem ve Včele České, že jste jistě dnem i nocí pracoval a nesčíslné množství knih rozličných jazykův probíral. Ale znáte pořekadlo naše české: „Všem se zachovati nelze.“ Pan Malý, nesrovnávaje se ve všem s vámi, jistě také chtěl věci české prospěti přísností svou.“

„Neračte se domnívati, pane doktore, že odsudky nepříznivé od pokračování díla odvrátiti by mne mohly! Sepisuji archy poslední, sešit čtvrtý díla celého, a podobně k doplňkům potřebný material sbírám. Právě dnes jsem dobrotivostí pana bibliothekáře Hanky mno-

ného v museum se dopídil," vykládal Michl horlivě, od Malého takměř se odvraceje.

Sestoupili krátkou a příkrou „Zámeckou uličkou" na náměstí, kterému Vlašské ještě stále se říkalo; uprostřed něho sloup „morový" obrážel pronikavé světlo sluneční četnými zlatými ozdobami svými, jakož i vodou rychle do tří studní proudící. Michl chtěl se dáti kolem stupňů Mikulášského kostela, ale doktor Ammerling zabočil na levo k tmavému guberniu.

„Kam ráčíte?" ptal se ho piarista.

„Zastavím se u Šternberků v podloubí," ukazoval doktor na dům s rozčlánkovaným průčelím, massivním balkónem po celé šíři budovy se táhnoucím a množstvím soch, který se rozkládal vedle rohového domu „u Montágů". „Chtěl byste mne doprovoditi?"

„Spěchám do kolleje, byl jsem od oběda nepřítomen," omlouval se Michl.

„Neopomeňte přijíti k Fričovům," napomínal doktor Ammerling, louče se a vstupuje do hlubokého, nakloněného průjezdu Šternberského domu. „Budeme pokračovati v poradách o Budči, to jest o všeučilišti českém budoucím. My s Hradce Levého, kde dávní předkové je zbudovali, do Prahy přenésti, znovuvzkřísiti je chceme a spolu zavésti v ně ducha Comeniova. Vy, příteli, znatel lidu, pověděti nám můžete, jak i tuto opomenutou větev národa k Pansofii přivtěliti."

Zašel do průjezdu, poněkud šerého; jeho průvodčí ještě jen neurčitě viděli, jak vystupuje na schodiště, skoro nestačící jeho vysoké postavě.

Malý, dívaje se za ním, tiše se zasmál: „Všeučiliště budoucí české! Fata morgana nějaká! Přál bych si věděti, zdali Ammerling sám těmto přeludům z mlhy utvořeným víru dává, anebo zda šále jiné i sebe šálí?"

„Slyším, že opravdu pozemek pro ústav budoucí hledá, a že vlastenecká šlechta i jiní zámožní jednotlivci čeští oučast peněžní mu přislíbili," bránil piarista Ammerlinga.

„Velebný pane professore," máchl Malý rukou, a drobnými kroky cupal na příč náměstí k nároží ulice Mostecké, „víte podle sebe, kolik zámožných našinců máme! A kdybychom jich i měli, — na věci nesmyslné svých peněz nevydají, spíše na něco jistého, co užitek nám Čechům přinese."

Michl zarděl se nevolí, že drobný literát připomíná mu na novo hmotný neúspěch „Literaturného Letopisu". „Matice Česká, Dědictví Svatojanské, Museum naše vlastenecké množství oudů čítají! Ti všichni neodepřeli by podnik pana doktora podporovati."

Opětně zavzněl vedle něho krátký, tichý a nepříjemný smích Malého. „Několik zlatých vídeňského čísla nebo i stříbra si našinec ještě vynutiti dá, ale plány Ammerlingovy vyžadují set tisíců! Prořekl v museum cosi, že i observatorium hvězdářské stavěti míní, chce míti sály prostranné, vykládá, že se mu záhy naplní uvědomělými muži, jinochy, ženami! Toť jako by s měsíce spadl! Kde jich v Praze a v okolí najde? Znám přece také naši společnost!"

„Jest zajisté chvály veliké hodno, že snaží se pomoci národu slovanskému v Čechách, který kromě triviálních a vesnických škol učilišť žádných nemá! Všeučiliště slovanského vedle knih a museum potřeba nám jest nejvíce. Žáčkové malí i dospělejší jinoši odvykají jazyku národnímu. Přede dvěma roky učil jsem na škole normální Novoměstské: když jsem s žáky svými česky rozmlouval, je samy taky po česku mluviti nechal a je nabádal, aby ke školám našim českým, ještě na křehkém základě ležícím, měli zření, vzbudilo to veliké podivení mezi žáky i u představených."

„Jsem s vámi za jedno, že budoucnost národa možno chystati zvolna, jednotlivec vedle jednotlivce, klada kamének ke kameni. Doktor Ammerling však chce závratné skály na skály vršiti," podotkl Malý. „Nač nám třeba druhé hvězdářské observatoře, když ji máme již v Klementině? Proč by měl národ jedinému vlastenci sypati všecky své groše, aby pak na podporu práce jiných zhola nic nezbylo? Pěkný by to byl pořádek!"

Ale Michl jako by novou tu hanu neposlouchal, a vstupuje na předmostí, pokračoval zpola v samomluvě: „Naději se, že nové věcnice čili školy reálné půdou se okáží dobrou pro pěstování jazyka českého. Čekám, že poslán budu do Rakovníka, maje vykonaný konkurs z jazyka českého, německého, děje- a zeměpisu i řemeslopisu."

„Mně zdá se podivným býti, že tyto školy nikoli osobám občanským, ale opětně kněžím se svěřují," pravil Malý pichlavě. „Ano, slyším, že začasté jsou to pouzí klerici, zkoušky všecky nevykonavší, kteří na školách mládež učí." Pohlédl pokradmu na Michla a dodal pak, jakoby nevinně: „Vy, velebný pane professore, arciť k nim počítán býti nemůžete."

Přes zahnědlou tvář Michlovu přeletěl stín, stiskl k sobě rty a po chvíli teprve odpovídal: „Byl před nedávnem vydán rozkaz, aby v řádech — i v našem, Otců pobožných škol, — učili jen kněží vysvěcení. Tu žaloba vaše, pane Malý, zbytečnou se ukáže."

Došli nyní na nízké, blativé prostranství za mosteckou věží Staroměstskou, leckde otlučenou a vůbec zpustlou. Michl se zastavil: „Zde se asi rozejdeme; domnívám se, že půjdete jako vždy podél Vltavy k vápenicím?"

„Ne; půjdu Starým městem, chci se zastaviti v knihovně Promyslné jednoty. Pan bibliothekář Hanka odkázal mne tam, nemaje právě v zásobě, čeho na něm jsem si žádal. Můžeme jíti společně; vy, velebný pane, jak jsem právě slyšel, vracíte se do kolleje ve Starých alejích?"

„Vzpomněl jsem, že třeba se zastaviti v impressí arcibiskupské; tázali se mne strany mých výtiskův Pravopisu illyrského."

„Vaše illyrství, velebný pane, zdá se mi jako slavjanské všeučiliště doktora Ammerlinga. Fata morgana, to i ono!" zasmál se Malý. „A oba vás zklame, to předpovídám."

Michl neřekl na to nic, jen smekl, zlehka se uklonil a zamířil do mohutné brány Klementina. Ohlédl se za několik vteřin a nevida Malého, zastavil se nerozhodně v prvním dvoře, odkud vstupo-

valo se do knihtiskárny arcibiskupské, najaté tehdy vdovou Josefou Vetterlovou.

„Nepůjdu do impressí,“ zamumlal sám k sobě, „stejně by se mnou něco nemilého sdělovali, peníze po mně chtěli, — slyšel jsem dnes již nepříjemného dost — — Jenom když toho kritikáře jsem se zbavil! Napořád mi nadhazoval škodu, kterou jsem utrpěl, před doktorem Ammerlingem mne ponižoval — — A to asi proto, že mi závidí. Říkají o něm, že by všecko rád sám... Však se prozradil, haně doktorovu observatoř — — Půjdu rovnou domů, do kolleje.“

Z třetího dvora vyšel do Velké Jesuitské ulice, kde úpalný žár slunce, třeba že paprsky jeho mezi úzce seřaděné domy mohly jen málo vnikati, zanechal veliké dusno; pak dále těsnou ulicí Dominikánskou na Perštýn.

Zde všude bylo dosti živo, v krámech dosud se prodávalo, v četných hospodách, pivovarech a domech nákladních popíjeli kočové a řemeslníci z díla se vracející; z průjezdů silně zaváněly pečené jitrničky, smažené ryby, tvaroh, sýrce vyložené na stáncích a stolech. Když Michl vykročil kolem „Koulů“ do „Nových alejí“, čili jak jim říkal, do „Nového stromořadí,“ vydechl volněji; bylo tu vzdušno, světleji, a jednotlivé stromy, pod nimiž tu tam postaveny lavičky, dodávaly široké třídě ještě přívětivějšího, zdravějšího rázu. S nachylujícím se večerem přibývalo k obecenstvu na lavičkách si hovícímu vždy více promenujících, a světlé obleky dam, jich pestré, průhledné mantily, jich veliké, opeřené neb květinami a fábory ozdobené klobouky, z jejichž vyklenutých okolků vyhlédaly tváře usmívající se, růžové, naplňovaly aleje sterými mihotajícími se barvami.

Mladému piaristovi lahodilo toto vlnění se pražského „beau monde“, ač mu byl zcela vzdálen, ztráviv poslední roky takměř jen v posluchárnách a knihovnách; vzpomínal na podsíně v Litomyšli, na Aninku Štursovou, která uměla se skoro tak elegantně strojiti jako tyto dámy, vzpomněl i na Beroun, kde kolem piaristské kolleje chodívaly ke kostelu hřbitovnímu a zároveň studentskému zástupy mladých dívek. Zvolna šinul se řadami promenujících do Starých alejí,* odkud ostatně již všecky stromy byly odstraněny a kterým jen zahrady některé, zvláště Kolovratská, za svými mřížemi poskytovaly trochu zeleně.

Jen nerad vstupoval do vrat veliké piaristské kolleje, a když mu fortník vyřizoval, že dosti dlouho již tu čeká na něho mladý člověk, prý příbuzný a rodák, skoro se zalekl. Uslyší ještě něco nemilého, jak z domova, z Poličky, pravidelně bývá?

V pokojíku, který Michl obýval s dvěma mladšími členy řádu, zdvihl se od okna jinoch asi dvacetiletý a spěchal k němu: „Bratránku, příteli, již jsem myslil, že vás nedočkám!“

„Josefe, mám za to, že v Litomyšli fysiku dokončuješ, a ty tu!“ zvolal Michl opravdu překvapen, vida před sebou Keršnerova studenta. „Či vám zavřeli školy?“

* Teď Příkop.

„Vyprosil jsem si prázdno na pár dní a jel jsem s Kavánem, oučetvedoucím, naším společným známým, přes Chrudim do Prahy. Chtěl bych si s vámi pohovořiti, o sobě, a o mnohém — —" Mladý student pojednou se zajíkával a mluvil trhaně. Pak řekl: „Od Štursů na Lánech pěkné pozdravení a dávají se vám poroučet. Velebný pán František šel od knížete, stal se kdesi na malé farce v Rakousích administratorem. Anna k němu šla za hospodyni."

„Vím, psali mi z Velkého Ruszbachu — páter František i Aninka. A po německu! Divil jsem se a byl bolestně překvapen. Psávala mi česky. Neviděl jsem ji ostatně od oné doby, kdy byla u vás noclehem, a já ji pak do Litomyšle doprovázel."

Svlékl pláštík, odepial řasnatý pás-šerpu a šel si k Josefovi blíže okna sednouti. Jda mimo svůj stolek, zpozoroval veliké, zpola rozevřené psaní, na němž byla zřejma pečeť české provincie Otců pobožných škol, monogram to jména Matky boží s korunou ve věnci latinského titulu řádového. „Přinesl to fortník od pátera rektora," vysvětloval Josef Keršner. „Snad jest to dopis důležitý, — neostýchejte se, pane bratránku, já mohu počkati."

Piarista usedl a rozevřel psaní, které, než mu bylo doručeno, přečetl rektor kolleje. Brzy svraštělo se mu čelo, proud krve rozlil se mu po snědé tváři, a rty, obyčejně tklivě usměvavé, zlobně se mu stáhly a viditelně chvěly. Neklidnými prsty složil zase dopis a hodil jej zpět na stůl. „Něco nepříjemného?" prohodil Keršner úzkostlivě.

„Jest to dopis od našeho provinciála Husáka z Vídně, — a dopisy představených málokdy bývají příjemny, — jak brzy poznáš."

„Ale vám, bratránku, nemohou páni přece nic nepříjemného napsat, vy jste ozdoba a chlouba řádu, knihy vydáváte, zkoušky přísné skládáte! Sám pan Dominik Kinský se o vás prý s největší pochvalou vyjádřil, — v Litomyšli tak vypravovali professoři naši, pan páter Buzek a jiní."

„O chvále pana Kinského i náš provinciál mi psal, už loni, a sám také děkoval, že jsem vydal sešity Letopisu, Pravidla počítání z hlavy... Ale na tom řádu nezáleží," odpovídal Michl trpce.

Student nevěděl, co by na to odpověděl; Michl také dále nemluvil, opíraje si hlavu zasmušile o ruku. Náhle se zeptal: „Jak u našich se mají? Byls poslední dobou v otčině?"

„Šel jsem do Poličky o sv. Petru a Pavlu. Johanka je nešťastná; není divu, všecka starost na ni teď dopadá, švakr váš nezdá se člověkem silné vůle býti. Nežaluje na něho, ale v městě proslýchá se, že často natrefila jej, jak ve sklepě piva a kořalky popíjí. Matka moje předpovídá, že Johanka brzy se vdovou vynacházeti bude, jestliže švakr váš nesmírného pití nezanechá."

Michl rozčileně vyskočil se svého sedadla: „Utkali tu svatbu, mně ničehož neřekli, ani se neporadili! Teprve od cizích lidí, od Kavána, který tu v Praze oučetnictví študoval a na svátcích v Poličce byl, o svatbě jsem se dozvěděl! A to za tři nebo čtyři měsíce! Taková to byla ke mně upřímnost, za všecko, co jsem pro otce a sestru udělal! Předvídal jsem, že to k dobrému nebude! Mohla Johanka, jsouc skorem

čtyřicetiletá, raději pannou zůstati, nežli za ožralce se provdati — — A co otec?"

„S otcem vaším mluvil jsem v Chrudimi — — prosil jsem, aby mne k němu pustili — — —" pravil Josef Keršner zvolna a bázlivě.

„V Chrudimi?" vyjel Michl znovu, sotva usednuv.

„Pro to nařknutí — — —" vysvětloval student stále nesměle. „Vždyť víte, že si to Grünert nedal líbit, když mu otec váš vyčetl, že oněch dvě stě zlatých stříbra na městském ouřadě nechal a pak už nespatřil."

„To vím, nemálo jsem se tou věcí trudil a nemálo rad otci napsal; táhne se ta záležitost již od svátků velikonočních. Jest to z otcova nerozumu, on pořáde pole kupuje, na ně se dluží, kontrakty si dává psáti — Onen Grünert není ani zákonů znalý — — —"

„Ale chytrý jak liška, pane bratránku, — všecko odpřisáhl, že se otec váš zločinu nařknutí proti němu nevinnému dopustil, také dcera jeho přisahala, a ještě si jako svědka přísežného přibrali mlynáře Sedlického z Kamence, našeho příbuzného. Je takový jako váš švakr Bárta; když se napije — a je to každý den! — mluví, co kdo chce — — A Grünert skrze sňatky je spřízněn s celým městem, celou slavnou radou — —" Keršner nyní již mluvil rychle, jako by chtěl co nejvíce o nemilé věci pověděti a se jí co nejdříve zhostiti.

„To všecko vím," přetrhl mu Michl chvatnou řeč, „ale proč jest otec v Chrudimi?"

„Dali ho nejdříve do šatlavy městské — a pak teprve odvezli k hrdelnímu soudu. Maminka moje říká, že se neměl dát odvést, — tím, že dobrovolně šel, jako by uznával svoji vinu. A přirovnával se k svatému Petru, ten že také musil do žaláře. Plakal, kříže dělal, modlil se, — lidé z toho soudili, že Grünerta falešně nařkl a ony peníze že má schovány. V Chrudimi zkusí dosti — pan rada Skopec chtěl mu dáti ran, považuje jej za lháře. — — Johanka prosí vás, abyste to tak nenechal a sám do Chrudimě zajel . . ."

Michl nyní již neusedl, rozčileně přecházel po nevelikém pokojíku. „Zajedu tam — — Ale nejdříve do knih právních se podívám a speciem facti pro otce sepíši. Zde rozhodně je omyl — —"

„V Poličce je toho plno, že jest věc vašeho otce při kriminále, a že si pár let v těžkém žaláři posedí a to na svůj groš!"

„Omyl se stal, jenom omyl, — to Grünert měl by býti tak trestán, kdyby se mu odcizení dokázalo," vyrážel ze sebe Michl, stále rozčileně pocházeje.

„Lidem jest to také divno, — a Johanka i matka moje pořáde doufají, že vy to osvětlíte. — Neznepokojujte se tak, pane bratránku," naléhal student náhle, vida, jak Michla pobouřil, „třeba se to dosti brzy vysvětlí, a vy společně s otcem radostnou primici slaviti budete. Otec váš i Johanka nejednou mi pravili, jak se na ni těší!"

Michl se zastavil ve svém neklidném pobíhání a ponure na studenta se podíval: „Nechať se otec a sestra na mou primici předčasně netěší, — nebudu ji letos míti, — a snad ji nebudu míti nikdy — —" A zase dále s hlavou nakloněnou po pokojíku přecházel.

Keršner překvapeně pohlédl na bratrance, a rty se mu pohnuly, jako by chtěl cosi říci, ale trvalo chvilku, než zajíkavě se zeptal: „Vy chcete s kněžství sejíti? Bohosloví máte doštudováno — — A byl jste, jak mi řekli, za jáhna vysvěcen v máji — —“

„Ó, jest těch osidel několikero, do nichž jsem upadl,“ zasmál se Michl hořce. „A vymotati se z nich sotva se mi podaří! Diakonem jsem, ale knězem brzy nebudu. Právě mi tu provinciál píše, že jsem z věroučby a mravoučby špatnější třídu obdržel a že příštím rokem si ji opraviti musím — —“

„Vy, pane bratránku? Není to možná věc, vyť ve všech zkouškách tak převýborně jste obstál!“

„Je to, jak vidíš, Josefe, přece možno. Ale já o to jejich kněžství nestojím. Provinciál mi píše, že jsem neprozřetelnými řečmi pány professory si znepřátelil; to jsem udělal — — Řekl jsem tomu Němci, křížovníku Beerovi, že pro svůj ouřad učitele češtiny, němčiny, země- a dějepisu i řemeslopisu dogmatiky obšírné nepotřebuji. Beer pak na mne poštval druhého cisterciáka Teploče, Slavjana, který z morálky zkoušel, — a ten mi potom i attestum zadržel. O, milý Josefe, kněžská msta je zlá, nad ženskou horší! Ale snad je v tom boží oko, snad mám noci uniknouti a k úsvitu cestu nalézti.“ Poslední věty promluvil jakoby sám k sobě a v zamyšlení usedl opět vedle Josefa k oknu.

„Myslíte, bratránku, že z řádu také vás pustí?“ ptal se Josef bázlivě.

„Pamatuješ na Stiehla Jedlovského, rodiče z Dittersdorfu? Byl se mnou novicem v Lipníku, pak fysikem v Litomyšli a na bohosloví v Českých Budějovicích. Rok již na normální škole v Brandýse učil, a pojednou mi psal, že je in saeculo v Trnovanech u Žatce!“

Keršner se zájmem poslouchal a pokyvoval hlavou. „Dobře se na něho pamatuji; byl takový hranatý, nemluva, ale dobrák. Kde je teď?“

Michl se zasmušil: „Nebyla mu platna jeho odvaha, která pouta řádová roztrhla a odhodila. Přede dvěma roky psal mi vesele, jak masopustu užil, se vytančil, milostnou známost si udělal — —“

„Já vím,“ přitakal Keršner horlivě, „už jako študent v Litomyšli. S Karlíkovou.“

„Ne, s tou se rozešel, doma jí tuze bránili a ji týrali. Namluvil si nějakou Josefku Hildovou v Praze, prý ho měla ráda dost, ale přece jej škádlila, že si vezme vdovce s dětmi. Nedošlo k ničemu; v létě ulehl na tyfus a zemřel. Otmar byl dobrý a srdečný přítel . . .“

Michl pohnut umlkl; mladý jeho příbuzný jej pozoroval a pak náhle podotkl: „Nebožtík Stiehl byl už taky profess, bratránku?“

„Rozumím ti, Josefe!“ máchl piarista rukou. „Nebyl, pravda, ale jest dosti takových, kteří professi složili a přece z řádu vystoupili. Hned ve Vratislavi žijou dva, jeden už páter, doktor Köcher z Kadaně, druhý piaristský profess Tobiš. Rád bych je jedenkráte navštívil.“

„Myslil jsem, že v řádu spokojen jste, a chtěl jsem vás prosit abyste mi poradil, jaký stav voliti: zdali právnictví, či lékařství, či kněžství.“

Piarista, aniž odpovídal na konec Keršnerovy řeči, namítl mu vášnivě: „Nebyl jsem v řádu nikdy spokojen a nebudu. Vstoupil jsem jako chlapec, rozumu dospělého ani věku náležitého nemaje... Vstoupil jsem, abych vědám oddati se mohl, po osvětě dychtě, které i národu českému jsem přál. Doma odpírali mi k tomu prostředků. Život klášterní i kněžský, který občansky mrtvým mne činí, vždy mne odpuzoval. Radoval bych se z listu provinciálova a ze špatné třídy v theologii, spatřuje v tom pokyn od Boha, kdyby nebylo zmařeno moje vyslání do Rakovníka. Jako diakon se tam nedostanu, jen jako kněz. Ten pichlavý Malý měl pravdu, snad už něco tušil neb slyšel, a říkal tak schválně. Ten by se asi radoval, kdyby věděl — — a hned by do Časopisu musejního něco o tom napsal, spojuje to s mým illyrofilstvím . . ."

Student naslouchal zprvu pozorně, ale na konec bylo na jeho tváři znáti, že neví, oč se jedná, že naprosto nerozumí. Již se chtěl zeptati, kdo že jest onen pan Malý, když Michl, nabyv zase dechu, rozčileně pokračoval:

„Provinciál, jsem tím jist, svede to rovněž na obírání se slovanskými spisy, na moje literatorství! A zatím to byla sprostá msta toho Němce, Beera. A také otcovo neštěstí vinu nese; byl jsem spleten, stále jsem ten případ na mysli měl . . ."

Zamyslil se trudně, a tu již Keršner, jednak chtěje zvědavost svou ukojiti, jednak přeje si bratránka od pomyšlení na uvězněného otce odvésti, zeptal se: „O jakém to panu Malém jste mluvil? Je to spolužák nějaký z Litomyšle nebo z bohosloví?"

„Neznáš ho; je absolvovaný jurista a zaměstnává se taky literaturou." Stín nevole přeletěl přes Michlovu tvář, když pokračoval: „Píše nejvíc posudky knížek a dost spisovatelům ubližuje, nejspíš ze zlomyslnosti, ne z přesvědčení. Překládá taky mnoho z cizích jazyků. Setkal jsem se dnes s ním a s doktorem Ammerlingem, učencem naším věhlasným, v museum. O tom jsi snad slyšel?"

„Ach ne, pane bratránku, kdež bych! V Litomyšli o něm nevědí, ani o panu Malém!"

„Ale v českých knížkách a časopisech dost o něm bylo psáno, i od něho," vyčítal piarista. „Mnoho jest již vlastenců a literatorův našich, a nejsou jen kněží, jak jsem se podle pátera Krále Brannského domníval," dodal natrpkle.

„Vy byste mi tedy k stavu kněžskému neradil, bratránku? Maminka mi nakazovala, abych s vámi promluvil, než se pro Hradec rozhodnu. Ona arciť by chtěla ze mne míti jen kněze."

„A ty valné chuti nemáš?" usmál se Michl zádumčivě.

„Ani nevím. Je to nejrychlejší zaopatření, v tom má matka pravdu. Poraďte vy mi, pane bratránku! Vy jste břemena stavu toho již okusil."

„Vol, Josefe, dle záliby a vlohy své. Mohouť rodičové tvoji na studiích tebe vydržovati, majíce tebe jediného."

„Bojím se jen matčina nářku, když neudělám, co se jí líbí. Nemám do kněžství nejvíc chuti, a vy, pane bratránku, ten trochet mi odní-

máte. Matka naše myslí, že není nad vás člověka šťastnějšího, že jste dosáhl cti a slávy! Proto ona mne k vám poslala. Johanka, sestra vaše, se jí chlubí, jakým že jste velikým pánem; to jí stejně v hlavě straší, chce, abych jím byl taky!"

„Naši doma se chlubí, a jsou jen mé nespokojenosti příčinou! Nebýti jich . . ." Michl byl by horlil a vyčítal ještě dále, když otevřely se dveře pokojíku, a z chodby vstoupili dva mladí lidé v sutanách a pláštících. Kývli na sebe přátelsky, a Josef Justin pravil, veda k nim Keršnera: „To jsou moji spolubydlitelé, Josefe; s Eusebiem se známe již dlouhá léta, byli jsme spolu v Budějovicích, Reinholda, občanským jménem Breuera ze Šumberka Moravského, poznal jsem teprve letos. Páni bratři, to je můj příbuzný, Josef Keršner z Poličky, studuje fysiku v Litomyšli u našich professorů a chce také theologii zvoliti a do Hradce se odebrati."

Klerik Eusebius Havran přistoupil ke studentovi a usmívaje se přívětivě, ptal se ho: „Vy nehodláte do řádu vstoupiti? Mnozí studenti Litomyšlští tak činí! Mám za to, že jest výhodno spojení povolání učitelského se stavem kněžským!"

Usmál se znovu, čímž jeho tvář, poněkud velikých úst, krátkozrakých, za ostrými brejlemi mžikajících očí, a čela rychle na zad se prodlužujícího, krátkými, světlehnědými kroužky vlasů olemovaného, nabývala milého a živého výrazu. Byl postavy ramenaté, vyšší než Michl i než tělnatý, poněkud skrčený Breuer.

„Nevím ještě, co udělám," koktal Keršner. „Do Jakuba ještě daleko, a myslím, že páni piaristé letos ani nepřijímají."

„Abys ty, Eusebie, náš řád každému nedoporučoval," vyčítal Michl napolo žertem. „Tebe udělají jednou generálem piaristů v Římě, aneb alespoň představeným rakouské provincie!"

„Proč bych nedoporučoval? Jsem v něm spokojen, rád učím chlapce, a světský hluk mne neláká!"

„Již v Budějovicích jsme ti říkali Aloisius, coeleste lilium, miri candoris . . ." žertoval Michl dále.

Eusebius se zarděl. „Nedělej si z jeho úsměšků nic, Eusebie," pravil Reinhold Breuer, „o Justinovi by takto jistě nikdo nemluvil; ten by se zase ve světě otáčel stále!"

„Ach, ne, Reinholde, Justin také rád učí, všímá si knih více než já, vím, že mne jen tak škádlí, nehněvám se!" Podal kollegovi s otevřeným svým úsměvem ruku a pokračoval: „Justin ví, že i pro něho jest v řádu místo nejlepší; regule piaristská vždy přála literatorům, a tato pražská kollej byla sídlem tolika slavných lidí!"

Michl na to neřekl ničeho, a Keršner díval se s bratránka na vlídného Eusebia a nevěděl, co si o všem tom pomysliti. Jeden řád odsuzoval, druhý neustával chváliti . . . .

„Přišli jsme vlastně, Justine, abychom tě zavolali," přetrhl Reinhold tuto kontroversi: „Fortník pravil, že ihned zazvoní k večeři v refektáři."

Chtěl patrně Keršnera upozorniti, že nastává mu čas k odchodu. Josef ihned porozuměl, vzal si klobouk s židle a podávaje Michlovi ruku, ptal se: „Co mám vašim vyříditi?“

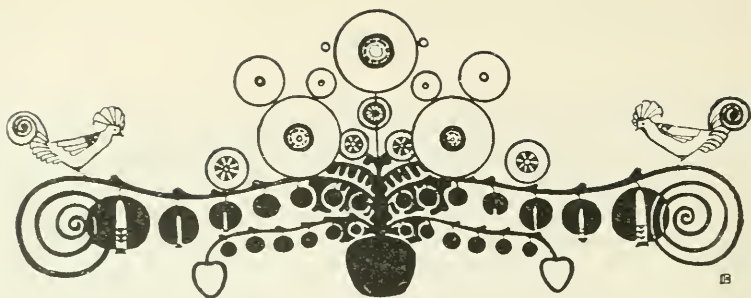
„Že do Chrudimě pojedu a starati se chci,“ odpovídal piarista s významným pohledem, nechtěje záležitost mu trapnou před spolukleriky vykládati. „Bývám u pánů kapucínů noclehem a u pana děkana Zieglera k obědu zván. Sestra Johanna mě tam snadno nalezne.“

Brali se všichni společně k východu a na dlouhou chodbu. „Pozdravení Štursům a ostatním známým v Litomyšli! Do Poličky se snad podívám z Chrudimě, — tu se setkáme!“ pravil na konec Michl, se studentem se rozcházeje. Euseb i Breuer netrpělivě přešlapovali, a Josef Keršner rychle od Justina se odtrhl a k východu se ubíral.

Na své cestě k refektáři snažil se Michl násilně klidu nabýti, aby kollegové rozrušení z listu provinciálova ani z nemilých zpráv Keršnerových na něm nepozorovali. Uvnitř vzdychl, že byl to dnes těžký den . . .

(Dokončení.)

J. W. Goethe:

Věnování.

Přeložil *Otakar Fischer.*

A vešlo jitro; vyplašilo tiše
lehounký spánek, jenž mě objímal,
že, procitnuv, jsem ze své milé chýše
se svěží duší na pochod se dal;
vždy nově, jak jsem stoupal výš a výše,
květ zrosený mě každý přivítal:
Vstal mladý den tak rozkošně a záhy,
a všechno vlhlo, mně by dalo vláhy.

A za mým krokem v pruzích vlnila se
od luční říčky zdola jemná mha,
těkala, tekla, stékala se zase,
až obetkána byla hlava má.
Jak jsem se ohléd po vůkolní kráse,
již vlála nad údolím šedá tma:
Kol šuměla jen těžká mračen křídla,
a tak jsem dospěl oblačného sídla.

Tu jak by nebe hlásilo se ke mně,
prorážel mlhou nenadálý jas.
Zde stín se po úbočí svážel jemně,
tam vzhůru k štíhlým vrcholům se třás.
Já hrdě k slunci zvednouti chtěl témě;
po temnu dvojnásob se zastkví as!
Co ještě mlha se vzduchem se sváří,
já oslněn byl prudkou plnou září.

Zas rozevřeným zrakem patřit na ni,
tak směle šeptal tajný srdce cit;
já troufal si jen úkradmo a maní,
neb svět se změnil v bolný žár a svit.
Tu mrak se vznes, a na něm z nenadání
mi bylo dáno božskou ženu zřít:

Krásnější byla nad krásu všech světů,
a když mě shlédla, stanula v svém letu.

‚Zda neznáš mne?‘ tak promluvila řečí,
z níž plynul věrnosti a lásky vděk.
‚Zda poznáváš mne, která v nebezpečí
do ran tvých lila nejryzejší lék?
Vždyť znáš mě přec, neb velkou vždy a větší
jsi snahou se mnou vcházel ve svazek.
Já zřela tě jak hocha již se soužit
a v horkých slzách po mně prudce toužit.‘

‚Ach, ano!‘ zvolal jsem a blažen k zemi
jsem poklesl, ‚ty jsi můj dávný sen:
tys dala mír, když údy mými všemi
se drala vášeň otrávených pěn;
tys něžně, božskými jak perutěmi,
mé spánky ovívala v horký den;
tys nejlepší mi přála dary žití
a všechno blaho tebou jen chci míti.

Tvé jméno nevyřknu. Ve všedním kruhu
tě leckdo jmenuje a zve tě svou,
všech lidí zraky ve tvou míří duhu,
však bodavé tvé záře nesnesou.
Ach, když jsem bloudil, měl jsem tolik druhů
a skoro sám teď stojím před tebou:
jen sám, jen pro sebe smím štěstí najít,
tvou milou záři musím skrýt a stajit.‘

I usmála se: ‚Jasnovidnost sám
jsi odsoudil v nadšení prostořekém!
Sotva jsi vyrost nad nejhrubší klam
i nade vzdor, jenž dětským vládne věkem,
již ku. zženštilým patříš výjimkám
a domníváš se býti nadčlověkem!
Co vnuká ti tvou hrdost a tvou víru?
Sám sebe poznej, se světem žij v míru!‘

‚Nač,‘ zvolal jsem, ‚můj bystrý byl hled?
Byl dobrý pud můj! Promiň chvat mi divný!
V mé krvi bouří láska, vůle, svět,
můj život bude úrodný a živný.
Tvých darů zříci bych se nedoved;
už nechci zahrabávati své hřivny!
Proč cestu hledat roztoužením jat,
kdybych ji bratřím nesměl ukázat?‘

A vznešená ta bytost na mě zřela
pohledem shovívavé soustrasti;

já v jejím oku sebe čet jsem zcela,
svých ctností výš a hloubku propastí.
Jen usmála se, již mě ozdravěla
a duch můj vznesla v čistší oblasti:
Teď vroucněj mohl jsem a důvěrněji
se blížit k ní a cítit blízkost její.

A ruku vztáhla tam, kde vlály pruhy
lehounkých mráčků, oblaků a par;
jak se jich dotkla, byl to náhle tuhý,
ne mlžný dým, však poddajný přec tvar.
Kolkolem zase zřel jsem dol i luhy,
nad sebou nejjasnější nebes čar.
Však ona čistý závoj v rukou měla,
jenž obtékal ji, jenž jí splýval s těla.

‚Já znám, co k světům strhuje tě nižším,
já vím, co dobrého v tvém nitru plá!‘
Tak pravila, já na věky ji slyším.
‚Tvůj dávný úděl ruka má ti dá!
Ten šťastný tvor vždy vzlétat bude k výším,
jenž duši tichou a dar tento má;
v něm slunce zář a ranní vůně žije:
od Pravdy přijmi závoj Poesie.

A tobě-li a přátelům tvým bude
úzko a dusno, hoď jej v těžký vzduch!
Poledne v západy se zmírní rudé,
žně v kořenitou vůni jarních tuch.
Vše city zmlknou pozemské a chudé
a hroby v oblačný se změní luh,
zčeřené vlny života se shladí,
den rozkvete a noční bouř’ se zladí.‘

Nuž, pojďte, přátelé: ať na své pouti
cítíte břímě žití tíž a tíž,
ať smíte mezi květinami plouti
a ke rtům pozvedati zlatou číš —
my spolu chcem se k zítřku přivinouti!
Tak žijem blaženě, tak spějem výš.
Až opláčí nás děti našich dětí,
přec naše slast je musí provázeti.

Dr. Čeněk Zibrt:

Mozartův přítel a životopisec prof. Frant. Němeček, protektor muzikantské společnosti v Sadské 1818.

V Bibliografickém přehledu českých národních písní, r. 1895 vydaném od III. třídy České Akademie, upozornil jsem na ruch sběratelský na začátku věku XIX., roznícený úředním rozkazem z Vídně, podporovaný snahou tehdejšího gubernia v Praze. Ovocem tohoto ruchu také byla sbírka v Sadské, která šťastnou náhodou byla zachráněna a dnes v bibliothece Musea království Českého každému jest přístupna ke studiu (signatura V. C. 15).

Majitel sbírky, spisovatel a redaktor Jaromír Hrubý, věnoval totiž rukopisný tento sborník Museu království Českého. Název její jest: „Staré světské písně pro paměť sepsané, abychom o předkách našich věděli, jak v bázni Boží veselí bývávali, a nyní na oblíbení dvorské vynasnažil se pán radda Jan Němeček, cís. král. kom. města Sadský, jakožto direktor společnosti muzikantské, skrze Jana Tadeáše Plačka, v ten čas v chudým domě obývajícího, tuto sepsati, a skrze pana školního učitele Václava Picka vynotovati a vejpis z nich v čisté vazbě zlatem bort položený, skrze slavný král. krajský ouřad a vysoce slavnou gubernium do Vídně k císařskému dvoru odeslané jsou. Leta Páně 1820.“ Kniha má str. (8), 130, (5).

Hned na 1. straně bez dalších výkladů začíná se píseň: „Když jsem byl mládencem“ a pokračuje se do strany 130. Na str. (131): „Registřík, podle kterého nejprve tuto vyznamenané písně, které se kolik do Vídně odesláno jest, a ty nyní jedna podruhé jdou, v tamní do Vídně odeslané vazbě, totiž . . .“ Na str. (133): „Tuto zase, jak v této přítomé vazbě jedna po druhé k nalezení jsou k zpěvu . . .“ V této stati zajímá nás, více než obsah, sběratelská činnost, z níž sbírka tato v Sadské vznikla. Poučení o této činnosti podává poslední písnička, uměle složená, na str. 130, s názvem „Přídavek k paměti“, upravená podle nápěvu písně národní na str. 9. o žežuličce:

1. O tyto písně snažil se, kuku: aby tuto sepsaly se, kuku: Zvlášť pán rada Jan Němeček, a spisoval je Jan Plaček, kuku, kuku, kuku.
2. Pán školní učitel první, kuku: Václav Picek každou písni, kuku: dle starých not vynotoval, aby každý pamatoval, kuku, kuku, kuku.
3. Jak jsou si až i od sta let, kuku: dávávali si hrát velet, kuku: naši předkové rozmilí, když jsou kdy veselí byli, kuku, kuku, kuku.
4. Tito tři jsou je sbírali, kuku: některé v paměti měli, kuku: a tak tu práci zřídili, stary písně tu sepsali, kuku, kuku, kuku.
5. Abychom my našich předků, kuku: měli písně pro památku, kuku: jak oni sobě zpívali, když na světě živi byli, kuku, kuku, kuku.
6. Pán Jan Němeček řečený, kuku: v společnosti muzikální, kuku: jsa direktorem muziky tu přeci zaplatil taky, kuku, kuku, kuku.
7. V vážnosti budiž ten člověk, kuku: který vzpomněl na starý věk, kuku: a pohnul s námi se všemi, v naší milé české zemi, kuku, kuku, kuku.

8. Dejžme mu díky povinné, kuku: že to nařízení z Vídně, kuku: vyžádal od země pána, aby byla paměť psána, kuku, kuku, kuku.
9. Kteroužto naši potomci, kuku: mládenci, panny i starci, kuku: budou mít pro vyražení, ve všelikém zarmoucení, kuku, kuku, kuku.
10. A tím vzpomenou na předky, kuku: na prabáby a pradědky, kuku: Bože, dejž jim slávu věčnou, žádáme láskou srdečnou, kuku, kuku, kuku.

V Českém Lidu XVIII. 363. podal jsem abecední přehled písní, zapsaných slovem i s nápěvem v této rukopisné sbírce a poznamenávám tam odkaz na uvedený Bibliografický přehled národních písní, kdež podle strany ihned najde se a zjistí, kde píseň, které se týče, byla již tištěna nebo po rukopisech zapsána, co tedy nového v oboru činnosti sběratelské tato sbírka přináší.

Skladatel této písně pochvaluje zvláště direktora muzikální společnosti, radu Jana Plačka, jak horlivě se ujímal sbírky této. Kdo byl Jan Němeček, a co znamená jeho blahodárné, ideální snažení pro dějiny města Sadské, není tuto potřebí šíře vykládati. Jisto, že jeho styky s bratrem Františkem, professorem filosofie a paedagogiky na universitě v Praze, zavdaly podnět k založení jmenované muzikální společnosti v Sadské, družiny pěstitelů hudby, dovedných vycvičených i ochotníků, kteří se cvičili a doučovali.

V dějinách pobytu Mozartova v Praze a v Čechách má prof. Frant. Němeček přední význam. Býval Mozart v Sadské u Němečků návštěvou (v rodině zachovaly se památky a upomínky na Mozarta). Zejména prof. Němeček ujal se osiřelého syna Mozartova a staral se o rodinu Mozartovu vůbec.* Napsal také životopis Mozartův, který podnes cení se jako bezpečný zdroj zpráv a pamětí z osobního, srdečného styku Němečkova s Mozartem a jeho rodinou.**

Roztomilý obrázek ze života maloměstského na začátku věku XIX., hodný Jiráskova péra z doby Věkovy, vykouzluje před zrakem čtoucího úřední kniha muzikantské společnosti v Sadské z r. 1818, která byla založena popudem Mozartova životopisce prof. Frant. Němečka z Prahy a řízena pak bratrem Janem v Sadské za účasti všech hudebníků z povolání i pěstitelů „přelíbezného umění muzikantského". Jsou leckde roztroušeny zmínky o této společnosti.*** Celkový obraz sestaví se teprve z úřední knihy, posavad chované v rukou soukromých.

Před ztrátou zachránil unikát tento, důležitý stejně pro dějiny města Sadské (podrobný výčet osob i se zaměstnáním), jako pro dějiny hudby v zemích českých, zvěčnělý prof. O. G. Paroubek, tragickou smrtí před rokem vyrvaný ze záslužné činnosti literární. Prof. Paroubek přinesl podepsanému jakožto redaktoru Časopisu Českého

* Dr. Z. Nejedlý, Dějiny české hudby, v Praze, str. 83.

** Lebensbeschreibung des k. k. Kapellmeisters Wolfgang Amadeus Mozart, aus Originalquellen von Franz Xav. Němetschek, Professor an der Universität zu Prag, Prag, 1798. Znova: 1808. Přetisk nový 1905 od Dra Rychnovského v Praze.

*** Srv. studie, hlavně Paroubkovy o dějinách Sadské a o pobytu Mozartově v Sadské, hlavně v Bibl. Č. Historie, Topografie s. v. Sadská (Čechy).

Musea příspěvek, literárně-historickou studii o Josefině z Clannerů, přítelkyni Pickově. „Aby navnadil,“ jak se známým svým úsměvem čtveračivě dodal, přinesl mi ku prohlídce rukopisnou úřední knihu muzikantské společnosti v Sadské a vyzval mě, abych o ní veřejnosti zprávu podal. S povděkem pustil jsem se do práce, pořídil jsem si výpisky, ale pro jiná zaměstnání až dnes seznamuji veřejnost s obsahem této knihy vzácné.

Kniha foliového formátu, v úpravě kancelářských knih vrchnostenských na počátku XIX. století, s papírovou květovanou deskou, obsahuje na začátku stanovy hudební společnosti a pak několik protokolů o schůzích spolkových. Ostatek, skoro všecky listy, nebyl popsán. Škoda věčná, že tak málo se dozvídáme o činnosti této zajímavé společnosti. Název knihy zlatem vytlačen na desce: „Pravidla hudebního institutu v městě Sadsky.“ Ozdobně opakuje se název na listu 1.: „*Kniha pravidel Institutu hudebního v městě Sadsky, založená dne 1. ledna roku 1818.*“

Zakladatel Němeček staral se jako pravý spolkový kronikář, aby seznámil s původem a účelem založení hudební společnosti v Sadské. Účastnil se roznícenélio ruchu tehdejšího pro pěstování hudby a zpěvu v rodišti svém a uměl získati přívržencův a členův nově založeného družstva hudebního. Jaké záměry řídily snahy zakladatelův a jak spolek nabýval důvěry i přízně v Sadské, vyličuje podle pravdy: „Popsání, na jaký způsob onen institut svůj počátek vzal.“

Dočítáme se tu několika listů z dějin města Sadské; zároveň však tyto listy vystupují vhodně z rámce pouhé místní historie a poučují o tehdejším pěstění hudby a zpěvu po městech českých, jak pěkně Němeček charakterisuje „přelíbezné umění“ muzikantské: Od mnohých let v zdejším městě Sadsky skrze vynasnážení některých pánů muzikantův a dobrých přátel byla muzika podporována a vždy víc a víc k lepší dokonalosti přicházela, tak sice, že dobrá pověst vůkol a vůkol se roznesla, a své pochvaly došla. Před párma lety ale častěj se přihodilo, že mnohý starší z muzikantů, hodný oud, prostředkem smrti sešel a skrze to muzika oslabovala. Vidouce mnohý dobrý přítel muziky, že by pomalu oné tak znamenité umění zcela pojít muselo, častěj sobě mezi sebou stěžujíce a se radili, na jaký způsob by to *přelíbezné umění* v zdejším městě nejen se udrželo, ale vždy víc a víc se rozmáhalo a k dokonalosti přicházelo.

Uzavřeli tehdy jednosvorně jistou společnost uvedsti, kdež hned pán radní Jan Němeček dne 1. ledna 1818 na Nový rok všechny v městě obývající muzikanty obeslal a jich k shromáždění do školy pozval; který také všichni k témuž cíli se sešli a jim předzběžný vyhotovený pravidla k témuž založení přečetl. Po mnohém a bedlivém předložení jednosvorně se zavázali, že oni ty pravidla za dobré uznávají a takové ostříhat chtějí a mnoho potřebné nově se přisadily.

Zakladatelové toho nově založeného institutu byli následující, jak se podepisovali s hodnostmi a podle zaměstnání: Pan Jan Němeček, měšťan a radní, též početvedoucí důchodu obecního. Pan František z Klanner, měšťan a kupec, též městský representant a početvedoucí

chudého institutu. Pan František Renner, měšťan a městský felčar. Pan Václav Picek, první školní učitel. Pan Jan Mrázek, měšťan, regenschori a druhý školní učitel. Pan František Holešovský, měšťan a magistrátní protokollista. Pan František Navrátil, třetí školní učitel. Pan Václav Pop, školní učitel z Hradiška. Pan Václav Černý, měšťan. Pan Josef Fridrich, měšťan. Pan Jan Sokol, měšťan. Pan Jan Němeček, řemenář, měšťan. Pan Josef Doubrava, měšťan. Pan Antonín Knížek, měšťan. Pan Franc Knížek, měšťan. Pan Václav Čihák, měšťan. Pan Matěj Noll, měšťan. Pan Jakub Hladík, měšťan. Pan Jan Chládek, měšťan. Pan J. Kopecký, měšťan. Pan Václav Němeček z Radimě.

Na to dne 6. ledna t. r. byl den ustanovený k volení představených toho institutu a vypadli dle hlasů (byli zvoleni): Pan František Němeček, císařský k. radda, doktor a professor na vysokých školách pražských, oberdirektor Němého institutu v Praze, c. k. censor a historiograf, zdejší zrodilý a spolu měšťan, vyvolený protector. Velebný duchovní pan Kazimír Světlík, farář a zdejší fary administrátor, zvolený za oberdirektora. Kterým hned od celé společnosti žádost zaslaná byla, by tu hodnost na sebe přijali. Načež oba dva při kvartálním shromáždění oustně ty hodnosti přijali a se vyjádřili, že dle jejich možnosti ten chvalitebně založený institut všemožně podporovati a hájiti budou.

Za direktora zvolen Jan Němeček, raddní vejše již podotknutý. František z Klanner zvolen za assessora; Václav Picek za assessora; František Renner za kassíra; František Holešovský za kancelistu; Jan Chládek, „kollektant, kterýmu plat kvartální, tak jak dlouho tu povinnost plnit bude, odpuštěný jest."

Na to ihned zase při prvním quartále na svatého Matěje za nové další oudy zapsati se dali: Velebný pan páter Václav Vambera, zdejší kaplan, který také toho dne za assessora zvolen byl. František Černý mladý. Václav Šlechta.

Nová společnost potřebovala pro účel spolkový rozmanité nářadí, knihy a pod. Při témž shromáždění z pouhé náklonnosti zavázali se Jan Němeček, že věnuje zdarma prkna potřebná dubová na kassu a papír na knihu pro statuta. (Knihu tu tedy máme před sebou.) Václav Picek zaplatil od té kassy truhláři. František z Klanner obstaral potřebné železo a plech na okování té kassy a papír na potřebné knihy. Velebný pan páter Václav Vambera zaplatil od vázání všech knih potřebných tohoto institutu.

Když již založený institut k jistému cíli přicházel, měl zapotřebí dokonalých škol, neb tak nazvaných škál pro zpěv a potřeboval též „hracích a foukacích inštrumentů" k cvičení schopných žáků. Protož pan František Němeček, c. k. radda a professor na vysokých pražských školách a nynější pan protektor, „takové škály pro zpěv, contra-bass, violin, alto violu, bassetel, clarinetti, bassethorny, englischhorny, flautraverse, oboe, fagotti, corny, clarini, posouny a serpent z pražského konservatorium muziky se vypůjčil a sem k přepsání odeslal; kteréžto obšírné škály, nehrozíce se ani té práce a času ztracení, pan Václav Picek asessor, pan František z Klanner asessor,

pan František Renner kassír a pan Jan Němeček direktor s neslýchanou pilností dnem i nocí ve vší spěšnosti ty výborný škály přepsali, aby památku pro ten založený institut k dobrému cvičící mládeži po sobě zanechali.

Pan Josef Bořický, inžinýr nad cestma, vyrejsoval do nich potřebný obrázky z lásky k tomuto inštitutu. Kdež napotom k svázáni do obálek na náklad inštitutu dané byly.

Dne 30. Juli 1818 daroval pan František Renner buchsbaumovou (pušpánovou) flautraver, (flétnu), kterou pan protector štemovat nechal ve 4 kusech.

Dne 6. září 1818 daroval pan protektor František Němeček, c. k. radda, doktor a professor na vysokých školách pražských, mši do G-dur od Diabelli tisknutou se všema patřícíma hlasy, koštovala 6 fl.

Dne 18. listopadu 1818 daroval pan protektor František Němeček, c. k. radda etc. polní troubu novou od pražského znamenitého mistra Baura, do D . . s, mutací do C a B, též s 9 kusma štekličkama k lepšímu štemování a kvastlema červené a bílé barvy, též mundstukem, vše pozůstává 14 kusech.

Dne 18. listopadu 1818 též daroval velebný pan farář a oberdirektor František Světlík dvě stejné polní trouby, od téhož pražského mistra v té podstatě a dokonalosti jako pana protektora v 10 kusech.

V knize „Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých“, v Praze, 1910, uveřejnil jsem s odkazy na literaturu příslušnou rozmanité stanovy a řády hudebních společností českých. Bezděky vybízí ke srovnání, jak obezřetně vedl si nadšený ctitel a pěstitel hudebního umění Němeček, zakládaje se svými druhy „institut muzikantský“ v Sadské. Vzorem byly tu patrně stanovy cechů řemeslnických a částečně také stanovy souvěkých již již upadajících sborů literátských. Každý odstavec prozrazuje, jaké zkušenosti vedly zakladatele, a jak i pro budoucno pamatoval Němeček, aby zájem jen věcný a nikoli osobní řídil osudy budoucí při činnosti spolkové. Nadepsány jsou tyto řády: Statuta k založení hudebního institutu dle přiloženého stvrzeného originálu tuto v vejpisu vidimírovaného od slova k slovu takto znějí: v c. k. komorním městě Sadsky dne 1ho ledna 1818.

Přivykneme na neohebnou, těžkopádnou češtinu tehdejší, na malé odchylky při slohové úpravě a při volbě významů v řeči tehdejší, nově tvořící slova a obraty:

1. Ta společnost bude pozůstávat z jednoho zvoleného protektora, který celý jeho život nezměnitedlně trvat má. 1 Oberdirektor. 1 Direktor. 3 Assessoři. 1 kassír. 1 kancelista. 1 kolectant. Ti nadstojící museji se zvolit z pánů oudů té společnosti, mimo pana protektora, a může každý bez ohledů osoby k tomu zvolen a zvolený bez jaké výmluvy nejméně 3 leta ten jemu svěřený ouřad na sebe vzít, po třech letech ale můžou zase stvrzeni aneb nově zvoleni býti.

2. Každý dobře na cti zachovaný muzikant, nechť domácí neb přespolní, může, když by 15. rok svého věku dosáhl, bez jakého pozastavování do té společnosti přijat býti.

3. Každý nový hlásící oud složí ihned do kassy dle libosti, nejméně ale 30 kr. a pak tím způsobem každý quartal 15 kr. skrze celý život, leč by při quartální schůzce oné kvantum buď zvejšiti neb snížiti za dobré se vidělo. Ti ale oudové, kteří v hospodách hrajou, budou povinni každý kvartál z osoby bez rozdílu 24 kr. kasse odvádět.

4. Kvartale se budou držet každoročně, to jest: I. tu neděli po sv. Matěji; II. na Boží Tělo; III. na Narození Panny Marie a IV. hlavní neb jenerální na svatou *Cecilii,* jakožto patronku muzikantů; při kterýžto v roce počty na přijem a vydání se zhotovějí, veřejně přečtou a ostatní potřebné jednání, co se k dobrému té společnosti by vidělo, ustanoví.

5. Každý, jak brzo za ouda do té společnosti přijat bude, jest zavázán všechnu vážnou poslušnost pánům představeným plnit, jim patřící čest dát, neméně mezi sebou jeden ke druhému vážnost mít, se netupit, aneb nevážně proti všem mravům proti sobě jednati každé malé přestoupení mírnou peněžitou pokutou trestáno býti má.

6. Valdhornisti, poněvadž vzlášť ten obyčej zdeť jest, že nejvíce při pohřebách troubějí a dle taxy sami sobě plat berou, jsou zavázáni po každém pohřbu 12 kr. ku kasse bez rozdílu buď chudého neb bohatého pohřbu odvest; v neplnění téhož by jiní valdhornisti k průvodům vzaté byli, to se samé potahuje na klarinettisty a fagotistu, když by k průvodu požádané byli.

7. Cíl té založené společnosti jest ten jediný, by muzika vždy víc a víc prospěch činila a do dokonalosti přicházela, protož jeden každý zavázán jest, co nejmožněj v muzice se cvičiti a v čas nedělní a sváteční do chrámu Páně na služby Boží se sejíti a jemu od pana regenschori vykázaný instrument s nejmožnějším vynasnažením a pozorností v patřícím přednášením při muzice nápomocen býti.

8. Když by pan regenschori nějaké nové muzikalie dosáhl, aneb před nějakýma slavnostma zapotřebné viděl, by proby držané byly, každý zavázán jest, v určitou jemu hodinu se do vykázaného místa — bez posílání pro něho — nalezt nechá, aby tudy skrze častější proby jisté hbitosti jeden každý v muzice nabyl. Každý, kdož by bez důležité příčiny a opovězení proti § 7. a 8. jednal, má ponejprv mírnou pokutou, peněžitou, po druhé ale dvojnásobní trestán býti — a tak dále.

9. Kdyby Bůh některého ouda neb jeho manželku a dítky kterékoliv z tohoto časného do věčného života povolal, bude jeden každý zavázán na pohřeb bez jakého ouplatku jíti a k muzicírování nápomocný býti — a všechné funkce tak, jak by pozůstalá vdova neb přátelé žádali, náležitě vykonat; který by bez důležité příčiny se nalézt nedal, má tak jako v § 7. a 8. potrestán býti.

10. Pan regenschori všechne potřeby ve své fassi do služby počítané má; aby tehdy žádné skrácení ve svém živobytí netrpěl,

bude jemu dle taxy štoly a vykonaných funkcí z té založené kassy proti kvitanci za každý funus zemřelého ouda, neb manželky a dítěte vyplacen; však ale jest povinnost vždy u pana direktora o pohřeb žádat. Dále se taky každý oud ujišťuje, že když by kassa tak vzrostla, dle možnosti celý pohřeb náležitý by jednomu každému se vyjednal. O čemž by nový pravidlo v budoucnosti se vyjednalo.

11. Vdovy, taktéž sirotci po každém oudu v té společnosti až do vdání, synové až do oženění, stejného práva požívat mají a můžou, když by polovice toho v kvartalu ustanoveného platu náležitě odváděli; v neodvádění do dne do roka takové právo propadávají.

12. Stalo-li by se, že by některý oud neb vdova pozůstalá se sirotkama bez jejich provinění do chudoby přišly a nouzi by trpěly, kassa již ale by zvejšená byla; dle uznání celého shromáždění jistá možná pomoc měsíční bez ztenčení důchodů jim vyvržena bejt má.

13. Z té kassy také vejloha každoročně na struny aneb na malou opravu některých instrumentů nevyhnutedlných, vedena býti má, dle usnešení společnosti.

14. Kdyby ale kassa časem tak vzrost měla, že by nový potřebný instrumenty koupit mohla, tak takový koupený instrument ne ke kostelu, nobrž té společnosti přináležet má, a má v kasse inventář na takové zhotoven býti.

15. Při velkých slavnostech neb veřejných processích mají i ti oudové na chor nalézt se dát, kteří z fundamentu muzice učeni nejsou, aby v čas potřeby aspoň k intrádám nápomocni být mohli, v neposlušnosti má dle § 7. a 8. s nima nakládáno býti.

16. Kdyby se přihodit mělo, že by některý oud tak zapomenutý byl, že by jeho buď kvartální plat, aneb jakýkoliv rozvrh na něj patřičný náležitě neodved, aneb z jakékoliv příčiny určitou pokutu platit, neb co jiného vykonávat nechtěl, má se takovému jedna roční lhůta k napravení jeho chyby zanechat; po prošlém ale termínu má ze společnosti vyvržen a za neschopného pozorován býti; na chor se též jemu přístup zamezí a jeho již vložený kvantum propadá.

17. V kasse ležící peníze, kdyby tolik vynášely, že by kapitál z nich založit se mohl, má vždy pragmatikálně na obyčejný percento pojištěn a obligace do kassy uložena býti; však ale přednost jeden každý oud, když takové by pojistiti mohl, přede všema jinýma k vypučení míti má.

18. Všechni oudové se zavazujou, jich dítky dle možnosti k muzice přidržet, vzlášť ale se ujišťuje každý, kdyby kterýkoliv z tohoto světa sešel a malých dítek po sobě pozůstavil, sirotkům od společnosti jeden z oudů za otce se představí, který o jejich vychování každoročně péči mít musí a při hlavním shromáždění prospěch toho vychování svědomitě oznámí a vzlášť, co by užitečnějšího sirotek potřeby měl, k vyučení muzice na to bedlivě od představených starost se povede.

19. K vyučování muziky jest jeden každý oud, který k tomů dosti schopný jest, zavázán, aby ale nepřetržně cvičení pořádně se plnilo, ustanověјí se učitelové, který jak v zpěvu, tak ostatních instrumentách žáky cvičit budou, kterým dle možnosti důchodů plat každo-

ročně se jim za jejich přičinění vysadí, a páni představení jeden po druhém po jednom měsíci dohlížení na sebe vezmou.

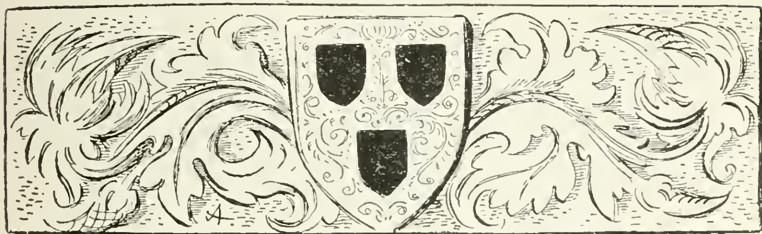
20. Chudých rodičů dítky nechť oni oudové té společnosti jsou neb nejsou, vzlášť v zpěvu zdarma cvičit se budou; však ale rodičové dříve se u společnosti zavázat musejí, že jejich dítky k vyučování pilně posílat chtějí, a je bez důležitý příčiny nestrhnou. Možnější rodičové, který do té společnosti nepatřejí, k mírnému platu potaženi budou, a jeden každý dříve u společnosti oznámit, a vepsat se dát musí.

21. Potřebná kassa a knihy, kdež nejen pravidla a jména oudův vepsaná býti má, nobrž i počty a jiná ustanovení a jednání, k pořádnému vedení zjednána býti má. — —

(Dokončení.)

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

J. S. Machar:

Z básní.

VITTORIA ACCORAMBONI.
(1581.)

„Ty půjdeš, Francesco?“ ptá udiveně
a s vyčítavou obavou se matka.

„Madonno, nutno. Bratr Vittorie
zve naléhavě.“

„Francesco můj, rci mi,
jsi při rozumu? K půlnoci už táhne,
na Monte Cavallo chceš v této době,
a víš, že lupiči a hrdlořezi
se hemží Římem. Rota Orsiniho,
čistého vévody to z Braciana —“
a kosmo hledla při tom k Vittorii.

A krásná Vittorie zadívala
se modrým pohledem svým na manžela
a řekla pevně: „Jděte, messer, prosím.
Můj bratr nežádal by bez příčiny
v tak nezvyklý čas o rozmluvu s vámi.“

„Francesco!“ zavzlykla už jenom matka.

Francesco kord si připial, v plášť se halí
a volá sluhu.

Noc je hvězdná, tichá,
pochodeň sluhy hází rudé světlo
po spících domech, kroky rozléhají
se hluše do němoty pustých ulic.
Jdou chvíli. Náhle několik ran třesklo,
Francesco klesl. Pochodní mrsk sluha
a běže nazpět „Vražda! Vražda!“ volá.

Dům rozbouřil se nářkem, křikem, stony.
Pochodně víří.
Vrátili se s tělem
již vychladlým. Máť padla přes ně těžce
a chroptíc stená. Sluzi pobíhají
a mluví, křičí, nikdo neposlouchá
a nikdo nerozumí.
Vittorie
usedá k stolu a Lamento skládá
na nenadálý konec muže svého.
Vybírá slova s poetickou barvou
a rýmy shání, neboť žal ten píše
v tercinách, jejichž verše jsou jak kroky,
jimiž se kráčí při pohřební hudbě.

Do rána píše krásná Vittorie.
A když svit prvý padá v okna jizby,
Lamento dokončené ležet nechá,
plášť bere spěšně, zrakem nezavadí
o mrtvolu a ženskou hlavu šedou,
jež bezevládně na prsou jí leží,
a z domu pílí. Jako by jí byla
vteřinka každá, spěchem vyšetřená,
nad všecko dražší, zrychluje svou chůzi
a v posled běží ranním tichem ulic
jak o závod by. Běží zjista drahou
už dávno známou. V palác Orsiniho,
jenž vévodou se z Braciana zove.

KORUNOVACE VILÉMA PODMANITELE.
(1066.)

Je ticho po Londýně. Král v středu hrabat svých
je na mši v kathedrále. Jsou všichni v brněních,
a vojsko před kostelem je všechno v železe,
neb vzali tuto zemi jen právem vítěze.

Kněz arcibiskup pěje a pějí klerici,
čtou z Písma, kropí, klátí pak kaditelnicí,
a král, jenž převyšuje svou hlavou čeleď vši,
stisk zuby s odevzdáním a poslouchá tu mši.

A venku leží slunce. Lid stojí před domy
a útrap a hrůz války má živé vědomí:
přepadů, ohňů, hladu a moru, nemocí
a zraků vytřeštěných do dne a do noci.

A nyní korunován je v chrámě nový král,
je pravda: přepadem jen a mečem zemi vzal,

a cizí řeč mu naše, nám cizí jeho lid,
však křesťanem je přece, a krále nutno mít.

Tak z bědných upomínek a plachých nadějí
a z tepla slunečního se city vzbouzejí
a plní hruď i duši a táhnou k jazyku —
lid místy „Sláva králi!“ se dává do křiku.

A pokřik roste, roste a letí ulicí
a vpadne v kathedrálu, kde pějí klerici —
tu hrabata, meč v pěsti, se ženou z chrámu ven,
do zdvižených ruk bijí a tepou do temen.

A vojsko, v jehož krvi var boje dosud vře,
v tom křiku vzpouru tuší i metá pochodně
do jizeb domů. V mžiku jde oheň z krovů střech,
a brzy celý Londýn tu stojí v plamenech.

Dým halí nebe, slunce. Den zčervenal a zhust.
Do chrámu požár svítí. A celý chrám je pust,
kněz arcibiskup jen tu a jeho klerici,
jak listoví se chvějí, děs mají na líci.

A Vilém král tu stojí. Jen stáhl obrví,
i jeho duše v nitru se tetelí a chví,
neb neví, co se děje, proč plamen ten a křik,
a co mu přinést může už příští okamžik.

Však čeká na korunu. A čekal by tak dál,
i kdyby lid se s noži a klacky ve chrám vdral,
a ví, že nepohne se, i byť jej ubit chtěl,
on, který ve všech bojích si rovna nenašel.

SV. SEBASTIAN.

Toskánská krajina. Jsou luka v prostoru
a hory modravé na dálném obzoru.
Na sloupu antickém nah, šípy probodán,
mučeník Páně dlí, krev prýští z jeho ran,
však on jich necítí a nelituje jí,
neb ví, že vejít smí do rajských veřejí,
vždyť lil ji pro Krista. A proto jeho zrak
se dívá zníceně a vesel do oblak.

Na pravo v obraze se říčka zatáčí,
a u ní Satyři s nymfami skotačí.

Na levo po louce v stříbrném krunýři
a s kopím vzpřaženým, jak slušno rytíři,
Mars, hrozný války bůh, ve přílbě s chocholem
se žene na koni. Ničeho kolkolem
— tak zdá se na spěch mít – si ani nevšímá.
Oř grošovatý jest, a postroj zlatý má.

LEGENDA O CÍSAŘI KARLU VELIKÉM.

(Po pádu Hohenstaufů.)

Když velký císař Karel
měl opustiti svět,
tu na lože si neleh,
však na bělouše sed.

A jel a přijel k hoře
a mečem na ni ťuk,
a hora rozstoupla se,
a vojska stál tu pluk.

A císař skočil s koně
a vojsku nakázal,
by lehli si a spali,
a sám šel v zlatý sál.

Ke stolu dubovému
si velký císař sed
a rozevřel svou knihu
a čet a čet a čet.

Svatého Augustina
O městě božím spis,
tu nejraději čítal
už na světě si kdys.

A čte ji stále, stále,
svic světlo plápolá,
a kolem stolu roste
vous jeho dokola.

A až ten vous se třikrát
kol stolu obtočí,
tu velký císař vstane
a k vojsku vykročí.

A vyjede ven z hory
a bude vládnout zas
a všecko zase spraví,
co zatím zkazil čas.

On dobré lidi zdvihne
a zlé pak poníží,
on srovná míry, váhy
a minci přitíží.

A panu papežovi
po cti a po právu
ten spis O městě božím
pak hodí na hlavu.

A svatá říš zas vznese
svou potupenou skráň —
Ó Karle, mocný pane,
už čas je, vstaň, ó vstaň!

EHEU, FUGACES, POSTUME . . .
(1510.)

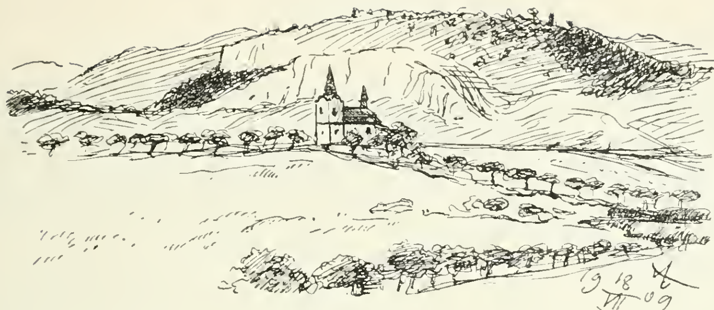
Vaše Milost truchlý list mi píše,
který vhodně navazuje k odě
Horatia, milce duší našich:
„Běda, prchavé se roky řítí . . .“
Vtipně odhaluje péro vaše
zlomyslnost škodolibých časů:
letí, pravda, na útěku hynou,
ale v prchání tom ještě zlobně
času najdou, že těm našim lícím
barvu berou, našim očím oheň,
do čel ryjí stopy zlosti svojí,
do vlasů nám sypou zimní sněhy —
věru, messer, vylíčil jste dobře
neblahý los člověčího žití . . .

Ale opřen o přátelství dávné,
které na školách kdys v Bononii
vzrostlo ze společných tužeb duší,
dovolím si trochu odporovat.
Není stínu ve přírodní dílně,
aby nebylo kdes v blízku světla,
není nemoci, jež nemá léku,
čili, messer, algebrou bych mluvil,
která tenkrát vedle poesie
sřetězila shodné duše naše:
Příroda má pro každičké minus
rovnomocné plus, jež toto ruší,
aby všechno měla v rovnováze.
„Jakže, možno vzdorovati času?“
Ano, možno potřít zlobu jeho.
Vaše Milost žije osaměle
s básníky a spisy drahých vědců —
žil jsem též tak kdysi, drahý messer.
Potom vzal jsem z dívek zdejších jednu
za ženu si: messer neuvěří,
jak můj ožil dům a jizba moje.
Žena přišla jako paprsk slunce,
zahřála a ozářila všechno,
a v mé duši bylo jako z jara,
když se holé větve mandlovníku
zhalí růžovými hávy květů.
I mé knihy ožily a zkvetly:
kterak jinak mluvil sladký Vergil,
Horatius usmívat se začal,
přísný Dante náš mi náhle zjemněl.

Zlomyslný čas chtěl často vniknout
v dům můj, pravda, by své dílo zhouby
proved, jakož Vaše Milost líčí —
ale marně. Jenom jako zloděj
vkrad se v nestřeženém okamžiku
k hlavě mojí, vhodil v ni hrst sněhu
a zas prchl — však i tato zloba
s trvalým se zdarem nesetkala.
Mám dvě dcerky, paprsky dva slunce,
mladost moje ke mně vrátila se
a v nich žije, směje se a kvete;
v uměnách je cvičím: čtou již, píší
a zvlášť dokonale počítají,
starší do sta, mladší k padesáti.
A když sedím s Vergilem svým drahým,
nebo s Ciceronem, nebo s Dantem,
dcerky moje postaví se za mě,
hedvábnými prstíky mé vlasy
probírají, bílou zlobu času
osamotní, vytrhují, kladou
na papír a potom sečítají,
neboť takou vázaly mě smlouvou,
že jim za každičký vlas ten bílý
po penízku zaplatiti musím.
Takto pracují, já platím, platím,
a má hlava černá jest jak havran.
Messer drahý, takto vzdorujeme
zlobě času. Možno-li Vám radit,
učiňte, jak učinil Váš přítel.
Dcerky moje z výtěžku té práce
dojista mít budou slušné věno.
Časem arci vytrhují vlasy,
které dosud časy nezbělily —
co tu platno? Těžko nezmýlit se
a — jak obě dcery vykládají —
v slunci často černý vlas se leskne
jako bílý. Není vyloučeno,
že má kštice prořidne mi valně
hospodářstvím takým, ale jistě
šedin nebude v ní . . . Vaše Milost
vidí přesvědčivě na mém žití,
že se vzdorovat dá, je-li vůle.
Byl bych dvakrát šťasten (jednou jsa již),
kdyby vzbudilo mé dlouhé psaní
touhu ve Vás, dát se po mé radě
s potměšilým časem záhy v zápas . . .

(Majetek pana lékárníka Kronbauera.)

Teréza Nováková:

Drašar.

Román kněze-buditele.

IX.

Na podzim roku 1841 se žáčkové normálné školy v Berouně radovali. Dostal se do piaristské residence, k níž škola náležela, za professora ctihodný pan Josef Justin Michl, kterého všichni chlapci velmi milovali, když před osmi lety jako zcela mladičký klerik zde v první třídě učil.

I jiní těšili se z jeho příchodu; superior páter Bělecký si s ním po léta dopisoval a choval se k němu vůbec ne jako bývalý učitel a teď nadřízený, ale jako k soudruhu, jenž mnohému jej přiučil a k české řeči a písemnictví první pozornost jeho obrátil. Měšťané, zvláště probudilejší, dosud pamatovali, jak o divadle berounském do pražských časopisů psal a tím o dobrou pověst města zasloužilým se učinil, chválili, že společně s nebožtíkem kaplanem Wagenknechtem knížky rozdával, chlapce ve škole ku čtení nabádal, a když se s měšťany setkal, vždy starobylost města Berouna, jeho krásné věže, brány, hradby velebil a starodávné pověsti o jeho založení, jeho lesích a studánkách vypravovat si dával.

Byl-li tenkráte, jako nezkušený mladíček městu platen, což teprve teď! Věděli, že již několik českých i německých knížek, velmi prý učených, na světlo vydal, že podle vypravování pana superiora Běleckého se všemi znamenitými lidmi v Praze se poznal, — ba do Chorvatska, do Ruska až prý jeho knížky šly, až k samému caru, který je přijal a prostřednictvím svých státních radů za ně děkoval!

Teď zajisté znovu hry divadelní povzbudí, na školy normálné žáky přivábí, snad i historii města Berouna napíše; bude tu zcela jinak platen, než byl neurvalý páter Scharner, ba než sám důstojný pan superior!

Ale Berounští se zklamali a pana professora Justina skoro nepoznávali. K žákům svým byl sice laskav, zase jim knížky půjčoval, po česku s nimi hovořil, vedl si ve škole horlivě; leč jinak byl jaksi zamyšlen, smuten, nijakých styků nevyhledával, zdálo se někdy, jako by jej celý svět byl omrzel. Když za lepší pohody si vyšel na zdivočilou „Městskou horu“, do „Průhonu“, k cihelně, anebo po lukách

ke Dvoru Královu, kde ohromné sloupy dýmu již zdaleka prozrazovaly „Hutě Karlovy“, chodil vždy zcela sám.

Klečka, často propouštěný a ještě častěji opilý učitel, jenž vedle residence piaristské bydlil, zlobně vypravoval, že se professor Justin každému vyhýbá schválně; nadával mu hrdopýšků, posmíval se, že mu do hlavy vstoupila literatorská sláva. Ale Klečkovi málokdo věřil, a tak zůstalo samotářství Michlovo nevysvětleno.

Zprvu se v městě domnívali, že jest toho příčinou nastávající kněžské svěcení; odjel do Prahy počátkem prosince a sloužil u sv. Salvatora v Klementině dne 7. prosince první svou mši. Ale vrátil se právě tak zamlklý, jako odjel. Páter superior cosi nadhodil o jeho těžkých starostech rodinných, samé prý má nesnáze s otcem starým, umíněným, se sestrou nešťastně provdanou, — ale to se Berounským zdálo příčinou málo závažnou.

Berounské mladé dívky naopak byly naprosto přesvědčeny, že pan páter Justin má nějakou tajnou lásku, že pro ni se trápí, a je-li zamyšlen, že o tom přemítá, jak by z řádu vyklouzl a kněžství se zbavil.

Piaristská residence, ač pro své skrovné nadání hostila vždy jen dva, tři, nejvýše pět členů, poskytovala dívkám neustálou látku k povídání; zvědavě dívaly se do zamřížovaných oken residence v přízemí i do oken prvního patra, a pilně chodily na všecky studentské mše. Budova „Otců pobožných škol“ stála mimo městské brány, na předměstí tak zvaném „Hořejším“ nebo „Plzeňském“, ale na místě velmi živém; šikmo naproti ní rozkládal se kolem „kostela matky Boží“ městský hřbitov, horlivě navštěvovaný, právě nad ní strměla „Hora městská“, přes cestu bylo zříti ony širé, šťavnaté louky při říčce Litavce, kterými šlo se ke Dvoru Královu, jenž k Berounu takměř náležel. Naskytovalo se tedy zvědavým městským „panenkám“ dosti příležitosti, prohlédnouti si obyvatele piaristské residence a s nimi se seznamovati.

Páter Justin, professor čtvrté třídy, ač o něm věděly, že dávno sliby řádové složil a teď i knězem je, líbil se jim nemálo. Chválily jeho černohnědé kadeře, v nichž tonsura zcela se ztrácela, jeho tmavé oči, které uměly se dívati ohnivě a zase smutně, příjemný úsměv kolem jeho vykroužených rtů; slyšely o jeho učenosti, a že i mnoho knížek sepsal; a když konečně kdosi do Berouna přinesl klep, že před třemi roky ve Slaném mnohé dívky pobláznil, a loni, když v Budějovicích byl, dokonce na maškarním plesu na zapřenou a v „tvářence“* tančil, stal se jim nesmírně zajímavým. Tak rády byly by se všech podrobností o něm dopídily!

Ze všech nejzvědavější byly dvě přítelkyně, Anna Ungrová a Vilemína Fraňková, a ostatní dívky jim nepřály, že mohly svou zvědavost tak snadno ukájeti. Vilemína přestěhovala se před nedlouhým časem ze Dvora Králova se svou maminkou do Berouna; najaly si byt právě proti residenci piaristské, v maličkém, ale hezkém domečku,

* Škrabošce.

jehož přední okna dívala se na cestu, postranní pak již hleděla doprostřed zelených luk při Litavce. Nebožtík Franěk býval písařem při Karlových Hutích, kde i Annin otec kdysi byl zaměstnán, obě dívky měly se rády, a když se Vilemína ze Dvora odstěhovala, přibíhala k ní Anna každou chvíli a zůstávala třeba celý den v domečku při lukách.

Dívky chodily spolu na hřbitov, do kostela, na „Městskou horu,“ Vilemína doprovázela za večera družku po lukách, a nikdy neopomenuly podívat se k piaristské residenci, postát pod jejími okny, nahlížeti do její široké barokní brány, odkud brali se se svými professory studentíci na mši neb ze mše.

Anna Ungrová, smělejší, táhla Vilemínu tak úsilovně v blízkost pátera Justina, stavěla se mu s družkou tak horlivě na oči, až si toho mladý piarista konečně povšiml a jednou, jda ze hřbitovního kostela, na dívkách zkoumavým pohledem svých tmavých očí utkvěl. Vilemína se všecka zarděla a zachvěla; její líbezná, drobounká postava jako by se ještě více v sebe schoulila, sklopená víčka zakryla veliké modré její oči, rukou v nesnázích cosi opravovala na tenkém bílém šátečku, který pokrýval výstřih jejích bledě modrých, vlněných šatů. Bylo koncem března, neděle neobyčejně teplá a tak se ženská mládež berounská již světle a lehce oděna nahrnula na studentskou mši.

Když řady hochů směrem k residenci odešly, táhla Vilemína Annu také k východu, na hřbitov. „Pojďme domů, Nany, stydím se.“ —

Anna Ungrová dala se odtáhnouti, ale ještě mezi hroby zašeptala družce důvěrně:

„Ten má oči — — Přála bych ti, Minko, aby ses mohla do nich pořád dívat — — Nechtěla bys, aby byl tvůj?“ ptala se dále.

Přítelkyně neodpovídala, a rychle, takže Annu za sebou nechávala, běžela ze hřbitova a podél jeho massivní zdi k domečku při louce. „Chtěla bych — —“ šeptala Vilemína zdušeným hlasem, „ale co platno, — je knězem, klášterníkem — —“

„Když se mají dva rádi, nic na tom nesejde, co se mezi ně tlačí, věrná láska všecko přemůže,“ šeptala Anna vášnivě, a horký její dech dotýkal se tváří družčiných. „První jejich starostí musí být, aby se k sobě co nejblíž dostali.“

Byly skoro na prahu domku Fraňkovými obývaného; Vilemína couvla a pohlédla na Ungrovou zmateně: „Nany, jen to neříkej před maminkou, co by si o tobě pomyslila? Nesměla bych s tebou kamarádit! A neměla bys takhle smejšlet a mluvit, jdeš do Prahy, bude s tebou zle, každý mužský si tě získá.“

„Nebojím se, a chtěla bych lásky užít; tady jsem chudá holka, postrkovaný sirotek, tam se snad někomu zalíbím,“ pravila Anna vzdorovitě. „A chtěla bych, Minko, abys taky lásky užila! Jestli se ti pan professor Justin líbí, musíme se přičinit, abyste se dostali k sobě. Chtěla bys?“

„Nany!“ děsila se Vilemína.

„Rozdává knížky a rád je půjčuje, vypůjčím si nějakou.“

„Je pravda, že knížky půjčuje," vpadla Mína horlivě. „Když tu byl poprvé, učil našeho Adolfa, — co ten od něho knížek domů přinesl! Chodil sem ze Dvora na hlavní školu, vždyť víš!"

„A teď si budeš nosit knížky ty," smála se Anna rozpustile, ale ne příliš nahlas, aby ji paní Fraňková snad neuslyšela. „Nejdřív ti pošle knížku, pak ti dá srdce. Ó, přála bych ti ptákem býti, abys mohla zaletět v jeho okno a podívat se, co dělá!" Pohlédla na řadu oken piaristské residence a dodala: „Za kterým asi zůstává?"

„Spíš někam do zadu, na „Městskou horu"," šeptala Vilemína, ještě více zardělá, „do předu je refektář a snad pokoje důstojného pana superiora."

Vstoupila teď do síňky domku a hned byla uvítána káravou řečí matčinou, že tak dlouho na studentské mši se zdržela. „Svlékni se sebe sváteční šaty a pomoz mi v kuchyni," vybízela paní Fraňková, „odpoledne chceme jíti do Hutí."

„Myslila jsem, že vyprovodím Nany," podotkla Mína, vstupujíc z kuchyňky do jediného pokoje bytu, dosti úpravně a po pansku zařízeného.

„Anna trefí sama a nebojí se ani na večer, natož za bílého dne," odmítala paní poněkud ostře.

„Nany brzy odejde do Prahy, již se vidět nebudeme," vymlouvala se Vilemína, ale přece odstrojovala se z klobouku a šátečku, kladouc je na vysoko vystlanou postel.

„Tedy půjde, Nanynko? To je od ní moudré a hezké, chudá holka jako ona musí si hledět vejdělku. A třeba ji v Praze potká štěstí!" chválila paní.

„Taky si myslím, paní kancelistová," odtušila Ungrová polo uštěpačně, polo zkroušeně. „Jenom si hleď své práce, Minko, aby paní matka se nehněvala, ještě nejedu, ještě si spolu promluvíme..." Utkvěla na ní plným pohledem svých smělých očí, a Vilemína věděla, že jí připomíná pátera Justina. Ani již Annu nezdržovala, všecka zmatena se svlékala a brzy přidružila se k matce v kuchyni. Nepovšimla si, že Anna neubírá se po lukách ke Dvoru Královu, nýbrž že prochází se v ulici mezi residencí piaristskou a hřbitovem.

Anna Ungrová dobře prorokovala. Za týden měla Vilemína knížku „Život venkovský", na níž bylo jméno „Josef Václav Justin Michl, učitel, duchovní a spisovatel." Dívce tak silně zatlouklo srdce, že se jí zdálo, jako by cosi hříšného konala; schovala svazeček mezi své šití, aby jej matka neviděla. Přítelkyně jí zároveň vypravovala, že s panem professorem Justinem náhodou mluvila, a že on se dobře pamatuje na Adolfa Fraňka, dobrého žáka a horlivého čtenáře, ba že se na něho vyptával, kde se nyní zdržuje.

Před odchodem svým do Prahy na službu hovořila Anna neustále o páteru Justinovi a tleskala radostí rukama, když viděla, že se Mína zajíká a zardívá: „Padl ti do oka a do srdce, už se z něho nedostane!" škádlila přítelkyni. „Je dobře, že máte k sobě blízko, vyjdeš z domku, on z residence, řeknete si pár slovíček, maminka nemusí o ničem zvědět!"

„A kdyby se dozvěděla —“ zajíkala se Mína, „co by řekla?“

„Má-li tě rád, však on ji přemluví, aby vaši známost dovolila,“ hodila Ungrová hlavou. „V Hutích vypravovali o kněžích, kteří se zamilovali, vystoupili, někde v cizině se oženili, a jsou šťastně živi! Nebyl by první, nebude poslední.“

„Myslíš, Nany? Ale vždyť nevíš, jestli se mu líbím já?“

Anna se smála: „Smejšlím o něm, že je chytlavého srdce, je mu to znát na očích! Nepamatuješ se, jak vypravovali, že několik děvčat pobláznil, že šel do plesu maškarního? Jistě tam šel za nějakou holkou.“

„A jest-li ji má rád posavád?“

„To se všecko dozvíš, Minko, jen nebuď bázlivá a stydlivá! Sedmnáct ti není! Škoda, že musím odtud; pomohla bych ti.“ — —

Duben chýlil se ku konci, nastával máj, okénka domku v louce byla stále otevřena i jeho dveře blíže cesty a naproti residenci; Mína odbíhala od šití, od vaření, vyhlížela z oken, vycházela na prah, neuvidí-li pátera Justina. Často se jí to podařilo, naskytlo se jí i setkati se s ním na ulici a za knížku mu poděkovati. Měla již druhou a třetí, a všecky dovedla před matkou ukrýti.

Paní Fraňková chodila za pěkné pohody častěji do Hutí u Dvora Králova, kde její muž býval tolik let kancelářským, a kde měla mnohem více známých než v Berouně. Zvláště v nedělní neb sváteční odpoledne tam bývala zpravidla. Mína se pak hleděla vymluviti, že je unavena, že o výlet do Hutí nedbá, a uprosila matku slibem, že před večerem půjde jí naproti. Tu pak doma Michlem půjčené knížky čítala, aneb na prah domku, k plotu zahrádky zašla a na residenci se zadívávala.

Druhou neděli v máji šla paní Fraňková do Hutí již časně po poledni; Vilemíně nařídila, aby vše v kuchyni a v pokoji urovnala a k páté hodině přišla za ní: „Nechoď nikam samotna, ani k Boží Vodě, nesluší se to pro pořádné děvče, zvlášť z ouřednické rodiny, aby se někudy samo toulalo! Víš, že tu mají Zbirovští plno přátel, samou honoraci měšťanskou, — aby pak neřekli, že si zeť vzal po nebožce dceru z lecjakého hnízda!“

Paní Fraňková měla svou vdanou dceru a svého zetě Štecha, úředníka na Zbiroze, vlastně ve Františkově, neustále na rtech; Vilemíně nejednou připadlo, že si na nich více zakládá, než na dětech ostatních, ač bratr Jan studuje v Praze lékařství a bude za rok, dva, doktorem.

Dívka umyla v kuchyni nečetné nádobí, srovnala vše a v pokoji utřela na nábytku prach, jehož z cesty ke kostelu a hřbitovu, dnes tak hojně navštívené, se sem od rána dosti nahrnulo. Při tom vzpomínala na dnešní studentskou mši; když odcházel, podíval a usmál se na ni pan professor páter Justin jako na starou známou . . . Stále ještě ji znepokojovala otázka, zdali má nějakou dívku z Budějovic v srdci, anebo zdali se mu líbí ona. Dnes se tak díval, jako by vskutku na ni někdy myslil . . . Postavila se k oknu, naplněnému množstvím květin v kořenáčích, a vyhlížela ven, snažíc se kolem rohu zachytiti pohledem

piaristskou residenci. Silná vůně stoupala z květin a lahodila jí; měla tu hojně fialek, které v divočinách „Městské hory“ vykopala a sem přesadila, bazalku drobnolistou, vysokou vanilku a několik balsamin, svých to zamilovaných květin, jejichž semena již časně zasila.

Na široké cestě k hřbitovu bylo nyní skoro prázdno, lidé v těchto popoledních hodinách odpočívali ve svých staveních; ani z vrat residence, na nichž uprostřed upevněn byl znak „Otců pobožných škol“, nikdo nevycházel, a v četných oknech neobjevovala se ni jediná tvář.

Vilemína odstoupila, zastavila se u klece kanárka, který hlasitě prozpěvoval svoje stále stejné kadence, a sedla pak k malému vykládanému stolku se zásuvkou, na němž měla narovnaný stoh přistřiženého prádla, košíček s nitmi a klubíčky, a těžký pestrý polštář. Rozhrnula pevně složené kusy plátna a zpod nich vytáhla knížky, jménem J. V. J. Michla poznamenané. Jak dobře, že jí maminka na ně nepřišla! Ale ona v pokoji neuklízívá, ona vůbec neví, že se Mína s panem páterem Justinem zná, že s ním promluvila. Má kněze a pány professory hlavní školy v uctivosti, ale aby si s některým dcera její známost začínala, to by považovala za nepřístojnost, za ponížení, hned by měla zbirožské a berounské přátelstvo na jazyku.

Ach, že se ta Nany ptala, zdali by si přála, aby jejím byl.. Teď jako by ustavičně na něho myslit musila, — uhranul ji svýma tmavýma očima, ale uhranul tak příjemně, mile!

Vilemína dala se do čtení knížek, leč pak sklesly jí ruce v klín, a ona zase počala přemýšleti o páteru Justinovi. Kde asi dnes je? Šel jistě také „Průhonem“ k Boží Vodě a pak Brdatkami zpět k městu, jako ostatní Berounští. Či sedí ve svém pokojíku v residenci a něco si čte neb spisuje? Pan učitel Přibík zase onehdy jej chválil, co již knížek vydal a že je pilný bez oddechu, že pracuje na zvelebení českého jazyka. Jistě by se jí páter Justin divil, že ona, ačkoli po česku doma mluví, jen po německu psát dovede. On a pan učitel Přibík si říkají „vlastenci“, ouředníci ve Dvoře takovým se smějou, ale nebožtík děkan Seydl a kaplan Wagenknecht byli také takoví.

Vilemína si představovala, co by panu professoru Justinu řekla, kdyby se jí ptal na knížky, které jí půjčil, zvláště na ty české . . . Jistě by se nezachovala, — je tak jednoduše vychovaná, prosté děvče krajové, a on tak učený, snad osmi řečí znalý, jak pan učitel Přibík vypravoval. Bylo jí náhle teskno a těžko; opravdu, měla s maminkou raději do Hutí jíti, tady se myšlenkami jen trápí. Obleče se a vyjde ještě před pátou hodinou.

Vyskočila od stolečku, dobře zakryla v záhybech plátna knížky a ještě šňůrou šití svázala. Vezme své bleděmodré šaty, které nosívá i do kostela, na studentské mše, ty jí nejlépe sluší k světlým vlasům; a mají tak hezky do špičky zřáskovaný živůtek, je v nich jako k přeštípnutí v pasu. Mollovou šmizetku nevezme, je dosti teplo, jen korálky s křížkem kolem krku. Strojila se před podélným zrcadlem v tmavém dubovém rámci, a vidouc, že šňůry korálků od bílé šíje opravdu pěkně se odrážejí a že slaměný klobouk s modrou pentlí hezky jí k spánkům přimyká hojný rusý vlas, vzdychla v duchu

toužebně, kéž by jí pan professor páter Justin mohl takto uviděti . . .! Snad by se mu opravdu tak zalíbila jako ona děvčata, k vůli nimž v Budějovicích na maškarní ples šel a pro něž jest snad stále zamyšlen.

Zavřela okna a dveře kuchyně a upozornila domácího, jenž v jediné zbývající světnici domku bydlil a řemeslo krejčovské provozoval, že odchází za matkou. Šla k lukám pomalu, pokradmu se ohlédla k residenci, i zdálo se jí, jako by kdosi v jednom z přízemních oken stál a směrem k Litavce pohlížel. Titěrně cupala po travnaté stezičce, vedoucí podél louky, vyhýbala se kalužinám, aby si nesmáčela drobné, pentličkami přivázané střevíčky, a zdvihala své řasné sváteční šaty.

Vilemína Fraňková, ač jí vskutku dle škádlení Ungrové nebylo sedmnáct, nýbrž čtyři roky přes dvacet, svou útlou, nevelikou postavou, drobnými ručkami a nožkami, čistou, růžově jakoby nadechnutou pletí a nesmělým pohledem svých krásně modrých očí podobala se spíše děcku než dívce dospělé. Bývala i v chování tichá, nikdy hlasitě se nesmála ani hlučně nemluvila, a berounská děvčata ji pomlouvala, že dává na sobě znáti ouředlnickou dceru z Hutí.

Jdouc zvolna po louce, vzpomněla na Annu Ungrovou. Kdyby ji tu měla, nebylo by jí tak teskno, měla by si s kým vypravovati o . . ., zachvěla se zase vzpomínkou na ty skoro uhrančivé oči, — bylo by to bolestné, a přece sladké!

Zastavila se, zamyslila, a jako mimoděk se ohlédla, domnívajíc se, že slyší za sebou kroky, kterých ani měkká stezka nedovede zcela tlumiti. Ty sladce uhrančivé oči zasvítily na ni z nedaleka! Přece tedy pan professor Justin stál v okně residence a viděl ji!

Když přidal se k ní a zeptal se, kam jde, sotva dovedla vykoktat, že jde za matkou do Králova Dvora.

„Vídám paní matku často do Hutí choditi. Má tam asi přátelstvo. Adolf, bratříček váš, jak se pamatuji, byl rodič z Králova Dvora.“

„Jen vzdálené přátelstvo. Ale maminka tam má mnoho známostí a je tam zvyklá,“ hlesla Vilemína přerývaně.

„Vy tam nechodíte ráda?“

„Mám mnoho šití, a když mám kdy, tak si čtu.“ A dodavši si zmužilosti, pravila rychle: „Já panu professorovi mockrát děkuju za půjčení knížek, ještě jsem je všecky nepřečetla, ale vrátím je brzo.“

„Není mi jich třeba, jen si je ponechte, panno, — smím vaše jméno věděti?“

„Jsem křtěna Wilhelmina, a nebožtík tatínek mi vždycky tak říkával. Maminka mne volá Míno, Minko.“

Piarista zvolal překvapen: „Mína! To je jméno Slávy Dcery! Ona slula Wilhelmina Friederika Schmidtová, ale Kollárovi stala se Českou Hévou, Živou, Děvou, — Slávy Dceru v něm stvořila!“

Dívka na svého průvodce pohlédla udiveně, skoro polekaně; nerozuměla mu a domnívala se, že náhle blouzní. Michl to pozoroval a usmál se tklivě: „Musím vám, milá panno Vilhelmíno, s příštími knihami půjčiti také zpěvy Kollárovy. Poznáte, že jmenovkyně vaše, spolu s velikou Slávou, provázela svého milence-básníka po všech

luzích slovanských, po slovanském nebi čili Lethe, po místu zatracení nepřátel Slovanstva, Acheronu. Chtěla byste se také státi Živou, Kalou, která dává krásu a nesmrtelnost?“ Chopil ji za ruku a silně ji tiskl.

Mínu projel žhavý proud až k srdci. „Chtěla bych toho dokázati, abyste nebyl pořád tak smuten,“ vypravila ze sebe po delším mlčení. „S Nany Ungrovou jsme častokráte přemejšlely, co vás trápí, velebný pane professor.“

„Jsem občansky mrtvý člověk pro rozum kdysi nedospělý, pro nesrdečnost svých a rady i nutkání představených. Je kolem mne noc osamocení a mlčení,“ pravil Michl temně. „Chtěl bych se vrátiti k životu, úsvitu, chtěl bych stoupati výše k Slávě — jako Kollár.“

Hovořil to jen napolo k dívce, která udiveně k němu vzhlížela, spíše k sobě, a jakoby vyslovoval nejvnitřnější svoje smýšlení. Náhle vrátil se jeho zrak k průvodkyni, rychlé chůzi jeho skorem nestačící: „Vy jste také Mína; ptáte se po mém smutku, želíte ho snad, — buďte českou Hévou, Evou mně Adamovi osamocenému, který hledí k sobě rovnému . . .“

Mína Fraňková dala se vzíti za ruku, nechávala ji v jeho dlani, ale řekla zmateně: „Bojím se, že se vám stýská po někom, koho neznám, v Budějovicích nebo ve Slaném. Nechtěla bych žádné překážeti!“ Podívala se vzhůru všecka úzkostlivá, zardělá, dychtiva, co „pan professor páter Justin“ řekne.

„Hledal jsem soucit ve své noci, často jsem se domníval, že jsem našel, kdo by mne potěšil, k světlu dovedi,“ hovořil stále tajemně a jakoby u vytržení, „ale vždy znovu tma mne pojala. Snad dnes zjevila se mi ta, která bude mi živou Marijí a mně poselství Gabrielovo odevzdá . . .“

Neporozuměla mu ještě, jen viděla tmavé, sladce uhrančivé oči, cítila stisk ruky, která její prstíky stále ještě nepouštěla. Zmateně odvrátila zrak a hleděla před sebe; pojednou vytrhla se mu: „Tam jde po louce pan Klečka, — jestli nás viděl, jestli to poví mamince mojí . . .“

Michl znovu uchopil Mínu za ruku, přitáhl ji k sobě a rychle, jako bleskem vtiskl jí políbení na tvář. „Přijďte, Míno, na „Městskou horu“, přinesu vám nové knížky a budu vám z nich předčítat,“ zašeptal, odstupuje od ní. „A v sobotu bude divadlo, kus od Kotzebua budou hráti, snad vás tam uvidím?“

Vilemína, jen kývnutím hlavy odpovídajíc, utíkala nyní po louce směrem k Hutím a při tom hluboce klonila hlavu, aby nemusila pohlédnouti na Klečku, který od městské cihelny k louce sestupoval.

Michl hleděl za ní s tklivým usmáním na rtech: „Mína, Živa, Česká Héva,“ opakoval; když Klečka ho došel, sám jej oslovil, a hovoře o sobotním divadle a o vycházkách v okolí, společně s ním šel k residenci.

V sobotu dávali ochotníci berounští vskutku hru od Kotzebua „Srnec aneb Nevinní vinníci“, v překladě Jana Hýbla, a Vilemíně podařilo se snadno vymoci si od paní Fraňkové dovolení k návštěvě, Hrálo se právě naproti domku v louce ve staré piaristské škole.

kterou páter superior divadlu půjčil, může se Minka snadno vrátit, a kus také bude slušný, za to ručí pan učitel Přibík, který ochotnické hry řídí. Tak uvažovala paní kancelistová a neměla ani zdání, že nejde Mince ani tak o zábavu, ale o to, aby uviděla se s páterem Justinem, a pak, po skončeném představení, několik slov tajně s ním promluvila.

Byla by se podivila a těžce rozhořčila, vidouc ty dva, jak se ve tmě, pod okny residence piaristské, smlouvají o vycházce na „Městskou horu“ v zítřejší odpoledne nedělní, až ona sama do Dvora půjde.

„Městská hora“, pahrbek značně vysoký, nad Berounem na severozápadě se pnoucí, byla tehdy porostlá zdivočilým hájkem ze stromů listnatých a nízkých křovin; stezek sem vedoucích bylo mnoho, ale všecky neurovnané, klikaté a příkré, i proháněla se tu spíše bujná mládež a výrostci než společnost městská.

Vilemína, jak se domnívala, nepozorovaně sem proklouzla, a již byla očekávána Michlem, jenž vystoupil sem z pozadí residence, právě na úpatí „Hory“ vystavěné. Přinesl s sebou Špánův román a malou českou knížečku „Arnošt a Bělinka“.

„Vyhledáme si pěkné suché místo, kde by se dobře sedělo a četlo,“ vybízel Mínu, „a kde by také na město byla vyhlídka. Když jsem před sedmi roky na podzim sem přišel, — víte Vilhelmíno, tehdy, kdy jsem vašeho bratříčka učil, — vystoupil jsem ještě v samý večer na „Městskou horu“ a kolem sebe se rozhlížel. Líbil se mi Beroun se starými svými branami, — snad to bylo tušením, že se mi zde něco milého přihodí.“

Vilemína v nesnázích nebyla s to, aby slovo promluvila; ráda šla na horu, děsila se, zdali matka svou vycházku snad neodloží, ale teď se styděla a stále strachovala, aby ji někdo s „panem professorem Justinem“ neuviděl.

„Chcete, abych vám četl ze Špánova románu anebo „Arnošta a Bělinku“?“ ptal se Michl, když usedli podle sebe na ploché kameny uprostřed křoví.

„Mně bude obojí milé,“ hlesla Mína sotva slyšitelně.

„Ta česká knížečka jest sepsána od jedné paní, kterou viděti měl jsem potěšení. Je dojemná, a dívkám se líbí. Moje sestřenka, Anna Štursová všecky knížky od paní Rettigové ráda čítala.“

Žárlivost přemohla ve Vilemíně bázeň: „Vaše sestřenka? Kde je? V Budějovicích? Ve Slaném? Píšete si s ní?“

„Nebyla tam nikdy; je domovem v Litomyšli, ale odstěhovala se do Rakous k svému bratru, faráři. Je tomu dobře osm let, co jsem jí neviděl, a pět, co mi nepsala. A stala se z ní asi Němkyně tam v Rakousích . . .“

Vilemína byla upokojena: „Vy jí to za zlé pokládáte, pane professor? Nemoh' byste mít rád Němkyni?“

„Ne takovou, která mocně z Češky rozené na Němku by se přetvořovala. Vlast naše česká potřebuje vedle synů i dcer věrných.“

„Chtěla bych slyšeti tu povídku od oné paní,“ zašeptala Vilemína zardívajíc se. „Já rozumím českým knížkám, jen někdy slovíčko

mi ujde. Víte, že jsme se ve školách učili číst a psát víc po německu."

„Všecko se to změní, milá Míno. Přičiňujeme se, abychom krásnému jazyku českému všady platnost zjednali. V každém skoro městě některý vlastenec se toho ujímá, v Berouně teď pan Přibík —"

„A vy, velebný pane professor," vpadla Mína. „A nebojíte se posměchu ani škody, jak jste dobrotivý! Budu taky české knížky vícej číst. Půjčíte mi tu „Bělinku" a ty ostatní od paní Rettigové?"

„Myslil jsem, že mám vám „Arnošta a Bělinku" zde předčítat," usmál se Michl. „Tedy raděj Špánův román?"

„Ne, ne, čtěte českou knihu, já vím, že je vám milejší; budu pozorlivě poslouchati." Podepřela si růžovou tvář v dlaň, a Michl, předčítaje milostný příběh nešťastné Bělinky, poznal dle Mínina zardívání se a lesknoucích se očí, že slohu paní Rettigové zcela dobře rozumí.

Mezitím zdvihl se vichr a lomcoval zde na „Hoře", zevšad přístupné, viditelně vrcholky stromů, ohýbaje i vyšší křoviny a šustě v listí z loňska tu zbylém.

„Namáhá vás to tuze, nečtěte již, pane professor! Dovolíte-li, vezmu si knížku domů." Sáhla po ní a vstala z kamenů. „Podívejte se, slunce bude krvavě zapadat, chystá se vítr a snad déšť. A jak je jasno! Je vidět až k Žebráku, to pršívá!"

Zachvěla se chladem ve větru a přitáhla těsněji přes ramena svou „chemisettu", jakýsi druh průhledného šátku, obepínající dekoltovaný šat. „Bože!" zašeptala náhle, „tamto zase pan Klečka! On schválně chodí za námi a nás špehuje! Poběhnu sama domů, snad se maminka ještě nevrátila!" Počala všecka zmatena sestupovati sotva znatelnou stezkou přímo k residenci a domkům s ní sousedícím.

Michl skočil za ní: „Počkejte, Míno, neutíkejte, vždyť jsme si ani nepohovořili! Co by mohl Klečka říci? Že jsem vám četl knížku . . . "

„Ne ne! Bojím se ho!"

„A kdy vás uvidím?" naklonil se k děvčeti Michl.

„Maminka o svatém Janě bude na Zbiroze," šeptala Mína a zachycovala se, sestupujíc po kamenité stezce, křovin a tenkých pňů stromových. „Jestli mne maminka nechá v Berouně, uvidíme se, — ale teď jděte, pane professor," dodala strachem skoro slzíc.

Justin vrátil se na vrchol „Městské hory" a tam sestupuje na druhou stranu k „Průhonu", dal se do čtení Špánova románu. Nechtěl se potkati s Klečkou, chtěl v něm vzbuditi zdání, že si opravdu vyšel s knihou a s Vilhelmínou se setkal jen náhodou.

Namlouval si, že jej nevraživý Klečka opravdu špehuje a nenáviděl ho za to; dychtil setkávati se co nejčastěji s Mínou, — a ona se Klečky tolik obávala! Byl by ji chtěl míti u sebe napořád, k sobě ji vinouti, omamovati se její něžnou blízkostí, to políbení tehdy na louce bylo tak krátké, — jen více dráždilo, — a po divadle, pod okny residence, také se mu hned vymkla, sotva že ji k sobě přitáhl. Byl všecek rozrušen marnou touhou a hněvem.

Večer před svatým Janem se od fortníka dověděl, že pan Klečka půjde zítra kamsi do okolí zpívat. Poslal hned z rána po svém studentovi Míně zabalenou knížku a v ní na lístku vzkaz, aby časně po poledni vydala se „Průhonem“ k Boží Vodě.

Dívka přišla ve svých hezounkých modrých šatech, na prsou majíc zatknutu kytku z bledě fijalového bezu a dvou rudých tulipánků; zlatý špendlík připínal ji k lemu živůtku a k poloprůhledné chemisettě, jíž prosvítala jemně zarůžovělá šíje. Klonila hluboce hlavu, až jí střecha kloboučku skoro zakrývala tvář, ale když ji Michl vzal radostně za ruku a k sobě přitáhl, nevzpouzela se, jen se ohlížela, zdali tudy nejdou lidé. Leč v tuto časnou hodinu polední neubíral se ještě nikdo „Průhonem“, širokým to a kamenitým údolím mezi dvěma zelenými stráněmi.

„Patron dne, svatý Jan mlčenlivý, bude nám příznivý, drahá Míno,“ žertoval Josef Justin, „a zachová v tajnosti štěstí našeho setkání.“

„Ach, to bude dobře,“ vydechla dívka. „Kdybyste mi to o panu Klečkovi nebyl napsal, nebyla bych se odvážila. A maminka přijde až za dva dny . . .“

Dostali se ku křížové cestě, skoro před stoletím tu zřízené a dosti sešlé. „Nechoďme kolem zastavení,“ prosila Mína, „modlívají se tu babičky, pojďme ke kapli lesem.“ A hned zahnula na stráň mezi stromy; proplítala se pak mezi křovinami, podrostem a vyššími stromy, sama svému průvodci cestu ukazujíc.

Když dosti vysoko nad kamenitou cestu v úvalu vystoupili a tato jim zcela zmizela, zastavila se Mína a radostně vydechla: „Jak jsem ráda, že se nikoho nemusím bát —“ a utkvěla na Justinovi zářivým pohledem svých jindy tak nesmělých očí.

„A já jsem rád, že jsem s vámi sám,“ odpovídal piarista vášnivě, přistoupil těsně k dívce a strhl ji k sobě: „Zdaž i vy jste ráda se mnou?“

Mína sama přivinula se těsněji, jsouc zmámena a jako ve žhavý proud stržena milencovou nezvyklou blízkostí. „Jsem“, zašeptala, „ale přece se bojím . . .“

„Jste, Míno, mojí Hévou, Živou, — opravdu život přinášíte do mé smrti občanské, — světlo do mé noci!“ blouznil Michl. „Nebojte se, buďte dárkyní, buďte dobrotivou jako jmenovkyně vaše!“ naklonil se k ní níže, a nemoha spatřiti její tváře hluboce skloněné, kterou úplně zakrýval klobouček, rozvázal jeho stuhy a světlé její vlasy, v kadeřích kolem čela a spánků spořádané, celoval polibky, šina své rty dále k očím, lícím.

Tu se mu Mína přece ustrašeně vytrhla. „Ne ne, pane professor, kdyby přece tudy někdo šel, jsme tak blízko už Boží Vodě . . . Bože, Božínku, co by maminka řekla . . .!“ A do žhava zarděna klestila si dívka dále a rychle cestu lesnatou strání, až houšť se rozjasňovala, jako v blízkosti lidských obydlí.

„Nemyslete, Vilhelmíno, jen na lidi, na maminku,“ šeptal Justin, zadržuje ji ve chvatu, „myslete na mne, na mou opuštěnost, na moje

osiřelé srdce, které po vás lační, si vás žádá více než poutníci Boží Vody, — což mne nemáte ráda, že mi prcháte? Kdy zase se nám poštěstí se tak sejíti?“

Mínu pronikal jeho vášnivý šepot všecku, zápasila, byla by jej ráda ujistila svou oddaností, ale přece stále se v ní ozýval strach, že se dopouští něčeho nedovoleného, hrozného. Jest přece kněz, klášterník, — není jako jiní milenci, ženiši . . . Přes žhavou svoji žádost býti s ním stále a mnoho, skoro uspokojena zvolala: „Už jsme u kapličky.“

Na konci příkrého úvalu, jako vklíněno mezi vysoké zalesněné svahy, prostíralo se travnaté místo poněkud vyhloubené, na němž stálo několik nepatrných stavení. Největší z nich, zašedlá kulatá kaple se strmou střechou šindelovou klenula se nad pramenem vody, kterou Berounští považovali za léčivou, ba zázračnou; z ostatních ještě sešlejších domků jeden býval kdysi obydlím poustevníka, teď již více než půl století odstraněného, v druhém prodávaly se za slavných poutí svíčky a jiné potřeby; též několik budek z prken jen ledabyle zbitých stálo na travnatém prostranství. V kapli nad studánkou a u kříže před ní — zakončení to „zastavení“ — modlilo se několik prostých žen a starců; Vilemína oddělivši se od svého průvodce, vešla do chladné prostory, zapáchající plísní, všude na zdech zřejmou, pokřižovala se a poklekla, z hloubi nabrala do dlaně vody, umyla oči i růžové tváře a chvíli se modlila.

Pak hodivši do plechové schrány peníz, přistoupila opět k Justinovi, jenž si zatím malou osadu prohlížel. „Už není Boží Voda, co bývala,“ podotkla, „vypadá to tu chudince. A Berounští povídají, co sem bývalo processí a jaké mše slavné! Maminka moje i v Hutích vždy slýchávala, že to tu bylo vyhlášené.“

„Také Wagenknecht, nebožtík děkan Seydl, náš superior a teď Přibík mi o tom vypravovali,“ svědčil jí Michl, „zvěděl jsem i pověst o ovčákovi, kterému se velebný stařec zjevil a na moc vody jej upozornil. Kaplička a celé místo sešlo, je pravda, ale je tu příjemno býti. Pojďte si, Vilhelmíno, sednouti na trávník do stínu javorů.“ Vzal ji za ruku a chtěl ji vésti k travnatému svahu naproti boudám, kde pažit na mechovém podkladu rostl svěže a bujně, prokvítaje chudobkami, pampeliškami a mateřídouškou právě se rozvíjející.

„Měli bychom raději zpět,“ bránila se Mína, stojíc nerozhodně blízko kaple a ohlížejíc se plna obavy.

„Jste uhřáta a unavena, Minko, dobře bude odpočinete-li si. Tu je váš strach zbytečný,“ dodal, vida její neklidné pohledy, „z těchto návštěvníků nikdo vás jistě nezná.“

„Ne, ale potom přijdou Berounští, chodívají sem za neděli a svátků.“

„Ach, Vilhelmíno, — moje přání není vám ničím, pořáde jen pospícháte, se bojíte.“

„Sedněme si tedy výše,“ svolovala dívka. Vystoupili zase na stráň n[illegible] stromy a křoviny. Město Beroun zmizelo jejich zrakům dole pod „Průhonem“, ale daleko a vysoko prostíraly se před nimi

krásně zelené vrchy tak zvaných Brdatek, výběžků to hor vnitrozemských. Všecky odstíny zeleně slučovaly se na těchto místy velmi příkrých svazích, právě v májové pohodě svěže rozkvetlých. Bledě zelené buky, javory a jasany družily se k ještě bledším skupinám bříz, tu kadeřavým, tu jemně splývavým, hluboká barva jedlí, smrků a borovic jasnila se novými vrcholky. Do této souhry zeleně mísila se v údolích běl již kvetoucích ovocných stromů; nejblíže, při „dvoře v Brdatkách“, byly to zarůžovělé a zažloutlé chomáče, jinde táhla se ovocná stromořadí k úpatí vrchů, neb mezi jejich zářezy jako tenké, dvojité řádky. Obloha byla toho dne bledě, leč nerušeně modrá, nebylo na ní obláčku, jenž, byť i jen na chvíli, byl slunečnou záři zastíral, do vzduchu skoro teplého a při tom svěžího, někdy zavál větřík, jenž přinášel vůni ze vzdálených svahů a bližších sadů a rozčeřil i drobnou květenu, v trávě a mechu rozsetou.

Justin, usednuv vedle Míny, vzal ji za drobnou ruku a držel ji pevně. Leč mimoděk zabloudil jeho zrak k zelenému předhoří, až k obloze se pnoucímu, k vlnité, tak rozmanité čáře vrcholků, k hlubokému údolí, jehož dna nebylo lze odtud dohlédnouti a jež podobalo se jakési nekonečné zelené propasti, k níž tu a tam stékaly stružky bělavé a modravé, ve slunci se třpytící vody. Mína všimla si jeho pohledu. „Zde je krásně, viďte, pane professor?“ řekla radostně.

„Opravdu krásně! A jak je všecko rozkvetlé! Teď, v polovině máje! Berounsko, Podbrdsko je přece šťastný, požehnaný kraj! Já vím, že u nás leží ještě sníh, — anebo jsou alespoň studené deště,“ odpovídal jí Justin v zamyšlení.

„Ani nevím, kde jste doma. Pan páter superior nikdy o tom nemluvil,“ prohodila dívka, polo nesměle polo zvědavě.

„Je trochu můj krajan, pocházeje z Chrudimi; já jsem hlouběji z hor českomoravských, z Poličky. Slyšela jste o těch městech někdy, nebo je navštívila?“

„Ne, pane professor, neumím si ani představit, kde to je,“ usmála se Mína dětinsky. „Není tam tedy hezky? Nebýval jste tam rád?“

„Je to kraj pochmurný, přísný a neúrodný, ale slavný!“ vypravoval Michl vzrušen. „Jezdím tam rok co rok. Naše rodina je v krajině starousedlá, v urbářích několik set let starých zaznamenaná. Podařilo se mně mnoho listin o ní získati, které hodlám spracovati.“

Mína patrně nerozuměla; teprve po chvilce mlčení nesměle se zeptala: „Přece tam jezdíte rád?“

„Domov mi doposud připravil hojně starostí a svízelů,“ vzdychl piarista mimoděk.

„Tedy je to pravda, pane professor! Pan páter superior o něčem takovém hovořil, a v městě o tom pak povídali. Prý sestřička vaše že je nešťastně vdaná, a tatínek že stůně, nebo stárne, nebo se trápí, už nevím, jak to bylo.“

„Moje sestra už od ledna nachází se vdovou, provdala se letitá a muže si vzala nehodného. Otec je ovšem stár, má čtyři léta přes

sedmdesát, — a pokoje si nedá, mnoho podniká, často nepochodí, a tím mi nejvíce starostí působí. Ale doufám, milá Míno, že se teď po sestřině ovdovění všecko na lepší stránku obrátí, a že také já svého práva mně tak dlouho zadržovaného, nabudu..." Zamlčel se, silně oddychoval a pak více pro sebe prohodil: „Já alespoň žádných lichých nároků po Františkovi uznati nehodlám."

Mína byla by ráda více zvěděla, — a páter Justin mluvil tak tajemně, nesrozumitelně! Neodolala a zeptala se: „O něco jste se s tatínkem a sestřičkou nepohodli? O nějaký majetek? Myslila jsem, že kdo do kláštera vstoupí, všeho majetku se zříci musí?"

„Piaristé si vlastně říkají, že jsou kněží světští, že nepřebývají v klášteře, nýbrž v kolleji. Ale pravidla klášterní, dobrovolná chudoba, to jest nejmění, a čistota čili neženění, jakož i poslušnost i pro ně platí. Sliby ty jsem učinil, do řádu jsem vstoupil, rozumu z toho nemaje a nevěda, že by dědictvím po matce o mne postaráno býti mohlo. Necítím se jimi vázán, považuji je za vynucené, tudíž za neplatné."

V Míně ozvala se radost, když páter Justin takto pohrdlivě o závazcích svých mluvil, a zase pohlédnouc na jeho hluboce vážnou tvář, skorem se ho bála. Nevěděla, jak by dalších zpráv o jeho rodině se dodělala, a teprve po chvíli prohodila: „Maminka vaše už dávno umřela?"

„Byl jsem skoro rok novicem. Měl jsem v tom spatřovati pokyn od Boha a osidla se sebe shoditi. Já byl pravý dědic domu!"

„Máte tam dům?" divila se dívka.

„Dům v rynku právovárečný, mnoho rolí, luk a dílce stodol. Dosud jen otec a sestra jmění rodinné si přivlastňovali, můj podíl na penězích byl pouze na papíře, bytu v domě našem jsem užíval leda na dny, týdny. Vyhlašovali o mne, že jsem zaopatřen, ale náš řád může se dnes nebo zítra rozpadnouti, předpovídají to jeho členové již dávno, aneb já sám mohu z něho do světa vstoupiti. Kdo mi pak co dá, než si pevného postavení jiného dobudu?" Byl tak rozčilen těmito úvahami, tak často mu připadajícími, že mimoděk pustil dívčinu ruku a zdvihl se s trávníku.

Také Mína vstala. „Jsem jen hloupé, nezkušené děvče, pane professor, ale to bych vám sama neradila, abyste se všeho vzdával. Moje maminka říká, že některý člověk tak dlouho ze svého rozdává, až na konci života ani na svíčku mu nezbude."

Řekla to tak vážně, usedle, až se Michl přes všecko svoje rozrušení usmál její radě: „Vy jste můj dobrý genius, Míno," žertoval, klada jí ruku na šíji. „Poslechnu vás a nebudu již otci a sestře plnýma rukama sypati. Neměli bychom si vlastně těmi mrzutými starostmi kaziti krásné dnešní odpoledne; sedněme si zase."

„Ne ne, pane professor, pojďme už, je čas abych se vrátila, mám pořád strach, že z dnešní vycházky budu míti mrzení," odpírala Mína chvatně. „Půjdeme nejprve ke dvoru, a já vás pak povedu pěknou cestičkou lesem, kde mnoho lidí nechodí. Našly jsme si ji loni s Nany, — je na ní stín, a brzy se po ní dojde do města."

Sběhla se stráně a lehkým krokem, sotva se dotýkajíc země, běžela k níže položenému „dvoru v Brdatkách“, ohlížejíc se ani ne tak po Michlovi, jako nejde-li někdo za nimi. Skoro bez dechu zastavila se pod rozkvetlými stromy; tváře jí hořely, krásně modré oči živě svítily, pod tenkou mollovou chemisettou dmula se šíje a ňadra, až se viditelně chvěla kytice uvadajícího bezu, na prsou zatknutá. Michlovi zdála se vtělením svěžího mládí, žádoucí ženské krásy, — ano, ona byla tou českou Evou, Hévou, jemu osamělému Adamovi, Živou, Děvou, která jej z noci vytrhne! Přistoupil zase těsně k ní a za ruku ji uchytil, když zabočila na pěšinu, vedoucí brzy vzhůru po svahu, brzy nížící se k hlubokému údolí.

Lehký stín sbližujících se stromů brzy je pojal, zdálo se, že jsou zcela sami, daleko vzdáleni lidských zraků. Toužebnými, skoro plamennými pohledy svých „uhrančivých očí“ zahleděl se piarista do drobné dívky, která před ním běžela, odhrnujíc si s cesty větve keřů a nízkých stromů. „Chtěla byste se k nám, do mé domoviny podívati, Míno?“ ptal se jí něžně.

„Co by vaši řekli? Neznáme se . . .“

„Nemohli by ničeho namítati, kdybych vás do domu po matce své uvedl jako svoji přítelkyni, jako jeho paní! Ach, Míno, představuji si, jak bychom v lásce manželské tam v domě ryneckém žili a hospodařili . . .“

„Pane professor,“ vykřikla dívka, uhýbajíc se jeho žhavému dechu „vy jste zapomenul — —“ zajíkala se a zalomila svýma drobnýma rukama.

„Anebo bych dům svůj prodal a jinde, třeba v cizině, se usadil,“ mluvil Michl chvatně dále. „Co udělali jiní piaristé a kněží, Köcher, Tobiš, Ronge, dokázal bych také, jen když bych věděl, že chcete být mojí Živou, mým dobrým geniem. S vámi, jako Kollár, i Slávy bych dosáhl, pro jejíž službu prodal jsem svobodu občanskou, mrtvým se stal! Míno, Míno — —“ Silným vzepětím strhl ji všecku k sobě, dívka se bránila, snažila se vymaniti se z jeho loktů, tu spadla uvadající kytice k zemi, zlatý špendlík se uvolnil, a za ním sklouzla jí s ramenou průhledná chemisetta, odhalujíc její něžnou zarůžovělou šíji, na níž pod bradou hnědly dvě kulaté skvrny.

Teď Michl pozbyl naprosto rozvahy; pokrýval zpola odhalená ňadra prudkými polibky, zabloudil k ústům, tvářím, a nechtěje rtů v žádostivosti své odtrhnouti, zanechával na pleti dívčině červené stopy.

Mína, všecka jsouc zmatena strachem z jeho vášně i z vlastního rozechvění, pokryla si oči rukama a dala se do bolestného vzlykání. „Ó, že jsem s vámi šla, pane professor, že jsem s vámi šla — —! Co by maminka řekla, kdyby mne viděla! Ona by mne proklela, nikdy ke mně se už znát nechtěla!“

Její nářek ochladil vášnivého muže trochu, ale přece řekl s bolestnou výčitkou: „Vy mne tedy nemáte ráda? Vy nechcete být mou milenkou?“

„Mám vás ráda, ach, mám,“ plakalo děvče, „ale jen pomyslete, že my dva nemůžeme být jako jiní milenci. Vy jste knězem a v klá-

šteře, — a než se z toho všeho dostanete, ach, to ještě mnoho vody uplyne!“

„Věřte přece, Míno, že se přičiním ze všech sil, abych svobodným se stal a vás jako svoji milou choť do svého domova si uvedl. Nechci vás učinit nešťastnou, nýbrž šťastnou, — věříte? A budete doufat v naši jasnou budoucnost?“

„Věřím vám a budu čekat, třeba bych mnoho roků čekala,“ řekla Mína a podávala mu ruku, majíc oči plny slz. „Ale nesmíte se chovat tak, abych se vás bála! Teď jděte po pěšince, pane professor, musím si najít svůj zlatý špendlík, je to památka!“

Michl shýbl se a podal Míně třpytící se ozdůbku. „Nesmím vám pomoci, Minko?“ prosil zase žádostivě.

Vilhelmína zalomila rukama: „Ach, netrapte mne, — ach, co si počnu, jsem už celá uplakaná, — jak se domů dostanu!“

„Ne, nechci vás trápiti, poslechnu.“ Šel opravdu po pěšině sám; dívka uhladila si prsty záhyby své chemisetty, připiala ji opět špendlíkem, v blízké stružce, jež prudce se svahu a přes pěšinu spadala, omočila šáteček a přejela si několikráte tvář.

Ach, kdyby byla ji maminka viděla! Anebo Nany! Což ta, ta by se radovala — — A snad uměla by si lépe poradit, než ona, Mína! Pomalu, bázlivě šla za svým přítelem, a když jej dostihla, rychle pohleděla mu ve tvář, je-li již uklidněn.

Piarista viděl, že je Mína zaražena, i snažil se mluviti mírně, nenápadně. Ptal se, kdy se jí matka vrátí, vypravoval jí, že si povšiml krásných květin, které pěstuje v oknech svého pokoje, že slyší každodenně i zpěv jejího kanárka.

Vilhelmína okřívala a přicházela do své míry. „Ó, fialky brzy odkvetou, ale balsaminy pokvetou celé léto, a z jejich semena na rok zas nové vychovám!“

„Snad květy z jejich semena kdysi manželskou jizbu naši zdobiti budou,“ zašeptal Justin, skloniv se k děvčeti na novo hluboce se zardívajícímu, „a kanár v ní svoje písničky zpívati bude! Doufáte, Míno?“

„To je u Boha,“ vydechla těžce. A zachytivši vyčítavý pohled přítelův, dodala: „Chci doufati a čekati.“

Pěšina rozjasnila se nyní, brzy zatočila se na travnaté prostranství, milenci spatřovali před sebou severní část města a úvaly táhnoucí se směrem k Sv. Janu pod Skalou. Když Mína uzřela jednotlivé chodce tudy se procházející, prosila: „Rozejděme se, pane professor, nechci se tu s nikým potkati. Mohl byste se ještě trochu projíti, — já poběhnu nejkratší cestou domů.“ Upírala k němu oči tak úpěnlivým pohledem, že neodpíral, jen prohodil: „A kdy vás uvidím?“

„Vyjdu si některý den, třeba všední, k Boží Vodě a půjdu kolem residence; přijďte pak za mnou.“

A již ani ruky mu nepodavši, běžela opačným směrem, než jaký naznačila mu k procházce. Michl dlouho v lukách pod Brdatkami se nezdržel; jakmile Mínin světlomodrý šat zmizel mu za stromovím, dal se směrem k Závodí, berounskému to předměstí, a prošed oběma sta-

robylými branami, širé náměstí uzavírajícími, brzy došel piaristské residence.

Než vstoupil do její barokní brány pod vížkou, utkvěl ještě dlouhým pohledem na domku v lukách; Míny neuviděl, leč ona byla tak živě přítomna jeho mysli, jak ji na lesní pěšině držel v náručí a žíznivýma rtoma ulpíval na jejím něžném těle, jak v jeho loktech plakala a zase mu slibovala, že chce věřit, doufat!

Toho večera brzy od superiora vrátil se ve svůj pokojíček a do samé noci nepokojně po něm přecházel. Cítil, že dnešní odpoledne je mezníkem v jeho životě, že bez Míny, bez Evy, nelze mu osamělému Adamu žíti, že musí řád i kněžství opustiti a zajistiti si nový život. V srpnu, jakmile skončí školní rok, odjede do Poličky a ujme se dědictví svého. Co otec a Johanna naznačovali o dítěti Františkově z pastvice, kterému také třeba dědictví zajistiti, — toho on neuzná. Jen on je pravým dědicem matčiným, — a s ním bude Mína, Živa, krásná Děva!

Vilemína doběhla domů, uzavřela se hned a jako zlomená klesla u stolečku, zabořujíc hlavu v šití. Zdálo se jí, že dýchá v jediném ohni; bylo to poprvé, co ocitla se v náruči vášnivého muže. Odstrojivši se, záhy ulehla, ale spáti nemohla. Znovu prožívala žhavé ty chvíle, ve strachu, a přece v rozkoši. Styděla se, že dala se tak líbati, a zase si vyčítala, že milence od sebe odmítala, že nepřimkla se k němu pevněji, všecka. Ach, sladká, sladká je láska, Nany má pravdu. Ale co bude dál?

X.

Byl červen r. 1844, čtvrtý v měsíci týden, dny jasné, žhavé; do Mínina tichého pokoje silně voněly poslední kupy sena, z luk odvážené, záplava slunečního světla činila její vysoké balsaminy ještě pestřejšími, ona i z tmavé hnědi starého vykládaného nábytku vyluzovala ohnivé reflexy, celý pokoj, jenž se dívce často zdál nevýslovně smutným, dnes vypadal veseleji, útulněji. Také její stále až dětsky svěží tvář a krásné modré oči byly dnes vyjasněny; podívala-li se ven a zachytila-li za rohem obrysy residence, cosi jako chvění, jako radostný úsměv zamihlo se jí kolem rtů.

Je sama, maminka opětně prodlévá u sestry na Zbiroze; píše, jak se těší z roztomilého vnoučete, holčinky Štechovy, nechce se jí ani od dítěte, zpět do Berouna. Ale Mína dnes sama nezůstane: dnes přijede ze Slaného, kde od října je professorem, její přítel, páter Justin.

Snad již je v residenci u pana superiora Běleckého, snad nevšimla si povozu, snad sestoupil u horní brány. Vyhlédla oknem, i na práh nesměle vyšla; ale na silnici před residencí bylo ticho, pusto. Nepokojně těkala po jizbě, utřela plochu nábytku, která se jí zdála zaprášena, uškubla zvadlý lístek na balsaminách, uschlou snítku na silně vonící bazalce, naklonila se ku skleněné váze, naplněné kyticí drobných měsíčních růží, po několikáté urovnala svoje bílé šití, na stolečku u okna jako vždy nakupené; konečně zastavila se u klece kanára, který dnes v tíživém horku jaksi mdle a líně zpíval.

Kdyby pan professor dnes nepřijel — — Vypočítala si dle návštěv jeho dřívějších, o vánocích, před svátky velikonočními, že by tu mohl býti o třetí hodině. Jistě je mnohem více! Podívala se na prádelník, kde hlasitě tikaly hodiny s alabastrovými sloupky a hrubými rokokovými figurkami, staré to dědictví z rodiny otcovy; nebylo více než půl třetí! Tak líně ten čas utíká! Skoro beznadějně nahlédla zase oknem kolem rohu, ale hned ucouvla, hned běžela do tiché, pěkně urovnané kuchyňky a na práh domku. Tu potkala se s piaristou.

„Jak dlouho nejdete!“ vyčítala, couvajíc rychle ze síňky do bytu, aby snad domácích nestali se svědky jejich vítání, a zastavila se teprve v pokojíku.

Justin sevřel drobnou dívku do náruči a líbal jí čelo, vlasy, ještě než odložil klobouk a pláštík.

„Jsem rád, že se vám zdál čas dlouhý; je to svědectví, že jste se na mne těšila. A já sotva se v residenci oprášil a umyl a s páterem Běleckým pár vět promluvil. Vyptával se na slánské pány bratry, na nemocného provinciála, a já slíbil, že mu všecko povím na večer, — tak jsem spěchal!“ Usedl ke stolu uprostřed, zahleděl se toužebně v dívku a snažil se ji přitáhnouti k sobě.

Mína v nesnázích přece couvala. „Maminku jsem čekala už včera, ale nepřijela ze Zbiroha ani dnes,“ pravila zardívajíc se a usedajíc k druhé straně stolu. „Snad se zdržíte, uvidíte ji.“

„Vzal jsem si dovolenou jen na dva, tři dny. Bylo mi v té ohromné kolleji už teskno k nesnesení . . . Jen moje kapesní hodinky cinkají na polštářku, který jste mi dala, do toho velikého ticha, asi jako vám, Míno, podle vašeho psaní kanár-klášterník tu zpívá. Doufám, že mi brzo vycinkají a vám kanár tu dozpívá . . .“ Podíval se významně na Mínu; ona jen hluboce vzdychla.

„A čím jste se vy stále zabývala mezi tím, co já v puchu žákův učil?“

„Vždyť víte! Jsem skoro pořád sama hospodyňkou, šití mám mnoho. Chodím ráno na první mši svatou a tam vždy za vás, svého dobrodince a přítele, modlitbičku obětuji, aby Bůh i lidé vaši velikou dobrotu odměnili. Před velikonočními svátky chodila jsem každý pátek na křížovou cestu, a teď, když je hezký čas, taky k Studánce putuju a vzpomínám, jak jsme tam chodili spolu.“

Justin přes stůl uchopil se Míniny ruky: „Je vám, drahá Vilhelmíno, jistě také teskno jako mně . . .“

„Dal jste mi na památku ty Hankovy „Písničky“, a tam je jedna, tu si často říkám, i notu jsem si k ní našla,“ vykládala prostomile, a vyskočivši se židle, běžela ke stolku šicímu a vytáhla zpod složených kusů plátna malý úhledný svazek. „Podívejte se,“ ukazovala na veršíky:

Překážky snad musí míti
každé stvoření,
co však osud bude chtíti,
žádný nezmění.

„Tím se obveseluji.“

Michl Vilhelmínu u sebe zadržel: „Také já si, drahá Míno, zpívám ve své osamělosti písničku, vzpomínaje na čas, když jsme se vídali při mši studentské.“

„Já vím,“ usmála se. „Již jsem dost pracoval, přestanu kázati,“ a podívavši se mu hluboko do očí, šeptem pokračovala: „Řád svůj kněžský složím — To také zpíváte? Ach, chtěla bych, chtěla, nejen abyste to zpíval, ale podle mnohých slibů udělal!“

Políbil ji na čelo: „Zpívám tak, ale ještě jinou rozmilou písničku ze sbírky našeho Erbena: ‚Když tě vidím, má panenko, v tom kostele klečeti, nemohu víc Bohu sloužit, musím na tě hleděti.‘ Jmenuje se také „Překážka“, opíšu vám ji, Míno, anebo vám celou knížku pošlu. Vy tak hezky začínáte po česku psát; potěšila jste mne skoro tolik, jako když jste mi k svátku onu krásnou košili vyšila.“

„Bála jsem se, že se mi vysmějete! A přec jsem vám chtěla vyhovět, když jste si tolikrát ode mne české psaní přál. Jde mi to těžko.“

„To si jen, Minko drahá, myslíte. Já zase nahlížím, že vám čeština více od péra jde nežli němčina! Vy už pro jméno své musíte býti dcerou Slávy, Čechie, mně pak průvodkyní budete k slávě, k slovu, k jitru, k štěstí.“

Vilemína vždy byla všecka zmatena, když začal Michl o Slávy Dceři, a nevěděla, jak na jeho řeč odpověděti. Půjčil jí sice přede dvěma roky s jinými českými knihami i Kollárovo dílo, ale ona brzy je odložila, nerozumějíc mu ani trochu. I teď, když k oblíbenému svému rčení se vrátil, porozuměla jedinému, poslednímu jeho slovu a zachytila se ho. „Štěstí! Myslíte, že dojdeme štěstí? Že dosáhneme cíle našeho?“ Mávla rukou jakoby odmítavě, beznadějně, a sklonila hlavu.

„Vy byste ho dosáhnouti nechtěla?“ ptal se jí s výčitkou, vášnivě.

„O chtění není! Vy jste nad sebou pánem, pánem nad svým jměním. Ale mně svobodná vůle není dána. Já jen všecko Pánu Bohu poroučím a do jeho vůle se odevzdávám.“ Nezdvihla očí, aby nebylo znáti, že je má plny slz, ale Michl přece viděl, jak jí kanou na křečovitě spiaté ruce.

„Snad maminka brání!“ zvolal piarista polekán. „Tak náhle! Kdykoli jsem byl u vás návštěvou, vlídně se měla ke mně.“

Mína zavrtěla hlavou. „Moje maminka si to vždycky za velikou čest pokládala, že jste k nám přicházíval, — přece pan professor z residence, — a byla vám zavázána za vaši dobrotu k Adolfovi, k Eduardovi a k mladému Štechovi. Maminka první rok ani nevěděla, že jsme si lásku a věrnost slíbili; teprve loni to Klečka vyzradil. Víte ještě, jak se opil a vám před residencí vyčet, že jste se scházel se mnou na lukách, na „Hoře“, u Studánky, a že jste mne líbal? Maminka to zaslechla . . .“

„Ten ožralec stropil mi tu mnoho zlého,“ pravil piarista pohněván a bubnoval prsty na desku stolní. „Ale byl jsem u vás pak ještě častokráte návštěvou, na podzim i v Praze u Valšů jsem se

s vámi, s maminkou a s vaším bratrem doktorem sešel, a ona o ničem se nezmiňovala, že by byla proti mně a oumyslům mým!"

„Maminka si na vás netroufá. Ale co jsem se já naplakala, když Klečka tehdy na nás to vyzradil! Měla jsem oči stále oteklé, snad se pamatujete? Maminka mi vyčítala, že taková známost k ničemu býti nemůže, že z kněžství není vyváznutí, ani z kláštera. Napomínala mne, abych měla rozum. A teď, ach, Bože, můj Bože, Nany Ungrová —" Vilhelmína složila lokte na stůl, zabořila do nich hlavu a plakala tak prudce, že nebyla s to dále mluviti.

Michl snažil se vztyčiti ji, sklonil se nad ní, hladil jí rusé kadeřavé vlasy a domlouval jí láskyplně: „Uklidněte se, drahá Míno, — co je s Annou Ungrovou? Psal jsem vám přece, že bude nám komornou, až stavu manželského dosáhneme."

Teprve po delší chvíli odpovídala Vilhelmína, majíc tvář ještě stále do rukou zabořenu: „Psala jsem jí to taky, — ale to není to! Nanynka, víte, že byla vždycky taková ztřeštěná, chtěla světa užívat, užít lásky, — ona v Praze padla s jedním ženatým, — to dítko jí umřelo — —"

„Neplačte pro ni, Míno, ujmeme se jí, nahradíme jí její neštěstí!"

„Ach, maminka, — ach, já nešťastná, — maminka na ni ukazuje a mě napomíná, abych si z ní nebrala příklad! Ach, ta hanba, a já nic neudělala, já mamince odpřisáhla, že vás ráda zanechám, když budou veliké překážky — —!"

Mína teď vzlykala ještě prudčeji a svým počínáním si i Michla rozrušila. „Ne, Míno, neznám překážek, a vím, že nechci nic zlého; chci jen, co statisíce lidí chce a co není proti zákonům Boha. Kněžské bezženství není mravné, je proti přírodnímu řádu, tudíž nemravné! Bůh stvořil muže a ženu a chce, aby se láskou spojili. My dva tu lásku k sobě chováme a k sobě tedy náležíme. Dokud žiji, chci se spravovat umem, to jest rozumem a vůlí svou, kteréž jsou dary od Boha. On nechce, abychom proti rozumu a vůli své jednali, jako jsem já učinil, zaslíbiv se tomu, co splniti nemohu. Ujistím vaši maminku, že se žádným slibem vázán necítím a že všecka osidla přetrhnu. Věřte, Míno má drahá, Živo moje a Hévo, že s vámi dobře smýšlím, že ublížiti vám nechci!"

Hladil jí zase vlasy a chtěl znovu její tvář pozdvihnouti. „Ach, lidé jsou tak zlí, závistiví!" plakala dívka dále. „Všimli si toho, že dostávám od vás ze Slaného nebo z Poličky psaníčka, a tu ten posel a jedna bába v sousedství hned zklepali, že si mne chcete vzíti za kuchařku!"

Michlova ruka ležela nehybně na hlavě dívčině; zamyslil se. To byla táž hrozba, kterou sestra jeho Annu Štursovou, sestřenku, před léty tolik pobouřila, ba od Drašarů téměř vyhnala, — a od té doby tolikráte, když se v Budějovicích a za prvního pobytu v Slaném s dívkami bavil, — byla jim i jemu vržena ve tvář jako urážka.

Mína, neslyšíc jeho odpovědi, pozdvihla hlavu: „Smejšlíte tak se mnou, pane professor? Já jsem jen chudé děvče, sirotek, ale tak

bych se nesnížila! A moje maminka by to ani nedovolila — —“ Sepiala křečovitě ruce a lámala v rozčilení svoje útlé prsty.

„Proč mne tak podezříváte, Míno? Zapomněla jste, že já i otec můj zvali jsme vás do Poličky, abyste se s maminkou na můj dům a byt podívaly? Ba chtěl jsem již loni, abyste šla k otci mému jako jeho druhá dcera, dokud tam nemůžete býti jako moje choť!“

Dívka přestala plakati a se svíjeti. „To moje maminka taky uznala, že nám pantáta váš i vy, pane professor, dáváte všecku čest, a že se opravdu zdá, jako byste se mnou dobře smejšlel. Ale já jsem nemohla svou maminku opustit, musila jsem dětinsky poslechnout, — — a taky pro lidskou pomluvu, a pro dalekou obtížnou cestu — —“

Michl jako by neslyšel její omluvy. „Já zajisté nejsem ten, který divoké svazky kněžské schvaluje nebo sám v nich by žíti chtěl! Vidíme každodenně, jaká neštěstí z nich pocházejí! Nyní opět nebohý Koun borohradecký . . .“ doložil napolo pro sebe.

„Ó, povídejte, co se stalo! Někde blízko nás?“

„Ne; daleko odtud, blízko Rychnova nad Kněžnou, kde jest také jedna z kollejí řádu našeho. Nebožtík měl za mlada, snad jako kaplan neb bohoslovec, známost s jednou, nějakou Brousílkovou, a s ní syna. Vdala se pak, syn dospěl, a jsa na vandru čili zkušené, zašel s otčímem na faru v Borohrádku, prose pravého otce za podporu a hláse se k němu. Byl odtud před kaplanem vyhozen a ztropil s otčímem křik, až oba do šatlavy přišli. Když byli propuštěni, obžalovali Kouna v Hradci u biskupa a všecku pravdu pověděli. Častolovický farář sešel se s Kounem na pohřbu a zpravil jej o tom, těše jej zároveň, aby si z toho ničeho nedělal. Nešťastný Koun z pohřbu odešel, v hospodě jen sklenku piva vypil, vystoupil na častolovickou věž a vrhl se po střeše dolů na hřbitov, kde provazník právě provazy své roztahoval. Zabil se dočista, a pohřeb měl časně z rána beze zvonění.“

„Ach, jak je to hrozné,“ děsila se Mína.

„Hleďte, kdyby si jako kaplan onu pannu Brousílkovou vzal, byl by ušel předčasné smrti a hanbě, a onen hoch bídě i s matkou svojí. Kdysi tomu bylo jinak; naši čeští kněží byli všichni ženati.“

„Ach ne, pane professor, to není možná věc! Snad nebyli křesťani?“

„Byli, a velmi dobří křesťané, kteří víru Spasitelovu chránili a očisťovali! Či jste nikdy neslyšela o husitech, o kališnících, o Žižkovi?“

„Jak bych neslyšela! Není tomu ani týden, byla jsem na Svaté Hoře, šla jsem tam na dobrý oumysl, aby nám Bůh dal k našemu cíli přijíti; moc a moc jsem se tam za vás a za sebe modlila! Tam také pan páter o Žižkovi a té jeho rotě kázal. Byli to prý strašní lidé, velicí hříšníci!“

„Nebyli, anobrž upřímní Češi, drahá Míno, jak mým návodem i vy po čase poznáte. Sbírám a opisuji listiny z dějepravy rodného města svého a jeho okolí. Mám již mnoho zápisů o ženatých kněžích při kostele svatojakubském a jinde, o jejich manželkách a synech. My Čechové musíme se přičiňovat, aby se ty doby vrátily. Pak nebude překážek, o kterých mi stále povídáte.“

Zamlčel se, posunul svoji židli k sedadlu Míninu, vzal její v klíně spočívající ruce ve své a tiskna je silně, pokračoval: „Vy mne, drahá moje přítelkyně a milenko, dnes, v den toužebného našeho shledání, stále jen podezříváte a ponižujete, — a já přišel s novinami radostnými a mnohými. Nesu vám prsten v psaní slíbený, nesu vám zprávy, které vám ukážou, že ten prsten spolu s oním, který jste mi navzájem slíbila, nám přece k zásnubám manželským poslouží."

Vyňal kulatou lepenkovou škatulku a z ní zlatý kroužek, posázený korálky červenými, mezi nimiž byla v předu propletena písmena J. M. z tenkého zlatého drátu. Když nastrčil jej Míně na prsteník, tvář dívčina, ještě všecka zardělá stopami slz, se rozzářila. „Ach, jak jste dobrý, jak pamatujete na svoje sliby, opravdu, už všemu uvěřím, co mi řeknete, a taky maminku přemluvím, aby uvěřila! Ó, je to krásný prsten," dodávala v dětinské radosti, otáčejíc ruku v sluneční záři z oken sem proudící, „já vám chystám pomněnkový s pěti kaménky."

Uchytil malou ruku její do svých dlaní. „Drahá Míno, ten prsten jest pouze viditelné znamení dobrých zpráv, které vám na útěchu přináším. Čekáme každodenně zvěsť, že řád náš, Otců pobožných škol, bude vyzdvižen. U nás ve Slaném starý professor Dvořák již před pěti léty předpovídal, že ani deseti roků dalších řád nedočká. On vlastně je dávno na rozpadnutí, byl již tehda, když jsem do něho vstoupil jako novic, — nám jinochům o tom arciť neřekli."

„A co byste udělal, pane professor, kdybyste nebyl již piaristou?" ptala se Mína dychtivě.

„Učil bych jako světský člověk na světském ústavě; vykonal jsem zkoušek mnoho, z řeči a slovesnosti české a německé, ze zeměa dějepisu i z řemeslnopisu. Mám dovoleno učiti na školách hlavních i na věcnicích čili školách reálných. Víte snad, že jsem také některé knížky sepsal, podle nichž se na školách našich učí."

Dívka spokojeně kývala hlavou a dodala pak živě: „Vždycky jsem to mamince vykládala, že byste zůstal professorem, i kdybyste nebyl v klášteře, ani knězem. Pan učitel Přibík také to dosvědčoval a tuze chválil knížky, které jste sepsal." Zamlčela se na chvíli, a pak upřevši žádostivě oči na Michla, zeptala se: „Kdybyste přestal býti piaristou, nebyl byste už ani knězem, že?"

Michl, vida úzkost v jejích očích, rád byl by přisvědčil; ale řekl jen vyhýbavě: „Slib řádový a kněžské svěcení jen málo souvisí; kněžského stavu lze se zhostiti jiným způsobem, přestupem, usídlením se a zpřírodněním v jiné zemi." Zarazil se, oddychoval ztěžka a pak pokračoval: „Nadchází nám, drahá Míno, lepší doba; již Kuzmány, básník slovenský, před šesti lety v Hronce napsal, že klesá převaha knězo- a knížecí vlády duchovní a tělesné, že přibližuje se vláda mravnosti, čili opravdové šlechty, spravedlnosti, moudrosti a zmužilosti. Co bylo jednou nemožno, možným se teď stává, čili jak náš Kollár pěje: ‚Co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.' Nejen o blízkém zrušení a rozpadnutí se řádu našeho, ale také o nových zákonech jsem zvěděl, o kterých říše rakouská s Uhrami se sjednotila, a které nám pomohou dosíci jinde svobody a blaženosti, v domovině nám odpírané."

Mína naslouchala pozorně, leč na její tváři, na jejích úzkostlivých očích bylo znáti, že nerozumí výkladu svého milence, že neví, kam svými dlouhými větami míří. Justin si toho konečně také všiml: „Nerozumíte mi snad, drahá přítelkyně. Chtěl jsem vás poučiti, že manželství mezi katolíky a evangelíky v uherské říši nyní platna budou, i když pouze kněz evangelický jim požehná a je zapíše; že přestup z římsko-katolického k jednomu evangelickému vyznání velmi usnadněn bude. Kdokoli po čtyři neděle v některé farnosti přebýval, přede dvěma svědky hodnověrnými po dvakráte vyzná, že k jedné z evangelických uznaných konfessí přestupuje, vysvědčení toto dvoje od duchovního si vyzvedne, nezakusí žádných dalších nesnází, i když k šlechtickému stavu v Uhrách nenáleží. Tyto zákony budou co nejdříve vyhlášeny. Že jsou připraveny, zvěděl jsem od dobrých přátel v cizině, kteří také kdysi k řádu našemu náleželi a jej opustili."

Teď dívka přece poněkud porozuměla: „Vy chcete přestoupit, pane professor, a proč?"

„Což nevidíte, že odkládaje římsko-katolickou víru pro evangelickou, ku které moji dávní předkové náleželi, odložím i kněžský stav? A že odlože oboje, nebudu již podléhati nesmyslnému zákonu bezženství a budu s to svobodně si vás za manželku vzíti?"

„A já, pane professor," koktala Mína ustrašeně, „já bych měla také přestoupit? Ach, to by moje maminka nedovolila, a já bych se také bála — Nedošla bych spasení, Bůh by mne zavrhl!"

Justin se bolestně usmál: „Vidím, Míno, že nezáleží vám na našem manželském spojení tolik jako mně! Ale nemusila byste ani přestoupiti, vysvětlil jsem vám přece, že budou smíšená manželství dovolena a uznána."

„Mám z toho všeho veliký strach, pane professor! Co naši řeknou, co Berounští..." Dívka zakryla si ustrašeně tvář; když s ní ruce spustila, potřásla smutně hlavou a dodala: „A také se bojím, že vám to tak nepůjde, jak si myslíte! Až se ukáže, že jste složil kněžství a dal se na jinou víru, však vás na žádnou školu nepustí!"

Justin zase přisedl blíže k dívce a otočil jí loket kolem pasu: „Ani toho se nebojte, Míno! Usadím se pak doma, budu působit pro náš český jazyk, naši slovesnost. Dům v Poličce, jehož po sestřině ovdovění jsem hlavním dědicem, má dobře cenu sedmi tisíc zlatých vídeňského čísla, čili dva tisíce stříbra. Máme také pole, louky a pastviny, dílce stodoly. Nahoře do rynku mám zajištěný pokojíček s kuchyňkou, pěkně to otec dal upravit. Tam mohu žít i bez řádu a professury, pro naši českou vlast oučinkovat, a s vámi býti šťasten. Otec ani sestra proti tomu nebudou a býti nesmějí. Pročež, drahá Minko, ničeho se nebojte a svůj křticí list, jako často ve psaní jsem vás žádal, si připravte."

„Ach, neříkejte to, pane professor! Vždycky, když jste mi o něm psal, musela jsem tuze plakati, říkala jsem si: ‚Nikdy ho potřebovat nebudeš!' Ráda bych vám uvěřila, ale nemůžu, ach, věru nemůžu si představit, že bych tam u vás, v té Poličce, v domě v rynku někdy hospodařila!" A Mína rozplakala se tiše.

„Ne-li tam, tedy jinde. Nejsem první ani poslední kněz a piarista, který jde za nabytým přesvědčením, za hlasem srdce. Snad jsem vám již vypravoval o doktoru Köcherovi a Tobišovi ve Vratislavi, o grotkovském kaplanu Rongovi, o jeho kollegovi v Pile čili Schneidemühlu ve Slezsku? Ti všichni jednali, jak dle pravdy, spravedlnosti a rozumu jednati musili. A nikdo opravdu moudrý a osvícený jim nezazlívá, je nezatracuje. Důvěřujte mi, moje Míno, Živo, že k cíli, k životu a k světlu sebe a vás dovedu! Či byste se raději ode mne odtrhnout chtěla?“

Teď i Vilemína vrhla se mu do náruči: „Ach, nechtěla, nechtěla! Nemohlo by mi to lhostejno být, kdybychom po tak dlouhé známosti se rozešli, — a vy na mne zapomenul! Chci vám uvěřit a ve šťastnou naši budoucnost manželskou doufat, ať mne zavedete do své domoviny nebo jinam.“

Michl zulíbal ji všecku za její vroucí slova. „Ale teď jděte, pane professor,“ odmítala jej Vilemína, jsouc jeho vášnivostí již všecka rozžhavena, „podívejte se, nastává večer, ať zase naši domácí nebo ten zlý Klečka nějakou pomluvu neutkají! Ach, samým povídáním a pláčem ani jsem vás ničím neuctila, jsem to pěkná hospodyňka, stydím se!“

„Povečeřím se superiorem, slíbil jsem mu,“ odmítal Michl, skláněje se k dívce, která ke dveřím jej vyprovázela, a hladě ji po vlasech.

„Těším se, že maminka moje zítra přijede; řeknu jí všecko, s čím jste se mi svěřil, ona přestane se hněvat pro naši známost a jistě ráda vás přivítá! Ale nesmíte na mne zapomínat tam ve Slaném, nebo kdekoli budete, milý příteli,“ Mína se zastavila uprostřed kuchyňky a upřela k Michlovi toužebně své dětské, krásně modré oči, „musíte mi hodně mnoho psáti. Ach, věřte, když nedochází od vás psaní, týden nebo dva, hned si řeknu: ‚Sejde s očí, sejde s mysli‘, a vyčítám si, že jsem vám uvěřila. Pak si vždycky musím přečíst vaše první psaníčka, co jste mi poslal z Vratislavi, z Mejta, a ve kterých mi mnoho hezkého a dobrého o budoucnosti povídáte. Mám vaše psaníčka všecka uschována, ač jsme si řekli, že je budeme pálit.“

„Také já jsem si, Míno moje, schoval vaše listy; jest jich věru méně než mých: devět německých, tři české, jen dvanáct celkem!“

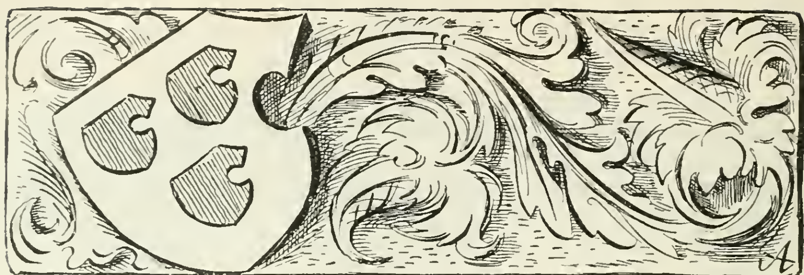
„Vždyť víte, pane professor, že se bojím, abyste se mým psaním nevysmál, jsem jen prosté krajové děvče, jednoduše vychované, nedovedu, co městské slečny,“ upejpala se Vilemína roztomile. Stopy velikého smutku a rozčilení zmizely s její růžové tváře, jen zardělá trochu víčka a kadeře, kolem čela a spánků zcuchané, připomínaly dojaté chvíle dnešního odpoledne.

Na Michla působilo její žertovné upejpání způsobem uklidňujícím. Byl více rozrušen, než Mína tušila, netajil si, že všecko to, co podniknouti hodlá, bude počátkem velikých bojů s řádovými představenými, s úřady, s otcem i sestrou, a zajisté pramenem nového utrpení. Ale za svých osamělých hodin v kolleji slánské přemyslil vše a řekl si, že nutno osidla strhati a novou cestou se dáti.

Když viděl dnešního odpoledne, jak Mína pláče, jak se bojí matky, lidských klepů, jak se děsí přestupu k jinému vyznání, vystěhování do ciziny, ovšem nejednou se mu sevřelo srdce pomyšlením, zdali dívka bude míti dosti síly a odvahy vydati se na tuto dráhu, a zdali jej dosti miluje . . . Ale neřekl ani při loučení o tom nic, jen láskyplně jí připomenul, že zítra přijde shledat se s její matkou.

(Příště dále.)

Viktor Dyk:

Prvá část básně „Giuseppe Moro“.

I.

Já Giuseppe Moro, Janovan,
vyprávím, co slyšel jsem a viděl.
Věřícího slovům víry přiděl.
Slyšeli jsme štěkat oceán

jako psa, jenž vidí zloděje,
kolem oken domu jak se plíží.
Strhnouti chce řetěz, jenž ho tíží.
Škubá sebou. Všechno marné je.

Pietro jen kynul pravicí
mořských vln těch hrozivému vzmetu.
Nicolo, jak zřel by Fiamettu,
oceánu prones zdravici.

Já, Giuseppe Moro, mlčel jsem,
o stožár se němě opíraje.
Tušil jsem, že hloubka hltavá je.
— — — Já, Giuseppe Moro, spatřil zem!

II.

Plachty dmou se, plujem z přístavu.
Loď je lehká, lehké srdce naše.
Nehledíme zbaběle a plaše,
necítíme v údech únavu.

Vítr žene. A my voláme
pozdrav těm, kdož na břehu dlí klidní.
Neznámí a přehlížení, bídní,
odkryjeme světy neznámé.

Pozdrav všem, kdož z pobřeží nám kynou!
Pozdrav všemu, co dnes ztratíme.
Do Janova až se vrátíme,
nestaneme v studu před otčinou!

III.

Rukou dáním jsme si slíbili,
svoji čest jsme dali za zástavu,
že se nevrátíme do přístavu
dřív, než bychom slávy dobyli.

Nezleká nás živel zavilý.
Zůstanem, ať cokoliv se stane!
My tři mladí a tři Janované
rukou dáním jsme si slíbili:

Kdyby bratr mrtev, bez síly
padl v seči s osudem svým tuhé,
promluví ten, který přežil druhé.
Rukou dáním jsme to slíbili!

Skrytému vstříc šli jsme osudu.
Na svých druhů silné svaly hledě,
na osmahlé tváře jako z mědě,
říkal jsem si: Já to nebudu!

IV.

Třeba toužil duch, je tělo chabé.
Nejslabší jsem z naší trojice.
Mohu také snem svým opít se,
skutečnost však říká: „Ustup, rabe!“

Sladce umí mluvit Nicolo.
Pietro má přízvuk hrdé síly.
Koktám já, kde oni hovořili.
Mluvím váhavě a napolo.

S nimi jdu, jak muška za světlem.
Připálím si křídla, dobře cítím.
Třeba však bych světlo platil žitím,
přihřeji se při snu rozkvetlém.

V.

Chvíle přišly, smrti příšeru
kdy jsme zřeli cívěti tak z blízka.
Vrhne bouře loď nám na skaliska?
Octli jsme se v hloubi krateru?

Cítím, že je marný všechen vzdor.
Na trámu lpím, zavíraje oči.
Zdá se mi, že celá loď se točí,
vlny výše dosahují hor.

V údolí jsem mezi nimi skryt.
Tajemství dna tajemstvím mi není.
Poslední to, myslím, okamžení.
Zavru oči, klesám.
A pak klid.

VI.

Záhadně se *Janov* kolébá.
Jasné nebe, perspektivy jasné.
Jasná touha, jež se chví a žasne.
Bezvětří. A loď se nehýbá.

Nepohne se z jediného bodu.
Čekáme. Klid je tak hrobový.
Nepohne se ani plachtoví.
Jenom žralok brázdí slanou vodu.

Jenom žralok brázdí slanou vodu.
Připomínka, hrozba, výstraha?
Bouří neumdlela odvaha,
na jednom však hrozno stanout bodu.

VII.

Ale v den, kdy zas se hnula loď,
vášnivá nás touha v dálku hnala.
Jak by mladá žena zavolala
z oken v květu usměvavé „Pojď!“

Sváteční se vítr dotkl skrání,
sváteční nám vítr čechral vlas.
Oko vlhlo, chvěl se mladý hlas.
Objali se mladí Janovani.

Věřili jsme: země nedaleká.
Cítili jsme: loď k ní pospíchá.
A v nás byl to zmatek ženicha,
na nevěstu krásnou který čeká.

Řekli jsme si: Zítra, zítra již!
Nemůže lhát radost mého nitra.
Srdce naše volá jasně: Zítra!
— — — — — — — — —
Kromě moře nic dnes neuzříš.

VIII.

Kolikrát vál vítr do skrání,
kolikrát nám srdce zachvělo se,
jako květ se chvěje v ranní rose.
Jaká byla muka čekání!

Kolikrát jsme mnili v dálce zřít
malý bod, jenž znamenal nám zemi.
Nad mrtvými jak nám nadějemi
těžko bylo rakev uzavřít.

Mohu mluvit v chvíli zmírání,
odevzdán kdy do vůle jsem Boha:
život svůj dnes znovu žíti moha,
nevzdal bych se muk svých čekání!

IX.

Onoho dne píseň zmlkala
nejbujnějších námořníků na rtu.
Nevíš, jest-li štěstí nebo zmar tu.
Mořská žena na nás volala.

Bílé její tělo nad vodou
zahalily zpola dlouhé vlasy.
Na lehounké sedla mořské řasy,
zpívala nám s divnou lahodou:

„Námořníku, běda! Kudy jdeš,
utonulo tisíc druhů jiných.
Střez se vln těch moře příliš siných.
Námořníku, běda! Zahyneš!“

„Námořníku, běda! Vypučí
marně květy na janovském břehu.
Marně hledáš cizokrajnou něhu.
Hledáš-li, pojď v moje náručí.“

„Krásné ženy budou plakati,“
třetí byla píseň mořské ženy.
„Do kostela půjdou uslzeny.
Ze tří jeden jen se navrátí.“

„Ze tří jeden,“ žena pěla tu,
zamrsknuvši ocasem svým rybím.
„Kdo jde, tomu novou zemi slíbím.
Kdo se vrátí, boj se návratu!“

X.

Přišla noc, a my jsme všichni bděli.
Na sen nikdo nepomyslil hrubě.
Bloudili jsme tiše po palubě.
Se svou bázní jsme se procházeli.

Přišla noc, a mléčná dráha svítí.
Po palubě chodili jsme tiše.
Pietro děl v důvěřivé pýše:
„Oba zemrou, já však budu žíti.“

Nicolo však hleděl na nás v trudu.
Soucit jeho utlumoval radost.
Ale z očí děla síla, mladost:
„Oba zemrou, já však žíti budu!“

Já, Giuseppe Moro, optati
toužil jsem, kde marno bylo ptát se.
„Mám já doufati, nebo spíše bát se?“
Ze tří jeden jen se navrátí!

XI.

Tělo naše ať si zhltne moře,
jeho ryby nechť se o ně dělí.
Neustanem, kde jsme jednou chtěli.
Neustanem, třeba kyne hoře.

Chceme zem', o které vám se nezdá,
nový kraj a nový vzduch a půdu.

Rodnou my jsme opustili hrudu,
zavolala do dálek nás hvězda.

Důvěru my máme mezi všemi,
po zklamání tolikerém víru!
Najdeme my vesmír ve všem míru,
v tomto moři objevíme zemi.

XII.

Tak jsme sobě přísahali temně,
plavčíka hlas když tu z plachet volal,
plavčíka hlas, který oznamoval,
jásavý a třesoucí se: „Země“!

Námořníci skupili se v sboru,
hledajíce v naznačeném směru.
Užaslí jsme stáli v ranním šeru,
žvatlajíce: „Země . . . Na obzoru.“

Jako k tanci ulétala loď.
Nakloněni, bychom dříve zřeli,
starý pocit svůj jsme opět měli.
Úsměv ženy volal z dálky: „Pojď!“

Sen však nebyl tentokráte snem.
Vskutku skal my uviděli témě,
vskutku byla před námi tu země.
Děla: „Pojď!“ a vybízela: „Vem!“

XIII.

Měsíce tři, jaký krátký čas!
Měsíce tři, kdy je všechno nové.
Noci krásné, krásnější jich dnové.
Měsíce tři opojily nás.

V pralesy jsme vešli zasněné.
Vyděšené zraky smělých plavců
zřely couvat smečky divných dravců,
chvít se ptáky, nikdy nezřené.

Podivné jsme zřeli byliny,
vůně zvláštní, silné, omamivé,
rozkoše, jichž neznali jsme dříve,
lidi jiné jiné otčiny.

Měsíce tři, jaký krásný čas!
Jiný Bůh tu jinou zemi stvořil,
jiný lid se jinak jemu kořil.
Měsíce tři opojily nás.

XIV.

Divný v nitru odehrál se děj.
Opustivše rodnou zemi otců,
uprostřed těch rudých domorodců
změnili jsme mrav a obyčej.

Jako dravci šli jsme v stromů šero.
Starý Bůh nás nezná v tomto kraji!
Neplatí nám zákon na Sinaji,
není pro nás dáno Desatero.

Činit zlé nás vnitřní požár nutí.
Domorodců důvěra nás dráždí.
Pyšný pocit má ten, který vraždí.
Kdož dřív byli dobří, teď jsou krutí.

Plamen, zkázu šířili jsme vůkol
v neznámém a novém národu,
vražednému zhouby pochodu
říkajíce nadutě „Náš úkol!“

XV.

Na vysoké hory vstouply nohy.
Hleděli jsme lačně v širý kraj.
Adama a Evy byl to ráj?
Ne už lidmi, my jsme byli bohy.

Domorodec zíral přeubohý
na cizince, který zkázu nes!
Na místo ho přikovával děs.
Ne už lidmi, my jsme byli bohy.

Novou Zem jsme našli, všichni dí.
Máme vše, co chtěla naše touha.
Opojení, jež se všemu rouhá.
Máme vše, však svět to nevidí.

XVI.

Každý chová svoji myšlenku,
je-li sám, tož jí se rozehřívá.
Každý sen svůj úzkostlivě skrývá,
žárlivec jak svoji milenku.

Zvláštní každý pro sebe má žití.
Cizí oči kraj ten neshlédnou.
Myšlenka však roste: pojednou
přerostla nás, že ji nelze skrýti.

XVII.

Za večera my tři z Janova
sešli jsme se na pobřeží bledí.
Zraky naše do daleka hledí,
tam, kde asi břehy domova.

Nad pýchy jsme stáli propastí,
ďáblů v ní se zakmitaly rohy.
Nestačí nám, že jsme tady bohy.
Chceme býti ctěni od vlasti.

Chcem, by domov poznal slávu synů.
O Zemi, již jsme tu odkryli
nezlekaní, hrdí, zmužilí,
chceme zpraviti svou domovinu.

XVIII.

Nutno říci, že nás varoval
nějaký hlas před tou jízdou domů.
Není možno žíti světu tomu?
K čemu hledat nebezpečnou dál?

Bránili se mnozí námořníci.
Moře trámů nemá, lepší zem!
Není líp, žít v opojení svém?
Satan pomoh, dali sobě říci.

Nestačilo hrdým štěstí ticha,
nestačilo hrdé vědomí.
Všichni musí vědět jako my.
Varoval hlas. Zvítězila pýcha.

XIX.

S bohem, Země! Přišlí z daleka,
přinesli jsme dravost rasy cizí,
do tvé krásy vnikli cudné, ryzí
s věčnou zvědavostí člověka!

S bohem, Země, jež jsi tolik dala
S bohem, sne, jenž přestal býti snem
pohádko, jež náhle řekla „Jsem".
Touho, která jsi nás zavolala.

S bohem, Země, čarovná a nová!
Třeba strhnout s tebe čistý háv.
Třeba tebou potěšiti dav.
Třeba dáti zprávu do Janova.

XX.

Já, Giuseppe Moro, Janovan,
se syny jenž Tribola se sbratřil,
vyprávím, co poznal jsem, co spatřil.
— — — Slyšeli jsme štěkat oceán

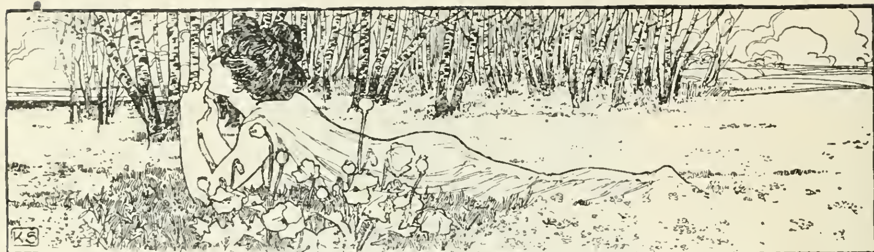
jako psa, jenž vida zloděje
zboží nésti z domu nakradené,
na svůj těžký řetěz zapomene.
Lomcuje jím. Všechno marné je.

Pietra řev moře nezmate.
Hledí na ně klidně, kterak běsní.
„Zem jsem viděl, o níž doma nesní.
Marně štěkalo jsi *tenkráte!*"

Nikolo též setřás srdce tíž,
„Připíjím ti, broukavé ty moře,
za štěstí a za triumf a hoře!“
Přes palubu hodil moři číš.

Já, Giuseppe Moro, mlčel jsem.
Vzpomněl jsem si písně mořské ženy.
Číše vína padla v mořské pěny.
Já, Giuseppe Moro, uzřel zem!

Jaroslav Košek:

Jarní báseň v próse,
kterou možno čísti bez všelikých obav.

Kteréhos jara byla politická situace nadobyčej vážná, což konečně není nic zvláštního vzhledem k tomu, že politická situace ještě nebyla jiná, leč nadobyčej vážná.

Toho jara otřásala se vláda v základech. Ministři vypadali chorobně. Nikdo z nich nevěděl dne ni hodiny. Eh, co dnů! Minuty ni vteřiny. Žurnály žily ve znamení jediného slova: krise. Morosní ministři seděli na křeslech a nehty prstů zarývali v bohatě vyšívanou, těžkou látku opěradel.

„Už?" ptá se kdosi v kuloiru poslanecké sněmovny.

„Ještě ne," odpovídá jiný kdosi.

— — — — — — — — — — — — — —

Toho jara, kdy byla politická situace nadobyčej vážná, svítilo slunce na petřínské stráni lidem neomaleně do očí. Ale nikoho ani nenapadlo, horšiti se proto na jarní slunce.

Nějaký seriosní pán, pensista, zastavil se u prostřed cesty. Vytáhl drobnou plechovou krabici. Měl v ní drobty pro ptačí havěť. A pln důstojné vážnosti a velebného klidu sypal drobty v písek cesty . . .

Nějaký tlustý pán slabikoval zatím literky porculánové destičky, zavěšené a houpající se na bezové snítce:

„Sy-rin-ga vul-ga-ris. Šeřík obecný."

Měl při tom slzy v očích. Byl zřejmě dojat. Těžko říci, čím a proč. Nejspíše ho dojaly tklivé verše, jež ho maně napadly:

Žába leze do bezu,
já tam za ní polezu . . .

Na lávce vyhřívali se studentík a básník; o něco výše pod rákosovou stříškou dleli milý s milou.

Studentík hleděl po očku v tu stranu, kde rákosová stříška hostila stínem své milence. Neušel mu jediný úlisný pohled, ni jediný vlahý dotyk. Při každém polibku milenců ohnul prst. A když vystřídal všech deset prstů, učinil holí drobné znaménko v říčním písku

cesty. Bavilo ho to patrně a pociťoval primitivní půvab číslic jako děti na vršku, počítající vozy vlaku, jenž se šine na obzoru . . .

Při tom říkal stále básníkovi a pošťuchoval ho loktem:

„Hleďte — teď, — hleďte — teď. . . .“

Než básníkovy rysy podržely vážný chlad a chladnou vážnost. Řekl:

„Inu, miluje ji. Jinými slovy: poetisuje její citovou rozvláčnost, přebarvuje barvami lahodícími jeho duchu její nedostatky a nectnosti. Milý mladý příteli, (básníkovy rysy, možno-li, zvážněly ještě více,) žádná žena není milování hodna. Milenci přicházejí, aby natřeli předmět svého snu fermeží, která činí ženu teprve milování hodnou. My v poesii (to řekl se zvláštním důrazem!) říkáme tomu idealisace. Pyramus, Romeo, Dante, Othello prosluli proto tak velikolepými rozměry své lásky, že natřeli na pravém místě a nejlépe volenou fermeží své vyvolené.“

Milenci nedbali, zdá se, studentíka ni básníka.

Děvče bylo rozkošné stvoření s drobnýma ručkama, jež vyzývaly k laskání. Úzká, provlhlá její ústa jako by jen znala přissávati mužské rty. Hravě titěrným, zarůžovělým kostymem probleskovala smyslná něha. Lísala se zrovna celým svým tělem, které jen jen hrálo plouživými gesty. Vlnivá rozkoš načechrávala její filigránskou postavu.

Hoch nebyl v polibcích skrblíkem. A dovedl vyčíhati vždy svůj okamžik. Stačilo mu prostě, aby sešinula hlavu na zad a přivřela zlehýnka víčka.

Náhle vymkla se mu lehce z objetí. Rozkvetlý ruměnec neuvědomělého studu. Hněvala se.

„Nejedná vlastně dost slušně . . . dovoluje si příliš mnoho, ano, příliš mnoho . . . Ne, to se jí posud nestalo, aby ji cizí pán líbal na otevřená ústa . . .“

A zas ten obligátní ruměnec.

„Ne, že mohou býti ti mužští tak neurvalí, zběsilí ve svých choutkách: líbati cizí děvče na otevřená ústa . . .! Brr!“

Hoch byl zmaten. Neznal své viny, ale přece cítil, že je vinen. Ale nerozmýšlel se dlouho, stiskl děvčeti hrdlo a naklonil se nad ním.

Nebránila se. I ruměnec byl ten tam.

Políbil ji. Tentokrát v pevně sevřené rty . . .

— — — — — — — — — — — — — —

„Už?“ ptá se zas kdosi v kuloiru poslanecké sněmovny.

Pausa.

„Uúúž . . .“ odpovídá jiný kdosi.

Čurymuryfuk.

Morosní ministři neseděli už na svých křeslech. Nikdo nezarýval teď prsty v bohatě vyšívanou, těžkou látku opěradel.

Bylo po krisi.

A křesla byla prázdná.

— — — — — — — — — — — — — — —

Na petřínské stráni nedělo se té chvíle nic zvláštního. Při bedlivějším ohledání mohlo bystřejší oko znamenati tyto celkem bezvýznamné změny:

Seriosní pán obrátil svou plechovou krabici a poklepávaje ukazováčkem pravé ruky jemně na dno, vytřásal poslední zbytky jejího obsahu . . .

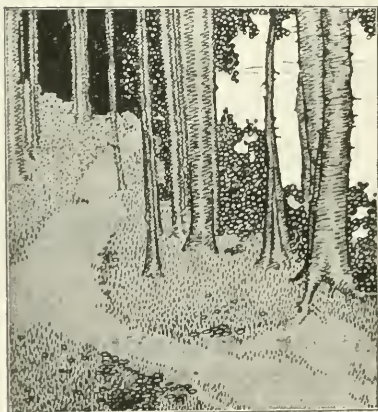
Tlustý pán zastavil se u zlatých hroznů keře a slabikoval:

„Citi-sus la-bur-num. Čilimník obecný.“

Básník usnul. Měltʼ právě poetickou náladu a šťastnou chvíli.

Studentík vedle něho povytahuje řídké knírky, zahloubal se v taje justiniánského práva.

A milenci pod rákosovou stříškou přitiskli o malé znání mimovolně těla úže k sobě . . .

Husar 1863.

(Majetek pana lékárníka Kronbauera.)

K. Leger:

Kdo tu?

Povídka.

(Pokračování.)

Při své statečnosti je pan Dušek také skromný, milá Helenko; popírá, že vykonal něco neobyčejného. Ale my viděli včera vlastníma očima, ne-li?" pravil doktor.

„Ano, my viděli!" kývla hlavičkou. Dušek se zadíval na ni, četl obdiv v jejím pohledu. A náhle zčervenala, odvrátila se s rozpačitým úsměvem. Skoro nepříjemně působil jeho upiatý pohled.

Doktor vyšvihl se na vozík, vzal otěže a bič, ještě několik obvyklých frází, mávnutí kloboukem, pozdrav, a koník dal se do klusu pobídnut bičem.

Statkář hleděl dlouho za vozíkem. Čekal cosi. Aspoň jednou kdyby se ohlédla mladá paní, rád by ještě uviděl růžový její obličej. Upřeně se díval za ní, jako by pohledem chtěl ji donutit, aby hlavinku otočila. Ale vozík se vzdaloval, a pod koly zvedal se prach. Paní doktorová se neohlédla. A věděla, dobře věděla, že Dušek ještě tam stojí a dívá se. Cítila jeho pohled, přikrčila se trochu, jako by ji zamrazilo.

„Víš-li," v rachocení kol a v rythmickém tepotu podkov hovořil její choť. „Neviděl jsem nikdy takového těla u starce v letech, kdy tělo bez milosti vadne a ochabuje. Svaly pevné, vyvinuté v pažích jako lana, zde," ukazoval doktor. „I na nohou. Hrudník mužně vyklenutý, zarostlý ryšavou srstí, — pravím ti, atlet! Slyšel jsem, že ještě dnes Dušek v prstech rozlomí stříbrný zlatník. Není to svěží síla mládí, ale houževnatost starého sukovitého kmene."

Paní Helena mlčela, zdálo se, že ani neposlouchá, hleděla kamsi dolů, jak ve cvalu blýskaly se koníkovy podkovy.

„Ruce tady," doktor vyhrnul rukáv, „jako ze žuly vykřesané, tvrdé, hranaté a zarostlé, jako asi míval někdy Esau. Cosi zvířecího je v tom, surová síla!"

Helena letmo pohlédla na mužovu ruku, jak ji odhalil až po loket, slabou a hladkou, žensky měkkou, s průhlednou pletí, s modravými žilkami. Bílou jako bez krve. Ruka, která něžně prováděla nebezpečné operace, kterou slavili nemocní v nejtěžších chvílích, ale pro ni byla vždy studenou, zdávalo se jí, že na té ruce zbývaly stopy oněch operací, které se nedaly ani karbolovým mýdlem smýt.

„Myslím, že by ve svých pažích mohl žebra rozdrtit jako medvěd. A filosof je při tom!“ ušklíbl se doktor, práskaje bičem. „Filosof! Ani jsem netušil! Má svůj duševní svět, nemoderní a hrubý. U něho pán je pán, a ti druzí — otroci. Pán se rodí pánem, otrok otrokem, tak nějak. Dojista i na mne hledí tak, jsem mu jistě také otrokem, který za mizerný plat dýchá hnusný výpar umírajících, rozsekává vředy a brodí se v krvácejících ranách.“ Odplivl. „Ale nač myslíš, Helenko?“

Jednou rukou objal lehce mladou ženu. Byli v polích na osamělé cestě, sklonil se a políbil svoji Helenku. Ještě se dívala dolů na blýskavé podkovy. Podzimní slunko svítilo zakalené ve vystouplé mlze. —

„Pán!“ vrátil se doktor v myšlenkách k Duškovi. „Tvrdý, bezohledný! Zdá se mi, že jsem neviděl vlastně dosud pána, ani snad nečetl o něm. Hle, pán! A zarostlý po těle jako Esau, urputná síla v každém svalu. — Ale ty nemluvíš, drahoušku, nač myslíš?“

„Jako bych jej viděla, jak nese z ohně na rukou polomrtvého člověka, popálen a očadlý dýmem!“ pravila tiše mladá paní.

Zasmál se. „Vynesl jej, ale ne v záchvatu šlechetné odvahy, z pouhého vzdoru; sám mi tak pravil. Ne člověk zachránil člověka, ale pán chtěl i rozkaceným plamenům dokázat svou moc.“

„A přece člověka z plamenů vynesl!“ docela tiše odporovala Helena. „Bylo tam tolik jiných lidí, blízkých ubohému Petrovi, snad jeho příbuzných, a nikdo se neodvážil, jenom on!“

„Ano, pán, byl to jeho člověk!“ dodal jaksi mrzutě doktor a šlehl koníka bičem; rychleji letěl vozík kamenitou cestou.

Dušek snad ještě v této chvíli stál u vrat, kde se rozloučili, a hleděl za odjíždějícími. Zakroutil vousy, sotva znatelný úsměv mihl se mu po rtech. „Rozkvetlá jako růžička!“ myslil na paní doktorovou. „Ještě něco dívčího je v její bytosti. Jako na meruňce pel nesetřený drzými prsty — dík něžnému manželovi!“ (Úsměv byl zlomyslný.) „Bylo by rozkošné políbit ji, znenadání vtisknout rty ze zadu na její hrdlo. Jak by se otřásla!“ A přimhouřiv v myšlenkách oči, sám se zachvěl probuzenou touhou po rozkoši, na kterou si vzpomněl. Jako by cítil na tvářích zavanout teplo ženského těla, zalehtala jej vůně vlasů, vůně svěží pleti.

Otevřel oči. Kočárek mizel v dálce, zanechávaje po sobě oblak šedého prachu.

„Starý blázne!“ řekl si Dušek upřímně a zasmál se.

Ale jda parkem alejí nehybných stromů s prořídlými korunami, zavátou zlatým lupením, které přes noc opadalo, myslil na paní doktorovou.

Zdravá žena! Jako dozrálá sladká třešně. Zatoužil po ní. Není to stařecká záliba v nedospělém mládí, v nedozralém ovoci. Bylo by rozkošné políbit ji znenadání na bílou šíji. Co by řekla? Snad by se otřásla odporem, že ji líbá stařec. Stařec! To slovo si opakoval. A třeba stařec, který si zahřívá krev teplem mladých ženských těl, ale dovedl by ji stisknout silnými pažemi, až by mu zůstala v rukou

bez vědomí. Chtěl by ji mít! Byl tak zamyšlen, že se podivil, když zaslechl zaskřípění vlastních zubů.

Zase jen spadalé listí pod nohama mu šustilo. Nad parkem ležela lehká mlha, páchlo tu ještě z daleka dýmem požáru. Ten čpavý zápach probudil Duška z bláhových myšlenek.

Vzpomněl na všechno, co se stalo dnešní noci. Vzdorovitý úsměv mu zachvěl rty. Ulomil suchou sněť a na drobné kousky rozlámal ji v prstech. S jakousi rozkoší vdechoval chladný vzduch, prosáklý dýmem. Tento dým byl jeho, z jeho majetku se kouřilo. A pán vztyčil hlavu, cítil sílu a pružnost svých údů, vesele rozkopával závěje žlutého listí. Vzpomněl, jak stál, bezduché tělo čeledínovo v rukou, nad hořící výhní pod svýma nohama, stanul a zasmál se bezděky nahlas: „To byl můj oheň! Já byl jeho pánem, proto ustoupil!"

Bez jeho vůle vynořila se mu v paměti ozvěna tichých kroků po prohořených stupních. Ohlédl se, — nic se nehnulo, jen veliké lupeny s javoru tiše padaly, namrzlé ranní jinovatkou. Pohodil hlavou, šel dále pružným krokem a vesele.

Starý dům viděl před sebou na konci stromořadí. Bílé stěny v záři podzimního slunka, zelené žaluzie. Vesele z daleka díval se třpytivými okny.

Ze vrat vyběhla právě dívčina nějaká mladičká s copánkem černým po zádech, v krátké sukýnce. Smetala napadané listí s pěšiny. Smála se — pán slyšel její dětský smích. Obracela se ke vratům, odkud za ní vyšla šafářka. Baba stanula s podepřenými boky, hlavou kývala a s patrným potěšením pozorovala hbitou holčinu při práci. Dušek se přiblížil, baba spustila ruce a s velmi nasládlým úsměvem uklonila se dvakrát — třikrát, potutelně mžikajíc očima. Děvčátko zmateno nechalo práce, zarumělilo se v rozpacích. Na konec běželo políbit pánovi ruku neobratně a docela popleteno.

„Kdo jsi?" zeptal se pán, „neviděl jsem tě tu ještě."

S protivně podlízavým úsměvem odpovídala za děvče šafářka: „Tonička je to, dcera mé sestřenice z Dobřeně, mé vlastní sestřenice s matčiny strany. Přijela podívat se na mne, na tetičku, a po službě se ptá, milostpane! Myslila jsem, že teď, když Bětuška Lukášova odešla — byla to hloupá a lenivá holka, milostpane, nic po ní nebylo! — myslila jsem, že by snad tuhle Tonička mohla po ní převzít službu. Je mladá, ještě sotva patnáct let, ale trochu toho poklizení v domě by zastala, vždyť u nás, milostpane, není služba těžká!" Babizna usmívala se celým obličejem, až oči jí zmizely a v ústech objevily se dva rozviklané žluté zuby.

Statkář v oné veselé náladě, která jej provázela dnes, po straně pozoroval pružnou hezounkou postavičku mladé holky. Stála tu zarděna, zmatena, hezoučká jako kytička, kterou ještě nikdo neulomil chtivou rukou a jarní vůni nevyčichal. Dušek cítil tu vůni a bezděky pohladil lehce děvčátko po tváři.

Ale v tom se obrátil k šafářce se zlomyslným výsměškem: „Oh, ty — stará! Máš patrně veliké příbuzenstvo. Kolik už tady bylo tvých neteří, a což já vím jakých děvčat z příbuzenstva! Znám tě — ale

tuhle holčinu pošli domů. Je jí škoda sem na samotu, co by zde užila? Jsi zlá bručavá baba, škoda bylo by jejího mládí, pošli ji zpět k rodičům, — rozumíš?" Pohladil ještě jednou děvčátko a vešel do domu vesele pohvizduje. Baba ustoupila mu z cesty, udiveně vyvalujíc oči. V čelistech, které se beze slov třepetaly, za rty zmodralými dva zuby, jeden dole, druhý nahoře, jako by chtěly kousat ve zlosti. Syčela jako zmije, kterou přišlápli. —

Dušek stoupaje po schodech a pohvizduje jakousi písničku, která se mu namanula, vzpomněl na paní doktorovou. Jaká krása plně vykvetlá, dozralá do omamné sladkosti! Rozkoš i vzpomínat!

VII.

Brzo přišly mrazy, sněhové vánice, a práce v cihelnách docela ustala a v polích vázla. Odněkud s hor sletěly se už vrány a havrani, podvečer sedali na starých olších u potoka. Rázem spadalo všechno listí, přes den skorem, letělo větrem po pěšinách, jako hejno poplašených skřítků tančíc na dlouhých stopkách. Jenom duby lakotně ještě hájily si je v nárazech řezavého větru. Zarudlé koruny jich se rozkolísaly, praštělo a ječelo to v nich, ptačí hnízda rozervaná sletovala k zemi.

Dušek měl rád tyto podzimní vánice, kdy vítr se sněhem mu ošlehal tváře do ruda, a ze svých potulek vracel se promrzlý s jinovatkou na vousech.

Jednoho dne, když se vrátil z polí, řekli mu ve dvoře, že nějaký pán tu čeká naň v pisárně. Dušek nikdy nezval hostů do svého domu v parku. Neměl intimních přátel, a kdo přišel, přišel obyčejně za obchodem. Pánova pisárna stačila.

„Mám čest s panem statkářem? Jsem Kvido Goldmann, inspektor pojišťovny —" představil se elegantní mužíček s hladkými rukavicemi a s hladkým úsměvem. Vše na něm bylo hladké, jako úhoř byl. Usedli s Duškem v pisárně.

„Co vás přivedlo v tuto nepohodu?" ptal se statkář.

„Rád bych důvěrně cosi projednal s vámi, pane, — důvěrně, pravím!" Ohlédl se, byli sami. Dušek jen mlčky se uklonil.

Inspektor podepřel si dlaní hladce vyholenou bradu, a dívaje se přimhouřenýma očima Duškovi do tváří, pravil: „Dostali jsme náhodou zprávu, že vaše továrna, olejna, vyhořela."

„Ano," klidně přisvědčil majitel, „vyhořela."

„Byla pojištěna u našeho ústavu."

„Byla, pane inspektore. Pouze do 5. října. Téhož dne o polednách pojištění vypršelo, a továrna večer shořela. Proto jsem neoznámil škodu."

Drobné přimhouřené oči inspektorovy vylezly z důlků udivením.

„A proč, proč ne?"

„Víte, že jsem pojištění, které dopadlo, neprodloužil."

„Ale to přece pranic nedělá!" hladký inspektor se usmíval. „Továrna byla u nás pojištěna tolik let. Opomenul jste pouze pojistku prodloužit, to se stává příliš často, a naše banka, solidní ústav, nebere to u svých dávných věrných klientů na přísné vážky. Považu-

jeme vás pořád za svého pojištěnce. Máte právo žádat náhradu za škodu způsobenou požárem. Dostanete ji."

„Děkuji," pravil Dušek.

„Postavíte zajisté novou továrnu a pojistíte ji u nás."

„Ne, nepostavím nic!" Dušek vstal. „Shořela, zmizí ze světa. Opomenul jsem vskutku prodloužit pojištění, ale nic nevadí. Nežádám náhrady."

Zdálo se, že v inspektorovi všechny nervy se roztřásly. „Co? Proč nežádáte náhrady?"

„Tak. Znechutila se mi továrna. Byla to stará červotočina. Chtěl jsem zavést nové stroje, přestavět ji, ale lépe, že shořela. Na prach shořela. Zbytky železa prodal jsem židovi, odveze si je, a spáleniště srovnám se zemí." Dušek díval se lhostejně oknem. „Kolik let pracoval jsem s prodělkem jen proto, aby lidé, kteří tam byli zaměstnáni, měli práci. Ale nač to povídám? Čert to vzal! Vás se to pranic netýče, pane inspektore, nežádám náhrady."

Inspektor vyskočil ze židle celý zsinalý, užaslý, spletený. „Pro boha! Co myslíte? Odmítat náhradu, kterou naše banka by vám vyplatila, v každém případě!" dodal významně, „neboť náš ústav je solidní. Pravíte, že byla to stará červotočina, nevyplácela se, ale mohl jste teď postavit novou, s moderními stroji. Ale vy žertujete, pane!" najednou mávl rukou a zasmál se.

Dušek nabídl mu cigaretty. „Nežertuji. Nemám nikoho, komu bych své jmění odkázal, pro koho bych ještě pracoval. Jsem rád, že to shořelo."

Host téměř nevědomky zapálil cigaretku a zadýmal. „Odpusťte, tohle je šílenství!"

Dušek zamyšlen bubnoval prsty po stole. „Snad. Šílenství. Nevěříte, že je možno, aby člověk sešílel, vidí-li přicházet stáří?"

Inspektor nervosně vyskakoval. „Nechápu! Prostě nechápu! Odkopávat několik tisíc! Nemáte-li příbuzných, na vašem místě věnoval bych onu sumu, které se tak lehkomyslně zříkáte, nějakému dobročinnému ústavu, založil bych nadaci se svým jménem na věčnou paměť."

Statkář se uklonil, složil ruce na zádech, dávaje na jevo, že si přeje ukončit rozmluvu. „Dobročinné účely, nadace, ne! K čemu to? Všechna dobročinná zařízení podporují jenom lenost, modní humanita vychovává lenochy. Vy to tam necítíte, ale my na venku. Nemyslete, že někdo pracuje z lásky ku práci, pracuje se z hladu, z nutnosti. Jakmile nehrozí hlad a nouze, padnou ruce do klína. Bere se podpora z humanních ústavů, berou se nadace a jiné almužny, je jich teď tolik. A zdravý člověk, schopný každé práce, jak se dopídí nějaké almužny, která jej chrání před nejhorší bídou, nechá všeho. Založí ruce a čeká jen na almužnu. Lenochy vychovává dnešní humanita, opakuji. Ještě stále se velebí v knihách práce, ale každý v duchu se tomu směje. Jeden jako druhý spěje k tomu cíli, aby nemusil pracovat a dobře se měl. Nemyslíte, že je ten cíl nemravný? To je výsledek humanity. Znám to. Před lety, dokud mzda byla tak nízká,

že výdělek mužův nemohl zajistit rodinu před hladem, pracovaly také ženy. Dnes vydělá-li dělník sám tolik, co stačí pro rodinu, žena jeho nejde do práce, nestará se, aby zvýšila příjem, pohodlně sedí doma, i děti učí lenošit. A přemýšlí o emancipaci žen. Dejte mi pokoj s humanitou!"

Inspektorovi vyhasla cigareta, zapomněl dýmat. Rozčilil se. „Dovolte, nemyslil jsem, že takové přežilé náhledy od vás uslyším!"

„Jsem mnohem starší, nežli vy, nedivte se!" odpověděl Dušek.

Host vycítil, že je konec rozmluvy. Uklidnil se. „Nechci se přít!" pravil, „vykonal jsem tu svou povinnost. Nežádáte tedy náhrady?" Sladká jeho očka se přimhouřila. „Vyplatili bychom vám ji beze všech obtíží, ačkoliv —" Začal hledat po kapsách. „Něco tu mám, něco zvláštního!" Nalezl pomačkaný papír. „Přečtěte si to. Kdosi dopsal pojišťovně, že vy sám jste továrnu zapálil."

Dušek jenom zcela klidně řekl: „Tak?"

„Pravím, že na toto anonymní udání nebrali bychom žádného zřetele, rozumí se. Byl jsem splnomocněn, vám tento dopis diskretně odevzdat."

„Děkuji!" Statkář vzal dopis a nepodívav se naň, položil jej na stůl. „Děkuji za vaši ochotu, náhrady nežádám. Lituji, že k vůli mně vydal jste se v dnešním chladnu na cestu." S odměřenou zdvořilostí to pravil.

Inspektor pokrčil rameny, vzdychl jaksi lítostivě a podal svoji hladkou ruku na rozloučenou. „Škoda, přišel jsem ve vašem zájmu. Patrně máte své důvody. Ale — odpusťte — já nechápu, prostě nechápu!"

Ještě na prahu rozčilen opakoval několikrát, že nechápe, a obracel se k panu Duškovi užaslým, nedůvěřivým pohledem.

Dušek se chladně poklonil, zavřel dveře a zamyšlen došel ke stolu. Vzal pomačkaný list. Písmo bylo školácké, po stranách otisky špinavých prstů. Četl s úsměvem. V tom vešel Josef.

„Pojď sem!" pravil pán. „Znáš tento dopis?" zatřepetal listem šafáři před očima.

Po vojensku vzpřímen sluha nehnul ani brvou. „Neznám, milostpane."

„Tys jej poslal!"

„Nepsal jsem jej, mohu přísahat."

„Vím, psalo jej ono děvče, příbuzná tvé ženy. Kde je? Zavolej holku!"

„Odjela, milostpane! Poslali jsme ji domů, jak milostpán nakázal!"

Hovořili klidně, beze strachu odpovídal Josef. Upřeně hleděli si do očí.

„Lžeš, brachu, a proč? Co je ti to platno? Vždyť víš, že tě znám od té chvíle, tehdy před čtyřiceti lety, když jsi mi tam u Trutnova sahal po tobolce!" trochu trpce zazněl pánův hlas. „Viď, litoval jsi od té doby kolikrát, žes mne tehdy nepřiškrtil. Nikdo tam neviděl, nikdy by se bylo neprozradilo. A v tobolce bylo mnoho peněz! Hloupost

jsi udělal, viď? Vyčetl jsem ti to z očí, můj milý. A zapomenout nemůžeš od té chvíle; jako vlk, který už jednou přičichl k lidské krvi, číháš, jak bys mi do týla skočil. Vidím ti na dno duše!"

Josef brvou nehnul. Díval se z podobočí, nezachvěl se, nezačervenal, jenom hluboko v očích třepetaly se mu zelené plaménky. Mlčel.

„Ah, ano, můj hladový vlku, zkrotil jsem tě, připoutal k sobě, což? Čtyřicet let se mi plazíš pokorně u nohou jako pes, ale já vím: ty nejsi pes, jsi vlk, v tobě vře touha po krvi. Nemať se, já viděl často, jak někde z kouta hledíš za mnou dravčími zraky, jak zuby skřípeš a prsty křečovitě svíráš, jako bys někoho rdousil. Všechno vím! Jednou dole v kolně brousil jsi dlouhý myslivecký nůž, na kohos jej brousil?"

Ztrnule hleděl Josef, jako by v kámen se proměnil, dech se v něm zatajil, jako by i srdce přestalo bít.

„Jenom ceň své vlčí zuby, nebojím se tě! Neboť vím, že nebudeš mít nikdy odvahy zatnout je do mého hrdla, — znám tě, jsi zbabělec!"

Josef se zachvěl, oči jeho se vypoulily, rty se pootevřely, a v nich se zaleskly široké žluté zuby, prsty se zatínaly.

„Proto, že jsi zbabělec," opakoval pán ostře, „neodvážíš se vést ránu do prsou, ale plížíš se jako štír, v prachu hledaje, kde bys jedovatým žahadlem tajně bodl. Jako teď tímto listem — udal jsi mne — ale tvůj jed ke mně nedosáhne, tvá vzteklá slina!" Hodil smačkaný dopis šafářovi pod nohy.

„Zbabělče!" vykřikl s opovržením. „A víš co? Mohl bych tě vyštvat jako psa, mohl jsem tě kolikrát už vydat úřadům, zbavit se tě na vždy, zašlápnout tě jako jedovatý hmyz, ale ne! Jen se plaz a krč a zalkni se svou jedovou slinou. Nebojím se tě, otroku!"

Pán vyšel z písárny, nepohlédnuv na služebníka. A šafář všecek se třásl vztekem, nenávistí a divným strachem, který mu odňal řeč. Dlouho ještě, když za pánem dveře zapadly, stál na místě, jen oči mu svítily. —

Daleko už po silnici rachotil inspektorův kočár. Pečlivý úředník zahalen v cestovní kožich, nemohl nijak se uklidnit. Jen k sobě hovořil polohlasem:

„Dojista se zbláznil! Nebo nemá dobré svědomí. Ale spíše se zbláznil!"

„Tamhle je to!" ukázal v tom kočí s kozlíka bičem. „Tam stála továrna. Mám tam zajeti?"

„Nikam! Jeď rovně!" vykřikl inspektor.

„Ale milostpán pravil, když jsme sem jeli —"

„Jeď rovně, povídám!" rozzlobil se pán. „Nic mi není do těch zřícenin. Čert vezmi všechno! A Dušek je blázen!" Zahalil se zimomřivě do kožichu a jen rameny nervosně potrhával.

Také tam nic nebylo ve troskách bývalé továrny. Očadlé zdi, trochu ohořelých dřev, pokud je lidé neroznesli. Části zničených strojů zkroucené, propálené odvezl žid. A v popelu hrabaly drobné děti,

hledajíce kousky železa. Všechno čpělo mastným dýmem, země dokola byla zčernalá, olejem prosáklá, vlhká studenou mlhou, která táhla z polí a na vše se lepila.

Starý dozorce Kozel (jeho domek na dvoře zůstal ušetřen) chodil s rukama sepiatýma, s hlavou nepokrytou mezi troskami. Chodil tak od osudné noci jako strašidlo, zsinalý s vyboulenýma očima. I dnes tak chodil v sychravém větru a v mlze. Děti přebírající popel rozběhly se, ačkoliv je nevyháněl, neviděl ani. Hrůza šla z jeho ztrnulých očí. Prošel mezi popraskanými, očadlými troskami zdí. Před ním z mlhy vynořila se postava.

„Dobrý den, Kozle!“ pravil někdo tiše.

Dohližitel stanul. „To jsi ty, Petře?“

„Já, hm! Dnes poprvé jsem vyšel.“ Petr se chvěl v lehké kazajce. „A je dnes proklatá zima. Tehdy, hm! bylo tepleji. Tepla až přespříliš. Vlasy mi shořely, obočí, na očích řasy, jako když husu opéká. Hm! A už jsem se rozloučil se životem, pamatuju se, jak jsem padl nahoře tam na stupních. A pán mne vynesl.“ Zamlčel se.

Kozel stál nehnutě s rukama sepiatýma na prsou, bůh ví, nač myslil.

„Hodný pán. Považ jen, Kozle. Do takových plamenů vešel, nikdo se neodvážil! Nu, on je pán! A mohl mne tam nechat!“ s resignací dodal Petr. „Co teď? Továrna už pracovat nebude. A doma u nás je zle. Zima na krku. Dcera, zeť, víš, živili jsme to všechno s matkou. Zeť, Pánbůh mu odpusť, je ničema, však to znáš, krejčovině se vyučil, ale jen co jsem přinesl a žena odtud, jinak by hlady umřel. Lenoch, jen popíjí. Dá-li mu někdo kabát ušit, propije i látku. Dcera je hodná, ale —! co si může pomoci? Má malé děti, každý rok se jí narodí jedno, ještě že Pánbůh si je bere.“

Kozel mlčel jako do země vrytý.

„Slyš, Kozle, příteli, co bude? Jak bude? Co pán? Přece takhle to nenechá! Tolik let sloužím u něho! Byl jsem ve dvoře v kanceláři, dali mi, pravda, službu jako jindy, ale jak bude dále? Když továrnu znova nepostaví, co bude s námi! Moje koně, s kterými jsem jezdil, prodali, jsou prý staří, nehodí se do polní práce. Dobří koně! Ryzka a Voříšek, valach, že mu není rovno. Rozum měl jako člověk.“

Kozel mlčel, zdálo se, že neslyší.

A z mlhy blížil se kdosi.

„To jsi ty, Lukáši?“

„Já —“

„Tady je smutno!“

„Smutno!“ Lukáš usedl na zřícenou zeď. „Smutno. Chodím sem každý den. Nemohu zapomenout, že jsem chodíval těmito vraty do práce — —“

Jako by si řekli, za chvíli u trosek všichni se sešli, i Havránek, i Louda, Kroutil, Záviška, staří dělníci. Jaksi neohrabaně přešlapovali, uvyklí práci, nevěděli, co rukama dělat. Práce nebylo. Louda měl syna i dceru v panské cihelně, ale v cihelně práce zamrzla. A u dvora v hospodářství též nebylo práce na zimu. Nové stroje hned po žních

vymlátí za týden, co se mlátívalo několik měsíců a zaručovalo chudým výdělek — třeba skrovný — až do jara. Nebylo práce.

Havránek, šprýmař, obešel celé rumoviště; tam, kde pod kotlem topíval, rozvalené zdi pohladil s divným úsměvem. Tam u pece stával tolik let, přikládal uhlí, vyhraboval popel.

„A někdo se mi připletl do řemesla!" pravil k ostatním, nutě se do smíchu. „A po čertech nám zatopil!"

„Myslíš, že někdo založil oheň?" zahučel Kroutil.

„Samo od sebe by nehořelo, oheň vypukl ve skladišti."

„Nu, z našich lidí nikdo nezapálil! A kdo by zapaloval? Světlík? Ten jenom křičet umí, jiné pobízet!" mrzutě hovořil šilhavý Louda. „Křikloun! a utekl odtud hned druhého dne. Což pak jemu!"

Dávno odešli všichni mladší dělníci ohlédnout se na zimu po práci ve městě. Jenom starci zbyli. Kam by šli?

Seděli tu všichni na rozvalinách, pouze Havránek neklidně přešlapoval a Kozel stál bez hnutí opřen o zeď. Na dlouho se zamlčeli. Lukáš vzdychl. „Což tobě je!" prohodil Kroutil s dýmkou v ústech — dýmka nehořela, nebylo tabáku, jen ze zvyku ji nosil. „Sklidil jsi na poli tolik pytlů brambor. A vnučku máš u pána ve službě!" Trochu závisti v tom znělo.

„Není tam už!" nerad povídal Lukáš. „Šafářka ji vyštvala. Chce tam mít jenom z příbuzenstva děvčata — však víte proč. Šafářka je dračice!"

„Dračice!" přisvědčoval jeden — druhý.

„Josef, šafář — Bůh mu odpusť! — jako sup. Nepodlézá-li mu někdo, sedí na něm, jako by on tu ve dvoře vládl. Pán o tom neví, jaký šafář je. Pán je hodný!" Lukáš řekl to tiše, nějak ostýchavě. Ale sjednotili se na tom všichni, že pán je hodný. „Někdy je divný, tuze divný, prostý člověk mu ani nerozumí, ale což, vždyť je pán!" Povzdechli, a zase bylo ticho.

Náhle — všichni v jeden okamžik — zpozorovali v mlze nehybnou postavu. „Pán!" zašeptal kdosi, ale všichni uhodli to stejně.

Zvedli se, jeden po druhém se ohlédl. Slyšel pán jejich rozhovor? Stál odvrácen, s rukama založenýma v zadu, nehybně, zamyšlen. Neslyšel, netušil snad, že jsou tu, a starci báli se vydechnout, pohnout se.

„Ale proč se bojíme?" ptal se jeden druhého pohledem. „Provinili jsme se?"

Havránka, když viděl ztrnulé tváře soudruhů, lehtal smích, polehounku však on sám ustoupil vzad, za široká ramena Lukášova.

Pán najednou se obrátil, pokročil, stál před nimi klidný, zamyšlený, beze všeho podivení hleděl na shromážděné. ‚Věděl, že jsme tu, slyšel nás!' v duchu si řekli. A čekali bez dechu, jak je osloví. I na pozdrav zapomněli.

Kroutil zabafal z vyhaslé dýmky. Lukáš potřásl hlavou a usmívaje se rozpačitě poznamenal: „Je chladno dnes. Velmi chladno!"

Udiveně ohlédli se po něm. „Chlapík, tenhle Lukáš!" myslil si šprýmař Havránek, jemuž čert vždycky něco našeptával, „rovně řekne pravdu a nebojí se!"

„Jste tu?“ promluvil pán. Jako by zvuk jeho hlasu všechny osmělil, přikývli s patrným potěšením. Kdosi dovolil si zakašlat. Čekali, co pán řekne dále.

Pán mlčel však — díval se po troskách továrny. Nohou kopl do jakéhosi zbytku zdi, spálené cihly se rozsypaly.

„Nu, je konec!“ řekl posléze jako pro sebe. „Konec na vždy!“ Pohlédl k dělníkům. „Konec,“ zašeptal Lukáš. „Konec,“ vzdychl Louda. Havránkovi v té chvíli přestal čert našeptávat, žádný žertík mu nepřišel na mysl, jenom oči se zarosily.

Pán přistoupil ještě o krok blíž. „Dopracovali jsme. Dám zítra již odklidit ty ohořelé rumy. Rozorá se všechno do pole, celé toto nešťastné místo.“ Lidé mlčeli, co mohli namítat? Pán je pán.

„Je dobře, že to shořelo,“ pokračoval. „Neměl jsem už po léta z továrny žádného užitku, a vy jste tu nebyli spokojeni.“ Ticho. „Pravda, že jste nebyli spokojeni? Řekli jste mi to. Proto je lépe, že to všechno shořelo. Je konec. Budeme mít konečně pokoj — já i vy.“

Bylo smutné, zádumčivé ticho v troskách bývalé továrny, ve vlhké, chladné mlze, která táhla z polí. ‚Teď mělo by se něco říci,‘ pomyslil si Lukáš a dýmku vyňal z úst. ‚Mělo by se něco říci,‘ stejnou myšlenku měli jeho soudruzi, ale slova scházela.

Najednou ozval se smích, Havránek se zasmál. Nenašeptal mu čert pražádný šprým, zasmál se nevěda proč, a nevčasný smích zazněl bolestně, jako by řezal.

„Proč se směješ, Havránku?“ optal se pán lhostejně.

„A nic, milostpane, je mi to tak směšné. Jak tady stojíme — haha!“

„Omrzela tě práce u kotle? Jsi rád, že je konec?“

Havránek podíval se na nízkou podezdívku, kde sedával, když mu v poledne churavý hoch přinášel oběd. A opět se zasmál — neboť Havránek neuměl plakat. Ucítil dloubnutí v žebrách.

„To je blázen, milostpane!“ pravil šilhavý Louda rozmrzele. „Směje se, pořád se směje, a čemu? Čert ví! I teď se směje, když je konec.“ Vzdychl a náhle sepjal ruce. „A co se stane s námi? Taky s námi je konec? Máme se jít utopit, milostpane? Co se stane s námi?“ Vyznělo zoufalým zavzlyknutím, a druzí nepokojně přešlapovali, pokašlávali, hledajíce slova.

„Vy?“ Pán pohlédl po všech a na chvilku se zamlčel. „Ano, i s vámi je konec. Shořela továrna — i s vámi je konec. Patřili jste k ní, jako tahle zeď!“ kopl do rozpadlých cihel.

„A jak budeme živi?“ vykřikl s očima vytřeštěnýma Záviška. Havránkovi opět bylo do smíchu. Není-li to žertovné, ptát se, jak budeme živi? Měl doma nemocnou ženu, syna mrzáka, jiného výdělku neměli, nežli co z továrny přinesl, továrna shořela, není-li to k smíchu, ptát se, jak budeme živi? Ale sousedé pamatovali ho, dloubajíce jej do žeber.

„Nebojte se!“ pravil v tom pán trochu trpce. „Mohl jsem prodat staré železo z továrny, mohu sbořit staré zdi, ale co s vámi? Pa-

matoval jsem na to, je o vás postaráno. Každou sobotu přijďte si do dvora, budete dostávat stejnou mzdu, jakou jste měli v továrně. Jste spokojeni?"

Ticho. Tentokráte ne ticho zoufalství, ale zamlknutí náhlým překvapením. Nechápali. Ani Havránek se nezasmál.

„Jste spokojeni? Doufám, že tak bude lépe!"

Některým mihlo se hlavou, nežertuje-li pán. Ale příliš dobře jej znali, nežertoval, řekl-li něco, v každém případě to splní. Podívali se na sebe, rty počaly se starcům chvět. Cosi jim trhalo svraštělými tvářemi, oči vlhly. Rozplakali se, tvrdýma rukama stírali slzy. Havránkovi krůpěje veliké jako hrách proudem tekly až po šedivé bradě, ale smál se při tom nahlas. Což pak to nebylo směšné, takoví staří a pláčou!

„Jste spokojeni?"

„Jak bychom nebyli, milostpane! Dobrodinče náš! Jak bychom nebyli!" vykřikoval Petr a hnal se pánovi po ruce. I druzí se sklonili. Pán se odvrátil.

„S bohem!" řekl jim, „jsem rád, že jste spokojeni. Nemám rád lidi nespokojené, kteří touží po něčem, čeho dosáhnout nemohou." Odcházel, po dvou, třech krocích zmizel v rostoucí mlze.

Lidé stáli ještě v ustrnutí, chvěli se. Doposud neměli odvahy věřit, ale pán to řekl, bude tak! Přijdou každou sobotu pro svou mzdu. A pracovat nebudou. Jak to, že pracovat nebudou? V té chvíli opravdu cítili v rukou sílu, že by skály lámali. Proč tedy nebudou pracovat? Tolik let každodenně šli po své práci. A teď? Potřásali hlavami. A v tom si vzpomněli na domov, na ženy, na děti. Budou mít radost doma, je po všech obavách. Všichni najednou se rozběhli domů. Havránek je předběhl, daleko byl v předu, ubíhal jako mladík. Pomalu však uvolňoval v klusu, ano, docela se zastavil, vyčkal, až druzí doběhli. A rozpiav ruce proti nim, vykřikl s tváří staženou podivným zuřivým smíchem: „Víte, hoši, co? Už nejsme lidmi, už jsme odbyti na vždy, jsme žebráky! Každou sobotu půjdeme si pro almužnu, z panské milosti budeme živi! Tak je to!" Smál se, a veliké slzy padaly mu po tvářích a šedivé bradě.

Také ostatní uvolnili v kroku, pomalu plížili se ke svým domovům se sklopenými hlavami. Jako by sílu všechnu ztratili za tu chvilku! Sotva nohy vlekli — jako žebráci!

Příště dále.

F. A. Borovský:

Polodrahokameny v uměleckém průmyslu.

Kdykoliv obracíme zrak svůj do minulosti, sledujíce vývoj umění a uměleckého řemesla v království českém, vždy setkáváme se se dvěma muži, kteří tvoří krystalisační jádro celého období uměleckého vývoje. Karel IV. a Rudolf II., každý svým způsobem, dovedl v zemi, najmě ve svém sídelním městě soustřediti umělecké snahy a současné umělce z různých krajů tehdejšího vzdělaného světa.

Vedle jiných oborův uměleckého řemesla bylo i kamenářství předmětem péče obou těchto našich králů, a hojně zachovalo se památek z obou dob, jež poskytují obraz, na jakou uměleckou výši umění toto vyspělo.

Nádherymilovný Karel vyzdobil stěny kaple, zasvěcené předku jeho a předchůdci na trůně českém, sv. Václavu, a stěny svatyň na hradě karlštejnském leštěnými deskami polodrahokamenů, vesměs ze zemí koruny české.

Ač pouze u Hájka zaznamenána jest o tom zpráva, jest udání jeho zajisté podstatné. V kronice své píše k r. 1447: „Velmi snažně, pilně i nákladně stavěl se kostel Pražský, a král Karel kázal hledati kamení barevného, pravě, že tím chce příbytek aneb kaplu svatého Václava ozdobiti. I nalezeno jest pod horami Krkonošskými mnoho velikých a tvrdých rozličných barev kamenův, *ale velmi hluboko,* a ti slovou Jaspisové, i kázal je pulerovati a pěkně vyhladiti a stěny též kaply jím ozdobovati."

Není pochyby, že místo pod horami Krkonošskými jest krajina mezi Turnovem, Novou Pakou a Lomnicí, kde podnes nalézáme hojnost zvláště jaspisů, ale i chalcedonů, amethystů a pod. polodrahokamenů, ovšem většinou méně cenných a zvětralých, poněvadž sbírají se jen na povrchu, kdežto Hájek výslovně praví, že hledáno *velmi hluboko.* Zachovalo se podnes několik velikých surových kusů polodrahokamenů při kostele svatovítském, jež patrně pochodí z hlubokých jam Karlem někde v této krajině pod horami krkonošskými vylámaných. Kusy ty jsou neobyčejné velikosti, což jest svědectvím, že teprve v Praze řezány byly na desky a hlazeny; jsou pak to tytéž kameny, jež zdobí kapli svatováclavskou a kaple Karlštejnské. Stálo by za pokus, a snad by se i vyplatilo, kdyby na vhodném místě, buď na Kozákově nebo jinde v této krajině, otevřen byl hluboký důl, aby znova krásný ten materiál těžen a doma zužitkován byl. Aspoň toho jest zápis Hájkův svědectvím, že za jeho doby, v první polovině XVI. stol., naleziště drahokamů pod horami Krkonošskými známo bylo. Také toho svědectví máme, že již za doby Karlovy i později v Praze usazeni byli puléři a řezači drahých a polodrahých kamenů; brusy jejich, vodou hnané, byly v místech Císařského mlýna. *Zikmund Winter** zná jen na Starém městě v letech 1373 až 1393 tři mistry

* Dějiny řemesel I, 160.

puléře, do r. 1419 spočítal jich v Praze osm a právem se domnívá, že jich bylo více. Také řezáči pečetí do kamene tu byli, přináleželi k cechu zlatnickému, a jeden z nich jmenoval se Vavřinec z Olomouce, kterému konšelé staroměstští r. 1417 dovolili pečeti řezati až do konce života jeho. (Winter, l. c. I., 157.) — Snad i mezi šlejféry a brusiči, kterých do r. 1419 uvádí se osm (Winter, ibid. 172.), že pracovali na točitých kamenných brusech při mlýnech na vodě, byli někteří, kteří polodrahokameny do žádané formy přibrusovali.

Válkami husitskými vzalo i toto umění za své, i naleziště pod horami Krkonošskými upadlo naprosto v zapomenutí.* Teprve zase k r. 1529 uvádí Winter prvního štajnšnejdera, jak se tehda řezáčům drahého kamení obecně říkalo, a do nastoupení Rudolfa II. (1576) zná jich pouze 6, kdežto od té doby do r. 1620 jménem uvádí jich čtyřicet dva. (Winter l. c., II., 514.)

Rudolf II., vedle svých jiných zálib uměleckých, nad jiné cenil, objednával a kupoval nádoby i různé práce z křišťálu a jiných polodrahokamenů. To, co dnes z největší části vyplňuje veliký XIX. sál umělecko-historického oddělení dvorních sbírek ve Vídni, pochodí z valné části z „umělecké komory" Rudolfovy na hradě pražském. — Jest to drahý kámen, hloubený, řezaný a rytý v nejrozmanitější i fantastické tvary číší, pohárů, stolních ozdob, mis atd., ve zlatém, nejrůznějšími smalty nebo drahokameny a českými granáty zdobeném spětí. V Praze zachovalo se nám jen několik ukázek tohoto vzácného umění, jednak v pokladu svatovítském, jednak v majetku J. Exc. p. Ervína hraběte Nostice. Několik nádob křišťálových jest též ve sbírce Lannově a v Umělecko-průmyslovém museu.

Jen několik těchto skvostných výtvorů, spojujících v sobě technickou dokonalost i v hloubení a řezání kamene, i v emailování a práci klenotnické a ciseleurské i v komposici můžeme spojiti s určitým jménem umělce; u jiných jen dle příbuznosti komposice, ornamentu a techniky jména jeho se dohadovati můžeme.

Štajnšnajdeři Rudolfovi měli své veliké brusy vodou hnané zase v Císařských mlýnech, podnes tak zvaných, při západním konci Královské obory; jemné práce pak konali doma, v dílnách svých na hradě a po městě. Vedle skvostných nádob řezali též obrazy do kamenů po způsobu antických gem a intaglií, a z barevného kamení různé věci a obrazy skládali. O tom vypravuje *Beckovský* („Poselkyně", II./2., str. 51.) takto: „Císař Rudolf také mnohý rozumný muže povolal, kteří velkou povědomost v perlách, zlatě a v drahém kamení měli; a protož také drahými perlami, rozličnými a vzáctnými kamínkami tak bohatě a tak spanile jeden stůl dal vysaditi a okrášliti, že kdokoliv na to tak pracovité a mistrovské dílo, na němž se několik let pořáde pracovalo, patřil, jináče se domnívati nemohl, nežli že krásné malování vidí." A „kterééžto dílo mnoho tisíc dukátův převyšovalo a mezi divy světa od rozumných mužův, kteří ten stůl častěji viděli, se počítalo."

* Nedávno teprve zasypána prý pod Kozákovem hluboká jáma, kterou lid nazýval „Karlovou studánkou".

Mezi 42 řezáči drahých kamenů byli v době Rudolfově, dle Wintra, pouze tři Češi, dva Hollanďané, sedm Vlachův a třicet Němců. Nejznamenitější umělci z nich byli: členové rodiny Miseroniů, dále Tortori, brusič křišťálů, Mates Kraetsch, Hans Schwaiger a Kašpar Lehmann, kterýž jest z prvních, kdož počali rýti sklo stejným způsobem, jako ryli kameny.

Známe také z listin, jaké měli příjmy ode dvora:* Ambrož Miseroni (r. 1598) 10 zl. měsíčně, Alessandro (r. 1605) 12 zl., Ottavio Miseroni (již r. 1588) 15 zl. a Jan Castruzzi (r. 1610) dokonce 20 zl. měsíčně. Mimo tento stálý plat dostávali ještě odměnu za práci odvedenou; tak Hans Maier dostal r. 1571 za řezání velikého granátu 3 zl. (a řezal jich 7 tuctů), Hans Götz za řezání královské pečeti 118 zl., kdežto Ulrich Schwaiger za řezání císařského pečetidla s odznaky zlatého rouna r. 1593 dostal pouze 15 zl. Velikého bohatství žádný z nich se nedomohl. Zdá se, že nejlépe ještě dařilo se jednomu z nejdovednějších, Ottaviovi Miseronimu, jenž byl správcem brusířského mlýna (Císařského) za Starou oborou. R. 1593 podal císaři křišťálový křížek ve stříbře a lodičku z achátu a obdržel 325 korun, r. 1602 za křišťálovou misku s konvicí 800 tolarů. Miseroni obstarával císaři také koupě drahých kamenů: r. 1610 poukázáno mu za dodané jaspisy doplatkem 222 zlatých. — Umělcům zůstávala komora královská z pravidla aspoň část honoráře dlužna, čímž připravila je často do značných nesnází. — Týž Miseroni domohl se teprve po velkých nářcích roku 1614 na králi Matyáši splátky 2000 zl. na požadavek svůj za zesnulým císařem Rudolfem, kterýž požadavek celkem obnášel 14.570 zl. 11 kr., ale se zbytkem odkázán na snesení sněmovní.

Jiný znamenitý štajnšnajdr Rudolfův byl Mates Kraetsch, také poněkud zámožný a majetník domu jako Miseroni, spolu zlatník, který r. 1600 zhotovil svatební dar Rudolfův arcivévodovi Ferdinandovi: klenot z diamantův a rubínů v ceně 3500 zl.

Znamenitým řezačem kamenů byl též Kašpar Lehmann, o němž, jak jsem se již zmínil, prvním víme, že po způsobu křišťálů začal též sklo rýti. Od r. 1604 platil mu císař měsíčně 30 zl., což jest veliký honorář; intrikami komorníka Langa však již roku následujícího o plat ten přišel a nějakou dobu měl nouzi, až po pádu Langově se r. 1607 do císařské služby vrátil. Podle ornamentů na sklenici v majetku knížete Schwarzenberga, Lehmannem podepsané, přisuzujeme mu několik prací v křišťálu ve dvorních sbírkách vídeňských.

Kraetsch, pak lékař Rudolfův Anselmus Boetius de Boot, dále Jan Kocour a farář v Týně u Rovenska, Šimon Budecius z Falkenburku, sloužili císaři též jako hledači zlata, stříbra a drahých kamenů, měli na to hledání a sbírání císařský patent (Winter, l. c. 519, *Šimák*, Adresář Turnova, 1897, p. 19.) a korouhvičku s černým orlem v červeném poli. (*Balbín*, I., 21.) — Krajina, v níž hledali, byla „na horách Krkonošských", k nimž počítaly se i hory Jizerské s Kozákovem. Ne-

* Winter, l. c. str. 517.

vyhynula zajisté paměť starých dolů Karlových v krajině při Kozákově, Semilech, Lomnici a Nové Pace, proto tam a v okolí nejvíce drahé kameny hledány. Jaspisy a chalcedony z této krajiny dosti patrně se liší od kamenů původu cizího.

Ve dvorním museu ve Vídni právě tak patrně odlišují se nádoby z českých polodrahokamenů vyřezané od ostatních, že i bez podrobného ohledání možno mnohé s určitostí za české prohlásiti. Zvláště nápadně jeví ráz českých achátů nádoby čís. 4, 12, 74, 107 a 109, pak žezlo čís. 25 ve formě buzoganu, zdobené českými acháty. Značná část těchto prací z českých polodrahokamenů pochází již z doby porudolfinské, ano i z II. poloviny XVII. století; tak dlouho udržel se tento umělecký průmysl, Rudolfem II. v Čechách znova vyvolaný.

K tomuto druhu prací přísluší též tabernakul dřevěný, celý českými polodrahokameny obložený, který císař Leopold I. ze své pražské klenotnice r. 1680 daroval chrámu svatovítskému, v jehož pokladní komoře jest uschován. Odevzdal jej řečeného roku tehdejšímu kapitulnímu děkanovi, spisovateli Tomáši Pešinovi z Čechorodu, správce pražské klenotnice císařské Ferdinand Euseb Miseron z Lisonu, zajisté potomek Miseronů, štajnšnajdrů Rudolfových. (*Podlaha,* Chrámový poklad u sv. Víta, str. 129, 130.) Pešina v děkovacím listu císaři nazývá je výslovně: „tabernaculum ex gemmis Bohemicis artificiose confectum.“ V tabernakulu tom chová se malá monstrance, celá též z českých kamenů sestavená, jejíž zadní stěnu tvoří pěkný okrouhlý český jaspis.

V Turnově, Rovensku a okolí již aspoň za Rudolfa II. provozovalo se broušení granátů. Také v Norimberce Claudius von Kreutz zabýval se broušením granátův a tvrdil, že dovede české granáty spojovati a s různobarevným sklem svařovati, a vymohl si na to výsadu od Rudolfa.* Nebyly to zajisté granáty *české,* které svařoval, nýbrž almandiny, a stavování jich se sklem provádí se hojně podnes, naši zlatníci zovou takové stavené kameny, jejichž svršek tvoří tenká, přibroušená destička almandinová a spodek sklo barvy toho neb onoho drahokamu, doubletky čili po „česku“ mixle.

Zdá se, že v Norimberce bylo tehda hlavní sídlo obchodu s českými granáty a také hlavní jich brusírny. Rudolf si granát velice oblíbil a na četných šperších a na montážích křišťálových nádob užito jest granátu zabroušeného buď na svrchu do deštičky, nebo v polokouli spodem miskovanou.

Ze XVII. století máme ještě jedno svědectví o nalezišti drahých kamenů v Čechách, Balbínem** podle cestopisu barona Jana Baptisty Tauverniera d' Aubonne zaznamenané. Zní: „Dvě jmenovitě krajiny v Evropě jsou, v nichž dobývají se barevné a vzácné kameny, totiž Čechy a Uhry. V Čechách jest skála, kde nalézají se křemeny různé velikosti, jedny velikosti vejce, jiné velikosti pěsti. Rozbije-li se křemen, obsahuje rubíny takové pevnosti a tvrdosti a krásy, jaké mohou

* Winter l. c. 515; — Jahrbuch d. Samulgen des Oesterr. Kaiserhauses. VV. Regesta 12020, 12021.

** I. str. 77.

býti jen indické z kraje Pegu. Vzpomínám si, když jsem byl ve službách palatina uherského a přišli jsme do Prahy, a on před snídaní s vévodou Frídlandským, generálem z Valdštejna, ruce si myl, spatřil palatin na prstu řečeného vévody překrásný rubín, jehož krásu nadmíru velebil, a ještě více diviti se počal, když od vévody uslyšel, že mateřská skála takových rubínů v Čechách se nalézá; a aby nám to dokázal, daroval palatinovi při rozloučení asi sto takových křemenů v košíku. Když jsme se do Uher vrátili, dal palatin všechny rozbíti, ale ze všech nalezl pouze ve dvou po rubínu, z nichž jeden dva, druhý jeden karát vážil." A Balbín dodává: „Jest patrno, že ono velké kníže (totiž Valdštýn) mnoho takových matečních kamenů s rubíny na panství svém měl, když tak lehce, rychle a tolik jich hosti svému nabídnouti mohl." — Pochybuji o tom, že to byly rubíny; ale těžko je pověděti, co a mnoho-li v pověsti té je pravdou. V archivu turnovském nalezl však *Dr. Šimák* první zprávu o „kumštu řezání a pulírování všelijakého drahého kamení" teprve k r. 1671.

Viděli jsme, že naleziště a snad i zpracování polodrahokamenů v okolí turnovském sahá do století XIV., do doby Karlovy, jest tudíž nejméně o sto let starší, než v hlavním jeho dnešním sídle, na potoku Idaru, v knížectví birkenfeldském, v městech Obersteinu a Idaru, o němž první zpráva zachovala se z r. 1497.

Městys Idar, dlouhé to městečko, skoro jen ulice podle potoka idarského, má asi 6000 obyvatel a mezi nimi nejméně 20 millionářů, zbohatlých z brusíren a z obchodu kamenářského. A tytéž okolnosti, jež povznesly Idar, ba v mnohém, zvláště co do přirozené mocnější hnací síly, ještě příznivější má úpatí Kozákova. Také v Idaru sbíraly se geody achátové nejprve na povrchu země, když však poznáno, že nitro melafyrových hor chová v sobě lepší materiál, než jsou zvětralé křemičité mandle na povrchu nalézané, počali záhy kopati jámy, a sledujíce couky achátových mandlí, razili štoly až na 200 *m* hloubky do nitra vulkanických vrchův a těžili z domácí půdy, až zásoba její téměř vyčerpána. — Ještě v letech 50. minulého století pracovalo v idarských štolách asi 40 mužů, jichž odtud stále ubývalo, až koncem let 60. musily štoly ty býti pro nevýnosnost úplně opuštěny.

I jiná okolnost ohrožovala již od počátku devatenáctého století kamenářský průmysl idarský. V té době počaly zvláště sklárny severočeské vyráběti a ve velikém množství vyvážeti krásné skleněné, pečlivě broušené imitace drahokamenův a polodrahokamenů, ano i pohárů, misek, váz a pod. ze skla zvaného hyalitem, lithyalinem, achátovým sklem a pod.

Brusiči idarští již od počátku XIX. století, jak výnosné práce ubývalo, počali odcházeti do světa za jiným výdělkem. Několik jich přišlo jako muzikanti r. 1827 do jižní Brasilie a na potulkách svých dostali se do provincie Rio grande do Sul, na pobřeží řeky Uruguay, která obtéká horstvo Sierra do Max, jež skládá se z části ze zvětralých skal melafyrových. Tu prý ve statku nějakém si povšimli, že nádvoří jeho vydlážděno jest oblými kameny, jež podobaly se achá-

tovým mandlím, dobře jim známým z jejich domoviny. Bližší ohledání domněnku jejich potvrdilo, a brzy shledali, že nalézají se v krajině, oplývající achátovými geodami všech druhů. V blízké řece sebrali několik set centů nejkrásnějších kamenů, dopravili je na pobřeží, a německá loď, která právě takového zatížení potřebovala, dopravila jim je téměř zdarma do Hamburku.*

Dovozem brasilských polodrahokamenů oživl brusičský a kamenářský průmysl idarský. Pouze z Uruguaye dovezeno do Idaru r. 1872 3100 centů kamení, a dovoz za následujících 10 let do r. 1882 obnášel 15.155 centů. — Cena takového surového kamene pohybuje se mezi 5 a 15 markami za centnýř, kusy zvláště krásné docilují ovšem cen velikých, takže některá velká achátová mandle až 1000 marek stojí. R. 1866 dovezena z Porto Alegre mandle, vážící 2000 kilogramů, jež prodána za 75000 marek, tedy kilogram téměř za 40 M.

R. 1902 koupila idarská firma C. W. Kessler (která má též prodejní krámy v Karlových Varech a Marian. Lázních) polovinu achátové mandle s ametystovou druzou uprostřed, která vážila 300 metr. centů. Hořejší polovina mandle při nálezu v Serra do Mar byla již zvětralá, spodní polovina, 10 *m* dlouhá, 3 *m* široká a $5^1/_2$ *m* hluboká, měla dutinu svou zanesenou zemí, z níž vyrůstala palma 4 *m* vysoká. Veliký kus této ametystové druzy zakoupen byl pro mineralogickou sbírku Zemského musea a jest tam vystaven.

Polodrahokamenů, kterých se v klenotnictví a v uměleckém průmyslu vůbec užívá, jest veliké množství, zvláště hledíme-li k pojmenováním, jímž v klenotnictví rozlišuje se zhusta týž minerál na různé druhy dle svého zbarvení, složení vrstev, větší nebo menší průhlednosti atd.; terminologie obchodní jest však různá od vědecké.

Nehledě k tomu, že křišťály, topasy, citriny, ametysty, jaspisy, avanturiny, chalcedony, karneoly, heliotropy, acháty atd. jsou vesměs členové rodiny křemenů, má zase na př. chalcedon přerůzné názvy: modrému říká se *safirin*, bílému s červenými body *stefanit*, jsou-li v něm vrostlé tvary na způsob mechu neb stromu *dendrachat* nebo kámen *mokka*, červený chalcedon zove se *karneol*, zvláště temně rudé nebo hnědé karneoly slovou *sarder*, zelený chalcedon zove se *plasma*, je-li při tom červeně tečkovaný, *heliotrop*, pruhované chalcedony jsou *acháty*, a ty zase mají různá jména: na př.: onyx (černý), chalcedonyx (šedý), sardonyx (hnědý) atd.

Přesné hranice mezi drahokamenem a polodrahokamenem není, tu rozhoduje hlavně průhlednost, skvělá barva nebo bezbarvost, lom a odraz světla a tvrdost. Většina kamenů nad 8. stupeň tvrdosti jsou drahokameny, pod 8. stupněm do 6. polodrahokameny, nebo obyčejné kameny, ač na př. smaragd, dnes téměř nejvzácnější drahokam, má tvrdost pouze $7^3/_4$.

Tak, jak drahokameny i polodrahokameny v přírodě nalézáme, nelze jich ani v klenotnictví, tím méně k jiným účelům užíti, jen výjimkou užívá se někdy, i bez přebroušení, krásně a úplně vyvinutých hrání diamantu a jiných drahokamenů, též křišťálů (tak zvaných mar-

* G. Lange. Halbedelsteine. Kreuznach 1868, 8.° — str. 68.

marošských diamantů) ve šperkovnictví. Teprve broušením přicházejí všechny výborné vlastnosti a krása kamene k platnosti.

Bylo velikým pokrokem technickým, když člověk dovedl i tvrdé, ba nejtvrdší kameny obrousiti, a ještě vyšším stupněm jest umění je hloubiti a řezati. Za stara obrušovaly se drahé kameny pouze do oblých tvarů, při čemž se kamene co nejvíce šetřilo, aby se objem jeho nezmenšil. Tak děje se namnoze podnes v Orientě. V tom ohledu poučnou byla výstava darů, jež knížata indická věnovala tehdejšímu princi Walesskému, potomnímu králi Eduardu VII. anglickému, když r. 1877 v Indii zastupoval matku svou Viktorii při vyhlášení jí za císařovnu indickou. Tehda knížata indická sáhla hluboko do svých prastarých pokladních komor, a princ přivezl si sbírku mečů, štítů, pásů, skřínek atd. vesměs diamanty a všemi druhy drahokamenů posázených, a kameny ty veskrz jsou oble přibroušeny, jak tomu říkáme, „muglovány". Takové muglované drahokameny nalézáme na všech antických pracích pak i doby romanské i doby gotické, teprve v XV. stol. stává se přibrušování kamenů do facet obvyklým.

Broušení, jak se dnes provádí, jest výsledkem zkušeností staletých, a vždy snaží se uplatniti přednosti a krásy kamene. Průhledný kámen musí tak vybroušen býti, aby paprsky světla tím způsobem v něm se lámaly, že by je povrchem svým zase vyzařoval. Poněvadž pak různé kameny jeví různé optické poměry, ba týž druh kamene podle tvaru svého a síly jinak světlo láme, musí brusič toho dbáti, aby každý kámen co nejvýhodněji přibrousil a při tom ovšem aby co nejvíce vzácného materiálu šetřil. Šířka a síla kamene, také vrchní a spodní strana musí býti k sobě v určitém, zkušenostmi a vkusem stanoveném poměru; má-li kámen chyby, jest úkolem brusičovým, aby při všemožném šetření kamene (jenž se přece na váhu prodává!) právě chybná místa odbrousil, nebo je tam ponechal, kde by při zasazení mohla býti kryta.

Kameny neprůhledné brousí se pro šperkovnictví jen v málo různých tvarech a to jen buď oble, nebo deskovitě v různých konturách s jednoduchými facetami na okrajích, nebo ovšem do kuliček.

Jen stručně chci vylíčiti postup zpracování kamene od suroviny do vyhlazeného šperkovního kamene.

Kámen prohlédne se nejprve proti světlu, má-li chyby, a jak by se daly odstraniti, aby co nejméně materiálu odpadlo. Na základě poznaných trhlin, nebo na základě dokonalé znalosti štípatelnosti všech druhů průhledných kamenů, oštípou se oškrtem na olověné podložce všecky chybné části a takové, které — jsouce natržené — při zpracování samy by odprýskly. Klíšťkami jako na uštipování skla se pak ještě kámen do přibližné formy oštípe.

Kameny neprůhledné a takové, jež buď žádnou nebo neurčitou štípatelnost mají, nebo kde si dělník není jist, musí se řezati, a to malou kruhovou pilou, šlapadlem nebo mechanicky hnanou; prášek z tvrdého kamene, teď obyčejně karborundum, natírá se s olivovým m nebo s petrolejem smíšený na okraj kolečka,

do něhož se třením zatlačí nebo zatluče, a tím se ponenáhlu kámen přeřeže, vlastně přebrousí.

Kámen, takto poněkud do žádoucí formy upravený, nasadí se tmelem (ze šelaku a cihlového prášku) na tmelku, která zasadí se do kvadrantu, v němž možno zcela přesně měniti postavení tmelky s kamenem k brusu, a tak všecky facety postupně dle přání a co nejpřesněji vybrousiti. Drahé kameny, zvláště diamanty, zasazují se do měděných tmelek, a místo cementem, zatavují se do nich tavidlem z cínu a olova. Po vybroušení svršku obrátí se kámen na tmelce a stejným způsobem vybrousí se jeho spodek. Kovový brus leží vodorovně, na něm natřen jest olejem nebo vodou v kaši rozdělaný smirek, a brus otáčí se buď mechanicky (motorem), nebo klikou, kterou točí brusič pravou rukou, kdežto levou přidržuje kvadrant s tmelkou a na ní nasazeným kamenem.

Kámen takto hrubě obroušený, s mdlými plochami, musí býti ještě vyleštěn, což děje se týmž způsobem jako broušení, jen prášek, kterým se brus natírá, nesmí býti tvrdší než kámen sám, spíše o něco málo měkčí; obyčejně bývá to tripl. Tak se ponenáhlu plošky kamene do dokonalého lesku vyhladí.

Jiný způsob zpracování, již starým národům známý, jest rytí a řezání kamene. Děje se to hlavně do achátu, zvaného onyxem, který se totiž ze dvou souběžných vrstev nad sebou skládá. Proryje-li se hořejší bílá vrstva kresbou nějakou až do tmavého spodku, objeví se vrytá kresba tmavá na bílé půdě, a opačně: odstraníme-li na onyxu nebo sardonyxu, jehož vrchní vrstva jest tmavá a spodní světlá, vrchní vrstvy tu méně, tu více, můžeme vytvořiti i plastické kresby v různých odstínech od nejtmavšího povrchu do světlého spodku. Kameny, na nichž jeví se obraz do výše plasticky vyřezaný, zovou se kameje; kameny, jež mají obraz do hloubi vrytý, zovou se intaglie, obého druhu pak zovou se gemmy. Nejen acháty či onyxy, ale všechny kameny i diamanty a smaragdy se ryjí a řežou, ovšem vzácné kameny jen výjimkou; nejlépe hodí se k tomu brasilské onyxy, jež mají vrstvy poměrně silné a dosti pravidelně stejné síly. Nejčastěji vídáme a nosíme intaglie jako pečetní prsteny s písmenou nebo monogramem do kamene vyrytým.

Rytí kamene děje se malým kolečkem z měkké oceli na dlouhém hřídeli, jenž jest zasazen do vřetena malého soustruhu a šlapáním velmi rychle se otáčí. Na kolečko natírá se olejem zvlhčený tvrdý (diamantový nebo karborundový) prášek, a kámen přidržuje se ke kolečku rychle se otáčejícímu, jež dle vůle ryjcovy tu hlouběji, tu mělčeji částky kamene odbrušuje. Kolečka mají nejrozmanitější tvary, od malinkého, menšího než špendlíková hlavička, a od tenounkého až do značně velkého a silného. Polírování kamejí zřídka lze vykonati strojem, aby se jemně vyřezané části nepoškodily, a musí se to díti jen ručně. Poslední retuše pak vykonávají se jemným rydlem, jehož špici tvoří ostrý diamant. — Kamejím z kamene řezaným podobají se kameje z mušlí, výroba jejich jest však nepoměrně snadnější, poněvadž lze je obyčejným ocelovým rydlem rýti.

Intaglie i kameje jsou nejstarší památkou uměleckého zpracování tvrdých kamenů (připomínám jen známé scarabey egyptské, antické gemmy); umění to znovu rozkvetlo za doby renaissance a u nás zvláště za doby Rudolfa II. — Dnešního dne pěstuje se hlavně v Italii a v Paříži, kde umělecký klenotník *Lalique* geniálním způsobem ku sestavování svých krásných šperků užívá řezaných kamenů nejrůznějšího druhu. — Také odborná škola turnovská může se i v tomto oboru vykázati pozoruhodnými pracemi.

Kameny, jež mají býti na šňůry navlečeny nebo pomocí zavrtaného drátu upevněny, musí býti veskrz nebo do určité hloubky vrtány. To děje se buď opět práškem z tvrdších kamenů, nebo častěji vrtáčkem, jehož špici tvoří ostrý hrot diamantu. K vrtání užívá se různých strojků, při nichž buď primitivně jakýmsi druhem smyčce nebo mechanicky hřídel vrtáčku rychle se otáčí.

Největší zkušenosti a zručnosti vyžaduje však broušení a hloubení velikých polodrahokamů na nádoby, poháry, vázy, mísy atd. — Obrušování velikých achátů a jaspisů, nefritů, jadeitu a pod. provozuje se ve větší míře v Evropě již jen v Idaru, (méně ve Waldkirchu v Černém lese), a i tu — bohužel — ponenáhlu vymírá. Veliké věci z kamene jsou drahé, nalézají málo odbytu, a brusiči zase stěžují si na špatné platy a obracejí se raději k způsobům brusířským, jež jsou méně namáhavé a lépe placeny.

Broušení a hloubení velikých kamenů děje se s malými změnami týmž způsobem jako za starých dob a stejně, jako u nás za Karla IV. a Rudolfa II. dálo se v našem Císařském mlýně. — Na potoku idarském a některých jeho mocnějších přítocích bylo do nedávna asi 100 vodních mlýnů, vlastně „vodních brusíren", z nichž je teď pouze asi 16 v činnosti. Mlýn jest asi takto zařízen:

Dva, tři i více pískovcových brusů, z červeného triasového pískovce (z Falce) nejvýše 1·70 *m* v průměru nasazeno jest na vodorovném hřídeli, jejž vodní kolo v pohyb uvádí. Brusy ty — horem stále vodou svlažované — otočí se asi třikráte za vteřinu, tedy as 200krát za minutu.

Brusy jsou 30 až 40 *cm* široké a mají vysekané žlábky i vyvýšené pásy, takže možno na polodrahokamenu různé profily jimi vybrousiti. Obyčejně pracuje na každém brusu jeden dělník, mohou však i dva vedle sebe na témž brusu pracovati. Práce je velmi namáhavá a ovšem i nezdravá: ač jest brus i kámen stále vlhký, přece spolyká dělník mnoho odstřikujícího kamenného prachu. Při práci leží dělník v žlábkovitém nízkém podstavci na břiše a nohama opírá se o kolíky pevně do podlahy zaražené, aby vší silou kámen k brusu tisknouti mohl. — Při broušení světélkuje odletující prášek krásným načervenalým světlem.

Následuje pak vyhloubení kamene, jenž byl na vodním brusu vnější svůj tvar již obdržel. To děje se opět karborundem, a to buď plnými nebo dutými válci. Duté válce z měkké oceli mívají spodní okraj pilovitě nasekaný, a do zubů těch karborundum nebo diamantový smirek natlučený, nebo jsou do zubů těch nasazeny ostré třísky

diamantu. Rychlým otáčením válce vniká (vbrušuje se) tento stěnami svými stále hlouběji do kamene, zanechávaje v dutině své sloupec, který po vybroušení buď zručným nárazem se vylomí, nebo kolečkem podřeže. — Konečné vyhloubení kamene dodělá se pak na soustruhu kolečky různé velikosti.

Vyleštění hotové nádoby děje se pak triplem pomocí dřevěných, někdy koží potažených válců, nebo na měkkých brusech z cínu nebo olova. Práce tato jest nejlehčí a nelze jí nic poškoditi, proto vykonávají ji obyčejně ženy i děti.

Dnes jest nejdůležitější pomůckou při zpracování polodrahokamenů jich *barvení;* jím průmysl idarský znova mocně rozkvetl.

Některé způsoby barvení kamene byly již Římanům známy, Plinius starší několikráte se o tom zmiňuje; zvláště zajímavá jest zpráva, kterou v 37. (poslední) knize své „Naturalis historia" zaznamenal, že Arabové vaří achatové mandle (glebae) po sedm dní a nocí v medové vodě („decoctus mellis Corsici"), aby dodali jim žil, pruhů a skvrn. To jest právě způsob barvení kamene, který se v Italii po věky udržel a pečlivě jako vzácné tajemství střežen byl. Někdy počátkem XIX. století prozradil římský kameňář tajemství to kollegovi svému při návštěvě v Idaru, (styky Italie s Idarem byly vždy velmi živé, Vlaši kupovali tam materiál na své gemmy), a brzy technika ta v Idaru zdomácněla. Tímto způsobem zbarvují se části jinak téměř bezbarvých a tudíž bezcenných chalcedonů, achátů, bledě žlutých karneolů a pod. na černo a tím získávají se krásné onyxy.

Zbarvení drahokamenů zakládá se na značné porovitosti některých jejich vrstev, jen mlékově bílé pruhy chalcedonu (achátu) nejsou vůbec porovité a nepřijímají tudíž žádného zbarvení. Vůbec acháty idarské, a mám za to, že i české, jsou tvrdší než brasilské, které se k barvení lépe hodí.

Methoda barvení je celkem jednoduchá, ale dobré barvení vyžaduje velikých zkušeností, především výtečné znalosti materiálu; neboť stává se, že v téže lázni kameny zdánlivě stejné různě se zbarví, na příklad zeleně a modře.

Nejstarší, jak jsem se již zmínil, jest barvení na černo. Čistě omyté kameny se v studenu dobře osuší, pak se ponoří do roztoku medu nebo cukru v úplně čistém, nejlépe novém hrnci. To se pak asi po tři týdny zahřívá, ale teplota nesmí dosáhnouti bodu varu, a roztok medový musí se dolévati, aby kameny byly stále ponořeny. Tak pronikne roztok cukernatý všemi pory kamene. Potom se kameny vyjmou, omyjí, ponoří se do kyseliny sírové a zase se v ní zahřívají. Kyselina sírová, která takto do porů kamene za cukrem vnikne, spálí cukr tam obsažený na uhel a tím zbarví na černo ty pruhy kamene, které jsou porovité. Měkčí kameny zbarví se v kyselině již za několik hodin, u jiných trvá to i několik dní, a zbarvení mívá různé odstíny podle různé porovitosti vrstev kamene. Kameny z kyseliny vyňaté se pak na horké plotně prudce osuší a pak se řežou a brousí.

Barvíř kamenů musí předem aspoň přibližně poznati, v jaké míře dá se surovina, kterou kupuje, zbarviti. Proto zkouší to buď zbarvením malých úlomků, a není-li to možné, ulomí vhodný kousek a jazykem jej na lomu navlhčí, načež pozorně sleduje, jak se vlhkost do různých vrstev kamene vpíjí. Rozdíl v ceně kamenů jest značný; cent surového tvrdého kamene stojí asi 100 marek, cent měkkého kamene, který se lehce barví, až 5000 marek.

Také barvení na jiné barvy děje se celkem týmž způsobem. Na žluto barví se acháty kyselinou solnou, na modro (krásné umělé lapis lazuli) krevní solí, načež ponoří se do určitého roztoku železa (tak lze i z některých jaspisů vyráběti lapis lazuli), na zeleno (chrysoprasy) kyselinou chromovou a kamencem chromnatým, na hnědo (sardonyx) žlutým kandisem, na růžovo a na jiné barvy anilinovými barvami, jež však nejsou trvalé a na slunci rychle blednou.

Jiný způsob barvení děje se prostým zahříváním a pálením, jímž se buď barvivo v kameni obsažené ničí nebo se mění. Zahřívání kamene, aby nepraskl, musí býti velmi ponenáhlé, a stejně zvolna musí pak býti ochlazován. K tomu cíli vkládají se kameny do ohnivzdorných hliněných nádob, kelímků, vyplněných rozmělněným uhlím, jemným pískem, železnými pilinami, nehašeným vápnem nebo podobnou látkou, kterou se zahřívání i ochlazování stejnoměrně upravuje. Některé kameny mění svou barvu již za dosti nízké temperatury, jiné zase vyžadují velikého žáru. Tmavožlutý brasilský topas mění se pálením v růžový, amethyst mírně a krátce zahřátý, ztrácí tmavé skvrny, při silném a dlouhém zahřívání mění fialovou svou barvu ve žlutou (pálený topas); hnědé a žlutavé karneoly a acháty dostávají žárem živou, červenou barvu, špinavě modravé nebo šedé acháty pak barvu mléčnou. Ruděžlutý hyacint ztrácí úplně barvu, ale nabývá většího lesku, také modrý safír rozžhaven mění se v bílý atd.

Barvení polodrahokamenů tím nebo oním způsobem nabylo v poslední době již takových rozměrů, že již jen málokterý neprůhledný polodrahokam dostává se do rukou obecenstva nezbarvený. A jaké ohromné množství vyrobí se jich jen v Idaru a sousedním Obersteinu: jen brasilské suroviny zpracovalo se tu roku 1906 za 1,300.000 marek, roku 1907 za 1,150.000 marek a 1908 za 630.000 marek.

Bohužel, vyšel z módy v poslední době i náš specielně český a nad jiné krásný polodrahokam: pyrop čili český granát, jehož jedinou domovinou jest vlast naše a jehož sytě rudé, krvavé barvě žádný jiný granát se nevyrovná; barva všech ostatních není tak čistě červená, nýbrž má vždy přídech buď žlutavý nebo fialový, nebo jest téměř černý; ani jinak krásný kapský rubín (granát z diamantových polí jihoafrických) se co do syté krásné barvy pyropu našemu nevyrovná.

Pyrop nalézá se zarostlý v hadci, hlavně však v naplaveninách u Třebenic v okolí Třibivlic, Podsedic, Měrunic atd.

Také u Rovenska a u Nové Paky našly se granáty. Pokud mám statistická data, bylo těžení granátů v obchodním roce 1887/8

v největším rozkvětu, ten rok obnášel výtěžek surových granátů v okolí Třebenic asi 200.000 zlatých; r. 1890 napočítali se 142 majetníci granátových polí, těžením granátů zaměstnáni byli 362 dělníci a cena vytěžených kamenů obnášela ještě asi 80.000 zlatých. Místních obchodníků s granáty počítalo se 17. Na jaře r. 1908 obchodovali již pouze tři, a cena za rok vytěžených kamenů páčila se pouze asi na 18.000 korun.

Proč granátový průmysl český téměř zhynul, a která jest cesta k jeho opětnému oživení a povznesení, jest důležitý náš český národohospodářský problém. Příčiny jeho úpadku všichni známe a všichni jsme zajisté již pomýšleli na cesty, kterými by se povznesl, leč rady a ojedinělé pokusy nedostačí; věci té ujmouti by se musili různí činitelé, vyzbrojení dokonalou odbornou znalostí, uměleckým vkusem a zvláště značnými hmotnými prostředky.

Příčinou úpadku byla nezřízená konkurrence výrobců granátového zboží: jeden nad druhého snažil se více a laciněji prodávati, k tomu cíli zjednával si stále lacinější a ovšem i špatněji broušený materiál; kameny zasazovány ne již do 14tikarátového, ba ani do 6tikar. nebo i lehčího zlata, nýbrž do tombaku a vůbec do bezcenného kovu. Vzorky šperků byly stále tytéž, stále granátová mosaika, či spíše dláždění; ani móda, jež vyžaduje stále nových obměn ve vzorcích, ani umělecký vkus, jenž bedlivě uvažuje o tom, jak uplatniti tvar a barvu kamene ve šperku, nevedly naše výrobce, — jen výroba a prodej ve velkém a potlačení konkurrenta bylo jejich heslem.

Kameny brousily se ve dvou, ve třech tvarech, každé obtížnější jeho zpracování, které by rudou, jiskrnou jeho barvu uplatňovalo, bylo na překážku laciné výrobě, granát nespojoval se ve šperku s brilianty, perlami a jiným drahokamem, jenž by krásu jeho zvedl a uplatnil, ani se smaltem a drahým kovem — a dnes naříkáme nad zničením celého průmyslu. Dnes jest již nouze o řádného granátnického dělníka: mezi více než 60 návštěvníky pokračovací školy při zlatnické škole obchodní komory jsou pouze dva granátníci! Podobně jest tomu dnes i v Turnově.

A cesta k nápravě? — Opakuji: netroufám si udíleti rady, jen k následujícím okolnostem dovoluji si poukázati: Máme v Praze státní umělecko-průmyslovou školu, která co do uměleckého vedení a co do výchovy schopných umělců dessinateurů vyrovná se každé domácí i cizí sourodé škole; máme zde zlatnickou školu, založenou a obětavě vydržovanou obchodní a živnostenskou komorou, školu, která řízena opravdovým umělcem, jenž i celou příslušnou stránku technickou ovládá, učí za pomoci zdatného sboru učitelského odborný dorost náš všem způsobům práce a dekorace zlatnické a klenotnické; vedle toho máme v Turnově odbornou školu kamenářskou a zlatnickou, která r. 1884 založena a prvním svým ředitelem prozíravě organisována i vším potřebným vypravena byla, nyní pak novým ředitelem a velice způsobilými učiteli co nejlépe jest vedena. Všechny tyto školy mohou býti pevnou basí, na níž lze novou, lepší budoucnost českého granátu i průmyslu zlatnického a klenotnického vůbec zbudovati. Uměl.-prům.

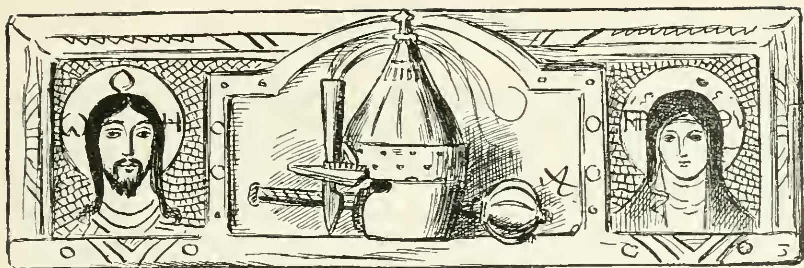
a pražská zlatnická škola jsou zabezpečeny, ale škola turnovská — hlavně pro malou přízeň domácích faktorů — nemůže se tak uplatniti, jak by zasluhovala.

A škola ta, schopná značného rozšíření a vývoje, nad jiné důležitá jako nejvlivnější zástupce pokroku a vkusu v tomto oboru, umístěná v krajině, kde příroda sama drahého kamení nasila, — ta by měla živořiti nebo snad dokonce zaniknouti?! Dosud pevně doufám ve skvělou budoucnost školy i kamenářství turnovského a českého vůbec.

Naše obecenstvo, tak obětavé a vyškolené, čeká jen na vřelý a odůvodněný popud, aby pozornost svou a zálibu obrátilo k českému drahokamenu a k českému šperku, který by umělecky vyrovnal se zboží, jež ročně za ohromné sumy z Němec a odjinud se k nám dováží, — a za těchto okolností že by náprava nebyla možna?

Bohužel, že — hledě zpět — musím končiti samými „kdyby":

Kdyby počin, daný Karlem IV., nebyl s ním zanikl, a hluboké jámy, v nichž se z nitra našich hor těžily ty krásné kameny, jež zdobí kapli Svatováclavskou a Karlštejn, nebyly zasypány tak, že i místo jejich upadlo v zapomenutí, kdyby aspoň nový rozkvět kamenářství českého za Rudolfa II. byl trvale zapustil kořeny, kdyby průmysl náš byl dovedl zužitkovati schopných a vzdělaných pracovních sil, jež mu odborné školy vychovaly, kdyby granátový průmysl náš, rozvážným duchem obchodním a uměleckou rukou veden, byl si zachoval svou pověst a svůj odbyt, kdybychom tato přirozená domácí odvětví uměleckého průmyslu byli dovedli rozšířiti i na příbuzná pole a dovedli vždy hověti vkusu a potřebě, jako to dovedli kamenáři idarští a obersteinští, o jaký to obrovský zdroj blahobytu byli bychom bohatší!

A. Kuprin:

Pokojné žití.

Přeložil *F. J. Matěcha.*

Nasadiv na nos staré velké brejle se stříbrnou obrubou, nakloniv hlavu na stranu, našpouliv oholená ústa a pohybuje významně nahoru a dolů kosmatým, zlostným stařeckým obočím, psal Ivan Vianoryč Našedkin dopis krajskému školnímu inspektoru. Písmo měl okrouhlé, ne těsné, hezké a pravidelné, takové, jakým píší vojenští písaři. Písmena se pojila jedno s druhým v slova, jako pravidelné články řetízků různé délky.

„Jakožto člověk zúčastnivší se činně na důležité, před Trůnem a Vlasti zodpovědné správě výchovy a vzdělání ruské mládeže a setrvavší na této, směle možno říci, posvěcené dráze pětatřicet let, pokládám, jakkoli neuvádím svého pravého jména, podepisuje se toliko prostým názvem „Dobře smýšlející“, za svou mravní povinnost, upozorniti Vaši Excellenci na jistého ředitele školy, podřízeného Vaší moudré a všestranně osvědčené péči. Míním ředitele vyrvinského čtyřtřídního městského učiliště, kolležského assessora Opimachova, při čemž si dovoluji dáti nejuctivější otázku: srovnává-li se se vznešeným povoláním paedagoga a s důvěrou kladenou v něho představenstvem a občanstvem, aby sdílel beze studu celému městu zjevnou protizákonnou společnou domácnost se svobodnou ženou, které patrně jde jen o zaopatření, která však ve městě nikomu známa není, chrámů Páně nenavštěvuje, chodí, jako by se náboženským citům obecenstva posmívala, po ulici s papiroskou a jako diakon s krátkými vlasy? Dále: . . .“

Položiv přesnou dvojtečku, odložil Ivan Vianoryč opatrně pero na kraj křišťálového kalamáře a opřel se o lenoch židle. Jeho oči hleděly laskavě přes brejle, smekly se s oken s tylovými záclonami v koutě na obraz mírně osvětlený růžovou lampičkou, odtud na starý, příležitostně koupený, avšak trvanlivý nábytek se zeleným rypsem, pak na podlahu vyleštěnou leštidlem voskovým, a na huňatý, z pestrých kousků sešitý koberec, práci samotného Ivana Vianoryče. Kolikrát přihodilo se již Našedkinu, že náhle, mezi vážným hovorem

nebo probrav se ze zadumání nebo odtrhnuv se od psaní, pocítil tichou, obnovenou radost. Jako by na okamžik vůbec na vše zapomněl, ale pojednou se vzpamatoval a rozpomněl na svoje čestné, všemi vážené, jasné, čisté stáří, na vlastní domek s křídlem pro nájemníky, nabytý po pětatřiceti letech úzkostlivého hospodaření, na vysloužencu plnou pensi, na okrouhlých pět tisíc, půjčených na dobrý úrok do druhé hypotheky, na druhých pět tisíc, uložených doposud v bance, konečně na to vše pohodlí a blahobyt, jichž by si mohl dopřáti, avšak z rozumných důvodů nikdy nedopřeje. A teď, kdy se stařík v tyto myšlenky znova zahloubal, spokojeně a dobrodušně se usmíval vyholeným, vráskovitým rtem.

V pokoji voněl čapí nůsek, mátové koření a poněkud i naftalin. Na pravém okně visela klec s kanárkem. Když naň upřel Ivan Vianoryč svůj zamžený, vidoucí a nevidoucí pohled, začalo ptáče rychle poskakovati po bidélkách, dupajíc drápky. Našedkin něžně a táhle hvízdl. Kanárek zavrtěl hezkou, chocholatou hlavičkou, naklonil ji dolů na stranu a tázavě zapískl:

„Pí-í.“

„Ach, ty cvrkale!“ řekl čtverácky Ivan Vianoryč a vzdychnuv, chopil se pera.

„Dále,“ psal, šeptaje potichu slova, „opovažuje se týž Opimachov nedbati některých cirkulářů ministerstva osvěty a jiných vládních nařízení, předchází a sám dává špatný příklad podřízeným mladým učitelům tím, že pod rouškou rozšíření programu (sic!) šíří podvratné a škodlivé ideje, nalézající u důvěřivé mládeže ochotného sluchu, směřující k rozrušení dobrých mravů, k podnícení politických vášní, ke snížení autority vlasti, zejména však k šíření samého bídného a zhoubného socialismu. Tak pokládá shora jmenovaný kolležský assessor Miron Stepanovič Opimachov za vhodné, čísti žákům lekce (toto slovo Našedkin dvakrát silně podtrhl, zkřiviv jízlivě ret,) o původu člověka od mikroskopického molekulu, a učitel zeměpisu Sidorčuk, nepovědomo proč, vykládá jim své zvrácené, zjevnou nevědomostí páchnoucí názory o statistice a politické oekonomii. Tu ovšem nelze se diviti, že žáci čtyřtřídního vyrvinského učiliště, vedeni podobnými výbornými paedagogy, vynikají bujnými, hrubými mravy a nevázaným chováním. Tak na př. byly těchto dní otci Michajlu Trabukinu, protojereji místního chrámu, všemi váženému pastýři, člověku téměř svatého života, rozbity kameny dvě tabule v oranžerii. Při setkání se staršími váženými osobami města, majícími docela vysokou čest náležeti pětatřicet let učitelskému sboru, nesnímají pokrývek s hlavy, nýbrž naopak, hledíce jim do očí, vybuchují ve smích a mnoho, velmi mnoho jiného, co jsem ochoten Vaší Jasnosti podrobně objasniti, (N. B. také o mravech bujících v ostatních školách), obdržím-li milostivou odpověď na tento dopis na zdejší poštu, poste restante, k vydání předložiteli 3 rublové bankovky č. 070911.

Mám čest, býti Vaší Jasnosti nejoddanějším sluhou.

Dobře smýšlející.“

Našedkin udělal poslední tečku a pronesl nahlas:

„Tak, pane Opimachove!“

Vstal, chtěl zdlouha a sladce protáhnouti svoje znavené tělo, vzpomněl si však, že je hřích dělati tak v postě, a zdržel se. Zamnuv rychle ruce jako při umývání, usedl znova ke stolu a rozevřel starý zápisník s doleními okraji, od častého obracení zahnědlými. Za poznámkami o bílém prádle, adressami a dny jmenin, za příjmy hrabat následovaly poznámky z paměti, napsané běžně se zkratkami, ale všechny týmže překrásným, písařským písmem.

„Kuzjajev dělal narážky, že má měsťs. pokladník schodek. Vypátrat a sdělit státní kanc. N. B. Vypravuje se, že Kuz. dopisuje do nějakých novin! Vyšetřit!“

„Duchovní s. B. Melnik, Zlatodějajev (o. Nikodem) opil se o svátcích. Tancoval a ztratil kříž. Podati o tom zprávu Jeho Velebnosti. Vykonáno. Vyzván k objas. 21. ún.

„Nezapomenouti na Serg. Platonyče. S chůvou.“

„Učitel Opimachov. Souložnictví. Přednášky a jiné. Sidorčuk. Neúcta. Krajsk. inspektoru.“

Přišed k této poznámce, namočil Ivan Vianoryč pero a připsal po straně: „Sděleno.“

Do této knížky byly zapsány všechny příhody, všechny milostné pletky, všechny klepy a řeči malého zapadlého venkovského městečka; zde byly stručné poznámky o pánech a služebných, o úřednících, kupcích, důstojnících, o duchovních, o přestupcích ve službě, o tom, kdo s kým se stýká (s přibližným udáním doby schůzky), neprozřetelná slova pronesená v klubu, o pijáctví, hře v karty, a na konec o ceně jupek těch dam, jichž muži nebo milenci žili nad svoje poměry.

Ivan Vianoryč přelétl zrakem rychle tyto poznámky, pochopuje jich známý obsah po jediném slově, mnohdy podle nějaké tajemné kličky na straně.

„Na všechny dojde, na všechny, moji milí,“ křivě ústa po starém zvyku zašeptal nahlas. „Seminarista Elladov . . . Vy račte posečkati, svobodomyslný pane seminaristo. Rámus u Charčenka, Šturmer se zpil . . . Nu, na to je ještě brzy. Ale buďte bez starosti, dojde po řadě i na vás. Všem bude se zodpovídati, všem! . . . Vy si myslíte: ztropil jsem neplechu, a teď hajdy do úkrytu? Ne-e, moji drazí! Vaši ničemnost stopují bedlivé oči, ty, braši, všecko vidí . . . Choť inženýra . . . Aha! Totéž. Pojďte na světlo boží, překrásná, avšak lehkomyslná paničko!“

Shora na stránce stály dvě řádky.

„Žena inženýra (Zoja Nikit.) a št. kap. Berengovič. Inženýr bačkora. Lépe sděliti kapitánové.“

Ivan Vianoryč přisedl blíže ke stolu, poopravil brejle, zahalil se rychle do svého vatovaného županu se žlutým vyšíváním, na způsob otazníku a začal psáti nový list. Psal hned na čisto, nepromýšleje téměř vět. Dlouhou praxí ustálil se u něho zvláštní sloh anonymních listů, neboli správněji, několik různých slohů, jelikož listy vyžadovaly

jiných obratů řeči k představeným, jiných ke klamaným manželům, na kupce účinkoval sloh vybraný a výmluvný, k duchovním bylo třeba citátů ze spisů církevních otců.

„Milostivá paní, madame Berengovičova!

Nemaje vzácného potěšení znáti Vás blíže, obávám se, že budete list můj pokládati za nezdvořilost. Leč křesťanská povinnost a láska k bližnímu mi káže, abych spíš porušil pravidla slušnosti, než mlčel o tom, čemu již dlouho se směje celé město, o čemž se však Vy, jako každá klamaná oběť, dovídáte, bohužel, naposledy. Ano, nešťastná! Tvůj manžel, nehodný vznešeného jména obránce vlasti, klame Tě nejbídnějším a nejbezohlednějším způsobem s tou, již jsi ohřála na Svoji vlastní hrudi, jako onen sedlák ve známé bajce velkého Krylova!!!

Radím Vám, abyste potajmu vypátrala, kdy se míní vydati na cesty jistý, Vám dobře známý inženýr, a týž večer, as kolem deváté hodiny, navštivte překrásnou Zoju, čímž jí připravíte velmi příjemné překvapení, které bude tím příjemnější, čím bude neočekávanější. Ručím — nic Vám nebude překážeti. Chotě Vašeho, pana štábního kapitána toho večera zajisté nebude doma (zavolají ho k pluku ve služebních záležitostech, nebo, řekněme, k nemocnému kamarádu). A abyste tím více potěšila svůdnou Zoju, radím Vám, abyste nechodila hlavním vchodem, nýbrž kuchyní, a pokud možno rychle. Setkáte-li se v kuchyni se služkou, pamatujte si, že se jmenuje Ariša, a že rubl vůbec vykoná magický div."

Silný úder zvonu jako těžká vlna zachvěl vzduchem, volně a široce vniknuv do pokoje. Ivan Vianoryč vstal, pokřižoval se, zavřel na okamžik pevně oči, ale hned zase usedl a pokračoval ve psaní poněkud rychleji, než dříve.

„Nejsem Vám nikterak radou, abyste se obrátila přímo na inženýra. Tomuto člověku je patrně lhostejno, proslaví-li se jeho choť, jako kdysi Messalina, nejen po celém okrese, ale i po celém kraji svým chováním. Vás znám jakožto dámu pevných a čestných zásad, které Vám v žádném případě nedovolí snášeti klidně tuto ostudu. Promiňte, že z různých příčin neuvádím svého jména a znamenám se, upřímně Vás lituje,

Váš příznivec."

V polootevřených dveřích objevil se nejdříve holý, kostnatý loket, pak i hlava staré kuchařky.

„Barine, zvoní ke službám božím . . ."

„Slyším, Feklo, nejsem hluchý," ozval se Našedkin, zalepuje kvapně obálku. „Podej mi starý kabát a připrav kožich."

„Kuní kožich?"

„Nikoli, ten druhý, s kapucí."

Prve než vyšel z domu, pomodlil se Našedkin podle zvyku před obrazem.

„Bože, buď milostiv mně hříšnému!" šeptal, kývaje zkroušeně na stranu skloněnou hlavou, a pevně se dotýkal prsty čela, prsou

a ramen. Při tom po starém zvyku, konati vše beze spěchu a s rozvahou, připomínal si v myšlenkách:

„Dopisy jsou v kožiše v postranní kapse. Nezapomenout vhoditi je do poštovní schránky.“

* * *

Nad městem se rozléhalo smutné, táhlé, velkopostní zvonění. Bim . . . bam . . . smutně a vážně, sytým zvukem s delšími přestávkami hlaholil ohromný zvon s chrámu, a po každém úderu dlouho se rozlévaly a ve vzduchu tály pružné, chvějící se zvuky. Jemu odpovídaly druhé zvonice: chraptivě, jako nastydlý archijerejský bas, ozýval se prasklý zvon u Nikity mučeníka, temným, krátkým, bezvučným pláčem odpovídaly u Nikoly na Vyselkách, a v ženském klášteře za říčkou znamenitý „stříbrný“ zvon plakal a naříkal vysokým, čistým, zpěvným hlasem.

Byl konec zimy. Sanice brala za své. Široká ulice, celá rozbrázděna, s mokrými tmavými kolejemi, proměnila se z bílé ve špinavě žlutou. V hluboko vyježděných místech, vyhloubených těžkými povozy, stála voda, a v zahrádce před domem Našedkinovým, se vysoká závěj ssedla, mizela, stala se dírkovanou a pokryla se na povrchu šedým pláštěm. Ohrady měkly vlhkem.

V městském sadě — tam, kde mezi holými korunami trčela prázdná hnízda, křičely a bez přestání vrtěly se kavky. Odlétaly a hned se zase vracely, houpaly se na slabých větvičkách, neohrabaně mávajíce křídly, nebo padaly v černých, těžkých hejnech dolů. A to vše — ptačí spěch, kyprý sníh, teskný, zádumčivý hlas zvonů a zápach roztávající země — vše prozrazovalo blížící se jaro, všady bylo plno teskného a sladkého, nevyslovitelného jarního kouzla.

Ivan Vianoryč kráčel vážně po dřevěném chodníku, často a zvučně klepaje velkými koženými kalošemi. Na Dvorjanské jej dohonilo asi deset gymnasistů různého stáří. Šli po dvou, hlasitě se smějíce a šťouchajíce druh druha s chodníku do sněhu. Za nimi kráčel dlouhokrký mladý učitel s modrými brejlemi a s černou bradou; v ústech měl papirosu. Míjeje Našedkina, podíval se mu učitel do tváře tím otevřeným, přátelským pohledem, kterým tak krásně hledívají na jaře velmi mladí lidé.

„A to má býti chůze do chrámu, a k tomu v takovou dobu!“ s hořkostí a výčitkou pomyslil si Ivan Vianoryč. „A to je učitel, paedagog! Vyzývavý pohled, papirosu v ústech. Jmenuje se, tuším, Dobroserdov? . . . Jen co je pravda, chlapík . . . Každým způsobem budu jej míti na zřeteli.“

Po širokých stupních chrámového schodiště stoupaly tiše vzhůru temné postavy mužů a žen. U kostela nebylo obyčejného šumu a netrpělivého čekání. Lidé kráčeli pod tíhou svých hříchů, ustupujíce s cesty druh druhu, stavíce se stranou a vyčkávajíce, až na ně dojde po řadě.

Chrám byl uvnitř pln tajemné, těžké tmy, následkem čehož šípová úzká okna se zdála modrými a kupole se ztrácela v ne-

konečné výši. Pět, šest svíček hořelo před obrazy na oltářích, neosvětlujíce černých, divných obrazů svatých, blýskajíce pouze na řízách a ostrých hrotech zlatých záři. Vonělo kadidlo, čpěl zápach svíček a ta zvláštní chladná sklepní vlhkost starého chrámu, která vždy připomíná smrt.

Lidí bylo mnoho, ale tísně nebylo. Mluvili šeptem, téměř s bázní, kašlali přidušeně, a každý zvuk rozléhal se hlasitě a široce pod ohromnými kamennými klenbami. Na levé kruchtě četl mladý krupař Barygin hodinky silným a tak nepřirozeným, přitlumeným hlasem, jako by mu byla v krku uvízla kůrka černého chleba. Honose se mistrovstvím rychlého čtení, chrlil jediným dechem tolik textu, kolik mohl, při čemž spojoval slova, celé věty, ba i celé sloupce v jedno sto slov dlouhé, nejasné slovo. Jen zřídka kdy se zastavil na okamžik, aby nabral dechu, načež začáteční slovo následující věty pronášel velmi zdlouha, divadelně rozdvojuje souhlásky, a hned na to, jako by nabyl nutného rozmachu, chrlil spoustu nesrozumitelných zvuků:

„Jak-kolvice, žijící v doupěti . . . A k-kám-men vržený mezi plachou zvěř tra-ta-ta-ta . . .“ ozývalo se oddělenými výkřiky.

Ivan Vianoryč přistoupil k podstavci na svíčky. Církevní starosta — vážný, tlustý stařík, jak stříbro se lesknoucí svými čistě umytými, pečlivě rozčesanými šedinami, — zvonil v mrtvém tichu měďáky, ukládaje je do nádobky.

„Michale Michaliči!“ oslovil jej Našedkin, podávaje mu přes podstavec ruku.

„Ah, Ivan Vianoryč!“ zdržovaným laskavým basem odvětil starosta. „Stále při dobrém zdraví? Rád bych s vámi, tento . . . o něčem pojednal,“ dodal, klesaje hlasem a zacláněje se rukou před světlem, aby ze tmy lépe viděl. „Počkej na mne, baťuško, chvílečku po službách božích . . . Počkáš?

„Proč ne . . . počkám.“

Šoupaje zvolna kalošemi po kamenném dláždění, dostal se Ivan Vianoryč na svoje obvyklé místo, za pravou kruchtu před obraz Všech svatých, které právem vydržení a úcty zaujímal již devátý rok. Tam stál, složiv ruce na životě a ztěžka vzdychaje, vysoký, bradatý mužík v dubením kožiše, čpícím ovčinou a trpkou kyselostí. Ivan Vianoryč s přísným pohledem, hryže se do rtů, zatahal ho nevrle za rukáv.

„Co jsi se tu, milý, ulebedil? Vidíš — cizí místo, a lezeš sem!“ řekl hrubě.

Mužík se hluboce poklonil a s pokornou uctivostí ustoupil na stranu.

„Odpusť, baťuško, pro Boha, odpusť.“

„Bůh odpouští,“ řekl suše stařík.

* * *

Na kruchtě kmitl žlutý plamínek svíčky, od něho nesměle vzplanul druhý, třetí. Teplé plamenné jazyky se postupně množily, šířily zdola nahoru a osvětlily jasně a vesele neviditelný dosud

pěvecký sbor uprostřed ponuré tmy, naplňující chrám. Tváře diskantů, osvětlené zdola, s lesknoucími se tečkami v očích a měkkými obrysy tváří a brad, podobaly se tvářičkám oněch murillovských cherubínů, kteří zpívají u nohou Madonny, držíce rozevřené noty. U mužů, stojících v zadu, leskly se z pod vousů bílé, zdravé zuby. Basy hluboko ladily, ozývajíce se v hloubi kůru jako ohromná, dobrodušná zvířata.

Ozval se slabý, bzučící hlas tenoristy. Regent, miláček a chlouba kupectva, lysý, malý, tlustý člověk v dlouhém kabátě, širší v zadu než v ramenou, udal ostražitě tón tenkým hlasem, jako by sděloval sboru nějaké důležité tajemství. Sbor se zaševeIil, táhle vzdychl a ztichl.

„Slitovníče a Ochránče buď nápomocen ménu spasení!“ nábožně zašeptal Našedkin, předbíhaje zpěváky, dobře jemu známá slova irmoza.

Harmonicky zladěné hlasy rozlehly se s kruchty, avšak dříve, než přelétly prázdný prostor chrámu, odrazily se od kamenných zdí, tak že se první okamžik zdálo, jako by ze všech koutů ztmělého chrámu, začínajíce jeden po druhém, ozvalo se několik sborů.

Z prostoru za oltářem vyšel, mhouře na věřící modré, krátkozraké oči, druhý sborový duchovní, otec Evgenij — maličký, čisťoučký staroušek, podobný tváří svatému Mikuláši, tak, jak jej malují na obrazech. Byl pouze v černém epitrachilu navrch černé řízy, a tato prostota církevního šatu, slabá, mdlá chůze duchovního a jeho přimhouřené oči dojemně se hodily ke kajícné náladě věřících i k tichu a pološeru chrámu.

Pěvci umlkli, a po nich umlkaly rychle jeden za druhým neviditelné sbory v koutech a kupoli. Tichým, lehce se chvějícím, prosebným hlasem, tak podivně nepodobným svou skutečností obyčejné církevní modlitbě, pronesl kněz první slova velkého kanonu:

„Od které doby začíti mám litovati skutků svého hříšného života? Kterak začíti, Kriste, svoji nynější truchlou píseň?“

„Pomiluj mne, Bože, pomiluj mne!“ zaplakal smutně sbor.

„Hříšného života!“ opakoval v myšlenkách Ivan Vianoryč, pocítiv v týle chlad. „Jaká to slova . . .!“

Obrazotvornost mu náhle vykouzlila před očima starého, shrbeného, dobrodušného řeholníka. On, hle, přišel pozdě večer do své cely, po namáhavé službě, sotva se drže na chorých nohou, přinášeje v záhybech svého oděvu, opatřeného znaky smrti, vůni kadidla a vosku. Ticho, šero . . . slabě kmitá světlo svíčky před ztmělými obrazy . . . na zemi, místo lůžka, otevřená rakev . . . S bolestným vzdechem klesá řeholník na svoje zraněná, ohnětená kolena. Pak celou noc modlitby, palčivé bolestné vzdechy, hořkého i sladkého pláče, otřásajícího jeho slabým tělem.

A tuše již předem blízkost blažených slz, probírá stařík v duchu svůj celý nevinný, každým dnem pláčem omývaný život a čeká na vdechnutí modlitby. „Kterak začíti?“

„Ne, půjdu do kláštera, kde panuje klid a mír!“ rozhodl se náhle dojatý Ivan Vianoryč. „Dům, procenta . . . Nač to vše?“

„Poskvrnil jsem roucha těla svého, jež jsi stvořil Spasiteli, po svém obrazu a podobě.“

„Půjdu. Seberu se a půjdu. Tam je klid, blahopění, mír, a zde . . . ó, Pane . . .! druh druha nenávidí, pomlouvá, intriguje . . . Nu, pravda, já přináším svou trochu dobra obecnému prospěchu: koho třeba, upozorňuji, varuji, otvírám oči, přivádím na dobrou cestu; ale třeba mysliti také na sebe; smrt nečeká, a na vlastní duši třeba pamatovati, tak je to!“

Kolem Našedkina zašustěl hedvábný ženský šat. Štíhlá dáma v prostém černém obleku prošla ku předu, k samému kůru, a stanula ve výklenku, ztrativši se v jeho temnotě. Na pohled poznal Ivan Vianoryč tu překrásnou bílou tvář s velkýma, smutnýma očima pod tenkými brvami.

Celému městu — Ivanu Vianoryči tím spíše — byl znám tragický osud této ženy. Pocházela z chudé kupecké rodiny, a provdali ji za zdejšího millionáře, obchodníka s dřívím, Ščerbačeva, vdovce, člověka staršího o čtyřicet let, o kterém se vypravovalo, že bitím přivedl do hrobu své první dvě ženy. Jakkoli se Ščerbačev blížil již k šedesátce, byl dosud neobyčejně statný a fysicky tak silen, že v době svého nesmyslného pití rozbíjel pěstí mramorové stolky a samojediný vyvracel pouliční svítilny. Vypraviv se jednou do vzdáleného újezda za obchodními záležitostmi, vrátil se neočekávaně s cesty domů a přistihl ženu v ložnici s hezkým kupeckým příručím. Povídalo se, že byl upozorněn předem anonymním listem. Příručího se nedotkl, rozkázal mu pouze, aby lezl po čtyřech přes všechny pokoje k východním dveřím. Ale na ženě si vylil do syta svou zvířecí, chámskou duši. Srazil ji pěstí k zemi, kopal do únavy ohromnými okovanými botami, pak svolal všechno mužské služebnictvo, kázal ženu svléci do naha, a sám střídavě s kočím bil její překrásné tělo tak, že na konec vypadalo jako kus zkrvaveného masa.

Od té doby uplynula dvě léta. Silná povaha mladé ženy jako zázrakem přetrpěla tato muka, ale duše byla zlomena a stala se otrockou. Žena Ščerbačevova vyhýbala se lidem, nikam nejezdila, nikoho nepřijímala. Jen zřídka kdy objevila se v kostele, vzbuzujíc šepot všeobecné zvědavosti mezi městskými klepaři. Vypravovalo se, že Ščerbačev od této hrozné noci nepromluvil se ženou ani jediného slova, a odjížděl-li někam, že ji zamykal na klíč a nařídil dvěma dvorníkům, aby nocovali u jejích dveří.

„Bůh tomu učinil včas konec!“ nábožně a zlomyslně pomyslil si Našedkin, šilhaje po výklenku ve zdi, kde bylo stěží rozeznati tmavou, štíhlou ženskou postavu. „Kdyby se nebyli našli včas dobří lidé, byla bys se dodnes místo modlitby a srdečných vzdechů s někým miliskovala. Ale tak je dobře, tak je lépe, křesťansky . . . O, Pane, promiň mi mé hříchy . . . Jen se pomodli, maťuško, pomodli. Modlitba srdce obměkčuje a zlo zapuzuje . . .“

„Smiluj se, Spasiteli, nad slzami zbloudilého a očisti mne svým milosrdenstvím,“ mírným, stařecky prostým hlasem pronášel malý duchovní.

„Pomiluj mne, Bože!“ hlubokým hlasem zármutku odpovídal mu sbor.

Ramena Ščerbačevové se pojednou zachvěla. Zakryvši tvář rukama, padla jako podťata náhle na kolena.

„I nad slzami mými smiluj se, Hospodine, i nad slzami mými!“ s pokornou zbožností pomyslil si Ivan Vianoryč. Ale pokání jeho bylo lehké. Cítilť hluboko v duši, že jest jeho život čistý, jeho konání bezúhonné, že sloužil pětatřicet let své vlasti, že dbá přísně postů a vystříhá se všeho zlého. Neodvažuje se dáti na jevo tyto myšlenky a tváře se sám před sebou, jako by jich vůbec nebylo, věřil najisto, že má v budoucím životě připraveno teplé, radostné místečko, na způsob toho, které mu podle všeobecné úcty a osobních zásluh náleželo v kostele, před obrazem Všech Svatých.

Slzy naplňovaly mu hruď, štípaly v očích, ale nekanuly. Hledě upiatě na plamen svíčky, jal se natahovati krk, jako by chtěl zpívati, a rychle dýchal, až na konec vyhrkly samy — hojné, blahodárné, osvěžující slzy.

Služby boží končily. Lid zvolna, mlčky se rozcházel. Otec Evgenij vyšel ze zaoltáře, překládaje namáhavě rheumatické nohy, a spatřiv Našedkina, přívětivě mu kynul hlavou. Kmitla se kolem plachým, nejistým krokem, nikterak se nehodícím k její rozkošné postavě, žena Ščerbačevova . . . Ivan Vianoryč vyšel poslední, současně s církevním starostou.

„Otec Evgenij čte krásně efimony,“ řekl starosta, stoupaje se schodů. „Velice dojemně, tak že ti celou duší pronikne.“

„Čte výborně,“ souhlasil Našedkin. „Co jste mi chtěl říci, Michale Michaliči?“

„Chtěl jsem se vás, příteli, zeptati: máte doma, abych se vyjádřil krátce . . . nějaké peníze na půjčku?“

„Nu?“

„Když jsi nezapřáhal, nepoháněj. Ptám se, máte peníze?“

„Mnoho-li?“

„Maličkost . . . Tři tisíce, nanejvýš čtyři.“

„Nu, řekněme, že mám,“ odpověděl nedůvěřivě Ivan Vianoryč. „Ale řekni mi, kdo jich potřebuje?“

„Buď bez starosti. Nebo mi snad nevěříš? To by bylo . . . když ti to já pravím, musí to být pravda. Nežádal bych tě o to, kdybych měl sám tolik pohotově. Aprjanin se nalézá v tísni; nastávají mu platy, a má směnečné závazky.“

„Ta-ak,“ rozpačitě pronesl Našedkin. „Na jaký úrok?“

Michal Michalič frkl a zlehka se přituliv k soudruhu, štouchl jej loktem žertovně v bok.

„Ach ty . . . mistře Jene Knastře! Povídám ti, buď bez starosti, a dost! Za půl roku dvě stě z tisíce — jsi spokojen? Nu, tak tedy . . .

S Bohem, zatím. Já jdu v pravo. Zajdi ke mně zítra ráno, pojednáme o tom.“

„Dobře, přijdu,“ vzdychl Ivan Vianoryč.

„S Bohem, Michale Michaliči.“

„S Bohem, Ivane Vianoryči.“

Rozešli se. Našedkin šel po dřevěném chodníku, klepaje koženými kalošemi, a stále vzdychal se zevní zkroušeností a vnitřní spokojeností. Jeho kožich čpěl mírně zápachem chrámu, záda od dlouhého stání příjemně nyla, a v duši ležela rovněž taková tichá, sladká zemdlenost.

Maličké, zapadlé městečko již spalo. Nebylo chodců na ulici. Daleko kdesi za ohradou z dlouhé chvíle lenivě štěkal pes. Průzračný, zelený dubnový soumrak houstl; nebe na západě bylo slabě zelené, a na holých větvičkách stromů bylo již zřejmě viděti silnou tmavě-zelenou barvu.

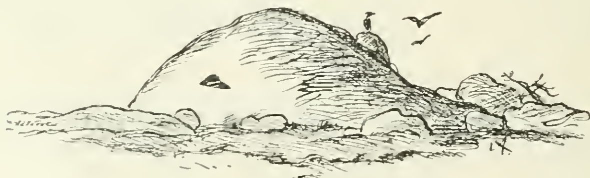
V dáli objevil se Našedkinův dům. Lampa uvnitř nebyla rozžehnuta, ale tylové záclony v oknech se slabě rděly v záři lampičky.

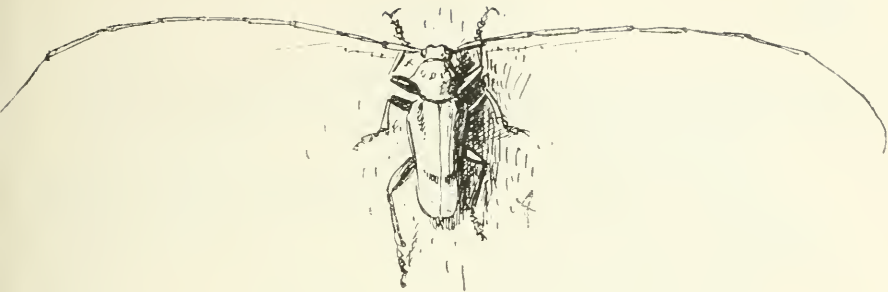
„I nad slzami mými, smiluj se, Hospodine!“ opakoval si zbožně Ivan Vianoryč.

„Jaký jsem to hlupák!“ přerušil se náhle. „Zapomněl jsem vhoditi psaní do schránky!“

Vrátil se, aby vhodil dopisy. Uslyšev, jak ťukly o železné dno schránky, zapial těsně teplý kožich a kráčel dále. A aby se zase vrátil k dřívějším radostným myšlenkám o domě, o úrocích, sladkosti modlitby, lidských hříších a své čistotě, zašeptal znova vřele, pokyvuje trhaně hlavou:

„I nad slzami mými, smiluj se, Hospodine . . .“

Josef Laichter:

Hic Rhodus.

(Pokračování.)

XXXVII.

Dva dni na to, v neděli za časného jitra, kdy se ještě sotva šeřilo v ulicích a jen hvězdy již bledly na nebi, Jan vyšel z domu na ulici.

Prvý pohled platil nahoru obloze. Ta věstila krásný den. Vykročil tedy vesele, a zrak, který zalétl k nebesům, zamířil nyní k oknu, jež se tiše rozevřelo nad jeho hlavou. Obrysy Eviny tváře se tam zjevily, bílá ruka kynula dolů. „Šťastnou cestu!“ sneslo se k němu tlumeně.

„S bohem!“ vrátilo se vřele šerem zdola nahoru.

Ale ještě na kraji ulice se ohlédl k domu. Byly tam dosud obrysy čísi tváře? Ne, okno bylo již zavřeno, záclona spuštěna. Ale i za tou záclonou tušil někoho drahého, a kynutí ruky na celou cestu provázelo ho sladkým teplem.

Počínal den, když za půl hodiny vyjel z nádraží. Venku v polích lil se k němu do vozu svěží vzduch rozevřeným oknem. Rád mu nastavil líce, dýchal jej plnými plícemi. A čekal, až se slunce zjeví na obloze a růžový úsvit dne jako zázrak proletí krajem. Ale vlak náhle vjel do mlhy, a teprve za hodinu prorazilo ohnivé světlo parami a oko s blahem spočinulo na jásajících, rozzářených polích, lukách, lesích.

Tu vyňal Jan z kapsy malounký dopis sestry Heleny, zvoucí ho v domov a připomínající mu, že prázdniny se chýlí ke konci. „A nestačí-li to, aby Tě pohnulo, pohne Tě snad něco jiného. Taťka má pacienta, kterého křísí plzeňským a sherrym. To snad vzbouří v Tobě krev, a přijedeš na pomoc.“

Jel tedy a jel až do osmé hodiny, až vlak zastavil v malé, osamělé stanici, o níž těžko říci, kde se vzala prostřed širých polí a v blízkosti lesů.

Tam vystoupil a rozhlédl se. Ale přední vozy bránily mu v dohledu. U stanice zase rozhlížely se dvě dívky v anglických kloboucích. Ale již ho spatřily a podél vozů chvátají vstříc. Také Jan šel dívkám v ústrety, a paprsky z očí a úsměvy s lící spěly si naproti.

„Vítám tě, Jene!“ děla starší dívka.

„Jene!“ zvolala druhá, víc málem dítě než dívka.

A současně Jan po řadě k dívkám:

„Heleno, Vlasto!“

Stisk ruky, políbení, a bratr v středu sester kráčel k východu stanice.

„Co máti?“ ptá se sester.

„Koná slavnostní přípravy k tvému příchodu.“

„Co taťka?“

„Zastavil se zde na vsi . . . v Čánce. Má tam nemocného.“

Před malým nádražím čekal kočár. Dívky vstoupily dovnitř, Jan usedl na protějším sedadle. Ještě než kočí pobídl koně, zadíval se po kraji.

„Jak je krásně!“ pravil.

„Báječné jitro!“ odpovídá Helena. „Vyjeli jsme, a byla ještě trochu mlha. Ale mlha padla, a všecko se v polích teď raduje na slunci jako v ráji.“

„Ty víš, Heleno, jak to bylo v ráji?“ žertuje Vlasta.

„Aj . . . aj, Vlasta a vtipy!“ žertuje Helena.

Jan se znovu rozhlédl. Hned při cestě stálo pozdní jeteliště, a temné paličky třpytily se v tisíci skvoucích krůpějí. Na druhé straně pozdravil je les.

Ale již vyjeli. Koně bystře klusali alejí ovocných stromů, jichž korunami slunce zářilo jim na cestu.

„Jak se daří Evě?“ otázala se opět Helena.

„Pozdravuje vás,“ odvětil Jan.

„Ale tak jinak?“

„Všecko je v pořádku.“

„Strašně se těším,“ pravila Vlasta, „na tu vránu, až k vám přiletí. A stále strašně si přeji, Jene, aby to nebylo dřív, než přijedu do Prahy.“

„Doufejme, že to nebude dřív,“ usmál se Jan. „Za týden takřka již čeká tě zábava s aoristy a s Xenofontem.“

„Nu, nešťastná Vlasto!“ obrátila se nyní Helena k sestře. „Co bys tak za to dala, abys mohla měnit se mnou?“

„Kdo se směje naposled, směje se nejlíp. Za pět let budu já odjíždět o měsíc později, a ty možná dávno již budeš cepovat hlavy lyceistkám.“

„Budoucnost ponechme bohům,“ praví Helena, „mně je rozhodující blahá přítomnost.“

„Přítomnost utíká pod rukou, ale budoucnost je něco, co skutečně přijde, něco reelního . . .“ rozumně odpovídá Vlasta.

„Ano, ano . . . i ty aoristy i ten Xenofon budou reelní,“ směje se Helena.

„A co pak tvá státnice nebude reelní?“

„Vrhnu se na ni s chutí, jako orel na kořist.“

„Já na své aoristy a Xenofonta také.“

„Ale proto přece raději máš prázdniny. Ach ty, Vlasto," směje se Helena, objímajíc sestru, „co pak tě ničím nedovedu rozehřát?"

A na to Jan:

„Neškodí skutečně trochu setřást prach denního života s obuvi. Jak jinak se tu dýše než v Praze!"

A zeptal se nyní na nemocného, o němž mu psala Helena, a Helena vyprávěla, a Jan se usmíval, a Jan se i neusmíval a pokyvoval hlavou.

XXXVIII.

Pak zase beze slova seděl naproti Heleně, která byla posluchačkou filosofie, a naproti Vlastě, jež byla minervistkou. Přelétal opět okem obraz krajiny, za jehož vnější scenerií viděl obrazy jiné s mnohými vzpomínkami a výjevy z minulosti.

Helena se naň usmívala. Byla jen o nemnoho menší. Ale její ztepilou postavu zkrášňovala útlost a pružnost rannějšího mládí. Držela se zpříma i nyní, když seděla v kočáře; vyhlížela křepce a radostně a často pohodila hlavou do zadu, jako bývá vídat u pyšného oře. Z očí Heleniných se hlásila síla, jarost a odvaha, tato dívka uměla pevně třímat svou uzdu, toho nezapřel její zjev. Hladce sčesaný vlas pod světlým kloboukem, bílý límeček u krku, bílé manžety u rukou, pel lící osvěžených zdravým spánkem, ba, kdyby ani růžové slunce nebylo dopadalo do vozu na její postavu, již ona sama byla pozdravem a obrazem krásného jitra! Měla veliké, temné oči, které často spočinuly na tváři Janově.

Vlasta nebyla ještě obdařena přednostmi krásy Heleniny, ale měla svůj dětský, milý půvab, mnoho srdečnosti a dobrodušnosti v oválném obličeji, který krátkými, ostřihanými vlasy upomínal na tvář hochovu. Nosila dosud dětské sukně, a jak zde seděla v kočáře obrácena proti záplavě slunce, byla zosobněným, třeba již rychle prchajícím dětstvím.

„A jak užíváte prázdnin?" otázal se Jan družně sester.

„Máme letos báječné koupání," odvětila Vlasta. „Je mnoho vody, měl bys, Jene, také zkusit se vykoupat."

„Na to mně asi nezbude času."

„Zasvětily jsme letošní prázdniny athletickým dovednostem," pravila Helena. „Vlasta se naučila dělat přemety s prkna do řeky . . . Ale konec konců bývaly to zcela jiné prázdniny, když ty jsi také přijíždíval domů, Jene. Příští rok musíte přijet s Evou zcela jistě."

„Ba," řekla Vlasta, ale tak, že to šlo z duše, „bez tebe jako by ty prázdniny nebyly ani pravé prázdniny."

Sesterská slova sladce se snesla do nitra Janova. Usmál se vřele.

„Rád a často také vzpomínám," pověděl. „Nějak to jednou zařídíme, abychom byli všichni pospolu."

„Ale abys nemyslil, že jsme prázdniny jenom promarnily," ujala se slova opět Helena, „musím ti říci, že jsem vyhrabala z taťkovy knihovny otce Palackého a četla o slavné době husitské. O slavné

době, Jene! Mimo to jsem se bavila Emersonem — jeho Životosprávou."

„Nejlepší vademecum," odvětil Jan, „je vlastní životní zkušenost."

Upřeně se zadíval na Helenu, ale při tom velmi mnoho myslil na sebe.

„Alespoň se to tak říkává," podotkla Helena. „Avšak nevím, zdali vždy správně. Životní zkušenost . . . ano . . . ale pozdě bycha honit a lépe vědět vždy předem, jak svůj život zařídit."

„Což člověk často ví," pokrčil rameny Jan, „často si myslí, že co nejlépe ví, ale přece klopýtne, a teprve když trkne o kámen v cestě, uhýbá, aby za chvilku klopýtl jinde nanovo. Nu možná, něco pomůže člověku nějaké vademecum," pokračoval, „ty různé běžné i neběžné životní pravdy, proč ne a jak by ne, ale když již nějaká záruka a nějaký vůdce do života, tedy nejlepší zárukou a nejlepším vůdcem člověku je bezpečná, silná povaha."

„Člověk musí mít vůli, silnou povahu v sobě vypracovat."

„Ano, vypracovat, Heleno!" děl opět Jan, při čemž jeho oči zaplály. „Ale předem již v tobě musí být zárodek dobré a pevné povahy, anebo silná a velká povaha musí být, řekl bych, vypracována z velké části v nejútlejším mládí. Co tam se zamešká, již nikdy se nedohoní. Myslím na to dítě, které čekáme; rád bych mu dal včas cos podobného do vínku, pravý poměr k životu."

Tu opět bylo něco řečeno pro Vlastu. I pravila:

„Myslím si, že budete mít báječné dítě, Jene."

„Jsi znamenitá, Vlasto," děl Jan radostně a ujal vřele Vlastu za ruku.

„Tak si to myslím."

Jan se znovu usmál, a úsměv prozářil celý jeho obličej.

„Nu, jednou si to povíme. Já jen tolik bych si přál, aby mé dítě bylo lepší, než jsem já." A ta slova platila zase Heleně.

Helena pozorně hleděla na bratra. Vážné zamyšlení obráželo se v jejím oku. Trochu pohodila hlavou a řekla:

„Vidíš, Jene, tenhle pocit mně je neznám. Jsem úplně spokojena tak, jak jsem. Ani bych jiná být nechtěla, a soudím, že bych ani jiná být nemohla."

„Nechtěla a nemohla, poněvadž tak, jak jsi, jsi výtečné děvče. Ano, Heleno, tys výtečná dívka!"

Helena se zapálila. Celý její obličej zaplál červení, a poněvadž nedovedla bratrovi hned nic namítnout, mlčela. Teprve za okamžik řekla žertovně:

„Děkuji za ten báječný kompliment."

„I já, Heleno," počal opět Jan, „kdysi jsem o sobě myslil, že jsem, ne-li výtečný, tedy dosti výtečný člověk. A blahý ten čas života! Našinec by mohl před sebou zřít skálu strmou jako věž, a ví, že hravě ji sleze. Překážky? Jsou vůbec nějaké překážky? . . . Ne, nezná jich. Člověk je tak trochu Herkulem, a všechno jde dobře . . ."

„A proč by nešlo i dál všechno dobře?"

„Najednou nejde a nejde . . .“

„A proč?“

„Sejdou se na příklad dvě povahy, určené, aby žily spolu život co nejtěsnější. Každá z nich po svém způsobu má dobré, možná, že i některé velmi dobré vlastnosti a stránky. Ale někde to vázne, někde ty dvě povahy na sebe narážejí, o sebe trkají, někde je život, ten praktický, reelní život zase rozlučuje, někde i pouhý fakt, že jeden je muž a druhý žena a jeden že má svou dráhu před sebou, kdežto druhý že ji ztratil a novou teprve musí hledat . . . a z Herkula je ubohý tvor, někdy malicherný a bědný . . . Tu, tu, Heleno, má se projeviti síla a krása povahy . . . abych mluvil přímo o sobě: v poměru muže k ženě a ženy k muži. Hleď, my s Evou máme se rádi, dnes jistě náš život plyne již celkem hladce, ale přece nejeden okamžik života ztrpčila nám malost a slabost našich povah, avšak i osud poměrů — však to víš z Prahy i od Evy. Právě teď cestou ve vlaku zpytoval jsem zase svědomí a všechno to, co máme za sebou. Činím to vždy, kdykoli se ocitnu na krok od Evy, ač — ač často zase si i myslím, že to tak vše mělo a musí být, abychom se mohli dostat dál a být něčím víc svému příštímu dítěti.“

„Mám ti dát rozřešení?“

„To musím dát já sám sobě. Herkulova práce, Heleno, — to jsem již poznal — není ve velkých věcech, ale v malých a nejmenších. Možná, že i ty jednou se přesvědčíš.“

„Možná,“ řekla zamyšleně Helena. „Ale to by v tom byl rarach,“ dodávala pevně, „aby člověk právě i v malých věcech nebyl pánem situace a nedovedl se ovládat. Ovšem, tu zkušenost jsem již za dvacet let svého života učinila, že žena má těžký život, ale že hoch má v leccems těžší život než děvče. Rozuměj mně, jak těžší život! Má na své cestě životem víc úskalí a srázů, a tu leccos pak uvázne, co nikdy již se nesmyje. Pak v poměru k ženě vyrůstá přec jen v pocitu převahy — vidím to právě i doma na taťkovi, jak podnes v takových malých věcech není té pravé shody a jednoty. Nuže, Jene, buď Herkulem v malých věcech . . a tam, tam — vidím — taťka nám jde vstříc.“

XXXIX.

Za zatáčkou silnice od vsi, ku které kočár přijížděl, kráčel starý pán. Obraz blížící se zimy! Blížící se zima zbělila dlouhý vous doktora Skřivana, jenž byl správcem okresní nemocnice v K . . ., učinila hlavu jeho lysou a velké postavě propůjčila vzezření vážnosti a klidu. Dlouhý, splývající vous připomínal hlavy táboritů, ale brejle na očích s nápadně velikými a silnými obroučky a veliký širák, jejž doktor Skřivan častěji sundává, aby osvěžil lysou hlavu, jsou příliš živým odznakem člověka dnešního dne. Z výrazných rysů obličeje s tupým, mohutným nosem a vysokým čelem mluvila intelligence.

Jan seskočil s povozu, políbil se s otcem. Vedle otce byl zosobněnou nadějí do života. Postava křepká, dýšící zdravím, postava junáka.

„Jen jsi měl zůstat, Jene, byl bych k vám již přisedl,“ řekl

doktor Skřivan. Stiskl ruku Janovu a na chvilku podržel ji ve své, když se ubírali ke kočáru. „Nebe ti přeje, vybral se krásný den.“

Když usedli, dodával ukazuje na silnici:

„Ten filuta cestář nechává zase všecko zarůstat travou. Podívej, Jene, tam při polní cestě je nyní vysázena celá alej mladých jabloní. Jednou bude tam krásné stromořadí.“

„Však, taťko,“ řekla Helena, „jsem jista, že nyní v Čánce slezeš, vyhledáš cestáře, a třeba je neděle, pošleš ho sem na silnici. Na štěstí cestář nebude doma, uctivě přijmou ferman a řeknou: odebral se na služby boží!“

Starý pán se vlídně usmál a odvětil:

„Máš pravdu, Helenko. Spíš než doma, zastihl bych ho někde v hostinci na skleničce.“ A teď se obrátil k Janovi, udeřil bodře pravicí o jeho koleno a děl: „Jsme zase doma ... jak se máme ...?“

„A jak ty, taťko?“

„Což já? Těším se, dokud tak sluníčko zahřívá hlavu. Známka stáří! Dostavuje se tréma před zimou, a každé léto rád bych prodloužil.“

„Divím se ti, taťko,“ zvolala Vlasta. „Zima je přece tak krásná.“

„Věřím, zlatá. Kdybych mohl odpočítat padesátku, asi bych stejně mluvil.“

„A koho to léčíš zde v Čánce?“ otázal se Jan. Projížděli právě vsí, za níž v údolí kmitla se již věž městečka.

„Tam ve statku výměnkáře Novotného. Pleuritis! Už se vykřesává. Teď by mu posloužilo plzeňské a dobrá pečeně víc než mé recepty.“

Jan věděl, kam míří narážka otcova, přijal ji tedy s úsměvem.

Za to Helena vpadla bodře do hovoru: „A že jsi mu to, taťko, předepsal? A s jakou báječnou vážností taťka umí předpisovat tyhle své recepty, Jene! Nejen tomu jistému pacientu. Před několika dny byla u nás na poradě nějaká babička. Přišla jsem právě do ordinačního pokoje, když taťka jí doporučoval: ‚Takhle, babičko, kdybyste si mohla dopřát denně malou plzeňského.‘ Musila jsem se přes své rozhorlení obdivovat té dobromyslnosti. To je ten nejslabší výraz. A patrně už to bylo od věků a bude do věků, že člověk applikuje na jiné to, co sám pro sebe pokládá za abecedu života.“

„Ne, má drahá, šarlatánem jsem nikdy nebyl a nebudu do smrti.“

„Přemýšlela jsem o tom, taťko, a zdá se mně, že neexistence plzeňského znamenala by pro tebe asi tolik jako konec vší existence na naší milé zeměkouli. Jen si to dobře rozvaž, taťko — dovedeš si představit svůj život bez zdroje plzeňského? Jsem jista, ty myslíš, že nemůžeš žíti ani měsíc, ba ani den bez své obvyklé dávky ... jen dobře si to představ ...! Jak bys mohl strávit oběd, večeři ..? Ah, ano, jak hluboká jsou slova: víra tvá tě uzdravila! Jenže ta víra v plzeňské a v alkohol je hrozná víra ... Co říkáš, Jene?“

Ukázalo se, že starý pán je přítelem mírného pití, ale velkým skeptikem v umění lékařském. Jan naproti tomu, třeba přiznával dosavadní malomocnost a malovědnost lékařství, mluvil dosti nadšeně o svém

povolání. Kladl důraz na svědomitost, na velikou obezřelost i lásku, s kterou nutno řešit každý jednotlivý případ a pečovat o každého nemocného.

„Ale nepodceňuji tvého vlivu, otče. Jsi jistě mým zjevem u lože nemocného. Umíš potěšit a osvěžit slovem a přátelským hovorem — to je dar neocenitelný. Vykonal jsi zde dost a dobře jsi působil a působíš i jinak — je to vidět na celém okolí.“

Starý pán pochopil, v duchu vrhl pohled zpět. Nu ano, dosti vykonal pro tento kraj, dosti od onoho okamžiku, kdy po prvé přišel v tato místa a po prvé obzíral příští dějiny svého života. Jako onen legendární Čech, když vstoupil na horu Říp a díval se kolem a viděl kraj krásný a žírný! Mnoho let prchlo, třicet let zašlo, třicet let a víc. Když upřel pohled zpět za sebe, mohl se ptát, zdali ten, jenž stál nyní na prahu mužného věku, zdali pochopil, že i on žil kdysi toto počínající léto života? A žil je a žil je. Přišel v tato místa, tam dolů do města, ku kterému unáší je kočár po bílé silnici. Nad ním na návrší stojí osamělý dům. Ale dům nemohl si lepšího místa zvolit, chtěl-li se trochu rozhlédnouti do světa. Před ním k západu šírošírá rozloha roviny, slunící se za letních dní v průsvitné páře jako nekonečná hladina moře. Za ním lesy a obruba modrých hor na obzoru, až srdce se chvěje radostnou touhou: tam na horách, tam na horách! Dům jest ovíván větry, jež ze širých prostor polí a luk přinášejí sem zdravý vzduch. Září-li na nebi slunce, bílé zdi, zatopené jeho leskem, vesele kynou a pozdravují z daleka. Přistoupíš-li blíž, čteš nápis: „Okresní nemocnice“.

Více než před třiceti léty byl tento dům cílem cesty doktoru Skřivanovi a jeho ženě. Přijeli do města. Zvědavé tváře vyzíraly z oken, aby viděly nového lékaře. Zvědavé tváře — cizí tváře. Kraj cizí, lidé cizí. Usadili se v budově. A uplynul rok, uplynula dvě léta a uplynulo třicet let, a byli zde doma — v kraji i mezi lidmi. Ba po třicíti letech byli zde víc než doma. Děti jejich spatřily světlo světa v domě na návrší, všechny jejich děti hrávaly si v nemocniční zahradě a běhávaly po chodbách této nemocnice, všechny jejich děti navštěvovaly školu městečka a spialy na čas své dětské zájmy a osudy s dorostem města i kraje. A oni sami, kteří více než třicet let ukotvovali se v přesvědčení, že zde jest jejich konečná a poslední stanice? S občasným reptáním třicet let žili v domě na návrší, ale zvyk je druhá přirozenost a zvyk je i někdy tvůrcem lásky.

XL.

Již se objevilo celé městečko pod kopcem. Jeli stále stromořadím jabloní až takřka těsně k prvé ulici. Rychle projeli do náměstí, kde zelináři stáli u svých zásob, a kde hloučky vesničanů rokovaly.

A nyní do kopce zase ulicí a za ulicí k osamělému domu. Kočár se zastavil. Jan seskočil, vkročil do chodby. Atmosféra karbolu jej ovála. Ale srostl od nejútlejšího dětství s touto atmosférou a mládí i všecka minulost pozdravila jej jejím dechem. Spěchal

k matce. Vyšla jim nahoře vstříc. Veliká paní bledé tváře, ostrých rysů, pronikavého pohledu. Na šňůře kolem krku visel jí spuštěný skřipec. Jan ji políbil. Vložila skřipec na oči, změřila syna od paty k hlavě a pravila:

„Ty stále ještě rosteš do nebe, a my již do země.“

„Není to na tobě vidět, máti!“

„Evu jsi tedy nechal doma?“

„Nebylo by radno vydat se s Evou na cestu.“

„Má před sebou jinou cestu. Zdráv jsi, dobře se ti vede . . . jdi tedy, posaď se, přinesu ti něco k snědku.“

Odebrali se do jídelny.

Rozevřenými okny vál dovnitř svěží vzduch. Do daleka se slunil širý kraj v zlatých paprscích. Oči Janovy tam zalétly a zazářily. Bylo vše tak známé, co viděl: vesničky rozložené jako na dlani, střechy třpytící se jako hladiny rybníků, vížky vesnických kostelíků, větrný mlýn na kopci a v dáli . . . v dáli chumáč domů a komíny továren krajského města.

Ale i v jídelně kolem vše dýchalo domovem dětství, obrazem na vždy uchovaným v hlubinách srdce: veliký kulatý stůl uprostřed, pamatující dvojí generaci, židle s ohnutými křesly, dlouhé starodávné piano a staroněmecké hodiny u dveří na zdi, jejichž zvonkový hlas po dnes byl hudbou dětství Janovu sluchu.

Ze starého studentského zvyku hned se ocitl u piana, a několik skotačivých taktů zabouřilo mu pod rukou jako pozdrav rodným Penátům domova.

Paní Skřivanová se zastavila a ptala se, zdali nezapomněl svých starých veselých kousků. A odpovědí bylo jen kývnutí hlavou a hlučný zpěv z úst Janových jako doprovod těch několika taktů.

Potom usedli ke stolu.

„Tak po staročeském zvyku,“ pravila Helena, „musíš teď, Jene, potěšit svůj žaludek.“

„A ovšem,“ ujal se slova starý pán, „musíme si, Jene, rozdělit i čas, abychom vše pořídili. Předně půjdeme tedy k našemu nemocnému . . .“

„My přece, taťko,“ vskočila do řeči Vlasta, „také bychom rádi užili Jana na chvíli pro sebe. Chceme, aby šel s námi na řeku.“

„Dobrá. Nyní je po deváté. Nejdéle o jedenácté můžete mít Jana zase zde.“

Zatím se na stole objevily příbory. Paní Skřivanová podala malý zákusek. Sama rovněž usedla.

Jan se chopil matčiny ruky a řekl:

„Starostlivá matko! Jak se máš?“

„Povídej, jak ty se máš! Netrápíš Evu? a netrápí Eva tebe? A pustila tě ráda?“

„V mamince,“ děl starý pán, „ozývá se strážce domu.“

„Teď jsi to dobře řekl, tatínku. Strážcem tohohle domu jsem byla často. Nasedala jsem se zde do syta samotna — ty po svém,

děti ve škole, nebo ty se svými veselými pány někde u Slunce, děti v postelích, a já u lampy s pletením."

„Maminko, maminko!" zahrozil doktor Skřivan prstem.

„Mamko," promluvila nyní Vlasta, „já si tě pamatuji, jak jsi tamhle sedávala u okna a vyhlížela ven, když jsem odpůldne přicházela ze školy."

„Na štěstí nic tam nebylo pro mou kritiku," odvětila paní Skřivanová.

„Nu, mámo," ujala se slova Helena, „jako kritik jsi ty znamenitá! Vidím tě v poslední zábavě v besedě s lorgnonem na očích. Procházela jsem se, Jene, s jistým zdejším trouvérem, a mamčiny oči — mně alespoň se zdálo — mohly probodnout ledví mého rytíře. A přece ta mamka jinak je tak hodná, viď, mamko!"

„Když si toho zasloužíte, tak jsem hodná."

„A co ke mně, maminko?" otázal se starý pán.

„K tobě již ze shovívavosti. Nemůžeš být jiný, nežli jsi. A jak tedy Eva, Jene? Pohybuje se hodně v domácnosti? Dělá sama něco? Ty dámy, které rukou nehnou a posedají, samy to pak odnesou. Víš to sám a vyřiď jí to!"

Jan se usmíval. Byl by mohl říci, že jsou to zbytečné otázky a zbytečné starosti. Ale znal matku a přijal to, jak to myslila. V městě se říkalo o ní, že je metr, v očích Janových bylo však chloubou, co se za jistých okolností mohlo jiným jeviti příhanou.

Doktor Skřivan nyní vlídně promluvil:

„Nuže, Jene, půjdeme?"

Zvedli se.

Jan zastavil se ještě dole v nemocniční zahradě, kde ve stínu na lavici seděli dva choří v dlouhých režných pláštích. Dal se s nimi do hovoru.

Ale v patách za ním přišel otec, což bylo posledním znamením k odchodu.

XLI.

Nemocný, k němuž Jan otce doprovázel, byl mladý hoch, syn chudé vdovy, která v něm viděla všecko světlo svého života.

A to světlo nyní haslo. Říkalo se o hochovi, že se otrávil. Podivná otrava! Ve vesnickém hostinci při návratu ze studií na prázdniny vypil sklenici zkaženého piva a od těch dob hynul již na třetí rok. Nebyl s počátku léčen, později, když byl léčen, neměl potřebné péče a diety a nebyl zase dobře léčen, a tak z akutní otravy vyvinul se chronický zastaralý střevní neduh, který podkopával mladé síly hochovy, až hoch se ocitl takřka nad hrobem.

Když Jan s otcem stál v nízké světničce nad studentem, jenž byl více stín života než život, leccos slyšel a leccos si myslil. Slyšel a viděl, že kdosi z města, k němuž se hoch uchýlil o radu, předepsal mu silný výtažek belladonny, poněvadž hádal na žaludeční vředy; slyšel, že týž kdosi doporučil hochovi dýmku tabáku — to prý bývá také dobré pro žaludek. Ale po belladonně přišly bolesti, hoch léku

nechal, a po dýmce bylo hůře, ne lépe, a tak hoch, který nebyl kuřákem a stál nad hrobem, dýmky také nechal. A taťka, vlastní taťka křísil nyní mladého, ubohého hocha k životu plzeňským a sherrym! Něco si Jan s taťkou o tom pověděl, když hocha opustili.

Ubíral se pak s otcem k někomu jinému. To byl ten, jenž hochovi předepsal belladonnu, bývalý Janův spolužák, stižený nevyléčitelným neduhem — nedostudovavší lékař, provozující zubní i jinou pokoutní praxi, která byla vhod každému, kdo chtěl uspořiti několik krejcarů.

Musili zase do jiné postranní uličky, po můstku přes potok, a pak vkročili brankou na zásep, po níž kolem zahrádky s rozkvetlými astry dostali se ke dvířkám uzavřeným na petlici. Ze vnitř již je spatřili a přišli jim otevřít.

Sám otec toho nemocného přišel. Vítal je a malou síňkou, kterou bylo vidět do zadu k černému ohništi, vedl je do světnice. Rozevřel rohožkou pobité dveře.

Ve světnici přijala je ustaraná matka nemocného, která se právě vrátila z kostela. Patnáctileté děvče u kamen drhlo nádobí.

Když Jan vstupoval, děvče ustalo v práci, a matka nemocného na spěch činila pořádek. S uctivostí, zračící se v pokorných očích, zvala hosty, aby se posadili. Děvče zástěrkou utřelo stolici.

Ale Jan se ptal po nemocném. Řekli, že odpočívá na lenošce v zahradě, a že jej přinesou do světnice anebo do zadního pokojíku. Ale Jan bránil, chtěl za ním. Dříve však než opustili světnici, starý otec se rozpovídal o osudu synově. Byl již prošedivělý, a vysoká jeho postava byla poněkud skloněná. Činil dojem vtělené síly a drsnosti, ale jakoby nalomené a resignující. Oči nesvítily, byly mračné, mdlé. Zdálo se, že je samolibý, na život rozezlený muž.

A žena jeho jen mlčky pokyvovala, jaksi zádumčivě. Zdálo se, že pokyvuje ne nad tím, co bylo jejím mužem vyprávěno, nýbrž zádumčivě nad celým životem. Bylo vidět v ní ubitou bytost, naučenou věčně pokyvovat, ale z jejích plachých, pokorných očí svítalo tolik ztichlého, utajeného hoře, že Jan byl hluboce dojat. A také to děvče u kamen mělo plaché oči — ty oči visely na tváři otcově, jako by se bázlivě ptaly, není-li proti tomu, že nyní ustala v práci. Celá ta světnice, všechen ten vzduch v ní jako by byl prosycen tichou, ztajenou ženskou plachostí, a jako by odkudsi vykukovala nějaká těžká ruka, která ty duše zde umořila.

Jan žádal, aby směli do zahrady.

I šli s nimi na zásep, pak ke kůlničce, a odtud dvířky se vešlo za domek do ovocné zahrady, v níž Jan hned shlédl nemocného, bývalého spolužáka Kalinu. Kalina seděl ve stínu v staré lenošce s kolečky, patrně odněkud koupené, kde vykonala již dobré služby. V silně vousatém obličeji vyhlížel znamenitě, byl ztloustlý. Přes nohy měl přehozený plaid. Seděl s tváří odvrácenou a nevšiml si, kdo přichází. Na plaidu na jeho koleně ležela kniha, z níž však právě nečetl. Díval se do větví blízkého stromu, kde poskakovaly pěnkavy. Teprve když se blížily kroky, ohlédl se. Měl za to, že mu vedou někoho na

poradu, ale spatřiv hosty, na vteřinu se zarazil. Hned však se povýšeně usmál a snažil se nazvednouti se poněkud v lenošce.

„Ty zde?“ přivítal Jana. „Kdy jsi přijel? Děkuji ti, že jsi přišel.“

„Ano, přijel jsem,“ odvětil Jan. „Jak se vede?“

„Jako tomu, komu se do míchy zakousla tabes.“

Ticho.

„Rozkošné živobytíčko, není-liž pravda, pane doktore?“ To platilo otci Janovu.

A zase:

„Kolik let mohu tak sedět v té stolici? Deset? Či ještě déle? A pak . . .? Nejsou to slušné vyhlídky?“

„Pavlíčku!“ prosebně se vmísila matka.

„No, mámo, nechme toho! Přineste sem židle, aby bylo kam sednout!“

Ale doktor Skřivan se nezdržel. Prohodil cosi o elektrisování. Leč slova byla odražena velikým nuceným smíchem. Nechal zde tedy Jana s nemocným o samotě a spěchal ještě k některým svým pacientům. A pak prý také na skleničku k „Slunci“. Po jeho odchodu nemocný chvíli mlčky a mračně seděl ve své lenošce, až pak řekl Janovi:

„Ano, brachu, nádherné vyhlídky! To by sis výskl, sedět tak jako já a čekat jen na to zdechnutí.“

„Bývají těžší případy — ostatně zdravě, znamenitě vyhlížíš.“

„Ano,“ usmál se oslovený. „Tu!“ A ukázal na obličej. „Popřávám si božského truňku, pokud stačí kapsa. Ale nohy zhynuly, pak to půjde dál, na konec až sem!“ Ukázal na hlavu. „Jisté věci mají své nezbytné důsledky.“

Jan vida knihu na klíně druhově, vzal ji do ruky, nahlédl.

„To pro rozjaření,“ ironicky poznamenal nemocný. „Tu právě jsem četl: ‚Lepší je nepřítelem dobra!‘ Pro mne není vhodnějšího citátu. Celých deset let, či dvacet (či jen pět? — —) si to budu do lebky cpát — víš, jen abych nezatoužil z té stolice po něčem lepším. A pak, podívej, ten druhý citát zde, prý nějaké perské přísloví:

‚Ist einer Welt Besitz für dich zerronen,
Sei nicht in Leid darüber, es ist nichts;
Und hast du einer Welt Besitz gewonnen,
Sei nicht erfreut darüber, es ist nichts.
Vorüber gehn die Schmerzen und die Wonnen,
Geh’ an der Welt vorüber, es ist nichts.‘

To je přec jen výtečná útěcha, nemyslíš?“

Jan odvětil:

„Tedy nečti takové věci!“

„Doporoučel bys mi spíše něco, co je pro svíčkové báby?“

Jan pokrčil rameny. Náhle se otázal:

„Ty jsi se tedy smířil s rodiči?“

„To jest, já jsem se nesmířil,“ sarkasticky řekl oslovený, „nutnost nás smířila. Ztracený syn byl přijat v domě otcovském. A mně je to nyní velmi výhodné. Prosím tě, kde bych se měl po světě vláčet

s tou stolicí? Něco vždycky vydělám. Vidíš, vzájemný prospěch nás spojuje — egoismus. Ten slavný egoismus!“

Vyprávěli si pak o svém životě. Ale jeden i druhý vyprávěl s jistou reservou. Jan několikráte chtěl začíti o churavém hochovi, o belladonně i o dýmce, ale vůči nemocnému nebyly snadny tyto výčitky. Tu však ten, jenž seděl v lenošce, jako by tušil, co Jan má na srdci, sám začal o své praxi a s humorem vyprávěl o způsobu svého léčení. Jan tedy přišel nyní přece s výčitkami. Ale dostal odpověď:

„Ty jsi ještě nikoho nepohřbil? U vás doktorů to stojí jen víc korunek než u mne, to je celý ten rozdíl. Ostatně hlavně zubařím, to je nejspolehlivější. A pak, každý chceme žít. Kdo s koho! Člověk je jen živočich, a na jednom živočichu nesejde. Červi chtějí také mít své hody! Budou je mít i na mně. Finis coronat opus!“

Jan pokrčil rameny. „Míníš to tak opravdu? Je to tak správné? Nejsi jiný na venek a jiný uvnitř?“

Zatím přišla do zahrady matka nemocného, aby se poohlédla, není-li mu čeho třeba. Její otázky byly pokorné, laskavé a starostlivé.

Po jejím odchodu Jan řekl:

„Ale jak vidím, tvá matka tě neošetřuje jen z egoismu. To je také pouhý předpoklad.“

Kalina sebou trhl. „Myslíš?“ A usmál se. Hned pak dodal: „Ano, cítím, má mne nějak otrocky ráda. Někdy mně až překážívá její lítostivost.“

„Ale jistě i blaží,“ děl Jan.

Nemocný se rozmýšlel. Potom z čista jasna promluvil:

„Aby sis nemyslil, že jsem tak zcela dravec vulgaris, tedy ti povím, že ona je na světě jediná, kterou mám nějak pitomě, strašně rád. Pravím: strašně! Ale říci jí nemohu a nedovedl bych za svět. Ani ukázat nedovedu. Snad jsem i drsný a prudký k ní. Ale také si myslívám, že ona tuší a ví, jak to mezi námi je. Láska beze slov!“ dodával a máchl rukou.

„Avšak,“ promluvil ještě, „jednou přece, dřív než zdechnu, přál bych si říci jí. Říci jí všechno, vylíti to ze sebe, víš . . . vychrliti nějak, jak jsem ji miloval, a jak věčně jen mořil v sobě.“ Znovu máchl rukou.

Jan se zadíval na zjev bývalého spolužáka, na tu zdrcující zříceninu těla i duše. Což nemohl se i tento život jinak vyvinout, jít jiným směrem? Odkud takový úpadek člověka?

A odpověď?

Alkohol a prostituce!

Jan podal nemocnému ruku, chystal se k odchodu. Nemocný nutil se postavit na své nemohoucí nohy.

„Není to rozkošná figurka?“ prohodil. „V jednom románě jsem četl, že přítel slíbil příteli posmrtnou návštěvu, aby mu pověděl, jak to pak vlastně vyhlíží. A tak slibuji já také tobě. Až to praskne, pak ti oplatím dnešní návštěvu a řeknu, jaké byly hody červů.“

Tak se rozešli. Na Janovi ležel stín a mohl ležet dlouho černý stín, když se vracel k nemocniční budově.

Tabes dorsalis!

Ano, odkud ta tabes?

A tam, churavící hoch, léčený sherrym a plzeňským pivem!

Ne, nebylo mu tak zcela volno. Ale byl lékař, naučený dívat se i na trudné a nejtrudnější zjevy života s poměrným klidem, a tak se i zde jaks taks uklidnil.

XLII.

Bylo před jedenáctou hodinou, když se vrátil z města. Sám, neboť starý pán skutečně zůstal u „Slunce" na víně.

Vstoupil přímo do kuchyně. Okno dokořán, teplá pára a desaterá vůně uvnitř. Nad plotnou paní Skřivanová se lžicí v ruce, u okna Helena v zástěře, až k zemi splývající, se šlehačkou, která lítá nahoru dolů, a u stolu Vlasta s velikou mosaznou paličkou, jež ohlušivými ranami buší do hmoždíře. Služka, ozářená plamenem ohně, sálajícího z plotny, přikládala do kamen.

Když vstoupil, tváře všech se obrátily ke vchodu přímo proti němu. Zůstal okamžik ve dveřích. Usmál se. Současně rozestřel se i úsměv po lících Heleniných. Šlehala sníh bez zastávky, ruka míhala se bleskurychle vzduchem.

Promluvila:

„Živý obraz, Jene! Ženy připravující krmě mužům! Názorné poučení."

Služebná, skrčená u okeničky na zemi, nechápala dobře, co by slova Helenina měla znamenat, ale když všichni se usmívali, nezbylo, než aby se také usmívala.

„Teď, Jene, okamžik strpení," pokračovala Helena, „leda chceš-li tenhle úkol převzít za mne."

„Milerád, jdi, připrav se. Matko, což jsem nikdy netloukl sníh? Heleno, ukaž!"

Přijal od Heleny šlehačku, chutě pokračoval v jejím díle a vyprávěl o nemocném studentovi i o spolužáku Kalinovi. Když se Helena vrátila s kloboukem na hlavě, upravená k vycházce, sníh byl hotov, a Jan zahrnut chválou i obdivem.

„Možná, že bys byl lepším pomocníkem, než ty dvě slečny," řekla paní Skřivanová. „Vyhýbají se kuchyni jako čert kříži."

„Mamko, jak tak můžeš mluvit?" bránila se Helena. „Mamko! Ale přiznávám, jsem ráda v kuchyni jen za zvláštních příležitostí — denní chléb bych z ní učinit nechtěla."

„To je to. Já to však na svědomí nemám, ale tatínek. Až se jednou vdáte, pak muž ať si vás spraví. Bude to pěkně vyhlížet."

„Mamko, vdám-li se jednou, dovedu si to všecko spořádat. Bude ze mne předně výtečná kuchařka, za druhé výtečná hospodyně, za třetí výtečná professorka."

„Možná, že ještě z téhle mladší. Ale v tebe, Helenko, mnoho důvěry již nemám. Jak tvá Eva, Jene? Je ráda v kuchyni?"

„Mamko, netaž se!“ řekla Helena. „Možná, že je ráda, možná, že nerada. Kuchyně dnes je problém. A spasitelem lidstva bude ten, kdo vynalezne prostředek, aby se řeklo: ‚Hrnečku, vař se!‘ anebo ‚Stolečku, prostři se!‘ S bohem, mamko!“

A šli. Ještě na schodech Jan pravil:

„Neuvěřitelné, Heleno, co se všechno dělo s tím hochem. Ale při dobré životosprávě bude zase zdráv.“

„A to sherry a plzeňské?“

„Jsme odstavili.“

Zatím vyšli již z domu. Jan uprostřed, sestry po jeho pravici a levici. Slunce s modrou oblohou nad hlavou, jarost mládí v srdci, šli rychlými velikými kroky dolů k městu. Všem zářilo z očí teplo lásky a radosti, že jsou tak pospolu a že jdou tak pospolu. Paprsky smíchu letěly z očí, paprsky smíchu a žertů.

„Jsem tak ráda!“ řekla Vlasta.

„Mně je blaze!“ děla Helena.

„A já spojuji pocit radosti s pocitem blaha,“ dodal Jan a usmál se, že tedy také zkouší jeti na Pegasu.

Všichni prožívali sváteční den, neboť bylo to obnovení starých rodinných vztahů, kus retrospekce v kruh mladosti. Zde Jan prožíval dětská a studentská léta, zde vždycky svítilo slunce a bylo jen jaro, odtud v myšlenkách a touhách podnikal nejkrásnější výlety do života. Helena na pravo, Vlasta na levo, již pohled na tyto dvě dívky činil krok jařejším a oddech plic volnějším.

Po náměstí chodilo několik studentů nahoru dolů.

„Hleď, Jene, naši trouvéři! Bavila jsem se onehdy s nimi na zábavě v besedě, pravím, skutečně bavila, anebo lépe, bavila jsem se jimi.“

Tak řekla Helena. „Byla to zábava pro bohy!“ dodala.

„Dovedu si představit,“ odvětil Jan.

„Ten v prostředku,“ pokračovala Helena, „pan Macháček, v nejtajnějším nitru si domýšlí, že bude příštím českým Gladstonem, ten druhý, plavovlasý, pan Hlavička, je tajný básník, budoucí Homer — zkrátka: čím to, Jene, že my u nás máme tolik velkých mužů in spe a tolik malých ve skutečnosti?“

„Nevíš, Heleno,“ vmísila se do řeči Vlasta, „možná, že ještě z pana Hlavičky bude básník.“

„O tom, má drahá Vlasto, nikterak nepochybuji, ale známe důvod, proč se ho ujímáš. Vlasta, Jene, objevila v sobě také talent. Smolí dramata. Velkost Shakespearova bude zastíněna. A tam ten třetí, pan Syrový, zakládá svou slávu v množství vypitých sklenic a vykouřených cigar. Pak je zde ještě jeden — není teď mezi nimi — velmi hodný hošíček, ale v tom nejvlastnějším smyslu skromný a hodný hošíček, jak jen si českého hošíčka můžeš představit. A Jene, to jsou naši budoucí muži! Ne, chtěla bych vidět, chtěla bych poznat jen jednoho, který by mně za špendlíkovou hlavičku imponoval. Není ho!“

To řekla se zápalem. Její oko se oživilo, blesk z něho pronikl do dálky. A šli, šli za město k řece. Brzy ukázaly se zelené břehy, olše vrhající stín a vrby skloněné s dlouhými, jemnými pruty, spa-

dající v lesklou hladinu. U mlýna zřízena byla koupelna. U koupelny připiaty byly dvě loďky.

„Nechme koupání," navrhla Helena, „pojďme do loďky a oživme vzpomínku na staré časy!"

S tím souhlasila i Vlasta i Jan. Vlasta vskočila do loďky a kvapně odepiala řetízek.

„Nuže, račte!" obrátila se k Janovi a Heleně.

Usedla, Helena uprostřed, Jan se chopil vesel. Vyjeli. Vlasta kormidlovala v zadu, Jan vesloval pravidelnými tempy, a jen Helena volna se rozhlížela kolem po kraji, jejž zalévalo slunce zářijového dne. Do řeky padaly s břehu stíny. Nad řekou vál vánek, osvěžovaný chladem vody a stínem stromoví i křovin.

„Jistě, Jene," ujala se slova Vlasta, „vzpomínáš na Evu a myslíš si, kdyby i Eva seděla zde s námi."

Slova Vlastina dotkla se struny, která se ráda ozvala v nitru Janově. Tam, kam se díval, zjevily se před ním rysy Eviny tváře, a jako by se bílá ruka kmitla, která ráno na rozloučenou kynula z okna.

„Jistě že, Vlasto!" odvětil vřele.

„A co," řekla Helena s úsměvem, „co kdyby sis, Jene, pomyslil, že Eva samotna by seděla na loďce s tebou? Je to banální, a člověk může o tom čísti v každém otřepaném románě a v každé otřepané povídce . . . on a ona v loďce na řece nebo na jezeře. A přec — teď, teď v tom okamžiku mně to napadá, — může na tom něco být: obloha nad hlavou, zrcadlící se voda dole, kolem zeleň a báječné ticho, šplounání vesel, a oni dva v loďce. Zažil jsi, Jene, něco podobného s Evou? Zažil jsi kdy něco podobného?"

Oči Heleniny zářily odrazem illuse. Hlava její zkrásněla plamenem, jenž vytryskl z jejího pohledu.

„Není k tomu třeba loďky, šplounání vesel, hladiny jezera . . ."

„Avšak ne, já chci právě teď tu řeku, vesla, loďku. Představ si sebe a Evu . . . oblohu nad hlavou . . .! Vy dva, samotni dva sedíte . . . ona tobě tváří naproti jako já nyní. Jene, nuže, co pravíš? . . . co cítíš?"

Úsměv se rozlil po lících Janových.

„Nu, chceš-li, tedy jisté fluidum se přelévá z očí do očí, z nitra do nitra — — — chceš-li, je ti sladko, krásně, blaze — neobyčejně blaze — duše jako by dostávaly křídla a chtěly společně uletět."

„I ty, Jene," vmísila se Vlasta, „skutečně teď tak vyhlížíš. Je vidět, když jsi se zamyslil, že i teď je ti tak blaze."

„Skutečně?" A dvojnásobný úsměv zbarvil tvář Janovu. „Možná, že mně je tak blaze — — — je mně vůbec blaze. Ale — — —"

„Ale — — —?" opakovala Helena.

„Ale," pokračoval Jan, a úsměv ponenáhlu mizel s jeho lící a tvář zvážněla, „ale to není vůbec to, co bych nazval pravou láskou — —"

„Co tedy?"

„Jednou — — — jindy ti o tom povím."

A mlčel. A Helena také mlčela, Vlasta mlčela, a chvíli bylo ticho. Jen vesla padala do hladiny, a kapky při každém zdvihu stékaly a stříkaly kolem.

„Co je tedy láska?“ zadumaně počala Helena. „Představuji si, kdybych já kdy měla milovat, že první setkání, první střetnutí se pohledů poví, teď že nastal ten okamžik — — představuji si, že jen dva a dva lidé na celé zeměkouli jsou si souzeni, a buď tedy ti dva anebo vůbec ne — — — vůbec ne — —“

„Rozumím ti, vím — — je tomu tak, a je to, chceš-li, ideál lásky. Ale skutečná, positivní, denní láska je jen zřídka darem nebe — ta musí být většinou vybojována. Já o tuto druhou lásku bojuji denně, denně o ni bojuje i Eva, a není to boj ani lehký, ani blahý, ani sladký.“

„Dosti ti rozumím,“ vážně řekla Helena. „Ale já přec jen dávám přednost lásce, o níž jsem mluvila. Přec jen raději dar a určení nebes, než zápas a boj! Mám tušení tohoto daru. Mám tušení, ale otázka, bude-li mně kdy dán? Jene — — — láska a ti naši trouvéři, jak jsi je prve viděl! A vůbec naši muži, Jene!“

„Heleno,“ zvolala Vlasta, „takhle se nikdy nevdáš. Jen když by to byl upřímný, dobrosrdečný člověk!“

„Když by ti jednou stačil, Vlasto, dobrá, ale mně — — —? Neznám nikoho — a asi nepoznám. Naši muži jsou strašní a ubozí — — — ne, nestačil by celý slovník, abych to všecko vyjmenovala.“

„Jsou,“ přisvědčil krátce Jan. „Anebo jsme — — — Ale, Heleno, reelní, positivní láska bývá obyčejně důsledkem smrti ideálu, který tobě tane na mysli. Smrt ideálu, jejž si člověk staví do příliš vysoké výše! — — — Je to kruté, ale pravdivé!“

„Ale je to nepravé! Věčně nepravé! Ideál před manželstvím, ideál v manželství — — — to, Jene, to ano! Tak to musí být, a tak bych já to chtěla, a jinak raději nic!“

Jan vrhl pohled do řeky a za pohledem řadu myšlenek. Obočí se snížilo a stínem pokrylo oči.

„Neříkám, Jene,“ ujala se Helena opět slova, „že by muži byli horší žen . . . I ženy — — ba, tu teprve by mi nestačil slovník, kdybych měla líčit naše průměrné české dívčiny — — —“

„Pověz, Heleno,“ náhle ji přerušil Jan, a bylo zjevno, že celou váhu duše vkládá do těchto slov, „pověz, jaký je tvůj ideál muže!“

Pohled Helenin se setkal s pohledem bratrovým. I v něm byla celá duše Helenina. Opět chvíli ticho a v to jen zvuk vesel. Jan zjevně vehnal Helenu do úzkých. Již chtěla promluvit, ale náhle oheň ruměnce hořel jí na lících. Způsobilo jí dosti nesnází, než pověděla:

„Na to je těžká odpověď! Těžko je slovy říci.“

„Tedy aspoň přibližně.“

„Ale jak — — — jak mohu rozkouskovat ten obraz, který mám v sobě? To nejde, Jene! Kdyby se tu objevil, řeknu ti, že je to *on* — — — takto nemohu ti vykouzlit ani stín. Ale představíš-li si Pallas Athénu, jak v plné zbroji a síle vyskočila z hlavy Zevovy — takový nějaký zjev musil by to býti: zjev krásy duševní i tělesné, mužská Pallas Athéna, silná, moudrá, harmonická — jedním slovem muž gentleman.“

Jan kývl hlavou. „Zajímá mne to. Velmi mne to zajímá. Ovšem ze zcela jiné příčiny. Pomalu však abychom se obrátili.“

I otočil veslem loďku a pluli zpět.

XLIII.

Záhy po obědě odebral se Jan s otcem do zahrady.

Blahé doby dětství, jež vše zde připomíná! Hle, cestičky zacloněné křovinami, (tam zažil Jan mnohou krásnou chvíli), hle, záhonky a řady stromoví, jichž ovoce bývalo dobrou kořistí! Uprostřed mohutný kaštan, rozhlížející se po pažitu, a v zadu malý lán zeleniny. Kol dokola radost a svěžest, hra světel a stínů.

A vše, co zde roste, kvete a zraje, je dílem doktora Skřivana. Od jara do podzimu mnoho volných chvil věnuje práci v zahradě. Časná jitra i podvečery. Lze jej zde vídat s rýčem, s kropicí konví v ruce, vzpřímeného i skloněného, pozorujícího a obhlédajícího. Když se vracejí ptáci po zimě, prvé kroky vedou jej dolů k pařeništi, kde se těší z návratu jara.

Když nyní syn a otec se procházejí, již z výrazu tváří, ze střídajících se úsměvů lze souditi na vzájemný jich poměr. Starý lékař, probírající se občas prsty v dlouhém svém vouse, je zřejmě hrd na syna, šťasten jeho přítomností. Raději mlčí, než mluví, raději, a to jistě s vniterním zalíbením, pozorně naslouchá slovům Janovým. Je patrno, že tato slova mají proň váhu, je zřejmo, že v jistém smyslu otec přestal býti autoritou a syn se stává autoritou otci.

Jan vypráví o své praxi, o veřejných poměrech i o politice — věc, bez níž nelze si mysliti jen trochu důvěrnějšího hovoru dvou intelligentních lidí a tedy patrně palčivá věc v Čechách. Na konec starý pán se svěřuje se svými bolestmi. Je nespokojen s tím, je nespokojen s oním, ze všeho vyplývá závěr, že není veselo působiti, že je mnoho shnilého „v zemi dánské“, že i zde v tom úzkém okruhu jeho činnosti je málo porozumění pro ušlechtilejší snahy a málo ochoty vyjít dobré vůli vstříc.

Na chvíli usedli na lavičku a odmlčeli se.

Jan se zadíval do země. Myslil na Evu v Praze.

Měl již větší část své návštěvy za sebou, večerním vlakem hodlal opět do Prahy, a myšlenky z bývalého domova se počínají vraceti v domov nový. Živě v duchu vidí Evu — svou ženu. Její oči jsou upřeny do daleka, její oči vznětlivé a neklidné a jakoby za cílem pátrající. A tak živě ji vidí před sebou, že ztratil dojem přítomnosti.

Až náhle zvedl zrak a ohlédl se na otce.

Otec klidně dlí vedle, poblíž na stromě do ticha šveholí pěnkava, po stezičce k nohám přímo putují v řadě za sebou mravenci. Svěží vzduch ovívá líce, nad hlavou obloha modrá, vysoká a jasná se zářícím sluncem, které nyní hřeje, ale již nepálí.

Vrátil se dojem přítomnosti.

A starý pán, jenž na chvíli umlkl, počíná opět vyprávěti.

„Máš to vůbec kříž s těmi lidmi. Na jedné straně bojuješ s nevzdělaností, zatemnělostí a zpátečnictvím, na druhé straně s prospěchářstvím, a co je vůbec nejhorší, s falší a lišáctvím. Nevím, zdali bych dovedl na prstech spočítat povahy, které zde na okrese za

něco stojí. Ten pán, o němž jsem ti při obědě vyprávěl, ten mi již něco krve vypil."

„Celý problém je v tom," odvětil Jan, ještě trochu zamyšlený, „jak člověk má a smí se čestně snésti s lidmi."

„Facit je, že s lidmi se snésti nemůžeš. I když chceš, nemůžeš."

Zvedli se a opět se procházejí. Když se přiblížili k plotu zahrady, ubíral se venku po silnici farář. Vyměnili s ním pozdrav.

„Nuže zde, Jene, máš hned tu názornou shodu s lidmi. Vždycky za úsměvem tohoto sladkého faráře čtu poznámku: ‚Vím dobře, že jsi náš nepřítel,' a on v mém pozdravu může zase zachytit: ‚Jste veliká liška, pane faráři.' Jsme k sobě na povrch uctiví a zdvořilí, ale jsou okamžiky, kdy milý pan farář hřímá s kazatelny v narážkách, že jsou lidé, kteří nikdy nenavštěvují chrámu Páně, kteří neupozorňují nemocných zavčas na svátost oltářní, kteří nechávají ubohé duše umírat bez útěchy kněžské, možná, že kázal i dnes dopoledne, a teď přec jen následuje sladký pozdrav. Buď máš boj, anebo se naučíš takovému zacházení s lidmi, kde stále chováš něco v záloze, ale při tom to hladce sklouzá po povrchu."

Jan ostře upřel pohled na otce.

„Tedy, taťko, raději válku než tanec na vejcích!" Usmál se.

„Válku? Můj drahý, čestný boj je zase možný jen s povahami čestnými a přímými. Bojuj však s takovým farářem! Uklouzne ti jako úhoř, bude se kroutit, mnout ruce a řekne: ‚Já nic, pane doktore, já nic . . .' Můj drahý, co mne stálo práce, než jsem ty zdejší hlavy pohnul, aby se koupil parní válec. Byli prý tak dlouho bez válce, jezdilo se tu vždycky, nač válec? Nu, ale to bylo jejich přesvědčení, nevzdělanost, zpátečnictví. Máš však věci, kde nerozhoduje přesvědčení a zpátečnictví, nýbrž jen úskočnost a zlomyslnost. A tak, kde hlavou neprorazíš, musíš být trochu politikem a diplomatem."

„Jedno ze všeho toho, taťko, vyplývá, že my v Čechách za mnoho nestojíme. Neruda měl pravdu, když řekl, že každý z nás by měl být křemenem, ale já bych to ještě jinak myslil, nejen . . . leč tu je marně myslit. V každém z nás, taťko, je hodně mnoho pokaženého. Představím-li si takového nějakého českého pohlavára, který se nafukuje jako holub na báni — pánovitost najde člověk všude, i v nejzapadlejší vsi — nebo zas takového poníženého českého človíčka, který samou pokorou neví kam dát hlavu a mačká v ruce čepici, anebo toho sladkého faráře, anebo . . . Ale to je to, že více méně vysloveny jsou všecky ty různé vlastnosti i v nás . . ."

„O čem to tam filosofujete?" ozvalo se z okna prvého patra, pod nímž nedaleko právě kráčeli. Usměvavý obličej Helenin povykláněl se dolů do zahrady.

Stanuli a vzhlédli. „Pojď nám pomoci!" děl Jan. A k otci dodával, když opět dále se ubírali:

„Vidím vlastně celý problém v tom, jak vypracovat povahu českého člověka. Hus . . . představ si jej jasně, když před koncilem řekl: ‚neodvolám,' když věděl, co to znamená, a když za svou pravdu šel až na hranici. Zde byl český člověk v nejvyšším a nejkrásnějším

rozpětí. V Havlíčkovi je druhý typ přímého, pevného českého člověka. Ale ve většině nás je to všechno již všelijak znetvořeno a pokaženo."

Zaslechli kroky, a Helena jako světlý paprsek objevila se jim v patách, zruměněná rychlým chvatem. Vsunula se mezi ně, chopila otce pod paždí, chopila bratra pod paždí a tak zavěšena do nich a zářící úsměvem pravila:

„Nuže, zde jsem!"

A když Jan zopakoval myšlenky rozhovoru, Helena pochopila, odkud vítr věje. Pravila:

„V tobě se hlásí budoucí otec."

„Ano, hlásí se ve mně budoucí otec. Ale hlásí se ve mně i manžel. Hlásí se ve mně, milá Heleno, i trochu uvažující český člověk — vzpomeň si jen na náš rozhovor na loďce, a kde máš, kde nalezneš realisovaný ten ideál, třeba by v něm snad bylo i trochu romantismu?"

„Ó, prosím . . ."

„Není ho. Je mnoho hodných a milých lidí, a dovedu pochopit, proč a jak nemůžeme být dokonalými, ba ani ne dokonalými, nýbrž alespoň jen obstojnými . . . avšak radost z toho nemám. A nikdy mne všeliké ty zkřiveniny povahy tak netrkaly, až když sám jsem se jimi počal trkat. Ano, Heleno, hlásí se ve mně i budoucí otec, chtěl bych vychovat lepší, zaokrouhlenější povahu, něco jiného, víc, o hodně víc, než vidím kolem sebe i na sobě."

„Jene!" zvolala Helena, „pohleď na taťku, jak poslouchá a žasne. Kritický duch ozývá se v synovi, ale stává se autokritikou."

Starý pán potřásal hlavou.

„A Jene," ujala se slova opět Helena, „pověz, jak ty si tedy představuješ ten ideál?"

„Jsem právě tak na rozpacích, jako tys byla, Heleno. Není možno plně zachytit slovy to, co je vnitřní představou."

„Tedy zachyť neplně, Jene! Ráda bych přec jen něco od tebe slyšela."

„Nuže, ten můj člověk nesměl by být především malicherný člověk!"

„To je negace. Stejně bys mohl říci, že by nesměl za pozdních večerů v zahrádkách klidných občanů provádět veselou metamorfosu — zlaté koule začarovat v modré, modré v stříbrné a stříbrné v zelené, jako to kdosi kdysi o prázdninách z bujnosti za blahých studentských let prováděl."

„Nu, takové neškodné daremnůstky ještě bych mu dovolil, ačkoli ten kdosi nejraději by si vzal příklad ze pštrosa a vstrčil hlavu do písku, když si tak na leccos vzpomene."

„Nuže, něco positivního, Jene!"

„Ne, ještě něco negativního! Nesměla by to být povaha ani s tou specifickou tradiční mužskostí, ani s tou tak zvanou ženskostí."

„Výborně!"

„Positivně musil by to být člověk srdce i rozumu, teplého srdce a bystrého rozumu."

„Dobrá! Co dál?"

„Jeho zrak musil by si namířiti cestu k cíli a rovně a pevně k cíli jít a dojít. Tu bych musil něco dodat o jistém bahně, kolem něhož — — — ba jímž vlastně se obyčejně vchází do života — — — Ale je to thema, o němž se v dobré společnosti nemluvívá.

Mlčení na straně Heleníně i na straně druhé. A tak Jan pokračoval:

„A při tom z povahy toho mého ideálu musilo by se rozlévat světlo, jas, štěstí, musila by to být povaha jará a bodrá, která získává a odzbrojuje, povaha, která neutlačuje, nýbrž povznáší a posiluje. Teplo, světlo a záře šly by před tím mým ideálem a kolem něho."

„Dosti bys toho chtěl, Jene," děla Helena, když Jan umlkl.

„Ale je-li kolem svět," vmísil se nyní do hovoru i starý pán, „který spíš na člověku všechno kazí a strhuje dolů, je těžko tvořit ideály, a musíme být spokojeni takovými, jakými jsme."

„Spokojeni, taťko, to ne!" řekla ohnivě Helena. „Spokojeni ne...!"

„Ale také ne klást své ideály do nesplnitelné výše," řekl starý pán.

„Ty myslíš, taťko," podotkl Jan, „abych jako ten Ikaros nevzlétl příliš vysoko a pak nepadl příliš hluboko?"

XLIV.

Teď seběhla dolů i Vlasta, a za ní později přišla ještě paní Skřivanová.

A potom již záhy vypravili se všichni s Janem procházkou na stanici. Šli cestou, po níž ráno Jan jel povozem. Pouze na chvíli se uchýlili stranou do lesíka.

V háji bylo ticho, blížící se podzim vzal ptákům zpěv, ale dal lesní samotě víc tajemnosti.

Jan se ubíral po boku otcově a matčině. S otcem rozmlouval ještě o nemocném studentovi. Pak zas přišly dívky a zaujaly jej svými zájmy.

Slunce stálo již blízko nad obzorem, když došli k nádraží. Zde ještě, než přijel vlak, vystřídalo se několik vět bez souvislého hovoru. Na konec v chvatu polibky, poslední stisk rukou . . . a syn a bratr odjížděl z domova. Vlasta mávala šátkem, ostatní kynou rukou, a Jan také dává „s bohem" z okna vlaku, jenž rychle mizí na zatáčce kolejí.

Pak se Jan usadil ve svém oddělení, a vlak letí, a kola vozů buší do kolejí, a v hukotu a hřmotu oko zachycuje stále měnící se obraz krajiny. Jan vdechuje příliv svěžího podvečerního vzduchu, a myšlenky jeho se dělí mezi starý svět mladosti a mezi nový domov budoucnosti. Zpět vracejí se v klidný odpočinek, v před ženou se s bouřlivou, prudkou touhou.

Tam, odkud odjíždí, na návrší v tichou zahradu se snáší podvečer, snad Helena, snad Vlasta procházejí se již opět po stezkách — tam, kam se blíží, dvě oči hledí do dálky a čekají dvě ruce, které stisknou jeho ruku, a tam zase zítra život po starém způsobu, až jednoho dne . . . .?

A na ten den Jan myslí pod vlivem rozmluvy, jíž měl s otcem a Helenou, na ten den, kdy bude otcem, a kdy jeho Eva bude matkou. A pod vlivem té rozmluvy nyní cestou si praví:

„Ikarem, taťko, nikdy nebudu, neboť nerad bych se potýkal s větrnými mlýny. Vím, co chci. Co nedovedu napravit již na sobě, chtěl bych v lepší podobě stvořit mimo sebe. Ano, to bych chtěl!“

A ta myšlenka tak mnoho znamenala, že nedovedl zůstat klidně na sedadle. Zář rozestřela se před jeho zrakem, a v té záři stálo jeho neznámé dítě. Zvedl se, vyšel do postranní chodby. Vyklonil se z okna, nechávaje obličej ovívat vlnami vzduchu, proráženého vlakem. Pak, když vznícení poněkud ochladlo, zase se vzpřímil, přešel chodbou, a pokračoval k sobě:

„Ano, chtěl bych v lepší podobě stvořit mimo sebe. Avšak stvořit! Není to příliš velké a tak zvané kulaté slovo? Stvořit . . . . stvořit! A jsem to já jen, který bude tvořit — ne tisíce vlivů a činitelů? Ano, Heleno, chtěl bych ideál člověka, avšak i člověk, jenž by byl ideálem, je přec jen člověk. Slunce svítí, a zrak září, a slunce zajde, a hlava je nepokojna. Ale já bych chtěl jasné, spolehlivé vyrovnání se životem. Dub stojí pevně, ať slunce září nebo ne, i ať větry dují . . .“

A tato slova již vlastně neplatila očekávanému dítěti. Tu myslil víc zase na sebe, na to, co v životě dovedl a nedovedl, na to, co při své povaze dovedl a nedovedl. „Ani nemusíš být lvem, a máš-li malý trn v noze, veta po úměrnosti povahy. Ubohý, ničemný Herkule!“

A když tak k sobě mluvil, vlak letěl, a kola ještě s větší prudkostí bušila do kolejí, a v kraj kolem kladl se temnější a temnější podvečer.

„A přec . . . ano, přilož ruku k dílu! Něco jsi dokázal, a něco víc se dá ještě dokázat.“

A jak se díval do daleka, viděl někoho drahého, a ten drahý, koho viděl, byla Eva. Řekl si:

„Na štěstí bojujeme spojenými silami, a život prý je boj. Nuže, bojujme — — bojujme za sebe a za lepšího člověka, který má přijíti!“

Tu vlak s hvízdotem zastavil v osvětleném velikém nádraží. Výměny hlasů, pobíhání, rozžíhání světel ve vozech, vystupování a vstupování cestujících.

Do oddělení k Janovi přisedají manželé s tříletým chlapcem. Očka čile vykukují pod slaměným kloboukem.

Zájem Janův — možná, že zájem lékaře — ale i zájem člověka a budoucího otce — upial se k chlapci. Rodiče si jej usadili mezi sebe, ale v chlapci se hlásil život, ne klid. Chlapec chtěl k oknu, vidět světla, svět, život . . . . tam venku. Nechali jej tedy kleknout, dívat se oknem. A Jan jako by náhle úzkým, zázračným okénkem viděl nejen toho chlapce, ale mnoho chlapců a dívek — celý svět dětí, celý ten svět, v němž jako dětský lékař žil i působil. Zmizel na okamžik svět okolí, a zůstal jen svět malých bytostí, deroucích se k světlu a životu.

K světlu a životu!

Ale Janův zrak je náhle chmurný.

K světlu a životu?

Na místě světla a života vidí tmu, zří svět alkoholický, prostituční, dědičně zatížený, a tisíce, milliony bytostí nevinných, milých, krásných a dobrých řítí se v tmu a propast, jako šly tisíce a milliony před nimi.

A jeho dítě?

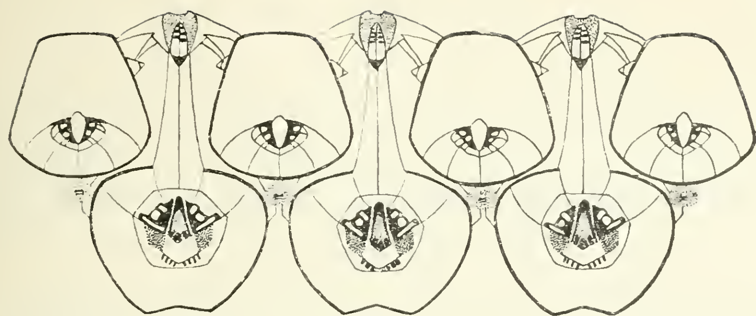
A náhle opět rachot kol, vlak se hnul. Trhl hlavou, zvedl víčka. Chlapec dosud klečel u okna.

Jeho dítě? Zvedl se. Musil opět v proud svěžího vzduchu, a oči v temnu hledají světlo, veliké, zářivé, zázračné světlo. Kde je maják jeho příštího dítěte?

Ale v temnu byla tma, a maják plál jen v jeho duchu. A v duchu viděl po svém boku kohosi. A Eva, kterou to v duchu měl po boku, se ptala také:

„Kde je maják našeho příštího dítěte?“

František Taufer:

Z básní.

ZÁVOJ.

Příval blesků jasem síň mou zalil,
jak by v oheň milostný se potápěla.
Těžký stín, jenž vládne večerům, se vzdálil,
lampa stříbrná se na nebesích skvěla.

V moře neznámá se měsíc plavil,
hvězdná družina se steskem chvěla.
Tehdy z bílých paprsků jsem navil
závoj etherný pro slávu tvého těla.

Závoj nevěstin, jímž slzy chtěl jsem zříti,
ve tvém úsměvu jak krystalem se třpytí,
v očích tvých jak rozkoš věčná rozkvétá a plá.

Ale když jsem vykouzlil tě v bílé tkani,
bylas nedotknutelnou v svém pousmání,
tvoje políbení hasla smrtelná a mdlá.

OČEKÁVÁNÍ.

Odešly všechny již od prahu mého,
a plamenný květ jejich mladých těl
v mém snění zhasínal jak ohně vzdáleného
zář rudá bledne ve kraji, jímž táhl nepřítel.

A jejich polibky na rtech mých zvolna tály,
mdlá sladkost vůní těkala ze síně mé,
a měkké koberce, jež rozkoš uchystaly,
se zdály ložem být, se smrtí na němž splyneme.

Slavnostní světel jas se v temno noci přelil
jak víno z číše rozbité do hlubin bezedných,

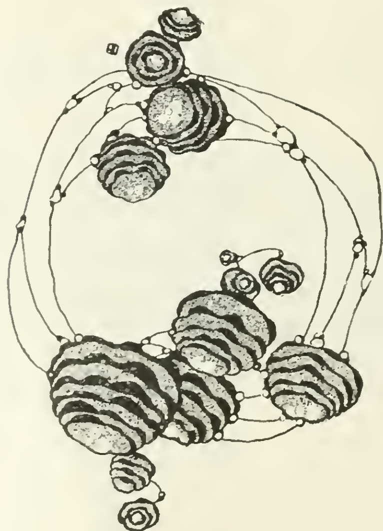
a duše, ulekaný pták, po kterém lovec střelil,
zlomeně veslnje po proudu smutků zlých.

Tak teskno krále v zemi zpustošené jímá,
anděla padlého u rajských uzavřených bran,
i obětního beránka, jenž cizí viny snímá,
i srdce, krvácející ze sedmi věčných ran.

Snad rozkoš, která v těle mém již zvadla,
květina ve snu ztracená, do prachu smetená,
jen proto v stíny mrtvých mrtva padla,
by touhám novým nejvzácnější vzešla květena.

Či z noci hluboké se vrátí ke mně zase
ve zjevu ženy vytoužené stane u dveří,
kam myšlenka má vstříc jí vyjde v kráse
jak vůně pryskyřic, když blesk v strom udeří.

Dech noci očekáváním je ztišený a vlahý.
Ó, srdce, neusni, by zjev ten, neuzřen,
snad nezabočil ve hvězd nevystihlé dráhy,
kde vesmír celý čeká též, jak náruč otevřen.

Dr. Čeněk Zibrt:

Mozartův přítel a životopisec prof. Frant. Němeček, protektor muzikantské společnosti v Sadské 1818.

(Dokončení.)

Za stanovami podepisovali se přistupující členové, některá jména již známá z předchozího líčení s plným titulem, vesměs až na nepatrné výjimky na konci, česky: Zápis všech pánů oudů, který do tohoto institutu přistoupili a tuto vlastnoručně své jména vepsali. 1.) František Kazimír Světlík, farář v Kostelci, na ten čas administrátor v městě Sadsky. 2.) František Jar. Němeček, cís. radda, doktor a professor filosofie na vysokých školách pražských v Sadsky dne 22 Septembris 1818. 3.) Jan Němeček, magistrátní radda a početvedoucí důchodu městského v Sadsky dne 1. ledna 1818. 4.) Bruno Neuling, Hauseigenthümer aus Wien. 5.) Johann Karl, Md. kandidat aus Wien, Sadsky 22. Septembris 1818. 6.) Václav Picek první školní učitel a oud společnosti pražský k zaopatření vdov a sirotků, v Sadsky dne 1. ledna 1818. 7.) František Renner, lékař a akušer v Sadsky dne 1. ledna 1818. 8.) František Holešovský dne 1. ledna 1818. měšťan a magistrátní protokollista. 9.) Josef Renner, učitel na hlavní škole Novodvorské v Sadsky dne 25. October 1818. 10.) František Němeček, posluchač libomudrctví z Prahy v Sadsky dne 1. listopadu 1818. 11.) František Navrátil, třetí školní učitel, rozený z . . . . ., v Sadsky dne 1. ledna 1818. 12.) Václav Vambera, rozený z Chrudimě, kaplan sadský, dne 22. listopadu 1818. 13.) Václav Josef Scheybal, lokalist z Kostelní Lhoty v Sadsky dne 21 Novembris 1818. 14.) Prokop Schnell, Hochfürstlich Fürstenbergischer Rath, Bibliothekar und Archiwar von Prag, den 17. November 1818. 15.) Johann Wittassek, Kapellmeister an der k. Metropolitankirche zu Prag den 19. November 1818. 16.) Anton Johan Hübner von Reichenberg. 17.) Jan Mrázek, školní učitel a regenschori a měšťan v Sadsky dne 1. ledna 1818. 18.) František rytíř Klanner, kupec, representant, školní dohližitel, chudých početvedoucí, měšťan, k. cís. mejtný v Sadsky dne 1. ledna 1818. 19.) Josef Fridrich, měšťan Sadský, mistr pekařský, v Sadsky dne 1. ledna 1818. 20.) Ventzl Černý, měšťan Sadský, dne 1. ledna 1818. 21.) Němeček Jan, měšťan Sadský, mistr řemenářský. 22.) Matěj Noll, měšťan Sadský, mistr krejčovský. 23.) Knížek Franz, mistr krejčovský, měšťan Sadský 1818. 24.) Antonín Knížek, mistr zahradnický, familiant Fühlberský dne 1. ledna 1818. 25.) Hladík Jakob, mistr krejčovský, měšťan Sadský, dne 1. ledna 1818. 26.) František Černý, měšťan Sadský dne 1. ledna 1818. 27.) Václav Šlechta, mistr ševcovský, měšťan Sadský 1. ledna 1818. 29.) Wenzl Čihák, měšťan Sadský dne 1. ledna 1818. 32.) Jan Vít Sokol, mistr . . . . a měšťan Sadský 1818. 34.) Franz Černý, měšťan Sadský, mistr pernikářský, dne 23. listopadu 1818. 35., Tomáš Fr. Hruška, k. k. Lotto-kollectant, měšťan v Sadsky, dne 23. Decembris 1818. 36., František, syn Františka Bureše, měšťana

Sadskýho, mistra truhlářského, dne 23. Novembru 1818. 38., Jan Piskáček z Hostivaře, rodilý měšťan Sadský, mistr provaznický, dne 23. Novembris 1818. 39., Václav Houžvička, měšťan Sadský a řemesla tkalcovského dne 23. Novembris 1818. 40., Joseph Bořický, k. k. Strassenbaubeamte des Königreichs Böhmen, gebürtig in der Stadt Bohdaneč Chrudimer Kreises. Sadská am 24. Novembris 1818. 41., František Čihák, měšťan hlavního města Prahy a handlíř v štajerských kovanných zboží, též také měšťan v Sadsky dne 1. února 1819. 42., Němeček Vojtěch, polic. komisar, měšťan Sadský a mistr řemenářský, dne 8. Septembris 1819. Johann Franz Doležal, Poděbrader Bezirkkommissär, Konsistorialrath, Schuldistriktaufseher und Dechant in Kuřim. Franz Mitsch, geprüfter Magistratsrath. Wenzel Honzík, měšťan a spolu purkmistr. Vincenc Neuling, k. k. Juvelier und Gutsbesitzer in Wien den 20.Juni 1819. Johann Engelbert Hottiš, Kapellmeister und Kancellarius ad personam principis di Colloredo-Mansfeld Opočnensis 6. Juli 1820.

Seznáváme z tohoto seznamu, že přistupovali do nové společnosti vedle vynikajících umělců tehdejších z Prahy úředníci, kněží, učitelé, řemeslníci všeho druhu, ze Sadské i z okolí, zvláště rodáci ze Sadské, kteří zavítali návštěvou do Sadské a tu od Němečka byli přizváni k součinnosti ve společnosti hudební.

Protokol 1., datovaný v Sadské dne 1. března 1818, svědčí, jak se společnost starala o získávání členův a o nástroje i hudebniny. Shromáždění společnosti muzikantské při „Zástoji N° I.“ přijímalo nové druhy. Přistoupili do společnosti muzikantské Velebný pan páter Václ. Vamberů, František mladý Černý, klarinetista, Václav Šlechta, violonista. Platili předepsané příspěvky, „svůj přístup do společnosti v hotovosti složili.“

Bylo pak uvažováno a představeno: poněvadž dvě knihy před rukama bejt musejí, na jaký způsob takové knihy zhotovené bejt mají; též také truhličku neb kassu. Pan Jan Němeček, direktor, se zavazuje potřebné prkna zdarma dát, pan Picek, assessor, přispívá zaplacení práci truhláři. Pan Klanner, assessor, zavazuje dát na knihy potřebný papír.

Následuje volení pana oberdirektora, assessorův, úředníků, jak jsme jich jména i hodnosti seznali v uvedených seznamech členů. „Velebný P. Páter Vambera se zavázal z lásky společnosti oné dvě potřebné knihy dle potřeby vázati nechati. Společnost se za to dobré činění děkuje. Konečně, když oudové nic víc co k připamatování neměli, protčež tento prottokoll zavřen a podepsán byl.“

Protokol druhý poučuje, jak hudební společnost dne 8. září 1818 rokovala nejdříve o tom, že „violon k žádné potřebě více nejní a skrze to samé muzika, jak patří, vedena býti nemůže, tak se jeden violon drážďanskej obstaral, který s mašinou za 120 fl. se obdrží. Poněvadž až do fondu kassa slaba jest, protož zůstává na další vyjednání.“

Radili se dále, kdo může býti přijat za člena společnosti. „Zdaž by nějaké osoby, které muzikanti nejsou, do společnosti přijímané býti mohly a na jaký způsob, v jakém platu.“ Po delším hovoru,

který se tu rozpředl od zastánců různých mínění, stanoveno: „Kdo nejni muzikant, ten by do společnosti přijat býti neměl, však ale když by některý z hodných osob přijat býti žádal, žádné pozastavení se činit nebude, však jeden každý dvojnásobný plat do kassy každý kvartál platit povinen býti má a mimo toho kdyby k jakékoliv příležitosti s vypomožením svým k užitku společnosti prospěšen býti mohl, taková se od něj žádati bude, povinen jest, volným se proukázat."

Rozřešila se také otázka, „v jakém místě ona společnost držena býti má. Poněvadž školní dům k tomu nejschopnější a vážený se vidí, protož také ona společnost tam také držena býti má."

Další rokování týkalo se Cecilky, slavnosti spolkové: „Na jaký způsob hlavní shromáždění na svatou Cecilii slaveno býti má, v jakém pořádku a ceremonii, v kterém čase? Ráno zpívaná mše svatá, která za živé a mrtvé oudy čtena býti má, po mši svaté se skužba s mládeží předsevezme, odpoledne počty čtené a zkoumané, k podepsání pravidla ustanovená se přečtou, a co by ještě zapotřebí bylo, se ujedná."

Zkušenosti dosavadní v činnosti spolkové vedly k dalšímu jednání: „Jak a na jaký způsob učitelové za jejich vynasnažení odměněni býti mají, poněvadž jejich práce velká jest. Uznává se, že odměna pánům učitelům udělena býti má a na jaký způsob by se taková odměřiti mohla, zanechává se při hlavní společnosti, tejkaje chudých, ty zdarma dle pravidel vyučeni býti mají."

Také došlo k úvaze o methodě vyučovací: „Zdaž mládež podle nové školy vydané učeni býti mají." Usneseno, že „co možná bude dle téhož vydání se řiditi budou a dle téhož také skoužba držena býti má."

Zároveň s díky potvrzuje protokol, že společnost nabývá přízně, jak svědčí dary: „Připamatování. Následující obětovali společnosti. Pan protektor (prof. Němeček) 1 mši novou od Diabelli do Dis; František Němeček 1 novou polní troubu; P. Renner 1 flautraver; Společnost divadla Sadského hotových 25 fl."

Protokol třetí ze dne 24. listopadu 1818 jedná o shromáždění hudební společnosti, jak přijímala slavnostně nové členy: „Vstupu držení pana Prokopa Schnella, raddy u knížete Fürstenberka, že on do té pro všeobecné dobré uvedeného hudebního institutu vstupuje a zapsán býti žádá; složil 2 fl. — S přednešením skončeno a dle žádosti uvedeno. Vstupu držení pana Antona Jana Hübnera, měšťana města Reichenberka, handlíře soukenického, že on do oného hudebního institutu vstupuje a tam, kde náleží, vepsán býti žádá, složil 10 f. Tím způsobem. — Vstupu držení pana Jana Wittaska, kappelmistra na král. metropolitánském kostele, že do oneho pro všeobecné dobré uvedeného institutu přistupuje a tam, kde náleží, vepsán býti žádá; složil 5 f. a každý rok 5 f. — Vstupu držení pana Františka Němečka, posluchače libomudrctví z Prahy, že on do oné společnosti hudebního institutu přistupuje a tam, kde náleží, vepsán býti žádá. Tím způsobem. — Prohlášení pana Josefa Rennera, učitele na hlavní škole novodvorské, že on do oneho uvedeného hudebního institutu přistupuje a tam, kde náleží, vepsán býti žádá; složil 1 f. Tím způsobem.

Údové společnosti, kteří po hospodách hrají, žádají v dalším, by oni jejich kvartální peníz s 15 kr. jako jiní odváděli, poněvadž oni na každé požádání pana regenskori k muzice v chrámu Páně a jinde při slavnosti se potřebovat nechají a tady by skrze to skrácení trpěli. Mínění p. oberdirektora: Z uvedených příčin se uznává, by oni, žádost vedouce, tak jako jiní do platu 15 kr. potažené býti, s tím však doložením, by oni vždy na kůru se potřebovat nechali. Mínění p. direktora: Poněvadž plat v statutech již předepsaný jest, protož se od toho předepsaného ustoupiti nemůže, nóbrž zůstává tak, jak § 3. předpisuje, na který dobrovolně přistoupili."

Delší rozpravu vyvolalo jednání další: „Václav Plaček, rodilý z Kostelní Lhoty, nyní usazený v Hořátvi mistr ševcovský, z fundamentu učený valdhornista, secundarius, žádá, by do muzikantského institutu přijat byl a tam, kam patří, vepsán. — Poněvadž společenství k žádnému prospěchu v muzice bejt nemůže, protož jeho žádost místa nenalézá, pro ten čas se na trpělivost poukazuje."

Německé vyřízení napsáno při čísle dalším, kde šlo o plat členský Jos. „Borzitzký".

Velebný p. oberdirektor se prohlásil, že jak dlouho se oné statuta společnosti pevně držet budou, že on se zavazuje jednomu každému oudu ze společenství funus, jak od p. direktora předepsán bude, zdarma předsevezme. Za to přednešení velebného pána se poníženě poděkování činí a s vděčností přijímá.

Žádost jest od několik vdov, by ony do institutu přijaté byly. Poněvadž vdova pozůstalá sirotkama bez toho tu milost použije, že jejich děti, pokudy schopnost míti budou, do učení muzice přijaté budou, protož nevidí se zapotřebí, by ony do společnosti přijaté býti mušely.

P. protektora a p. oberdirektora žádost jest, že poněvadž oni ty instrumenty 3 polní trouby do společnosti darovali, by se co nejvíce šetřily a jen při patřících slavnostech se potřebovaly a do dobrého místa pod ochranu dané byly, nikdy ale k muzice taneční se nebraly. Dle téhož předpisu se pozor povede a k ochraně p. assessorovi z Clanner se odvedou, na které ošetřování zvláštní pozornost míti se dobrolíbezně zavázal.

Jan Houžvička, Franz Dobrohlav a Jan Knížek žádají, by oni k muzice, k zpěvu dle jejich schopností uznale přijati byli, že oni vši pilnost nedělního času vynaložit chtějí a se vážou. Pokudž oni vše vyplnějí, jak se vážou, tak do cvičení velebnému p. oberdirektoru, kterej s p. kassírem tu práci na sebe přijímají a odpoledne nedělního času cvičení předsevzíti.

Pan direktor dělá představení, by k cvičení muzice dny určeny byly, aby muzika svého cíle tím více a více k prospěchu a svého cíle dojíti mohla. Jest to nevyhnutedlně potřeba, protož uznává se tento adventní a postní čas každou neděli po požehnání v muzice se cvičení stalo, a protož také při tom své pozůstání míti má.

Jan Piskáček, František Černý, František Němeček, Václav Houžvička, Franz mladý Bureš žádají, by do společnosti institutu přijati

byli. Poněvadž dobrý pověsti a cti zachovalí měšťané jsou, protož po přečtění jim předepsaných pravidel, které přijali, se do institutu přijímají.

Pan direktor přednesl, pokudž některý z oudův hotové v kasse peníze se vypůjčit oumyslu jest, může své prohlášení do protokollův složiti. Franz Hollešovský 100 fl., Wenzl Čihák — —. Žádost vedoucímu p. Hollešovskému proti pragmatikální jistotě vydati, ten přebytek se ale u pana Clannera zanechává a když Wenzl Čihák takové po čase potřebovat bude, tolik, co kasa stačí, se jemu půčí.

Více protokolův o schůzích hudební společnosti v Sadské není v úřední knihu spolkovou vloženo.

Prof. Němeček zamýšlel asi zároveň, soustavně ukládati v knihu spolkovou texty a nápěvy skladeb, které společnost zpívala a hrála. Bohužel, zachovaly se toliko dva kusy: „*Zpěv národu Českého na den slavného a radostného narození našeho krále Františka II.*, zpívaný v chrámu Páně Tejnským, když pražská vysoká škola tento radostný den veřejně slavila, od shromáždění všeho lidu. Nejprv v německém jazyku složený od Františka Němečka ze Sadsky, pak od jednoho dobrého vlastence k potěšení lidu v češtinu uvedena. Melodii složil pan Sismayer z Vídně, žák oneho slavného a nesmrtedlného mistra hudby, Bohumila Mozarta."

Skladba tato charakterisuje znamenitě poměry tehdejší na úsvitě probuzení národa českého i zároveň svědčí o povaze a vlasteneckém názoru protektora muzikantské společnosti v Sadské, prof. Němečka.

I.

Vděčně plesá, slaví stále
na sta mužů, na sta žen,
že nám milostného krále,
k člověčenství cti a chvále
Bůh dal na ten krásný den.
Kůr: Vděčně plesá, slaví stále
národ český šťastný den!

II.

Země naše v štěstí plyne
v rozkoši a radosti,
tupost, způra, bída hyne
a Čech králi svému vine
věnec svaté vděčnosti.
Kůr: Hlučně zpívá, králi vine
národ věnec věrnosti.

III.

Pro své kníže láskou hoří,
zboží, život věnuje,
když zlý způry chrámy boří,

Čech se králi volně koří,
pro něj mužně bojuje.
Kůr: Hlučně plesá, láskou hoří,
králi život věnuje.

IV.

Věčně! věčně! bude zníti
v písních českých milý král!
pro něj budou Češi bdíti,
v srdcích věrných oltář zdíti,
oltář, jenž by věčně stál.
Kůr: Věčně bude v Čechách zníti,
otcem byl náš dobrý král.

V.

Pryč! pryč od nás! marný zvuku,
ošemetná svobodo!
v množství psot a v smrti hluku
podává ti zrádnou ruku
blázen, bídná nehodo!
Kůr: Pryč! pryč od nás, prázdný zvuku,
zrádná, krutá svobodo!

VI.

Ať se spůry vypínají,
svobodu svou zvěstují,
Češi štěstí pravé znají,
otce za knížete mají,
srdečně ho milují.
Kůr: Věrně, srdečně v každém kraji,
Češi lásku slibují.

VII.

Lide z blízka, lide z dáli,
vmíchejte se mezi nás!
svému otci, svému králi
ležme vzdávat díky, chvály,
pozdvihnouce zvučný hlas!
Kůr: Milý otče! dobrý králi,
přijmi oběť, přijmi nás!

Vložena ještě německá skladba veršovaná: „*Der Brand von Sadska als eine Elegie.*“ Tím jsou vyčerpány doklady o činnosti hudební společnosti v Sadské. Nebyly pak vkládány do knihy spolkové, kterou tu máme před sebou, ani další protokoly o shromážděních, ani texty a noty, ač společnost dále vzkvétala, jak nejlépe svědčí ona sbírka písní, od společnosti sebraná, kteráž také bezděky zavdala příležitost k tomuto článku. Paroubkovy materialie k dějinám Sadské zachovaly delší zprávy o hudební společnosti v Sadské. To se však již vymyká z rámce, určeného názvem této stati.

Josef Holeček:

Slovanství Gustava Eima a mé.

(Dokončení.)

A tu jsem dospěl k tomu, co má býti naší zahraničnou politikou. Bývalo u nás uvažováno, kterak bychom zesílili své postavení v mocnářství politickým vlivem ciziny a kterak bychom si tam získali ochrance a zastance. Známo jest o Maďarech i Polácích, že podobnou zahraničnou politiku provozovali. Maďaři jí skutečně dosáhli velmi mnohého. Že jsou dosud v cizině považováni za národ rytířský a za neohroženého bojovníka svobody, pořád ještě jest účinkem starých zahraničných styků maďarských vlastenců, kteří je osobně vyhledávali a udržovali. Byla to dobře promyšlená a obratně vedená akce, kterou na sebe vzala maďarská šlechta, jež na ni mnoho hmotných obětí vynaložila a dosáhla toho, že jméno Maďarů nabylo v cizině dukátového zvuku. Maďarská šlechta užila svého stavovského i rodového spojení s cizinou, aby své politické snahy, jež vydávala za národní, učinila populárnými v kruzích diplomatických, politických i v obecném mínění. Nebudu mluvit o stinných stránkách této akce, o šovenském humbugu a skrytém sobectví, jež už tehdy u Maďarův ukládalo o svobodu nemaďarských národností uherských, o nichž se cizina od maďarských agitátorů nikdy nedověděla, že jsou, a nevěděla by dosud, kdyby maďarští hegemoni přílišnostmi svého útisku sami nebyli upozornili prozíravější umy ciziny, že Uhry nikterak nejsou eldorádem svobody a týnem spravedlnosti. Ale obecné mínění ciziny přes to bude chovati staré illuse o Maďarech, a Maďaři bez ohledu na cizinu budou činiti svou politiku na zničení ostatních národností pod společným krovem Uher. Vidíme tedy z příkladu maďarského, že národ, který pomocí tak zv. mravného vlivu ciziny dosáhl politické moci a vlády, vede si doma od ciziny úplně neodvisle, koná vnitřní politiku podle své hlavy a provádí svoje plány.

Ale již Polákům nejen neprospělo, nýbrž veliké a nenahraditelné škody přineslo, že pomocí vlivu ciziny chtěli působiti na ruskou vládu, aby před nimi kapitulovala. Zničení velmocenského státu polského spadalo do minulosti ještě nedaleké. Polákům se zdálo, když svoje vnitřní

síly, svůj živý a neporušený národní cit, svou plamennou lásku k otčině, svou politickou intelligenci a chrabrou bojovnost při neporušené ještě jednotě národní společnosti oprou o sympatie Západu, vlád i národů Rusku nerozumějících a na ně z příčiny i bez příčiny nevražících, že s nasazením všech sil a obětí bude jim možno „Polsku odbudovati“, nepropasou-li jistou dobu, po jejímž vypršení by věc jejich jinak propadla historickému promlčení. Poláci podnikli proti Rusku dvojí velké povstání a v letech 1904—1906 velmi účinně podporovali sociálnou revoluci ruskou, ač tu již společnost jejich byla rozdělena různým názorem na účelnost té „činné opposice“, která bojuje pumami a browningy. Kromě Německa, jež uložilo o národní bezživotí té části polského národa, kterou neblahá sudba vydala na pospasy Pruska, celá západní Evropa bez rozdílu a výjimky dosud sympatisuje s Poláky v jejich boji naproti Rusku v každé formě. Slované západní, kteří před sociálnou revolucí ruskou dělili své sympatie mezi Rusy a Poláky a spíše stáli na straně oněch než těchto, od tohoto časového mezníku skoro vesměs straní Polákům a to i tehdy, když Poláci rakouští neodplácejí jim přízeň, věnovanou jejich bratřím v Rusku stejnými city a věrností. V poslední době ruští Poláci na sympatie západních Slovanů velmi spoléhali, doufajíce, že odtud ve prospěch jejich požadavků, zatím už umírněných, může býti působeno vydatněji, než ze zemí, Rusku národně úplně cizích. Ale skutečnost poučuje, že i toto jako každé jiné počítání Poláků na zahraničnou pomoc proti ruské vládě selhává, ano že se tím způsobem postavení ruských Poláků spíše znesnadňuje, protože polská otázka v Rusku pozbývá tím v očích vládních Rusů povahy vnitřní otázky ruské, splétá se s otázkami zahraničnými a budí podezření, že Poláci dosud nejsou k Rusům dost upřímni, a přibližují-li se jim, že toho nečiní bez zadních úmyslů.

Třetí nesamostatný národ, hledající svému politickému boji oporu v sympatiích ciziny, jsou Finové, ale i na jejich příkladě se ukazuje, že taková politika je chybná a nevede k cíli. I v tom případě celá západní Evropa staví se za Finy, a západní Slované, ač tu nejsou jako při sporu polskoruském v rozporu, ke kterému z obou bratrů by nakloniti měli své srdce, osvědčují, že jsou cítěním i hospodářsko-politickým tíhnutím na východ nerozlučně spřežení s evropským Západem a rozhodují se pro Finy a proti Rusům, pro Neslovany a proti Slovanům. Zápasu Finů za personálnou unii s Ruskem i vzdálené Japonsko věnuje bedlivou pozornost, a Japonci, kteří za války s Ruskem slibovali, že se svým válečným loďstvem navštíví finské pobřeží, i po míru s Ruskem, ano v částečné dohodě s ním, navštěvují Finsko a „studují“ jeho politický boj. Professoři finské university styky se svými kollegy na universitách německých, pomorští obchodníci finští styky s pomorskými obchodníky německými, belgickými a anglickými dosahují, že německé university a německé, belgické i anglické obchodní komory posílají do Ruska protesty proti tomu, kdyby nevyhovělo nejvřelejším tužbám Finů, či vlastně finských Švédů, ale tyto protesty budí v Rusku protiprotesty a hněv, že cizina, jež je

Rusku svorně nepřátelská v každé mezinárodní otázce, opovažuje se hurtovně od něho vymáhati, aby se její vůli podrobilo i ve své čistě vnitřní otázce.

Tedy i při Finsku s Ruskem vidíme, že nesamostatný národ ničeho nevyhrává, obrací-li se do ciziny o politickou pomoc. Zkušenost nás učí, že cizina takovou pomoc velmi ráda udílí, neboť jí lichotí a nic nestojí. Lichotí jí, že obyvatelé cizího státu, utíkajíce se k ní, dávají na jevo, že uznávají její autoritu, důvěřují v mocný její vliv a pokládají za ochranitelku každého práva a mstitelku každé křivdy, při čemž se neohlíží na své pořádky doma, nejsou-li horší těch, které chce napravovat u souseda. Jak, s jakým čelem mohou se opovážiti němečtí professoři zastávati se v Rusku Finů, jejichž právně politického postavení neznají, když Německo vede proti Polákům boj na vyhlazení, když jim upírá práv na vzdělání v mateřském jazyku i na půdu pod nohama, co zatím německé Rakousko práva Slovanův okrajuje a ztenčuje a nedočkavostí se tetelí, aby již již mohlo povaleným tak tvrdě šlápnouti na krk, jako Prusko Polákům poznaňským? Taková ochota ciziny ani není potvrzením práva, ani nevede k cíli, nemá-li spíše opačný účinek za následek. Jen Turecko ve stavu dlouhé ospalosti dopouštělo, že každá cizí moc utvořila si u něho stát ve státě, avšak i ono se již z toho poměru vymaňuje. Stát sebevědomý a své cti dbalý nedovolí, aby se do jeho vnitřních záležitostí vměšovali sousedé. Dovolí-li to, dá známku své slabosti a dočká se, že sousedé brzy přijdou, aby slabosti jeho vykořistili ne již pro svého chráněnce, nýbrž pro své zištné účely, a všechno učiní, aby slabost sousedova proměnila se v úpadek sil.

Myslím, že jsem dost jasně vyložil bezúčelnost a spíše škodlivost zahraničné politiky nesamostatných národů. Risk je tu pro ně příliš veliký, a zisk žádný nebo pochybný, a často vede k výsledkům právě opačným. My jsme ve skutečnosti žádné vlastní zahraničné politiky nevodili ani žádného programu pro ni nevytvořili. Zdál-li se někdy okamžik vhodný k tomu, abychom poměru státu rakouského k jinému využili ve prospěch své opposice naproti vídeňské vládě, dlužno konstatovati, že každý takový okamžik zůstal námi prakticky nepoužit a nevyznačil se jinak, než řečnickým nebo novinářským projevem, ale nikdy nedošlo ani k pokusu o skutek, neřku o skutek sám. Možná, že by v periodě politického romantismu i k tomu bylo došlo, kdybychom byli měli jako Maďaři a Poláci mužů, kteří by byli měli mimo schopnost i nevyhnutelné k tomu bohaté prostředky hmotné a osobné spojení, aby mohli ve velikých politických střediskách za hranicemi českou věc činiti populárnou a dobývati jí tam opory. Ten úkol byla by mohla vzíti na sebe jen šlechta, jako bylo u jmenovaných národů. Ale česká šlechta neměla vůle učiniti pro národ skutky nepoměrně bližší reálné skutečnosti a mimo to lacinější. Národ jí není ani za dobrou vůli v té příčině zavázán a může svůj poměr k cizím národům budovati docela na půdě občanské, z níž u nás vyrůstá vše národně cenné.

Nuže, jak svůj poměr k cizím národům vybudujeme, aniž bychom vstoupili na pole politiky?

Řekli jsme si, že i u státu zdárná zahraničná politika musí vyplývati ze zdravých podmínek vnitřních. O každém organismu platí, že nemůže býti zdráv a silen cizím zdravím a silou. Tak i národní politika musí býti především vnitřní. Národ musí stále, musí věčně pracovati o svém zvelebení. Práce té nikdy nebude dost a nikdy nebude ukončena, protože čím více práce, tím více nových úkolů se vyskytuje, jež pracovníkům ukládají nové potřeby, množící se postupně s vývojem. Malý národ, chce-li mezi velikými čestně obstáti, musí vyvinovati mnohem čilejší činnost, než ony. U Číňanů Evropané našli umění řezat ocel papírem: papírový kotouč nesmírnou rychlostí se otáčí na ose a řeže hravě ocel, pod kotouč přiloženou. Vidno, že tvrdost materiálu řezadla může býti nahrazena rychlostí jeho pohybu. Podle toho musí být upravena všechna naše činnost. Kdybychom byli jen tak vzdělaní, zámožní, vynalézaví, mravní a stateční jako Němci, neudrželi bychom se vedle nich dlouho. My ale jako národ chceme věčně žíti a věříme ve věčnost svou, jako věříme ve vznešenost svého poslání mezi národy. V položení, které je nám dáno, nezbývá nám nic jiného, než věnovati zvláštní péči tomu, abychom ve všem dobrém vyvinovali tolikrát větší čilost, kolikrát jest nás méně než Němců. Není junák, kdo si netroufá sám jeden na deset. Černohorci ve svých bojích s Turky nikdy se takového poměru sil nelekali. Je-li takový zápas možný zbraněmi hmotnými u jednoho národa slovanského, nebude druhý chabě ustupovati přesile protivníků ze zápasu zbraněmi kulturnými.

Mnozí z nás pochopují naše národní bytí tak, že jsme pouze učedníky Němců a jen jejich zásluhou a z jejich milosti ještě žijeme; oni, dobráci, dávno nás mohli zadávit, a nezadávili; dávno nás mohli ožebračit, a neožebračili; místo aby nás dobili, vzkřísili nás, nasadili nám do hlavy myšlenky a vědomosti, naučili nás pracovat a bohatnout; a když tomu tak, nejde náš úkol vedle Němců dál, než abychom byli jejich ohlasem, jejich podruhy a v nejčestnějším případě jejich průkopníky na slovanský východ, staviteli cesty jejich Drangu; a politický život náš si představují jako věčné vyhledávání kompromissů s Němci, kteříž podle chvilkového stupně své síly nebo milostivosti provaz na našem hrdle přitáhnou nebo povolí, ale volného dechu a volného rozmachu nedají nám nikdy.

Mezi takové našince náležel Eim. On zajisté za svůj národ mnoho myslil a pracoval, ale postavení českého národa nikdy se mu nejevilo jiným, než pod pravicí Němců. Běda nám, pohněváme-li si je, zatne-li se jejich pravice a spočine-li na naší hlavě tíhou perlíku! Oč lépe pro nás, dobudeme-li si jejich pochvaly a pohladí-li nás německá pravice pěkně lehce po temínku, jako hladí pan učitel způsobného žáčka!

Já se zcela jinak na věc dívám a jiné city mne naplňují. Ne zajíci musíme býti, nýbrž junáky. Všechen národ náš musí být junákem. Ne junákem ulice, ne junákem fráze, ne junákem fángliček, nýbrž junákem myšlenky, srdce a práce. V těch třech slovech: myšlenka, srdce a práce jest obsaženo vše, co se rozumí vnitřní kulturou. A vnitřní

kulturu svou musíme dovésti na tu výši, jejíž dostižení samo znamenati bude naše vítězství. Musíme na prospěch národní mysliti vstávajíce léhajíce, ale při tom můžeme míti vědomí, že každá poctivá práce občanská má význam národní. Musíme být nejlépe a nejúčelněji zorganisováni. Všecky naše hlavy musejí býti spočteny, žádná síla, žádná vloha, žádný talent nesmějí se národu ztratiti. Málo toho: všecky musejí býti cvičeny, vyvinovány, zdokonalovány a napravovány v ten směr činnosti, který jest jim nejpřirozenější.

Žádná organisace neudržela by se bez kázně. Naši národní odpůrci vynikají smyslem pro kázeň, my nikoli. V tom je kardinálná naše vada. Vada tato musí být odstraněna stůj co stůj. Žádný jednotlivec nesmí se lekati největšího sebezapření, musí v sobě lámati sterou národní nectnost, až se poddá. Naproti tomu arci je stejně nevyhnutelno, aby kázeň nebyla požadována lehkovážně a bezúčelně, jako rádo činívá jalové a bezhlavé autoritářství, jež nám natropilo neméně škod, než nekázněná svévole. Kázeň svobodného občana musí býti svobodná a dobrovolná; nesmí býti poutem ani břemenem, nýbrž musí býti právě osvobozením ducha ode všeho malicherného, příliš osobního a sobeckého, a spolu jeho zocelením a napravením k vyšším cílům. Jen kázeň tvoří charakter a zachovává. Nedostatek kázně a sebekázně v našich řadách je příčinou, že máme tak málo pevných charakterův. Až mne strach o budoucnost národa jímá z tohoto nedostatku, jenž je pořád větší. Ta kázeň mysli a vůle, kterou nazýváme přesvědčením, tvořila velkost našich předků, i někteří slavní naši buditelé ji měli, ale za dní našich, zdá se mi, ubývá jí pravidelným postupem. To by byl nepochybný úpadek, kdyby nenastal obrat, v nějž doufám. Při úkolech, které náš národ před sebou má, nepostačilo by, abychom se mohli vykázati jen tak zv. pevnými charaktery, za něž jmíni bývají také obyčejní umíněnci. Ne, toho nedosti! My musíme výš, z našeho středu vyrůstati musejí charaktery velké, ozdobené tolikými občanskými ctnostmi, aby svítily daleko za hranice naší vlasti.

Totě velikost, které dosíci může i národ nečetný a nesvobodný, a dosažení takové velikosti musí býti cílem a snahou každého Čecha. V znamení vnitřní kultury zvítězíme tím jistěji, že protivník náš nalézá se již v periodě úpadku. Úpadek jeho jest označen dvěma jmény: Bismarck a Nietzsche. Bismarck, muž krve a železa, tvůrce sjednoceného Německa, a Nietzsche, filosof nadčlověctví, svedli němectví na dráhy pustého materialismu. Německý národ se rozstanul se šlechetnými ideály svých předkův a oddal se pýše, jež i u národů je počátkem všeho zlého. Němci nechtějí býti v obci národů váženi ani milováni, nýbrž obáváni. Materialistická pýcha vnuká jim touhu po světovládě, a Němci za ní kráčejí pevným krokem a cestu si razí mocnou pěstí i úskokem, jak toho potřebují. Ale kamkoli zapadnou, všude již budí proti sobě odpor, jenž stále poroste a bude se proti nim sjednocovati, až se s nimi srazí a porazí. Bismark ještě, uče Němce evangeliu síly, pamatoval na „pořádek a bázeň boží". Generace po něm už zná jen sílu. Násilím ozývají se ústa Němcova, jak-

mile se otevrou. Na vyhlazení národů vymýšlejí prostředky tak raffinovaně surové, že do nich nejbujnější fantasie by si byla netroufala vymysliti je. Nenávist k národům roznášejí po širém okrsku světa, a ze semene nenávisti naroste jim ovoce nenávisti, jež je otráví. Účinkem materialismu zvrhá se všecka kultura ducha. Ctnosti hynou a ruby jejich se ukazují. Kult ducha ustupuje kultu těla, ohavnému a nemravnému, kde přestala rovnováha mezi kulturou těla a ducha. Takový kult těla i samému tělu je nebezpečen. V něm už není zdravé síly. Zdraví i síla jeho jsou zdánlivé a dočasné. Zdají se kypěti, ale jen potud, pokud se nepotkají s vážným nebezpečím. Síla, vypěstěná kultem těla, není harmonická, proto není krásná; je rozmazleně surová; i kdyby byla hodna gladiatora, nemá v sobě rytířskosti; není žádné formy zločinu, před kterým by ustupovala, — jen před dobrem ustupuje a před ctností.

Nadčlověctví Nietzschovo je snem tygra, jenž marně se okrašluje, nazývaje se koketně „die blonde Bestie". Než se takový „nadčlověk" nadá, promění se v „podčlověka". Až se bude domnívati, že se nejvýše postavil, největší moci dosáhl, posledního cíle své ctižádosti dospěl, náhle nastane obrat v jeho osudu. Výše jeho ukáže se vrátkou, moc jeho bezsilnou a naproti sobě samé obrácenou. Nemůže býti jinak, a musily by platnosti pozbýti všecky zákony mravné i fysické, kdyby jinak bylo. Kult moci je kultem křivdy, a každé křivdě v zápětí jde Nemesis. A kult těla, bezduchý a nemravný, jak jej nyní německá kultura šíří, je kult hniloby, olíčené sic a okrášlené, ale tím se nezastaví postup rozkladu k metě smrti.

Naproti germánskému ideálu nadčlověka my stavíme ideál člověka tělesně i duchovně nejdokonaleji vyvinutého, chovajícího harmonii v sobě a vyhledávajícího ji také v poměru ke všemu nadzemskému i zemskému, k bohu i lidem. Harmonického vývoje nedosáhlo by se jednostranným vyvíjením buď jen tělesné, nebo jen duševné stránky člověka. Prvou cestou bychom byli následovníky Němců, druhá by nás zavedla z Evropy daleko do Asie, do říše buddhismu, na půdu Slovanům nevlastní.

Tento ideál dokonalosti je přirozený a tudíž všelidský. Německý ideál Nietzscheův je založen na zlomení přírody, načež má Němec vytvořiti něco svého, vyššího, dokonalejšího, než by vyjíti mohlo z dílny přírody, a tím novým titanismem Němec má se vyšvihnouti na pána všech národů, obývajících náš svět. Kdo se mu nepoddá dobrovolně, bude přinucen; kdo se proti jeho jhu vzepře, bude zdrcen; kdo se opováží míti své mínění, bude rozšlápnut. Nuže, kdo se chcete zachrániti, padněte na kolena, líbejte lem roucha německého, kapitulujte a vyproste si od německého nadčlověka aspoň tu milost, abyste mohli ve stínu jeho bídně živořiti, býti jeho příživníky a biřici na národy jiné, kteří ještě tak daleko v kultuře nepokročili, jako vy!

Bez ideálu své dokonalosti národ býti nemůže. Nemá-li svého, musí přijmouti cizí; ale přijme-li cizí, vzdává se své osobitosti a bere na sebe cejch inferiority. A při vysokém mínění, které Němci naší doby o sobě mají, národům neněmeckým ani to není možno. Němci

se od národů druhých oddělují a ohrazují; nechtějí míti s nimi ničeho společného; nechtějí s nimi seděti za jedním stolem kultury, a již se ozývají v středu jejich hlasové, aby Slovanům uzavřen byl přístup na vysoké a odborné školy německé, což již prakticky začali prováděti. Slovanům ochotně otevírají jen počátečné školy, aby se v nich ve věku dětském poněmčili. Bojkotují české dělníky a k řemeslům za učedníky připouštějí jen omezené procento Čechů. Všecko u Němců směřuje k tomu, aby ze sebe vytvořili národ silný, jakého ještě nebývalo, národ silný fysicky i duchovně, jemuž náleží přirozené právo na hegemonii všude, kam jeho noha dojde a ruka dosáhne. Na světovládné výši chtějí ostatním národům nepřístupnými se učiniti, jako by seděli na hradě vysoko mezi nebem a zemí. Od společenství s národy se uzavírají proto, aby prý se zachovali čistými od styků s inferiornou kulturou i krví. Na všecko pamatovali, i na to, že v takové výlučnosti jsou zárodky hniloby, jež zachvátí jejich kulturu i krev, nestane-li se proti tomu opatření. Aby si krev osvěžovali, chtějí vpouštěti do hradu svého nadčlověctví také krev jinou, čerstvou, ale jako že kulturný člověk všecko si rozpočítavě reguluje, chtějí si z jiných národů, svěžích a zdravých, kulturou neopotřebovaných a neprohnilých, do žil vpouštěti jen jisté, přesně vypočtené množství krve, a to výhradně krve dětské a panenské. Při tom myslí v prvé řadě na Slovany. Děti si ve školách rychle přepodobí, renegátů nadělají, na janičary vychovají, a ze sličných panen slovanských vytvoří hrdé matrony německé, zachovatelky nadčlověckého rodu. Tím se vysvětluje, proč Němci stejně brutálně Slovany od sebe odpuzují, jako za vlasy k sobě přivlékají.

Takový ideál lidské a národní dokonalosti vytvořili si Němci a za ním se hrnou a derou vší mocí. Můžeme-liž my Čechové a Slované tento jejich ideál přijmouti za svůj? Nemůžeme, již proto ne, že nás Němci od něho hrubou pěstí odmítají. Je sice mezi námi dosti takových, kteří s nadšením Němcům otročí a všecko vděčně z rukou jejich přijímají, i svou hanbu, a je možno, že ještě dlouho budeme Němcům tributem odváděti procento své krve, jak toho potřebují ke svému omlazování; ale největší většina chtíc nechtíc je nucena, nucena samými Němci, aby si vytvořila vlastní představu o ideálu lidské i národní dokonalosti. Ten ideál musí být jiný než německý, toť samozřejmo.

Jak si jej vytvoříme?

To je dáno již dějinami. Na Němce působil duch římský: silný, bezohledný, přísný. Římanství, jež si v Němcích našlo pokračovatele, je půdou, ze které vyrostlo současné nám nadčlověctví. Naproti tomu slovanský duchovný útvar vytvořil se působením ducha řeckého. Všecko, co v Slovanech se příčí duchu německému, ukazuje na tento počátečný kulturný popud. Slované polabští, ačkoli jejich samobytná kultura i společenské řády stály vysoko nad tehdejší kulturou a společenskými řády německých nepřátel, neodolali jim a poněmčili se, protože se jim nedostalo životvorného popudu řeckého, daného Moravanům a Čechům a odtud i Polanům kyrilometodějstvím. Na rozdíl

mezi kulturou římskou a řeckou, mezi duchem římským a řeckým redukuje se různost mezi Němci a Slovany. Vědomí příbuznosti duchu římskému naplňuje všechny Němce; ale ne všichni Slované jsou si vědomi duchovné různosti, kteráž jest mezi nimi a Němci. Toto vědomí musí býti Slovanům vštěpováno a prohlubováno, jím musí býti zesíleno jejich vědomí národní.

Není to tedy pouhá „papírová stěna“, co nás dělí od Němců, nýbrž je to při jisté blízkosti, která byla také mezi Řeky a Římany a jejich kulturami, dějinná různost ducha, pochopování a nazírání, různost národního ideálu. Tam síla a pouhá síla, síla až do přesílení, zbožňování síly a sebezbožňování jako vyvolených dítek síly, — zde pak harmonie, harmonie i v síle, harmonie v duši každého jedince i v duši celé společnosti, spojení krásy, pravdy a dobra, jimž síla je pouze ochranou a ne sama sobě účelem.

Různost mezi názory Eimovými a mými byla mnohem menší. On nepřenášel nadčlověckou německou filosofii na českou půdu a nedával jí červenobílý nátěr, jako činí v posledních dobách mnozí Čechové, kteří si představují poslání svého národa tak, aby vše, co se zrodí z ducha německého, žádostivě přijímal a zanášel dále na slovanský východ, jejž ti Čechové tupí a snižují právě tak, jako Němci nás. Eim přestával na aktuálné politice, a snaha jeho o prospěch českého národa dala by se vyjádřiti tak: hledal pro Čechy závětrné místečko pod německým pláštěm, a představoval si, že i Rus má ctižádost pod svůj plášť nás zahrnouti, ale my nechtíce měniti jisté za nejisté, zachováme věrnost Němectvu, aniž bychom si pokazili dobrou vůli s Rusem, abychom Němci za to byli váženější. Já naproti tomu hledal pro všecku duchovnou činnost českého národa nejširší rám, ve kterém by měla nejširší volnost samotvorného rozvoje, ale zároveň i nutné ohraničení, aby nezabíhala do cizího pole. Ten rámec neobjímá Němců, ale za to všechny Slovany a mimo ně i národy jinokrevné, jestliže, nejsouce dědici řeckého ducha, zachovaly si aspoň samobytné kulturné začátky, což je činí Slovanům duchovně blízkými a staví s nimi do zvláštního kulturného systému. Do toho systému zabírám Finy, Esty, Lotyše, Litevce, ethnografické Maďary (na rozdíl od politických), Rumuny, Gruzíny a jiné kavkazské kmeny. V rámci theorie řecko-slovanské harmonie v rozmanitosti je na věčné časy dost volného prostoru pro rozvoj každé národní individuálnosti bez ohledu na politické její příslušenství k tomu neb onomu státu.

Takto nazírajícímu jeví se mi arci příkazem prvé nutnosti, aby se český národ duchovně úplně osvobodil od duchovních vlivů německých a snažil se vytvořiti si duchovný život vlastní, při čemž by se opíral o celý systém národů Němcům oppositných, majících samobytnou kulturu aneb aspoň její začátky, a proniknutých snahou, vývojem své samobytné kultury dáti nepřekonatelnou překážku té kultuře nivelisující, která do vlastí našich vtrhuje pod praporem německým, aby si je podmanila. Ale při tom mne není tajno, že nikterak nejde o to, aby v tom systému národové politicky se dali podrobiti největším ze sebe, tož národem ruským, jenž sám o to ne-

usiluje. A o každém druhém z této společnosti národů platí to stejnou měrou. Zde každý úzkostlivě střeže svou individuálnost, a činí to houževnatě i tehdy, když to jeho vlastní sílu stlačuje pod úroveň, které je nevyhnutelně zapotřebí i k nuzné sebeobraně. Tu se nejlépe vidí na praxi historie, že duchovná různost mezi každým z této obce národů a Němci, jakožto představitelem římského směru nejbližším a tudíž nejvíce pociťovaným, je nemalá; že nezmizela za půl druha tisíce let a nezmizí nikdy, leda po vyhlazení toho neb onoho z těch národů.

Upozorňování českého národa na duchovnou různost, kteráž jej dělí od národa německého, ukazování na všechny možné způsoby kulturné sebeobrany tu a na cesty samobytného kulturného vývoje tam — já považuji za nejdůležitější národní práci u nás, abychom už jen při sobě zůstali. To je další buditelská práce. První naši buditelé obnovovali pouze lásku k rodnému jazyku a k historické jeho vlasti. Jiní probuzení jazykové rozšířili a spojili nás s národy krevně příbuznými. Na třetí části svého postupu naše buditelská práce musí nás uvésti ve styk se všemi národy toho systému, ke kterému náležíme, a my od nich ode všech osvěžíme své nové samotvorné síly, jež naším bojem s Němci nejvíce byly oslabeny. Pryč od nás vše, co znamená otročinu duchu německému! Pátrejme po živých pramenech své kulturné samobytnosti, sváďějme je jeden ke druhému v jedno ruslo, aby zesílily samy sebou, přivádějme k nim podobné prameny z jiných oblastí kulturné samobytnosti, aby naše jimi zmohutněly, a český genij bude osvobozen od pout, která brání rozmachu jeho křídel, a brzy se povznese do výšin, pro které je stvořen, povzletí z nížin, do kterých zapadl nikoli bez své viny! Němci, uznávajíce nás za své učelivé žáky, dovozují z toho, že nemáme vyššího určení, než abychom věčně byli jejich podruhy v kultuře i politice, a tvrdí, že naše vloha je pouze napodobovací, neschopná originality. Cesta, mnou ukazovaná, dovede znenáhla k odstranění tohoto nedostatku. Nedá se upříti, že příliš slepou horlivost věnujeme tomu, abychom si každý pokrok rychle osvojili v té formě, v jaké jej spatřujeme ve svém nejbližším sousedství, a nebývá to vždy pokrok. S dychtivou nerozvahou osvojujeme si odtud i kulturné jalovosti, i nevkus i nemrav a myslíme, že naším dějinným úkolem jest přenášeti pašersky všechno to zboží pochybné ceny na východ pode jménem západní vzdělanosti.

Zamysleme se trochu nad touto svou činností, a vysvitne nám, jak málo je čestná, ano že v sobě chová veliké nebezpečí pro naše budoucí bytí. Němci nás od sebe vykopávají, pařenými metlami vymrskávají, palčivými potupami naše hlavy zasypávají, a my přece, ano s tím větším obdivem otročíme jejich duchu, a ještě jsme si ani s tváře neotřeli německou slinu, již blaženě se usmívajíce pospícháme na východ, abychom jim klestili cestu a byli předzvěsty jejich jařma! S povahou naší se nesnáší, abychom na německý „Drang nach Osten“ odpovídali slovanským „Drangem nach Westen“, a kdo by to hlásal, byl by nám falešným prorokem. Ale nepochybným úkolem naším je pěstění své individuálnosti a probouzení i povzbuzování jiných národních individuálností, duchovně i krevně nám blízkých, aby činily totéž.

To v úhrnu je společnou sebeobranou proti škůdným, ano záhubným vlivům německým, to jest ohrada proti nim. Oni že se ohrazují proti nám? My proti nim se hraďme! A Čechové, kteříž na sobě nejcitelněji poznali všecka dobrodiní, která kdy na nás přicházela z Němec, musejí od nich varovati národy dále na východ položené a polem proti nim je sebrati. Nedorozumění je v tom, že kulturný úkol náš byl nám vykládán tak, jako bychom měli býti průkopníky německé kultury na východ. Nikoli, úkolem naším je překážet, aby německá kultura dále na východ nevnikla, a působit, aby systém neněmeckých národů, na východ od Němců osazených, pronikl se vědomím nutnosti a snahou, vytvořiti kulturu vlastní, která by s německou nejen s to byla slavné závody podstoupiti, nýbrž ji i překonala. Však beztoho to, co nyní silné státy evropské pode jménem kultury vnucují, jest jen záminkou k jich hospodářskému vykořistění a duchovnému podmanění! Dávno před naší dobou násilníci světějších za tím účelem užívali hesel! Když nás němečtí křižáci ohněm a mečem vyhlazovali pod znamením kříže, byla to v podstatě tatáž poroba hospodářská i politická, do které nás uvrhnouti usilovali, jako nám chystají dnes, majíce na svých bojovných praporech znamení kultury. Za kulturu, za právo a svobodu kultury v tomto souboji s Němci bojujeme pouze my, kteříž kultury nikomu nevnucujeme a máme o ní nezkaleně čisté a mravné ponětí jako o *snaze* k dokonalosti, kdežto protivníci naši v každém stavu, i ve stavu úpadku a zbarbaření, ji pokládají za útvar ukončený, který slabšími národy musí býti přijímán na slepo, bez kritiky a výběru, protože jejich milosti to jsou, kdo ji přinášejí.

Je-liž správné rozdělení Evropy na dvě kulturné sféry, na jednu, jež je dědičkou ducha římského, a na druhou, jíž jest souzeno býti nositelkou principů řeckých? Vždyť se nám dnes vesměs mluví o jediné a jednotné kultuře evropské, v níž obě staré klassické kultury splynuly a přetvořily se v tu modernou formu, která je dána evropským Západem, odkudž podniká vítězná tažení do všech úhlů světa, do všech zemí zámořských, a ovšem nejprve do krajů Evropy východní! Proč mysliti na druhou formu kultury, když jedna všeobecně jest uznávána, a všechny národy se jí pokořují? Zdaž není pro Slovany a národy řecko-slovanského systému dosti čestným úkolem, aby západní kulturu co nejrychleji a nejúplněji si osvojili, tak jak jest, a dále ji šířili? Je-liž to zvláště pro Slovany západní malé poslání, aby své soplemenníky na východě i jihu získávali a převáděli do oblasti kultury západní? Není-li to sen a fantasie, a neměl-li Eim přece pravdu, když mne vydával za fantastu ve věcech slovanských? Je-liž možno naznačené rozdělení evropské kultury podepříti jediným důvodem věcným?

Zajisté. Němci, uskutečnivše v stol. XIX. svůj velký národní stát, předpokládali, že Slované v stol. XX. učiní totéž. Němci ovšem si nepřáli, aby se tak stalo, a bojíce se o svou moc, kdyby také Slované jednotný národní stát si zbudovali, proto již myšlenku sjednoceného Slovanstva zapuzovali všemi prostředky, kterými vládnou a ve kterých vybíraví nejsou. Zatím Slované podobné myšlenky vůbec

neměli, a jestliže přece někdy se jí mezi nimi našel hlasatel, to dlužno přičísti pouze na vrub německé suggesce, a nikoli samostatného slovanského myšlení a uvažování; ale při velikých příležitostech, kdy ústy povolaných představitelů svých promluvilo svědomí slovanských národů, utvoření jednotného slovanského státu nikdy nebylo vyneseno jako ideál všech Slovanů. Tu se jeví nápadná a podstatná různost mezi myšlením slovanským a německým, a ta různost ovšem se jeví i ve snahách obou plemen. Slované nikdy neměli dosažení nejvyšší politické moci za ideál, a jestliže se aspoň na tomto ideálu nesjednotili prodlením stol. XIX., o němž se říkalo, že je věkem národních států, a jestliže toho neučinili v dojmu zbudování velkého Německa, ani z nutnosti sebeobrany, ani z pudu napodobovacího, nastoupením stol. XX. prošla lhůta, historií k tomu jim daná. A skutečně Slovanstvo zahájilo stol. XX. odpřisáhnutím všeho, co dříve bylo jmíno za známku snahy o politické sjednocení Slovanstva. Stalo se to s takovou elementárnou silou, která nemůže býti vyložena jen jako výsledek usilovné agitace. Mám na mysli tak zv. hnutí novoslovanské. Hnutí toto, vyšlé z Čech, bylo v prvém okamžiku podezíráno z austroslavismu; ale když se pro ně prohlásili s plností svého temperamentu Srbové a Bulhaři, austroslavismu dalecí, bylo dáno, že novoslovanství je skutečně myšlenkou všeslovanskou, protože rázem si našlo přívržence u všech slovanských národů. A čím se novoslovanství stalo najednou tak populárným? Na to právě nejjasnější odpověď dává, že Slované balkánští tak horlivě je přichvátili. Srbové a Bulhaři, majíce v sobě zárodky řeckého ducha a kultury, jsou pro jednotu slovanské kultury, ale jsou i proti vlivu západnímu; jsou pro nejužší zblížení s Ruskem, ale při zachování své národní i politické individuálnosti. Idea harmonie v rozmanitosti, vyslovená Riegrem r. 1867 na slovanském sjezdě v Moskvě, je tu více méně určitě opakována. Ale to je princip kultury řecké, jevivší se u Řeků nejen v poesii a umění, nýbrž i v životě politickém.

Když tedy se u Slovanův objevila snaha o kulturné sjednocení, musejí si uvědomiti, jaký duch slovanskou kulturu vyznačuje, aby se jim našly cesty k další práci. Bylo-li století uplynulé stoletím uvědomování národního, století nynější musí jít o krok dál, k uvědomování kulturnému; ne již k pouhému přijímání kultury bez kritiky její formy i obsahu i bez ohledu na její původ, nýbrž k uvědomělému výběru z kultury cizí toho, co je naší individuálnosti nejvhodnější, a k samostatnému kulturnému tvoření z vlastního, přírodou v nás vloženého duchovného fondu. Kulturným uvědoměním národní nebude oslabeno, nýbrž stupňováno i prohlubováno. Tou cestou Slované dospějí úplného duchovného osvobození, a prvým pro ně dobrým účinkem toho bude, že si dobudou vážnosti svých odpůrcův, o jejichž uznání dosud marně usilovali, a tím méně ho měli, čím více na jevo dávali, jak nesmírně jim na něm záleží. Potom i mír s nimi v otázkách vzájemných praktických potřeb bude možnější a snazší.

Já pevně jsem přesvědčen, že slovanská myšlenka za dní našich neupadá, nýbrž se vyvíjí do šířky i hloubky, ale ideál politického

sjednocení podle vzoru německého jest jí cizí a nevlastní, dnes právě tak, jako před pětadvaceti lety a kdykoli před tím. Tato stránka slovanské myšlenky mně vždycky byla jasna. Jestliže Gustav Eim o mně předpokládal opak, to jen proto, že nikdy samostatně o slovanské myšlence nepřemýšlel a spokojoval se předsudky a báchorkami o ní, kterými ho nasytila německá literatura. Tento jeho poměr k slovanské myšlence vylučuje možnost, aby byl sdělal života schopný slovanský program pro Čechy, a svědectví Riegrovo, jehož se v korrespondenci s p. Adámkem dovolává, nic na věci nemění. Ostatně já ještě ukážu, že Eim pracoval pouze k tomu, aby mi v „Národních Listech“ znemožnil rozvíjení slovanské myšlenky, a když toho dosáhl, sám už o slovanskou myšlenku nezavadil, ani v dalších dopisech panu Adámkovi.

Já do té doby v Rusku nebýval. V očích českého obecenstva zajisté si nezadám, přiznám-li se, že se mi k tomu nedostávalo prostředků. Ty se jako náhodou našly r. 1886. V dubnu t. r. při potkání vyzval mne prof. Emler, abych podal Svatoboru žádost za příspěvek na cestu do Ruska, že jistě dostanu. Já, byv Svatoborem několikrát odmítnut, nehodlal jsem se již naň obraceti. Prof. Emlerovi jsem odpověděl, že se poradím s Juliem Grégrem. Ten přijal zprávu s živým účastenstvím a hned slíbil, že mi na cestu do Ruska přidá. Svatobor dal 300 zl., Julius Grégr také 300 zl., 200 zl. jsem dostal od Umělecké Besedy za redakci Literární premie na r. 1887, k tomu mé služné: peněz bylo dost na několikaměsíčnou cestu po Rusku.

Prof. Vladimír Ivanovič Lamanský navrhl mi plán cesty, jenž byl sdělán tak, abych na podzim, až přibudu do Petrohradu, jej tam po letních prázdninách našel. Mimo to mi dal vřelé doporučení ke všem svým přátelům po širém Rusku, abych nikam nepřišel jako cizí a nemusil času mařiti vyhledáváním známostí.

Čím dále jsem se do Ruska zabíral, tím určitěji se mi před očima kreslila nutnost, aby český národ s Ruskem dobře se obeznámil, aby byl soustavně informován o jeho životě kulturném i politickém, ale hlavně, aby se Čech naučil Rusovi rozuměti a nemusil přestávati na nejistých sympatiích, nemajících pod sebou reálné půdy a proto velmi proměnlivých podle okolností. Slovem řečeno: vznikla ve mně chuť býti Národním Listům stálým spolupracovníkem z Ruska tak, jako jest jím z Vídně Eim. Myslil jsem, kdybych této práci a studiu Ruska věnoval deset let svého života, že by to bylo úkolem krásným a národní prací předůležitou. Nepamatuji se jistě, psal-li jsem Juliu Grégrovi z Ruska o těchto svých plánech.

Po návratu z Ruska Julius Grégr velmi laskavě mne uvítal a dodal, že mne nečekal, že jsem měl v Rusku zůstati, což arci nebylo možno jen o mé vůli. Soudil jsem, že i on na to myslil, abych se v Petrohradě trvale usadil jako spolupracovník Národních Listů. Ale nemluvil jsem o tom hned, čekaje na vhodný okamžik. Ten však nepřišel. Julius Grégr učinil takové rozpořízení v redakční práci, že mi bylo dáno na starost pouze zahraničné Slovanstvo, a rakouskouherské bylo vyňato z mého oboru. Také místem jsem byl omezen,

neboť nyní jsem mohl psáti pouze do určité rubriky. Po kořisti z Ruska nikdo se mne netázal, na ni list nereflektoval. To ovšem nebylo, čeho jsem se nadál. Pociťoval jsem, že za mé delší nepřítomnosti událo se něco proti mně, ale co by to bylo, nikterak jsem se nemohl ani dovtípiti ani dopátrati. Julius Grégr choval se ke mně ještě přátelštěji než před mým odchodem do Ruska. Ani redakční kollegové nepodávali mi žádného vysvětlení změny, která mne tak překvapovala a byla mi neproniknutelnou záhadou až do toho okamžiku, kdy jsem si přečetl korrespondenci Eimovu k p. Karlu Adámkovi. Eim! To bylo dílo Eimovo, jeho vítězství nad odpůrcem, který nikdy neměl smyslu pro boj osobný a zákulisný a tudíž po drahná léta ani netušil, že Eim použil jeho nepřítomnosti proti jeho směru. Ironie osudu byla v tom, že se to stalo právě za mého pobytu v Rusku a za příprav k mocnému rozmachu v oboru slovanské publicistiky. Eim zvítězil! Vídeň zvítězila! Že si Eim toho byl vědom, vysvítá z toho, že dále se o mně v jeho dopisech neděje zmínky. Nebylo již třeba, aby se mnou zabýval, přestal jsem býti jeho vídeňskému směru nebezpečným.

Nemaje klíče ke svému novému položení, mlčel jsem a čekal. Pravda, tehdy byly v Čechách kruté tiskové poměry. Vláda připravovala půdu punktacím a proto po svém způsobu zpředu zastrašovala tisk, který by mohl zmařiti plán její na takové vyřízení českoněmeckého sporu, které by Němce uspokojilo na škodu Čechů, aniž by Čechové ji hned znamenali. Zahraničná situace stále byla hrozivá. Válka Německa a Rakouska naproti Rusku a Francii zdála se neodvratnou. Kdo příznivě o Rusku smýšlel, byl považován za panslává a tudíž za individuum státu nebezpečné. Nebylo téhodne, aby Národní Listy nebyly skonfiskovány. Nejednou propadly konfiskaci dvakrát za sebou. Mně za těch okolností nebylo divu, že Julius Grégr jako zkušený politik měl za potřebné, aby Národní Listy, jež tehdy přese všecku persekuci úřadů rychle stoupaly v popularitě a důvěře národa, příliš se exponovaly za slovanské theorie, až by si tím přivodily záhubu. Byl jsem bedliv, abych svou rubrikou zbytečně nedráždil citlivost c. k. policie, ale při tom vždycky jsem zastával, že list persekuci za jistou linii ustoupiti nesmí. Skutečně Národní Listy velmi zřídka propadly konfiskaci za mé příspěvky. Tím podivnější a nemilejší mi bylo, že mně ze všech redaktorů nejvíce dostávalo se napomínání k opatrnosti. Nyní se mi to vysvětlilo.

Tehdy Eim Juliu Grégrovi oznámil výrok Taaffův, že Národní Listy stůj co stůj musejí býti zničeny, protože jen jimi se drží odpor českého národa proti vídeňské politice. Taaffe prý je přesvědčen, že se mu český národ dá kolem prstu ovinouti, jakmile Národní Listy přestanou naň působiti. Snad by se ještě dalo zjistiti, učinil-li Taaffe tento výrok skutečně. Učinil-li, svědčí to, že byl o českých věcech velmi špatně poučen.

Já se v duši nevzdával naděje, že po nějakém čase, až se politické poměry vnitřní i zahraničné změní, dostanu se v Národních Listech ke slovu z plné hrudi, a že se mi podaří přesvědčiti Julia Grégra, že bych národu i listu nejlépe prospěl, kdybych se odebral

do Petrohradu. Že má váha v očích Julia Grégra neklesá, soudil jsem z toho, že slovanské politiky, kteří přijížděli do Prahy navázat s ním styky, mezi nimi i slavného Chorvata Františka Račkého, odkazoval na mne. Měl jsem se za „muže budoucnosti“ v Národních Listech a trpělivě jsem čekal.

Tu přišly neblahé vídeňské punktace. Eim jim u Julia Grégra dělal ohromnou reklamu, dříve ještě než byly ujednány a ohlášeny. Julius Grégr všecky jeho listy o té akci veřejně čítal v redakci. Eimovi punktace byly vrcholem politického umění Taaffova, Plenerova a Riegrova; provedením českoněmeckého smíru dle vídeňských punktací nastanou v Čechách rajské doby; všechno se bude milovat, Čech bude do úst podávat Němci, Němec Čechovi, ale opposičný žurnalista při tom bohatém hodu nebude míti do čeho kousnout a bídně zahyne. Takový neslavný konec prorokoval Národním Listům i mladočeské straně.

Účinkem těchto listů, jež lítaly rychle za sebou jako dělové koule při bombardementu, bylo veliké zaražení v redakci a napiaté očekávání. Konečně punktace byly uveřejněny ... Já se považuji za prvého, kdo v redakci ukázal na to, že punktace přinášejí národu pravý opak toho, co předpovídal Eim: ne blaho, ne dobrodiní, nýbrž odsouzení k živoření a nenáhlé smrti. Země by byla rozdělena na oblast ryze německou a smíšenou; českému národu by byla odňata možnost rozvoje a tím života, neboť jen v rozvoji jest život, bez rozvoje dostavuje se marasmus a po něm smrt. Smír českoněmecký, hájil jsem, musí býti založen nikoli na roztržení české země, slavného historického celku, nikoli na vetu národností a stavů, nýbrž na tom, aby oběma národnostem v zemi byly dány stejné podmínky volného závodění v šlechetné práci kulturné. Na rovnosti těch podmínek musí reálně býti založeno rovné právo, a protože na naší straně rovnosti podmínek rozvojových není, musíme neúnavně pracovati, až si jich dobudeme. Vyrovnání s Němci na základě statu quo, či jak oni říkají, na základě „državy“ obou stran v dané chvíli, možno není, neboť Němci dosud drží více, než by po právu měli, a kdybychom my ten stav uznali za právový, chabě bychom kapitulovali, a vzdavše se práva na rovnost podmínek, zřekli bychom se tím i práva na rozvoj a tudíž na život. Ode dne podepsání takového smíru s Němci český národ by se odsoudil ke smrti vyhladověním. Bláhovo by bylo se domnívati, že by nás vláda z německé hrsti vytrhla, až by viděla, že hyneme. Já pokládám Taaffa za nejprohnanějšího nadhaněče českého národa do rány německé pušce; ale i kdyby oprávněna byla důvěra, kterou v něho mají Staročeši, dlužno nám pamatovati, že Taaffe je dnes a zítra bude kdes, že s ním zmizí jeho umění i jeho systém, a zůstane naproti nám zase stará, nemaskovaná nepřízeň Vídně a všeho, co ji tvoří, a Vídeň český národ nikdy zachraňovati nebude, bude-li tonouti. Nám netřeba žádného smíru s Němci, ale třeba je nám, aby jim vláda v náš neprospěch nenadržovala. Němci rozumějí rovnoprávnosti s námi v poměru 1 : 1, a vláda jim v tom pomáhá a českoněmeckou otázku v tisíci jednotlivostech tak řeší. Ale v tom

je hrozná křivda, která v nás musí bouřiti krev a nutkati nás k vytrvalému boji, a nikterak k tomu, abychom křivdu na sobě uznali za právo a tím protivníka svého zmocnili, aby ji na nás páchal ještě větší a stále větší měrou. Němci proti nám čerpají síly nejenom ze svého privilegovaného postavení v Rakousku, nýbrž i ze sjednocené a mocné německé říše, jež jim stojí za plecemi a dává jim direktivu; odtud naši Němci dostávají nejen podněty, nýbrž i prostředky k boji naproti nám. Dokud se tento poměr nezmění, každé pomyšlení na slušný českoněmecký smír bude marným snem. Kdybychom na kolena padli a o milost prosili, ani té nám nedají, ale považovati ji budou za svou „državu", za právový stav, námi uznávaný, a z něho kořistiti budou na naši škodu. Smír českoněmecký bude moci nadejíti teprve potom, až na naše Němce nebudou působiti zahraničné vlivy, až rakouská vláda nebude je favorisovati na naši ujmu a dá průchod čistému, nefalšovanému rovnému právu. Toho by se nejspíše dosáhlo na půdě českého státního práva, jež by boj českoněmecký omezilo na země koruny české; protože Češi jsou od přírody mírumilovní a sami boje nikdy nevyhledávají, pouze ho přijímajíce, když jest jim vnucen, možno předpokládati, že potom při dobré vůli Němců mohlo by dojíti k žádoucímu a trvalému míru mezi námi a nimi.

Nebožtík kollega Vilém Ryba osopil se na mne ve smyslu Eimově. To prý není žádná politika, co mluvím, a svědčí o slepé neznalosti poměrů a mírumilovné duši českého lidu, jenž chce mít už jednou doma pokoj, aby se mohl věnovati hospodářské práci, a zdrtí svým hněvem každého, kdo bude proti smíru s Němci; ale Julius Grégr dal mi plně za pravdu, a již zítra „Národní Listy" zahájily proti punktacím nejprudší boj. A aj, ukázalo se, že „Národní Listy" promluvily zase jednou z duše všemu českému národu! Všeobecným elementárným odporem národa punktace byly odvráceny, nikoli však zažehnány. Julius Grégr vedl boj se vší neobyčejnou energií, která v něm byla. Za nedlouho byl vítězem, ano pánem situace v Čechách, a list jeho dostoupil vrcholu populárnosti. Jméno Julia Grégra slavně se rozlehlo celou Evropou. Z dalekých zemí přicházeli politikové, aby se s ním osobně seznámili, a buditelé malých a utištěných národů putovali do Prahy, aby studovali způsob českého boje. Najednou se rozbřesklo všemu světu, že punktacemi šlo českému národu skutečně o bezživotí.

Ale zlý osud českého národa číhal v záloze. V okamžiku, když Julius Grégr zasadil punktacím smrtelnou ránu svou řečí na českém sněmu dne 20. ledna 1890, sám se stal obětí tragiky. Přílišné napětí duševních sil mělo za následek, že v noci po svém nejslavnějším dni byl stižen mozkovým záchvatem, kterým se ohlásila nadcházející paralysa. Nikdo neměl tušení, co se s ním událo, on jediný věděl, co se stalo a co to znamená: že úloha jeho jest dohrána, a poslední věci člověka se mu připomínají. Ale jako pravý junák nedal na sobě ničeho znáti, jsa sobě vědom, jak by účinkovalo na tábor český i německý i na celou věc, kdyby se rozneslo, že jeho jará duševná síla je nalomena. Maje smrtelný šíp v těle, vedl své zástupy až k úplnému vítězství.

Sláva toho boje jest jeho; za další běh věcí odpovědnost na něho nepadá.

Mně se tenkráte nelíbilo, že mladočeské vítězství nad punktacemi bylo provázeno potřením na hlavu a takovým ochromením staročeské strany, že se odtud nevzpamatovala. Varoval jsem Julia Grégra od dvojího: aby Staročechy vyhlazoval a aby do mladočeské strany přijímal šmahem všecky elementy jiných stran a frakcí, které se náhle přihlašovaly za dobrovolníky do strany mladočeské, oslněny jejími nesmírnými úspěchy. Mnozí stoupenci mladočeské strany zajisté mi přisvědčí.

Mladočeskou stranu pochopuji podle vlastního názvu jejího jako stranu národně svobodomyslnou, při čemž národní snahy její rozšiřují se směrem slovanským a národní vědomí české se prohlubuje národním vědomím slovanským. Dále jako stranu pokrokovou a demokratickou, zahrnující v sobě všecky živly, tvořící v naší době střední stav: intelligenci středního postavení a lidového původu, živnostnictvo a rolnictvo. Tato strana, kdyby bylo po mém, nebyla by výlučná, udržovala by dotyk nahoru i dolů, byla by přístupna všemu novému, pokud by to uznala za dobré a národu prospěšné, ale varovala by se směrů krajních a výstředních; byla by jádrem a těžníkem národního života a chranitelkou čistých národních ideálů. Síla její byla by taková, že by s jejím míněním musil počítati každý, kdo by chtěl českou otázku řešiti a v Čechách politické změny činiti; ale sama by se vyhýbala, aby se stala vládní stranou, protože by se to neobešlo bez otřesení všech vůdčích zásad strany, jejichž neochvějnost a ryzost dlužno stavěti výše, než klamavý a zdánlivý úspěch politiky dne. Mladočeská strana podle mého ponětí měla by úkol vyrovnávati protivy v národní společnosti, býti mostem mezi krajními směry a vzpružinou i ostnem straně konservativné při provozování praktické politiky.

Co se Staročechů týče, ukazoval jsem na nutnost, aby v politické organisaci národní byla strana konservativná, ne tak silná, aby myslila, že o své ujmě může o nejdůležitějších otázkách národa rozhodovat, ale přece silná dosti, aby měla váhu jako spojovací článek mezi národem a činiteli stojícími sice mimo něj, ale majícími mocný hlas v osudech našeho národa. Julius Grégr uznával sice tyto vývody za správné, ale náruživost šťastného lovce převládla v něm. Ostatně Staročeši sami zavinili rozpad své strany, jenž byl dodělán tvrdošíjností, s kterou na punktacích lpěli ještě tehdy, když všechen národ byl přesvědčen, že by mu přinesly záhubu. Tehdy jim náleželo přiznati se k chybě a díla punktací se odříci. V té době Gustav Eim vyvinoval nejhorlivější činnost i jako publicista, i jako agitátor. Effekt byl pořád větší, až jednoho dopoledne Julius Grégr přišel do redakce s listem Eimovým, z něhož četl, že Taaffe skrze něj, Eima, nabízí za „Národní Listy“ million zlatých. Mně o této věci více známo není, ale soudím, že tato nabídka úplně odpovídá názoru Taaffovu, že pouze „Národní Listy“ politice Vídně v Čechách překážejí; když se mu nepodařilo ubiti je konfiskacemi, pojal myšlenku je koupit. Million zlatých nebyla by cena malá.

„A co učiníte?“ tázali jsme se. „Prodáte?“

Julius Grégr se hněvivě zarděl a zvolal: „Což pak může být o tom řeč?“ Ale hned se umírnil, psaní schoval do kapsy a odcházeje do svého kabinetu pravil: „Aspoň vím, čeho jsem se za třicetiletého boje přese všecky vládní sekatury a persekuce dopracoval.“

Mne vnitřní naše postavení, nastalé po odražení punktací, naplňovalo největšími obavami jak o zdar věci národní, tak o budoucnost mladočeské strany. Vítězství nad punktacemi bylo v bojovném zápalu přeceňováno. Zapomínáno na negativnou jeho povahu. Jím odraženo nepopíratelné nebezpečí pro náš národ, ale prospěch národní po vítězství nezabezpečen. Protivníci národa poraženi nebyli, nýbrž jen k větší útočnosti podrážděni. Porážka punktací byla porážkou vlády Taaffovy a jeho systému, ale Vídeň, jejíž pojem stojí v našich očích nad každou vládou, nebyla přivedena k poznání, že se dopouští chyby i na budoucnosti rakouského státu, podporujíc mocí mermo nespravedlivé požadavky Němců na naši ujmu. Nebylo pochybnosti, že vláda a Němci od svých úkladů o český národ neupustí a vystoupí s nimi dříve či později opět, leda že je budou opatrněji maskovat, než po prvé. Kdo byl skutečně poražen, na hlavu poražen, byli Staročeši; ale to Češi porazili Čechy a nikoli Němce.

Kdyby Julius Grégr byl tu stál duševně nezlomen, on by byl silou svého talentu a vůle situaci ovládl. Ale u něho množily se známky, že se již nikdy nepozdraví. Rodina a redakce již věděly, že je bez podmínky ztracen. On sám na sobě pozoroval neblahé změny, ale snažil se jim vzdorovati a snad skutečně myslil, že silou vůle a tělesné konstituce přemůže i toho zákeřného vraha, který se usadil v jeho vždycky zdravém organismu a z toho úkrytu postupně a vytrvale ho ničil. Ale stav občasně jen proto se lepšil, aby hned na to se zhoršil. Noví Mladočeši po nějakém čase zpozorovali při něm jisté nedostatky, zejména paměť mu klopýtala, a chutě mu zadávali ránu za ranou, aby ho dorazili a sobě z cesty uklidili.

V táboře českém byl zmatek. Baživci populárnosti a mandátů předstihovali se v radikalismu a ve stupňování národních požadavků. Jasný cíl se národu před očima kalil. Jednoty nebylo v ničem. Jako jí nebylo v cíli, nebylo jí ani v cestě a prostředcích. Do toho chaosu zvolal Eim: „Půjdeme za svým cílem po etapách! Krok za krokem všeho dobudeme, najednou ničeho!“

Já byl opět různého mínění a v poslední sborové poradě redakce „Národních Listů“ dovozoval jsem: „Po etapách za svým cílem, za punktacemi, půjde vláda a povede za sebou Němce. Odrazili jsme její pokus, když chtěla punktace zavésti, rázem; ale ona se záměru na naše zdolání nevzdala, a když si pes nedal ocas utít najednou, bude mu jej utínat článek po článku. Za několik let vystoupí první našinci, kteří ji budou v etapové politice podporovat, a zase po několika letech už bude více Čechů, kteří budou po punktacích toužit jako po egyptských hrncích a nynějším vítězům nad punktacemi klnouti budou, že je od bohatého hodu na léta oddálili.“

„Co tedy dělat?“

„Prozatím českou otázku neřešit, neboť není na to doba. Ani vládě, ani Němcům nejde o to, aby českému národu učiněna byla spravedlivost. Máme tedy proti sobě dva silné protivníky, kteří spojenými silami pracují nikoli o to, aby nám učiněno bylo po právu, nýbrž abychom byli, ne-li přemoženi, aspoň vehnáni do slepé uličky, do bezvýchodného postavení, kde bychom musili kapitulovati.“

„Tedy boj? Zase boj? Pořád, věčně boj? Národ je konečně boje syt, chce boj nahradit prací a touží vidět ovoce mozolů svých.“

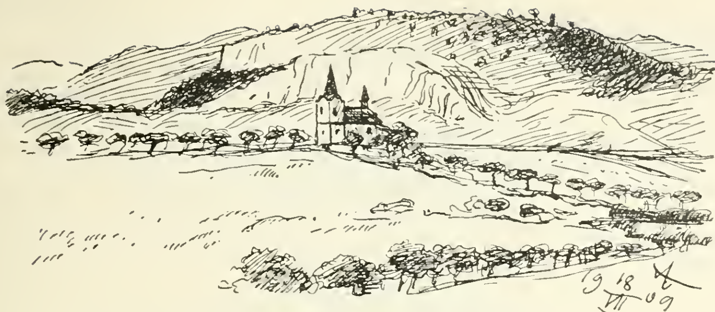
„Ne boj, ne kapitulaci, nýbrž něco, co jest uprostřed. Vyhýbejme se řešení české otázky potud, pokud především vláda neprojeví a záruky nedá, že ji chce řešiti bez úskoku, bez zadní myšlenky na naše prohloupení, nýbrž toliko se zřením na prospěch státu, jenž bez konání spravedlivosti svým národům věčně obstáti nemůže. Potom nadejde vhodná chvíle k řešení české otázky. Do té doby naléhejme pouze, aby nám vláda plnila dosavadní platné zákony. Dokud vláda nemá vůle plniti zákony staré, není naděje ani, že by plnila nové. Zákonů jsoucích užívejme ke svému zvelebení hospodářskému i kulturnému zmohutnění, a vláda, byť nás ani v této činnosti nepodporovala a spíše nám překážky činila, nebude moci docela zabrániti, aby se naše činnost těmito směry nerozvíjela. Tím způsobem jsme si na rakouských vládách mnoho vyvzdorovali, vyvzdorujeme si ještě více. Při tom buďme pamětlivi, že je třeba i národům, s kterými žijeme v tomto soustátí, i světu vnějšímu stále vyjasňovati, že náš rozvoj děje se z vlastních sil, bez pomoci, ano proti vůli vlády a navzdor jí. Rovněž musíme jak národy domácí, tak zahraničné stále poučovati o křivdách a nezákonitostech na nás páchaných, a zvláště o nekulturných, barbarských, někdy přímo do nebe volajících způsobech německého boje proti nám. Nám není třeba žádné politické pomoci z ciziny, žádné politiky ani násilné, ani konspirativné, ale potřebujeme, aby cizina věděla, že naše úmysly i naše pravice jsou čisté, že nikomu nekřivdíme ani křivdit nechceme, ale sami jsme obětmi křivd na křivdy.“

Julius Grégr rozhodl pro etapovou politiku Eimovu.

Tím skončily naše souboje, vedené v lůně redakce „Národních Listů“. Ode mne by se byl o nich nikdo nedověděl ani za mého života, ani po mé smrti, protože jsem o nich soukromě nikomu nepsal, kdyby mi uveřejněním korrespondence Eimovy s p. Karlem Adámkem nebyl dán podnět, abych veřejně se o nich rozepsal a zodpovídal. Mělť jsem po přečtení těch stesků do mne pocit, že jsem povinen před veřejností se ospravedlniti. Nepodařilo-li se mi to, bude mi velikým politováním; ale pak budu stejně litovati, že se v našem obecenstvu dosud neustálil soud o Eimově etapové politice, že *ona* vedla k našim potomním neúspěchům, jež jsou důsledky jejími a nikoli vinou politiků, kterých si vyžádala za obět.

Tak souboje s Eimem skončily mojí úplnou a trvalou porážkou. Byl jsem přinucen vzdáti se plánů, s kterými jsem vstoupil na pole žurnalistiky, a přenesl jsem hlavní svoji činnost do literatury.

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Nová lyrika Adolfa Heyduka.

MÁ POESIE.

Má poesie už je všední,
je prosta zjevných nových zdob
a stárne stále ze dne ke dni,
je dítě dávno prchlých dob.

Probíhá prosté luhy veské
a v chyše tulí se, svou klec,
leč v lese poesie české
jak světluška snad svítí přec.

A div-li to? Čas střelmo kvapí,
když radost prchne, přijde žal,
zášť v hruď mi vetkla ostré drápy,
a žal jí křídla polámal.

MÉ PÍSNĚ.

Mnoho mně věru odnesly
nevlídné života vlny,
leč srdce mé a duše má
jsou posud písní plny.

Ty moje písně prostičké
čím více slzí, víc pějí,
jsou jako louky podhorské,
které se v dešti smějí.

PÍSEŇ.

Na mé duši tvá se vzňala —
je to ston či jas?
sotva jsi mi ruku dala,
prchnout chceš mi zas?

Jak mé srdce v pláč to nutí,
sotva, drahá, znáš,
že z mé duše obejmutí
už se vymykáš!

Až tě jiný líbat bude,
jak já tebe dnes,
pak má duše kvílet zbude,
jako v bouři les. —

VJEZD JARA.

Noc hvězdné čelo naklonila k zemi,
les pohádky si šeptal haluzemi,
já dlouho poslouchal je, krásou opojen,
až na nebi se rodil bílý den.

Pozvolna tiše od východu táh,
a nebes blankytových na vlnách
každičká bublina se sluncem býti zdála,
a všecka země v jejich záři stála.

Na zlatém voze sjížděl zázrak jara,
na slunce s mladou zemí snubní hod,
a radost má a fialky a ptáci
se v jásající dali chorovod!

JARO.

Má jaro letos smutnou, šedou tvář
a stále teskně zírá, nejináče
jak k hrobu nachýlený písničkář,
jenž vzpomínkami vzdychá si a pláče.

A nedbá jaro letos horských niv
a nedbá k jihu zírajících strání
a kaboní se ptactvu na podiv,
je posud zadumáno, bez usmání.

A tak jsem též, ač rád bych stesk svůj zmoh',
a vyjasnil své zamlžené oči
a výskl si jak přes noc zkvetlý hloh,
jenž ranní rosou svlažil bílé oči.

V DRUŽINĚ PŘÁTEL.

Má duše jistě květem byla dřív,
jež na oteckém slonila se luhu,
a proto teď květ luk-li zřím a niv,
mním v družině se přátel svých a druhů.

Mé srdce jistě ptákem bylo as,
jenž z jara na polích už zpíval dětem,
a proto teď, když slunný svitne čas,
chce do širého světa rychlým letem!

TOULKY LESEM.

Když žal a bolest do duše mi sahá
a tesklivost mé srdce mocí zmahá,
vždy do lesů se tajně zatoulám,
kde samota si klidně hoví nahá.

Zde přitulím se družně k jejím vnadám
a pod košatou lípu její padám
a naslouchám jak dítě jejím výtkám
a jejím poučkám a jejím radám.

I hovoří: Zde na samotě u mne nevzdychej
a neprojev se; ti, kdo blíž ti stáli,
tvým trampotám, tvým vzdechům by se smáli,
jen lesy vzbudil bys a spící skály —
jež v stonásobný smích by se ti daly.

CO ZBYLO.

Mně život odnes už všecko,
žal ke mně vždy byl na nohou,
všecko už časy vzaly,
jen píseň vzít mi nemohou!

Ze sadu duše zas a zas
mnohý mi zlomil větvici,
leč nemůže v skálu zaměnit
mé duše zvučnou květnici.

KOLOTOČ.

My letíme — jak děti v kolotoči,
dech krátí se, prach padá v naše oči,
to ví Bůh sám, kam ten náš svět se stáčí —
viz, mudrc bdí, svůj neopouští práh,
a hlupák domýšlivě na chůdách
s grandezzou pyšně v čele davu kráčí.

NEMÁM STRACH.

Já žiji rád, nechť žalu štvou mne chrti,
já žiji rád, jak posud mlád bych byl,
zřím jasně v svět a čekám klidně smrti,
již vážný věk mi dávno připravil.

Vždyť viděl umírat jsem svého otce,
jak za jitra mře hvězdy jasný svit,
jak bílá pěna s jara na potoce,
když příval hrozí břehy zatopit.

I matku svou jsem viděl umírati,
jež opouštěla bídný světa stan,
jak šedá pampeliška na souvrati,
když dechl na ni prudký větru van.

A viděl umírat jsem svoji Lilu,
jak v slunci rosu s květů na nivách,
jež za jitra se ztrácí v květném pylu...
Viděl jsem smrt a nemám před ní strach.

LACINÉ IDEÁLY.

Mé srdce od té chvíle vadlo,
co ideálům na ceně už spadlo,
z nich nejlepší mi denně u veřejí
z plného srdce chudí lidé přejí.
Jest zdraví, štěstí to a boží požehnání
a dlouhé na tom světě panování
a všecko dobro vrchovaté v míře,
a všecko to za pouhé dvouhalíře,
pak odcházejí klidně v pokoji —
vždyť vědí, že ta ideální přání za víc nestojí.

KAM SE DĚLO?

Prostičká chalupa v jihu,
i vejdu do vnitř, snad
utiším žízeň a hlad,
již cítím údův tíhu.

Podali mléka i chleba,
to byl můj hodokvas,
sil v cestu bylo mi třeba,
a dále jsem kráčel zas.

A přec byl jsem plný stesku,
když kráčel jsem z vrat v dál,
vše bylo zde po staročesku,
a přec mne tu svíral žal.

Vše bylo tu, s dostatek chleba,
když v boj lid volá Bůh,
vše bylo tu, čeho třeba,
vše, žebřiny, vůz i pluh.

Vše jako za dávné doby,
jen — či jsem snad byl slep? —
scházely otcův zbraně,
scházela kosa a cep.

Kam se to dvé asi dělo,
čím to as zaměnil čas?
těch kos a cepů, můj Bože,
těch dvou nám potřebí zas!

Ant. Trýb:

Loupežník.

Šel člověk poli. V hedvábných lánech mladých žit tloukly o sebe melancholicky rezavé plechy mezi hadry strašáků. Nebem protahovala se mrzutá mračna, a vítr strhoval chvílemi prudké kapky. Člověk šel a nastavoval s vyzývavou rozkoší větru svou tvář, jako by mu působilo rozkoš utkání se s živly. Oči jeho radostně sklouzaly po měkkých kresbách polí a cest na návrších v dálce — jako ptáci lítají pro své potěšení laškujíce nad poli a vodou.

V lese, který kryl několik dolin a vrchů, jako veliká, huňatá beranice, zapadl ten člověk. A ještě než zašel mezi stromy, stanul a vypial se jako hřebec. Les — tisíc uší má a očí, za každým chomáčem trávy, za kmeny, v klestu, ve větvích nekonečně mnoho bytostí, jež číhají, vše vidí, slyší, teničké ruce až do duše ponořují, srdce tisknou, myšlenky plaší, počítají a vymámí, jako když sladkou hrou uspaného oberou. V lese je každý ve své samotě prostým, pravdivým, neboť všechno to hejno tajemností vyláká kulturu, sentence, zvyky, klamy a suggesce, tvoříc vše animalně jednoduchým.

Člověk tak ještě postál, louče se s konturami lidských činů: měkké byly ty obdélníčky zelených polí jasné a ladné čáry cest, domky a věžičky bílé jako hnízda čistotných ptáků. A nade vším celá píseň života v letu oblak: jásavá, vášnivá, unavená, mrzutá, šílená, marná — vždy nekonečně marná.

S tím pohledem zapadl v les, jako když s prudkou radostí schováme hlavu v teplý klín. Chodil tak dlouho, potkávaje stromy a stromy. Opuštěně ležely tu veliké kameny, na nichž rostl kyprý mech jako zapomenutí. Byly to polštářky hebké, rozkošně barevné, a objetí jejich bylo jistě laskavé, uspávající. Jak vzrušující zvěst hučel vítr někde nahoře, kde kmeny tloukly o sebe a skřípaly větve. Člověk chodil tu tak jako ve velké společnosti, jež trpí sice jeho přítomnost, ale nestará se oň zhola nic. Jeho činy jsou jí lhostejny, a přece cítí tu daleko přísnější soud jich. Je to on sám. Leká se sám sebe, aby něco neudělal. Proč to? Je to skutečně podivné. Pak viděl slunce, jak přehodilo světelné své závoje přes hlavy huňatých stromů, a ony visí jemné, jako vlhkým vzduchem orosené do paseky a září. Myšlenky rozprchly se za stromy, a člověk šel, tiše pohvizduje. Dotýkal se kmenů dlaněmi, se zatajeným dechem hleděl na štíhlou, krásnou zvěř,

ulekaně díval se za divokými holuby, kteří odpočívajíce na velikých dubech, vyletovali a tloukli křídly o větve. Překvapeně naslouchal harašícímu listí, v němž vítr poskočil, po kolenou plížil se k pestrým motýlům, když usedali a rozvírali svá křídla, chlubíce se pavími oky. Malá mýtina byla jen z části pokryta jehličnatými výrostky. Ostatek jako by pěkný, měkký koberec přibil hřeby s velikými hlavami, hezky ve čtvercích rozestavenými; neboť poražené stromy už vytahali, a jen velké pařezy rozpínaly tu své křivé údy jako spící šotkové. Srovnané metry zapotily se teplem, a jedlová jich vůně vylákala šedé tesaříky s dlouhými vousy. Uložil se člověk polosedě na veliké kmeny, pil náruživě sluneční jas s unavenou odevzdaností zkušených poživačů, setrvávaje v rozkošné lethargii harmonického bzukotu někde vysoko nad hlavou, kořenné směsi vůní s hřejným, jiskřivým sluncem.

Stalo se pak, že se díval do sněhobílých bříz na druhém konci lesa. Jejich ušlechtilá těla, pohrávající s průhledně zelenými tetelivými závoji, vypravovala o úchvatnosti, podmanivé síle panenské bílé krásy. A člověk slyšel píseň, jejíž slova zachytila se cestou ve větvích, takže jim nerozuměl. To žala žena trávu na kraji lesa a snad zpívala tu píseň. Přiblížil se k ní, opřel se o kmen a hleděl na ni. Volný její šat vlál větrem vanoucím do polí, a silný pramen vlasů, jenž se svezl po tváři, rozplétal se tou větrnou hrou stále jemněji. Lokty její byly hladké a bílé jako žen, jež nepracují těžce, ale pohyb paží byl rozhodný a bystrý, jakým chlubí se jen bujné zdraví. Sukně zatknutá jedním okrajem za pas, odkrývala pevné, pružné lýtko, nejhezčí tvar těla, jehož linie tvořeny jsou silou i měkkostí. Ulpěl na té životem se chvějící ženě. Celé nitro vzedmulo se dravou smrští, jež vynášela střídavě na povrch temné dno i bílé, pyšné chocholy pěn. Chtělo se tolik učiniti divoký, uchvacující skok a zatnouti zuby do té čarovné nohy, prosilo to dotknouti se vlajících vlasů, zda jsou tak hebké, — a pak nade vše toužilo to slyšeti hlas a slova — proč jen slov se chce pojednou — myslil člověk.

Tu žena, jako by slyšela šelest těch myšlenek kolem sebe, vztyčila se bleskem a hleděla na něho. Vzkřiklo to v něm a hned zase zhluchlo hrozivě. A tisíce horkých, hladkých rukou vztáhlo se z těla té ženy, aby hnětly divoce jeho mozek a sápaly se v nervech. Tvář té ženy byla klidná, zdravá, lhostejná, pohrdající, a přimhouřené oči říkaly dětsky otevřeně: slyšela jsem — vím. —

Člověku hučelo ve skráních: ruce vztáhne proti mně, vzkřikne a bude se rváti jako dravec, rozrývajíc do krve mou tvář. A oči její budou vzteklé jako oči kočky bránící mládě své před psy. Udolána zahryzne se mi silnými zuby do šíje, že vzkřiknu bolestí. —

Žena odpověděla mu pohrdlivým úsměvem, jaký máme pro hlupáky, hodila srp do koše z bílého vrboví, a šla volně hloub do lesa. Člověk toho nepostřehl, neboť měl oči plny hučící krve. A jak šel za ní, ješitná rozvaha ho něco utišila, takže zdálo se mu nutno říci té ženě něco o své krásné duši: všednost vyhnala mne od lidí, — řekne, — neboť toužím po kráse. Tu možno se jí opíjeti po celý den

a býti bezprostředně šťastným. Na jiných základech třeba je utkati se s životem. Jako když s břehu na hru malých bělic shlížíš, a ony všecky se předstihují, která první by uvázla na bolestném vnadidlu — tak nerozumným je život. —

A v dusných jizbách, po jichž stěnách lepí se vlhká běl, chodí děti za starým učitelem a učí se číslicím. Venku hraje slunce v pestrých záhonech, louka voní, les dýchá, nebe je modré, vzduch lahodný — a děti chodí jizbou za starým učitelem, a učí se číslicím. Tak bludným je život. —

A v širých zemích, kde rodí se více slabých než silných, nutno míti vládce. Ale nevládne nejsilnější, nejkrásnější a nejmoudřejší, který má duši jako bílý oblak a lásku hlubokou jako nebeskou tůň, do níž by pojal celý svět, — vládne ledajaký, zvykem i bezprávím určený, — vládne také ledajak, dle zvyku, chytrácky. A země jsou plny šejdířství, kupčení, zlotřilých chytráků, hrabivých otrokářů, kteří pustnou a kazí vše kolem. Tak je život špatný. —

Žena se ohlédla a měla jízlivě úzce semknuté rty.

Ale život lidský vrcholem je krásy. Tuším to a věřím pevně. Odešel jsem, abych tu mimo život zvyku utvořil si život nový, život krásy a dobra, síly a lásky. Naučím se mu od kmenů a listí. Ptáci ve větvích vědí o něm více než lidé, zarosené oči květů tají to kouzlo ve svém lůně: budu do nich hleděti dlouho, abych je poznal. Pak jako velikým obřadem očištěn od hrubosti a hluchých zvyků, potkám ženu. Ona jest největším mysteriem života. Prvním dnem mého věku bude mi, až ona přijde. První, již povedu k životu novému, jež umlčí tvrdou pravdu jako největší křivdu radosti, jež vrátí sílu lásky k životu. To bude největším posvěcením všech skutků. — Tak chtěl mluviti člověk. A viděl pružné boky, jež chvěly se krokem, krev bouřící zalévala mu oči, jak sukně vinuly se kolem nohou lehkých a pyšných. Teď počne ta živelná rvačka — zuby silné mu zatne do šíje, až vykřikne — ne bolestí — rozkoší, krutou rozkoší. Ne obrana, ale vášeň bude se v ní rvát jako živly mohutné, bezohledné, prudké.

Co tak chvěl se jeho mozek každým příbojem, jejž vyhazovalo mu vstříc divoké to klubko někde v prsou, — obrátila se žena klidně. Měla obličej pustý a řekla hrubě s drzým úsměškem: „Pojď přec blíž, ty milovníku!“ A svalila se do mechu jako snop.

Člověk stanul, zajíknuv se, jako by mu ledová vlna na celé tělo vyšplíchla. Očima rychle zamžikal, jako by slupinky s nich padaly. Jako by čpavý dým a puch nevětrané pivnice vanuly z toho hlasu. Vztek a jízlivost. Ďábelsky rychle se sehnul, uchopil ruce po něm vztažené, a cítě tělesný odpor a nevůli vůči tomu tělu, stáhl hladce veliký prsten s bílého prstu.

„Tuláku, zloději — lupiči —!“ křičela, ubíhajíc mezi stromy.

A člověk smál se tolik tomu vtipu, že až padl, jak tak klečel, a obličej do mechu zaryl. Potom se toulal lesem, a v hlavě bolela ho myšlenka: odkud ten odpor k tomu tělu? To není přece společenská lež, není předsudek — fysiologický, tělesný odpor. Tak došel

až k mýtině. Dva mohutní srnci rvali se tu o přízeň kozy, jež neklidně poškubujíc trávu, čekala výsledku boje. Ryčně vzteklé skřeky mísily se s bolestnými, třesk parohů a dupot zněly dutě tichem, jako by celý les utajeně s napětím očekával výsledek boje těch rytířských zvířat. Posléze prchl slabší pronásledován vítězem. Supaje, vracel se pak, rozhlížel se pyšně a ze zpěněných slabin kouřilo se horkem. A skokem zmizel ten párek v nočních tmách.

Fysiologický odpor — myslil si radostně člověk. Nepřekonatelný hnus ku lhostejnosti chabé a vybledlé zvykem. Silného vítěze krásné odvahy možno milovat. Takový jest zákon krásného života.

Třeba že tak podivné, s obvyklými názory se nesrovnávající myšlenky měl, nebyl přece člověk ten nikterak sentimentálním, aniž měl vlohy pro dramatická gesta. A tak neodhodil ráno, kdy nalezlo slunce ještě stopy toho těla v mechu, prsten ve spravedlivém rozhořčení, ani do hluboké vody jej neponořil, pronášeje k tomu pohnutlivá slova, — ale sedě na vonných jedlových dřevech, pohlížel zálibně v lesku slunečním na zlatý kroužek. Jako její láska: koupit, ukrást — i lesk to má — ale síly v tom není. Tak si pomyslil, a poněvadž byl hladov, koupil za prsten dostatek chleba od pekaře, jehož vozík harašil lesní cestou.

Spřátelil se také s dětmi, které přicházely na mýtinu trhat žluté petrklíče. Rostlo jich tu na slunci velmi mnoho, a květy jich byly bohaté, jako těžké zlaté třapce na útlých kopích. V smrkovém podrostu kvetly i bílé sasanky, jejichž bledé tvářičky na tenoučkém krku vězí v listech jako ve velkém, krajkovitě vystříhaném límci. I malé buclaté květy podběle tu seděly jako zdravé selské děti, a lechy, houpající se pyšně jako kohoutí peří, plicníky, „krupičky" i červený devětsil. Děti pobíhaly, lomozíce radostí, poškubovaly i na březoví jako kůzlata, a trvalo dlouho, než se unavily. Když tak po prvé loudaly se kolem klad, na nichž pil člověk to své slunce, zastavily se v klubku a pozorovaly ho ustrašeně. On uloupl kus kůry s kmene a hodil to na ně. Tu daly se do zděšeného běhu, křičíce: „Loupežník!" jak to byly právě slyšely u pohádkové báby. Až své kytky v tom strachu rozházely. Člověk sebral kytice prvosenek a maje jich plné dlaně, smál se jako dítě: „Tolik zlata! Jaká to kořist!" A nořil celý obličej do té čarovné lázně jemné oranžové vůně.

Ale nejbližší setkání přineslo i sblížení obou stran. Zvláště tomu napomohl dialog mezi drobným, okatým klučinou v podivuhodném, patrně otcově klobouku, a člověkem sedícím na pařezu:

„Chodíš sem také na „kukačky"?"

„Chodím."

„A nebojíš se sám?"

„Nebojím."

„A loupežník nejsi —" Při tom, jako by nečekal odpovědi, ohnal se kluk rukou, až si veliký širák posunul.

„Už ti vlezla moucha do ucha někdy?"

„Vlezla."

„Mně taky — ale já ji zamáčk' prstem a hodil do plotny. — Poslouchej, budeme si hrát na loupežníky — ty budeš náš náčelník.“
„Budu.“
„A holky budou dělat kupce.“
Tak se spřátelil člověk s dětmi z vesnice. A těšilo ho to, poněvadž dětské duše jsou prosté. Ale povahu svou, kterou mu vtiskli právě v tom dětském věku, kdy nejvnímavější je v duši každá část, ochotna jsouc rozzvučeti se vším jako ozvěna, — tu povahu nebylo lehko zdolati dobrým přesvědčením. Zželí se tu často celého života. A podivný host přichází: neodbytný, drzý, vševědoucí. Počíná mizeti důvěra v cestu, o níž jsme s nadšením poznali, že je správná. Bázlivě, zkoumavě, přísně a přec kolísavě ohlížíme se po své cestě, jež leží za námi, přemýšlíme o cíli a účelu, jako činí pohodlní lidé, chtíce si dodati odvahy k činům.
Toulal se tak jednoho dne člověk ten, štván těmi myšlenkami. Cestou šel vytáhlý kupčík, a poněvadž měl opasek plný zlaťáků, ohlížel se bázlivě, neboť lidé počali si šeptati podivné věci o tom lese. Vešel právě člověku do cesty. „Pojď se mnou,“ řekl člověk a kupec byl tak ustrašen, že ani nepomyslil na útěk. Den byl nevlídný, a déšť crčel jako hedvábné niti, dlouhé, měkké. Pod hustými stromy usadil se člověk a vybídl kupce, aby usedl. Ten počal naříkati: „Jsem chudý, a rodina má je četná, neber mi všechny mé peníze, abych neupadl do bídy.“
Člověk zavrtěl hlavou, a kupec spustil ruce s opasku, řka: „Modliti se budu za tebe.“ Člověk se usmál a řekl: „Muži, hlouposti nehovoř, a snaž se důvtip svůj tak soustřediti, jako bys ďábla samého chtěl otaškařiti. Povím ti povídku, o jakés dosud neslyšel, a dáš mi odpověď svého lidského srdce. Bude mi radou, a shodne-li se s vůlí mou, učiním ji zákonem.“
Kupčík povytáhl hlavu jako husa, zakýval jí sem i tam a pohlédl úkosem ostře na mluvícího. A ten mluvil: „Dlouhá léta žil jsem s lidmi a pronikl jsem i tak základ toho, co je činí živočichy pospolitými. Spočívá to pouze v tom, že nazývají lež pravdou. Ten čarovný klíč, jímž naučil se zacházeti lidský mozek, otevřel bránu společenství. Neboť lidé, vychovávajíce se sobečtějšími, než toho příroda vyžaduje, mluví pohrdlivě o přirozených činech. A polovina činů by se neděla, kdyby nebyla tato ješitná a hrabivá sobeckost nazývána ctností, jsouc pod tím jménem vhodným předmětem kultu. Ale pokud ona vládne, není věcí, jež by činily život krásným. Řekneš: vzdělání — ležel jsem nedávno v křoví při cestě, číhaje u králičí díry. A kolem šli vzdělaní lidé z města, jejichž gesta i tváře byly velmi důstojné. Sudí hovořil velmi hořce o světě i životě, nejspíše žaludek mu nesloužil, nebo měl žlučové kaménky. „Divný řád je ve všem,“ řekl, „nikdo o povinnosti nedbá, každý mluví jen o radosti ze života. Spisovatelé štvou svými bláznovskými nápady. Nemívali dříve takového slova ve všem jako teď. I pravopis je už celý jinaký; opravil jsem Sašovi slohový úkol, a vy jste mu jej celý poškrtal.“ Ležel jsem tu ještě, když šli

tudy zpátky. Mluvil professor češtiny: „To je vlastně zcela nesprávné to ‚chození lesem se pod trestem zapovídá‘, — pod trestem je hrubý germanismus.“ „Stačilo by: vstup do lesa je zakázán,“ řekl gymnasista. „Zcela správně,“ podotkl jeho otec, „krátce a výrazně řečeno. Ale zákaz je tu vůbec zbytečný, neb v zákoně je stať o poškozování cizího majetku. K čemu tedy ještě nápisy, neznalost zákona neomlouvá.“ „Je to takové policajtské, všude ty zákazy,“ svobodomyslně pronesl student. Otec sudí starostlivě naň pohleděl a rozhovořil se o nutnosti policie. Ještě jak zacházeli, znělo za nimi: důležité, důležité, důležité.“

Kupčík volněji nějak vzdychl, celý se narovnal a hleděl úkosem přimhouřeně na člověka, jehož tvář byla měkká jako hrst květů.

„Láska že světí život, říkají. Takovou příhodu jsem měl, skončilo to jako dobrý vtip. Ženy klnou, posmívají se, pohrdají, vezmeš-li méně, než dávají. A jsou tak nevybíravě, lhostejně, otrocky, odporně štědré. Nebudeš sám ani namítati, že bohatství šlechtí život, neboť jistě aspoň jednou do roka vnutí ti nějaká mstivá náhoda poznání, jak málo jsi krásný i se svým plným opaskem. Co řekl bys mi tedy, že možno rozhoupati jako veliký zvon do lidského života, aby kroky naše v nadšení se ztišily a duše rozpiala se v hrudi radostí jako pták jásavý, volný, úžasný.“

„Svědomí je také dobrá věc,“ zahuhlal kupec, dívaje se po člověku, jako by ho chtěl změřiti.

„Svědomí. Podivná věc, můj milý. Chodí to ke mně za chmurných dnů neodbytně, jako bezesná noc. Nazveš to třeba tak, nebo řekneš: poznání sebe, nebo: nedůvěra ve svou sílu. A není to o nic více než starostlivost o zpeněžení svých skutků. Sobecká, hrubá zvyklost, domáhati se uspokojení, že jsme lepší, zdatnější jiných. Školáctví nějaké, povaha otrocká, toužící přilísati se k někomu, jehož ustanovujeme nad námi. Špatný zvyk celkem.

Jiné jest, co činí život krásným: Vědomí, že už nejsme, nemusíme. Ztráta zodpovědnosti za existenci, upuštění od zvyků a snah, měřiti se s jinými. To v záporu. A klad: Setrvati v oné přímé prostotě, jakou děti a zvěř na svět přinášejí. Umění přijímati vše radostně, jako novou věc, a v odřeknutí se vlastní předůležité osobivosti splynouti s celkem velikého souzvuku. Příroda sama jest tak velikým božstvem, že vše, co koná, jest nutné a dobré. Směšné jest učené zasahování učené společnosti v její sílu, i všetečná lakotnost, slídící v jejích tajemnostech. I dílo její zkázy jest nutné, neboť části se pouze nahradí, aby zachován byl celek. Dílo však její jest dílem tvoření, mohutné, prudké, úžasné krásou, jež dosahujíc obrovských linií v dokonalém řádu všehomíra, neopomene ani jediné chudobky, jež zdobí stopy jejích cest. Tak oblaka, lány, stromy i květy, píseň i všechny životné zvuky drážděné a unavující se vrcholem sluneční lásky, jsou nám možností utonouti a splynouti v celku tom jako část neodporující, poddávající se, nerozumující pošetile, ale žijící — žijící životem krásy.“

Zatím co člověk v úžase své myšlenky, jako v jiný svět nahlí-

žeje, někde v klenbě stromů očima bloudil, udeřil ho prudce kupčík těžkým opaskem po hlavě, až se zvrátil nazad. „Loupežník jsi, a jako mnich žvatláš, hlupáku!“ A připínaje opasek, odcházel nadutě jako obr.

Když tak člověk ležel v mrákotách, přišly děti, a zdvihajíce jemné prstíky, šeptaly usměvavě: „Spí...“ A pokryly ho opatrně květinami.

V mrákotách snilo se člověku, že u cesty mnicha o lidské dobré srdce prosí. Uhodí po něm mnich opaskem plným peněz tak prudce, že až klopýtá a pohmoždí se. Člověk sbírá opasek, jenž odlétl do trávy. „Neber jich,“ žebrá klášterník, „boží požehnání je na nich, chudým připadnou.“

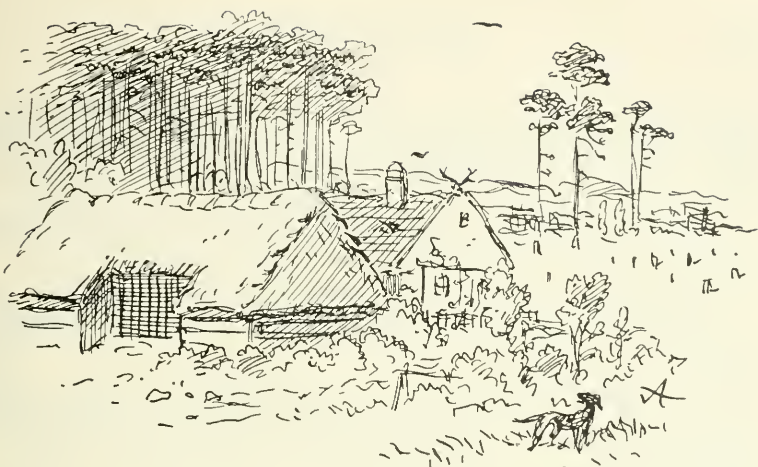
„A dobré lidské srdce?“

„Svědomí, synu, svědomí.“ Opasek připíná a pospíchá. A jak za ním člověk hledí, rozlije se slunce mohutnými proudy a jako podivný chorál omamný chvěje se vzduchem. S oblaku, jenž letí nad stromy, spadne několik velikých kapek — ne, to jsou květy a sypou se naň, sypou.

Probudil se ten člověk, sebral hrst květů a políbil je. Pak sáhl po bouli na hlavě a myslil: v tom je má hloupost.

I poznal člověk, že je nutno i zabíjeti. A svědomí jeho bylo jako děti, trhající květy v pasece.

Waclaw Sieroszewski:

Poustevna v horách.

Za souhlasu spisovatelova přeložil *Karel V. Rypáček.*

V bídné horské vesničce před krčmou stál vůz, do něhož zapřažen byl silný vraný kůň. Na straně vozu seděl, nohy maje spuštěny ven, mladý, ramenatý muž v šedé bluze a černém plstěném klobouce. Přes rameno měl jednu dvojku, na kolenou druhou a u pasu tesák. Na kozlíku usadil se neobyčejně vážně silný, hranatý výrostek v modré košili a v bílém horalském kalpaku. Oba pohlíželi nedočkavě na dveře hospody, před níž se pohyboval pestrý sváteční dav. Bylo pozorovati jakousi zlenivělost, která se rozhostila v tom zástupu. Část zahálečného dne již minula, a první zásoby veselosti byly vyčerpány. Na zítří zase měl býti svátek — proto bloudili všichni zraky, čekajíce na nové dojmy, nastavovali uši, aby uslyšeli něco nového, hádali se nebo s nechutí hovořili. Ulicemi, zalitými sluncem, proháněli se psi, domácí zvířata, děti a slepice, a všude se kladly jiskřivé, sluneční skvrny a horké, granátové stíny. Pod rozložitým ořechem snažil se hlouček starších hospodářů zavésti rozhovor. U tmavého plotu z pletené lipnice, na hromadách čerstvých latí, usedly řadou ženy v barevných krojích. Červené, žluté, modré a zelené kusy jejich sukní, černé a malinové živůtky, sněžné rukávy a límce košil, vyšívané šátky, zářící oči, korálová ústa a ruměnné, opálené tváře, zjemněné modravým stínem brunátného pletiva plotu, tvořily nad zemí květnatý pruh, od něhož půvabně se odrážely ze zahrad nad jejich hlavami visící trsy podzimních květů, bledých již a povadlých chladny. Hovořili tu málo, poněvadž všichni byli zabráni kousáním slunečnicových semen, jichž zásoby měly ženy schovány za ňadry pod košilemi. Nastrojení hoši stáli vedle a těžili, jak se dalo, z práva, dobývati zrnka z jejich skrýše. — A všude vznášela se ve vzduchu v pel rozprášená sluneční záře, všude pokládalo se jiskřivé, žhavé

její pozlátko, a od domů ku stromům a od ohrad běžely modré, dlouhé a horké stíny. Podobné stíny, jenže bledší a průzračnější, kladly v dáli hory na zelené údolí. Do výčepu blížil se nejistým krokem nějaký trhan a spatřiv vůz, zastavil se.

„Z Poustevny?..." otázal se, upravuje si na hlavě čepici, která se mu svezla až na vršek. „Praktikant?... He!..."

„E, jdi pryč, povídám ti!" napomínal ho drsně výrostek.

„Možná, že půjdu, a možná, že taky ne... Cesta je otevřena všem!"

Rozkročil se bosýma nohama a ruce vstrčil do kapes. Ženy hleděly zaujaty tou podívanou, ve výčepu nastalo ticho, a děti běžely, vyvolávajíce se se všech stran, co měly sil: „Hej!... Hej!... Pojďte sem brzo!... Úředník Blažek... vidíte, hovoří s praktikantem! Sundal čepici!..."

Opilec vskutku sundal čepici.

„Svatí li-dé!... Och!... vy! Přišli jste nás učit... Přišli jste orat, sít... Přišli jste vzdělávat zemi vlastníma rukama... Chválím... Chválím... Opustili jste svá bohatství, úřady, salony... parle france... Chcete všecko dobývat vlastní prací jako sedláci a žít jako chuďasové... Chválím vás, ba i... jménem zákona to poroučím... Ale včera jsem přišel k vašemu starostovi a prosil jsem ho o skleničku vína... Myslíte, že mi ji dal? Ne? ‚Opilec jsi! povídá. A přece k vám vztahuji ruku... praktikan-ti... Ko-median-tii..."

Natáhl ruku a pokročil vpřed. Muž na voze hleděl naň s odporným úsměvem a ruky jeho nepřijímal.

„Blažku, odkliď se!... Jdi pryč!..." hněvivě vzkřikl výrostek a potřásl opratěmi. „Hej! S cesty!..." volal na kupící se lidi.

Téže chvíle vyběhl z výčepu mladý, řádný, jako topol štíhlý hoch, v rakouské kazajce se zeleným lemováním a v tyrolském klobouku. V ruce měl velký balík zboží, zavinutého do papíru.

„Pane Koluši!... Pane Koluši!... Praktikanti ubližují... nehovoří..." stěžoval si Blažek, snaže se běžícího zadržeti za rukáv. Koluš vhodil na vůz svůj balíček, chopil se zbraně a nezdržuje vozu, vyskočil v běhu na své místo.

„Jaký je vždycky podivný!" řekl muž, nazvaný praktikantem, ukazuje na Blažka, na kterého jaly se děti házeti kaménky a skořápky z vajec.

„A teď se zeptáme také váženého pána jménem zákona, proč nahromadil takovou bídu?"

To řka, pozdvihl do výše věnec salámu, pokrytého bílou plísní.

„Hospodský mě ujišťoval, že... se může jíst. Osmažíme jej na dřívkách. A chceš-li jísti hned, tak tu máme sýr."

„Povídal jsi: osmažíme, ale jest otázka, máme-li co smažit?" Vyňal nůž z pochvy a rozřízl klobásu.

„Páchne snesitelně! Může se jíst, třebas hned. Kde je chléb?"

Pojídali s chutí: a vůz se zatím valil po hladce uježděné cestě údolím, mezi vysokými horami, k vrcholkům, porostlým lesy.

„Oleši, proč nejíš?“ obrátil se Koluš k výrostkovi.

„Nemám hlad. Máte málo, ani vám to nestačí, budete-li nocovati v horách. A na Štít se jistě nedostanete před nocí.“

„To se neví: možná, že se dostaneme . . . Proč špatně prorokovat? Špatné je také zastavovati se nad tím, čeho kdo bude v budoucnosti potřebovat. Na, tu máš klobásu a jez bez okolků. Vraníka nešetři a ostatek zůstav Pánu Bohu. Na Štítě musíme býti dnes, jinak... jsou naši kamzíci pryč... A Koluš bude plakat . . . ne?“ otázal se náhle, klada druhovi ruku na koleno.

„I ovšem ... vždyť ho lehko dohoníme ... pobudu!“ durdil se vozka švihaje bičem. „Noo!... Zbytečně nám poručil Řehoř čekat; sám nejel a lov zkazil. Dávno už bychom byli na místě.“

„Vskutku, vinou Řehořovou jsme ztratili dnešní noc,“ přikyvoval mu Koluš.

„Není se nač hněvat. Řehoř chtěl jíti opravdu s námi a zůstal tu nerad, z pocitu povinnosti. Jest lepší než my...“ dodal smutně praktikant. „A nedorazíme-li tam k večeru, tak tam budeme ráno — nevídáno! Hleďte, jest vidět Štít!“

Na záhybu cesty na konci úvalu objevila se skupina blankytných hor. Ostré štíty měnily se v slunci jako koruna, posázená tyrkysy. Síť žilek, trhlin, důlků a hran tvořila na jejich svazích zvláštně průhledné pletivo, tak že se mohlo zdáti, že to nepadá stín skal, nýbrž že lazurové nebe prosvěcuje balvany. Po obou stranách, jako sloupy vrat, zdvihala se tmavá úbočí rozraženého v tom místě horského řetězu. Dole běželo husté, spletené pásmo lesů, spojující obě skály. Žlutá nit cesty klidně plynula v dál a mizela v lesích.

Na ohbí se hory zase semknuly, a po straně i vpředu kupilo se jednotvárně zelené obilí, u jehož pat ležely zpustošené již plantáže tabáku, drobounká políčka zorané půdy a zase nezměrné prostory lesů.

Přebrodili několik horských potoků a dostali se na nově stavěnou cestu. Vůz valil se rychle po ujeté cestě, míjeje salaše a lepenice dělníků, kteří pro svátek nebyli doma.

„Popoháněj, Oleši, popoháněj! Hej, vraníku . . . a rychleji, lenochu! . . .“

Oleš švihal lenocha bičem, ale ten jen máchal ocasem a nepřidával do kroku. Již bylo hodně tma, když stanuli u mostu nad zpěněným potokem. Nad hlavami hor visel ještě průzračný lazur nebe, slunce zlatilo některé vršky, ale doliny a úžlabí naplňovaly již stíny; soumrak zabíral lesy. U mostu se rozloučili. Hoch s vozem jel cestou, a lovci, přešedše potok, zamířili úzkou stezkou do postranního údolí.

Noc nadcházela rychle; v lese, kterým vedla stezka, bylo tma jako ve sklepě. Liany a trní chytaly je za šaty a šlehaly je do obličeje. V houštině nastával, jak se přiblížili, ruch a hluk: budili se jistě

k spánku se ukládající plazi, ptáci a zvířata. Kdesi v dáli zašuměl potok.

V průsmycích šli lovci rychle, přesvědčeni, že jim houština nedá zblouditi, ale na mýtinách porostlých hustě vysokou travou, nebo v korytě pramene, kde i ve dne byla stopa sotva viditelná, zvolňovali krok a šli a vraceli se nejednou několikráte, než nalezli vlastní cestu.

„Dosud jsme nezbloudili," řekl Koluš, který jako nejzkušenější horal byl vůdcem té výpravy. „Tu je kubík kamene, o němž nám povídali, a tu jest čerkeská mohyla."

Opravdu, po straně černala se skupina stromů se štíhlým topolem u prostřed. Stezka šla dnem úžlabiny, po okraji ručeje, stále se přemetajíc přes jeho točité koryto. Brodili se přes vodu, skákajíce po balvanech, vyvstávajících nad ni. Chvátali, ale noc je předháněla. Když vystoupili posléze na horský svah a ocitli se na malé loučce, bylo tam již tak tma jako v lese. Stezku ztratili ve spleti trav. V rozpacích zastavili se před hájem obrovského lopuchu.

„Měsíc!" řekl klidně Koluš, ukazuje na stín jejich postav na zemi, sotva pozorovatelný.

„Ovšem, jen že ho jest ještě příliš málo," řekl Pavel, „počkáme tedy, a ty, Koluši, zapal cigarettu."

Usedli na balvan. Měsíc nespěchal, aby vyšel nad štíty hor, ale pomalu bylo stále jasněji. Zář měsíční, odrážejíc se od skal, pronikala vzduch. Na obrovských listech lopuchu za krátko zajiskřily se drobné krůpějky rosy, a okraj skaliska zablýskl a vznítil se jako stříbrná nit. Lesy, západem slunce utišené, jemně zazvučely; ozvala se skalní sova, a zamečeli kamzíci.

„Slyšíš? Kamzíci..." zašeptal Koluš, popadaje zbraň. „Víš co, Pavle, vyhledáme je. Zřekneme se dnes Štítu!"

„Ne... nikterak! Jaký je to lov v noci v neznámých místech? Ostatně, chtěl bych se nutně před odjezdem rozloučiti... se všemi!"

Koluš vstal, a vydali se dále. Minuli lysinu na svahu a zase vešli do tmavého lesa. Zář měsíce sem nepronikala, jenom někdy pestřila stezku jasnými skvrnami a stříbřila listí a kostrbatou kůru mohutných kmenů. A kolem bylo tma, že bys oko si vypíchl. Postava Kolušova mizela a zase se objevovala Pavlovým zrakům.

„Počkej, kde jsi?"

„Tady!"

A vráželi do sebe, nevidouce se. Posléze stezka vyvedla je z hloubi lesa na okraj propasti, plné měsíčního světla. V proudech plynulo jakýmisi tajemnými průlomy v horách, bilo prudce do vápenné stěny úžlabiny, tak že se blyštěla jako hrouda stříbra. Zelená záře její rozlévala se daleko na lesy za okraje propasti. Stezka šla po kraji té propasti, nebyla tu tedy tma tak hustá: mohli se viděti. Každé téměř chvíle bylo jasněji, čím více se stezka přibližovala k rozsedlině, stráň lesa řidla, až posléze zbyly jen jednotlivé stromy, skloněné nad zářící hlubinou.

„Můj Bože, jak je to blízko!“ nemohl se zdržeti zvolání Pavel.

„Nekoukej! . . . Nedívej se! . . . Chvátej! . . . Taková místa mají se přecházeti rychle.“

Šli tedy rychle, stoupali slepě, poněvadž šero pořád ještě zacláněło sled cesty. A přece stačilo klouznouti, udělati jeden špatný krok! . . . Pavel cítil, že měl nervy napiaté jako struny. Nehleděl do propasti, avšak stále ji viděl jasnou, klidnou a tajemnou, hovořící hlasem potoku, ryčícího na jejím dně. Nohy mimovolně utíkaly mu v opačnou stranu, kde trním porostlé útesy hrozily nemenším nebezpečím. Obracel se tedy, ale s takovým pocitem, jako by kráčel po houpající se stuze. Několikráte tam, kde chtěl postaviti nohu, zablýsklo pod keři zrádné světélko. Byl by již vykřikl, bylo mu však hanba před Kolušem, který šel napřed, stále veselý a čilý.

„Už bude co nevidět konec. Přešli jsme to obratně . . . Povídali, že takových průsmyků bude několik,“ pravil Koluš povzbudivě.

Obešli propast, za stezkou vkročili zase do lesa a dostali se na okraj té skály, která jim prozařovala cestou.

„A teď,“ ptal se Pavel, „kde je stezka?“

„Nevidíš? . . . Tu je!“ zasmál se Koluš a ukázal na bledý pruh, vinoucí se podél blyštící se stěny úvalu.

„Jest jasno! Máme štěstí! . . .“

„O půlnoci v tiché noci,“ zanotoval pololhlasně Pavel. Náhle zmizel všechen pocit strachu. Vesele si notuje, spouštěl se dolů, napodobuje pohyby Kolušovy, který, obut v měkkou kavkazskou obuv, obratně stoupal a skákal po nerovnostech cesty. Pavel, nováček v horách, dělal to neobratně: kamení a země často se mu sesypávaly pod nohama a letěly do propasti. Nepociťoval však strachu. Nezvyklost procházky a kouzlo čarovné noci opájely ho čím dál víc.

Posléze stanuli v úvalu nad potokem. Přešli jej, skákajíce po kamenech, a zastavili se, nevědouce, kde je cesta. Před nimi strměla obrovská, hrbatá hora, pokrytá stínem, a u její paty bělal se vápenný úsyp. Po straně, za skalami, hučel vodopád. Pavel přestal zpívat.

„Zdá se, že je to tady,“ řekl Koluš nejistým hlasem a zamířil nahoru.

„Jest!“ dodal po chvíli radostně.

Přišli vskutku na stezku. Nohy jejich nabyly takové citlivosti, že botami poznávali ráz míst, po kterých kráčeli. Šli cestou, cítili to dobře, avšak, byla-li to cesta lidí nebo koz, věděl samojediný Bůh. Přetrhávanou nitkou, kterou bylo sotva možno zpozorovati, vinula se mezi skalními rumišti, porostlými trním a bídnou travou, a přivedla je k nějakým rozbrázděným deskám, složeným v přirozené stupně.

„Počkej!“

Koluš přiklekl a rozškrtl sirku. Ze tmy se vynořily omšené balvany a kupy požloutlých trav. Rozškrtl tedy ještě jednu sirku.

„Tu je pěšinka! . . . Příliš jsme zabočili v pravo.“

Obrátili se tedy, a chytajíce se rukama vyčnívajících okrajů balvanů — lezli nahoru.

„Nikdy neuvěřím, že by tudy šla cesta a ke všemu koňská,“ zamručel Pavel.

„Ach, nevíš, jaké mají božské horáky!... Zde jest jistě ten těžký, ale nedlouhý přechod, o němž nám povídali, a hned dále je les... a v lese jsme už jako doma.“

Ale lesa nebylo viděti, naopak skalní útesy nad nimi zdály se vystupovati do nekonečna.

„Obcházíme jistě hrb hory... skalnatou lysinu... Stůj... Ani krok!...“ zvolal náhle Koluš a uskočil stranou. U jeho nohou pohnul se obrovský balvan a svalil se dolů, zůstavuje za sebou hlubokou vyrvu. Ohlušující lomoz jeho pádu, plískot vody a rachot kamení letícího za ním rozlehly se tisícerou ozvěnou v horách.

„Cos povídal, že je tu cesta?“

„Ujišťuji tě, že tu byla... Cítil jsem ji pod rukou... Třeba se zde spustit dolů.“

„Leda, že ses zbláznil.“

Pavel se položil na zemi a opatrně se přitáhl až nad okraj skaliska. Viseli nad propastí ve strašné výši. Skála, podemletá vodou, se nakláněla a sesypávala se do potoka běsnícího v jejím rumišti. Měsíční světlo, kradouc se neviditelnými otvory, kladlo na vodu a na balvany podivné skvrny.

„Ne... To aby byl člověk šílencem, aby se vláčel po takových bezcestích!“

„Budeme hledat v pravo.“

„Tam je kolmá stěna. Ký ďábel by vedl cestu proti zdravému rozumu! Odvažuji se soudit, že i horalé jsou lidé! Sejděme dolů a najdeme cestu v korytě pramene.“

Koluš mlčel nepřesvědčen, nechtěl však hněvati podrážděného Pavla.

Sešli tedy a vydali se po břehu vody mezi vysokými skalami. Úžlabina se za krátko tak zúžila, že ji potok vyplňoval téměř docela. Hluk vodopádu byl stále jasnější. Když zmizely pod vodou poslední okraje břehů, Koluš a Pavel byli nuceni jíti dále, skákajíce po fosforečných záblescích zčeřených vln a po omšených, slizkých a chvějících se balvanech. Cestu nebylo lze přejíti, zvláště k jaru ne. A nyní byli nuceni se vrátiti.

„Není třeba odcházeti daleko od místa, kde jsme ztratili cestu... Přenocujeme tu a o úsvitě buď půjdeme dále, nebo se vrátíme...“ radil Koluš.

„Pst!... Slyšel jsi?...“ řekl Pavel, chytaje mluvícího za ruku.

Upřeli oči na strmý svah porostlý keři, po kterém se k nim někdo ostražitě kradl. Větvičky mu zapraskaly pod nohama, a kaménky, kutálející se po sráze, letěly na dno úvalu.

„Medvěd!...“ zašeptal Pavel. „Já střelím první!“

Postoupil o krok a natáhl kohoutek. Ačkoli to dělal, co mohl nejopatrněji, přece suché prasknutí ocele přehlušilo šum potoka. Zvíře,

které bylo již na pokraji houštiny, se zastavilo, a za chvíli bylo slyšeti, jak tichounce upalovalo zpět nahoru.

„Utekl!... Proč jsi při zašustění nestřelil?“ domlouval mu s hořkostí Koluš.

„Jsem tu příliš krátký čas, abych mohl už být šílencem! A potom... nechtěl bych zabít člověka nebo krávu...“

„Člověka... zde!...“

Měli velkou chuť pohádati se.

„Plivni si! Plivni, plivni! a bude ti lépe...“ zazpíval posléze Pavel a položil ruku druhovi na rameno.

„Zítra to napravíme. Kamzíky jsme propásli, to je pravda, ale uprosíme Petra, aby nás zavedl na medvěda. Pamatuji se, povídal mi, že někde tam blízko jest jich v jeskyni celá rodina.“

Nedaleko místa, kde se setkali s medvědem, byla hora, na které ztratili cestu, rozhodli se tu tedy přenocovati. Pod skaliskem byl zrovna dolík, vystlaný vrstvou měkkého písku a drobných kaménků, kde se bylo možno položiti, aniž by se člověk uhodil do boků. Keře vrboví obklopovaly to místo přirozeným plotem, a se skaliska jako živá střecha spouštěly se nad ně keře. Nasbíravše větví a chrastí, rozdělali oheň, a aby se rozveselili, chtěli naložiti velkou hromadu dříví; postavivše tedy dvojky, vydali se hledat dříví. Koluš se vydrápal nahoru, a za krátko rozlehlo se odtud veselé jeho volání:

„Pavle, pojď sem! Nalezl jsem nevyčerpatelná ložiska.“

A hodil s praskotem dolů ohromnou kládu dřeva.

„A vidíš, povídal jsem ti, že les jest odtud nedaleko...“ řekl Koluš.

„Ovšem... jest, ale kde jen?...“ bránil se Pavel.

Spojenými silami jali se shazovati dolů kmeny a vývratě, které, valíce se, lámaly cestou keře a uchvacovaly s sebou kamení a naplňovaly takovým lomozem vzduch, že přehlušovaly hukot vodopádu. Když vybuchl plamen velké hranice, celý úval vystoupil v čarodějné podobě. Mezi kostrbatými srázy zatančily purpurové záblesky, vznášejíce se až k vrcholkům, kde nad okrajem skláněly se stromy a keře zmenšené svou vzdáleností na velikost trávy a tu se objevovaly, tu mizely jako přízraky na pozadí černého nebe, posetého hvězdami. Lovci seděli zamyšleni u ohně, a neurčité jejich silhouetky, bledé na pozadí červeného ohniska, odrážely se ve tmavé vodě rychle běžícího potoka.

„Jako v opeře,“ ozval se Pavel.

„Lépe než v opeře.“

„Ó, květy, rcete jí, že mám ji rád...“ pokoušel se zanotovati Koluš, avšak přestal a pohlédl nesměle na druha.

„Náš medvěd zakouší strachu,“ dal se po chvíli do smíchu Pavel, když kamení začalo žárem ohniska hlučně praskati.

„Jistě utíká, schlípiv uši, a dožije-li toho, přijde sem za několik dní. Bude prskat na popel a skákat strachem v jeho kouři.“

„Viděl's ho někdy?... Jaký jsi ty, Pavle, šťastný, co jsi toho viděl!..."
„Šťastný?... Mnoho ne... Což ty?"
„Já?... Jsem jen v té kolonii, vždyť jsem se tu narodil... jsem nucen stále pracovat... kouska světa jsem neviděl... Z čeho bych byl šťastný..."
„Vždyť jsi kučeravý!" řekl zamyšleně Pavel.
Koluš se dal do smíchu.
„Kučeravý?... Ach, chápu!... Vždyť mi to dnes řekla matka... A ty si všecko pamatuješ!... Víš co? Příštího podzimu po pracích půjdeme do hor. Na tři týdny, na měsíc se tam vydáme... Kotlík, prach, broky, plaid přes rameno, a hajdy!... V horách jsou božské kouty! Hluché a divoké!..."
„Za rok, kdož ví, kde budu!..."
Zamyslil se a neodpovídal již na otázky druhovy.
„Nebuď smutný!" řekl tento posléze. „Pamatuj, že nebude-li ti „tam" dobře, vždycky tě přijmeme s otevřenou náručí. Staří ať si říkají, co chtějí, ale my mladí se všichni máme rádi."
Pavel položil dlaň svou na jeho a mlčky lehce ji stiskl.
Pojedli k večeři chleba se slaninou, zapili to vodou z potoka, a zavinuvše se do plaidu, ulehli na lůžka z čerstvých větviček.
Ještě svítily hvězdy na nebi, když se Pavel vzchopil a usedl. Oheň zhasl, plaid zvlhl, a od skal zavanulo chladem. Velké krůpěje rosy stékaly s lístků lip nad nimi se sklánějících.
Svítání a mlha naplnily úval mléčným jasem beze stínů.
„Hej! Vstávej, hochu! Kdo má před sebou cestu, má čas!..."
Koluš se protáhl a zívl.
Za čtvrt hodiny potom drápali se již na vršky, slabě zarůžovělé zábřeskem. Nebylo divu, že včera zbloudili! Kdo mohl věděti, že cesta šla skoro kolmo jako po stupních, po černých zvětralých útesech.
„Není však nejmenší pochyby, že tudy jezdili koňmo, a za nocí kradli se tu lupiči do údolí a převáželi tu kořist!..." vítězoslavně řekl Koluš.
Na vrcholku skály rostl les. Tu přišli na čerstvý medvědí trus.
„Tudy včera utíkal. A co? Půjdeme po stopě?" otázal se Koluš.
Pavel potřásl záporně hlavou. Především aby nutně vystoupil na Štít. Stezka vedla zase po okraji propasti. Ale Pavel nepociťoval již strachu. Cítil naopak, že se v něm budí touha po neobyčejných dojmech. To čarovné jitro na výšinách, ten čistý, osvěžující vzduch, ta průzračná dál a všecko vydechující takovou svěžestí, jako by každý předmět zvlášť omývali za noci v rose hospodáři hor, — jímaly ho zvláštním, neznámým mu dosud pocitem.
Oba křičeli jako děti, a chytivše se větví stromů, visících nad propastí, pohlíželi dolů, kde v rozsedlinách, po kamenitých stupních valily se s hlukem vodopády, přeléval se rozběsněný var, a kypěly pěny a mrak perlového prachu, v němž plynuly kusy duhy, tam, kde se ho dotklo slunce. A potok — pod duhou a pod sluncem utíkal

s rykotem, stenáním a dusotem tak vztekle, že se skaliska chvěla v základech. Někdy tvořil tyrkysové, průzračné nádržky, kde se bělost skal a hloubka vody spojovaly v nádherných polotónech a kde — hostilo se ticho. A jen daleko v hloubi hučel sloup padající vody, a létaly od ní pěny. Potok plynul tu bezhlučně, nepohnut proudy vod posilujících jeho koryto; plynul klidně, odrážeje v sobě duby a buky naklánějící se se skal, vyčnívající skaliska a svazky slunečních paprsků. A tam dále zase náhle, nenadále nahýbaly se vody přes srub skaliska, a nadměrnost jich letěla vztekle, rozbíjejíc se s rykem o skály, a pokrývala se bílou pěnou.

„Hleď, kde se koupaly kdysi nymfy a najady!“ řekl Pavel.

„Dobré je to, ale zase nám už hrozí, že promrháme mnoho času a nedostaneme se na kamzíky,“ řekl Koluš.

Přidali tedy do kroku a jen jednou se zastavili, když se před nimi rozestoupily hory a v dáli zasvitlo moře. Zbýval jim ještě jeden přechod, nesnadný, strmý a kluzký, a byli velice ztýráni, neboť slunce žehlo nemilosrdně; proto, přecházejíce dubovým hájem, sňali klobouky s rozpálených hlav. Cestičku přetínal malinký pramének, ale bylo v něm tak málo vody, že se nebylo možno napíti, až pak Koluš nalezl důlek, kde se jí trochu sebralo. Nachýlil se a chtěl ji nabrati, ale v téže chvíli ustoupil, křiče:

„Hleď, jaká je tu hračka!“

Na hromádce, zrovna u vody, v hnízdečku z bylin ležela zmije, svinuvši se do klubka. Ztrávila tu patrně noc, poněvadž krůpěje rosy pokrývaly její pruhovaný hřbet a lebku věnčila stebélka trávy. Otevřela tlamičku a pozdvihla se, hněvivě syčíc. Koluš odhodil ji daleko pažbou dvojky a připadl dychtivě ku prameni. Pavel se obrátil s hnusem a čekal na druha.

Za keři bylo viděti již střechu domu — cíl jejich cesty. Všude bylo možno zříti stopy člověka. V lískoví se stezky rozbíhaly na všecky strany, a tam, kde pod balvanem vytékal pramének, táhla se voda velkých, spolu spojených koryt z netesaných dubových kmenů, ve kterých se sbírala jeho voda. U koryta stála dívčina s okovy. Slunce ozařovalo její štíhlou postavu v bílé, po ukrajinsku vyšité košili, v tmavé sukni bez živůtku a v horských střevíčcích na bosých nohách. Nabravši vody, postavila nádoby vedle sebe na zemi, upravila si na zádech nosidla, upevnila je a pozdvihla nahoru. V téže chvíli přiběhli od domu dva žlutí psi a štěkajíce vrhli se do houštin. Dívčina se zastavila a pohlédla udiveně za nimi.

Z keřů vyšel Koluš.

„A co je ti!... Tak časně!... Sám!... Pojďte rychleji!...“ vítala ho radostně, avšak úsměv jí zmizel z obličeje, jakmile za ním spatřila Pavla.

„Vy!... Buďte vítán!... Pojďte dovnitř... Já hned...“

Postavila okovy a nepozorovaně spustila podkasanou sukni a vidouc, že oni se nehýbají s místa, šla napřed.

„Nocovali jsme pod skalou,“ začal Koluš.

„Vyšli jste tedy včera ... Tak vinobraní jest skončeno ... Co je slyšet v kolonii? Povídejte! ... Co děti? Začali jste už učit ve škole? ... Patrně budeš, Koluši, letos učit ty! ... Už jste se přestěhovali do nového domu? Jak jest zdráva Káša? ... A co ty děláš? ... Co všichni? ... Jak dávno jsem již nikoho neviděla! ... Stýskalo se mi po vás! ... Zmužněl jsi a jsi opálen! ... Nu, povídej ... nesnesitelný hochu!“

„Když mě ani nepustíš k slovu!“

Pozvolnu se přibližovali k domovu. Tam již zpozorovali hosty. Dva muži, sedící na zemi u rozebraného pluhu, se pozdvihli, když Pavel a Koluš přišli. Jeden z nich, vysoký, ramenatý brunet, ve vybledlém úřednickém stejnokroji držel v ruce lesknoucí se rádlo; druhý, štíhlý blondýn, v domácí bekješi,* máchal nedbale kladívkem. Vypadali jako studenti, ale pohyby měli pomalé a ruce upracované jako sedláci.

„Jakým řízením osudu ... na Štítě?!“

„Nu, tak ... zalovit si! ... Pavel se chtěl ještě před odjezdem podívati na vaše hnizdo.“

„Orlí hnízdo! ...“ zasmál se blondýn.

„Přišli jsme kratší cestou ... roklinami! A byli bychom tu bývali už včera, kdyby nebylo bývalo příhody ... Předně Řehoř stonal ... a v noci jsme bloudili po skalách ... Nocleh byl božský, ale ... beze snídaní!“

„Výborně! Právě jest čaj hotov ... Slečno Marie, mohli bychom snad u vás pohostit hosty ... v našem salonu!“ otázal se brunet a hodil rádlo na zemi.

„Orlí hnízdo“ se skládalo ze dvou nevelkých salaší, na rychlo sklížených z prken a přikrytých slamou a drnem. Z jedné střechy trčela roura železných kamínek, a vchod uzavíraly nízké dveře na zarezavělých dveřejích. Byl to právě ten „salon“. Druhá salaš neměla ani kamen ani dveří. Před salašemi doutnalo ohniště, plné popela, a stála tam hliněná pec na pečení chleba.

Marie postavila okovy a předcházejíc hosty, vešla dovnitř. Po chvíli šli i oni za ní. Na dvoře zůstal jen Koluš a světlovlasý Štefek.

„Je nová?“ otázal se Štěpán, bera dvojku.

„Ano! ... Je to ta, kterou mi nedávno poslali.“

Počali ji prohlížeti jako znalci.

Marie zatím nakrájela chleba a nalila čaje. Pavel si bedlivě prohlížel okolí. V kolonii byla také spartánská prostota obyčejů, ale zde ta prostota hraničila s bídou. Bylo tu tma a vlhko; vzduch byl prosáklý pachem země, shnilé slámy a lidského potu. Širokými štěrbinami ve stěnách a ve střeše vesele sem nahlíželo slunce, ale když pršelo, jistě teklo dovnitř a vítr fičel sem nemilosrdně. Stěna zrovna nad postelí byla děravá; a postel sama, Bože milosrdný, skládala se z úzké lavice, na níž byla skromně ustlána tlustá vlněná pokrývka.

* bekješa = krátký kabát. Pozn. překl.

Před lavicí stál zhruba otesaný stůl na sloupech zakopaných do země, v koutě byly pytle s moukou, rolnické nářadí a zásoba planých jablek a sušených hrušek. Jedinou ozdobou bylo malé zrcadélko, zavěšené nad postelí, polička s knížkami a velká kytice horských květů na stole. Hospodyně sama nebyla bez půvabu, zvláště nyní, kdy její oči byly téměř černé rozrušením a opálenou tvářičku polil ruměnec. Pavel hleděl na ni, na okolí, krčil rameny a nevýslovná lítost svírala mu srdce.

„Zavolej je, Petře!“ obrátila se na bruneta, když již všecko bylo hotovo. Dosud neřekla slova a nepohlédla na Pavla, ač cítila na sobě jeho zkoumavé pohledy. Petr zavolal na mládež. Při čaji stal se hovor všeobecným.

„Myslili jsme, že nás zavedete na lov, jinak to nestálo za to sem chodit! . . .“ dokazoval Koluš.

„Třeba o tom tedy pohovořit . . . Právě jsme chtěli využitkovati chladu a orati, neboť jest vítr, a bojíme se, že nám půda zaschne. Může ještě dlouho nepršet.“

„Jednou za rok . . . když jsme se konečně k vám vybrali, odříkáte nám to! . . . Co tu máme dělat, když ne lovit? . . . Vždyť je dnes svátek!“

„Na svátky jsme si ještě nevydělali,“ zachmuřeně podotkl Petr.

„Bez vaší pomoci nesvedeme nic . . . Opravdu, udělejte nám to k vůli! . . . Přišli jsme takový kus cesty . . . Pavel odjíždí. Měli byste mu ukázat lov, aby měl nač vzpomínat.“

„Vskutku, mohli byste jít s nimi,“ vmísila se do hovoru Marie. „Aspoň . . . k vůli odjíždějícímu!“

Petr si utřel v zamyšlení prstem nos. Štěpán čekal, co rozhodnou druzí: jestli orat, tak orat, a jestli lovit, tak lovit! Je dobrý kamarád, souhlasí se vším.

„V tom případě,“ oživeně začal Petr, „půjdeme hned po snídaní a podíváme se, jsou-li u vodopádu stopy kamzíků. Nedávno tam byly, viděl jsem je. Jsou-li tam, vrátíme se domů, poobědváme, já připravím na zítřek pluh, vy si odpočinete, a před večerem usadíme se na číhané v průsmycích. Souhlasíte? Půjdeme všichni, prohlédneme místo a umluvíme se, kde se kdo postaví, abychom večer zaujali stanoviště bez řeči a hluku. Kamzíci jsou neobyčejně pozorní a lehko dají se zaplašit. Ale k vodě mají jen jednu cestu. Přijdou-li, uvidíme je najisto. A nepřijdou-li, zavedu vás na medvěda . . . Ale lov kamzíků jest mnohem zajímavější! Jak krásně sbíhají do propasti! . . . Opravdu, člověku je líto je střílet! . . . A zatím tedy ujednáno! . . Půjdeme!“

Mládež byla unesena a ihned počala líti kule a dělati patrony. Stříleli pak do terče a nadělali takového hluku a nakouřili tolik dýmu, že vyplašili jistě zvěř v celém okolí.

Marie kutila cosi u ohniště, Pavel zůstal v dívčině salaši a listoval v knížce, kterou vzal z poličky.

„A vraťte se brzo, neboť oběd bude hned . . .“ volala za nimi, když šli husím pochodem do lesa.

Po nějakou dobu šli po široké, pro vozy upravené cestě, potom se zahnuli do lesa. Nad nimi buky, duby, habry, činary, osiky, topoly, a lípy obrovské tloušťky a vzrůstu spojovaly své větve ve sraženou klenbu. Pod stromy jako prach chmýřilo se lískoví, horská olše a jiné keře; všecko tonulo v zeleném polosvětle. Nečetné sluneční paprsky, které se sem dostaly, měly právě takový odstín. Jako zlaté skvrny pestřily dno lesa, za úplného klidu se chvěly a tančily po kmenech a listí po každé, jak se nahoře pohnuly větrem houpané koruny.

Celý svah výšiny, po níž sestupovali, byl porostlý lesem.

„Přechod bude místy nesnadný, ale je to tudy mnohem blíže . . . V horách se brzo naučíš rozhodnosti. Není-liž pravda?“ s úsměvem obrátil se Petr na Pavla.

„Jaké má krásné oči a milý úsměv,“ pomyslil si Pavel. „Dobře, že tu není lian a trní,“ pronesl nahlas.

„I ano. Držte se pevně . . . neboť zde jest kluzko — hlína!“

Svah byl tak strmý, že stromy přestaly zacláněti obzor: daleké hory narýsovaly se za jejich vrcholky. Chodci běželi od kmene ku kmeni, klouzali, padali, chytali se větví v neustálém strachu, že se utrhnou a sřítí se po srázu.

„Jak se ti obři mohou udržet na takové stěně?“ divil se hlasitě Pavel, opíraje se na chvilku, aby si odpočinul, o kmen činaru velkého a sivého jako sloup šedého mramoru.

Petr pohlédl přátelsky na ohromný strom.

„Radím vám, držte se větví lískoví takhle,“ učil Pavla, „a nepouštějte dříve větve, až se chytíte následující! . . .“

Všichni tak dělali, jinak nebylo by možno jíti. Zbraň zavěsili přes prsa, aby ji chránili před poškozením, a spouštěli se za sebou jako po žebříku. Konečně zasvítily jim pod nohama bílé skály, jeden, dva skoky, a ocitli se na dně rokle, hluboce vyryté ve vápenci.

Hlasitou ozvěnou odrazila se veselá jejich volání, dupot noh a údery pažeb o skálu koryta.

„Tiše! . . . Tady bývají medvědi . . . Oh, lovci, lovci! . . .“ napomínal je Petr.

Na balvanech ležela spousta ořechů, žaludů, jahůdek dřínu a jiných, Pavlovi neznámých plodů. Větve, s nichž padaly, skláněly se z útesů nad jejich hlavy. Pod nohama, kdesi mezi skalními rumišti, prýštil a šuměl pramének. Byl neviditelný, ale prozrazovaly ho pruhy trávy a květin, vyrůstajících na jeho stopě. Dno rokle dláždily ohromné desky, hladké jako kostelní podlaha a vybroušené vodou. Ba i svalených kmenů stromů bylo tu velice málo, ač na svazích rostl tak mohutný les, — všecko odnášely náhlé horské povodně.

„Co tu bývá z jara práce!“ vesele zvolal Petr. „V roklině jest plno kypící pěny a hluku!“

Úzkou soutěskou dostali se do širokého úvozu, zalitého sluncem. Pavel byl udiven. Před ním, vpředu i vzadu, věžila se řada ob-

rovských kamenných stupňů, úplně podobných těm, po kterých viděl ráno stékati kaskády. Ale zde bylo sucho; jenom místy prýštila voda ze štěrbin.

„Kudy půjdeme?“

„Tudy!“ ukázal Štefek v odpověď nahoru.

Pavel pohlédl zvědavě, jak se vyškrabou na stěnu docela kolmou. Udělali to velice prostě. Petr jal se lézti první, chytaje se okrajů a výstupků, za jeho příkladem šli ostatní. Chvílemi viseli jen na rukou, pak se zase rychle protahovali úzkými výlomy. Pohyb, společné nebezpečí a co chvíli prováděné důkazy obratnosti a odvahy rozpalovaly jim v zřítelnicích oheň a na tváře kladly živé ruměnce. Každý z nich staral se více o zbraň než o vlastní nohy; zavěšoval ji na prsa nebo ji přendával, dle potřeby, na záda, ba nesl ji i v ruce, jen aby neuhodil hlavní o kámen a nepoškodil ji.

Náhle jim vůdce zmizel ve skulině, vymleté vodou na okraji skaliska. Pavel nahlédl tam za ním a uviděl místo, těsné jako studna, po němž byli nuceni putovat, opírajíce se koleny a rukama o protější stěny. Uvnitř ve výmolu tekla mizivým pramenem voda, stěny byly vlhké a omšené, ale jiného průchodu nebylo. Vody podemlely skalisko, stěny jeho se nachýlily do předu, a po stranách trčely docela hladké skály. Nebylo si tedy co vybrat. Ostatně, ani se nerozmýšleli. Vesele jako horníci v kleci, se spouštěli dolů, a ač jim voda promáčela šaty a zalévala obličej i ruce, dovedli žertovati a smáti se. Zdržovalo je jen tajemné volání Petrovo:

„Tišeji . . .! Ticho, povídám!“

Najednou Petr seskočil a zmizel za skalním srubem.

„Nu, pojďte . . .! Pojďte . . .! Ale jen tiše . . .“ volal polohlasně, nakloniv se nad malou prohlubeninou, kde se leskla voda a žlutal se proužek hliny.

„Hleďte! Byli tu dnes ráno!“

Všichni se naklonili, aby si lépe prohlédli úzký otisk kamzičí nožky.

„Kamzíci!“

„Ne, kamzíci sestupují tudy . . . tou roklinkou.“

Petr ukázal jim divoký, strmý úvoz, sbíhající v úhlu ku hlavnímu průsmyku.

„Pojďme . . .! Je třeba prohlédnouti místo. Ale neopovažte se mi ani klepnout!“

Trochu dále roklinka se rozšiřovala a tvořila kotlinu se strmými stěnami. V protější stěně, ve výši deseti sáhů, bylo viděti otvor vymletý vodami jako brána. Bílá, kostrbatá massa vápence převisala, tvoříc výstupek v podobě balkonu, za kterým v hloubi bylo viděti ještě divočejší a nakupenější skály.

„Ach, kdyby tudy vyšel . . .! Jaká rána . . .!“ prosebně zašeptal Koluš.

„Tady také chodí. Zabil jsem tu jednoho.“

„Skákají . . .? S takové výše . . .?“

„Ó, ne! Mají tu svou stezku, po které také půjdeme.“

Petr je zavedl na pěšinku pod skalou, s níž srovnána zdála se Pavlovi „zbojnická cesta“ upravenou silnicí. Nejobtížnější však byla přeprava již v samých vratech u rohu skály, který bylo třeba obejmouti rukama a nehledě skočiti s okraje na okraj.

„Hned jsem pochopil ty štíty,“ zasmál se Pavel, stanuv na protější straně. „Jest jen zajímavo, jak tu budeme přecházeti v noci.“

Následující vyhloubeni roklinky představovalo kotlinu podobnou dřívější, jen úbočí její nebyla již tak strmá a neskládala se z jednolité skály, nýbrž tvořila kamennou nakupeninu. Uzavíral ji horský útvar, pnoucí se jako tmavý had na vršek, pokrytý sněhem. Kam oko dosáhlo, všude šedé, červené a černé balvany, mechy, lišejníky a nepatrné traviny a nad tím vším na okraji úzký pás tmavého boru; ještě výše pak jasná a teplá nebesa.

„Tu se usadíme. Provedeme-li to dobře, vpadne celé stádo do kotliny jako do pasti. Možná, že ani jeden nebude moci uniknouti. Pít sbíhají k vodě po pravé straně; pamatujte si, po pravé straně . . .! Večer vám neřeknu ani slova. A teď hybaj domů . . .! Máme jen tolik času, abychom poobědvali a vrátili se!“

* * *

Nenalezli Marie ve dvoře; využili tedy její nepřítomnosti a svlékli si promočené kazajky a bluzy a rozvěsili je, aby uschly; sami pak se uchýlili do úzké salaše a natáhli se na lavicích. Jen Pavel zůstal u ohniště.

Oheň sotva doutnal; v hrnéčcích přikrytých kousky plechu něco syčelo a lehce klokotalo; na popelu bylo znáti stopy jemných doteků a na pěšince otisky nevelkých, bosých noh. Z háje dolétal praskot lámaných větví a čísi volání. Pavel vstal a pomalu zamířil v tu stranu. Marie ho z dálky zpozorovala a co nejrychleji vyhnala dobytek z porostlin. Mladý muž se zastavil. Krávy, které se rozprchly, spatřivše ho, obrátily k němu polekané hlavy, a hříbě, jdoucí jako pes za dívčinou, přiběhlo a beze všech okolků jalo se očmuchávati mu kapsy a škubati ho za šaty. Pavel je mechanicky pohladil, nespouštěje s dívčiny tázavých očí. Přešla mimo něj, točíc v ruce větvičkou.

„Slečno Marie . . .! Opravdu nechcete . . .? Neposloucháte . . .?“

„Ano, slyším . . .! Vrátili jste se všichni . . .? Nalezli jste kamzíky . . .? Či snad se vydáte na medvěda . . .? Jak se vám líbily rokle . . .? Není-li pravda, je tam krásně . . . Dosud jsem tam nebyla, a je to přece tak blízko . . .! Nikdy nemám kdy . . . tolik práce! Za nedlouho přijdou tesaři stavět obytné stavení, a s nimi zvětší se počet stolovníků . . . Našim také musím našiti všeho, chodí už roztrháni . . . Je třeba nasušiti na zimu ovoce, nasbírati ořechů, a já jsem tu sama . . . Potřebujeme mnoho rukou . . . Tyhle drobnosti jsou na pohled nepatrné, ale jsou tak důležité, zvláště tam, kde nic není . . .“

„Slečno Marie, těchto dnů odjíždím . . .“

„Slyšela jsem. Zavolejte je laskavě k obědu . . .“

Pavel pohlédl na ni dlouze a odhodil lístek, který držel v ruce.

Po chvíli vyšli ze salaše za sebou: Petr, Koluš a Štefek, obléknuvše se řádně a učesavše si rozčechrané kadeře. Oběd byl podán pod rozložitým dubem. Ječmenová kaše zdála se jim po procházce neobyčejná. Čaje vypili nesčetné množství sklenek. Ale po celou tu dobu mlčeli všichni, vyjma Marii, která se vyptávala Koluše na podrobnosti života v kolonii. Na konci vzala ho s sebou do salaše, aby mu něco ukázala; Štefek šel s nimi. Petr mlčel jako obyčejně, a Pavel bloudil roztržitě zraky po okolí.

„Co vás přimělo bydliti zde?“ otázal se najednou Petra.

„Co mě přimělo . . .? Opravdu nedovedu vám to říci . . .! Nemocné svědomí . . . tak se tomu snad říká . . .“

„Absolvovav ústav, sloužil jste u dráhy, potom někde jinde, a naposled jste byl obecním písařem . . .“

„Vskutku . . . zkoušel jsem to i ono . . . ale . . . nevydržel jsem . . . Vždycky jsem dělal to, čeho nebylo třeba . . .! Drobeček užitku a spousta špatného. Ztráta sil, tápání myšlenek . . . rozervanost . . . A vždycky, vždycky — hromada utrpení, vůči němuž cítíš se bezmocný . . . únava, tesknota a nejednou takový odpor ke všem těm slabým, bídným lidem a nejvíce k sobě samému, že bys se nejraději schoval do myší díry . . .“

Umlkl a odvrátil obličej, a Pavel si vzpomněl, že slyšel, jak Petr dříve, než tu byl, pil . . . míval „bílou horečku“.

„A teď netesknite?“

„Ne! Nikomu nepřekážím a nejsem přítěží. Je to vrchol mých ambicí!“

„Vašich ambicí?!“ zdůraznil Pavel.

„Ano!“ odpověděl.

Usmál se a jemně se začervenal. Tvář jeho vyjadřovala prostotu s odstínem klidného, ale sebevědomého smutku. Pavel se ho již nevyptával. Vrátila se také mládež a pobízela ku chvatu.

„Lépe posedět na místě, než vyplašit zvěř . . .“

„Zajisté . . . zajisté . . .!“

Pustili se touže cestou, ale bez dřívější živosti a bez příhod. O západu slunce byli již v kotlině, a nemaříce času, drápali se na skály, aby zaujali vyznačená stanoviště. Pavel zůstal v prvním průlomu, kde byliny a keře stvořily přirozenou skrýš. Usedl zrovna na okraji propasti, na kmeni stromu nachýleného nad propastí, odkud bylo výborně viděti kotlinu a odkud se pohodlně střílelo. Druzí šli výše a mizeli řadou v rozsedlinách nebo za balvany. Slunce se schovalo za hory; šerý soumrak, vznášející se zdola, zhasínal pozvolnu barevné záře. Ruměnily se již jen vrcholky skalisk, obrácené k červánkům. V kotlině bylo ticho, ale na výšinách bylo slyšeti, jak každé chvíle mohutněl vítr a jak ohýbal a klátil stromy, rostoucími poblíže Štítu.

Pavel utrhl květ tulipánu, který vystrkoval ze štěrbiny, zemí zasypané, k němu svůj kalich a v zamyšlení pozdvihl jej k ústům. Cítil,

že se mu v duši cosi chvěje, co, odsouzeno rozhodnutím k smrti, nechce umírati.

Roj žlutého listí přeletěl nad propastí a krouže zmizel v hlubině. Ne, takhle neodejde! Ještě jednou musí spatřiti její vzrušený obličej a chvějící se ústa, dotknouti se ruky a vyměniti několik slov, zbavených všeho nucení... Teď to bude nejlépe... Nikdo toho nezpozoruje, a ona se ho nenaděje... Třeba sejíti a nesraziti ani kaménku, aby nevyplašil zvěře a nevzbudil pozornosti lovců... Vítr mu přál: hučel stále hlasitěji a házel dolů již nejen listí, nýbrž i kamení. Srdce mu bilo prudce. Touha byla tak silná, že strhla všecky hráze — přestal rozvažovati. Sesmekl se dolů a opatrně, jako stín, kradl se mezi skalami. Na obtížných přechodech bylo mu samému trochu nevolno. Několikrát zbloudil v úvalech. Jednou, když se mu kámen vysmekl pod nohama, zůstal viseti půlí těla nad propastí a dlouho hledal rukama po hladkých deskách, než nalezl, čeho by se zachytil. Té chvíle přeběhl mu chladný mráz po zádech, jako by obrovská, černá příšera zavanula naň křídly. Před zraky jeho duše mihly se obrazy sluncem zalitých vinic, přešly postavy kolonistů, a oživla vzpomínka na první spatření té dívčiny, která nabyla nad ním takové moci. Ale když stanul pevnou nohou na zemi, brzo zapomněl na strach a myslil jenom na to, aby nezbloudil ve tmě. Když došel k místu, kde nalomená větev keře označovala obrat stezky nahoru do lesa, zarazil se. Kdyby aspoň zavanul větřík, bylo by možno z jeho závanu souditi o směru!... Nic, jenom neproniknutelné tmy a mrtvý klid, balvany a stromy... Pod sloupovím lesa hned jako by byl pozbyl zraku. Šel, ruce maje nataženy vpřed, a chytal větve, které ho šlehaly do tváře, pletly se mezi nohama a objevovaly se vždycky na té straně, na které se jich nadál nejméně. Jednou v té propastné tmě zablýskly nenadále zelenavé ohníčky; uchopil zbraň, hotově se brániti život, tak mu nyní drahý. Byl jist, že je to rys nebo nějaká jiná šelma, ale čím více se přibližoval, ohně pohasínaly, a dále mezi travou a listím uzřel jich celý roj. Byly to tedy svatojanské mušky! A v té velké tmě byl najednou srdnatější. Nebyl tedy sám, měl kolem sebe něžné a přátelské tvory. Drápal se nahoru mezi keři, kmeny a vývratěmi, dávaje pozor, aby neodbočil z přímé čáry. Unavil se hrozně; pot zaléval mu čelo, a nohy vypovídaly mu poslušnost; usedl tedy na pařezu. Ale hned se vzchopil, zadržuje mimovolný výkřik radosti: byl již nedaleko, uslyšel dobře známé hlasy, štěkot psů. Váhal však, nebyl si ještě jist: mohlo to být skučení šakalů. Proto stál a čekal s napiatým sluchem. Hluchý, odměřený štěkot doletěl mu opět k uším... Ne, tak neskučí šakalové!... Nezbloudil tedy! Únava zmizela beze stopy... Vydal se srdnatě dál. Po nějaké chvíli zamihotalo se několik set kroků vzdálené světélko osady. Psi štěkali vztekle. Zavolal na ně, uklidnil je a tiše vešel pod salaš. Nedovřenými dveřmi uviděl kytici květů, lampu rozsvícenou na stole a ve stínu na poduškách — hlavu dívčinu. Držela knížku, ale nečetla jí. Oči upřené do prostoru sledovaly jiné obrazy, vzniklé

v mysli. Šustot u dveří ji probudil ze zamyšlení. Pozdvihla hlavu a usedla na lůžku.

„Kdo je tam? Vy?! Vy?“ . . .

„Ano, já! Stranila jste se mne po celou dobu, ale musíte mě, stůj co stůj, vyslechnout. Miluji vás a tím mám na to právo. Ostatně . . . za dva dny odjíždím a . . . už se to nebude opakovat.“

Mlčela, sklopivši oči. Pavel na ni pohlédl a usedl naproti ní na nizounké stoličce.

„Oni hned přijdou,“ řekl seslabeným hlasem, „a mám vám tolik co říci . . . Naposled . . . naposled . . . Zmizíte . . . zmizíte . . .“

„Proč odjíždíte?“ otázala se, pozdvihujíc chvějící se víčka. „Vždyť jsem odešla, abych nepřekážela . . .“

„Ano, odjíždím proto, že jsi odešla . . . Klamal jsem sama sebe myšlenkou, že i tebe odtud vytrhnu a odvedu tě nazpět do světa, který jsi opustila. Jest mi dusno, těsno mezi vámi ... Schází mi ... soucit a sebeobětování. Neboť to, co vy pokládáte za oběť, to zřeknutí se pohodlí a ta těžká fysická práce jest mi ničím, jest mi narkotikem, kterým každý piják tlumí své svědomí. Již jsme nejednou spolu o tom hovořili . . .“

„A zase vám odpovím totéž. Především třeba začíti nápravu od sebe, od toho, abychom nežili z cizí práce . . .“

Pavel svraštil brvy.

„Vím, vím . . . slyšel jsem. Ale mýlíte se, soudíte-li, že, když pracujete nyní na poli a dobýváte si vlastníma rukama všeho potřebného k životu, netěžíte z cizí práce . . . Jen první člověk byl prost toho dluhu, druhý již těžil z jeho myšlenek a utrpení . . . Jste květ a ovoce podmínek, které jste opustili . . . Všecka bída a všecka úsilí, jež jste tam zanechali, vás vychovaly . . . Což myslíte, že netouží býti každý šlechetným, čistým a dobrým . . . Ó, každý . . . ujišťuji vás . . . Jenom, že každý nemůže . . . Vy jste odešli od nich zhnuseni tím, že lžou, že trápí druhé a že jsou sobečtí . . . A jsou tací, protože jsou slabí, nevzdělaní a špatně vychovaní . . . Lehko býti dobrý na poušti, lehko mluviti pravdu, když není potřebí lháti, a lehko míti soucit, když upřímnost a láska se neprotiví naší existenci . . . Třeba vytvořiti podmínky, aby se tak vedlo všem, aby lidé plnýma prsoma vdechovali čisté a zdravé myšlenky a pěstili šlechetné city . . . Třeba odvésti je s těch křivých a bludných cest, kde na každém kroku nutno spáchati buď ničemnost nebo hrdinství . . . Všecky ty zamotanosti musí někdo rozplétati . . . Vy svalujete je se svých zad na jiná, často slabší a nevhodnější . . . Vždyť každé vítězství ulehčuje příští, zmenšuje závaží tlačící lidstvo, každým šlechetným výkřikem sílíte naději a víru v sesláblých duších . . . Ó, vím, že nejen zde v horách, nýbrž i tam mezi lidmi jsou duše příliš citlivé, nebo příliš málo soucitné, které utíkají od davů, poněvadž páchnou . . . Žijí čisti, samotni, zazděni ve vlastní dokonalosti a v odporu ku hříchu . . . A hřích zatím triumfuje, plodí se a sesiluje . . . Ty panenské duše odpuzují mne svou vznešenou přehnanou čistotností, hodí se nejvýše za chůvy

lidstva, ale budoucnost patří duchům tvůrčím . . . náklonností patřím k těm posledním; budu orati v blátě, z něhož jsem vyšel, budu je vysušovati a osévati, až vykvete tam všem zahrada kouzelné, všeobecné lásky, kterou jsem, díky vám, poznal . . .“

„Dříve tě bahnité výpary zničí!“ odpověděla bolestně.

„Ať zničí! Nemohu tu zůstat. Všude jako stín jdou za mnou nevzdělané, neřestí plné, oplakané davy . . . Musím býti s nimi, s nimi trpěti a bojovati . . .“

„Ale jak . . .? Ale jak . . .? Nevidím jiné cesty, než odejíti a stranou začíti život na jiných základech. Tam se všecko rozbije o tisíce drobných překážek . . . Těmi drobnostmi vyčerpávají se síly, a čas míjí . . . Vždycky poloprostředky, polopravdy, polocity . . . Všecko polo hnije a polo práchniví v minulosti. Známky místo skutečných zjevů . . . Věčná touha po celistvosti, po upřímné, hluboké, bezohledné pravdě . . . Ne, nesnesla bych nevzdělanosti . . . Poslouchej: proč jsi přišel a proč jsi mi to všecko povídal . . .? Chceš se zasvětiti davům, musíš býti tedy volný, musíš býti sám . . . Proč jsi mne přišel trýznit . . .?“

„Nevím, proč jsem přišel! Osud mne potrestal, že jsem se do tebe zamiloval . . . Chtěl jsem tě spatřit, napojit své zraky a uslyšet tvůj hlas, než se vydám do boje . . . Řekni mi, řekni . . . zaklínám tě . . . žes mě chvilku, aspoň krátkou chvilku . . . měla ráda . . .“

Dívčina zbledla, sklonila se a zakryla si rukama tvář.

„Jací jste vy . . . ne . . . lítostní . . . Vždyť vidíš, že ještě . . .“

Vztáhl k ní nesměle paže.

„Ne! Za nic!“ vzkřikla hrůzou a odsunula se na protější roh stolu.

Pavel usedl na stoličce a opřel hlavu o ruce. Mlčeli dlouho, nehledíce na sebe. Za krátko přinesl jim šum větru z dáli lidské hlasy. Psi dali se zase do štěkotu.

„Jdou! . . . Uvidí nás! . . .“

„Nu co? Což to všichni nevědí? . . .“

„Nechci toho! . . . Nač? . . .“

Pavel vstal, vzal zbraň a zadem se vytratil do lesa. Marie zhasla lampu. Hovor vracejících se lovců byl stále jasnější:

„Jistě promrzl a nechtěje nám pokaziti lov, vrátil se domů . . . Umí to . . .“

„Ale najdeme-li ho doma, tak mu vynadám jako nebožskému stvoření!“

„Pochybuji. U Maryny, vidíte, není světla; u nás se také nesvítí!“

„Snad spí.“

„A není-li tam, pak nevím, co bude! . . . Pociťuji strach . . . Nikdy jsem ještě nebyl tak polekán, jako při pohledu na tu prázdnou skálu . . .“

„Hej! . . . Hop! . . . Hop! . . .“ bylo slyšeti ve tmě.

Chodci se zastavili.

„Slyšíte?... To je on!... Hop!... Hop!... Pavle!... Buď zdráv!..."

Štefek a Koluš chtěli mu běžeti v ústrety, ale Petr je zadržel.

„Stůjte na místě!... Ještě ho více pomatete!... Stůjte a volejte!..."

„Hop! Hop! Pa-vle!... Tu jsme! Buď zdráv!..."

Zapraskalo na blízku chrastí, a tmavá ramenatá postava vynořila se na cestu.

„Cos to provedl?... Holí bys zasloužil!"

„Proč jsi odešel a nic neřekl?"

„Nestalo se ti nic? Nepotloukl jsi se?" starostlivě vyptával se ho Koluš, bera ho za paže.

„Co máte?... Nač tolik hluku? Ani krve, ani těla jste nenalezli v propasti, mohli jste se tedy dovtípiti, že jsem odešel."

Začal jim nedbale vypravovati své příhody na cestě: jak zbloudil, jak mu uklouzl kámen pod nohama, a jak chtěl střileti na svatojanské mušky.

„Mnoho's neztratil, žes odešel," řekl Koluš. „Kamzíci nepřišli. Petr povídá, že se při změně počasí zdržují ve výmolech."

Tak hovoříce, vrátili se do stavení a vešli do své salaše.

Za chvíli pak zavolala je Marie k večeři. Petra zarazila nezvyklá její bledost. Usedl zachmuřen a vtlačil se do kouta. Pavel nervosně kousal rty a nehleděl na nikoho. Koluš, který vypravoval se zápalem lovecké dojmy, zpozoroval posléze, že ho nikdo neposlouchá.

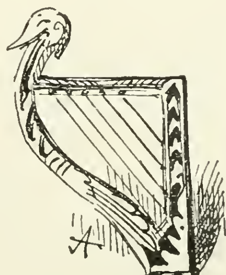
„Máme už jistě čas na cestu?" obrátil se náhle k Pavlovi.

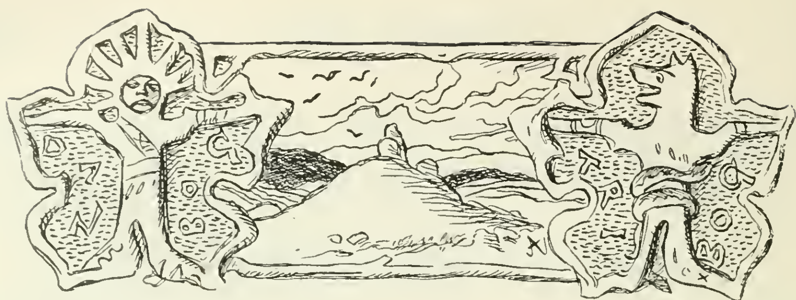
„Nu dobře," odpověděl ten.

„Neradím vám v takovýhle čas... vítr je... noc. Raději počkejte do úsvitu," přemlouval je Štefek.

„O úsvitě budeme už v kolonii... a po snídaní pak do práce!.. Minulého pondělku jsme se také opozdili a dostali jsme se do práce teprve po poledni. Zítra by to bylo zase... Ne, tak to není možno... neboť to odnesou jiná záda..." dokazoval Koluš.

Nikdo jim nebránil. Pavel si upravoval šaty, zavazoval boty a stahoval pás. Prohlédli zbraň a vydali se na cestu. Obyvatelé Štítu doprovodili je až na pokraj dubového lesíka, odkud bylo viděti moře a v měsíčním svitu spící hory.

Z básní Waltera Buttlera Yeatse.

Překlady *Zdeňka Bromana.*

SMRT CUCHULAINOVA.

Muž od západu zvolna všel, ne v chvat
k Emeře, Forgailově dceři, v hrad
a šat ji zručně barvit uviděl,
svůj rozcuchaný setřás' vlas a děl:
»Jsem Abel, pasák; kázala's mi dlít
v přímořském útesu, jenž v mlhách skryt;
však léta čekání teď pryč jsou as.«

Tu Emer na zem hodí tkaň svou v ráz,
a vztáhnouc ruce, barvou rudé, v před,
s pokřikem náhlým otvírá svůj ret.

K ní pasák Abel pohlížeje vzkřik':
»Ni žádný bůh, ni žádný smrtelník
tak mocná vojska nepobil, ni v plen
měl tolik zlata, co teď Cuchulain.«

»Proč od paty až ku hlavě se chvíš?«

Však Abel pasák v pláči vrhl níž
se na shrnutý šat a mluvil tak:
»S ním žena sladkohrdlá jako pták,
a krásnější, než měsíc na moři;
jen k vůli ní uzavřel příměří.«

»Kdo chtěl, bys mluvil tak?« a káže těm,
kdož stáli kol: »Jej bijte bičištěm
a žeňte ze dveří.« Tak bylo v sled;
a k svému synu Fiumolovi hned,

jenž jemnou travou brav hnal, chvátala,
a »nesluší se, synu,« volala,
»bys nečinně tak nad svým stádem stál.«

»To slyšet, matko, dávno jsem si přál.
Proč teď však?«
»Muž zde jest, jenž umřít má;
a pod nebem je nejtěžší pěst tvá.«

»Můj otec mezi námořníky byl,
vždy nejkrutější bitku ukrotil.«

»Než Cuchulain máš mužnější ty pěst.«

»On nejmocnějším v lodi, v hradě jest.«

»Ne, znaven už je boji v stáří svém,
válečných vozů znaven rachotem.«

»Směr svojí cesty rád bych jenom znal.
Bůh, jenž dal hořkost, kéž tu moudrost dal.«

»Králové druže Red Branch mají kvas
tam, kde se chýlí slunce v západ zas.
Jdi tam a na pokraji lesa stůj;
jen tehdy pověz jméno a dům svůj,
když nůž tě nutí, a nechť toho šlou,
jenž z nich je vázán stejnou přísahou.«

A mezi štědrým lesním přístřeším
a šedým proudem, množsví Red Branch k svým
si sedlo k hodům, s nimi Cuchulain,
a jeho miláček mu u kolen,
a v moudrost jeho očí pohlížel,
v nichž nad hvězdnaté nebe hlubší žel,
a myslil o zázraku jeho let;
kol počly struny jeho chválu pět,
sám Conedbar, všech Red Branch králů král,
svou vlastní rukou strun se dotýkal.
V sled praví Cuchulain: »Muž mladý jest
zde blízko, honí zvěř kol lesních cest.
Já naslouchával jeho zpěvným rtům,
já slýchal jeho luku sladký šum,
co zač, se ptejte.«
Šel kdos, přichvátal:
»Mám říc' vám, že své jméno na meč dal,

a přivésti mám toho rukou svou,
kdo z vás je vázán stejnou přísahou.«

»Z Red Branch, jichž host jsem, jediný já jen
tu přísahu jsem dal,« vzkřik' Cuchulain.
Po krátké půtce v stromů úkrytu
děl k mladíkovi: »Zda zjev dívčí tu,
již rád máš, ruce snad by objaly,
či spící zem tvé nohy hledaly,
že ideš s mým dávným sněním zápasit?«

»V pokladech Božích lidský los je skryt.«

»Tvář tvoje podobá se ženě as,
již miloval jsem.«
Boj v tom vzplane zas,
však v Cuchulainovi vztek boje vzplá,
v štít druhého svůj dlouhý nůž on vklá
a v hruď.
»Mluv před posledním povzdechem.«

»Syn ctného Cuchulaina, Fiumole jsem.«

»Já odpouštím ti. Tolik mohu jen.«

Co večeru své břímě nesl den,
Cuchulain se skloněnou hlavou stál;
tu sladkohrdlou Conedbar mu slal,
a ona hladila mu vlasů šeď;
je marná náruč, marná ňadra teď.
Pak Conedbar, jenž nejlstivější byl,
své druidy kol něho postavil
a mluvil: »Cuchulain chce dlíti tu
tré dnů as u vznešeném poklidu,
a potom povstane, by pobil nás.
Nuž, kouzla čarovná naň vrzte v ráz,
by s moře vlnami moh' bojovat.«
A pod zeleným stromem dlouhý řad
druidů pěl a mával v rukou svých
bílými proutky z větví olšových.

Třetího dne Cuchulain s nářkem vstal
a ve mělčiny kráčel, sám tak dál:
dni čtyry válčil s proudem v příbojích;
a vlny proudily, a umřel v nich.

ČAROZPĚV,

zpívaný národem vil nad Diarmindem a Granií, kteří leží v svém svatebním loži nad cromlechem.*)

Staré jsme tak veselé,
staré též!
Tisíce let, tisíce let,
když vědět chceš!

Rač těmhle dětem, nové má svět,
dát lásku, klid;
dlouhou jim noc dej a rosou ji skrop,
dej hvězdný jim svit:

Rač tyhle děti, nové má svět,
skrýt před světem.
Je lepšího něco, lepšího něco?
To slyšet chcem:
My, staré tak, veselé,
staré též!
Tisíce let, tisíce let,
když vědět chceš!

TAM DOLE U ZAHRADY.

Tam dole u zahrady já potkal dívku svou,
šla dolů do zahrady svou nožkou bělostnou.
Mně lásku dáti chtěla, až bude kvésti strom;
než já, tak mlád a hloupý, jsem nebyl jistý v tom.
Na louce u potoka jsem se svou milou stál,
na pasu pocítil jsem v tom její ručky pal.
Mně život zkrásnit chtěla, až budou louky kvést;
než já byl mlád a hloupý, a teď mi k pláči jest.

SMUTEK LÁSKY.

Spor peroucích se vrabců v okapech
a měsíc v úplňku a hvězdný jas
a zpívajících listí hlasný dech
umlčel mdlý a dávný země hlas.

Pak vy jste přišla s rudým, truchlým rtem,
a s vámi slzy, co jich prolil svět,
a úzkost lodí v jeho shonu zlém
a úzkost jeho millionů let.

*) Keltská mohyla.

Teď peroucí se vrabce v okapech,
jak tvaroh bledý měsíc, hvězdný jas
a rozbouřených listí zpěvný dech
přehlušil dávný, zlatý země hlas.

PLÁŠŤ, LOĎKA A STŘEVÍCE.

»Co děláte tu, ten jas a třpyt?«

»To plášť já dělám Smutku:
Ó, rozkoší všechněm lidem zřít
as bude ten plášť Smutku,
všem lidem zřít.«

»Co z toho plachtoví má být?«

»To být má loďka Smutku,
jde po moři v dál, ať tma, ať svit,
ta loď tuláka Smutku,
ať tma, ať svit.«

»Co bílého to budeš šít?«

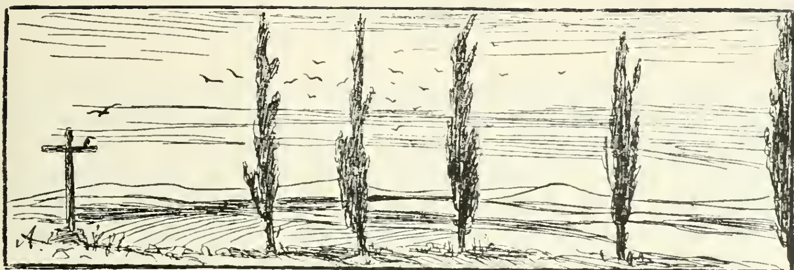
»Chci střevíce šít Smutku,
neslyšně, lehounce má jít
všem lidem v sluch krok Smutku,
v chvat, tiše jít.«

Polský hejtman.

(Majetek pana lékárníka Kronbauera.)

Teréza Nováková:

Drašar.

Román kněze-buditele.

(Pokračování.)

XI.

Antonín Petr Michl byl nyní stařec málem osmdesátiletý, bělovlasý, velmi již sehnutý; ve tváři, ze samých vrásek složené, dosti jasně blýskaly se mu mžikající oči, a také rychlý, cupitavý krok mu zůstal, jenž při nakloněné šiji dojímal poněkud směšně. K naléhavé žádosti synově dal sice roli svou, z mnoha prutů se skládající, vyměřiti a měl na ni již kupce, ale letošní úrodu si ještě vymínil a chodil se na pole dívat, kdykoli bylo počasí příznivé. Sousedé mu to neschvalovali, vyčítali, že se těmi cestami příliš namůže, leč on tomu připustiti nechtěl, tvrdil, že už starý zvyk táhne jej za Starohradskou bránu, že si z vycházky přinese alespoň lepší chuť k jídlu, a že je mu venku vůbec lépe, než ve stavení.

Toto poslední bylo ještě nejspíše pravda. Od ovdovění Johanina bydlili zase společně v dolní světnici, a pokojíček nahoře do zadu s kuchyňkou, který měl stařec ve svatebních smluvách Bártovských vymíněný, pronajali. Johanna chodila po stavení téměř stále zamračena, mluvila nevrle a těžce vzdychala; a starý Drašar, třeba byl sám srdce tvrdého, bával se někdy přísné dcery: zdětinštěl poněkud velikým stářím a stal se na jediné své společnici úplně závislým. Od letošních „červených svátků“ dokonce již nevěděl, jak s ní; plakávala tajně, bledla, na pastvici a jejího chlapce, ba někdy i na samého otce se utrhovala. Tuze si to vzala do hlavy, když jí velebný pan bratr o své návštěvě úmysl svůj vyjevil, — ale vždyť nebude tak zle, všecko se zase spraví, jak již tolikráte, — říkal si stařec v duchu.

Byl velice rád, když počátkem června zazářila i nad studeným Poličskem řada slunečních a teplých dní; chodíval „na svou roli“ někdy i dvakráte za den a z večera pozdě se vracíval. Obilíčko za trvalé té pohody pěkně pučelo a rostlo, a starý Michl sliboval si, že mu role ještě naposledy dá hojný výtěžek.

Popovídal si o tom jednou za nádherného večera se sousedy polskými, vypravoval i o svém panu synu professoru a vracel se

neobyčejně vesel, těše se na večeři, kterou Johanka připraví. Leč když vkročil v sednici a pozoroval dceru, zmizelo uspokojení s jeho vrásčité tváře. Chodila semo tamo, odběhla i nahoru, snad aby se přesvědčila, není-li u nájemníka něco v nepořádku, plísnila pastvici Stejskalovou, která v klenuté kuchyňce připravovala dobytku píci, že se jen loudá a zahálí, a skoro odstrčila jejího maličkého chlapce, když k vybídnutí matčinu šel „paní kmotřičce" ruku políbit.

Stařec vrtěl sebou nepokojně při stole, až si jeho tázajícího a hledajícího pohledu konečně Bártová povšimla: „Esli chcete íst, pantáto, dám večeři na stůl hnedkom. Alespoň to bude vodbyto a v domě pokoj!" řekla velmi podrážděně.

„Něco ti je, Johanko? Seš stonavá?" tázal se stařec přece poněkud zaleknut její neobyčejně natrpklou řečí.

„Hlava mě zasej bolí, a na srdci jako by mi kameň ležel, nejrejš bych už umřela," pravila Bártová, zastavujíc se u otce. „Nikdo nepomůže, a lidi svejma nehodnejma řečma jenomej člověku přitěžujou . . ." Odešla zprudka do vedlejší polotemné kuchyňky, a starý Michl slyšel, jak řinčí nádobím, jak hází polena a kusy pařezů na oheň. Skrčil se v sebe: Kdo to asi zase Johanně ublížil? Ach, lidé jsou závistiví a jim, Drašarům, nikdy nepřáli, že se jim podařilo s domem, se synem-professorem, — spíše ubližovali.

Nechtěl se však Johanny zeptati, čekal, až mu sama poví; a Bártová mlčela, i když nesla na stůl mísy s obvyklou večeří, svařeným mlékem a loupanými brambory a kladla na nepokrytou desku pecen chleba, slánku, lžíce, nože. Zavolala pastvici, za níž přibatolil se hoch Frantík, mámy za šerkovou sukni se drže; Stejskalová usedla ke stolu nesměle, pokradmu pozorujíc rozhněvanou tvář hospodyninu, a když všichni opět povstali k modlitbě, odříkávala své věty jen polohlasně a do společné mísy namáčela lžíci třesoucí se rukou.

Za jídla nemluvili nikdo; Bártová podělila všecky chlebem, malému chlapci skyvku i posolila, a pokřižovavši se opět, přikazovala pastvici: „Ulož děcko, je dlouho, — venku to posprav a potomej jdi sama lehnout!"

Pastvice děkovala za večeři: „Pán Bůh naděl a zaplať," a nabádala také hošíka, aby po ní tyto věty odříkával a pak panu kmotřičkovi a paní kmotřičce ruku políbil. Johanna odbývala oba zhurta: „Dyť je dobře, dejž to Pán Bůh," — stařec i služka poznávali zřejmě, že již tu chce býti beze svědků.

Vyšla pak za Stejskalovou, odnášejíc do kuchyňky nádobí a do komory chléb; když se k otci vrátila, těžce dopadla na židli vedle něho, a její vysoká postava všecka jako by se shroutila.

„Musí ti, Johanko, přecej dobře nebejt?" dotazoval se stařec na novo.

„Kerak by mi mohlo bejt dobře, dyž mám starostí plnou hlavu, jak s náma bude, až se k nám přistěhuje náš professor —" zastěnala a oběma rukama zachytila si spánky. „A eště mi dneskom Hledička ďála těžký srdce, esli to náš dům vydrží, dyž jsme musili velebníčkoj dát na rathouze na štemplu, že ho živit budem. Už všecko ve-

děla, že sme to na dům a roli vtělit dali, a jaký vysvědčení mu pan fysikus, pan doktor Kožich, napsal!“

„Nepřeje nám, že máme v našom rodě člověka slaunýho, vyhlášenýho, professora a kněze, — a im, Hledíkom, že Toník umřel,“ pokyvoval Michl hlavou. „Šak to byla pro ně rána, — už komisař u financ, — a čtyřicet mu nebylo!“

„Teďkejc našeho professora ukládá do truhly vedle Toníka svýho,“ prohodila Johanna s nesmírnou trpkostí. „Prej tak těžko stůně, že už nihdá nebude učit! A taky se ptala, kerak bude s pastvicou a tím jejím chlapcem, že jich tu bratr nevystojí, že bude dělat zle! Říkali s nebožtíkem Hledíkem, že i patřilo vyhnat, že stejně Bártu sváděla, do sklepa za ním lezla, kořauku z trubky s ním táhla, až z toho měl smrt. Tuze se prej divili, že sme se klukoj v svatým kmotrouství postavili. Toť —“ vybuchla silněji, „rejš bych i byla vyhnala, dyby to mohlo bejt, — ale přátelstvo dralo se mocně na dům, — tak se im huby ucpaly!“

Starý Drašar pokyvoval hlavou horlivě. „Velebnej pan syn byl seuším srozuměnej, říkal tomu „perpetuum silentium“, — dobře to pamatuju! Teďkejc až přijede, bude si pěkně ve svým pokojíčku, dáme mu šecku vobsluhu, bude tam mět pohodlí. A kolik neděl bude v lázních, na cestách. Jenomej neměj, Johanko, starost žádnou, je to na jeden rok, uběhne to zčerstva!“

Bártová utkvěla dlouhým pohledem na otci: „Vy si myslíte, pantáto, že je to na rok? Troufám, že se náš Josef už k pánům piaristům nenavrátí. Pamatujte se, že vám tenle oumysl vyjevoval částějc!“

„Už po třináct roků, co nám matka naše skonala,“ usmál se stařec uštěpačně. „A zvostával tam napořád! To máš jenomej takový povídání. Kerak by nechtěl bejt panem professorem, — káždej mu prokazuje největší čest!“

„Vy, pantáto, šecko jenomej tak zlehka vodbejváte,“ hněvala se vdova. „Já se na to dívám dokonca ináč! Josef tak tuze nestůně, aby nemoh’ po ferijích zasej študenty učit. Kašle, je prauda, ale vy ste se něco nakašlal, a je vám bez třech let vosumdesát. Tu dovolenou si hledí vymoct, aby uďál s vystoupením začátek, — snad taky počítá, že páni Piaristi se zatím rozejdou. Tu by byl zbaven slibu klášterního, — na ten po celý roky naříkal a vyčital, že ste ho do professe nutil!“

„Bylo by mu to platný, dcéro, bylo by mu to platný,“ potřásal stařec hlavou a usmíval se zase. „Knězem by stejně zvostal, — tak cák s tím? Je to jedno, esli je páterem-piaristou, neboli knězem světským!“

„No, — nejní,“ zamračila se Bártová, „jako piarista má zavopatření v klášteře, žádnou ve světě starost! Se světským knězem je ináč, může mět svůj majetek, může s ním kšaftovat, — a dyž nemá, musejí se mu vo živobytí starat přátelé. Uvidíte, pantáto, že bude Josef po nás chtět dům, roli ste mu stejně slíbil.“

„Nač by chtěl dům —“ utrhl se Drašar a netrpělivě poklepával dlaní po stolní desce, „má v ňom psaný vostávání, — my mu neukřivdíme!

„Náš professor tomu nevěří," namítala vdova prudce. „Dyť víte, v každým psaní vyčítá a se vyptává."

„Psal, — je tomu pár měsíců, — že budem krásně živi jako Trojice a tím že budem silni . . ."

„Toť vím, to sme četli kolikrát, ale vedle toho stálo napsáno, že budem třá živi v lacinějším kraji a líp, nežlivá tu v Poličce. Pantáto, pamatujte na mne, náš professor chce se kněžství zbavit, někam do cizejch krajů vodejít a šeho tu zanechat."

„Dyť to věc možná nejní, dům se hnedkom prodat nemůže!" A starý Drašar slabou svojí rukou zase tloukl do stolní desky.

„Bratru Josefoj nic se nezdá nemožnýho," horlila Johanna. „Jenomej vzpomeňte na jeho diuný řeči! A jezdí do inších krajů, tam šecko zkoumá, vobhlíží! V tom Slezsku mezivá beranama byl už dvakrát a má tam šelijakejch známostí — —"

„Samý jenomej lidi učedný, vyhlášený," vpadl starý Drašar. „Říkal, že je to pro něho veliká čest, že se s něma zná a že jsou ke cti a slávě naší český země! Dyť jsou to professoři, pan Čelakovský a pan Purkyně, a potomej ti páni piaristi, co vystoupili."

„Z těch dvou páterů-vyklouzů mám strachu nejvíc," přiznávala se Johanna hlasem zlomeným. „Jak by nám bylo, dyby bratr professuru složil, taky z piaristskýho řádu vystoupil, vás přemluvil, abyste dům prodal nebo propachtoval, a my se někam do ciziny vodstěhovali? Tady sme měšťani, — je prauda, starost máme velkou, musí se ten intres zhánět, ouroda taky bejvá dost špatná, nekerej rok se nesklidí skorem nic, — ale přece nám každej dává naši čest jako sousedům ryneckejm, měšťanům usedlejm. A tam bychme byli nic!"

Stařec stále vrtěl hlavou, jako by obav dceřiných neuznával. „Ale," pokračovala tato, a tvář ještě více se jí zasmušila, „to by nebylo stejně nejhorší, pantáto, taky bychme musili do toho se vpravit, — mám strach z inšího. Istotně se náš professor s těma páterama ve Slezsku radil, kerak se kněžství zbavit, kerak se potomej voženit. Sou ženatí stejně taky, jenomej pro víru, pro přesvědčenost nevystoupili!"

Teď i vrásčitá tvář starého Antonína Michla se zachmuřila: „Má tu známost v Berouně, tu ouředlnickou dcéru! Už lůni po mně chtěl, abych í psal a její panímámě. Uďál sem mu po vůli — No, ta panenka semka nepřijela — —" Hovořil zvolna a trhaně, a bylo znáti, že je znepokojen a že by si svoje obavy sám chtěl vyvrátiti.

„Dobře uďála!" odvětila Johanna rázně. „Byla by tu jenomej pro lidský řeči! To by měla Hledička radost, ta by toho na svej lavičce napovídala! No, eště ste, pantáto, ve stavení pánem vy, a já, — šak bych i byla honem vyprovodila!"

„Nic se, Johanko, neboj," pravil stařec náhle rozjasněně. „Zpomenul jsem, že se to stanout nemůže. V našom rodě bylo kněží romadu, bratří mí dva, sestřin syn z Kameneckýho mlejna, a teďkejc Josef Keršner, kaplan v Kameničkách, slyšel sem o kněžský ženitbě a kněžským bezženství hovořit dost a dost. Náš professor říká, že tady v Poličce byli kněží ženatí, — ale to je dávno, to snad za tech husitskejch válek, to se náš rod, troufám, taky k evangelický víře při-

znával. Teďkom to dovolená věc nejní, prej sou na to přísný zákony. Snad v inších zemích, — to ti nepovím.“

„A dyby náš professor zrouna do tech inších zemí se chtěl přestěhovat?“ zvolala Johanna přidušeně a lomila v klíně kostnatýma rukama, „dyby se chtěl přichytit tý víry, kerou měli naši předkové? Bratr stejně hovořívá vo rodě Drašarovským, Sedlickejch a Janelovým, zběrá vo ňom listiny, chodí do Kórový, až na Rychmburskou kancalář, — vypisoval tam svatební smluvy prababičky, co se do Milov za Šulce podruhý vdala, — esli se tím příkladem předků bude chtět spravovat? Neměl ste mu, pantáto, rejš vo tomle povídat! Ale vy už vod malička ste ho k tomu ved!“

Stařec sklopil oči pod vyčítavým pohledem dceřiným. Teprve po chvilce hlesl: „Dyť to špatná věc nejní.“

„Snad nejní a snad přecej je! Nač bych se tím blejskala, že dědkové a báby byli jako ti helveti v Telecím, v Borovej! Sou lidem pro poškleb, do svýho kostela kloudný vrata a vokna si nesměli dát udělat, slejchám, že by jich ani na vesnicích netrpěli, dyby na to nebyl zákon. Šak by se vám, pantáto, nelíbilo, dyby se náš professor k něm dal! Naše Polička je věrně katolický město, hledíme si svejch kostelů a svý štatuje, knězi tu káždej dá místo první. Stejně by tu bratr neměl takovou čest, dyby knězem, páterem-piaristou nebyl.“

Ve svém horlení si Johanna ani nevšímala, že sedí s otcem ve světnici skoro v úplné tmě; v domě se nic nehýbalo, všecky zvuky utichly, a také na náměstí, kde za dlouhého večera červnového bylo dosud jasno, umlkl život, a jen voda v kašnách slyšitelně šplounala.

Starý Michl byl naopak povděčen, že nevidí rozzlobené dceři do tváře a že zhostil se jejích vyčítavých pohledů. Ba, povídával svému „Václavkovi“ o předcích, pyšnil se rád znamenitostí rodu Drašarovsko-Janelovského. A že prateta Rozálie Češková pro četbu zakázaných knih evangelických od děkana Nepaura trestána byla, že Jedlovský praděd Michl se svou manželkou k víře pod obojí se přiznával, — to bylo také znamenitostí, — alespoň se tak zdálo Václavkovi, který rád to poslouchal a často se otce na to vyptával, i když pak již páterem byl.

Neodpovídal Johanně, umlkl docela. „Jenomej, pantáto, vo tomle mlčte, až se náš professor vrátí! Zkazil ste toho dost, už do vohně voleje nepřilejvejte! Dyž dáme na sobě znát, kerak by nás trápilo, dyby měl svůj karaktér zahodit, snad se na to rozmyslí. Je dost zle, že tenle nastávající rok učit nebude. Starám se, kerak se mu tu zachováme, nebude se mu líbit naše sprostá seknice a tmavá kuchyňka, na dvorec taky nebejvá přístup. — Ta děvka se svým klukem stejně se mu bude plíst do cesty, bratr vystát i nemůže! Jenomej pro křiky to bude, pro mrzutosti, — to aby byl palác a neé naše stavení!“

„Až z lázní přijede, bude bejvat na děkanství, jezdit po farách a filiálkách,“ přel se starý Drašar. „A mohla bys rozžít, Johanko, šel bych si lehnout, jde na mne spaní.“ Věděl sice, že brzy neusne, spal již velmi málo i velmi nepokojně, ale přál si ukončiti trapnou rozmluvu.

Vdova zahanbeně vstala a rychle jala se rozsvěcovati a odestýlati. Opravdu, je noc, a ona se tak zapovídala, že ničeho nedbala! Tím jen ta potměšilá Hledička je vinna, ta svými řečmi ji rozrušila, skoro pobláznila. Otec má pravdu, snad to vše tak zlé nebude, jak se zdá.

Šla ještě uzavřít domovní vrata a prozkoumat, zda-li někde nedoutná jiskřička. Všude byla tma a klid; když do světnice se vrátila, byl starý Michl již zabořen do peřin, a zdálo se, že spí. Zatím se tajně modlil za Václavka jeden Otčenáš, Zdrávasek a Věřím v Boha za druhým, aby to přece dobře dopadlo, syn se uzdravil, knězem a professorem zůstal, a oni ani domu ani role prodati nemusili.

Johanna se brzy odstrojila, zhasla, ale usnouti také nedovedla; zavrtávala hlavu do tvrdých, silně naditých podušek, pot jí vyvstával na čele. V tichu a smutku noci, v němž slyšela s protější radnice odbíjeti všecky čtvrti, vrátily se jí obavy, od velikonoc v mysli živené; slyšela znovu skuhravou řeč Hlediččinu o těžké chorobě a blízké smrti bratrově, o reversu na živnosti váznoucím, o malosti stavení, o Stejskalové a jejím chlapci, — konečně za ustavičného bdění zdálo se jí vše ještě hroznějším a nesnadnějším než za večerní rozmluvy.

* * *

Vdova Bártová si příští jeseň a zimu líčila černě, ale netušila, že skutečnost stokráte bude horší všech jejích i nejtemnějších představ.

Tři týdny před příjezdem bratra professora nebylo pokojíčku do rynku i s kuchyňkou pro něho pečlivě připravenou, zmizel přilehlý byt nájemníkův i s chodbami a pavláčkou, i světlý, sklem přepažený krámek, zmizela ozdobná, pěkně vykroužená lomenice se svým kulatým okénkem v řadě domů naproti radnici, zbyly holé začerněné zdi, zbyla jediná klenutá světnice vedle dolní kuchyňky.

I sama řada domů zmizela; na vysoké radnici sesula se krásná, rozčleněná její vížka, sesula se tympana v podstřeší i nejvyšší řada oken, a ohromné stavení týčilo nyní uprostřed náměstí své černé zdi právě tak jako domy ostatní, až na dva, tři, u nichž se oheň zastavil.

Jen sloup Marianský se svými skupinami, zlacenými vypuklinami a šplhajícími andělíčky čněl do výše, a socha Bohorodičky na něm umístěná i s hvězdnou svou gloriolou třpytila se v letním slunci; při úpatí jejím klečely po celý den zoufalé ženy, hospodyně i starší hospodáři a výměnkáři, vzývali Matku Boží za slitování a přispění, a svolávali jejím mocným prostřednictvím trest Boží na ony kacíře, jejichž neopatrností neb zlovůlí byla Polička v hrozné své neštěstí uvržena. Hlasitě naříkaly některé ženy, to že jim chtěla Panenka Maria ukázati, že nemají mezi sebou trpěti těch, kteří jí zneuznávají, jí se rouhají. —

V letní dusné noci z desátého na jedenáctého července 1845, kdy obyvatelé pro vedro, již mnoho dní trvající, ani při otevřených oknech spáti nemohli, a kdy šindelové střechy praskaly a duněly, vyšlehl náhle oheň v uličce pod kostelem děkanským, vedoucí ke Kamenci Staré i Nové, právě vedle domu, náleževšího kdysi nebožce Verunce

Janelové, teď zakoupeného měšťanem Zindulkou. Do tohoto domku č. 36., jenž daleko nazad až k městským valům se prostíral, nastěhovala se z některé blízké vesnice před časem rodina Zárubova, k vyznání evangelicko-reformovanému se přiznávající. Sousedky napolo hádaly, napolo s určitostí tvrdily, že u Zárubů toho dne dlouho bděli, a Zárubová že ještě v noci nějakou krmi na ohništi strojila, při čemž rendlík převrhla a máslo vylila, které pak komínem jako veliký plamen vyšlehlo. Muži se s nimi přeli, že to spíše Záruba šel se svíčkou neb loučí do maštale a tam do slámy zatrousil, jak se ve městě stávalo téměř co rok.

Málo na tom sešlo, zda při vaření anebo při večerní obhlídce stavení u Zárubů chytlo, málo bylo platno, že měšťané a měšťanky Zárubové hrozně spílali, kdykoli se naříkajíc před svým spáleništěm objevila aneb do rynku si vyšla, že ji mládež skoro kamenovala, tak že ustrašená žena z přístřešku, na rychlo pod zadní baštou zbudovaného, již ani vyjíti si netroufala: — nejstarší pamětníci dosvědčovali, že takového požáru nebylo ode sta let ani v Poličce, ani v kterém z okolních měst, a vzdychajíce dodávali, že nemohl oheň vypuknouti na místě osudnějším, horším!

Bylať právě naproti Zárubovům ulice Kamenecká značně zúžena domky zbudovanými na úpatí kostelního návrší a zabíhajícími skorem do cesty; plameny, vyšlehnuvší z čísla 36., zasáhly ihned protější domky, šířice se při tom po obou staveních sousedních; od domků pod kostelem, chatrných, z větší části dřevěných, chytaly domy v pravo a v levo, vznítil se kostel, a již nesl se oheň k náměstí, již čtyřhranné to prostranství bylo podobno rudě plápolajícímu čtverci, jenž metal jiskry a kusy hořících a ssujících se střech daleko, až i radnici uprostřed zasáhly.

Než vzešlo jitro dne 11. července, byla Polička i její dvě předměstí městem hořících zdí, kouřících ssutin, střech a krovů s rachotem padajících aneb násilně strhávaných; půl druhé hodiny po poledni sřítila se hořící radnice, a hned po ní padl dům „u Drašarů“ naproti ní, mise na dlažbě rynku ssutky svého pěkného průčelí a nová skla svých oken s těžkými, spanile vykrouženými kamennými římsami, se sloupky puklého balkónu, s erby nad ním připevněnými mohutné městské budovy.

V pochmurné, klenuté světnici v jednom chumlu bydlili nyní starý Drašar s dcerou, nájemník hořejšího pokojíčka s rodinou, pastvica s chlapcem; zde vařily obě rodiny skrovnou tu stravu pohořelých, zde připravovala se píce dobytku šťastně zachráněnému, — jizba byla plna páry a puchu od ohniště; plna kouře a zápachu zvenčí se ženoucího, všichni její obyvatelé měli zapálené oči, opuchlé, místy i zraněné tváře a ruce, všichni vzdychali, hlasitě naříkali, plakali, navzájem si vyčítali!

Nájemník a jeho žena bědovali, proč že se do tohoto přenešťastného domu přistěhovali, kde, jak jim lidé předpovídali, nemohlo je stihnouti nežli neštěstí; Johanna se takovými bezpodstatnými výčitkami velice rozčilovala, namítala, že stalo se jim, co ostatním

nájemníkům v ostatních staveních, odmítala je, že se o ně neprosila, že měli byt skorem zadarmo, a určitě slibovala, že na hodinu je vystěhuje kamsi do stodoly, jakmile jen ustane déšť, který několik dní po požáru, jistě sesilován jsa ustavičně vystupujícím kouřem, bez přestání lil se na neblahé město, niče a drobě nadobro zdi, jichž oheň trochu ušetřil.

Otci svému vyčítala Bártová hořce, že vysokou assekurací nedal pojistiti domu; mohli by snadno stavět, vše lépe a světleji vybudovat, kde nyní peněz naberou?

Když jí stařec rozzlobeně připomínal, že nebylo z čeho assekuraci platiti, že často nemohli sehnati ani na úroky vypůjčených peněz, a že z ostatních měšťanů také málokdo byl pojištěn; — neměla na to odpovědi a utekla vždy od něho.

Stejskalová od své hospodyně slyšela za den třeba desetkráte, že tu není k ničemu, práce že nemá, že je s klukem pouze vyjídá, ač sami nemají; pastvica již si ani netroufala posílat svého chlapce, by paní kmotřičce dal „Zaplať Pán Bůh“ a ruku jí políbil, — jak jen mohla, šla s kravami na pastvu, malého Frantíka vzala s sebou, do večera se nevracela, a pásla třeba na mezích, úhorech a pastviskách cizích. Výrostci na ni pokřikovali, zpívali oblíbený svůj popěvek:

„Drašarovy krávy
mají málo trávy . . .“

ale ona raději snášela jejich výsměch, než zamračenou tvář a tvrdá slova paní kmotřinky. Klouček si leckde z pole vytáhl řepu neb mrkev, najedl se, dal mámě také, krávy napásly se zadarmo, — vždyť bylo doma o píci tak zle a teprve komisse slibovala, že došlé zásoby mezi pohořelé měšťanstvo rozdělí; pastvica ve své tuposti si libovala, že hospodyni pro škodu není, a že se jí i zachová, jen co se tato trochu uklidní!

Nezdálo se, že se to Stejskalové podaří; hospodyně byla stále neklidna, zamračena, a pastvica netušila, co vše ji zkrušuje. Ač tolikerými jinými a většími starostmi stížena, obávala se Johanna stále, jak bude u nich, až se bratr-professor z Rychnova sem přestěhuje a místo v hezky upraveném svém pokojíčku bude s nimi všemi bydliti v klenuté světnici společně. Když je navštívil, zvěděv o požáru, tu dobře si povšimla, jak nevlídně dívá se na Stejskalovou, jak on, jenž téměř s každým hovoří tak laskavě, jehož má každý rád, pastvicu ani jedenkráte neoslovil. A tu s nimi ani nebydlil, přespal ony dvě noci na děkanství, které, jsouc kryto silným plechem, ještě se čtyřmi kamennými, opodál stojícími domy zůstalo od požáru ušetřeno.

I za krátké té návštěvy nevycházela Johanna z rozčilení; stále se na bratra dívala, co řekne té spoustě, zdali bude míti uznání, s nimi slitování, a vyjádří se, že na rok příští přece učiti bude, svůj pobyt v městě že odloží? Ale Josef Justin nic takového neřekl, nýbrž s určitostí oznámil svůj příjezd na první dny v srpnu a znovu toužil, aby již byl vyučování zbaven, stěžuje si, že stále tíhou na prsou trpí, ba i krev vykašlává. —

Když přijel a u nich ve světnici se ubytoval, bylo Bártové ještě teskněji. Nájemníka opravdu vystěhovala do stodoly za branou Starohradskou, poukazujíc k tomu, takto že bydlí i mnozí usedlí měšťané; pro pastvicu a jejího Frantíka dala upraviti prkenný přístěnek při chlévě, byli tedy ve světnici jen tři. Ale když slyšela bratrův těžký kašel, jeho zamlžený hlas, jeho časté a hluboké vzdechy, věřila již, že velmi stůně. Tu s politováním jejím mísila se zklamaná naděje, že bude s to, aby do Rychnovské kolleje se vrátil, od cesty do uherských lázní upustil. Chodil sice nyní každodenně do „koupelí Panny Marie pomocné v Liboháji“ pod bývalým Šibeničním vrchem, ale nezmiňoval se, že by toto léčení mu stačilo.

Vdova Bártová byla ráda, když si bratr-professor někam vyšel; a on chodil do Sádku ke starému kostelíčku sv. Trojice, do Limberka, i do Korouhve a do Bystrého si zašel, a vždy si pak něco zapisoval, aneb nějaké staré listiny odtamtud přinesené opisoval. Jen si trpce stěžoval, že v polotemné jejich světnici, v nepořádku a puchu spáleniště nelze téměř psáti. I posílávala jej na děkanství, vybízela, aby se studenty a úředníky pomáhal pořádati divadla a jiné zábavy, jichž nyní na prospěch pohořelých bylo konáno mnoho, připomínala mu, že jindy, byl-li právě doma, z pořadatelů byl nejhorlivější. Ale Josef Justin poukazoval k své chorobě a konečně řekl velmi určitě, že jest zaujat zcela jinými starostmi . . . Johanna v podivném přízvuku, jímž vyslovil tyto věty, slyšela vzbouzeti se všecky svoje obavy, o něž před požárem s otcem se sdělila a pro něž tolik nocí usnouti nemohla.

Teprve, když mladý kaplan Josef Keršner, syn ovdovělé sestřenice, koželužky, přijel z Kameniček u Svratky, aby na zděděný, rovněž velmi poškozený dům se podíval, zhostil se páter Justin poněkud své uzavřenosti a lhostejnosti a často pobýval ve společnosti příbuzného, kterého již jako studenta míval rád. Johanna vítala tuto návštěvu upřímně: ubude hovorů mezi bratrem-professorem, starým otcem a ní, které skoro vždy zní jako výčitky, žaloby, a skoro vždy neutěšeně končí . . .

Michl chodíval s mladým velebníčkem obyčejně podél rybníka po valu, na jehož konci čněl dům Keršnerův, z předu ohořelý, na zadcích poměrně zachovalý. Bydlila v něm bývalá Aninka Sedlická dosti osaměle, a syn její stále na to pomýšlel, dům ten prodati a matku, jakmile by se samostatné fary domohl, k sobě přestěhovati.

„Ale mamince naší se z Poličky nechce,“ vykládal jednoho odpoledne, když s páterem Justinem ve stínu stromů po valu se procházel. „Alespoň o vejmínku kdyby slyšet chtěla, každý kupec na to přistoupí, aby jí světničku vyhradil, než se ke mně na nějakou tu faru přistěhuje. To abych se teď o vystavění našeho polovičního spáleniště staral! Do toho se zase nechce mně! A pro koho bych to stavěl?“

„V tom ti dávám zcela za pravdu, milý Josefe! Nesnadno takovou záležitost svěřiti cizím, teta Keršnerová tomu nerozumí, to abys se do podzimu tu v městě zdržel.“

„Zde se zdržeti?“ divil se kaplan. „Odjedu do Kameniček za několik dní! Nemám ani jistoty, zdali tam dálej zůstanu, farář můj cosi zaslechl, že do Zruče se dostanu, je možno, že stěhování mi nastává, — kdež bych se mohl do stavby pustiti! Spálenisko zůstane spáleniskem, ať je v mých nebo v cizích rukách. Nebude jediné! A co vy, pane bratránku, hodláte?“

„Mám, milý Josefe, osud a mínění s tebou stejné. I já bych nejraději dům, to jest, místo, na němž stojí, prodal, ale otec i sestra brání. Mohl bych sice na stavbu dohlížeti, usídlím se v domovině; avšak u nás zase nedostává se, čeho ty a matka tvoje mají dostatek: není peněz hotových.“

„Musili byste prodati pole s dílci stodol,“ podotkl kaplan.

„Pole slíbil mi otec darovati, již před požárem dal je vyměřiti a hledal kupce. To bude moje dědictví, o něž jinak stejně jsem byl obluzen. Z jeho prodeje uhradím si také cestu do lázní, neboť pochybuji, že za nynějšího stavu, ač výživu na domě svém mi zajistili, otec a sestra přispějí mi penězi hotovými. Ani toho po nich žádati nemohu, dostačí mi, když na rok budoucí úplné viaticum mi poskytnou.“

„Nechtěl jsem tomu uvěřiti, když mi maminka moje a sestřenice Bártová vypravovaly, že na jeden rok professuru složíte a mimo řád piaristský pobudete!“

„Psal jsem ti již často, milý příteli, že mne úřad učitelský namáhá, že chátrám co do zdraví. Chci-li sobě věk prodloužiti, musím navštíviti lázně ony uherské, které lékaři doporučují, musím změniti vzduch a klidu požívati,“ vpadl Michl horlivě, vyciťuje v tónu mladého příbuzného jakousi výčitku.

„To uznávám, pane bratránku, a schvaluji vám to. Ale zdálo by se mi lepším, kdybyste po užití lázní nikoli do Poličky, nýbrž do některé kolleje se vrátil. Jen si představte, jak ve spálenisku budete v zimě a z jara živ, jakého nepohodlí užijete! Kdežto v kolleji se vám vyhoví ve všem, a o výživu se starati nemusíte!“

Kaplan podíval se na Michla, jak přijme tento jeho návrh, takměř samozřejmý; leč piarista neodpovídal, všecka jeho tvář zalila se jako v hněvu neb rozčilení krví, zahryzl se zuby ve spodní ret, a rukou zajel si k čelu, stíraje s něho pot. Teprve po valné chvíli řekl: „Představuješ si, Josefe, kolleje piaristské jako místa blaženosti; neznáš jich, jsou to vězení, a někdy dosti nuzná! Shromáždiště lidí sobě cizích a protivných! Nalezena byla ve stolku jistého zemřelého piaristy průpověď: „Sejdeme se a neznáme se, žijeme pospolu a nemilujeme se, umíráme pospolu a neoplakáváme druh druha!“ Pravdu měl onen nebožtík.* Ne, milý Josefe, netoužím po tom, do kolleje se vrátiti.“

„Ale nezbývá vám nic jiného, pane bratránku,“ potřásal kaplan hlavou. „Leda by řád se rozpadl, o čemž jsem neslyšel. A věru, ani

* Staré mnišské to rčení cituje se německy pravidelně takto: „Wir kommen zusammen und kennen uns nicht, wir leben zusammen und lieben uns nicht, wir sterben zusammen und betrauern uns nicht.“

tenkráte byste tu žíti nemohl! Snad dříve, dokud dům stál. Teď bude strýček a Johanka po vás chtět, abyste jim pomáhal ze svých privátů, ze svých remunerací. Jak strýčka znám, nevěřím, že pole pro vás prodá, — v nynějším neštěstí jistě ne!"

„To uvidíme," odpovídal Michl, těžce oddychuje, zase červeň nalila se mu do lící a pot vyvstával mu na čele, až sňal svůj černý plstěný klobouk a chodil pod stromy prostovlasý. „Revers jejich mám, dost jsem se pro ně obětoval za ta léta, mohu také žádat, aby se trochu obětovali mně. Do kolleje se nevrátím, žádost svou neodvolám! Chci také opět spisovati; shledávám si všecku látku pro dějepis tohoto našeho rodného města Poličky, jeho chrámů a škol. Při vyučování jsem písemnictví docela zanedbal. Mám již nashromážděnu slušnou sbírku listin, týkajících se i naší rodiny. Podivuhodných okolností jsem se dopídil ... Český svět literatorů nesmí se domnívati, že jsem již zanechal díla na roli vlasti a národa! Jakmile z Uher se vrátím, dám se do práce."

Poslední věty vysloveny byly zase radostněji; v Josefu Keršnerovi však nevzbudily ohlasu. Podotkl potřásaje dále hlavou: „Do Uher cesta daleká; že bližší lázně jste nezvolil, pane bratránku?"

„Nejedu tam jen pro uzdravení a posílení těla, nýbrž i pro osvěžení a povznesení ducha. Zdokonalím se v nářečí slovenském, naučím se řeči maďarské, poznám Tatry, kolébku Slovanstva. Vyhledám velikého věštce našeho, pěvce „Slávy Dcery", jest kazatelem evangelické církve pešťanské; i ty ostatní vlastence a spisatele vyhledám, s mnohými jsem měl styk písemný. Prozpytuji zákony uherské, lepší našich, svobodě svědomí nikoli nepřekážející." Oči Michlovy se rozzářily, mluvil radostně a jakoby spíše k sobě. Dodal pak: „I některé kolleje piaristské v Uhrách navštíviti jsem se zaslíbil."

„Páni bratři se podiví, až vás u sebe přivítají," usmál se Keršner, na předešlé věty neodpovídaje. „Divil jsem se velmi, že se vám dostalo povolení, odebrat se za hranice, a pak po celý rok v rodišti přebývat. Řád, dle všeho, není takovým vězením, jakým jej prohlašujete. Snad ani knězi světskému by se tolik svobody nedostalo!"

Michl zamával rukou. „Dalo to práce, psaní, běhání, milý Josefe, než jsem toho docílil! Vysvědčení lékařské, revers od otce a sestry, dovolení od konsistoře královéhradecké, vidimus od vikariátu rychnovského i zdejšího v Borové, dvojí vyjádření provinciálního vikáře našeho, pátera Vrány, císařsko-královský rakouský pas, — nevím, vyjmenoval-li jsem to všecko! A ještě dnes nemám listiny pohromadě, ještě stále píši do Vídně, kde je páter Vrána ředitelem Theresiana. Mínil jsem odjeti patnáctého tohoto měsíce, — obávám se, že neodjedu ani v září. Léčím se lázněmi zatím zde u Panny Marie v Liboháji. Pěkné to místečko; zásluhu si získali rodáci naši, zřídivše je z kopanin pustých. Nespěcháš-li, mohli bychom tam procházkou zajíti."

Kaplan se nevzpouzel, řka, že je do večeře ještě hodná chvíle, a že na valu procházka konečně omrzí. Šli rychle slunnou a dosti zaprášenou cestou na jihozápad, kde pod značným kopcem jevil se

tlum kadeřavých stromů listnatých a černozelených jedlí, smrků a borovic.

„Ve svých dějinách města našeho i jejich úsilí zapsati hodlám," pokračoval Michl, jakmile se pod stín prvních stromů dostali. „Doufám, že podaří se mi osvětliti příběhy města našeho věnného ještě z jiných stránek, než jaké v nich poznal bývalý náš medikus, doktor Eiselt." Zamlčel se náhle, a uviděv mezi stromy lavičku, usedl na ni a podepřel si kadeřavou hlavu o ruku. Mladý Keršner zahleděl se do „bratránka" udiveně; pak usmál se: „Jaké to černé hříchy na naše město asi vyzradíte, bratránku? Již prve jste nadhodil, že jste v listinách podivuhodných okolností se dopátral, a to snad i o rodině naší! Jsem opravdu zvědav," a usmívaje se škádlivě, usedl si vedle piaristy.

„Ne hříchy, milý Josefe, jen upřímnost, pravdivost," odpovídal Michl, maje stále ještě hlavu ve dlaň složenu. „Když všecka vlast česká svobodu probuzeného svědomí vyznávala, i naše Polička tak činila slovem, skutkem i utrpením. A předci naši z rodu Drašarovsko-Janelovsko-Sedlického dle mého zaručeného domnění se tomu nevymykali."

Kaplan přestal se usmívati a hleděl pozorně na Josefa Justina; nerozuměl patrně. „Přiznávám se, bratránku, že nevím, kam cílíte," řekl po chvilce.

„Když celé Čechy šly ve stopách mistra Husa, jehož slávy je plná Evropa, ve stopách Žižky-vojevůdce a biskupa Komenského, učitele národů, i Polička byla pod obojí, její měšťané, kněží, učitelé. Pan doktor Eiselt mylně se vyjadřuje, řka, že byla akatholická. Co jest „katholická", jiného než „obecná"? A ona držela se církve tehdy všeobecné, obecnou blaženost poskytující!"

Keršner teď porozuměl a usmál se opovržlivě: „Pane bratránku, jestli kdy byla Polička akatholická, nebo, jak vy tomu říkáte, pod obojí, je tomu už dávno, a líp bude na to zapomenout!"

„Což nebyla víra pod obojí ta víra v pravdě česká, teď obnovená v církvích evangelických, jichž jest na panství našem několik?" tázal se Michl a zdvihl nyní hlavu. „Sám znáš Borovou, Telecí, — počet duší přesahuje čtyři tisíce!"

„Bohužel, pane bratránku, ale my, kněží katoličtí, nemůžeme se z toho radovat, neb to schvalovat! Není to vůbec k ničemu. V naší lokalii kamenické máme při půltřetím tisíci katolíků taky asi tři sta helvetův. Věřte, že ti lidé vlastně nevědí, co chtějí. Náležejí k nim nějací fanatikové, a s těmi se helveti stále hádají, ač jsme s panem farářem mým nemohli tomu srozumět, v čem se vlastně rozcházejí. Já, bratránku, bych se nikdy k tomu nehlásil, že moji předkové ať po matce, ať po otci byli helveti, nebo — jak vy říkáte, — pod obojí."

„Nebyl bys pak, milý Josefe, pravým vzdělancem, člověkem osvíceným, který přece mnoho škol prostudoval, kdybys zavrhoval neb nenáviděl jinověrcův. Evropa jen z menší části katolickou se jeví, slavní mužové všech národů evropejských i amerických k věrám od Říma se různícím se přiznávali a přiznávají. Také náš národ český

pyšní se Šafaříkem, Františkem Palackým, Kollárem, pisatelem „Slávy Dcery“,“ domlouval Michl kaplanovi, jenž nepokojně na lavičce posedal a prsty po ní bubnoval.

„A vy je do Uher jedete navštívit! Ó, to vám, pane bratránku, nebude k dobrému, a řád by tomu neměl připustit, neměl by vás přes hranice pouštět! Stejně se domnívám, že váš pan páter provinciál o tom neví, kam máte namířino a co v Uhrách hledáte.“

„V řádě jest známo, že v literatuře československé pracuji a se Slavjany mnohými spisy si vyměnuji. Ty arciť, milý Josefe, o mých dílech nevíš, a nikdy jsi jich nečetl,“ pravil Michl citlivě. „Zanechme toho a pojďme dále, hlouběji do háje.“

Vstal a šel pod stromy až na prostranství volnější, na němž skoro uprostřed lesíka stálo šedé, dosti rozložité stavení, ony „koupele Panny Marie Pomocné“, o nichž Michl prve se zmiňoval. Mladého kaplana mrzelo, že se svou horlivostí tak unésti dal, až učeného příbuzného urazil a pohněval. Šel mu zase po boku, a shlédnuv lázeňskou budovu, pravil přítulně: „Hezky to stavení mezi stromy vyhlíží, že, pane bratránku? Člověk až okřeje, když vidí dům neohořelý se střechou nestrhnutou, s celými okny! Nebude se nám ani chtíti zpět do našeho nešťastného města!“

Leč piarista odpovídal již jen jednoslabičně, a obešed s kaplanem as dvakráte Liboháj, projevil úmysl, že vrátí se domů. „Nastal večerní chlad, cesta zpět bude příjemnější,“ podotknul, nutě se do vlídnosti.

Již na počátku městského valu se oba příbuzní rozešli; Josef Keršner cítil, že není jeho společnost professorovi již milá.

Když Michl přešel val, nedal se fortničkou na náměstí, nýbrž rychle zabočil do luk, prostírajících se směrem k „Troubným rybníkům“. Rozmluva s bratrancem rozrušila jej do té míry, že nemohl se ještě vrátiti do úzké rodinné světnice k otci, sestře, přes to, že uznával, jak vlhké a poněkud chladné ovzduší luk mu uškodí. A nerozteskníla jej Keršnerova hana evangelíků, nýbrž trapné vědomí, že klame svými hovory nejen rodinu, ale i řád, a že dle práva neměla by mu cesta býti dovolena. Říkal si ovšem stále, že bude se dále vzdělávati, řečem přiučovati, se slavnými lidmi blíže se poznávati, opakoval to po měsíce i jiným, ale věděl, že nemluví pravdu, a obával se, aby skutečné jeho úmysly nevyšly na jevo dříve, než bude na čase obeznámiti s nimi celou veřejnost. Bodlo jej i určité tvrzení Keršnerovo, že nebude s to, aby žil mimo řád v ochuzeném městě, v ochuzené Drašarovské domácnosti. Od máje pevně doufal, že v ní bude žíti šťastně, svobodně — a nikoli sám . . .

Ještě než došlo z řádu dovolení k pobytu v rodišti, k cestě do lázní Teplicko-Trenčínských, psal Míně Fraňkové, vylíčil jí, jak upraví domácnost v domě ryneckém, slíbil, že v Uhrách přestoupí a tím spojení jejich manželské umožní. Neodpověděla, snad nemohla neb nesměla pro matku. Když shlédl po desátém červenci zkázu rodiště, psal opět, dlouze, naléhavě; dychtivě čekal, jak jej potěší, posílí svou láskou a účastí, neodpověděla zase . . .

Jak bude s nimi dále? Přijde k němu, i když jeho osud ukáže se nesnadným? Dá mu svou lásku, sebe všecku, za to, co hodlá pro ni, pro svoje osvobození podstoupiti? Či klamal se v té něžné, bázlivé dívce? Byla by k němu přišla jen k zajištěnému krbu, bez boje, se svolením matky, která jejich známosti nikdy nepřála?

Michl si líčil, jak bude žíti, nepřijde-li Mína přece . . . Žíti ve sříceném domě, na obtíž otci, sestře, na jejichž tvářích stále čte horoucí přání, aby odjel do kolleje, k učitelskému úřadu se vrátil, aby nic se nezměnilo . . . Dojde k tomu přece, má snad nevraživý Josef pravdu? Ne, jeho, Josefa Justina, nic neodvrátí od dávných úmyslů! Dlouho v samomluvách bloudil po zvlhlých lukách, pozdě, téměř za úplné tmy, vrátil se domů.

XII.

Při stupních, vedoucích vzhůru k slovenské faře peštské, stáli dva muži a horlivě, třebaže hlasem přidušeným hovořili. Byl již první týden v prosinci, ostrý vítr vál, přinášeje i ojedinělé vločky sněhové, jež však ihned se rozplývaly; muži nedbali, stále rozmlouvali, přidržujíce si chvílemi ruku neb kapesník k ústům, aby zahřáli vzduch vdechovaný.

Prodavač-Němec, jenž měl svůj stánek před farou, zvědavě na ně pohlížel; snažil se pochytiti, o čem spolu hovoří, leč nerozuměl, a zdálo se mu, že to není maďarské, ba ani slovenské.

Starší z mužů, něco více než třicetiletý, všecek černě oděný, tmavokadeřavý a tmavooký s příjemným úsměvem kolem zvlněných rtů, jednou nohou již stoupal vzhůru k uzavřeným dveřím fary, a zase se zarazil, couvl; podíval se neklidně k přízemním oknům a vzal svého společníka za ruku: „Pojďte se mnou, pane učiteli, ukážete mi cestu, abych do nepravých dveří nevstoupil,“ pobízel jej.

„Naše slovenská fara je chudá a malá,“ usmíval se oslovený, muž ještě mladý, rusovlasý, s tváří taktéž hladce vyholenou, „v ní nezbloudíte!“

„Pojímá mne skoro bázeň, když předstoupiti mám před velikého věštce a pěvce našeho. Bude to po prvé, co se s ním blíže setkám.“

„Myslil jsem, pane professore, že jste byl v našem chrámě na kázání jeho, -- alespoň se mi zdá, že jste mi vypravoval, jak jste byl rozohněn řečí našeho faráře a jak jste pochopoval, že také celá obec byla unesena.“

„Slyšel jsem řeč jeho, již on kázní nazývá, ale ostýchal se přistoupiti a jeho s osobou svou seznámiti, tím více, že zdál se býti unaven, nemocen.“

„Uléhává po službách božích skoro vždy; dává se strhávati svým předmětem, rozohňuje se až přílišně, a pak to odpykává. Víte, že je zdraví chatrného již mnoho let.“

„Když počal mluviti tiše, s namáháním patrným, nenadál jsem se, že řeč svou skončí s takovou mocností, až stěny chrámu se jí ozývaly,“ podotkl professor. „Pravý to věštec a prorok Slovanstva,

nejen v básnictví, ale také v ouřadě kněžském!“ dodal vroucně, ale podíval se znovu ostýchavě vzhůru.

Na hladké tváři mladého učitele prokmitl nepatrný a skoro uštěpačný úsměv. „Náš pan kazatel nevede si doma tak vznešeně a prorocky, abyste měl příčinu se ho obávati! A vždyť jste spolupracovník na roli písemnictví československého, také zdárný syn Slávy-všematky!“

„Přece bych vám byl zavázán, kdybyste mne, jsa v domácnosti pěvce našeho důvěrně znám, uvedl k němu. Jduť také v záležitosti nikoli literatury se týkající, ale církevní, soukromé, a ne zcela obyčejné.“ Tmavokadeřavý professor mluvil v nesnázích a skoro prosebně se díval na mladého učitele.

Ten potřásal hlavou: „Račíte se dokonce mýliti; nejsem důvěrně znám v rodině pana faráře Kollára! Jsem církevní učitel, jemu podřízený, zprvu jsem mu snad byl milý, ale teď nevidí mne rád ani ve škole, ani v církvi, a k sobě málo a nerad mne připouští. Jsem přesvědčení zouplna od mínění dvojí cti hodného pána Kollára se uchylujícího.“

„Že by malá obec upřímných Slavjanů zdejších rozkolem byla zachvácena, sotva bych uvěřil . . .“

Učitel zasmál se zase, ale tentokráte jaksi hrdě: „Ne ode dne včerejšího, velebný pane professore, a ne pouze osobou mojí, ale muži většími, pracovníky zdárnějšími. Nemohouť Slováci sdíleti mínění pana Kollára a uposlechnouti rozkazů jeho, aby řeč svoji zahodili!“

„Leč vy Čech jste, pane Kadavý, jak v seznamech našich literaturných jsem se dočetl?“

„Jsem Čech rodem; ale jakmile po příchodu svém do Uher seznámil jsem se s nešťastnou větví slavjanskou, z jejíhož tábora vlastní synové utíkají, zaslíbil jsem se, že nebudu napomáhati k její úplné zkáze. Jsem Čech, a nepochopuji, že pan Kollár, rodem Slovák, řeč mateřskou jako Popelku do kuchyně odkazuje a do síní básnictví a věd jí nepřipouští.“

„Slavný pěvec náš vzájemnost slovanskou ohnivě vyhlašuje a najisto žádnému kmeni slavjanskému ublížiti nechce!“

„Ale svou Slávy Dceru, svoje básně a spisy všecky psal českým nářečím, anebo dokonce německy a latinsky, a když jsem se opovážil se mu ozvati míněním vlastním a za domovinu jeho se přimlouval, ihned „Katolicko-Bernoláckou Štúrovčinu“, která jednotu a vzájemnost oslabuje, mi ve tvář vmetl! Jako bych já byl katolíkem, odpadlíkem od evangelia!“ pravil Kadavý prudce a snažil se hlas svůj rozčilený přitlumiti: „Ne, velebný pane professore, nechtějte po mně, abych s vámi do fary vstoupil; nedobré byste sobě připravil uvítání. Ale zastavím se pro vás, nezdržíte-li se přílišně dlouho, a vyprovodím vás k domovu. Vím, že se tu v Pešt-Budíně nevyznáte.“

„Ó, do ulice Vácovské k Žateckému cestu ještě si naleznu,“ žertoval professor. „A kdybych zbloudil, již trošce maďarských vět jsem se naučil, abych mimojdoucích se vyptal! Ale bude mi příjemno, doprovodíte-li mne, pane Kadavý!“

Učitel odcházel, bráně se proti vichru, a jeho soudruh, oprašuje si jednotlivé vločky s těžkého pláště, zazvonil a zaklepal na dvéře fary. Mladý sluha mu otevřel, ale neporozuměl hned řeči jeho; teprve když mu příchozí zvolna opakoval, že ho žádá, aby důstojnému panu Kollárovi oznámil, že přeje si s ním promluviti Josef Justin Michl, spisovatel a duchovní z Čech, a když i lístek z náprsní kapsy spodního svého kabátu dobýval, aby naň svoje jméno napsal, počal sluha přikyvovati, že již ví, oč jde. Ale nedošlo k tomu, aby piaristu ohlásil, neboť za jich smlouvání se, jež dělo se dosti hlasitě, otevřely se jedny z několikerých dveří na studenou síň vedoucích a jimi vyhlédl na okamžik kdosi. Michl ihned poznal Kollára a přikročil ke dveřím přivřeným.

„Jsem, důstojný pane, Josef Vácslav Justin Michl, duchovní a spisovatel z Čech a nejoddanější ctitel slavného básníka „Slávy Dcery“,“ pravil smekaje a hluboce se klaně. „Jsa na několik týdnů bydlištěm v Pešti-Budíně, opovažuji se k vaši důstojnosti vkročení učiniti. Dovolil jsem si i chrám váš navštíviti a kázání vaše vyslechnouti. Ale vida, že unaven býti ráčíte, seznámení naše jsem oddálil.“

Kollár podíval se podivně pronikavýma očima svýma na Michla, jako by prozkoumati jej chtěl celého; pak otevřel více dveře, jejichž kliku držel, a pravil: „Vstupte, milý pane a příteli! Slyšel jsem hovořiti vás se sluhou naším, jehož místo děvečky užíváme, a obával se, že vám neporozumí, zmatek způsobí. Je to hodný Slovák,“ dodával zavíraje za sebou, „měkký a trpělivý jako ubozí Slováci naši všichni, — často mu onen hrubý handlíř před farou, kterému jej propůjčujeme, spílá a mne i celý národ náš tím uráží. Sedněte si, milý pane; zde pracovna moje, spolu i kancelář církve.“

Chtěl odstraniti se židle, která stála vedle jeho lenošky, těžké knihy na ní navršené, ale Michl přiskočil sám a kladl je na desku stolu psacího, a když tato nestačila, jsouc pokryta malými lístky i většími archy šedavého papíru, položil je na zemi vedle jiných foliantů.

„Pracuji, když mi přána chvíle, a když není čas k vycházkám příznivý, svoji „Staroitalii Slavjanskou“; rád bych ji dokončil, ale je mi k ní potřeba slovníkův a encyklopedií mnohých,“ vysvětloval Kollár jakoby omluvně a ukázal na nepořádek ve studovně, zvláště kolem stolu. „A často ani všeho dosíci nemohu, jsem nucen přátel ve městech lépe opatřených se dožadovati. Složte plášť svůj,“ pobízel, když Michl stál nerozhodně u židle, „jest tu značně teplo, churavím prsní nemocí a hledím alespoň v obydlí svém ve vzduchu příjemném tráviti, — v našem chrámě zle strádám.“

Piarista usedl konečně, pověsiv plášť a klobouk na hřeb u dveří. Měl tolik na srdci, ale náhle nevěděl, má-li se slavným básníkem započíti hovor o Čechách, o písemnictví, či vyjeviti mu, že vlastně přichází k němu jako k faráři peštské církve evangelické. Prohlížel si jej mlčky a přirovnával k obrazu, jehož zmenšený otisk měl mezi svými památkami; viděl jej před málo dny v chrámě, ale zde, v blízkosti, v domácnosti, připadal mu poněkud jiný, starší, zachmuřenější,

skoro nepřístupnější. Jinak si představoval pěvce oněch znělek „Slávy Dcery“, překypujících slovy lásky, marného toužení, které on, Michl, často si v samotě své citoval, mysle při nich na Mínu svou . . . Jen pronikavé, skoro světélkující oči ho nezklamaly; jejich pohled a energická ústa dodávaly cosi neobyčejného této chorobné tváři, této celkem nepatrné a slabé postavě, oblečené prostě a všedně. Kollár upiat byl do krátkého huňatého kabátku až po krk; jeho trochu se kadeřící, vzadu ještě hojné vlasy splývaly v jedno s vysokým černým nákrčníkem; kolem čela a spánků měl je sčesány vpřed, tak že zakrývaly lysinu na temeni. Mdlá čerň obleku, dosti již ošoupaného, odrážela se od velmi lesklých, vysokých čižem, které nosil rád i doma a na nichž sluha-Slovák dával si záležeti, aby byly vždy „řádně maštěné“.

Michl seděl mlčky, v nesnázích, Kollár roztržitě pohrával útlou svou rukou v papírech na stole. Konečně, vzpamatovav se, zeptal se: „Přicházíte z Čech, z Prahy, milý pane a spoluvlastenče? Jak asi prospívá tam naše obec československá? Jak pan Jungmann, Mladoň náš drahý?“

„Patriarcha náš duchem stále mlád jest, ale tělem převelice chátrá, a více času na lůžku tráví, jak dopsali mi přátelé. Já, důstojný pane, nejsem bytem v Praze, nýbrž do srpna vyučoval jsem na škole normálné piaristů v Rychnově nad Kněžnou, v horách Orlických. Poslední pak měsíce trávil jsem u starého otce svého v Poličce, rodišti svém, skoro úplně zničeném velikým požárem.“

„To jsou zprávy neblahé! Z jara Praha naše těžce zkoušela povodní, i my příspěvek svůj skrovný milým bratřím jsme poslali! Teď vy, milý pane, o nové pohromě mi vypravujete! A můj šlechetný přítel Jungmann na loži! Což ostatní pracovníci na roli dědičné Slovanstva našeho? — pan professor Čelakovský, pan Purkyně?“

„Navštívil jsem oba před málo roky ve Vratislavi; s pražskými literatory si pilně písma vyměňuji, když na venkov mne náhoda usadila, s Dundrem, Štěpánkem, Vrťátkem, — i do Ruska píši panu Keppenovi, Ivanisčevu . . .“

„Jsme synové Slávy roztracení po celé Evropě,“ vzdychl Kollár. „Jsme ještě pořáde jako ty pruty synů Svatoplukových, a nebudeme silni, dokud se nespojíme! Jen pospolitost literární jednotlivých kmenů nás uchrání od zaniknutí. Až všichni poznáme se lépe, pak vespolek i postupovati budeme; pak, doufám v Boha, že vyslechnuta bude rada moje, ve spisu o vzájemnosti vyslovená. Souběh dějin a božská prozřetelnost rozdělila nás na díly a dílečky mnohé; ale my opět sesílíme, až čtyři největší a nejvzdělanější kmeny, ruský, český, polský a illyrský, vůdcovství převezmou a nářečí svá ostatním propůjčí.“

Michlovi připadalo, že zase sedí v evangelickém chrámě a slyší Jana Kollára kázati; zase z jeho řeči sálal oheň, zase jeho hlas — zprvu střízlivý a stlumený — nabýval pronikavosti; ostřeji zasvítily i jeho podivné oči, díval se jimi na svého hosta, probodával jej takořka, a přece zdálo se Josefu Justinovi, že nehledí na něho, nýbrž na všecko to „roztracené Slovanstvo“, jež přeje si spojiti.

„I já jsem toho přesvědčení,“ přitakal mu horlivě. „Již před svým „Literaturným Letopisem,“ a pak v něm samém, myšlenku velikého Illyrstva jsem prohlašoval, vydal, jak vám, důstojný pane, známo, „Pravopis Illyrský“. Ale v Praze někteří literatoři, pan Malý Jakub Budislav na příklad, tvrdili proti mně, že nikoli Illyrci, leč Chorvati, Srbové, Bulhaři, Slovinci jsou kmenem slavjanským, chtějíce tak drobiti, kde více potřebno jest pevné spojení. Nebude zajisté na záhubu menších kmenů slávských, užívati-li budou jednoho, v písemnictví již vynikajícího nářečí, — svoji bytost přece zachovají! A slyším s politováním, že i tady na Slovensku rozkol a nepřátelství k české spisovné řeči se vzmáhá?“

Kollár skoro vyskočil se své lenošky: „To onen Kadavý, učitel naší školy . . .! Míval jsem jej rád, doufal jsem, že prospěje nešťastné naší církvi slovenské, ohrožované jak Němci, tak Maďary. On vopak svár rozsévá mezi mnou a církví, — sám jsa evangelík, rozšiřuje neblahou pro nás katolicko-Bernoláckou Štúrovčinu! Nehodlám trpěti rejdů jeho, nejdříve školu nedělní, kterou na svou pěst zřídil, z budovy naší školní vypovím!“

Michl nevěděl, jak se vyjádřiti, aby snad svojí obranou Kadavého Kollára ještě více nepopudil. Podotkl jen po chvilce: „Dosud církev evangelická na Slovensku spíše byla pojítkem s Čechami . . .“

„Toť mou pýchou, radostí a nadějí,“ vpadl Kollár horlivě. „Naše bible a jiné spisy náboženské psány jsou nikoli slováčtinou, alébrž nářečím českým, lid jim rozumí, rád v nich čítá. Naši kazatelé opatřili půdu v Čechách, když pro vinici Páně nebylo tam dělníků. A doufám, že jednoty opět docílíme, kazimíry umlčíme. Tím nikoli netvrdím, že by nářečí české mnohého nemohlo získati od slovenčiny bohatší, plnější, ryzejší a původnější.“

Kollár se lehce rozkašlal únavou z vášnivé své řeči a opřel se o polštářované pozadí své lenošky. Michl kýval hlavou: „Míním, že všecka nářečí slavjanská navzájem si mohou prospívati, — i pan Gaj na jihu téhož jest přesvědčení. On sjednocení čili „slogu“ horlivě strojí ve své „Danici“ a v „Novinách Illyrských“.“

„Šlechetný to Všeslavjan a přítel dobrý,“ liboval si Kollár s blýskajícíma očima. „Tam dole rozštěpování největší; přemoženo-li tam bude Gajem a jinými, i my zde lehčeji se sjednotíme na čtyřech hlavních nářečích. Děkuji vám, milý pane a příteli, že i vy ve svém „Pravopise Illyrském“ k dílu ruce jste přiložil. Jasně mi teď zatanul i váš záslužný „Letopis Literaturný“, v němž dílo drahého Mladoně doplňujete. Bude spisu vašemu za roky minulé doplňků třeba.“

„Pomýšlím na práci podobnou; jen času mi potřeba a pramenův. Doufám, že i zde, seznamuje se se Slováky, mnohých zpráv nabudu a za prázdně v domově je zpracuji.“

„Tedy přijel jste sbírat látku ku spisování,“ prohodil Kollár napolo tázavě, napolo pochybovačně. „Nevím, jak pořídíte, — málo zde v Pešti Slovákův vzdělaných, a i mezi nimi nedosti dobré vůle. Já sám, mnoho jsa zaměstnán a velice churav, na ruku bych vám býti nemohl.“ Úzkostný blesk vyšlehl při tom z pronikavých očí básníka-

kazatele, a koutky energických jeho úst stáhly se ve výraz skoro tvrdý.

„Nepomýšlel jsem, důstojný pane, abych vás nějak omeškával a tak mařil práci, která vlasti naši společné bude na velikou slávu," ubezpečoval jej Michl rychle. „Získal jsem tu již několik známých . . ." Cítil, že nesmí jmenovati Kadavého a dodal: „Jan Bohurád a Ludvík Haeckl, Slováci náboženství evangelického a farníci vaší důstojnosti, přátelsky se ke mně mají a mnoho mne poučují; chodívám v jejich společnosti i do kafírny Bauerovy v Budíně, kde slovenské noviny vyloženy jsou. Poznal jsem v hovoru s nimi mnoho lepých zvláštností slovenského nářečí; také maďarštinu začínám chápati, a když kollej zdejší piaristů jsem navštívil, páni bratři se podivili, jak jsem pokročil."

Zarazil se náhle; stále rozmlouvá, čas ubíhá rychle, brzy-li, a Kollár dá mu na jevo, aby svou návštěvu ukončil. Viděl již nyní, že netrpělivě poklepává na stůl, poznámky a archy na něm rovná, — a on k vlastnímu účelu své návštěvy dostati se nemůže!

Mimo nadání pomohl mu básník z nesnází, otázav se ho jako mimochodem: „Řád piaristský vás nejspíše vyslal, abyste v jazycích dále se vycvičil?"

„Nebyl jsem vyslán nikým, vyžádal jsem si dovolenou na cestu do Uher pro nabytí zdraví a zdokonalení se duchovní. Hodlal jsem nejdříve do Trenčínských Teplic, avšak než mohl jsem vydati se na cestu, neduh můj tělesný se zlepšil. Strádám však jinak, a proto přišel jsem k vám, důstojný pane!"

Kazatel podíval se na svého podivného hosta znepokojen. „Jsem nešťasten v srdci svém, neklidný ve svém svědomí, podle kterého se nespravuji. Byl jsem pokřtěn ve víře římské, ačkoli moji dávní předkové, rod Drašarův, Sedlických, Janelův, přiznávali se k víře české, pod obojí. Jsa nedospělý a byv k tomu přemluven, jakož i pro nešťastný process, který jmění rodinné pohltil, vstoupil jsem do řádu piaristského, slib složil, na kněze posvěcen byl. Ale nesrovnávám se s příkazy církve, k níž náležím; jsouť proti přirozenosti a rozumu lidskému; chci se vrátiti k víře svých otců a žíti podle svědomí svého."

Kollár pronikal Michla nejprve očima, pak nepokojně posedal na své lenošce, zraky sklopil k zemi mezi nakupené slovníky, leč netázal se dále, jak piarista očekával.

„Prostudoval jsem zákony uherské, které podle laskavého zařízení našeho nejmilostivějšího císaře od roku 1843 v celé monarchii platny jsou; po listinách ostatních i potřebnou zdržovanku jsem si vyzdvihl, a jsem nyní farník čtvrti Terezínské v Pešti. Před svého faráře, pana Wohldrana, předstoupil jsem se dvěma svědky, Bohurádem a Haecklem, a po dvakráte, dne osmého listopadu a šestého prosince, to jest včera, oznámil jsem, že z katolické církve vystupuji a k víře svých otců se přihlašuji. Tím dle znění zákona můj přestup ukončen jest; i přicházím k vám, důstojný pane, jako k faráři slovenské církve pešťanské, abyste vysvědčení má prohlédl a do seznamu

své církve zapsati mne ráčil.“ Sáhl do náprsní kapsy svého dlouhého kabátu, vyňal svazek listin, počal je rozevírati a pořadem na sebe klásti.

Teď se Kollár do Michla opět zadíval: „Vy myslíte, že váš přestup je dokonán oním dvojím vyjádřením? A zapomínáte, že jste knězem katolickým, členem určitého řádu, a hlavně, že jste tu v Uhrách pouze pocestným, cizincem! Tato trojí okolnost podle rozumu mého nepřipouští, aby vás katolický farář Wohldran propustil, a já do církve naší přijal!“

Michlovi vehnala se všecka krev k hlavě: „V době přítomné jsem poddaným občanem koruny uherské,“ řekl rozčileně, „a co bylo nemožno v rakouských zemích, státi se může v Uhřích, kde zákony blahodárnější i nešlechticům jsou dány. Vyjednal jsem si zdržovanku další s platností do polovičky ledna roku budoucího, jsem tedy zde usedlý —“

Kollár rozhodně potřásal hlavou: „Neznám všech okolostojičností, které tu na váhu padají, ale vím, že pro kněze, který přijal vyšší svěcení, a snad také pro toho, jenž složil slavné sliby řádové, jsou jiné výhrady, než pro občany ostatní.“

„V zemích rakouských arciť platí onen paragraf šedesátý třetí občanského zákonníka, který knězi přirozená práva lidská odnímá, — ale v Uhřích nikoli! Ráčil jste snad slyšeti o třech členech řádových, benediktinu, františkánu a milosrdném bratru, kteří k církvi evangelické přestoupili a řádná manželství uzavřeli? Přestup posledního, pana Lehmanna, vrchního lékárníka v řádu, konán byl zde, v samé Pešti, v měsíci červnu, prostřednictvím pana Bauhofra, kazatele církve německé; v Šoproni pak před nedávnem uzavřel sňatek onen benediktin, kázav nejdříve v kostele evangelickém. Neobávám se, že bych čehosi nezákonného neb nečestného se dopouštěl, žádaje si žíti ve víře otců svých, dle svědomí a přesvědčení svého!“

Kollár vstal od stolku a počal přecházeti po své pracovně; byl patrně znepokojen a nemile dojat, neboť chodil, nedívaje se před sebe a často vrážeje do knih tu poházených.

I Michl vstal, a podávaje mu urovnané listiny, pravil hlasem naléhavě prosebným: „Račte je laskavě prohlédnouti a přesvědčiti se o řádném jejich vyhotovení; podle přání vašeho, důstojný pane, přivedl bych svoje dva svědky i sem. Neračte mne odmítati,“ pokračoval, vida, že kazatel jen v nejsvrchnější z nich nahlédl, „nemohu žíti ve společnosti, které neuznávám, a jejíž příkazy tíží mne jako okovy! Nežádám si ničeho, co by proti přikázání Božímu, tudíž proti přírodě bylo! Již toleranční patent zavrhuje nucení u víře, a společnost lidská, neustále pokračující, žádá, abychom se zdokonalili v pravdě. Račte k tomu přelaskavě spolupůsobiti, aby tato moje cesta do Uher přinesla mi cíl svůj původní: vyléčení a zdokonalení, ač v jiném smyslu, než podřízení moji si vykládali.“

Kollár nepřestával rozčileně přecházeti a snad ani nevěděl, že listiny mu podané stáčí ve svitky. Pojednou se zastavil: „Řád váš,

tak soudím, poskytuje vám, dokud v něm setrváte, obživu a úřad; co hodláte, až z něho vystoupíte a vyznání svoje změníte?"

„Snad i v církvi evangelické naleznu místo působnosti jako učitel, knihovník, — spokojím se s prací jakoukoli, přiměřenou mému vzdělání! Chci při tom dále v písemnictví našem působiti, hodlám dokončiti dějiny rodiště svého, hodlám nakresliti obraz školství českého za doby nové, a sám k tomu ráčil jste mi poukázati, že „Literaturný Letopis" žádá si doplnění a pokračování! Jsa znepokojen ve svědomí svém, jsa ve společnosti, kde pravé svoje smýšlení skrývati jsem nucen, nemohu řádně pracovati... Chtěl bych žíti jako člověk poctivý a svobodný v novém okolí, snad zde v Uhrách, kde bych pak trvalé občanství získal. S láskou jsem vždy pohlížel k Tatrám, kolébce Slovanstva!"

Ani tato poslední věta, vyslovující zamilovanou myšlenku Kollárovu, nepůsobila příznivě na kazatele; zastaviv se opět, vyjel trpce: „Toť naděje veskrze pošetilá, milý pane! Jsme zde my, Čechoslované, na pospas dravosti i Němců i Maďarů. Tito nechtějí uvěřiti, že by spíše měli postupovati s námi, krajany, proti nepříteli vetřelému. Já sám, působiv zde více než čtvrt věku, nevím, budu-li zde zítra, nevyštvou-li mne za záminkou jakoukoli, ale vždy falešnou! Nevěděl bych místa, jež by vám slušelo; spíše zůstaňte v Čechách, aneb v jiné zemi rakouské se zpřírodněte. Krajina kolem Vídně nebo blíže Prešporku lépe by se hodila."

„Za nových poměrů svých v Čechách zůstati nemohu, a chci dosíci všeobecné blaženosti," pravil Michl, skloniv hlavu, a dodal ještě tišeji: „Důstojný pane, vy dlouho jste strádal samotou, marně ždaje toho, po čem srdce vaše toužilo; celé čtenářstvo české četlo, že: „Mína jen a Mína znějí struny," a radovalo se, když krásný sen lásky se vám splnil. Omladina česká ve vroucím ohlasu odříkávala vaše znělky, — také já o Míně jsem deklamoval ve své samotě nedobrovolné, znaje a miluje lepou děvu jména toho! Přejte mi, abych dosáhl, čeho konečně dostalo se vám, podejte mi k tomu ruky pomocné!"

Kollár byl v patrných nesnázích; po chvíli mlčení odpověděl: „Podívám se na listiny vaše a učiním, co na mně bude, ač nedoufám, že bych žádosti vaší docela vyhověti mohl. Také o zaměstnání pro vás chci přemýšleti; leč, jsem tu v Pešť-Budíně člověk bezmocný, zle pronásledovaný, kterému jest dbáti, aby nepohoršil úřadů zdejších. Snad Wimmer v Horních Střelcích..." dodal skoro pro sebe.

Michl přiblížil se ku hřebu při dveřích, na nějž prve pověsil si plášť a klobouk. Učinil to s tváří tak skleslou a zarmoucenou, že i Kollár si toho povšiml; chtěje poněkud smazati dojem zklamání, v němž „spolupracovník na poli písemnictví československého" od něho odcházel, řekl přívětivě: „Nechtěl byste se podívati do mé domácnosti, na paní mou, kteroužto jen z básní znáte, a na milou moji Ludmilku? Jsouť zajisté doma; jindy v tuto hodinu chodívám s Ludmilkou na procházku, ale dnes, že byl čas studený a větrný, nařídil jsem, aby Nosák, její informator, učil ji i odpoledne."

Položiv listiny, Michlem prve mu odevzdané, mezi nahromaděné papíry ostatní, otevřel menší postranní dvéře a pobízel piaristu, aby vstoupil. Pokoj, do něhož vešli, byl stavěn do rohu, opatřen třemi okny a vůbec jasnější, než Kollárova pracovna; přes to, že zimní odpoledne schylovalo se zvolna k večeru, spatřil Michl zcela zřetelně, jak od stolu čtverhranného při okně jednom vstává děvčátko asi devítileté a mladík, patrně zmíněný informator, a jak při okně jiném u stolečku šicího sedí paní v blondovém čepci.

Když otevřely se dvéře, vzhlédla chladně a v šití ustala; Kollár oslovil ji po německu jako Friederiku a představoval jí Michla, jmenuje jej českým učencem a literátem, zároveň professorem na školách normálních. Josef Justin klaněl se uctivě, promlouval svou vskutku vybranou němčinou o veliké cti, které se mu dostalo seznámením se s dámou v celém Slavjanstvu tak proslulou a zbožňovanou; a když paní Friederika skoro pohrdlivě se usmála, tázal se, zdali se jí nestýská v cizí zemi, zdali již si zvykla. Tím očividně uhodil na příjemnější strunu; stěžovala si, že jí Uhry připadají stále jako cizina, a že by se mnohem raději s chotěm a dceruškou přestěhovala někam blíže domova svého, aneb alespoň do města, kde se více po německu mluví. Ptala se pak přívětivěji, zdali zná Durynsko, Jenu, Výmar, a když vykládal, že z Německa důkladně poznal pouze Slezsko, hlavně Vratislav, s účastí poslouchala.

Kollár pak ihned zavolal k sobě Ludmilku, s níž a s Nosákem hovořil po slovensku. Děvčátko se Michlovi velmi líbilo pro svěží, zdravý zjev a hlavně pro oči, jasné a pronikavé, zcela podobné očím Kollárovým; vzal je láskyplně za ručku, kterou pohladil, a chválil, že pěkně po slovansku hovoří jako pravá vnučka Slávy, dítě Slávy Dcery. I s mladičkým, velmi nesmělým Nosákem promluvil několik slov.

Ale vida, že se v pokoji stmívá, poroučel se paní Friederice, rozhlédnuv se ještě jednou dlouze po jizbě, jako by si ji chtěl navždy zapamatovati. Byla vypravena důkladným, leč neozdobným nábytkem a přes bílé mulové záslony a podobné gardíny na postelích dojímala přísně; jediné květiny, které stály na okenních římsách a oheň v kamnech, dvířky prosvítající, dodávaly jí jakési útulnosti.

Když se Michl ve vedlejší kanceláři oblékal do pláště, znovu prosil kazatele, aby dobrotivě listiny jeho prohlédl, do matriky jej zapsal a tím i úředně přestup jeho dokonal; ale jakmile piarista o této věci začal, zamračil se Kollár. Neodpověděl přímo, jen řekl, že se oba ještě uvidí, a že po případě dá Michlovi nějaký doporučující list, který zajisté velmi mu prospěje. Přeje mu dobrou noc, omlouval se, že nesprovází jej před faru; obává se prý chodby, chladné jako sklepení.

Sluha-Slovák otevřel Michlovi zase těžká vrata a zabednil je za ním; Josef Justin byl tomu rád: zpozoroval, že před farou přechází učitel Kadavý, o němž se domníval, že dávno, nemoha se ho dočkati, odešel. Stánek kramářův byl již složen, ulice skoro prázdná, nepříjemně po ní fučel ostrý vítr, přinášeje zase sněhové vločky. „Neočekával jsem, že budete dosti trpěliv; promrzl jste asi velmi,“ podotkl proto ke Kadavému, jenž si ho ihned všiml.

„Byl jsem na blízku na besedě a teprve před chvilkou se vrátil, neobávejte se o mne," pravil učitel dobromyslně.

Oba muži vykročili nyní rázně, ač byla chůze poněkud nesnadna v rostoucí vánici. „Zdáte se mi nějak smuten, velebný pane professore," počal Kadavý po chvíli hovořiti, když se byl několikráte pokradmu na svého společníka podíval. „Nemohu si ani pomysliti, že by vás, váženého literatora z Čech, náš důstojný pán byl přijal nemilostivě, asi jako mne! Ovšem bývá někdy nedobré nálady."

„Byl ke mně velmi laskav, rozpomenul se na spisy, které jsem sepsal, a zajímal se o ně. O mnohé všeslovanské důležitosti jsme hovořili, a poznal jsem, že v ohledu nejednom pan Kollár se mnou souhlasí." Zamlčel se na chvíli, nechtěje před Kadavým boj o illyrštinu rozebírati. „Slavný pěvec náš seznámil mne i se svou paní, a ukázal mi dcerušku Ludmilku. I poznal jsem Dceru Slávy a tak říkaje vnučku Slávy," dodával, nutě se do úsměvu.

„A jak se vám líbila paní Friederika? Ona ovšem ani po slovensku, ani po česku nehovoří, a již hovořiti se nenaučí . . . Divím se našemu důstojnému panu Kollárovi, že mu nepřekáží domácnost veskrze německá."

„Ó, děvčátko jeho po slovensku mluví, a slovensky ji zajisté vyučuje onen mladý informator . . ."

„— kterému ji pan Kollár raději svěřuje, než mně!" vpadl Kadavý rozhněvaně.

„Hezounké to děcko," chválil Michl, aby rozprávku v klidnější kolleje uvedl. „Podobna jest spíše matce své, ale ty jasné pronikající oči činí ji dcerou Kollárovou. Líbila se mi velmi; paní jsem si, abych se vám přiznal, představoval jinak."

„To již mnozí jiní také řekli," podotkl Kadavý poněkud kousavě.

„S velkou pozorností četl jsem básně ve „Slávy Dceři", ale letopočtu vydání jsem zřejmě neuvážil! Líčil jsem si Mínu, čili Friederiku, daleko mladší! A měl jsem za to, že je modrooká, vlasů světlých, zlatých, něžná, drobná . . . Paní Kollárová hledí přísně, a nikterak není obrazem děvy, vylíčené ve „Slávy Dceři"."

Michla náhle prudce zabolelo srdce; byl si toho vědom, že jako „Slávy Dceru" líčil si svou něžnou Mínu Fraňkovu, po níž prahl neukojeným tělem, duší neustálým nezdarem rozplameněnou. A ona nedává o sobě věděti, neodpovídá mu na jeho listy . . .!

Jeho tvář tak velice zesmutněla, že i v přibývající tmě si toho Kadavý povšimnul: „Zklamání z paní Kollárové bylo asi velmi veliké, velebný pane professore, že vás tak sklíčilo," žertoval. „Skoro bych se dohadoval, že to bylo přece něco jiného, co vás u našeho důstojného pána zabolelo!"

Michlovi připadlo, že by Kadavý, obeznámený s poměry ve zdejší církvi evangelické, mohl mu nějak poraditi, když farář sám zachoval se tak odmítavě. „Naznačil jsem vám již dříve, pane učiteli, že ubírám se na faru za oučelem ještě jiným, než písemnictví našeho se týkajícím, a tu jsem nepochodil dobře." K tázavému pohledu Kadavého dodal: „Řeknu vám raději, oč jde; není to věc tajná, již mnozí o ní vědí."

Jal se vykládati o svém životě, zvláště o vstoupení do řádu, o professi, kněžství, o dlouholetém úmyslu a přání zhostiti se toho všeho; vyličil, jaké učinil kroky od května až po návštěvy u katolického faráře Wohldrana a nyní u Kollára.

Kadavý poslouchal pozorně, a čím dále piarista pokračoval, tím více rozjasňovala se mu tvář: „Vítám vás jako bratra-spoludělníka na roli evangelia Kristova, pane professore!" řekl chvatně, když Michl skončil, zastavil se uprostřed ulice a uchopil jej za obě ruce. „Vaší učeností zdárná síla nám přibude v Čechách, kde zvláště jest jí třeba! A vám lépeji se bude pracovati, když vyjdete z té římské tmy pověr a bludů!"

Michl potřásl smutně hlavou: „Pan Kollár velikou naději mi nedává, že se z její moci vybavím! Ač ukazoval jsem mu četné příklady o přestupu členů řádových a kněží, má za to, že v Uhřích jako cizinec či pocestný cíle svého nedojdu. Jako občan rakouský arciť bych ve vysvobození doufati nesměl . . ."

„Proč byste ho nedošel?" horlil učitel. „Vyhověl jste všem příkazům zákona, jak sám pravíte! Pane professore," Kadavý opětně se zastavil a položil ruku na Michlovu šíji, „náš pan Kollár je slavný básník, muž o Slovanstvo převelice zasloužilý, — bude se vám zdáti, že nespravedlivě jej snižuji, ba že se mu snad mstím, — ale věřte, on s vámi dobře nesmýšlí! Neříkám, že by si vás nevážil," pokračoval Kadavý ještě horlivěji, vida, že Michl vrtí hlavou, „jako literatoru jistě všecku přízeň by vám prokázal, ale vy jste katolický kněz, člen řádový, byl jste do nedávna rakouským poddaným, náš důstojný pán vás za takového ještě stále považuje, a teď chcete přes moc v naši, v jeho, evangelickou a slovenskou církev vstoupiti. Chápu, že se pan Kollár bojí jak úřadů rakouských, jimž by oznámení učiniti musil, tak úřadů zdejších, kterým by se mohlo zdáti, že vás nějak přemlouval."

„Jsem hotov všude vyznati svobodné předsevzetí své, k němuž mi žádný kazatel neb farář církve evangelické nedomlouval."

„Nedivím se panu Kollárovi našemu," pokračoval Kadavý, jako by ani neslyšel námitek Michlových. „Mnoho zkusil jak od Maďarů, tak od Němců zdejší církve augsburské. On nyní jen ve vládu císařskou, rakouskou, která nejedenkráte jej ochránila, svou důvěru skládá, a popuditi na sebe ji nechce. Jest známo, že v Rakousku to úřady nerady vídají, přestupuje-li kněz katolický k jiné víře."

„U nás to věc nemožná skorem. Ale tu rozhodnou zákony uherské a moje zdržovanka, která mne zdejším usedlým činí."

„Byl bych vám radou, abyste se — třeba jsa Čechem — obrátil na zdejšího kazatele německého Bauhofra; myslím, že bude povolnější než pan Kollár. Ten se Maďarů nebojí!"

„Pan Kollár cosi prohodil o nějakém Wimmrovi, zaslechl jsem to jen zpola. O něm se domnívá, že by mi i pole činnosti mohl poukázati, kdyby přestup podařil se mi přece."

„Jest to pastor německý v Horních Střelcích na hranicích rakousko-uherských," vysvětloval Kadavý. „S panem Kollárem si do-

pisuje, ale jen v záležitostech úředních. Nač byste se k němu obracel? Jsem pevné víry, že se váš přestup zde v Pešť-Budíně provésti dá, ať v té či oné církvi. A také myslím, že nebude vám těžko nalézti místo působnosti! Cit můj vlastenský by vás nejraději v Čechách viděl, tam veliké dobro byste způsobil!“ Uchopil Michla zase za obě ruce a potřásl jimi.

„Mohl bych se přece k onomu Wimmrovi podívati. Dle vašeho popisu jest ona osada na cestě do Vídně, kam hodlám odtud odjeti.“

„Na blízku městečka Kysek řečeného; chcete se přes Vídeň, nikoli po Dunaji vrátiti?“

„Ve vídeňském Theresianu jest přítomně ředitelem páter Kajetán Vrána, provinciální vikář řádu našeho. Jemu ústně — neb kdyby byl nepřítomen, písemně — svoje vystoupení, složení úřadu učitelského a vykonaný přestup oznámím. A kde vás před odjezdem ještě uvidím, pane Kadavý? Hleďte, doprovodil jste mne až k Žateckým, rychle nám uběhla cesta i v nečase!“

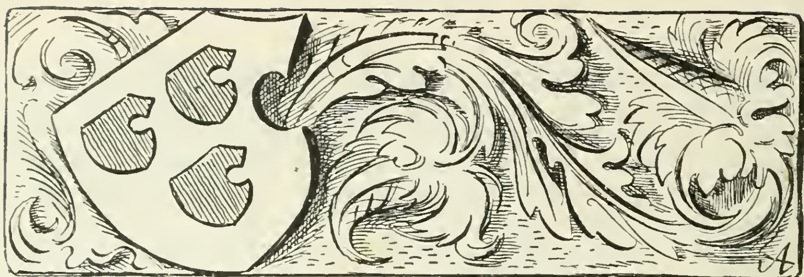
„Zeptám se na vás zde, aneb u Bohuráda,“ pravil učitel, podávaje Michlovi ruku na rozloučenou, a dodal srdečně: „Buďte jen veselé mysli, pane professore, a doufejte v Hospodina, že dobrý oumysl také šťastně se vám podaří. Kdo pro svědomí a pravdu pracuje, nemá se čeho obávati! Dobrou noc a na shledanou!“

Michl opětoval pozdrav učitelův a pak vstoupil do domu. Volal si jeho konečná slova neustále v paměť, jen aby zaplašil stín, který za návštěvy u Kollára padl mu v mysl již dříve zneklidněnou.

A on po tomto setkání tolik toužil!

(Příště dále.)

F. A. Borovský:

Dražba kreseb a rytin Lannových.

Loni v květnu prodána v dražbě u firmy H. G. Gutekunst hlavní a nejkrásnější část sbírky rytin Vojtěcha svobodného pána Lanny,* a za 3000 katalogových čísel strženo okrouhle 750.000 mark.

Letos od 6. do 11. května prodávány tamže kresby z Lannovy sbírky a poměrně malý a méně cenný zbytek rytin. I mezi kresbami i mezi rytinami roku letošního prodanými byla bohemica, a to jednak svým předmětem, jednak umělcem buď rodem Čechem, nebo takovým, který v Praze žil a tvořil. Václavu Hollarovi připisoval katalog Gutekunstův 10 kreseb, ale žádná z nich nepochodí od Hollara: pohled na Deventer jest prací některého z hollandských současníků Hollarových; sedm pohledů na různé části Prahy (zbytek to velké nějaké serie, dle čísel na kresbách aspoň 46 listů čítavší) pochodí od některého z cizích umělců při dvoře Rudolfově a to z doby, kdy Hollar byl ještě malým hochem; kresby antického poprsí a náhrobku spadají do doby kolem r. 1800, a je s podivením, že mohly býti Hollarovi připsány. Pohled na Deventer (za M. 300) a 7 pohledů pražských (za 1160 M.) koupil londýnský obchodník Obach, poslední dva bezcenné listy mnichovský obchodník Hess za M. 110.

Krásný pražský pohled od Roelanda Saveryho: západní konec mostu Karlova s oběma malostranskými věženi a se zajímavými renaissančními domy s malebnými štíty a sgrafity získal pro soukromou svou sbírku známý umělecko-historický spisovatel a kritik Dr. C. Hofstede de Groot. Od Saveryho prodalo se mimo to pět kreseb, nepochybně studií k jeho rytým obrazům českých krajin; jednu koupilo pražské Umělecko-průmyslové museum (M 42.), jednu berlínská firma Amsler & Ruthardt (M. 175.) a tři pisatel této zprávy. Umělecko-průmyslové museum koupilo též dva pergamenové listy s miniaturními malbami Jiří Hoefnagela: ryby, mušle a raci (za M. 30.), kresbu k okrouhlé plaquetě od Th. de Bry (M. 180.) a studii k allegorickému obrazu „Mír" (M. 62.)

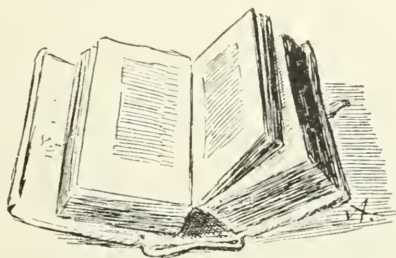
Nás vedle těchto bohemik ostatní kresby poměrně málo zajímají. Hlavní bohatství tohoto odvětví sbírky Lannovy spočívalo v kresbách mistrů německých. Dürer zastoupen byl 15 kresbami (z nich čís. 219

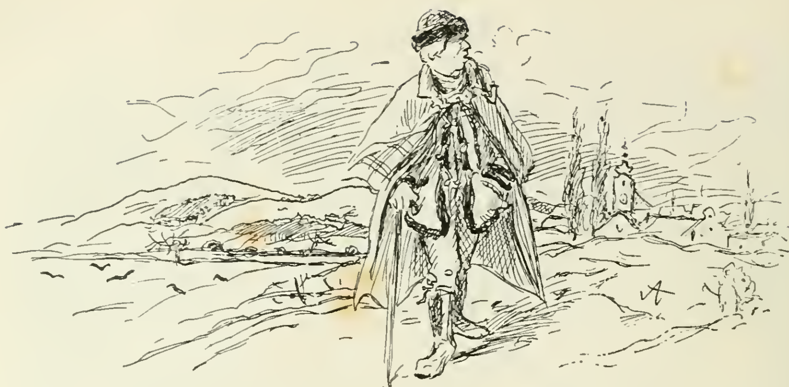
* Viz článek Dra. *F. X. Harlasa* „Sbírky barona Lanny" v „Květech" XXXI. (1909) str. 131. a násl.

je kopie podle dřevořezby *B.* 116.), mezi nimiž byla studie k jednomu z mužů na obraze „Růžencová slavnost“, jenž chová se v galerii kláštera Strahovského. Studii tu koupil londýnský obchodník Colnaghi za M. 29.700, co stál by podle toho Strahovský obraz? Dürerova studie k rytině „Adam a Eva“ šla za M. 65.000 do Ameriky (Morgan), studie s nahými ženami (č. 223) prodána za 9.100 M. (Amsler & Ruthardt) atd. Celkem strženo za 15 kreseb Dürerových M. 162.280. Dvojdílná apotheosa císaře Maxmiliana od Hanse von Culmbacha, která dlouhá léta visela u nás v galerii v Rudolfině, zaplacena 8100 M., malý lístek se studiemi čtyř dívčích hlav od Gerarda Davida koupen pro galerii v Louvru za M. 7900, rovněž dvě podobizny od Holbeina ml. (za 2100 M.), z ostatních kreseb značných cen dosáhly některé kresby vlašské, tak „David“ od Ghirlandaja M. 10.000 (Morgan), „Triumf Titův“, připsaný Mantegnovi (ale spíše od některého severoitalského mistra) M. 20.000 (obchodník Danloo pro pařížského Rotschilda). Studie s klečící dámou od Pisanella M. 12.500 (Strochlin), kdežto málo významnými kresbami zastoupený Rembrandt prodán za ceny poměrně nepatrné: nejdražší list za M. 2500.

Z rytin prodaly se práce Hollarovy za průměrné ceny, nejvzácnější z nich, serie 34 listů škeblí, v překrásných otiscích koupena pro Hollareum král. Českého za M. 1220, ač Lanna zaplatil za ni, tuším r. 1896 v dražbě sbírky Seymour Haden, M. 1700. Umělecko-průmyslové museum pražské koupilo některé zajímavé ornamentální kresby; tak 19 listů se znaky a emblemy od Theodora de Bry, 13 listů květin od Nic. Cochina, 8 listů předloh pro zlatníky od Colleta, 4 listy grotesk od Matouše Meriana, a hlavně 18 listů roztomilých grotesk od Jana Smíška (M. 330).

Celkem dostala se zpět do Prahy takřka jen malá upomínka na kresby a rytiny Lannovy, jež zde po 40 roků sbírány a chovány byly. Leč hlavní pomník činnosti a velkodušnosti Lannovy, jeho dar sbírky skla Umělecko-průmyslovému museu, zřídil si mecenáš ten v Praze sám. Vedle toho zachováno pro nás ze sbírky jeho umělecko-průmyslových předmětů, loni v Berlíně vydražených, obětavostí různých korporací a jednotlivců nákladem více než 170.000 K. přes tři sta předmětů, namnoze bohemik. Kéž se podaří získati stejnou podporu i ku dražbě druhé části Lannovy umělecko-průmyslové sbírky, k níž dojde nepochybně již roku příštího!

K. Leger:

Kdo tu?

Povídka.

(Pokračování.)

VIII.

Opět minulo několik dní. Sněhový poprášek ležel v polích, a černí havrani poletovali po rozjetých cestách, věšeli se na stromy střásajíce jinovatku s větví. Do chumáčů sbíhaly se koroptve na jetelišti. Mráz udeřil tak náhle — přes noc, že ruchadla nechaná na poli v brázdách zamrzla.

Dušek bloudil s puškou na rameni často celé dni, prošel celou honitbu svou, aniž vystřelil. Nechal uletět hejna koroptví, probíhat zajíce. Neměl vášnivosti lovce a věděl dobře, že pytláci se postarají, aby zvěř se nerozmohla tak, že by ohrožovala polní úrodu. Pytláci, jeho lidé, lidé z vesnice, která mu patřila tak, jako patřívala jeho pradědu. Neboť on ji živil, dával práci, nechával krást na svých polích.

Celý rok živila se vesnice z jeho majetku.

Líbilo se teď Duškovi bloudit v osamělých polích, kde nebylo lidí. Mráz je zahnal do chat a baráků, dokola obložených otýpkami klestí z panských lesů. Jak cizí a vzdálená zdála se mu tato osada, která bělela se v bezlistých zahradách, díval-li se odněkud s vysoké meze! Tam žijí lidé, — jak mu byli cizí tito lidé! Potřebují ho, tisknou se k němu ve své bídě, ale cizí jsou mu. Nechá je krást, živí je, co chtějí ještě od něho?

Cítil se osamocen, ale samota jej těšila. Nikoho nepotřebuje, stačí sám sobě. —

Jednoho rána, za suchého jasného mrazu, který z jinovatky bílé květy vykouzlil na každém stéble v poli, dohonil cestou paní Helenu. Šla do města v teplém kabátku, v závoji, pružná a čilá jako myška.

Urychlil kroky a s potěšením stíhal každé její hnutí žádostivýma očima, sledoval drobné střevíčky, jak se mihaly pod obrubou sukně. A potichu kráčel, aby ji nevyplašil, aby déle nepozorován mohl se dívat. Přece zaslechla kroky, ohlédla se plaše, viděl, jak nerozhodně se zastavila, snad chtěla vyčkat, až ji dohoní, ale již pospíchala dále s hlavou sklopenou. Ubíhala před ním?

Pospíšil, za okamžik byl jí po boku, pozdravil. Bílý závoj měla shrnutý kolem kloboučku, sotva čelo jí zakrýval, pod ním rděly se

hezounké tvářičky, oči se klopily pod dlouhými řasami. Jako děvčátko byla v rozpacích, sotva odpověděla šeptem na pozdrav. A jemu bylo tak veselo, tak nezvykle veselo, jako by také on byl mladým hochem a spolužačku nějakou vyprovázel, jako by se měl rozběhnout i s ní a zaskotačit po opuštěné cestě. Kouzlo mládí vyzařovalo z její bytosti, cítil je, osvěžovalo, dráždilo. Ani nepozoroval, že jdou mlčky spolu. Konečně pronesl bez myšlenek všední otázku:

„Kam spěcháte, milostpaní?"

Odpověděla cosi tiše, nepohlédnouc naň.

„Neviděl jsem vás již dlouho. Nechodíte do polí? Je tak krásně teď. Jsem zvyklý samotě, netoužím nijak po společnosti, ale věřte, tak často, když bloudím v pustých polích, ohlížím se na cestu, nezahlédnu-li vás. Co děláte celé dni? Odpusťte, že se ptám. Tu v té vesnici není vám smutno? teskno? Nenudíte se?"

Usmála se. „Mám dosti práce doma, pletu, šiju a — čtu."

„Romány?"

„Můj muž mi vybírá nejlepší literární díla."

„A prosím vás, upřímně: nenudíte se?"

Opět se zasmála, začervenala se.

„Ach, ano, knížky, zábavné knížky — k ukrácení chvíle, veršíčky, romány —" ironicky se uškleboval Dušek. „Znám to. V inteligentních rodinách jsou tyto knížky — belletrie se tomu říká, že ano? — utišující prostředek pro dovádivé děti. Aby nelomozily, dá se jim knížka, potištěný papír, jako piškotový cumlík -- zaberou se do čtení a dají pokoj. Také vy, milostpaní, čtete pro utišení."

Rozesmála se už nahlas.

„Ovšem čtu, co mám dělat? Ale stává se mi, že, když dočítám knihu ke konci, zapomněla jsem počátek. A přečtu-li knihu celou, nevím, co v ní bylo. Ale manžel mi ihned přinese novou."

„Máte starostlivého chotě. Je často z domova pryč?"

„Ano, chvála Bohu, má velikou praxi. I do města jej volají v těžkých případech. Je znamenitým lékařem!" chlubně řekla. „V noci bývá často zavolán — mívám strach o něj, je-li krutá zima. Vyskočí z lůžka a jede do studené noci třeba hodinu cesty. Bojím se, aby někdy nerozstonal se sám."

„A vy, milostpaní, doma sama nocujete —"

„Zvykla jsem už."

„Dělíte se o svého chotě s nemocnými."

„Zvykla jsem už." —

„V těch nocích o samotě co se vám zdává, milostpaní?" rozpustile se otázal.

Neodpovídala, otázka zdála se jí podivnou, trochu smělou.

„Nehněvejte se. Proto se ptám, že člověk přespí aspoň třetinu svého života. Je dobře, když tu třetinu si okrášlí aspoň hezkými sny."

„Zdravý spánek je beze snu!" odpovídala vážně, patrně, jak slýchávala.

„Snad. Ale je to prázdnota. Mám rád, spím-li, aby se mi zdálo něco pěkného, nač se rozpomínám s potěšením, když se probudím.

A třeba to nebyly ani pěkné sny, třeba děsné a divoké, ale sny jsou aspoň známkou života. Spánek beze snů je jako smrt. Vám se nikdy nic nezdá, milostpaní?"

Znepokojila se dotěrnou otázkou. „Mně? Zdává se —"

„O čem? Na příklad?"

Pohlédla naň s veselým úsměvem. „Zdálo se mi dnes o vás —"

„Aj?"

„Jak vynášíte z plamenů lidské tělo. Byl jste tak nějak hrozně veliký, celý osmahlý a plameny šlehaly kolem vás. Hrůza se mne zmocnila — tuším, že jsem vykřikla a vzbudila se."

„Hle, o mně se vám zdálo!"

„Ano, — od oné noci, víte, co shořela továrna, často se mi zdá o požáru. A vždycky vás vidím —"

„Znepokojuje vás ve spaní můj zjev."

„Proč by znepokojoval?" zmlkla na okamžik. „Ale vídám vás vždycky černého, dýmem očadlého v obličeji. Míváte rukávy ohrnuté a ruce černé jako medvěd." Usmívala se. „Tehdy — víte — velmi mne dojalo, když jsem spatřila vás, jak odvážně jste se vydal zachránit ubohého čeledína." V jejím pohledu vyčetl ještě ten obdiv. A Helenka dívala se na jeho ruku, jak ji položil na pažbu ručnice, kterou nesl přes rameno. Ruka kostnatá, silných kloubů s dlouhými prsty, s koží svraštělou kolem kotníků. Pod rukávem mysliveckého kabátu tušila svalnatou paži, zarostlou medvědí srstí, jak doktor vyprávěl, a na rameni hnědou čočku; mateřské znamení. Zdálo se jí, že zná jeho tělo, svaly spletené z houžví, vyklenutou hruď, žebra jak z ocele. — Zarděla se. Proč na to myslí? Proč jí Chlad vyprávěl — nejednou — s jakousi radostí vyprávěl o tom athletickém těle — —

Ani nepozorovala, že zase kráčeli mlčky. Dušek díval se na ni se strany, jako by chtěl uhodnout její myšlenky. Odvrátila hlavu.

Hovořili pak cosi lhostejného, ale ona byla nepokojna, odpovídala nesouvisle. Šli právě kolem parku. U vrat se Dušek zastavil, loučil se.

„Nepodíváte se ke mně nikdy už?" ptal se.

„Ne!" řekla tiše nezastavujíc se, jako by prchala.

„Proč? Byla jste u mne dvakrát — je to něco zlého? Sousedská návštěva — Přijdete někdy?"

„Ne!"

Zachytil její ruku. „Přijdete. Pozvu pana doktora. Dostal jsem právě zásilku dobrého vína a chci s panem doktorem si pohovořit, zapolitisovat, pohádat se. Neboť my dva jsme protichůdci, političtí nepřátelé. Jsem zvyklý samotě, ale jednou po dlouhém čase je člověku dobré, zadebattuje-li si o tom, co nového na světě, se vzdělaným člověkem. Přijdete —?"

Neodpovídala. Sotva mu zbylo času, políbit jí prsty — ubíhala skorem. Dlouho díval se za ní s přitrpklým úsměvem.

„Bojí se mne!" šeptal si. „Hle, bojí se mne!" s jakousi pýchou opakoval. —

„Fi! fi!“ myslila si paní Helenka cestou. „Zarostlý starý medvěd!“ Ještě se ohlédla, nejde-li za ní, — pak se upokojila a přemýšlela, jak na trhu ve městě koupí lacino drůbež, u žida sobě na šaty, a tyto starosti docela ji zaujaly. Je třeba šetřiti — časy jsou zlé! —

Duškovi brzy potom podařilo se pozvat doktora Chlada, aby přišel podívat se na vzácné vědecké dílo, jehož doktor neznal. Někde na cestě spolu se potkali, neboť jinde se nevídali. To nové, co na venkově vyrostlo, — intelligence a její společnost, — bylo Duškovi tak cizí a vzdálené jako stářím a bídou sešlé chalupy vesničanů. Věděl, že intelligence — doktor, farář, učitelové a učitelky z okolí, student ze mlýna, sem tam ještě kdosi, — tvořili spolek. Nikdy mezi ně nepřišel, byl vždycky sám.

Doktor přijal rád jeho pozvání — trochu udiven. Zajímal jej starý podivín, zdálo se mu, že má ještě s ním se vypořádat, vyhádat se s ním, přesvědčit ho, že nová doba má vysoké ideály, kterých nesmí on se svými zastaralými náhledy podceňovat. Slíbil, že přijde.

„A milostpaní?“ —

Dušek byl zvědav, velmi zvědav. Přijde paní Helena? Ani nevěděl, proč vlastně o tom pochybuje. Proč by nepřišla se svým manželem?

A když opravdu přišla, když ji vítal na schodišti, líbaje bílou ručku, měl pocit neznámého štěstí, jako by dýchal svěží jarní vzduch, prosycený vůní fialek. Až prsa na okamžik se mu sevřela, až pocítil nepravidelný tlukot srdce, fysickou bolest. To jej vzpamatovalo. „Stáří se hlásí, okřikuje moji dětinskou radost!“ pravil si. „Rozvahu a rozum, hochu! Nejsi mladík!“

Vesele, přátelsky oslovil doktora, hosty vedl do pokojů. Helena byla jaksi plachá, s počátku nemluvná, zardívala se, ale Dušek okázal se vlídným a galantním hostitelem. Hovořil s doktorem, kterého vše zajímalo, neboť na venkově stal se sběratelem všemožných památek, obdivoval se vzácným kouskům starobylého nábytku, cínovým mísám, porculánu, zbraním z různých dob a z různých končin světa, obrazům a hlavně veliké, trochu zanedbané knihovně, kde plesnivěly veliké folianty z 18. století v kožených vazbách. Dušek doplňoval svoji knihovnu trochu skoupě a jednostranně. Mimo odborných knih hospodářských měl tu i některá nádherná cizozemská díla přírodopisná a cestopisy. Českých knih bylo pořídku.

„Nežasněte!“ omlouval se. „Byl jsem vychován německy, na německých školách jsem studoval, celé mé vzdělání je německé. Myslím, že nemám práva hlásiti se za Čecha. Moji předkové tak jako já mezi českým lidem byli povždy cizorostlým živlem, který s okolím nikdy se nesloučil. Hledíte na mne udiveně, ale je tomu tak. Mám české jméno, hovořím česky, ale cítím, že příliš daleko už od dávných dob můj kmen se odchýlil od života českého lidu, vyrostl v jiné atmosféře!“

Doktor opravdu žasl, kmitlo se mu hlavou, že tyto úsudky jsou výplodem chorobného ducha. Dušek klidně hleděl mu do očí.

„Nechápete, ale uvažte nestranně, co jsem pravil. Mám jakýsi archiv rodinný, spoustu dopisů ze dvou století. Přečetl jsem to kdysi, není tam slovíčka českého. Můj otec nevěstě své vyznával lásku německy, tak jako děd a praděd, — děti od malička učily se jiné řeči, nežli kterou mluvily služky a lokajové, řeči vyšší, řeči pánů. – Mnoho je rodů takových, jako náš — se stejnou minulostí. Jestli kde jinde vrátila se — jak se říká — rodina ke svému národu, z něhož vyšla, je to snad přizpůsobení se duchu času, nové době, je to — podlehnutí. Ale možná sám víte, že leckde tato assimilace s okolím nejde pod povrch. Přišla nová móda, oblékl se vlastenecký šat pro venek — Ne, já zůstávám při starém; nemám, proč bych se odříkal minulosti!"

Dušek ohlédl se po Helence, možno, že tímto sporem, který vyvolával, chtěl pro ni získati trochu času, aby se uklidnila. Seděla u stolu a na oko se zájmem prohlížela jakési vzácné obrázkové dílo. Neposlouchala, jak se zdálo.

Doktor měl mnoho námitek, ale Dušek odbýval jej pouze úsměvem, dávaje znát, že jeho náhledy nelze vyvrátit. A bavilo jej mladistvé rozhorlení doktorovo. Sem — tam jenom ještě ironickou poznámkou odpůrce podráždil, jako když do řeřavého popela hrábne. S lehkomyslností dilettanta pouštěl se do nejspornějších otázek.

„Řeč pánů — pravil jsem. Myslím, že už v dávnověku dělila se všady řeč pánů, řeč panujících tříd proti řeči prostého lidu, od kterého páni lišili se zajisté bohatstvím, zařízením svých příbytků, vyšším vzděláním, celým způsobem života. Tím se mnoho vysvětlí! Široké kraje evropské zalehl početný národ, mírný, nevýbojný, rozložil se na rovinách a v údolích kolem vod, dal jména horám — slovanská jména — jak vidíme ve Švýcarsku, v Porýnsku. A přece historie Slovanů tam nezná. Neboť oni byli ubohými nevolníky, patřili pánům, a páni ve své řeči jmenovali sebe Germány. Je historie zná, protože oni zastupovali kraj, jemuž vládli. Té panské řeči snad teprve po staletech naučil se také poddaný lid. A máte to i jinde: čeští Přemyslovci zaváděli panskou řeč zrovna tak, jenže náhodou s menším úspěchem! Nesouhlasíte?"

Doktor mávl zoufale rukou. „Nelze —! nelze debattovat o tom, prostě nelze!" Mluvil velmi mírně, jako by udobřoval hostitele, že nemůže, bohužel, souhlasit. Byl dobrák z duše, nerad odporoval někomu z obavy, aby neukřivdil nevědomky. I zastával-li věc, o které byl plně přesvědčen, hlavou tanulo mu: nemýlíš se? a sám ocitoval se v rozpacích. Říkal si, že jest to znak slovanské povahy, tato nerozhodnost, Germán by řekl: tak myslím, tak chci, aby bylo!

„Uznávám, že mohou býti různé náhledy," pokračoval, „ale nelze přece prohlásit jen tak beze všeho: Nejsem Slovan, poněvadž mé vychování bylo německé!"

„Proč ne? Protože byli meklenburští Slované vychováni po německu, stali se z nich Němci. Bylo by nesmyslem říci dnes: Jsou to poněmčení Slované. Jsou Němci. Jsem přesvědčen, že původně počet pánů,

šlechty, nebo jak chcete je nazvat, kteří měli svoji řeč, lišící se od řeči rabů a jež se nazývala germánskou, — byl poměrně velice malý. Jednotlivé rody vládly širým územím, které válkami zvětšovali. Poddaní učili se řeči pánů, svou vlastní opovrhujíce — jak se to všady opakuje až po dnes —"

„Kdo čítal tyto knihy?" najednou překvapena otázala se Helena. Nalezla v koutku knihovny řádku českých knížek poesie z let sedmdesátých — Hálek, Heyduk a jiní. Na knížkách ležela vrstva prachu, dávno nebylo jimi hnuto.

Dušek ohlédl se přes rameno, zakabonil se. „Ještě jsou tady? Myslil jsem, že hospodyně je spálila. Má paní" — řekl váhavě — „čítala to asi. Víte, že já sám veršů nemiluji. Ale smím vám nabídnout skleničku vína a zákusek nějaký?" Služka objevila se ve dveřích, pán vzal od ní stříbrný podnos. V pohárcích hrálo topasové víno.

Doktor byl dosud rozčilen. „Ne! ne! ujišťuji vás, že vaše závěry jsou docela chybné! Nelze tak hledět na historii národů ani na vývoj jednotlivých rodů!" Dušek s úsměvem vnutil mu sklenku do ruky. I paní Helena ostýchavě zvedla pohárek. Připili si — lehounko zacinkalo sklo.

„Ne! nutno přece říci —" vracel se doktor ke sporné otázce „nutno říci —."

„Nikoliv!" smál se hostitel, necháme toho již prozatím, nudili bychom milostivou paní. Vás nezajímají přece učené hádky?"

„Ne!" odpověděla Helenka upřímně.

Na stole objevily se ve starých porcelánových mísách různé zákusky, cukroví, ovoce. Sotva však hosté usedli, Josef šafář vešel pokorně do dveří.

„Co chceš?" optal se pán.

„Pro pana doktora přišli z vesnice. — Havránek je tu, žena mu snad umírá." Doktor ihned vstal. „Odpusťte," omlouval se hostiteli, „podívám se tam — pak se vrátím — a pohovoříme si ještě!" Nadhozená Duškem sporná otázka patrně jej rozčilovala. Na nemocnou, v pravdě řečeno, nemyslil, — což také? až uvidí, oč tu asi jde. Kvapně se chystal, aby oblékl zimník. V tom si všiml, že také jeho paní vstala připravena k odchodu. Tázavě na ni pohlédl. Hostitel však již dvorně prosil: „Milostpaní, kam vy chcete odejít?" Stála v rozpacích celá zardělá. „Zůstaňte, hle, venku právě začíná se chumelit — sečkejte, pan doktor brzo se vrátí, že ano?"

Doktor přikývl, očima žádaje sám Helenku, aby zůstala. „Doufám, že brzo se vrátím, jistě se vrátím, neboť bych rád si pohovořil."

Nerozhodnuta stála paní Helenka opírajíc se o lenoch židle. Cítila Duškův pohled. Ale už choť jí podal ruku na rozloučenou, — nezvedla sklopené oči, jen slyšela, jak se vzdaluje.

Statkář jej vyprovázel až na schodiště.

„Měla jsem odejít! měla!" myslila si. Bylo pozdě. Dušek se vrátil veselý a dvorný. Zmatena usedla opět nevědouc, kam hledět.

Přilil vína do její sklenky, z níž sotva upila. „Proč jste chtěla odejít? Kam? Venku je nevlídno!" Seděl na druhé straně stolu daleko

od ní, klidný a vážně cosi hovořil. Ani nerozuměla o čem — cítila zmatek a nevolnost. Jako by na tvářích tušila pohled palčivých očí, ale mírný tón řeči zvolna ji uklidňoval.

„Proč mlčíte, milostpaní?" zaslechla, „a nač myslíte?" Patrně již dlouho neodpovídala na otázky. Usmála se plaše. „Dovolte, připijeme si!" zvedl sklenici. Zdálo se mladé paní, že musí promluvit, řekla tedy — nezvyklá společnosti — to, co náhodou mihlo se jí hlavou: „Jaké jest to víno?" Bláhově se ptala — což ona vínu rozumí?

„Rýnské, milostpaní, dobré marky!" odpověděl ochotně. „Nejlepší z mého sklepa, deset let staré, tuším."

„A drahé? Tuze drahé je asi, viďte?"

Dušek se smál upřímně: „Co záleží na tom?"

S dětinskou umíněností ptala se: „Co stojí jedna láhev? Můj manžel objednává také medicinská vína, jsou náramně drahá."

„Chutná vám, milostpaní?"

„Nejsem zvyklá vínu. Nejzdravější nápoj je voda a —"

„Pro koho by bylo víno?"

„Za to, co stojí tato lahvička, jistě by se nasytilo několik chuďasů —"

Dušek právě zvedal pohárek ke rtům — nechal ruku klesnouti tak prudce, že pohárek narazil na stůl a něco vína vystříklo.

„Zase ti chudí!" pravil omrzele, „sahají mi po sklenici, kterou zvednu, sahají do talířů špinavýma rukama. Stále jen chudí! Otráví každou radost, těšíš-li se z něčeho, závidí veselý úsměv. Jak se můžeš smát, když chudí se mračí? Co by se nasytilo chudých, co by se jich obléklo, kdybys ty se vzdal práva, být aspoň chvilku šťastným. Ne! Nechci! Nevzdám se svého práva ani na okamžik!" Podíval se k paní Helence. „Má přece každý člověk právo býti šťastným?"

Nezabývala se řešením filosofických záhad, v rozpacích smočila rty maličko vínem. „Podívejte se z okna! Opravdu, venku se chumelí!" Naleznuvši záminku, vstala od stolu. „Hle, jak v minutě všechny pěšiny jsou zaváty, a sníh se nachytal na větve, čistý a bělounčký!"

„Ano, milostpaní. A vidíte, jak třepetají se kolem okna lehounké chomáčky, jako když o Božím Těle družičky sypou faráři na cestu z košíčku bílé květy plnýma rukama."

„Básníte?" smála se Duškovi paní doktorová.

Usmál se též. „Člověk někdy — ve zvláštních okamžicích — mluví tak nesmyslně, že to zavání poesií." Přistoupil za ní až k oknu, byl tolik blízko! Znepokojila se, nevědouc proč. Jen aby Chlad se vrátil! přála si v duchu. Dušek zdál se být klidný, stále veselý, galantní, vtipný.

„Vyhlížíte svého pana chotě?" hádal. „Nevrátí se přece tak hned. Stýská se vám již? Nebo se vám nelíbí u mne? Lituji, že nemám, čím bych vás zabavil, není tu ani piana, nepěstoval jsem hudbu. Trochu pusto je v mém příbytku, nezdá se vám? Trochu smutno, jako v pokoji starého samotáře."

Obrátila se od okna a těkala očima kolem po pokoji, po stěnách zdobených starými rytinami. Čalouny leckde byly odchliplé, přes barokové zrcadlo z rohu do rohu táhla se úzounká, sotva znatelná puk-

lina. „Ano, nějak smutno je tady!“ pomyslila si. „Nějak chladno,“ třeba v bílých kamnech praskal oheň. Když pan Dušek na okamžik se odmlčel, zdálo se jí, že v celém bytu je příšerné hrobové ticho. Mimoděk usoudila: „Nechtěla bych tu bydlet!“

„Straší tu, viďte?“ jako by četl jí v myšlenkách, pravil Dušek. „Straší tu a víte-li co? Stáří!“ tišeji dodal. „Někdy v bouřlivých nocích zdá se mi, že slyším skřípění ztrouchnivělých trámů v kostře starého domu.“

Přemáhala svou stísněnost, snažila se žertovat, hovořila přecházejíc pokojem a stále se vracela k otázce, kdy se vrátí její muž, doktor. Dušek od okna díval se za ní, sledoval každé její hnutí, pohyb ramenou, prohnutí v bocích, zatočení okraje sukénky. Cítila to snad, neobracela se k němu, prohlížela to — ono, album podobizen, nějakou knihu, až stanula v otevřených dveřích do druhého pokoje.

„A zde?“ tiše poznamenala.

„Co vidíte?“ ptal se s úsměvem.

„Onu černou záslonu tam!“

„Ah, tak! řekl jsem vám už, myslím, milostpaní. A já zvykl na ni za dlouhá léta, že mi na mysl nepřišlo, kterak asi cizím očím zdá se podivnou tato černá, napolo zpuchřelá látka na dveřích. Tam za ní byl pokoj mé ženy, zemřela před třicíti roky. Od té doby nebyl otevřen.“

„Proč?“ zeptala se naivně, s otázkou hnědé oči zvedajíc k hostiteli.

Nerad jaksi odpověděl: „Nevím sám. Zavřel jsem tehdy klíčem dveře, když ji odtud v rakvi odnesli, a —“ Hnědé oči stále s němou otázkou spočívaly na něm. „A neměl jsem chuti, neměl jsem síly — chcete-li,“ opravil se, „otevřít. Dal jsem zavěsit tuto záclonu, nikdy jsem jí nezvedl, nikdy jsem do onoho pokoje nevešel.“

„Ale to je romantika! Skutečně romantika!“ podivila se.

„Proč myslíte romantika? Ten pokoj byl její, docela její. Já i dříve —“ zamlčel se.

„A nikdy nepocítil jste touhu podívat se tam?“

„Co bych tam viděl? Dopodrobna jako dnes pamatuji každou maličkost. Ne, nezachtělo se mi za třicet let do onoho pokoje vstoupit. I tak je tu prázdno v rozlehlých pokojích, jsou mi na obtíž zbytečné místnosti, kterých ani neužívám. Jsem sám. Když večer přijdu, ozvěna mých kroků se nese v šeru z pokoje do pokoje. Smutné jsou tyto prázdné tiché prostory. Vy jste se zachvěla, proč?“

„Nebojíte se tady v zimních nocích?“

„Já? Nikdy mi ani zdání strachu nezkazilo spánek. Je to můj dům, mé pokoje, které ozvěnou poslušně odpovídají na mé kroky. Jsou-li tu strašidla, jsou to má strašidla, a těch se nebojím.“ Cosi divně tvrdého, vyzývavého se ozvalo v jeho hlase, ačkoliv žertoval. „Nebojím se, milostpaní.“

Ona bezděky vzpomněla na jeho hallucinace. Díval se jí do očí a uhodl, nač myslí. „Chcete se tázat, zdali kroky, které slýchávám

za sebou, pronásledují mne i tady? Někdy zdá se mi, že slyším je, jak se blíží k mému loži, jako by bosé nohy po špičkách kráčely."

Paní Helenka cítila, jak jí zimnice běží po těle, zachvěla se. „Strašlivé! A vy se neděsíte?"

„Pravil jsem už: ne! I to, co jde mi v patách jako věrný pes, neviditelná příšera, je poslušno mé vůle, pohrozím-li, schliple zaleze do stínu, zmizí a čeká, aby po čase znova mohla se plížit, čenichajíc po mé stopě."

„Kdo?" oči paní doktorové ztemněly hrůzou.

„Má smrt!"

Vykřikla, ale vzpamatovala se a zkoušela žertovat. „Jděte vy! Jak jste mne postrašil! Chvěju se jako malé dítě po strašidelné pohádce. Nechtěla bych tu nikdy zůstávat v tom starém domě, ani kdyby mi patřil, nemám ráda strašidel. Tyhle pokoje se skleněnými dveřmi, jako by se do nekonečna prodlužovaly. A na konci je černá záslona. V kamnech se topí, a přece jako by tu mrazilo, jako by fičelo ze všech koutů. Odpusťte, pane statkáři, opravdu vám nezávidím!" Usmála se žertujíc a ramínka skrčila.

„A já lituji, že se vám u mne nelíbí. Jediný koutek je tu hezký; onen rokokový pokojík, kde jste onehdy byla."

„Tam, kde nalezli před lety krásnou Maďarku mrtvou!"

„Také takové domácí strašidlo. Toho se nebojte, milostpaní."

Zavrtěla hlavou. „Nebojím. Už je tomu tuze dávno, sto let?"

„Snad více —"

„A začarovaný pokoj už je dávno odčarován. Nezdálo se mi, že by tam zbyl nějaký smutný stín starých vzpomínek."

Dušek pokrčil rameny. „Kdož ví?" ale ihned zasmál se živě: „Pojďme tam tedy, chcete-li, milostpaní."

„Proč jste nás tam nevedl?"

„Proč? Sám nevím." Přemýšlel chvilku. „Jako by mi váš pan manžel překážel. Člověk nové doby, nových názorů, věřte, nevím proč, ale nechtěl jsem jej tam zavésti. Je mně i ta pověst o mrtvé Maďarce milá, snad proto, že je moje —"

„A bál jste se, že by můj muž ji rozplašil?" šelmovsky přimhouřila oči.

„Tak nějak. Je příliš realisticky vážným, příliš moderní filosof, nad tou rokokovou pohádkou jen by pohrdavě rameny pokrčil."

„Jistě."

„Proto jsem jej tam nevedl. Ale vy, milostpaní —" ani nepozorovala Helena, že byli již u dveří salonku. Trochu váhala, ale vešla přece.

Ohlédla se. Jak tu bylo vše pohádkově krásné! Takový intimní koutek, teple vytopený, jako by ono teplo ani nesálalo ze starobylého krbu, ale ze všeho, co tu bylo: z nábytku, z měkkých pohovek, z perských koberců, z oslnivých ploch velikých zrcadel. A připadlo jí v těsném prostoru, že je mnohem blíže k pánu tohoto domu, nežli v rozlehlých pokojích. Až se zarazila, v rozpacích nevědouc, co tu.

Byl stále tak galantní jako dříve, jen blíže byl, cítila, že se jí bezděky dotýká loktem.

„Poroučíte-li, milostpaní, dám přinésti sem šálek kávy pro vás —“

Poděkovala, nebylo jí tu volno, příliš těsno, skorem se bála ohlédnout se po Duškovi, který stál za ní. Ale jak zvedla oči, viděla jej v zrcadle. Díval se na ni, nevěda, že je pozorován, s divným výrazem ve tvářích, s pootevřenými rty, uzarděn. Hlas jeho se lehce chvěl. Ve chvilce, když se opřela o stůl, jeho ruka spočinula vedle její. Odtrhla ruku a přistoupila k zrcadlu. Před ním na mramorové ploše ležely toaletní drobnůstky, skřínky se hřebeny z perleti, zlatem a kameny zdobené. Probírala se v oněch hračkách, každý kousek byl skvostem. Najednou, zvedajíc veliký krásný hřeben s korunkou z granátů, zachvěla se. Na hřebeně visel dlouhý vlas, zaskvěl se jako zlato. Hřeben jí vypadl z ruky. Obrátila se, něčeho se v té chvíli zhrozila, zamrazilo ji, a plaše pohlédla ke dveřím. Dušek stál jí v cestě. Lehce vzal ji za ruce.

„Snad nechcete odtud prchnout? Nelíbí se vám tu?“ ptal se tiše. Dojista cítil, jak se jí ruka chvěla. Byla znepokojena, zmatena, a nevěděla kam pohlédnouti. S protější stěny díval se jeho portrét, mladý, pyšný, statečný důstojník, v očích jeho hrál stejný svit vášně jako v oněch zracích, do kterých se bála pohlédnout. Ani nepozorovala, že Dušek stále drží její ruku, zvedl ji a líbal, od růžových nehtů do zápěstí. Byla docela zmatená, ztrnulá.

„Odpustíte mi?“ ptal se líbaje. Docela zbytečně se ptal, nebyla schopna myšlenky, zdálo se jí, že jeho rty pálily a celým tělem jeho proniklo divné horko. Nemohla ani prstem hnout, nemohla se vyrvat.

Co bude? Co bude? Mihlo se jí hlavou. Co činí, hrozný člověk! Co chce? Beze vší vůle a síly stála. Obejme-li ji, nebude ona moci se uhnout, vykřiknout, to cítila. A cítila, že on chce, hrozný člověk, chce! Z jeho zanícených očí, ze zarděných tváří, z pootevřených rtů zírala ona touha, uhodla ji. Cítila jeho sílu. Mihlo se jí, jak svalnaté ruce kosmaté jako tlapa medvědí obejmou ji, uchvátí. Zavřela oči, dech se v ní zatajil.

A Dušek jí neobjal. Cítila jen lehké polibky na dlani.

Ještě okamžik stála se zavřenýma očima, trochu se vzpamatovala.

„Myslím, že už doktor se vrátí!“ řekla trochu nejistě, „pojďme zpět!“

Neodporoval. Jen když se vraceli, zdálo se jí, že je mnohem blíže jí ten hrozný člověk. Jako by za onu chvíli získal nějakého práva, cosi vybojoval, a ona cosi ztratila. Byl dvorný jako dříve, ale cítila, že chová se k ní důvěrně jako k někomu, kdo s ním má nějaké společné tajemství. A neurážélo jí to; ano, oddechla si poněkud. Také byla mu bližší.

Hladil jí ruku, smál se, žertoval, a ona bezděky se červenala, postihnuvši jeho žhavý pohled. Chvílemi se Helence namanula otázka: Co to je? Co to? Ale nezodpověděla ji. Vycítila obdiv a bláznivou

touhu z jeho pohledů, a při vší hrůze lichotilo jí to všechno. Nikdy ještě od té doby, co byla vdaná, něco podobného se jí nestalo. Tak skromně žila mladá paní vždycky vzdálena světa, bylo jí něčím novým, že krásou až k nerozumu dovedla okouzlit muže, jakým byl Dušek. I to, že je stařec už, lichotilo jí.

Což, mladík nějaký časem na ni hloupě se zadíval ve společnosti; jí však protivný byl vždycky takový dotěrný pohled, unikla mu, jak mohla.

Ale zde — To právě bylo hrozné, hleděl na ni a nemohla jeho zrakům uniknout, odvrátit se.

Opakovala: „Myslím, že už se doktor vrátí!"

A Dušek s úsměvem řekl: „Lituji, že se nudíte u mne. Chtěl bych, abyste se smála vesele, sluší vám to tolik. Jsem špatným společníkem, a vy jste dnes zamlklá. Skoro bych hádal, že se mne bojíte! Proč? Neublížím vám, jenom chtěl bych váš úsměv vidět; hřeje, a já potřebuji hřejivého tepla. Jsem stařec."

„Ne, nejste!" odvětila a usmívala se, jako by poslouchala jeho přání. „Jste silný a statný a odvážný."

„Myslíte? Právě dnes mi odvaha chybí."

„Proč dnes?"

„Ano, zde ve vaší přítomnosti. Zdá se mi, že je tu cosi silnějšího, čemu podléhám. Víte-li, že právě teď v duchu vidím vás, jak jste šla tehdy na mém dvoře proti rozzuřenému býku. Beze zbraně, jenom s úsměvem. Mohl vás rozsápat, rozdupat, a dal se pohladit. Snad věděl, že dokola naň číhají s provazy a sekyrami, a dal se pohladit. A byla to jeho smrt. Ale vy se nesmějete, milostpaní! Byla to přece taková vítězosláva, přemoci divokého netvora postříkaného pěnou a krví? Neměla jste radost, necítila jste onu sílu — sílu své krásy? Já ji cítím!"

Bůh ví proč — opět vzpomněla na jeho kosmaté paže. Netvor, silný, strašlivý!

Vyskočila, když se jí zdálo, že zaslechla venku kroky.

„Doktor přichází!" vydechla s jakýmsi upokojením.

Pohlédl na hodinky. „Nemůže se ještě vrátit, sotva čtyřicet minut uběhlo, co odešel; nejméně půl hodiny a déle bude ještě trvat, než se vrátí."

Resignovaně usedla na pohovku. Sáhla do knihovny mezi srovnané knihy, vzala svazeček Hálkových písní, obracela listy. Našla znaménka na okrajích, kdosi rád a se zájmem tuto knížku čítával.

„Vaše paní?" zeptala se. „Slíbil jste, že mi budete jednou o ní vypravovat. Vypravujte!"

Pohlédl k mladé paní překvapen. „Dnes?"

Trochu si zakoketovala, — řekl, že podléhá její vůli. „Ano, dnes. Kdož ví, přijdu-li sem k vám ještě někdy."

Teď se rozesmál. „Vy? Jak byste nepřišla! Přijdete!" Řekl to tak jistě, jako by pouze na jeho přání záleželo, kdy přijde.

Neodpověděla na to. Jen s umíněností dítěte opakovala: „Vypravujte!"

Seděl vedle ní, dívaje se zamyšlen kamsi do okna. Prsty na stole nervosně poklepával. Pozorovala, že jeho obličej zvážněl, jako by naň stále víc a více stínů se kladlo, rostoucích vzbuzenými vzpomínkami. Ostrá vráska přes čelo se vyhloubila. V ten okamžik měl výraz divně bolestný. A s bolestí mísil se vzdor, který nabýval převahy, prohluboval onu vrásku.

Hostitel dlouho mlčel. Zapomněl snad na vyzvání. Ale paní Helenka po chvilce řekla tiše a s měkce mazlivou prosbou: „Nuže, vypravujte!“

Zachvěl se, jako by se probudil, pohlédl na ni, a oči jeho byly temné, zamžené starým smutkem.

„Vy chcete? Poroučíte?“ ještě nerozhodně se optal. Vzdechl lehce. Ale již obrátil se docela ke spanilé ženě a skoro lehkomyslně řekl: „Kde mám začít?“

„Byla krásná vaše paní?“ zvědavě tázala se.

(Pokračování.)

Josef Skoch:

Jeho sonáta.

Novella.

Zvlněné souznění různorodých nástrojů orchestru, hedvábný ševel houslí a hluboký hovor cell, šeré largo viol a kovové hlasy trombonů, ta celá tryskající kaskáda tonů se prolínala zjemněle k jejímu sluchu.

On zde byl . . . .

Utkvěla okem na směsi květů, vřele rudých a chorobně žlutavých růží, svázaných v bohaté kytice, z nichž vyvěrala vůně jako bolestně opojná touha . . . .

Přišel se sklonit před umělkyní . . . .

Byla zmatena. Neuvědomovala si.

Před početím koncertu vešla do malého pokojíku, ústícího do sálu. Tlupa hudebníků, členů orchestru, se před ní rozestoupila. Vešla klidně, provázena svým manželem.

Za chvíli ji obklopilo mnoho mužů. Přišli ze sálu. Černé kontury se jí míhaly před očima. Všichni spěchali k ní, aby ji pozdravili, poněvadž se rozhodla znovu vystoupiti.

Slyšela lichotky, které jí šuměly kolem uší jako šelest spousty motýlích křídel, viděla úklony. Dívala se klidně na všecky. Usmívala se. Na stolek, za nějž usedla, se sypaly vonné květy, spiaté ve vkusných kyticích. Usmívala se na všecky stejně. Byla klidna. Chápali se její ruky. Líbali ji.

A tu přišel on . . . .

Zahlédla jen jeho oči. Přišel, když odcházeli skoro všichni již. Uklonil se před ní. Vzhlédla k němu pohledem, v němž bylo něco úzkostného a spolu radostného. Uklonil se. Nic více. Nepromluvil. Odešel.

Jen ten jeho pohled. Ten pohled zamodralých, pevných očí. Ten ocelový pohled.

Ano, ocelový pohled to byl. Diví se, že měla v tom okamžiku dosti síly, analysovati ten pohled. Temně modrá zornice měla jediný úzký, bílý zablesk, ostrý a skvoucí jako čepel. Byl to ocelový pohled.

Pohnula se nervosně . . . .

Bože, ne, ten pohled byl klidný . . . .!

Usmála se s pohrdáním. Její srdcově skrojená ústa se zkřivila skoro bolestně.

Ne, proč si něco nalhává . . . .! Ten pohled nebyl klidný! Byla v něm veliká výčitka, byla v něm veliká bolest. Ale v tom bílém blesknutí byla také síla. Ta jeho podmanivá síla . . . .

Ale proč na něj myslí? Proč musí, chce na něho myslit?

Zvedla hlavu . . . .

„Nejsi rozčilena, Olgo?"

„Ne, nech mne, chci býti sama na chvíli, než vystoupím . . . ."

Podala mu ruku. Políbil její dlouhé, bílé prsty. Dívala se za ním, až vyšel.

Výdechy orchestru se na okamžik zjasnily, když otevřel postranní dveře, ale pak ztichly zas a vlnily se zamženě tichým tremolem houslí a zurčící, táhlou passáží čel, do níž kanuly plynné tóny harfy jako těžké slzy.

Povstala rozčileně.

Ne, miluje svého muže, protože je dobrý a šlechetný. Stala se mu ženou, ne proto, že je bohat, ne proto, že jí zajistil cestu k uměleckým úspěchům, ale proto, že je dobrý.

Ale proč stále musí myslit na něho? Proč vidí zevšad vyšlehávat jeho pohled?

Milovala ho . . . . Je pravda . . . . Tehdy . . . .

Byla jí přislibována budoucnost veliké umělkyně. Učitelé na ni pohlíželi se stajeným obdivem, rodiče s pýchou, mladí muži se zážehem touhy v očích. Fascinovala svými jemnými prsty, pod jejichž teplými doteky vyvěraly tóny, jako vyvěrají vůně z květinových kalichů, když vlahé paprsky je celují . . . . Věděla, že oslňuje, když usedala ke klavíru. Opájela se obdivem, jímž byla zahrnována. Ano, obdiv jí postačil, zcela vyplňoval její duši. Jiskřila uspokojujícím vědomím sama sebe. Byla klidna a ukojena tehdy, a to proto jen, že nebyla ještě umělkyní. Hrála skvěle, její bílé, teplé ruce oživovaly svými doteky hladce chladnou klaviaturu, hrála však toliko, hrála krásně. Ale nepocítila do té doby ve své duši mučivě bolestných a sublimně krásných otřesů, v jejichž vibraci si člověk náhle uvědomuje, že je umělcem, a nahlédá, třeba jen po nepatrný okamžik, do svého nejhlubšího a nalézá v něm čirý krystal, jímž prochází jediný žhavý paprsek, rozkládající se v tisíceré nuance Krásna. Neprožila těch chvil vzrušení, prosycených vůní nejefemernějšího štěstí a nejvleklejší bolesti. Nebyla ještě umělkyní.

A tu přišel on . . . .

Hrála malé společnosti. Byl jí představen. Jeho jméno bylo tehdy ještě úplně neznámo. Jako ostrý relief vystupuje jí vzpomínka, kdy před ní stanul, štíhlý a vysoký. Chtěla se usmáti oním úsměvem samolibých dívek, jež rády vidí mladé muže skloněny před sebou, ovládnuty. Její ruka vklouzla do jeho. Ten dotek jeho ruky byl příjemně tvrdý a teplý. Nepoznala nikdy takového doteku. Zvedla překvapeně oči k jeho tváři.

A tu po prvé v životě přelétl její duši mocný jas jeho pohledu. Ta vteřina, kdy pozorovala jeho oči, se jí vybavuje nyní jako doba vleklé délky. Studovala v té vteřině jeho pohled. Temně modrá zornice, protkaná černými soustřednými vlákny, se leskla bíle v úzkém pruhu. Pohled těch očí byl klidný a pevný. Úsměv jí zkřehl na rtech. Pocítila, že ten pohled ji dráždí, že je jí nepříjemný. A přece spočívalo cosi v jeho klidu, co vzněcovalo její zvědavost. Chtěla poznati člověka, jehož oko bylo tak zvláštní.

Promluvili několik běžných slov. Pak usedla ke klavíru. A po prvé cítila v této chvíli zvláštní nejistotu a útlak .... Hrála krásnou sonátu. Byla překvapena, že pocítila, a dnes ještě si to uvědomuje ostře a určitě, jako by její duše byla zamlžena temně modrým pavučinovým předivem, jímž chvílemi blesklo cosi oslnivě jasného, bílého. Úzký záblesk jeho očí .... Prsty se jí chvěly. Dotkla se klaviatury, aniž vzbudila tónu, a pocítila nepříjemný chlad vnikati jí do prstů. Vše před ní kmitalo a vířilo, žluté světlo plynového lustru se jí linulo ve zvlněných proudech kolem hlavy, rudé tapety jí tančily před očima. Oči všech byly v té chvíli na ni upřeny. A po prvé jí bylo lhostejno, jsou-li ty oči naplněny obdivem; pocítila ke všem jakési timidní opovržení. Odtrhla pohled od klaviatury, která se před ní pestřila bílými a černými skvrnami. Neviděla nic kolem sebe, ač byla v prostředí, jež dobře znala, jemuž uvykla. Ve spleti mihotavých, barevných křivek zachytila jen dva bílé paprsky, jež vyvěraly z temně modrých zornic. Ty paprsky rázem pronikly mlžným závojem, který ji po okamžik halil. Zdálo se jí, že z nich plyne cosi silného, povzbuzujícího, cosi, co ji nadnáší, vzepíná ve smělém oblouku. Pocítila pulsace smělé radosti v žilách ....

A zvučely struny klavíru ....

Základní motiv sonáty plynul melancholicky v tichém ševelu, jímž chvílemi zavzlykly stony bolesti, a jímž prorážely výkřiky vášně.

Jak byla podivná dnes ta její hudba, vydechovala její touhu, štkala její bolestí, vyrážela výkřiky její vášně. Jak byla podivná ta její hudba! Cítila, že jí vane duší, jako vane vítr mladým borem, jenž chvílemi šelestí ve spleti jeho haluzí, chvílemi je rozbouří ve zjitřený kolot. Prožívala unášející chvíli vyslovení sama sebe, té nutnosti, které nepocítila ještě nikdy. Mohutná linie sonáty se vinula pod jejími prsty stále výš. V divokém prestu míhaly se průsvitné ruce nad klaviaturou. Cítila se horečně, nadlidsky povznesena, pocítila cosi, čeho nepocítila dosud nikdy. Spousta zářivých světelných atomů prostupovala její bytost, cítila, že uniká ze hmoty a blíží se něčemu vysokému, vysokému. V té chvíli se zvedly její oči od klaviatury, na níž vířily její prsty. Ty oči hledaly dva úzké, bílé záblesky, chtěly je oslniti nyní svým jasem. Nenalézaly jich. Na jejich místě zářily dvě veliké, modré zornice, lesknoucí se zlatově na celé ploše. Byla by vykřikla štěstím. Cítila v nich cosi mohutně pospolitého, cosi svého, oheň velikého porozumění; dívala se do těch očí, tak změněných, nemohouc se nasytiti jejich záře, která ji pronikala, která

se lila ve světélkující proudy, jež jí tryskaly duší. A uvědoměle, náhle, nadšeně to vzkřiklo její duší . . . .

Miluje ty oči . . .

Sonátou se mihly poslední kadence, jako klikaté křivky posledních blesků, jež brázdí jasnící se oblohu, a konečný akkord roztetelil vzduch, jako poslední výbuch přepětí. Byla obklopena, bylo jí blahopřáno, byla obdivována. Jak lhostejná jí byla dnes všecka ta slova. Viděla jen jeho veliké, zlatem planoucí oči. Milovala ho. Byla umělkyní.

Tím dnem jí nastaly chvíle velikého života. Žila jím, vdechovala jeho bytost; byla umělkyní. Jeho nitro jí bylo jasným pramenem, z něhož pila její žíznící duše Krásu a v němž sama sebe shlédla. Nalezla sebe toliko v něm, mohla žíti jako umělkyně toliko jím.

Přicházívala k němu v podvečer, kdy fialové stíny soumraku se vznášely pokojem a splývaly s jeho hlubokým mlčením. Dívala se v těch chvílích do jeho očí a naslouchala jeho hlasu. Mluvil jí o umění, o Kráse, kterou cítí a vnímá každým nervem, o své touze, vyjadřovati tuto Krásu, o svých tvůrčích bolestech. Jeho hlas zněl harmonicky, jako splav za podvečera, a jeho oči, temně modré, se leskly v úzkém, bílém pruhu, jako břitký paprsek měsíce, který se obráží ve ztmavělé hladině. Cítila, že je ovládána bílou, fluidickou září toho pohledu. Nebývala schopna slova v těch chvílích. Byla prostoupena pocitem božského úžasu, jako laň, která se shlédne po prvé v horské bystřině, celá její duše se chvěla vášnivou nutností mu naslouchati, jemu, jenž v ní svým pohledem probudil umění. Ale na dně duše jí kmitalo cosi, jako neuvědomělé pokoření, jež ji dusilo.

Usedala ke klavíru. Chvějivé tóny nástroje splývaly v mohutných vlnách s modře nuancovaným vzduchem. V těch chvílích klesal s její duše závoj jeho moci. Cítila se volna, svobodna, s pocitem vítězství se dotýkala kláves. V těch okamžicích cítila nezměrné štěstí. Byla umělkyní. Jím však toliko. Tóny klavíru vířily ztemnělým vzduchem jako tisíceré, pestré, barvu měnící vážky. V těch chvílích zářily jeho oči temným zlatem. Noc pokradmo uléhala na vše. Jeho oči plály zlatově. Struny klavíru se chvěly. Byly to chvíle velikých splynutí . . .

Rostla. Jím. Její umělecká bytost mohutněla jím. Rostla jako květina ve světle paprsků, jež vyzařovala jeho duše. Kalich jejího nitra se zvolna rozevíral a počal vydechovati vůni svého umění. Bylo to ve chvílích úplného osamocení, kdy cítila, že je umělkyní sama sebou, sama v sobě. Cítila svou duši se chvěti v tónech. Byly to chvíle opojného štěstí. A vnucovala si myšlenku, že na něm nezávisí, že záře, která ji prostupuje, není odleskem jeho záře, že on jí je bytostí, již miluje, jež však nepronika až do jejího nejvnitřnějšího života. Vnucovala si tu myšlenku . . . A opět přicházívala k němu, opět byla zamlžena jeho mocí, opět byla šťastna, když rozzářila jeho oči a když sebe nalézala v jejich jasu. Ta myšlenka ji bodala a trýznila od té chvíle, kdy si ji jasně uvědomila.

Vzrostla . . .

Cítila bušení velikého vnitřního života, ale zároveň drásavou bolest, jejíž záchvaty byly vždy častější a konvulsivnější. Nemohla

již déle se klamati. Jako fantom vztyčilo se náhle to dávno potlačované a zakrývané. Je od něho odvislá. Je jeho odleskem. Ta myšlenka jí rozsápávala duši. A brutální, vášnivá, bezohledná strž vyvřela z hlubin její bytosti. Vymknouti se mu. Žila tou myšlenkou. Musila se mu vymknouti. Chtěla býti umělkyní sama sebou. A vymkla se mu, popřela v sobě svou lásku k němu, snažila se nenávistně zabarviti každé slovo, jež jí kdy řekl, chtěla si vybavovati vzpomínku na něho s útrpným smíchem.

Neřekl tehdy nic, když od něho odcházela s pocitem násilného, nemožného vítězství. Jenom jeho oči jí projely duší jako dvé ostří.

Chtěla žíti sama sebou. Chtěla býti umělkyní sama sebou . . . Vnutila si myšlenku, že miluje člověka, jejž nazvala dobrým a šlechetným. Provdala se, neboť se chtěla vyhnouti veškeré možnosti návratu k němu. Cítila však podvědomě, že jednou ta nutnost nastati musí.

Mezi ní a jejím mužem byl tmavý prostor úplného neporozumění. Pohlížel na ni s obdivem, se zbožňováním. Byl jí nepříjemný ten vnější obdiv, pohrdala jím. V prvních měsících se opájela životností myšlenky, že je umělkyní skutečně a sama. V její duši se mihotavě chvěly poslední zlatové odlesky jeho vyšší bytosti. Byly to mroucí jiskry. Doplály. A nastaly chvíle hlubokého zoufalství a mrtvolného spleenu. Hledala se překvapeně, rozechvěle, horečně, celým napětím vůle se snažila dodati vzmachu své vnitřní bytosti. Ta však poletavě klesala do stínu, jako žloutnoucí list vysokého, osluněného stromu. Stín, do něhož upadala, byl vždy hustší a temnější. Byly to hrozné chvíle. Sedávala nad klavírem, prsty zabořeny v klávesách, jež stenaly nesouladným, ostrým zvukem, a oči upřeny v neznámo. Po vášnivých chvílích zoufalství přicházely okamžiky dusivě tížící resignace . . .

Donutil ji, aby několikráte vystoupila. Byly to pro ni chvíle hustého temna, když usedala ke klavíru, a mučivé bolesti, když slyšela potlesk tisícerých rozpálených dlaní. Ten potlesk šlehal její duši bičem. Ne, ne, byla by křičela. Proč applaudujete, vždyť nejsem, nejsem umělkyní! A upadala v zoufalství, vlekla bídně den za dnem, drcena hrůzou té myšlenky. — —

Pizzikatem smály se housle, a jaře zvučela cella konečným motivem symfonie. — —

Proč nezůstala jeho? Proč nezůstala umělkyní? Proč se mu vymkla? — —

Jako roztavený kov se linuly syté tóny trombonů. — —

A viděla ho zase dnes. Ten jeho pohled ji sešlehal. Ale vztyčil ji zase, třeba že sešlehánu, pozdvihl ji, vzepial. — —

Zrychleně vydechoval orchestr. V šíleném letu křížily se zvuky nástrojů. — —

Musí, musí vidět jeho pohled zase pláti zlatem! Miluje ho! —

Dodechl orchestr. A vzduchem chvěl se ještě poslední, výmluvný akkord. — —

Vběhla na podium. Přeslechla příboj potlesku, který ji vítal. Vlny šumotu, světel, vůní jí narážely o skráně. Nevnímala světla. Obklopila

ji hustá tma. Instinktivně zamířila ke klavíru, jenž na ni cenil své bílé zuby. A hustá, temně modrá tma ji halila, jíž kroužily dvě veliké, zlatové spirály.

Usedla ke klavíru. Nad hlavami obecenstva tkvělo ve vzduchu ono čiré ticho, napiaté a plné očekávání. Upřela pohled na běl klaviatury, a náhle ji zalila výheň vnitřního jasu. Ano, hraje sonátu, jeho sonátu, již miloval, v níž nalezla sebe tehdy po prvé, onu sonátu, která je pojila předivem svých tónů.

Zmizela zamodralá tma i obě kroužící spirály. Vyhlédla do obecenstva. A mezi kmitající černí, bělí a modří viděla pláti dvě veliké modré zornice, lesknoucí se zlatově na celé ploše . . .

Tisíceré světelné přívaly se jí rozlily duší. Cítila, že mocně stoupá, že se zase nalézá.

Miluje ty oči . . .

Vášnivě . . .

A struny klavíru se rozezvučely písní fjordů laskaných nazelenalými vlnami norského moře, jejich akkordy plynuly vzduchem jako vánek nad severskou plání, a tryskající passáže zářily duhovými barvami nordické záře . . .

Je umělkyní, ano, je umělkyní! A zlatá vlna vášnivého štěstí ji zalila.

Obecenstvo se vhrnulo na podium, líbalo jí prsty a dotýkalo se šatů, klesalo před ní a zasypávalo ji květy.

Sálem duněl potlesk . . .

Jak lhostejní jí byli všichni ti lidé s nadšenými tvářemi.

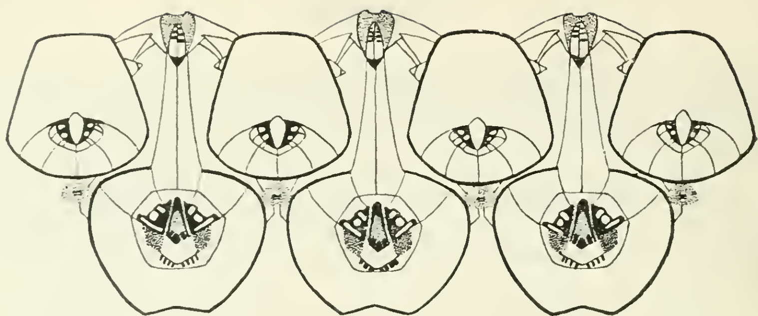
Hledala jen jeho veliké, zlatem planoucí oči . . . .

Nenalézala jich . . .

— — — — — — — — — — — — — —

Sestupoval po širokých kamenných schodech do vlhké, vonné noci, a zlato jeho zornic se tavilo pod žhavě rudými víčky ve veliké, bohaté slzy.

Z veršů Bohumíra Polana.

LETNÍ DEN.

Když ráno poli jdu, jež na mne třesou květ
svých klasů zelených, mně stačila by as
dívenka, jíž se lze jen s bázní dotýkati!
Po rose průhledné má chladný vonný ret
a v slabém objetí se chvěje jako klas,
když slunce milostné jím tušíš z jitra vláti.

A žiji statný den. Štít bílý za štítem
je vznícen v útoku a řeži násilné,
mne boji učíce a hodům zralých trýzní.
Tu žádá poledne v svém žáru rozlitém
hruď ženy královskou, jež mocně k hrudi lne,
ret červený a vlas, jenž skví se plavou sklizní.

Pod okny divizny až ke mně šlehají
a světla veliká v mé oči prudce žhnou
hle, z pletí fantomů, jež s krví mdlou se snoubí.
Je umí zažehnat, když stíny zavlají,
jen žena z vidiny a s duší záhadnou,
svých očí souhvězdím, jež půlnoc k věčnu hloubí.

Buď požehnán můj stesk, jejž cítím mlčky stát
u těžkých kořistí den po dni velikém
mé bezcílné a sladce dobrodružné pouti!
Jsem občan neznámý, leč bůh mi přeje rád
být synem zvoleným a země básníkem,
ať drobné touhy mé jak chtí se kolem hroutí!

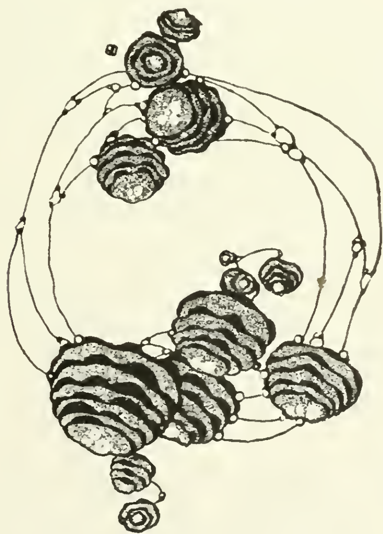
SVATBA DĚVČÁTKA.

Ty musíš býti vždy jak panenka,
byť z plodů smrti hojně požila jsi,
tvůj cop a pás a dětská sukénka
vždy buďtež rýmem rozmarné tvé krásy!

U tvého stolu vlastní hoře mé
tak sládne, jak by zlatokřídlé včely,
jed v žahadlech, smrt v písni zvonivé,
rty jeho sladkým voskem uzavřely.

O temném bolu, pro tě skrytém, vím, —
leč v tebe doufám, pro tvůj zrak si přeji
snu věčné záře, — k té ti připíjím!

Ať zuby tupých běd se vstříc ti chvějí,
já věřit chci a s Kristem zázračným
jak děvčátku ti na vždy píseň pěji.

Rudolf Hans Bartsch:

Malá Blanchefleure.

Z knihy: O zmírajícím Rokoku.
Přeložil *Jiří Zedtwitz.*

Můj přítel Fräncli Thaller ze Solothurnu vyprávěl mi kdysi o starém obraze:

„Koupil jsem od kramáře Hiršla na Hafenštegu obraz malé markýzy de Blanchefleure, která ztratila v roce 1792, neblahé paměti, jako většina francouzské šlechty rozkošnou a rozmarnou svou hlavinku. Zde na obraze má ji ještě; vysoký účes a vysoko položené, udivené obrví; jako Watteauovým štětcem nahozené a vesele pohlížející tvářinky. Jest rozkošná, a toužím po ní.

Nevíte ještě nic o malé markýze de Blanchefleure, která vždy měla pravdu? Ani o směšné vášni mého praděda, Švýcara Thallera, jehož emailový obraz visí nyní pod jejím, a nic o beztaktnosti Jakobínů, lidí bez vkusu a gracie! — Nevíte? —

Nuže, markýza de Blanchefleure měla vždy pravdu. Měla pravdu, že se narodila jako malá kněžna, vzdálená savojská krev, tedy poněkud daleko ve dvorském seznamu versaillském, ale přes to malá vévodkyně, která by bývala ulovila nejvíce se usmívajícího markýze králova. Měla pravdu, že byla lepší bytostí, než všechna ostatní stvoření na zámku jejího otce, ve vsi a krajině: ať to byl již učitel hudby nebo tance, správce, sedlák, služka, osel, vůl, pacholek neb cos jiného. Měla pravdu, že žila z těžké bídy nevolníků. Neboť žila s úsměvem a trilkujíc, a celý svět ukláněl se hluboce před ní, před jejím leskem a krásou.

Jako když se žene vítr žitným polem, tak ukláněla se veliká shromáždění lidu před ní: „compliments en mille." A měla pravdu, že se provdala za markýze Massimela de la Réole de Courtroy, jehož obmezenosti se celý dvůr tak smál, že se stal králi nepostradatelným a u každého lever musil býti přítomen, aby vzbudil dobrou náladu po ránu. Věděla o mnohém milenci, ale málo bylo takových mužů, kteří by si byli mohli dopřáti tuto Blanchefleure se všemi jejími přáními a rozmary. Tím způsobem dostala se ke dvoru a měla, jako obyčejně, i před samým králem pravdu.

Její úsměvnou moc v rozkazech ukazuje nejkrásněji následující případ:

Jest všeobecně známo, že bylo pod trestem smrti ve francouzské armádě zakázáno u švýcarských pluků troubiti nebo zpívati píseň alpských pastýřů, poněvadž potom prchali neobratní synové německých Alp v celých houfech pryč nebo umírali touhou po domovu.

V Štrasburku na bráně
přišlo to tak maně . . .
V sluch mi zazněl z dáli alpský roh,
do vlasti kéž vrátit bych se moh' —
však nesmím.

A můj praděd, Primus Thaller, zapěl pastýřskou píseň uprostřed Paříže. Stál na dvoře švýcarských kasáren, ve žlutém písku, který byl zalit večerním sluncem, a vojáci se strojili na vycházku do města.

Událo se to tímto způsobem: Dostal z Ameriky dopis od svého o šest let mladšího bratra Quinta, bubeníka u pluku „Prince d'Orleans", dopis to osmnáctiletého mladého muže, který psal o Lafayettovi, Washingtonovi, svobodě, občanském vzdoru a pýše, tak krásně, tak hloupě a s takovou posvátnou úctou, jaké jest schopen jen osmnáctiletý jinoch. Mladý Quintus psal, že se pluky zlaté lilie mají navrátiti, že však s nimi pojedou neviditelní ohniví jazykové nad jich hlavami, kteří ve Francii vzplanou v obrovitý oheň; velcí ohniví jazykové, velká slova: „Svoboda! Rovnost! Bratrství!"

Velká slova? Svoboda, Rovnost? — Tu rozpomněl se můj ubohý, roztoužený praděd, že v jeho vlasti něco podobného již po několik století tu a tam bez velkých slov žije . . . snad v Appenzellu, odkud přišel, aby si vysloužil čest a peníze. A uvažoval, proč musili lidé až z Ameriky, přes moře, přinésti správné ocenění člověka jako něco úplně nového a div světa, když přece doma již po dlouhou dobu tiše a rozumně prohánělo svoji krev. Bylo však jen pro ty, jimž bylo vrozeno: pro tiché lidi, hranicemi kolkolem obklopené. Velký zákon lidstva není ani opojením ani velkou slavností; jest to jen poctivě kramařící odvažování; jest určeno oné nesmírné masse, která potřebuje masa, chleba, pokoje a kuchyně, trochu slunce a trochu zeleniny, ale hodně práce, aby bestie vraždění dobře a důkladně spala.

Proč dávají tito geniové zákony zase jen geniům?

V Appenzellu doma měli již dávno to, o čem se v Paříži potají šeptalo. Myslil na svého opatrného strýce, na jich krávy a telata, na jich pole a Alpy. „Má milá Schwyz jest přece jenom člověku od přírody určeným rájem," uvažoval sergeant a pohroužen v myšlenky pěl onu píseň.

A to byl konec.

Neboť americká zvěst nakupila v srdcích více zla, než o jakém se mému bodrému pradědu Primusovi — byl z předu poctivost sama a v zadu cop! — kdy snilo; a kdyby to nebyli učinili horší lidé, bylo by bývalo v Paříži ženské služebnictvo zkaženo svou známostí ze švýcarských kasáren. Služebnictvo tvořilo valnou část kvasu, jímž

vyvřela velká revoluce. Disciplina již dávno utrpěla. U pluku bylo mnoho lidí, kteří měli povahu landsknechtů, a z těch asi tucet vpadlo v roztoužené piano mého praděda se vzdornou silou, takže se píseň široko daleko rozléhala . . .

Již po několik desítiletí ji nikdo nezpíval, a nebyl tedy také nikdo trestán. Proto však zněla nyní jinak, než před lety. To neměl býti útěk, ani touha po domovu! Nikoliv! Pouze vzdorná píseň na copařský zákaz. Zpívali a jásali, napodobovali alpskou trubku skrze nos i hrdlem, a působilo jim to nemalou zábavu; bylo jich asi deset nebo dvanáct. Než, jakkoliv se můj praděd odplížil, když viděl, že mu zkazili náladu, a jakkoliv jen několik hloupých unterwaldenských, švyckých a appenzellských hlídačů krav bylo přepadeno touhou po domově a desertovalo, on byl přece první. Zavřeli jej, dle zákona propadl smrti.

Nyní byl trest smrti snad to jediné, co nejvzdálenějšího poddaného ihned a directement spojovalo s králem; nevím dobře, není-li tomu dosud tak ve vašich monarchiích?!

Král měl potvrditi tento podivný, zastaralý rozsudek válečného práva. Byl tlustý, pohodlný, poctivý, a přemýšlel při jakémsi zadumaném počínání, jež patřilo k „lever“, zcela vážně o osudu mého praděda Primusa. Když se mu při té příležitosti se sladkým úsměvem přiblížil markýz Massimel de la Réole de Courtroy, otázal se ho poněkud jednoslabičně:

„Jak by se mělo teď naložit s tímto Primusem? Uvedl jakous starou hloupost znovu do módy.“

Markýz naprosto nevěděl, oč jde, proto řekl rychlostí blesku: „Dovolíte, Sire, jelikož se to týká módy, bych se otázal své paní?“

Celý dvůr se smál, i Jeho pohodlné Veličenstvo se usmívalo; mělo nyní příčinu k odkladu, a to mu bylo milé; tak se stalo, že osud mého praděda položen byl v rozkošné ručky markýzy de Blanchefleure, které tou dobou se zabývaly ranním čepcem Marie Antoinetty. Lever rozkošně lehkomyslné královny počínalo o celou hodinu později, ale markýz byl ihned předpuštěn, jsa mužem své ženy a poslem královským. Prozkoumal zatím případ Primusa Thallera a přednesl jej oběma dámám.

Madame Blanchefleure radostně zatleskala ručkama. „Švýcar! Jak rozkošné! Vyprosím si jej na krásném Veličenstvu Francie, by mi zřídil na mém statku v La Réole alpu se strakatými kravami.“

Královna se usmála a přisvědčila. „Opatří pravé kravské zvonce a bude nosit šedý plátěný kabát s rudou vestou, modré punčochy a pastýřský klobouk se stuhami jako blankyt modrými. V červnu navštíví královské Veličenstvo náš statek, a tu nám zapěje k všeobecnému potěšení osudnou píseň na úchvatné alpě, kterou zatím vystavíme. Neníliž pravda, krásné Veličenstvo?“

Opět se zasmála veselá, lehkomyslná královna, přisvědčila, a král udělil milost mému pradědovi se vší vážností, jež se slušela se strany soudce při tak potěšitelné záležitosti.

Na to měl pan Primus audienci u madame Blanchefleure, by poděkoval za život a svobodu . . .

Ukázalo se, že jest pro vojsko nezpůsobilý, ten svůdce ze šosácké touhy; byl propuštěn a přišel k ní v appenzellsky nadechnutém oděvu občana s kulatým kloboukem. Madame Blanchefleure zvědavostí a rozčilením nad touto sensací zledověly ruce a zrůžověly tváře. A když smilování hodná, prostá, šedá událost v podobě ubohého jinocha byla vpuštěna, zastavil se jí dech. Představovala si jej, Bůh sám ví, jako mohutného buřiče a svůdce lidu, jemuž se řeči proudem linuly z úst, a nyní vcházel takový zákonník občanských práv; hodný, tichý a poctivý, pravý: dej mi to, tak dostaneš toto.

Tušíte však, co mu dala madame Blanchefleure?

Když vstoupil a srdečně řekl: „Bylo to hezké od vás, milostivá, že jste naklonila své dobré srdce cizímu chudáku,“ tu pozorovala, jakkoliv bylo málo podivného v jeho oděvu i postavě, jeho obličej: měl náš šedý ostrý zrak, úzký, bodrý obličej, vysoké skráně, orlí nos, a jenom mládí oblévalo tuto Catonovskou tvář trochou jemnosti. Především však měl ve své bytosti ono klidné centrum světa, jež nenechá kolísat pravého muže ani při devíti mázech vína, ani v lásce, ani v politických bojích mocných časův. Pravdou jest, že stál před ní na rozkročených nohách jako symbol jistoty. Starý zvyk Švýcarů, zděděný po mnohém zápasu.

Pohlížela na tento nekonečně klidný obličej a myslila si: „Pohnu jej k tomu, by o mně řekl: elle me fait troubler.“

To bylo stanovisko, na jehož základě jednala se všemi muži.

„Ale poslyšte,“ počala udiveně, „vy, vy jste zpíval? Vypadáte docela jinak.“

„Neumím také zpívat. Chtěl jsem vám jen poděkovat.“

„Jak jste tedy mohl zpívati svůj „ranx de vache“?“

„To bylo jen tak, z nitra!“

„Z touhy po domově asi?“

„Myslil jsem jen na to, že jest Appenzell lepší než Paříž.“

„Můj Bože, a vy chcete odtud pryč? Co jsme vám udělali? To je smutné. Milujeme Švýcary, jsou pro nás jako poctivé zrcadlo, v němž vidíme, jací jsme. Oh, prosím, řekněte mi nějakou hrubost!“

„Nemohu. Neznám vás blíž.“

„Oh, pak neznáte ani Paříž z blízka. Jak jest to možné, že vás tu nikdo nemiloval? V Paříži je každý někým milován. Dokonce i vojíni mají svá děvčata. Jak se to stalo, že vás neprosily naše krásné děti, ba dokonce ani naše ženy za Paříž? Přece jste měl nějaký poklad? — Nebo několik pokladů? — Či dokonce až přespříliš jich?“

Ach, můj dobrý praděd neměl v Paříži ještě žádného pokladu, jakkoliv byl sergeantem. Přával si vždy děvče s hodně světlou tváří, a takového tam nebylo; neboť musila býti celičká sluneční září. Oči Pařížanek jsou třepotavé hvězdičky za nocí nad zastrčenými kouty ulic; lákají za roh. A můj praděd Primus kráčel vždy ku předu.

To vše jí řekl; rozumí se, že daleko lepší řečí, kterou mluvil můj bodrý praděd.

„Ach ano, můj Bože," děla Blanchefleure, „jak se má vám vyhovět? Byla bych to zkusila sama, ale jsem provdána."

Tu pozvedl ubohý Primus své udivené šedé zraky, by si konečně prohlédl onu ženu, jež vězela za všemi těmi podivnými věcmi, hedbávím, pštrosími pery, v široké sukni a za pozlacenou židlí, a takto mluvila.

A zadíval se hluboko, poctivě, nic netuše, do jemné, zářící tvářinky, plné nezkalené radosti nad onou operní scenou, kterou zde právě sehrála.

Byl všecek smuten, že jest již provdána. Neboť byla vskutku celičká jako sluneční záře.

„Neříkáte tomu docela nic?" prosila Blanchefleure.

„Můj Božíčku," podivil se ubohý Primus po německu. „Ta že by si byla něco se mnou začala?"

„Jak?" tázala se obveselena.

Tu mluvil opět francouzsky. Nemá si prý tropiti žerty z ubohého hocha.

„Ale ne," smála se. „Chtěla jsem pouze říci, že jest to pro nás oba velké neštěstí. Pomyslete si: nemám také ještě žádného milence a jsem také opuštěna jako vy."

„Vždyť přece máte veselého markýze?"

„Za toho jsem provdána," lkala téměř, tak věřila sama svému neštěstí. „Zdali pak tušíte, vy, jenž jste ze Švýcar, kde každý může voliti dle svého srdce, co to jest, být jako Savojská princezna prodána, ne sice lacino, ale přece přesně dle odhadní ceny?"

„Ach, ano," děl Primus Thaller. „U nás v Appenzellu nedá sedlák, který má padesát krav, své děvče nikomu chudšímu. To jest nutná ochrana rodiny."

„Proti komu?"

„Proti zchudnutí."

„Jste asi velmi chud?"

„Jinak bych přece nebyl utekl k vojsku."

Tu nastal okamžik, kdy markýzka přednesla prosbu, by pan Primus jí zařídil hospodářství po appenzellském vzoru v La Réole.

Můj praděd točil v rukou kloboukem a bojoval nejtěžší boj svého života. Všecka jeho statná švýcarská duše utkvěla úplně na jediné otázce, mnoho-li totiž dostane mzdy. Dvakráte nasadil, pohlédl do tváře jako slunce jasné, nepřenesl však přes rty peněžní otázky, jediné poctivé ve světě. Po chvíli přivolil.

Odnaučil se dokonce švýcarskému umění počtářskému při této sladké audienci.

Zkazil se během čtvrt hodiny, v Paříži dne 1. května roku 1789.

— — — — — — — — — — — — — —

Bylo to štěstí, že nepřišel nikdy do La Réole. Tam byla by kráčela mimo něj tichá tragedie, ze které by se nebyl býval nikdo těšil kromě madame Blanchefleure.

Odporně velká revoluce překazila madame rozkošný, malý plán.

Panu markýzi Massimelovi de La Réole de Courtroy dostalo se té chevalereskní cti, že mu byla useknuta hlava bezprostředně po jeho pohodlném Veličenstvu, kterážto okolnost jej stála přes všechny pochybnosti posměváčků život, čímž byl podán hluboký důkaz o rovnosti všech lidí, a to chtěla revoluce.

Madame Blanchefleure byla přes sladké slzy své se stem přátel a přítelkyň zlaté studnice milosti z Versaillu převedena do vyšetřovací vazby a zavřena ve sklepích Templu, kde kromě neuvěřitelného množství šlechty shromážděni byli i nejslavnější duchové Francie: professoři, akademikové, malíři a uchvacující básníci. Nejvybranější Francie. Vojsko dobrého rodu, karriéry, nebezpeční znalci umění vládnouti, ale i (kdyby revoluce byla měla pro něco podobného oči) společnost všeho téměř tou dobou ve Francii se uplatňujícího ducha, gracie, způsobu života, jemné zdvořilosti a božské povýšenosti nad životem . . .

Bylo to skvělé vítězství nad národním konventem, jak se zde ti lidé bavili a na smrt kráčeli. Madame Blanchefleure byla tu doma jako motýlek, jejž byli přenesli ze studené psoty zimní do skleníku. Byla pýchou, povzbuzením a rozkoší všeho šlechtického světa, který zde dokázal neuvěřitelnou věc, býti statečným v graciosní veselosti, což se málokomu podaří. Vědomí smrti mění obyčejného člověka vždycky hned v tragickou postavu. Tito nejjemněji stavení lidé všech dob však zůstali věrni své zamilované veselohře. Zemřeli, věrni jsouce slohu en rococo, jak žili . . .

A nyní můj praděd Primus Thaller.

Nemohl od onoho 1. máje zapomenouti malé Blanchefleure a jejího jasného obličeje. Zprvu myslil, že jest to vděk, a nosil v duši její obraz, jako mnich klamající sama sebe, obraz Nebeské Panny . . .

Revoluce smetla s impertinentně veselým Versaillem a velkostatkářstvem jeho naději na místo šafáře v La Réole; ale rozpomenula se na dobrého občana Primusa Thallera, který by byl téměř zahynul na základě královských vojenských zákonů. Stal se důstojníkem; kapitánem na místě. Dostal se ke pluku, jehož šlechtické mužstvo se rozprchlo, a v němž na místě důstojníků byli výčepníci lihovin, poslíčkové nebo jiní gamini, zkrátka všichni talentovaní ničemové, kteří revolucí vyneseni na povrch, dobyli velikých vítězství republice.

Nebylo mu tam příliš volno, ale utrácel svou gáži, a to se mu líbilo. Vždy však přemýšlel: kde asi dlí malá Blanchefleure?

Tu se dověděl, že její choť byl popraven, a že na malou vdovu asi čeká podobný osud.

Ach, jaké jaro svobod probudilo se tu v jeho duši! Hned si uvědomil, že jest zamilován. Jest nyní vdovou a chudší než nějaké appenzelské děvče od krav; nyní ji můžeš pojmouti za choť.

Tato logika vynořila se v něm tak náhle, jako krtčí kopec na spokojeně dýšící louce.

Jeho bratr od bývalého pluku prince Orleánského byl na stráži v Templu; běžel k němu.

„Poslyš, Quinte! Není u vás zavřena mladá ženština s květovanou hedvábnou sukní, širokou jako úl, a třemi pštrosími pery ve vlasech?" —

„Nikoliv," řekl důstojník Quintus, dříve tambor. „Takové tu není; to asi svlékla onu sukni. Jak pak se jmenuje?"

Tu řekl Primus jméno, a Quintus se rozzlobil. „Tu znám velmi dobře!" nadával. „To je čisťounká ženská; nedávno mi pravila, že Američané nerozumějí ani za mák našim jemnostem, a když jsem jí chtěl sáhnouti pod bradu a řekl, že něčemu z toho přece rozumíme, odpověděla:

„Člověk má oči, by se těšil; i pes má ještě svůj čumák; ale já prý jsem ještě daleko za tím: ohavný hlemýžď, který musí vše omakávati, by pochopil něco hezkého. Z Ameriky nepochází prý nic ušlechtilého."

Právě byl do Templu dopraven jakýsi pán Vique d' Azyr. V myšlenky pohroužen, dal se vojíny dovésti až sem; zaslechl právě rozmluvu obou bratří a řekl: „Zcela správně, a ta věc jde ještě hloub. Můžeme ze srdce pohrdati touto francouzskou revolucí; než z americké rozumné chladnosti občanské dlužno míti strach. Jemný instinkt, drazí pánové, by mohl prorokovati: kultura Evropy umírá právě rozumem Spojených Států. Staneme se po vašem nezdařeném napodobování duševní kolonií Ameriky; ne o mnoho lépe, než jak náleželo Řecko počínaje Nummiem hrubému Římu. Naši umělci, jako ti staří, budou pohybovati nyní jen polámanými, roztouženými křídly, avšak nic se jim již nepodaří. Ale Američané budou navštěvovati s posvátnou hrůzou ruiny naší kultury, která jest pro ně příliš ušlechtilá. Evropa byla naposled originelní před květnem 1789."

Tak pravil, a vojáci pobídli pana Viquea d' Azyr ku předu. „Jdu již, přátelé, i bez pobídek podomků," děl mírně a zmizel ve sklepení Templu.

„Co asi míní ten blázen?" tázal se Quintus. Primus přemýšlel, ale nepochopil pravého smyslu slov. Pak požádal bratra, by mu umožnil rozmluvu s malou občankou, vdovou Massimelovou.

„Jdi dolů a navštiv ji ve sklepení," smál se Quintus. „Ven nemohu nikoho pustiti."

A Primus Thaller sestupoval ke kobkám; stráže jej vpustily do velkého, vlhkého sálu, v němž spokojeny mohly být jen ropuchy a stonožky.

Stanul údivem ohromen, neboť pohledem na to, co se tu dálo, byla jeho fantasie úplně překonána. — Tajemná, tichá hudba violy, flétny, čela a basy lísala se po plesnivě vlhkém klenutí, jako kočička na hedvábném šatu. Hrálo se na vpašovaných nástrojích! Na violu hrál pan Miradoux, první houslista královské opery, na flétnu vicomte Chatigny, jehož dech kouzlil takové zázraky jako vanutí západních větrů. S čelem byl srostlý štrasburský kanovník Avenarius, a kontrabas hrál slavný abbé Mervioli z Florencie se zamyšlenými hmaty. Stříbrné podplacení i za časů republiky dovedlo do sklepení Templu dopraviti zlaté zvuky.

Mozartovo malé nocturno!

Působilo divy, v této zšeřelé síni — — — Staré zámecké vodomety kypěly a naříkaly za noci, prosycené vůní šeříku, paláce stály ve staré, bohaté nádheře a naslouchaly milostivě roztomilému nápadu solnohradského pana musika. Stará, pyšná doba byla tu shromážděna, nově vykouzlena na vzdory Carmagnole a Marseillaise. Kolem seděli páni v hedvábných punčochách a dámy s krajkovými přehozy, elegantní i v tom strašném nedostatku toho, co jim, zajatým obětem pomsty lidu, bylo ponecháno. Páni, mající nohu přehozenu přes nohu, dámy graciesní hlavinky složené ve štíhlých ručkách: jediná veliká to vznešenost.

A nad tím vším laskala jako oblaka kadidla divuplná gracie Wolfganga Amadea. Bezprostředně před koncem allegra přijde místo krásnější než celý dosavadní tah sladkých melodií, zcela se příčící škole a přirozenému toku, jako by pojednou jeden z hráčů vzpomenul jemné ručky komorné, která jemu ze škádlivé něžnosti pohladila ze zadu líce. Když toto místo přišlo, zaslechl pan Primus za sebou tiché: Ah!

Obrátil se — Blanchefleure. Poznala jej, ale rychle pozvedla ruku, by nevyrušoval. Brzy na to byla věta u konce, a mezitím, co pánové a dámy uneseni obklopili hudebníky, podal pan kapitán Thaller ubohé, rozkošně pobledlé Blanchefleure své poctivé ruce, by jí učinil svůj návrh.

Naslouchala mu v údivu, když počal: „Jste nyní vdovou, a chudá jako appenzellské děvče od krav, zaplať Bůh.“

„Oh!“ pochybovala: „Ach?“

„V nynějších časech jsme my vojáci vším. Revoluce míní, že ničí důstojníky, a dělá z nich pánbíčky. Svrbí nás ruce, tak jsme nyní silni! Vyvedu vás tedy z této díry: jak, to s Quintem již obstaráme.“

„Posečkejte,“ řekla Blanchefleure, „hrají menuet.“

Opravdu započali čtyři hudebníci jeden z oněch rozkošných tanců elegantní doby, při nichž očima a konečky prstů se říkaly takové věci, pro něž neznáme výrazu ve svém plebejsky objímavém valčíku. A ti mezi dámami a pány, kdož byli docela lehkomyslní, řadili se k tanci.

„Jest to snad poslední menuet,“ omlouvala se Blanchefleure s rozkošným úsměvem; „a litovala bych mnoho, že jsem jej netančila: — s vámi, pane kapitáne,“ dodala k tomu, když ubohý jinoch hluboce zarmoucen ustupoval, a vzala jej za ruku. „Nebojte se přece,“ pokračovala. „Panuje přece egalité, fraternité. Jakže, vy tomu také nedůvěřujete? Ale ať; zatančím si přece ráda s vámi.“

A počal sladký, těžkomyslně koketní tanec lehkomyslnosti, blízké smrti. Žádný tanec smrti se nevyrovnal tomuto. Tak byl pln lehkovážného odříkání až na konec. Byla to melodie menuetu z „Don Giovanni“, a hrála se — jako on — krátce před prvním udeřením osudu; zpupně frivolní a graciosní jako on.

Při sblížení pokračoval Primus Thaller ve svých poctivě žhavých nabídkách. „Miluji vás, jako žádnou jinou, a budete mou chotí." Škádlivé ustupování koketního tance odvedlo mu Blanchefleure. Její zraky se smály, ale odpověděla: „Co vás to napadá. Nemáte vkus, milý příteli."

Opět ji připlavily k němu měkké vlny tanečního rhytmu; jejich ruce se objaly. „Snad byste se byl býval stal mým milencem tam dole v La Réole, kde zvony stádce káží sladkou, osvobozenou přírodu. Měla jsem vždy saisonu svého návratu k přírodě."

A naklonila se zpět, unikajíc laškovným krokem taktu, zatím co srdce ubohého Primusa bouřilo plameny, kroceno jsouc zákony tance, všeobecnou gracií, ale uvnitř nezkrotitelné, jako by celá revoluce v něm spoutána ležela a jako by si z ní někdo tropil žerty.

A znovu se vracela: „Ale býti madame Thallerovou — milý, poctivý příteli z Appenzellu! Co si myslíte? Zasluhoval byste polibek za tolik naivnosti! Ach, že již nesmíme sehráti svou komedii v La Réole. Jaká bêtise! Nyní se musíme zříci i polibku! Leda, že byste za vděk vzal políbením ruky?"

V menuetu přišlo nyní místo, kdy na divadle úzkostlivý výkřik Zerliny rozsápe sladkou lehkomyslnost. A jakkoliv galantní páni Miradoux, vicomte Chatigny, Avenarius a abbé Mervioli přepracovali noty k radostnému „da capo", nakázal osud pokračování originálu. Dveře se rozlétly, a hrubý hlas přerval květinové pouto krátkého snu.

„Vy zde, občani a občanky! Ticho ve jménu republiky!"

Tanec utuhl v led, páni i dámy naslouchali, neboť znali toto přerušení. Bylo to každodenní předčítání těch, kteří byli na soud povoláni, by — a to se často stávalo — byli odsouzeni. Z Templu vedla cesta velice lehce do slepé uličky s jediným okénkem do věčnosti, dírou to guillotiny.

Tentokráte čteno bylo i jméno malé občanky Massimelové. „Zde!" zvolala; zbledla však.

„Myslíte nyní na můj návrh?" tázal se Primus Thaller, stavě se úzkostlivě za ní. Ubohá bledá Blanchefleure pohlédla naň s ulekanými zraky, nad nimiž se klenulo udivené obočí.

„Ach, Bože, milý příteli," řekla plačtivě. „Vaši republikáni nedopřejí nám ani trochu radosti z tance. Tam v rohu stojí má malá komorná, jež se dala zavříti se mnou. Zenobe! Smíš s tímto pánem pokračovati v tanci. Prosím, omluvte mne pro tuto fatální překážku a vezměte jí za vděk; je to rozkošné dítě. S Bohem, příteli!"

A pan Miradoux, nepolepšitelný muž onoho „ancien régime", počal znovu hráti na housle Mozartovo laskání, zcela piano — —, tiše a s úsměvem seřadilo se několik párů, jako dříve. Ale malá Zenobe neodvážila se nastoupiti. Plakala leknutím, a můj praděd nestál příliš o tanec s komornou. Ukázal jim všem, těžce se potáceje, záda.

To byl pamětihodný onen menuet, jejž tančil občanský kapitán Primus Thaller v jedné řadě s nejvznešenější šlechtou.

Byl to poslední menuet rokoka, přerušený uprostřed své graciosní sladkosti hlasem jakobínského tribunálu. Ve stavu podivně smí-

šeného smutku vystupoval pan kapitán Primus opět na světlo, a též malá Blanchefleure opustila vězení, by předstoupila před soud.

Jeho barriera podobala se stolům v kořalně. Číhalo tam za ní čtvero nebo patero nepořádných surovců, špinavých a zlomyslných jako zježení venkovští psi.

„Občanka Blanchefleure Massimelová? Vdova?“ zahučel na ni jeden z nich.

„Libo-li . . .“

„Z bývalé družiny občanky Marie Antoinetty Capetové?“

„Či? Chcete snad říci královny?“

„Ach tak? Poznamenejte to zevrubně, občane Poupracu! Řekla: královny.“

„To, myslím, stačí,“ zabručel lhostejně Pouprac. Ale pak zlomyslně vzhlédl. „Proč se usmíváte, občanko? Urážíte tím právo. Proč se usmíváte?“

„Můj Bože, jak vypadáte!“ vyrazila ze sebe ubohá Blanchefleure a začervenala se v celém obličeji. „Má-li někdo takové pantalony, jako vy!“ Skryla obličej do ruček a smála se jako hloupá žabka.

Pouprac přelétl pohledem své kalhoty z modře-bíle-červeně-pruhovaného kartounu, tuto pyšnou vlajku svého republikánského smýšlení. Pak zuřivě vyskočil na své národními barvami zdobené nohy: „Jste odsouzena k smrti, občanko Massimelová,“ zařval. „Odsouzena pro urážku francouzské národní vlajky!“

Tu odstranila malá markýza ruce z obličeje a pohlédla na něho s vysoka: „Vy, vy mne chcete souditi! Umyjte se a oblecte si punčochy dříve, než budete chtít mi posluhovati.“

A odešla. Vesmála se na popraviště.

— — — — — — — — — — — — — —

Můj praděd slyšel ještě o ní, jak prý nechtěla připustiti, by jí ustřihli vlasy. „Myslíte,“ otázala se soudních úředníků, „že toho jest nezbytně třeba? Muž na lešení může jich použíti, by za ně do výšky pozvedl hlavu, potom; jak to jest prý vaším zvykem.“

A když sansculotte s hrubou úsečností na tom setrval, pokrčila rozkošnými rameny: „Pro mne a za mne. Věděla jsem již, když jste přicházel, byste mi uřal hlavu, že nemáte mnoho esthetického smyslu. A měla jsem pravdu.“

Po těchto posledních hrdých slovech zemřela přece jenom jako ubohá chvějící se žena.

Zemřela, a všichni ti, kteří by bývali pro ni lkali, byli mrtvi nebo myslili na vlastní umírání. Proto neporozuměla žádná duše, co vše vzalo za své s krásnou Blanchefleure, která po celý život měla pravdu.

I můj ubohý praděd jí neporozuměl.

Jen já, jen já! Já, který jsem musil vykoupiti teprve její obraz od kramáře, jako z pomsty potomka na té, která se žádným způsobem nechtěla státi jeho prababičkou.

Dobře, že jí nebyla. Zůstala při tom mladá, věčně mladá a žádoucí.

A mohu ji milovati, jako ji miloval počestný Primus Thaller, a ještě více: rozumněji a luxuriosněji.

Měla vždy pravdu, a toužím po ní.

— — — — — — — — — — — — — —

Figura z opery Jakobín.

(Majetek p. lékárníka Kronbauera.)

Friedrich Nietzsche:

Mistralovi.

(Píseň taneční.)

Přeložil *Otakar Fischer.*

Mistrale, můj vichře, tebe,
mraků lovče, metlo nebe,
bouřlivče, já mám tak rád!
Což my oba nejsme klína
společného prvotina,
nevelí nám stejný řád?

Po skaliscích nad pobřežím
vstříc ti tančím, vstříc ti běžím
dle tvých hvizdů, dle tvých not:
Volnosti ty volný brate,
bez kormidla, placht i latě
skáčeš přes tůň divých vod.

Procítám a hlas tvůj slyším,
ke žlutavým spěchám výším,
padajícím k přímoří.
Hoj! tu přiléts! v bouři světel
démantový příboj letěl
triumfálně z pohoří.

Na zdupaném nebes mlatu
zřel jsem pádit v divém chvatu
tebe, vůz i oře tvé,
zřel jsem, na ořů jak záda
bleskem sjíždí, svistem padá
bič a k zběsilosti štve, —

zřel jsem tě, jak skáčeš na zem,
kterak smršťuješ se rázem,
kterak let tvůj střelou s hor

střemhlav do hlubin se řítí, —
jako paprsk zlata v kvítí
zrůžovělých prvých zor.

A teď na stu tanči zádech,
na vln zádech, na vln spádech —
zdar, kdo tanců na sto zná!
Tančme *nově!* Uměními
my se stkvějme svobodnými!
naše věda — radostná!

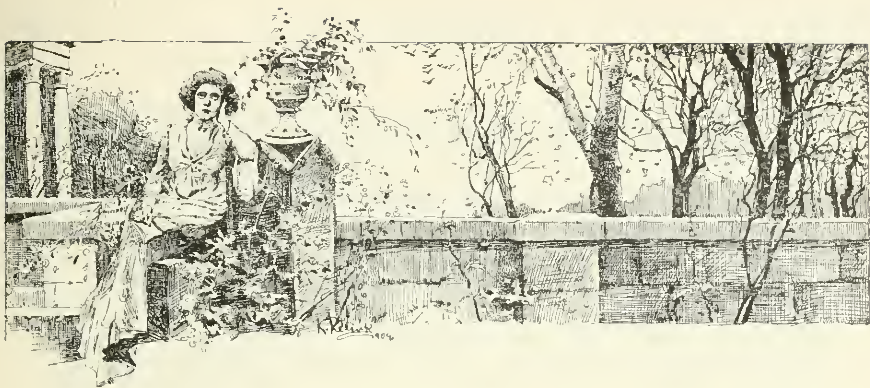
Vrhněm se co krutí ženci
v úrodu a k svému věnci
urvem' listy z vinicí!
Troubadourským tančme slohem
mezi přírodou a bohem,
andělem a smilnicí!

Kdo neumí tančit s větrem,
kdo se zrodil černým Petrem,
kdo je děd a obvázán,
kdo se belhá, kdo se hrbí,
ctnostný Honza, Čestmír blbý,
z našeho buď ráje štván!

Rozviřme prach na ulicích,
by vlét v hrtan churavících,
vpadněme v puch nemocnic!
Osvoboďme břehy moře
od pohledů plných hoře,
od chrchlání suchých plic!

Hoňme ty, kdo nebe kalí,
temní život, v mrak se halí,
zjasněm nebes království!
Hřměme dál ... ó, víre víru,
s tebou věčnem všehomíru
jako bouř mé blaho hřmí. —

A že blaho také není
pozemské, tož na znamení
tento *věnec,* hle, máš vznést!
Vrz jej dál a spěj s ním výše —
po žebříku v nebes říše, —
na hroty jej vetkni hvězd!

Josef Laichter:

Hic Rhodus.

(Pokračování.)

XLV.

Eva, když ji toho dne Jan za časného jitra opustil, jen na chvíli ještě usnula. Za hodinu, za dvě vstala — časněji než obvykle — vytáhla záclonu, a hle, vstříc pozdravila ji obloha, věštící krásný den.

Slunce, modrá obloha daly světlo její náladě a radostný vzlet jejím myšlenkám. Hned měla program na celý den. Oblékla se, posnídala, chopila se knihy, četla a hrála na klavír, a co slunce stoupalo po obloze, provázela na jeho postupující dráze Jana svými myšlenkami v blahý kruh rodného domova.

Později vyňala z psacího stolu zápisník.

Tu slunce již plným proudem padalo rozevřeným oknem do pokoje, takže sedíc u stolku byla jím na skloněné šíji zasažena a ozářena.

A seděla nyní nad svým zápisníkem, a zápisník, jejž po týdny již nevzala do ruky, vyprávěl jí o dobách minulosti i o dobách přítomnosti. Chopila se péra a psala. A psala a psala, a když dlouho již psala, ukončila to, co napsala, slovy:

„Což se neblížím cíli všech cílů — což není již to, co čekáme, novým smyslem mého života? Nuže, jaké štěstí! Nalezla jsem cestu k novému životu.“

A tato věta: „Nalezla jsem cestu k novému životu“, zněla nyní Evě dlouho v duši, když tu o samotě seděla nad svým zápisníkem. Dlouho její oči v zamyšlení prodlévaly na slovech, která napsala. Neboť ta slova mnoho pro ni znamenala, a také mnoho vzpomínek při ní proběhlo její bystrou, trochu umíněnou hlavou.

Posléze k sobě pravila:

„Ano, nalezla jsem cestu k novému životu, a blíží se okamžik, kdy na vždy vstoupím na novou půdu a kdy se zahledím zpět na zemi minulosti, kde bylo dosti bolesti a utrpení. Ale musilo snad být!“

Po těch slovech odložila zápisník do stolu a ještě chvíli seděla v myšlenkách. Pak se chopila Ribotovy knihy o dědičnosti, která

ležela stranou. Četla dlouho a dlouho, až byla u konce. Posléze i nad tonto knihou ještě chvíli seděla v myšlenkách a své výrazné oči upírala do daleka.

Ale náhle pohlédla na hodiny, a hodiny jí pravily, že nesmí otáleti, chce-li v čas přijít k strýci Podhajskému, kam byla zvána na oběd.

Zavřela tedy svazek a záhy v prosté, volné toilettě odcházela z předměstí do Prahy, kde strýc bydlil. Pod paží nesla Ribotovu knihu a šla svěže, světlou náladu majíc v srdci a světlé myšlenky v hlavě. Slunce ukazovalo již téměř na poledne, připomínajíc Evě, že stejnou měrou, jako svítí na ni, svítí a září tam kdesi daleko na Jana.

A Eva si pravila:

„Jene, nalezla jsem cestu k novému životu. Musila jsem najít k vůli tobě i sobě. Jene, vzpomínám si, jak jsi mi jednou řekl: „Rád bych tě viděl bez bolesti a bojů, ale jsi povaha, která sama se musí probojovat.“ Zdá se mně, ba jsem si jista, že jsem svůj kalich z velké části již vypila -- — jsem nyní šťastná, jsem nyní šťastná.“

A šla ještě svěžeji, pokud jí její stav dovoloval.

Záhy byla v ulici a u domu, kde za minulých dob bývala domovem.

Vešla dovnitř, stoupala po schodech a přímo a bez okolků vkročila do pracovny strýcovy, aby do jeho knihovny uložila spis Ribotův, který tam náležel.

Veliký, bledý a hubený pán seděl zde v lenošce. Ve světě svých knih, které v stojanech od podlahy ke stropu pokrývaly stěny, pokuřoval doutník a četl noviny.

Eva spatřivši strýce, děla jaře:

„Dobrý den, strýčku! Nesu ti toho Ribota. Již jsem jej přečetla a zajímal mne.“

Professor Podhajský odvrátil zrak od novin, pozdravil Evu, kývl hlavou, řekl krátce:

„Dobrá. Polož to tam někde.“

Eva šla ke knihovně a děla:

„Ale ráda bych, kdybys mně zase něco půjčil. Janovy věci, pokud měl co z toho oboru, jsem již všechny přečetla.“

Professor Podhajský zvedl opět zrak od novin, nyní již zpytavě zadíval se na Evu a promluvil:

„Nevím však, je-li to tak dobře, že čteš vůbec tyto knihy.“

Eva povytáhla brvy. „Proč by to nebylo dobře?“ otázala se trochu povýšeně, stanuvši v polovici cesty ke knihovně.

„Zkušenost ukázala, že ještě nejlépe jsou na tom ty ženy, které o všech těch věcech vědí co nejméně,“ odpověděl professor Podhajský.

Eva se s patra usmála a bodře zvolala:

„Ale, strýčku, k těm ženám já se nepočítám.“

Na ta slova professor Podhajský již neodvětil. Viděl v Evě bytost, s níž o podobných věcech se nemluvívá, neboť neuvykl si vůbec důvěrně rozmlouvat se svými dětmi, mezi něž i Evu trochu počítal. Byl uzavřená, zdánlivě až suchá povaha, a jeho osoba jako by byla

obtočena kruhem, za který vstoupiti bylo dovoleno nejvýše jeho ženě. Také žádné z jeho dětí nikdy nezatoužilo za ten kruh a nečinilo pokusy dostat se blíž k svému otci. Jediná Eva měla a mívala tu odvahu a touto odvahou často, aniž věděla, uváděla muže vědy v rozpaky. I nyní byly to víc rozpaky, než uzavřenost a nepřístupnost, proč professor Podhajský odvrátil opět oči od Evy k novinám.

Ale Eva nedala se odbýti. Nesměla by to být Eva — Eva, která již od mládí uváděla v úžas tohoto svého strýce něčím, co zprvu nazýval prostořekostí, ale co víc a víc se vyhraňovalo v neohroženost, smělost a výbojnost povahy, nad níž professor Podhajský často potřásal hlavou.

Když nyní mlčení mělo jí naznačit, že není přístupu za ten jistý kruh, kterým byl opásán, řekla hodně důrazně:

„Každý intelligentní člověk, strýčku, má co nejvíce vědět, a já naopak přímo se děsím, jak málo jdu připravena k úkolu, který mne čeká."

A chvatně dodávala, jako by si byla jista, že strýce musí přesvědčit:

„Z každé takové knihy něco získám, něčemu se naučím. Kdybych se i nenaučila, zajímá mne to tak neobyčejně, strašně mne to zajímá. Vůbec medicina je neobyčejně zajímavá věda, o tom se čím dál víc přesvědčuji."

Professor Podhajský konečně opět utkvěl pohledem na Evě. Řekl:

„Jistě je medicina zajímavá věda — avšak pro odborníky. Nu, chceš-li, podívej se tam do knihovny . . . něco snad ještě nalezneš!"

Eva přistoupila nyní k regálům. Věděla již, kde hledat. Ale nechtěla strýci darovat posledních slov i pravila:

„Bylo tomu od vždycky tak, že muž nejraději viděl v ženě takové odvislé, nevědomé stvořeníčko, které ve všem bylo odkázáno jen na něho. Ale tobě se, strýčku, divím, vždyť teta přece taková není."

Avšak než domluvila, ta, o níž byla řeč, právě vstoupila. Ve vkusném, upiatém domácím obleku stanula mezi dveřmi, zrak spočinul na Evě:

„Nu, Evo, ty jsi tu? Řekli mi, že jsi přišla. Oběd hned bude na stole."

Odvedla Evu.

A Eva zůstala zde v rodině již celý den a teprve s večerem chvátala opět domů, aby očekávala návratu Janova.

XLVI.

Zprvu čekala v pokoji vedle jídelny.

Seděla tu bez světla při otevřeném okně, které vedlo do zahrady, vpouštějíc svit hvězd se vzdálené, nezměrné oblohy. Tam obrátila se její hlava, a odlesk blaha jí plál v tváři. Neboť pociťovala v sobě život svého dítěte, a oči její se utekly k hvězdám, jakoby z potřeby komusi děkovat.

Tisíce a milliony těch hvězd zářily nahoře, a oko Evino se nořilo hloub a hloub v klenbu nebes. Hvězdy se rozestupovaly, a za nimi hořely a zářily nové, a nebylo konce.

Jaké ticho kolem, jaká krása tam v nekonečnu! Eva ztrácela půdu pod nohama, prostřednictvím neznámých světů vstupujíc ve styk s duchovní nehmotnou krásou světa, kterou tušila za vším v dalekých prostorech. Byl to styk s božstvím, třeba si toho nebyla vědoma. Byl to styk se zázračným děním všehomíra, s nímž slučoval ji i pocit blízkého mateřství.

Pak přivřela oči, zapomněla na sebe, na celý svět zapomněla.

Tak seděla, až hlas služebné, která přišla, vrátil ji přítomnosti.

Odebrala se do jídelny, spustila záclonu, rozžehla plyn a vzala knihu. Ale krása hvězdnaté oblohy zůstala i teď v jejím srdci a za ní i ta jiná nehmotná krása světa a vesmíru s tuchou nekonečna.

Byla zde o samotě, uzavřena zdmi a střechou, byla tu jako malý, malounký bod, a přec i celý svět byl v ní.

Přisunula si židli k světlu mezi pohovku a stůl. Ale několikrát odložila knihu, přecházela v myšlenkách pokojem, až zase se vracela ku knize. Četla Preyerovu knihu „Duše dítěte“, kterou pročítala vlastně již po druhé.

Byla to jen jedna z mnohých podobných knih, jež v poslední době prošla. Probírala se tou literaturou takřka vášnivě, neboť mnoho při tom myslívala na své nezrozené dítě. Myslívala, jaké bude svým vývojem, svými vlastnostmi, svou povahou, a myslívala na ně hlavně se zřetelem na sebe, protože až dosud nebyla dost spokojena se sebou. A když na své dítě myslívala, přávala si, aby to dítě bylo dívkou, právě tak jako Jan, třeba že rád souhlasil s jejím přáním, přec jen spíše zase si přával, aby to dítě bylo chlapcem, jímž by napravil, co pokazil v sobě, a jímž by dosáhl toho, čeho nedosáhl v sobě.

Tak trochu chtěla to i Eva v té neznámé, po níž toužila. Všechny její přípravy směřovaly k uvítání dcerušky, a tak si zvykla na svou myšlenku, že ji takřka nenapadlo pochybovat, zmýlí-li se neb nezmýlí ve svých předpokladech.

Ne, nesměla se zmýlit! Vždyť si přála tak vroucně dívku jen proto, poněvadž jí tanul na mysli obraz jiné ženy, než jakou byla sama. To jest: Eva dobře věděla, že je ženou probudilou, ale také dobře cítila, že není ještě ženou, která by již od dětství vyrůstala tak, jak pro zdravý vývoj ženin počínala nyní pokládati za nutno. V ní utkával se konflikt světa běžného s čímsi, co chtělo a rostlo dál. A Eva viděla a objevovala v sobě stále a stále mnoho starého, co musila odhazovat, čeho se pracně musila zbavovat, a na druhé straně odkrývala nové a nové nedostatky, hlavně nedostatky v životních poměrech, ve své povaze, ač částečně i ve svém vzdělání. Byla dychtivou bytostí, duše její měla tykadla stále připravená k novému poznávání, ale nespokojeně se přesvědčovala, že staví dům, jenž nemá dobrých základů aneb jenž by alespoň měl míti lepší základy a lepší půdu kolem. Žila chvatně, rozechvěně, takřka v trvalé bázni, aby jí

nic neuniklo, stopovala, co mohla, v proudu doby, ale život její právě proto neměl úměrnosti a té pevnosti, po níž toužila a po níž prahla.

I nyní, když seděla s Preyerem v ruce, její myšlenky zabloudily tímto směrem. Pravila si, vzpomínajíc na rozmluvu, kterou měla toho dne se svým strýcem:

„Nechápu a nechápu jeho názor. Jistě, a ne-li jistě, tedy pravděpodobně by mně řekl, že i tato kniha je pro mne zbytečná. Ale mne tak strašně zajímá. Či věděla bych jinak, kdy dítě počíná slyšet, kdy rozeznávat předměty, kdy barvy, kdy zvuk a hlasy, znala bych celý ten apparát duševního a tělesného rozvoje, kdybych se o to nezajímala?“

A chvilku byla ticha, neboť zas náhlým pohybem se v ní ohlásilo a pozornost si vyžádalo nezrozené dítě, jehož život cítila již nyní, prve ještě než spatřilo světlo světa. Oči jí zahořely jakoby nadšením a předtuchou velkého, slavného okamžiku, zněžněly sladkým pocitem blaha.

Ale zase si řekla:

„Ne, když nyní vím, že nejpozději za čtrnáct dní budu matkou, že své, své vlastní dítě a Janovo dítě budu mít na rukou, je mně až úzko, jak málo vím, co všechno tomu dítěti mám dát, čím mu mám být, jak s ním zacházet, jak je ošetřovat a vychovávat — čím, čím vším mu mám být! Jak bláhové si myslit, že zbytečné vědomosti škodí. Zbytečné vědomosti! My ženy těch vědomostí věru nemáme tolik, aby se mohlo mluvit tak, jako mluví strýc.“

A teď Eviny oči se světa myšlenek prozřely náhle opět v svět, jenž ji obklopoval. Stůl, na němž přichystány byly dva příbory a jenž obstaven byl židlemi v prostoru čtyř stěn, buffet, pohovka, piano, několik obrazů na zdech, pravidelný tikot hodin, — to byla jediná odpověď na tichou otázku očí.

Eva povstala. Knihu odložila již na dobro stranou, věděla, tou dobou že vlak se blíží nádraží. A neměla již klidu. Snad čtvrt hodiny, snad nejvýše čtvrt hodiny, a Jan vstoupí do dveří.

Trochu měla pojednou na chvat, příbory prohlédla, do kuchyně zašla, až náhle zase zdlouha plynul čas, takže sedla posléze k pianu a probírala se v klavesách. A když tak její prsty hledaly tóny, bylo jí při tom, jako by záhy odkudsi měl zazářit paprsek světla a zahřát ji svým teplem. Jan! Jan! Vstala od piana, prošla pokojem — — stanula a naslouchala s roztouženým srdcem.

Ale zdlouha míjely minuty.

XLVII.

A slyš, již zní hlas zvonku! Eva se zachvěla radostí. A již vstupuje do předsíně, a současně z chodby do předsíně vstupuje Jan s úsměvem v tváři a s pohledem, z něhož na Evu padá celý proud světla.

„Jene . . . Jene!“ volá vstříc Eva.

Rekla to kvapně, trochu slova polykajíc. Malinko se zarděla, vzala Jana za ruku, a tak šli do jídelny, kde teprve se políbili. Evy se

zmocnil vzrušlivý shon. „Odpočiň si — posaď se!“ pravila a vyšla opět dohlédnout do kuchyně. Pak zase přišla, usedla na pohovku, ujala Jana za ruku.

„Jak jsi toho užil? Co dělají všichni? Co Helena a Vlasta?“

„Helena a Vlasta?“ praví Jan se zrakem upřeným do nitra. „Užívají prázdnin, chodí na řeku. Vytáhly mne také, jeli jsme na loďce.“

„Co maminka, tatínek?“

„Je vše jako dříve. Vpadl jsem tam tak do starého, jako bych tam věčně býval.“

„A zapomněl jsi při tom na ženu?“ usmívala se Eva.

Jan odpověděl také úsměvem a řekl:

„Nezapomněl. A co ty, Evo, zde zatím?“

„Byla jsem u našich, dočetla jsem Ribota a znovu četla Preyera — — — a těšila jsem se na tebe. Mnoho dní bych tak sama zde být nechtěla.“

„A nového nic? Neposlali nikde pro mne?“

„Nebylo nic závažného. Odřekli jsme na zítřek.“

„Tedy jsi mne, Evo, skutečně postrádala?“ pravil Jan s žertovnou veselostí v očích. A ujav lehce Evu kol pasu a jsa obemknut i její rukou, procházel se s ní jídelnou, a rozhlížeje se kolem, měl blahý pocit bezpečnosti v sobě. Řekl:

„Je to tak, viď, člověk může být jinde, žít jinde, ve společnosti jiných, může být zabrán v rozhovoru, ale v pozadí zas a zas se vynořuje někdo, a ten někdo . . .“ „. . . jsi ty, nejsme-li spolu,“ dodávala Eva. „Ba, tys stále se mnou. Někdy něco říkám a ptám se sama sebe: ‚Říkám to já, či říkáš ty to za mne?‘ A jindy alespoň: ‚Schvaloval bys, souhlasil bys s tím, co pravím?‘“

Usedli k večeři.

„O čem jste celý den mluvili? Čím jste se bavili?“

Zrak Janův plně dopadl na Evu. Silnější než vzpomínka na uplynulý den byl v jeho nitru náhle pocit, že opět sedí naproti Evě, že po celodenní nepřítomnosti zří opět svou ženu. Z jeho zraku vytryskl proud jasu, a teplý úsměv radosti a blaha rozestřel se po lících.

Eva porozuměla pohledu a odpověděla stejně záři tepla. „Podej ruku!“ pravila. Vztáhla svou přes stůl, a ta její malá ruka vklouzla do velké ruky Janovy a byla pevně nad stolem stisknuta.

„O čem jste tedy mluvili?“

„Když jsme jeli po loďce — já veslovaI — ptala se Helena, zdali jsme se my dva tak někdy spolu vezli po vodě, a jak nám při tom bylo.“

„A co jsi odpověděl?“

„Že jisté fluidum se přelévá z nitra do nitra . . . že duše dostávají křídla. Ovšem, Evo, není k tomu třeba řeky, ani jezera, ani oblohy, stačí i tento pokoj a strop nad hlavou, a přec . . .“

„A přec . . .?“

„Přec fluidum se přelévá, a duše dostávají křídla.“

Svit dvou hvězd se snesl s očí. Okamžik bylo ticho. Pak Eva pravila:

„Ba, je to veliké štěstí, které člověku v jistých okamžicích poskytuje manželství. Mám vždycky pocit a dojem, že bych chtěla zadržet dech, abych ho nezaplašila. Ale není možno. Dnes, Jene, co jsi byl pryč, jsem na to vše také kolikrát myslila. Co je toho příčinou, že přec jen občas se dostáváme z rovnováhy? V duchu žaluji na sebe, jsem nedisciplinovaná, všecko jako by se proti mně spiklo, aby mne někdy udržovalo v disharmonii — poměry i ta povaha, ovšem trochu i tvá povaha.“

„Příliš se očerňuješ, Evo.“

„Cítím to.“

„A pak, Evo, to je právě v tobě cenné, ten zápas, ten boj — chceš dál . . . chceš se dopracovat harmonie, a to znamená mnoho.“

„Ale jsou povahy, které bez bojů mají harmonii v sobě.“

„Jsou — — ale to znamená stát příliš vysoko. Nemáš harmonie ty, nemám já. Nedostávali bychom se z rovnováhy, Evo, kdybych alespoň já byl úplně v rovnováze.“

„Možná,“ přisvědčila Eva a zamyslila se.

Jan za okamžik pravil:

„Je vidět, Evo, co nás oba trápí. Ty jsi zde přemýšlela, já dnes s tatkou a s Helenou mluvil jsem také o něčem podobném. Ba, vypracovat povahu v sobě, povahu, aby člověk alespoň trochu mohl být spokojen — to je tvrdý oříšek. A je v tom něco, říkáš-li, že jsou lidé, kteří bez bojů mají harmonii v sobě. Taková ta jistá spontánnost v člověku, ta musí být založena takřka v plenkách. Co je na nás zkřiveno a zkaženo, měli bychom tedy odčinit . . .“

Eva porozuměla a rychle vpadla do řeči:

„Ano, Jene, to bychom měli odčinit — — — a na to vlastně ještě víc jsem myslila, než na sebe. A víš, to je právě tak milé a krásné, že ty to chápeš, že chceš totéž, co já, že oba máme vůli lépe jednat a nejen mluvit.“

„Jednat — — jednat,“ opakoval po Evě Jan, „ano, jistě, Evo, hlavní je jednat, jenže člověk má být předem připraven na to, jak chce jednat a co chce činit.“

„A člověk, i když je sebe lépe připraven, je připraven přec jen celkem málo,“ povzdechla Eva. „Jsem ráda ještě, že jsi lékařem.“

„Ten lékař, Evo, snad nejvýše pomůže při tělesné výchově, ale jak tam, kde je nutno bojovat s tolika různými okolnostmi a s tolika vlivy na duši, ba i s vlivy zděděnými?“

Eva zadívala se upřeně na Jana. Pravila takřka pochmurně:

„Ba, ty vlivy! Ta dědičnost, Jene, hlavně! Přála bych si co nejvroucněji, aby naše dcerka — ty se usmíváš, Jene, směj se tedy, — aby hodně málo zdědila po mně a co nejvíc vlastností po tobě. Nechtěla bych, aby bylo zlem v ní, co je zlem ve mně.“

„A přeji-li si já zase právě naopak,“ promluvil Jan, „po kom, Evo, vlastně má naše dítě co dědit? Ale doufejme, že to nebude přece tak zlé, jak se to zdá ve znamení těch různých theorií, a že se dědí hlavně jen jisté disposice, a že na nás bude, abychom ty jisté disposice, budou-li směřovat k zlému, umlčeli a dobré rozvinuli.“

„Ba, kéž by, Jene!"

A tu se Eva ponořila do sebe a tam ve svém nitru vyvolala před soudnou stolici ty jisté vlastnosti, jimiž byla obdařena. A jisté vlastnosti ocitly se na levici, a jisté na pravici. A ty, které byly na levici, byly určeny pro oheň pekelný, měly být zatraceny, a ty, které uvedla na pravici, nalezly zalíbení a oživily opět záři v Eviných očích.

A stejně, co Eva v této chvíli byla soudcem, soudil i Jan své vnitřní i vnější já. Také on kus toho svého já odsuzoval v zatracení, a nalézal málo, co hodno bylo zachránění. Ale co hodno bylo zachránění, mělo být znovuzrozeno v dítěti. To znovuzrození znamenalo dát dítětem životu a světu něco víc, než je sám a než byl sám.

A toto vroucí přání, které chovala i Eva, bylo jako touha po oné biblické drahé perle, již koupil člověk-kupec, prodav dříve všecko, což měl, bylo jako touha po pokladu, který měl býti objeven a společným úsilím vydobyt.

XLVIII.

Po večeři vstoupilo do jídelny děvče, které podalo Evě lístek, na němž byla napsána řada cifer, pod nimi čára a součet.

Eva přijala lístek s úsměvem:

„Takové účty ráda vidím. Dnes jsme toho mnoho nevydali, není-liž pravda?"

Přehlédla cifry, přepočítala i několik drobných mincí, které byly současně položeny na stůl, načež sáhla do tobolky, a zalétnuvši z pola pohledem k Janovi, z pola k služebné, pravila:

„Tak co zítra . . .? Co zas vařit?"

„Kritická chvíle!" usměvavě podotkl Jan.

Měl pravdu, neboť byl to okamžik jistého napětí pro Evu. Pamět její proběhla řadou minulých dní, kolísala mezi Scyllou a Charybdou, až byla pronesena slova:

„Což, milostpaní, snad lívanečky? Je pondělí, a už týden nebyly."

„To se rozumí, že lívanečky," zvolala Eva. „Ale teď ještě, co k večeři?" A zase oko Evino z pola se obrátilo k Janovi a z pola k té, která právě jí vyšla na pomoc.

Ale i tato otázka byla šťastně rozluštěna nyní zase Janem, a Eva přinesla veliký zápisník z vedlejšího pokoje, kde měla psací stolek. Strany zápisníku byly rozděleny na řadu rubrik. Eva usedla ke stolu, s něhož zatím sklizeny byly příbory, a jala se zapisovat do knížky položky z malého lístku, odevzdaného jí služebnou. Myšlenky její srovnávaly jednotlivé položky. Činila závěry, jež pro ni měly v této chvíli důležitost úředního aktu.

Byla v tom okamžiku správcem malé říše, někdy ovšem se jí zdávalo, že více správcem z přinucení, nežli z dobré vůle. V jejích rukou se soustředila měsíčně hrst peněz, jež tvořily podklad jejího rozpočtu. Svědomitě jej obstarávala, ač často radosti a vůbec radosti v tom nenalézala. Čelo její nejednou se složilo ve vrásky, když bylo třeba cifry rozpočtu držet na uzdě, jak toho vyžadovaly denní a mě-

síční příjmy Janovy, skrovné příjmy lékaře-začátečníka. Ale dovedla se vypořádat s nutností, a ten zápisník, který si sama učinila, svázavši jej hedbávnou stužkou, (neboť ráda měla kolem sebe ve všem vkus a soulad, tedy i v próse svého úřadu,) ten zápisník byl neklamným svědkem její skutečně dobré vůle. Kolik žen má tuto dobrou vůli, *musí* míti tuto dobrou vůli, a kolik žen touto *dobrou vůlí* uchovává, aniž kdo pozoruje, spolehlivý chod rodinného života? Žen, jejichž hlava nebývá vždycky tak svěží a líce tak krásny, jako hlava a líce Eviny, žen nucených takřka s holou dlaní spravovat stát několika krků? Mohou být líce neustarané? Může se zrak vyjasnit, může také někdy vidět kus záře, když je stále přikován myšlenkou na existenci nejbližších?

Eva takřka denně se bouřila proti tomuto jhu, a snad daleko méně za sebe, jako víc za všechny ty ženy, které viděla pod tíhou jha záhy odkvétat, umdlévat a sestarat.

Když dopsala, pravila:

„Ba, Jene, ty peníze! A jak ty si stojíš?“

„Tak,“ optimisticky promluvil Jan, „že můžeme být bez starosti.“

„Já už tu mám hodně prázdno,“ ukázala Eva na svou tobolku. „A kdybych sáhla hloub, zmizelo by to okamžitě; ba kdyby bylo jednou, dvakrát tolik, věděla bych okamžitě, co s tím.“

„Hlavní je, máme-li dostatek v nejnutnějších věcech,“ děl Jan.

„Vím to,“ odvětila Eva, a na hlase jejím bylo patrno, že slova Janova se jí dotkla nelibě, „říkám si to stále, řekla jsem si to i v okamžiku, než ty jsi promluvil, ale to přec jen neodčiní fakt, že mně je pravou rozkoší, mohu-li jít a bez okolků nakoupit, co uznám za vhodné. A teď, když čekáme to malé, chtěla bych toho ještě tolik nakoupit, ještě tolik bych věděla, co nakoupit! Spoření stojí mne přemáhání, bůh ví, co je to tak v člověku. Proč nemá a nemůže každý žít, jak by chtěl? Ba i cestování by mělo být každému umožněno. Však jednou si to lidé budou musit zcela jinak zařídit.“

„Jednou . . . Ale dnes, Evo? A proto nezbývá, než se smířit s nutností.“

„Ó, ty mentore,“ zvolala Eva, „jen uznej, že mluvím pravdu. A pak na druhé straně přece vím, co je mou povinností, a mám také okamžiky, kdy i tu povinnost konám dokonce ráda, ano ráda. Konec konců, snad nejvíc mne trápí, Jene, že stále vydávám tvé peníze, že vím, s jakými nesnázemi je musíš opatřovati, a že cítím, kterak bych i sama měla si vydělávat.“

„Evo, proč tyhle řeči? Což pak jsem mužem, který přikládá zvláštní váhu penězům?“

„Ale máš vědomí, že je dáváš.“

„Nemám. Ani mi nenapadne, to mně teprve suggeruješ.“

„Ó ne,“ děla Eva, nenechávajíc se přesvědčiti, „je to přec jen zcela jiný pocit, když nemusí člověk od nikoho nic přijímat. V tom žena je stále hůř proti muži. Zde je marna všecka opposice, a ženy vědí, proč chtějí být samostatny.“

Za těchto slov se rozžehl plamínek v očích Eviných. Cítila, že povoluje jistému proudu své povahy a že nemá již dosti síly, aby proud zadržela.

Ale Jan pokrčil jen rameny a děl chlácholivě:

„Evo, možná, že máš dost pravdy, já toho tak necítím, a proto tě dost asi v tom směru nechápu. Musím o tom přemýšlet. Ale nechme toho raději. Podívej, máme před sebou něco vážnějšího; tu sejdou se vždycky naše myšlenky."

Eva porozuměla a byla vděčna za tato slova Janova. Láska vyzářila z jejích očí, a aniž co řekla, zvedla se, přistoupila k Janovi, políbila jej na čelo a řekla:

„Tak tě mám ráda . . . tak jsem vždycky odzbrojena."

A týž proud tepla, jaký se rozlil z očí Eviných, vytryskl i z očí Janových, takže náhle kolem nich všecko jednou tak zjasnělo, rozveselilo se a zkrásnělo.

A nyní ještě přisedli k pianu a zahráli čtyřručně: Haydena, Smetanu, Dvořáka, Griega a byli jednou jedinou bytostí, jedinou duší.

Pak ještě Eva sama zahrála Mozarta, neboť věděla, že Jan miluje klassickou hudbu, a že tak nejvíc se mu zavděčí.

Prsty její se rozutekly po klavesách. Řeč tónů genia, nezmučeného vzpourou, nesla se od duše ženiny k duši mužově. Eva sama měla raději hudbu moderní, více odpovídala její povaze. Ale chtěla být nyní hodně laskava k Janovi, a pak, ne-li její oblibě a povaze, tedy jistě její touze po harmonii a jasnosti vycházela vstříc povzbudivě tato mluva tónů duše zářící.

Jan seděl stranou. S vděkem i ochotou zotvíral svou duši dokořán. Cítil v nitru nejen vpád krásy, ale i štěstí. Mluva krásy snoubila se tu s láskou, ta láska jako by pod přílivem tónů vzrůstala, a tou láskou jako by i vzrůstala bytost Janova.

I Eva u klavíru cítila a tušila spojení duší. Ale Janův zrak se pojednou odvrátil k zemi, a náhle přišly podivné myšlenky, a při všem štěstí, které uchvátilo jeho srdce, v oku objevil se odlesk chmur. V tom okamžiku, kdy s tak vroucí láskou myslil na Evu, svou ženu a budoucí matku, v tom okamžiku, kdy v duchu myslil i na své neznámé dítě, náhle podivným spojením myšlenek vzpomněl na tu matku, která před několika dny byla u něho na poradu s chlapcem, vstupujícím do života se zděděnou otravou pohlavní nemoci. A jako by to nějak souviselo, prodrala se nitrem jeho i vzpomínka na bývalého spolužáka, jejž ráno v rodišti navštívil a jejž viděl na dosmrti přikovaného k lenošce.

A tu přes jemné tóny sladké hudby Mozartovy bylo mu pojednou nevolno, tak jako by se díval do rozzářené krajiny, a jako by z čista jasna černý mrak zastřel slunce a všechno se pokrylo tmou.

Když Eva dohrála a přistoupila k němu, ptala se:

„Co je ti?"

Ale mlčel. Toliko s něhou ji políbil, jakmile opět odešla k pianu.

Avšak nezbavil se již těch myšlenek. Ačkoli sám s klidem mohl mysliti na své dítě, na své příští dítě, přec jeho svědomí bylo vzbou-

řeno, a prožíval v tom okamžiku hrůzu osudem trestaných otců, ploditelů nešťastných dětí. Část jejich viny náležela i jemu. Byl také mužem, a jako muž nemohl ani on říci, že by cesta jeho života byla zcela přímou, běloskvoucí silnicí, ozářenou jasem slunce. Měla své stíny. A peklo i nebe je zde již trochu na zemi, v tomto útržku věčnosti, a každý skutek má již zde svou spravedlivou odplatu.

Teprve po chvíli se uklidnil a byl zase jasný muž vedle jasné své ženy Evy.

ČÁST DRUHÁ.

I.

Jako sen uplynulo osm roků. Jan se blížil čtyřicítce, Evě bylo více než třicet let. A nebyl již jen Jan a Eva, ale mezi nimi vyrůstal nový, svěží výhon života, hoch velikých, hnědých očí a dychtivé tváře, sedmiletý Jiřík, jenž byl jim poslán v náhradu za onu dívku, kterou kdysi čekali, ale již pak smrt skosila dřív, než hravý dětský úsměv ozářil její líce.

Tehda před osmi lety seděla Eva jednou k večeru poblíž kolébky své dcerušky v ohromném štěstí mladého mateřství. Celý pokoj byl pln toho velkého štěstí, její srdce bylo ho plno, duše byla ho plna.

Tam v kolébce odpočívalo cosi, malá, malounká bytost, a tou malou bytostí byly rozřešeny všechny záhady, všechny nepokoje a touhy.

Mohla se Eva ptát, zdali navždy? Mohla se ptát, přijdou-li ještě chvíle, kdy její oko bude žhoucně pátrat po cíli a naplnění života, kdy se bude opět trápit ztrátou povolání, tíhou poměrů, vlastní neurovnaností, a kdy ani to dítě nezaplaší všech pochyb a otázek?

Nyní bylo jen velké, nekonečné mateřské štěstí.

Ale pojednou, když tak seděla v podvečerním tichu samoty, jež se měkce a neslyšně kolem ní rozestřelo, a když chtěla sáhnout po knize, byla vyrušena zvláštním, nezvyklým zvukem, který přicházel z kolébky. Nechala knihy, rychle se vzchopila a již stála u kolébky. Stačil jediný pohled, aby ji poučil, že drobounká ústa jsou zalita mlékem, a aby vytušila, že dítě nemůže volně dýchati.

Nesmírně se zalekla, avšak nepozbyla duchapřítomnosti. Teď něco mocnějšího jako by mělo řídit její konání.

Chvatně zvedla dcerušku, plenou setřela mléko s obličeje, pohybem trochu jí uvolnila. Ale to bylo jen na okamžik.

Sotva tak učinila, mléko opět vyrazilo z drobounkých úst, vyřinulo se i nosíkem.

Tu Eva již plně poznávala a chápala, že nastává nebezpečí a co nebezpečí to znamená. A tak víc instinktivním vnitřním puzením a něčím silnějším než rozvahou vedena, stírala mléko, snažíc se uvolniti ústům a malounkým chřípím, lapajícím po dechu a jakoby zachycujícím neviditelné záchvěvy vzduchu, jenž nemohl vcházet do plic.

Ale marně.

V tvářičce se objevil zápas, zápas o život. Očka, před tím ještě svítící jako dvě hvězdičky, náhle uhasínala, bělmo rostlo, mizely takřka poslední zákmity jasu, tvářička bledla a modrala.

Evy se zmocnila hrůza. Vyrazila s tou, jíž dala život a která byla tak velikým, nekonečným jejím štěstím, z jídelny, pronikavě volala. Zdálo se jí, že dítě na jejích loktech se stává těžší a těžší, ruce jí klesaly, nohy jí klesaly, a co chůva pádila hledat Jana a dovolávat se pomoci, jako smyslu zbavena pobíhala s nemluvnětem ložnicí a jídelnou. Hýčkala dítě, čistila jeho obličej, a slzy proudem kanuly jí po lících, slzy hrůzy a zoufání. Jako by se pod ní rozevíral otvor temné propasti a ona padala dolů, hloub a hloub a beznadějně. Byly to jen minuty? Ba, jak dlouhé a nekonečné byly tyto minuty!

A tenkrát dopadla Eva na samé dno propasti.

Když se zjevila pomoc, když se vrátil Jan, nalezl ji zkamenělou hrůzou a hořem — — s mrtvou dceruškou na loktech.

— — — — — — — — — — — — — —

Ale i po nejhroznějších dnech slunce zase vycházívá nad obzor a růžovou září ukazuje cestu naděje.

Tak po roce Evě narodil se hoch — Jiřík, jenž měl jí nahradit těžkou její ztrátu. A ten Jiřík, třeba že vyšel ze slzavého údolí, byl paprskem ozlacujícím cestu jejího života, i když byla prašná a neschůdná. Byl hvězdou její i Janovy pouti, která se také měla jednou ukončit smrtí a hrobem, a hvězda ta zářila jasně a blahodějně, zahlazujíc svým svitem mnohý stín a převádějíc je přes mnohá úskalí.

Ovšem ani nyní nebylo v životě Janově a Evině všecko rozřešeno, neboť život není nepohnutá hladina. Vlny jdou zpět a zase nahoru, a příbojem vln se probojovávali i nyní Jan s Evou. Ale nárazy již nepůsobily jen bolest a rozčarování, nýbrž také je sílily a vedly dál a výš. Nyní již věděli nezvratně, že bylo illusorní štěstí, co si slibovali ještě poslední den před svatbou — krásný a opravdový život nepadne nahodile do klína, krásný a opravdový život musí být vybojováván.

Bojovali za ten život denně, pracně a usilovně, a mohlo se někdy i zdát, že je to práce Sisyfova. A přec nebyla to práce Sisyfova, nýbrž rostli a stoupali a měli své chvíle velkého, neobyčejného štěstí. A jako kovkopové pracovali často v hlubinách, aby odkryli malý, malounký kousek vzácného kovu, a když jej vynesli na světlo, byli bohatší a radovali se radostí, která stála za mnoho bolestí.

II.

Po všech těch osm let Jan žil v horlivém chvatu, který je ovocem mužných let činnosti. Jeho lékařská praxe vzrůstala, takže pomalu polovici života věnoval nemocným. Bývaly dni, kdy jen na odskoku ocitl se u Evy a u malého Jiříka, aby byl Evě celým mužem a Jiříkovi celým otcem. Ale ani to nemohl a nebýval vždy. I zde ještě často se zapřáhal ve vůz vyšší a širší činnosti prostřednictvím péra a tisku. Zajímal ho stále ještě problém pohlavního života a vábila jej propagace tak zvaného „ostřízlivění národa“. Své volné chvíle vě-

noval těmto dvěma myšlenkám, jež úzce souvisely s životem a jež udržovaly ho zároveň nad životem, pomáhajíce mu tvořit svět, který měl býti čistší a krásnější, než byl svět kolem. Jestliže pak se vzrůstem praxe ubývalo volných chvil pro tyto vyšší zájmy, tím více rostla a sílila v něm touha, aby alespoň Jiřík jednou byl tam, kde byl by si přál býti sám.

Takového všestranného ruchu v prvém období těchto osmi let nebylo u Evy. Domácnost otočila ji svou těsnou železnou obručí, v níž po tragickém úmrtí dcerušky žila hodně odloučena od světa, z kterého k ní vnikal pouze vzduch, jenž denně zavál s příchodem Janovým.

Ale Eva hledala a chtěla stvořit nový smysl svého života i v té svěrací kazajce své domácnosti. Po smrti dítěte žila víc ponořena do sebe, zrak upřený tam někam, kam dítě odešlo. Jako by se náhle ozvalo slabounké, takřka nesmělé zvolání odkudsi z neznáma. Tam odněkud z říše, která byla za životem. Smrt . . . hranice a konec? Či život a smrt, a smrt a život, věčně valící se moře bez hranic? Tak dávala svému životu hlubší pozadí a pracovala na sobě, bojovala a lámala. Kus lepšího světa otevíraly jí i knihy, knihy, jimiž plněji a šíře dýchala. A piano! U piana vždy se nalezla s Janem; neboť i když si někdy byli vzdáleni, dvoje ruce při čtyřruční hře letěly družně vedle sebe k jasnému azuru.

A pak se narodil Jiřík, a s Jiříkem zase se jí zrodil do jisté míry nový smysl života.

Ošetřovat dítě tělesně, ošetřovat a pěstit dítě duchovně! Jaké štěstí, když Eva koupávala Jiříčka v bílé vaničce, když pěnovým mýdlem napouštěla tělo, vymývala hedvábné vlásky, drobná ouška i malá ústa, složivši prve na dno plénky, aby hlava měkce odpočívala! Na stole ležely čerstvě převléknuté polštáře, dýšící svěží čistotou. Na nich pleny a lehounký průsvitný kabátek čekaly Jiříka, jehož malé nožky i ručky podrobovaly se poslušně, bezvědomě vůli Evině. Mohl kdo konat svůj životní úkol svědomitěji, než nyní Eva? Mohl kdo obezřeleji vyzvednouti to dítě z vody a na rukou donést ke stolu, zavinouti v měkkou utěrku a pečlivě vysušiti něžné údy? A když záhyby růžové pokožky byly zasypány práškem, oblékla Jiříčkovi čistou košilku, v malé rukávy navlékla jednu ručku, druhou ručku, svinula jej v peřinku, volně převázala povijanem, a na stole odpočíval chlapec v obrubě bílých volánů, ručkama trochu mávaje a hlavičkou trochu zmítaje. Bylo třeba ho napojiti. Ssál chtivě, jako by jediná kapka znamenala život a rozhodovala o životě.

Eva hleděla na svůj poklad usměvavě, s vědomím, že tento malý tvor jest jen na ni odkázán, že je dosud tak bezradný a bezmocný, s vědomím, že nikomu v životě není tak nepostradatelnou jako tomuto Jiříčkovi. Cítila a věděla dobře, čím je Janovi, ale tolik mohla připustit, že jeho život plynul by dál, byť snad jiným řečištěm, i kdyby mu nešla po boku.

Ale život tohoto dítěte?

Mohla si Jiříčka myslit bez sebe samé, bez svého já?

Kdyby si byla chtěla odmyslit, musila vidět před zrakem poušť, na ní osiřelé dítě — beznadějný pohled.

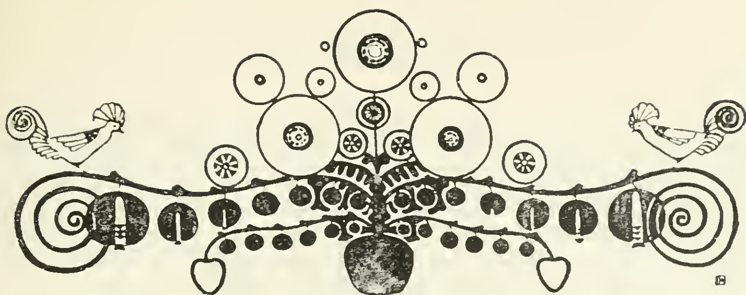
Ale stejně a navzájem nebyla by se cítila celou jen s tímto svým Jiříkem, stejně ještě bylo jí třeba, aby i někdo jiný s ní cítil velké její štěstí. A když tedy dítě chtivě pilo z jejích prsou, a když s úsměvem se dívala na jeho zarudlý obličej, na ty vlásky, s nichž občas setřela perlu potu, když myslila na své úzké spojení s ním, měla na mysli i toho někoho, v duchu si přejíc, aby i on se potěšil pohledem na dítě. A když Jan vstoupil a veliký stanul nad ní, sedící v nízké židli, zvedla k němu oči s odleskem vnitřního blaha a na znamení své nerozlučnosti. Ty oči její pravily:

„Podívej, Jene, již nerevoltuji, již se nebouřím!“

Jan pochopil, usmíval se. A Eva nyní se zvedla, aby Jiříčka opatrně, tichounce uložila do kolébky.

(Příště dále.)

Gabriele D'Annunzio:

Z knihy „Terra Vergine".

Přeložil *V. Jiřina.*

PANENSKÁ ZEMĚ.

Silnice vinula se vzhůru pod úpalem červencového slunce, bílá, rozpálená a dusivá spoustou jemného prachu, uprostřed svadlých plotů, plných červených bobulí, mezi zasmušilými granátovými jabloněmi a několika aloemi, jež byly právě v plném květu.

Stádo vepřů, valící se po oné bílé ploše, zdvíhalo velká oblaka prachu; Tulespre kráčel vzadu a mával holí nad zástupem černavých hřbetů, z něhož vycházelo duté chrochtání a pronikavý zápach rozpařených těl; Tulespre vyrážel skřeky z vyschlého hrdla, jsa v tváři rudý jako rak a politý potem; Jozzo, černě skvrnitý ovčácký pes, cupal jemu po boku s vyplazeným jazykem a skleslou hlavou. Směřovali do doubravy Fary, vepři — nasytit se žaludy, Tulespre — šel si tam zamilkovat.

Ubírali se silnicí. Pod kamennými oblouky u kostela sv. Klimenta ležel ve stínu hlouček spících honců oslů; bylo to klubko vyčerpaných těl; opálené tváře, nahé paže a nohy, modře tetované. Chrápali hlasitě; a z té skupiny živého masa vydechovala vůně silné divokosti. Když přiblížilo se stádo, opřel se některý z nich o lokty. Jozzo větřil; pak postavil se na tři nohy a začal zuřivě štěkati: vepři rozprchli se všemi směry a kňučeli pronikavě pod přívalem ran hole; honci vyskočili, postrašeni nenadálým přepadením, a ostré světlo bodalo je do očí spánkem schoulostivělých; a mračna prachu uléhala na onu směsici zvířat a lidí, jež hemžila se před velebnou tváří chrámu, ověnčeného zlatohlavem z paprsků slunečních.

„U svatého Antonína!" bručel Tulespre, jsa zasypáván nadávkami rozzlobených honcův a sháněl dohromady stádo.

„Proklaté duše!" A nastoupil další cestu poklusem, pobádaje stádo holí a kameny, k doubravě, která se zelenala na blízku, k doubravě, kde bylo hojnost žaludů, hustý a chladný stín, a kde zaznívaly písničky Fiořiny.

* * *

Fiora zpívala z plného hrdla, sedíc pod keři ostružiníků, a kozy pásly se zatím kolem ní na stráni; zpívala olbřímým dubům, jež vypínaly proti ní mohutné kmeny s košatě rozvětvenými korunami, jež prohýbaly se pod tíží plodů, ve vonném hýření vzduchu a světla.

Jemný vítr vanul s hor: šelestil a hučel v hlavách stromů, laškovně houpal větve a lesklé žaludy: pod stromy ležel stín, prorvaný tančícími pohledy slunce.

Vepři chtivě spásali hojně spadané žaludy a chrochtali spokojeně; Fiora zpívala popěvek o karafiátech; Tulespre hltal, ani nedýchaje, svěží vzduch a píseň; a nad tou zdravou, klidnou a mladou siolu květeny, zvířat a lidí klenulo se modrošedé nebe.

Tulespre položil se do vlhké trávy, místy ještě nedotknuté; cítil, že mu kvasí v žilách krev jako mladé víno. Žár vykuřoval se mu zvolna z těla vlivem ochlazení; z blízkých kopek rozpařeného sena vnikala mu do nozder vlahá vlna dráždivé vůně; slyšel bzukot hmyzu v trávě a cítil na těle a ve vlasech zvláštní lehtání; a srdce mu bušilo v prsou dle rytmu divoké písničky Fiořiny . . .

Poslouchal. Pak počal se plížiti po zemi jako jaguar, číhající na kořist.

„Ha!" vzkřikl z nenadání, vymrštiv se před ní se země, a vypukl v smích; urostlý, svalnaté postavy, růžové pleti, s očima vyzařujícíma zdraví, odvahu a lásku.

Pasačka se nezalekla; zkřivila jen výsměšně rty v nenaznačitelný pošklebek.

„Co jsi očekával?" řekla vyzývavě.

„Nic."

A mlčeli. Pescara hučela v dáli za pahorkem v hlubokém lese pod lysou horou.

Ale Tulespre měl duši v očích, a oči hleděly upřeně na onu nádhernou ženu s bronzovou pletí.

„Zpívej!" promluvil konečně hlasem, třesoucím se vášní.

Fiora se obrátila a odhalila úsměvem rtů, vonících krví, dvě řady bělostných zubů mandlovitého tvaru; vzala hrst čerstvé trávy a hodila mu ji do tváře v návalu milostné touhy, jako by mu byla hodila hubičku. Tulespre se zachvěl; omámila ho vůně ženy, pronikavější a opojnější než dech sena.

Jozzo pobíhal hbitě sem a tam a štěkal na rozptýlené stádo.

Teplý večer nadýchal jemné páry nad vrcholky hor; listy dubů svítily kovovým leskem pod perutěmi stínu; nad hlavami ztrácela se hejna divokých ptáků v zarůžovělém vzduchu; od lomů Manoppellských táhly mraky dýmu, prosycené asfaltem, a chvilkami zazněla poslední písnička pasačky, sedící v kotlině pod jalovci.

Vepři vláčeli tučná těla dolů po stráni, poseté kvetoucím vičencem; Tulespre loudal se za nimi, opakoval si popěvek o karafiátech, a občas se zastavil a poslouchal, zda ještě zaslechne záchvěv milého ženského hlasu.

Všude bylo ticho; avšak z toho ticha rodily se nesčetné nepopsatelné zvuky, a za chvíli šířil se hlas klekání od kostela ke kostelu se smutným a jemným zpěvem rozhoupaných zvonů. A zamilovanému Tulesprovi se zdálo, že vydechují vůni ženského těla!

Sešli na hlavní silnici: po obou stranách usínaly uvadlé ploty pod tíhou prachu; z tmavé skvrny stáda zaznělo občas tiché zachrochtání, pak jen jednotvárný dupot, jednotvárné popěvky vozků, hlas

zvonců unavených koní, odpočívajících v onom nesmírném klidu, plném svěžesti, vůně a světla.

Avšak lesík kul zradu. Farra ozývala se ráno zpěvem kosů a šuměním listí pod něžným tyrkysovým nebem; v kapkách nedávno spadlého deště lámaly se nesčetné paprsky duhových barev.

A kolkolem v dáli od výšin Petranica až k olivovým hájům v Tocco kouřila divoká krajina, rozpálená ještě milkováním slunce.

„Fioro!“ zvolal Tulespre, spatřiv ji sestupující za stádem koz po cestičce stromořadím granátových jabloní, smělou a bujnou jako jalůvku.

„Jdu k řece,“ řekla, mizíc se stádem v zátočce cesty. A Tulespre slyšel praskající větve, krátké mečení koz, pak hlas, šplouchnutí vody a veselý zpěv . . . Opustil pasoucí se vepře a plazil se po stráni jako šelma, dychtící po skoku.

Z vlahé vlhkosti půdy vycházela mladá a vítězná síla trávy, keřů a spadaného listí. Květy žlutých, modrých a rudých vstavačů, vlčích máků a zlatých kopretin pestřily živý, zelený koberec, dychtící po vláze; břečťan a zimolez vinul se v pevných objetích kolem kmenů; a do toho triumfu vegetativního života tryskalo mládí dvou lidských bytostí, mísila se láska lidské krve, nedočkavá touha Fiory a Tulespra, kteří se střemhlav hnali po stráni k řece.

Doběhli dolů přes keře a kameny, s rozedraným šatem, se zakrvácenými rukami a nohami, se zvlněnými a těžce oddechujícími prsy, úplně zapocení: náhle stříkla jim do tváře jemně rozstříštěná voda. Před nimi rozrážely se vlny řeky o balvany a házely na břeh bělostnou pěnu; pádící proud otvíral se na mnoha místech, pral zuřivě do břehů, mizel pod haldou suché trávy a vzdouval ji, že připomínala břicho potopené žáby, zjevoval se znova v rákosí, a stále hučel a supal. Na skalách, jež trčely strmě nad řekou, nebylo ani stopy zeleně, ani stínu; příšerné v své kráse a nahotě, se stříbrnými žilkami na mrtvém těle, zíraly skály k nebi.

Fiora sklonila se chtivě k hladině řeky a pila. Klečela na břehu; ňadra se jí mocně vzdouvala, jazyk dotýkal se vody, a její pružné a oblé tělo připomínalo prohnutou páteří a jemně klenutými boky pardála; Tulespre objal celou její postavu pohledem, sálajícím chtivostí.

„Polib mne!“ zašeptal hlasem, přervaným touhou.

„Ne.“

„Polib mne . . .“

Sevřel její hlavu do dlaní, přitáhl si ji těsně na prsa, a pociťoval s přivřeným zrakem, jak proudí mu žilami rozkoš z vlhkých rtů, jež tiskly se na vyprahlá jeho ústa.

„Nelíbej mne,“ opakovala Fiora a uhýbala se do zadu, a přejížděla si rukou rty, jako by s nich chtěla setříti polibek. Chvěla se však jako osyka a pociťovala dráždivé lehtání na celém těle, rozpáleném během: smyslností byl přesycen vzduch, slunce i mdlá vůně.

Černá hlava kozy vynořila se nad nimi z hustého křoví a dívala se mírným pohledem žlutých zornic na onu živou spleť lidských údů. A dole u nohou zpívala jim Pescara.

DALFINO.

Na pobřeží říkali mu Dalfino; a ono názvisko bylo ku podivu případné, neboť ve vodě podobal se opravdu delfínu, se zahnutými zády od veslování a spálenými vedrem psích dnů, s velkou, chundelatou hlavou, s nadlidsky silnými nohami a pažemi, jež sváděly ho k přemetům, skokům a kozelcům, při nichž hrůza přebíhala přes záda divákovi. Byli byste ho musili viděti, když vrhl se se skály Forroni jako orel, střelený do křídla, a když pak se vynořil ve vzdálenosti dvaceti loktů ze zelenavé vody a mžoural proti slunci: to nelze vypsati! Nejkrásnější však snad byl na bárce, zavěšený na stožáru, když scirocco svištěl kolem lan a hrozil již již protrhnouti červenou plachtu, a když kolem něho řvaly rozbouřené vlny, jež vzbuzovaly podezření, že chtějí ho pohltiti.

Neměl ani otce, ani matičky: matku zabil sám, hned když na svět přišel, za podzimní noci před dvaceti lety; otce snědlo mu moře; spolklo ho jednou večer, když jihozápadní vítr vyl jako sto vlků a nebe na západě vypadalo jako rozlitá krev. Od té doby měla pro něho ona nedozírná plocha vody divné kouzlo; naslouchal hukotu příboje, jako by rozumněl jeho řeči, a mluvil s ním jako dříve mluvíval s otcem, s návalem lásky, s dětinskou něhou, jež vymýšlela si divoké popěvky, zpívané hromovým hlasem, a dlouhé písničky, kvílící smutkem.

„On jest tam dole a spí,“ řekl jednou Zarre, „a já půjdu za ním. Čeká na mne: vím to, že na mne čeká, včera jsem ho viděl.“

„Ty's ho viděl?“ zeptala se Zarra, široce rozevírajíc očka černá jako spodina bárky.

„Viděl, tam vzadu na konci Seppie, kde moře bylo jako olej, a podíval se na mne, podíval . . .“

Dívka pocítila na plecích záchvěvy bázně.

* * *

Leč jaká hrdopyška byla ta Zarra! Vysoká a přímá jako lodní stožár, pružná a mrštná jako jaguár, zoubky měla malé a ostré jako zmije, nachové rty a prsa, jež otravovala krev šílenou touhou zakousnouti se do nich a stahovala bolestně kůži na koncích prstů!

Zarra a Dalfino měli se vždy rádi, již v dobách, kdy hrávali si v písku, kdy škádlili raky a šplouchali se v tyrkysové vodě moře; políbili se na tisíckráte před pohledem slunce a moře; a slunci i moři zapěli nesčetněkráte svou píseň mládí . . . ach, bylo krásné jejich mládí, silné, odvážné a otužené slanou vodou jako dýka z kalené oceli.

* * *

Každého večera očekávala Zarra jeho návratu, když obloha za Majellou se zvlnila červánky a moře počalo místy fialově světélkovati.

V dálce, na začátku Seppie, vynořovaly se hloučky bárek jako hejna ptáků; avšak loďka Dalfinova ujížděla napřed, vždy přímo a hbitě, s rudou plachtou plnou větru, že bylo milo na ni se podívati; a Dalfino stál pevně a klidně na přídi jako socha ze žuly. „Hahó!“ volávala mu vstříc Zarra. „Dobrý lov?“

On odpovídal jí zvučně; houfy racků zdvíhaly se se skalisek a křičely; a po celém břehu šířil se volně a vítězně živý ruch rybářů a vůně moře.

A vůně moře opojovala je oba. Často dívali se dlouho sobě navzájem do očí jako očarovaní, ona sedíc u kormidla, on rozložen na dně bárky u jejích nohou; a vlny zatím je kolébaly a zpívaly všude kolem nich, zelené vlny, podobající se nedozírné louce v květnu, zčeřené vánkem.

„Co skrývá se dnes večer v tvých očích, Zarro?“ šeptal Dalfino. „Poslyš, přísahal bych, že jsi jednou z víl, jež bydlí na širém moři, daleko, daleko, a jež jsou polo ženou, polo rybou; jistě jsi takovou vílou, jichž zpěv promění naslouchajícího v kámen, a které mají místo vlasů živé hady kolem hlavy. V některých dnech změníš se ve vílu, skočíš do vody a úplně mne očaruješ.“

„Blázne!“ říkala se zaťatými zuby a pootevřenými ústy, ovíjela mu měkké ruce kolem krku a držela ho v náručí; a on se chvěl jako levhart v řetězích.

A vlny voněly vábněji než jindy.

* * *

Kteréhosi červnového jitra vyjela si také Zarra na lov. V jasném vzduchu jásala svěžest, jež vháněla záchvěvy rozkoše do krve; celé pobřeží tonulo v jemných parách. Náhle pronikl paprsek slunce mlhou; a ihned prodraly se za ním jiné paprsky a vyvolaly šarlatové proudy, fialové stuhy, pásy hrající růžovým nádechem, žluté a oranžové jazyky a modré fábory, jež splynuly v nádhernou symfonii barev. Páry zmizely jako rozptýlené zadutím větru; a slunce zazářilo jako krvavé oko nad modravým mořem, široce a klidně zvlněným. Hejna racků vyrážela skřeky podobné výbuchům lidského smíchu a brázdila hladinu moře světlou šedí vláčných perutí.

Rybářská bárka kolébala se dobromyslným chodem živého tvora; nad skalou Forroni plálo ještě nebe rudými barvami jitra.

„Pohleď,“ řekla Zarra Dalfinovi, který stál u kormidla s šilhavým Ciateèm a se synem Pachiòna, hochy černými a silnými jako železo, „pohleď na malé pobřežní domky; podobají se chaloupkám na vánočních jesličkách kmotra Guese.“

„Ba!“ zabručel šilhavý a smál se.

Dalfino však stál mlčky a sledoval pohledem kulaté korky rybářských sítí, jež pluly tiše po vodě.

„Má to ten strýc Guese krásného syna, což, Zarro?“ prohodil konečně s jemnou příchutí ironie v hlase a zabodl jí zkoumavě do tváře své velrybí oči.

Dívka snesla bez bázně jeho ohnivý pohled a zahryzla se pouze do spodního rtu.

„Možná,“ řekla nedbale a zadívala se na racky, mizící v oblacích.

„A pak má krásný stejnokroj finančníka, se žlutými pásky, na klobouce péro a po boku dýku . . .! Kdyby mne . . .“

Zarra překotila se svůdně na zad, se vztyčenými tuhými prsy, s pootevřenými rty, a uvolněné vlasy jí vlály uchváceny větrem.

„Ochraňuj nás svatý František!" zabručel mezi zuby ubohý Dalfino, neboť cítil, že mu dochází trpělivost.

„Obrať, šilhoune, zatoč lodí!"

* * *

Zdálo se však, že ten finančník zrovna si přeje ránu nožem do hrdla. Kdykoliv šla kolem něho Zarra, řekl jí vždy nějaké dvorné slovíčko, a kroutil si při tom malé, plavé knírky, a rukou pohrával si rukojetí dýky. Ona se usmívala; jednou se také za ním otočila.

„Krev je rudá!" říkal Dalfino, záhadně se usmívaje, když syn kmotra Guese se procházel pyšně s rukama založenýma na zádech kolem bárek přichystaných k odplutí.

A jednou večer, právě posledního června, uviděli všichni, že opravdu krev byla rudá, uviděli to.

Slunce zapadalo za ohnivá mračna; nad pobřežím válelo se znavující vedro; do tváře šlehal scirocco jako neviditelné ohnivé jazyky, a moře hučelo a házelo pěnu, jako by klelo. Před strážní budovou natírali dehtem novou bárku Cardillonovu; zápach dehtu šířil se po celém pobřeží.

„Víš, že jsem ho zase viděl, Zarro?" řekl trpce Dalfino, sedě vedle bárky, jež ležela na souši jako vykuchaný vorvaň. „Řekl mně jednou, že čeká; a já tam půjdu za ním. Co mám zde dělati?"

Zkřivil rty v ošklivý pošklebek; pak vjel si rukou do vlasů a opakoval:

„Co mám zde dělati?"

Ubohému Dalfinovi bouřila v duši zlá bouře; otrávila mu srdce silné jako žula a velké jako moře. Byla to směs pověry, nenávisti a lásky; modrošedé vlny vábily ho neodolatelnou mocí, osudně, ale zdálo se mu, že ani pod nimi nenašel by klidu, kdyby se dříve nepomstil.

Ó, Zarra, Zarra, i Zarru mu vzali . . .!

Stáli chvíli tiše a naslouchali příboji a sáli vůni dehtu; neměla odvahy říci jediného slova; stála vedle něho nehybně jako socha, s mrtvým pohledem, upřeným do neurčita.

„Ubohá moje lodičko!" zašeptal Dalfino a hladil dlaní černé dřevěné boky bárky, jež zdolaly nesčetné bouře. A v očích leskly se mu slzy jako dítěti.

„S bohem, Zarro; odcházím!"

Políbil ji na ústa; pak rozběhl se pískem k celní budově a krev se mu vzpěnila. Finančníka potkal právě před svítilnou; skokem ocitl se za ním jako tygr a skolil ho ranou nožem, tak že nemohl ani říci Ježíš Maria.

Pak vrhl se do moře, zatím co lidé se sbíhali, postavil se proti rozzuřeným vlnám, zmizel pod vodou a vynořil se opět, zápase nadlidský boj s živlem; a spatřili ho ještě na bílém zpěněném hřbetě ohromné vlny, pak mizel a ztratil se na vždy, za nejistého soumraku, když pobřežím táhlo hučení a řičení scirocca — a zoufalý nářek kmotra Guese.

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

